ԺԵ ԴԱՐԻ ՀԱՅԵՐԵՆ ՁԵՌԱԳՐԵՐԻ ՀԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆՆԵՐ

ՄԱՍՆ

Գ


ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ

«МАТЕНАДАРАН»

ИНСТИТУТ ДРЕВНИХ РУКОПИСЕЙ ИМЕНИ МАШТОЦА ПРИ СОВЕТЕ
МИНИСТРОВ АРМЯНСКОЙ ССР

ПАМЯТНЫЕ ЗАПИСИ
АРМЯНСКИХ РУКОПИСЕЙ

XV ВЕКА

ЧАСТЬ ТРЕТЬЯ
(1481—1500 гг.)

Составил
Л. С. ХАЧИКЯН

ИЗДАТЕЛЬСТВО АКАДЕМИИ НАУК АРМЯНСКОЙ ССР

ЕРЕВАН 1967

«ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ»
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ՄԻՆԻՍՏՐՆԵՐԻ ՍՈՎԵՏԻՆ ԱՌԸՆԹԵՐ ՄԱՇՏՈՑԻ ԱՆՎԱՆ
ՀԻՆ ՁԵՌԱԳՐԵՐԻ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

ԺԵ ԴԱՐԻ

ՀԱՅԵՐԵՆ ՁԵՌԱԳՐԵՐԻ
ՀԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆՆԵՐ

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

(1481—1500 թթ.)

Կազմեց
Լ. Ս. ԽԱՉԻԿՅԱՆ



ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ
ԵՐԵՎԱՆ 1967

Տպագրվում է Մաշտոցի անվան Մատենադարանի
գիտական խորհրդի որոշմամբ

1-6-4

ԵՐԿՈՒ ԽՈՍՔ

ԺԵ դարի հայերեն հիշատակարանների ամբողջական հավաքածուի Ա մասը, տողերիս գրողի աշխատասիրությամբ, հրատարակվեց 1955 թվականին՝ դարիս առաջին հիսնամյակի հիշատակարաններն ընդգրկող մի մեծ հատորով. Հավաքածուի Բ մասը՝ 1451—1480 թթ. հիշատակարաններով ու ընդարձակ ներածական ուսումնասիրությամբ, լույս տեսավ 3 տարի հետո (1958 թ.): Խիստ ուշացավ. սակայն, ԺԵ դարի վերջին քսանամյակի հիշատակարաններն ընդգրկող այս Գ մասի նյութերի ամբողջական հավաքման ու խմբագրման աշխատանքը: Բանն այն է, որ այս տարիների ընթացքում, մեկը մյուսի ետևից, հրատարակվեցին այժմ առկա, ինչպես և առաջին համաշխարհային պատերազմի դժնդակ տարիներին հոռ ճարակ դարձած ու ոչնչացված հայերեն ձեռագրերի մի շարք մեծարժեք հավաքածուների ցուցակներ*: Այս նույն շրջանում զգալի աշխատանք տարվեց նաև Մաշտոցի անվան Մատենադարանի ձեռագրական հավաքածուի նկարագրության ու երկհատոր ցուցակի տպագրության պատրաստման գծով: Ինչպես վերը ակնարկված տպագիր ցուցակներից, այնպես էլ Մատենադարանի հայերեն ձեռագրերից անհրաժեշտ էր քաղել ԺԵ դարի ընթացքում շարադրված մեկ հարյուրից ավելի արժեքավոր այն հիշատակարանները, որոնք դուրս էին մնացել մեր տեսադաշտից:

Եվ ահա, ուշացումով, բայց 1401—1480 թթ. շարադրված հիշատակարաններ պարունակող ընդարձակ մի հավելվածով տպագրության ենք հանձնում ԺԵ դարի հիշատակարանների վերջին այս հատորը:

Օգտվելով հարմար առիթից անհրաժեշտ ենք համարում ծանուցել, որ Հայկական ՍՍՀ գիտությունների ակադեմիայի պատմության ինստիտուտում

---

* *Նկատի ունենք հետևյալ ցուցակները.*

Ն. Պողարեան, Մայր ցուցակ ձեռագրաց սրբոց Յակոբեանց, չորրորդ (1956) և հինգերորդ (1960) հատորները:

Բաբգէն աթոռակից կաթողիկոս (Կիւլէսէրեան), Ցուցակ հայերէն ձեռագրաց Ղալաթիոյ ազգային մատենադարանի Հայոց, Անթիլիաս, 1961:

Յ. Թօփճեան, Ցուցակ ձեռագրաց Արմաշի վանքին, Վենետիկ, 1962:

Ցուցակ հայերէն ձեռագրաց վանից ս. Կարապետի և ս. Դանիէլի ի Կեսարիա, կազմեց Տրդատ եպս. Պալեան, Վիեննա, 1963:

Ցուցակ հայերէն ձեռագրաց Մխիթարեան մատենադարանին ի Վիեննա, հատոր Բ, կազմեց Հ. Համազասպ Ոսկեան, Վիեննա, 1963:

Ցուցակ հայերէն ձեռագրաց Զմմառի վանքի մատենադարանին, կազմեց Մեսրոպ վրդ. Քեշիշեան, միաբան Զմմառի, Վիեննա, 1964:

Յ. Քօսեան, Ցուցակ հայերէն ձեռագրաց Արծնեան վարժարանի ի Կարին և Կարնոյ գիւղերու (տպագրված է «Հանդէս ամսօրեայ»-ի 1961—1964 թթ. համարներում):

Verzeichnis der orientalischen Handschriften in Deutschland, Band *IV*, Julius Assfalg und Josef Molitor, Armenische Handschriften, Wiesbaden, *1962*:

և Մաշտոցի անվան Մատենադարանում ծրագրված աշխատանք է տարվում մինչև 1300 թվականը (ներառյալ), ինչպես և 1500 թվականից հետո շարադրված հայերեն հիշատակարանների հավաքածուներ կազմելու և հրատարակության պատրաստելու գծով: Մինչև 1300 թվականը շարադրված սկզբնագիր հիշատակարանները, մեկ հատորով, հրատարակության է պատրաստում Մատենադարանի աշխատակից Ա. Մաթևոսյանը: Նրան հաջողվել է հայտնաբերել շուրջ 100 արժեքավոր հիշատակարաններ, որոնք տեղ չեն գտել Գ. Հովսեփյանի «Յիշատակարանք ձեռագրաց»-ի մեջ. մեծ արժեք են ներկայացնում նաև 1251—1300 թթ. հիշատակարանները, որ առաջին անգամ են հրատարակվելու նրա պատրաստած հատորում: Գրեթե պատրաստ է նաև ԺԶ դարի հիշատակարանների նոր հավաքածուն՝ Մատենադարանի գիտական աշխատող Ս. Լալաֆարյանի ջանքերով: Շուտով կավարտվի ԺԷ դարի հիշատակարանների հավաքման և հրատարակության պատրաստման ծանր աշխատանքը, որ ի կատար է ածվում ակադեմիկոս Ա. Հովհաննիսյանի և անվանի բանասեր Վ. Հակոբյանի միացյալ ուժերով:

Այսպիսով, առաջիկա տասնամյակում, հույս ունենք, որ հաջողությամբ ավարտվելու է հայերեն ձեռագրերի հիշատակարանների հրատարակման շնորհակալ աշխատանքը, որը մեծ նպաստ է բերելու Հայոց պատմության ու մշակույթի ուսումնասիրությանը:

Այս երկտողն ավարտելուց առաջ մեր հաճելի պարտքն ենք համարում շնորհակալական խոսք ուղղել այս հատորի խմբագիր Ա. Մաթևոսյանի հասցեին: Նրա օգնությունն զգացվում է մեր ուշադրությունից վրիպած հիշատակարաններով հավաքածուն ճոխացնելու և հիշատակարանները խնամքով սրբագրելու դժվարին աշխատանքներում:



Հիշատակարանների այս ժողովածուն վաղուց հանձնված էր տպագրության, երբ 1966 թ. հունվար–մարտ ամիսներին մենք բախտ ունեցանք լինելու Երուսաղեմի սրբոց Հակոբյանց վանքի ձեռագրատանը, ինչպես և Զմմառի հայ կաթողիկե վանքի Մատենադարանում: Այդ հաստատությունների ձեռագրական հարուստ հավաքածուներից, այլ նյութերի հետ միասին, մենք օրինակեցինք և միկրո-պատճենահանեցինք շուրջ 300 հիշատակարաններ՝ հնագույն դարերից մինչև 1600 թվականը:

Վերադառնալով Երևան «ԺԵ դարի հայերեն ձեռագրերի հիշատակարանների» այս վերջին հատորը գտանք արդեն շարված ու տպագրության պատրաստ: Ուստի, անկարող լինելով նոր հավաքված հիշատակարանները համապատասխան տարեթվերի տակ տեղադրել, կատարեցինք հետևյալը. Երուսաղեմի ու Զմմառի 1481—1500 թթ. այն հիշատակարանները, որոնց բնագրերը հայտնի էին տպագիր ու ձեռագիր մեզ մատչելի աղբյուրներից՝ սրբագրեցինք ըստ կարելվույն, բաղդատելով մեր ստույգ ընդօրինակությունների հետ, իսկ ԺԵ դարի մյուս հիշատակարանները՝ տեղադրեցինք հավելվածի բաժնում, ուրիշ աղբյուրներից քաղված բազմաթիվ այլ նորահայտ հիշատակարանների հետ միասին:

Լ. ԽԱՉԻԿՅԱՆ

ՀԱՅԵՐԵՆ ՁԵՌԱԳՐԵՐԻ

ՀԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆՆԵՐ

(1481—1500 թթ.)

ՅԱՅՍՄԱՒՈՒՐՔ

Հ. Յ. Քոսեան, Ցուցակ Կարնոյ գիւղերու, 8, ՀԱ, 1963, սյուն. 210—212
Նաև Հ. Ոսկեան, Տարօն-Տուրուբերանի վանքերը, էջ 134—135

Գրիչ՝ Մովսէս
վայր՝ Արծկէ

703բ *Աւարտեցաւ սուրբ տառս, որ կոչի Յայսմաւուրք... ձեռամբ յոգնամեղ գրչացս՝* Յակոբի և Մովսիսի. *ի խնդրոյ կուսակրօն և սրբասնեալ կրաւնաւորին* Մկրտչի, *որ ետ գրել զսա ի հալալ արդեանց իւրոց յիշատակ բարի. և բարեխօս հոգւոյ իւրոյ և ծնաւղաց իւրոյ։ ...Եւ ստացաւ զանաւրկ մեծութիւնս և զանկողոպտելի գանձս... ի վայելումն հարազատ եղբարց իւրոց, պաշտօնէից եւ սպասաւորաց սուրբ Կարապետին, ի յիշատակութիւն բարի հոգւոյ, և ծնօղաց իւրոց* Աստուածատրուն *և* Խաթունն-Մէլիքին, *և ծնօղափոխան բազմերախտ քեռոյն իւր՝ տէր* Կիրակոսին, *և ամենայն արեան մերձաւորաց իւրոց։ Եւ զի ետ զսա ընծայ և նուէր և անջինջ յիշատակ ի վանս* Գլակայ *ի դուռն սուրբ Կարապետին, վասն որոյ յերես անկեալ աղաչեմ զժառանկողք սուրբ կտակիս, զհամակամ կրօնաւորքդ յիշել յերկնաքացիկ յաղաւթս ձեր... զտէր* Մկրտիչն *և զիւրքն ամենայն։ Այլ և յիշել ի տէր զ*Նարապետ *և զ*Յովանէս *աբեղայքն, որք ըստ կարեաց իւրեանց աւժանդակ եղեն տէր* Մկրտչին *սակաւ իրօք, և աշխատեցան ընդ գրոցս։*

Եւ մեք տեսեալ զեռափափաք սէր սոցա հետ սուրբ գրոցս և ձեռն արկեալ գրեցաք զսա ողորմութեամբ սուրբ Կարապետին, ի լաւ և յընտիր աւրինակէ, որ կոչի Ծերենց, ի քաղաքն Արծկէ, *ընդ հովանեաւ սուրբ Սքանչելագործին և պատերազմի սուրբ Նշանին և այլ սրբութեանցս, ի թուականութեան Հայոց Ջ. եւ ի ԻԹ. (1480) ամին, որում էր տանուտէր ձուկն։ Որ և ի սոյն ամի եղև մեծ պատերազմն ի յ*Ուռհայ *քաղաք։ Վասն զի* Պաղ* *անուն զաւրաւարն* Մուռա *սուլտանին եկեալ բազում զօրօք ի վ[ե]րա* Ուռհայոյ, *և աւերեալ զերկիրն քաղաքովն և նստեալ ի վերայ բերդին բոլոյն բովանդակ և ի յառ եբեր։ Իսկ* Աղուբ *փատշահն, որդի* Հասան *փադշահին, որ նստէր ի շահաստանն* Թաւրէզ, *որ կալեալ էր զթախթն յետ հօր իւրոյ զեռ ևս Գ. (3) տարի։ Եւ զի սա տղայ գոլով հասակաւ և անհմուտ պատերազմի, և զի անմարթ ևս է թաղաւորաց ընդ իշխանս կռուել, վասն որոյ առաքեաց զքաջ զօրավարն իւր զ*Ղօշ Բայանդուռն *բազում զօրօք և պատերազմեցաւ ընդ* Պաղին *աւրհնօք, ճակատ առ ճակատ, և յաղթեալ նմա կոտորեաց ըզզօրսն նոր[ա] եւ փախստական արար, եւ բռնեալ կլա-*

---

* *Մուրա սուլթանի զօրավարը Հ. Քոսյանի մոտ կոչվում է Պաշ, ուղղում ենք ըստ Հ. Ոսկյանի և Ղ. Ալիշանի (տե՛ս «Այրարատ», էջ 328)։*

րեաց զպաշն Պաղին, և արար շապաղ իւրեան հեծելին, և յուղարկեաց արմաղան Հոռոմոց սոլթանին։ Եւ այս եղեւ ի խնամոցն աստուծոյ և ի զօրութենէ սուրբ Կարապետին, ձեռնտուութեամբ բազմահաւաք սրբոց աշխարհիս Հայոց։

Իսկ աւարտեցաւ գիրքս ի կրկնեալ ամին, որ աճեաց թվական ՋԼ. (1481), որոյ էր տանուտէր խոյն։ Որ և ի սոյն ամի հայրապետն սուրբ ուխտիս Գլակայ *տէր* Մկրտիչ, *իւր համաշունչ և միախոհ եղբարբքն. ձեռնարկեցին ի սալել զկումբէթ սուրբ Կարապետին, զսուրբ Ստեփանոսին և զՅարութենին, աւժանդակութեամբ երջանիկ դիտապետին՝* Ստեփաննոս *եպիսկոպոսին, որ մականուամբ* Շղոնց *ասի, զոր տէր աստուած խաղաղութեամբ ի կատարումն ածցէ ամէն։*

Արդ, աղաչեմ զժառանկորդք սուրբ կտակիս յիշել ... ստացող սուրբ գրոցս զմեծ տէր Մկրտիչն, *... զգծող առաջին հատորի սորա զտէր* Յակոբն *և զծնօղսն իւր* զՅովաննէս *քահանայ ... այլ եւ միով աստուած ողորմի և զիս՝ զանարժան* Մովսէսս *յիշել՝ զգծող վերջին հատորիս, և զծնօղսն իմ* զԽանիէլ *քահանայ և* զՀայխաթունն, *և զհօրեղբարսն իմ՝* զԿիրակոս *կրօնաւորն, որ աշխատեցաւ ի կոկել թղթին, և* զՏէրունի *և* զՍիմէոն. *և բոլորով սրտի զթողութիւն մեղաց խնդրելոցս ի սմա...։*

2

ՇԱՐԱԿՆՈՑ

Երուսաղէմ 1614 (Հմմ. ՀԱ, 1960, էջ 191—192)

Գրիչ՝ Ստեփաննոս եպիսկոպոս
վայր՝ Խարբերդ, Արղլմսենի վանք

ա

...Գրեցաւ եղանակաւոր սաղս ի թուականիս ՋԼ. (1481) ի վանքս
598 *սուրբ Կարապետոյ և Աստըլմսեհին քաջ նահատակի և այլ բազմահաւաք սրբոց մարտիրոսաց որ աստ կան. սոցա կարողութեամբ աւարտեցաւ Շարակնոցս ի հայրապետութեան տեառն* Սարգսի *և տեառն* Յոհաննիսի. *Եւ աթոռակալութիւն սուրբ էջմիածնին էր* Աւետիք *վարդապետին* Հասնէլ-ֆացւոյ, *և առաջնորդութիւն գերահռչակ ուխտիս քաջ րաբունապետին* Գրիգորի, *որ փայլէ քան զարեգակն ի մէջ երկրի, և պարոնութիւն* Դաւիթ *թախտին էր* Նաղուպ-բակին՝ *որդի* Հասան *պարոնին, թոռն* Ալիբակին. *արար իշխանութիւն մինչև ի ծովն* Հընդկաին:

Արդ, գրեցաւ ձեռամբ բազմամեղ և փըծուն գրչի Ստեփաննոս *եպիսկոպոսի ի վայելումն անձին իմոյ և յիշատակ հոգւոյ իմոյ և ծնողաց իմոց։*

Եւ յիշեցէք զտէր Բանարգէս *հաւրեղբայրորդի* Գրիգոր *վարդապետին, որ բազում սէր և ընդելութիւն արար ի հետ մեր և կաշխատէր ի սպասաւորութիւն միաբանիցս... ընդ նմին յիշեցէք զհոգևոր եղբարքս մեր զտէր* Աւետիք *վարդապետն երաժշտականի, որ ուսուց զձայնաւորքն ընդունելի.*
599 *և զտէր* Յովէփի *քաջ փիլիսոփայն, որ բազում աշխատեցաւ ի յետ մեզ յուսուցանելն զդժարախաղ շարականքս, և զտէր* Վրդանէսն. *որ պմեզ ոգորէր ի ժամու տեղիս, և զտէր* Աւետիքն, *որ ընկեր մեզ ի հետ դասի, և աշխատեցաք շատ ատեն մի։*

Դարձեալ յիշեցէք զտէր Յակոբ աւագերէց ի Զմա գիւղաքաղաքի, որ արար մեզ շատ լաւութիւն՝ հայրութիւն և ծնողութիւն, զի գնաց աշխատութեամբ ի յերկիրն Բաղւայ՝ աղաւթատեղն Մեսրոպայ՝ ի գիւղն, որ կոչի Թըրխէ, զի անդ կայր աւրինակ քաջ քարտուղարին Գրիգորի, որ մականուն Խուլ կոչի, զի էր ձեռացագիրն իւր, գրեալ էր Հոգեբարձու և ներբ թէ կամա, թէ յակամա, զի դըժար կու տաին զհանց աւրինակն, և յորժամ բերաւ՝ գրեցաք ուրախութեամբ։ Աստուած լուսաւորէ զիւր ծնաւղաց հոգին, ամէն։ Եւ յիշեցէք զտէր աւրինակին՝ Մատթէոս երէցն... Թ. (9) շաբաթ գրեցաւ։

Եւ յիշեցէք զՄելքիսեթ քահանայն և զվարպետ Սամուէլն, որ աշխատել են ի հետ մեզ, և աստուած զձեզ յիշէ, ամէն։

Բ

224 Իսկ գրութիւն եղև սմին
Ձեռամբ փծուն արհեստ գրչին՝
Ստեփանոս եպիսկոպոսին,
Որ գաւառաւն Արարադին,
Ի պարնութիւն Աղուպ-բակին,
Որդի գոլով Հասան-բակին,
Թոռն Աւթմանի մեծ արքային.
Նըստաւ ի թախտն ի Ջահանշին:

Թվականին Հայոց ՋԼ. (1481) գրեցաւ ի յերկիրս Խարբերդոյ. ի վանքս սուրբ Կարապետոյ և Ապտլմսեհոյ։

3

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 5833

334ա Առաջի աստուծոյ և յաջողութեամբ սուրբ խաչիս ի հայրապետութեան տեառն Ստեփանոսի, և ի ղանութեանն Աղուպ-բէկին. ի թուականիս Հայոց ՋԼ. (1481), ես՝ Կալա Միրանշէս, աստուծոյ կարողութեամբն և սուրբ խաչիս գնացի ի փաթշահի դուռն. և յինէ շատ խարճ արարի ի զԹամղէն, որ ստանն էր ի յետ կորեցի և տեղացս էրի, Աղբամարայ տանուտէրացս՝ մեծի և փոքու, և Ռստանայ թամղաչոց կամաւորութեամբն և ի յԱղթամարայ մալն դրի, և գձիթահացնները հարճն սուրբ խաչին և այլ եկեղեցեացն ծիթացին տու[ին]ք զամղին փոխ[ան], և սխֆ ալարինք սուրբ խաչին։

Որ և փրկիչն տիեզերաց՝ Քրիստոս աստուած մեր, փրկեսցէ զԿալա Միրա[ն]շէն և զիւր զնռաբոյս ծաղիկ որդին <իւր> զՄիրզաբէկն յամենայն փորձութենէ հոգոյ և մարմնոյ, ի ձեռաց անաւրինաց և ի մարդադէմ 334բ գաղտնաց, և պահեսցէ խաղաղական // կենօք յերկար ամօք և բարւոք ժամանակօք, մինչև ի խորին ծերութիւն, ամէն. եւ յետ ատեացս եկանելոյ սրբոցն Սարգսի և այլ վինու[որ]ացն խորանակից և պսակակից անէ. Հանդերձ ծնօղաւք և նախնաւքն, ամէն։

Այլ և աւրհնեսցէ տէր աստուած մեր զԱղթամարայ տանուտէրքն, որ

կամակից և յորդորիչք եղեն այս բարի բանիս։ Տէր աստուած տացէ վարձս վաստակոց նոցա ղերկնից արքայութիւնն և զանբաւ բարութիւնն, ամէն։

Եւ եթէ ի յետ այլ ժամանակաց աս և լիս էնի ի դիւան կամ ի յԱղթամար և կամ ի յայլ անաւրինաց հակառակի այս բարի բանիս, նա զանէծքն զաւձին և զԿայենին ժառանգեսցէ և զմասն զՅուդային և զայլ խաչահանուացն առցէ՝ ինքն և կամակիցքն իւր, հանդերձ ծնօղօքն և աղգականօքն, և ի հետ Արիոսի ոլատժի և պատուհասի, ամէն։

4

ՃԱՌԸՆՏԻՐ

Նոր Ջուղա 544, ՄՏՄ և ՍՏԱ

Գրիչ՝ Ազարիա
վայր՝ Վան

Արդ, գրեցաւ սուրբ գիրքս ի թուականիս Հայոց ՋԼ. (1481), ի կաթողիկոսութեան տեառն Սարգսի և յառաջնորդութեան սուրբ ուխտիս Գէորգայ տէր Յովանէս եպիսկոպոսի Գունդուզի, ի թագաւորութեան սուլթան Աղուպին, և յիշխանութեան աշխարհիս մեծ և հրոխտ պարոնին Էմանբէկին, որ տէր Կարապետս հազինադար է. վասն այսորիկ ի սորին յաւուրքս շինեց զկումբէթս սուրբ տաճարիս, զոր և անաւրէնքն որպէս կրճտէին զատամունս իւրեանց ի սա ոչ մերձեալս, զոր տէր աստուած զսա ընդ երկայն աւուրս պահեսցէ, ամէն։

5

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Ն. Ակինեան. Ցուցակ Վասպուրականի 200, սյուն. 487—489, Մոկսի Արրահամենց թաղի ս. Յարութեան եկ. 6

Գրիչ՝ Խաչատուր
վայր՝ Կտուց կղզի

...Արդ, այսմ աստուածեղէն և երկնապարգև գանձիս և լուսափայլ մարգարտիս ցանկացաւղ եղեալ սրբասէր և բարեմիտ կրաւնաւորն Վարդան աբեղայն... [որ] ստացաւ զսա ի հալալ արդեանց ի վայելումն անձին և յիշատակ հոգւոյ իւրոյ, և ծնաւղաց իւրոց՝ հաւրն Յովանէսին. և մաւրն Եղիսաբէթին, և հաւրեղբաւրն Թումա աբեղաին, և քեռոյն Աստուածատուր կրաւնաւորին, որ զեկեղեցին շինեաց, և քւերցն Սիրամարգին և Ազրգին և Մրոջանին, և զաւակացն Սիրունին և Առաքելին և Խաչատուրն և Շախաթին, և հաւրեղբաւրն Խերապետին, և քւեր Նորին Մարթային. և զաւակին Ջանաթէկին. և հոգևոր քւեր Եղիսին, և ամենայն արեան մերձաւորաց իւրոց՝ կենդանեաց և հանգուցելոց, ամէն։

...Ընդ նոսին և զբազմամեղ գրիչս զԽաչատուր. և զծնաւղսն իմ՝ զհայրն իմ զՅովաննէս և զմայրն իմ զԱսլ-Մելիք, և զհարազատ հոգւոյ իմոյ զՍտեփաննոս կրաւնաւորն, որ զթուղթս լաւ կոկեաց, զոր և տացէ տէր աստուած զըվարձս փոխարինին յարքայութեան երկնից, ամէն։

...Եւ վասն սղալանաց և արհեստից և խոշորութեան գրիս անմեղադիր լինել աղաչեմ, զի տեղս անհանգիստ էր, շոգ, դանաքն կու մածէր և չէր ճապղեր։ Գրեցաւ ղաւրութեամբ և յաջողութեամբ սուրբ Հոգոյն սուրբ Աւետարանս ի աստուածաբնակ, ի հրեշտակաճեմ և ի ներքսագոյն կղզիս, որ կոչի Կտուց, ընդ հովանեաւ լուսազարդ սուրբ Կարապետիս, և լուսատրչաշէն սուրբ Խաչիս, և սուրբ Ստեփաննոսիս, և սուրբ Աստուածածնիս, և այլ սրբոցս որք աստ կան հաւաքեալ, ձեռամբ փծուն և անարհեստ գրչի Խաչատրու, ի խնդրոյ սրբասէր և մաքրամիտ աբեղային Վարդանայ, որ զեկեղեցոյ գլուխն ս[ու]աղեաց* և ղարան ի Շատուան երար ութ եկեղեցոյն, թվականիս մերում ՋԼ. (1481), զոր տէր աստուած վայելել տացէ։

Եւ ընթերցաւղք սուրբ Աւետարանիս լաւ և սուրբ պահեցէք և մոմն ի մէջն մի բռնէք. եւ Քրիստոս աստուած զձեզ խաղաղական կենօք պահեսցէ յայսմ կեն[ց]աղս և յետ աստեացս ելանելոյ զասակից և պսակակից արասցէ ամենայն ընտրելոց սրբոց։ Զվարդան աբեղայն, և զվերոյգրեալքըս ի սմա, և զլսաւղ բանիս, և որ զաստուած-ողորմին ասէ՝ զողորմութիւն ի յաստուծոյ առցէ, ամէն...

6

ՍԱՂԻԿ ԿՈՋԵՑԵԱԼ ԲԺՇԿԱՐԱՆ ՍՏԵՓԱՆՈՍ ԲԺՇԿԻ՝ ՈՐԴԻՈՅ ԱՀԱՐՈՆ ԲԺՇԿԱՊԵՏԻ

«Բիւզանդիոն» օրաթերթ, Կ. Պոլիս, 1906 թ., հունիս 5—18 (№ 2963)

Ստացող՝ Ճառահպաշի պարոն Ռամատան
վայր՝ Կոստանդնուպոլիս

...Տեսայ ես անպիտան ծառայ աստուծոյ ի թուականութեան ՋԼ. (1481), ապրիլ ամսոյն Զ. (6)-ն ի տանի աւետման սրբուհւոյ Աստուածածնի, ի մայրաքաղաքս ի Կոստանդինուպոլիս. և գտաք շատ Աղրապատինք, որ գրած էր հայոց լեզվով զայս յառաջաբանութիւն, և մեք գրեցաք, զի ով որ ի յայս յարուեստըս հետևի՝ նայ իւր շինած դեղերն պակասութիւն չի գտվի։

Եւ զիս՝ զանարժան ծառայս ճառահպաշի համ պօստանճիպաշի յիշեցէք ի տէր, և աստուած յիշէ զձեզ ի վերին Երուսաղէմ։
Կատարեցաւ Բժշկարանս կամօք պարոն Ռամատան ճառահպաշիին**։

---

* Գուցե եղել է «սալեաց», որ ավելի տրամաբանական է։

** Հիշատակարանի հրատարակիչ և բժշկարանի մասին կարեւոր տվյալներ հաղորդող Կ. Գաբիկյանը կարծում է, թե ՋԼ. (1481) թվականը չպետք է համարվի ճառահպաշի Ռամատանի հիշատակարանի թվականը։ Ըստ նրա այդ Ռամատանը ձեռագիրն ստացած կամ ընդօրինակած պետք է լինի 1521 թվականին։

7

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Նոր Ջուղա 526, ՄՏՄ

Հիշատակագիր՝ Յովաննես աբեղա
վայր՝ Ձագավանք

332բ ...Փափագաւղ եղեն աստուածային սուրբ Աւետարանիս աստուածասէրն Յովանէս և ամուսին իւր Դաւլատ-խաթունն, և ստացան զսայ ի հալալ յ[ը]նչից և ի յարդար վաստակոց՝ յիշատակ հոգւոյ իւրեանց, և ծնողացն՝ հաւրն և մաւրն, և զաւակացն՝ Մկրտչին, և այլ ամենայն արեանառու մերձաւորաց, ամէն։ Արդ, ես՝ Դաւլատ ստացայ զԱւետարանս հալալ յարդեանց իմոց և տվի Ձագովանից, յիշատակ ինձ և ծնաւղայց իմոց, ի դուռն հրաշափառ կաթուղիկէին Գէորգայ, և գեստադարձ սուրբ Նշանիս, և լուսաւոր սուրբ Սարգսիս, և այլ բազմահաւաք սրբոցս, որ աստ կան հաւաքեալ։ Ի թվականիս Հայոց ՋԼ. (1481), ի հայրապետութեան տեառն տէր Յոհանէս կաթողիկոսի, ի յաթոռ սուրբ Էջմիածնի Վաղարշապատու...

Այլ ես Դաւլատս, որ ստացայ զսուրբ Աւետարանս զայս յիշատակ ինձ և ծնաւղաց իմ՝ հաւրն Սարգսին և մաւրն Դիլշատին, և զաւակացն Վահրամշին, և դստերացն Թուխտորին և Թամսկանն, և այրին իմոյ յետոյ՝ Մկրտչին, և զաւակի նորին, և դստերն Բէկիխաթունին, և այլ ամենայն արեան մերձաւորաց. այլ և եղբարցն իմ՝ Ամիրզուլին, Վարծիզուլին, և զաւակաց նորին՝ Սարգսին և Աբանաս դպրին, և քեռոյն իմ Սամուէլ մահդասւին՝ բարեհոգի և հաւատարիմ քրիստոնէին, ամէն։

Այլ ես Դաւլատս՝ հաւատարիմ կինս՝ դարձեալ յետոյ տվի Աւետարանս զայս Ձագա եկեղեցուն, ի գուռն սրբոյ Դաւթի քաջ նահատակին, յիշատակ հոգոց մեր, ննջեցելոց մերոց...։ Եւ միով բանիւ աստուած-ողորմի ասացէք յիշատակարանի գրողի Յովաննէս անուամբ միայն աբեղայի, և ոչ ունիմ գործս բարի, և ով ոք ասէ ողորմի, նայ աստուած իւրն ողորմի ի յաւուրն ատենի...

8

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Իրան, Փերիա գաւառ, Նամակերտ գիւղ
ՄՏՄ և ՄՏԱ

Գրիչ՝ Ստեփանոս
վայր՝ Հայրիվանք

ա

206բ Քրիստոս աստուած ողորմի ստացողի Աւետարանիս տէր Մեսրոբին և ծնողացն՝ Ներսէս քահանային, և ազգացն Վարդանին, և Կիրակոսին, Իկտիշին, Մեսրոբին, և Գոհարին, Մելիքսեթին, Մխիթարունին, Ալտմին և Խաթունշին...

Գրեցաւ սա ի սուրբ ուխտս Հայրիվանս, ձեռամբ յոգնամեղ և անարուեստ գրչի Ստեփանոսի, ի թվին Հայոց ՋԼ. (1481)...

Բ

...Զոր և տեսեալ զսորայն անճառ փրկագործութեան խորհուրդ սրբասէր և մաքուր քահանայն Մեսրոբ, *և նորաբողբոջ որդին իւր* Մելքիսէթ *քահանայն, և զծաղկեալ պաւակսն իւր* զՆերսէս *և* զԿարապետ, *եւ զհայրն իմ* զՆերսէս *քահանայն, և զմայրն իմ* զԻկտիշ, *և զամուսինն իմ* զԴոճար, *և զհարսն իմ* Մինախաթուն, *և զքուերքն իմ* զԽալաֆն, *և* զՀալիմն, *և* զԱլամն, *և* զԽաթու[ն]ջէն, զԹուխիկն, *և զփեսայն իւր* զԱնտոն, *և զնախնիքն իմ* զՎարդան *քահանայն,* զՍիրակոս *քահանայն, և զհանգուցեալ պաւակսն իմ* զԿրպանէսն, զԸրրատակէսն, զԳրիգորէսն, *և զդուստրն իմ* զԳուլստան, *և* զՇնովհորն, *որ այժմ աւուր հանգեաւ ի Քրիստոս...*

9

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 6699

Գրիչ՝ Զաքարայ
վայր՝ Հերմոնի վանք

ա

...Գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ձեռամբ Սարգիս *դպրապետի, որ նըստեալ է ի յաթոռն սուրբ Լուսաւորչին ի* Վաղարշապատ *քաղաքի՝ ի սուրբ Էջմիածնի, նմանեալ սրբոյն Գրիգորի, համբերելով չարչարանաց կենդանի վկայ Քրիստոսի։*

294բ *Ի թվականիս Հայոց ՋԼ. (1481) // եղև գրաւ սորա ի վանս* Հերմոնի *ի յերկիրս* Վայհձոր *յորջորջեալ. առաջնորդ սուրբ ուխտիս* Սարգիս *քաջ և արի վարդապետի և այլ միաբանիցս, որ անդ կան ժողովեալ. յիշեցէք յաղօթս և աստուած զձեզ յիշէ, ամէն։*

Արդ, ցանկացաւղ եղեալ սուրբ Աւետարանիս տէր Մաթէոս *քահանայն սրբամիտ և ճգնազգեաց, որ բազում առաքինութեամբ վարի ի վերայ աշխարհի վասն յուսոյ արքայութեան և սիրոյն Քրիստոսի. ըստացաւ զսայ յիշատակ իւրն, և ծընօղաց իւրոց* Շահիկին *և* Բաղտասարին, *և իւր կենակցին* Եղիսաբեթին, *և դստերն* Վառվառին՝ *ի Քրիստոս հանգուցելոցն, որ տարաժամ փոխեցան ի յաշխարհէ աստուած-ողորմի նոց[ա], ամէն։ Ի վայելումն անձին իւրոյ և իւր որդոյն տէր* Թումին՝ *նորայբողբոջ քահանայի և աստուածային շնորհաւք լցի, զոր աստուած վայելել տացէ, ամէն, և կենակցին* Թումա *քահանայի՝* Թան-Մելիքին՝ *նմանեալ սրբոյն Շուշանա և Գայիանէ, և որդոյ սոցա՝* Ազարիայի. *զոր աստուած ընդ երկայն աւուրս արասցէ զսա։*

Այլ, յիշեցէք զՍարգիս *աղէն, և զիւ[ր] որդիքն, և* զՎարդանէսն *ի Քրիստոս փոխեցեալ՝ զտէր* Մաթէոսի *եղբայրքն, և զհարսներն՝* զՇահմելիքն *և* զԱստիանէն։

295ա *Կրկին անգամ աղաչեմ զհանդիպողքդ յիշեսջիք յաղաւթս ձեր զտէր* Ղազարն *զնորայկընունք քահանայն, և* զՍարգիսն, *և* զԱմիրխասն, *եւ զմայր սոցա* զԴունիայն, *և[ւ]* զԽունար-Խաթուն *տատն, զոր լսել տացէ զերանաւէտ ձայնն, ամէն։*

Այլ, երեսս անկեալ աղաչեմք զՀանդիպաւ[ղ]ք սուրբ Աւետարանիս, որք Հանդիպիք սմայ կարդալով կամ աւրինակելով և կամ դաղափարելով. յիշեցէք ի մաքրայփայլ յաղաւթս ձեր զվերոյգրեալքս ի սմա՝ զտէր Մաթէոսն և զտէր Թումայն, և զամենայն [արեան]առու մերձաւոր սոցա ի բազկատարած յաղաւթս ձեր առաջև բեմին Քրիստոսի։ Դուք յիշաւղքդ և սոքայ յիշեցեալքս յիշեալ լինիք առաջև արդար դատաւորին Քրիստոսի աստուծոյ մերոյ, ամէն, ամէն և եղիցի, եղիցի։

ն.լ.ո.ղ.ւ.ը.փ.ն.բ.ձ.բ.ց.ժ.ս** և աստուած զձեզ յիշէ, ամէն։

Բ

228բ Զնսայի նկարող սուրբ Աւետարանիս յիշեա։

10

ԳԱՆՁԱՐԱՆ

Երևան 10146

Գրիչ՝ Խաչատուր
վայր՝ Ճիխէլ գիւղ

199ա ...Գրեցաւ Գանձարանս ձեռամբ Խաչատուր իրիցու՝ փցուն և տխմար գրչի, ի դիւղս որ կոչի Ճիխէլ, ընդ Հովանեաւ Ծիրանիաւոր Աստուածածնիս, Հրամանաւ և ծախիւք սրբասէր և գերալուր անձին Անտոն կրաւնաւորի, որ է Հայր վանաց Ջուղու Աստուածածնին։ Ի վայելումն անձին իւրոյ և յիշատակ իւր և ծընօղաց իւրոց։ Ով զմեզ յիշէ՝ աստուած զինքն ի բարին յիշէ և նմայ փառք յաւիտեանս, ամէն։

Գրեցաւ ի թվ. Հայոց ՋԼ. (1481)։

11

ԱԻՆՏԱՐԱՆ

Երևան 7745

Գրիչ՝ Զաքարա
վայր՝ Արճէշ

248բ ...Արդ ես՝ յետինս ի կարգաւորաց և անիմաստս ի գիրս գրչութեան Զաքարա անուամբ միայն կոչեցեալ կարգաւոր և գործով ունայն և թափուր, ոչ ունելով իշխանութիւն մերձենալ ի սուրբ Աւետարանս, այլ յուսալով յողորմութիւնն աստուծոյ, և շնորհօք սուրբ Հոգոյն սկսայ և նեբողութեամբն Յիսուսի աւարտեցի զսուրբ Աւետարանս թվին ՋԼ. (1481), ընդ Հովանեաւ սուրբ Աստուածածնի տաճարիս յԱրճէշս քաղաքի, վասն

---

* Գծակետային ծածկագրով կարդացվում է «Զաքարայ գրիչ»։

** Եղրայրայիր ծածկագրով (նշված տառի փոխարեն պետք է կարդալ այբբենական հերթականությամբ նրա նախորդ կամ հետորդ տառը) կարդացվում է՝ «յիշեցէք յաղաւթս»։

որոյ յերես անկեալ աղաչեմ զձեզ աստուած-ողորմի ասել ինձ, և ծնօղաց իմոց՝ հօրն Ատոմին *և մաւրն* Խոնանին*, *և ամենայն երախտաւորաց իմոց, ամէն։*

12

ԱՂՕԹԱԳԻՐՔ

Երևան 8621

Գրիչ՝ Մկրտիչ
Վայր՝ Սայլաւ անապատ

...Արդ, գրեցաւ սա ի վանսն որ կոչի Սայլաւ անապատ**, *ընդ հովա-*
նեաւ սուրբ Աստուածածնիս և սուրբ Կարապետիս և սուրբ Գրիգոր Լու-
140ա *սաւորչիս, // ի թվականիս Հայոց ՋԼ. (1481), ձեռամբ մեղսամած և*
անարհեստ գրչի Մկրտիչ *աբեղայի, որ զանունս ունիմ և ոչ գործս, այլ*
յույժ վիրաւորեալ եմ ի սատանայէ։
Արդ, ո՛վ դասք քահանայից և երամք կուսակրաւն վեհից, յորժամ
հանդիպիք սուրբ և աստուածախօս մատենիս կարդալով կամ աւրինա-
140բ *կելով յիշեցէք ի սրբանուէր // յաղօթս ձեր զստացող սորա****։*

13

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Հ. Ոսկեան, Վասպուրականի-Վանի
վանքերը, 1940 թ., էջ 264

Վայր՝ Սայլաւ անապատ

Գրեցաւ «ի վանս որ կոչի Սայլաւ *անապատ, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնի եւ սուրբ Կարապետի եւ սուրբ Գրիգոր Լուսաւորչի, ի թվականիս Հայոց ՋԼ. (1481)»։*

14

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Գ. Սրուանձտեանց «Թորոս Աղբար» Բ., էջ 444—445
Տիգրանակերտ, ս. Կիրակոս եկեղեցի

Գրիչ՝ Արիստակէս
Վայր՝ Խոյալու վանք

Գրեալ ի թվ. Հայոց ՋԼ. (1481), յաստուածունակ և ի հռչակաւոր վանքս Խոյալու, *ի դուռս սուրբ Գէորգայ, յառաջնորդութեան* Գրիգոր *րաբունապետի, որ զտիւ և զգիշեր ի խորս աստուածային տառից դեգերելով վասն մեր՝ առնելով և ուսուցանելով զամենեսեան... [ձեռամբ] անարուեստ գրչի* Արիստակէս *պիտակ անուն աբեղայի...*

---

* *Անվան «ա» տառը ջնջված է, կարելի է կարդալ նաև «Խոնդնին»։*

** *Վանի Սալնապատի ս. Գրիգոր վանքն է. կոչվել է նաև Սալն անապատ։*

*** *Ստացողի անվան և ստացման հանգամանքների գրանցման համար տեղ է թողնված, որի վրա, 1514 թվականին, Մարտիրոս անունով հետագա ստացողը գրել է իր հիշատակարանը (նրանն է նաև 144բ—145բ էջերի հիշատակարանը)։*

2—271



15

ՄԱՇՏՈՑ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Երևան 9671

Գրիչ՝ Առաքել
վայր՝ Աւագ վանք

ա

12ա *Զստացուղ գրոցս զտէր* Յոհաննէս *եպիսկոպոսն, և զիւրսն, և զմեղաւք մեռեալ ոգիս՝ զ*Առաքել *գրիչս յիշեցէք ի Քրիստոս։*

բ

65ա *...Արդ, գրեցաւ եկեղեցաւրհնէքս, աւաղանաւրհնել, դուռն դնելոյ, պղծել տաճարին, հանդերձի և սպասք աւրհնելոյ ի թվ. ՋԼ. (1481), ձեռամբ մեղսամակարդ և անարժան* Առաքել *աբեղի, ի* Աւագ վանք*, ի դուռն սուրբ Առաքելոցն, ի վայելումն տէր* Յոհաննէս *եպիսկոպոսին։ Աղաչեմ զձեզ, որք հանդիպիք կամ կարդալով կամ աւրինակելով, յիշեսջիք ի սուրբ յաղաւթս ձեր, և աստուած ձեզ ողորմեսցի. ամէն։*

գ

151բ *...Գրեցաւ ձեռնադրութիւնս սպասաւորաց եկեղեցոյ ի թվ. ՋԼ. (1481), ձեռամբ մեղսամակարդ և անարժան ոգոյ՝ յետնոյս ի կարգէ կրաւնաւորաց՝ նուաստ անձին* Առաքելի*, ի* Աւագ վանք*, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնին և սուրբ Կարապետին և սուրբ Առաքելոցն և Յովանէս վարդապետի, ի վայելումն տէր* Յոհաննէս *եպիսկոպոսին։ Գրեցի ես՝* Առաքել *սուտանուն աբեղայս, յիշատակ տէր* Յոհանէս *եպիսկոպոսին, ինձ և ծնաւղաց իմոց։ Աղաչեմ զձեզ որք հանդիպիք կամ կարդալով ///*

16

ՇԱՐԱԿՆՈՑ

Զմմառ, Անտոնեան հաւաքածոյ 153

Գրիչ՝ Առաքել
վայր՝ Աւագ վանք

311բ *...Արդ, գրեցաւ Շարակնոցս ի լաւ և յընտիր աւրինակէ, թվ. ՋԼ. (1481), ի սուրբ անապատս, որ կոչի* Աւագ վանք*, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնին, և սուրբ // Կարապետին, և սուրբ Առաքելոցս, առ ոտս* Յովաննէս *քաջումապետին, յառաջնորդութիւն տէր* Յոհաննէս *եպիսկոպոսին, ձեռամբ անարհեստ գրչի* Առաքել *աբեղի...*

17

ՃԱՇՈՑ

«Վոլոս», 1906, էջ 144,
Թավլուանի ս. Թորոս

Գրիչ՝ Յովանէս Նաղաշ
վայր՝ Կեսարիոյ գաւառ, ի վանս
Գրիգորի Նիւսացւոյ

...Արդ, գրեցաւ Տարեգիրքս ի թուականիս... ՋԼ. (1481), ձեռամբ տէր Յովանէս Նաղաշին և աշակերտին իւրոյ Ստեփաննոս մեղաւք թաղձեալ ոգւոյն, ի գաւառս Կեսարիոյ, ի սցւրբ ուխտս՝ որ է աթոռ սրբոյն Գրիգորի Նիւսացւոյ, ընդ հովանեաւ սուրբ Գրիգորի Նիւսացւոյն, և սուրբ Թէոդորոսի զինւորին, և սուրբ Յակոբայ Մծբնայ հայրապետին, և սուրբ Ստեփաննոսի Նախավկային և Մեռկերիոսի զինուորին, և այլ բազում սուրբ նշխարացս և մասանցս, որ աստ կան հաւաքեալ, ի հայրապետութեան տէր Ստեփաննոսի, և յեպիսկոպոսութեան այսմ նահանգի տէր Կիրակոսի [և] տէր Անդրէասի:

Արդ, ի յայսմ... ժամանակիս փափաք եղեալ ամենայն ալրհնութեան արժանաւոր պարոն Էէլպաշի Էմին-պէկն, և իւր մայրն Հռիփսիմէն այսմ հոգիաբուղխ և լուսազարդ և ծաղկաւէտ բուրաստանիս, և ետուն գրել զսա ի հալալ արդեանցն իւրեանց՝ յիշատակ անջնջելի յամեբամս ժամանակաց հաւրն իւրոյ պարոն Թո[րո]սին, և մայր իւրոյ խաթուն Հռիփսիմէ. և եղբաւր իւրոյ Ըռստակէսին և Մաքէոսին, և փոքր եղբաւրն Էտիլ-պէկին, որ յայսմ ամի վախճանեցաւ ի Քրիստոս և սուգ մեծ եթող իւր ծնաւղացն և իւր ընտանեացն, և քուերն Ճաւճարին, և կողակցացն իւրոց Պաղտատին և Սաւեիային և Վարդեճատին, և զաւակաց իւրոց երիցկնոջն, և Խուանդին, և Ըռըստակէսին, և Շնոււր-Պարոնին, և Մաքէոսին և այլոց, որ ի Քրիստոս են հանգուցեալ՝ Խովանդին, աստուած ողորմի իւր հոգւոյն, ամէն։

18

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՔԵՐԱԿԱՆԻՆ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԻ ԵՐԶՆԿԱՑԻՈՅ

Հ. Քյուրդյանի հավաքածու 17

Գրիչ՝ Խուբլուպէկ

Թվին ՋԼ. (1481) Դեկտ. ժէ. (17) օրն։

Պարոն Թօլաք պարծանք ազգիս,
Որ զուն յունիս անուն բարի,
Խելօք խիկար հեղահոգի,
Մէշ յաշխարհի ես զովելի։
Պարոն Ջախնոյն է քո որդի՝
Քեզ յիշատակ լինի բարի,
Որ ժառանգէ ըղհայրենի.
Ջաւակ նորա յոյժ բազմացի

Որպէս յաւազ յեզր ի ծովի,
Կամ որպէս յաստղք, որ ոչ թուի,
Նոյնպէս լիցի պաւակ նորին,
Որ ամենայն ազգաց զովի.
Ես խութլապէկս *եմ անարժան...*

19

ՄԱՆՐՈԻՍՄՈԻՆՔ

Երևան 6107

Հետ. ստացող՝ Գրիգոր

234ա *Արդ, աղաչեմ զմանկունքդ սուրբ եկեղեցոյ, որք հանդիպիք զարմանալի տետրակիս յիշեցէք ի Քրիստոս զանարժան կրաւնաւորս* Գրիգոր, *որ ստացայ զսուրբ գիրքս յիշատակ հոգոյ իմոյ, և մարմնաւոր ծնաւղացն իմոց* Ներսէսին *և* Թանկխաթունին, *և ամենայն արեան մերձաւորաց իմոց, և եղբօրն իմոյ* Աբրահամին, *և ամենայն երախտաւորաց իմոց՝ հոգևորաց և մարմնաւորաց, ամէն։ Եւ լի բերանով աստուած-ողորմի ասացէք և աստուած ձեզ ողորմեսցի, ամէն։ Թվ. ՋԼ. (1481)։*

234բ *Այլ և զմեծ պապն իմ զտէր* Դաւիթ *և զ*Թումայ *քահանայն, որ տղա հասակաւ փոխեցաւ ի Քրիստոս, և զմայրն իւր զ*Աւագ *յիշեցէք ի Քրիստոս։*

*Դարձեալ աղաչեմ յիշել ի տէր աստուած զհեզահոգի, զգեղեցկատիպ և զհրեշտակայնման զ*Աւետիս *արեղայն՝ զ*Մոկացին, *որ եբեր զտետրս ի* Կաֆայէն՝ *ի վերին աշխարհս Հայոց. մասն բարեաց եղիցի նմայ ի տեառնէ աստուծոյ, ամէն։*

20

ԺՈՂՈՎԱԾՈԻ

Երևան 1548

Ի թի[ւ]ն Հայոց ՋԼ. (1481) մայիս ի Դ. (4) մեռօ սուլտան Մուհամմատն:

21

ՈՂԲ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻՆ ԵՋԸՆԿՈՒ, ՈՐ ՇԱՐԺ ԵՂԱՒ ԵՒ ԿՈՐԾԱՆԵՑԱՒ

Տ. Պալեան, Հայ աշուղներ, Ա, 1911, էջ 108—110

Հեղինակ՝ Մրսկին Երէց Անուշպակցի

Յինն հարիւր Հայոց թըվական,
Երեսուն և մէկ թիւն ի լըման (1482)
Զարմանալի բան մի եղաւ
Մայրաքաղաքն ի յԵզընկան:
Յանկարծակի մահու դիպան
Պատուհասի հանդիպեցան,
Սոդոմացոց նըման եղան,
Ներքև հողին զընտանեցան։
Յորժամ քաղաքն ի թունտ եղաւ
Եւ մանր ու մեծ ի դող եղաւ,
Թէ վայլէ մեզ հազար բերան
Մեք չը կեցանք ի պատուհրան։
Տէրըն յառաջ արար զայս բան,
Միթէ՞ ըզմեզըն մոռանան,
Եւս առաւել պոռընկեցան,
Պոռընկութեամբ նոքա կորեան։
Յիշոցքն արար ըզ զԵզընկան,
Որ յաստուծոյ աչացն եղան,
Քահանայիւքըն միաբան
Ներքև հողին զընտանեցան։
Կին մի կանչեց, թէ սուրբ Ներշան
Ըմ դու պահէ զիմ մէկ տըղան,
Աստուած լըսեց նորա ձայնին,
Որ փըրկեցան մայրն ու տըղան։
Ի տասն ու հինկ օրն ի լըման,
Ապա գըտան զայն մէկ տըղան,
Լալով կ՚երթար դէպ ի շուկան
Թ՚իմ հայրն ու մայրն ինչպէս եղան։
Զայն գեղեցիկ սարկաւագերն,
Որ չէ տեսեր աչըք մարդկան
Բեթլէէմի մանկանց նըման
Ներքև գետնին զընտանեցան.
Զայն գեղեցիկ աղջըկունքն և կին

Վայրի եղունքն էին նըման
Ներքև հողին թարշամեցան։
Ո՞վ է տեսեր այնպէս խեղճ բան,
Որ ճանաչեց հայրն ըզտըղան,
Նոր պըսակած հարսն ու փեսան
Ի մէկ մէկէ բաժանեցան։
Հազար աւաղ ըզ զնզըՆկան
*Մէջ աշխարհիս է Հ*այաստան,
Վաճառականաց էր օթևան։
Հազար աւաղ ղան ճոխ մանկտիքն,
Որ միաբան կոտորեցան.
Ամէնն մընաց հողաբերան,
Ներքև հողին ղընտանեցան։
Աստուծոյ խնամքն վերացան,
Տես թ՛ինչ արար ըզ զնզըՆկան,
Որ ոչ ի ծերըն խընայեց
'Ի ոչ ի մանուկն `ւ ոչ երեխան։
Քահանայիցըն ոչ խըղճաց,
Ոչ ժողովուրդն էր միաբան
Ջեկեղեցիքն կործանեց
Եղուկ է մեզ հազար բերան։
Բոլոր քաղաքն աւերեցաւ,
Ի յանդընդոց երկիր շարժաւ,
Երկու տարպայ հինգ հազարաւ,
Ներքև հողոյն ըընտանեցաւ,
Մըսկին *երէց* Անուշպակցի
Մեղօք լիի և անարժան
Այդ հերիք է զինչ գործեցիր
Դարձիր և լեր դու փօշիման։
Ես աղաչեմ զձեզ միաբան,
Որ չըր կըտրէք զՏէր մեղան,
Մեղքըն քակեց ըզ զնզըՆկան,
Այս աշխարհիս է մեծ նըշան։

22

ԱՆԳԻՏԱՑ ԱՆՊԷՏ ԱՄԻՐԴՈՎԼԱԹԻ ԱՄԱՍԻԱՑԻՈՅ

«Անգիտաց անպէտ», էջ 1—3, 25, 623—624

*Երևան 457**

Հեղինակ՝ Ամիրդովլաթ Ամասիացի

ա.

Շնորհիւ տեառն և ողորմութեամբն արարչին և անմահին աստուծոյ, որ պարգևող է ամենայն բարեաց և բաշխաւղ է ամենայն շնորհաց, և տուող է զաւրութիւն և բնութիւն և աւգտութիւն ամենայն ստեղծուածոց՝

* *Ամիրդովլաթի այս հիշատակարանը հրատարակված է մի քանի անգամ. տե՛ս և հմմտ. ՀԱ, 1892 թ., էջ 83—85, Բրիտ. թնգ.* Or. *3712, 48 134, էջ 315—317, ՍՑՀ, հտ. Բ. 5, էջ 37—39 ևն։*

անասնոց, գազանաց, և բուսոց, և տնկոց, և զուսումն և զիմաստութիւն ի մարդն տպաւորեաց, և պատուական արար ի մէջ ամենայն ստեղծուածոց և զամենայն շնորհ և զհմտութիւն յինքն եդիր, և սքայութիւն երետ տէր աստուած մարդկան, որ զամենայն հանճարեղութիւն ի գործ արկանէ. թէ աստուածպաշտութիւն է, թէ իմաստութիւն է, և թէ աստեղաբաշխութիւն է, և թէ երկրաչափութիւն է, և թէ թուականութիւն է, և թէ բժշկութիւն է, և թէ երաժշտական* արհեստն է, և թէ քերականութեան արհեստն է։ Զայս ամենայն իմաստութիւնս ի մարդկային բնութիւն տպաւորեաց աստուած** և հասու արար*** ամենայն ստեղծուածոց, որ թէ խոտ է, որ թէ բոյս է, որ թէ տունկ է, որ թէ ծառ է, որ թէ անասուն է, որ թէ քարինք են որ ի գետնէն կու ելանեն, և որ անասնոց զաւդուածքն է, և որ մանանայ է՝ ի յերկնիցն կու իջանէ. և որ ոք այլ կան որ ի ծովէն կու ելանեն և կամ ի գետնէն կու ելանեն։ Զայս ամենայն իրացս զբնութիւնն, և զզօրութիւնն, և զօգտութիւնն, և զչարն, և զչարին խափանումն, զամէնն տէր աստուած մարդկան իմացուցեր է****, փառք նորա պարգևատու աստուածութեանն յաւիտեանս, ամէն։

Աւրհնեմք զարարիչն աստուած, թէ կամի զբանս կատարէ.
Գրենք զդեղերուն անուանքն, սկսաք յայբուբենէ,
Որ է բժշկաց արուեստ և բառեր, ի աւգտութենէ։
Աւարտի սա հինգ լեզուաւ ի Հայոց թըվականն ՇԻՆէ. (1478)*****։

Ի ժամանակս թագաւորութեանն խմայելացւոց ազգին սարակինոսաց, ի յազգէն Հագարու, որ նուաճեալ էր թագաւորութիւնն Յունաց ի մայրաքաղաքն Կոստանդինուպալիս, որ անխաղթ և անսասան կենան այն քրիստոնեայք, որ անդ են բնակեալ. ի թագաւորութեանն սուլթան Մուհամմատ խանին, և կաթողիկոսութիւն յէջմիածնայ տէր****** Սարգսի, և հայրապետութեան ի մայրաքաղաքն Կոստանդնուպօլիս տէր Նիկողայոսին******* և ի թվականութեանս Հայոց վերոյգրեալ ՇԻՆէ. կարմիր գրին********, առ ոտն սրբոյն Նիկողայոս սքանչելագործ և արագահաս հայրապետին։

Թարգմանեցաւ այս գիրքս մէկ մէկ դեղերուն զաւրութիւնն ի բազում ազգաց լեզուաց, ձեռամբ մեղաւոր, անպիտան և անիմաստ բժշկին՝ Ամասիացի Ամիրտովլաթին*********, առ ի յիշատակ իւր և ամենայն քրիստոնէից. և որ կարդան կամ աւրինակեն՝ յիշեն հայր մեղային մի, և Քրիստոս յիշէ զինքեանս********** ի միւսանգամ գալուստն, ամէն։

* Տպ. «երաժշտականութեան»։
** № 457« տպաւորեալ է» փխ «տպաւորեաց աստուած»։
*** № 457 «եղեալ» փխ «արար»։
**** Տպ. «յիմացուցել է»։
***** Այսինքն՝ Շ—500+Ի—20+Ն—400+Է—7, որ է՝ 927 թ. Հայոց, կամ 1478 թ.՝ ըստ մեր թվարկության։
****** Տպ. «ի հայրապետութեան Տեառն Սարգսի սրբոյ էջմիածնի փխ «կաթողիկոսութեան էջմիածնայ տէր Սարգսի»։
******* Տպ. «Եւ յեպիսկոպոսութեան տեառն Նիկողայոսի, մայրաքաղաքին Կոստանդինուպալսի»։
******** «ՇԻՆէ» (1478) թվականը գրված է կարմիր թանաքով։
********* Տպ. «Ամիրտովլաթին Ամասիացւոյ»։
********** № 457 «զինքս»։

Եւ զայս գիրքս շինեցաք և ստուգաբանեցաք շատ բառերով և պատմութէններով**, զի որք կարդան՝ հեշտութեամբ իմանան. և անպէտն ոչ ւգտի ի սմանէ։ Եւ անուանեցաք զայս գրոցս անուն՝ Անգիտաց անպէտ. և պարտական եմ գիտնականացն և ծառայ ամենայն փիլիսոփայիցն։*

Եղիր հետևող իմաստութեան հետ
Եթէ չուսանիս՝ բժիշկ ես անգէտ,
Լինիս դու գիտուն, արա բանիս պէտ
Գրոցս անունն է Անգէտի անպէտ։

Ասէ իմաստունն Սողոմոն, թէ գիտութիւնն լոյս է, և անգիտութիւնն խաւար է, աստուած լոյս է, և սատանայ՝ խաւար է. և ով որ զուսումն ունի՝ զլոյսն ունի, և այս բժշկութեան արհեստս ի գիտնականութենէն մաս մըն է և հանապազ զմարգոյն կենդանութիւնն առողջ կուզէ։ Եւ որ չէ առողջ մարմնով ոչ կարէ ծառայել աստուծոյ հոգւով։ Եւ ի յայս բանիցս առին առաջին բժշկապետքն մեր՝ մեծն Մխիթար *բժիշկն, և* Ահարոն *բժիշկն, և որդին նորա* Ստեփանոս *բժիշկն, և տոհմն նոցա* Ճոշլին *բժիշկն, և* Սարգիս *բժիշկն, և* Յակոբ *բժիշկն, և* Դեղին *բժիշկն, և* Սիմաւոն *բժիշկն, և* Վահրամ *բժիշկն, որ շատ գրեանք շիներ էին վասն դեղերուն զաւրութեանն և օգտութեանն և կարճառաւտ էին արել. և թէ բնութեամբ կու գիտէաք, նա զէութիւնն չի գիտէաք, և թէ զաւրութիւնն գիտնայեաք՝ զբնութիւն չէաք գիտնալ. և կար որ զանուանքն գիտէաք՝ և զինքն չի գիտէաք, և կար որ*
Յա *զանունն գիտէաք՝ և ոչ զինքն և ոչ // զիւր փոխանն։ Եւ ի վերայ այսր հանապազ մեզ ի պակասութիւն կար վասն դեղերուն, և այս պատճառաւ՝ այլազգեաց կարաւտ էաք։*

Եւ յետոյ գնացաք, ի շուրջ եկաք բազում քաղաքանի, և զծովն անցաք, և շուրջ եկի զաշխարհն Մակեդոնացոց, *և եկայ բնակեցայ ի մայրաքաղաքն* Կոստանդինուպալիս. *և հաւաքեցաք բազում գրեանք ի յայլազգեաց, և աշխատեցաք և ուսաք զբառերն և զանուանքն ազգի ազգի, և զփոխանն, և զառնելուն չափն, հինգ լեզուաւ, կամաւքն աստուծոյ։*

*Գիտացիր, որ զամէն լեզու մէկ մէկ նշանագիր արարաք, որ է այս նշանօքն՝ յարապկերէն -յ, պարսկերէն -պ, թուրքերէն -*թ, *հայերէն -*ն, *հոռմերէն -*նռ, *ասորին -*աս, *լաթինն -*լ, *ֆռանկն -*ֆ*։ Զայս անոր համար գրափակ արարաք*** վասն խրթութեան համար, որ չի շատաբանի։ Եւ այլ անուանք բժշկապետացն այս են՝* Բտ*—Բագարատն,* Դս*—Գեղիանոսն,* Սին*—Սինէայ որդին,* Դս*—Դիոսկրիտոսն,* Իպն*—Իպն ի Պայտարն,* Պտ*—Պատէհին։ Վասն այնորիկ կարճառօտ լինի այս, և այս բժշկապետաց անուանքն, որ պիտի յիշուի ի դեղերուն զօրութեանցն ի մէջն է կամաւքն աստուծոյ, ամէն։*

...Եւ այլ ասենք թէ է՞ր եղաւ այս գիրքս աշխարհաբառ։ Եւ այս երեք պատճառի։ Ա. այն է՝ որ ամենայն մարդ չկարէ քերական կարդալ, և կամ

* Տպ. «ստուգեցաք»։
** Տպ. «պատմութիւններով»։
*** Տպ. «արաք»։

արտաքին գրեանք, որ զայս խրթին բաներն յիմանայ. այնոր համար եղաւ աշխարհաբառ։ Եւ Բ. պատճառ այն է աշխարհաբառ լինալուն, որ այլ բառեր խառնեցաք, որ մեք ի տաճկաց բառն գտաք, և պիտուան էր այս բառերս մեզի, վասն տաճկաց ստածումն առնելուն համար։ Եւ Գ. պատճառ այն է, որ կայ ի այս գիրքս յ-էն, պ-էն, ճռ-էն, թ-էն, անոր համար՝ որ այս գիրքս ի այլ լեզուէ փոխել է. անոր համար շատ բառեր կայ ի այս գիրքս, և է աշխարհաբառ։*

Եւ թէ աստուած աջողէ, գրոցս ի վերջքն յիշեմ մէկ աղէկ բառգիրք մըն, որ զինչ որ դժար բառ կայ՝ հայ լեզուաւ պատմէ, զի որ կարդացողն դիւրութեամբ հասկնայ, և ուսնողն դիւրութեամբ ուսանի, և իսկի ծածուկ իրք չմնայ, և յայտնի...

Բ

Փառք քեզ տէր և արարիչ, մեզ ողորմեայ.
Որ տուող ես մարդկային միտք և սգայ.
Քու ստեղծուածն են ի յաշխարհս զինչ որ կայ.
Ամենայն շունչ կենդանու քեզ փառք կու գայ։
Գոհանամք ի քէն Քրիստոս, անմահ արքայ,
Որ տուիր ինձ ժամանակ մինչև ի սմայ
Զորս տարի զտիւ և զգիշեր աշխատեցայ.
Ի բազում աւրինակաց աւարտի սայ,
Գրեցի, կատարեցի զինչ բան որ կայ,
Ի բառից բժշկութեան զինչ որ գտայ,
Աւարտեմ զսայ հինգ լեզուաւ, զինչ որ ուսայ,
Ի հայոց, և ի յունաց, և յարապկայ,
Ի պարսից, և ի թուրքաց, քիչ լադինայ,
Ի հայոցն եմ արարել սկիզբն դորայ,
Ի վերայ այբուբենից զինչ դեղ որ կայ,
Եւ զֆէն այլ կու յիշեմ ի վերջքն դորայ։
Ես բժիշկ Ամիրտովլաթ, *հայրս* Եղիայ,
Որ ծնեալ եմ ի քաղաքն Ամասիայ:
Ես հիմայ եմ բնակել ի Բիւզանդիայ,
Որ իսկի դորա նման քաղաք չկայ,
Որ աթոռն է թուրք ազգին հիմակ որ կայ,
Որ ասեն տաճիկ լեզուաւ՝ Կոստանդեայ:
Գծողին և շինողին ով որ կարդայ,
Ողորմի Քրիստոս որ ասէ, թէ հայր մեղայ,
Որ ի բանս այլ սլակաս իրք չի մնայ։
*Փառք քեզ, տէր, Հայոց թուականըն ԼՄՆԱՅ. (1482)**։*

* Ամիրդովլաթը «տաճկաց» ասելով հասկանում է «արաբացոց»։

** Այսինքն՝ Լ—30+Մ—200+Ն—400+Ա—1+Յ—300, որ է 931 թ. Հայոց, կամ 1482 թ. ըստ մեր թվարկության։

23

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 7770

Գրիչ՝ Աբրահամ
Վայր՝ Վայոց-ձոր, Բոլորբերդոյ անապատ

ա

251բ *...Արդ, գրեցաւ այս ձոյլ ոսկի,*
Որ փոխանորդ է Յիսուսի
Ձեռամբ իմոյս՝ անարժանի,
Որ Աբրահամ *անունս կոչի.*
Ստումգանող սլատուիրանի
Եւ անցաւոր տեառն աւրինի,
Սուտանուն քահանայի
Եւ հեք, փանաք, չիք աբեղի։
Յաբեթականս տաւմարի
Եւ հայկազեան թվականի
Իննհարիւր և երեսունի,
Նայ և մի ամ այժմ աւելի (1482).
Յերկիրս այս Վայիձորի,
Որ Եղեգեաց *գաւառ կոչի,*
Բոլորբերդոյ *յանապ[ատ]ի,*
Ի յահագին բարձր սարի,
Ի դրան սուրբ մօրս Աստուածածնի
Եւ այլ սրբոցս, որ այս տեղի։
Քանզի ձեռամբ իմ գրեցի,
252ա *Նա և ծաղկօք // զարդարեցի*
Եւ աւարտեալ ևս կազմեցի՝
Ոչ իմ կարեաւք, այլ Յիսուսի.
Ի վայելումն բարեաւք բարի
Յակոբ *ընտրեալ քահանայի*
Եւ զաւակացն իւր ցանկալի՝
Տիաւք տղայք, ոյք են մանկտի՝
Ջաւէրսի, Մաթէոսի,
Մարտիրոսի, Ստեփանոսի:
Ի դառնութեան ժամանակի,
Որք եմք նեղեալ ի ձեռս տաճկի,
Ի խանութեան Յաղուպ-բեակի,
Որ է այժմ ի Թավրէժ *թախտի*
Համբաւ եղև ի յայսմ ամի,
Թէ հաճ նոցա հրով կայրի։

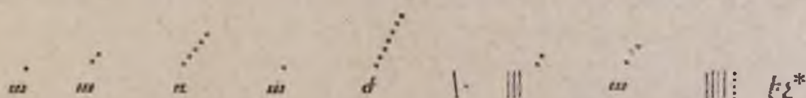
Ու էր հայրապետ Հայոց զարմի
Տէր հոգևոր՝ Սարգիս *կոչի,*
Հեզ և խոնարհ ըստ Մովսէսի,
Համանման տէր Գրիգորի։
Եւ երջանիկ և տէր ահրի
Եպիսկոպոս յայսմ գաւառի
Տեառն Յոհաննէս՝ *սուրբ և բարի*
Եւ Ստեփաննոս *եպիսկոպոսի,*
Եւ բաբունեացս ցանկալի՝
Մեծն Սարգիս *յոյժ գովելի,*
Եւ ի սորին աշակերտի՝
Աւագտիրի *և* Յակոբի
Եւ Եսայի *Նորաբուսի,*
Որք են շնորհօք հոգոյն լի։

Արդ, աղաչեմ զձեզ, ո՛վ սուրբ ընդերձողք և հանդիպողք և գաղափարողք սուրբ Աւետարանիս, յիշեսջիք ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր զմիաբանք սուրբ ուխտիս՝ զհոգևոր հայրս իմ և զուսուցիչն և զառաջնորդ սուրբ
252բ *տեղեացս* զԱւագակէր *վարդապետն, // զտէր* Ստեփաննոս *սուրբ աբեղայս և դասավար, զտէր* Զաքարիա *հէրպետ և մարմնաւոր եղբայր իմ, զտէր* Դաւիթ *աւագ եղբայրն իմ՝ յոյժ շնորհալի, և աւաքէրէց* Գեղէից *զտէր* Նանապետ *աշակերտս մեր կուսակրաւն, որ զթ*...*խթս կոկեաց, զտէր* Կոստանդն, *զտէր* Ալեքսանոս *փակակալն սուրբ եկեղեցոյս, զտէր* Աթանէսն, *զ*Աղաչան *դպիրն և զ*Ոհան:

Արդ, դարձեալ յերեսս անկեալ աղաչեմ զձեզ յիշել ի տէր Յիսուս Քրիստոս զստացաւղ սորա զտէր Յակոբ *քահանայն, և զկենակիցն իւր զ*Թանկսուղն, *և զորդիքն իւր. զի ստացաւ զսա ի հալալ ընչից իւրոց անձինց յիշատակ իւր և ծնաւղացն... Եւ ետ գրել իմոյս տկարի ի վայելումն անձին իւրո, և որդոցն, և եղբարցն իւրոց։ Յիշեցէք զտէր* Յակոբն, *զհայրն նորա զ*Խաճակն, *զմայրն նորա զ*Թամիկն *և զեղբարքն՝ զ*Մարգարէն, *զ*Փիրիկն, *զ*Մարկոսն, *զ*Ջանիարն, *զ*Կոստանդիանոսն, *և զքորքն նորա՝ զ*Հայսցն *և զ*Նուշն, *և զհաւրեղբայրն նորա՝ զ*Յովանէսն, *և զորդիքն նորա* զՍիմէոնն, զՈսկին, *զ*Դաւզն, *զ*Պաստամն, *և զմայրն սոցա զ*Թուքիկն, *ամէն։*

253ա *Եւ զիս՝ զանարժան գրիչս, և զծնօղսն իմ* զՏէրտէրն *և զ*Գոնցայն, *և զեղբարքն իմ զ*Մարգարէն *և զ*Ակոբ *միայնակեացն։ Եւ եթէ միաբան ասատուած-ողորմի ասէք՝ միոյն հազարապատիկ առցէք զողորմութիւն ի Քրիստոսէ աստուծոյ մերոյ, ամէն և եղիցի։*

Եւ սղալանաց և խոշորութեան գրոյս անմեղադիր լերուք, զի կար մեր այս էր։



* *Ծածկագրով գրված է «Աբրահամ գրիչ»։*

Բ

116բ ԶՅակոբ քահանայն՝ ըստացւող սուրբ Աւետարանիս, և զծնաւղսն, և զեղբայրսն, և զազգականն նորա, և զԱրխաւշ տանուտէրն, և զիս՝ զանարժան Աբրահամ գրիչ՝ ծնաւղաւք և վարդապետաւք, յիշեցէք յողորմութիւն

աստուծոյ, նոյն և ձեզ ողորմեսցի, ա ճ ա ճ*

Գ

192ա Զանարժան Աբրահամ յիշեա։ Սուրբ վիրապի տանին աւարտեցաւ, յաւուրս շաբաթ, քաղոց Գ. (3), մարտ ԻԳ. (23), թվ. ՋԼԱ. (1482)։

24

ՇԱՐԱԿՆՈՑ

Վենետիկ 884

Գրիչ՝ Վրթանէս
վայր՝ Արարատեան երկիր, Առջառերկ
անապատ

...Ձեռամբ Վրթանէս կրաւնաւորի, յօրինակէ Գրիգորի Խուլ կոչեցեալ, յանապատն Առջառերկ, առ ոտս սուրբ Սարգսի և Յակովբոսի, ի հայրապետութեան տեառն Սարգսի էջմիածնի, և մերոյ եպիսկոպոսի տէր Մանուէլի, ի ղանութեան Յաղուպ-բէկին, ի թագաւորութեան Վրաց Կոստանդին, ի յերկիրս Արարատեան, ի խնդրոյ տէր Սարգիս կրօնաւորի Հայոց-թառոյ։

25

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

ИВАН, С—25, նաև ՀԱ, 1892, էջ 84—85

Գրիչ՝ Յովանէս
վայր՝ Արծկէ

289բ ...Որոյ ցանկացող եղեալ սուրբ Աւետարանիս աստուածասէր և պատուական՝ ամենայն արհնութեանց արժանաւոր Արուան** աղայն և որդի նորա [Արղուշայն, և ստացան զաստուածաքան սուրբ Աւետարանս յիշատակ հոգւոց իւրեանց և խաթուն մաւրն Հեղինին։ Որ և դուք՝ սուրբ մանկունք եկեղեցւոյ, լի բերանով աստուած-ողորմի ասացէք Արուան աղային և իւր կենակցին՝ Հեղինին, և որդին իւր Արղուշայի]***։

Եւ ես՝ անպիտանս յամենայնի մեղուցեալ գրիչս Յովանէս տեսի զեռափափագ սէր և զջան, զոր ունէր հետ սուրբ Աւետարանիս (Արուան աղայն), ձեռնարկեալ գրեցի զսա ի քաղաքս Արծկէ, ընդ հովանեաւ ամենամաքուր սուրբ Աստուածածնի տաճարիս և սուրբ Ստեփանոսի նախա-

* Կարդա՝ «ամէն»։
** Սկզբից գրված է եղել «Արղուան»
*** Փակագծերի մեջ առնված հատվածը գրված է այլ ձեռագրով։

վկայիս, ի հայրապետութեան տեառն Սարգսի՝ ընդհանիւր Հայոց կաթողիկոսի, իսկ յաշխարհակալութեան Աղուպ-բէկին, ի թվականիս մերում Ջ. և ԼԱ. (1482) ամին։

Դարձեալ... յիշեցէք ի Քրիստոս և լի բերանով աստուած ողորմի ասացէք պարոն Առուանին, և կենակցին իւրոյ Հեղինին, և ծաղկեալ որդւոյն իւրոյ Աղուշին. և իւր զաւակին Գրիգորիսին, այլ և ծնաւղաց Առուան աղային՝ պարոն Յախոյին և մօրն՝ Մառէրին...

26

ՏՕՆԱԿԱՆ

Երևան 4869

Գրիչ՝ Յոհանէս
վայր՝ Կտուց կղզի

667ա ...Զոր և տեսեալ զայս ամենայն վայելչութիւնս հրաշից Յոհանէս
քահանայն, որ անուամբ միայն է և ոչ գործով, և բորբոքեցաւ ի սէրն
աստուածային՝ ցանկացաւ այսմ աստուածային գրոցս, որ կոչի Տօնական,
զոր ունի յինքեան զպատմութիւն և զգովասանութիւն տաւնից տնաւրինա-
կանացն Քրիստոսի աստուծոյ մերոյ, զյարութիւն փրկչին մերոյ, այլ և
զյիշատակ սուրբ և փառաւորեալ Աստուածածնին, և զարեամբ նահատա-
կեալ սուրբ մարտիրոսացն, այլ և զպատուէր քարոզութեանն յաւուրս
պահոց, զոր գրեցին սուրբ վարդապետք, զի հանապազ ընթեռնուն սուրբ
քահանայք՝ մանկունք եկեղեցոյ՝ ի լսելիս ուրհնեալ ժողովրդեանն, զի
լսելով զայս ամենայն խրատք պատուիրանացս և հաստատեսցին ի հա-
ւատս ուղղափառս, զոր ունին, և յիշեսցեն առաջի Քրիստոսի յաղաւթսն
667բ իւրեանց // զՅոհանէս քահանայն, և զծնօղսն իւր՝ զհայրն զՄուրատն և
մայրն զՄարգարիտն, և զհօրեղբայրքն իւր զԱստուածատուր քահանայն
և զէւատն և զԳրիգորն, և զքուերքն իւր՝ զՈսկին և զՋուհարն, զԽաթիբն և
զՇնօհւորն և զայլ ամենայն արեան մերձաւորքն՝ զկենդանին և զհանգու-
ցեալքն....

Եւ արդ, ես ամենամեղ և անարժան ծառա ծառայից աստուծոյ Յոհանէս անարհեստ գրիչ, որպէս ծառա հրաման առեալ ի տեառնէ և յանձն առի տկար անձամբ... և բազում աշխատանաւք հասուցի զսա յաւարտումն յաստուածընկալ սուրբ ուխտս, որ վերակոչի Կտուց, ընդ հովանեաւ սուրբ Խաչիս, և սուրբ Նշխարաց ճառագայթի ճրագ ճշմարտութեան սուրբ Կարապետիս, և սուրբ Աստուածածնիս, և սուրբՍտեփանոսիս, ի թուականիս Հայոց ՋԼԱ. (1482), ի հայրապետութեանն տեառն տէր Ստեփանոս կաթուղիկոսի, և բռնակալութեան աշխարհիս Աղուբէկին: Վասն որոյ բարեխաւսութեամբ սուրբ և փառաւորեալ աստուածածնին Մարիամու և աղաչանաւք ընդրելոց սրբոց քոց, Քրիստոս աստուած՝ քահանայապետն երկնաւոր, զպատուական կրօնաւորքն՝ զտէր Գրիգոր եպիսկոպոսն, և զՍարգիս եպիսկոպոսն, և զԽաչատուր վարպետն իմ, և զՅակոբ կրօնաւորն, և զՀայրապետ եպիսկոպոսն, և զՆերսէս կրօնաւորն, և զփոքր Խաչատուր կրօնաւորն՝ զհայրապետ վանացս, և զՍտեփանոս րաբունա-

պետն՝ զնորոգող սուրբ եկեղեցոյս սուրբ Կարապետի, և զՄինաս ծաղկող սուրբ գրոցս, որ ղարդարեալ պայծառացոյց, և զԿարապետ եկեղեցպան
668ա կրօնաւորն, և զայլ միեղէն եղբարքն առհասարակ՝ // զմեծ և զփոքրն՝ դասակից և մասնակից արասցէ ընդ սրբոց հայրապետացն և ճգնաւորացն և մարտիրոսացն, և սրբոց արդարոցն և նմանեաց նոցին, և զուրախարար ձայնն արձակելով առ սոսա, ե՞է՝ Եկայք ծառայք բարիք և հաւատարիմք. մտէք յուրախութիւն տեառն ձերոյ։

...Այլ և յիշեցէք զվարպետն իմ զԳրիգոր, որ զսակաւ գիրս ուսոյց մեզ. և աստուած յիշէ զյիշողքդ, ամէն։ Այլ և որ զսուրբ գիրքս լաւ պահէ և խնամ ածէ՝ ջնջեսցէ աստուած զձեռագիր յանցանաց իւրոց և գրէ ի դպրութիւն կենացն, ամէն։

Քրիստոս աստուած ողորմի Նիգարին, որ զգրոց թէրձան մանեց*։

27

ԱԻԵՏԱՐԱՆ

Նոր Ջուղա 479, ՄՏՄ և ՍՏԱ

Գրիչ՝ Խաչատուր
վայր՝ Կտուց կղզի

ա

286ա— ...Յիշեցէք զԽաթունշանն, և զծնաւզսն իւր զխաւշայ Բաղշայիշն և
288բ զԱզիզխաթունն, և ղաւակսն իւր զԿարապետն, զԽըդրշէն և զՄաղսումն,... և զծնաւղքն իմ զՅովանէս և զԱսըլմէլիf, ...և զՍտեփաննոս հարազատ հոգոյ իմոյ սրբասէր աբեղայն։

Խաչատուր աբեղայս գրեցի զսուրբ Աւետարանս ի նեղքսագոյն յանապատիս ի յաստուածաբնակ կղզիս որ կոչի Կտուց, ընդ հովանեաւ սուրբ և սքանչելագործ և դիւահալած սուրբ Կարապետիս, և սուրբ Աստուածածնիս, և Գրիգորիս... Ի թվ. Հայոց ՋԼԱ. (1482)... Յիշեցէք զԽաթունշանն, և զքոյրն իւր զՄսրմէլէfն, և զհաւրեղբայրն իւր զԿարապետն, և զնորին զաւակն ղխօջա Գրիգորն, զՄիրիջանն և զԽօջաջանն և զԲէկիջանն**...

բ

141ա Զխաչատուր գծող սուրբ Աւետարանիս և զաշակերտն իմ Ստեփաննոս յիշեցէք։

գ

222բ ...Ես Կանայf (՞) ապաշխարողս ըստացայ աստուածաշունչ և սուրբ Աւետարանս ի հալալ ընչից իմոց, յիշատակ հոգւոյ իմոյ և ծնողաց իմոց՝ հաւր իմ Յեարիկ (՞) և մաւրն իմ Յուստիանա, և եղբարսըն իմ՝ Պետրոս արհեպիսկոպոս, և Պաւղոս աբեղային, և Վարդանին, և Շանվելին, և Յունանին, Ողարին (՞), Մաթէոսին Ճ ամենայն արեան մերձաւորաց՝ կենդանեաց և ննջեցելոցն յիշեցէք ի մաքրափայլ աղաւթս ձեր, և աստուած զձեզ յիշէ, ամէն ·

* Վերջին նախադասությունը գրված է էջի ներքին լուսանցքում, մանր գրերով։
** Ա. հիշատակարանն ունի միայն Մ. Տեր-Մովսիսյանը։

Զմեղուցեալ տառապողս և զանհամեմատս ի գունդս մեղաւորաց զխաչատուր գծաւղ աղաչեմ յիշել ի տէր և զՍտեփաննոս աբեղայն, որ զթուխ[տ]ս կոկեաց...

...Արդ, կատարեցաւ աստուածախաւս և տիեզերաքարոզ Աւետարանս ի խնդրոյ... խօջա Էղիշին, որ ստացաւ զսուրբ Աւետարանս ի հալալ և յարդար վաստակոց իւրոց ի վայելումն մանկանց եկեղեցւոյ, և յիշատակ հոգւոյ իւրոյ և բարի ծնաւղացն, և աստուած ողորմի ասացէք*։

28

ՅԱՅՍՄԱՒՈՒՐՔ

Տիրայր. Ցուցակ Օքսֆորդի Բոդլեան գրադարանի, Ms. Marsh 438 (I—III), Երևան, Մատենադարան «Անհատական արխիվներ», թղթ. 122, էջ 2006

Գրիչ՝ Մկրտիչ
վայր՝ Խարբերդոյ երկիր,
Խուլայոյ վանք

Ա

590ա ...Գրեցաւ սուրբ գիրքս ի թուաբերութեանս Հայոց ՋԼԱ. (1482), ի հայրապետութեան տեառն տէր Սարգիս կաթողիկոսի ամենայն Հայոց, յերկիրս Խարբերդոյ, ի վանքս Խուլայո, ընդ հովանեաւ սրբոյ Գէորգեա զաւրավարիս և ամենասուրբ Աստուածածնիս և սուրբ Սարգսի՝ արագահաս աւգնականի, ի յառաջնորդութեան ուխտիս Գրիգորի՝ քաջ հռետորի և երջանիկ դիտապետի, ձեռամբ յոգնամեղ անարհեստ գրչի Մկրտիչ բանի սպասաւորի, ի խնդրոյ աստուածասէր և հաւատարիմ պարոն խաւճա Յակոբին, [զոր բազում փափագանօք ետ գրել զսուրբ գիրքս յիշատակ իւր, և ծնաւղացն իւրոյ՝ հօրն խօճայ Կուռնիպէկին և մօրն Տինարին, և Աղուբին, և եղբարցն Ավրանին, և Մուսեխին, և Կարապետին, և Կօնանին, այլ և կենակցին իւրոյ Մարիանէ, և որդւոցն Յօվաննէս սարկաւագին, և Սֆանտարին, և Յովլաթին, և որդոց նորին՝ կենդանեացն և հանգուցելոցն։ Վասն որոյ աղաչեմ զամենեսեան, որք հանդիպիք սուրբ գրոցս տեսութեամբ և կարդալով և կամ օրինակելով յիշեսջիք ի Քրիստոս զխօճայ Յակոբն, և զծնաւղքն, և զեղբարքն, և զամուսինն, և զորդիքն, և զդստերքն իւր]**. և դուք յիշեալ լիջիք ի Քրիստոսէ աստուծոյ մերոյ, ամէն։ Այլ եւ յիշեսջիք ի Քրիստոս զՄկրտիչ գրիչս, և զծնաւղսն իմ, և զամենայն արեան մերձաւորսն իմ, որ բազում աշխատութեամբ գրեցի զսուրբ գիրքս և ի հանկ հանի։ Եւ դուք՝ յիշողքդ և մեք՝ յիշեալքս թողութիւն գտցուք ի Քրիստոսէ աստուծոյ մերոյ, ամէն։

Գրեցաւ վանքն Խուլաու և եղաւ ի Ցաղման:

Բ

232բ [Յիշեցէք]... և թղթիս կոկողին՝ տէր Կարապետին, և Աստուածատուր սարկաւագին, և թանքի եփողին՝ Նէֆամատ դըպրին, և կարդացողաց, և լսողաց, և ամէն ասողաց***, ամէն։

* Գ. Հիշատակարանն ունի միայն Ս. Տեր-Ավետիսյանը։
** Փակագծերի մեջ առնված հատվածը գրված է այլ ձեռագրով։
*** Ձեռագրում՝ «լսողացս»։

29

ԱԻԵՏԱՐԱՆ

Ե. Լալայեան, Ցուցակ Վասպուրականի 201, սյուն. 491—492, Վանի Յայնկոյսների եկ. 46

Գրիչ՝ Մկրտիչ
վայր՝ Հիզան

...[Գրեցաւ] ի մեծ թուիս Հայոց ՋԼԱ. (1482), ի կաթողիկոսութեան Հայկազեան սեռի տէր* և ի ․մերոյ կաթուղիկոսութեան Աղթամարայ տէր Ստեփաննոսին, զոր տէր աստուածն Իսրայէլի պահեսցէ անսասան գաթոռն հայրապետական մերոյ ազինː

Եւ արդ գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի քաղաքիս՝ որ կոչի Հիզան, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնի, և սուրբ Յարութեան, և սուրբ Սարգսի զաւրավարին և որդոյ նորա Մարտիրոսին, և սուրբ Գէորգա, որ է սակաւ մի հեռիː

Այլ և գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ձեռամբ Մկրտիչ քահանայի սուտ և անմար գրչի և անարժանիː Եւ իմ անընդունակ գոլով յարուեստ գրչութեան և բազում մեղաց ցնորիւք պաշարեալ, այլ ըստ կարի մերում, զոր պարգևեաց մեզ մարդասէր հոգին սուրբ՝ բազում աշխատասիրեալ իմ ի սմաː Արդ, ազաչեմ զձեզ, ո՛վ սրբասէր մանկունք Սիոնի, յիշեցէք ի Քրիստոս և զիս՝ անարժան գրիչս զՄկրտիչ քահանայ, և զծնաւղսն իմ զՍուլտանշէն և զԹռուանդէն, և զամենայն արեան մերձաւորսն, և զայնոսիկ, որ ի վերայ մեր աշխատանք և երախտիք ունին. յիշեցէք ի Քրիստոս և աստուած-ողորմի ասացէք, ամէնː

Դարձեալ [աղաչեմ] զամենեսեանդ՝ յիշեցէք ի Քրիստոս զստացաւղ սուրբ Աւետարանիս զՅոհանն, որ եռափափագ ստացաւ զսա յիշատակ հոգոյ իւրոյ, և ծնաւղաց իւրոց՝ Վարդանին և Թագուխին, և եղբարցն՝ Խաչատուրն, Բուժիկին, և քուրոջն՝ Թամարին:

30

ՇԱՐԱԿՆՈՑ

Երուսաղէմ 2471

Գրիչ՝ Առաքել
վայր՝ Աւագ վանք

588 ...Արդ, գրեցաւ Առաջաբանս և Տաւնացոյցս և տետրս ի լաւ և յընտիր աւրինակէ, թվ. ՋԼԱ. (1482), ի սուրբ անապատս որ կոչի Աւաք վանք, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնին, և սուրբ Կարապետին, և սուրբ Առաքելոցս, առ ոտս Յովաննէս րաբունապետին, յառաջնորդութիւն տէր Յոհաննէս եպիսկոպոսի, ձեռամբ անարհեստ գրչի Առաքել աբեղի...

* Անունը չի գրվածː

31

ԳԱՆՁԱՐԱՆ

Վենետիկ 58

Վայր՝ Թֆնա վանք

Գրեցաւ ի վանքն Թֆնա, ընդ հովանեաւ սուրբ Յովհաննու Կարապետին, և սուրբ Ստեփանոսի նախավկային՝ ի հոյակապ և հռչակաւոր, բարձրաշէն և գեղեցկաշէն սուրբ տաճարին, ի թվ. Հայոց ի ՋԼԱ. (1482). ի հայրապետութեան տեառն Սարգսի, [ձեռամբ] սուտանուն կրօնաւորի /// և յիշեցէք զվարդապետքն իմ զ'Իաւիթ եպիսկոպոսն, և զԱնտոնէ եպիսկոպոսն, և զեղբայրքն իմ զԴաւիթ աբեղայն, և զԱբրահամ մենակեցն...*

32

ԳԻՐՔ ՀԱՐՑՄԱՆՑ ԳՐԻԳՈՐԻ ՏԱԹԵՒԱՑԻՈՅ

Երևան 4515 (Ղ. Փիրղալեմեան, Նշխարք պատմութեան Հայոց, Բ)

Հետ. ստացող և կազմող՝ Մատթէոս Սեբաստացի

219 *Ո՜վ սուրբ բարունապետք և աշակերտեալ նոցին բանից, յորժամ վայելէք յիմաստութենէ գրոցս յիշեցէք յաղօթս ձեր զՄատթէոս Սեբաստացի՝ միայն բանի սպասաւորս, որ ցանկացող էի ի վաղուց և գտայ մօտ կրօնաւոր մի Խաչատուր անուն՝ տիրեաւ Զմրշկածացցի՝ բարի հոգի... և գնեցի ի նմանէ հալալ արդեամբք իմով և վերստին կազմեցի ձեռօք իմովք ի վայելումն անձին, և յետ իմոյ յիշատակ հոգւոյ իմոյ կացցէ ի ձեռս սուրբ վարդապետաց, զի կարդայք և ողորմութիւն յաստուծոյ խնդրէք ինձ, և ծնողաց իմոց Մատթէոսին և Հաւսարին, և ամենայն նախնեաց իմոց։*

Արդ, կազմեցաւ սա ի թվ. ՋԼԱ. (1482)։

33

ՃԱՇՈՑ

Երևան 7438

Նուիրատու՝ Մեծպարոն
վայր՝ Ղրիմ

180բ *Արդ, ոմն աստուածասէր և բարեպաշտ, երկիւղած և իմաստուն Աքսապէկ անուն ըստացաւ զայս սուրբ Տարեգիրքս ի արդար վաստակոց իւրոց, և կամէր տալ զսայ ի վանս սուրբ Աստուածածնին Ինտիրճէ Քեմձակ կոչեցեալ, և ոչ ժամանեաց, զի մինչ յայսմ խորհրդոյ էր՝ փոխեցաւ առ Քրիստոս, որոյ աստուած ողորմեսցի նմայ, ամէն։ Եւ Մեծպարոնն՝ յեղբայրն Աքսայպէկին, կամաւքն աստուծոյ երետ ցսուրբ Ճաշոցս Ինտիրճէ վանացն, յիշատակ իւր եղբաւրն պարոն Աքսայպէկին, և որդոյ նորին Պառոնլուսին, և հաւրն մերոյ Նաճապետին, և մաւրն մերոյ Եղնիկին, և այլ ամենայն արեան մերձաւորաց մերոց՝ կենդանեաց և ննջեցելոց...*

* *Մեքենագրված է՝ «զՏաւիլ» (՞)։*

Արդ, ես՝ Մեծպարոնս *կուտամ զայս սուրբ գիրքս ի սուրբ Աստուածածնին վանքն* Քէմճակ *կոչեցելոյ, և զտէր* Տիրատուր՝ Կուլամին *հարպետըն, և զիս* Յոճանէս *աբեղա, որ զգիրս գրեցի, և զ*Տուկալն, *և զ*Սիմէոնն, *և զ*Մղտէսին *վոքիլ և հայեցող և տեսուչ կառնեմ, որ տեսնում, որ մարդ չի հանէ և ոչ այլ տեղ տանի, և թէ աՀ լինի և կամ փախուստ, բերին ի տեղս՝ ի սուրբ Յովաննէս* Կուլամին *վանքն պահեն՝ մինչև խաղաղութիւն լինայ՝ դարձեալ տանին ի վանքն, կարդան և ողորմի ասեն մեզ և մեր եղբաւրն պարոն* Աթայպէկին: *Եւ Հետ այս սուրբ Ճաշոցիս և Աւետարանիս կու տամ մին կով 'մ վանիցն, որ աստուած-անեղ ասեն իմ եղբօրն։*

Արդ, գրեցաւ վերջին յիշատակութիւնս ի թվին ՋԼԱ. (1482) և աւգոստոս Ժ. (10), սուրբ Աստուածածնին բարեկենդանին, շաբաթ օրն։

34

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 8157

317ա *Մայիսին ի ԻԶ. (26) Հանց ձուն եբեկ, որ ոչխարին ու տաւրին խոտ կոււ տային։ Տանուտէրն եկաւորն էր, թվ. ՋԼԱ. (1482) իննևտասանեբրակի ամի էր. կէտ սուլզականն ի ԿԴ. (64) տարի էր*։*

35

ՇԱՐԱԿՆՈՑ

Երևան 6333 (Յովհ. Բարղամեան. Ցուցակ Վասպուրականի), էջ 173, Լ8Վ 1001

Գրեցաւ եղանակաւոր տառս ձեռամբ իմաստուն և պատուական քահանայի, քաջ քարտուղարի Մովսէսի... *ի վայելումն ընտիր, սրբասնունդ քաՀանայի տէր* Թումայ *կրաւնաւորի, զոր ստացաւ ի հալալ արդեանց իւրոց, ի վայելումն անձին և յիշատակ բարի իւրն, և ծնաւղացն՝ հաւրն* Մովսէսին *և մաւրն* Շուքրանին, *և եղբարցն* Բախտիարին *և* Իգնատիոսին, *և քուերն* Ուստիանին, *և հարսներաց* Խուպիփաշին /// *և եղբորորդոցն* Խաւչայչանին, Աղաչանին, Պապաչանին, Միրիչանին, Ախիջանին, *և եղբաւրդստերացն՝* Խաթունջանին *և* Շուքրանին, *և հաւրեղբաւրն* Աստուածատուրին *և որդոյն* Յովաննէսին...

Գրեցաւ ի թվին ՋԼԱ. (1482) ամին. որք հանդիպիք աստուած ողորմի ասացէք և աստուած ձեզ ողորմի, ամէն։

** Ձեռագիրն ընդօրինակված է սույն Հիշատակագրությունից տարիներ առաջ։ Պահպանվել է ընդարձակ անթվական Հիշատակարան, որի մեջ պատմական Հետաքրքրություն են ներկայացնում միայն կարմիր թանաքով գրված Հետևյալ տողերը. «Յանկացաւղ եղև աւրհնութեանց արժան[աւ]որն պարոն* Արեն, *և եդ ի յիշ[ատ]ակ իւր և եղբաւրն իւրոյ* Վաչին, *և ծնողաց իւրոց՝* Մովսեսին *և* Ծուարին, *և այլ ամենայն արեան մերձաւորացն, և ինձ* Կարապետ *գծողիս» (էջ 317ա)։*

36

ՄԱՇՏՈՑ

Ա. Սիւրմէեան, Ցուցակ Հալէպի Ա, 81, էջ 163

Գրիչ՝ Յակոբ

Գրեցաւ սուրբ գիրքս ի թվիսն Հայոց ՋԼԱ. (1482), ձեռամբ Յակոբ *մեղսամած քահանայի, ի խնդրոյ սրբասնեալ և առաքելաշնորհ եպիս-կոպոսին տէր* Յովաննիսի, *ի վայելումն անձին իւրոյ և յիշատակ հոգւոյ իւրոյ։ Վասն որոյ աղաչեմ զամենեսեան, որք պատահիք սմա տեսու-թեամբ և կամ օրինակելով յիշեսջիք ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր զտէր* Յովաննէս *եպիսկոպոսն և զմեղաւոր գրիչս* զՅակոբ *ծերունիս, և դուք յիշեալ լիջիք ի Քրիստոսէ աստուծոյ**։

---

* *Տեղեկություն ունենք նաև այն մասին, որ Վենետիկում պահվում է 1482 թ. ընդօրինակ-ված մի Աղոթագիրք, որի գրիչն է Նիկողայոս եպիսկոպոս Աղքերմանցին։*

37

ՅԱՅՍՄԱՒՈՒՐՔ

Երևան 6224

Գրիչ՝ Մելքիսեթ
վայր՝ Գուգարաց գաւառ,
Ոսխտիք դղեակ

413ա ...Աւարտեցաւ քրիստոսահիմն և առաքելախաւս, մարգարէաշէն հոգիաբուխ տառիս ի յամի հայ տումարիս Ջ. և ԼԲ. (1483) թւականիս, մարտ ամսոյ ի Զ. (6)։

Ձեռամբ փցուն Մելքիսեթիս՝
Բազմասղալ կարգաւորիս,
Այլ սուտ անուամս, որ է առ իս,
Ծոյլ և վա[տ]թար և պղերգիս,
Բիւր քանքարո պարտականիս,
Բազում մեղաւք լցեալ հոգիս,
Աղտեղութեամբ ներկեալ կերպիս.
Յոգնավրդով և տատանեալ ատտուորիս,
Իբր ի ծովու ծփեալ ալիս,
Խաբէութեամբ կամ ի ձևիս,
Զի բազմամեղ եմ այս գերիս
Եւ նախատինք մարդկան ազգիս,
Քանզի ամաւթ եմ այս կարգիս,
Գարշ և խորանք այս սուրբ ձևիս,
Եմ հայհոյանք ստեղծողին զիս,
Եւ անարգ անուանս որ յիս,
Զի ոչ իմա զպատիւ կարգիս
Ոչ զերախտռ տեառն որ առ յիս։
Արդ, որք արժան էք այս շնորհիս
Եւ սրբութեամբ կայք ի ձևիս
Պահելով զմեծ շնորք տէրունիս
Սպասաւորեալ սուրբ խորանիս,
Որ քահանայք էք անուանիս
Եւ էք պարծանք այս գաւառիս՝
Դուք մի նախէք ի ձև գրիս,
Որ է սղալ և խոշոր ի քարտիզիս,
Այլ ուշ դրէք դուք նամակիս՝
Հոգէպատում Աստուածիս։

Ձեզ աղաչեմ զամենեսեան սիրովն աստուծոյ, զընթերձողքդ և
413բ *զլսող բանից սորին // և անկանիմ առ ոտս ձեր, որ սրտի մտաւք ասէք՝ տէր՝ աստուած թողըէ ղյանցանս բազմամեղ գրչիս, և դուք գտջիք զթողութիւն յանցանաց ձերոց ի Քրիստոսէ աստուծոյ մերո, որ է աւրհնեալ յաւիտեանս յաւիտենից, ամէն։*

Արդ, գրեցաւ սուրբ գիրս ի գաւառս Գուգարաց, *ի դղեակս* Ուխտիք *կոչեցեալ, ընդ հովանեաւ սուրբ Կարապետիս, և Նախավկա սուրբ Ստեփաննոսիս, և սուրբ Յակոբիս, և այլ բազմահաւագ սրբոցս, ի ղանութեան* Աղուպակի՝ *որդո Հասան-*պակի, *և ի պարոնութեան վրաց* Ղորղորէի, *և ի կաթողիկոսութեան տեառն* Սարգսի, *և յեպիսկոպոսութիւն տէր* Յուականն՝ *հեզահոգի և մաքրամիտ, ճգնաւոր եպիսկոպոսի։*

Արդ, ստացաւ սուրբ գիրքս հեզահոգի տէրն Ամինադին *ի հալալ վաստակոց իւրոց, յիշատակ իւր, և ծնողացն իւրոց, և ամենայն արեան մերձաւորաց՝* Աստուածատուր *իրիցուն,* Հռիփսիմաին, Մելիքշին, Մարգարին. Խաչատրին, Էմինին, Յովանիսին, Սարգիս *իրիցուն,* Նինիֆարին, Դունիարին, *և այլոց նոցին։ Եւ մեղաւոր* Մէլքիսէքիս՝ *անպիտան գրչիս, և* Ստեփանոս Եգեպատո *իրիցուն, զ՚նա եղև պատճառ գրելո սուրբ գրոցս...*

38

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Ն. Քարամեանց, Ցուցակ Բեռլինի 9, էջ 7

Գրիչ՝ Մելքիսեթ
վայր՝ Գուգարք

...Յամի ինն հարիւր և ԼԲ. (1483) թուականութեանս Հայոց գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ձեռամբ անարժան և անարհե[ս]տ գրչի Մելքիսեթ *սուտանուն երիցու, որ անուամբս եմ կոչեցեալ և գործովս ոչ, ընդ հովանեաւ սուրբ Կարապետիս, ի գաւառս* Գուգարաց՝ Ուխտիք *կոչեցեալ, ի դառն և անբարի ժամանակի... յորում յամի եղև շարժ և* Եզընկա *քաղաքն Ի. (20) գեղով ընկղմեցաւ մարդով և անասնաւք, մինչև ԼԹ. (30. 000) մարդ ի գիր ելաւ։*

39

ՇԱՐԱԿՆՈՑ

Ներքին Ագուլիս, ՄՑՄ

Գրիչ՝ Գրիգոր եպիսկոպոս
վայր՝ Բջնի

Գրեցաւ եղանակաւոր տառս ի թուաբերութեան հայկազեան տումարիս Ջ. և ԼԲ. (1483), ի հայրապետութեան տեառն Սարգսի *և յաթոռակալութեան* Գրիգորի *քաջ րաբունապետի և ղանութեան* Աղուբեկին, *ի մեծափառ և ի սուրբ յաթոռս* Բջնու *սուրբ Աստուածածնի, ձեռամբ յոգնամեղ* Գրիգորի՝ *եպիսկոպոսին* Բջնոյ *նահանգին։*

40

ԱԻԵՏԱՐԱՆ

Նոր Ջուղա 486, ՄՏՄ

Գրիչ՝ Գրիգոր
վայր՝ Բասեն

320ա ...Յամի իննհարիւր և ԼԲ.-երորդի թուականութեանս Հայոց (1483) գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ձեռամբ անարժան և անարհեստ գրչի Գրիգոր սուտանուն իրիցի, որ անուամբ և գործովս ոչ, ընդ հովանեաւ սուրբ Գրիգորի /// Աւետարանս փրկիչ Աւետարան /// գաւառ Բասեն /// յիշեսջիք ի սուրբ յաղաւթս ձեր զբազմամեղս Գրիգոր սուտ իրիցունկս, և զհայրն իմ տէր Առաքել, և զմայրն իմ Խանում, պապն տէր Դաւիթ և Սանակ, և զամենայն արեան մերձաւորս իմ։

Դարձեալ աղաչեմ զձեզ, զի անմեղադիր լինիք խոշորութեան և սղալանաց գրիս, զի կար մեր այս էր և ժամանակս չար։

41

ԱԻԵՏԱՐԱՆ

Հ. Քյուրդյանի հավաքածու

Գրիչ՝ Յովհաննէս
վայր՝ Արծկէ

ա

...Յիշեա ողորմութեամբ քո զհոգի ուսթայ Բէրամին, և զծնօղաց հորին՝ զպարոն Ջանգիշային և զՄամայխաթունին, և զզաւակաց նորին՝ զԱղայջանին, զԱմիրմլքին, զՄիրիջանին, զՍուլթանշայն, Թուխշային, Խուդաբաղշին, և զմայր սոցին Մուսավար Ջաննիպշայ (*) խաթունն՝ զփոխեցեալքն ի Քրիստոս, և զեղբարքն զԹուխշայն և զՍուլթանշայն, և զԱղմուրն, և ըղդստերքն Իմիշայ Խաթուն, Մանմէլիքն, Բէկիջանին և զՇաճին, և զմայրն զԽոնդքեկին, և զամենայն արեան մերձաւորսն, և զծաղկեալ թոռն երեսփոխան ուսթայ Բերամին՝ զԽոջայջանն, զոր տէր աստուած ընդ երկայն աւուրս առնէ, ամէն։ Արդ, որք հանդիպիք սուրբ Աւետարանիս կարդալով կամ աւրինակելով յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր զերեսփոխան ուսթայ Բերամն, որ ստացաւ զսա ի խալալ արդեանց իւրոց յիշատակ իւրն, և ծնաւղացն, և ամենայն արեան մերձաւորացն։

Արդ գրեցաւ սա ձեռամբ Յովհաննէս քահանայի և որդւոյ նորին Յակոբ սուտանուն քահանայի, ի քաղաքս Արծկէ, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնի տաճարիս, ի թվականութեան Հայոց ՋԼԲ. (1483) թուին, ի հայրապետութեան տեառն տէր Սարգսին և ի ղանութեան Աղուպ-բէկին: Եւ արդ՝ որք հանդիպիք սմա յիշեցէք յաղօթս ձեր զերեսփոխան ուսթայ Բէրամն, որ ստացաւ զսուրբ Աւետարանս ի հալալ արդեանց իւրոց, և ետ զսա ի դուռն սուրբ Աստուածածնի տաճարիս, և մին լաւ ծածկոց սուրբ

սեղանին, և մին արժաթի սկիհ, զոր տէր աստուած զարդարէ զնա հոգւով եւ մարմնով, ամէն։

Բ

Ո՛վ եղբայր, յիշեցէք ի սուրբ յաղաւթս ձեր զուսթայ Բէրամն, զփոխեցեալն ի Քրիստոս, և զփեսայն իւր զԴալվաթիար աղէն, զորգին իւր զԱմիրն, և զդուստրն իւր զՋանիփաշէն, աստուած ընդերկայն աւուրս արասցէ, և ինքն աւրհնեալ եղիցի, ամէն*։

42

ԳԱՆՁԱՐԱՆ

Վենետիկ 1210

Գրիչ՝ Յովհաննէս Մանգասարենց
վայր՝ Արճէշ

Գրիչ՝ Յովհաննէս *երէց* Մանգասարենց, *ի քաղաքն* Արճէշ, *ի դուռն սուրբ Գէորգայ զօրավարին, ի վայելումն տէր* Ալէքսիանոսին *Վրացտանից, որդւոյ* Գրիգորի *քահանայի, և կողակից* Խոնդքար-Խաթունի, *հայր* Անդրէաս *երէցի,* Մանանի, Կոստանդին *քահանայի,* Գրիգորի:

43

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 6879

Գրիչ՝ Յոհանէս
վայր՝ Կտուց կղզի

ա

Արդ, այսմ աստուածեղէն և երկնապարգև գանձիս և լուսափայլ մարգարտիս ցանկացող եղա Յոհանէս *սուտանուն քահանայ*... [և] *ստացայ ի վայելումն անձին և յիշատակ հոգոյ իմոյ, և ծնաւղաց իմոց՝ հաւրն*
363ա Մուրադին *և մաւրն* Մարգարտին**, *և* Fրևrաց իմոց Ջոմա//րին *և* Ոսկուն, *և հաւրեղբարցն՝* Աստուածատուր *քահանային, և կողակցի նորին* Խաբիբին, *և* Էւադին, *և* Գրիգորուն:

Արդ, որք ակնտիք յայս աստուածաշունչ Աւետարանէս կարդալով կամ աւրինակելով՝ լի բերանով աստուած-ողորմի ասացէք վերոյ գրելոցդ, զոր գրեաց տէր աստուած զանուանքս մեր՝ զանարժան քահանայիս Յոխանիսի *և զնախնեաց իմոց, և* զԽայբիբ *խաթունին և զնախնեաց նորին՝ ի դպրութիւն կենացն, ամէն*...

Եւ դարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս զԳրիգոր *եպիսկոպոսն, և* զՍարգիս
363բ *եպիսկոպոսն,* // *և զմեծ* Խաչատուր *կրօնաւորն՝ զվարպետն իմ, և* զԳրի-

* Գրված է ուրիշ գրչի կողմից, հետագայում։

** Ձեռագրի 11ա էջում նկարված են ստացողի ծնողները։ Նկարից ներքև կա հետևյալ մակագրությունը. «Մարգարիտն և Մուրատն՝ ծնաւղքն տէր Յոհաննէս գրողի սուրբ Աւետարանիս, զոր եւտ ի դուռն սուրբ Աստուածածնին Նորընգու վանից»։

գօր վարպետն իմ, և զՅակոբ կրօնաւորն, և զՍտեփանոս կրօնաւորն, և զխաչատուր խէրպետն, և զՆերսէս կրօնաւորն, և զԿարապետ եկեղեցպանըն, և զՄինաս ծաղկաւղն, և զայլ քահանայսն, և զմիաբան ուխտիս՝ զմեծ և զփոքր, առհասարակ. և աստուած յիշողացդ ողորմեսցի, ամէն…։

364ա Եւ արդ, գրեցաւ սա ի թվականիս Հայոց // ՋԼԲ. (1483), ի յաստուածաբնակ սուրբ ուխտս, որ կոչի Կտուց, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնիս, և սուրբ Խաչիս, և սուրբ Կարապետիս, և սուրբ Ստեփանոսիս, և այլ ամենայն սրբոցս, որ աստ կան հաւաքեալ, ձեռամբ մեղսամերկ Յոհաննիսի, յիշատակ ինձ, և ծնաւղաց իմոց, և խաբիբին…

Եւ արդ, գրեցաւ սա ի դառն և ի նեղ ժամանակիս, զի վասն ծովացեալ մեղաց իմոց Արզընկա քաղաք տապալեցաւ, և ԺԸՌ. (18. 000) ոգի ի ներքև հողու մնաց, և այլ ոչ մնաց մի կենդանի։ Եւ տաճկունք քակեցին զԱքանչելագործն։

364բ Բայց յայս ուրախ եմք, զի կրակ ան//գաւ յերկնից և էրեց զՔաբայն՝ ԺԲ. (12) մընիրա ի հետ և վեց հազար ոգի։

Բ

364բ Ես՝ Յոհանէս քահանայս ետու զԱւետարանս ի դուռ Կոընգեց սուրբ Աստուածածին, յիշատակ հոգոյ իմոյ, /// զՄխիթար և զՈվսէփ քահանայքըն, որ պատճառ և առիթ եղեն այսմ աստուածախաւս բուրաստանիս, և ետուն բերել սայ ի գուռ սուրբ Աստուածածնին, աստուած-ողորմի նոցա, ամէն։

Դարձեալ յիշեցէք յերկնայբացիկ յաղօթս ձեր զՈսկին և զիւր որդին զԳրիգորն, որ Բ. (2) գարի* հաց ետուր և նորոգեց զեկեղեցին. աստուածողորմի նոցա, ամէն։

Դարձեալ յիշեցէք ի ժամ սոսկալի պատարագին զՂուլիջան և զկողա-
365բ կիցն իւր զԱռաւ-Խաթուն, որ են անո<րէ>թևան ///** լի սրտիւ և բոլ-
<և>որախաւս բերանով աստուած-ողորմի ասացէք նոցա, ամէն***։

44

ՏՕՆԱՑՈՅՑ

Տեղն անյայտ****

Գրիչ՝ Ալեքսանոս
վայր՝ Ցօղացֆարա վանf

Արդ, գրեցաւ Տաւնացոյցս և Կիսատետրս ի թվականիս Հաոց մեծաց ՋԼԲ. (1483), ի վանքս Ցօղացֆարա, ընդ հովանեաւ կեանսաբեր սուրբ Նշանիս և Քրիստոսի սուրբ բևեռիս և այլ բազմահաւաք սրբոցս, որ աստ կան։

* Ձեռագրում հապավված է այսպես՝ «գրի»։

** Մի բառ չի ընթերցվում։

*** Ա. հիշատակարանը ստացող Յոհաննիսի անունից գրել է ձեռագրի գրիչը, իսկ Բ. հիշատակարանը գրված է ստացողի կողմից՝ անվարժ ձեռագրով։

**** Հիշատակարանը վերցրել ենք Մատենադարանում պահվող մի լուսանկարից, որի վրա որևէ նշում չկա, թե որտեղ է պահվում բնագիրը։

Արդ, գրեցաւ առաջնորդութեան սուրբ ուխտիս Գրիգոր եպիսկոպոսին, ձեռամ[բ] յոգնամեղ և պիտականուն Ալեքսանոս անուամ[բ] միայն և գործով յունայն աբեղայի... »։

45

ԳԱՆՁԱՐԱՆ

Երևան 5785

Գրիչ և լրացնող՝ Կարապետ Բաղիշեցի
վայր՝ Բաղեշ, Գոմաց վանք

152ա Զանպիտան ծառայս զԿարապետ Բաղիշեցիս յիշեա ի բարին, ո՜վ պատուական երգիչ, ի թվ. ՋԼԲ. (1483), ապրիլ ԺԵ. (15)*։

46

ԳԱՆՁԱՐԱՆ

Երևան 5434

Հեղինակ նոր գանձերի՝ Կարապետ Բաղիշեցի

ա

51բ—52ա Տէր Կարապետ Բաղիշեցի
Յոյժ անպիտան և եղկելի
Զտաղս ի մտացս իմ ասացի,
Դառըն սրտիւ աստ գրրեցի։
Եւ դու եղբայր իմ սիրելի,
Յորժամ երգես ի յատենի՝
Յիշեա ըզմեզ միշտ ի բարի,
Սըրտիւ ասայ մեզ ողորմի.
Եւ տէր աստուածն ամենայնի

* ԺԶ. դարում ոմն Մակար նորոգել է («ոսկեզօծել և գեղեծածն գրել») Գանձարանը։ Իր հիշատակարանում (էջ 426ա-բ) նա կարևոր տվյալներ է հաղորդում նաև ձեռագրի գրչության մասին, ձեռքի տակ հավանորեն ունենալով այժմ բացակայող գլխավոր հիշատակարանը։ Ստորև մեջ ենք բերում Մակարի հիշատակարանի մեզ հետաքրքրող հատվածը. «...Որ եա կարողութիւն տկար ոգւոյ և ղեղեալ մատանցս անարժան Մակարի, որ հանի ի յավարտ զԳանձատետրս ի յոսկեզօծելու և գեղեծածն գրելու, ի թվականին Հայոց ՌԱ. (1552) մարտի Ժ. (10), ի դրունս սուրբ Կարապետին, և սուրբ Աթանագինէ հայրապետին, և սրբոյ Ստեփանոսի Նախավկային, և սրբոյ Գրիգորի միրոյ Լուսաւորչին, և սուրբ Յարութեան, և այլ սուրբ միաբանացն։ Եւ ես անարժան Մակար Հեննցիս զտկարութիւն անձին մոռացեալ սկսայ և աւարտ հանի։ Եւ արդ գիտելի է, [զի] գրեալ էր Գանձատետրս յեզր Բաղէշ քաղաքի, ի վանքս Գոմաց կոչեցեալ, առ դրան սրբոյ Աստուածածնին և սուրբ Գէորգա զաւրավարին, ձեռամբն Կարապետ աբեղայի՝ քարտուղարի իմաստնո. եւ ի յառաջնորդութիւն վանիցըն առաքելաշնորհ արքեպիսկոպոսին՝ տէր Թումային, զոր տէր աստուած պարգևեսցի իւր միւսանգամ գալուստն տէր Կարապետին և տէր Թումայ արքեպիսկոպոսին, ամէն։

Դարձեալ աղաչեմ /// զսակաւ աշխատողս, որ աշխատեցաւ ի յոսկեզելն, ի սակաւ գիրն և ի շապելն՝ զՄակար անուն յիշեցէք, և իմ բազում յանցանացն թողութիւն խնդրեցէք։ Այլ և

Եւ քեզ տացէ մասըն բարի,
Զի յոյժ առատն է պարգևի,
Եւ խընդրողացըն տայ ձըրի։*

Բ

64ա Ի Կարապետ Բաղիշեցոյ, Կաֆայ
Կամիս ասել՝ ասայ դու զիս
Արի և քաջ, ձայն թէ ունիս,
Րամեալ բանիւ ի յատենիս,
Առաջի մեծ սիւնհոդոսիս.
Պընդեալ ըղքո մեջքդ և զգաւտիս
Եւ ապայ տուր դու ձեռք ի յիս,
Տեղըս ցուրտ է չի մըսիս
Ի տեսողացըդ պատ//կառիս։

47

ՇԱՐԱԿՆՈՑ
ИВАН, А—24

Վայր՝ Բաղէշ

...*Արդ գրեցաւ Շարակնոցս ի թվիս Հայոց* ՋԼԲ. *(1483), ի* Բաղէշ *քաղաքի, առ դրան**, ձեռամբ* Յովսէփ *քահանայի, որ փոխեալ է առ աստուած, ի խնդրոյ պատուական կրաւնաւորին* Կարապետին, *որ ստացաւ զսա ի հալալ արդեանց իւրոց յիշատակ իւր, և ծնաւղաց իւրոց՝ հաւրն* Շահինշին *և մաւրն* Հայոցին, *և հարազատ եղբարցն իւրոց* Սարգսին *և* Կիրակոսին, Մարգարուն *և* Բազին, *և ամենայն արեան մերձաւորացն, ամէն...։*

48

ԱՒԵՏԱՐԱՆ
Երևան 7919

Գրիչ՝ Մարգարայ
վայր՝ Աղբակու երկիր, Երընգանի գիւղ

256ա *Փառք և պատիւ այժմ, յաւիտեան՝*
Համագոյ երրորդութեան,
Երեք անձնեա սուրբ տէրութեան,

սղալանաց և խոշորութեան և խամ և կարկատուն ուլային, որ անհմուտ էի արուեստիս՝ անմեղադիր լերուք. և յոր[ժամ ընթ]եռնուք զյիշատակարանս կամ եղանակէք, զսակաւ գիրս որ ես գրեցի՝ զպակասն լցէք, և զաւելորդն քերեցէք, զսղալն ուղղեցէք, և զանարժան Մակարս *յիշեցէք, և մեղաց թողութիւն խնդրեցէք ինձ և ծնողաց իմոց՝ հաւրն իմոյ* Մաղսուտին *և մաւրն իմ* Մանրուային» *(էջ 426ա)։ Մակարը հաղորդում է նաև, որ «Մարտի Ը. (8) պոչով աստղ մի՝ ելաւ ի յարևելեան կողմն, երեկոյն գայր և շրջէր ի վերայ արեւմտեան կողմոյն» (էջ 426բ)։*

* *Սույն չափածո հիշատակարանը Կարապետ Բաղիշեցին գրել է Գանձարան ժողովածուի մեջ զետեղած իր «Աստուած իմ Յիսուս Քրիստոս՝ կենդանի և կենդանարար...» սկսվածք ունեցող տաղի կապակցությամբ։*

** *Վանքի անունը լրացնելու համար մեկուկես տող դատարկ է թողնված։*

Միասնական աստուածութեան,
Հայր անսկիզբն և անվախճան,
Պատճառ որդոյ սուրբ ծնընդեան
Եւ սուրբ հոգոյն անճառ բղխման,
Փառաւորեալ միշտ յաւիտեան,
Եւ կատարող արարչական
Որով բոլոր էակք ստեղծան։
Յորժամ հրամանքն տիրական
Մտաբղխեաց զաշխարհս համայն
Երկիր հիմամբք հաստատեցան
Եւ ամրացեալ անշարժացան.
Բարի շարժմամբ բաժանեց
Ի պտղաբերք և յանդաստան,
Ի բուսականըն, յաճական
Եւ ի յաճումն նիւթական։
256բ Աննիւթ բնութիւն աստուածային
Ճարտարապետն ազգի մարդկան
Էարկ զհիմունսն տարրական,
Կառոյց կամարք անզուգական
Տասն մասամբք բաժանեցան
Կըմբէթաձև, բոլորանման
Դասք զաւրութեան անհունական
Յամէն խորան անդ կանգնեցան.
Իսկ ի վերինն մեծ խորան
Աթոռ կարգեաց չորեքկուսեան,
Բայց կերպիւն մարդոյ նման,
Կերպ առեւծոյ՝ խոռխտաձայն,
Եւ ցլաձև արդիւնական,
Եւ արծուի վեր սլացական,
Ութիւք թևօք վեր ամբարձան
Եւ ընդ աչօք գեղեցկացան,
Ոտիւք քառաւք հարմարեցան
Ծայրագունին հանգստարան՝
Սեռն լուսով երեք գիմեան
Բազմեալ յաթոռ հրակերպեան,
Ի ձեռն առեալ արարչական՝
Զդադան աւանդս աշխարհական,
Իսկ ի ներքին փոքր խորանն
Երկոտասան խորան անդ կան։
Եւ ի նոսա շատ աստեղացն,
Որ կենդանեաց են կերպարան,
Եւ կաճառեալ դասք աստեղացն,
Որ կարգեցան ինեան կայեան,
Իսկ մոլորեալքն լուսընկալն
Եւթն գարու սահմանեցան

Եւ զխաւարս մեր լուծական
Զգալի աչաց մեր մարմնական,
257ա Պայծառ լուսովն // արեգական
Տուընջենացան սեռս ամենայն,
Եւ զլուսին մըշողական
Վասն թուոյ ժամանական.
Եւ սիրեցեալ ամենեքեան
Եւ ցնծացեալ ուրախանան՝
Աւրհնեն զաստուած միշտ, յաւիտեան։
Այլ և ի յայս միտս արարչին
Զդրախտն տնկեաց բարձր ի լերինն,
Զծառն կենաց ի մէջ դրախտին
Եւ պատուիրեաց չուտել նոցին.
Յորժամ կերան՝ մահու հասին
Եւ ի դրախտէն արտաքս ելին.
Բազումք այլ ծառք, որ ի դրախտին
Անմահ կենաց պտուղ նոցին
Անապական ոչ ըսպառին,
Այլ միշտ անշարժ կան ի նոսին.
Ոչ նուազին 'ւ ոչ ծերանան,
Ոչ գոսացեալ աղականին,
Զի մինչ կթին՝ այլ բազմասցին,
Միոյն հազար ի տեղն անգին,
Որպէս մտաց բանքն և սրտին,
Ականջաց լուրն և խօսք լեզուին,
Թ·է և բղխէ՝ թէպէտ խօսին,
Թէ և լսէ՝ ոչ խափանին։
Զայս և պատմէ երանելին
Պօղոս՝ ընտրեալ մեծ խորհրդին,
Ոչ տեսեալ ակն, ոչ լուեալ ունկն,
Ոչ է անկեալ ի սիրտ խորին,
Զոր պատրաստեաց աստուած նորին,
Որ հաւատա այսմ շնորհին.
Եւ այս յայնժամն կատարին,
Յորժամ մահուամբ ի հող լուծ[ին],
257բ Եւ յարութեամբ կեն//դանասցին,
Յանմահութիւն զգեցեալ խառնին,
Յանմահ պտղոյն ճաշակեսցին,
Յորժամ անմահ բնութիւնն լինին։
Եթէ և այլք բարբանջեսցին
Բաջաղելով վասն նորին.
Ապականեալ զսա կարծին
Եւ ոչ անմահ խոստովանին,
Անիծեալ նզովեսցին,
Որպէս զհերձուածն Արիոսին,

Այլ և աղբեւր՝ մի անդրստին
Առաստահոս ի մէջ դրախտին
Առոգանէ զվայրս նորին
Եւ բաժանէ ի չորս մասին.
Մինն յարևելս հիւսիսի,
Որ և անուն Փիսոն կոչի,
Դիմեալ երթա յաշխարհ հեռի.
Այն որ Հնդիկ անուն կոչի,
Անցեալ ընդ ծագ տիեզերաց
Խառնի ընդ ծովն հարաւի,
Անդ ուր ոսկին է պատուելի,
Ծըլեալ պայծառ յեզր գետին,
Զոր ի մրջմանցըն ժողովին
Եւ մեծամեծ ամբար կուտին,
Զոր թագաւորք հազիւ որսան
Բաղում զօրօք, յամէն ամի։
Անդ և սուտակն է գովելի
Եւ դահանակն, որ է անգին,
Զոր և պատմէ սուրբն Մովսէս
Պայծառացեալն ի հանդիսի.
Սա նշանակ Մաթէոսի՝
Պատմող զհրաման տեառն Յիսուսի,
Զորօրինակ գետն յանչըրդի
Զծառաւս բազմաց լցեալ սրտի,
Եւ ի յաթոռն հայրենի
Պատկեր մարդոյ է պանծալի,
Եւ զօրութիւն ի մեր հոգի
Իմաստութեան մասն բարի.
Եւ բազմարար արտաճառի
Խոհեմութիւն նաղելի,
258ա Որ հաւատով խոստովանի
Եւ հաւասա զհայր և զորդի
Եւ դաւանի զսուրբ հոգին՝
Աստուած մի ասէր՝ զերիս անձինս։
Որ և զոլեմք զանճառելին,
Երկրպագեմք ամենայնին
Զաւրհնեալն աստուած յամենայնի,
Զոր պարգևէ հոգոյն բարի
Աւետարանիս ստացողի՝
Մկրտիչ քահանայի
Եւ բար[ի] հօր՝ Յովանիսի.
Եւ մօրն՝ Խաթուն-Մէլէքի,
Եւ կողակցին Գուլիմսարի,
՚Ի որդոյ նոցին՝ Կարապետի,
Ով ոք զսա օրինակի

Զաստուած-ողորմի ասէ ձրի։
Երկրորդն ի կողմն արեմտի
Գետն, որ Գեհոն անուն կոչի,
Ելն ի լուսին լեռնէն լինի,
Երթայ ի կողմն հարաւի՝
Անդ ուր Կանանց աշխարհ ասի,
Ուստի դշխոյն Սաղովմոնի
Եկն ի ծագաց երկրէ հեռի՝
Յիմաստութիւնն գովելի
Դարձեալ ի դրունս Եգիպտոսի,
Եւ անդ Նեղոս անուն ձայնի,
Երթայ ի կողմն արեմտի՝
Յեթովպացոցըն գաւառի,
Ի ստորոտ լերինն Սինայի,
Մերձ ի յեզր Կարմիր ծովի
Յեաւթն վըտակս բաժանի,
Զորսն ի Կարմիր ծովն լցւի,
Երեքն .երիս լիճ ժողովի՝
ԶՄիւռիդոս, զՍերբանիտէ
Եւ զԱրալիք արեմտի,
Եւ այլն երթայ յԱղէքսանդրի՝
ՅԵգիպտական ծովն խառնի։
Սա օրինակ է Մարկոսի,
Գետաւրէն բղխեալ բանի,
Զովացուցող պասքեալ սրտի,
Եւ կերակրիչ զսովեալ հոգւի,
Եւ գերեզմանն ի նոյն տեղի,
Եւ ի յահեղ աթոռ մեծի.
Սա կերպարան է առեւծի,
Եւ մեկնութեամբ պարզաբառի
258բ Յասուն (*) ի մարդն նշանի.
Յորժամ չարի մասն շարժի,
Նա զօրանայ և ոչ յաղթի.
Տեառն աստուծոյ աթոռ կարգի
Եւ սուրբ հոգւոյն տուն և տեղի։
Երրորդ գետոյն կոչէ Տիգրիս.
Ելնի Հաշտէն Հայոց երկրիս,
Գեաւղն, որ ձայնի Ոլորայիս,
Ուր սուրբ տաճարն է Տիրամօրն՝
Աստուածածնին հոգոց տեղիս.
Երթա ընդ մէջ Կորդուաց երկրիս,
Անցանելով ընդ Ասորիս,
Խառնի յԵփրատ մեծ խորհրդիս
Եւ պար առեալ ընդ Բաբելոն՝
Խառնի ի ծովն ի մի տեղիս։

Ղուկաս գրող է սուրբ տառիս,
Առակախօս բաղում բանիս,
Սա աւրինակ է այս գետիս
Զբանն կենաց սուրբ հրամանիս,
Եւ ի յաթոռս չորեք սեռնիս,
Պատկեր եզին կերպարանիս,
Եւ ցանկական տրամաբանիս,
Եւ հեզաբար ողջախոհիս,
Որպէս առակ քո սուրբ բանիս,
Զենման եզեն պարարակիս.
Ի սուրբ սեղան քառանգինիս,
Զի աղատես զննջեցեալսն,
Որ ակն ունին զքեզ ի բարիս,
Եւ յուսացեալ են ի սրտիս
Աւրհնեն զաստուած անլռելիս։
Նա և չորրորդ գետն է անհեղ,
Եփրատ անուն և բազմաքեղ,
Որ երևի նորա այնտեղ,
Որ բղխեցէ աղբեր համեղ.
Այլ ի Կարնոյ քաղքէ զօրեղ
Եւ ի Տարօն դաշտապարեղ
Հընչեալ երթայ ձայնիւ ուժեղ
Ընդ խորաձորս դժւար ու նեղ,
Պատեալ զերկիր բազմաբարեղ,
Անցեալ ընդ բերդ Կլայս բակեղ,
Երթայ ընդ երկիր հեռապարզեղ
Եւ Միջագետ առնէ զետեղ,
259ա ԶԱսորեստան // զազգն զարմեղ,
Եւ ի Տիգրիս խառնի ազդեղ,
Ընդ Բաբելոն անցեալ մեղմեղ,
Դիմեալ ի ծով Պարսից պարբեղ։
Յոհան գրեաց զայս բանս ուղիղ
Որոտալով ընդ երկնից աստեղ,
Որպէս արծիւ արագաթռեղ,
Հասեալ յերկնից կամարն ամպեղ,
Զօրաց երկնից ազգեաց հնչեաց
Ի սկզբանէ ճառեաց անեղ,
Հօր էակից և անզններ,
Թէ ոչ չափեալ, ոչ քննեալ,
Եւ ոչ անկեալ ի միտ պատմեղ,
Որպէս գրեաց սուրբն ի նոյն տեղ։
Զաստուած ոչ ոք ետես ուղիղ,
Բայց միածինն անանջատեղ,
Ի ծոց ծնօղէն անհատ, անեղ,
Սուրբ միածինն պայծառ լուսեղ։

Արդ, յանուանեալ գետոցն քան
Քառավտակ կենդանական
Ելեալ ի մի վայր անձնական
Եւ ուռճացեալ ի չորս բաժան,
Մտեալ ի ծոց երկրի սպառման
Բղխեն յաշխարհս բազմածորան
Եւ ժողովեալ ի չորս սահման
Կենդանութիւն տան մարմնական
Ի պտղաբերք և յանդաստան,
Նա և ի ծովն պարզեան.
Անդ կենդանիք կան բազմազան,
Նոցա յոլով արբումն տան,
Որ ղովանան կենդանական.
Թէպէտ ի ծովն են մեծ սահման,
Սակայն գետոյն կարօտանան
Եւ անձրևի են փափագման.
Որպէս երակք գլխոց մարդկան
Սփռեալ յանդամն հնարական,.
Որ հաստատին և զօրանան,
259բ Ոմանք զլոյսըն || տան ական,
Ոմանք զձայն լսեն ունկան,
Ոմանք զհոտն հոգմական,
Ոմանք զբարբառն խօսական,
Ոմանք ի ձեռս արուեստական,
Ոմանք զընթացս արիական,
Այլք զաճումն կենդանական,
Որ ի յանդամքն մարմնական,
Եւ որք լսեն ուղիղ զայս բան,
Փառք և պատիւ աստուծոյ տան։
Այլ թէ գովեն զՊաղեստին
Վասն սիրոյ սուրբ տաճարին
Եւ լուսընկալ գերեզմանին,
Եւ ծնընդեանըն Քրիստոսին,
Եւ Գողգոթայն, որ խաչեցին,
Եւ յամբարձման տեառն ի յերկինս,
Եւ Տիրամօր գերեզմանին,
Եւ սուրբ գումարըն հանդիսին,
Որ հաւաքեալ կան յայն տեղի։
Այլ մեր աշխարհս է գովելի,
Եւ պատուական, և պանծալի,
Զի այս չորս գետս, որ յԱդենի՝
Մեզ հրավիրակք են յաշխարհի,
Զհալածեալ բնութիւնս յայտնի
Եւ զտարազրեալսն ի կենցաղի,
Տալ մխիթար յուսով սրտի՝

Ծիլայք ծառայք իմ պատուելի,
Որ տառապեալ էք ի յերկրի.
Ձեզ պատրաստեալ եմ զայն տեղի,
Որ չէ տեսեալ ազգ հողածնի.
Փեսոն՝ կոչեալ Սեմա ազգին,
Գեհոն՝ յաղատ Քանան երկրին,
Տիգրիս 'ւ Եփրատ բազմադիմի
Յարեթական Հայկեա զարմի,
Եւ այլ բազում ազգատոհմի,
Որ են աղինք մերումս լեզուի.
Միծաղելով երթան յերկրի
260ա Ջուրախութիւն || հնչեն ազգի
Մեծ հարսանիք է հանդիսի,
Որգոյն երկնից թագաւորի.
Փեսայն ելեալ յառագաստի
Դիմէ հարսինդ սրբասիրի՝
Եկայք որդիք իմ սիրելի
Ի հարսանիսս երկնախմբի
Վասն սիրոյ սուրբ փեսային
Ձեզ հրաւիրակ առաքեցին,
Մի ծուլանայք ի սպասաւորի
Վասն լծոյ հինգ սզարանի
Կամ հեշտասէր կին ածուղի,
Կամ ստացող ագարակի,
Կամ հիմարաց կուսից հընգի,
Ունայնացեալք յիւղոյն շնորհի,
Եւ անպատրաստ գտան յերկրի
Վասն շիջմանն լապտերի։

Եւ արդ, զայս ամենայն տեսեալ և իմացեալ ոմն պատուական և գովելի քահանայ և կրօնաւոր Մկրտիչ անուն ցանկացաւ այս աստուածախօս սուրբ Աւետարանիս և փափագանօք ստացաւ զսա ի յարդար վաստակոց իւրոց՝ յիշատակ հոգոյ իւրոյ և ծնօղաց իւրոց՝ հօրն Յովանիսին, մօրն Խաթուն-Մէլէքին, և կողակցին Գուլի-Մարոյն, և որդոյն Կարապետին, և քեռուն Դաւիթ քահանային, և քուերն Մըսըր-Մէլէքին, և վարպետին Յովանէս քահանային, և այլ ամենայն ազգականացն, ամէն։

Քրիստոս աստուած, քո սուրբ գալստեանդ, և չարչարմանդ, խաչելութեամբդ, և թաղմամբդ, և յարութեամբդ, համբարձմանդ, և հոգոյ գալստեանդ, և փչմանդ յառաքեալսն՝ ողորմեա ամենայն հաւատացելոցս ի քեզ, || եւ առաւել ստացողի սուրբ գրոցս Մկրտիչ քահանային,
260բ
և ծնօղաց նորին Յովանիսին և Խաթուն-Մէլէքին, և քուերն Մըսըր-Մէլէքին, և կողակցին Գուլի-Մարոյն, և որդոյն Կարապետին, և Դաւիթ քահանային, և այլոցն ամենայնի, և զերանական ձայնն տուր լսել, որ ասէ. Եկայք բարի և հաւատարիմ ծառայք իմ, մտէք ի հանգիստն յաւիտենա-

կան և ժառանգեցէք յարքայութիւն իմ՝ զանտրտում ուրախութիւնն, ամէն։

Արդ, գրեց[աւ] սուրբ Աւետարանս ի յերկիրս Աղխբակու, *ի գեաւղս որ կոչի* Երընգանի, *ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնի տաճարիս, ի թուականիս Հայոց ՋԼԲ. (1483) ամի, ձեռամբ մեղաւոր և անիմաստ* Մարգարայ *գրչի։*

Արդ, մանկունք սուրբ եկեղեցոյ, որք հանդիպիք սուրբ Աւետարանիս կարդալով, կամ օրինակելով, կամ տեսանելով՝ լի սրտիւ և բոլորախոս բերանով աստուած-ողորմի ասացէք Մկրտիչ *քահանային,* Յովանէսին, *և* Խաթուն-Մէլէքին, *և այլոցն, որ վերոյ գրեցաք, մանաւանդ ինձ՝ ամենամեղ գրչիս, և իմ ծնողացն* Մկրտիչ *քահանային և* Շնօհորին, *կարդացողացն և լսողացն, յիշողացդ և յիշեցելոցս, և ինքն, որ առատն է ի տուրս բարեաց Քրիստոս ողոր[մեսցի ///**

49

ՄԱՇՏՈՑ

Երևան 5937

Գրիչ՝ Մարգարայ
վայր՝ Աղբակոյ երկիր.
Երընկանի գիւղ

234ա *...Շնորհաւք ամենազաւր և ամենակալին աստուծո եւ՝ տկարս և անարհեստս ի գրչաց, առաջինս մեղաւորաց և վերջինս ի կրօնաւորաց, որ ի բաց հեռացայ՝ ամենամեղ* Մարգարայ *սկսայ և ողորմութեամբ նորին կատարեցի զսուրբ գիրքս, որ կոչի Մաշտոց, յիշատակ սրբասէր և աստուածահաճոյ վարուք* Մարտիրոս *քահանային****...*

234բ *Արդ, գրեցաւ սա ի յերկիրս* Աղխբակոյ, *ի յանեղաշէն և յաստուածապահ գեաւղս* Էրընկանի, *ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնի տաճարիս, ի յառաջնորդութիւն սուրբ աթոռոյն Բարդուղիմէոսի առաքելոյ՝* Մանկլօենց *տէր* Յովանէսի *արքեպիսկոպոսի, ի թուականիս մեր ՋԼԲ. (1483)։ Ի յայսմ ամի նշան դրին քրիստոնէիցս, և զժամ զարնուլն խափանեցին, և այլ բազում չարիս արարին։ Ամէն վասն մեր մեղացն, որ ծուլացեալ եմք յաղօթից և անուամբ միայն եմք քրիստոնեայ և ոչ գործով...*

235ա *Դարձեալ, յերեսս անկեալ կրկին անգամ աղաչեմ զձեր սրբութիւնդ, ո՛վ սուրբ հարք և եղբարք, հանդիպողք սուրբ գրոյս կարդալով կամ օրինակելով՝ յիշման արժանի առնէք զստացող սորա՝ զվերոգրեալսն զ*Մարտիրոս *քահանայն, և զծնողսն՝ զ*Ստեփանոսն *և զ*Ազիզն, *և զկողակիցըն զ*Նղիսէն, *և զորդին զ*Թումէն, *և զ*Մեսրոբն, *և զամենայն մերձաւորսն, ամէն։*

Մանաւանդ զիս՝ զանյիշելի Մարգարայ *գրիչս, և զիմ ծնողսն զ*Մըկըրտիչ *քահանայ, եւ առաւել զհոգևոր հայրն իմ զըռայիս* Ցառուխն, *որ*

---

* *Նույն էջի ներքին լուսանցքի վրա գրիչը գրել է. «Տէր Մկրտիչ, անմեղադիր կալ խոշորութեան գրիս, զի ճաշ (*) ոլոր կայր ի ներսս»։*

** *Ստացողի և նրա ազգականների անունները այստեղ և ստորև լրացված են այլ ձեռագրով, գրչի կողմից դատարկ թողնված տողերի վրա։*

բազում երախտիք ունի ի վերայ իմ, և ընդ նմին զպատուական տէր Յոհանէսն, և զհոգևոր եղբարքն իմ զփոքր տէր Յոհանէսն, զԱրապշէն, զԱկոբշէն, զՍուլտանշէն, և զմեծահաւատ և զհոգիացեալ հոգևոր մայրն իմ զՍաղդաթն, որ աներկմիտ և անտրտու[ն]ջ մեզ կու սպասաւորէ...

50

ՇԱՐԱԿՆՈՑ

Վենետիկ 327

Գրիչ՝ Առաքել
վայր՝ Աւագ վանք

Արդ, գրեցաւ Շարակնոցս ի լաւ և յընտիր աւրինակէ թվ. ՋԼԲ. (1483), ի սուրբ անապատս որ կոչի Աւագ վանք, *ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնի, և սուրբ Կարապետին, և սուրբ Առաքելոցս, առ ոտս* Յովհաննէս *րաբունապետին և* Ստեփանոս *վարդապետին և գրոց աշակերտացն, ի յառաջնորդութեան* Յովհաննէս *եպիսկոպոսին... ձեռամբ անարհեստ գրչի* Առաքել *աբեղի**։*

51

ՄԱՇՏՈՑ

Երևան 7954

Գրիչ՝ Մեղիտէ
վայր՝ Կաֆա

216ա *...Գրեցաւ Մաշդոցս ի մայրաքաղաքս ի* Կաֆաս, *ի վանքս առ ոտս սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին, ի հայրապետութեան տեառն տէր* Սարգսի *և եպիսկոպոսութեան տէր* Յոհանէս Բանճարկերի, *և առաջնորդի վանացս տէր* Թորոս *եպիսկոպոսի, թվին Հայոց ՋԼԲ. (1483), դէկտ[եմբերի] Ի. (20), ձեռամբ* Մեղիտէ *սուտանուն աբեղի։*

Արդ, ցանկացող եղեալ սուրբ գրոցս Խաչեր *ոսկերիչն, և ետ զսա գրել յիշատակ իւր, և հաւրն* Մարկոսին, *և մաւրն* Գոհար-Տիկնա, *և եղբարցն երկու՝* Ուլուպէյին, *և քւերցն* Ոստիանէ *և* Ծաղկանց, *և իւր որդոցն* Նիկողոսին *և պարոն* Գորգին, *և իւր պապու՝* Յոհանէսին, *և մամուն* Մամուշին: *Եւ կուտա զսա ի սուրբ Սիմոն եկեղեցին, որ իւրեանց տապանատեղ է, յիշատակ անջինջ։*

216բ *Եւ է աղատ, որ ոչ ոք չունի իշխանութիւն հանելոյ ի սուրբ եկեղեցոյս. և որ ոք ձեռնամուխ լինի սուրբ գրոցս ի յազգականացն՝ մասն զՅուդային առցէ և զխաչահանուացն և զանէծքն աստուծոյ։*

*Արդ, երես անկեալ աղաչեմ զամենեսեան, որք հանդիպիք սուրբ գրոցս կարդալով կամ աւրինակելով՝ յիշեսջիք ի Քրիստոս զ*Խաչերեսն, *և զծնաւղսն իւր, և ղանարժան զ*Մեղիտէ, *և զուք յիշեալ լիջիք ի Քրիստոսէ աստուծոյ մերո, ամէն։*

---

* *Նույնպիսի Շարակնոցներ Առաքել աբեղան ընդօրինակել է նաև 1485 (Ջմմառ) և 1483 (Երուսաղեմ) թվականներին։ 1485-ին ընդօրինակվածի հիշատակարանը տարբերվում է սրանից միայն Աբրահամ անվան հիշատակությամբ Ավագ վանքի վարդապետների՝ Յովհաննեսի և Ստեփաննոսի շարքում։*

52

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՂՈՒԿԱՍՈՒ ԱՒԵՏԱՐԱՆԻՆ, ԻԳՆԱՏԻՈՍԻ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ

Մ. Աղավնունի, «Միաբանք և այցելուք հայ Երուսաղէմի», էջ 95

Նորոգող՝ Գրիգոր Արճիշեցի
Վայր՝ Երուսաղէմ

Յիմար Գրիգորս Արճիշեցի,
Կոչման ամէն վարդապետի
Իննհարիւր թուականի,
*Ի քսանինն աւելորդի (1480)**
Ի սուրբ Երուսաղէմս *եկի,*
Երեք տարի ի տեղս կացի,
ԶԱւետարանս Քրիստոսի
Զգլուխն որ Ղուկաս անուանի,
Որ է մեկնեալ Իգնատիոսի
Աստուածաբան հռետորի.
Բաներ ունի յոյժ պիտանի,
Քաղցրահամ քան զխորիսխ մեղուի,
Ըստ իմ տկարութեանս կարի
Բանիկ-բանիկ դաս ասացի
Աւգնականութեամբն Յիսուսի.
Ի սուրբ Գէորգ սկիզբն առի
Ի նոր կիւրակէն վճարեցի.
Կապն էր հնացեալ, նոր կազմեցի.
Հոգևոր եղբայրն մեր բարի՝
Քաջ վարդապետն Եսայի,
Որ է ամէն շնորհաւքն լի,
Հմուտ ամենայն արհեստի,
Ի կապելն այս սուրբ կտակի
Խրատատու եղև մեզի.
Որք հանդիպիք այսմ տառի
Ընթերցմամբ կամ աւրինակի,
Միշտ յիշեցէք զմեզ յաղաւթի...

53

ԳԱՆՁԱՐԱՆ

Նոր Ջուղա 313, ՄՏՄ

Գրիչ՝ Խաչատուր

90բ ...*Գրեցաւ փոքրիկ Գանձարանս ձեռամբ* Խաչատուր *անարժան քահանայի ի ծերութեան ժամանակիս, որ էի ԿԸ. (68) ամաց, աչքս վատատե-*

* *Այս և նախորդ տողը ձեռագրում եղել է այսպես՝ «Ջ. թուականի, ի ԻԹ. աւելորդի»*

սեալ էր, ապա փփափագս ունէի, յընտիր և ի լաւ աւրինակէ, զոր էր ստուգ բանեբ սուրբ վարդապետն Գրիգոր Տերենցն:

Ով մեղ յիշէ՝ աստուած զինքն յիշէ, ամէն. գրեցաւ ՋԼԲ. (1483) թվականին։

54

ԱԻԵՏԱՐԱՆ

Մ. Սմբատեանց, «Նկարագիր Շամախոյ», էջ 243

Գրիչ՝ Խուենկ

Արդ, Ես անարժան և անպիտան անուամբ Խուենկ կոչեցեալ, բայց ի վարս և ի հոգս և ի համս դառն և անարգ ի գործս քահանայութեան ...գրեցի սուրբ Աւետարանս... Արդ ստացաւ սուրբ Աւետարանս Սարգիս ի հալալ ընչից իւրոց՝ յիշատակ իւր, և ծնողաց իւրոց՝ հաւրն էլպին և մաւրն Պաղտատին, և եղբաւրն յԱյտինին, և քվերն Յաւթայ-Խաթունին, Թամթայ-Խաթունին, և որդոցն Ճանճանին, Ամիրեանին, Միրինանին, և կողակցին իւրոյ Զարմանիթխին, և դստերն Խոնդֆարին, Խոստրովիթխին, և հարսինն Թամամին, Մարեանին, Հռիփսիմին, թոռանց և ամենայն արեան մերձաւորացն, ամէն։ Ի կաթողիկոսութեան տէր Սարգսին, ի ղանութեան Աղուպէկին, ի թվիս Հայոց ՋԼԲ. (1483)...

55

ԱՌ ՈՐՍ ՃԱՌՔ ԳՐԻԳՈՐԻ ՆԱԶԻԱՆԶԱՑԻՈՅ

Երևան 113

Գրիչ՝ Յուսիկ

159բ ...Արդ, գրեցաւ գիրս մեծին Աստուածաբանին Գրիգորի ի յամի ՋԼԲ. (1483) թվականին, ձեռամբ անարժան և անպիտան Յուսիկ անուամբ մեղաւք լի, ի խնդրոյ տէր Գրիգորի՝ յոյժ սրբասէր, հեզահոգի, ի վայելումն անձին իւրոյ. տէր աստուած տացէ վայելել յերկար ամօք և սրբութեամբ։

Արդ, որք օգտիք ի սմանէ գրելով ի քարտի կամ ուսմամբ իմաստի նախաշաւիղ հետևողացն առաքելագումար խմբիցն երջանկի զանըստեբիւրն գնալով ձեզ ուղղի՝ յիշել մաղթեմ անմոռաց սրտիւ զկարօտս աղօթից սրբազանիցդ դասի, զի թերևս օժանդակութեամբ աղօթից ձեր ըղձի ցաւղեսցի կաթիլ մի ցաւղոյ յամեններըանեանն տեառնէ ի կրկնամեռս իմ ոգի. որոց խնդրողացդ և փափագողացս, առհասարակ, ողորմութեան ցաւղն տեղասցի հանդերձ մերովքն ննջեցելովք և ձերովքն ամենի, յորոյ միով բերանով փառաւորի ամենասուրբ երրորդութիւնն, յաւիտեանս, ամէն։

56

ՅԱՅՍՄԱՒՈՒՐՔ

Երևան 4868

Գրիչ՝ Յովանէս

ա

78բ *Բարեխաւսութեամբ սրբոց քոց Քրիստոս աստուած ողորմեա ստացողի սուրբ գրոցս* Կիրակոսին *և* Մարտիրոսին, *և ծնողաց նոցա՝* Յովանիսին *և* Աւագ-Տիկնէն, *և մեղապարտ գրչիս* Յովանէս *ապաստաւորի բանին աստուծոյ, և մեր ծնողացն՝* Շատլուսին *և* Խաթունշին, *և կարդացողաց և լսողացդ։*

բ

137բ *Տէր աստուած, աղաչանաւք սրբոցս ողորմեա ստացողաց գրոցս* Կիրակոսին *և* Մարտիրոսին, *և ծնողաց նոցա, և զաւակացն՝* Դաւթին *և* Ստեփանոսին *և* Թումին, *և* Մարգարայ *քահանային, որ զԹուխտս կոկեց։*

գ

294բ *Ողորմի ստացողի գրոցս* Կիրակոսին *և* Մարտիրոսին, *և զաւակաց նոցա* Դաւթին *և* Ստեփաննոսին *և* Թումային, *և* Ստեփանոս *եպիսկոպոսի, ամէն։*

դ

407ա *Ողորմի, Քրիստոս, ստացողաց գրոցս* Կիրակոսին *և եղբաւրն* Մարտիրոսին, *և զաւակացն, և հարսներուն՝* Խալիմ-Խաթունին *և* Աղբգրացին. *և զաւակաց նոցա, ամէն**։*

ե

335ա *Յայսմ աւուր Նաւասարդ չալալ է***։

* *Նման մանր հիշատակագրություններ կան բոլոր վկայաբանությունների վերջում։ Ցավոք, նրանցից ոչ մեկը թվական չունի։*

** *Մատենադարանի հին ցուցակում, մեզ անհայտ տվյալների հիման վրա, ձեռագրի ընդօրինակման թվականը նշանակված է 1483—90։ Համոզված ենք, որ ցուցակագրողը ձեռքի տակ ունեցել է որևէ տվյալ գրչության մերձավոր թվականը որոշելիս, ուստի հիշատակարանները պայմանականորեն դնում ենք 1483-ի թվաշարքում։ Ձեռագրի հնագրական տվյալները ևս վկայում են, որ իրոք այն ընդօրինակված է ԺԵ. դարում։*



57

ԳԱՆՁԱՐԱՆ

Երևան 7593

Գրիչ՝ Ստեփաննոս

ա

273բ Փառք... որ ետ կարողութիւն [տ]կարիս հասանել ի յաւարտ գծիս Աւետարան[ց]աւ քրիստոսահիմն և հոգիաբուղխ Գանձարանս [ի] թուաբերութեանս հայկազեան տամարիս ՋԼԳ. (1484), [ի] հայրապետութեան տեառն Սարգսի ի յաթոռ սուրբ Էջմ[իա]ծինն, որ ի Վաղարշապատ, եւ ի յառաջնորդութ[եան] ուխտիս զմեծ դիտապետ զտէր Յոհաննէս արհե[պիսկոպոսի և] զեղբայր նորին զտէր Ստեփաննոս եպիսկոպոս։ Եւ ի յաշխ[ար]հակալութեանն կորովի և յաղթող մանկանն [Եա]ղուբէկին, որդոյ մեծին Հասան-բէկին, որ բազում [քա]ղաք և տեղիք էառ և աւեր արար, և գնաց ի Վր[աց]տուն, և զաւ[ր]քն սփռեալ տարածեցան յերկիր /// և մտեալ ի մեծ քաղաքն Տփխիս, և սուր ի [վերայ եդ]եալ կոտորեցին ահասարակ զծերս և զտ[ղայս, ա]ռհասարակ՝ զքահանայքն և [սա]րկաւագ[ունքն] ի յեկեղեցո միջին զենուին։ Եւ զորս փախըստա[կան ի] մացառս մայրոյ որոնէին և գտեալս [զննէին որ]պէս զանասուն, և զբազումս գերեցուցին /// աւերեցին և բազում նեղիս գործեցին /// փախըստական արարին /// ։

բ

194ա Զանպիտան մեղաւք իլի Ստեփաննոս գրիչս յիշեա։

58

ՃԱՇՈՑ

Երևան 939

Հետ. ստացող՝ Ներսես Քանաքեռցի

219բ Այլ և զվերջին ստացող գրիս
Զներս[էս] էրէց Քանաքեռցիս,
Որ ստացայ զգանձս բարիս,
Յայս նեղութեան ժամանակիս՝
Ի մեծ թվին հայ տումարիս
Իննհարիւր* յերեսուն 'ւ երիս (1484)։

* Բնագրում գրված է «Ջ» (իննհարիւր)։

Յայժ զօրացան ազգն նետողիս
Եւ ոխացան դէմ Հայոց ազգիս,
Ժողովեցին զմեր զանգականիս
Եւ շատ աւեր ածին այս երկրիս։

59

ԳԱՆՁԱՐԱՆ

Երևան 7553

Գրիչ՝ Մկրտիչ
Վայր՝ Մողնի

ա

243ա *Փառք... որ ետ կարողութիւն մեղսասէր և տկար ոգոյ սղալոտ, փծուն և անարհեստ գրչի՝ սուտանուն և անարժան* Մկրտիչ *երիցուիս։*

Ես անպիտանս յամենայնի
Մեղաւք լցեալ 'ւ ողորմելի
Ունիմ տեղիք բանքասելի,
Որ դԳանձատետրս յուշ գրեցի։
Ես էլ գիտեմ, որ սուտ էի,
Շատաշրջիք յամէն տեղի,
Որք հանդիպիք յայսմ գանձի
Ինձ ասացէք աստուած-ողորմի,
Եւ դուք արժան լինիք տեսոյն Քրիստոսի։

Արդ, աղաչեմ զամենեսեան, որք հանդիպիք սմայ՝ յիշեցէք... զբա-
243բ *րեմիտ, զհոգէսէր, զհիւրընկալ և զաղքատասէր, զողորմած* // զՍահիլն, *և զկենակիցն իւր զ*Բայրամն*՝ փոխեցեալն ի Քրիստոս, վասն զի ոչ մնա- լով զաւակ մարմնաւոր ի վերայ երկրի՝ ստացաւ զայս գանձս, որ ճշմա- րիտ գանձ է աստուածային...*

...Հաւատարիմ կինն այս Ջանվիլն.. *ստացաւ զսայ ի հալալ ընչից իւրոց յիշատակ իւր, և ծնօղաց իւրոց՝ հաւրն* Յովհաննեսին *և մաւրն* Թուխ- թարին, *և զաւակացն* Վիրապոռւրին *և* Շահապոռւրին, *և կենակցին* Բայ- րամին. *և տէր* Յոհաննիսին, *որ եղբայր էր* Բայրամին՝ *հարաղատ և լաւ, ընտիր կրաւնաւոր, փիլիսոփայ, գրագիր, ծաղկող, կազմող և լաւ աբեղայ։ Եւ* Ջանվիլն *սոցա յիշատակ ստացաւ զսա իւրն, և քուերցն* Շնոնորին, Սարգսին, *որ էր հրախտաւոր փեսայ իւր, և զաւակացն* Մարտիրոսին, *և* Մահանի, *և մեծի և փոքու, և միւս քւերն* Ջմրուքին, *և որդոյն* Յոհանի- սին, *և* Նահպարոն *փեսային, և ինձ՝ մեղաւոր գրչիս* Մկրտիչ *երիցիս, որ անուամբս միայն եմ և ոչ գործովս։*

Արդ, գրեցաւ սայ ի թվականիս Հայոց ՋԼԳ. (1484), ի հայրապետու- թեան տէր Սարգսի *ի սուրբ* Էջմիածնի, *և ի ղանութեան* Աղուբէկին, *ի գեւ- ղիս որ կոչի* Մողնի, *ընդ հովանեաւ սուրբ Գէորգեայ զաւրավարի, առ ոտս* Գէorf *կրօնաւոր[ի] աբեղիցս՝* Ատոմիս *և* Սարգիս *և* Մաքէոս *երիցիս, և ինձ՝ մեղաւոր գծողիս* Մկրտիչ *երիցիս։ Արդ, ո՛վ եղբայրք, խոշորութեան*

և սղալանացն անմեղադիր լերուք, զի կար մեր այս էր։ Եւ որ հանդիպիք սմայ ուսմամբ, կամ աւրինակելով, կամ տեսանելով՝ յիշեցէք ի Քրիստոս Զաքարիա և զամենայն արեան մերձաւորսն իւր, և աստուած զձեզ յիշէ ի միւսանգամ գալուստն իւր, ամէն։

Բ

Աւախ, զի ի բազում մեղաց իմոց միտքս մոլորեցօ։ Եւ այս թուղտս կիսատ է։

60

ՄԱՆՐՈՒՍՄՈՒՆՔ

Վիեննա 403. Յ. Տաշեան, Ցուցակ, էջ 855

Գրիչ՝ Աբրահամ
վայր՝ Բոլորաձոր անապատ

181ա— Փառք... որ ետ կարողութիւն անարհեստ գրչի անարժան Աբրահամի
182ա սուտ անուամբ աբեղա կոչեցեալ և ոչ գործով, զի գրեցի զտետրակս և ոսկով զարդարեցի և կազմեցի, ի վայելումն անձին իմոյ, և հոգեւոր հօրս և ուսուցչի և հօրեղբաւրս իմ Աւագտէր* վարդապետի, և եղբարց իմոց տէր Զաքարին, Յակոբին, և աւաք եղբաւրն իմ տէր Դաւիթ աւագերիցու և փիլիսոփայի, և Մարգարին, և զօակաց նոցին։ Եւ յիշատակ մեզ և ծնողաց մերոց։

Գրեցաւ ի յանապատս Բոլորաձորոյ, ի թվ. ՋԼԳ. (1484)...

61

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Հ. Անառեան. Ցուցակ Թաւրիզի 15, էջ 16, Թաւրիզ, Բերդաթաղ

Գրիչ՝ Գրիգոր
վայր՝ Վերի Նոր[ավանք]

ա

275ա ...Արդ, եղև գրաւ գրչութեան այսմ աստուածաշունչ սուրբ Աւետարանիս ի թվականութեան հայկազան տումարի ՋԼԳ. (1484), ի դառն և ի դժնեա, յանբարի և ի վշտաշատ ժամանակի, յորում նեղ[իմք] յանաւրինաց [և] անիր[աւ] պահանջող[աց], ի երկնահանգ[էտ] և [մեծ]ահռչակ [սուրբ] ուխտիս Վերի Նոր[ավանս ///** ի հայրա]պետութ[եան Յովհաննէ]սի, ի յաթ[ոռն սուրբ էջմի]ածնի Վաղ[արշա]պատ դրու(*) Այ[րա]րատեան նահանգի, ձեռամբ ամենամեղ, փծուն և անարհեստ գրչի Գրիգոր անարժան և ծոյլ աբեղայի, որ զանունս միայն ունիմ կրաւնաւորի։ Ի խնդրոյ և յարդեանց երից երանեալ երջանիկ և սրբասէր աբեղայի Յովանէս վերած[այն]եցոյ...

* Շարադրված է ոչ որպես անձնանուն, այլ որպես տիտղոս Տէրս։
** Վեց տող անընթեռնելի ջնջված է։

Բ

217ա Ձերիցս երանեալ և զարժանապատիւ զսրբասէր զՅովանէս սրբակրաւն աբեղայ՝ ստացող սուրբ Աւետարանիս, հանդերձ ծնաւղաւք և ամենայն արեան մերձաւորաւք, և զիմ զանարժանութիւնս՝ Գրիգորի գծողի սորա յիշեցէք ի Քրիստոս*։

62

ՍԱՂՄՈՍԱՐԱՆ

Նախավկայ 5/2, ՍՏԱ

Գրիչ՝ Բարդողիմէոս
վայր՝ Մաղարդու վանք

Արդ, գրեցաւ Սաղմոսարանս ձեռամբ յոգնամեղ սուտանուն Բարդողիմէոս [կր]օնաւորի, ի տեղս որ կոչի Մաղար[դու] վանք, ընդ հովանեաւ սուրբՍտեփա[նոս] Նախավկայի, առ ոտս երջանիկ /// ոյս, և զվարպետն իմ զտէր Գրիգոր Բերկրեցին, և զուսուցիչն իմ զտէր Պետրոս մահդասին. թուին ՋԼԳ. (1484)**։

63

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 6273 (Ղ. Փիրղալեմեան, Նշխարք պատմ. հայոց), էջ 330, Վան՝ Հայկավանք.

Գրիչ՝ Հերապետ
վայր՝ Աղթամար

Եւ արդ, ես ունայնս և թափուրս յամենայն հոգևոր բարեմասնութեանց... սուտանուն աբեղայս Հերապետ՝ տեսի զփափագ Գուճարին և զսէրն զոր ունէր առ հոգևորսն, և իմով իսկ տկար անձամբս յանձն առի և ամենակարող զօրութեամբն աստուծոյ կատարեցի զսուրբ Աւետարանս զայս յաստուածախնամ կղզիս Աղթամար, ընդ հովանեաւ սուրբ Խաչիս, և սուրբ Սարգսի, և սուրբ Գէորգայ, ի հայրապետութեան տեառն Սահփանոսի, ի թուականութեան հայկազեանս տումարի ՋԼԳ. (1484), ի դառն և ի նեղ ժամանակ[ի], որ երկիր ամենայն երերեալ և տատանեալ կայ ի ձե-

---

* Հ. Աճառյանը հայտնում է, որ «հիշատակարանեն ետք կա և թերթի մի փշրանքները. որմե կը հետևցվի թե ավետարանը երկրորդ անգամ նորոգված է, թե առումախ մը կա վկայություններով հանդերձ, բայց կարդալ ղանոնք այլևս ուչ է»։

Սարգիս Հայկունին իր 1894 թ. հրատարակված «Բագրևանդ գաւառ» աշխատության մեջ ևս մի հատված է մեջ բերել ձեռագրի հիշատակարանից (էջ 382—383), ինչպես նաև մի-երկու տող առումախի այդ արձանագրությունից, որ Հ. Աճառյանի ժամանակ արդեն (1905/6 թթ.) հնարավոր չի եղել վերծանելու Ահա այդ տողերը. «Ի արքեպիսկոպոսէն Ռ. (1000) դկն. տարաւ, ՃԾ (150) լիտր ցորեն, խանչալ ՃԾ (150) դկն. դկնի ապրիշումէ գոտիկ առաւ. Առաքել եպիսկոպոսէն...»։

** Ս. Տէր-Ավետիսյանը հաղորդում է, որ ձեռագիրը շատ վատ դրության մեջ է եղել. «Համարյա բոլոր թերթերը,—գրում է նա,—կամ կտրած են կամ պատռված, կամ պոկված, կարկատած»։

ռաց անօրէն ազգին նետողաց, և ի յահէ աստուածահրաման պատուհասիս՝ մահտարաժամէս, որ ի վերայ աշխարհիս է տարածեալ վասն ծովացեալ մեղաց մերոց....

64

ՄԱՇՏՈՑ

Երևան 4966

Գրիչ՝ Մինաս
վայր՝ Կտուց կղզի

328բ ...Արդ, Ազբէկ և կողակիցն իւր Հաթուն-Մէլէքն իմացեալ զայսպիսի պատուէր և զերանաւէտ ձայն՝ ստացան և ետուն գրել զաւրհնութիւնս քահանանագործութեան ամենայն կարգօրրութեանց եկեղեցոյ և զկրաւնս քրիստոնէութեան, զոր սահմանեցին սուրբ հարքն յիւրաքանչիւր ժամանակս, զոր ժողովեաց սուրբ վարդապետն Մաշթոց, և եթող դանձ անկողոպտելի եկեղեցոյ և լուսաւորիչ հաւատացելոց քրիստոնէից։

Արդ, աղաչեմ զձեզ զամենեսեան՝ զքահանայքդ և զպաշտօնեայս եկեղեցւոյ՝ յիշեսջիք յաղաւթս ձեր զԱզբէկ, և զկողակիցն իւր զՀաթուն-Մէլէքն, և զաւակն իւրեանց զԱւագն՝ զփոխեցեալն ի Քրիստոս, և զծնա[ւ]ղս
329ա իւրեանց, և զամենայն արեան մերձօրս իւրեանց՝ զկենդան//ին և զհանգուցեալ յիշեցէք ի Քրիստոս և լի բերանով աստուած-ողորմի ասացէք և աստուած ձեզ ողորմի, ամէն։

Եւ արդ, ես նուաստանուն կրաւնաւորս, որ միայն անուամբ եմ կրաւնօոր, այլ գործով ծոյլ և անպիտան, և յերես անգ[ե]ալ աղաչեմ զամէնիսան եղբեղ (իմա՛ ուղիղ) սրտիւք աստուած-ողորմի ասացէք Ազբէկին, և Հաթուն-Մէլէքին, և զօակաց նոցին, որ հանգին ի գոգն Աբրահամին, ամէն։

Արդ, գրեցաւ սուրբ Մաշթոցս յանապատս, որ կոչի Կտուց, ընդ հովանօ սուրբ և դեահալած սուրբ Կարապետին և սուրբ Աստուածածնին, ի թվական Հայոց ՋԼԳ. (1484)...

329բ ...Արդ, աղաչեմ զձեզ սուրբ մանգունք եկեղեցու, որք խան[դ]իպիք սմա կարդալով կամ օրինակելով կամ տեսանելով՝ ուղիղ սրտիւք և լի բերանով աստուած-ողորմի ասացէք անարժան գծաւղիս Մինասիս, և ծնաւղաց իմոց՝ հաւրն Հաէրապետին և մաւրն Արուսին, և եղբաւրն իմ Աբրաճամին, և ամենայն արեան մերձաւորաց իմոց, ամէն...

65

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Մ. Աթոռ 63, «Էջմիածին», 1951 թ. հուլիս-օգոստոս,
էջ 87—88. Նաև Ե. Լալայեան, Ցուցակ Վասպուրականի 202, սյուն. 493—498

Գրիչ՝ Ազարիա
վայր՝ Վան

ա

392ա — ...[Ա]րդ, յանգ ելեալ կատարեցաւ սուրբ Աւետարանս ձեռամբ անարժան և սուտանուն երիցու Ազարիայի, որ զանունս ունիմ և զգործս ոչ, ի
397ա

քաղաքս Վան կոչեցեալ, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնի տաճարիս, ի թուաբերութեանս Հայոց ՋԼԳ. (1484), ի դառն և ի վշտաշատ ժամանակիս,

Որ չգիտեմք թէ ինչ տի լինի Հայոց ազգիս
Ի թինաւոր ազգաց միջիս շիւարեալ կանք ողորմելի,
Սպառեալ կանք մեղաւք հանապազ ի հոգս աշխարհի,
Աղաւթք և աղաչանք չունենք առ աստուած, որ մեզ ողորմի,
Զսէր աշխարհիս ունինք՝ աստուծոյ եղեալ թշնամի։
Հազար բերան լալ պիտի, թէ զի՞նչ տանք մեք պատասխանի,
Յորժամ արարիչն գայ և քննաւղ լինի ամենի։
Եկա՛յք արդարոցն ասէ, զմեղաւորքն դատապարտէ,
Աւա՜ղ ու հազա՜ր աւա՛ղ, ճշմարիտ որ այս տի լինի։
Դարձեալ աղաչեմք զձեզ՝ զմանկունքդ սուրբ Սիոնի,
Յորժամ հանդիպիք տառիս յիշեցէք զստացաւղն յաղաւթի,
Զմեռեալ տառապեալ գծրի, զհողացեալքն ի գերեզմանի,
Քրիստոս ողորմի ասցէք, որ հանգչին ի յաւիտեանի.
Եւ ձեզ ողորմի Քրիստոս ի յահեղ աւուրն մեծի,
Ի յաջակողմեան դասուն ձեզ պսակ փառաց պատրաստի,
Զեկայքն լսել տա ձեզ՝ ժառանգել զդրախտն Ադենի,
ամէն, եղիցի, եղիցի։

...Այսմ աստուածեղէն և երկնապարգև գանձիս և լուսափայլ մարգարտիս ցանկացող եղեն սրբասէր և բարեմիտ տանուտէրքն խոջայ Քարիմշէն, խոջայ Խդրշէն և խաւջայ Աառմն... ստացան ի վայելումն անձանց իւրեանց, և յիշատակ հոգոց իւրեանց, և ծնաւղաց իւրեանց՝ հաւրն Թումին և մաւրն Շարմելէքին, և այլ ամենայն արեան մերձաւորացն, ամէն...

Դարձեալ յերես անգեալ աղաչեմ զձեզ յիշեցէք ի սուրբ և ի մաքրափայլ աղաւթս ձեր զբարեմիտ և զհեզահոգի տանուտէրն զխաւջայ Քարիմշէն, որ փափաքելի սիրով ստացաւ զսուրբ Աւետարանս ի հալալ վաստակոց իւրոց, յիշատակ հոգոյ իւրոյ, և ծնաւղաց իւրոց Թումին և Շարմելէքին, և կենակցին իւրոյ Գուլստանին, և զաւակաց իւրոց Սաֆարշին, Ամիրզատին և Գուլամփաշին՝ փոխեցելոցն ի Քրիստոս, և զդեռաբոյս ծաղիկն իւր զԽաւշէն, որոյ տէր աստուած ընդ երկայն աւուրս առնէ զնա, ամէն։

Արդ, աղաչեմ զձեզ, յիշեցէք ի սուրբ յաղաւթս ձեր զխաւջա Խդրշէն և զկողակիցքն իւր զԱղութն, և զմիւս կողակիցն զԱնլի-Փաշէն, և զնորին զաւակսն զխաւջ[այ] Սմբատն, և զխաւջայ Միրաքն, և զմիւս կողակիցն զԲէկի-Խաթունն, և զդեռաբոյս ծաղիկն իւր զՍալթան-Ղուլին, որոյ տէր աստուած ընդ երկայն աւուրս արասցէ զնոսա մինչ ի խորին ծերութիւնն, ամէն։ Եւ ողորմեսցի Քրիստոս աստուած մեր Աղութ-Խաթունին և Անլի-Փաշին, Էզդանին և Մուճութ-Սալթանին՝ փոխեցելոցն ի Քրիստոս...

Դարձեալ յիշեցէք ի սուրբ յաղաւթս ձեր զխաւջայ Առոմն, և զնորին կենակիցն զԳուլում-Փաշէն, և զաւակսն իւր զԴովլաթ-ղուլէն և զՇահնիաթն, և զմիւս Դովլաթ-ղուլին՝ զփոխեցեալն ի Քրիստոս, և լի բերանով աստուած-ողորմի ասացէք և աստուած ձեզ ողորմեսցի, ամէն։

Դարձեալ յիշեցէք... զխաւչայ Խդրշէն, և զեղբայրն իւր զՄիրիչանն, և զնորին կողակիցն զԹաթար-Խաթունն, և զնորին զաւակսն զԱնիչանն, տէր աստուած փրկեսցէ զնա յամենայն չարէ, ամէն, [և զՓարի-Խաթունն՝ զփոխեցեալն ի Քրիստոս]*։

Դարձեալ, յիշեցէք... զխաւչ[այ] Խդրշէն և զորդին իւր զխաւչայ Սումբատն, և զնորին կենակիցն զԴուլստանն, և զորդին զԿարապետն, և զքուերքն իւր զՔնfուշն և զԹուրան-Մէլեքն, զԹարթիփշէն և զԽալաֆ-Խաթունն, և զմեծ պապն զՇաfարն և զԱռռմն, և զքեռիքն՝ զխաւչա Բախշայիշն, և զնորին որդին զՍիամռնն, և զմիս քեռին զՄաղթումն, զՔանդարն, և զնորին որդին զԱռռմն, և զհաւրաքոյրն զՓաշէն, և զմաւրաքոյրն զԽաթունշէն, և ուղիղ սրտիւ աստուած-ողորմի ասացէք։

Արդ, յերես անդեալ աղաչեմ զձեզ յիշման արժանի արարէք զմեղուցեալ գծողս զԱզարիայ, և զծնաւղսն իմ և զուսուցիչ զԿարապետ քահանայն, որ նահատակեցաւ ի յԱրճէշ քաղաքի, և զմայրն իմ զՍադդաթ, և զայլ ամենայն արեան մերձաւորքն մեր՝ զկենդանիք և զհանգուցեալքն ի Քրիստոս...

Բ

Դարձեալ յիշեցէք ի Քրիստոս զխոջայ Քարիմշէն, որ զարդարեաց զժամատունն Պետրոսի առաքելոյն և զԹարմէն կապեց...

Դարձեալ յիշեցէք ի Քրիստոս զխոջայ Քարիմշէն, որ զշուրջառն է տուեր և զբուրվառն յՈուսաց է բերէր և դրեր ի դուռն Պետրոսի առաքելոյն...

Դարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս զխոջա Քարիմշէն, որ զերկաթայգիր Աւետարան և զՄաշթոցն է բէրէր և դրեր ի դու[ռ]ն սուրբ առաքելոյն Պետրոսի և Պօղոսի։

Ո՜վ եղբարք և մանկունք սուրբ եկեղեցոյ, որք հանդիպիք սմա կարդալով կամ օրինակելով յիշեցէք և լի բերանով և բոլոր սրտիւ աստուածողորմի աս[ացէք] քահանայն (՞) և զխոջայ Քարիմշէն և զեղբայր Խդըրշէն, որ ետուն զսոսկալի սուրբ Աւետարանն ի դուռն սուրբ Պետրոսի առաքելոյն անջինջ յիշատակ հոգոյ իւրեանց. եթէ որ [յ]անդգնաբար հեռացնէ կամ ծախէ կամ գրաւէ՝ անէծք Կայենի առցէ**։

66

ՅԱՅՍՄԱՒՈՒՐՔ

Երևան 5313

Վայր՝ Վան

...Յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր զԱսլան-Մէլիքենց Ասպանճանշէն և զքաջ նահատակն զՍfանդարն, որ ի ձեռաց անօրինաց մարտիրոսացաւ...***

---

* Փակագծի մեջ բերվածն ավելացված է հետո։

** Բ. հիշատակարանը՝ խոջա Քարիմշի մատուցած նվերների մասին՝ գրված է այլ ձեռագրով։

*** Ղ. Փիրղալեմյանը հայտնում է, որ նահատակության տարեթիվը դրված չէ, բայց եղած պետք է լինի 1466—1484 թթ. միջոցին։

576ա Յիշեցէք ի սուրբ յաղօթս ձեր զՎանայ տանուտէրքն զխոջայ Արապշէն, և զխոջայ Խդրշէն, և զխոջայ Մուրադշէն, և զռէս Խումարշէն, և զտանուտէրքս՝ զմեծ և զփոքր, որ ի Սուլիման-բէկի աւուրքս բազում բարութիւնըս արարին. զի չւանն խափանեցին, և զգաՀիանզդէն վերուցին ...: զմլքանէն տասնէն մէկ առնուն, ու զքաՀանայքն յանօրինաց Հարկապահանջութենէն ազատեցին*...

67

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 4097

Ստացող՝ Թադէոս մաՀդասի
վայր՝ Արարուց (եկեղեցի)

634բ ...Արդ, աղաչեմ զձեզ, ո՛վ մանկունք սուրբ եկեղեցոյ, յորժամ տեսանիցէք զաստուածայխաւս սուրբ Աւետարանս տեսանելով կամ աւրինակելով՝ յիշեսջիք ի յերկնայթռիչ յաղաւթս ձեր զԹադէոս մաՀդասի, որ ըստացա զսուրբ Աւետարանս ի Հալալ վաստակոց իմոց, յիշատակ ինձ, և ծնաւղաց իմոց՝ Հաւրն իմոյ Զըրֆընին և մաւրն իմոյ Բաղտաւին**...

635ա Գնեցի զսուրբ Աւե//տարանս և նորոգեցի և դրի ի դուռն սուրբ Գրիգոր Լուսաւորչիս Արարուց, և տվի ընձայ սուրբ Գրիգոր Լուսաւորչիս՝ զսուրբ Աւետարանս, զսուրբ սկիՀն և զգանձատետրն՝ իմ Հոգոյս բաժին։ Ոչ ոք իշխէ իմոց կամ աւտարաց ծախել, կամ գրաւել, կամ Հանել ի վանուցս։ Ով որ Հանէ ի դրանէ սուրբ Գրիգոր Լուսաւորչիս զիմ Հոգոյ բաժինս կամ ծախէ՝ զմասն Յուդայի առցէ [և] զխաչաՀանուացն։ Ով որ լաւ պաՀէ կամ լավ խնամս տանի՝ զվարձն յաստուծոյ առնու ի սուրբ Գրիգոր Լուսաւորչէս, ամէն։

Դարձեալ, կրկին աղաչեմ յիշել յաղաւթս ձեր զսուրբ Գրիգորի վանուց միաբանս՝ զտէր Գէորգն, զտէր Դաւիթն, զտէր Վարդանէսն, զտէր Գրիգորն, զտէր Պաւղոս, զտէր Ստեփանոսն, զտէր Մաթէոսն, և զԹադէոս մաՀդասի, և զսարգաւաքերն՝ զՄիրիջան, և զՄինասն, և զՋանիկն, և զՀայրապետն, և զայլ ամենայն զմեծն և զփոքրն։

Կազմեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թվականիս Հայոց ՋԼԳ. (1484), և Քրիստոսի փառք յաւիտեանս, ամէն։ Ով որ զմեր յիշատակութիւնս ջնջէ կամ կտրէ, նայ անիծած լինի յաստուծոյ և յամենայն սրբոց նորա։ Շատ անմիտ զայդ կառնեն, դուք մի՛ առնէք, զձերն գրեցէք և զմերն անջինջ պաՀեցէք։

* ՎերոՀիշյալ վկայաբանությունը գրված է 1484 թ., ըստ այդմ սույն Հիշատակարանը պայմանականորեն տեղադրում ենք 1484-ի թվաշարքում։

** Հիշատակում է իր բազմաթիվ ազգական մերձավորներին։ Ուշագրավ են՝ Մումպարաք (ար.), Մղիկդիշ (իգ.), Նատար (ար.), ԳոՀարշատ (իգ.) անունները։

Կրկին աղաչեմ յիշել յաղաւթս զվարդպետն իմ՝ զտէր Գրիգորն, և զմիւս ուսուցիչն իմ զԴաւիթ Սասանէնց յիշեցէք և աստուած-ողորմի ասացէք, և աստուած զձեզ յիշէ, ամէն։ Սովորութիւն է աստուծոյ այլում բերանով այլում ողորմիլ, դուք աստուած-ողորմի ասացէք, և աստուած ձեզ ողորմի, ամէն։

68

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 9233

Գրիչ՝ Յակոբ
վայր՝ Աղթամար

...Հեզահոգի տանուտէրն խոջա Սադաղէն... ետ գծագրել զսա յիշատակ հոգոյ իւրոյ և եղբաւրն՝ խոջա Թումաբէկին, որ յայսմ ամի փոխեցաւ ի Քրիստոս երիտասարդ և տղա հասակաւ ի ղարիբութիւն, և եթող սուգ
1բ անմխիթար, այլ և ծնաւղացն Յովանիսին և Ղանիմին. և կո//ղակցացն Մէլէֆ-Խաթունին և Ասլի-Փաշին, և տղայոցն և զաւակացն և ամենայն արեան մերձաւորացն իւրեանց՝ կենդանեացն և հանգուցելոցն, առհասարակ։

Եւ արդ ես՝ յետինս ի գրչաց և անարժանս ի կարգաւորաց սուտանուն կրաւնաւորս Յակոբ... կատարեցի զսա մեղսամած մատամբ իմով յաստուածաբնակ կղզիս Աղթամար, ընդ հովանեաւ ամէնայաղթ սուրբ Խաչիս և սուրբ Նըշանիս, ի հայրապետութեան տեառն Ստեփաննոս կաթողիկոսի, ի թուականիս Հայոց ՋԼԳ. (1484)...

Արդ, որք ճաշակիք յաստուածային բուրաստանէս և յամէնալի սեղա-
2ա նոյս, // որք պատահիք սմա տեսութեամբ և կամ ընթերցմամբ... յիշեցէք ի Քրիստոս զառաջ յիշեցեալ զստացողն սուրբ Աւետարանիս ըզխոջա Սադաղէն, և զեղբայրն զխոջա Թումաբէկն, և զծնաւղքն իւրեանց՝ զՂրձելենց Յովանէսն, և զՂանիմ-Մէլէֆ, և զՍադաղի կողակիցն զՄէլէֆ-Խաթուն, և զորդիքն զՄակարոց, և զՄիրաf, զՊարսամ, և զԽոջամիր, և զդստերքն զ'Իլիէխուշատ և զԱնլինան, և զԹումաբէկի կողակիցն՝ զԱսլիփաշէն, և զտղայք նոցին՝ զՍալտանշայ, զՍաֆարշայ և զՍfանդար, և զդուստրն զԱսլիզադէն, և զքոյրն զՋանփաշայ, և զայլ ամենայն արեան մերձաւորքն՝ զկենդանիքն և ըզհանգուցեալքն, և զգնած ծառէն՝ զԳուշղանէն...*

3բ ...Ընդ նոսին և զիս՝ զանպիտան և զանարժան և զմեղաւոր ծառայս աստուծոյ զՅակոբ աղաչեմ յիշել ի տէր, և զիմ անարժանութիւնս, նաև զծնաւղքն իմ զՅովսէփ և զՓաշայ, և զեղբայրն իմ զՍուfիաս, որ յայսմ ամի փոխեցաւ ի Քրիստոս, և զեղբորորդին իմ զՍտեփանոս, և զվարպետն

* Բաց ենք թողնում երկուսուկես էջ բռնող մի ընդարձակ մաս, ուր գրիչը 5 անգամ, համանման տարտամ արտահայտություններով, խնդրում է հիշել ձեռագրի վերոհիշյալ ստացողներին՝ Սադաղին, Թումաբեկին և մյուսներին։

իմ զտէր Յովաննէս կրօնաւորն, որ զաւրինակն շնորհեաց, և զամենայն երախտաւորք և զամենայն ազգականքն իմ..., և ծաղկողին՝ տէր Կարապետ վարպետին, որ մեծաւ աշխատանաւք նկարեաց զսայ, այլ և վայելողին՝ տէր Յակոբին, և տէր Հայրապետին, և տէր Սամբսոնին, և որք զկնի նոցա լինին...

4ա Ես խոջա Սադաղայ և Թումաբէկ* ստացաք զսուրբ Աւետարանս ի հալալ և յարդար վաստակոց մերոց և տուաք զսա ընծայ ու նուէր Պարըսպի սուրբ Նշանին, ի ձեռն տէր Յակոբ քահանային և որք զկնի նոցա լինին, զի յամենայն ամի զյիշատակարանս ընթեռնուն և մի ծանծրանան թէպէտ յաճախ է** և անյարմար, աստուած զիւրեանց հոգին լուսաւորէ. որ կամենան՝ և կարդան աննախանձ, և խոշորութեանն և սխալանացն անմեղադիր լերուք, զի կար մեր այս էր...***

69

ԳԱՆՁԱՐԱՆ

Երևան 4767****

Գրիչ՝ Թումայ
վայր՝ Աղթամար

313ա ...Եւ արդ ես՝ ...անյիշելիս ի գրչաց սուտանուն քահանայ Թումայ՝ եղկելի ոգի, տեսի զսէր և զփափագ սորա (Սարգսի) առ հոգևորսն և... դծաղրեցի զսա մեղսամած մատեամբս իմով, մեծաւ աշխատութեամբ յաստուածաբնակ կղզիս Աղթամար, ընդ հովանեաւ հրաշակաւոր և երկ//

313բ նանման դումբեթայարկ սուրբ խաչիս և սուրբ Յարութեանս, ի հայրապետութիւն տեառն Ստեփանոսի, և ի թուականութեան հայկազեան տօմարիս ՋԼԳ. (1484)...

Արդ, ես՝ Սարգիս և կենակիցն իմ Եղիսաբեդ լուսազարդ և ուրախարար բանից ցանկացող եղէ և ստացայ զնիւթ սորա ի հալալ արդեանց իմոց և նուիրեցի ի դուռն սուրբ երեշխաւոր Աստուածածնին՝ Օկոռու վանիցն, որպէսզի ուրախացին սոլաւ հանապազ մանկունք սուրբ եկեղեցոյ համեղաբան գանձիւքն և քաղցրեղանակ մեղեդեաւքն և տաղիւքն, որ ///

---

* Այս հատվածը գրված է ստացողների անունից, բայց նույն գրչի կողմից, որպես հիշատակարանի շարունակություն։

** Ակնարկում է ստացողների մասին հիշատակարանում եղած միանման հատվածների առատությունը, որ արված է, հավանաբար, ստացողների պահանջով։

*** Ձեռագրից պահպանվել է միայն հիշատակարանը. այն անդամահատված է եղել ձեռագրից դեռևս 1888 թվականին, երբ Գ. Փիրղալեմյանը լուսանցքների վրա գրել է տեղեկություն իր կողմից օգտագործված լինելու մասին։ Նա հայտնում է նաև, որ այն ձեռագիրը, որից հանված է հիշատակարանը, գտնվել է Բաղեշի սուրբ Սարգսի եկեղեցում։

**** Այս Գանձարանը, մինչև առաջին համաշխարհային պատերազմը պահվել է Վարագի վանքում։ Ձեռագիրը տեսել և նկարագրել են Գ. Փիրղալեմյանը (տե՛ս № 4515, էջ 227), Հ. Թաքաղամյանը (№ 6333, էջ 452) և Ե. Լալայանը(Ցուցակ Վասպուրականի, սյուն. 536)։

70

ՇԱՐԱԿՆՈՑ

Երևան 1585

Վայր՝ Աղթամար

213բ Փառք անեղ էին, անսկիզբն արարչին
Ամենից գոյացուցչին, յանէից հաստչին,
Հաւրն անպատճառին,
Որդւոյն պատճ(՞) խրում բանին,
Զի է միակ ի յերեսին՝
Երրեակ ի մին անքննային,
Ի պատկերէս մեր տիրային
Տէր ճանաչի անհասն յերկին,
Մարմին և բան և հոգիս մին
Երիս և մի ի բոլորին,
Որ արժանի արար զմին
Հանել ի յանկ զտառս կոժային,
Զի յոյժ կարիք էաք սմին,
Ի կղզիս, որ Ախթա[մա]ր կոչին,
Ընդ հովանեաւ սրբոյ Խաչին
՚Ի ամէնաւրհնեալ Աստուածածնին,
Թուով հասեալ յիննհարիւրին՝
Երեսուներեք սարբար նորին (1484),
Ի վայելումն իմում անձին
Եւ յիշատակ իմ ծնողին։

71

ՅԱՅՍՄԱՒՈՒՐՔ

Լայդենի համալսարան, Յ. Մակլեր,
Ցուցակ 17, էջ 38

Գրիչ՝ Մելքիսէթ
վայր՝ Բաղէշ

533ա ...Եւ ես՝ փծուն գրիչս Մելքիսէթ քահանա՝ ծանրաբեռն մեղաւք, տգէտ գիտութեամբ և անիմաստ մտաւք, անհմուտ գրոց գիտութեան և անվարժ արուեստիւք, յանդգնութեամբ ձեռնարկելով ի մեծ գործս յայս ոչ ըստ իմում կարողութեանս, այլ ապաւինելով յամենակարող զաւրութիւն պարգևատուին, որ տա առատապէս և ոչ նախատէ, բազում և մեծ աշխատանաւք հասուցի զսա յաւարտումն յաստուածապահ քաղաքս Բաղէշ, ընդ հովանեաւ հինկ խորանացս՝ սրբուհւոյ Աստուածածնին, և սուրբ Սարգսի զաւրավարին, Պետրոսի և Պօղոսի, և սուրբ Խաչին։ Ի թուականիս Հայոց

ի Ջ. և ԼԳ. (1484) ամին, և հայրապետութիւն տէր Սարգսին և ի ղանութիւն* Աղուբէկին:

...Քրիստոս աստուած դասակից և պսակակից արասցէ սրբոց Հռիփսիմեանցն և Գայիանանցն զհոգի ստացողաց գրոցս պարոն Սէթին, և Մուրադին, և Դիլշատին, և Մելքոնին, և Ղազարին, և Մկրտչին. Մարգխաթունին, և Մուսխին, և Թուրվանդին և Սարգսին մշակին**, և աստուած-ողորմի Սարգիս քահանային, փծուն գրչիս, ամէն։

Դարձեալ կրկին աղաչեմ զամենեսեան, որք հանդիպիք այսմ աստուածաշունչ տառիս կարդալով կամ աւրինակելով, յիշեսջիք յաղաւթս ձեր զգծող սորին զՄելքիսէք, և զծնաւղսն իւր զՅոհաննէս քահանան և զԱզիզն, և լի բերանով աստուած-ողորմի ասացէք, և ինքն տէրն ամենայնի մեզ և ձեզ ողորմեսցի, ես առաւել ստացողի գրոցս Սարգիս քահանայ գծողիս, ամէն։

Որ քահանայ և կամ ժողովուրդ, որ զայս ծախէ և կամ գրաւէ՝ զպատիժն զՅուդայի առցէ և զխաչայհանուածացն, ամէն, եղիցի, եղիցի։

72

ԱՌՏԱՐԱՆ

Ատրպատականի Մուժամբար գյուղ, ՄՏՄ

Գրիչ՝ Գրիգոր

Արդ, եղև զրաւ գրչութեանս այսմ աստուածաշունչ սուրբ Աւետարանի ի թվ. Հայոց ՋԼԴ. (1484), ի դառն և ի դժնդակ ժամանակի, յորում կամք նեղեալ յանօրինաց, ձեռամբ Գրիգոր անարժան աբեղայի Յովհաննէս վերաձայնելոյ***։

73

ԱՌՏԱՐԱՆ

Գ. Սրուանձտեանց, «Թորոս Աղբար», Բ, էջ 302
(Կամախ, Թաղէոս առաքելոյ վանք)

Գրիչ՝ Առաքել
վայր՝ Աւագ վանք

...Գրեալ յԱւագ վանք... ի թվ. ՋԼԴ. (1484), աւուրս երջանիկ րաբունապետին Յոհաննէս վարդապետի, եդեալ յիշատակ ի սուրբ անապատիս, յիշեսջիք զառաջնորդն սուրբ ուխտիս զՊաւղոս հայրպետն... և զԱռաքել գրչակս...

* Տպված է «Իշղանութիւն»։
** Դատարկ տեղ է թողնված։
*** Ծաղկողն ու կազմողն է Մարգար երեցը, ապա Իբրիանոս աբեղան։

74

ԺԱՇՈՑ

Տ. Պալեան, Ցուցակ Ս. Կարապետի վանուց, էջ 14, նաև «Ծաղիկ» 1891, թ. 32, ՀԱ, 1959, 421—424

Գրիչ՝ Յովանէս
վայր՝ Կեսարիա, Գրիգոր
Նիւսացւոյ վանք

ա

379ա *Յայս հրաշափառ մեծի տաւնիս,*
Քեզ երանի, որ հանդիպիս
Լուսափթիթ բուրաստանիս
Հոգիաբուղխ սրբոյ տառիս։
Երբ լի սրտաց ծունր կրկնիս,
Սիրով հոգւոյդ յաստուած հպիս,
Յայնժամ յիշեա դու զեղկելիս՝
*Ըզ*Յովանէս *գծող տառիս՝*
Զմեղաւք թաղեալս ի մէջ տղմիս՝
Զդեգերեալ տիւաւ լալիս,
Որ զձև ունիմ կրաւնաւորիս,
Գործոց բարեաց [թափուր] հոգիս.
Եւ արդ յիշէք զմեզ ի բարին,
Յիշեալ լիջիք յայնմ ատենին։

բ

395ա *...Արդ, ցանկացաւղ եղեալ այսմ լուսազարդ բուրաստանիս հոգևոր և աստուածասէր մղտեսի խօճայ* Մանուկն, *և ետ գրել և ոսկով զարդարել զաստուածատունկ լուսափթիթ սուրբ տառս՝ որ կոչի Տարէգիրք, և եդ զսա յիշատակ անջնջելի ի դուռն սուրբ Աստուածածնին ի մայրաքաղաքիս, որ* Կեսարիա *անուանեալ կոչեն* Կապադովկեցոց: *Ի հայրապետութեան տէր* Ստեփաննոսի, *որ յայսմ ամի փոխեցաւ ի Քրիստոս, և յեպիսկոպոսութեան այսմ նահանգիս տէր* Անդրիասի *և տէր* Կիրակոսի, *ի թվականութեան Հայոց ՋԼԳ. (1484)։*

Արդ, գրեցաւ սա և ծաղկեցաւ և ոսկով զարդարեցաւ ձեռամբ մեղաւոր և անարժան և փցուն և տխմար գրչի Յովանէս *յանցաւորի, ի հուշակաւոր անապատս սուրբ* Գրիգորի Նիւսացոյն, *ընդ հովանեաւ սրբոյն Յակոբայ Մծբնայ հայրապետին և սրբոյն Ստեփանոսի Ուլնեցւոյն։ Եւ եդաւ յիշատակ ի սուրբ Աստուածածինն մղդիսի* Մանուկին, *և իւր կողակցին* Խըայփաշային, *և ծնողացն իւր մղդեսի* Մելիքշին, *և մղդեսի* Ասլիմելիքին, *և եղբայրն* Երանշին *և* Խասպակ *սարկաւագին, և իւր որդոցն* Ամիրին *և* Գրիգորին, *և երկու* Ղարիպշին, *և իւր հոգևոր որդոյն* Թորոսին, *և փեսանուն* Ղարակաւզին, *և* Աստուածատուրին, *և* Խոտրշին, *և դստերացն* Քիմիա-

յին, Խաթունճուխին և Խաթփաշային*, և ամենայն արեան մերձաւորացն իւր՝ կենդանեաց և ննջեցելոցն, ամէն։

Յիշեսջիք ի Քրիստոս զուսուցիչքն իմ զՍամուէլ և զՊետրոս կուսակրաւն աբեղայքն, որ բազում աշխատութեամբ սնուցին և ուսուցին զմեզ, հատուսցէ նոցա աստուած իւրեանց աշխատանացն փոխարէն զերկնից արքայութիւնն և զանսրտում ուրախութիւնն, ամէն։

Դարձեալ, յիշեսջիք ի Քրիստոս զեղբաւր դուստրն իմ զԳուճարն և զդուստրն իւր զՄալխաթունն, որ բազում աշխատութեամբ սպասաւորեցին մեզ և ազնական եղեն ի խազել թղթիս, և յայլ ամենայն սպասաւորութեան։ Եւ զաշակերտն իմ զԱստուածատուր սարկաւագն, և զԹորոս սարկաւագն, որ զգրոցս թուղթն կոկեցին և ազնական եղեն գրոցս, յիշեալ լիցին ի Քրիստոսէ յաստուծոյ մերոյ, ամէն**։

Քահանայք և տանուտէրք և ժողովուրդք, ունկն դիք մղդեսի Մանուկին և վկայ կացիք այս բանիս, չունի ոք իշխանութիւն, ոչ յիմ ազգականաց և ոչ ոք յաւտարաց այս գրոցս, որ յԱստուածածնիս դրանէն հանէ զայս գիրքս, ոչ ծախելով և ոչ գրաւ դնելով և ոչ այլ բանիւ. և թէ յանդգնի ոք և հանել ջանայ՝ ելցէ ինքն զարմաւքն ի Քրիստոսէ արքաութենէն, և մասն և բաժինն զԿայէնի, զՅուդայի և զխաչահանուացն ընկալցին։ Եւ ոք խնամով պահին և դաստարակաւ բռնեն և մոմ չկաթեցնեն՝ աւրհնեն յաստուծոյ և յամենայն սրբոց, ամէն։

Զեռս երթայ դառնայ ի հող,
Գիրս մնայ յիշատակող,
Ով զմեզ յիշէ սրտի բոլոր՝
Տէրն ողորմի յատեանն ահաւոր։

75

ԳԱՆՁԱՐԱՆ

Երևան 6333 (Հ. Բարաղամեան, Ցուցակ Վասպուրականի), 470

Գրիչ՝ Մելքիսեթեկ

...Արդ, գրեցաւ աստուածաշունչ տառս, որ կոչի սայ Գանձարան ...ի թուականիս Հայոց ՋԼԳ. (1484), ձեռամբ անարհեստ գրչի Մելքիսեթեկի, ի խնդրոյ իմաստուն և հանճարեղ քահանային Աստուածատրոյ, յիշատակ... հաւրն Խոսրովին և մաւրն, և կենակցին իւրոյ Գուլփաշին, և զաւակացն իւրեանց Կարապետին, որ տարաժամ մահուամբ փոխեցաւ առ Քրիստոս և թողին սուգ անմխիթար ծնողաց իւրեանց...

Դարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս զստացող սուրբ տառիս զՄկրտիչն, և զկենակիցն զՍառէն, և զծնաւղքն իւրեանց...,

Դարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս զՄելքիսէթ սուտանուն քահանայն, և զծնօղսն իմ զՍտեփաննոս և զԳոհար, և զզաւակսն իմ՝ զհանգուցեալն և զկենդանիսն, և աստուած-ողորմի ասացէք։

---

* «Ծաղիկ»-ում՝ խանփաշային։

** Շարունակությունը տպագրված է միայն «Հանդէս ամսօրեայ»-ում։

76

ԳԱՆՁԱՐԱՆ

Երևան 6273 (Ղ. Փիրղալեմեան, Նշխարք պատմութեան Հայոց), էջ 329, Ամասիա՝ ս. Նիկողայոս եկեղեցի

Գրիչ՝ Անդրէաս
Վայր՝ Ամասիա

Փառք... որ ետ կարողութիւն ինձ՝ մեղաւոր և անարժան... գրչի Անդրէաս *մեղապարտ իրիցու, որ գրեցի զԳանձատետրս թախծեալ ոգով և մեղսամած մատամբ, ի թուականութեանս Հայոց ՋԼԳ. (1484), ի մայրաքաղաքս յ*Ամասիայ*, առ դրան սուրբ Նիկողայոսի արագահաս և սքանչելագործի, ի կաթուղիկոսութեան տեառն* Սարգսի *և յեպիսկոպոսութեան տէր* Յովհաննէսի:

77

ԳԱՆՁԱՐԱՆ

Երևան 10142

Ստացո՞ղ՝ Աստուածատուր

*...Ստացանք ղայ[ս ի] հալալ արդ[եանց] մերոց ի թ[վա]կան[ի]ս Հայոց Ջ. և ԼԳ.։ Անիմաստ և մեղսամա[կար]դ անու[ան]եալ վարդապե[տ]։ Ե[ս Ա]ստուածատուրս ահաւ ///**

* *Ձեռագիրը քարացած է. բարեբախտաբար վերջին էջում մնացել է այս հիշատակագրութիւնը՝ խիստ քայքայված վիճակում։*

78

ՃԱՇՈՑ

Երևան 6272

Գրիչ՝ Սարգիս կաթողիկոս
վայր՝ Հոռոմոսի վանք

557բ *Ես՝ Սարգիս կաթողիկոս և* Գրիգոր *վարդապետ տեսաք զՏարեգիրքըս, որ* Աստուածատուր *եպիսկոպոսն գրել է տվել և յիշատակ դրել ի Հոռոմոսի վանքս և անիծաւք փակել, որ ի սուրբ Յովանիսի դուռս կենա։ Մեք այլ կրկին հաստատեցաք զՏարեգիրքս ի Հոռոմոսի վանքս, ի դուռս սուրբ Յովանիսիս, ի յառաջնորդութիւն վանիցս* Գրիգոր *եպիսկոպոսի. ի թագաւորութիւն* Թավրիզոյ *թախթի* Յաղուպ *փաթշահի, ի թվ. ՋԼԴ. (1485), և եթէ յառաջնորդաց և կամ յայլոց զինչ և իցէ՝ թէ ի կարգաւորաց և թէ յաշխարհականաց, թէ յըռամկաց և թէ յազատաց՝ կամեսցին եթէ այս գիրքս ի վանացս հանցեն կամ ծախելով, կամ գրաւելով՝ ղանէծքն, որ տէր* Աստուածատուր *եպիսկոպոսն գրել է՝ կրկին և երեքին առցէ. ապա հաստատուն պահողքն աւրհնին յաստուծոյ և յամենայն սրբոց նորա և ի մէնջ, ամէն, եղիցի, եղիցի։*

79

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 10147

Գրիչ՝ Խաչատուր
վայր՝ Սանահին

236ա *...Եւ արդ, ես՝ յետինս և անարժանս կարգաւորաց* Խաչատուր *մեղուցեալ գրիչս տեսի զսէր և զփափագ* Բէկիխաթուն *ապաշխարողի, զոր վաղուց հետէ ունէր զփափագ սուրբ Աւետարանիս։ Եւ իմ անընդունակ գոլով յարուեստ գրչութեան և բազում մեղաց ցնորիւք պաշարեալ, այլ ըստ կարի մերում, զոր պարգևեաց մեզ մարդասէր հոգին, յանձն առի և բազում աշխատութեամբ և տառապանաւք գծագրեցի զսայ մեղսամած մատամբ իմով և երկնահանգէտ և ի գերահռչակ ուխտս որ կոչի* Սանահին, *ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնիս և հրաշափառ կաթուղիկէիս, ի յառաջնորդութեանն տէր* Բարսեղ *եպիսկոպոսի և այլ միաբանիցս. ի թուականութեանս Հայոց ՋԼԴ. (1485), ի դառն և ի չար ժամանակիս, որով նեղիմք ի բռնութենէ անաւրինաց։*

*Եւ արդ, երեսս անգեալ աղաչեմ... յիշեցէք յաղաւթս ձեր զիս՝ զ*Խաչատուր *անարժան աբեղայս, որ զանունս միայն ունիմ, և զբազմերախտ*

Հաւրեղբայրն իմ՝ զտէր Վարդան կուսակրաւն աբեղայն, և զուսուցիչն իմ զտէր Արիստակէսն, որ բազում աշխատութեամբ ծաղկազարդեաց զսուրբ Աւետարանս, և զՀամշիրակ եղբայրն իմ Մկրտիչ կուսակրաւն աբեղայն, նաև զծնաւղսն իմ՝ զՀայրն իմ զՅովաննէս և զմայրն իմ զՃազրէվարդն, որ բազում աշխատանաւք ծառայեցին մեզ։ Այլ և աղաչեմ կրկին մաղթանաւք յիշեսջիք ի Քրիստոս և զքոյրսն իմ զնիկար-Խաթունին, Աննա-Խաթունին, Նոյիմզարին՝ զՀանգուցեալսն ի Քրիստոս...

80

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Վրաստանի արվեստների պետ. թանգարան,
Ք[արթլի] № 1045

Գրիչ՝ Վարդան
վայր՝ Զորիվանք

ա

Փառք... վասն որոյ ցանկացող եղեալք աստուածաշունչ սուրբ Աւետարանիս, բնութեամբ. Հեզ և Հոգեւէր կինն զԽոնդս և Արզարիէն և Մէ[լ]իք-Խաթունս և Խէրանշէն յուսալով ի բան մարգարէին, որ ասէ Երանի, որ ունիցի զաւակ ի Սիովն և ընդանիս վերինն Երուսաղէմ, և ի բան տեառն, որ ասէ Գանձեցէք ձեզ գանձ յերկինս ուր ոչ գող մերձեցայ և ոչ ցեց ուտիչ ապականէ։ Ըստ յայսմ յուսո և պայմանի պատուական և Հաւատարիմ կինս այս Խոնդս ստացող եղեալ Աւետար[ան]ին բանբրացս և ետ գրել զսայ ի Հալալ ընչից յիշատակ իւրն, և ծնաւղացն իւրոց, և ամենայն արեան մերձաւորն. ով վայելէ զԱւետարանս աստուած ողորմի ասէ Խոնդին և ծնողաց նորին, զի անգին գանձ է Աւետարանս Հոգոց կեցուցիչ, մեղաց քաւիչ և ազատեցուցիչ. ի սուրբ Հանդերձիւք պատատեցէք և ի սուրբ տեղ պաՀեցէք։

Արդ, եղև գրաւ գրչութեան աստուածախաւս սուրբ Աւետարանիս ի թվականութեան Հակաղեան տաւմարիս ՋԼԴ. (1485) թվի, ի ղանութեան Յաղուպ-բէկին, որդոյ Հասան-բէկին, որ եկն և էառ զԹաւրէզոյ քաղաքս և խաւար էած ենկեղեցեաց, զի զանկակն ի վեր առին, զոր տէր աստուած ազատեսցէ զմեզ ի սոցանէ, ամէն։

Ի Հայրապետութեան Հայոց տեառն Սարգսի՝ ի յաթոռ սուրբ էջմիածնին, ի վանս որ կոչի Զորիվանս, ընդ Հովանեաւ սուրբ Աստուածածնիս և սուրբ Վարդանանց նաՀատակիս, որ աստ կան Հանգուցեալ։

Ձեռամբ մեղսասէր և փցուն գրչի Վարդան վարդապետի, որ անունս միայն ունիմ վարդապետի և ոչ զգործս, վայ և եղուկ ինձ Ռ. (1000) բերան, թէ ինչ կայ յԱւետարանս ու ես յամենոցէ մաՀրում եմ և որք վայելեն՝ յամենայն ամի երկու անգամ յիշատակարանս կարդան, մէկ ի զատկի ճրագլուցին և մէկ յայտնութեանն կարդան ի յատենի, և որք լսեն աստուած-ողորմի ասեն որք երախտիք ունին ի սուրբ Աւետարանս կամ տուրք տալով կամ ուտացէնելով. և թողութիւն մեղաց Հայցեցէք. աղաչեմք, ո՜վ սուրբ ընթերցողք և լսողք, ստացողաց սորայ, ես առաւել

ւծագրողիս՝ Նուաստ Վարդան վարդապետիս, և ծնողաց իմոց, և հայրն իմոյ հանգուցեալ ի Քրիստոս Ջանոյ, և մայրն իմոյ Քարամ-խաթունին. և եղբայրն իմ սրբասնեալ քահանային Մխիթարին, և հարազատացն իմոց՝ Ղալամշին և Ջահանշին և Ըռստակիսին, և ամենայն արեան մերձաւորաց՝ կենդանեաց, մեռելոց։ Այլ և յիշեսջիք ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր զըստացաւղ սուրբ Աւետարանիս զհաւատարիմ և զերկիւղած և աստուածասէր կինն զԽոնդն, որ տղայ հասակաւ փափագեցաւ սուրբ Աւետարանիս, որ որդի չունէր յիշատակ. ըստացաւ զԱւետարանս ի հալալ ընչից յիշատակ իւրն, և ծնաւղացն, և ամենայն արեան մերձաւորացն, և երեխտաւորացն իւրն հոգոյն՝ Խոնդին և Ազարիին, և ծնողացն իւր Մէլիք-խաթունին և Խէրանշին, և եղբաւրն Հայրապետին, և տալին Խոնդշին, և միւս տալին Մինա-խաթունին, և Պաշարաթին, և Քեղիպաթին, և Յովանիսին, և դստերացն իմոց Խույնազին և Թամամին, և եղբաւրորդին իմ զՎրթանէս սարկաւագն՝ վայելող սուրբ Աւետարանիս։ Այլ և յիշեցջիք զպատրոնն իմ զՄարտիրոսն, և զՈւսէփն, և զՀարազատին, զՋահանշէն։ Այլ և յաղաւթս ձեր յիշեցէք զՆարկիզն, զԸռստակէսն և զԱմիրանշէն, զորն յիշեցաք, զորն ոչ կարացաք յիշել, ամէնեցուն աստուած-ողորմի ասացէք, ևս առաւել Խոնդին, որ աշխատեցաւ և զգիրն երետ Աւետարանիս, և կարդացողաց, և լսողաց, և ժամատեղ եկողաց, և աստուած-ողորմի ասողաց, ամենեցուն աստուած-ողորմեսցի իւր միւսանգամ գալըստեան, ամէն և եղեցի, եղիցի։

Բ

Ձեակաւ ծրաւղս լուսայզարդ մատենին զՎարդան վարդապետս և զծնաւղսն իմ յիշման արժանի առնել, ո՛վ սուրբ ընթերցաւղք, զի յոյժ կարաւտ եմ ձեր սուրբ արտուասուալից աղաւթիցդ, զի ներումն արասցէ Քրիստոս աստուած բազում սղալանաց իմոց ըստ ձերոց հայցման և դուք յիշեալ ի վարձս ընկալջիք ի Քրիստոսէ աստուծոյ մեր, ամէն։

Գ

Ձմեղաւոր ծրողս զՎարդան վարդապետս յիշեա, ո՛վ սուրբ ընթերցող։

81

ՍԱՂՄՈՍԱՐԱՆ

Թավրի՞զ, ՄՏՄ

Գրիչ՝ Բարդուղիմէոս
վայր՝ Մաղարդավանք

ա

134ա Տաճար տեսայ մին լի լուսով,
Կազմած, զուգած ութ անկիւնով,
Վաթսուն ու չորս ոսկի դռնով
Հարիւր ու յիսուն պատուհանով.
Կուսանք ի նա կային լալով,
Գողք և պոռնիկք պարեն հոգով,

Որ ոք առնա դիմէ յուսով,
Զնա ըմպէ ոսկի թասով.
Ի տէրութեան Հայկազանի,
Տէր Սարգիս պատրիարգի
Իննհարիւր թուականի,
Երեսուն չորս թիւ աւելի (1485),
Ծաղկեցաւ Սաղմոսարանս
Ի հռչակաւոր վանքս Ստեփաննոսի
Ձեռամբ ախմար նկարողի,
Որ Աթանաս անուն կոչի։

Տէս ո՛նց գովեցի զքեզ, վարպե՛տ, լա՛ւ ծաղկէ զՍաղմոսարանս։

...Արդ, գրեցաւ Սաղմոսարանս ձեռամբ յոգնամեղ սուտանուն Բարդողիմէոսի, որ սակաւ աւուրս հող լինելոց եմ, ի տեղիս որ կոչի աստուածաբնակ Մաղարթէվանք. առ ոտս երջանիկ և առաջնորդ սուրբ ուխտիս զտէր Վարդան արհեպիսկոպոսի, և զվարպետն իմ զտէր Յակովբ փիլիսոփայն և զուսուցիչն իմ զտէր Պետրոս մահդասին։

Արդ, ես Մելքէսէք աբեղայս գնեցի զՍաղմոսարանս յիշատակ ինձ և իմոց. հայրն իմոյ Բաղդիսարին, և մայրն Թամամբստէ (*), և հայրեղբաւր տէր Ստեփանոսին, և հայրեղբաւրորդէցն տէր Ստեփանոսին, և զտէր Պաւղոս կուսակրաւն պատուական կազմողին, և տէր Թաղէոսին և եղբայրն իմ զՊապիջանն, և զկողակիցն իւր զԿուլփաշէն, և զորդիքն իւր զՍլթանշանն, զԱմուջանն, զՄալքայսարն, զԲաղդիսսարն, և զմիւս եղբայրն իմ զՓիրիկն, և զկողակիցն իւր զՍարղանն, և զփեսէն իւր զԱնկիշէն, և զկողակիցն իւր զՏիկիմէրն, և զեղբայրն իւր զՄուրատշէն, զԲաղդարշէն, զՍտեփանոսն, և զքուրն իւր զՄէլիք-Խաթունն, և զքվերքն իմ զՆուրիջանն, և զորդիքն իւր զՆերսէսն և զՄանքուբէկն, և զմիւս քուրն իմ Ջմրութն, և զորդիքն իւր, ամէն։ Եւ զհանգուցեալ քուրն իմ Դիկիմէրն, և հայրեղբայրն իմ զԼիպարիկն, և զհանգուցեալ որդին իւր զՄկրտիչն, և զմնացեալ որդիքն իւր զՈվանէսն, զՄուրատն, և զքուր սոցա զՋանստի, և զմիւս հայրեզբայրն իմ զԲարսեղն, և զորդին իւր զխաւչա Թաղրիդուլի, և զքուրն իւր զԽէքաթն, և զհանգուցեալ քուրն իւր զԱղութն: Եւ զմիւս հայրեղբայրն իմ զՆուանշախն, և զորդիքն իւր զՆորշախն, և զՊարոնշէն. և զհանգուցեալ եղբարքն իւր զՆուրամիրն և զՋանամիրն. որ կարաւտ սրտիւ առ Քրիստոս է գնացել, և քուր սոցա զՊալշիշակն, և զմիւս հայրեղբայրն իմ զԹայիպշէն, և զորդին իւր զՍայիպշէն, զՋանփաշէն, և զքուր սոցա զՆազմէլիքն, զԴունամէլիքն, զԹուխծամն:

82

ԳԱՆՁԱՐԱՆ

Երևան 5879

Գրիչ՝ Մինաս
վայր՝ Արճէշ

278բ Փառք... որ ետ կարողութիւն տկար անձին իմոյ Մինաս սուտանուն քահանայի հասանել յաւարտ սուրբ Գանձարանիս յուրախութիւն մանկանց սուրբ եկեղեցոյ և ի տաւնախմբութիւն սրբոց վկայիցն. ի թվ.

ՋԼԴ. (1485), քաղաքն յԱրճէշ, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնին, յիշատակ Յովանիսին, և ծնողացն Շնորհորէն, և Թողանին, և զաւակացն Մուսիսին, և քուրոյն Թաղայ-Մելեքին, և Խոռոմսիմին, և Մարեմին, և Եղիսայբեթին, աստուած ողորմի ասացէք Յովանիսին և ամենայն արեան մերձաւորացն, ամէն։

83

ՇԱՐԱԿՆՈՑ

Երևան 6273 (Գ. Փիրղալեմեան, Նշխարք պատմութեան Հայոց), էջ 334—335, Վան

Գրիչ՝ Յովհաննէս
վայր՝ Աղթամար

...Բայց գրեցաւ սա ի թուականիս Հայոց ՋԼԴ. (1485), յաստուածապահ կղզիս Աղթամար, ընդ հովանեաւ մեծափառ և գմբեթայարկ և երկնանման սուրբ խաչի տաճարիս և այլ սրբութեանց, որ աստ կան հաւաքեալ՝ բարեխօս վասն ամենայն աշխարհի, ի հայրապետութեան տեառն Ստեփաննոսի, ձեռամբ անիմաստ և փծուն գրչի Յովհանիսի անարժանի և սուտ աբեղայի, ի վայելումն Ստեփաննոս կրօնաւորի։

84

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Մ. Բարխուդարեանց, Արցախ, էջ 148

Գրիչ՝ Մկրտիչ
վայր՝ Սալնանապատ

Հաւատարիմ տանուտէրն Յակովբ և հայր իւր պարոն Գրիգորն, որ ստացաւ զսա ի հալալ վաստակոց իւրոց...

Եւ արդ, ես յետինս ի գրչաց և անարժանս ի կարգաւորաց... Մկրտիչ աբեղայ...

Գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի յաստուածաբնակ և հրեշտակաճեմ սուրբ ուխտս, որ Սալնանապատ կոչիւր, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնիս և սուրբ Կարապետիս... ի հայրապետութեան տեառն Սարգսի կաթողիկոսի և ի թուականիս Հայոց ՋԼԴ. (1485), ձեռամբ Մկրտիչ հաբեղայի...

85

ՇԱՐԱԿՆՈՑ

Ջմմառի վանք, Անտոնեան հաւաքածոյ 154

Գրիչ՝ Առաքէլ
վայր՝ Աւաք վանք

392ր ...Արդ, գրեցաւ Շարակնոցս ի լաւ և յընտիր աւրինակէ թվ. ՋԼԴ. (1485), ի սուրբ անապատս որ կոչի Աւաք վանք... առ ոտս Յովաննէս

րաբունապետին, և Ստեփաննոս վարդապետին, և Աբրահամ վարդապետին, և գրոց աշակերտացն, և այլ կրաւնաւորացն, ի յառաջնորդութիւն տէր Յոհաննէս եպիսկոպոսին և սպասաւորաց նորին, ձեռամբ անարհեստ գրչի՝ Առաքել սուտանուն աբեղի...

86

ԳԱՆՁԱՐԱՆ

Վիեննա 318, Յ. Տաշեան, Ցուցակ, էջ 760

Գրիչ՝ Սարգիս
վայր՝ Կիւրղի վանք

ա

215բ– ...Արդ, գրեցաւ Գանձարանս ի լաւ եւ յընտիր աւրինակէ ձեռամբ
216բ բազմամեղ եւ անիմաստ Սարգիս սուտանուն կրօնաւորի, ի թուականութիւն Հայոց ՋԼԴ. (1485), ի մայիս ամսոյ ի յինն, ի գաւառիս Թիւրիկոյ, ի յանապատս որ Կիւրղի վանք կոչի, ի դուռն սուրբ Աստուածածնի, և կենսակիր սուրբ Նշանին, և սուրբ Գրիգոր Լուսաւորչին, և սուրբ Յակոբի, և սուրբ Յոհաննէս աւետարանչի, և այլ սրբոցս որք աստ են հաւաքեալ, ի յառաջնորդութեան սուրբ ուխտիս Կարապետ վարդապետին՝ վերադիտաւղի այսմ նահանգի...

Արդ, աղաչեմ զձեզ, ո՛վ սուրբ ընթերցողք, յիշեցէք յաղաւթս ձեր զմեղաւպարտ գրիչս եւ զծնողս իմ զՂազարն եւ զխատրիմելէքն, և զեղբայրսն իմ զՅովաննէս երէցն և զԱստուածատուր երէց... Այլ և յիշեցէք զԿարապետ վարդապետն, որ զաւրինակն շնորհեաց։

բ

215ա Ո՛վ եղբայրքդ հրաշալի,
Մի՛ մեղադրէք ինձ՝ ախմարի,
Աղալանաց՝ւ անարհեստ գրրի,
Զի չեմ հըմուտ այսմ արհեստի։

87

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Վենետիկ 135 (1519), Բ. Սարգիսեան, Ցուցակ, հտ. Ա, էջ 598

Ստացող՝ Գրիգոր
վայր՝ Սեբաստիա

322ա ...Գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թուականիս Հայոց ՋԼԴ. (1485) ի հայրապետութեան տէր Սարգսի յաթոռն սուրբ Լուսաւորչի, ի յերկիրս Սեբաստիոյ, ի յանապատիս՝ որ հանդէպ Սեբաստիոյ է, ձեռամբ Փիլիպպոս եպիսկոպոսի, ի դրան սուրբ Աստուածածնիս և այլ բազմահաւաք [սրբոցս], որ աստ են։

Այլ և յիշեցէք ի բարին զհայրապետ վանիցս զտէր Խաչատուր աբեղայ, և զեղբայր իւր զՍողոմոն աբեղայն, և զմիւս Խաչատուրն։ Քրիստոս աստուած իւրեանց վարձահատոյց լինի, բազում աշխատութեամբ սպա–

սաւորեցին ի գրելն սուրբ Աւետարանիս։ Ընդ նոսին յիշեսջիք և զստա-ցաւղ սուրբ Աւետարանիս՝ զԳրիգոր Նկարող, և զդեռաբոյս որդին զԱստուա-ծատուր դպիր, և զեղբայրն իւր զԱռաքել ընթերցող, որ ստացաւ զսուրբ Աւետարանս ի հալալ ընչից իւրոց և եդ ի դուռն սրբոյն Մինասայ՝ յիշա-տակ ծնողաց իւրոց և մաւր Աստուածատուրին՝ Խուանդ իրիցկնոջն, որ փոխեցաւ առ Քրիստոս յանցեալ ամս, տարի մի է և է. (7) աւր, որ յու-սով առ Քրիստոս փոխեցաւ։ Արդ աղաչեմ զդասս լուսերամ քահանայից, ի ժամ սուրբ պատարագին, որ կարկառէք զսուրբ Աւետարանս ի վերայ ձեռաց ձերոց, յիշեսջիք ի սուրբ աղաւթս ձեր զմայր Աստուածատուրին՝ զԽուանդ իրիցկինն, և լի և առատ սրտիւ աստուած-ողորմի ասացէք։ Կրկին աղերսանաւք խնդրեմք ի ձէնջ յիշել աղաւթս զԳրիգոր անարժան հողս, և զծնաւղսն իմ՝ զհայրն իմ զՇնոֆոր պարոն և զմայրն իմ Վարդ-տիկին, և զհաւրեղբայրն իմ զՊաւղոս կրաւնաւոր, և Յովհաննէս կրաւ-նաւոր, և զեղբայրն իմ զԱնդրէաս քահանայ, և զկենակիցն իմ զԽուանդ՝ զհանգուցեալ առ Քրիստոս, և լի և առատ սրտիւ աստուած ողորմի ասացէք։ Եւ որ առատն է ի տուրս բարեաց ձեզ՝ յիշողացդ և մեզ՝ յիշե-ցելոցս ողորմեսցի, առ հասարակ, ամէն։

Ի թուին ՋԼԵ. (1486) եղաւ սուրբ Աւետարանս ի դրան տաճարի սրբոյն Մինասայ ի քաղաքս Թոխաթ...

88

ԱԻԵՏԱՐԱՆ

*Բրիտ. թանգ. OR 2681 Կոնիբեր, Ցուցակ 15, էջ 25**

Գրիչ՝ Աւետիք Հաղբատեցի
վայր՝ Երուսաղէմ

ա

Փառք համագո... Յերեսս անկեալ առ ոտս սրբազանից քահանայից ընթերցողաց, այլ և համաւրէն ամենայն հանդիպողացդ և լսողաց մեղա-ւոր հողս և բազմամեղ գրիչս Աւետիք սուտանուն աբեղայս Հաղբատեցի. և արտասուալից աչօք խնդրեմ յամենեցունց՝ յիշել սրտի մտաւք զանար-ժանս, զծնաւղսն իմ և զամենայն ազգն իմ, և զերախտաւոր քոյրն իմ բզմուղդեսի Դովլաթն, և զամենայն մերձաւորս, և զուսուցիչն իմ, և զվարպետն իմ, որ գիրս ծանոյց մեզ։ Եւ որք յիշէք զմեզ զվերոյգրեալքս ի բարին՝ Քրիստոս աստուած զձեզ յիշէ յիւր անճառելի բարիքն, ամէն։

Արդ, գրեցաւ սայ ի սուրբ քաղաքս յԵրուսաղէմ ի դուռն սուրբ Յա-կոբայ, ի հայրապետութեան տէր Մկրտիչի արհիեպիսկոպոսի, և րա-բունապետացս արի և քաջ և ի ծայր հասեալ ամենայն առաքինութեամբ զարդարեալ տեսականաւն Գրիգոր վարդապետի և Խաչատուր վարդա-պետի** և զբազմերախտ հայրն մեր զԱռաքեալ ճգնաւորն, որ ի մարմնի գոլով զանմարմնոցն բերէ յինքեան ըզնմանութիւն, որ և զթուխտս կո-

---

* Յ. Կոնիբերի ցուցակում հիշատակարանը բերված է շատ համառոտ։ Բերում ենք ամբ-բիկահայ բանասեր Հ. Քյուրդյանի հմոտ ընդօրինակությամբ։
** Մի տող ազատ է թողնված։

կեաց և զկապն ուսոյց մեղ, և հայրաբար գթով խնամէ ղմեղ. որո ըղբօխարէնն երախտեաց աստուած հատուցանէ ի միւս անգամ գալըստեանն իւրոյ, ամէն։ Եղեւ դրաւ սորա ի Թուականիս Հայոց ՋԼԴ. (1485), յամսեանն ապրիլի ԺԸ. (18), ի փառս Քրիստոսի յուսոյ մերոյ։

Բայց յերեսս անդեալ աղաչեմ, ո՜վ սրբազան հայրք և եղբարք, դի սղալանաց եւ խոշորութեան անմեղադիր լերուք, զի կար մեր այս էր, և որ ղմեզ յիշէ և աստուած ողորմի ասէ մեզ՝ յիշելոցս և ձեզ՝ յիշողացդ առհասարակ ողորմեսցի Քրիստոս աստուածն մեր, որ առատն է ի տուրս բարեաց, մեզ եւ ձեզ ողորմեսցի, և նմա փառք։

Այլ և ստացաւ սուրբ Աւետարանս զայս բարի և հաւատարիմ մարդն աստուծոյ պարոն Վարդանն ի յիշատակ իւր, և ծնողացն իւրոց Ոսկէվանին և Խամուշին. և իւր կողակցին Սառային, և իւր եղբաւրն Յակոբին, և իւր որդուն Լազարին, Տաւրէշին*, և Սկանդարին, և դստերաց Մարիամին և Մարգարտին, և այլ արեան մերձաւորացն։ Եւ ստացաւ ի հալալ արդեանց իւրոց յիշատակ իւր և իւր ննջեցելոց. և ով որ հանդիպի սուրբ աւետարանիս նա լի սրտիւ աստուած-ողորմի ասացէք Ոսկէվանին, և Վարդանին, և Յակոբին, և Տաւրէշին, և Սկանդարին, Սառային, և դստերացն՝ Մարիամին և Մարգարտին...

89

ԱՐԵՏԱՐԱՆ

Երևան 6862

Հետ. ստացող՝ Մուրատշայ

141բ ...Զվերջին ստացող սուրբ և աստուածաշունչ Աւետարանիս զՄուրատշայ աղէն և զկենակիցն իւր զԹամար տատն, որ ըստացան ղանառիկ մեծութիւնս ի հալալ արդեանց իւրեանց յիշատակ իւրեանցն, և ծնողացն իւրեանց, և ի վայելումն ծաղկեալ զաւակաց իւրեանց՝ տէր Առաքեալ քահանային, Մաթէոսին, Ղուլիկին, Վարդանին, Շէրանին, և որդոց իւրեանց Յակոբին և այլոցն** յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր և աստուած զձեզ յիշէ, ամէն։ Թվիս ՋԼԴ. (1485)։

***

ա ա ռ բ. Ն. մ

142ա Արդ, դարձեալ, կրկին անգամ աղաչեմ ղպատահողդ սուրբ Աւետարանիս, յիշեցէք ղՄուրատշէն, զԹամարն, և ղԱռաքեալ քահանայն, և զիւր եղբարսն, և զկենակից սոցա, և զմիւս եղբայր տէր Առաքելին զՓիրզատն, որ կիսաւրեա փոխեցաւ առ Քրիստոս և զայլ ամենայն ննջեցեալսն, և աստուածն, որ առատն է ի տուրս բարեաց ձեզ՝ յիշողացդ և մեզ՝ յիշեցելոցս ողորմեսցի, ամէն։

* Գրված է «Տարվէշին», իսկ տակը՝ «Տաւրէշին», քանի որ այս վերջին ձևով է գրված նաև հետագայում, ուղղում ենք՝ «Տաւրէշին»։

** Մյուս որդիների անունները լրացնելու համար տեղ է բաց թողնված։

*** Ծածկագրի առաջին երեք տառերը կարելի է կարդալ «Արր», վերջին երեքը «համ», միջին երկու տառերը (բ. Ն.), չենք կարողանում վերծանել։ Թվում է թե ծածկագիրը պետք է կարդալ՝ «Արրահամ»։

90

ՏՕՆԱՑՈՅՑ ԵՒ ԱՂԹԱՐՔ

Երևան 8628

Գրիչ՝ Մովսէս

...Գրեցաւ Տամացոյցս և Կիւրիանոսս ձեռամբ Մովսէս *աբեղին, ի
թվկ. Հայոց ՋԼԴ. (1485), ի վայելումն սրբակրաւն* Ստեփանո[ս] *աբե-
233ա ղին և յիշատակ հոգ[ոյ] իւրոյ, նայև յիշատակ քուրոջն իւրոյ* Գուլսու//ռա-
թին, *որ յայսմ ամի փոխեցաւ ի Քրիստոս, և որք հանդիպիք սմայ աւրի-
նակելով կամ կարդալով յիշեցէք ի սուրբ յաղաւթս ձեր զվերոյգրեալսն
ի սմա. և որք յիշէք յիշեալ եղիցիք ի Քրիստոս Յիսուս ի տէր մեր, որ է
աւրհնեալ յաւիտեանս, ամէն։*

*[Ջ]աշխատողս ի սմայ՝ զծաղգաւղս [և զ]կազմողս աղաչեմ յիշել ի տէր՝ զ*Կիրակոս *եպիսկոպոս**։

91

ՃԱՌԸՆՏԻՐ

Վիեննա 920, Հ. Ոսկեան, Ցուցակ, էջ 507

Գրիչ՝ Մկրտիչ

214բ *Քրիստոս Աստուած... ողորմեա* Մինին, *և ծնաւղացն* Սալչուքին *և* Ադումուսեղին, *և* Մկրտիչ *գծողիս, և ծնաւղացն՝* Կիրակոսին *և* Սանդուխին, *և զաւակացն* Խուդադարին *և* Մարտիրոսին *և* Մեսրոպին *և* Թուրանդին, *և կենակցին* Գուրխարին, *և կարդացողաց և լսողաց, ամէն. թվ. ՋԺԼԴ. (1485)։*

92

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան, Մատենադարանի Կաթողիկոսական դիվան, թղթ. 240, վավ. 138 (հմմ. Հ. Թօփճեան, Ցուցակ Խ. Դադեանի, Բ, էջ 52)

Գրիչ՝ Սիմէոն
վայր՝ Երուսաղէմ

Արդ գրեցաւ քառաբուխ Աւետարանս ի սուրբ քաղաքս Երուսաղէմ, *ընդ հովանեաւ սուրբ Յակոբայ որդոյն Զեբեթայ, որ է աթոռ սուրբ հայրապետին տեառնեղբաւրն Յակոբայ՝ առաջին պատրիարգին, զի այս է աթոռ նորա։ Եղև կատարած սորա ձեռամբ մեղսամած և անարժան գրչի* Սիմէ[օնի], *ի յառաջնորդութեան սուրբ ուխտիս տէր* Մկրտիչ *արհիեպիսկոպոսին* Իլովեցոյն, *համշիրակ եղբաւրն իւրոյ* Խաչատուր *վարդապետին՝ սնուցողին զիս...*

Գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թուականութեանս հայկազեան տումարիս ՋԼԴ. (1485)։

---

* *Վերջին պարբերությունը գրված է մանր գրերով։*

93

ՄԱՇՏՈՑ

Մ. Աթոռ 104, «էջմիածին», 1960 թ.,
Մայիս, էջ 57—58

Գրիչ՝ Յովանէս
վայր՝ Արճէշ

ա

250ա Փառք... որ ետ կարողութիւն սխալամիտ և մատնադէտ և մեղսա-
մած գրչի Յովանէս անարժան քահանայի յանկ հանել զաստուածախաւս
կտակարանս աւժընդակութեամբ սուրբ Աստուածածնին՝ ամէնաւրհնեալ
և գերագով կուսին Մարիամու։ Զնա կալեալ բարեխօս առ միածինն և
աստուածն իմ Յիսուս Քրիստոս, աւարտեցաւ սուրբ տառս, որ այժմ
Մաշթոց կոչի բոլոր, յամի ՋԼԵ. (1486) թուի, ընդ հովանեաւ սուրբ Աս-
տուածածնի տաճարիս, ի յԱրճէշ քաղաքիս, ի հայրապետութեան տեառն
տէր Սարգիսի, և ի թագաւորութեան Յաղուպ ղանին, և յեպիսկոպոսու-
թեան երկրիս տէր Յովանիսի և տէր Կարապետի և Գրիգոր վարդապետի։
Ծաղկեցուցէ զնոսա տէր աստուած ի վերայ ծաղկեալ գաւազանաց և յետ
ազդեացս ելանելոյ սուրբ վարդապետացն ղասակից և պսակակից արաս-
ցէ, ամէն։ Որ եղև լրումն և կատարումն աստուածապատում սուրբ Մաշ-
թոցիս ձեռամբ սուտանուն Յովանիսի աշխարհի իրիցու։

Եւ արդ, ո՛վ պատուական քահանայք և աստուածասէր ժողովուրդք,
յիշեցէք ի Քրիստոս զստացօղ սուրբ գրոցս զուսթա Սարուղաւչն, և
250բ զծնօղսն // զԱստուածատուր, և զեղբայրն իւր զՏիրատուրն և զՄեծա-
տուրն, և զմեծ պապն զՍարուն, և զկողակիցն իւր զԽէրմէլիքն:

Եւ դարձեալ աստուած-ողորմի ասացէք Սարուղաւչին, և ծնաւղացն՝
հաւրն Աստուածատրուն և մօրն Ռուբիանին, և եղբօրն Սարուղաւչին, և
որդին Խալիֆին, ամէն։

Եւ դարձեալ կրկին յիշեցէք ի Քրիստոս զՍարուղօչն, և զքուերքն իւր
զՍոլթան-Խաթունն, և զՇայիպ-Սօլթանն, և զՂամար-Խաթունն, և զԹա-
թար-Խաթունն, և զՔիջի-Խաթունն, որ փոխեցեալ են առ Քրիստոս, և
զպարոն Գորէն, և զմայրն իւր զՌուբիանէն, և զծնաւղսն նորին զՅովան-
նէսն, ամէն։

Եւ դարձեալ աստուած-ողորմի ասէք պարոն Գորգուն և ծնաւղացն
նորին, ամէն։ Եւ դարձեալ յիշեցէք ի Քրիստոս զպարոն Գորէն, և զա-
մուսինն իւր զՓաշա-Խաթունն, և զծաղկեալ որդիքն իւր զԳաւզալըղաւչն,
Շահ-Մեծատուրն, և զդստերքն իւր Պզտի-Խաթունն և զՄուլքին, և զնա-
ցելոցն առ աստուած՝ Մուլքի-բէկուն և զԽալիֆէն, և զամուսինն իւր զԹա-
թար-Խաթունն, և զդուստրն իւր զՇախ-Փարիխանն և զՏուրիխանն:

Բ

251ա Այլ և աղաչեմ զձեզ, ո՛վ եղբայրք, որ սիրով կարդայք և կարդալ տայք, նա զվարձս ի Քրիստոսէ առնու[ք] և զգրոց շնորհս։ Քանզի սա է լուսերանգ և վարդափթիթ և ծաղկաւէտ բուրաստան. սա է փարթամութիւն և անառիկ մեծութիւն. սա է պայծառութիւն սուրբ եկեղեցոյ. սա է հաց կենաց և ջուր անմահութեան. սա է գաւազան կաղաց և ճրագ կուրաց. սա է մեծութիւն աղքատաց և հանգիստ տառապելոց. սա է կերակրիչ քաղցելոց և ցուցիչ կարաւտելոց. սա է բժիշկ հոգոց և խրախութիւն մարմնոց։

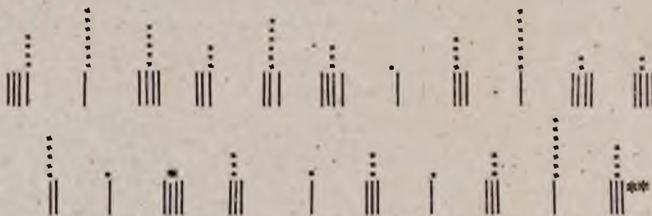
Վասն որոյ աղաչեմ զձեզ լի բերանով աստուած-ողորմի ասցէք նալբանդ պարոն Գուրգուն, և իւր ծնաւղացն, և հօրեղբաւրորդուն Ստեփանոս քահանային, և եղբօրն Աւղլմուսեխին և Խամաւշին և Գուլչինարին, ամէն։

Եւ արդ ես՝ յետինս ի քահանայից և անիմաստս ի գիրս դրչութեան Յովհաննէս սուտանուն քահանայ զիմ անարժան երեսս ի գետին դնելով աղաչեմ զձեզ, ո՛վ սուրբ քահանայք և ժողովուրդք, աստուած-ողորմի

251բ ասել ինձ անարժանիս, // և իմ ծնաւղացն՝ հօրն իմոյ Աստուածատուրին և մաւրն իմոյ Գուլիխաթունին, և երախտաւոր ուսուցչին իմոյ տէր Յովհաննիսին, և ծնաւղացն նորին Մանգասարին։

Գ

10բ Տէր աստուած Յիսուս Քրիստոս ողորմեա ստացաւղի սուրբ գրոցս նալբանդ Սարուղաւչին և իւր ծնաւղացն, և ինձ անարժանիս Յովհաննէս գրչի և իմ ծնաւղացն, և ձեզ կարդացաւղացդ և լսաւղացդ, առհասարակ, ամէն, եղիցի, եղից[ի]*։



94

ԳԱՆՁԱՐԱՆ ԵՒ ՄԱՇՏՈՑ

Երևան 8452

Թաքէոս աբեղայ

88ա Ինն հարուր թվին, երեսուն և հինգ ամին (1486)
Եղաւ խիստ ողորմն բան Թաւրէզ՝ խուճա Միրաքին:
Մեծի հինգշա[բ]թի աւուրն նա գնաց ի ժամատեղին։
Վարդապետն քարոզէր՝ նա ականջ դնէր քարոզին։
Դարձաւ, խոստովանեցաւ ու ասաց զուր անցանք նորին,
88բ Ի իններորդ ժամին, որ կեր//աւ զհաց սպատւիրանին.

* Այսպիսի հիշատակագրություններ կան նաև ձեռագրի 36ա, 140բ, 173բ, 184բ և 234բ էջերում։

** Տաճկագրով գրված է՝ «Տեր Յովանէսս ծառ[ա]յ ա[ստուծո]յ ամէն»։

Վարդապետն նստաւ յաթոռ նմանակ մեծին Յիսուսին,
Նայ լուաց զձեռն, զոտն՝ ւինչ Յիսուս իւր աշակերտին։
Մեծի ուրբաթի աւուրն նայ գնաց ի մէջ փողոցին,
Դուռն եբաց դուքանին, չէր դիտել թէ չար կու խորհին։
Եկին դուռն դուքանին, թէ իման բեր մեր մեծուորին,
Նայ պատասխան զայն արար՝ հաւատամ զ[Յ]իսուս կենդանին։
Այն պեղ[ծ]ն էառ զսուրն ու էհատ զգլուխ խունճին
Այլ նմանակ Հերովդի, որ էհատ զգլուխ Մկրտչին։
Զայն հնչեցաւ քաղաքին, թէ Միւրաֆն սպաննեցին,
Հայցգուն բառանչուն եզաւ նմանակ զինչ Նինուէ քաղաքին։
89ա Խապարն ինկ//արին տարան, թէ ղազէ քրիստոնէին,
Նայ դուռն փատշահին գնաց ու ասաց ղուրանց նորին։
Եղբայրն իւր Սաւար անուն պատերազմեցաւ հետ նոցին,
Այլ նմանակ զինչ բերեմ եբ հագնուն զրեհն ի կռուին։
Փատշահն հրաման արար պարունացն, որ դուռն կային,
Գնացէք, բռնեցէք այն պեղծն, կապեցէք ձեռն յետևին։
Բերին դուռն փատշահին, նայ էհարց զարուն Միրաֆին,
Նոքա պատասխան չտուին, պապանձեաց լեզուն բերանին։
Նայ զմարնեցաւ սրտին, էառ քար էզարկ բերանին,
Հրաման դահճին արար, եկին զգլուխն հատին։
89բ Բարի անուն է Միրաֆ, որ ամէն աշխարհ գովէին,
Հայցգուն հոգևոր էր նայ, չէր բերել մայրն հողածին։
Եկին մարմին բարձին ու տարան իւր դարպասին,
Իւրեն այն պարուն որդիքն՝ պար առեալ սևաւք սուգ արին։
Մեծի աւաք շաբաթին, որ զատիկ էր Հայոց ազգին,
Պատուով թաղեցին զնա վարդապետն ու իրիցանին։
Եդին ի գերեզմանին զնշ[խ]ար խունձայ Միրաֆին,
Հայցգուն անոշ հոտ բուրաց, ուղաբեր կանայքն որ բերին։
Մէկ տուն Դուդոշին ասեմ, որ եբեր խապար Միրաֆին,
Աստուած իւր մուրատն տայ, զինչ խորհուրդ ունի իւր սրտին։
Ես սուտանուն աբեղայ Թադէոս գովքս ասի խունճին,
Ամէնքն Հայր մեր ասէք, յիշեցէք զ[Յ]իսուս կենդանին*։

95

ՃԱՌԸՆՏԻՐ

Երևան 6273 (Ղ. Փիրղալեմեան, Նշխարք պատմութեան հայոց), էջ 343, Մշոյ ս. Կարապետ

Գրիչ՝ Մովսէս

Կատարեցաւ աւագն Միրաֆ ի թուականիս մերում ՋԼԵ. (1486) ամի, ի սոյն ամի, որ ես՝ Մովսէս գրիչս, զգրքիս օրինակն սկսայ և ստուգիւ

* Սույն 89բ էջի լուսանցքի երկարությամբ գրված է երկու եղծված տող, որից հնարավոր է կարդալ այսքանը. «Մեք ամէն /// զաստուած երկար կեանք տայ մեր փատշահին, նա զմեզ ան /// երկու ժոխն (˜) առին»։ Հավանաբար այս բանաստեղծության մի տողն է, որ պետք է դրվեր 89ա էջից հետո՝ «Հրաման դահճին արար, եկին զգլուխն հատին» տողի շարունակությամբ։

*քննեցի զպատմութիւն սորա և գրեցի առ ի լինելոյ մեզ մասն ողորմութեան ի նահատակութենէ սորա**։

96

ԳԱՆՁԱՐԱՆ

Մ. Աթոռ 1, «էջմիածին», 1950 թ., մայիս-հունիս, էջ 81—32

Գրիչ՝ Յովսէփ
վայր՝ Ագուլեաց վանք

301ա— *Փառք... որ ետ կարողութիւն տկար ոգոյ և մեղսասէր և ախմար*
302բ *անձին* Յովսեփի *լոկ անուամբ աբեղայի հասանել յաւարտ այսմ Գանձարանի յամի* ՋԼԵ. (1486) *թրվականի մերումս տումարի։ Որ գրեցաւ ի վանքս* Ագուլեաց, *ընդ հովանեաւ ամէնաւրհնեալ սուրբ Աստուածածնիս և սուրբ* Թումայ *առաքելոյս, առ ոտս երջանիկ և փառաւոր հաւրս և հայրապետիս մերոյ տէր* Ս.զարիին, *աստուած ընդ երկայն աւուրս պահէ, ամէն, այլ և զմիաբանքս վանաց՝ զտէր* Բարսեղ *հայրայգլուխ եղբայրն իմ և դասավար վանացս, ղտէր* Հայրապետն՝ *ամենայն բանի հոգաստար, զտէր* Շմաւոնն՝ *հայրպետ վանացս, ղտէր* Անանիայ՝ *քաջ գրագիր և կազմող, զտէր* Յովանէս *և զիւր աշակերտն* Փիլիպոս՝ *սաղմոսերգողքն. զտէր* Թադէոս Դեխայն, *որ անուշահամ գինով զմեզ ճաշակեաց, զտէր* Յակոբն՝ *երախտաւոր վանացս, զտէր* Դանիէլ *փակակալն։ Քրիստոս աստուած զսոսայ ի խորին ծերութիւն հասուսցէ, որ շատ աւգնականութեամբ սպասաւորեցին մեզ և կերակրեցին ամենայն բարութեամբ։ Եւ զայլ աշխատաւորք վանացս՝ զտնտես* Պաղն, *զմուքերի* Աբրահամն *և զայլսն, աստուած նոցա աշխատանացն վարձս հատուցանէ, ամէն։*

Զստացող Գանձարանիս զՏիրանանց, *որ ստացաւ զսա յիշատակ իւր, և ծնաւղաց իւրոց, և ամենայն արեան մերձաւորացն. զհայ[ր]ն իւր* Վարդան, *և զմայրն իւր* Ղադամ, *և զեղբայրն իւր* Վարդան, *և զքուրն իւր* Ըսբէ, *և զայլ ամենայն արեան մերձաւորսն՝* զՍախաթան, *և* զՄէվլի,

---

* *Խոջա Միրաքի սպանությունը մեծ տպավորություն է թողել ժամանակակիցների վրա։ Դեպքն արձանագրել են մի շարք հիշատակագիրներ, գրվել է նրա վարքը՝ երկու տարբեր հեղինակների կողմից (տե՛ս «Նոր վկայք հայոց», էջ 322—328). ընդարձակորեն խոսել են նրա մասին նաև օտարերկրյա ճանապարհորդները (տե՛ս «Ուղեգրություններ», հտ. Ա, ԺԴ—ԺԶ դար, Երևան, 1932, էջ 213—214)։*

Գրիգոր վարդապետ Ջորթան Արճիշեցու գրած վարքը դեռ չի հրատարակված։ Նրա մեջ պատմվում է, որ «էր սա (Միրաքն) որդի արծաթագործի ուրումն և ճարտար ակնաձանաչի. ի սորա քսան ամին, ի ղանութեան քաջ Բահադուռ Իսքանդարին, ի յաղդմանէ չարին հայր սորա տաճկացեալ էր...»։ Ստիպում են որ Միրաքը նույնպես հավատափոխ լինի, սակայն ապարդյուն։ «Եւ յետ այսր ամենայնի,—գրում է Գրիգոր Արճիշեցին,—հօրն տաճկութեան և իւր յաղթութեան սուրբն Միրաք յոյժ մեծացաւ ընչիւք և անուամբ և բարի գործով, առաւել քան զնախնիս իւր, մինչ զի համբաւ բարութեան նորա սփռեալ եղև ընդ ամենայն երկիր։ Սա

զՈխաքան, զՓիրաքան, զԱղաչան, զԱմիրչան, զՍաֆար, զԴմսխաւչայ, զԱխեչան, Քանճափուշ, Ամնադին, զԱյնալ, Ասուզան, Փէրիխան, Թուռաւանդայ...

*Եւ զիս՝ զբազմամեղ և զանարհեստ գրիչս զՅովսէփ յիշել աղաչեմ, որ շատ և բազում աշխատեցայ ի գրելն սորայ։ Բայց սխալանաց և խոշորութեան սորա անմեղադիր լերուք, վասն զի կար մեր այս էր։ Այլ և զգըրքըս զՈլուբաքէն, զՄկրտիչն, որ զԹուղթն կոկեցին յիշել աղաչեմ։ Ջտէր Ներսէս կոյսակրաւն աբեղայն, որ շատ աշխատեցաւ, ընդ նմին և զխաւնդվալին, որ զստակն ապասպարեց յիշել աղաչեմ**։

վասն աստուածատուր առատ իմաստութեան յամենայն ժամանակս իւր պատուեալ եղև ի թագաւորացն, որ նստէին յետ միմեանց ի քաղաքն Թաւրէզ. Նախ Իսքանդարէն և յետ նորա ի սոլթան Ջհանշայ ղանէն, որ էր եղբայր Իսքանտարին։ Այս Ջհանշէս յոյժ խաղաղարար թագաւոր եղև, քրիստոնէից բարէկամ։ Ի սորա ժամանակս յորժամ գնաց ի Բաղտատ ի վերայ որգւոյն Փիր-Պուտախ խանին... Եւ յետ այս Ջհանշայ ղանիս Նստաւ ղան ի Թաւրէզ Ուզուն-Հասանն, և ի սմանէ եղև պատուեալ սուրբն Միրաք, որպէս ի նախասացեալ թագաւորացն։ Եւ յետ այս Հասան փաթշահիս էառ ղղանութիւն կ[րտ]սեր որդի նորա Եաղուպն. այր ժանտ և անօրէն, անգութ և անողորմ՝ հալածիչ քրիստոնէից։ Սա խափանեաց ի քրիստոնէից թամբուլ ձի հեծնուլ, զհնչումն ժամուց և զանգակաց, զզենմունս և սպիտակ գօտի՝ առանց կապուտի և այլ բազում չարիս արար։ Ի սորա ժամանակին քաղոցի հինգ և մարտի քսաննչորս, որ էր օր աւագ ուրբաթին հանդիպեցաւ սուրբն Միրաք առն միոյ պարսկի...» և այլն (Ձեռագիր № 6273, էջ 337—343)։

Ամենայն հավանականությամբ այս նույն խոջա Միրաքն է, որ 1469 թվականին ղեկավարել է Ուզուն-Հասանի կողմից Վենետիկ, ապա և Հռոմ ու Նեապոլ առաքված դեսպանությունը։

Դեսպանության կողմից Վենետիկ հասցված Ուզուն-Հասանի պարսկերեն նամակի (թվագըրված է 1469 թ. օգոստոսի 2-ով) իտալերեն թարգմանության մեջ նա կոչվում է Mirat de nazion Armeno, *որ Ղ. Ալիշանի շատ հավանական և ընդունելի սրբագրությամբ պետք է եղած լինի Միրաք։ Նամակի մեջ Ուզուն-Հասանն առաջարկում էր դաշնակցել միմյանց ընդդեմ օսմանցիների։*

Միրաքը Վենետիկ հասավ 1470 թ. մարտի 7-ին, 4 ամիս մնաց այնտեղ, ապա վերադարձավ Սուլթանիա, հետը բերելով Վենետիկի հասարակապետության բարեկամական նամակը Ուզուն-Հասանին։ (Այս դեսպանության մասին մանրամասնություններ տե՛ս Ղ. Ալիշանի «Հայ-Վենետ» աշխատության 182—189 էջերում)։

Խոջա Միրաքի մասին հիշատակություն է պահպանված նաև Նախկինում Թավրիզի սուրբ Աստվածածնի եկեղեցում պահվող մի Ավետարանի կազմողի 1448 թվականին շարադրված հիշատակարանում։ Այդ հիշատակարանը վրիպած լինելով մեր ուշադրությունից «ԺԵ դարի հայերեն ձեռագրերի հիշատակարաններ» ժողովածուի առաջին մասի հրատարակության ժամանակ, տալիս ենք ստորև.

«Զառաջին և յետին կազմողս սուրբ Աւետարանիս սուտանուն Յուսէփ աբեղայիս։ Կազմեցի սուրբ Աւետարանս ի վայելումն խոճա Միրաքին, իւր հաւրն և եղբաւրն և իւր կողակցին և զաւակացն, և տէր Յոհանէսին և իւր հողոյն, և յամենայն ժողովրդեանս քաղաքիս՝ խոճեանցն և խաթունացն և տղոցն, մեծի և փոքու առ հասարակ, ամէն։

Ո՛վ դաս քահանայից, որք հանդիպիք ի սմա կարդալով կամ աւրինակելով յիշեցէք ի մաքրափայլ աղօթս ձեր զժողովուրդն, զերէցն՝ զմեղապարտ կազմողս, և միով բերանով աստուած ողորմի ասացէք... ի թվ. Հայոց ՊՂԷ. (1448) կազմեցօ» (Հ. Անասեան, Ցուցակ հայերէն ձեռագրաց Թաւրիզի, Վիեննա, 1910, էջ 70)։

* *Այս հիշատակարանը ունի նաև Մ. Տեր-Մովսիսյանը։ Ձեռագիրը նրա ժամանակ եղել է Բուշիրի ս. Գևորգ եկեղեցում։*

97

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 7776

Գրիչ՝ Ալէքսանոս
վայր՝ Արփայի վանք

ա

...Ես՝ տէր Ալէքսանոս եպիսկոպոսս գրեցի զսուրբ Աւետարանս յի-
շատակ ինձ. և իմ ծնողացն, հայրն իմո Յովսէփ քահանային, և մայրն
իմոյ Ազիզ-Մէլիքին, և եղբարցն իմոց Մարտիրոսին և Մաքէոսին, և քոյ-
299ա րըն իմ՝ Ուստիանա ապաշխարողին, որ փ//ոխեցաւ ի Քրիստոս, և զկեն-
դանիսն՝ Եղիսաբեթն և զՎարվառն, զՀռոմսիմէն, և զհարսներն Անա-
խաթուն, զՄարիամն, և զաւակ նոցա զԿարապետն՝ հանգուցեալն ի Քրիս-
տոս, զդեռաբուսն զԴանիէլն, և զդուստրն Ոսկանց, Գաիանց, և զխոտա-
բաիշ, և զՄաղաֆիա: Եւ զհայրեղբայրն մեր՝ զՄանուկն, և զկողակիցն
իւր Խոնդ-խաթուն, զՄանուելն, զՄուսէսն, որդից իւրեանց, այլ ազգա-
կանաց՝ զկենդանիսն և զհանգուցեալսն յիշեցէք ի մաքրափայլ աղաւթս
ձեր, և աստուած-ողորմի ասացէք նոցա...

Քրիստոս աստուած, զտէր Ալէքսանոս, և զեղբայրն իւր զՏիրատուր
աբեղէն, իւրեանց ծնաւղաւքն ի արքաութիւն ժողովեա և ասա՝ Ծառայ
բարի և հաւա[տա]րիմ, մուտ ուրախութիւն տեառն քո։

299բ Դարձեալ երես անկեալ աղաչեմ զդասս // սրբազան քահանից. և
որժամ կարդաք կամ օրինակէք յիշեցէք ի սուրբ և յերկնաթռիչ յաղաւթս
ձեր զվերոասացեալսն և դուք յիշեալ լիջիք առաջի աստուծոյ, ամէն։

Արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի վանքս Արփայի և ընդ հովանեաւ
սուրբ Աստուածածնիս, ի թագաւորութեանս Եաղուբ պէկին, ի կաթողի-
կոսութիւնն տէր Շմաւոնին, ի թվականիս Հայոց ՋԼԵ. (1486), ի փառս
Քրիստոսի աստուծոյ մերոյ, որ է աւրհնեալ յաւիտեանս, ամէն։

Եւ զպապաւորն մեր Խերիկ ապաշխարողն յիշեցէք ի Քրիստոս, ամէն։

Զկազմող սուրբ Աւետարանիս՝ զմեղօք մեռեալ ոգի Դաւիթս յիշե-
Մէլիքն, յիշողքն յիշեալ լիցի[ն] տեառնէ յաստուծոյ, ամէն։

բ

300ա Ո՜վ հանդիպողք, որ հանդիպէք յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր
զպարոն Սաֆիքն, որ զԱւետարանս արծաթի երետ. յէտի յիշողքն՝ զԱթայ-
Մէլիքն, յիշողքն յիշեալ լիցի[ն] տեառնէ յաստուծոյ, ամէն։

գ

Աստուած ողորմի Վախախին, որ երետ արծաթն, պատուեցաւ սուրբ
Աւետարանս*։

* Բ և Գ հիշատակագրությունները գրված են ձեռագրի ընդօրինակությունից ոչ շատ հետո, հավանորեն ԺԵ դարի վերջերին։

98

ՄԱՇՏՈՑ

Վենետիկ 1523

Վայր՝ Թանատեաց վանք

Գրեալ ի վանս Թանատեաց, *ընդ հովանեաւ սրբոյն Ստեփանոսի և սրբոյն Կարապետի։ Ստացող տէր* Յակոբ *քահանայ, որդի* Գալուստ *քահանայի և* Կոզալաղի։

99

ԳԱՆՁԱՐԱՆ

Երեան 6273 (Գ. Փիրղալեմեան, Նշխարք պատմութեան հայոց), էջ 336, Եւդոկիոյ ս. Երրորդութիւն եկեղեցի

Նուիրատուք՝ Իգնատիոս և Ստեփաննոս

Շնորհօքն աստուծոյ և սուրբ Ստեփաննոսին *և* Նղեգեց *տանուտերացն մեք՝* Իգնատիոս *ու* Ստեփաննոս *համեղբարս, տուաք զմեր հօր՝ տէր* Մատթէոսի *ձեռագրած* Գանձատետրս *ի ձեռն տէր* Եղիշայ *արհիեպիսկոպոսին, որ դնէ ի սուրբ ուխտն ի* Նորավանս, *անջինջ յիշատակ մեզ և ծնողաց մերոց և առաջին նախնեացն, և նա խոստացաւ ի ձեռն խաբաղն եգնաւոր միաբանացն, որ ժողովին ի սուրբ ուխտն և զմեզ ի ժամ աղօթիցն յիշեն և աստուած-ողորմի ասեն և պատարագեն. եթէ ոք մերոց կամ յօտարաց հանել ջանայ ի դրանէ աւագ սուրբ Նշանին՝ անէծս կրեսցէ։*

Եւ յորժամ ընծայեցաք էր թիւ Հայոց ՋԼԵ. (1486)։

100

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երեան 5187

Գրիչ՝ Նիկողայոս
վայր՝ Արծկէի Սքանչելագործ վանք

ա

282բ ...[*Գրեցաւ*] *ի թուականութեան հայկազեան տաւմարիս ՋԼԵ. (1486) ամին, յանառիկ և ի տիրախնամ* Արծկէ *վանս* Սքանչելագործ *զաւրայվարիս, և հայրապետութեան տեառն* Ստեփանոսի, *ի դառն և ի վշտալից ժամանակիս, յորում ի խիստ և ի նեղութեան և ի չար ծառայութեան կամք ազգին Նետողաց, զի յոյժ կեղեն զազգս քրիստոնէից։ Զոր տեսեալ զայս սուրբ գանձս աստուածային և ոլուսափայլ և զպատուական մարգար[[իտս, և ցանկացաւ այս հոգեկեցոյց սուրբ Աւետարանիս աստուա-
283ա ծասէր և հաւատարիմ տանուտէրն* զՂարիպշէն *և զորդին իւր* զՓալիկ, *որ տարաժամ մահւամբ մարտիրոսեցաւ առ Քրիստոս մեծ տանի՝ աւաք զաւկի, յոր կիրակի...*

Այսպէս և զՓալիկ, և զծնօղն իւր զՂարիպշէն, և զմայրն իւր Շնա-
283բ խորն* // ի յոլովութենէ մեղացն իւր վարկեալ և ի նղճէ մտացն հարեալ
և ի սպառնալեաց անշէջ գեհենոյն տոչորեալ՝ զաստուածախաւս կտակս
զայս արար ճարակ փրկութեան հոգոյն իւրոյ՝ ի յան[ն]երելի գեհենոյ
և պաշար երկնաձիգ ճանապարհին...

Յիշեցէք ի Քրիստոս զՂարիպշէն, և զկեն//ակիցն իւր Շնախորն, և որդոց իւրեանց՝ Փալկէն, որ մարտիրոսացաւ առ Քրիստոս, և միւս գեռաբոյկ որդոյն Մխիթարին, և քեռ Խումարին, և հանկուցելոցն առ Քրիստոս զԱղուպշէն, և զՍադաղէն, և զՄլխամն, և զԴարման, և զՈվանէս, և զքոյրն Նուրիխաթուն, և Շախիաշէն, և զԳոպշիշաֆ, և միւս Շախիաշէն:

Ես՝ Նիկիաղոյոս եպիսկոպոս, տեսի զսէր և զփափաք հաւատարիմ տանուտրոջն Ղարիպշին... և գծագրեցի մեղսամած մատամբս աստուածախօս սուրբ Աւետարան ի լաւ և յընդիր աւրինակէ...

285բ ...Դարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս զՈսաանայ քահանաքս՝ զպատուական փիլիսոփան տէր Ատոմ, և զորդին իւր Ստեփանոս, զԹադէոս քահանայ, զԿարապետ քահանայ, զտէր Մէլքիսէթ աւաքէրէց, զտէր Մե[ս]րոփ, զտէր Ատոմ Վարդպետեց, զտէր Աւետիս, զտէր Առագել, զտէր Գրիգոր, զտէր Մկրտիչ, զտէր Յովանէս, զտէր Ներսէս, զտէր Աստուածատուր, զտէր Ղազար: Այլ և աղաչեմք զսպասաւորք սուրբ Նախայվըկայ սուրբ Ստեփանոսիդ, որ լաւ խնամ տանիք ի վերայ սուրբ Աւետարանիս և հանապազ ընթեռնուք և աստուած-ողորմի ասեն աշխատաւորաց, ամէն։

Եւ արդ, ես՝ Ղարիպշէս, և կենակից իմ Շնոխորն ստացաք զսուրբ Աւետարանս ի հալալ վաստակոց մերոց՝ յիշատակ հոգոց մեր[ոց. եւ տո]ւաք զսա ի սուրբ Ստեփանոս Նախավկայն Ոստան քաղաքի, որով զուարճացին սովաւ մանկունք սուրբ եկեղեցոյն. և մի ոք իշխեսցէ հեռացուցանել զսա ի դրանէ սուրբ Ստեփանոսին, ոչ ծախելով և ոչ գրաւելով, ոչ ի մերոց և ոչ յաւտարաց։

Բ

218բ Ես՝ Նիկողս ծոյլ 'ւ անարժան,
Որ ի մեղաց մէջ կու ծփամ,
Աստուած ողորմին ասցէք անխափան,
Վասն իմ մեղացն թողութեան։
Յիշողաց մեղքն ջնջի,
Ընդ նահապետացն դասեսցի,
Ընդ արդարոցն պսակի,
Եւ ի Քրիստոսէ փառաւորի, ամէն։

Գ

136բ Զմեռեալ հոգով Նիկողայիոս գրիչս, և զխղճամահ Աղուպշէն, և զմայրն իմ Թուրվանդայ յիշէ ի Քրիստոս աստուած, յիշողացդ ողորմի։

---

* Փալիկի, Ղարիպշահի, Շնախորի և մի հոգևորականի (անունը չի գրված) պատկերները նկարված են ձեռագրի 9ա էջի վրա՝ «չորեքկերպեան աթոռի» ներքևում։

101

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 5201

Գրիչ՝ Ստեփանոս
վայր՝ Արճէշ

300ա *Ուստի և տեսեալ զսորա անճառ փրկագործութեան խորհուրդ սրբասէր և ընդրեալ, աստուածասէր և բարեպաշտ հոգևոր մայրն* Ջարմանդուխտին, *որ ստացավ զսուրբ Աւետարանս յիշատակ իւր*...

301ա *Արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի քաղաքս* Արճէշ, *ի դուռն Ծիրանաւոր սուրբ Աստուածածնին, ի հայրապետութեան տեառն տէր* Սարգսի, *և ի թուին Հայոց ՋԼԵ. (1486), ձեռամբ անարժան և սուտանուն գրչի* Ստեփանոսի: *Եւ իմ անընդունակ գոլով յարուեստ գրչութեան և բազում մեղաց*
301բ *ցնորիւք պաշարեալ, այլ ըստ // կարի մերում, զոր պարգևեալ մեզ մարդասէր հոգին՝ բազում աշխատանաւք և ցաւագին և տրտում անձամբ գրեցի անարժան ձեռաւք իմովք, ի ստոյգ և յընտիր աւրինակէ։*

102

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Իրան, Փերիա գավառ, Աղիչան գյուղ, ՄՏՄ

Գրիչ՝ Բարսեղ
վայր՝ Ասպիսնակ գիւղ

...*Աւարտեցաւ* ...*ի թվին ՋԼԵ. (1486), ի գաւառի* Քաջբերունոյ, *որ կոչի* Արճէշ, *ի գեաւղս* Ասպիսնակ, *ընդ հովանեաւ սուրբ Ստեփանոսի Նախավկային և սուրբ Երից մանկանց վկայիցն։ Այլ և արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ձեռամբ* Բարսեղ *մեղսամակարդ գրչի, ի խնդրոյ* Յովհաննէս *քահանայի... որոյ ցանկացող եղեալ... տանուտէր* 'Իովլաթիար' *ստացաւ ի վայելումն որդւոյն իւրում՝ սրբասէր քահանայի տէր* Յովհաննեսի, *և յիշատակ մեծ պապին պարոն* Մէրհանին, *և կողակցին իւրոյ* Թուրվանդայ-խաթունին, *և զաւակացն նորին* Դովլաթեարին *և* Շահրիեարին *և* Սաղդաթեարին, Դովլաթեարի *ամենօրհնեալ և ծաղկեալ զաւակացն՝ տէր* Յովհաննիսին, *և* Խուեարին, *և* Գուլիարին, *և դստերն* Խուբնիկարին *և* Շահրիարին, *և զիւր օրհնեալ զաւակսն* զՄուրադն *և* զԵզդանբախշն, *և դստերքն* զՄէրիշէն *և* զԳուլամփաշէն, *և զկողակիցն* զՄաղբուշէն, *և զմիւս եղբայրն* զՍաղդաթեարն, *և զկողակիցն* Նարին-խաթունն...

Արդ, ես գրիչս Բարսեղ *քահանայ, յիշեցէք զիս, և զծնողսն իմ՝* Մկրտչին *և* Մելիք-խաթունին, *և կողակցին* Մրվաք-խաթունին, *և զեռաբոյս զաւակին իմ* Վրթանէս, *և դստերն իմ* Մէլէքսին *և* Գուլփաշին, *և զուսուցիչն իմ տէր* Ազարէն...

---

* *Բաց է թողնված սյունակի կեսից ավելին, որն հետո լրացրել է հետագա ստացող Մուրադը. նա հիշում է իր ծնողներին՝ Յովհաննէսին և Բեկիշանին և բազմաթիվ այլ հարազատների։*

103

ԳԱՆՁԱՐԱՆ

Նոր Ջուղա 537, ՄՏՄ և ՄՏԱ

Գրիչ՝ Մխիթար
վայր՝ Սրղգայ

386բ ...Գրեցաւ սա ձեռամբ անիմաստ և անպիտան Մխիթար քահանայիս՝ թըմրեալս ծուլութեամբ ի տիղմս մեղաց... Եւ գրեցաւ սա ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնին և սուրբ Փրկչին ի գեաւղն Սրղգայ: Զոր տեսեալ զսորա փարթամ վայելչութիւնս բարեպաշտ և աստուածասէր կրաւնաւորն տէր Յովհաննէս, և ստացաւ զսուրբ Գանձարանս ի հալալ արդեանց իւրոց, յիշատակ հոգոյ իւրոյ. և ծնաւղաց իւրոց՝ հօրն Յովհաննիսին և մօրն Շնորհաւորին, և պապուն Մխիթարայ, և միւս պապուն Մկրտիչ քահանային, և որդոյ նորա Թադէոս քահանային...

Արդ, գրեցաւ Գանձարանս ի թվականիս Հայոց ի ՋԼԵ. (1486), յառաջնորդութեան սուրբ ուխտիս Վարագայ տէր Յովհաննէս արհեպիսկոպոսիս՝ սրբազան և հեզահոգի, որ զդասս կրօնաւորաց սիրով կու յարմարէ, և աշխատաւորացս և վաստակաւորացս վերակացու լինի...

104

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Ե. Լալայեան, Ցուցակ Վասպուրականի 205, սյուն 503—504,
Մոկաց Ամենափրկչի վանք 17

Գրիչ՝ Յովհաննէս
վայր՝ Հիզան

...Ուստի և տեսեալ զսորայս անճառ փրկագործութեան խորհուրդ՝ ումն ի լուսածնեալ զարմից սրբոյ Սիոնի տէր Յովհաննէս եպիսկոպոս, զոր ի վաղուց հետէ ցանկայր այսմ աստուածախաւս սուրբ Աւետարանիս, և ետ գրել զսա յիշատակ իւրոյ, և ծնօղաց իւրոց... եղբօր՝ Թումին և Տիրատրուն, և քեռն՝ Մընին, և եղբօրնորդոյն՝ Բարսեղ քահանային, յորոյ անուն է Աւետարանս, և մօրն Խոցին, և եղբօրն Սիրու[ն]ին, և ամենայն արեան մերձաւորացն սոցա և զերախտաւորսն, որք յիշատակ ունի[ն]...

Եւ արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թվականիս Հայոց ի ՋԼԵ. (1486), ի քաղաքիս որ կոչի Հիզան, ձեռամբ անարժան փծուն գրչիս Յովհաննէս սուտանուն քահանայի, ի հայրապետութեան հայկազեան սեռի [էջ]միածնի տեառն Սարգսի, և մերոյ կաթողիկոսի Աղթամարայ Ստեփաննոսի: Տէր աստուած, պ[ահիա] անսասան զաթոռ հայրապետութեան և զթագաւորութեան մերոյ ազգին։

Այլ և գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնի, և սուրբ Սարգսի զաւրավարին և որդոյն նորա Մարտիրոսին, և սուրբ Յարութեան, և սուրբ Գէորգեայ, որ է հեռի, ձեռամբ Յովանէս սուտանուն քահանայի և ախմար գրչի...

105

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 5361

Գրիչ՝ Մկրտիչ
վայր՝ Հիզան

280ա ...*Ոմն աստուածասէր և բարէմիտ, անուն կոչեցեալ* Անտոն *քահանայ... ետ գրել զսա յիշատակ հոգւոյ իւրոյ, և ծնողացն՝* Խոսրովին *և* Ազըզին, *և չոչմամուն՝* Սանդուխտին, *և հօր ծնաւղացն, ի մեծ թուիս Հայոց ՋԼԵ. (1486), ի կաթողիկոսութեանն Հա[յ]կազեան սեռի տեառն* և ի մերոյ կաթողիկոսութեան* Աղթամարայ *տէր* Ստեփաննոսի, *զոր տէր աստուածն Իսրայէլի պահեսցէ անսասան զաթոռ հայրապետական և զթագաւորական մերոյ ազինս*

280բ *Եւ արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի քա[ղ]աքիս, որ կոչի* Հիզան, *ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնին, և սուրբ Յարութեանն, և սուրբ Սարգսի զաւրավարի և որդւոյ նորա Մարտիրոսին, և սուրբ Գէորգեայ, որ է սակաւ մի հեռի...*

*Արդ, աղաչեմ զձեզ, ո՛վ սրբասէր մանկունք Սիոնի, յիշեցէք ի Քրիստոս և զիս՝ զանարժան գրիչս՝ զ*Մկրտիչ *քահանայ, և զծնաւղսն իմ* զՍուլտանշէն *և* զԹուրվանդէն, *և զամենայն արեան մերձաւորսն, և զվարպետն իմ* զՅովանէս *քահանայն, և զայնոսիկ, որ ի վերայ մեր աշխատանք և նրախտիք ունին...*

106

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Մ. Աթոռ 65, «Էջմիածին», 1944 թ. I, էջ 36—37, 1951 թ., IX—X, էջ 81—82

Գրիչ՝ Մովսէս
վայր՝ Բաբերդ, Անլոց անապատ

379բ–382ա ...*Յիշեսջիք զստացող և զգծագրող սուրբ Աւետարանիս զբազմամեղս** և զանարժան զ*Մովսէս *աբեղայս, և զհայրն իմ* զՍտեփաննոս, *և զմայրն իմ* զԵղիսաբէթն, *և զամենայն արեան մերձաւորսն մեր, նաև ուսուցիչն իմ՝ զտէր* Կիրակոս *եպիսկոպոսն, և զամենայն երախտաւորսն մեր...*

Բայց գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թուականիս Հայոց ՋԼԵ. (1486), ի հայրապետութեան տեառն Սարգսի, *ձեռամբ մեղսալմած և անիմաստ գրչի* Մովսէս *աբեղայի, ի գաւառս որ այժմ ասի* Բաբերդ, *ի յանապատն որ կոչի* Անլոց, *ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնին և Յովհաննու Կարապետին, ի յառաջնորդութեան վանացս տէր* Մեղետուն *աբեղայի, որ*

* *Անունը լրացնելու համար տեղ է բաց թողնված։*
** *Մեկուկես տող դատարկ է թողնված։*

ծերացեալ անձամբ սպասաւորէր մեզ ի գրել սուրբ Աւետարանիս, աստուած զիւր հոգին և զիր բարի ծնաւղացն հոգին անմահական հացովն կերակրէ։ Յիշեսջիք և զՋոճար տնտեսն, որ բազում աշխատութեամբ սպասաւորէր վանացս, աստուած զիւր հոգին լուսաւորէ։

Այլ և յերես անկեալ աղաչեմ զհանդիպողսդ խոշորութեան և սխալանաց ան[մեղադիր լինել ///

107

ՀՄԱՅԻԼ

Երևան, հմայիլ 108

Գրիչ՝ Գրիգոր
վայր՝ Աւագ վանք

Փառք... գրեցաւ սուրբ Կիպրիանոսս, որ է մատեան, ձեռամբ Գրիգորի անարժանի, ի [թուա]կանիս մեր հայկազ:ան Ջ. և ԼԵ. թիւ յաւելեան (1486), ի յանապատս պատուական, որ Աւագ վանք կոչի անուամբ, ի դրունս երկնանման սուրբ տաճարացս, որ յանուն սուրբ Աստուածածնին, և /// հայրապետին և սուրբ առաքելոցն կառուցեալ կան։ Որ և սացին բարեխաւսութեամբն աղաչեմ զաստուածն բան, հօր և հոգովն միաբան, զի սրբոց անուանքն, որ աստ գրեցան, և նոցին [բա]նքն աղաւթական, և Քրիստոսի /// լիցի միշտ պահապան, յորոց անուն զիրքս գրեցան, որքան յաշխարհս է նա կենդան, և յետ մահու ի հող տապան և աներեկ աւրն յապագան՝ արքայութեանն առնէ արժան, ամէն։

108

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

ՄՏՄ, Մ. Բարխուդարեանց, Արցախ, էջ 296—297

Գրիչ՝ Աքանաս
վայր՝ Աւծոպոյ վանք

Եւ արդ ես՝ անարժան գրիչս Աքանաս՝ զծոյլս ի բարեաց, որ անարժան ձեռաւքս գրեցի զսուրբ Աւետարանս, ի թուականիս Հայոց ՋԼԵ. (1486), ի սուրբ ուխտս Աւծոպոյ, ի դուռն սուրբ Աստուածածնի, յիշատակ Գասպարին, և ծնողաց իւրոց, և որդւոցն Պաղտասարին, Գրիգորին, Մելքումին, Հերապետին, Պաղին, և դստերացն՝ Մարիանին, Մարգարտին, Ջիլֆիխանին, և ամենայն արեան մերձաւորացն։

Դարձեալ յիշեցէք Գասպարն՝ կենակիցն Պաղին, միւս որդին տէր Սիմէոնն՝ վայելող սուրբ Աւետարանիս, և կենակիցն Սանդուխտն, որ ի Քրիստոս է հանգուցեալ, միւս կենակիցն՝ Թաման, և որդիքն Շահնազարն, տէր Յովհաննէսն, Պալասանն, դուստրն Մարիտնն, հարսներն Նազլուխանն, Գուլաւղարն, խանումն...

109

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Լայդենի Համալսարան, Ֆ. Մակլեր, Ցուց. 15,
էջ 32—35

Գրիչ՝ Յովանէս Եզընկեցի
վայր՝ Կեսարիա, Գրիգոր
Նիւսացւոյ անապատ

ա

300բ ...Գրեցաւ և ծաղկեցաւ և ոսկէով զարդարեցաւ աստուածարուեստ
սուրբ Աւետարանս Քրիստոսի ձեռամբ բազմամեղ և փցուն, անիմաստ
և յանցաւոր գրչի Յովանիսի Եզընկեցւոյ, ի թվականիս Հայոց ի յինն
հարիւր ԼԵ. (1486), ի գաւառս Կեսարիայ Կապադովկացւոյ, ի հռչակաւոր
անապատիս սրբոյն Գրիգորի Նիւսացոյն, ընդ հովանեաւ սրբոյն Գրի-
գորի և սրբոյն Յակովբայ Մծբնայ հայրապետին, և սրբոյն Ստեփան-
301ա նոսի Ուլնեցւոյն, և սրբոյն Մեռկեռիոսի զինաւորին // և այլ բազմահ[ա]-
ւաք սրբութեանցս, ի յեպիսկոպոսութեան այսմ նահանգիս տէր Կիրակո-
սի սրբասնեալ արքեպիսկոպոսի և տէր Անդրէասի:

Ի յայսմ դառն և ճամբարի ժամանակիս ցանկացող եղեալ աստուա-
ծային սուրբ Աւետարանիս ի բարի յարմատոց ծնեալն և աստուածային
աւրհնութեամբ սնեալն պարոն Խտրշան, և ստացաւ զսուրբ Աւետարանս
յիշատակ իւր, և կողակցին իւրոյ Խաթուն-Փաշային, և մեծ պապուն իւր
Փանիկին, և Սառային, և որդւոցն իւր Եմինին, և կողակցին իւր Պալտա-
աին, և որդւոյն իւր Ամիր-Սարգսին, և դստերն Մթխալին, և քւերցն
Խունտի-Փաշային և Խաս-Աննային, և հարեղբարցն Նիկալին և Ամիրին,
Պուլէ և մղտէսի Մելիքշին, և դստերն Մարթային, և մաւրն հաւրն Աս-
տուածատրին, և իւր կողակցին Խութանին, և Խտրշին, անեռոջն մղտեսի
301բ Մանուկին, և Խըթայ-Փաշային, // և Խտրշին փեսային՝ Ոլուպակին: Եւ
եդիր յիշատակ անջնջելի ի դուռն սուրբ Աստուածածնին, որ կարդան
հանապազ և յիշեն և աստուած ողորմի ասեն։ Քահանայք և սարկաւա-
գունք, խնամով պահեցէք և դաստառակաւ բռնեցէք, զի և դուք առնու-
ցուք վարձս ի Քրիստոսէ աստուծոյ մերոյ։

Դարձեալ լսեցէք քահանայք և ժողովուրդք, որ չունի ոք իշխանու-
թիւն ոչ յիմոց, և ոչ յաւտարաց հանել զսուրբ Աւետարանս ի դրանէ
սուրբ Աստուածածնիս, և թէ ոք հանել ջանայ՝ ինքն իւրայովքն ելցէ յար-
քայութենէն և մասն և բաժին զՅուդայի և զխաչահանուացն ընկալցի։
Եւ խնամքով պահաւղքն աւրհնին յաստուծոյ և յամենայն սրբոց նորա.
ամմէն։

Յիշեսջիք ի Քրիստոս զուսուցիչքն իմ զՍամուէլ և զՊետրոս կուսա-
կրաւն աբեղայքն, որ բազում աշխատութեամբ սնուցին և ուսուցին զմեզ.
302ա հատուցէ նոցա տէր աստուած զերկնից ար//քայութիւնն և զանտրտում
ուրախութիւնն, ամմէն։

Դարձեալ, յիշեսջիք ի Քրիստոս զեղբաւր դուստրն իմ զԳոհարն, որ
ի մագաղաթին շինելն շատ աշխատեցաւ, ողորմի աստուած իւր հոգւոյն,
ամմէն։

Բ

Պարուպետիցդ սուրբ հարց մեր և եղբարց հողս և մոխիրս Յովանէս յանցաւորս՝ գրող սորա և ծաղկող, պաղատիմ յիշել զմեզ մերայնովքն ի բարին Քրիստոս և աստուած զձեզ յիշեսցէ, ամէն։

Գ

Զդատապարտ ծառայից ծառայս զՅովանէս յանցաւոր, եղկելի, տարտամ և փցուն գրիչս յիշեցէք ի Քրիստոս։

110

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 8933

Հետ. ստացող՝ Աբրահամ

307ա Արդ, աղաչեմ զձեզ, ո՛վ ընթերցողք և լսողք, սերտ սրտիւ աստուած ողորմի ասացէք Աբրահամուն և իւր տղայոց, որ յետոյ զյիշատակարանս գրել ետ։ Լի բերանով աստուած ողորմի ասացէք Դաւիթ քահանային և ծնօղացն և եղբարցն, ամէն, և որ աստուած-ողորմին ասէ՝ աստուած իւր ողորմէ, ամէն։

Թվ. ՋԼԵ. (1486)։

Զվերջին ստացաւղ սուրբ Աւետարանիս զԱբրահամ յիշեցէք ի Քրիստոս և աստուած ողորմի ասացէք։ Յետոյ զԱւետարանն գողացան և տարան Աւետարանն իւրն։ Եւ ինքն գնեաց ի ԿԴ. (64) թանկայ. աւլ մոլնք(՞) ոչ մերոց և ոչ յաւտարաց դաւի առնէ մասն զՈւդային ճաշակէ։

111

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԱՒԵՏԱՐԱՆԻՆ ՄԱՏԹԷՈՍԻ ՆԵՐՍԻՍԻ ՇՆՈՐՀԱԼՒՈՅ

Երուսաղէմ 283

Ն. Պողարեան, Յուցակ, Գ., էջ 110—112

Գրիչ՝ Ստեփաննոս

ա

566բ ...* Վասն որոյ վստահացեալ ի սա և փափաք եղեալ սմա, զոր ես տառապեալս գրեցի տկար անձամբս և անարհեստ դրչիւս, և զոր գրել տուի Թորոս քահանային և զնորա դրեալն սրբագրեցի և գլխագրեցի ըստ իմում կարողութեան**։

Երջանիկ րաբունապետին իմոյ և սրբազան հաւրս բարերարի, որ Ամլորդուն անուամբն վերակոչի Գ. Զ. Յ. Ճ. Դ. Զ. Մ***, և Նորին տրուպ

* Բաց ենք թողնում շատ ընդարձակ մի հատված, որտեղ գրիչը խոսում է ընդօրինակվող գրքի արժանիքների և իր «մեղքերի» մասին։

** Ձեռագրում չորս տող քերված է։

*** Փոխարինագիր ծածկագրով կարդացվում է «Յովանէս» անունը։

աշակերտիս Ս. Ի. Մ. Ո. Ն. Ա. Փ. Ե. Տ. Ս.*, այլև հոգևոր և մարմնաւոր ծնաւղացն մերոց, և ամենայն երախտաւորացն մերոց, որ ըստ հոգոյ և ըստ մարմնոյ, և ամենայն սրբազան եղբարցս և հոգևոր որդիկացս, որ կան ի սուրբ անապատս ի յԱւաց վանՙս, ընդ հովանեաւ սուրբ տիրամաւր Աստուածածնին, սուրբ Առաքելոցն և սուրբ Կարապետին, այլև միաբանից սուրբ ուխտին, որ կան ընդ հովանեաւ սուրբ Կարապետին և սուրբ Սարգսի զաւրավարին, ի մեծամեծաց մինչև ցփոքունս...

Գրեցաւ ի թվիս ՋԼԵ. (1486), ի փառս Քրիստոսի աստուծոյն մերոյ։

Բ

4ա Ո՜վ ընթերցող այսմ տառի,
Յորժամ կարդաս կամ բան ուգտիս,
Յայնժամ յիշեա զեղկելիս՝
ԶՍտեփանոս մեղաւք գերիս։
Այլ և խընամ տուր դու դրիս,
Մաքուր պահէ, թող դու աւրհնիս,
Ճենճոտ ձեռաւք մի սատ հպիս,
Թէ կատարեալ սէր դու ունիս։
Մի հանց բանար քան զշափն ի վեր,
Որ մաղթելով խնդրեմ, ո՜վ տէր.
Յերակ խնամ տար իմ ընկեր,
Առ մեզ արա դու եղբաւր սէր։
Զիմ աղաչանքս դու լսէ,
Որ պաղատիմ՝ ի միտ պահէ,
Զմեզ ի յաղաւթըս քո յիշէ,
Եւ դու աւրհնիս ի Քրիստոսէ։

Գ

21ա Տէր բարերար Յիսուս Քրիստոս, զԹորոսիկ սարկաւագիկս պահեա խաղաղութեամբ, և տուր շնորհս սմա, զի առողջ կենօք ժամանեսցէ ի յաւարտ և ի կատարումն գրոցս։ Եւ զիս զանարժան ծառաս քո զՍտեփանոս պիտակաբար սպասաւոր բանի՝ ընկալ որպէս զանառակ որդին, և տուր ինձ լուսաւս ի քո առատ պարգևացդ, և հան մասն և բաժին ընդ սիրելեաց քոց, և ամենայն երախտաւորաց մերոց զփափագս լցոյ, ամէն։

Դ

470բ Ո՜վ պատուական և ցանկալի եղբայրք, որք հանդիպիք այս հոգեբուղխ բուրաստանիս և լուսազարդ սուրբ կտակիս, ագտիք ինչ ի սմանէ և մխիթարիք՝ յիշեցէք սրտի մտաւք զանարժան դրիչս՝ զՍտեփաննոս պիտականուն բանի սպասաւորս և զամենայն երախտաւորսն մեր, մանաւանդ զսրբազան և զերջանիկ րաբունապետն մեր զՅովաննէս: Եւ աստուած զձեզ յիշէ ի բարին, ամէն։

* Աջից ձախ կարդացվում է՝ «Ստեփանոսիս»։

112

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Վենետիկ 122 (323), Բ. Սարգիսեան, Ցուցակ, հտ. Ա, 537

Հետ. ստացող՝ Հռոփսիմէ

ա

185բ Ես Հռոփսիմէս, որ գնեցի սուրբ Աւետարանս ի Մարտիրոս իրվէն* ե. (5) ֆլորի, առ յիշատակ, և է իմ հաւրն խզէլաւղլան Պետրոսին և ամենայն արեան մերձաւորաց. զրի յիշատակ ի դուռն սուրբ Սարգիսին, որ յիշէ զմեզ իւր սուրբ աղաւթքն՝ աստուած յիշէ զինքն իւր արքայութիւնն։

բ

Յիշատակ է սուրբ Աւետարանս Հռիփսիմէ մաւրըն, և հօրն իւրոյ Պետրոսի, և Մովսէսին և Մատթէոսին, ի թուին Հայոց ՋԼԵ. ու Ե. (1486)**։

113

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 3864

Ծաղկող՝ Շմաւոն

ա

246բ Վայ ինձ մեղաւորիս,
Որ չէնք կատարող ի հրամանիս,
Որ գիտէ և իմանայ՝
Ոչ պահէ զհրամանս որ իս,
Քրիստոս աստուած ողորմեա քու աղքատիս,
Որ լրբեցաք ի սուտ ծաղկիս,
Ջէինք արժան զայս գործելոյ,
Ճշմարիտ 'ւ սուրբ Աւետարանիս;
Դու ացնական լեր ղարիպիս,
Հոգիս փթեալ ի մէջ մարմնիս,
Քրիստոս աստուած ողորմեա աբեղայիս
Շմաւոն անարժանիս։
Քրիստոս աստուած ողորմեսցես
Թողցես զանցանս Նաքել տատիս,
Իւր ծնաւղաւքն քո սուրբ արքայութեանդ արժանաւոր կոչես։

բ

247ա Քրիստոս աստուած, քո սուրբ արքայութեան արժանի արայ զՆաքել տատի հոգին, որ բազում ծառայեաց զմեզ ի ծերութեան իւրոյ՝ խոնար՜ սրտիւ և հեզ հոգով։

---

* Թերևս լինելու էր «իրիցէն»։

** Այս հիշատակագրությունը գրված է այլ ձեռագրով, Ցովհաննու աւետարանի վերջում։

Թվան. ՋԼԵ. (1486)։
Աստուած թողու զնաքել տատին մեղքն, Քրիստոս զիւր դատաստանն քաղցր առնէ։*

114

ԱԻԵՏԱՐԱՆ

Տիրայր, Ցուցակ Օքսֆորդի Բոդլեան գրատան, Ms. Arm. E 40
Մատենադարան, «Անհատական արխիվներ», թղթ. 122, էջ 1729—30

91ա *Յորժամ աւարտեցաւ սուրբ յԱւետարանս թուական ՋԼԵ. (1486) էր։ Ջրստացուղ սորա զնաճապետ քահանայս յիշեցէք եղբայրք, և զիս զեղկելիս, և հայրն իմ և մայրն իմ, և աստուած զձեզ յիշէ, ամէն։*

---

* *Թվականով այս տողերը գրված են 320ա էջի սկզբին։ Սրանց տառերը երկաթագիր են, գրված կարմիր թանաքով։ Տառերի համեմատությունը ծաղկող Շմավոնի գրած երկաթագիր տառերի հետ կասկած չեն թողնում այն մասին, որ դրանք ևս կատարված են նույն Շմավոնի կողմից։*

115

ՅԱՅՍՄԱՒՈՒՐՔ

Թ. Գուշակեան, Ցուցակ Սեբաստիոյ ս. Նշանի 143, էջ 86
Երևան 6273 (Ղ. Փիրղալեմեան, Նշխարք պատմութեան Հայոց),
էջ 344—345

Գրիչ՝ Մխիթար
վայր՝ Սեբաստիոյ Կովտուն գիւղ

1279 ...Արդ, գրեցաւ սա ի թւականիս Հայոց ի ՋԼԶ. (1487), ի բազում տեղիս՝ ի յերկիրս Սեբաստիոյ, ի գեաւղս որ կոչի Կովտուն, ի դուռն սուրբ Աստուածածնիս, և ի վանս սուրբ Նշանին, և ի քաղաքն Սեբաստիա. ի դուռն սուրբ Լուսաւորչին, ի գառն և ի նեղ ժամանակիս, որ հասեալ է ի վերայ աշխարհիս վասն ծովացեալ մեղաց իմոց։ Վասն զի Հոռմաց տէրն* և Շամայ սուլտանն խաղի դարձան** յիրար և Գ. (3) անգամ Հոռմաց պարոնն ի վերայ Շամայ գնաց***, և Գ. (3) անգամ ալ կոտորուած եղև։ Եւ մեք խիստ նեղացաք, թէ մեր քաղաքիս և երկրիս պակասութիւն**** գայր ի յանօրինացն։ Այլ գոհանամ զաստուծոյ մարդասիրութիւնն որ ի Գ. (3) անգամ կռիւն ի յԲ. (2) կողմանէն ԻՌ. (20,000) հոգի ի սուր մաշեցաւ ի յանաւրինացն, և քրիստոնէից պակասութիւն ոչ եղև։ Այլա ի յիմ մեղացս շատ պակասութիւն եղև երկրիս Սեբաստիոյ, զի շատ մի կարգաւորք և տանուտէրք և այլ ուրիշ մարդիք յառ աստուած փոխեցան, և Քրիստոսի փառք յաւիտեանս, ամէն։

Եւ արդ, ի յայս նեղութեան ժամանակիս, այր հոգելի բազում չարչարանս կրելով և բոլորովին զմահ յանձն առնելով, վասն սիրոյն Քրիստոսի և յուսոյ արքայութեան երկնից, և այնու փարթամացեալ զտաւ տալով զանցաւորս և վաճառելով զանանցն և զյաւիտենական բարիսն։ Որ և ցանկացող եղև տօնասէրս և տօնախմբողս, աստուածային օրհնութեանց արժանաւորն և արժանիս այս՝ մղտեսի Շնոֆար պարոնն, և կողակիցն իւր Դեսպինան, ամենայն մերձաւորքն իւր, որ ետուն զգիրքս զայս իւրեանց հոգևոր զաւակ և անջինջ յիշատակ, զմաււ ածելով զառաքինեաց զջանս և յիշելով զբանն թէ՝ Երանի որ ունիցի զաւակ ի Սիովն և ընտանեակ յԵրուսաղէմ, ցանկացաւղ եղև պատմութեան սրբոցս և ետ գրել ի հալալ վաստակոց իւրոց, քանզի պարտեզպան է և խիստ աշխատող և լաւ բարի քրիստոնեայ է, ժամասէր, հոգեսէր և աղքատասէր, և ամենայն բարութեամբ լի և առատ այս մաղտեսի Շնոֆար պարոնս և կողակիցն իւր Դեսպինան...

* Փիրղ. «պարոնն»։
** Փիրղ. «դառնացան»։
*** Փիրղ. «գնաց ի Շամ»։
**** Փիրղ. «նեղութիւն»։

Ընդ նմին և զիս՝ զանարժան զՄխիթար մեղաւոր և զծոյլ գրիչս, և զծնողսն իմ՝ զԹամուրն և զՄուղսալն, և զեղբարսն իմ, և զամենայն արեան մերձաւորս։ Այլ և զուսուցիչն իմ սուրբ և առաքինի և ոսկիաբան՝ զՄատթէոս վարդապետն, և զծնաւղսն իւր, այլ և զիւր՝ աբեղայքն հարազատք և ժրաջան՝ զտէր Ղազար և զտէր Շմաւոն, և զծնողս նոցա, և զՄկրտիչ հայրապետն, և զեղբօրորդին իւր զփոքր Հայրապետն, զտէր Գրիգորն և զՄկրտիչ քահանայն, որ զաւրինակն շնորհեցին, և զծնաւղըսն նոցա, և զամենայն աշխատաւորս, որ ի հետ մեր աշխատել են և բարի խրատ են տըւել։ Եւ որ յիշէ՝ զվարձս ի յաստուծոյ առցէ, և Քրիստոսի փառք յաւիտեանս, ամէն։

116

ԱԻԵՏԱՐԱՆ

Ղ. Ալիշան, «Հայկարան», ՄՏՄ

Գրիչ

վայր՝ Սիւնիք, Արեւիս գիւղ

Գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի գաւառիս Սիւնեաց, ի գեաւղս որ կոչի Արեւիս, առ ոտս սուրբ Գրիգորիս, առաջնորդութեամբ Յովնաթան* վարդապետի, ձեռամբ ոգնամեղ գրչի. [յիշեցէք] զեղբայրն իմ զԷլյաս. զամուսին իւր զԱննա, որ շատ աշխատութեամբ ծառայեաց և անոյշ կերակրով ճաշակեաց զմեզ։ Ի դառն և յանբարի ժամանակի, խանութեամբ Եաղուպ-պէկի, որ և գնաց աւերեց զերկիրն Տրփխեց, զեկեղեցի, զխաչ, զամենայն կործանեաց, շատ գերացոյց քրիստոնէից։

117

ՇԱՐԱԿՆՈՑ

Երևան 6273 (Ղ. Փիրղալեմեան, Նշխարք պատմութեան հայոց), էջ 348, Լոնդոնի թանգարան, Ղ. Ալիշան, «Սիսական», էջ 130

Գրիչ՝ Դաւիթ

վայր՝ Սըրկղունք

...Արդ, գրեցաւ եղանակաւոր տառս ձեռամբ Դաւիթ քահանայի, ի գիւղս որ կոչի Սըրկղունս, ընդ հովանեաւ սուրբ Գէորգի և սուրբ Նշանացըս, առ ոտս քրտնաջան, արի և քաջ Աւագտէր վարդապետի՝ հօրեղբօրս մերոյ, և իմ եղբարցս՝ տէր Զաքարիա աբեղային և տէր Աբրահամ նկարողին։ Ի թուականութեան Հայոց ՋԼԶ. (1487), ի յընտիր օրինակէ, ի հայրապետութեան տէր Սարգսի՝ յաթոռն սուրբ Էջմիածնի, և ի զսնութեան Յաղուպ-պէկի, որդւոյ Հասան-բակին**, ի դառն և ի նեղ ժամանակի, զոր նեղեալ եմք յանօրինաց և յանիրաւ պահանջողաց...

* Մ. Տեր-Մովսիսյանի ընդօրինակության մեջ՝ «Յորնաթան» է. ուղղելի է «Յովնաթան» կամ «Յորդանան»։

** Հիշատակարանը տեղ է գտել նաև Ղ. Փիրղալեմյանի «Նշխարք պատմ. հայոց» աշխատության Բ հատորում (Երևան 4515, էջ 228—229)։ Այստեղ «Յաղուպ-պէկի» և «Հասան-բակի» փոխարեն գրված է՝ «Յաղուպ շահին և որդւոյ Հասան շահին»։

118

ԳԱՆՁԱՐԱՆ

Երևան 6273 (Ղ. Փիրղալեմեան, Նշխարք պատմութեան հայոց), էջ 346—347, Վանի ս. Խաչի վանք

Գրիչ՝ Ներսէս
վայր՝ Նորշէն

Արդ, գրեցաւ այս հոգելի մատեանս, որ կոչի Գանձարան, ի գեւղս որ կոչի Նորշէն, ընդ հովանեաւ սուրբ Սարգսի զօրավարիս, ի հայրապետութիւն տեառն Ստեփաննոս կաթողիկոսի Աղթամարայ, և ի թագաւորութիւն այլազգեաց Աղուպ սուլտանին, որ յարևելից մինչև ի մուտս արեվու հաւաքեալ ունի, այլ և ի դառն նեղութիւն և ի հարկապահանջութիւն մատնեալ զազգս քրիստոնէից, զոր բազումք մահ խնդրեն անձանց իւրեանց ի բազմանալոյ անօրէնութեան, զոր և յուսամք յաստուած, որ ազատէ զքրիստոնեայք ի ձեռաց անօրինացն, ամէն։ Ի թուաբերութեան հայկազեան աթեթական տումարիս ՋԼԶ. (1487) թւիս։ Զոր և ցանկացող եղև այսմ հոգելի տառիս արհեպիսկոպոսն Յոհաննէս՝ յիշատակ հոգւոյ իւրոյ, և ծնողաց իւրոց՝ հօրն Աստուածատուրն և մօրն Շնաւխտր խաթունին... Յայսմ ամի գնաց Սուլէյման պարոն ի վերայ Մոկաց, և Մոկաց պարոն փախեաւ, և էառ զերկիրն ամենայն և հնազանդեցոյց... [Յիշեցէք] և զիս զանպիտան գծողս զՆերսէս դպիրս՝ զանարժանս...

119

ԱԻԵՏԱՐԱՆ

Երևան 5847

Հետ. ստացող՝ Կիրակոս Բաղիշեցի
վայր՝ Կապուտկող

ա

126բ Ես Կիրակոս երէցս Բաղիշեցի և եղբայրն իմ Յակոբ ետուք զսուրբ Աւետարանս ի դուռն սուրբ Յակոբին՝ հայրապետին Մծբնայ, որ է ի Կապուտկողն, ձեռամբ իմ հօրքեռորդուն՝ Մէլքէսէթ եպիսկոպոսին և իմ հօրեղբաւրորդուն Կիրակոս քահանային Բէլլայ, որ մականուն Ընկուզկտեց ասեն։ Ի թվականիս Հայոց ՋԼԶ. (1487), յաւուրքն, որ զԲաղէշ ղազայ կանէր քուրդ։

Ես Հաւշօշէնց Կիրակոս ետու զսուրբ Աւետարանս, և ոք մի իշխեսցէ զսայ ծախել կամ գողանալ կամ գրաւել. և թէ ոք յանդգնի՝ գողանայ կամ ծախէ կամ գրաւէ՝ զպատիժն զՅուդային առնու, զԿայենին և զխաչահանուացն ի Քրիստոսէ աստուծոյ, ամէն։ Այլ կացցէ անջինջ յիշատակ ինձ՝ Կիրակոս Հաւշօշ իրիցուս, և եղբարցն իմ Յակոբին, և փոխեցելոցն ի Քրիստոս, և քւերն իմ Մանդասուն, և ծնօղացն իմ Ջանիբեկին և Նիգարխն, և հօրեղբաւրն իմ Ատոմ կրօնաւորին, և ծնօղացն Գուրջիբէկին և

Խէրիֆին, Կիրակոսին և Էվատ-Մէլէֆին, Վարդանին և Մէլքէսէթ իրիցուն և Խաթուն-Մէլէֆին, և ամենայն արեան մերձաւորացն իմ՝ կենդանեացն և հանգուցելոցն, և որք հանդիպիք սուրբ Աւետարանիս, լի բերանով աստուած ողորմի ասացէք, ամէն։

Եւ ետու զսուրբ Աւետարանս ոսկի խաչով և արծաթ ոստներով և կոճակով և նշխուն տըփով և Ը. (8) շորով. որ լաւ պահէք աստուած ձեզ վարձք տայ, ամէն։

Բ

50բ Ես Կիրակոս էրէցս և եղբայրն Յակոբ Բաղիշեցի, որ մականուն Հաւ-
ջօշենց ասեն, ետու զսուրբ և ղաքանչելագործ Աւետարանս ի դուռն Կապուտկողան* սուրբ Յակոբին, ձեռամբ Մէլքէսէթ եպիսկոպոսին և Սարգիս Կնենց կրօնաւորին...**

120

ՃԱՇՈՑ

Երևան 6273 (Ղ. Փիրղալեմեան, Նշխարք պատմութեան հայոց), էջ 343, Սեբաստիոյ ս. Նշան

ա

Գրիչ՝ Փիլիպպոս
վայր՝ Սեբաստիա ս. Նշան վանք

...Եւ արդ, մեծ րաբունապետն և զքաջ հռետորն՝ զՄատթէոս վարդապետն, որ յայսմ ժամանակիս փայլէր ի մէջ վարդապետաց որպէս արեգակն, փափագեցաւ բանին, որ ասէ թէ՝ Երանի որ ունիցի զաւակ ի Սիոն և ընդանեակ Երուսաղէմ, և ետ գրել զսուրբ գիրքս յիշատակ իւր և ծնողաց իւրոց...

Այլ և գրեցաւ սա ձեռամբ Փիլիպպոսի բազմամեղ և ախմար գրչի, ընտիր և ի ստոյգ օրինակէ, ի մեծափառ ուխտս որ կոչի սուրբ Նշան, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնիս, սուրբ Կարապետիս, և Պետրոս հայրապետի սուրբ գերեզմանիս և այլ բազմահաւաք սրբոցս, որ աստ կան հաւաքեալ. յառաջնորդութեան սուրբ ուխտիս և երկրիս Սեբաստիոյ՝ Մատթէոս վարդապետի և Յովհաննէս եպիսկոպոսի...

Արդ, գրեցաւ ի թուականիս Հայոց ՋԼԶ. (1487), ի դառն և ի նեղ ժամանակիս, որ Քրիստոսի հրամանքն յայս ժամանակիս կատարեցաւ, որ ասէ. Յարիցէ ազգ յազգի վերայ։ Պիղծն այն Բուտախ-բէկն դաստուր ունէր խոնդքարէն և էառ բազում հեծել, եկաւ ի վերայ Անթափու և ջարդեցաւ, և շատ աւար էած Սեբաստիոյ երկրիս. և բազումք սրախողխող մեռան և շատ տեղ աւերեցաւ. աստուած յայլ չարէ պահէ, ամէն։

---

* Գրված է «Կապուտյողան»։

** Շարունակության մեջ, ինչպես ա հիշատակարանում, խնդրում է հիշել իր մերձավորներին։

[Յիշեցէք զմիաբանքս Սեբաստիոյ *ս. Նշանի]* զՂազար *եպիսկոպոսն,* զՇմաւոն *վարդապետն,* զՂազար *վարդապետն,* զԱստուածատուր *վարդապետն և* զՅոհաննէս *վարդապետն։*

Բ

Ստացող՝ Մատթէոս վարդապետ

...Ես Մատթէոս *մեղօք լցեալ,*
Սեբաստիոյ *վարդապետ լեալ,*
Դատարկ անուան արժանացեալ,
Գործոց բարեաց թափուր մնացեալ։

121

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Բ. Կիւլէսէրեան, Ցուցակ Անկիւրիոյ 191, սյուն. 917—918

Գրիչ՝ Զաքարէ
վայր՝ Խրեզի վանք

504ա— *Ըստ ամին աւրհնակի երջանիկ և հոգէսէր տանուտէրն* Ճաւկար, *որ*
506ա *ստացաւ զսայ յիշատակ իւր, և ծնաւղացն, և Նորաբուս եղբաւրն տէր* Մխիթարին, *որ և փոխեցաւ առ Քրիստոս, ամէն, և դեռայբուս որդւոյն* Մարգարէ *սարկաւագին, և միւս որդւոյն, և դստերացն, և հարսին։*

Արդ, գրեցաւ ի թուիս Հայոց ՋԼԶ. (1487), յուլիս Լ. (30), ձեռամբ անարժան Զաքարէ *աբեղայիս։*

Արդ, ես Ճաւարս *որդի զայս ամենայն մտաւ ածի և յիշեցի զայն որ ասէ, թէ Որանի որ ունիցի զաւակ ի Սիովն և ընտանեակ յԵրուսաղէմ, և ետու գրել զկենսունակ սուրբ Աւետարանս, յիշատակ ինձ, և ծնողաց իմոց, և հարազատ եղբաւրն իմ տէր* Մխիթարին, *որ փոխեցաւ ի Քրիստոս, ամէն, և որդոցն իմ* Մարգարին:

Արդ, գրեց[աւ] սուրբ Աւետարանս ի վանքս Խրեզի, *ի դուռս սուրբ Աստուածածնին, և սուրբ Կարապետին և այլ սրբոցն, ամէն։*

Այլ և յիշեսջիք զսրբասնեալ կրաւն[աւ]որք սուրբ ուխտիս զԽրեզի *վանացս՝ զառաջնորդն զտէր* Սարգիսն, *զտէր* Առաքելն, *և զմալազն զտէր* Մէլքիսէթըն, *զի իւրեանք աշխատին ի բանս վանացն, և զիս յորդորէին ի գրել զսուրբ Աւետարանս։ Յուսամ յաստուած, զի անփորձ պահեսցէ զնոսա յամենայն չարէ և ի միւսանգամ գալստեան իւրոյ ընդ սուրբ Ճրգ-նաւորացն և ընդ սուրբ կրաւնաւորացն զերկնից արքայութիւնն ժառանգել տացէ, ամէն։*

Այլ և յիշեցէք զՆիկողոս *սարկաւագն, որ ի խարիպութիւնս ղմեզ յորդորեցէր և աստուած զինքն յորդորէ յիւր արքայութիւնն, ամէն։ Եւ զտէր* Յովհաննէս, *որ զթուղթս կոկեց, աստուած թողու զիւր մեղքն և զիւր ծնաւղածն, ամէն։*

122

ՄԱՇՏՈՑ

Երևան 6273 (Վ. Փիրղալեմեան, Նշխարք պատմութեան Հայոց), էջ 346, Վանի ս. Խաչի վանք

Գրիչ՝ Բարսեղ
վայր՝ Կտուց

...Արդ, գրեցաւ սուրբ Մաշտոցս յանապատս, որ կոչի Կտուց, *ընդ Հովանեաւ սուրբ և դիւահալած սուրբ* Կարապետին *և սուրբ Աստուածածնին, ի թուականիս Հայոց ՋԼԶ. (1487), ձեռամբ* Բարսեղ *կրօնաւորիս...*

123

ՄԱՇՏՈՑ

Երևան 955

ա

Գրիչ՝ Ազարիայ
վայր՝ Սղզայոյ վանք

246ա *...Արդ, գրեցաւ սուրբ գիրքս, զոր արարեալ է սուրբ Հօրն Մաշթոց վարդապետի ... ի թուականիս Հայոց ՋԼԶ. (1487) ամին։ Եւ ի մարդեղութենէն Քրիստոսի մինչև ի մեզ ՌՆՁԼԲ. (1487) ամին։*

Եւ գրեցաւ սա ի՝վանքս Սղզայոյ, *ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնի տաճարիս, եւ ի հերպետութեան սորին* Առաքել *կրաւնաւորի, ի հայրապետութեան տեառն* Սարգսի, *եւ մերոյ առաջնորդի սուրբ ուխտիս* Վարագայ *տեր* Յովանէս *արհեպիսկոպոսի, որ մականուն* Գունդուս *կոչի, և ի հերպետութեանն* Աղուբենց Ստոմ *կրաւնաւորի. ի թագաւորութեանն* Աղուր-բէկի, *ի պարոնութեանն* Սուլեմանին:

Արդ, ի յայսմ ամի ցանկացող եղև այս պատուական և լուսափայլ մարգարտիս բարեմիտ և պատուական տանուտէրն խաւչայ Ջանգիշէն *և ստացաւ զսա ի յարդար վաստակոց իւրոց՝ յիշատակ բարի հոգւոյ իւրոյ, և ծնաւղաց իւրոց* Յոհանիսին *և* Ամբար-խաթունին, *և եղբարցն* Ստեփանոս *քահանային և խաւչայ* Մովսեսին՝ *փոխեցելոյն ի Քրիստոս, և որդոց իւրոց* Աղուպշին, Սաֆարշին *և* Մուրադին, *որք տարաժամ մահուամբ փոխեցան ի Քրիստոս, եւ զդեռաբողբոջս ծաղկունքն խաւչայ* Գորգին, *խաւչա* Միրաքին
246բ *և* Սըմբատին, *և զբս // տերացն՝* Դովլաթին, Շանումին *և* Գուլգունին...

Արդ, յերես անգեալ աղաչեմ զձեզ հարք և եղբարք յիշեցէք ի սուրբ յաղաւթս ձեր զմեղապարտ գծողս զԱզարիայ *սուտանուն քահանայ, որ զանունս ունիմ և զգործս ոչ, և զծնաւղսն իմ, և զուսուցիչ* զԿարապետ *քահանայ, որ նահատակեցաւ ի ձեռաց անօրինաց* յԱրճէշ *քաղաքի, և զմայրն իմ* զՍաղդաք, *և զորդիքս իմ* զՖարղուզաթն, զԱմիրզատն *և* զԲարունակն, *որ զթուղթս կոկեաց. մանաւանդ յիշէցէք ի սուրբ յաղօթս ձեր զխաւչա* Ջանգիշէն *և զծնօղսն իւր, որ ստացաւ զսուրբ գիրքս և ետ ի դուռն սուրբ*

247ա առաքելոցս Պետրոսի և Պաւղոսի. և մի ոք իշխեսցէ հեղձացուցանել զսա ի դրանէ սուրբ առաքելոցս գողանալով կամ ծախելով կամ գրաւելով, և ով ոք յանդգնի և առնէ՝ պատուհասի ի սուրբ առաքելոցս...

Բ

Նկարող՝ Կիրակոս

Զնկարող խորանիս՝ զբազմամեղ Կիրակոսս, և զծնօղսն իմ աղաչեմ յիշել ի տէր։

124

ՄԱՇՏՈՑ

Երևան, պատառիկ 1825

Գրեցաւ Մաշտոցս ի թվականիս Հայոց ՋԼԶ. (1487). Ես արդ մեղուցեալ անարժան ծառ[այս]// ով կարդայք կամ աւրինակ[էք խն]դրեցէք մնաց Թողութ[իւն և աստուած] զձեզ յիշէ իւր արքայութե[անն]։

125

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 3709

Գրիչ՝ Մխիթար
վայր՝ Վարագ

259ա ...Դարձեալ աղաչեմք զձեզ յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր զաստուածասէր տանուտէրն զԹուվան, և զկենակիցն իւր ըզԹըլիփաշէն, և զծաղկեալ զաւակսն իւրեանց՝ զԱդէն, զՊապիկն և զՋանիբէ[կ]ն... և զեղբայրն իւր զԿարապետն, և զկենակիցն զՍաղբան, և ըզհայրն իւրեանց զխոջա Թաքարն, և զկենակիցն իւր զՍալըլիփաշէն, և զղստերքն իւր զԳալինասըն և զՇահումն և զԳալփաշէն՝ զհանգուցեալն ի Քրիստոս, // և զԱնդրի-
259բ ասըն և զկենակիցն իւր, զՋանիբէկն, և զկենակիցն իւր՝ զԹաքարմամէն՝ յի սրտէ և միամիտ մտաւք աստուած ողորմի ասացէք ի ժամ սոսկալի սուրբ պատարագին, և աստուած զձեզ ողորմեսցի, ամէն։

Եւ արդ, ես՝ յետինս ի կարգաւորաց և անարժանս ի բարի գործոց և անպիտանս ի մանկունս սուրբ եկեղեցւոյ և անհմաստ ի գիրս գրչութեան՝ Մխիթար սուտանուն քահանայիս, վա՜յ և եղուկ է ինձ, որ ոչ եմ արժանի կարգիս և անուանս։ Շնորհիւ տեառն սկսայ և ողորմութեամբ նորին կատարեցի զսուրբ Աւետարանս ի թուականիս Հայոց ՋԼԶ. (1487) ամին, ի յառաջնորդութիւն սուրբ ուխտիս Վարագայ տէր Յովաննէս արհեպիսկոպոսիս, զոր տէր աստուած հաստատուն և անփորձ պահեսցէ զնա յաթոռն իւր, ամէն։

...Աստուած ողորմի ասացէք ...և ինձ՝ անարժան գրչիս Մխիթար սուտանուն քահանայիս, և իմ ծնաւղացն՝ Յուսէսն քահանային, կենդանեացն և մեռելոցն՝ առհասարակ ողորմեսցի Քրիստոս աստուած, ամէն...

126

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 6273 (Գ. Փիրղալեմեան, Նշխարք պատմութեան հայոց), էջ 345—346.
Արծկէ ս. Սքանչելագործ

ա

Գրիչ՝ Ոքսաակէս
վայր՝ Բաղէշ, Ամրդօլու վանք

...Եւ ես՝ անպիտանս յամենայնի մեղուցեալ գրիչս Ռքսաակէս *աբեղայս՝ տեսի զսէր և զփափագ ուսթայ* Եւստշին, *զոր ունէր հետ սուրբ Աւետարանիս, եւ ձեռնարկեալ գրեցի զսուրբ Աւետարանս ի գառն և ի նեղ ժամանակիս, յերր քաղաքիս* Բաղիշոյ, *ի դուռն* Ամիրդօլոյ *սուրբ Յովանիսիս, և սուրբ Սիոնիս, ի կաթողիկոսութեան տեառն* Սարգսի, *և ի յաշխարհակալութեան* Եաղուպ-բակին, *որդւոյ* Ուզուն-Հասանին, *որ նստի յարքայանիստ և ի չահաստան քաղաքն* Թաւրէզ, *ի թուականիս Հայոց ՋԼԶ. (1487) ամի։*

բ

Ծաղկող՝ Կարապետ

էին որպէս եմք, լինիմք որպէս են, էաք որպէս դուք, լինիք որպէս եմք. գնացին նոքա, գնամք և մեք, գայք և դուք, գան, որ յետ ձեզ։

127

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Յ. Ժանիկեան, Հնութիւնք Ակնայ, էջ 84

Գրիչ՝ Մարգարայ
վայր՝ Աղբակայ երկիր,
Էրընկանի գիւղ

Արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ձեռամբ Մարգարայ *մեղաւորի, ի թուականութեանս Հայոց ՋԼԶ. (1487), ի յերկիր* Աղխբակայ, *ի գեա[ւ]ղս, որ կոչի* Էրընկանի, *ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնի տաճարիս, ի յառաջնորդութեան սուրբ աթոռոյն առաքելոյն Բարգողիմէոսի տէր* Յովհաննէս *արքեպիսկոպոսի և* Ղազար *քաջ և արի փիլիսոփայի, ...որ ասէք զաստուած ողորմին ինձ՝ մեղապարտ* Մարգարայ *գծողիս, և իմ ծնողացն, մանաւանդ և իմ վարպետացն* Զաքարիա *վարդապետին, և* Թադէոս *ճգնաւորին, և* Սուքիաս *մախտասի քաջ կրօնաւորին, և* Վարդան *կազմողին, և այլոցն ամենայնի...*

128

ԳԱՆՁԱՐԱՆ

Երուսաղէմ 1101, ՄՏՄ

Գրիչ՝ Հազարապետ
վայր՝ Երզնկայ, Խախ գիւղ

Գրեալ ի գաւառս Եկեղեաց, *ի մայրաքաղաքս* Եզընկայ, *ի գիւղն որ կոչի* Խախ, *ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնիս, և սուրբ Սարգսին, և*

սուրբ Կարապետին, ձեռամբ Հազարապետի անարժանի, ի թուիս Հայոց ՋԼԶ. (1487)։ [Ստացող պարոն Աւագ տանուտէր, կինն Սառայ և որդիքն Խաչատուր, Ճարակ, որք եռուն ի դուռն Դաւի՞թ եկեղեցոյ էրզրումայ].

129

ԱԻԵՏԱՐԱՆ

Երևան 357

Վայր՝ Աւագ վանք

ա

299բ ...Գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի սուրբ անապատս, որ կոչի Աւագ վանք, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնիս և սուրբ Կարապետիս և սուրբ Առաքելոցս Քրիստոսի։ Ի թվ. ՋԼԶ. (1487), առ ոտս երջանիկ րաբունապետին Յովաննէսի, ի յառաջնորդութիւն տէր Յոհաննէս եպիսկոպոսի, և այլք կրաւնաւորացն, որք աստ կան։

Արդ, աղաչեմ զամենեսեան, որք հանդիպիք սմա տեսանելով կամ աւրինակելով յիշեսջիք ի մաքրափայլ աղաւթս ձեր զանարժան սուտանուն աբեղայս, որ անարժան ձեռաւք իմովք գրեցի զսուրբ Աւետարանս, և զծնաւղքն իմ, և զամենայն արեան մերձաւորսն իմ, և որք յիշէք՝ յիշեալ լիջիք առաջի ահեղ ատենին Քրիստոսի։ Եւ խոշորութեան և սղալանաց սորա անմեղադիր լերուք, աղաչեմ, աղաչեմ։

բ

91բ Քրիստոս աստուած քո միւսանգամ գալըստեանդ յիշեայ զստացող սուրբ Աւետարանիս զէլմելիքն եւ զկողակիցն իւր զնաղարաճի Ամինատինն,... վասն որոյ ետ գնել զսայ ի հալալ ընչից իւրոյ և ետ ի գիւղն որ կոչի Հանդերձիք, ի դուռն սուրբ Սիոնի և այլ սրբոց, որ աստ կան հանգուցեալ։ Աղաչեմ զձեզ՝ քահանայք և սարկաւագ և բռայիս և ամենայն ժողովուրդք՝ մեծ և փոքր, լաւ պահեցէք ի կաթիլքէ, ի յաղոյ և ի գողէ։ Դարձեալ աղաչեմ զձեզ՝ մի ոք իշխեսցէ գրաւ դնել կամ ծախել կամ գողանալ, կամ ով յանդգնի՝ զխաչհանուացն առցէ և զմասն Ուդայի. և ամենայն սրբոց անիծեալ լինի, ով որ խնամ չտանի։ Յոյսրժամ զմասն ի վեր կալնուք, ողորմի ասացէք և աստուած ձեզ ողորմի, ամէն, ամէն և եղիցի։

130

ՃԱՌԸՆՏԻՐ

Երևան 6273 (Գ. Փիրղալեմեան, Նշխարք պատմութեան հայոց), էջ 348, Վանի Գաբեննից վանք

Գրիչ՝ Առաքել

...Եւ արդ, ես՝ անպտուղս ի բարեաց ...սուտանուն քահանայ Առաքել գրիչ, տեսի զսէրն տանուտիրոջն Յոհաննէս քահանային... և ամենակարող զօրութեամբն աստուծոյ կատարեցաք զսուրբ գիրքս ի դառն և ի նեղ ժամանակիս, յորում է թուական Հայոց ՋԼԶ. (1487)...

131

ՇԱՐԱԿՆՈՑ

Ա. Սիւրմէեան. Ցուցակ Հալէպի Ա, 9, էջ 27

Ստացող՝ Զաքարայ

519 *...Ըստացաւղ սորա* Զաքարայ *աբեղայ, յիշատակ ինձ, և ծընաւղաց իմոց՝ հաւրն իմոյ* Էրկիլ, *և եղբայրն իմ* Նատիր, *որ հանգուցեալ են ի Քրիստոս, և մայրն իմ* Կուլփաշայ, *և այլ եղբարս իմ՝* Թաիփշայ, Ստեփանոս, *և եղբաւր որդիք նորա* Հայրապետ, Անանիայ *դպիր,* Վարդան, Մարտիրոս, Թադէոս, Ազարիայ, Պետրոս, Անտոն *և յամենայն արեան մերձաւորացս, ամէն, եղիցի։*

Զ*սակաւ գծող սորա* Վրդանես *սուտանուն աբեղա յիշողք յիշեալ լինին ի Քրիստոս։ Թվիս. ՋԼԶ. (1487)։*

132

ԱԻՑՏԱՐԱՆ

Երևան 3334

Գրիչ՝ Զաքարա

ա

135բ Զ*մեղուցեալ և ղանարհեստ գրիչս* Զաքարա*, *անուամբ քահանայ կոչի[մ] և ոչ գործով, վա՜յ ինձ հարիւրապատիկ և հազարապատիկ, սևերես եմ աստուծոյ իմ կարգէս և ի պատուիրանացն աստուծոյ, և զծնաւղսն իմ* Էրկիլ, *և եղբայրն իմ* Նատիր, *որ կիսայհասակ հանգեաւ ի Քրիստոս, և այլ եղբարքս՝* Թայիփշայ, Ստեփաննոս, *և եղբաւրորդիք նոցա*** Հայրապետ, Մարտիրոս, *փոքրիկ դպիր* Անանիայ, *և ամենայն արեան մերձաւորացս, ամէն։*

Արդ, աղաչեմ յիշել ի տէր և աստուած զձեզ յիշէ յիւր միւսանգամ գալըստեանն, ամէն։

բ

240ա *...Արդ, աղաչեմ յիշել զտառատիպս գծագրաւղ սորա* Զաքարայ *անուամբ աբեղայ և գործով դատարկ ամենայն բարեգործոց. յիշատակ ինձ և ծնողաց իմոց՝ հայրն իմ* Էրկիլ, *և եղբայրն իմ* Նատիր, *որ կիսաւրեա հանգուցեալ են ի Քրիստոս և կրսեր եղբարքս իմ* Թաիփշա, Ստեփանոս, *և որդիք նոցա՝* Հայրապետ, Անանիայ *դպիր, և* Մարտիրոս, *և մայրն իմ* Կուլփաշայ, *և թոռնւթիւն հայցեցէք ծովացեալ և բազում մեղաց իմոց, և անմեղադիր լերուք, զի ձեռս քամի կայր, ի խիստ կարաւտութենէ գրեցի։*

---

* *Նախորդ հիշատակարանի հեղինակ՝ Էրկիլի որդի և Նատիրի եղբայր Զաքարայ գրիչն է, ըստ այդմ էլ տեղադրում ենք նրան առընթեր 1487-ի թվաշարքում։*

** *Իմա՝ «Եղբաւրորդիք իմ» կամ «որդիք նոցա»։*

133

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Բ. Գուշակեան, Ցուցակ Սեբաստիոյ ս. Նշանի. 34, էջ 34

Ստացող՝ Շահամիր

730 ...Գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ձեռամբ Սարգիս վարդապետի, ի Թվականիս Հայոց ՋԼԶ. (1487), ի յիշատակ բարի պարոն Շահամերին հոգոյն. և ծնաւղաց իւրոց՝ հաւրն Բախթիարին և մաւրն Քուրանին, և կնոջն Թուխթանայ, դստերն Դշխուին, քուրոջն Մարթային:

Արդ, ես Շահամիրս գնեցի զվարդափթիթ և զանուշահոտ, ծաղկաւէտ սուրբ Աւետարանս ի վայելումն հոգւոյ իմոյ, և ծնողաց իմոց, և ամենայն արեան մերձաւորաց իմոց. և եդի յիշատակ ի դուռն սուրբ Հրեշտակապետին։ Աստուած զիւրեանց յիշատակն անջնջելի պահեսցէ, ամէն։

— 104 —

ՅԱՅՍՄԱՒՈՒՐՔ

Ղ. Ալիշան, «Հայկարան», ՄՏՄ

Ստացող խոճայ Մուրատ, որդի խոճայ Սարգսի և Այմէլիքի, յիշատակ ետ ի դուռն սուրբ Սարգսի։ Կազմող Կիրակոս եպիսկոպոս։

135

ՀԱՒԱՔՈՒՄՆ ԲԱՆԻՑ ՆԱԽՆԵԱՑ

Երևան 6273 (Ղ. Փիրղալեմեան, Նշխարք պատմութեան հայոց), էջ 353—356,
Մշոյ ս. Կարապետ,
Վենետիկ 304 (643) Բ. Սարգիսեան, Ցուցակ. հտ. Բ, 1159—1161[*]

ա

151բ *Ի ՋԼէ. (1488) Թուականին եղև արհաւիրք ի բազում տեղիս, և կոտորեցաւ ազգն տաճկաց, զի յաշխարհն չաղաթային բազում պատերազմունք և արեան հեղումն եղև, և Մսրա սուլտանն և Հոռոմոց խոնդքարն զմիմեանս ջարդեցին և կոտորեցին։ Եւ մեծ սօֆի Արտաւէլ քաղաքին ժողովեաց Թղթով իւրով զամենայն սօֆիսն իւր՝ յամենայն երկրէ, զի էր սահմանք և սովորութիւն նոցա, որ յամենայն ամի փութային ի կոչն նորա յամենայն աշխարհէ կարմրագտակ սօֆիքն, և զինուորէին նմա իւրեանց Թոշակօք[5]. և փոխանակ առնելոյ ի նմանէ՝ ինքեանք տային նմա բազում ոսկի և արծաթ, և յամենայն պատերազմունս ընդ որ երԹայր՝ յօժարութեամբ կռուէին և մեռանէին առաջի նորա։ Որ և ես հիացեալ և զարմանամ ընդ այնպիսի կորստական անմիտ միամտութիւնն, զի մոլորեցուցիչ արուամոլն զայն՝ մեծ մարգարէ կարդային Թիւրեալքն ի ճշմարտութենէն, և սքանչելեօք համբաւէին զանուն նորայ՝ եԹէ ցամաք ոտիւք (անցանէ) ի վերայ գետոյ, և Թաղսեայ կացնաւ իւրով կտրէ զքար և զերկաթ և զամենայն ինչ. եւ այլ բազում սուտ համբաւօք բարձրացուցանէին զկործանեալն ի չարիս։ Որ և ժողովեաց յայսմ ամի արս իբրև Խռ. (40,000), և գնացեալ խաբեութեամբ եմուտ ի Շամախի, և զամենեսեան, որ ի ձեռն էած ի քրիստոնէից և ի տաճկաց՝ զարս և զկանայս սրով կոտորեաց, և զքաղաքն ամենայն հրով այրեաց՝ կումաշօքն և որ ինչ էր ի նմա։ Եւ զմանր տղայքն ժողովեալ առ ինքն և դիզեալ ի վերա միմեանց հինգ և վեց, և ինքն հարեալ ի վերուստ նիզակաւ՝ անցուցանէր մինչև ի ներքին տղայն. և վերացուցեալ նիզակաւն կանգնէր, և տղայքն աղիողորմ Թալկանային ոտիւք և ձեռօք ի ծայրս նի-*

---

[*] *Այս հիշատակարանի Բ. մասի մի ընդօրինակություն գտնվում է Մատենադարանի № 2748 ձեռագրում (էջ 226ա) և հավանաբար սրանից կատարված մի այլ ընդօրինակություն՝ Հայկ. ՍՍՀ կուլտուրայի մինիստրության գրականության և արվեստի թանգարանում (ֆոնդ Գ. Ախվերդյանի, վավ. № 6)։*

Ստորև տալիս ենք դրանց սկզբի մասը, որն այլ խմբագրության է պատկանում. «Իսկ ի վերջին ժամանակս ի զօրանալ Նեռին Կարապետին և չար կամարարացն նորին, նոր իմն մոլորութիւն և անասելի գործ գործեցին կարդացողքն նոցին և դիւալից շեխերն։ Ի Թվականիս մեր Հայոց ՋԼէ. (1488) եղև աստուածասաստ բարկութիւն ի վերայ Աղաբուք անուն գեղջին, որ ի նահանգին Կոտեբոյ, մերձ ի վանքն Ապարանից։ Զի չար սոֆիք բնակեալ էին ի գիւղն Աղաբուք և կոչէին շեխնոց և սոֆենոց, և բազում նեղութիւնս անցուցանէին ընդ աբեղայսն և կտրէին հանապազ զջուրս վանացըն և ոչ տային Թոյլ հանգչել նոցա»։ Շարունակությունը, աննշան գրչագրական տարբերու-

զակացն. և նա ծափս հարկանէր ուրախութեամբ և ասէր՝ Այս է ճշմարիտ ղազայն։ Եւ զանասունսն զամենայն՝ զձի և զջորի, զուղտ և զոչխար սրով կոտորեաց, և այնպէս ոչ խնայեաց ի մարդ և յանասուն։ Զոր զոյժ արկեալ տէրն Շամախու ի Թաւրէզ, առ փատշահ փեսայն իւր Աղուպ, և ծանոյց նմա։ Եւ նա յուղարկեաց զիշխանն մեծ Սուլէման բազում զօրօք, որ գնացեալ ջանիւ մեծաւ մարտեան, և յաղթեալ կոտորեցին առհասարակ զամենեսեան, և ինքեանց ևս շատք մեռան։

Բ

Դարձեալ ի սոյն ամի եղև աստուածասաստ բարկութիւն ի սօֆիսն Կոտերոյ երկրին*։ Է մօտ ի վանքն Ապարանից գեօղ մի սոֆէնոց Ատաւբուf** անուն, և բազում նեղութիւնս անցուցանէին ընդ աբեղայսն, և կըտրէին հանապազ զջուրս վանացն, և ոչ տային թոյլ հանգչել նոցա։ Եւ յաւուրըս բուն բարեկենդանին մի ոմն ի նոցանէ հարսանիս առնէր որդւոյ իւրոյ, և ամենեքեան ժողովեցան անդ և արարին նմանութեամբ կատակ բազում։ Եւ ապա բերեալ կողով մի եդին ի միջի՝ իբր սուրբ սեղան, աղիւս մի ի վերայ՝ որպէս զԱւետարան, և բերեալ սեաւ չըլով շներ և կացուցին շուրջանակի, և եդին անուանս նոցա զվարդապետացն և զեպիսկոպոսացն, զոր ճանաչէին։ Իսկ երկու ալևորք խրատ ետուն նոցա և ասեն՝ Մի առնէք զայդպիսի կատակդ, այդ մեծ գունաւ է ձեզ, որ զպեղծ շներդ ի սրբակաց ծառայքն աստուծոյ կու նմանեցուցանէք։ Եւ նոքա ևս առաւել մոլեալ ի չարէն, և բերեալ զոմն կերպարանէին սուտ մեռեալ, զի յետոյ յարուցանիցեն, և ո՛չ յարեաւ, այլ զառհաւատաչեայն ընկալաւ զյաւիտենից մահուն։ Եւ ապա բերեալ գինի, բրդեալ հաց, տային շանցն՝ յօրինակ հաղորդի։ Եւ նոյն ժամայն եղև աստուածասաստ բարկութիւն ի վերայ նոցա, զի եղև դղրդումն և ճայթումն ահագին, և ահեղ որոտմանէն ամենեքեան սատակեցան, որ ի տանն էին՝ բաց յերկուց ծերոցն։ Եւ եկեալ իշխանն Դերջնոյ՝ ետես զահագին գործն և զարհուրեցաւ. և սուր քարշեալ կամէր զմնացեալսն ինքն կոտորել, զոր ոչ ետուն մոլնայքն թոյլ, վասն որոյ հանեալ զմնացեալսն ի գեղջէն և փոխանակ նոցա կացոյց քրիստոնեայս, և արար հայանոց...

136

ՅԱՅՍՄԱՒՈՒՐՔ

Երևան 4859

Գրիչ՝ Յոճանէս
վայր՝ Այրիվանէf

649ա ...Արդ, այսմ հոգևոր և աստուածային և մեծափառ գանձուցս ցանկացողք եղեալ երիցս երանեալք՝ երկու հարազատ կրօնաւորք՝ Տէրտէր և Յովանէս, և բարէմիտ և աստուածասէր Զաfարէն, և որդին իւր Մարգար քա-

---

թյուններով, նույնն է, միայն վերջում ունի լրացուցիչ հետևյալ նախադասությունը. «Ի փառս Քրիստոսի աստուծոյ մերոյ։ Եւ այսպէս սքանչելեօքս հաստատեցան հաւատացեալքն առաւելապէս ի հաւատս ճշմարիտ, և անօրէնքն երկմրտեցին յընդունայն հաւատոց իւրոց»։

* «Այժմ Մամռտանք կոչեցեալ» (ծանոթ. Ղ. Փիրղալեմյանի)։

** Փիրղ՝. «Աղաբուկ»։

649բ Հանայ. եղեալք ի յանդաստանս եկեղե//ցւոյ և տեսեալ զդրութիւնս սպասուցն և կարգացն և զզանազանութիւն ամենայն կահիցն, զոր եդեալ ի փառս աստուծոյ, և ի յանգուտ մեր, և ի լուսաւորութիւն հոգւոց մերոց, և ցանկացեալք տրփմամբ հոգւոյն այսմ բազմաշխատ մատենիս և ետուն գրել զսա ի յարդար վաստակոց իւրեանց...

Զոր և ես՝ տառապեալ յոգի տէր Յոհանէս եպիսկոպոս ըսկսայ և կարողութեամբն աստուծոյ գծագրեցի մի ըստ միոջէ զմարգարտաշար բանս ի սփոփանս մտաց բանասիրաց և տաւնասիրաց անձանց, մանաւանդ ի սէր սիրելեացն աստուծոյ և ի պայծառութիւն սուրբ եկեղեցոյ՝ զլուսատուս Հայոց և զմխիթարիչս մտաց...

...Ըստ այսմ յուսոյ և պայմանի ցանկացան և այս բարեսէր և բարեմիտ արքս, երկու հարազատ կրաւնաւորքս Տէրտէր և Յովանէս, և զկէս գրոցս ետուն գրել, վասն զի ոչ ժամանեաց սրբասնեալ աբեղայն Յովանէս ի կատարումն գրոցս, այլ փոխեցօ մահւամբ յաշխարհէս ի յանանց կեանս, նոյնպէս և եղբայրն Տէրտէր փոխեցաւ առ Քրիստոս, և ոչ կարացին զբոլորն գրել տալ։ Վասն որոյ տեսեալ զսայ աստուածասէր և բարեմիտ այրն Ջաֆարէն և որդին իւր Մարգար քահանայն, և մայրն իւր Խէր-խաթուն, և ամուսինն իւր Խումար-խաթուն և զկէս գրոցս այլ նոքա ետուն գրել ի հալալ վաստակոց իւրեանց։

Արդ, եղև գրաւ գրչութեան սորա՝ այս մեծահանդէս ծաղկազարդ և հոգելից տառի, ի շրջագայութեան հայկազեան տաւմարի ՋԼԷ. (1488),
650ա ի դառն // և ի չար ժամանակի, որով նեղիմք ի բռնութենէ անաւրինաց, յանիրօ պահանջողաց։ Ի հայրապետութեան տեառն Սարգսի՝ ի յառաքելական աթոռն՝ ի սուրբ էջմիածինն, և յաշխարհակալութեան Յաղուպ-բէկին, որ ի սորա ժամանակս եղև թասպութիւն, զի ղատին թաթար էր և հալածէին զքրիստոնեայսն ի Թավրէզ քաղաքի, զի տաճիկ ոմն անուն Մենդի սպան զմեծ ախոյանն Հայոց ըզխաւճայ Միրաfն, վասն ի Քրիստոս հօատոցն, որ և յիշատակն աւրհնութեամբ եղիցի, ամէն։ Ի սուրբ և ի գերահռչակ ուխտս որ կոչի Այրիվանս, որ և հիմնարկեալ է ի սուրբ Լուսաւորչէն Գրիգորի, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնիս, և արեամբ ներկեալ Քրիստոսի սուրբ Գեղարդեանս, և սուրբ աջոյս Յովաննու, և Խոտակերաց սուրբ նշանիս, և տապանակի սուրբ Յակոբին և այլ բազմահաւաք սրբութեանցս, յառաջնորդութեամբ տեղոյս իմոյ անարժանութեանս՝ Յոհանէս եպիսկոպոսի, և հարազատիս իմոյ՝ գեղեցկատիպ մանկանս տէր Ստեփանոս եպիսկոպոսի, և ձեռնասունից հոգևոր որդ[ոց]ս՝ մերոց միաբանիցս՝ Յեսայոյ, և տէր Մաղաքիայի, և Կարապետի, Խաչատրոյ, և Ստեփանոսի, Մելքիսեթի, Աթանասի, Հերապետի և Ազարիայի:

Արդ, յերեսս անկեալ աղաչեմ, որք հանդիպիք սմա տեսութեամբ, յաւրինակելով, կարդալով և կամ լսելով՝ յիշեսջիք ջերմեռանդ սրտիւք և քաղցրագութ մտաւք ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր զստացողք սուրբ գրոցս զՏէրտէր քահանայ, և զՅովանէս քահանայ, և զՄաղթաւմշայ, նաև զբարեմիտ և զմեծազգի այրն Ջաֆարայ, և զկենակիցն իւր զԽէր-խաթունն, և զպատուելի և զփառաւոր և զճգնազգեաց քաջ րաբունապետն Ստեփանոս, և զՄարգար քահանայն, և զկենակիցն իւր զԽումար-խաթունն, և զքոյրն իւր

զՏղիսաբեդ, և զորդիքն իւր զՍիմէոն դպիրն, Ազիզբէկ, Գալուստ. և Ջաֆարայ, և Սանձակ, և զհաւրեղբայրսն զպարոն Ջանազիզն, և զԱմիրազիզն, զՄուշեղ և զԴօիբ՝ զփոխեցեալքն առ Քրիստոս, և զորդիք նոցին՝ զպարոն Դիլտարն և զՄաթէոս քահանայն, զպարոն Շանշէն, և զՇերանշէն, և զԳրիգորն, և զփեսայն իւր զՋանիկ-աղէն, և զդստերսն՝ զԹամթայ-խաթուն. զՍիրմիկ և զԴավլաթն:

550բ Արդ, ստացաւղքս աստուածային բուրաստանիս՝ զհասարակն՝ Տէրտէր և Ովանէս կրօնաւորք, վասն այն պատճառին, որ զբոլորն գրել տան, որ ի վանքս իւրեանցն յիշատակ լինի։ Երբ որ Ովանէս աբ[եղ]էն վախճանեցաւ՝ Տէրտէրն չկարաց թամամել, մեք՝ Այրիվանուց եպիսկոպոս և միաբանք աղաչեցաք զՏէրտէրն, թէ դու զքո բաժինն այլ այն գեղին տուր, վասն այն պատճառին, որ այն Բարձապի գեղն սուրբ Գեղարդեանս սեփհական ժողովուրդ է և գիրք չունին, զջուրն ծարաւում պիտի արբուցանել. և Տէրտէրն այլ կամաւորեցաւ, և միաբան շնորհեցաք զկէսն էլ հետ այն կիսում, որ Մարգար երէցն և իւր հայրն Ջաֆարէն գրել տուին և ծաղկով զարդարեցին և կազմեցին, և իւրեանցն անջինջ յիշատակ լինի։ Յայսմհետէ Բարձապոյ եկեղեցոյն է Այսմաւուրքս, որ հանապազ կարդան ի մէջ ժողովրդեանն, և զյիշատակութիւն ստացողաց սուրբ գրոցս կատարեն անխափան։

Արդ, վայելողք սուրբ գրոցս և կարդացողք և լսողք՝ յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր զՏէրտէր քահանայ, և զՅովանէս քահանայ, և զհայր իւրեանց զԱստուածատուր, և զմայրն զՍալթանն, և զքոյրն իւրեանց զԹանկսուղն, և զՄաղթումշէն, և զքըւեր դուստրն Խաթունջանն, և զայլ ամենայն արեանառու մերձաւորսն, ասելով ի խորոց սրտէ, թէ Տէր աստուած, ողորմեա նոցա և գրեա զնոսա ի գիրն կենաց, ամէն։

Այլ և կրկին անգամ աղաչեմ յիշել յաղաւթս ձեր զիս՝ զբազմամեղ գրիչս ըղտէր Յոհանէս եպիսկոպոս, և զեղբայրն իմ ղտէր Ստեփանոս եպիսկոպոս այսմ նահանգիս՝ Կոտայից երկրիս, որ աշխատեցայ բազում և հոգաբարձութեամբ գրեցի ըստ կարեաց մերոց, զի ժամանակս դառն էր. որ այլազգեաց շատ նեղութիւն քաշեցաք, որ յայսմ ամի խ. (40) աղատորգի կալան, թէ տանկացէք. այլ ողորմածն աստուած ձեռնտու և աւգնական եղև նոցա, յորոց մի էր եղբայրն իմ պարոն Հայկազն, և պարոն Աւագն, որ է. (7) ամիս կալուլական կացին, և բազում տուգանք տվին.
51ա և ի հաւատոցս Քրիստոսի ոչ դարձան։ [Ա]րարիչն աստուած վարձս բարեաց պարգևեսցէ նոցա յի[ւ]ր միւսանգամ գալըստեանն, ամ[է]ն։

Այլ և զհոգևոր ծնաւղն մեր՝ ըզքաջ քարտուղար վարպետն ղտէր Մաթէոս, որ զաւրինակն շնորհեաց, տէր աստուած զհոգի նորա ընդ սուրբ քահանայից դասակից արասցէ, ամէն։

Այլ և զսիրասնունդ հոգևոր եղբարքս մեր՝ ղտէր Ստեփանոս եպիսկոպոս պայազատ և ղտէր Մաթէոս եպիսկոպոս, որք աւգտակարք եղեն կամակցութեամբ, և ըծաղկող և զկազմով զարդարող գրոցս ղտէր Աւետիսանոսն, զՍիֆայելն և զՍիմէոն սրբասնեալ կրաւնաւորքն, այլ և զմարմնաւոր ծնաւղսն մեր յիշման արժանի արարէք, աղաչեմ, միով տէր-ողորմեայիւ...

137

ՃԱՇՈՑ

Երևան 4805

Գրիչ՝ Յովանէս
վայր՝ Վարագ

416բ ...Զոր տեսեալ զայսպիսի գանձս աստուածային և պայծառ լուսով
սրբասէր և բարեմիտ տանուտէրն Մանքումշէն, և ցանկացեալ այսմ աս-
տուածային փարթամ գանձուցս և ջերմեռանդ սիրով Հոգոյն սրբոյ և մեծ
փափագմամբ ստացաւ զսա ի յարդար վաստակոց իւրոց և ի քրտնաջան
աշխատանաց՝ ի վայելումն մանկանց նկեղեցոյ և յետ աստի կենացս
ելանելոյ յիշատակ բարի հոգոյ իւրոյ, և ծնաւղաց իւրոց Յովանիսի և
Զըմրութ-խաթունի, նաև եղբօր իւրում խոջայ Սաղաղի, և կողակցին
Քնհուշ-խաթունի, և զորդիքն իւրեանց՝ զխոջայ Ղարիպշէն, և զկողա-
կիցն իւր զԴովլաթ-Փաշէն, և զաւակաց նորա Գրիգորի և Բեկխսիճանի,
և զմիւս որդին զխոջայ Ատումն, և զմայրն իւր զՄուղալ-խաթուն, և զհան-
գուցեալ զաւակացս նորա զԱղաջան. զԽանումն, զՍալթանզադէն, և
զմիւս եղբայրն զխոջայ Թումէն, և զկողակիցն իւր զԽոնձէն, և զորդիքն
իւր՝ զՍարայէլ և զՄիֆայէլ և Մինաս, այլ [և] զխոջայ Մաղթումշէն, և
417ա զկողակիցն իւր // զՇախբաշէն, և զաւակս իւր զԽուդաբաշխն, և զՆզդան-
բաշխն, և զՄուրատբաշխն, և զԴուլամբաշէն, և զայրն իւր զխոջայ Նզ-
դանբաղշն, և զորդիքն իւր զՋանիարն, զՄիրաֆն, զՊարսամն, այլև ամե-
նայն արեան մերձաւորաց իւրոց և երախտաւորաց՝ կենդանեաց և հան-
գուցելոցն ի Քրիստոս։ Եւ ետ զսա ընծայ և նուէր սրբոյ Պետրոսի և
Պաւղոսի առաքելոյն, որպէսզի վայելեսցեն զսա մանկունք սուրբ եկե-
ղեցոյն և ուրախասցին սովաւ հանապազ ընթերցմամբ և յիշեսցեն ան-
մոռաց յիշմամբ յերկնայգնաց յաղաւթս իւրեանց զյառաջ յիշեցեալ ըս-
տացող գրոցս զխոջայ Մաղթումն, և զծնաւղսն իւր, և զեղբարքն, և
զազգն ամենայն, առհասարակ։ Մանաւանդ յիշել և լի բերանով և ուղիղ
սրտիւ աստուած-ողորմի ասել, եւ առաւել ի ժամ սուրբ և սոսկալի պա-
տարագին զենլոյն Քրիստոսի։

Արդ, գրեցաւ սա ի թվականի Հայոց ՋԼԷ. (1488) ամին, ի սուրբ և ի փառաւորեալ յերկնայնման հաստակառոյց և քրիստոսահիմն, առաքելաշնորհ և արքայաշէն, աստուածաբնակ և ջնորհապարգև եւթնաստեղեան տաճարացս, ի յառաջնորդութեան սուրբ ուխտիս տէր Յովանէս արհեպիսկոպոսի՝ իմաստուն և հանճարեղ արհի, պանծալի և հոգիընկալ վերադիտողի Վասպուրական երկրի։ Քրիստոս աստուած արեգակնանման պայծառացուցանէ զհոգի և զմարմին սորա և դասեսցէ ի դասս սուրբ հայրապետացն, ամէն։ Ի դառն և վշտաբեր ժամանակիս, յորում կամք ի նեղութիւն և ի տառապանս ի ձեռն այլասեռից ազգաց, զի զամենեսեան չարչարեն և նեղեն, տուժեն և տուգանեն, կեղեն և կեղեքեն. և այլ ազգի-ազգի վշտաւք տանջեն։ Եւ այս ամենայն եկն ի վերայ մեր վասն մեղաց մերոց, և ոչ դառնամք և ոչ ապաշխարեմք զանչափ չարիս մեր, այլ աւրըստաւրէ առաւելումք ի մեղս, և արհամարհեմք և անարգեմք զամենայն խրատ և զբանս սուրբ գրոց, որ է ի շահ և յաւգուտ հոգոց մերոց։

Այլ և առ մեզ է տեսեալ զբանս առաքելոյն, որ ասէ, թէ ի ժամա-
նակս յետինս, որ եմք մեք, յարիցեն մարդք արհամարհողք, ժպիրհք,
յանդուգն, բանսարկուք, անհնազանդք, ուսումնատեացք, արծաթասէրք, անձ-
նասէրք քան աստուածասէրք, ծոյլք, դատարկակեացք, չարաճճիք, որպէս
առ մեզ և ի մէնջ է ուսանել։ Զի փոխանակ բարոյ չարք եղաք. ամբար-
տաւանք, ամբարհաւաճք, վէսք, սնափառք, ստախօսք, ննջասէրք.
417բ բամբասողք, շոգմոգք, հայհոյիչք, մարդահաճոյք, կեղծաւորք, ա//րա-
տաւորք, նախանձոտք, երախտամոռացք, եղբայրատեացք, մանաւանդ
թէ և աստուածատեացք իսկ, և որ այլ ևս սոյնպիսիս, և յա՛ռաջագոյնս
քան զսոյնս՝ հայրն չարեաց և ծնիչն անաւրէնութեան, այսինքն սատա-
նայ սերմանեաց ի մէջ զուտ և սուրբ ցորենոյն, այսինքն ի սպասաւորքս
սրբարար և աստուածընկալ սեղանոյն, և զմարմին և զարիւնն Քրիստոսի
պատարագողացս, զի ոմանք զսահմանեալ աղաւթիցն անփոյթ արարեալ
անխտիր ի տաւնս տէրունականս ի մարմին և յարիւնն Քրիստոսի մեր-
ձենան, և կէսք զուսման և զգիտութեան ոչինչ փոյթ առնէն, այլ լոկ մի-
այն տգիտաբար զքահանայականն զործեն զգործ, և կէսք զհետ գինոյ և
ցքոյ շրջին և երեկանան ի նմա. և ոչ միայն այս՝ և եպիսկոպոսք ի վերայ
եպիսկոպոսաց յառնին, և քահանայք ի վերայ քահանայից, և ուխտա-
ւորք ի վերայ ուխտաւորաց, և կրաւնաւորք ի վերայ կրաւնաւորաց, և
զազատն ի բնէ՝ զեկեղեցի ասեմ, զոր Քրիստոս իւրով սուրբ արեամբն
ազատեաց, մեք ի հարկ և ի ծառայութիւն արկաք անաւրինաց յաղագս
փառաց և անձնահաճոյ կամաց։ Եւ արդ. որո՞ւմ թողութեան արժանաւոր
գտանիցիմք։ Եւ արդ, բաւականասցի ասացեալս, զի ոչ եթէ նախատելով
կամ չարախաւսելով զումեքէ գրեցի զայս, այլ ի խրատ և ի զղջումն
բարեմիտ ընթերցողացն ասեմ և լսողացն։

Եւ արդ, զայս ամենայն տեսեալ և իմացեալ հաւատ[ար]իմ և աս-
տուածասէր տանուտէրն խոջայ Մաղքումն, և յոյս և ապաւէն հոգոյ
իւրոյ արարեալ զսուրբ գիրքս և եղեալ ի խնդիր ջերմեռանդ սրտիւ և մեծ
յուսով։

Եւ արդ, ես՝ անպտուղս ի բարեաց և մեղաւորս յարդարոց, անկա-
տարս ի կատարելոց և մեղանչականս յանմեղաց, անկեալս ի կարգա-
ւորաց և անյիշելիս ի գրչաց, անարհեստս յարուեստաւորաց և տգէտս
ի գիտնականաց, բազմամեղ և սնոտանուն կրաւնաւոր Յովանէս գծողս,
տեսի զսէր և զփափագ սորա զոր ունէր առ հոգևորսն, և իմով տկարու-
թեամբս յանձն առի և ամենակարող զաւրութեամբն Քրիստոսի կատա-
րեցի զսուրբ գիրքս զայս, բազում և մեծ աշխատանօք հասուցի զսա յա-
ւարտումն յաստուածաբնակ և երկոտասան սիւն լուսոյ կառուցեալ անա-
պատս Վարագ, ընդ հովանեաւ սուրբ Նշանիս, որ է ի կենաց փայտէն,
և եւթն աստեղեան տաճարացս և այլ սրբոցս, որ աստ կան հաւաքեալ,
ի հայրապետութեան տեառն Սարգ[ս]ի կաթողիկոս ամենայն Հայոց,
վասն որոյ բարէխաւսութեամբ սուրբ և աստուածընկալ սուրբ Նշանիս
Վարագայ և սրբուհոյ Աստուածածնին Մարիամու, և աղաչանաւք ընտրե-
418ա լոց քոց սրբոց՝ Քրիստոս աստուած՝ զստացող գրոցս զխոջայ Մաղ//քումն
և զծնաւղսն իւր և զեղբայրսըն և զազգն ամենայն, զոր յառաջն յիշեցաք,

խորանակից և դասակից արասցէ սրբոց վկայիցն և զուրախարար ձայնն արձակեսցէ առ նոսա, եթէ Եկայք բարի և հաւատարիմ ծառայք, մտէք յուրախութիւն տեառն ձերոյ, ամէն։

Դարձեալ և մեղապարտ Յովանէս գծագրող սորա, զաղէտս տարակուսանաց իմոց առաջի մատուցեալ աղաչեմ զսրբութիւնդ ձեր, ո՜վ սիրելի և հաւատարիմ ծառայք Քրիստոսի, Հարք և եղբարք, սիրով հոգոյն, աներկմիտ հաւատով, լիակատար սրտիւ, բոլորախաւս լեզուաւ առաջի Քրիստոսի ի ժամ աղօթից ձերոց յիշեսջիք և զիմ անարժանութիւնս, վասըն զի աղտեղեալ է հոգիս մեղաւք և քան զամենայն մեղաւորս աշխարհի անարգագոյն գոլով։ Բայց յոյս ունիմ յողորմած բնութիւնն Քրիստոսի աստուծոյ, զի աղաչանաւք մաւր իւրոյ և ամենայն սրբոց, այլ և ձեր սուրբ աղաւթիւք ողորմութիւն ցուցցէ առ ծառայս իւր, և ծովացեալ մեղաց իմոց մաքրումն արասցէ և երկնից խորանաց մտիցն արժանացուսցէ ըստ իւրում ողորմութեանն։ Նաև զծնաւղքն մեր զԱրղանշահն և զՍուլան-Մէլիք, և զեղբարքն իմ զԽալիֆայ՝ տարաժամ հանգուցեալն, և զՄկրտիչն և զԱւետուսն, որ ննջեցին առ Քրիստոս, և զմիւս եղբայրն իմ զԹումէն, և զքոյր իմ Մուղալն, և զայլ ամենայն ազգատոհմքն մեր՝ զկենդանիսն և զննջեցեալսն, այլ և զերախտաւորն իմ զհոգևոր հայրն զԿարապետ քահանայն, որ բազում երախտիք ունի ի վերայ իմ, և զկողակիցն իւր զԳուլիզարն՝ զհոգևոր մայրն իմ, և զաւակս նորա զդեռաբոյս ծաղկունքն՝ զՎարոց սարկաւագ և զՅովանէս անթառամ ծաղիկն, Քրիստոս աստուած անսասանելի կենաւք պահեսցէ զսոսա մինչ ի խորին ծերութիւնն, ամէն։

Արդ, աղաչեմ զամենեսեան և յերեսս անկեալ պաղատիմ սու[ր]բ եղբարցդ, զի խոշորութեանն և սխալանաց գրիս անմեղադիր լինել, զի կայր մեր այս էր։

Դարձեալ, յերեսս անկեալ աղաչեմ զձեզ յիշել ի բարին Քրիստոս զերիցս երջանիկ և տիեզերալոյս վարդապետն զՄկրտիչ և զեղբայրն նորա զԳրիգոր քաջ քարտուղարն՝ զուսուցիչն իմ, որ փայլեն իբրև զարեգակն ի մէջաւրէի ի յերկիրս Տարբերունի, որ այժմ կոչի Բերկրի։ Քրիստոս աստուած արեգակնանման պայծառ ցուցանէ զհոգի և զմարմին սոցա ի յաւուրն դատաստանի և դասեսցէ ի դասս սուրբ վարդապետաց, հանդերձ ծնաւղաւքն իւրեանց, ամէն։ Եւ զԿարապետ սարկաւագն, որ
418բ աշխատեցաւ ի կոկել թղթիս, այլև զայնոսիկ, որ բոլոր սրտիւ // մեզ աստուած ողորմի ասեն՝ յիշելոցս ի սմա՝ ստացողաց և գրողաց և այլ աշխատաւորացն, ամէն...

138

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Մ. Աթոռ 29, «Էջմիածին» 1950 թ.
նոյեմբեր—դեկտեմբեր, էջ 84

Գրիչ՝ Վարդան
Վայր՝ Հաղբատ

253ա ...Ես գրել զսուրբ աւետաբեր Աւետարանս հաւատարիմ և բարեպաշտն, աստուածասէր և երկիւղած կինն Խոնք-Խաթուն։ Եւ ստացաւ

զսայ ի հալալ վաստակաց իւրոց յիշատակ իւր, և ծնողաց իւրոց՝ հօրն Ջանբաղշին և մօրն Ազիզ-Մէլիքին, և հանգուցեալ եղբօրն Յովանէս քահանային, որ տղայ տիօք փոխեցաւ առ աստուած և սուգ մեծ եթող ծնողաց իւրոց, և այլ եղբարցն՝ Մկրտչին և Մարտիրոս իրիցին, և եղբօրն Թարսեղին և Ղազարին, և հօրեղբօրն՝ Սիմէոնին, և որդոյն Ղուկասին, և ամենայն ազգականաց իւրոց՝ կենդանեաց և հանգուցելոց...

Արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թվականիս Հայոց ՋԼԷ. (1488), ի գաւառս Լոռոյ, ի յերկնայհանգէտ և ի դերայհռչակ սուրբ ուխտս Հաղբատ, ընդ հովանեաւ սուրբ Կաթողիկ[է]իս, և սուրբ Աստուածածնի, և սուրբ Առաքելոցս, ձեռամբ փծուն և անարհեստ գրչի Վարդան աբեղայի, որ անուամբս միայն և գործովս ոչ, որք հանդիպիք յիշեցէք ի Քրիստոս զիս և զծնողն իմ։

Ես Խոնդ Խաթունս ստացայ զսա յիշատակ ինձ և կենակցին Դովլաթիարին, և ծնողաց իւրոց՝ հօրն Յարազիզին և մօրն Յեսան-խաթունին, և եղբօրն Շամշին, և կնոջ նորին Շահիսլիմին, և զաւակացն Դաւթին և Յակոբին, և հանգուցեալ եղբարց՝ Յակոբին, Շահուելին, և քուերացն՝ Սառային և Գուլփաշին և Յաճապնուշին, և ծնողաց իմոց Ջանբաղշին և Ազիզմէլիքին, և եղբարցն իմոց Մկրտչին, կենակցին Խոսրովիբըղթին, և զաւակացն Մուրատբաղշին և Մարտիրոս քահանային, և կենակցին Խաթունջանին, և զաւակացն նորայբողբոջ Յովանիսին, և ամենայն արեան մերձաւորաց՝ կենդանեաց և հանգուցելոց։

Արդ, աղաչեմ ամենեսեանդ, որք հանդիպիք սմայ կարդալով կամ լսելով ի լուսատու բանիցս կամ օրինակելով, յիշեցէք ի մաքրայփայլ յաղօթս ձեր զԽոնդ-Խաթունն, և զիւրսն ամենայն, և զվերագրեալս ի սմա։ Ի յօժար կամաց և ի խորոց սրտէ միով տէր ողորմիայիւ արժանի առնել և յիշել ի ժամ աղօթից, և աստուած զձեզ յիշէ, ամէն։

Դարձեալ ես՝ Խոնդ-Խաթունս տվի ի յօժար կամօք զյիշատակս իմ՝ զսուրբ Աւետարանս իմ եղբօրորդոյն՝ Մարտիրոս նորընծայ քահանային, զոր տէր աստուած վայելել տացէ իւրեն և զաւակաց նորին։

Մի ոք իշխեսցէ զսայ հանել, կամ յիմոց, ի յօտարաց, եթէ ոք յանդգնի՝ պատժի։

Արդ, աղաչեմ յիշել ի տէր զբազմամեղ նկարողս և զկազմողս՝ հանդերձ բազմերախտ ծնօղօք իմովք։ Ինքն որ առատն է ի տուրս բարեաց՝ ձեզ յիշողացդ և մեզ յիշեցելոցս ողորմեսցի Քրիստոս աստուած և նմայ փառք յաւիտեանս, ամէն։

Ընդ նմին [յիշեցէք] զՎաղթանկն, որ կողին աշխատեցաւ։

139

ՄԱՇՏՈՑ

Երևան 6273 (Ղ. Փիրղալեմեան, Նշխարք պատմութեան հայոց), էջ 350, Կարին

Կազմող՝ Մարգարայ

վայր՝ Ցոնուս

Կազմեցաւ մաշտոցս ձեռամբ Մարգարայ կրօնաւորի, ի թուականիս Հայոց ՋԼԷ. (1488), ի հայրապետութեան (Սսայ) տէր Յոհանէսի և

եպիսկոպոսութեան տէր Դանիէլի, ի բերդս որ կոչի Ֆ[ո]նաւս, ընդ հովանեաւ սուրբ Հրեշտակապետացս, և սուրբ Աստուածածնիս, և կենսաբեր սուրբ Նշանիս, որ է բարեխօս ամենայն աշխարհի...

Ո՞վ եղբարք, անմեղադիր լերուք սխալանացս, քանզի տարիս դառն էր և խառնակ։ Յայսմ տարոջս երեկ խոնդքարի տղէն ի վերայ Մսրայ սուլտանին, և զՍիս առաւ և զիր բերդորայքն զամէն, և շատ ազգի ազգի պատուհաս եբեկ ի վերայ աշխարհիս վասն մեղաց մերոց, և աստուած յայլ պէծարէն ազատէ։

140

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Իրանի Փերիա գավառ, Նամակերտ գյուղ, ՄՏՄ, ՍՏԱ

Գրիչ՝ Գրիգոր
վայր՝ Ջրվէժ

69ա ...Աստուած ողորմի Վարդան աղին և դստերն իւր Գուլմէլիքին։ Ես՝ Գրիգոր եպիսկոպոս գրեցի զյիշատակարանս թվ. ՋԼէ. (1488), ի գիւղս Ջրվէժ, ի հայրապետութեանս տէր Սարգսի և ի ղանութեանն Աղուպ փադշահին։

141

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Նոր Ջուղա 475, ՍՏԱ, ՄՏՄ

Գրիչ՝ Ստեփաննոս
վայր՝ Ցղնայ

234բ— ...Եւ գրեցաւ ձեռամբ յոգնամեղ և փցուն գրչի Ստեփաննոսի սուտանուն աբեղայի, որ միայն զձնն ունիմ և ոչ զվարս այսմ անպատում
236բ գանձիս։ Նայ և աւարտ սորա կատարեցաւ ի թվին ՋԼէ. (1488), յաշխարհակալութիւն Յաղոբ-բէկին, որդոյ Հասանբին, ի հայրապետութեան տեառըն Սարգսի, և ի մերոյ վերադիտողութեանս արհի և մեծաշուք եպիսկոպոսի տէր Ազարէի, ի Ցղնայ գեղիս, ի դուռն սուրբ Յովհաննէսիս և սուրբ Սարգսիս, զոր տեր աստուած անշարժ և անխախտ պահեսցէ յայսըմ հետէ մինչև յաւիտեան։

Արդ, ցանկացող սուրբ և աստուածախաւս գանձարանիս զԱբել քահանայն, որ և բազում աշխատութեամբ ետ գրել յիշատակ հոգւոյ իւրոյ, և ծնողացն իւրոց՝ զՄկրտիչ քահանայն, զմայրն զՔուրիկ, և զկողակիցն զնորմելիf, և զԴոնիայ, և զԱճրիկ, և զորդիսն իւր զԽսայի քահանայն, և զորդին իւր զԱբրահամ քահանայն, և զԱճարոն քահանայն, և զՏրդատ, և զընթանուր (՞) զՄկրտիչ սարկաւագն, և զՅոբն, և զԿոստանդիանոս, և զդստերսն զառհասարակ ամէն, և զհաւրեղբաւր որդիսն՝ զՊաւղոս քահանայն, և եղբայրն զԳորգիկ՝ ձեռնաւոր գեղոյս, և զայլ տանուտէրսն՝ զխոդաբաշխն և զՂամբարն, և զայլ առհասարակ ժողովրդեանն՝ մեծի և փոքու, արանց և կանանց, ծերից և տղայոց, որք կան ի

սպասաւորութիւն սուրբ եկեղեցոյս Գէորգայ, ի գեղն որ կոչի Յոքէվանս, ի գաւառն Գողթեան, որ և ամենեքին ագնական եղեն ի գնելն՝ յիշատակ իւրեանց և ննջեցելոցն, զոր աստուած բազում վարձս տայ, ամէն։

Եւ ով ոք որ յանդգնի ի յԱւետարանս այս գողանալով, ծախելով, գրավ գնելով, կամ այլ ինչ վնաս բերէ՝ մասն ու բաժին զՅուդայի և ըսպատիժն Կայէնին առցէ։

Ո՛վ սուրբ ընթերցողք և լոյս /// կամ աւրինակելով սուրբ աստուածախաւս կտակարանս, յիշեսջիք ի Քրիստոս զսուտ գրիչս զՍանփաննոս, և զծնաւղսն իւր զԷվպլ և զՍուլթանբաղթ, և զծնաւղսն իւր, և զամենայն արեան մերձաւորսն։

142

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 6358

ա

Գրիչ՝ Եղիա.
վայր՝ Քաշաթաղաց գաւառ
Խոզանաւար գիւղ

217ա ...Եւ Եղիա սուտանուն և փծուն և բազմամեղ և մեղսամակար էրեցս
գրեցաց զսուրբ Աւետարանս փափագանաւք, որ երետ զանցաւորն մամոնայս և էառ զանանց գանձս, որ ոչ ուտիչ ապականէ և ոչ գողկական հատանեն և գողանան, զի ուր գանձք ձեր՝ անդ և սիրտք ձեր եղիցին։

Յիշատակ է սուրբ Աւետարանս Եղիայի՝ գրչի սորա, և իւր ամուս-
217բ նին՝ ի Քրիստոս փոխեցելոյն ի տղա // հասակաւ, և իւր դստերոյն՝ Շահզաթին, այլ ոչ ունէր զաւակ յերկրաւոր, այլ ստացաւ զսուրբ Աւետարանս՝ էառ զթուղթն սորայ ի հալալ արդեանց իւրոց ...ի յիշատակ հոգոյ իւրոյ, և ծնողաց իւրոց՝ հաւրն իւրոյ Շապանին և մաւրն իւրո Նիկարին, և յամուսնոյն իւրո Կիւլփաշին, և դստերոյն Շահզադին, և յեղբարց իւրոց՝ Աղանանին, Ամիրմահա///ին, որ են ի Քրիստոս փոխեալ, եւ որ կային յերկրի՝ Դատիանին, Սաւալանին, և փոքրոյն՝ Սալթանին, որ է յանուն պապին, և մամին իւրոյ Սիրամարգին, և քուերաց իւրոց, և ամենայն յարեան յազգականաց՝ կենդանեաց և ննջեցելոց, և ամենայն զարմից, ամէն։

Արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թվականութեանս հայկազան տումարի ՋԼԷ. (1488), ի հայրապետութեան տեառն Սարգսի, ի յաթոռակալութեան Սիմեոնց Որդանան վարդապետի, եւ յաշխարհականութեանն* Եաղուպի՝ յարիւնարբու բռնաւորի, որ տիրեաց բազում յաշխարհի և գա-
218ա ւառի բռնութեամբ և իւրովի կամաւք // մինչև Խորասան տիրեալ։

Եւ գրեցաւ ի գաւառիս Քաշթաղուց, ի գէղս որ կոչի Խոզանաւար, ընդ հովանեաւ սուրբ Ստեփանոսի Նախավկայիս և այլ բազմահաւաք սրբոց, որ աստ կան հաւաքեալ։

---

* Իմա՝ «յաշխարհակալութեանն»։

Արդ, երես յանկեալ աղաչեմ զամենեսեան զսուրբ հանդիպողդ, որք պատահիք տեսութեամբ, կարդալով կամ աւրինակելով, որ և հանապազ ի ծոց յեկեղեցոյ պահէք և կարդայք ջերմեռանդ սրտիւք և քաղցրագութ կամաւք, յանմոռաց մտաւք և աստուածահաշտ աղաւթիւք զբազմամեղ գրիչս զՆղիա սուտանուն էրէցս և անարժանս, որ գրեաց զսուրբ Աւետարանս վասն հոգոյն յիշեսջիք ի Քրիստոս, և յինքն ողորմածն և առատ[ն] ի շնորհս պարգևաց, առհասարակ, ողորմեսցի ձեզ յիշողացդ և մեզ յիշեցելոցս, յամէն։

Արդ, ով ոք որ ցանկանայ յիշատակարանս կարելոյ՝ մասն Յուդայի և Կայենի առնու...

Բ

Ստացող՝ Անանիայ

219բ ...Եւ Անանիայ բազմամեղ և մեղսամակաւ էրեցս գնեցի զսուրբ Աւետարանս ի հալալ յարդեանց իմոց Եղիայ իրիցոյն, յիշատակ ինձ, և ծնողաց իմոց՝ հաւրն իմոյ Վարդանէս քահանայի և մաւրն իմոյ Շահսաւլդանին, և ամուսնոյն իմոյ Թանկսուղին, և որդոյ իմոյ Ազարիին, և յեղբարձն իմոց Յամիրղարին և Թումային և յամենայն յեղբարձն իմոց. և պապին իմոյ Մրուանին, և յամենայն ազգաց իմոց։

Արդ, աղաչեմ զամենեսեան, որք հանդիպիք սուրբ Աւետարանիս կարդալով կամ յաւրինակելով յիշեսջիք զմեզ, և աստուած զձեզ յիշէ իւր յարքայութեանն, ամէն, եղիցի, եղիցի։

143

ԱԻԵՏԱՐԱՆ

Նոր Ջուղա 29, ՍՏԱ, ՄՏՄ

Գրիչ՝ Մանուել
վայր՝ Կուֆի

ա

256ա ...Գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ձեռամբ յոգնամեղ և տկար գրչի Մանուէլի, ի գեաւղս Կուֆի, ընդ հովանեաւ սուրբ Գրիգորի և սուրբ Նշանիս, ի թվականիս Հայոց Ջ. և Լէ. (1488), ի հայրապետութեան տէր Սարգիս կաթողիկոսի և ի ղանութեանն Յեաղուպ-բէկին:

...Յիշեսջիք ի սուրբ յաղաւթս ձեր զիս՝ զանպիտան գծողս զՄանուէլս, և զծնաւղս իմ՝ զհայրն իմ զՊետրոս քահանայ և զմայրն իմ զԱլամշատ ...և սղալանաց և խոշորութեան գրիս անմեղադիր լերուք, զի կար մեր այս էր, և աչաց լոյսս պակասեալ էր, և հոգս ու պատրանք աշխարհիս բազմացեալ էր...

Բ

257ա Ջստացող սուրբ Աւետարանիս զՍանձակ, որ ...ըստացաւ զսա ի հալալ ընչից իւրոց յիշատակ իւրն, և ծնաւղաց իւրոց՝ հօրն իւր Շանրիարին և մաւրն իւր Նազակին, և եղբարցն իւրոց Աբրահամին և Յովանիսին,

և քեռայցն իւր Ազզին և Մարիամ կոյսակրաւն ապաշխարողին, Մէճրի-շատին, Վամաթին, Սիրիթուխտին, և ամենայն մերձաւորաց իւրոց. ամէն...։

144

ՇԱՐԱԿՆՈՑ

Երևան 1624

Գրիչ՝ Բարսեղ
վայր՝ Ասպիսնակ գիւղ

412բ ...Արդ, գրեցաւ սա ի թըւականիս Հայոց ՌՀԷ. (1488), ձեռամբ անարհեստ և փծուն գրչի Բարսեղ ծոյլ և անարժան քահանայի, ի յերկիրըս Քաշբերունւոյ, ի դեաւղըս Ասպիսնակ, ընդ հովանեաւ սուրբ Ստեփաննոս Նախավկային և սուրբ Երից մանկանցն, ի հայրապետութեան տէր Սարգիս կաթողիկոսի և յառաջնորդութեանն սուրբ ուխտիս Մեծոփայ Կարապետ արհեպիսկոպոսի, ի խնդրոյ պատուական և սրբասէր կրաւնաւորի Կարապետի գրեցաք ըզՇարակնոցս։

413ա Արդ, աղաչեմ զամ//ենեսեան, որք աւգտիք ի սմանէ յիշեցէք ի Քրիստոս զստացող տառիս պատուական կրաւ[նաւ]որն զԿարապետն, որ ստացաւ ըսա ի խալալ վաստակոց իւրոց յիշատակ իւրն, և ծնաւղացն Բարիոֆին, և մօրն իմոյ Թանկ-խաթունին, և մեծ պապուն իմ, որ գնացեալ է ի Քրիստոս՝ Ամիրմուլքին, և կողակցին իւրոյ, և եղբօրն Տիրատուն, և կողակցին Անին, և եղբօրն իւրեանց Կարապետին, և հօրեղբօրն Սուֆիասին, և կողակց[ին] իւրոյ Վարդ-խաթունին, և որդոյ իւրոյ Յովանիսին, և կենակցին իւրոյ Ասան-խաթունին, և որդւոցն իւրոյ՝ Բարիոֆին, և կողակցին Թուրվանդին, և Սֆանդարին, և կողակցին Մուղալ-խաթունին, և Սուֆիասին, որ մականուն Չաքալ կոչի, ի վայելումն Վարդան սրբասէր կրաւնաւորի, և քեռորդն Սալչուկին, և Աստուածատուր դպրին և քեռ Գուլումին:

Արդ, աղաչեմ զամենեսեան յիշեցէք ի Քրիստոս զԿարապետ կրօնաւորն, և զեղբայրն Մկրտիչն, և զկենակիցն զՄարգարիտն, և զդուստր զխախաթուն:

...Արդ, աղաչեմ զձեզ յիշեցէք ի սուրբ յաղօթս ձեր զսուտանուն գրիչս՝ զԲարսեղ անարժան քահանայս, և զծնաւղքն իմ զՄկրտիչն և զմայրն իմ զխաթուն-Մէլին, և զկողակիցն իմ զՄըրվարն, և զդեռաբոյս զաւակն իմ զՎրդանեսն, և զամենայն արեան մերձաւորքն իմ... Բայց խոշորութեան գրիս անմեղադիր լերուք, զի կար իմ այս է։

Ո՜վ եղբայ[ր]ք, յիշեցէք ի սուրբ յաղօթս ձեր զհոգևոր հայրն մեր
413բ զտէր Բարսեղն՝ զսրբասէր կրօնաւորն, որ բազում աշխ//ատանք և երախտիք ունէ ի վերայ մեզ և աստուած փոխարէն հատուցէ յիւր միւսանգամ գալուստն, զիւր արքայութիւնն պարգևէ իւրն և ծնողացն, ամէն...

145

ԳԻՐՔ ՀԱՐՑՄԱՆՑ ԳՐԻԳՈՐԻ ՏԱԹԵՒԱՑՒՈՅ ԵՒ ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՏՈՒՄԱՐԻ

Երևան 4454

Գրիչ՝ Ստեփանոս Ասպիսընկցի
վայր՝ Արծկէ

359բ ...*Արդ, գրեցաւ աստուածային այս մատեան, որ կոչի Հարցմունք, ձեռամբ անարհեստ և փծուն գրչի* Ստեփանոս *աբեղայի, ի վայելումն անձին իմոյ և յիշատակ ծնօղաց իմոց՝ հօր իմոյ* Մարտիրոսի *և մօրն* Եղիսաբեթի, *և եղբօր իմոյ* Յոհանէսի, *և զաւակին իւրոյ* Խուդաբաղշի, *և ամենայն արեան մերձաւորաց իմոց՝ կենդանեաց և հանգուցելոց և փոխեցելոցն ի Քրիստոս, ամէն։*

Արդ, հայցեմք ի ճաշակողացդ հոգևոր սեղանոյս և աղաչանս բազմապիսիս մանկանցդ եկեղեցւոյ, որք լուսաւորիք ի սմանէ ուսմամբ կամ օրինակելով, յիշեսջիք ի բարերարն աստուած զվերոյասացեալքս ի սմայ, և ներումն թողութեան խնդրեցէք յաստուծոյ կրկին ծնօղաց մերոց։

360ա *Այլ և զհոգևոր եղբարս մեր* զՅոհանէս *հերպետ և զմայրն իւր* զՓաշամէլիՓն, *որ բազում սիրով և գթով ընկալան զմեզ՝ բարերարն Քրիստոս աստուած ողորմի իւրեանց հոգոյն և իւրեանց ննջեցելոցն, ամէն և եղիցի։*

Արդ, գրաւ եղև այսմ մատենիս ի շրջագայութեան տոմարի հայկազան սեռից Ջ. հարիւրից և Լէ-նից (1488), ի գաւառիս Բզնունեաց, *որ է* Արծկէ՝ *հուպ քաղաքի, եւ ի սուրբ ուխտս* Երեշխւոր, *ընդ հովանեաւ սուրբ* Աստուածածնիս, *և սուրբ* Դանիէլ *տաճարիս, և այլ սուրբ նշանացս, որ աստ կան հաւաքեալ, և սուրբ խարազանաղգեաց կրօնաւորացս, որ յոյժ երախտաւոր գտան մեզ, զոր հատուսցէ նոցա փոխատուն աստուած։ Արդ, աւարտեցաւ սայ յոյժ աշխատանօք և կարի նեղութեամբ ի փառս Քրիստոսի աւրհնելոյ յաւիտեանս, ամէն։*

Դարձեալ, յիշեսջիք զՄեծուփայ *զսուրբ ուխտի մանկունսն։ Նախ ու առաջին՝ արհեպիսկոպոսն ղտէր* Կարապետն՝ *տեսուչ գաւառիս* Արճիշոյ. զՎարդան *հերպետն*, զՄկրտիչն, զԲարսեղն, զՅոհանէսն *և* զՅովանէս *գրոց աշակերտն, որ դաստէ մ՝ <մի> թուխտ շնորհեց, որ գրեցաւ* Տումարի *մեկնիչս. աստուած ողորմի իւր բարի հոգոյն, ամէն։ Այլ և* զԿարապետն՝ *փոքրն՝* Գրիգոր *երիցու որդին, որ զօրինակն՝* զՀարցմունքն *նայ ետուր ու գրեցաւ. աստուած յարութիւն կենացն պարգևէ իւր հոգւոյն և իւր ծնօղացն, ամէն. այլ և* զՇէկ Կարապետն, զխըժչցի Կարապետն՝ *զմահդասինն,* զՅակոբն *և զմիւս* Յակոբն, զՆերսէս *հերպետն,* զՀայրապետն, զԱւետիսն, *զէրէց* Մխիթարն՝ *զբարի հեզահոգին։ Այլ և զփոքր աբեղայքն* զՎարդանն, զԽաչատուրն, զՍտեփանոսն, զԳրիգորն, զՅովանէսն՝ զԲադիշեցին, *եւ* զՏայոնց Ստեփանոսն, *եւ* զՄկրտիչն *մեր՝* Ասպիսընկցին, *որ է ինձ ազգական, եւ* զՍտեփանոսս *գրչակս յիշեսջիք ի մաքրափայլ և յերկնաբացիկ յաղօթս ձեր, և որ առատն է ի տուրս բարեաց՝ ձեզ հայցողացդ և մեզ՝ խնդրողացս տացէ և շնորհեսցէ Քրիստոս աստուածն զիւր ամենառատ ողորմութիւնն, ամէն և եղիցի, եղիցի։*

146

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Մ. Աթոռ 129, «Էջմիածին», 1960 թ. Թ, էջ 63

ա

Գրիչ՝ Մկրտիչ
վայր՝ Տփխիս

Փառք...: Ըստ յաճախման աստուածային բանին և շնորհացն սրբոյ,
224ա որով լուսաւորէ զհոգիս աստուածասիրաց անձանց // և տպաւորէ ի նոսա զլոյս աստուածագիտութեան և մերձաւորս առնէ աստուածային երանութեանն։ Որ և զհուր սիրոյ իւրոյ արկեալ ի սիրտ աստուածասէր սրբասնեալ հեզահոգի Ղազար քահանային, որ մեծաւ ջանիւ և փափագանաւք ետ գրել զսուրբ Աւետարանս ի վայելումն անձին իւրոյ, և ծնաւղաց իւրոց՝ հաւրն իւրոյ Սէֆանդարին և մաւրն իւրոյ Բէգի-խաթունին, և կենակցին իւրոյ Գուլումին, և եղբարց իւրոց Ջանդարին, Մարտիրոսին, Թադէոսին, Ստեփանոսին, Ջաֆարին, Սպանդիարին, Խաչատուրին, և որդւոյ իւրոյ Ղուկասին, և դստերաց իւրոց Թանգիկին, Նարինին, Ազիզին, և քուերաց իւրոց Դեղա-խաթունին և Մարթա-խաթունին, և այլ ամենայն արեան մերձաւորացն։

Արդ, գրեցաւ զսուրբ Աւետարանս ձեռամբ մեղապարտ և անարժան գրչի Մկրտիչ սուտանուն քահանայի, ի թվիս ՋԼԷ. (1488), ի մայրաքաղաքս Տփխիս, ընդ հովանեաւ կամակատար սուրբ Աստուածածնիս և Գէորգայ զաւրավարիս, ի դառն և չփոթ ժամանակիս։

Արդ, աղաչեմ զամենեսեան, որք կարդայք և կամ աւրինակէք յիշեսջիք նախ ասացեալ զստացող սորա զտէր Ղազարն // և զիւրսն ամենայն, ընդ նմին և զհոգևոր եղբայրն և զքաջ վարդապետն զԱբրահամն՝
224բ զնկարող և զկազմող սորա, այլ և զհոգևոր եղբայրքն՝ զտէր Վարդանն՝ և զտէր Յովհաննէսն, և զտէր Եսայի աւագերէցն, և զԲարսեղն:

Եւ որք յիշէք բարի յիշմամբ և աներկբայ հաւատով՝ յիշեալ լիջիք ի Քրիստոսէ աստուծոյ մերոյ, որ է աւրհնեալ յաւիտեանս, ամէն։

բ

Նկարիչ՝ Աբրահամ

2բ Զստացող սուրբ Աւետարանիս զՂազար քահանայ, զԱբրահամ նկարիչ յիշեա, թվին ՋԼԷ. (1489)։

147

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Ե. Լալայեան, Ցուցակ Վասպ. 207, սյուն 507—510, Վանք ս. Սահակ եկ., 68

Գրիչ՝ Սարգիս
վայր՝ Բերկրի, Առեղս գիւղ

...Մեք՝ Յոհաննէս քահանայս և Յովաննէսս, Աւետս և Մուսիկս, Վարդանս և Սանակս, Աբրահամս և Դաւիթս և Յակոբս, Մարգարիտս և

Թագուհիս, և որդեակս իմ Ստեփաննոս, և եղբայրքն իմ Թաւրոս և Սարգիս, ցանկացողք եղեալ մեր այսմ կենսակիր և աստուածական սեղանոյս, որ և գովի ի շինուած արարչին՝ ի վերա հիմանն Յիսուսի՝ կարկէհան ակամբ ընդ արծաթոյ և ե[ւ]լիտական ոսկոյ, զի սա է ժառանգ լուսաճաճանչ և հրաշալի ուրախութեան երկնաւորաց և երկրաւորաց...

Արդ, ես Յոհանէս երէցս փափագող եղեալ այսմ աստուածային գանձուս և անպայման ուրախութեանս, և գրել ետու զսա ի դառն և ի վշտաբեր ժամանակիս, ի նեղ և ի դարանակալլիս աւո[ւ]ր, և ի թուին գերութեան հայկազեան /// տոմարիս մեր[ու]մս ազատութեան և Թ. (9) հարիւրերորդի երեսներորդի եւթներորդի (1488) հայկազեան սեռիցս, ի հայրապետութեան տղա Ստեփաննոսի, ի տիեզերակալութեան Ղուբելա, և ի կողմկալութեան Արղու, և ի բռնակալութեան ազգին Նետողայ։

Արդ, գրեցաւ ի դուռն Նախավկայի և յառաջին սարկաւագի և այլ սրբոցս, որ կան շուրջ զմեւք, ի գեղս Առեղս, յերկրի Տարբերանւոյ, ու կոչի Բերկրի: Զթխացեալ և մեղաւք լցեալ զՍարգիս՝ գրողս սուրբ Աւետարանիս, աղաչեմ զձեզ, ո՜վ լուսերամից դասք և որդիք վերին Սիոնի. անմոռաց հայցեցէք ի հեզէն և ի մարդասիրէն, ի Քրիստոսէ աստուծոյ մերոյ զթողութիւն իմոց յանցանաց, և ի ձեռն մաքրափայլ աղաւթից ձերոց ոչ կրեցից զանտի ամաւթն և զարտասուսն անվախճան, զի յոյժ քան զամենայն երկրածինք՝ առաւել գտա ստունկանող պատուիրանաց արարչին իմոյ Յիսուսի։ Աղաչեմ զձեզ, ո՜վ եղբարք, գթութեամբն աստուծոյ և տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի՝ սխալանաց և խոշորութեան անմեղադիր լինիք։ Կրկին յիշման բարոյ արժանի արարէք զՅովհաննէս սրբագրնեալ քահանա, և զծնողսն իւր, և զաւակսն իւր, զերիցակինն իւր, և զհաւրեղբարքն իւրեանց՝ ամուսնաւքն և զաւակաւքն պահեսցէ տէր աստուած ի խաղաղութեան։ Եւ թէ ոք զյիշատակարանս կտրէ կամ անուն քերէ՝ ջնջեսցի և ինքն ի դպրութենէ կենացն յաւիտենից, ամէն։

148

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Նյու-Յորք*

Գրիչ՝ Ղազար
վայր՝ Եկեղեաց գաւառ
Աւգսենդ վանք

559 Արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թուաբերութեանս Հայոց ՋԼէ. (1488), ձեռամբ մեղաւոր և անպիտան ծառայիս աստուծոյ Ղազար երիցու, ի գաւառս Եկեղեաց, ի վանքս սուրբ Աւգսէնդ... Զստացող սուրբ Աւետարանիս զՆզիան, և զծնաւղսն, և զորդին իւր զՄուրատն, և զեղբայրն զՄեծպարոն: Աստուած ողորմի Մար-խաթունին հոգւոյն արդար ստթմանէ իւր ետ յԱւետարանին գին՝ Նզիան զյիշատակ, ի Թորոս երեց ապսպրեց**։

* Յիշատակարանի ընդօրինակությունը շնորհակալությամբ ստացել ենք բանասեր Հ. Քյուրտյանից։

** Վերջին տողն աղավաղված է։

149

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 5339

184ա *Յիշատակ է սուրբ* Աւետարանս *տէր* Հերապետին, *և որդուն նորա տէր* Մարդայոսին, *և կողակցոն իւր* <*նորա*> Ծավինարին. *որ ստացաւ զայս սուրբ Աւետարանս ի հալալ ընչից իմոց. և ետու գին սուրբ Աւետարանիս ԾԺ. (110) ղուռուշ և մէկ ձի, յառի զսա յիշատակ ինձ և ծնողաց իմոց ի թվիս Հայոց Ջ. և Լէ. (1488)-ին։ Աղաչեմ զձեզ և որք հանդիպիք որոնելով և կամ կարդալով միով հայր մեղաւ անարժանս՝ տէր* Հերապետս *յիշեցէք։ Գրեցաւ ձեռամբ* Աբրահամ *վարդապետին և առաջնորդ* Աւեխաց՝ Ստեփանոս *վարդապետին։*

150

ՇԱՐԱԿՆՈՑ

Յ. Քոսեան, Ցուցակ Խ. Դադեանի, Բ. էջ 50

Գրիչ՝ Կարապետ
վայր՝ Բերկրի

Գրուած է ՋԼէ. (1488) թուին, Տարբերունեաց *երկրում,* Բերկրի *քաղաքում, ձեռամբ* Կարապետ *գրչի։* Գրիգոր *վարժապետ և քաջ բարտուղար* Խուլի *օրինակից։*

151

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Թ. Գուշակեան, Ցուցակ Սեբաստիոյ ս. Նշանի, 33, էջ 34

Կազմող՝ Հերապետ
վայր՝ Մուշ

ա

Դարձեալ, յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր զխաւճայ Մելքոն *և զխաւճայ* Մուրադն, *որ հրով այրեցին, որպէս զառաջին մարտիրոսքն, և զխաւճայ* Յոհաննէսն *և զ*Ովսէփն՝ *զ*Մէլքոնէ *որդիքն, և զ*Խանումն *և զդուստր իւր զ*Նանախաթունն, *և լի բերանով աստուած-ողորմի ասացէք նորա, ամէն...*

Դարձեալ, աղաչեմ զձեզ զվերջին կազմող սորայ յիշեցէք ի Քրիստոս՝ զսուտանուն Հերապետն, *ամէն...*

բ

Դարձեալ, աղաչեմ զհանդիպողքդ սուրբ Աւետարանիս յիշատակել յաղաւթս ձեր զխաւճայ Յոհաննէսն, *և ղծաղկեալ զաւակն իւր զ*Մելքոն, *զորդի խոճա* Յովսէփին, *և աստուած ողորմի ասել սոցա, և մեղաց թողութիւն և արքայութիւն խնդրել...*

Գրեցաւ գիրս ի թվին Հայոց ՋԼէ. (1488), ի յարաց ամսոյ ԻԹ. (29), յաւուր շաբաթու։

Գ

Ջվերջին սատացող զարդարեալ սուրբ Աւետարանիս գխոճա Յովանէսն, և զծնաւղ իւր զՄուրադն և զՄայրամն, և զկողակիցն իւր զՍուլթան, և զդեռաբոյս տղայքն զԽաչուկն, զՊապուկն, և զՍաւարն, և զՀոռմատն և սրայ հաս աղջիկն զԽանզատան, զկենդանիս և զհանգուցեալս ի Քրիստոս աստուած։

Արդ, աղաչեմ զձեզ, ո՛վ եղբայրք, որ հանդիպիք այս սուրբ Աւետարանիս կարդալով կամ աւրինակելով, յիշեսջիք ի սուրբ աղաւթս ձեր զխոճայ Յովաննէսն, որ գնեց զսայ ի հալալ և ի արդար ընչից իւրոց։ Դարձեալ աղաչեմ զձեզ, ո՛վ քահանայք, յիշեսջիք ի սուրբ աղաւթս ձեր զխոճայ Յովանէսն, որ ետ զարդարել սուրբ Աւետարանիս տուփն արծաթիւ, և աստուած զձեզ յիշէ յիւր սուրբ արքայութեանն, ամէն։

152

ԳԱՆՁԱՐԱՆ

Երևան 6273 (Գ. Փիրղալիմեան, Նշխարք պատմութեան հայոց), էջ 351, Կարնո գպրոցի թանգարան

Գրիչ՝ Սարգիս
վայր՝ Արզրումի Երկիր,
Խանկայ վանք

Փառք... որ ետ կարողութիւն տկար անձին իմոյ Սարգսի հասանել յաւարտ սորին յամի ՋԼԷ. (1488) թուականիս մերում։ Որ և գրեցաւ սա ի տիրախնամ յերկիրս Արզրումիս, ի վանքս որ կոչի Խանկայ վանք, ընդ հովանեաւ սուրբ Յարութեանս, և սուրբ Աստուածածնիս, և սուրբ Սարգիս զօրավարիս, և սուրբ Թագաւորիս, և այլ սրբոց նշանացս, որ աստ հաւաքեալ կան։ Ի յառաջնորդութիւն վանացս տէր Ներսէս եպիսկոպոսին, ի հարպետութիւն Մկրտիչ աբեղին, որ բազում աշխատանօք չանայր ի գործս վանացս, և այլ միաբան եղբարցս՝ տէր Սարգիս, և տէր Թորոսին, և տէր Սիմէոնիս, և տէր Կարապետիս, և Լեոն սարկաւագիս, որ զթուղթս նշանէր և կոկէր և խազէր...

153

ՇԱՐԱԿՆՈՑ

Երուսաղէմ 1624

Գրիչ՝ Առաքել
վայր՝ Աւագ վանք

408ա ...Արդ, գրեցաւ Շարակնոցս ի լաւ և յընտիր աւրինակէ, թվ. ՋԼԷ. (1488), ի սուրբ անապատս որ կոչի Աւագ վանք, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնի, և սուրբ Կարապետին, և Առաքելոցս, առ ոտս Յովաննէս րաբունապետին, յառաջնորդութիւն տէր Յոհաննէս եպիսկոպոսի, ձեռամբ անարհեստ գրչի Առաքել աբեղայի...

154

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 277

Գրիչ՝ Յովանէս
վայր՝ Տիւրիկ

303ր ...*Արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ձեռամբ* Յովանէս *քահանայի, ի քաղաքիս* Տիւրիկոյ, *ի դուռս սուրբ Նշանիս, ի թվականին ՋԼԷ. (1488), ի դեկտեմբեր ամսոյ ի Ա. (1), ի խնդրոյ հոգեւոր և աստուածասէր* Սիմէոնի, *որ ստացաւ զսա ի հալալ և ի յարդար վաստակոց իւրոց և արար յիշատակ իւր, և ծնաւղաց իւրոց՝ հաւրն* Յոհաննիսին *և մաւրն* Քարամին, *և եղբաւրն* Հանաթին, *և կողակցին* Տուախին, *և ամենայն արեան մերձաւորացն ի եդ ի գեւղն որ կոչի* Սիմառայ, *ի դուռն սուրբ Քրիստափորին, յիշատակ ինձ և ծնաւղաց իմոց։ Ջունի ոք իշխանութիւն և հրաման, ոչ իւրքն և ոչ աւտարք, որ հանէ զսա ի դրանէ սուրբ տաճարին, այլ եթէ փորձանք հանդիպի՝ ահ կամ փախ, նա ի յամրոց տանէ և թաքուցանէ՝ նա զաւրհնութիւնն յաստուծոյ առցէ։ Եթէ ոք յանդգնի զմասն Յուդայի և զպատիժն Կայենի առցէ և զարեան իմոյ վրէժ տացէ։*

394ա *Արդ, գրեցաւ սա ի հայրապետութեան և վերադիտողութեան նրկրիս* Կարապետ *վարդապետին, որ բազում աշխատութեամբ և ջանիւք առնել երետ զսա։ Աստուած հատուցանէ իւր զանճառ բարիսն և զանսպառ ուրախութիւնն, ամէն։*

Այլ և յիշեսջիք զվերոասացեալս զՏուախն, *և զծնաւղսն իւր* զ Յովանէս *երէցն և* զԹուրան, *և զաւակն իւրեա[ն]ց՝* զՅոհաննէսն՝ *զփոխեցեալն առ Քրիստոս, ամէն**։*

155

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Նոր Ջուղա 548, ՍՏԱ, ՄՏՄ

Գրիչ՝ Սարգիս
վայր՝ Տիւրիկ, Կիւրղի վանք

295ա *Յամին ի տարբերութիւն Հաւոց թվիս. ՋԼԷ. (1488) ես՝ յոգնամեղ և տառապեալ գրիչս* Սարգիս *եպիսկոպոս, յանգ հանեալ աւարտեցի զսուրբ Աւետարանս ի գաւառիս* Տիւրիկոյ, *ի վանս* Կիւրղի, *ի դուռն սուրբ Աստուածածնին, և սուրբ Լուսաւորչին, և աստուածընկալ սուրբ Նշանին, և սուրբ Յակոբա, և սուրբ Յոհաննէս աւետարանչին։*

Արդ, աղաչեմ զձեզ, ո՛վ եղբայրք, յորժամ ընթեռնուք յիշեսջիք զանպիտանս և զանարժանս... Այլ և յիշեսջիք զծընաւղսն իմ զՂազարն *և* զՂատրիմէլիքն, *և զեղբարսն իմ* զՅոհանէս *երէցն և* զԱստուածատուր *երէցն, և զայլ արեան մերձաւորսն իմ, ամէն։ Այլ և յիշեսջիք զբազմե-*

---

* *Վերջին պարբերությունը գրված է այլ ձեռագրով։*

րախտ հայրն մեր զԿարապետ վարդապետն և առաջնորդ սուրբ ուխտիս և աստուած զձեզ յիշէ ի բարին։

156

ՄԱՇՏՈՑ

Զմմառ 93, Մ. Քեչիշեան, Ցուցակ, էջ 194

Նուաստ Յոհանէս կաթողիկոս նստայ ի յաթոռ կաթողիկոսութեան ի թվականիս Հայոց ՋԼԷ. (1488)։

157

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Իրանի Փերիա գաւառ, Միլակերտ գյուղ, ՄՏՄ

ա

...Արդ, ի թուաբերութեանս Հայոց ՋԼԷ. (1488) գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի դառն և ի նեղ ժամանակիս, որ սպառեալ բարէգործութիւն ազգէս քրիստոնէից և կանք ի նեղութեան և ի հալածանս ի ձեռս այլազգեաց վասն բազում մեղաց մերոց։ Արդ, կարի հիանալի և զարմանալի է ի ձմեռան ժամանակն վարդ տեսանել, վասնզի պաղ և ցուրտ և յամենայն բուսոյ խափանումն, նոյնպէս և այժմ խափանեալ յամենայն առաքինութիւնք ի մարդկանէ... Քրիստոսադաւ կինն Թանուխն և ամուսինն իւր Ստեփանոս... ստացաւ զսա... ողորմի ասացէք իւր, և իւր ծնաւղացն՝ հօրն Ղազանչի և մաւրն Նանին, և Խօյանդին, Ստեփանոսին, և զաւակացըն նորա՝ գնացելոցն առ աստուած՝ Ամիր-Մէլիքին, Գորգի-Մէլիքին, Շան-Մէլիքին և Դիլանչուն... և զանարժան գրողի, և զծնողսն, և զեղբարսն...

բ

Դարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս ղաղիխորով մայրն Թանուխն, և զմնացեալ զաւակն իւր զԴուլչահանն, և զսիրական փեսայն իւր զՎէգէնն, և զծաղկեալ զաւակս իւրեանց զՂմէլկէն, և զքոյրն Գուլչինարն, և զՍանակն:

Եւ արդ, միաբան սրտիւ աստուած-ողորմի ասացէք Ստեփանոսին, և ծնողացն նորա Կիրակոսին և Դովլաթին, և քուերն Մարթային, և եղբօրն Շանպարոնին...

158

ՍԱՂՄՈՍԱՐԱՆ

Տիրայր, Ցուցակ Օքսֆորդի Բոդլեան գրատան 34,
Երևան Մատենադարան «Անհատական արխիվներ» թղթ. 122, ձեռ. 120, էջ 2045

Գրիչ՝ Աստուածատուր

ա

229բ—30ա ...Տէր աստուած ողորմեայ ստացողի գրոցս պարոն Յոհանիսին, և ծնաւղաց նորա և զաւակացն, եւ ինձ գծողի սորա Աստուածատուր անարժանի, և ծնաւղացն իմոց, և եղբարցն, և համաւրէն ամենայն ննջեցելոցն, ի թվ. ՋԼԷ. (1488) գրեցի։

Բ

154ա Ողորմած տէր ամենի,
Միշտ ողորմած յամենայնի,
Որ ես առատ ի տուրս բարի,
Քաղցր և բարի մարդկան ազգի,
Տուր յամենայն ժամանակի,
Վարձրս բարեաց ըստացողի,
Մեծափառ այս կտակի.
Դեռաքուսիկ սարկաւագի՝
Սուրբ և ամբիծ ի գործ բանի,
Ժիր և ընտիր և միշտ բարի,
Ի գործ բանի տեառն Յիսուսի։
Նաև մանկանն դեռաքուսի՝
Պարոնիկ պատանեկի,
Որ վայելին զտառս գծի.
Յերկար ամաւք և անթերի,
Նաև ծնաւղաց իւր և զարմի
Եւ ամենայն ազգատոհմի,
Եւ գծողի, և կարդացողի
Տէր աստուած ողորմեսցի,
Ամէն, ամէն և եղիցի*։

159

ՃԱՇՈՑ

Երևան 4687

Կազմող՝ Թումա

292ա Արդ, ի Ջ. և Լէ. (1488) թուին, ի հայրապետութիւն տեառն Ստեփաննոսի պատուական հայրապետին, ես՝ սուտանուն և եղկելի ոգի Թումա քահանայ, որ զանուն ունիմ և գործք ոչ, ծառայ ծառայիցդ աստուծոյ, նոր կազմեցի զսուրբ գիրքս բազում աշխատութեամբ, քանզի հնացեալ էր կապն։ Եւ դուք մի բերան աստուած-ողորմի մեզ ասէք, և աստուած ձեզ ողորմեսցի ի յիւր միւսանգամ գալըստեան Քրիստոսի, ամէն։

160

ԱԻԵՏԱՐԱՆ

Երևան 7740

Արծաթապատող՝ Յովաննէս

1ա Արդ, ես Յովաննէս ծառայս աստուծոյ և Աննայ կենակիցս իմ տեսաք զայս սուրբ և պայծառ Աւետարանս, որ էր տվեալ անեբն իմ Ամիրշայ աղան սրբոյն Սարգսի աթոռ եկեղեցոյն, և կոճակն պակաս էր. [ս]այ

* Ձեռագրում կան նաև չափածո այլ հիշատակագրություններ՝ 42բ, 81բ, 121բ, 193բ էջերում։

մենք տվաք շինել արծաթի զկոճակնիս ԺԳ. (13) մթխալ, և զարդարեցաք զսայ վասն յիշատակի հոգոց մերոց, ի թվին Հայոց ինն հարիւր և երեսուն և եաւթն տումարիս (1488)։ Եւ դուք վասն սիրոյն Քրիստոսի յիշեցէք զմեզ և ասացէք թէ աստուած ողորմի Ամիրշայ *աղային, և մեզ* Յովաննէսիս, *և կողակցին մերոյ* Անճայ-խաթունին, *և աստուած զձեզ աւրհնէ, ամէն։*

Դարձեալ աղաչեմ, ո՛վ սուրբ քահանայք, զմեզ ի աղաւթից մի մոռանայք, զի յոյժ սիրով շինել տվի և զարդարեցի, զի զփոխարէնն ինքն Քրիստոս հատուսցէ մեզ, և իւր սուրբ տեսոյն արժանի արասցէ, ամէն։

161

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 4948

Գրիչ՝ Ներսէս

239ա *...Սուտանունս և այպի[կար] գրիչս և սուտանուն* Ներսէս *աբեղայս... յիշեցէք զիս, և զծնողսն իմ, և զստացող սուրբ Աւետարանիս* զԱսիլ-Մէլիք *տատն, և զմայրն իւր* զՇուշանն, *և զհայրն* Խաչատուրն, *և զդստերքըն* զ՚Խալաթն, *և* զԽոնդքարն, զԹամամն, *և* զՇամամն, *և զորդիքն իւր* զՃանփաշայ, Խուտիտատն, Սուրամէլն, *և զամենայն արեան մերձօրքն յիշեցէք ի Քրիստոս և աստուած զձեզ յիշէ։*

Արդ ես՝ Ասիլս *գնեցի զԱւետարանս իմ հալալ վաստակոց և տուի իմ սրտի յաւժարութեամբ ի* Սարգիս *էրեցն. ուշում դաւի չլինի էստից ի հազար տարին, ով որ յետ ու առաջ ասի՝ մասն Յուդայէն առցէ և խաչահանուացն։*

Արդ, ես Սարգիս *էրեցս փափաքէի և գտա, հայցէի և առի, ծարաւէի և զովացայ, և տուի զանգին մարգ[ար]իտս յիշատակ ինձ և ծնողացն իմոց և ամենայն արեան մերձաւորաց, և կողակիցին իմոյ* Շահանդուխտ, *և որդոցն իմ* Յոհանէս, Զեկիէլ, Ղուկաս *և դստերն իմ* Ոսկիհատ, Թանկազիզ. *զոր և աստուած վայելել տացէ մինչ ի խորին ծերութիւն, ամէն. Քրիստոսի փառք յաւիտեան, ամէն։*

Գրեցաւ ի թվականիս Հայոց ՋԼԷ. (1488)։

*Արդ աղաչեմ, ո՛վ սուրբ ընթերցողք, յորժամ ընթեռնուք զսուրբ Աւետարանս մի մեղադիր լինիք, զի կար մեր այս է, և գիրս առաջինն է. և յորժամ տեսնուք կարդալով և կամ աւրինակելով յիշեցէք սուրբ աղօթս ձեր և աստուած զձեզ յիշէ, ամէն...**

162

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Վենետիկ 110 (1130), Բ. Սարգիսեան, Ցուցակ. հտ. Ա, 491—492

Գրիչ՝ Սարգիս

ու

*Եւ զ*Սարգիս *գրաւղս յիշեսջիք ի տէր, ո՛վ սուրբ ընթերցաւղք սորա. միով տէր ողորմիւ և աստուած զյիշաւղք յիշէ յիւր արքայութիւն, ամէն։*

* *Շարունակության մեջ խնդրում է հիշել ստացող Սարգիս երեցի բազմաթիվ ազգականներին։*

Բ

323բ Ո՞վ սիրելի եղբայր, որ ի մէկ տարի և յերեկ ամիս ապա գրեցի, որ յաջողմունք չեղաւ. վասն սղալանաց մի մեղայդրեր, մեղա տեառն Ո. բերանն։

...Գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թվականութեան Հայոց ՋԼԷ. (1486), ի պարոնութեան Աղուբէկին. ի հայրապետութեանն տէր Յուսկանն: Եւ ես՝ Աստուածատուրս՝ որդի Իսմայէլին, գնեցի իմ հալալ ըռզակովն զսուրբ Աւետ[արանս] յիշատակ ինձ, և կենակցին իմոյ Խասկանն, և մաւրն իմոյ Մարդին, Տիրատրին, Քրիստաւստրին, Իսրայէլին, Մարգարին. Թորոսին, Ստեփանոսին, Խէրպարոնին, Ասլիպարոնին, Իսրայէլին, Շնոնորպարոնին: Եւ Աստուածատուրս՝ տուի յիշատակ սուրբ Աւետարանս ի Եփրիանոս քահանային։ Ով որ հակառակի սուրբ գրոցս կամ խլելով, կամ այլ պատճառանաւք հակառակի, յաստուծոյ զմասն Յուդայի առնու և զսատանայի. ոչ ում իշխանութիւն չկայ այս գրոցս։

Գ

Ոմն՝ տէր Պապ

Ձեռս երթայ գիրըս մնայ, ո՞վ եղբարք, և զիս զանարժան տէր Պապ աբեղայս յիշեայ ի տէր մին բերան, աստուած զքեզ յիշէ։ Յիշեցէք և զհարսներն՝ զԽիզանն և Բայլուն, աստուած զձեզ յիշէ։

163

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 6333 (Յ. Բարաղամեան, Ցուցակ Վասպուրականի), էջ 382

Գնող՝ Սարգիս

Ի Թուիս Հայոց ՋԼէ. (1488) ամին Սարգիս երէց գնեաց զսուրբ Աւետարանս յիշատակ իւր և ծնողաց իւրոց և ամենայն արեան մերձաւորացն...

164

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Մայր Աթոռ 194 «էջմիածին», 1963 թ., Զ, էջ 59

Կազմող՝ Մարտիրոս

309ա Զարագս ի չարիս, զունայնս ի բարիս, զՄարտիրոս աբեղաս մեղօք լիս՝ զվերջին կազմող սուրբ Աւետարանիս, ո՞վ սուրբ եղբայրք, յաղօթս ձեր յիշման արէք արժանիս. եւ դուք յիշեալ լիցիք ի Քրիստոսէ։

Թվ. ՋԼէ. (1488) յուլիսի ԻԱ (21) կազմեցաւ։

ՋԼԸ **1489**

165

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 6531

ա

Գրիչ՝ Գրիգոր
վայր՝ Գողթան գաւառ, Բստոյ վանք

262ա *...Արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ձեռամբ հոգնամեղ և անարհեստ*
գրչի Գրիգոր *աբեղայի, ի գաւառիս* Գողթան, *յանապատիս* Բուստոյ, *ընդ*
հովանեաւ ամենազաւր սուրբ Նշանիս, սուրբ Աստուածածնիս և սուրբ
Սարգսիս։
Արդ, պատճառ եղեն աստուածազաւր, աստուածաշունչ, քառագեո
սուրբ Աւետարանիս բարի կրաւնաւորքս տէր Մե[սրոբ], *տէր* Մո[վսէս//*
Ի թվ. ՋԼԸ. (1489), իշխանութեամբ Գողթեան *վիճակիս տէր* Ազա-
րիայի *եպիսկոպոսի։*
Արդ, աղաչեմ զամենեսեան, յիշեցէք ի տէր աստուած զփառաւոր
262բ *կրաւնաւորքս* զՄեսրոբ, *զ*Մովսէս, *զ//*Դաւիթ, Նահապետ, *զ*Յակոբ, *զ*Սար-
գիս *միայնակեաց. սիրոյ սուրբ Աւետարանիս, ոոպէս հրեշտակ աստու-*
ծոյ և զառաքեալն Քրիստոսի ծառայեցին զանարժան գծողս, քաղցր և
անուշ կերակուրս և ըմբելիս մատուցանէին...
Զստացող սուրբ [Աւ]ետարանիս, որ ետ գրել ի հալալ արդեանց և
263ա *ընչից [իւր]ոց՝ բարի կինն* Ղարիպ-խաթուն, *յիշատակ իւր, և // ծնողաց*
իւրոց, և ամենայն արեան մերձաւորացն, հաւրն իւրոյ Յաղուփշայիս,
Խութու-Մէլիքին:
Արդ, և կրկին ստացող սորա՝ նորաբողբոջ, մաքթուր ամենայն կա-
նանց, ճոխ հասակաւ, գեղեցիկ պայծառ գիմաւք, հաւատովն մեծ՝ նմա-
նեալ դստերացն Ահարոնի՝ Ազատ-խաթուն, *մաւրն յանդրանիկ* Ղարիպ-
խաթունին, Ազատն՝ *նմանեալ իշխան ազատաց, որ շատ <որ շատ>*
աշխատութեամբ եկեալ բարի ընչիւք՝ կերակրովք և ըմբելաւք ի սէր
սուրբ Աւետարանիս... Զերախտաւորն քահանայն զտէր Ովանէս, Շահ-
րիար, Յախտիար, Դամուր, Կուլիար, Մարթայ ///, Արֆայ, Պաղշայիս,
Ասայիշ. Ղուպիար, *զեղբայրն իմ* Ղուտայպաշխ, Ալահտատ, Խուտատաս:
Աղաչեմ, որք հանդիպիք կարդալով, յիշեցէք ի մաքրափայլ աղաւթս
ձեր, ամէն, և աստուած զձեզ յիշէ, ամէն։

---

* *Մեկուկես տող մաշված է ու չի ընթերցվում, 125ա էջի վրա գտնվող հիշատակագրության տվյալներով (ինչպես նաև նույն հիշատակարանի շարունակությամբ) լրացվում են այդ և նախորդ երկու տողերի վնասված մասերը։ Այդ հիշատակագրության մեջ կարդում ենք. «Զստացաւղ սուրբ Աւետարանիս արի և սրբասնեալ կրաւնաւորքս տէր* Մեսրոբ, *տէր* Մովսէս, *տէր* Դաւիթ. *զ*Սարգիս *միայնակեաց, յոր լի սրտէ յիշեցէք ի տէր Քրիստոս...»։*

263բ Եւ զիս՝ զանարժան գրիչս Գրիգոր, զհայրն իմ զՊետրոս քահ[ա-
ն]այ, զմայրն իմ Մեծրիշաա:
Գրեցաւ սուրբ Աւետարանս հայրապետութեամբ Սարգիս կաթողի-
կոսի, խանութեամբ Յաղուպ-պէկի, զի առաջնորդ սուրբ ուխտիս սուրբ
Նշանիս տէր Մեսրոբ աբեղայիս և Մովսիսի ստացողի՝ բարի կնոջս Ղա-
րիպ-Ղաթունի, ոսկեթել, ծիրանայծամ Ազատ-Խաթունի: Եւ ետուն սուրբ
Աւետարանս վախըմ և ընծայ սուրբ Նշանիս, սուրբ Աստուածածնիս
Բստոյ վանացս, յիշատակ իւրեանց և արեան մերձաւորաց իւրոց...
Յիշեցէք ի տէր Քրիստոս զնորընծայ մանկունքս սրբասնեալ կրաւ-
264ա նաւորքս՝ զՈվանէս, զՏիրատուր, // զՍտեփանոս, զփեսայրն իւր (Ղարիպ-
Խաթունի) Սկանդար, Խոիրշայ, Շիրազ, յիշեցէք և աստուած զձեզ յիշէ,
ամէն։

Բ

Կազմող՝ Խաչատուր
վայր՝ Նախիջոյ անապատ

264ա Կազմող սուրբ Աւետարանիս զԽաչատուր աբեղայս յիշեցէք ի յա-
ղաւթս ձեր և աստուած զձեզ յիշէ միւս անգամ գալուստեանն իւրում, որ
յառաջին նորոգումն է սուրբ Աւետարանիս, ի յանապատիս Նախիջոյ սուրբ
Ըստեփանոսիս և սուրբ Աստուածածնիս, և այլ սրբոցս, որ ա[ստ] հաւա-
քեալ կան ի բարէխաւսութիւն ամենայն հաւատացելոցս առ Քրիստոս,
ամէն։

166

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Մ. Աթոռ 15, «էջմիածին» 1950 թ. VII—VIII, էջ 84—85

Գրիչ՝ Բարսեղ
վայր՝ Քաչբերունիք, Ասպիսնակ
գիւղ

313ա— ...Արդ, յանկ ելեալ աւարտեցաւ աստուածախաւս և աւետաբեր
316բ սուրբ Աւետարանս ի թուականիս Հայոց ՋԼԸ. (1489), ի գաւառիս Քաչ-
բերունեոյ, որ կոչի Արճէշ, ի գեաւղս Ասպիսնակ, ընդ հովան[ե]աւ սուրբ
Ստեփանոսի Նախավկային և սուրբ Երից մանկանց վկայիցն։
Արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ձեռամբ Բարսեղ մեղսամակարթ
գրչի, ի խնդրոյ Յովանէս քահանային, որ ստացաւ զսա ոչ յաւելորդեաց
և կամ ի փարթամութենէ, այլ ի բազում տվայտութեամբ յաղթահարեալ
ի սիրոյ սուրբ Աւետարանիս, ըստ գրեցելոյն, թէ Սէր կատարեալ ի բաց
մերժէ զերկիւղ...
Զայս ամենայն լուաւ հաւատարիմ ծառայս աստուծոյ Շահրիարն,
և զՍաղդաթիար, և ծանեաւ զի սնոտի և ունայն է աշխարհս և անցաւոր
է մեծութիւն սորա, մեծաւ փափաքմամբ, յոյժ սիրով և յաւժար կամաւք
ստացաւ չքնաղ և զանհամեմատս ի բնաւս՝ Քրիստոսի աւետեաց բնա-
կարանս...
Ընկալաւ զսա մեծաւ ըղձմամբ ամէնօրհնեալ և երջանիկ տանու-
տէրն Դովլաթիարն ի վայելումն որդւոյն իւրոյ սրբասէր քահանայի տէր

Յովանիսին, և յիշատակ մեծ սպային պարոն Մէրճանին, և կողակցին իւրոյ Թուրվատայ-խաթունին, և զաւակացն նորին՝ Դովլաթիարին, և Շահրիարին, և Սաղդաթիարին, և Գով[լ]աթեարին ամէնօրհնեալ և ծաղկեալ զաւակացն՝ տէր Յովանէսն, և զխուբեարին, և Դուլիարին, և դստերըն խուբնիկարին, և զՇահրիարն, և զիւր օրհնեալ զաւակացն՝ զՄուրատն և զէզդանբաշխն, և դըստերքն զՄէրճշէն և զԴուլամփաշէն, և զկողակիցն զՄաղթումշէն, և զմիւս եղբայրն զՍաղթաթիարն, և ղողայքն, զէդկարն, և զՄէնրանն, և զԴուխտարն, և զկողակիցն՝ զնարին-խաթուն...*

Արդ, ես անպիտանս ի գիրս գրչութեան Բարսեղ սուտանուն քահանայ, աղաչեմ զձեզ, զի որք կարդաք կամ օրինակէք, լի բերանիւ աստուած-ողորմի ասէք ինձ՝ եղկելի գրչիս, և ծնողացն իմ Մկրտչին և Մէլիք-խաթունին, և կողակցին Մուաթ-խաթունին, և դեռաբոյս զաւակին իմ Վրդանէս, և դստեր իմ Մէլէքնին և Դուլփաշին, և ուսուցիչն իմ տէր Ազարիայն, և զամենայն երախ[տ]աւորն իմ և զամենայն ազգականս և զամենայն արեան մերձաւորքն՝ զկենդանին և զհանգուցեալն, աստուած-ողորմի ասացէք և աստուած ձեզ ողորմեսցի յիւր արքայութիւն, ամէն։

167

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Գ. Սրուանձտեանց «Թորոս Աղբար», Բ, էջ 437, Տիգրանակերտ, ս. Սարգիս եկեղեցի

Գրիչ՝ Յոհաննէս
վայր՝ Քաջբերունեաց գաւառ,
Սոսկոն գիւղ

...Գրեալ ՋԼԸ. (1489), ի Քաջբերունի՝ յԱրճէշ, ի Սոսկոն գիւղ, ընդ հովանեաւ սուրբ Ստեփաննոսի, ձեռամբ Յոհ[աննէս] քահանայի... Յիշեցէք... ստանուտէրն Տողան, զորդին Սիրուն, Վարոց, դստերքն՝ Բաղդադ և Բէկխաթունն, կենակիցն խաթուն-Մէլիքն, ուսուցիչն գրչիս տէր Յոհ[ան] Մանգասարն և Ջուլալ-խաթունն, որ շատ մարութիւն արար մեզ...

168

ՄԱՇՏՈՑ

Երևան 5860

Գրիչ՝ Թումայ
վայր՝ Բազենից վանք

Փառք... որ ետ կարողութիւն տկար անձինս և մեղսամած մատանցս անարժան գրչի Թումայի հասանել ի դրաւ մատենիս։ Արդ, գրեցաւ սա

---

* Շարունակության մեջ կրկնվում են նույն անունները և հայտնվում են սառցողների ազգականների նորանոր անունները։

ի վանքս Բազենից, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնիս և սուրբ Սար-
447բ գ//րսիս և Յիսականց սուրբ Աւետարանիս. ի Թուաբերութիւնս Հակաբեան տոհմի ՋԼԸ. (1489), ի խնդրոյ պատուական քահանայիս Ստեփաննոսի, յիշատակ հոգւոյ իւրոյ, և ծնաւղաց իւրոց Կիրակոսի և Սուլտանի, և եղբարցն Մուրադի և Աւետիսին, և հաւրեղբօրն Աստուածատրին, և կենակցին Խոնձային, քանզի տրտում են մարմնով, զի զաւակ ոչ ունին ի վերայ երկրի։ Որ ձեռնատու եղև գրոցս՝ տացէ տէր աստուած զանտրտում ուրախութիւն, ամէն։

Արդ, աղաչեմ զամենեսեան, որ հանդիպիք ի սմայ ինչ կերպիւ 'ւ իցէ, զխոշորութեան գրիս և սխալանաց չմեղադրել, և յիշել զյոգնամեղ
448ա և զբարի // ատեաց անձս, որ սոսկ անուամբ աբեղայ և [ան]արժան գործով՝ տէր Թումայ կոչեցեալ, յիշեսջիք ի պաղատանձ յաղօթս ձեր՝ զիս, և զծնօղսն ի մարմ[ն]ի զՏիրատուր և զԴուճար, և զամենայն ւարեանա ռիւսն իմ, և աստուած զձեզ յիշէ։

Դարձեալ, աղաչեմ կրկին մաղթանաւք և աղաչանաւք յիշեսջի՛ք առաջի Քրիստոսի զՍտեփանոս քահանայն, զկենակիցն իւր զԲէկիչ[ա]ն, և զաւակն զխուդաբաղշ և զԴովլաթշէն և զՄէճուբան, հալիմ արայ արժանի աստուածային տեսունե։

Եւ ես զսուրբ տաոս ի յաստուածապահ զօղս Կըզին, ի դուռն սուրբ Դանիէլի, և ի ձեռն սրբասնունդ քահանայից տէր Յովսէփին և տէր Մկրտչին, քանզի սովաւ հրճուին մանկունք եկեղեցոյ հանապազ։
448բ Եւ // որ սրտի մտաւք աստուած-ողորմի ասի՝ և ինքն դուրաւ ողորմութիւն գտանէ յարարչէն, ամէն։ Ամանաթ, ամանաթ, վասն սիրոյն Քրիստոսի և յուսոյ արքայութեանն՝ որ լաւ պահես, զի խի[ս]տ դառնութեամբ և պանդուխտ գրեցի*։

169

ՄԱՇՏՈՑ

Ջմմառ. 93, Մ. Քեչիչեան, Ցուցակ, էջ 194

Յոհ. Թլկուրանցի կաթողիկոս

Նուաստ Յոհանէս կաթողիկոս Թուլկուրանցի նստայ ի յաթոռ հայրապետութեան ի Թվականիս Հայոց ՋԼԸ. (1489), յունվար ամսոյն ԻԶ. (26), օրն չորեքշաբթի**։

---

* Շարունակությամբ այլ ձեռագրով գրված է հետևյալ անթվական հիշատակագրությունը. «Դարձեալ, աստուած ողորմի զՈստոնց Աստուածայտրուն, որ տասնևութ աղուրէկի ետուր յէսոր գին, որ տուն էլ չի դիցաւ» (էջ 449ա)։

Մյուս անթվական հիշատակագրությունը, որ, հավանաբար, արված պետք է լինի 1491 թ. կամ դրանից միայն մի երկու տարի հետո, տեղադրված է 1491 թ. ընդօրինակված Ճաշոցի (Երևանի 4822) հիշատակարանի ծանոթագրության մեջ։

** Ձեռագիրն ընդօրինակված է 1687 թ., գրիչն ընդօրինակել է նաև նախագաղափար օրինակի մեջ եղած կաթողիկոսաց ցանկը։

170

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԵՍԱՅԵԱՅ

Երուսաղէմ 144
Ա. Սիւրմէեան, Ցուցակ, Ա, էջ 309

Ընթերցող՝ Կիրակոս Թոլկորանցի
վայր՝ Էջմիածին

464 *Յինն հարիւր Հայոց թվին և ԼԸ. (28) ամէլ*[*] *(1489)* Կիրակոս Թոլկորանցին *ի* Գրիգոր *վարդապետէ ընթերցաւ զգիրքս յէջմիածին։*

171

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Ե. Լալայեան, Ցուցակ Վասպուրականի 251, սյուն. 596
Լիմ անապատ 390

Վայր՝ Աղթամա՞ր

*Զպատուական հայրապետն մեր զ*Ստեփանոս *կաթողիկոսն* Աղթամարայ *յիշեցէք ի Քրիստոս և աստուած-ողորմի ասացէք, որ ղաւրինակն շնորհեաց*[**]*, որ զցրուացանկն գրեցի, և զ*Յովանէս *եպիսկոպոսն, որ Բ. (2) կարմիր ետ, որ ետու ծաղկել։*

172

ՅԱՅՍՄԱՒՈՒՐՔ

Երևան 4728

Գրիչ՝ Ներսէս եպիսկոպոս
վայր՝ Աղթամար

ա

79բ *Աստուածածնի փոխման տաւնի Ը. (8)-օրեայ կատարման կիրակի առաւօտուն վերայփոխեցաւ յաշխարհէս տէրն* Ստեփաննոս *կաթողիկոսըն ամենայն Հայոց։*

Եւ եղև սուգ տրտմութիւն Հայոց ազգիս, և արեգակն և լուսին խաւարեցաւ, և վայ հազար բերան եղբօրս, եղուկ ու վայ Ներսէսիս, *որ դառն ելանէ իմ հոգիս, խաւարեցաւ աչս յերեսիս, հազար եղուկ իմ անձինս։*

Բ

84բ *..Որ ողորմի Քրիստոս ամենայն հաւատացելոց, եւս առաւել տէր* Ստեփանոս *կաթողիկոսին, որ դառն մահուամբ փոխեցաւ առ Քրիստոս և սուգ եթող եղկելի եղբօրս, և* Վարդանին, *և ծնօղացն և ամենայն ազգականացն՝ լի բերանով աստուած-ողորմի ասացէք, և վայ գծողիս և մերոցն։*

---

[*] Տպագրված է նաև Ալպոյաճյանի «Պատմ. Հայ-Կեսարիոյ» աշխատության մեջ (էջ 1846), որտեղ այս՝ «աւել» բառի փոխարեն գրված է ավելի ճիշտ թվացող «աւելորդին» ընթերցվածքը, ինչպես նաև «Թոլկորանցին»-ի փոխարեն «Թոլկորանցի»։

[**] Աղթամարի Ստեփանոս կաթողիկոսը աթոռակալել է 1464—1489 թթ.։ Անթվական այս հիշատակագրությունը տեղադրում ենք 1489-ի թվաշարքում՝ Ներսես եպիսկոպոսի հիշատակարանից առաջ, ուր հաղորդվում է Ստեփանոսի մահվան լուրը։

Գ

119ա ...Որոյ աղաւթիւքն և բարեխաւսութեամբն սոցա ողորմեսցի Քրիստոս աստուած տէր Ստեփանոս կաթողիկոսին, և ստացողի սուրբ տառիս դարբին Վարդանին, և ծնողաց նորին, և եղբարցն, և կենակցին, և ամենայն ազգականացն, և Կարապետին, Թումին, և կենակցին, և մեղաւոր գծողիս, և մեր ծնողացն, և իմ վարպետին՝ Մինասենց Թումին:

Դ

171ա ...Եւս առաւել և տեառն Ստեփաննոս կաթողիկոսին, մանաւանդ ըստացողի սուրբ գրոցս՝ ուսթա պարոն Վարդանին՝ լուսաւոր հոգուն, և իւր ծնօղացն՝ հօրն Հերպետին և մօրն Շամամին, և կողակցին՝ Ղըմաթին, եղբարց Դայուդին, քըւերն Շնոնւորին, ջոչ մօրն Շնոնւորին, փեսին Թումին, և դստերն Շամամին, և Աբգարին, Մարգրտին, և փեսկիր Կարապետին, և իւր ծնօղացն, և այլոց ամենայնի. լի բերանով աստուած-ողորմի ասացէք դարբին Վարդանին և ամենայն զարմից նորա, ամէն։ Ընդ նոսին և ինձ եղկելոյս՝ Ներսէս եղկելոյս՝ փըծուն գրողիս, և մեր ծնօղացն՝ Գուռչիբէկին և էմնային, և հարազատ եղբօրն իմ տեառն տէր Ստեփաննոս կաթողիկոսին՝ Հայոց վերայդիտողին, Ջանիբէկին և Մարտիրոսին, և մեր քեռոյն՝ տէր Դաւիթ կաթողիկոսին, և այլ ամենայն մերձաւորացն մերոց... ամէն։

Ե

184ա ...Քրիստոս աստուած ողորմեա ամենայն հաւատացեալ Քրիստոնէից և տեառն Ստեփաննոս կաթողիկոսին, եւ առաւել ստացողի գրոցս պարոն դարբին Վարդանին, և իւր ծնօղացն՝ հօրն Հէրպետին և մօրն Շամամին, կնոջն Ղըմաթին, և եղբօրն Դայուդին, քըւերն Շնոնւորին, այլև հօր մօրն Շնոնւորին, դստերն Շամամին, փեսին Թումային և Աբգարին, Մարգրտին, և այլ ամենայն մերձաւորացն. լի բերանով աստուած-ողորմի ասացէք դարբին Վարդանին, ընդ նոսին և ինձ՝ ողորմելոյս, բազմավէր ոգոյս Ներսէս փծուն գծողիս, և իմ ծնօղացն՝ Գուռչիբէկին և էմնային, և պարոն Պակուն, և մեր քեռուն՝ տէր Դաւիթ կաթողիկոսին, աստուած-ողորմի ասացէք և Քրիստոս աստուած ձեզ ողորմեսցէ յամենայն ժամ, ամէն։

Զ

286բ Նոյն աստուածային մարդասիրութեամբդ բժշկեայ զամենայն աղտ և զհիւանդութիւն հոգոյ և մարմնոյ զստացողի գրոցըս ուսթա Վարդանին, այլ և Ստեփանոս կաթողիկոսին, և ծնօղաց նորին։ Եւ զՎարդանի ծնօղքըն՝ զՀերապետին, զՇամամին, և զՂըմաթին, զԴայուդին, զՇնոխուորին, զԱբգարին, և ըզփեսա Թումին, և զկողակցին զՇամամին, և զամենայն նախնեաց նոցին... Եւ դուք լի բերանով աստուած-ողորմի ասացէք ուսթա Վարդանին և իւր նախնեացն, ամէն։ Ընդ նոսին և հարազատ պատուական ընդրեալ հայրապետին տեառն Ստեփաննոսին, որ և տէր աստուած զնա ընդ երկայն աւուրս պահեսցէ։ Նաև զծնօղքն զԳուռչիբէկ և

զէմնա-խաթուն, և զամենայն մերձաւորքն մեր, և զուսուցիչ մեր զՄի-նասենց տէր Թումին դասեսցէ Քրիստոս աստուած ընդ երջանիկ Հայ-րապետացն, ...և զմեղաւոր գծողս, ամէն։

է

288ա Եւ առաւել ստացողի սուրբ գրոցս պատւական և բարի դարբին Վարդանին և ծնողացն իւր, մանաւանդ տէր Ստեփաննոս կաթողիկոսին՝ պատւական Հայրապետին և ծնողաց նորին։ Եւ Վարդանին, և հօրն Հէ-րապետին, և Շամամին, և եղբարցն Դայուդին, Իսրին, Շնոխին, Թու-մին, և Կռմաթին, Շամամին, Աբգարին, Կարապետին, և իւր ծնողին, և այլ ամենայն ազգականաց, Վարդանին ողորմեսցէ Քրիստոս աստուած։ Եւ դուք լի բերանով և ուղիղ սրտով աստուած ողորմի ասացէք ուսթայ Վարդանին և ամենայն ազգականաց նորա... ամէն։ Ընդ նոսին և ինձ՝ մեղաւորիս, և մեր ծնողացն՝ Գուոչիբէկին և էմնայ-խաթունին, և ամե-նայն ազգականաց մեր, ամէն։

Յիշեցէք ի Քրիստոս զՅովանէսն, որ զթանաքի գղթորն եա*։

173

ՄԱՏԵԱՆ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԵԱՆ ԳՐԻԳՈՐԻ ՆԱՐԵԿԱՑԻՈՅ

Երեւան 5177

Գրիչ՝ Յոհանէս
վայր՝ Աղթամար

177ա Փառք ամենասուրբ երրորդութեանն, որ ետ կարողութիւն ամենա-մեղ և անիմաստ գրչիս Յոհանիսի՝ պիտականուն աբեղայի՝ հասանել յա-ւարտ գրոցս ի յԱղթամար քաղաքի, ընդ հովանեաւ սուրբ խաչի տաճարիս և սուրբ Փրկչին, յամի ՋԼԸ. (1489) թւականիս։

Որք պատահէք՝ զմեզ առ տէր յիշեցէք, և զուսուչիչսն մեր, և ծը-նողքն մեր, և զեղբայրքն մեր, և ողորմի յիշողացդ Քրիստոս յաւրհնու-թեան պահուն, ամէն։

177բ Զակաւ վաստակս իմոյս մատանց,
Ընկալ ի սէր քոյին կամաց,
Ո՛վ կարևոր իմ սիրեցած
Եւ բարեկամ մեր ի սրտաց։
Սակաւ է բանս այս ի բազմաց,
Բայց զօրաւոր ըստ գիտութեանց,
Է զարթուցիչ սա ծոյլ մտաց
Եւ մխիթար է տրտմութեանց,
Յոյժ փարատիչ է սա վշտաց
Եւ բաժոփիչ ըսգաւորաց,
Առիթ պատճառ է թողութեանց,
Գործոց մեղաց և յանցանաց,

* Նման հիշատակագրություններ կան գրեթե բոլոր վարքերից հետո։

Սա յիշատակ մեզ անմոռաց,
Ի բարէսէր քոյին մտաց՝
Ինձ և իմոցըն ծընողաց՝
Մարմնաւորաց, հոգևորաց,
Յոճանճէս՝ յետինս բանասիրաց.
Այլ և տըրուպ կարգաւորաց
Ջիս յանձն առնեմ քոյին կամաց՝
Յաղոթս յիշել բարի մտաց։

174

ԱԻԵՏԱՐԱՆ

Երևան 5537

Հետ. ստացող՝ Ատոմ Արտամետցի

296ա Եւ դարձեալ երես անկեալ աղաչեմ զձեզ, ո՛վ լոյսերամ դասք քահանայից և գումարք ժողովրդոց, յիշեսջիք ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր ըզվերջին ստացող սուրբ Աւետարանիս զըռէս Ատոմ Արտամէ[տ]ցիս, որ մականուն Գադուկ ասեն, և զհայրն իմ զՍտեփանոս, և զմայրն իմ զՄարեմ, և զայլ ամենայն նընջեցեալսն, որ ստա[ցա]յ զսուրբ Աւետարանս ի հալալ արդեանց իմոց Ճ. և Կէ. (167) փափասի։ Եւ ետու ոխֆ ի դուռ Արտամետու Տրընկողայ սուրբ Ստեփաննոսին, և սուրբ Ամենափըրկչին, և սրբոյն Գէորգայ զօրավարին յիշատակ հոգոն իմոյ. յիշեցէք և աստուած-ողորմի ասացէք։ Ի թվականիս Հայոց ՋԼԸ. (1489) ամին, վասըն որոյ լի սրտիւ աստուած-ողորմի ասացէք, ամէն։

Եւ դարձեալ, աստուած-ողորմի ասացէք աստուածասէր ե բարեմիտ քրիստոնէին Մարտիրոսին, և որդոյն Վարդանին, որ Ջալի-Մէլիքի արտ
296բ ոխֆ արին ի դո//ւռն Կոընկեց սուրբ Աստուածածնին*. զինչ ի սուրբ Աստուածածին պատարագ լինի՝ Մարտիրոսին մասն և բաժին լինի, կողակցին Սառին, որդոյն Վարդանին, կողակցին Խանումին, և տարաժամ հանգուցեալ որդոյն Յովանիսին, հօրն Խլղաթին, և մօրն Քնքուշին, և Շուշանին, և հօրեղբօրն Աստուածատրին, և մարտիրոս եղբօրն՝ Կարապետին, աստուած լուսաւորէ զիւրեանց հոգին, ամէն։ Ով որ ասէ ղաստուածողորմին՝ արժանանայ պայծառ լուսին։

Յիսուս միածին... թող զմեղք Մարտիրոսին... որ Ջալի-Մէլէքի արտ ոխֆ արար ի դուռ սուրբ Աստուածածնին, ով որ այլայլէ կամ հակառակէ կամ դաւէ անէ՝ զպատիժն յաստուծոյ առցէ, ամէն։

---

* Ուշագրավ է, որ այդ նույն Ջալի-Մէլիքի արտը, 1551 թ. կրկին անգամ նվիրում են նույն վանքին։ Ձեռագրի 297բ էջի վրա պահպանվել է այդ նվիրատվության արձանագրությունը. «Դարձեալ յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր զՄումկանց Աւետիս և զԹումէն և զՅոխանէս, որ ետուն զժոժէ արտն ոխֆ ի սուրբ Աստուածածին, զինչ ի յԱստուածածին, պատարագ մատուցանի՝ մասն ու բաժին լինի իւրեանց հոգոյն և Խէրխաթունին և իւրեանց զաւակաց։

Դարձեալ յիշեցէք յաղօթս ձեր զԱխիջանն, և զԳուլամիրն, և զծնօղսն իւր և զամենայն արեան մերձաւորս իւր, որ տուին զՈւռուտի արտն ի դուռն Կըըընկեց Աստուածածնին, զինչ ի

298ա Եւ դարձեալ լի սրտիւ և բոլոր հաւատով աստուած ողորմի ասացէք մեղսաթաթախ Դաւիթ իրիցուս, որ զիմ կայ ու չկէն զամէն՝ ոչխար, թէ մէկ է, թէ հարիւր է, զտաւար՝ թէ մէկ է, թէ Ծ. (50), թէ ջուլ է, թէ ջվալ է, թէ տուն է, թէ տեղ է, թէ ղուռ է, թէ դուրս է, թէ խոփ է, թէ ձևիչ է, թէ բախ է, թէ փայտատ է, թէ զինչ և իցէ. Ռ. (1000)-էն մինչև ի մէկ, մէկէն մինչև ի հազար՝ ոխք եմ արեր ի դուռն Խոընկեց սուրբ Աստուածածնին. Բ. գիւղ[իւ]ի վկայութեամբ մեծի և փոքրի՝ յԱրտամետու և Զվքստանայ: Ով որ հակառակէ յետ իմ անցման, կամ դաւէ անէ կամ տալապ անէ, մալի մի չաք, թէ ազգ է, թէ աղբօր զարմ է, թէ հօրեղբօր զարմ է՝ դաւէ ու տալապ անէ՝ յեկեղեցոյ փարզհանդէն հանէ և ցրւէ՝ նա զանեծք օձին և զԿայենին, զՅուդային և զՆեռան առցէ, ամէն։

Եւ դարձեալ, աստուած զայն տանուտէրն աւրհնէ, որ վերայ Աստուածածնի կենայ ու հոգ||տանի, որ անհաւատ ու անօրէն մարդ շատ
298բ կան, որ յաստուծոյ չեն երկընչեր, վասնորոյ պատճառ անեն և այլևայլ չար սերմանեն՝ զկապած և զփակած ոխք, վասն որոյ զայս ես իմ ձեռօքս եմ գրեր ու զիմ մօհր ի վերայ եմ զարկեր*, որ այլևայլ չի անեն։ Վասն որոյ թէ անօրէնութիւն լինի ու ղարաչութիւն դաւէ՝ նայ Բ. (2) գիւղ՝ թէ քահանայ, թէ տանուտէր, թէ ըռամիկ, թէ ժողովուրդ, ամենեքեան որ չգան ի միատեղ ու միաբանին, ու զեկեղեցու ապրանք թողուն, որ անհաւատ մարդիք մարդ տանին, երեսպաշտութիւն անեն ու զիւրեանք յետ գողնան. նոքայ այլ զայն անէծքն առնուն, որպէս որ դաւէ արօղ կառնու ամէն եղ<եղ>եցի, եղեցի։

Դարձեալ գիտասջիր ժողովուրդք, դուք վկայ լինիք, որ զիմ գրքեր՝ Սաղմոսարան, Շարակնոց, Տօնայցոյց, Աղօթամատոյց, Խրատգիրք մի, Տօմար ու Տաղգիրք մի ծախել եմ Բարկէն՝ իմ սարգաւակուն։ Ինձ այլ գիրք չկայ, որ այլ մարդ դաւէ անէ։

175

ԳԱՆՁԱՐԱՆ

Երևան 428

Գրիչ՝ Ազարիայ

278բ ...Իմաստուն և պատուական խաւջայ Սադաղէն... եռափափագ սրտիւ խնդիր եղև այս վարդափըթիթ բուրաստանիս՝ մարգարտաշար Գանձարանիս, եւ ընկալաւ զսա ի յիշատակութիւն հոգոյ իւրոյ, եւ բարեպաշտ ծընողաց իւրոց՝ հաւրն Յովանիսին և մաւրն Ղանին, և եղբաւրն խօջայ Թումաբէկին: Եւ դարձեալ, յիշեցէք ի սուրբ յաղաւթս ձեր զխօջայ Սադաղէն, և զկենակիցն իւր զՄէլէք-խաթունն, և զորդիքն իւր զխօջա Պար-

սուրբ Աստուածածին պատարագ լինի՝ մասն ու բաժին լինի իւրեանց հոգոյն։

Դարձեալ յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր զէզդանբաշխն և զտէր Յովանէս և զԹաճարն և զամենայն ազգատոհմն իւրեանց, որ տուին Չալի-Մէլէկէ արտն ոխք ի սուրբ Աստուածածնին դուռն, զինչ ի յԱստուածածնի մէջ պատարագ լինի՝ մաս ու բաժին լինի իւրեանց հոգոյն, ամէն։ Ով որ յանտղնի կամ յիրար տայ՝ նա զանեծքն զԿաէնին և պատիժն Յուդային առցէ, ամէն։

* Իրոք, 296ա էջի աջ լուսանցքի վերին և ներքին ծայրերի վրա Դաւիթ երեցը խփել է իր կնիքը՝ «Յի. Քի. ծռայ Դաւիթ էրէցս» մակագրությամբ։

սամն և զխոջա Ամիրն, և զաւակս իւրեանց զԱմիրզադէն և զԴուլայմիրն.
զոր տէր աստուած ընդ երկայն օւրս առնէ, և զեղբայրս իւր զխոջա
Թումաբէկն՝ զփոխեցեալն ի Քրիստոս, և զնորին կողակիցն զԱսըլփա-
շէն, և զնորին զաւակսն՝ զխոջա Սֆանդարն և*։ Զոր տէր աստուած ընդ
279ա երկայն աւուրս առնէ զնոսա բալ/զում ժամանակաւ, ամէն...

Արդ, յերես անկեալ աղաչեմ զձեզ՝ հարք և եղբարք, յիշման արժանի արարէք զանարժանս ի կարգս քահանայից և անիմաստս ի գիրս դպրութեան՝ [...զԱզարիայ. սուտանուն քահանայ և զուսուցիչն իմ և զծնաւղ՝ զԿարապետ քահանայ, որ նահատակեցաւ յԱրճէշ քաղաքի]**։

Սկսայ զսուրբ գիրս և ըստ իմում կարի աւարտեցի յանուն յիշատակութեան խաւչայ Սադաղին, ի թուականութեանս Հայոց մեծաց ՋԼԸ. (1489)։

176

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԿԱԹՈՂԻԿԵԱՅՑ ՍԱՐԳՍԻ ՇՆՈՐՀԱԼՒՈՅ

Ե. Լալայեան «Գողթան գաւառ» Ազգ. Հնդ., 12,
1905 թ., էջ 168—169

Գրիչ՝ Առոմ Խանանայ
վայր՝ Ուշտունիք, Շատուան գիւղ

Գրեցաւ սա յերկիրս Ըռըշտունեաց, ի գեօղս որ կոչի Շատուան, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնին, և սրբոյն Ստեփաննոսի Նախավկային, և սուրբ Ոսկիանց քահանայիցն, և սուրբ Գէորգայ զաւրավարին։ Յամի յորում էր թիւն հայկազեան Չ. և ԼԸ. (1489), յառաջնորդութեան տէր Զաքարիայի նորընծայ կաթողիկոսի։ Այլ և յաշխարհակալութեան Աղուբխանին***, ի դառն և ի վշտաբեր ժամանակի, յորում միահամուռ ամենեքեան ընթացան զհետ ուրնչին և գտանեն ղոշինչ և դարձան ի մոլար աւրէնսն Մահմետի, որ արձակ ճանապարհաւն տանի ի կորուստ, և բռնադատեն զամենեսեան զմանկունս եկեղեցւոյ դառնալ ի սնոտի և ի պատիր յոյսն իւրեանց։ Հալածեն, նեղեն և տառապեցուցանեն, զոմանց զինչսն յափշտակելով, զոմն տանջելով, զոմն հայհոյելով, և ոչ այսու վերջացան՝ այլ և բազում եկեղեցիս տապալեցին. և զխաչ և զաւետարան նախատեցին։ Եւ այս ամենայն եկն ի վերայ մեր. վասն մեղաց մերոց. և ոչ դառնամք և ոչ զղջանամք, զի միմեանց ատեմք փոխանակ սիրոյ և մատնեմք՝ փոխանակ բարւոյ։ Եւ տէր ամենակալ երկայնամիտ լինի ի վերայ չարեաց մերոց...****

---

* Տեղ է բաց թողնված Թումաբեկի մյուս որդիների անունները լրացնելու համար։

** Ուղղագիծ փակագծերի մեջ առնված հատվածը գրված է էջի ներքևում, իմաստը պարզ դարձնելու համար տեղաշարժ կատարեցինք։

*** Տպված է «Աղուբ-խանին»։

**** Այս հիշատակարանը, գրեթե տառ առ տառ նույնությամբ, մեջ է բերում Ե. Լալայանը նաև «Ազգագրական Հանդեսի» նույն համարի 157 էջ-ում, այս անգամ որպես հիշատակարան մի Աւետարանի։ Կրկնությունից խուսափելու համար՝ չենք բերում։ Վերջին երեք տողը (սկսած «և ոչ դառնանք...» բառերից) վերցնում ենք Աւետարանի հիշատակարանից։

177

ԱԻՑՏԱՐԱՆ

Երևան 5425

Գրիչ՝ Մելքիսէք
վայր՝ յերկիրս Բոզշտունեաց,
ի գեաւղս Շատւան

152բ ...*Եւ ես՝ յոգնամեղս և փծունս ի գրչաց սուտանուն քահանայս ///* Մէլքիսէք... *ըստ խմում կարի յանձն առեալ կատարեցի զսուրբ Աւետարանս զայս շնորհօք և ողորմութեամբն Քրիստոսի աստուծոյ մերոյ, ի թուականութեան հայկազեան տումարիս* ՋԼԸ. *(1489), յերկիրս* Ռոզշտունեաց, *ի գեաւղս* Շատւան:

Արդ, աղաչեմ զամենեսեան սիրովն Քրիստոսի՝ ընթերցողդ և ղլսաւղդ աստուածախաւս կտակիս, յիշման արժանի արարէք զվերոյասացեալ <*ստացեալ*> *ստացաւղ սուրբ Աւետարանիս՝ զքարեսէր և և զաստուածասէր տանուտէրն* զԱստուածատուրն, *և ուղիղ մտաւք և լի բերանով աստուած-ողորմի ասացէք* Աստուածատուրն, *և ծնօղաց նորին հաւրն* Յովաննիսին *և մօրն* Նիգարին, *և զաւակաց նորին՝* Մկրտչին, *և* Կարապե[տ]ին, *և* Մարտիրոսին, Յոհանիսին, *և Բ. (2)* Փաշին, *և հօրեղբարցն՝* Կիրակոսին, Մարտիրոսին, Սահակին, *և* Սիմէոնին, *և զաւակաց* Սիմէոնին ///

178

ՅԱՅՍՄԱՒՈՒՐՔ

Երևան, Մատենադարան, կաթողիկոսական դիվան, թղթ. 240, վավ. 138, Սալմաստի, Հաֆթւան գյուղի եկեղեցի (նաև Յ. Բօփճեան, Ցուցակ Ա. Դադեանի, Բ, էջ 51)

Վայր՝ Աղբակու երկիր,
էրընկանի գիւղ

...*Աւարտեցի զսուրբ գիրքս ի յերկիրս* Աղբակու, *ի գեաւղս որ կոչի* էրընկանի, *ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնի տաճարիս, և աթոռակալին սուրբ առաքելոյն Բարդուղիմէոսի տէր* Յովհաննէս *արքեպիսկոպոսի, և տէր* Սահփանոսի, *և* Ղազար *կրօնաւորի՝ ամենագով և շնորհալի խորին փիլիսոփայի, և սուրբ ծերոյն* Մարտիրոս *աբեղայի, ի ղանութեան* Եաղուպ-բէկի, *և տեղոյս իշխանին* Սուլէման *պարնին, ի դառն և ի նեղ ժամանակիս, որ քրիստոնեայք նեղին և տագնապին ի յանօրինաց վասն սաստիկ հարկապահանջութեանն։ Եւ այս ամենայն վասն մեր մեղացն գայ ի վերայ մեր, զի մեք թողաք զպատուիրանն աստուծոյ և նա բարկութեամբ խստացոյց զսիրտ բռնաւորաց ի վերայ մեր։*

Եւ ի թուականութեանս Հայոց ՋԼԸ. (1489)...

179

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Ն. Սարգիսեան, Տեղագրութիւն, էջ 236

Գրիչ՝ Նաճապետ
վայր՝ Տարօնի Նորշէն գիւղ

Գրեցաւ սա ի Տարօն, *որ այժմ* Մուշ *ասի, ի գիւղն որ* Նորշէն *կոչի, հանդեպ սուրբ* Առաքելոցն, *ընդ հովանեաւ սրբոյն Սոփիայ պատուական և սքանչելագործ եկեղեցւոյս, որ է փարատիչ ամենայն ցաւոց, ևս առաւել այսահարացն, ձեռամբ* Նաճապետ *երիցուս։ Ի թվին ՋԼԸ. (1489)։*

180

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Մոսկվա, Լենինի գրադարան, ձեռագր. բաժին Арм. 22

Գրիչ՝ Մկրտիչ
վայր՝ Խիզան

...Ուստի և տեսեալ զսորայս անճառ փրկագործութեան խորհուրդս ոմանք՝ աստուածասէր և բարեմիտ Մ[իրի՞]ջան *և* Ջհան, *զոր ի վաղուց հետէ ցանկային այսմ աստուածախօս սուրբ Աւետարանիս և ետուն զսա գրել յիշատակ հոգւոց իւրեանց, և ծնօղացն՝* Սանակուն *և* Մինային, *և այրոջն* Փոխանին, *և որդւոցն* Մարդիրոսին, Վարդանին, Յոհանեսին, *և* Նոնօֆարին, Գրիգորին, Մոջանին, *և* Մուրադին, Նաւրդնին, *և* Գոհարին, [Շանրի՞]մանին, Պ[ո]ղո[սի]ն /// Կո[ս՞տ]անդին /// *եղերն դուռջացն, ամէն։*

Ի մեծ թուին Հայոց ՋԼԸ. (1489), ի կաթողիկոսութեան հայկազան սեռի տեառն և ի մերոյ կաթողիկոսութեան* Աղթամարայ *տէր* Ստեփանոսին, *զոր տէր աստուածն Իսրայէլի պահեսցէ անսասան զաթոռ հայրապետական և զթագաւորական մերոյ ազին։*

Եւ արդ գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի քաղաքիս, որ կոչի Հիզան, *ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնին, և սուրբ Յ[արութեան], և սուրբ [Սարգսի և] որդոյ [Նորին] Մարտիրոսին, և սուրբ Գէորգեա, որ է սակաւ մի հեռի։*

Այլ գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ձեռամբ Մկրտչի *քահանայի սուտ և ախմար գրչի և անարժանի։ Ու իմ անընդունակ գոլով յարուեստ գրչութեան և բազում մեղաց ցնորիւք պաշարեալ, այլ ըստ կարի մերում, զոր պարգևեաց մեզ մարդասէր հոգին սուրբ բազում աշխատասիրեալ եմ ի սմա։*

Արդ, աղաչեմ զձեզ, ո՛վ սրբասէր մանկունք Սիոնի, յիշեցէք ի Քրիստոս և զիս՝ զանարժան գրչիս, զծաղկօղ և զկազմօղ սուրբ Աւետարանիս զՄկրտիչ, *և զվարպետն իմ* զՅովանէս *քահանայն, և զմիւս վարպետն* զՓիլիպպոս *քահանայն՝ զհօրեղբայրն իմ, և զծնօղսն իմ* զՍուլ-

* *Անվան լրացման համար տեղ է բաց թողնված։*

տանշէն և զԹուրվանդէն, և զամենայն արեան մնրձաւորսն, որ ի վերա ձեր աշխատանք և երախտիք ունին, յիշեցէք ի Քրիստոս և աստուած ողո[րմի ասացէք ///

181

ՅԱՅՍՄԱՒՈՒՐՔ

Բրիտ. Թնգ. Or. 6555, Ֆ. Կոնիբեր, Ցուցակ 66, էջ 165

Գրիչ՝ Մովսէս
վայր՝ Բաբերդ, Բերդակ
անապատ

221ա Աւարտեցաւ քրիստոսահիմն և աստուածաշէն քաջ նահատակաց հոգիաբուխ սուրբ տառս ի Թուականութեանս Հայոց մեծաց յամիս ՋԼԸ. (1489), ի խնդրոյ աստուածապատիւ և հեզահոգի Ներսէս քահանայի, որ ի սոյն աւուրս խնդիր եղև այս... բուրաստանիս... յիշատակ իւր և ծնաւղաց իւրոց, և կողակցին իւրոյ Երանուհոյն, և զաւակի նորին Ստեփաննոս քահանային...

Յիշեսջիք ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր զՆերսէս մալազն, որ բազում աշխատեցաւ ի կոկել Թղթիս, և աւգնական եղև ի գրել գրոցս... բայց գրեցաւ սա ձեռամբ մեղսամած և անիմաստ գրչի Մովսէս աբեղի, ի գաւառս Խախտեաց, որ այժմ ասի Բաբերդ, ի յանապատս որ կոչի Բերդակ, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնին և սուրբ Լուսաւորչին, յառաջնորդութեան վանացս տէր Լազար եպիսկոպոսին և Կիրակոս հարսյետին, յիշեսջիք և զՄելիք տնտեսն, և զդուստրն իւր զԵմինեն, որ բազում աշխատութեամբ սպասաւորէր մեզ ի գրել գրոցս, աստուած զիւր հոգին անմահական հացովն կերակրէ, ...և զորդին իւր զՍտեփաննոս քահանայն, և զԱմինատին, և զամուսինն իւր զԱղութն, և զորդին իւր զԱստուածատուրն, և զիս զՄովսէս գծողս...- Անմեղադիր լերուք խոշորութեան և սղալանացս, որ ի սմա, զի կար մեր այսչափ էր։

Արդ, ես՝ Ներսէս քահանայս և Աստուածատուրս, որ ցանկացաւղ եղաք այսմ տառիս և եդաք ի քաղաքս որ կոչի Բաբերդ, ի դուռն սուրբ Աստուածածնին, յիշատակ ինձ և ծնաւղաց մերոց, վկայութեամբ և կամեցողութեամբ պարոն Ղազարոսին և խոճայ Մկրտչին, քահանայիցն և տանուտրացն, զի մի ոք իշխեսցէ հանել զսա ի դրանէ սուրբ Աստուածածնին, ոչ ծախելով, ոչ գրաւելով, ոչ գողանալով, և ոչ յիմոց և ոչ յաւտարաց...

182

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆՔ ՆՈՒՐԲ ԳՐԵԱՆՑ

Երևան 55

Գրիչ՝ Գրիգոր Տաթևացի
վայր՝ Եկեղեաց գաւառ,
ս. Յակոբի վանք

ա

161ա Արդ, ես՝ Գրիգոր Տաթևացի ի վանացն Գլակայ, ուր ամփոփեալ կայ նշխարքն Յովաննու Մկրտչին։ Եւ ցանկացան իմաստութեան, և առի

զՀամբաւ Յովաննէս քաջ րաբունապետին, որ է աշխարՀաւ Համշէնցի, ի թագաւորական ազգէ, եթէ նստեալ կայ ի գաւառն Եկեղեաց, ի դրունս սուրբ Յակոբին, և ունի աշակերտք բազում, և ուսուցանէ Հանգոյն նախկին վարդապետաց։ Եւ ես յուղի անկեալ եկա և մտի ի Համալսարանս նորա, և նստա ի յունկդրութիւն աստուածային իմաստութեան, զոր աւրըս-
161ա տաւրէ պատմէր Հոգովն սրբով և տպաւորէր ի միտս աշակերտացն, և յետ ամի միոյ ետ Հրաման ծառայիս իւրոյ. և նստեալ գրեցի զԼուծ[մուն քըս] աստուածիմաստ տառիս Դիոնեսիոսին, ի վայելումն իւր և ծնաւ-ղաց իւրոց։

Ո՛վ դասք լուսերամ քաՀանայից և սպասաւորք բանի, որք Հանդի-պիք սմա աւրինակելով կամ կարդալով, յիշեսջիք ի մաքրափայ[լ] աղաւթս ձեր ստացող սորին զՅովաննէս քաջ րաբունին և զՀայր աստուա-ծային բանին և զլի զարդարեալն իմաստութեամբն՝ տեսականաւն և գործ-նականաւն, և զծնաւղսն իւր, ամէն։ Ընդ նմին և զփծուն գրիչս, զծնաւղսն իմ, և աստուած յիշողացդ և յիշեցելոցս ողորմի, ամէն։

Արդ, գրեցօ Լուծ[մունքս] այս ի թվականիս Հայոց ՋԼԸ. (1489), ընդ Հովանեաւ սուրբ Յակոբին և սուրբ Սիոնին, և յառաջնորդութիւն տէր Ներսէսին, որ սիրող է դասատան և պաՀէ յօժարութեամբ, և աս-տուած սորա վարձաՀատոյց լիցի, ամէն։

Բ

303բ Զմեղուցեալ գրիչս զԳրիգոր Տարաւնացին և զստացող այսմ տառին զՅովաննէս քաջ րաբունին յիշեսջիք յաղաւթս ձեր, ո՛վ բարեմիտ ընթեր-ձաւղք։

183

ԱԻԵՏԱՐԱՆ

Յոնուզի ս. Կարապետի վանք 5, ՀԱ, 1894 թ. էջ 51

Գրիչ՝ Սարգիս Անիձորացի
վայր՝ Կապոսի վանք

...Արդ, խնդիր եղև այսմ աստուածախաւս սուրբ Աւետարանիս Հա-ւատարիմ տանուտէրն Մարտիրոս ի Հալալ վաստակոց իւրոց, յիշատակ իւր Հարազատ և Հասրաթամեռ եղբաւրն՝ Շարիբէկին, որ տղայ Հասա-կաւ փոխեցաւ ի Քրիստոս /// տարոյ և եթող սուգ անմխիթ[ար] ծնաւ-ղացն և եղբաւրն, զի նորափեսայ էր. վասն որոյ լի բերանով աստուած-ողորմի [ասա]ցէք իւրն և ծնողացն նորա՝ Հաւրն Տալախին և մաւրն Լաւճալին, և քուերն Թուրվանդին, ամէն։

Գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թվին ՋԼԸ. (1489), ի սուրբ ուխտս Կապոսի, ձեռամբ Սարգիս արՀի վարդապետի Անիձորացոյ, ի խնդրոյ աստուածասէր առն Մարտիրոսին, և եղբաւրն Շարիբէկին, և ծնողացն, և ամենայն արեան մերձաւորաց։ Եղև սա յիշատակ ի դուռն սուրբ Սար-գըսի, ի գիւղս Փողիկ, ի ձեռն տէր Մկրտիչ քաՀանային, որ խնամէ զսուրբ Աւետարանս և վարձս յաստուծոյ առցեն։

Դարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս զվերոյգրեալսն, որ եղև մասնակից և կցորդ սուրբ Աւետարանիս հաւատարիմ տանուտէրն Ղազին, և ետ ի սուրբ Աւետարանս յիշատակ իւր հոգւոյն, և ծնաւղացն Ասլիպարենին, և դստերն Գոճարին, աստուած-ողորմի ասացէք, ամէն։

184

ԳԱՆՁԱՐԱՆ

Երևան 7961

Գրիչ՝ Մարգարէ
վայր՝ Բալու, Նեխճրի գիւղ

185ա ...Արդ, գրեցաւ սուրբ Գանձարանս և [հոգ]ևոր բուրաստանս և եղանակաւոր [տա]ռս ի Բալու գաւառիս, ի դուռն սուրբ [Աստուած]ածնիս, ի գեւղն որ Նեխճրի ասի ///* ի թվիս Հայոց ՋԼԸ. (1489), ձեռամբ անարժան և փանաք գրչի Մարգարէի, որ և եղէ փափաք գանձիս և տաղերուս և զթերին, զինչ որ կայր տաղերուս, ժողովեցի և լցի զմէջն, և այլ պակասութեան աղաչեմ զձեզ, որ անմեղադիր լինիք։

Արդ աղաչեմ զձեզ... աստուած ողորմի ասացէք ինձ Մարգարէ սուտանուն քահանայիս, և իմ ծնողացն, որ է ինձ երախտաւոր հայր՝ Գրիգոր քահանային՝ հանգուց[ելոյն ի Քրիստոս], և մաւրն Յուղիտին, և Նորխա[թունին], և կենակցին իմոյ Թանսուխին, և եղբաւրն իմոյ Յովանիսին, և որդոցն իմ Մակարին և Մեսրոպին, Ղուկասին և Խաչատրին, Գրիգորին և Կարապետին, և ամենայն արեան մերձաւորաց՝ կենդանեաց և ննջեցելոցն, առհասարակ ամենե[ցուն], ամէն։ Ընդ նմին և զհոգևոր եղբայր[ն ի՞մ] զԿարապետ կրէցն։ Արդ, գրեցի զսա [յիշատ]ակ հոգոյ իմոյ և ի վայելումն որդոց ///։

185

ՇԱՐԱԿՆՈՑ

Վենետիկ 809, ՄՏՄ

Գրիչ՝ Կիրակոս
վայր՝ Ձմշկածագ, Խարտիշարի վանք

Գրեցաւ օրինակ՚ս խլկեցի, ի թվ. Հայոց ՋԼԸ. (1489), ի նոյեմբերի Ե. (5) ... ի աշխարհս Ձմշկածագոյ**, ի սուրբ անապատիս Խարտիշարոյ. ընդ հովանեաւ սուրբ Կարապետի և սուրբ Սարգսի... ի յառաջնորդութիւն շնորհալի րաբունապետին Ստեփաննոսին և իւր եղբօրորդւոյն Յովանիսին, և այլ միաբանիցս՝ ԺԵ. (15) աբեղի, ձեռամբ... Կիրակոս սուտանուն աբեղի, ի յիշատակ Թաւաfալին, և իւր որդւոյն Սարգսին, և իւր կնոջն, ի վայելումն Պետրուան սարկաւագին։ Յիշեսջիք զհայրն իմ զՄովսէս և զմայրն իմ զՄարիամ:

---

* Մի բառ չի կարդացվում։

** Մեքենագրված է «յահուրս Չլկակակոյ», ուղղում ենք «յաշխարհս Ձմշկածագոյ», որովհետև Խարտիշարի վանքը գտնվում է Ձմշկածագի շրջանում։

186

ԱՐԾՏԱՐԱՆ

Ս. Հայկունի, «Բագրեանդ», էջ 186

Գրիչ՝ Կիրակոս

Ծառայիս աստուծոյ Ատիլշահին, Տավուտին, Մարիամին, Շահղափ-մին, *հօրն, մօրն* Բաճարին, Տարմանին, Ստեփանոսին...

Արդ, գրեցաւ սա ի թուին Հայոց ՋԼԸ. (1489), ձեռամբ անարժան ծառայիս աստուծոյ Կիրակոսի, *յիշատակ է բժշկութեան ծառային աս-տուծոյ* Տայուտի *և ամենայն մերձաւորաց իւրոց։*

Աղաչեմք զամենեսեանդ, որ հանդիպիք սմա կարդալով, տեսանելով կամ յաւրինակելով՝ աստուած-ողորմի ասացէք ինձ՝ մեղաւոր գրչիս, և որ զա[illegible]*էն ասէ՝ աստուած ողորմի իւրն։*

187

ԱՒՆՏԱՐԱՆ

Ա. Սիւրմէեան, Ցուցակ Հալէպի, Ա, 30, էջ 68

Գրիչ՝ Թարսեղ

ա

534ա ...Այլ և գրեցաւ սա ձեռամբ յոգնամեղ և փցուն գրչի Թարսեղ սուտանուն քահանայի, ի դառն և ի նեղ ժամանակիս, ի թագաւորութեանն Աղուպին*, զի շատ փորձութիւն և նեղութիւն և վիշտ հասոյց քրիստոնեայ ազգին և եկեղեցականացն կարգաւորաց, զի զկարգաւորք, և զհայեզեն** միսն խափանեց, և զմեռեալն ի յած ասաց տանուլ, և զժամ զարնուլն խափանեց, և եկեղեցիք քակեցին ի հընմանէ, և քրիստոնէից աւրենքն հանգարեց, և շատ դառնութիւն արար ի վերայ քրիստոնէիցս. զոր հայցեմք ի բարերարէն աստուծոյ և ի տիրամայր Աստուածածին, զի որպէս զՅուլիանոս սատակեցոյց ի ձեռն Մեռկիւռիոսի զօրավարին. նոյնպէս և սա սատակեցուցէ տէր աստուած և բարձցէ ի միջի մերում և սատակեցուցէ զնա աներևութ նետովն իւրով, և աղատեսցէ զքրիստոնեայքն ի ձեռաց նորա, ամէն։

Արդ, որք հանդիպիք սուրբ Աւետարանիս կարդալով կամ գաղափար առնելով, ուղիղ սրտիւ և լի բերանով աստուած-ողորմի ասացէք հաւատարիմ և աստուածասէր քահանային Աւետիքի, որ ստացաւ զսա ի հալալ արդեանց և յարդար վաստակոց իւրոց, և յիշատակ հոգւոյ իւրոյ, և բարի ծնօղաց իւրոց՝ հօրն Ումեկ քահանային և մօրն Մինային, և ամուսնոյն իւրոյ Այմելիքին, և ծաղկեալ որդոյն իւրեանց՝ նորընծայ քահանային Մելքիսէդի, որ խնամէ զսուրբ Աւետարանս և վայելէ խաղաղութեամբ, այլ և եղբարցն տէր Մելքիսէթին, Սիմէոնին և Սօսթենէսին, և հարսներուն՝ Ջօհարին, Խանմելիքին և Դուխտարին, և զաւակաց նոցին Ալէքսանոսին և///

բ

539ա Դարձեալ, կրկին անգամ աստուած-ողորմի ասացէք Աւետիք քահանային, և եղբարցն Վարդանին և Յոհանին և Պողոսին, և ամենայն արեան մերձաւորացն՝ կենդանեաց և հանգուցելոցն ի Քրիստոս, ամէն։

---

* Ցաղուրը գահակալել է 1478—1490 թթ. ուստի անթվական այս հիշատակարանի գրության վերջին հնարավոր տարեթիվը՝ 1490-ն է։

** Տպված է «զհայ եզեն» (՟), ուղղում ենք ըստ իմաստի՝ «հայեզեն», այսինքն՝ հայի կողմից մորթված։

Եւ արդ, ես Աւետիս քահանայս առի զսուրբ Աւետարանս ի Զաքարայ երիցուն, յիշատակ հոգոյ իմոյ և ի վայելումն որդւոյ իմոյ Մելքիսէդ քահանային և Ալէքսանոս, և զսա իւրեանցն յիշատակ պահէ և /// ոնց իւրեանց զաւակացն, ամէն։

138

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Մայր աթոռ 146, «Էջմիածին», 1961 թ. էջ 61—62

Գրիչ՝ Ստեփանոս
վայր՝ Թանահատի վանք

300բ ...Արդ, աւրհնեալ եմ և բարեբանեալ ամենասուրբ երրորդութիւն յամենայն սրբոց և արժանաւորաց բերանովք, որ ետուր կարողութիւն տկար և անարժան անձիս գծագրել անարժան ձեռաւք և անմաքուր մտաւք զըաստուածածին քո գիծ տառիս աստուածախաւս սուրբ Աւետարանիս...

302ա Վասն որոյ ցան//կացող եղեալք աստուածաշունչ սուրբ Աւետարանիս...* յուսալով ի բան մարգարէին, որ ասէ՝ Երանի որ ունիցի զաւակ ի Սիոն և ընդանի ի վերինն Երուսաղէմ, և ի բան տեառն, որ ասէ՝ Գանձեցէք ձեզ գանձ յերկինս, ուր ոչ գող մերձենայ և ոչ ցեց և ուտիչ ապականէ։ Ըստ յասմ յուսոյ և պայմանի պատուական արքս այսոքիկ հանդերձ հարազատովքն՝ Փիրզատ աղէն, և կենակիցն իւր Մարիանն, և միւս կողակիցն Տալաթն, և որդիքն իւր Աղամիրն, էվատն, Բարսեղ քահանայն, Ղաւնչէն և այլքն առհասարակ մեծ և փոքր խնդրեցին յինէն փափագանաւք գրել զսուրբ Աւետարանս ի դառն և ի վշտաշատ ժամանակիս, զոր նեղիմք յանիրաւ պահանջողաց։

Արդ, եղև գրաւ գրչութեան աստուածախաւս սուրբ Աւետարանիս ի
302բ թվականութեան հայկ//ազեան տումարիս ՋԼԹ. (1490), ի ղռնութեան Աղուպ-պէկին որդոյ Հասան-բէկին, ի հայրապետութեան Հաոց տեառն Սարգսի ի յաթոռ սուրբ Էջմիածնին և յեպիսկոպոսութեան մերում նահանգիս տէր Յոհանէսի և տէր Ստեփանոսի, ի յերկնահանգէտ և ի գերահռչակ սուրբ ուխտիս Թանահատի վանից, ընդ հովանեաւ մաւրս լուսոյ սուրբ Աստուածածնիս, և սուրբ Կարապետիս, և սուրբ Ստեփանոսիս, և այլ բազմահաւաք սրբութեանս որ աստ կան, և սոցին սպասաւորացս՝ տէր Կարապետին, տէր Մելքիսէթին, տէր Ստեփանոսին և Ստեփանոսի գծագրաւղի, և գեղոյ քահանայից՝ տէր Եղիշէի, տէր Հայրապետի, տէր Անտոնի, նայ և իմոցն ամենայնի՝ հաւրն իմոյ Հասանի և մաւրն Դաւնտիշի, և եղբաւրս՝ Մելիք-Ասաթի, և որդոցն իւրոց, զոր տէր աստուած ընդ երկայն աւուրս պահեսցէ, ամէն։

Եւ զայլ ամենայն արեան մերձաւորսն՝ զկենդանիս և զննջեցեալսն
303ա յիշ//ել աղաչեմ, այլ և զստացող սուրբ Աւետարանիս՝ զվերոյգրեալսն, զի ողորմածն աստուած թողէ զյանցանս նոցա՝ զկամս և զակամս,

* Երկու տող դատարկ է թողնված։

զմահացուն և զնեբելին, ցաւղն ողորմութեան ցաւղեսցէ յոսկերս ննջեցելոց նոցա և բուսուսցէ յաւրն վերջին, ամէն...-

Դարձեալ յիշեցէք զտէր Անանիէն, *և զկողակիցն իւր* Մարեանն, *զորդին իւր* Մանուէլ, *զեղբայրն իւր* զԱզարիէն, Մարկոսն, *դուստրն. իւր* Մարգարիտն, Եղիսաբեթ, զՄանուէլն, *և զկողակիցն իւր* Կանվարեն, *տէր*
303բ Կոստանդն, *եղբարն* զԱղապէկն, Սարգիսն, // Սարուխան, *դուստրն իւր*
Շահում-աղէն, Խանաղէն, Խանսոլթան, Ազարիէն, *և որդին իւր* Հախում,
որդին իւր Պալին, Ամիրն, *դուստրն իւր* Խուրովն, *տէր* Կոստատն, *և կողակիցն իւր* Խանին, *որդին* Անանիա *սարկաւագն*, *եղբարն* Սարուխանն, *քիւր իւր* Տավլաթ-Խանում, Սաբիր-աղէն, Սալվարն:

189

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Մ. Սմբատեանց, «Նկարագիր Շամախոյ», էջ 241,
Մ. Բարխուտարեանց, «Աղուանից երկիր», էջ 182

Գրիչ՝ Արիստակէս
վայր՝ Սանահին

Ի թուականիս Հայոց ՋԼԹ. (1490), ի դառն և ի չար ժամանակիս, որով նեղիմք յանօրինաց։ Գրեցաւ Աւետարանս ձեռամբ ումեմն Արիստակէս *վարդապետի, ի վանս* Սանահնի, *յառաջնորդութեան* Բարսեղ *եպիսկոպոսի։*

190

ՇԱՐԱԿՆՈՑ

Л. М. Меликсет-Беков. Рукопись шаракана XV века, открытая в Одессе (Тифлис, 1913)

Գրիչ՝ Աբրահամ
վայր՝ Վերի-Նորավանք

ա

Արդ, եղև աւարտ գրչութեան սորա ի թվականիս Հայոց տումարի ՋԼԹ. (1490), ի վանս որ կոչի Վերի-Նորավանս, *ի սուրբ մենարանիս՝ ի դուրս սուրբ Սիովնիս, և սուրբ Աստուածածնիս, և սուրբ Գրիգորիս և այլ սրբութեանցս և սուրբ Նշանացս և սուրբ աջոյս և դամբարանաց սուրբ վարժապետացս, ի յերկիրս որ է* Վայոց *ձոր կոչեցեալ, ի խանութեան տանկաց* Յաղուբ *սուլտանին և ի հայրապետութեան* Վաղարշապատու *տեառն* Սարգսի, *և յարհեպիսկոպոսութեան մերոյս նահանգի տէր* Եղիշէի՝ *յազգէ* Բուրթէլեանց... *Գրեցաւ սա ձեռամբ* Աբրահամու... *Աղաչեմ յիշել ի սուրբ յաղօթս ձեր զվերոյգրեալքս ի սմա՝ ըզտէր* Ջաքարէն *և զտէր* Անանիայն, *զի սա եղև առաջնորդ ի գրչութեան գրոցս, նայ և զիս՝ զանարժան* Աբրահամ *գրիչ՝ հանդերձ ծնողօք և վարդապետօք... և մեզաց թողութիւն խնդրեսցիք ստացողին և գրողին, և տէր աստուած ձեզ պարգևեսցէ զիւր արքայութիւնն, ամէն և եղիցի։*

Բ

Զտէր Անանիայ աբեղայն, և զփոքրիկ մալազն՝ զդեռաբոյս աբեղայն զտէր Զաքարէն, և զիս զանարժան Աբրահամ գրիչ յիշեա, և ասայ միշտ տէր ողորմեայ մեզ և նոցա, թվիս ՋԼԹ. (1490)*։

191

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 4099

Գրիչ՝ Եղիայ։
վայր՝ Քաշաթաղ գաւառ,
Խոզանավար գիւղ

...Եւ Եղիայ անուն և բազմամեղ և մեղսայմակար և փծուն էրէցս, որ էառ զթուխտս սորայ ի հալալ արդեանց իւրոց և գրեաց զսուրբ յԱւետա-
401բ րանս յիշատակ իւր, և ծնողաց իւրոց՝ // հայրն իւրոյ Շապանին և մաւրն իւրոյ Նիկարին, և պապին իւրո Սալթանին, և մամին իւրո Միրամարգին, և յեղբարցն իւրոց Դատիանին և Սաւալանին և Սալթան[ին], և քուերաց իւրոց, և իւր դստերոյն Շանզատին, ամէն...

Արդ, գրեցաւ սուրբ յԱւետարանս ի թվականիս ՋԼԹ. (1490), ի գաւառիս Քաշքաղուց, ի գեղջս որ կոչի Խոզանավար, ընդ հովանեաւ սուրբ Ստեփանոսի Նախավկայիս և այլ բազմահաւաք սրբոցս, որ աստ կան հաւաքեալ, ի հայրապետութեանն տեառն Սարկսի ի յաշխարհակալութեանն Եաղուպի, որ տիրեաց բազում աշխարհի և գաւառի, և իւրովի կամաւք մինչև ի Խորասան տիրեալ։

Լսողք աղաչանաց ծրողի սորայ Եղիայի, որ հանապազ ի ծոց եկեղեցոյ պահէք և կարդայք զսուրբ յԱւետարանս և աստուած-ողորմի ասէք իւր հոգոյն, և աստուած զձեզ յիշէ իւր արքայութեան, ամէն։

192

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Ղ. Ալիշան, «Հայկարան», ՄՏՄ

Գրիչ՝ Առաքել աբեղա
վայր՝ Ապահունիք վանք

...Ի վանքս որ կոչի Ապահունիք, ի դուռս սուրբ Աստուածածնի և ի սուրբ Նիկողայոս հայրապետիս և սուրբ Յակոբայ և սուրբ Նշխարացս, որ աստ են հաւաքեալ ...Յիշեցէք յաղաւթս ձեր զվանաց առաջնորդն զԹոռոս հայրապետս, զՄարգիս վարդապետն և զայլ եղբայրքն՝ զԽաչատուրն և զԳրիգորն...

* Ունի նաև մի չափածո հիշատակագրություն, որը նորություն չի պարունակում։

193

ԱԻԵՏԱՐԱՆ

Երևան 5134

Գրիչ՝ Մարգարայ
վայր՝ Աղբակու երկիր, Երընկանի գիւղ

...Արդ, զայս ամենայն տեսեալ և իմացեալ ոմանք՝ պատուականք և
353բ գովելիք հարազատ եղբայրքս՝ մեծ և իմաստուն // տանուտէրն Արապշայ,
և եղբայրք նորա՝ Յոհանէս քահանայ, Յակոբ և Սուլտանշայ, և ցանգա-
ցան այսմ աստուածախաւս Աւետարանիս յիշատակ հոգոյ իւրեանց, և
ծնաւղացն իւրոյ՝ հաւրն Ստեփանոսին և մաւրն Սաղդաթին, և այլ ամե-
նայն ազգականացն...*

553բ Արդ, դրեցաւ սա ի յերկիրս Աղխ // բակու, ի գեաւղս որ կոչի Երըն-
կանի, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնի, ի թուականիս Հայոց ի յՋ. և
ԼԹ. (1490) ամին, ի յառաջնորդութիւն սուրբ աթոռոյն Բարդուղիմէոսի
առաքելոյն տէր Յովանէս արքեպիսկոպոսի և Ղազար կուսակրօն փիլի-
սոփայի, ձեռամբ անիմաստ և մեղսաթաւալ Մարգարայ անարհեստ գրչի։
...Մանաւանդ երկու այրի կանանցն Խաթիպին և Աննային, որ պատ-
ճառ եղեն սուրբ Աւետարանիս և աւգնական եղեն ի գին սորա, վարձահա-
տոյց լիցի նոցա Քրիստոս...

354ա Դարձեալ ...յիշման արժանի առնէք զանարժան և զանպիտան ծա-
ռայն աստուծոյ զՄարգարայ գծող սորայ ... և իմ ծնօղացն՝ Մկրտիչ քա-
հանայի և Շնօհորի, և եղբօրն Յովանէս քահանայի, և քեռն Նշխունի, և
վարդպետացն՝ Զաքարիայ վարդապետին և Վարդան կազմողին, և այլ
354բ ամենայն երախտաւորացն մերոց՝ կենդանեաց և // հանգուցելոց, ամէն։
...Աւա՜ղ զժամանակի սուտ քահանայքս, որ եմք իբրև զաշխարհա-
կան, և աշխարհականքն՝ իբրև զչեղեալսն...

194

ԱԻԵՏԱՐԱՆ

Երևան 3857

Գրիչ՝ Ազարիայ
վայր՝ Բարդողիմէոսի վանք

...Ուստի և տեսեալ զսորայս անճառ փրկագործութեան խորհուրդ
347ա բարեմիտ և հեզահոգի և հաւատա // րիմ տանուտէրն Դաւիթ մղդասին,
զոր մեծափափագ հաւատով և յուսով ցանկացաւ այսմ աստուածախաւս
սուրբ Աւետարանիս և ետ դրել զսա յիշատակ հոգոյ իւրոյ և ծնողաց իւ-
րոց Թումաշայ մզգասուն և Բաղդատ-Խաթունին, և կենակցին իւրոյ Թան-
մէլիքին, և այլ ամենայն արեան մերձաւորաց նոցին, ամէն։
/// ձե]ռամբ ան[իմաստ] և տխմար գրչի Ազարիայ սուտանուն երի-
ցու, որ զանունս ունիմ և զգործս ոչ, ի կարգ քահանայութեան հրաւիրե-
ցայ և գործով ուրացեալ գտայ։

* Բաց ենք թողնում մի ընդարձակ հատված, ուր հիշվում են ստացողների մեծաթիվ ազ-
գականները։

Եւ իմ՝ անընդունակ գոր[ով] յարուեստ գրչութեան և բազում մեղաց ցնորիւք պաշարեալ, այլ ըստ կարի մերում, զոր պարգևեաց մեզ մարդասէր հոգին աստուծոյ |||* պանդխտութեամբ և ղատապարտութեամբ ան-
347բ ձինս, զոր վասն ծովացեալ մեղաց իմոց ժամանէ ինձ ազգի ազգի պատուհաս։

Ի մեծ թուիս հայկազեան ՋԼԹ. (1490), ի կաթողիկոսութեան Վաղարշապատու ամենայն Հայոց տեառն Սարգսի և Գրիգոր քաջունապետի, ի գաւառս որ կոչի Աղբակ, ի սուրբ և ի գերահռչակ յաթոռս Բարդողիմէոսի և Հաղպետի (՞)։ Եւ այժմ յաջորդեալ ունի զսուրբ աթոռս պանծալի և հեզահոգի արհեպիսկոպոսն տէր Յովանէս և մեծ քաջունին Մովսէս:

Արդ, որք ճաշակէք յաստուածային բուրաստանէս և յամենալի սեղանոյս, յիշեսջիք ի սուրբ յաղաւթս ձեր զստացող սուրբ Աւետարանիս
348ա զհե||զահոգի և զքաջիմիտ տանուտէրն զԴաւիթ մղդասի ղարբինն...**
348բ ||| Յիշեցէք ի սուրբ յաղօթս ձեր զմեղապարտ գծողս զԱզարիա՝ մեղաւք տառապեալ ոգիս և զծնօղսն իմ և զուսուցիչն զԿարապետ քահանայն, որ նահատակեցաւ ի յԱրճէշ, քաղաքի, և զմայրն իմ զՍար[դա]թ, և զամենայն երախտաւորքն մեր, [որ]ք խրատ տալով, կերակրելով, լուսնալով և թափելով խնամս տանին ի վերայ մեր. և զորքսաւէր և զկուսակրօն կրօնաւորն զտէր Յոճանէս՝ զփակակալ սուրբ Բարդողիմէոսի տաճարիս, որ աշխատեցաւ ի կոկել թղթիս. և որ առատն է ի տուրս բարեաց տացէ ձեզ ղառատ ողորմութիւնն իւր, ամէն։

195

ԳԱՆՁԱՐԱՆ

Երևան 6495

Գրիչ՝ Յովանէս Արճիշեցի
վայր՝ Արճէշ

ա

436ա ...Գրեցաւ սուրբ Գանձարանս՝ աստուածային սուրբ կրտակըս, ուրախութիւնս մանկանց եկեղեցո և տօնաւէր ժողովրդոց՝ ի քաղաքիս Արճէշ կոչեցեալ, ընդ հովանեաւ կըմբեթայարկ բազում տաճարացս, ի դուռ սուրբ կաթողիկէ Աստուածածնիս, ի թուականութեանըս Հայոց ՋԼԹ. (1490) ամին, ի խնդրոյ սրբամիտ աստուածասէր և հեզահոգի կրաւնա-

---

* Երեք տող մաշված ու պատռված է։
** Դուրս ենք թողնում մի հատված, ուր երկու անգամ թվարկվում է ստացող Դավթի ազգականները։

ւորի տէր Սարգսի, որ եռափափագ սրտիւ և հաստատուն յուսով ստացաւ զանառիկ մեծութիւնս և զփարթամ հարըստութիւնս, զուրախութիւնս մանկանց եկեղեցոյ զսուրբ Գանձարանս յիշատակ բարի իւրն, և բարեպաշտ ծընաւղացն իւրոց՝ հաւրն Արապշին և մաւրն Ջինարին, և հաւրեղբաւրն Ցատուխշին, և եղբաւրն՝ գնացելոյն առ աստուած՝ Ատոմին, և կենդանի եղբաւրն Մուրատին, և ամենայն երախտաւորացն իւրոց և ազգականացն։

Վասն որոյ ամենեքեան ուղիղ սրտիւ և լի բերանով աստուած-ողորմի ասացէք ստացօղի սուրբ գրոցս՝ իմաստուն և հանճարեղ կրաւնաւորին տէր Սարգսին, և ամենայն արեան մերձաւորաց նորին, և երախտաւո-
436բ րաց նորին, և տէր աստուած, // որ առատն է ի տուրըս բարեաց՝ ձեզ ամենեցուն տացէ զիւր առատ ողորմութիւնն և զանըսպառ ուրախութիւնն և զերկնից արքայութիւնն, ամէն։

Դարձեալ, կրկին յիշեցէք առ աստուած զստացաւղ սուրբ գրոցս զտէր Սարգիս աբեղայն, որ ստացաւ զսուրբ Գանձարանս և ետ նուէր, ընծայ և պատարագ ի դուռըն Ուռընկառու սուրբ Նըշանիս, ի վայելումն առաջնորդի սուրբ ուխտիս քաջ րաբունոյն Գրիգոր վարդապետի, և միաբան սուրբ եղբարցն՝ տէր Յովանէս քաջ փ[ի]լիսոփայի, և տէր Ստեփանոս հերպետին, և տէր Խաչատուրուն, և տէր Վարդանին, և տէր Մկրտչին, և տէր Աստուածատուրուն, և նորընծա քահանային Ներսիսին: Եւ դարձեալ աստուած-ողորմի ասացէք Մոկացի տէր Ստեփանոսին, որ զսակաւ աւրինակն շնորհեաց, և տէր Խաչատուրուն՝ գրոց աշակերտին, և այլ ամենայն միաբանից սուրբ ուխտիս. որոց տէր աստուած վայելել տացէ և յետ աստեացս ելանելոյ զերկնից արքայութիւնն պարգեւեսցէ, ամէն։

Գրեցաւ սուրբ Գանձարանս ի յընտիր աւրինակաց, զի Գ. (3) աւրինակ եդաք և զմիոյ պակասութիւնն ի յերիցն կատարեցաք ի դառն և ի նեղ ժամանակիս, յորում գնաց Սուլէման-բէկն բազում զաւրաւք ի վերայ բերդին Ամեդոյ: Յայսմ ամի ես անարժանս Յովանէս սուտանուն քահանայս
437ա Արճիշեցի գր // եցի զսուրբ Գանձարանս, վասն որոյ աղաչեմ զձեր սըրբութիւնդ աստուած-ողորմի ասել անարժանիս Յովանիսիս և իմ ծընաւղացն՝ Աստուածատուրուն և Գուլիխասին, և հօրեղբաւրն իմոյ տէր Միքայէլ կրաւնաւորին, և Յովանէս վարդապետին, որ բազում երախտիք ունին ի վերայ իմ։

Արդ, գրեցաւ սա ի հայրապետութեան տեառն տէր Սարգսի, և յաթոռակալութեան երկրիս մերոյ տէր Յովանէս արհեպիսկոպոսին, և ի թագաւորութեանն տաճկաց Եաղուպ ղանին։

Եղբարք, խոշորութեան և սխալանաց գրոյս անմեղադիր լերուք, զի կար մեր այս էր։

Դարձեալ, աղաչեմք զսրբութիւնդ ձեր, ո՛վ պատուական դասք քահանայից և մանկունք Սիոնի սուրբ եկեղեցոյ, ինձ՝ անարժանիս Յովանիսի և իմոցըն ամենայնի, նա և ուսուցիչն իմոյ տէր Յովանիսին, և ծնողացն նորին՝ Մանկասարին աստուած-ողորմի ասել, և Քրիստոս աստուած, որ առատն է ի տուրս բարեաց ձեզ և մեզ, առհասարակ, ողորմեսցի յիւր միւսանգամ գալըստեանն, ամէն։

Բ

Յիշատակարան եւ գովեստ վարդապետացն

1բ Ի յախտաժէտ ըստեանց ճնշեալ,
Սպիտակ գինիս այս նոր յայտնեալ՝
Տէր Մխիթար ի հոգս անկեալ,
Պրտուղ-պըտուղ զայս հաւաքեալ։
Ոդեալ ընդ սոյն շարըս բանին
2ա Մեծ Խաչատուր Կեչառեցին,
Այլ և քննաւղ խորոց խորին
Տէր Մըկըրտիչն սքանչելին.
Գէորգէոս մեծ րաբունին,
Տէր Մանուէլն ընդ Մաթէին,
Տէր Առաքել Բաղիշեցին,
Եւ Յովաննէս Թըլգուրանցին,
Բոլոր լուսին մէջ գիշերին՝
Ծերենց Գրիգոր Խըլաթեցին,
Դաւիթ յարմար՝ ընդ Յոհանին,
Եւ Ոստակէս Հիզանեցին,
Տէր Ստեփանոս՝ հըզաւր արին,
Եւ տէր Յակոբ Արծկեցին:
Ըզմեղեդիսն ներբողին,
Զոր և աստէն շարեալ հիւսին՝
Երգեաց Ներսէսըն Շնորհալին,
Եւ սուրբ Գրիգոր Նարեկացին,
Սըրիկ Կոստանդ՝ քաջն և արին,
'Ի Ատոմ էրէց Ոստանեցին,
Եւ մեծ Գրիգորըն Տաթեւացին,
Եւ երգ Աւագ վարդապետին
Քաղցր և անոյշ, լաւ մեղեդին
Եւ այլքն, որ չեն ի սոյն թւին
Եւ չճանաչեմք զանուանս նոցին,
Որ կան գըրեալ յանչինչ գըրին
Եւ յանըսպառ յաւիտենին։
Արդ, [ըզպ]տուղ շըթանց սոցին,
Ըզվաղահասն և զվերջին՝
Աստուածային շնորհաց տեղին
Գրիգոր Ծերենց հեզահոգին
Զ[եռա]մբ իւրով միատեղին,
/// ի մի գումար յեռին,
/// ի բացեա ձգեալ լինին,
Եւ քաղցրահամ ճաշակ կազմին։
Յեկեղեցոյ կիւլըն կախփն

Ի դիենալ մանկանց նորին,
Հայցեցէք ինձ մասն ի բաժին
Գրծողիս դրանս ի քարտիսին,
Այլ և զգանձս ստացողին
Տէր Սարգսի կրաւնաւորին,
'Ի իւր ծընաւղացն ամենայնին
Լիով ասել զտէր-ողորմին*։

196

ՏՕՆԱԿԱՆ

Դ. Ալիշան, «Հայկարան»

Գրիչ՝ Յակոբ
Վայր՝ Խլաթ-Մատնէվանք

Աւարտեցաւ ոսկեփոր Տաւնականս ի մայրաքաղաքս Խլաթ, ընդ հովանեաւ սուրբ տաճարիս Մատնէվանից սուրբ Աստուածածնի ժԱ. (11) խորանաց, և սուրբ Գէորգ զաւրավարի, յառաջնորդութեան սուրբ ուխտիս տէր Վարդան սրբասնեալ արհիեպիսկոպոսին, ձեռամբ... Յակոբ գրչի, ի խնդրոյ մահտեսի Աստուածատուր կրաւնաւորի, յիշատակ ... ծնողաց Ջանիբէկին և Գոհար-Մէլիքին. և մեծ և երախտաւոր մօրն Տովլաթին, և եղբարցն Խաչատուրին և Խտրշին, և մեծ պապանցն Կարապետին և Դոմային, և հաւրեղբարցն՝ Ատոմին, և Մկրտչին, Գուրջիբէկին, և Սինչին, և Շաղուբաթին, ...յամի Ջ. և ԼԹ. (1490) ...ի հայրապետութեան տեառն Սարգսի ...և ի բռնակալութեան Թաւրիզոյ թախտի Աղուպ-բէկի՝ որդւոյ Ուզուն-Հասանի... Յիշեցէք զքաջ բաբունին՝ զէրեսփոխան և զիշխեցուցող միջադեռաց... վարդապետըն զտէր Աւետիք... և զհոգեոր եղբայրն իմ զտէր Յովհաննէս վանից հայր, և զմիւս տէր Յովհաննէս, և զտէր Գրիգոր, զտէր Ստեփանոս, զտէր Թումա, և զտէր Ստեփանոս, և զՍիմէոն, քանզի ստացաւ զսա... Աստուածատուր քահանայ...

197

ԱԻՆՏԱՐԱՆ

Երևան 7583

Գրիչ՝ Հայրապետ
Վայր՝ Աղթամար

267բ ...Եւ արդ, ես՝ յետինս ի գրչաց և անարժանս ի կարգաւորաց սուտանուն աբեղայ Հայրապետ՝ ... կատարեցի զսա մեղսամած մատամբ իմով յաստուածապահ կղզիս Աղթամար, ընդ հովանեաւ ամենայաղթ սուրբ խաչիս և սուրբ Սարգիս զաւրավարիս, ի հայրապետութեան տեառն Զաքարիայի, և ի թըւականիս մերում ի ՋԼԹ. (1490)...

---

* Վերջին 16 տողերն են պատկանում Յովհաննես Արճիշեցուն։

269ա Բազում աշխատանօք գծագրեցի զսա ի ստոյգ և յընդիր աւրինակէ՝
կենաւք տառապանօք, ի դառն և ի վըշտաքեր ժամանակիս, յորում կամք
ընդ հարկի անօրինաց։

Արդ ...յիշեսջիք յերկնագնաց յաղօթս ձեր զյառաջ յիշեցեալ սուրբ
Աւետարանիս ստացողսն զԴովլաթ-Խաթունն, և զծնաւղսն իւր՝ զՇաhար
և զԽուն-Մելէք*, և հաւրն Ստեփանոսին, և մօրն Փաշա-Մելէքին, և քուերն
Սուլտան-Մելէքին, և քեռուն Թումին, և հաւրեղբօրն Աստուածատուրն, և
որդոյն Սարգսին և Մուրադին, Գրիգորին և Շահըստանին, և Միրաշին**,
որ միջնորդ եղև սուրբ Աւետարանին, Մկրտչին, և ուր որդոյն Յովանիսին,
և մօրն Դէկիշին, և Ստեփանոսին, և զայլ ամենայն ազգատոհմն նոցին՝
զկենդանիսն և զհանգուցեալսն, յիշեցէք ի Քրիստոս և լի բերանով և
269բ ուղիղ սրտիւ աստուած-ողորմի ասացէք // Դովլաթ-Խաթունին***...

Ընդ նոսին և զանպիտան Հայրապետ մեղաւք գծողս յիշեցէք յաղաւթս ձեր, որ զձև ունիմ կրաւնաւորի և ի գործոց թափուր և ունայն, և զծընաւղս իմ զԽաչատուր և զՈսկիտիկին, և զեղբայրն իմ զՅոհանէս, և զկենակիցն իւր զՇարմելիք, և զեղբաւրորդին իմ զԿարապետ քահանայն, որ ծաղկեց զսուրբ Աւետարանս, և զերախտաւոր քեռին իմ զՄինասենց Թումայն, և զծնաւղսն իւր, զամենայն արեան մերձաւորքն մեր...

Եւ արդ, ես Դովլաթ-Խաթունս տուի զսուրբ Աւետարանս ի Հոգոց վանից սուրբ Աստուածածնի դուռնս, և մի ոք իշխեսցէ հեռացուցանել/!/****։

198

ՃԱՇՈՑ

Երևան 4870

Նորոգող՝ Յովանէս

469ա Եւ արդ, դարձեալ ի ՋԼԹ. (1490) թվիս Հայոց, ի հայրապետութեան
տեառն Զաքարիայ նորընծայ կաթողիկոսի, երջանիկ ոմն և աստուածային ծրիւքն բարգաւաճեալ, սրբասէր և հեզահոգի եպիսկոպոսն տէր Յովանէս՝ տեղապահ և յաջորդ և ժառանգորդ նոյն տէր Թումայ եպիսկոպոսի Խցերուն՝ ստացաւղի գրոցս, ետես զսուրբ գիրքս զայս, զի էր կապն ճանգարեալ և թուլացեալ. եւ ետ վերստին նորոգել զսա...*****

* Հիշատակարանի սկզբի մասում նույնպես թվարկված են ստացող Դովլաթ-Խաթունի մերձավորներն ու ազգականները։ Այնտեղ մոր անունն է «Խաթուն-Մելէք»։

** Հավանաբար հիշատակարանի սկզբի մասում հիշատակված «Ոսկերիչ Մուրատշէն» է։

*** Ձեռագրի 9բ էջում խաչի աջ ու ձախ կողմերում նկարված են մի տղամարդու և մի կնոջ պատկերներ։ Կինը, նրա գլխավերևում եղող մակագրության համաձայն՝ «Խաթուն-Մելէք Դովլաթն է»։

**** Հիշատակարանը ամբողջությամբ, իր «փառք»-ով, ու կրկնություններով, հրատարակված է Հ. Աճառյանի կողմից, տե՛ս Ցուցակ հայերեն ձեռագրաց Նոր-Բայազետի, Վիեննա, 1924, էջ 11—12։

***** Ձեռագիրն ընդօրինակված է 1385 թվականին։

199

ԳԱՆՁԱՐԱՆ

Ե. Լալայեան, Ցուցակ Վասպուրականի 53։

Գրիչ՝ Դաւիթ
վայր՝ Մոկք, Գինակաձց գիւղ

...Արդ, ցանկացաւղ եղև այս մարգարտաշար սուրբ գրոցս պատուական և աստուածասէր տանուտէրն Յովանէս Հեարն...*

Աւարտեցաւ սուրբ գիրքս ի յերկիրս Մոկաց, *ի գեղին* Գինաւկանց. *ընդ հովանեաւ սուրբ Նշանին և սուրբ Գէորգեայ զաւրայվարին, ձեռամբ անարժան բազմամեղ* Դաւիթ *գրչի ... ի հայրապետութեան տեառն տէր* Ստեփանոսին *և փոխանորդ նորին սրբոյ տէր* Զաքարին, *որ յայսմ ամի ալրինեցին՝ ի թվականիս Հայոց ՋԼԹ. (1490)...*

*Արդ, աղաչեմ զձեզ յիշեցէք զանպիտան գրիչս սուտանուն Դաւիթ..., և զծնօղսն իմ ըստ մարմնոյ զ*Մարտիրոս *մողդասին և զմայրն իմ զ*Մինէն, *և զեղբարք իմ զ*Մերոն, *զ*Դերոն, *զ*Սարգիսն, *և զ*Գրիգորն՝ *զփոխեցեալքն ի Քրիստոս, և զմիւս եղբարս, և զկենակիցն իւր, և զաւակն իւրեանց զ*Առաքելն *և զ*Գրիգորն, *ամէն։*

Դարձեալ աղաչ[եմ] զսրբութիւնդ ձեր յիշեցէք յերկնաքաղցի կաղօթքս ձեր զմեղաւոր գծողս, և զծնողսն իմ, զհոգւոր հայրն իմ զտէր Ստեփանոս *կաթողիկոսն, որ յայս տարի փոխեցաւ ի Քրիստոս, և զվարդապետն իմ զտէր* Ներսէս *եպիսկոպոսն, և զայլ երախտաւորն մեր, որ շատ և որ սակաւ...*

200

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Նոր Ջուղա 500, ՄՏՄ

Գրիչ՝ Առաքել
վայր՝ Մոկք, Բոնաշէն գիւղ

284բ— *...Արդ, կատարեցաւ աստուածախաւս և տիեզերայաքարոզ սուրբ Աւե-*
287բ *տարանս ձեռամբ անարժան, անիմաստ գրչի* Առաքելի, *ի խնդրոյ* Դալաթի *և* Հաթուն-Մելիքին... *Եւ ետ գրել զսայ յիշատակ բարի հոգոյ իւրոյ, և ետու ի դուռն սուրբ Ստեփաննոսի* Ոստան *քաղաքիս, ի վայելումն մանկանց եկեղեցւոյ։ Դարձեալ յիշեցէք զքաղաքի քահանայքն տէր* Մելքսէթ *աւագերէց, տէր* Կարապետ, *տէր* Թադէոս, *տէր* Առաքել *մուղդասի, տէր* Մեսրոպ, *տէր* Աւետիս, *տէր* Գրիգոր, *տէր* Բարսեղ, *տէր* Թումէն, *տէր* Մկրտիչ, *տէր* Ատոմ, *տէր* Յովաննէս, *տէր* Ստեփանոս, *տէր* Ներսէս, *տէր* Ղազար, *սարկաւագն* Յովանէս, *զոր տէր աստուած բարով վայելել տայ։*

Եւ արդ ես՝ ունայնս ի բարեաց գործոց Առաքել *քահանայ, ըստ տկարութեանս գրեցի զսուրբ Աւետարանս ի յերկիրս* Մոգկացս, *ի գեաւղ, որ կոչի* Բոնաշէն, *ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնի, և սուրբ Կարապե-*

** Շարունակության մեջ այս նույն բառը գործածված է մեկ անգամ «Խէքն», մի այլ անգամ՝ «Հէքն» ձևերով։*

տին, և սուրբ Գէորգայ զօրավարին։ Ի թուականութեան Հայոց ՋԼԹ. (1490), ի հայրապետութեան Աղբամարայ տէր Զաքարին, ի թագաւորութիւն Հայոց՝ Քրիստոս է անմահ թագաւոր, որ տէրն է երկնից և երկրի...

Եւ արդ, ես Դաւլաթս ետու գրել սուրբ Աւետարանս յիշատակ հոգո իմո, զի սայ եղիցի ինձ զաւակ յայսմ աշխարհի...։ Եւ դարձեալ աղաչեմ ձեզ զամենայնսդ՝ յիշեցէք ի Քրիստոս և զիս՝ զբազմամեղս անարժան սուտանուն գրիչս Առաքել քահանայ, և զհայրն իմ, որ փոխեալ է առ Քրիստոս, և զմայր իմ Շարման, և զեղբարքն իմ՝ զՅովանէս քահանայ և զՄովսէս քահանայ և զՄկրտիչ, ամէն, եւ զկողակից իմ Մոչան, և զաւակք մեր՝ զՎարդան և Ստեփանոս և Սարգիս, և ամենայն արեան մերձաւորսն...։

Յիշեցէք ի Քրիստոս զուսթա Խաչատուր և զկողակից իւր զԱզիզ, որ կամակից եղև սուրբ Աւետարանիս, ...զԹումայ, որ մարտիրոսացաւ [ի] Խիզան:

...Դարձեալ յիշեցէք ղքաղաքի տանուտէրս խուջա Եզդիբաղշիս, պարոն Գըրճն, զԱստուածատուր, և զկողակից իւր Թաքար-Հաթուն...

201

ԱԻԵՏԱՐԱՆ

Ե. Լալայեան, Յուցակ Վասպուրականի 210, սյուն. 515—516

Գրիչ՝ Առաքել
վայր՝ Մոկաց երկիր,
Բռնաշէն գյուղ

...Արդ, գրեցաւ և կատարեցաւ աստուածախաւս և լուսապայծառ և բարեվայելուչ և բարեխօս աշխարհի, հիւանդացն բժիշկ և քաւիչ մեղուցելոցս սուրբ Աւետարանս այս ձեռամբ անարժան և տխմար և անարուեստ գրչի Առաքել քահանայի, զոր ի վաղուց հետէ ցանկայր այսմ սուրբ և աստուածախաւս Աւետարանիս... Յիշեցէք և զիս՝ բազմամեղս, ունայնս ի բարեաց Առաքել քահանայ, [որ] ըստ տկարութեանս գրեցի սուրբ Աւետարանս ի յերկիր Մոզկաց, ի գեաւղն որ կոչի Բռնաշէն, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնին, և սուրբ Կարապետին, և Գէորգեայ զաւրավարին, ի թվականութեանս Հայոց ՋԼԹ. (1490)։

Եւ արդ ես՝ Սանակ կրօնաւորս, ետու սուրբ Աւետարանս ի սուրբ Նշանիս Ալանայ, ի յիշատակ հոգւոյ իմոյ... Սուրբ խաչին, տանի Յայտնութեան և Աւագ զատկին՝ զյիշատակարանս կարդաք։

202

ՄԱՇՏՈՑ

Երևան 5978

Վայր՝ Յերկիրս Մոկաց,
Շատահ քաղաք

120բ Փառք ... [որ] ետ կարողութիւն տկար անձինս աւարտ առնել սուրբ Մաշտոցիս, ի վայելումն Յոհանէս քահանայիս, և յիշատակ հոգոց ննջե-

ցելոցն, և իւր ծնաւղացն հօրն՝ Յովաննիսին և մաւրն Մուղալին, և հօրեղբօրն Սուլտանշին, և կնոջն Մարգա[ր]տին, և եղբարցն խուջայ Ասպայանշին, և Թովմայբէկին, և Կարապետ պըղընձգործին, և իւր կնոջն Սուլտանին, և իւր ծնաւղացն և ամենայն արեան մերձաւորացն, ամէն։

121ա Արդ, դրեցաւ Մաշտոցս [քահանայա՞թ]աղ ի յերկիրս Մոկաց, ի քաղաքս որ Շատաճ ասի, ի Թըւականիս հայկազան սեռին ՋԼԹ. (1490) ամիս, ի դառնացեալ ժամանակիս, որ խիստ նեղացեր է ազգ քրիստոնեայ ազգիս։

Դարձեալ, աղաչեմ զձեզ զդասդ քահա[նա]յիցդ և որք տեսանելով ի կամ աւրինակելով՝ յիշեցէք զստացող գրոցս զՅոհաննէս քահանայն և զիւրք ամենայն, և զեղկելի գրիչս և զյիմսն ամենայն, ամէն, և աստուած յիշողացդ ողորմեսցի, ամէն։

203

ՃԱՌԸՆՏԻՐ

Ե. Լալայեան. Ցուցակ Վասպուրականի 713, ԼԽ

Գրիչ՝ Պարսամ
վայր՝ Մաշկագտակ գիւղ

Արդ, ի վերջին դարին և երեկոյացեալ ժամանակիս երևեալ ումն աստուածասէր և հաւատարիմ, աստուածային տրւքն բարգաւաճեալ Վարդան կրաւնաւորն և հարազատ եղբայրն իւր Աստուածատուր ... զի ետուն գծագրեալ զսա յիշատակ անջինջ հոգոց իւրեանց և ծնողաց իւրեանց Յակոբին և Խաթունին /// մաղդասոյն և այլն ամենայն մերձաւորացն իւրեանց՝ կենդանեաց [և հանգուցելոց]...

Եւ արդ, անարժան սոսկանուն Պարսամ սարկաւագ ... կատարեցի զսա մեղսամած մատամբ իմով, բազում և մեծ աշխատութեամբ հասուցի զսա յաւարտումն յաստուածապահ գեղս Մաշկագտակ, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնիս և սուրբ Գէորգ զօրավարիս, ի հայրապետութեան նորընծայ փոքր տեառն Զաքարիայի, և ի փաթշահութեան Թաւրիզու Ճախտին Աղուբէկի և իշխանութեան Սուլիման-բէկի, ի թվականութեանս Հայոց ԹՃ. և ԼԹ. (1490), ի զառն և ի վշտալից ժամանակիս, յորում կամք ընդ հարկի և ընդ ծառայութեան ազգին նետողաց, վասն որոյ բարեխաւսութեամբ սուրբ և փառաւորեալ Աստուածածնին Մարիամու և աղաչանաւք ամենայն ընտրելոց սրբոց Քրիստոս աստուած, որ տէրն է փառաց և տուող ///։

204

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

Երևան 6333 (Յ. Բարաղամեան, Ցուցակ Վասպուրականի), 267, ԼԽ

Գրիչ՝ Պարսամ
վայր՝ Մաշկագտակ գիւղ

Եւ արդ, ես պիղծս ի սրբոց, ագէտս ի գիտնոց սոսկական Պարսամ սարկաւագս տեսի զսէր և զփափագ աստուածասէր և սրբակեաց Վարդան

կրօնաւորին, կարողութեամբ աստուծոյ յանգ հանեալ կատարեցի զսուրբ տառս և աստուածային կտակս յաստուածապահ գեօղս որ Մաշկագտակ կոչի, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնիս և սուրբ Գէորգ զաւրաւորիս, ի հայրապետութեան Նորընծայ փոքր տէր Զաքարիայի, և ի փադիշահութեան Թաւրիզոյ թախթին Աղուբ-բէկին, և յիշխանութեան Սուլէման-բէկի, ի թվականութեանս Հայոց ՋԼԹ. (1490), ի դառն և ի վշտալից ժամանակիս, որում կամք ընդ հարկի ///։

205

ԱԻԵՏԱՐԱՆ

Երևան 5240

Նորոգող՝ Սարգիս երէց
Վայր՝ Մաշկագտակ գիւղ

298բ ...Արդ, նորոգեցաւ սուրբ Աւետարանս ի վերջին ժամանակիս, ի
թվականիս Հայոց ՋԼԹ. (1490)։ Աստուած աւրհնէ զՄաշկագտակայ տա-
նուտէրք, զըռէս Ա[ս]պահանշէն, զԳուրջիբէկն, զԱտոմն, զխուդաքախշն,
զՎարդան[ն], զՄխիթարն, զամենք ։առհասարակ՝ զմեծ և զփոքր, որ-
ետուն նորոգել զսուրբ Աւետարանս։ Արարիչն աստուած միոյն հարիւրա-
պատիկ և հազարապատիկ ստա և ի հանդեր[ձ]եալն պարգևեսցէ ձեզ և
299ա ձեր ննջե//ցելոցն, ամէն։ Յիշեցէք յաղօթս ձեր զՍարգիս երէցս, և աս-
տուած զձեզ յիշէ, ամէն։

206

ԱԻԵՏԱՐԱՆ

Ե. Լալայեան, Ցուցակ Վասպուրականի 209, սյուն. 513—516, (Մոկսի Քաղաքի թաղի Երեք խորան եկ. 10)

Գրիչ՝ Յոհաննէս

ա

...Քրիստոս աստուած, որ եկիր ի Բիթայնիայ և յարուցեր զՂազարոս չորեքաւրեայ ի մեռելոց՝ յարոյ ի քո միւսանգամ գալստեան զուարթերե։ և պայծառ լուսով զհոգին Գրիգորին, Շախիսաանի, և խոջա Ջաւզուն, և կնոջ իւր Հաթունշին, ամէն... Եւ այլ պահեսցէ Քրիստոս աստուած և աւրհնեսցէ զխոջա Ջաւզն, և զորդին իւր Դովլաթ զամենայն աւրհնու-թեամբ աւրհնէ, որ աւրհնեաց զՄովսէսն, զԱբրահամն, զՍահակն, և զՅակոբն և զերկոտասան որդիքն այն։ Աւրհնէ տէր աստուած զխոջա Ջաւզն, և զկին իւր Հաթունշին, և զաւակն իւր զԴոլվաթշին, և զկին իւր՝ Փառոշան, մինչև ի խորին ծերութիւն, ամէն։ ...Բացաւղն արքայութեան երկնից բացցէ զդուռն ողորմութեան Գրիգորին, և կնոջ Շախըսաանին, և զօա-կացն իւր Անտոնին, ամէն։

Եւ այլ և ինձ՝ սուտանուն մեղաւոր գրչիս Յոհաննէս աբեղայիս, և ծնաւղացն իմոց, և վարդապետին իմոյ Խաչէլի՝ լի բերանով աստուածողորմի ասացէք սոցա, ամէն։

Թվականս ՋԼԹ. (1490)...

Բ

Ես Յովհանէս* և որդիս իմ Դովլաթս գրել տուինք զսուրբ Աւետարանս յիշատակ հոգոց մերոց, և ծնաւղաց մերոց՝ հաւրն Գրիգորին և մաւրն Շախստանին**, և եղբօրն Անտոնին, և ետուք ի դուռն սուրբ Աստուածածնին Անջողոց, յիշատակ հոգոց մերոց։ Եւ ոչ ոք կարէ հեռացուցանել ի դրանէ սուրբ Աստուածածնին, ոչ ի մերոց և ոչ յաւտարաց, ոչ ի քահանայից և ոչ ի սարկաւագաց, այլ անջինջ մնայ ի դուռն Աստուածածնին։ Եւ որ լի բերանով ասէ զաստուած-ողորմին՝ միոյն հազար իւրն ողորմեսցի, ամէն, ամէն։

207

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 4766

Գրիչ՝ Ստեփանոս
վայր՝ Տարաւնոյ գաւառ,
Եղրդուտ մենաստան

261բ ...Գրեցաւ աստուածախօս և աւետաբեր սուրբ Աւետարանս ի թվիս Հայոց ՋԼԹ. (1490), ձեռամբ անարժան և մեղսաթաւալ գրչի Ստեփանոսի, ի գաւառս Տարաւնոյ, յերկնահանգէտ սուրբ ուխտիս և ի հրեշտակացոց մենաստանիս սուրբ Յովաննէս՝ Եղրդուտ կոչեցեալ, ընդ հովանեաւ // սուրբ Աստուածածնին, և Յովաննու Մկրտչին, և սուրբ Ստեփանոսի Նախավկային և սուրբ Գրիգոր մեր Լուսաւորչին, և աւրհնաբուղ[խ] սուրբ Նշանիս, ի դառն և ի չար ժամանակիս, յորմէ արդարութիւն նուաղեալ և անիրաւութիւն յամենայն կողմանց զաւրացեալ։

262ա

Գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի խնդրոյ պատուական առն[խոճա Ամնատին, և Աստուածատուրին, և Խաթուն-Մէլէքին և զՇահզատային, և խոճա Ցխրատինին, և Մէլէքսէդ երիցուն, և Զաքա<քա>րային, և Եսէին, և Թամտնին, և Ապոլագինին, և Մարտիրոսին, և Սահրատին, ամ:ն***]։

Ո՞վ դասք լուսերամ քահանայից և ընթերցող[ք] սուրբ Աւետարանիս, յիշեցէք ի Քրիստոս զփծուն գրիչս զՍտեփաննոսս, խոշորութեան և
262բ աղալանս // ցրս անմեղադիր լերուք, զի կար մեր այս է։ Աղաչեմ զձեզ, որ միոյ ողորմու արժանի առնէք զանարժանս զՍտեփանոսս, զհայրն իմ զՅովաննէս, և զմայրն իմ զՀիրիգայ: Ընդ նմին յիշեցէք ի Քրիստոս զաշակերտքն մեր՝ զտէր Աստուածատուրն, և զտէր Գրիգոր նորընծայն, զԻշխանն, Սարկաւագն և զԹաքարն, եւ զապաշխարողն զՀռեփսիմէն, որ շատ ի հետ մեզ կու աշխատին։ Քրիստոս աստուած առնէ իւրեանց փոխարէն։

---

* Պետք է լինէր, «Ես՝ խոջա Ջաւզս», որովհետև, ինչպես պարզ երևում է նախորդ հիշատակարանից, Դովլաթը խոջա Ջաւզի որդին է և Գրիգորն ու Շախստանը՝ նրա ծնողներն են։ Խոջա Ջաւզի անվան փոխարեն գրիչը սխալմամբ գրել է իր անունը, մոռանալով, որ հիշատակարանը շարադրելու է պատվիրատուի անունից։

** Տպված է «Շախորանին»։

*** Փակագծերի մեջ առնված հատվածը գրված է այլ ձեռագրով։

Այլ և յիշեցէք ի Քրիստոս զուսուցիչն մեր զՆեrսէս վարդապետն, որ շատ ի հետ մեզ աշխատեր է, Քրիստոս աստուած ողորմի նըմա...

208

ՄԱՆՐՈՒՍՄՈՒՆՔ

Երուսաղէմ 1738

Գրիչ՝ Գրիգոր Տարաւնացի
վայր՝ Երզնկա, Կայիփոսի վանք

277բ ...Գրեցաւ եղանակաւոր տառս որ կոչի Մանրուսումն և Տօնացոյցս ձեռամբ Գրիգորիս Տարսաւնացւոյ, ի վանուցն Ամլորդոյն,... ի գաւառս Եկեղեաց, որ ասի Եզնկայ, ի դրունս սուրբ Յակոբին, որ Կայիփոս վանք կոչի, ընդ հովանեաւ սուրբ Յակոբայ և սուրբ Աստուածածնի և սրբոյն Գէորգա, ի թվաբերութեան հայկազեան տումարի ՋԼԹ. (1490), ի վայելումն անձին իմոյ, զոր տէր աստուած վայելել տացէ ընդ երկայն աւուրս...

209

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Ախալցխայի Փոքր-Թամաշ գյուղ, ՄՏՄ

Գրիչ՝ Մէլքիսէթ
վայր՝ Ուխտիք քաղաք

...[Յանկացաւ սուրբ Աւետարանիս] աստուածասէր քահանայն Սարգիս, և ետ գաղափարել զսա յիշատակ իւր և ամենայն արեան մերձաւորաց իւրոց, ի ժամանակս վերջինս, ի թվ. Հայոց ՋԼԹ. (1490), ի գաւառս Տաոց, ի քաղաքս Ուխտից, առ դրան սուրբ Կարապետիս և այլ սրբոց, որ աստ կան հաւաքեալ...· [Յիշատակ] տէր Սարգսին, և հայրն Դաւթին, և մայրն Խէր-Խաթունի, և եղբարձն, և հարսներացն, և փցուն գրչիս և սուտանուն իրիցուս Մէլքիսէթիս...

210

ՍԱՂՄՈՍԱՐԱՆ

Բրիտ. թնգ. Or. 3712. Ֆ. Կոնիբեր, Ցուցակ, էջ 317

Կազմող՝ Մարտիրոս

281ա Ո՞վ սուրբ ընթերձողք, յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր զՄարտիրոս աբեղաս, որ ոսկով և կազմով զարդարեցի զ[սա]ա, ընդ նմին և զպարոն Ամիրտովլաթ բժիշկն, որ արդար ընչիւք զարդ[ար]էլ ետ զսա. թվ. ՋԼԹ. (1490)։

211

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 8135

Գրիչ՝ Ալեգսանոս
Վայր՝ Խորոտկայ վանք

...Արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թվականիս Հայոց ՋԼԹ. (1490), ի հայրապետութեան տեառն Սարգսի, *ի ղանութեան* Յաղուպ-բէկին, *գրեցաւ ձեռամբ անարժան, հէք, ֆանաք*, վտիտ և անարհեստ գծողի* Ալեգսանոս *աբեղայի...*

Արդ, եղև գրչութեան այս աստուածաշունչ սուրբ Աւետարանիս ի *յերկնահանգէտ և գերահռչակ սուրբ ուխտիս* Խորոտկայ, *ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնիս, և սուրբ Յակոբիս, և սուրբ Նշանիս, և այլ սրբոցս որ աստ կան։ Որ բաղմաժամանակեա անմարդայբնակ լեալ և խախտեալ հիմանց սորա, և [յ]ետոյ՝ սրբամիտ և աստուածասէր և մեծազգի՝ տեսեալ զսուրբ ուխտս այսպիսի խախտեալ, խանտաղատեալ սորա, վասն*
319բ *որոյ չերմեռանդ // սիրով և եռայփափաք տենչմամբ* Աւան աղէս *նորոգեաց զսուրբ ուխտս և շատ աշխատութեամբ կատարեաց, աստուած զիւր հոգին անձեռագործ խորան դասէ. ի առաջնորդութեան սուրբ ուխտիս տէր* Ղուկասին, *որ է սրբամիտ և հեզահոգի և խոնարհ եղբայրսիրութեան, ի հայրապետութեան տէր* Ղազարին, *և փակակալութեան տէր* Սիմէոնին, *և տնտեսութեան* Նանշին:

Արդ, ցանկացող եղև այսմ աստուածաշունչ սուրբ Աւետարանիս բարեմիտ կինս այս՝ Խոնտքար.... *Ոչ ունելով ղաւակ զսա ստացաւ [յ]իշատակ իւր, և առն իւրո* Ղարիպշա *աղին, և ծնողացն իւրոց՝ հայրն իւր*
320ա Էտիլշին *և մայրն* Մամա-Տետին, *և եղբարցն՝ //* Երանշին, Փարվանշին, Ղարակաւցին, Ճանանշին *և* Տրտատին, *և քվերացն* Ուլուխաթունին *և* Նարին-խաթունին, *եղբաւրորդեանցն* Ճանանշին, Ամիր-Սուլթանին, *և* Մելիք-Սուլթանին, Ղասումշին, *և* Մասուտշին, Ռաստամին, *և* Խաչղատամին, *և* Միրզին, *և մեծ տէտին իւրո* Թուխբէն, *և որդոյն իւրո* Ճամբաշին, *փեսաբոյն՝ տէր* Ստեփանոսին, *և* Միրզա *աղին, եւ քվերորդեացն իւրոց տէր* Բարսեղին, *և* Յովսէփին, *և* Պաշարայթին, *և* Հերոսին:

*Ընդ որս և ես երես անկեալ աղաչեմ ղամենեսեան, որք հանդիպիք տեսութեան սորա, սխալութեան և խոշորութեան գրոցս թողութիւն շնորհեցէք. ղանարժան գրիչս, հանդերձ ծնաւղօքն իմ, յաղաւթս յիշեցէք, և աստուած զձեզ յիշէ, ամէն**։*

** Իմա՝ «փանաք»։*

*** Ձեռագրի 243ա էջում կա «Խաչինու երկրի տէր» Թարխան յուզբաշու, 1726 թվականին գրված հիշատակարանը, որը պարունակում է նրա ընտանիքի անդամների և ազգականներից շատերի անունները։*

Որոշակի արժեք է ներկայացնում նաև փոքր Շահ-Աբբասի ժամանակ նորոգողի կողմից Սոթք գավառում գրված հիշատակարանը (էջ 321բ—322ա)։

212

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Մ. Սմբատեանց, «Երնջակ», էջ 254—258

Գրիչ՝ Ազարիա
վայր՝ Արաշ գիւղաքաղաք

ա

*...Բայց գրեցաւ լուսազարդեալ Աւետարանս ի լուսակրական ժամանակի սկզբանց արարչութեանց մինչև առ մեզ ՑՈՋ. (6606), ի կենարարին գալստենէն ՌՃՁԳ. (1183՞), իսկ ի հօսրովայ[ի]ն պարսից սկսեալ մերս թիւ ՋԼԹ. (1490)։ Գրեցաւ ի գեղաքաղաքս յ*Արաշ, *ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնին։*

Արդ աղաչեմ զամենեսեան, որք հանդիպիք աստուածաշունչ և աստուածաբարբառ սուրբ Աւետարանիս կարդալով կամ տեսանելով յիշեսջիք ի սուրբ և ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր, զհեզահոգի և զաստուածասէր զխօջա Ղուպարն, *որ յոյժ սիրով և փափագանաւք գրել ետես զսուրբ Աւետարանս, ձեռամբ անարժան և ախմար գրչի* Ազարիիս, *աւա՜խ և եղո՜ւկ է ինձ, յիշատակ իւր,... և ծնաւղաց իւրոց՝ հաւրն* Եզդանբաղշին *և մաւրն* Սարայ-Մէլիքին, *և հարազատ եղբաւրն՝ պատուական քահանային տէր* Ներսէսին, *և զաւակաց իւրոց՝* Էզդանբաղշին *և* Մուրատբաղշին *և դեռաբուսին* Աբրահամին, *և դստերացն* Մարթա-խաթունին *և* Թաւրէզ-խաթունին *և* խաթուն-Մամին, *և կողակցին իւրոյ* Նարին-խաթունին, *և ամենայն արեան մերձաւորաց՝ կենդանեաց և ննջեցելոց։ Յիշեսջիք յաղօթս ձեր զխօջա* Ղոպաթն, *և զեղբայրն իւր զ*Թումէն, *որ փոխեցեալ է առ Քրիստոս, և զդուստրն իւր զ*Մամայ-Դէդէն:

*Դարձեալ, աղաչեմ յիշել ի տէր զանարժան գրիչս զ*Ազարիայ *սարկաւագս, ո՜վ սուրբ կարդացողք, սխալանացն և քերանացն թողութիւն արարէք, զի ղարիպ էի և միտքս մոլար է. յիշեցէք և զծնաւղսն իմ զ*Ամիր-Ազիզն *և զ*Նարին-խաթուն, *և զամենայն արեան մերձաւորսն իմ՝ զկենդանիս և զննջեցեալս, եւ զհոգևոր մայրն իմ զ*Թաքառաֆն, *որ մարական գթով կուրախացնէ զմեզ։*

բ

Աւա՜խ զծողս, որ խիստ դառն եմ ի սատանայէ, և ի ղարիպութիւնս մոլորեալ եմ։ Ո՜վ սուրբ կարդացողք, թողութիւն արէք սղալանաց և խոշորութեան գրիս, զի կար մեր այս չափ էր։

գ

Թ՜ապա մ՝ լինի, որ ազատ բարձրանամ հասնեմ յիմ երամ։
Աւա՜խ և եղուկ զղարիպիս, զի մոլորեալ եմ ըստ արժանեացս։

213

ԳԱՆՁԱՐԱՆ

Երևան 7594

Գրիչ՝ Իգնատիոս

237բ *Փառք ... որ ետ կարողութիւն տկար և տարտամս անձին* Իգնատիոսի *հասանել յաւարտ այսմ աստուածաշունչ Գանձարանիս... ի թվականիս Հայոց ՋԼԹ. (1490), ի կաթողիկոսութեանն տէր* Սարգսի *ամենայն Հայոց**։

214

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉ

Դ. Ալիշան, «Հայկարան»

Կազմող՝ Կիրակոս

Սրբազան բարունապետս զՅովհաննէս *զպատրոնազն Համշինեցի, որ ստացաւ զսուրբ Աստուածաշունչս ... և զիս ...*զԿիրակոս *եպիսկոպոս՝ զկազմող սմին յիշեսջիք, ի տէր ի թվ. Հայոց ՋԼԹ. (1490)։*

215

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 987

Ստացող՝ Աւագ

234ա *Ջվերջին ստացօղ սուրբ Աւետարանիս* զԱւագս, *և ծնաւղս իմ* զՇնաճաւոր *և* զԹղթիկՆ, *և զամենայն արեան մերձաւորսն իմ յիշեցէք ի Քրիստոս. որ ես* Աւագս *ի հալալ ընչից իմոց ստացայ զսուրբ Աւետարանս յիշատակ ինձ, և ծնօղաց իմոց, և ի վայելումն դեռաբոյս պատանեկին՝ եղբօրորդւոյն իմոյ* Սարգսին, *զոր տէր աստուած վայելել տացէ ընդ երկայն աւուրս։* Աղուբ շայՆ *գերի կու տանէր, ես՝* Աւագս *թափեցի***։

---

* *Հիշատակարանի բնագիրը չի պահպանվել, վերը բերվածը բնագրից ընդօրինակել է Խասպեկ գրիչը, 1650 թվականին, Ղրիմի Կաֆա քաղաքում, Գրիգոր արքեպիսկոպոսի հրամանով։*

** *Հիշատակարանը գրված է Աղ—Կոյունլու Յաղուբ խանի (1478—1490) աըշավանքներից մեկի ժամանակ, ուստի տեղադրում ենք 1490-ի թվաշարքում, որպես նրա գրության վերջին հնարավոր տարեթիվ։*

216

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 3989

ա

Գրիչ՝ Գալուստ
վայր՝ Կէչառուք

620 *Վասն որոյ և ես՝ տրուպս ամենայնի, մեղսամած և տկար ոգի և յե-*
տինս, անարժան գոլով ամենայնի գրագրի՝ Գալուստ *գրիչ սուտանուն*
աբեղայ՝ ծերացեալ ալեաւք և ղստացեալ մեղօք, ցանկացող եղէ սիրովն
Քրիստոսի սուրբ Յետարանիս, և... ձեռն ի գործ արկի գրչութեան, զի
վաղուց հետէ ունէի զփափաքումն գրչութեան սուրբ Աւետարանիս։ Եւ
վստահացեալ անարժան անձամբ և փծուն գրչաւս գրեցի զսուրբ Աւետա-
րանս և ետու ծաղկել և կազմել զսա հալալ վաստակոց իմոց՝ ի յար-
դեա[ն]ց և ի պարգևաց տեառն, այլ գոյիւ չափ զկեանս՝ ըստ այրոյն լու-
մայի։
621 *Արդ, եղև կատարումն սուրբ Աւետարանիս ի թվականութեան հայ-*
կազան տումարի ՋԽ. (1491) թվականին, ի դառն և ի չար ժամանակի,
որով նեղիմք յանաւրինաց. ի բռնակալութեան աշխարհիս Հայոց և Պար-
սից Եաղուպ-բէկի, *եւ ի հայրապետութեան տեառն* Սարգիս *կաթողիկոսի*
Հայոց և պատրիարգ Վաղարշապատոյ՝ *ի յաթոռ սուրբ Լուսաւորչին մե-*
րոյ, ի սուրբ Էջմիածինն։
Արդ, ի յայս և ի սոյն ժամանակի եղև յաւարտ խնդրոյս իմոյ՝ Գա-
լուստ *անարժան աբեղի, ի յաստուածապահ գաւառ* Բուժկան, *ի յերկնա-*
հանգէտ և ի գերահռչակ ուխտս Կէչառուս, *ի դրան մաւրս լուսոյ սուրբ*
Աստուածածնիս, և հրաշափառ սուրբ Գրիգոր կաթողիկէիս, և Աւագ սուրբ
622 *Նշանիս, որ իմով անարժա//նութեամբ կոչիմ սպասաւոր սուրբ ուխտիս։*
Որ և մեծ յուսով և տենչալի սիրով ստացաւղ եղէ սուրբ Աւետարանիս յա-
ղագս յիշատակի յաւիտենական կենացն, և փրկութեանն հոգւոյ իմոյ, և
ծնաւղաց իմոց, և ի վայելս անձին հարազատ եղբաւրն իմ Ցօրղանանին,
և որդւոց նորա՝ Մարտիրոս *քահանայի և* Խաչատուր *սարկաւագի, և այլ*
հարազատ եղբարց իւրոց՝ Գինոսին, Խաւճիկին, Պետրոսին, Պաւղոսին:
Վասն որոյ, յերես անկեալ մայրամած դիմաւք, աղաչեմք զհամագումար
դասք սրբազան քահանայից, որք վայելէք, կարդայք և լուսաւորիք սովաւ
ի ժամատեղ և ի պատարագի, և որք ընդաւրինակէք՝ յիշեցէք ի մաքրա-
փայլ յաղաւթս ձեր զբազմամեղ Գալուստ *գրիչ...*
Դարձեալ, նղիցի յիշատակ մասին աւրհնութեան ի սուրբ Աւետարա-
նըս վարժապետ իմոյ հօրեղբայր Դանիէլ *աբեղին։*
623 *Արդ, երեսս անգեալ // աղաչեմ կրկին մաղթանօք յիշեցէք ի Քրիս-*
տոս զմարմնաւոր ծնօղսն մեր՝ զհայրն իմ Սամուէլ *քահանայն և զմայրն*

իմ զՄարթա-Խաթունն՝ զհանգուցեալն ի Քրիստոս, և ամենայն արեան մերձաւորաց իմոց՝ կենդանեաց և ննջեցելոց...

Բ

198բ Ո՜վ եղբայր, սակաւ նկարող պատկերիս՝ զՄկրտիչս յիշեցէք ի Քրիստոս։

217

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 6875

Ստացող՝ Յովանէս
վայր՝ Դսեղ

31ա Շնորհիւ տեառն սկսաւ եւ ողորմութեամբ նորին կատարեցաւ սուրբ և աստուածաբան Աւետարանս ի թվականութեան հայկազան տումարի Ջ. և Խ. (1491) ամին, ի ցավայլից և տրտմազգեաց ժամանակիս, որ եղև մահ և կորուստ Աղուբէկին՝ որդոյ Հասան-բէկին։ Որ եղև յետոյ նորայ աղմուկ և խռովութիւն ի մէջ տանկաց, նոքայ տկարացան և անկան։ Ազգս քրիս-
31բ տոնէ//ից և թագաւորն Կոստանդինէն յարեան և ուղիղք եղան և գնացին մինչև ի Գեղարքունի, մինչև Շիրակվան, թալանեցին և կողոպտեցին զքրիստոնայքն ըն[դ] մահմեդայկանաց, և բերին մտուցին ի Վրացտուն, և էառ զՀատոյ բերթն թագաւորն, և ունի իշխանութիւն ի վերայ երկրիս, և երկիրս ի յահէ անաւրինաց մտեալ կան ի բերթերն և ի ձորերն, զի խիստ սասանեալ կան։

Արդ, ի յայս և ի սոյն ժամանակիս, ես Յովանէս որդի Քրիստոստուրին, զի ոչ ունէի մարմնաւոր զաւակ և յիշատակ՝ ոչ որդի և ոչ դուստր, գնեցի զսուրբ Աւետարանս ի հալալ ընչից և վաստակոց իմոց և արարի զսայ յիշատակ հոգոյ իմոյ, և ծնաւղացն իմոց՝ հաւրն իմոյ Քրիստոստուրին և մաւրն իմ Թուրվանդին, որ են փոխեալ առ Քրիստոս, և եղբարցն
32ա իմ//ոց Խոցադեղին, Խաչատրին, Գաւրգին, Մկր[ր]տչին, Ստեփանոսին, որ են սուրբ մեռեալ և զմահու պարտքն վճարեալ, և կենդանի եղբաւրն իմոյ Ոճանեսին, և զաւակի նորին Միր-Թումանին, և քվէրն Ազամաթին, և մաւր նոցա Մարիամին, և այլ առհասարակ ամենայն մերձաւորաց՝ կենդանեաց և ննջեցելոց, որոց յիշատակն աւրհնութեամբ եղիցի, ամէն։

Այլ արտասուալից աչաւք հայցեցի և խնդրեցի զսուրբ Աւետարանս ես՝ Յովանէս, գնեցի և տվի ի գեղս Դսեղոյ, ի դուռն սուրբ Գրիգորին, ի ձեռն Վարդան քահանային. և ոչ ժամանեաց վայելելոյ, զի կիսաւրեայ և տղայ հասակաւ վճարեաց զկեանս իւր. և յետ մահուան նորա ապըսպարեցաք եղբայրն իւր Պաւղոս սարկաւագն, զոր տէր աստուած վայելել տացէ իւրն, և եղբարցն՝ Հովայդեղին, Շանշին, Ուսեփին, Պետրոսին, և Վարդան իրիցի որդուն Մարտիրոսին և Գէորգին, և փոխճանեալ պապին, և հաւրն իւրեանց Մարտիրոսին, և Ջաճանշին, և մաւրն իւրեանց Նուշի-

82բ կին, և հանգեան Խէրիկին, // որոյ յիշատակ սոցա աւրհնութեամբ եղիցի։
Ընդ նոսին և զիս զբազմայմեղս զՅովանէս, և զամուսին իւր զԳոճարն, և զիւր որդին զԽէչումն յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր միով տէր-ողորմայիւ. և աստուած զձեզ յիշէ, ամէն։
Եւ այլ գիտութիւն լիցի ամենեցուն, ով որ կարդայք և տեսանէք, որ ոչ ում այլ իշխանութիւն չկայ ի վերայ Աւետարանիս, զիմ հալալ ընչիւք գնեցի և դրի ի յայս սուրբ եկեղեցոյ դուռս։ Առաջնորդ և լուսարար սուրբ Քառասնիցս և սուրբ Գրիգորիս՝ Յովանէս վարդապետ, և աւագէրէց տէր Արիստակէս, և տանուտէր գեղիս Աստուածատուր, և ով ոք ոչ ունի իշխանութիւն հանել ի յայս գեղէս, ոչ իմոց և ոչ աւտարաց, զի պահաւղ և նախախնամաւղ տէր Պաւղոս լիցի, և ով ոք չլիցի հակառակ սորայ՝ ոչ իմոց և ոչ աւտարաց. այլ իմ սրտի կամաւք տվի Պաւղոս իրիցին. ով ոք հակառակի և հանել ջանայ ի սոցանէ կամ ծախելով, կամ գրաւելով, կամ գողանալով՝ Յուդայի և խաչահանուացն Քրիստոսի պատժեսցի և ԳԺԺԸ. (318) հայրապետաց անիծեալ լիցի, ամէն, եղիցի։

218

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Գ. Սրուանձտեանց, «Թորոս Աղբար», Ա,
էջ 119—121, Թոքատի առաջնորդարան

Գրիչ՝ Մելքիսեթ
վայր՝ ի գաւառին Գուգարոյ

...Արդ, այսմ անմահական ըմպելւոյ և անգին մարգարտին փափագող եղեալ Եփրիանոս, և ետ գաղափարել զսա ի ժամանակս վերջինս, ի թուականութեանս Հայոց ՋԽ. (1491), ի գաւառին Գուգարոյ, ընդ հովանեաւ սուրբ Կարապետի ուխտիս և այլ բազմապատիկ սուրբ նշանացս։ Յորում ամի մեռաւ Եաղուպ խանն, և այլքն մի զմի կոտորեցին, մինչև մնաց և ոչ մի ի յազգ:ն պախնդրոյ։ Եւ ելեալ պարոնն վրաց Ղաւրղաւրէ ԼՌ. (30,000) մարդով ի վերայ քաղաքին Արզրումայ, և աւարի առ զերկիրն, և արար զքաղաքն հարկատու։ Այս եղև ի թագաւորութեանն վրաց Կոստանդիենոյ, և ի կաթողիկոսութեան Հայոց տէր Սարգսի, և յեպիսկոպոսութեան մերոյ տէր Յուսկանն:
Արդ, աղաչեմ զամենեսեանդ, որք ընթեռնուք զսուրբ Աւետարանս յիշեսջիք աղաւթիւք զստացող սորին զԼիաճոսն, և զկենակիցն իւր զՄարամէլիքն, և զորդիքն զԵւատշէն, զԽութլուշէն, զԵրաճոսն, զՍարգիսն, զթոռն Խուպիարն, և զեղբայրն զՅովճաննէսն, զթոռներն զԽաչազիզն, զԴաւլաթն, զՇաճզատան, զԱստուածատուրն, զքոյրն զՓէրաւժն, զհայրն Տըրդատ, զմայրն զԴաւնամէլիքն, զպապն Սարգիս, զմամն զՍիրման, զողապարոնն զԵղիսաբեթն, զԱմիրդատն, զՄկրտիչն, զԹաւագալն, և ամենայն ազգատոհմն նորին, ամէն։ Եւ զիս՝ զանպիտան գրիչս զՄելքիսեթս անյապաղ յիշեսջիք...

219

ՄԱՇՏՈՑ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Երևան 5702

Հետ. ստացող՝ Յոհաննէս
վայր՝ Աղբամար

242ա *Ի Ջ. և ԼԸ. (1489) թւին տէր* Ստեփաննոս *կաթողիկոսն վախճանէ-*
ցաւ, և եկն տաճիկ մի և ասաց կաթողիկոսի եղբաւրն՝ Ներսէսին *թէ՝ Տուր*
*զիմ դրամն, զոր ի փոխ տըւի ձեզ։ Եւ նա գնաց յ*Ոստան*, և եդ զսուրբ գիր-*
242բ *քըս* գրաւ, թէ բերեմ //զքո դրամն և զիմ գիրքս առնում։ Եւ յետ Բ.(2)*
տարոյ (1491) մեռաւ տէր Ներսէսն*, և մնաց սուրբ գիրքս խեղճ և յանար-*
գութիւն ի ձեռըս տաճկին։ Եւ ես Յոհաննէս *աբեղայ ստացայ զսուրբ գիր-*
քըս ի հալալ և յարդար վաստակոց իմոց, եւ ետու զսա ընծայ և նըւէր
սուրբ Խաչին Աղթամարոյ *յիշատակ հոգոյ իմոյ, և իմ եղբօրն տէր* Գրիգոր
աբեղային, և ծնւողացն իմոց՝ Սարգսին *և* Խալիմ-Խաթունին*, և ամենայն*
եղբարցն իմոց և ամենայն ազգականացն, ամէն...

*Այլ և զ*Պարսամ *ծաղկող սարկաւագն յիշեցէք ի Քրիստոս, որ աղա-*
*տեաց զգիրքս յ*Ոստանայ *և եբեր։ Եւ ես* Յոհանէս *աբեղայ գնեցի զսուրբ*
գիրքս եւ ետու սուրբ Խաչին Աղթամարայ*, և մի ոք իշխեսցէ հեռացուցա-*
նել զսուրբ գիրքս ի դրանէ սուրբ Խաչիս, ոչ ծախելով և ոչ գրաւելով. և
թէ ոք յանդգնի և արասցէ՝ ղանէծքն զօձին առցէ, և զԿայենին, և զայլ
*խաչահանուացն, ամէն**։*

220

ՃԱՇՈՑ

Երևան 6293

Գրիչ՝ Մկրտիչ
վայր՝ Արարադյան գաւառ.
Մողնի գիւղ

ա

460բ *...Աւարտեցաւ քրիստոսահիմն և առաքելախաւսն, մարգարէաշէն,*
հոգիաբուխ այս տառս ի թվականիս Հայկազան սեռի տաւմարի Թ՟Ծ՟Խ.
(1491), ի հայրապետութեան Հայոց տեառն Սարգիս *արի և երջանիկ հո-*
վ[ու]ապետի, ի յաշխարհակալութեան Աղուպ-բէկին՝ *որդոյ* Հասան-Բէ-

** Եպիսկոպոսի, կաթողիկոսի ձեռնադրության ու թաղավորի օծման շքեղ Մաշտոց է, որ ընդօրինակել է նույն Ներսեսը, 1471 թվականին։*

*** Ձեռագրի հաջորդ՝ 243ա էջի վրա կա պարոն Հապիպի որդի Հասանքեֆցի արքեպիսկոպոս տէր Յակոբի անթվական հիշատակարանը, ձեռագիրն «Ի ձեռաց զօրացն հոռմայեցոցն» ազատելու և Թումայ եպիսկոպոսին հանձնելու մասին։*

«Եւ ետու,—գրում է նա,—ի ձեռս Թումայ *եպիսկոպոսին, որ հասուցանէ դուռն սուրբ Խաչին* Ախթամարայ»:

Հնագրական տվյալներով հիշատակարանը ԺԶ դարի է։ Նրա մեջ հիշատակվում են նաև Յակոբ եպիսկոպոսի հորեղբայրներ Ավետիք վարդապետը և Յակոբ եպիսկոպոսը։

կին։ *Ի սորա ժամանակս բաղում չարիք յայտնեցաւ, զի ամենայն կարգաւորէ՝ աբեղայից և ի յաշխարհականաց, ի միայնակեցից եւ ի սարկաւագաց [հարկս պահանջէին կախելով և չարչարելով]* Ճ. (100) Թ[ան]կ[այ] և այլ աւելի և պակաս։ Եւ աստուծոյ ողորմութիւնն հասաւ և խափանեցաւ և բարձաւ ինքն և իւր չարիքն, քանզի աւէ մարգարէն, թէ՝ Տեսի զամբարիշտն վերացեալ բարձրացեալ, որպէս զմայրսն Լիբանանու։ Անցի և ահա ոչ էի խնդրեցի և ոչ գտաւ տեղի նորա։*

Գրեցաւ գիրքս ձեռամբ յոգնամեղ, փցուն, մեղաւոր և անարհեստ գրչի՝ սուտանուն և եղկելի. Մկրտիչ *իրիցի, ի գաւառիս* Արարադեան, *ի գեւղս որ կոչի* Մողնի, *ընդ հովանեաւ սուրբ* Գէորքէա *ղաւրավարիս, ի խնդրոյ հոգէսէր և բարէմիտ* Սիրադեղին, *որ ստացաւ զսա ի հալալ ընչից*
461ա *իւրոց յիշատակ իւր, և ծնողացն՝ ... հայրն* Աստուածատրին *և մայրն* Աղուտ-խաթունին, *և կենակցին* Լի-Տիկինին, *և դստերն* Մալում-Փաշին. *և եղբարցն* Շահազըզին *և* Այդինին, *և նորա որդոյն* Սարգիս *քահանային, և միւս եղբաւրն* Թումանշին, *և տէր* Դաւթին, *մաւրն՝* Ամբար-խաթունին, *և իւր որդոյն* Աստուածատրին, *և հարսին* Գուլֆանին, *և տղային* Խէչատրին, *և ամենայն մերձաւորաց, ամէն...*

Յիշեցէք ի Քրիստոս և ի սուրբ յաղաւթս ձեր, ո՛վ սուրբ ընթերցողք կարդալով կամ աւրինակելով՝ զանարժան գրիչս զմեղաւոր Մկրտիչս, *և զհայրն իմ զ*Ովանէս, *և զմայրն իմ զ*Գուլփաշա, *և զկենակիցն իմ զ*Նինիփարն, *որ գիրքս ի ձեռս էր՝ տարաժամ մեռաւ ի տղա հասակի ու զիս դառն ու տրտում արար, քան զի լաւ էր ես էի մեռեալ քանց նա, և որդիքս իմ զ*Եղիա, *որ զԹով[ղ]ոս կոկեաց, և զկրսեր որդիս զ*Թադէոս, *և զդստերքըս զ*Գուհարշատս, *ու զփոքր դստրիկս* Հազրեվարդս, *որ սպասաւորէր ինձ ի դառն ժամանակիս։ Բայց խոշորութեան և սխալանաց անմեղադիր*
461բ *լերուք, զի ես ի // յիմ ժահահոտութենէս և ի տրտմութենէս այս չափ կարացի։*

Եւ ես՝ Սիրադեղս, *եստ ի դուռն նորակնունք Աստուածածնին ի յաւրհնեալ և ի տիրախնամ գեղն* Փարզի: *Յառաջնորդ գեղիս տէր* Սահակն *և* Թարքմանչի *վանացն տէր* Մովսէսն, *ու տէր* Ազարիէն, *տէր* Ստեփանոսն, *որ յամենայն տաւնի զյիշատակս կատարեն անխափան, մանաւանդ յայտնութեան ու զատկի, զանբիծքն ասելով, շարական հանգստեան, աւետարան Ղուկաս. Մի երկնչիր հաւտ, Աստուած անեղ, և Քրիստոսի փառք յաւիտեան, ամէն։*

*Եւ զտանուտէրքս գեղիս՝ զ*Շահազիզ, *զխաւճա* Մովսէս, *զ*Սատազէն, *զ*Եզտանըբաշխն, *աստուած զտէրքա անսասան պահէ զարմաւք և զաւակաւք, ամէն։*

Բ

125ա *Աւա՜խ, աւա՜խ, զի ի բազում տրտմութենէ քունս կու տանէր վասն կողակցին իմոյ, որ մեռաւ ու զիս ու զտղայքն որբ արար ու մեռեց։ Լուսամուտովն անձրևն զգիրս եղծեց, թողութիւն արէք, ո՛վ սուրբ ընթերցողք, վասն աստուծոյ սիրոյն...*

* *Փակագծերի մեջ առնված հատվածը ջնջված է։ Դժվարությամբ միայն հնարավոր է լինում կարդալ ջնջված տառերի աղոտ հետքերով։*

Գ

183բ Զհոգի ստացողի սուրբ գրոցս՝ զՍիրադեղ աղին, և զամուսնոյն՝ զԷի-Տիկնին, և հարազատ որդոյն զՆվատշին, և ծնաւղաց նոցին, ամէն։
Եւ զհոգևոր առաջնորդն Փարպոյ՝ զտէր Սաճակն յիշեցէք ի Քրիստոս։

221

ՅԱՅՍՄԱՒՈՒՐՔ

Մ. Աւգերեան, Լիակատար վարք սրբոց, ԺԱ, էջ ՀԸ—ՀԲ,
Գ. Ալիշան, «Այրարատ», էջ 443

Գրիչ՝ Վրթանէս կրօնաւոր
վայր՝ Արարադեան գաւառ, Ուրծայ
(Առջառէրեկի) անապատ

Փառք... (և յետ դնելոյ ԺԲ. պատճառս ի գովութիւն վասն դրելոյ և կարդալոյ զվարս սրբոց, ի վերայ բերէ զբանս վասն հեղինակին, այսինքըն Գրիգորի Խլաթեցւոյ Ծերենց, ասելով)*. Այլև ըստ այսմ յարացուցողի՝ ամենագովելի, երջանիկ, ընտրեալ, պատուելի և աստուածահաճոյ, ամենայն գովութեանց արժանաւորեալ, արի և քաջ սուրբ վարդապետն Գրիգոր, սիրելի գտեալ ամենայն սրբոց՝ ի տօնախմբութիւն անյապաղ առանց ձանձրանալոյ մի ըստ միոջէ կատարելով զտօնս սրբոցն, նահապետաց, նախահարց, սրբոց մարգարէիցն... սրբոց առաքելոցն, սրբոց մարտիրոսացն, սրբոց հայրապետացն, սրբոց ճգնաւորացն, և սրբոց թարգմանչացն, թագաւորացն, և կուսանացն. կատարեալ և յընտիր օրինակէ առաջին սուրբ վարդապետքն փարթամացուցեալ էին. և յետոյս սուրբ և պատուելի աստուածահաճոյ վարդապետն՝ Գրիգոր Ծերենցն՝ մեծաւ աշխատութեամբ իբրև զմեղու ժրաջան դտեալ՝ յաստուածաշունչ գրոց մեկնչաց, և Տօնական գրոց, ի Գաւազանագրոց, ի Հարանց վարուց, ի Մարտիրողոք գրոց, զոր և յինքենէ նորահրաշ պատմութեամբք սրբոց, և զարդարեաց զամենայն տօնս տերունական զաւետեացն, ծննդեանն, զտեառնընդառաջին, զարարչութեան աւուրքն, զայլակերպութեանն, զաստուածածնին, զսուրբ խաչին, և զխաչգիւտին և զամենայն տօնս սրբոց զարդարեաց։ Տէր աստուած Յիսուս Քրիստոս զարդարեսցէ զնա հոգւով...

Եւ ես Էտիլշէս և Գ. (3) որդիքս իմ՝ Խուտադատն, Ալահդատն և Շահպարոն՝ միաբանեցաք մեծաւ յուսով և փափագանաւք և յաւժարութեամբ սրտի, դրել տվաք զայս սուրբ գիրքս յիշատակ հոգւոց և ծնաւղաց մերոց Փաղշանին. Էտիլշային, Թամարին, և յիշատակ մեզ և մերոցն և ամենայն արեան մերձաւորաց մերոց։

Արդ, գրեցաւ սա ի թվաբերութեանս Հայկազեան տումարի Ջ. և Խ. (1491), ձեռամբ մեղապարտ և փծուն գրչի Վրթանէս մեղսաներկ կրաւնաւորի, ի դառն և ի նեղ ժամանակի, զի յոյժ նեղիմք յանաւրինաց և յանիրաւ պահանջողաց, ի գաւառս Արարադեան, ի յանապատիս յՈւրծայ, որ կոչի Արջառէրեկ, ընդ հովանեաւ սուրբ Սարգսի և սուրբ Յակոբի, ի Հայ-

* Փակագծերի մեջ առնված հատվածը պատկանում է Մ. Ավգերյանին։

րապետութեան տեառն Սարգսի, և մերոյ հայրապետի տէր Մանուէլի, և յաշխարհակալութեանն Պայսղուրի, որդւոյ Յաղպի*...

Աղաչեմ յիշել ի բարին և զվարդպետն իմ զԽաչատուր քահանայն, որ զօրինակն շնորհեաց մեզ... Եւ տուաք ընծայ սուրբ Ստեփաննոսի Նախավկայիս ի գեղոյս Սակոաբերդոյ, և սպասաւոր սուրբ եկեղեցւոյս սուրբ Ստեփաննոսի ըՍտեփաննոս նորընծայ քահանայի։

222

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 6400

ա

Գրիչ՝ Ստեփաննոս
վայր՝ Նորատունք գիւղաքաղաք

231բ ...Եւ արդ, ես՝ անարժանս և մեղաւորս, որ չեմ արժանի թէ լեզուաւ միայն յիշել զանուն սուրբ Աւետարանիս, այլ իմ վստահացեալ ի մեղսաքաւիչն Յիսուս Քրիստոս, որ ասաց թէ՝ Եկայք առ իս ամենայն աշխատեալք և բեռնաւորք և ես հանգուցից զձեզ։

Արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի յերկիրն Գեղամայ, ի գեաւղաքաղաքս Նորատունս, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնիս և այլ բազում եկեղեցեացս, ի հայրապետութեանն տէր Սարգսի, և ի թվականութեանն Հայոց ՋԽ. (1491), ձեռամբ մեղապարտ և անարժան Ստեփաննոսի՝ անի-
232ա մաստ և փծուն գրչի։ Այլ և խոշ//որութեան և սղալանացն անմեղադիր լերուք, զի էաք ի ղարիպութեան՝ անտեղ և անբնակ, եւ յետո Ստեփանոս քահանայն եղև մեզ հանդստարան.

Հանգչի հոգին իւր արքայութեան,
ԶԳուլխաթունն՝ մայրն մեր հոգէական,
Եւ զԹանկուղ՝ մայրն իմ աւազանական,
Եւ սոքայ յոյժ աշխատեցան՝
Ետուն մեզ կերակուր ախորժական,
Առցեն զվարձս ի հանգստեան,
Յորժամ նստի տէր ի ատեան
Առնէ զհամարն տնտեսութեան։

Եւ որք հանդիպիք սմա տեսութեամբ կամ ընթերցմամբ յիշեսջիք յաղաւթս ձեր Ստեփանոս գրիչ և ստացաւղ սուրբ Աւետարանիս։

---

* «Եւ ես էտիլչեսն» բառերով սկսվող հատվածից մինչ այստեղ նմանահանությամբ հրատարակելուց հետո (էջ 443), Ալիշանը լրացուցիչ տեղեկություններ է հայտնում հիշատակարանի մասին։ Ըստ այդմ այնտեղ հիշվում են «Տէր Գալուստ վանաց հայր և փակակալ սուրբ ուխտին, Յովանէս մահդասին, ընդ որս յիշէ և զՃանէս միայնակեաց, հանդերձ այլովք, զվարդպետ իւր Խաչատուր քահանայ, և զաշակերտ իւր Ճանապետ սարկաւագ, և զտէր Ջաֆարիա, և յաշխարհականաց զՋհանշէն և զկենակիցն իւր զՍիլիկն, և զայլս ոչ սակաւս»։

Այսաւր, որ յիշատակարանս գրէաք
Մեք խիստ կանուխ խաւիծ կերաք,
Յետ այնոր նատանի կերաք։*

Բ

Ստացող՝ Վէլի

232ա *...Արդ, ըստացող սուրբ Աւետարանիս* Վէլին, *որ էառ սուրբ Աւետարանս յիշատակ հոգոյն իւրոյ, և զաւակացն իւրոյ* Վարդանին, *և թոռին տէր ը*Ստեփանոսին, *և ծնողացն* Գուլմէլիքին. *և եղ[բ]այրացն ամենեցուն, ամէն։ Ո՞վ հանդիպողք, թողութիւն արարէք [յ]անցանաց սոցա՝ աստուած թողցէ զ[յ]անցանս ձեր, ամէն**։*

Եւ զիս՝ անարժան Առաքել *հաբեղէս և մեր հոգևոր որդի* Գալուստն Աղբնեցի. *և յիշեցէք մեղայպարտ* Առաքելս, *որ փոքրիկ յիշատակարան գրեցի, յիշեցէք ի մաքրայփայլ աղաւթս ձեր, ամէն***։*

223

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 6352

Գրիչ՝ Մանւէլ
վայր՝ Գեղամայ գաւառ,
Փառակունիս գիւղ

ա

285ա *...Շնորհաւք և ողորմութեամբ ամենակալին աստուծոյ սկսայ զսուրբ Աւետարանս՝ զվտակ քառադէմ, և ներողութեամբ հզաւրին կատարեցի անպիտան և ախմար գրիչ սուտանուն* Մանւէլ *էրէց՝ յետին ամենայն կարգաւորաց. զոր և յերեսս անկեալ աղաչեմք զհանդիպեալքս ի սուրբ աւետարանիս՝ յիշեցէք ի սուրբ յաղաւթս ձեր զստացաւղ սորա* զԱմիր-Եգդինն, *և զորդիքն իւր՝* զԹադէոս *քահանայն, և* զԱլեքսանոսն, *և* զՄաքէոսն, *և զկենակիցն իւր աստուածապաշտ* զՇամամն, *և զհարսներն իւր*
285բ զԴաստագուլն *և* զէսան-Փաշէն, // *և զփոքր որդիքն իւրեանց գնորաբոյս՝* զՄարտիրոսն, զԳաւիթն, զՅուսկանն, [*և* զՀասանջանն, Արսենն, զԱկովբըն]****, *և զդստերքն իւրեանց* զԽոնձէն, *և* զՄարթէն, *և* զԹաղա-Մէլիքն *յիշեցէք ի Քրիստոս աստուած, որ յոյժ փափագանաւք ըստացան զսա ի հալալ վաստակոց իւրոց՝ յիշատակ իւրեանցն, և ծնաւղաց իւրոց՝ մեծ հաւրն* Մուրատին *և մաւրն* Խոնտ-Խաթունին, *և մաւրքւերն՝* Թաղա-Մէլի-

---

* *Այս վերջին չափական պարբերությունը գրված է 231բ էջի ստորին լուսանցքում։*

** *Ստացողի այս հիշատակարանը անթվական է։ Հնագրական տվյալներով գրված պետք է լինի ԺԶ դարում։*

*** *Հիշատակարանի այս վերջին պարբերությունը գրված է 231բ էջի առաջին սյունակի՝ ձեռագրի գրիչ Ստեփանոսի կողմից դատարկ թողնված տողերի վրա, ուր պետք է գրվեին ձեռագրի ստացողների անունները։ Պարբերությունը կցում ենք ստացող Վէլիի հիշատակարանին, որովհետև դրանք գրված են նույն (Առաքելի) ձեռքով։*

**** *Փակագծի մեջ առնված անունները լրացված են հետագայում, այլ ձեռագրով։ Հիշված Հասանջանը, Ակոբն ու Արսենը, հավանաբար, ծնվել են հիշատակարանի գրությունից հետո։*

բին, և քւերն իւր Սալթանին և Յուստիանին, և ամենայն արեան մերձաւորաց իւրեանց, և աներին իւր Ջհանշին, և կենակցին իւրոյ զՀարսաթին...

Դարձեալ աղաչեմ զձեզ, ո՛վ ընթերցաւղք սուրբ գրոցս, յիշեցէք ի սուրբ յաղաւթս ձեր զաստուածապաշտ առն զՍտեփանոս, և զկենակիցն իւր զՀիրիքն, և զդուստրն իւրեանց զՀեղինէն, և զորդին զՄարտիրոսն, որ բազում փափագանաւք ազնական եղեն ի գինս յայս Աւետարանիս ի հալալ վաստակոց իւրեանց, յիշատակ իւրեանց, և ծնաւղացն իւրեանց՝
286ա Հաւր իւր Զինիկին և մաւրն // Սառային, և քւերացն իւր Թուղծամին և Թամամին, և ամենայն արեան մերձաւորաց իւրոց, ի վայելումն Թադէոս քահանային, և եղբարցն իւրոց, և որդոց իւրոց...

Գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թվականիս Հայոց ՋԽ. (1491), ձեռամբ յոգնամեղ և փցուն գրչի Մանւէլի, ի գաւառս Գեղամայ, ի գեւղս որ կոչի Փառակունիս, ընդ հովանեաւ սուրբ վանորէիցս, ի հայրապետութեանն տէր Սարգիս կաթուղիկոսին, և ի երկրիս հայրապետին տէր Մելքիսէթ արհեպիսկոպոսին, ի ժամանակիս, որ և խանկարեցաւ թագաւորութիւնն Յեաղուպ-բէկին՝ և մեռաւ, և նստաւ ի տեղին իւր Պայսոնղուրն փոխանակ հաւր իւրոյ...

Բ

228բ ...Զ՚Կառիկ աղախինն Քրիստոսի յիշեցէք ի բարի, որ մեղ մէկ սուրահի գինի ըղրկեց իւր սեղանովն, աստուած զիւր մեղքն թողու*։

224

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Նոր Ջուղա 561, ՄՏՄ

Վաճառող՝ Սարգիս
վայր՝ Տաթև

212բ Ես՝ տէր Սարգիս եպիսկոպոս Տաթևացի՝ սուրբ Աւետարանս իմ ան /// որդոյն տէր Մարտիրոսայ, իւր կողակցին /// և որդոյն Գինոսայ, իւր հալալ ապրանաց երետ զգինն ՃԾ. (150) տանկայ՝ էառ զԱւետարանս։ Ես՝ Սարգիս եպիսկոպոս իմ կամաւ և յաւժարութեամբ ծախեցի զսուրբ Աւետարանս Մարտիրոսայ. ով որ այլ տաւի անի՝ այլ անիծած և կապանացն իւրն ընկնի, մասն ու բաժին Ուդային առնու և ընդ Կայենի։

Ես տէր Մարտիրոս տուի զԱւետարանս իմ հալալ արդիւնից իշատակ ինձ, և ծնողաց իմոց՝ հաւրն իմ Իճանիսայ, մաւրն իմ Զարպարսայ(՞), կողակցին իմ Գուացոց(՞), որդոյն Գինոսայ: Ով որ կարդայ աստուած ողորմի ասէ։

Ի թվին ՋԽ. (1491)։

---

* Ձեռագրի ծաղկող Սարգիս եպիսկոպոսի հիշատակագրությունները տե՛ս 1496-ի թվականքում։

225

ՃԱՌԸՆՏԻՐ

Երևան 4822

Գրիչ՝ Մովսէս
վայր՝ Արծկէ

471ա *Փառք ... որ ետ կարողութիւն տկար անձանց մերոց՝* Մովսեսի *և*
Յակոբի. *հասանել յաւարտ հոգենորոգ տառիս, որ կոչի Ճառընտիր, ի քա-*
ղաքիս Արծկէ, *ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնիս, և Պատերազմի*
սուրբ Նշանիս, և սուրբ Ստեփաննոսին, և սուրբ Սքանչելագործին, ի
խնդրոյ աստուածասէր տանուտրոշն պարոն Խալիֆին, *յիշատակ իւրն, և*
ծնօղաց իւրոց՝ Գորգուն *և* Սալչուկին, *եւ մեծ պապուն իւրոյ* Մինասին, *և*
մեծ մամուն Հալուայ-խաթունին, *եւ եղբարցն իւրոց կենդանեացն* Միրի-
ջանին *և* Մուրադին, *և հանգուցելոցն* Մինասին *և* Աղաջանին. *եւ կենակ-*
ցին իւրոյ Բէկի-խաթունին, *այլ և հարսինն իւրոյ* Մաըր-Մէլիքին, *և*
որդւոց նորին՝ Մէճէրին *և* Վաչօին. *որ են որդիք* Միրիջանին, *եւ քուեր*
Խալիֆին՝ Թիլիփաշին, Գուլամին *և* Նադարին, *եւ հօրքըւերն իւրոյ* Գուլ-
փաշին, *և որդւոցն իւր* Աստուածատուն, *և* Ազատին՝ *անպարտ նահատա-*
կին, որ յայսմ ամի անմեղ սպաննաւ ի յանօրինաց, ի դրանն իւր, և սուգ
մեծ եթող ծնօղաց և ազգականաց իւրոց։

Եւ պատճառ սպանման նորա եղեւ այսպէս, զի յայսմ ամի, որ բո-
վանդակեցաւ թվականս մեր Ջխ. (1491), եղեւ մեծ խռովութիւն ի վերայ
երկրի։ Զի մեռաւ Աղուպ *փատշահն ի թախթն իւր՝ ի* Թաւրէզ, *և մնաւ ընդ*
իւր մայրն և եղբայրն։ Եւ Սօֆի-Խալիլն *եդ ի թախթն զորդի փատշահին*
զԲայսանղուրն, *և կոտորեաց ի յազգէ փատշահին, որ էին բայսանդուռ,*
աւելի քան զքսանն մեծամեծ պարոնայք։ Եւ բազում զօրս ժողովեալ և
*աճապարեալ գնաց ի յ*Երազ, *և անդ ի* Համադան *կոտեալ և բազում պա-*
րոնայք ի սուր անցան։ Եւ կոտորեալ զնոսա դարձաւ և դիմեաց ի վերայ
Սուլէմանին, *որ էր ի դաշտին* Համթայ, *առ ստորոտ* Սեաւ *լերինն, մա-*
քառեալ պատերազմաւ ընդ Գուլաբին, *որ էր եղբօրորդի* Սօֆի-Խալըլին,
և էր մեծ պարոն և ուլուսբէկի։ Եւ մինչ Սօֆին *ի* Բերկրի *եհաս,* Սուլէման-
բէկն *կոտեալ կոտորեաց զզօրսն* Գուլաբուն *և եսպան զնա։ Եւ անտի*
դարձեալ եկն ընդդէմ Սօֆուն: *Եւ* Սօֆին *եկեալ կոխեաց զաշխարհս մեր,*
471բ *և գնացեալ եհաս առ // ափն* Եփրատայ, *ի դաշտին* Մանծկերտու: *Եւ* Սու-
լէմանն *անցեալ միւս կողմով ծովուն և գնացեալ եհաս յերկիրն* Գաւաշից՝
հանդէպ Աղթամարայ, *և անդ զօրաժողով առնէր։ Իսկ* Սօֆին *դարձեալ*
դիմեաց ի վերայ Վանայ *և* Ոստանայ՝ *բարկութեամբ լի, ի յաւերեալ զաշ-*
խարհն և կորուսանել զտէր աշխարհին զՍուլէմանն: *Եւ ընդ անցանելն*
աւերեցին զերկիրս Արծկոյ, *և աւար հարին, և բազում ոճիրս գործեցին, և*
մարդիք սպաննեցին։ Վասն որոյ և յայսմ դառնութեան աւուրքս սպան-
նաւ բարետեսիլ և քաղցրահայեաց մանուկն Ազատ. *և սուգ անպատմելի*
եթող ծնաւղաց իւրոց և ազգականաց։

Իսկ Սօֆին *գնացեալ աւերեաց* զԱմուկ, զՎան *և* զՈստան՝ *երկրովն,*
և արար առ և թալան և շատ աւերք։ Եւ զվաներն առաւել աւերեցին, զի

զդարանսն գտին, և զգրեանսն* և զամենայն սպասք եկեղեցեացն յաւար առին։ Իսկ Սուլէմանն կոտորեաց զքուրդն Էզդինշէր, որ եկեալ էր յետնէ՝ դարան գործել նմա, անձինս ԳՌ. (3000)։ Եւ անտի դարձեալ դիմեաց ի վերայ Սօֆուն, և եհաս ի դաշտն Վանայ, և կոտորեաց զնա անդ. և առեալ զորդի փառշահին և տարեալ եդ ի Թաղթն։

Եւ մինչ այս պատերազմս աստ գործեցաւ, եղեալ էր նոյնպէս ահագին պատերազմ ի Շիրազ, և սպաննաւ քաշն Ղայիթմազ, որ ոչ էր նման նմա ուժեղ մանուկ ի յազգն Թուրքմանաց։ Եւ միւս այլ կռիւ ի Մանծկերտ եղեւ, մինչ Սօֆին անդ էր, և կոտորեցան և անդ եւս բազումք։ Եւ յետ այսորիկ, համարձակեցան ազգն Վրաց, և ելեալ ի դուրս՝ շատ աւերք արարին, և զհայ և զտաճիկ թալանեցին, և շատ վրդովմունք եղև, և գեղք և գաւառք աւերեցան։ Եւ եղև սղութիւն հացի և ամենայն իրաց, զի կապեցաւ ամենայն աշխարհս, որ ոչ կարէին ի տեղաց ի տեղ երթալ։ Եւ եղեւ չերմն յոլով և ցաւք ազգի-ազգի ի մարդիկք։

Այս ամենայն գործեցաւ ի յայսմ ամի, որ էր թվական մեր Ջ. և Խ. (1491)։

Իսկ ես՝ Մովսէս գրիչս, ի սոյն դառն և դժար ամի ձեռնարկեալ գրեցի
զհոգիանորոգ տառս յիշատակ բարի և բարեխօս առ Քրիստոս վերոյյիշե-
ցեալ տանուտրոջն Խալիֆային և ամենայն արեան մերձաւորաց նորին՝
կենդանեացն և հանգուցելոցն։ Վասն որոյ աղաչեմ զընթերցողք և զլսողք
472ա շահաւետ // կտակիս յիշել ի Քրիստոս և աստուած-ողորմի ասել պարոն
Խալիֆային, և իւր ծնօղացն՝ հարցն և մարցն, եղբարցն, և քւերցն, և
ամենայն ազգականացն։ Եւ զի ետ ընծայ և նուէր ի գեւղն իւր ի Պնշնա-
գոմերն, ի դուռն սրբոյն Գէորգեայ և սրբոյն Յովհաննու Մկըրտչին, ի վա-
յելումն մանկանց սուրբ եկեղեցւոյ...

Դարձեալ, աղաչեմ յիշել ի տէր և աստուած-ողորմի ասել և մեզ՝ գրագրացս Յակոբ գրչին և իւր հօրն Յովանէս քահանային, և ամենայն արեան մերձաւորաց նորին։

Այլ և ինձ՝ Մովսէս գրչիս, և ծնօղացն իմոց՝ Դանիէլ քահանային, և Հայ-խաթունին, և հօրեղբարցն իմոց Կիրակոս կրօնաւորին, Սիմէոնին և Մեռունին, և որդւոյ նորա տէր Աւագին, որ յայսմ ամի կտըրճամահ եղեւ ի տիս մանկութեան և կսկիծ դառնութեան հասոյց մեզ... Այլ և յիշել բարի կամօք զնորահաս մանկունս իմ՝ զՄիՖայէլ և զԱնանիա, ոո աշխատեցան ի նշայել և ի կոկել թղթիս...

472բ Դարձեալ, աղաչեմ ի տէր. Յիսուս յիշել զարժանաժառանկ տառիս
զքահանայք ժամանակիս՝ զտէր Յովանէսն, զտէր Վարդանն, զտէր Սա-
ճակն և զՍտեփանոս սարկաւագն, զոր վայելել տացէ նոցա զտէր զգիրքս
ի յերկար ժամանակս և փոխանակ լաւ պահելոյ և խնամելոյ վարձս բա-
րեաց նոցա տացէ տէր աստուած, ամէն։

---

* 1489 թ. ընդօրինակված Երևանի № 5860 ձեռագրում կա մի անթվական հիշատակարան. «Դարձեալ, յիշեցէք ի սուրբ յաղօթս ձեր զԹարխոդարն, և զծնաւղս իւր զՅովանէս և զմայրն իւր զՆիգար-Փաշէն. և զկողակիցն իւր զԳուլամ-Փաշէն, որ զսուրբ ի գիրքս ի Սօֆու գերութենէն ազատեաց և ետ ի տէրն իւր....» (էջ 448բ)։

Ամենայն հավանականությամբ այդ հիշատակագրությունն արված է կամ 1491 թ. կամ դրանից մի քանի տարի հետո միայն։

226

ԳԱՆՁԱՐԱՆ

Երևան 5438

Գրիչ՝ Յակոբ
Վայր՝ Արծկէ

244բ *Աւրհնութիւն … որ ետ կարողութիւն սխալամիտ և անմար գրչի* Յա*կոբի եպիսկոպոսի հասանել յաւարտ Գանձարանիս՝ ի դառն և ի չար ժամանակիս, որ բազմացեալ են անաւրէնք ի վերայ երկրի և զքրիստոնեայք ի յերկրմանի կու պահեն։*

*Եւ արդ եղև գրաւորութիւն սորա ի քաղաքն յ*Արծկէ: *Զի իմ եղբայրն՝ շնորհալից քահանայն* Ղազար՝ *քառասուն և ինն գանձ գրեաց և ոչ ժամանեաց յաւարտ գրոցս, այլ ի տիս երիտասարդութեան և ի հասակ մանկու-*
245ա *թեան դառն և տարա//ժամ մահուամբ յաստուած փոխեցաւ և եթող մեզ սուգ անմխիթար, և գիրքս անկատար մնաց։*

Եւ ես՝ մեղուցեալ գրիչս Յակոբ *եպիսկոպոս՝ դառն սրտիւ և տխուր դիմաւք գրեցի մեղաւոր ձեռամբս մինչև ՀԵ. (75) գանձն ի սուրբ ուխտիս որ կոչի* Խճգրակատար, *ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնի լուսանկար տաճարի, ի հայրապետութեան տեառն* Սարգսի *ընդհանուր Հայոց կաթողիկոսի, ի թուականութիւնս Հայկազան տոմարի ՋԽ. (1491) ամի, յաշխարհակալութիւն ազգին նետողաց* Աղուբ–բէկի, *որ յայսմ ամի բարձաւ ի միջոյ և նստաւ ի թաղթն* Խադէրբէչան Սօֆի–Խալիլն, *և* Սուլեմանն *ի* Միջագետս Ասորոց, *և աշխարհս ի տարտարոս են, միթէ աստուած քաղցրանայ և աշխարհս խաղաղանայ։*

245բ *Եւ արդ, ես՝ թափու//րս ի բարեաց և փարթամս ի չարեաց սնոտանուն* Յակոբ *եպիսկոպոսս աղաչեմ զձեզ … յիշեսջիք զծնողսն իմ, զհայրն իմ* զՆերսէս *քահանայ, և զմայրն իմ* զԽաթուն–Մելիք, *և զեղբայրն իմ զշնորհալից քահանայն* Ղազար, *որ եղեր աչացս խաւար, և զքուերքն իմ* զՔիչի *և* զՋինար, *և զեղբաւրորդին իմ* Զաքարիայ *սարկաւագն, որ թուղթս կոկեաց, և զհոգևոր մայրն մեր* զԲէկին, *որ շատ երախտիք ունի ի վերայ մեզ յիշեսջիք և լի բերանով և ուղիղ սրտիւ աստուած-ողորմի ասացէք…*

Զձեզ աղաչեմք հայրք իմ զթածք
Անմեղադիր լեր սխալանաց,
Զի իմ եղբայրն յինէ գնաց,
Էր շնորհալից 'ւ անուշասաց.
Որբերն խիստ են շիւարած,
Իւրեանց կարիճ հայրն է մեռած,
Մէկն է բոկիկ ու գլխիբաց,
Մեւսն տկլոզ՝ մարմինն ի բաց,
Նոքա կարօտ ամէն բարեաց,
Տխուր նստին և դեգերած։
Փորս և աղիքս է գալարած,
Էլ ճար չունիմ քան զտէր աստուած,

Որ ինքն տէր է անտիրաց՝
Նախախնամող որբոց 'ւ այրեաց,
Զմեզ չթողու ինքն ի ձեռաց,
Փրկէ զմեզ ի փորձանաց
Եւ ի ձեռաց անաւրինաց.
Զանկարգս ի կարգս քահանայաց,
Որ անարժանս եմ ի գրչաց.
Մաքրէ զհոգիս իմ ի մեղաց,
Արժան առնէ լուսոյն փառաց,
Զի մեզ և ձեզ մասըն բարեաց
Պարգևեսցէ Քրիստոս աստուած։

Բ

244ա *Որք կարդայք 'ւ ասէք և եղանակէք,*
Զմեղուցեալ Յակոբ *գըրիչս յաղաւթս յիշեցէք.*
Աղաչեմք զձեզ լալով անդադար
*Յիշեցէք յաղաւթս զշնորհալից եղբայրն իմ զ*Ղազար,
Զի և նա գըրեաց ըզկէս գանձիս ճարտար,
Զժամանեաց յաւարտ սուրբ գըրոցս՝ զմեզ արար շիւար.
Իմ աղիքս ի փորս է առէր գալար.
Մեռաւ իմ եղբայր պատուական, վա՜յ է ինձ հազար։
Ըձեզ աղաչեմ ·պանծալի եղբայր,
Զեղկելի գրիչքս յիշեցէք յաղաւթս անդադար։
Թէ ձայնդ է անուշ և քաղցրաբարբառ՝
Լաւ եղանակէ 'ւ ուրախ լեր դու սըրտովդ յաւժար։
Թէ բառքդ է խոշոր, մարդոյ դուր չի գար,
Ի գատէ կացիր եղկելի՝ մըտաւք խելագար։

227

ՇԱՐԱԿՆՈՑ

Երուսաղէմ 1741

Գրիչ՝ Մատթէոս
վայր՝ Աղթամար

375ա *...Աստանաւր յանկ ելեալ աւարտեցաւ տառս Մանրուսմանց... ձեռամբ անիմաստ և անարհեստ գրչի* Մատթէոսի, *յաստուածախնամ կղզիս* Աղթամար *կոչեցեալ, ի հայրապետութեան տեառն* Զաքարիայի, *և ի թուականութեան հայկազեան տումարիս յինհարիւրի և խ. (40)-ին (1491), ի դառն և ի սաստիկ տրտմութեան ժամանակի։ Յորում ամի անողորմ և քաղցր կամք արարչին ի գառնութիւն շարժեալ յիւրական արարածս, որ ելեալ ոմն անիծեալ ի յաստուծոյ* Սովփի *անուն ի* Թաւրիզոյ, *և եկեալ բազում զաւրաւք ի* Վան *քաղաք, և աւերեալ և զբազումս աւար և գերի արարեալ և զսպասք եկեղեցւոյ և զԱւետարան և զամենայն սրբութիւնսն և զգրեանքն տարեալ գերի։ Եւ ով կարէ պատմել զաւերն, զոր արար։ Եւ*

եկեալ ի յՈստան քաղաքն, և անտի եկեալ հրոխտալով նստաւ ի դաշտն Գաւաշիցն. դէմ յանդիման տեղւոյս։ Եւ զայրանայր ի վերայ մեր որպէս զգազան պիղծն այն, և բազում չարիս խորհէր, թէ առնում զտեղն և զամենայն սրախոյնող առնեմ և զսրբութիւնսն քակեմ։ Որով՝ սաստեալ սուրբ խաչի զաւրութեանց յետս դարձոյց զնա. և գնաց Սուլիման-բէկն զհետ, և կոտորեաց զնա ի դաշտին Վանայ, և կորեաւ անիծեալն յաստուծոյ Սոֆի անունն այն։

Արդ ի յայս զառն աւուրքս գրեցի զգիրքս զայս յիշատակ հոգւոյ իմոյ և ծնաւղացն Կարապետին և Խաւնձա-Խաթունին, և հաւրեղբաւր տէր Յովանէս եպիսկոպոսին, և եղբաւրն իմոյ Ազիզբէկին...*

228

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Նոր Ջուղա, 338, ՍՏԱ ՄՏՄ

Գրիչ՝ Յոհաննէս
վայր՝ Համաւրեց գիւղաքաղաք

242ա ...Արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թվականիս Հայոց ՋԽ. (1491), ձեռամբ անիմաստ և անարժան գրչի Յոհաննէս աբեղայի ... ի հայրապետութեան տեառն տէր Սարգսի, և ի ղանութեան Բայաանդուրոյ, որդոյ Աղուպ-բէկս, գրեցաւ ի գեղաքաղաքիս Համաւրեց, ընդ հովանեաւ սուրբ Կոթողիկէիս և այլ սրբութեանցս, որ աստ կան հանգուցեալ, ամէն։

Արդ, աղաչեմ զամենեսեան, որք հանդիպիք սմա յիշեսջիք... զիս՝ զՅոհաննէսս, և զհոգևոր զհայրն իմ զՅովաննէս, և զկողակիցն իւր զՍալթան-բաշին, և որդիքն իւր, և զդստերքն իւր, և զհոգևորն՝ ղհաւատաւոր քոյրըն իմ զԽաւրամզէն, որ շատ աշխատանք կրեց ի գրել սուրբ Աւետարանիս... Արդ ցանկացող եղեալ սուրբ Աւետարանիս և ետ գրել Ղասումն ի հալալ արդեանց իւրոց յիշատակ իւրն և ծնողաց իւրոց Արղութին, Սիրխաթունին, և եղբարցն Յոհանիսին, Գրիգորին, Հայրապետին, Սարիբէկին.

229

ՄԱՇՏՈՑ

Երևան 959

Հետ. ստացող՝ Դաւիթ
վայր՝ Բերդակայ վանք

309ա Զվերջին ստացող սուրբ տառիս զԴաւիթն և զկենակիցն իւր զԲէկին և զԿիրակոս երէցն և զծնօղսն իւրեանց յիշեցէք ի Քրիստոս և լի բերանով աստուած-ողորմի ասացէք նոցա, որ ազատեցին յայլազգեաց և ետուն կրկին ի դուռն սուրբ Յովանիսին Բերդակոյ և սուրբ Աստուածածնին՝ յիշատակ հոգոյ իւրեանց և ծնօղացն, աստուած զիւրեանց մեղքն թողու և

* Հայտնի է նաև, որ Աղթամարում 1491 թ. Կարապետ գրչի կողմից, ընդօրինակվել է Մայր մաշտոց (տե՛ս Ց. Թոփճեան, Ցուցակ Խ. Դատեանի, Բ, էջ 55)։

ազատէ զնոսա ի չարէ և ի մեղաց, ամէն։ ՋԽ. (1491) թւին ազատեցին զսուրբ գիրքս Կիրակոս *Հաւչօշ էրէցն և* Դաւիթն *ի* Սօֆու *թալանէն, գնեցին ի հալ[ալ] արդեանց և ծրի յուղարկեցին ի* Բերդակա *վանքն յիշատակ հոգոյ իւրեանց. և որք հանգիպիք աստուած-ողորմի ասացէք, և աստուած ձեզ ողորմի, ամէն։*

230

ԱԻԵՏԱՐԱՆ

Ն. Ակինեան, Ցուցակ Վասպուրականի 211, սյուն, 517—518, Շատախի Դաշտի թաղի եկեղեցի

Գրիչ՝ Իսրայէլ
վայր՝ Շատախ, Անջողոնց վանք

Փառք... Ուստի և տեսեալ զսորայս անճառ փրկագործութեան խորհուրդ՝ ոմն պատվական Վարդան, *ցանկացաւ աստուածախօս սուրբ Աւետարանիս, և ետ գրել յիշատակ հոգոյ իւրոյ, և ծնողացն՝ հօրն* Գրիգորին *և մօրն* Թօրվանդին, *և եղբայրց՝* Սարգսին *և* Աւետիսին, *և հօրեղբօրորդւոյն* Մուրադին, *և հօրն* Աստուածատրոյն, *և մօրն* Շամամին, *և միւս հօրեղբայրն* Սուլտանշին, *և զաւակացն՝ Հայրապետին,* Շահնտանին, Սուլտանշին, *և* Բաղդասարին, *և* Ղազարին, *և* Դարմանին:

Եւ արդ ես՝ յետինս քահանայից, անարժանս ի մանկունս եկեղեցւոյն, հրաման առեալ ի պատուիրանադիր առաքելական բանէն, որ ասէ. Յոր կոչումն կոչեցար՝ ի նմին կացջիր։ Եւ արդ իմ, ո՛չ բերելով զայսպիսի վստահութիւն, այլ ունայն յամենայն բարեվայելչութենէ, որ առաքինեացն է համարձակութիւն, այլ ի բարեխօսութիւն մաղթելով զամենայն սուրբ[ս]ն և ի մարդասիրութիւն աստուծոյ յուսադրեալ զկործանեալ, լքեալ անձն իմ եղկելի։

Ո՞վ դիւրակործան մարմին երկրածին, որո՞վ ձայնարկութեամբ զքեզ աւաղեցից կամ զի՞արդ[և] զորո՞ց նշանակեցից. զմարմնական տարածմա՞նց, եթէ՞ զհոգեկան սխալանաց, զկամայի՞ց, եթէ՞ զակամայից, զոր ոչ բաւէ նամակս վերաբերել և կամ ի գիր շարաբառնել։ Այլ գիտողին ընգաղտներևակսն, նմա առաջի կարգեալ հողից գանձն իմ մաղթանօք, որ կարողն է կեցուցանել և վերստին հրաշագործել յիս՝ աղօթիւք ամենայն սրբոց։

Արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետ[արանս] ձեռամբ Իսրայէլ *անիմաստ և տխմար գրչին։ Եւ իմ անընդունակ գոլով յարուեստ գրչութեան և բազում մեղաց ցնորիւք պաշարեալ, թէ յոտից մինչև ցգլուխ չիք առողջութիւն, այլ ըստ կարի մերում, զոր պարգևեաց մեզ մարդասէր հոգին, բաւում աշխատեալ իմ՝ գրեցի անարժան ձեռօք իմովք, յընտիր և յըստոյգ յօրինակէ, կենաւք տառապանաւք։*

Գրեցաւ ի յերկիրս Մոկաց, *ի քաղաքս որ* Շատան *կոչի, յոտ[ս] և ի գուռն սուրբ Աստուածածնիս* Անջողոնց, *ի թուականիս Հայոց ՋԽ. (1491) ամին, ի դառնացեալ ժամանակիս, որ սասանեցաւ յերկիրս ի գար[նա]նային ժամանակին։*

231

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան. 6273 (Գ. Փիրղալեմեան, Նշխարք պատմութեան հայոց), էջ 361, Մարզվանի եկեղեցի

Գրիչ՝ Առաքել
վայր՝ Աւագ վանք

....Արդ, աղաչեմ զձեզ, ո՜վ մանկունք նոր Սիոնի, որք հանդիպիք այս սուրբ Աւետարանիս՝ կարդայք և օգտիք ի սմանէ, յիշեցէք սրտի մտօք յաղօթս ձեր զծոյլ և զհեզգ ծառայս ծառայիցդ աստուծոյ զԱռաքել սուտանուն աբեղայ։ Եւ գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի դուռն սուրբ Առաքելոց, որ կոչի Աւագ վանք, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնիս և սուրբ Կարապետին, և այլ բազմահաւաք սրբութեանցս, ի յառաջնորդութեան տէր Յոհաննէս եպիսկոպոսի, ի թուին Ջխ. (1491)։ Եւ այլ աղաչեմ անմեղադիր լինել խոշորութեան և սխալանաց, զի կար մեր այս էր. և որ յիշէ յիշեալ լիցի ի Քրիստոսէ աստուծոյ մերոյ, որ է օրհնեալ յաւիտեանս։

232

ՅԱՅՍՄԱՒՈՒՐՔ

Երևան 7366

Գրիչ՝ Մարտիրոս
վայր՝ Բաբերդ

ա

655ա *...Արդ, աւարտեցաւ քրիստոսահիմն և աստուածաշէն քաջ նահատակաց և մարտիրոսաց հոգիաբուխ սուրբ տառս ի թվականութեան Հայոց Մեծաց Ջ. և խ. (1491), ի խնդրոյ մեծահաւատ և աստուածասէր քրիստոնէիցն և հարազատ եղբարցն խոճայ* Ջրախին *և խոճա* Փիրումին, *...յիշատակ իւրեանց, և ծնաւղաց իւրոց* Ամիր-Տատային *և* Ուլու-Խաթունին, *և զաւակաց իւրեանց փոքր* Տատային *և* Պարոնին, *և այլ ամենայն արեան մերձաւորաց նոցին...*

655բ *...Ստացան զսուրբ տառս ի հալալ ընչից իւրեանց... ի քաղաքս* Բաբերդ, *ի դուռն սուրբ Յոհան եկեղեցւոյն և այլ կենսակիր սուրբ նշանացն։*

Բայց գրեցաւ սուրբ մատեանս ի քաղաքս Բաբերդ, *առ դրան սուրբ Աստուածածնին, ձեռամբ անարհեստ և թարմատար, մեղսամած* Մարտիրոս *գրչի։*

Եւ որք հանդիպիք սմայ կարդալով կամ աւրինակելով՝ յիշեցէք ի սուրբ և ի մաքրափայլ աղաւթս ձեր զվերոյգրեալքս ի սմա՝ զՋրախն *և* զՓիրումն *և զամենայն արեան մերձաւորս նոցին և զմեղաւոր հողս* զՄարտիրոս *սուտանուն գրիչս, միայն թէ արժան իցեմ։*

Արդ, խոշորութեան և սղալանաց որ ի սմայ անմեղադիր լերուք, կար մեր այս չափ էր։ Այլ և խնամով պահաւղք աւրհնին յաստուծոյ և յամէնայն սրբոց, ամէն։

Բ

Տէր և աստուած ամենայնի
Եւ արարիչըդ համայնի,
Յորժամ փառաւք գաս յաշխարհ,
Նըստիլ յաթոռ դատաստանի,
Այց արասցէս քո ծառայի,
Ստացաւղ ճառիս Յայսմաւուրքի,
Որ մինչ ի յայս կայր ի մարմնի ·
Եւ այժմ հոգով առ քեզ յուղղի*։

Գ

Ամենազաւր տէր իմ Յիսուս
Ինձ ողորմեայ՝ մեղուցելոյս,
Եւ բըժըշկեայ ցցաւս ի հոգւոյս,
Որպէս պատմի աստ՝ ի գըրոյս։
Այլ և հայեաց ինձ՝ եղկելոյս,
Որ աստ ծըփիմ ի մէջ ծովոյս,
Վառեայ զճըրագ աչաց մարմնոյս
Եւ անվընաս հան զիս ի լոյս**։

Դ

Մեծ վարդապետ և րաբունի
Տէր Մխիթար*** հեզահոգի,
Որ գովեցար յայսըմ ճառի
Ընդ երանելեացն երանելի,
Յորժամ գայցէ տէրն ամենի
Նըստի յաթոռ դատաստանի
Լեր բարեխաւս յայնմ ատենի
Վասն եղկելոյս քարտուղարի,
Այլ և ճառիցս ըստացողի՝
Երկու եղբարցն, ի մի վայրի,
Այց առնել տէրն յայնմ ատենի,
Յորժամ դատէ զազգս ամենի։

Ե

Զձեզ աղաչեմ մանկունք բարի
Եկեղեցւոյ և սուրբ ուխտի,
Որք հանդիպիք յայսըմ վայրի
Յիշման արէք զիս արժանի՝
ԸզՄարտիրոս մեռեալ հոգի՝

* Գրված է 223բ—224ա էջերի ստորին լուսանցքներում։
** Գրված է 251բ—252ա էջերի ստորին լուսանցքներում։
*** Խոսքն ուղղված է Մխիթար Կերմանեցի վարդապետին, որի վարքի ստորին լուսանցքներում (328բ—329ա էջերի վրա) գրված է այս հիշատակագրությունը։

Բարեաց Թաթուր՝ չարեաւք իլի,
Ըզծրագրող այսըմ տառի,
*Որ Յայսմաւուրք անուն կոչի**։

233

ԳԻՐՔ ՋԵՌՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Բրիտ. Թնգ. or. *2615, Ֆ. Կոնիբեր, Ցուցակ, 43, էջ 90*

Գրիչ՝ Յովանէս
վայր՝ Կեսարիոյ գաւառ,
Գրիգորի Նիւսացւոյ վանք

108ա *...Գրեցաւ Ջեռնադրութեան գիրքս ձեռամբ* Յովաննիսի *յանցաւորի ի*
գաւառս Կեսարիոյ, *ի հռչակաւոր անապատս սրբոյն* Գրիգորի Նիւսաց-
ոյն։ *Զի է լաւ և ընտիր աւրինակ, շինեալ և յաւրինեալ ի տէր* Առաքելէ
Սիւնեաց *եպիսկոպոսէ, եւ մեք վասն առաւել գեղեցկութեանն գրեցաք*
զսա ի Թվ. Ջխ. (1491)...

234

ՄԱՇՏՈՑ

Տիրայր, Ցուցակ Օքսֆորդի Բոդլեան գրատան, Ms. Arm. E. 7.
Երևան, Մատենադարան «Անհատական արխիվներ» Թղթ. 119, էջ 400—401

Գրիչ՝ Յուսիկ
վայր՝ Խառաիշարու վանք

201ա *...Գրեցաւ ձեռամբ յոգնամեղ և անարհեստ գրչի՝ սուտանուն* Յուսիկ
կրաւնաւորի, ի Թուիս Հայոց Ջխ. (1491), ի վանքս Խառաիշարու, *ընդ հո-*
վանեաւ սուրբ Կարապետին և սուրբ Աստուածածնին և սուրբ Սարգ[ս]ի
զաւրավարին, յառաջնորդութեան սուրբ ուխտիս քաջ րաբունապետ Ստե-
փանոս *վարդապետի և ԺԵ. (15) անձն աբեղի, որ կան ի յայս լսարանիս։*
Ով ոք հանդիպիք ի սմայ յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր զանարժան
201բ *գրչակս զմեղս//աւէր, և զծնաւղս իմ և զամենայն արեան մերձաւորս իմ,*
խոշորութեան և սղալանաց անմեղադիր լերուք, զի այս էր կարս իմ։

Յիշեսջիք և զստացաւղ սորայ զտիկին Մարթայն, *որ ստացաւ զսա*
ի հալալ վաստակոց իւրոց՝ յիշատակ իւր, և ծնաւղաց իւրոց Աստուածա-
տուր *քահանայի, և ամենայն արեան մերձաւորացն, ի վայելումն որդոյն*
իւրոյ Նորածին Թաքէոս *քահանայի, և որք յիշէք՝ յիշեալ եղիջիք ի Քրիս-*
տոսէ աստուծոյ, որ է աւրհնեալ յաւիտեանս, ամէն։

---

* *Գրված է 630բ—631ա էջերի ստորին լուսանցքներում։ Նման չափածո գրություններ կան նաև այլ էջերում։ Բացի այդ, յուրաքանչյուր վարքից հետո, գրիչը հիշատակում է ձեռագրի ստացողներ խոճա Չրախին և նրա եղբայր Փիրումին։*

235

ԱԻԵՏԱՐԱՆ

Երևան 6807

Գրիչ՝ Յունան

299բ *....Գրեցաւ սուրբ քառաբուխ Աւե//տարանս ի Հա[յոց] Թուականիս Ջխ. (1491), ձեռամբ անարժան և մեղապարտ գրչի՝ սուտանուն վերակոչեալ, որ միայն զձևս ունիմ և ոչ զգործն՝* Յունան *եպիսկոպոսի, որ ոչ եմ արժանի գրել զանունս ի կարգի, ի խնդրոյ սրբասէր և բարեմիտ քահանային* Ովանիսին, *յիշատակ իւր, և ծնողացն իւրոց , և եղբարցն, և ազգականացն, եւ կողակցին իւրոյ* Մարիանին, *և որդոցն իւր* Ալեգսանեոսին, *և նորաբողբոջ դեռաբուս փոքր սարկաւագին* Ազարիային, *աստուած վայելել տացէ նմայ, ամէն։*

Արդ, աղաչեմ զսրբազան դասս քահանայից ... յիշեցէք ի սուրբ աղաւթս ձեր զմեղապարտ գրիչս եւ զստացող սուրբ Աւետարանիս զՅովանէս *քահանայն, և զամուսին* զՄարիանն, *որ խիստ փափաք ունէին* 300ա *սուրբ Աւետարանիս. վասն յիշատակի // իւրեանց։*

Դարձեալ, կրկին աղաչեմ զամենեսեան, որ սէր ունէք և արուեստ ոչ, զի խամ էաք և անկարող. խոշորութեան և սղալանաց անմեղադիր լերուք, զի կար մեր այս էր, եւ դուք յիշեալ լիջիք առաջի ահաւոր բեմին Քրիստոսի, ամէն։

236

ՃԱՌԸՆՏԻՐ

Բ. Կիւլէսէրեան, Ցուցակ Անկիւրիոյ 2, սյուն. 34

Նախագաղափարի գրիչ՝ Եսայի

301ա *Գրեցաւ պատճառ և մեկնութիւն Բարձրացուցէիս, զոր արարեալ է երիցս երանեալ կաթողիկոսի Հայոց տեառն* Ներսէսի, *ի խնդրոյ* Վարդան *վարդապետի, որ կայ ի* Հաղբատ *ի դամբարանի, ի թվոյս հայկազեանս տումարի ինն հարիւր քառասուն (1491), ձեռամբ* Եսայի *քահանայի և պիտակ անուն վարդապետի, աշակերտի մեծի հռետորի և գիտնական վարդապետի* Ներսեսի:

237

ՃԱՌԸՆՏԻՐ-ՏՕՆԱԿԱՆ

Երևան 1524

676բ *...Արդ, ցանկացաւղ եղև այսմ սուրբ գրոցս աղայ* Խդրըն, *և կողակիցն իւրոյ* Փաշայչանն, *և զորդիքն իւրեանց՝* զՊապն, Յովսէփ, Բէկիշէն, Մուրադշէն, *և զդստերքն* Խդրին՝ Լայլուն-Փաշէն, Մաղար-Փաշէն. *և ստացան սուրբ գիրգս յիշատակ յիւ[ր]եանց, և ծնաւղաց իւրեանց՝ զհայրըն իւրեանց հանգուցեալն ի Քրիստոս* զԲաղդաղշէն *և* զԽանձին, *որք*

Հանդիպիք ի սմա ընթերցելով կամ կարդալով յիշեսջիք ի յաղաւթս ձեր և աստուած զձեզ յիշէ իւր միւսանգամ գալըստեանն, ամէն*։

Թվ. Ջխ. (1491), եղո՜ւկ զՂարիպ վարպետս, թէ ոնց լինիմ յայս ղարիպութիւնս**։

238

ՃԱՇՈՑ

Տեղն անհայտ, ՄՏՄ

Գրիչ՝ Յոհաննէս
վայր՝ Թանատեա՞ց վանք

Գրիչ Յոհաննէս կրօնաւոր՝ միաբան Թանատեաց վանից, ստացող Միրանշահ, գրեալ յաւրինակէն Սահակնոյ:

239

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 357

91ա Աստուած աւրհնէ զԱստուածայտրին կողակիցն և զիւրեանց ծնաւղ զՊաղտատ-Մելիքն, որ տւին զիւրեանց խաւունն Աւետարանիս յիշատակ։ Թվ. Ջխ. (1491)։

240

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 10220

Ստացող՝ Մինաս

239ա Եւ արդ ես մեղուցեալս յարդարոց և ա[նար]ժանս ի կարգաւոր[ա]ց՝ ծառայս ծառայիցդ աստուծոյ Մինաս քահանայն, ստացանք զսուրբ Աւետարանս ի հալալ և ի քիրտնաջան վաստակոց մերոց, յիշատակ մեզ անջնջելի և կայուն անդառնալի մեզ, և ծնաւղաց մերոց՝ հաւրն իմոյ Հերայպետին և մաւրն իմոյ Մաղթում-Փաշային***, և հաւրեղբաւրն իմոյ Եսային, և կողակցին իւրոյ Կուլի-Խաթունին, և իւր ծնաւղացն, և եղբարցըն Եղիլշահին, Աբրահամին, կենակցին իմոյ Մաղթումին, և Քնքուշին, և Սառային, և Նիգարին, և այլ ամենայն մերձաւորացն մերոց՝ կենդանեաց և հանգուցելոցն։ Եւ լի բերան աստուած-ողորմի ասացէք, և աստուած ղձեզ ողորմեսցի, ամէն։

Ի թվին ի Ջ. ու Խ. (1491)։

Դարձեալ երես անգեալ աղաչեմ զձեզ… յիշեցէք… զտէր Մինասին, և զորդին իւր տէր Մարտիրոսն, և զիւր եղբայրին <իւր> զՅոհանէս, զՊաղ-

* «Ամէն»-ը գրված է փակագրով։
** Այս տողը գրված է այլ ձեռագրով։
*** Տողերի միջտեղում այլ ձեռագրով գրված է՝ «և ւ արեան մերձաւորացս»։

տայսարն. զԳասպար և զՈւրատն, և զմայրն իւրեանց զՄխումն, և Կուլըստանեին*, և զՔնճուշն, և զՆիկարն, և զՆխտիարն, և զամենայն արեան մերձաւորս, ամէն։

241

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 9660

Ծաղկող՝ Պարսամ

Ծա Պարսամ ծաղկողս անյիշելիս
Ծաղկող եղէ Աւետարանիս,
Տէրն աղաչեմ տենչմամբ սրտիս,
Եւ զարարիչն բոլորիս,
Որ զձեզ անփորձ պահէ յերկրիս.
Անմեղադիր լերուք ծաղկիս**։

---

* Անունը գրված է տողամիջում։

** Ավետարանից մնացել է միայն տերունական նկարների և Համարաբարբառի մի մասը։ Հիշատակարանը գրված է նկարներից մեկի ներքևում։ Պայմանականորեն ենք տեղադրում 1491-ի թվաշարքում. նույն այս Պարսամ գրիչը նկարազարդել է մի այլ Ավետարան 1493 թվականին՝ Աղթամարում (տե՛ս էջ 191, Հիշատակարան № 252)։



242

ԳԱՆՁԱՐԱՆ

Երևան 4782

Գրիչ

ա

220ա *Ո՜հ, ո՜հ, զայս դառն տարիս, ցորեանն ի Կ. (60) թկ. (թանկա) ու չկա, կորեկն և զարին ի Ծ. (50) թանկա, և աղքատք ամէն խիստ տառապին և անիծեն զՍօֆին:*

Թվ. ՋԽԱ. (1492):*

բ

305բ *Այսաւր փախեաւ Սուլիման-բէկն ի Թավրիզու, թվ. ՋԽԱ. (1492), արեգի Գ. (3), աւուր ամառնամտին, յերեսաց Ըռուստամ ամիրզի, և աշ ///*

գ

230բ *Ձեռքըս փըտի ՚ւ ի հող դառնա,*
Գիրքս յիշատակ առ ձեզ մընա.
Որք ընթեռնուք ՚ւ օգտիք ի սմայ,
Յիշէք առ տէր զգծող սորայ:

դ

292բ *Թամուրի տարին ի յԱլընջա ի խիսար են եղել: Անդ է ասցել Մաաբէոս վարդապետն զտաղս ողբական բանիւ**:*

ե

201ա *Կարմիր կիրակէին ասա և ուրախացիր դու կարմիր գինով***:*

զ

213բ *Ո՜հ, ո՜հ, անդէրն մոլորեցոյց, անմեղադիր լերուք:*

է

217բ *Յորժամ զմեղեդիս երգես զմեղաւոր գծիկս յիշես, ո՜վ եղանակող:*

ը

248ա *Տաղս**** ի յըրինակի գծօղէն՝ ի Մինասենց [Թումայ] քաշ և արի փիլիսոփայէ: Աստուած լուսաւորի զուր հոգին, ամէն:*

---

* *Այս և հաջորդ բոլոր հիշատակագրությունները գրված են նշված էջերի ստորին լուսանցքներում:*

** *Խոսքը «Սրբոյն Յակոբայ Մծբնայ հայրապետի» մասին գրած տաղի մասին է, որ սկսվում է «Այսաւր զոչեմք բերկրանաւք» բառերով:*

*** *Խոսքը «Նոր կիրակէի» գանձի մասին է:*

**** *Խոսքը գիշերապաշտման տաղի մասին է, որ սկսվում է «Արարչակից հօր անեղին» բառերով:*

Բ

290ա Ա՜խ, իմ էրէսս ձեզ ի մոխրին, ինձ ասացէք զտէր ողորմին*։

243

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Հ. Յ. Քոսեան. Ցուցակ Արծնեան վարժարանի 14, ՀԱ. 1961, սյուն 133

Գրիչ՝ Խաչատուր
վայր՝ Ցաղացքարայ վանք

...Արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի ձորս Աղեկեաց, ի վանքս Ցաղացքարայ, ի գրան Կենսաբեր սուրբ Նշանիս, և սուրբ Բևեռացս Քրիստոսի, և սուրբ Աստուածածնիս, և սուրբ Կարապետիս, և սուրբ Առաքելոցս, առ ոտս փառաւոր և մեծազգի արհեպիսկոպոսիս տէր Գրիգորի, զոր տէր աստուած պահեսցէ զնա երկար ամօք, ամէն։ Արդ, ես՝ Թանկազիգ ապաշխարողս ստացայ զսուրբ Աւետարանս և ետու հարազատ եղբայրն իմ... ի տէր Խաչատուրն՝ յիշատակ մեզ, և ծնողաց մերոց, պապին իմոյ ծերացեալ, և ի Քրիստոս փոխեցեալ երախտաւորին մեր տէր Դաւթին, հաւրն մերոյ Այշիբէկին, և մաւրն մերոյ Իկտիշին, և աւագ եղբաւրն մերոյ Գալըստին, և կողակցին իւրոյ Ջանխաթունին, և դեռաբուսիկ և աստուածապահ մանկանն իւրոյ Եղիշէին, ուստերաց և դստերաց իւրոց, ամէն։

Յիշեցէք զգծողս զԽաչատուր քահանայս, և զհայրն իմ զԱսուատուրն, և զմայրն իմ զՔարամ: Գրեցաւ ի թուականութեանս հայկազեան տումարի ՋԽԱ. (1492)։

244

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Նոր Ջուղա 415, ՄՏՄ

Նորոգող և կազմող՝ Մանւէլ
վայր՝ Կուֆի գիւղ

264 ...Զստացող սորա զըՍտեփաննոս քահանայ... յիշատակ հաւր իւրոյ Սաֆարշին և մաւր իւրոյ Թամարին, որ ետ զգինս սուրբ Աւետարանիս ի հալալ վաստակոց իւրոց, յիշատակ հոգոյ իւրոյ, և ի վայելումն որդոյ իւրոյ Ստեփանոս քահանայի... Ընդ սոցին և զնորոգաւղ սորա և զկազմող՝ զՄանւէլ անարժան գրիչս յիշեցէք... Թվ. ՋԽԱ. (1492)։

---

* Նման հիշատակագրություններ, ուր գրիչն արտահայտում է իր վերաբերմունքը ընդօրինակվող գանձի կամ տաղի նկատմամբ, կամ տալիս է համապատասխան ծանոթություններ գանձի հեղինակի, գրության և նպատակի մասին՝ շատ կան ձեռագրում։

Այսպես, օրինակ, 269բ էջում ընդօրինակված է «Ի ձայն հրճուանաց խրախանամք» բառերով սկսվող մի երգ, որ վերնագրված է «Տաղ անոյշ»։ Գրիչը լուսանցքում նկատում է, որ այդ տաղի «Ոչ անոյշ գիտեմ, ոչ չանոյշ» և այլն։

245

ՄԱՇՏՈՑ

Երևան 4201

Գրիչ՝ Կարապետ
Վայր՝ Ախթամար

264բ *...Արդ, ես՝ մեղուցեալ և անարժանս յամենայնի* Կարապետ *քահանայ... կատարեցի զսա ի կղզիս* Ախթամար, *ընդ հովանեաւ սուրբ Խաչիս և սուրբ Սարգսի զաւրավարիս, ի հայրապետութեան տեառն* Զաքարիայի, *ի թվականութեանս Հայոց ՋԽԱ. (1492)։*

*Բայց ես մեղուցեալ և անարժան ծառայս ծառայիցդ աստուծոյ խուսըն** Պաւղոսս, *եւ որդիս իմ* Յոհանէս *Նտուք գրծագ[ր]ել զսա ի խալալ և յարդար վաստակոց մերոց, յիշատակ հոգոյ իմոյ, և ծնաւղացն իմոց՝ հաւրն* Յոհանեսին *և մաւրն* Թանկ-Խաթունին, *և հաւրեղբաւրն* Գրիգորին. *և կենակցին* Խաթունին, *և զաւակացն, և* Պաւղոսի *կենակցաց* Բաղդալին
365ա *և* Մըրաթին, *և որդոցն* Յոհանեսին, Դաւիթ, *և //* Գրիգորին, Վարցին, *և դստերացն* Գոհարին, Թանգ-Խաթունին, Դովլաթին, Ազիզ-Խաթունին, Ղարիպ-Խաթունին, Թուրուանդին, Թաւրիզին *և այլոցն ամենեցուն, և հարսինն* Մարմէլիքին, *և զաւակացն* Պաւղոսին, Գուլստանին, *և այլ ամենայն արեան մերձաւորացն մերոց՝ կենդանեացն և հանգուցելոցն առ Քրիստոս...*

Դարձեալ, աղաչեմք ձեզ, ո՛վ քահանայք և ժողովուրդք, որ լի ընթանուլ աստուած-ողորմի ասիցէք ինձ՝ մեղաւք մեռեալ հոգոյս Կարապետ *քահանայիս՝ գրողիս, ծաղկողիս և կազմողիս, և իմ ծնաւղացն՝ հօրն* Յոհանեսին *և մաւրն* Շարմ[լի]քին, *և հօրեղբաւրն իմոյ* Հայրապետ *սրբակրաւն աբեղային, և* Մինասե[ն]ց Թումայ *արի և քաջ փ[ի]լիսոփային, և կենակցին իմոյ* Ղամար-Խաթունին, *և զաւակացն* Թումին, Մինաս *սարկաւագին,* Խաչատուրն, *և դստերացն* Շախփաշին, Մահսումին, *և եղբաւրըն իմոյ*
365բ Միխիթա//րին, *և որդոյն* Նախպարոնին *և* Մկրտչին, *որ ի յայսմ ամի փոխեցան առ Քրիստոս և թողին սուք անմխիթար Բ.(2) եղբաւրս, և զքոյրն իմ* զՓաշէն, *և զայլ ամենայն մերձաւորըն մեր, և աստուածողորմի ասացէք և աստուած ձեզ և մեզ ողորմեսցի ի յաւուրն ի դատաստանին, ամէն...*

246

ՄԱՇՏՈՑ

Երևան 6884

Գրիչ՝ Զաքար
Վայր՝ Դվնիկ գիւղ

173բ *Փառք... որ ետ կարողութիւն տկարամիտ և փծուն գրչի ղարիպ* Զաքարի *հասանել յաւարտ սուրբ գրոցս, որ կոչի Մաշտոց. ի թուականիս*

* *Իմա «հիւսն»*

Հայոց ի ՋԽԱ. (1492), ի գեղս Դվնիկ, ընդ հովանեաւ սուրբ Գրիգորի տաճարիս, ի յաստուածաշէն տունս իմ սանահւրացս՝ տէր Կարապետի
174ա և Ամիր-էդլի, որ և աստուած հաստ//ատուն և խաղաղ կենաւք պահեսցէ զսոսա իւրեանց ընտանեաւք, ամէն։

Արդ, խնդրող եղեւ այս աստուածաշունչ գրոցս հաւատարիմ տանուտէրն Գրիգոր, և ստացաւ զսա ի հալալ և յարդար վաստակոց իւրոց յիշատակ իւրն, և բարի ծնաւղացն՝ հաւրն Հարապետին և մօրն Խալասին, և եղբարցն Կարապետին և Վարդպարոնին, և քուերն Գուլշատին, և որդոյն Կիրակոսին և Սուլտանին, և դստերցն Բաղտատին և Սալչուկին, և ամենայն արեան մերձաւորացն, ամէն։

174բ Արդ, որք հանդիպիք այս գրոցս լի բերանով և ուղիղ սրտիւ աստուած-ողորմի ասացէք հաւատարիմ տանուտրոջն Գրիգորին, և ամուսնոյն Սուլտանին, և դստերցն Բաղդատին և Սալչուկին, և փեսայիցն Շահամիրին և Սանակին, և Գրիգորի եղբարցն՝ Կարապետին և Վարդպարոնին, և եղբօրորդոցն Հարապետին, Շանպարոնին, և Աստուածատուրն, և Նուրադնին: Այլ և զաւակացն՝ գնացելոցն առ աստուած Ամիրխէրին, Ստեփանոսին, Ամիրին և Մերուճին:

175ա Եւ արդ, մի ոք իշխեսցէ ծախել զսա և կամ դրաւել՝ ոչ ի մերոց և ոչ յաւտարաց.և եթէ ոք յանդգնի և ծախէ կամ հեռացնէ, զպատիժն Յուդայի առցէ և զԿայենին և զԱրիոսին, ամէն։

/// Մկ՛ր]տչին, ամէն, այլ և հարսներուն՝ Հարմելիքին և Թուրվանդին*.

Եւ արդ, սխալանացս անմեղադիր լերուք, զի ստիպով դրեցի ի ղարիպութիւնս, և կարն իմ այս էր։

247

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՆԵՐԱԾՈՒԹԵԱՆՆ ՊՈՐՓԻՒՐԻ՝ ԳՐԻԳՈՐԻ ՏԱԹԵՒԱՑԻՈՅ, ԵՒ ՍՏՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆՑ ԵՒ ՅԱՂԱԳՍ ՄԵԿՆՈՒԹԵԱՆ ԳՐՈՑՆ ԱՐԻՍՏՈՏԵԼԻ՝ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՈՐՈՏՆԵՑԻՈՅ

Երևան 1921

Գրիչ՝ Անդրեաս
վայր՝ Ամասիա

183բ ...Շնորհիւ տեառն կատարեցի գիրքս, որ է արտաքին իմաստասիրութեան լուծմունք, որ է իմաստք մեծ իմաստնասիրացն Պորփիւրի և Արիստ[ոտ]էլի՝ մեկնեալ մեծի և անյաղթ փիլիսոփային Դաւթի եւ լուծեալ ի մեծ հռետորէ Յովհաննէսէ վարդապետէ Որոտնեցւոյ և ի լուսաւոր բաբունապետէ Գրիգորէ եռամեծէ՝ ձեռամբ մեղաւորիս և փցուն, ողալոտ և ծոյլ, դատարկ յամենայն բարեաց Անդրէաս անարժան երիցու, կամաւք և յաւժարութեամբ խաւճայ Ամիրտովլաթ բժշկին, քանզի հմուտ գոլով ամենայն աստուածաշունչ գրոց, այլև ամենայն արտաքին իմաստասիրութեան հանճարոց, զոր և այժմու ժամանակիս երկրորդ Պտղոմէոս յայտնեալ ըստ գրասիրութեան։ Զի բազում դիրս թարգմա-

* Կես տող դատարկ է թողնված, գիրքը նվեր ստացող վանքի անվան լրացման համար։

*նեաց ի յարապ և ի պարսիկ լեզուէ ի մեր բառ, գիտելով քաջ և զնոցայն գիրն և լեզու։ Որ և յարգեալ և պատուեալ ի թագաւորացն իսմայելացւոց, զի յառաջն բնակէր ի քաղաքս յ*Ամասիա, *և յետոյ՝ գնացեալ ի* Կոստանդինուպալիս *առ թագաւորն, որ* Մահմատ-խան *կոչիւր, և յետ մահուան նորա՝ թոռն նորին սուլտան* Ահմատն *առաքեաց և էբեր առ ինքն՝ ի քաղաքս յ*Ամասիա, *ի տեղի սնընդեան իւր և յոյժ սիրով ընկալաւ, յորում ժամանակի գրեցի զգիրքս ի վայելումն իմաստնայեղ անձին իւրոյ և յիշատակ առ յապայսն։*

Արդ, եղև գրաւ գրոյս ի թվ. ՋԽԱ. (1492)։

Աղաչեմ յիշել ի տէր զվերոյգրեալսդ՝ զխաւճայ Ամիրտովլաթ *բժիշկըն՝ զստացւող սորա և զամենամեղ գծողս, և դուք յիշեալ լիցիք առաջի Քրիստոսի։*

Դարձեալ, կրկին աղաչեմ յիշել ի տէր զտէր Սարգիս *քաջ բաբունին և զզտէր* Թադէոս *զրոց աշակերտն, որ ի նորին աւրինակէն գրեցի զգիրքս, զի աւրինակ սորա գրեալ էր ձեռամբ տէր* Թադէոսին, *ի յաշխարհն* Հոնաց, *ի քաղաքն* Դազարիա, *որ այժմ կոչի* Կաֆայ:

248

ԳԱՆՁԱՐԱՆ

Թ. Գուշակեան, Ցուցակ Սեբաստիոյ ս. Նշանի 134, էջ 82

Գրիչ՝ Յովանէս
վայր՝ Սեբաստիոյ գաւառ, ս. Նշան վանք

531 *...Գրեցաւ և աւարտեցաւ Գանձարանս աստուածային մատենից ձեռամբ յոգնամեղ և տարտամ և /// * Յովանէս *գրչի, ի գաւառս* Սեբաստիոյ, *ի դրանս սուրբ Նշանիս, ի թվականութեանս Հայոց ՋԽԱ. (1492), և ///* Յով]անէսիս:

Արդ, որք հանդ[իպիք /// յիշեսջիք զմեղաւք ի լի գրչակ[ս///

249

ՅԱՅՍՄԱՒՈՒՐՔ

Երևան 6273 (Ղ. Փիրղալեմեան, Նշխարք պատմութեան հայոց), էջ 365, Ամասիայի ս. Նիկողայոս եկեղեցի

Գրիչ՝ Գրիգոր
վայր՝ Թոխաթ

Գրեցաւ սա ի թուին ՋԽԱ. (1492), ի Թոխաթ *քաղաքի, ի դուռն Պարսամայ ճգնաւորի, ձեռամբ* Գրիգոր *երիցոյ...*

[*Յիշեցէք զբարեպաշտ* Սալչուկն, *որ եստ զվաթսուն Յլորի, և ստացաւ զսա, և եդ յիշատակ ի դուռն* Ամասիոյ *սուրբ* Նիկողայոսի]*։

* *Փիրղալեմյանը չի հայտնում, թե երբ է կատարվել այս նվիրաբերությունը։*

250

ՇԱՐԱԿՆՈՑ

Հռոմ 24, Տիսերան, Ցուցակ, էջ 305

Նորոգող՝ Ատոմ

292բ *Ո՜վ դասք լուսերամից և հանդիսի կայճառք արփիափայլք, ծիծ-*
ռունք բանաւորք՝ գուշակ գարնան, հոգևորք ծաղիկ պարտիսաց բուսողք
շուշանից գեղազարգեալք ի բանաւոր երկրի ի դիտանոց Սիոնի՝ մայրն
վերնոյն Երուսաղէմի, մանկունք սուրբ եկեղեցւոյ՝ յիշեցէք ի բարին
Քրիստոս զստացողք սուրբ տառիս զբրբասէր քահանայքն ըզՄխիթար.
293ա զՅովաննէս *և* զխաչատուր, // *և զծնաւղսն իւրեանց՝* զՆերսէս *քահանայ*
և զՍտեփանոս *քահանայ,* զՆօնօֆար *և* զԲաղդատ, *և զկողակիցքն* զԹաւ-
րէզ *և* զՇարբաթ, *և զորդին իւր զգեղեցկատիպն, զիմաստունն, զբալ-*
մաշնորհն, զարի և քաջ սարկաւագն զՅակոբ, *որ յայսմ ամի փոխեցաւ*
առ Քրիստոս և սուգ անմխիթար եթող զծնօղաց իւրոց։ Արդ աղաչեմ
զհանդիպողքդ սմա սուրբ սրտիւ և բոլորախօս լեզուաւ աստուած-ողոր-
մի ասացէք և աստուած ձեզ ողորմեսցի յահեղ աւուրն դատաստանի։

Նորոգեցաւ եղանակաւոր տառս Ջ. և ԽԱ. (1492) թուին, ձեռամբ
մեղաւոր ծերի Ատոմի, *ի վայելումն դպիրացն* Ներսեսի, Վարդանի, Թա-
դէոսի *և* Ստեփանոսի, *զորոց վայելել տայ նոցա աստուած ընդ երկայն*
աւուրս մինչ ի խորին ծերութիւնն առողջ հոգով և մարմնով, ամէն։

251

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 4309

Հետ. ստացող

295ա /// *եւ զաներն իմ* զՄէհրանն, *և զոքանչն իմ* զԽոյանդն, *և զդուստրն*
իւր Դանայ-Խաթունն [*յիշեցէք*], *ամէն։*

*Թվ. ՋԽԱ. (1492)**։

** Այդ թվականին Քաղցրահայաց վանքում Մարգարե և Ղուկաս գրիչներն ընդօրինակել են մի Մաշտոց (տե՛ս Հ. Ոսկեան, Տիարբեքիրի նահանգի վանքերը, ՀԱ, 1963 թ., սյուն. 68)։*

ՋԽԲ 1493

252

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 4937

ա

Գրիչ՝ Յակոբ
վայր՝ Աղթամար

322բ ...Եւ արդ ես՝ յետինս ի գրչաց և անարժանս ի կարգաւորաց սուտանուն կրօնաւոր Յակոբ... կատարեցի զսա մեղսամած մատամբս իմով յաստուածաբնակ կղզիս Աղթամար, ընդ հովանեաւ ամենայաղթ սուրբ Խաչիս և սուրբ Նշանիս, ի հայրապետութեան տեառն Զաքարիայ կաթողիկոսի, թուականիս Հայոց ՋԽԲ. (1493)... ի դառն և ի վշտաբեր ժամանակի, քանզի Գ. (3) ամ է, որ աշխարհս անտէր է ի փաթշահէ, և յայսմ ամի թագաւորեաց Ռոստամ փաթշահն, և ոչ գիտեմք, թէ՞ այլ ինչ տի տեսանեք, զինչ տեսաք այլ աստուած տեսնուլ չտա. և այս բաւական է։

Արդ, որ ճաշակէք յաստուածային բուրաստանէս... յիշեսջիք յերկնագնաց յաղօթս ձեր զյառաջ յիշեցեալ ստացող սուրբ Աւետարանիս [զխոջայ Միրիջանն, և զծնօղսն՝ զԱւետիսն և Աւրղու-Մէլիf, և զկողակից զՆուրիփաշէն, և զաւակսն զՈւլուխոջէն, և զԱստուածատուրն, և զԽոջաջանն, և զԱւիտիս Ստեփանոսն, և զեղբարքն զԽոջազատէն և զՈւլուխոջէն՝ զխանկուցեալ ի Քրիստոս, և զՀազարբէկն]*:

323բ ...Ընդ նոսին և զանպիտան Յակոբ գծողս սորա, և զծնօղսն մեր զՅովսէփ և զՓաշայ, և զեղբայրն իմ զՍուֆիաս, և զկողակի[ց]քն զԱրմանի-Խաթուն և զԹուրւանդայ, և զորդին զՍտեփանոս, և զկողակիցն զՆղաշ, և զայլ ամենայն արեան մերձաւորքն իմ՝ զկենդանիքն և զհանգուցեալքն։ Նաև զհոգևոր երախտաւորքն իմ և զվարպետքն՝ զքաջ և արի և ընտրեալ փիլիսոփայքն՝ զտէր Թումայ և զտէր Հայրապետ և զտէր Յովաննէս, և զայլ ամենայն երախտաւորքն՝ զկենդանիքն և զհանգուցեալքըն յիշեցէք և լի բերանով և ուղիղ սրտիւ աստուած-ողորմի ասացէք...

324ա Եւ ինքն Քրիստոս աստուած, որ տէրն է փառաց և տուող ողորմութեանց ամենեցուն առհասարակ ողորմեսցի՝ ստացողին, և մեղաւոր գծողիս, և ծաղկող [Պարսամին, և իմ ծնօղին, և ամենայն զարմիցն, ամէն],** և թուղթ կոկողին և աստուած-ողորմի ասողին, և ինքն եղիցի աւրհնեալ, գովեալ և բարեբանեալ յաւիտեանս յաւիտենից, ամէն։

---

* Փակագծերի մեջ առած հատվածը գրված է ծաղկող Պարսամի ձեռքով։

** Փակագծերի մեջ առած հատվածը լրացրել է ծաղկող Պարսամը գրչի կողմից դատարկ թողնված երկուսուկես տողերի վրա։

Բ

Ստացող՝ խոջայ Միրիջան
վայր՝ Խարականց գիւղ

324ա Եւ դարձեալ յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր զտէր Ներսէս քահանայն, որ միջնորդ եղև այսմ յիշատակիս։ Եւ ես խոջայ Միրիջանս* ետու զսուրբ Աւետարանս ի Խարականց գեղ, ի դուռն ծնօտի սուրբ Գորգուն, անջինջ յիշատակ հոգոյ իմոյ և ծնօղաց իմոց, և մի ոյք յանդգնի հեռացուցանել ծախելով կամ գրաւելով, ոչ յիմոց և ոչ յօտարաց. և ոյք համարձակի և հեռացուցանէ, նա դանէծքն զԿայէնին և զՅուդային և խաչահանուացն առցէ, ամէն։

324բ Դարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս զԽարականից տէր Կարապետն, և զտանուտէրքն՝ զԲէկլարն, և զՅովանէսն, և զԳորգոնց Յովանէս, և զՅովանէս խուսն**, և զԿիրակոսն, և զիւր որդիքն՝ զՄկրտիչն և զՂուգիջանն, և զՅովանէսն, և զհանգուցեալ տանուտրէքն զԱւետն, և զՍատաղէն, և զԱտոմ, և զԹումէն՝ մեծ և փոքր առհասարակ...

253

ՄԱՇՏՈՑ

Ն. Քարամեան, Ցուցակ Բեռլինի 58, էջ 47, Ալիշան «Սիսական», էջ 487

Գրիչ՝ Մանուէլ
վայր՝ Շահապունէf, Կոֆի գիւղ

256ա ...Գրեցաւ Մաշտոցս ձեռամբ բազմամեղ և փցուն գրչի Մանուէլի, ի ձորս Շահապունեաց, ի գեաւղս Կոֆի կոչեցեալ, ընդ հովանեաւ սուրբ եկեղեցոյս և սուրբ խաչերոյս և Վարդանանց սուրբ նահատակացս, ի թվականիս Հայոց ՋԽԲ. (1493), ի ժամանակին, որ Ըռաստամ անուն փատշահ կանգնեցաւ և գնաց ի վերայ Շարվանայ...

254

ԳԱՆՁԱՐԱՆ

Երևան 6273 (Ղ. Փիրղալեմեան, Նշխարք պատմութեան հայոց), էջ 366, Վան՝ Կենգանանց գիւղ,

Գերութիւնից ազատող՝ Թաւագալ
վայր՝ Ախլցխէ

Թուին ՋԽԲ. (1493) բերաւ յԱխլցխէ քաղաք, և Քրիստոս աստուած օրհնէ զԹաւագալն, որ շուտով թափեաց ի գերողացն։ Աստուած զինքն ազատէ ի դժոխոցն, ամէն։ Ղրկեցաք ի յաթոռն՝ ի սուրբ Էջմիածին:

---

* Հիշատակարանը Միրիջանի անունից գրել է ծաղկող Պարսամը։ Խոջա Միրիջանի և նրա «կողակից» Նուրի-Խաթունի պատկերները գծված են ձեռագրի 6բ էջի վրա, Քրիստոսի պայծառակերպության նկարի ստորին մասում։

** Իմա՝ «հիւսն»։

255

ԱԻԵՏԱՐԱՆ

Երևան 6348

Հմտ. ստացող՝ Ներսէս
վայր՝ Կալեր գիւղ

Ա

388ա ...Արդ, ես՝ Ներսէս երէցս...//... ցանկացող եղեալ յամենայն բարութեանց ի սուրբ և ի ծերացեալ* Աւետարանիս, զոր առի ի հալալ ընչից իմոց յիշատակ ինձ, և ծնողաց իմոց՝ հաւրն իմոյ Գրիգորին և մաւրն իմ Խոնձին, քվերցն իմ Անա-Խաթունին, մամին և մեծ մաւրն իմ Խուրմիկին, հաւրեղբաւրն Եզեկելին, և ամուսնին իմոյ Դիլշատին, որ նորայ հալալ ընչովն գնեցի զսուրբ Աւետարանս իւր հոգոյ [յ]իշատակ, զոր աստուած վայելեալ տացէ իւր հոգոյ մենարանին, ամէն։

Եւ Քրիստոս աստուած, որ առատն [է] ի տուրս ողորմածաց՝ ողոր-
388բ մի Թաւայֆալին, և կողակցին Թանկսուլին, և իւր որդոյն ...//... զփոխարկեալն ի Քրիստոս զԹեղուպաթն և զկենդանի որդիքն առհասարակ ուրհնէ։

Դարձեալ, ուրհնէ աստուած մայրն Դոճար, որ փափաքանաւք սրտիւ և [յ]ուսոյ հաւատով մէկ նոհ երետ սուրբ Աւետարանիս՝ ըստ իւր որդոյ հոգոյն, որ ի Քրիստոս հանգուցեալ է, և միւս եղբայրն ուրհնէ, որ կամակից եղև հոգոյ բանին՝ զԽոնդամիրն...

Արարիչն աստուած ուրհնէ զԿալեր գաւղն և զժողովուրդն առհասարակ, որ բարի բանի կամակից են։ Ի թվականիս Հայոց ՋԽԲ. (1493) յառ Ներսէս էրէցն, և իւր որդի Թանկրիղուլին, Մարկոս կուսայկրաւն աբեղէն, Գրիգորն, Ղուկասն, և հարսն Թուխծամն, և դուստրն Խոնձէն զսուրբ Աւետարանս յիշատակ հոգոյ իւրեանց, ամէն։

Բ

Ես Ովանէս աբեղէս վկայ եմ առաջի աստուծոյ։ Մըրաղէն, իւր որդի Յարխաշն ծախեցին զԹետարանս Ներսէս իրիցին ԿԵ. (65) թանկայ. աստուած շնհօրք անի**։

Գ

Ես՝ Պօղոս էրէցս, որդի Յակոբ քահանային, տվի զԱւետարանս կարդալ ի գեղս Վարդէբլուր՝ քանի գեղ շէն է. և թէ գեղս էլնէ ի տեղացս՝ Աւետարանս էլ առնում անդրուց. վկայութեամբ տէր Նէր[ս]իսին և Դրիգոր աբեղային***։

* Ձեռագիրը գրված պետք է լինի ԺԳ դարի վերջերին, կամ ԺԴ-ի սկզբներին։ Պահպանվել են ավետարանիչների ճաշակով նկարներ, որոնց հեղինակն է Թորոս նկարիչը. «Զսուրբ պատկերացս նկարաւղ զԹորոս մեղաւոր յիշեա ի տէր Յիսուս Քրիստոս» (էջ 1բ)։

** Գրված է սկզբի մագաղաթյա պահպանակի վրա։

*** Հիշատակագրությունը գրված է Հովհան ավետարանիչի նկարի վերևում, շրջանակի մեջ, հավանաբար 1493 թվականից ոչ շատ հետո։

256

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Գ. Սրուանձտեանց, «Թորոս Աղբար», Բ, էջ 504
Կամախ՝ Թադէոս առաքեալի վանք

Գրիչ՝ Ստեփան
վայր՝ Այրիվանք

Յանկացող սուրբ Աւետարանիս ոմն ի կանանց Համանգուլ անուն հաւատաւոր և ապաշխարող, կուսամանուկ գոլով ի տղայութենէ, նա գրել զսա... յիշատակ... հայրն իւր Յովանիսին, և մայրն իւր Խոնթ-Խաթունին, և եղբարց իւրոց Յորդանանին, և Սարգիս դպրին, և ամենայն արեան մերձաւորաց՝ Ջուհարին, Շահանդուխտին, Եղիսաբեթին: Գրեցաւ ...ի հրաշալի Այրիվանս, ընդ հովանեաւ սուրբ և հրաշափառ և շնորհաբաշխ աջոյն Յովհաննու Մկրտչին և սուրբ Յակոբ բարեխաւսի, զոր բերեալ հրեշտակն ի Նոյան տապանէն, և այլ բազում սուրբ նշանացս, որ աստ կան։ Գրեցաւ լուսազարդ մատեան ի թվ. Հայոց Ջ. և ԽԲ. (1493), ի հայրապետութեան տեառն Սարգսի, ի յաթոռն սուրբ էջմիածնի, ի ղանութեան Ռուստամ-բէկի, նեղիմք... ի դառն և ի նեղ ժամանակիս, ոչ գտանելով հանգիստ վասն ծովացեալ մեղաց մերոց։

Գրեցաւ ձեռամբ Ստեփանի... խաբեբայի և ոչ աբեղայի, և եղբաւրն իմոյ Հայրապետի և գրոց աշակերտի. և առաջնորդութեան սուրբ ուխտիս տէր Յովանիսի և եղբաւր նորին տէր Ստեփանոսի եպիսկոպոսի, որ... ի նոյն ամի փոխեցաւ ի Քրիստոս, և յառաջնորդ նոցին տէր Բարսեղ եպիսկոպոսի, որ է թոռն մեծին Պռաւշայ:

257

ՄԱՇՏՈՑ

Երևան 6450

Կազմող՝ Յովսէփ
վայր՝ Ագուլեաց վանք

238բ ...Յիշեցէք ի Քրիստոս զՎարիկն, և զկենակիցն իւր զՀռիփսեմ, և զաւակաց իւրոց, որ զթուղ[թ]ս երետ, լի սրտիւ աստուած-ողորմի ասացէք նմա, և ոյք ուղիղ սրտիւ զմեզ յիշէ ՙի[ն]քն յիշեալ եղիցի. ամէն։

Ընդ նմին զէդիլն և զՌուստամն, և զՂանդի, զՋանբեկի, Մուդամ, Գուլզադայ յիշեցէք ի յաղաւթս ձեր՝ զՊապին, կողակիցն՝ զՄադարն և զհանգուցեալ կողակիցն՝ զՄինայ-Խաթունն յիշել աղաչեմ։ Զվերջին կազմողս՝ Յովսէփ աբեղայս, զՎերին թաղի քահանայքս՝ զտէր Խաչատուր, և զտէր Գրիգոր, և զտէր Անտոն, և զտէր Սէթն, և զսարկաւագունքս՝ զՆուրամիրն և զՏիրացուն յիշել աղաչեմ։

Կազմեցաւ Մաշտոցս ի թվ. ՋԽԲ. (1493), ի վանքս Ագուլեաց, ի հայրապետութեան տէր Ազարիին, ձեռամբ Յովսէփ մեղսասէր աբեղայիս. յիշել աղաչեմք, աստուած զձեզ յիշէ, ամէն։

239ա Արդ աղաչեմք զամենեսեանդ, որք հանդիպիք սմայ կարդալով կամ աւրինակելով, յիշեսջիք ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր և աստուած զձեզ յիշէ իւր միւսանգամ գալուստն, ամէն։

Աստուած աւրհնէ զՊապն ի յիւրմէն
Եւ ըզորդիքն ի սուրբ կուսէն,
Եւ ըզհարսներն՝ իւրոյ աջէն.
Աւրհնէ զՄաւղաւրն ի սուրբ որդէն,
Եւ ըզսեղան ի սուրբ հոգէն,
Աւրհնէ զկարասն ի հնձանէն,
Աւրհնէ զտունն բոլորովէն։

258

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԿԱԹՈՂԻԿԵԱՅՑ ԹՂԹՈՑ ՍԱՐԳՍԻ ՇՆՈՐՀԱԼՒՈՅ

Երևան 4515 (Ղ. Փիրղալեմեան, Նշխարք պատմութեան հայոց, Բ), էջ 233—235 և 3276 (էջ 316)*

Գրիչ՝ Մովսէս Արծկեցի
վայր՝ Արծկէ

...Այսմ երևելի և մեծ ճոխութեանս ցանկացող եղև արհին գովելի և վերատեսուչ հոտին Քրիստոսի եպիսկոպոսն տէր Վարդան՝ աթոռակալ մայրաքաղաքին Խլաթայ:

Եւ ես՝ Մովսէս գրիչս Արծկեցի, հարկեալ ի սիրոյ սորա սկսայ չնորհօք տեառն, և ողորմութեամբ նորին աւարտեցի զաստուածաշունչ կտակս ի ՋԽԲ. (1493) թուականիս, որ է տանուտէր խոյն**, ընդ հովանեաւ Պատերազմի սուրբ Նշանիս, և սուրբ Աստուածածնիս, և սուրբ Սքանչելագործիս. ի յանխաղաղ ժամանակիս, որ սպանաւ Բայսանղուրն և Ըռստամն*** փատշահ հաստատեցաւ****։

Որ և ի սոյն ամի եղև աստուածասաստ պատուհասն ի վերայ երկրի, զի վասն ծովացեալ մեղաց մերոց եկն մահտարաժամ, և տարածեցաւ ի վերայ ծովեզերիս. և եղև շատ խեղճ և ողորմ բաներ, և բազում տունք աւերեցան և դրունք փակեցան։

Արդ ի սոյն դառնացեալ ամիս ես՝ Մովսէս յիմարեալ հոգիս, աւարտեցի զշնորհածաւալ և զհոգևոր տառս, ի խնդրոյ պատուեալ պետին մերոյ տէր Վարդանի, որ ստացաւ յիշատակ բարի զաստուածաշունչ կտակս և ընծաեաց ի դուռս մօրս լուսոյ Մատնեվանից սուրբ Աստուածածնիս՝ ի սեպհական աթոռս իւր, բարեխօս հոգւոյ իւրոյ, և ծնողաց իւրոց՝ հօրն Յովանիսին և պապուն իւրոյ Շաճերուն, ...որ են [միաբանք

* Հիշատակարանը բնագրով չի հասել։ № 4515 ձեռագիրը հիշատակարանների ժողովածու է, իսկ № 3276 ձեռագրում հիշատակարանի սկզբի մասը տեղ է գտել որպես նախագաղափար ձեռագրի հիշատակարան։

** «Որ է տանուտէր խոյն»—միայն № 3276 ձեռագրում։

*** № 3276 ձեռագրում՝ «Ռոստամն»։

**** Այսքանով ավարտվում է հիշատակարանը № 3276 ձեռագրում։

Մատնավանից]՝ *երկու* Յովանէսն, *և* Ստեփաննոս *կրօնաւորն, և հովիւ* Յովանէսն... [*Աղաչեմ*] Մովսէս *գծողս յիշել, և զծնողսն իմ* զԴանիէլ *քահանայն, և* զՀայխաթուն, *և զհօրեղբարսն իմ՝* զԿիրակոս *սրբասնեալ կրօնաւորն, և* զՍէրուն, *և* զՍիմէոն, *և բոլոր սրտիւ աստուած-ողորմի ասել...*

259

ԳԱՆՁԱՐԱՆ

Երևան 6495

Կազմող՝ Կարապետ
վայր՝ Ամիրդալի վանք

Դարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս զՍքանչելագործի կրաւնաւորքս՝ զմեծ տէր Ստեփանոսն, *և* զՍիմէոն *հերպետն, ըզտէր* Թումէն, *զտէր* Յակոբն, *և զերեք տէր* Գրիգորն, *զտէր* Ներսէսն, *զտէր* Կարապետն, *զմիւս տէր* Ստեփանոսն, *որ զմեզ ընդունեցին սիրով։ Քրիստոս աստուած զիւրեանց*
437բ *հոգին լուս//աւորէ յերկնային արքայութիւն, ամէն։*

Դարձեալ, աղաչեմ յիշեցէք ի Քրիստոս զՔոճնափաւշն, *որ յ*Արծկոյ *ի* Բաղէշ *զԳանձարանս շալիկեց. արարիչն աստուած զիւր աշխատանք յերկնից արքայութիւն պարգևէ, ամէն։*

Եւ զիս՝ զանարժան Կարապետ *մղդէսիս՝ զկազմող սուրբ տառիս յիշեցէք ի Քրիստոս, և աստուած զձեզ յիշէ յիւր սուրբ գալուստն, ամէն։*

Կազմեցաւ սուրբ Գանձարանս ի թվին ՋԽԲ. (1493), ի սուրբ ուխտըս սուրբ Յովանէս և սուրբ Սիոն, որ Ամիրդալի *վանք կոչի, և նմայ փառք յաւիտեան։*

260

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Հ. Ոսկեան, Տարօն-Տուրուբերանի վանքերը, էջ 185

Գրիչ՝ Կոստանդին
վայր՝ Տարօնի
Իննակնեան վանք

...Ի գաւառն Տարօնոյ, *յերկնահանգէտ սուրբ ուխտիս և հրեշտակացոյց մենաստանիս յ*Իննակեան *վանս, ընդ հովանեաւ սուրբ Կարապետին,... յառաջնորդութեան ուխտին տեառն* Մելքիսեդիկ *եպիսկոպոսի, ի խնդրոյ* Հայրապետ *քահանայի։*

261

ՃԱՇՈՑ

Երևան 4515 (Ղ. Փիրղալեմեան, Նշխարք պատմութեան հայոց, Բ), էջ 235

Վայր՝ Բաղէշ

...Գրեցի գիրքս ի քաղաքս Բաղէշ, *ընդ հովանեաւ սուրբ Հինգ խորանին, ի թվ. ՋԽԲ. (1493) ամին։ ...Աստուած-ողորմի ասացէք գծողին, և ծնողաց իւրոց* Յոհանիսին *և* Ազիզին:

262

ՄԱՇՏՈՑ

Վենետիկ 744

Գրիչք՝ Մարգարէ և Ղուկաս
վայր՝ Բալու

Գրիչք Մարգարէ և Ղուկաս դպիր, ստացող պարոն Աւրան, գրեալ ի Բալու և եդեալ ի ս. խաչ Աղամայ (*)։

263

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 5469

251ա Արդ աղաչեմք զձեզ ով սուրբ մանկունք եկեղեցոյ յիշեսջիք ի սուրբ յաղաւթս ձեր զՀեզահոգի քահանայն զտէր Ստեփանոս մաղգասին, որ ստացաւ զսուրբ Աւետարանս յիշատակ հոգոյ իւրոյ և ծնողացն* ըստ մարմնոյ զհայրն զՅակոբՑՑ և զմայր զՇամամՑ, յիշատակ է ի դուռն սուրբ Ստեփանոսին և սուրբ Սարգսին... թվ. ՋԽԲ** (1493)։

264

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 6273 (Ղ. Փիրղալեմեան, Նշխարք պատմութեան հայոց) էջ 366, Զմիւռնիոյ ս. Ստեփանոս եկեղեցի

Գրիչ՝ Սաճակ
վայր՝ Մելտենոյ վանք

...Գրեցաւ սա ի թուին Հայոց ՋԽԲ. (1493), ձեռամբ անարժան Սահակ աբեղիս, ի վանքս Մելտենոյ, ի դուռն սուրբ Լուսաւորչին...

Յիշեսջիք ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր զտէր Սիմէօն եպիսկոպոսն, և զփակակալ սուրբ ուխտիս զՂազար աբեղայն, և զԹորոս աւագ սարկաւագն... և զՍահակ սուտանուն կրօնաւորս, [որ] գրեցի զսուրբ Աւետարանս։

---

* Շարունակությունը եղծված է և հազիվ է կարդացվում։
** «Բ» տառը քերված է ։

265

ՇԱՐԱԿՆՈՑ

Երևան 9060

Գրիչ՝ Պաւղոս

45ա Ջեղկելի և զփծուն գրիչս զՊաւղոս, որ մեղք իմ բազում է, քան զաւազ ծովու և քան զշիտս անձրևաց, աղաչեմ յիշել ի տէր։ Գրեցաւ ի թվ. ՋԽԲ. (1493)։

266

ԱԻԵՏԱՐԱՆ

Երևան 6865

Ծաղկող՝ Աբրահամ

87բ Ջանարժան Աբրահամ նկարիչ յիշեա և սաս միշտ տէր ողորմեա. թվիս ՋԽԲ. (1493)։

267

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 4155

Գրիչ՝ Ազարիա
վայր՝ Դէմդէմաշէն

ա

296ա ...Արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի գեաւղս Դէմդէմաշէնըս, ընդ
հովանեաւ սուրբ Աստուածածնիս և Սեփանայ սուրբ Առաքելոյն։ Ի հայ-
րապետութեան, տեառն Սարգիս կաթողիկոսին, և փաթշահութեանն
Ըռըստամ-բէկին. և ի թուականութեանն Հայոց ՋԽԳ. (1494), ձեռամբ
մեղա[պարտ Ա]զարիիս...

Արդ, որք ճաշակէք յաստուածային բուրաստանէս և յամենալի սե-
ղանոյս, որք պատահիք սմա տեսութեամբ կամ ընթերցմամբ, յիշեսջիք
ի սուրբ և ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր զառաջ յիշեցեալ ստացող սուրբ
296բ Աւետարանիս զտէր Անդրէասն, և // զկողակիցն իւր զՋոճանբաղտն, և
զեղբայրսն իւր զ[Ջհան]շէն*, զՄէրունն, որ ստացան զսա յիշա[տա]կ
իւրեանց, և ծնաւղաց իւրեանց՝ հաւրն Շահամիրին և մաւրն Նաւրմելի-
297ա քին... // ընդ նոսին և զանպիտան գրիչ, և զծնաւղսն իմ զԱմիր-Ազիզն,
և զամենայն արեան մերձաւորսն իմ, և զտէր Բարսեղն, որ աշխատեցաւ
ի թու[ղ]թ կոկելն և զուսուցիչն մեր։

Ո՜վ սուրբ դաս երամիս, սխալանաց և խոշորութեան գըրոցս թո-
ղութիւն արարէք, զի ի ճանապարհի էի ի գեղէ ի գիւղ, ի մէջ ընդանեաց
և ձմեռային /// ժամ կանայքն /// [խափա]նէին կանոնս կարգել և աղանդս
շարադրել, յայնժամ խստանայր սիրտ իմ ի յազգի ազգի խաւսից կա-
նանց։

Ո՜վ սուրբ կարդացողք և լսողք, լի բերանով և ուղիղ սրտիւ աստու-
ած-ողորմի ասացէք սոցա, զոր գրեցաք և զորն չգրեցաք...

բ

88ա Դարձեալ, յիշեսջիք ի սուրբ յաղաւթս ձեր զտէր Բարսեղն, որ աշ-
խատեցաւ ի քարտիսի կոկելս։ Դարձեալ, կրկին անգամ աղաչեմ յիշել
ի տէր աստուած զԲաղտատ խաթուն, որ մայրական գթով կու ուրախաց-
նէր զիս. և զՀռիփսիմեայ խաթուն, և զտէր Բարսեղն, որ բազում աշխա-
տեցաւ հետ մեզ, լի բերանով և ուղիղ սրտիւ աստուած-ողորմի ասացէք...

---

* Այս անունը այստեղ և հիշատակարանի շարունակության մեջ, ուր կրկին հիշվում են ստացողի մերձավորները, դիտավորյալ քերված է։

Ծաղկող՝ Ստեփանոս Առընջեցի

Գ

137բ *Ծաղկեցաւ Աւետարանս ձեռամբ* Ստեփանոս *եպիսկոպոսի յ*Առընջեցո, *ի խնդրոյ* Անդրիաս *իրիցու, ի դառն ժամանակիս, զի* Դավրէժ *շահաստան քաղաքին զեկեղեցին քակեցին և մեծ դառնութիւն արարին Հայոց ազգիս, ի թվ. ՋԽԴ. (1495)։*

Դ

225բ *Նկարեցաւ Աւետարանս ի հայրապետութեան տեառն* Սարգսի *և ի պար[ոն]ութեան* Յրորստամի՝ *նստեալ ի թախտն Հուլաւի:*

5բ *Նկարեցաւ Համաբարբառս և Աւետարանս ձեռամբ* Ստեփանոսի *եպիսկոպոսի յ*Առընջեցո, *ի դուռս սուրբ Մարիամ Աստուածածնիս, ի խնդրոյ տէր* [Անդրիա]ս *իրիցու, ի դառն ժամանակիս, զի զքահանայք կողոպտէին և հարկս առնէին ի գլխոյն նոցա. թվ. ՋԽԴ. (1495), ի ղանութեան* Ռուստամին:

268

ՄԱՇՏՈՑ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Երևան 1071

ա

Գրիչ՝ Գրիգոր

20բ *Զաստուածապատիւ արհեպիսկոպոսն զտէր* Ստեփանոս՝ *զստացաւղ սորա յիշեսջիք առաջի Քրիստոսի աստուծոյ մերոյ, ընդ նմին և զծնաւղ նորին, և զհարազատսն իւր, և զգծողս սորա զ*Գրիգոր *քահանայ աղաչեմ յիշել ի տէր. և յիշողացդ ողորմեսցի տէր, որ է աւրհնեալ յաւիտեանս, ամէն**։*

Բ

Նկարիչ՝ Ստեփանոս Առընջեցի

41ա *Ժ. (10) ոսկ[ի]*** *գնաց գրոյս, նկարեցաւ ձեռամբ* Ստեփանոսի. *ի վանս* Առընջուց, *թիւ ՋԽԳ. (1494).*

269

ՄԱՇՏՈՑ

Երևան 8357

վայր՝ Հաղբատ

80ա *...Արդ, եղև զրաւ գրչութեան յայսմ աստուածային և հոգէնուագ աստուածաբան Մաշտոց վարդապետի արարեալ* [*գրիս*]*, որ կոչի Մաշտոց,*

---

* *Այլ ձեռագրով ավելացված է հետևյալը. «և զվերջին ստացաւղ* Եսայի, *ի թվ.* ՌԸ. *(1559)»։*

** *Ձեռագիրն ունի մի շարք կիսախորաններ, լուսանցազարդեր և գլխագրեր, որոնք նկարված են ոսկի ներկի լայն օգտագործմամբ։ Հայտնի է, որ այդ ոսկեգույն ներկը ստանում էին բնական ոսկու բարակ շերտերից։ Այսպիսով, նկարիչն այստեղ տեղեկություն է տալիս ձեռագրի ծաղկման համար օգտագործված ոսկու չափի մասին։*

ի թվականութեանս հայկազեան տումարի ՋԽԳ. (1494)-երրորդի, ի սուրբ և ի գերահռչակ ուխտս Հաղբատու, ընդ հովանեաւ սուրբ Կաթողիկէիս, և աստուածընկալ սուրբ Նշանիս, և այլ սրբութեանց, որ աստ կան հաւաքեալ, ի հայրապետութեան Սարգսի Հայոց կաթողիկոսի և ի
80բ ղանութեան Թաւրիժի Թաղխտի Ռըստամ-պէ[կի /// սան-պէկին, և յառաջնորդութեան սուրբ ուխտիս Հաղբատա տէր Յոհաննէս արհեպիսկոպոսի և այլ միեղէն եղբարցս։

Արդ, գրեցաւ Մաշտոցս ձեռամբ յոգնամեղ և անարհեստ գրչի սուտանուն աբեղի, որ անուամբս միայն եմ և ոչ գործով։

Ես՝ Յակոբ քահանայս, ետու գրել զՄաշտոցս ի հալալ ընչից իմոց, վայելումն անձին իմոյ և յիշատակ ինձ, և ծնաւղաց իմոց [Բէկբասին, և մաւրն իմոյ Շամամին. և եղբաւրն իմոյ Հէրպետին, և նամուսին իմոյ Թանկազիզին, և զաւակաց իմոց Էրէմիին, Անանիին, Հովադեղին, և Հազարղեղին. Ամիրին, և դուս[տ]րն իմ՝ Շիրազն ու Նուշան]*:

270

ԱԻԵՏԱՐԱՆ

Ախալքալաքի Կուլիկամ գիւղ, Ալիշան, «Հայկարան»

Գրիչ՝ Գալուստ
վայր՝ Հոռոմայր

Գալուստ գրիչս սուտանուն աբեղայ՝ ծերացեալ ալեօք... գրեցի։ Ստացող պարոն Դոշմին, և կինն իւր էդիմելիֆ, և հանգուցեալ եղբայրն Մուրատն, ի վայելս կուսակրօն Մանուէլ աբեղային... Նաև դստերն իւր պարոն Խաթունշանն և Հողիջաn (՞) և Շահսալթանն, և եղբօրորդոյն իմոյ Հէնուպին, և որդոյ Նորին Գանգիպին (՞), որ ետ օգնութիւն սուրբ Աւետարանիս Ա. (1) ֆլորի... Եւ գրեցաւ Աւետարանս ի թվ. Հայոց ՋԽԳ. (1494), ի դուռն սուրբ Նշանիս Հոռոմայրի, ի յառաջնորդութեան տէր Արիստակէս եպիսկոպոսի, և պարոնութեան Լոռոյ պարոն Ղդրին, և ի դիւանութեան երկրիս պարոն Դաւիթին, և եղբօրորդւոյն իւրոյ պարոն Ամիրջանին ///

271

ԱԻԵՏԱՐԱՆ

Երևան 5833

Գրիչ՝ Աստուածատուր
վայր՝ Եղեգեաց անապատ

241ա ...Աւարտեցաւ սուրբ Աւետարանս ի յանապատիս Եղեգեաց, ձեռամբ Աստուածատուր անպիտան ծառայի, ի թվականիս ՋԽԳ. (1494)։

Արդ, ցանկացող [եղ]եալ այս սուրբ Աւետարանիս բարեմիտ և սըր-
241բ բասէր և մեծահաւատ** // եւ ստացաւ զսա ի հալալ ընչից իւրոց զլուսաւոր և զմաքրափայլ Աւետարանս, բըժիշկ հոգոյ իւրոյ, կցորդ, յոյս և ապաւէն

* Փակագծերի մեջ առնված հատվածն ավելացված է այլ ձեռագրով։
** Տող ու կես դատարկ է թողնված՝ ստացողի անվան լրացման համար։

*առ Քրիստոս և ճար ճանապարհին վերջին, և բանալի դրանն արքայութեանն, և գանձ յերկինս անկողոպտելի, և առ Քրիստոս միջնորդ և բարեխաւս իւրն և իւր <ի> ծնաւղացն**։*

272

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Նոր Ջուղա 403, ՄՏՄ

Գրիչ՝ Թումայ
վայր՝ Աղթամար

332ա *...Ու արդ, ես... սուտանուն քահանայ* Թումայ, *որ զձև ունիմ քահանայի և ի գործոց թափուր և ունայն ...կատարեցի զսա մեղսամած մատամբս յաստուածաբնակ կղզիս* Աղթամար, *ընդ հովանեաւ ամենայաղթ սուրբ խաչիս և սուրբ Նշանիս, ի հայրապետութեան տեառն* Զաքարիայի, *ի թուականիս Հայոց Ջ. և ի ԽԳ. (1494)... բազում աշխատանաւք ըծագրեցի զսա ի ստոյգ և յընտիր աւրինակէ կենօք տառապանօք, ի դառն և ի վշտաբեր ժամանակիս, յորում կամք ընդ հարկի անաւրինաց... Զառաւ յիշեսջիք յերկնագնաց յաղաւթս ձեր յիշեալ ստացող սուրբ Աւետարանիս զաստուածասէր տանուտէրն* զԱմենաւազն, *և զծնաւղսն իւր* զՀերապետ *և* զՍուլդան-Մելիք, *և զորդին* զխլզաթն, *և* զԱսպանանշէն, *և* զՄուրատն. *եւ այլ ոչ ունէին ժառանգ ըստ մարմնոյ, ստացան զսա յիշատակ իւրեանց և զաւակացն։ Այլ և զկենակիցն* զԱմենաւազուն՝ զխաթուն-Փաշէն, *և զծնաւղսն իւր* զԲաղշաիշն *և* զՍուլտան-խաթուն, *և զպապիկն՝* զԲարձգործենց Աւետիսն, *և զկենակիցն* զխաթունշէն, *և զեղբայրն* զՄուսեխն, *և զորդին* զՌւսուփն, *և զքեռիքն* զԿարապետն *և* զէզդանբաշխն, *և զհոգևոր որդին մեր* Աստուածատուրն, *և զկենակիցն* զՍալչուկ-խաթուն, *և* զՎարդան *կրաւնաւորն՝ զփակակալ սուրբ խաչին... և զազգն ամենայն...*

273

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Մ. Բարխուդարեանց, «Արցախ», էջ 112

Ստացող՝ Յոհանէս
վայր՝ Աղթամար

Զաւրութեամբն աստուծոյ կատարեցի զսուրբ Աւետարանս զայս յաստուածախնամ կղզիս Աղթամար *...ի հայրապետութեան տեառն* Զաքարիայի *և ի թուաբերութեան հայկազեանս տումարի ՋԽԳ. (1494)***, *ի դառն և ի նեղ ժամանակիս։*

Արդ. ես Յովհանէս *ետու գծագրել զսուրբ Աւետարանս...*

---

* *Շարունակության մեջ, ԺԶ դարի ձեռագրով, ստացող Մարկոս երեցը խնդրում է հիշել իրեն, իր ծնողներին՝ Էտկար և Ճահանպաշտ, եղբայրներին Գրիգոր, Ռստակէս, Տրուն, Մուրատ, քվերնեացն (իմա՝ քույրերին) Կուլում, Սիրամարէ, Հարձրևարդ, Գոհար, կնոջը Աթայմէլիքին և այլոց։*

** *Մ. Բարխուդարյանի «Արցախում» տպագրված է ՋԻՋ. (1497), սակայն այդ թվականին Զաքարիա անունով կաթողիկոս չի եղել։ Առաջարկում ենք թվականն ուղղել՝ ՋԽԳ. կարծելով, որ հրատարակողը շփոթել է «Խ» «Ի» և «Գ»—«Ջ» տառերը։*

274

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 4515 (Գ. Փիրղալեմեան, Նշխարք պատմութեան Հայոց, Բ), էջ 236

Գրիչ՝ Առաքել
վայր՝ Մոկաց Բռնաշէն գիւղ

...Արդ, կատարեցաւ աստուածախօս Աւետարանս ձեռամբ անարժան և ախմար գրչի Առաքելի, *ի խնդրոյ պատուական տանուտիրոջ* Յովհաննէսի...

Գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի յընտիր և ի լաւ օրինակէ, ի յերկիրս Մոկաց, *ի գեօղս որ կոչի* Բռնաշէն, *ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնին, և սուրբ Կարապետին, և Գէորգայ զօրավարին, ի դառն և ի նեղ ժամանակիս, ի թուականութիւնս Հայոց ՋԽԳ. (1494)։*

Արդ, աղաչեմ զսրբութիւնդ ձեր յիշեցէք զառաջին և զվերջին ստացող սուրբ Աւետարանիս զՅովանէնէս *և* զՋաքար...

275

ՈՍԿԵՓՈՐԻԿ

Երևան 6273 (Գ. Փիրղալեմեան, Նշխարք պատմութեան Հայոց), էջ 367—368, Վան, ի Նորաշէն եկեղեցին

Վայր՝ Մոկաց Դաշտ գիւղ

...Արդ, գրեցաւ ճառս որ կոչի Ոսկեփոր, ի վայելումն Վարդան *քահանային... ի թուականիս Հայոց ՋԽԳ. (1494), ի վայելուչ գեղս, որ* Դաշտ *ասի, ի յոտս սուրբ Յակոբ հայրապետին... Կէսն գրեցաւ և կէսս մնաց շատ ամ, և ապա աւարտեցաւ, զի չար ժամանակ եկ ի վերայ երկրիս* Մոկաց...

276

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ ՄԵԿՆՈՒԹԵԱՆՑ

Երևան 3275

Գրիչ՝ Մաղաքիայ
վայր՝ Եկեղեաց գաւառ, Կապոսի վանք

302բ *...Արդ, ես՝ յետնեալս ի մէջ ընկերի,*
Նուաստ և հողս նըրքնեալ հոգի
Մաղաքիայ՝ *սպասաւոր բանի,*
Ի յերկրէն Խախտեաց *գաւառի,*
Որ այժմ նա Բաբերդ *անուանի*
. . . .*
Ջտնտեսին զառակն յիշեցի,
Խորհեալ սկսա ես ի մտի,
Գիտեմ զինչ պարտ է ինձ պատշաճի,

* *Դուրս ենք թողնում 32 անհետաքրքիր տողեր, որոնցում գրիչը պախարակում է ինքն իրեն։*

Զայն ես առնեմ, որ շահ ինձ լինի,
Ես ցանկացող վաղուց հետ էի։
Բայց մարմնովս ես տկար էի,
Զտկարութիւնս ես ի բաց եդի,
Շնորհաւք հոգոյն տեառն Յիսուսի,
Որ զաւրացուցանող է յամենայնի,
Զիս զօրացոյց ի մին րոպէի,
Որ յօժարեցա յայսմ ներգործի,
Որ սկսա գրել գիրքս մատենի,
Որ է յայտնիչ աստուածային բանի,
Զամէնն ի մի ես ժողովեցի
Ի մի տփի, որպես փունջ կազմեցի,
Զինչ որ խնդրեն ի սա գտանի
Եւ հասանեն ի բաղձանք սրտի,
Որ ողորմիս ասեն՝ ինձ մեղաւորի,
Միոյն հազար և նոցա լինի,
Ամէն, ամէն և եղիցի։

303ա Արդ, գրեցաւ աստուածային մատեանս ի թվաբերութեանս հայկազանս տումարի Ը. և ի Ժ. (18) յոբելեան, ի քառեակ տասն երրեակ թիւ յաւելման (1494)*։ Ի գաւառս յԵկեղեաց, ի հռչակաւոր սուրբ ուխտս Կապոսի, ի դուռն սրբոյն Յակոբայ և սրբոյն Սիոնի, և առ ոտս մեծ րաբունապետին Յովանիսի և քաջ տիեզերալոյս վարդապետի և յոյժ գիտուն փաղերայի,

Այժմ հոգոյն (սա. տեղի,
Անաւթ ընտիր սա գտանի
Յաշխարհի, որպէս լոյս վայլի,
Իմանալի կրակ բոլորի,
Զլոյսն ծագէ ի մէջ աշխարհի
Եւ լիով լնու ըզփորուածս երկրի,
Փոքրիկ երկիր մարգըս անուանի,
Փորուածք մարդոյն միտքն է ի մարմնի,
Սա լուսաւորող է զնոյն տեղի,
Անգիտութեան խաւարն ջնջի,
Ով որ սորա խրատին է տեղի,
Պատճառ բազմաց սա լուսոյ լինի,
Ինքն հասանի լոյսոյն գերարփի...

Եւ առաջնորդութեան սուրբ ուխտիս սրբազան և սուրբ ընտիր կրօնաւորին տէր Ներսէսին և տէր Յովանիսին և այլ գրոց աշակերտեալ մանկանցս, որ աստ են հաւաքեալ՝ զԲ. (2) Գրիգորսն, և զՅուսիկ վարդապետն, որ գաւազան էառ այժմուս, զտէր Սիմաւոնն, զտէր Հարապետն, և զայլսն, և զքաղցրաձայն հնչողն զտէր Թադէոս դասավարն, և զտէր Կարապետն.

* Այսինքն 900 (18 հոբելյան) +40 (քառեակ տասն)+3(երրեակ թիւ), որ կլինի Հայոց 943 կամ մեր թվարկության 1494 թվականը։

և զայլ աբեղայք, որ հաւաքեալ կան ի վանքս։ Աղաչեմ զձեզ, ո՛վ գունդ լոյսերամ խմբից, յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր զբազմերանեան զվարդապետն իմ, և զտէր Ներսէսն, և զտէր Յովանէսն. և զիւրեանց եղբայրսըն աստուած խաղաղութեամբ պահէ ի յայսմ աշխարհիս, և յետ աստեացս, զերկնից արքայութիւնն պարգևէ։ Դարձեալ յերես անկեալ աղաչեմ զսրբազան պատահողքդ, որ չմոռա[նա]յք զիս ի յաղօթից զանարժան և զդրժող ոգիս՝ զխըխայթեալ Մաղաքիաս, և զծնաւղսն իմ՝ զհայ-
303բ րըն իմ զԱմիր-Գրիգոր ոսկեգործն, որ է որդի Ամիր-Մելիքին, // զմայրն իմ զԴշխոյ-Մելիքն, և զհօրեղբայրն իմ զԱմիր-Սֆանդարն, և զեղբարսն իմ զԱմիր-Ջիհանն, և զխուպիճանն, որ տղայ հասակաւ առ Քրիստոս գնաց և մեզ մեծ սուգ էթող և կսկիծ և հառաչ, և զայլ արեանառու մերձաւորս իմ, ով ոք որ յիշէք և յիշեալ լինիք դուք ի Քրիստոսէ աստուծոյն իմ, որ է աւրհնեալ յաւիտեանս, ամէն։

277

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ ԳՐՈՑ ԳՐԻԳՈՐԻ ՆԻՒՍԱՑԻՈՑ ԵՒ ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՎԵՑՕՐԷԻՑ ԲԱՐՍՂԻ ԿԵՍԱՐԱՑԻՈՑ

Երևան 620

Գրիչ՝ Մաղաքիա Բաբերդացի
վայր՝ Եկեղեաց գաւառ,
Կապոսի վանք

ա

298ա ...Արդ, գրեցաւ սա ի կարգի,
Աստուածայինս մատենի,
Տխեղծ ձեռացս անարժանի
Յոյժ անպիտան Մաղաքիի,
Ի թուաբերութեանս հայկազնի
Արեթականս գրոհի
Իննհարիւր հարաբարդի
Քառեակ տասանց և երրորդի (1494)
Ի յԵկեղեացս գաւառի,
Հռչակեալ սուրբ յանապատի,
Ի համալսարանս Կապոսի.
Ի յամսոյն հոկտեմբերի
Ի երեսունն կատարի։
Ի դուռն սրբոյն Յակոբի
Սուրբ հայրապետին Սքանչելագործի
Եւ հիւանդաց բժշկողի.
Առ ոտս սուրբ վարդապետի
Մեծ րաբունոյն Յովհաննիսի,
Ի ժամանակիս, որ անբարի
Սա լոյս ծագի մէջ աշխարհի.
Լուսաւորող սա համայնի՝
Հայոցս տառապեալ ազգի,

Ուսուցանող սա միշտ լինի
Ի տուէ և ի գիշերի.
Զխրթնածածուկ բանս մատենի
Յայտնէ մանկանցս Սիովնի,
Զբանս առնու սա ի մտի
Իբր կերակուր ի բերանի.
Ծասկէ ժամէ ի խորհրդի
Կակղցէ զիմաստ բանի,
Լնու ի միտս լսողաց՝
Աշակերտացն որպէս տղի.
Այս կերակրոցս ով փափագի
Եւ ճաշակող սորա լինի՝
Յանմահ հացէն նայ ոչ սովի
Յավուր մեծի դատաստանի.
Այսմ հացիս պատճառ սա լինի
Եւ բիւր բարի սորա պարգևի,
Ի յանմահական սեղանն բազմի,
Հայրն լուսոյ սա տեսող լինի,
Եւ բարբառէ սա համարձակի,
Եւս և մանկունք իմ, զոր երկամբք ծնի՝
Տեառնդ աստուծոյդ իմ ընծա բերի.
Եւ խնդրեմ զխոստացեալն բարի,
Յայնժամ յէն լուսոյ ձայն բարի լինի.
Եկայք աւրհնեալքդ դուք արժանի,
Ժառանգեցէք պատրաստեալ ձեզ տեղի։
Եւ առաջնորդ սուրբ ուխտիս մեծի
Տէր Ներսէս սուրբ կրօնաւորի,
Համշիրաք նորին հարազատի
Տէր Յովանէս կուսան աբեղի,
Արժան լինի մեծ աստիճանի՝
Եպիսկոպոս մեծագոյն կարգի.
Հովուէն զհօտ բանաւոր հաւտի,
Որպէս տեառն հաճոյ լինի,
Անփորձ կենան ի յայսմ աշխարհի
Ի սատանայական պեղծ մեղաց ախտի*
Ի մարմնոյ ելանել աստի
Սոքա հասնին անանց պսակի։
298բ Զաշակերտեալ մանկունք Սիոնի,
Որ սպասաւոր են տեառն բանի,
Սոքա սիրող են գրոց իմաստի.
Տէրն տացէ զիւրեանց խնդրելի,
Որ լինին խրատիչ բարի
Եւ լուսատու լինին աշխարհի։

---

* Ձեռագրում՝ ախտն։

Ընդ նմին և զիս՝ զեղկելի
ԶՄաղաքիա մեղանագիծ չարի,
Յիշեցէք ի սուրբ յաղաւթի,
Ո՛վ պատահողքդ այսմ մատենի,
Եւ զծնաւղս իմ ըստ մարմնի,
Եւ զեղբարսն իմ հարազատի,
Միոյն հազար ձեզ լիցի
Ի սոսկալի այնմ մեծ ատ[են]ի,
Քաղցր ձայնին լինիք արժանի
Ի բարի տեառնէն մերում արարչի։
Եկայք աւրհնեալք ձայնին սխրալի
Ձեզ և մեզ տեղ աւթևանի,
Ամէն, ամէն և եղիցի։

Բ

41բ Ո՛վ սուրբ ընթերցողք և բանի սիրողք, յորժամ ընթեռնուք զաստուածային մատեանս... նա զանարժան Մաղաքիաս զԲաբերդացիս յիշեցէք միով ողորմայիւ...

Գ

104ա ...Այլ և յիշեսջիք զերախտաւոր և զհոգևոր ծնօղս՝ զմեծ տիեզերալոյս վարդապետս Յովանէս, որ բազում երախտիք ունի ի վերայ մեր ուսուցանելն*։

278

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԵՐԿՈՏԱՍԱՆ ՄԱՐԳԱՐԷԻՑ ՆԵՐՍԻՍԻ ԼԱՄԲՐՈՆԱՑԻՈՅ

Երուսաղէմ 424, Ն. Պողարեան, Ցուցակ, Դ, էջ 119—120

Գրիչ՝ Մաղաքիա Բաբերդցի
վայր՝ Կապոսի վանք

398 Զստացօղ աստուածային մատենիս զաստուածային բաբունապետն Համշենցի և զծնօղսն նորին և զամենայն արեան մերձաւորսն նորին, ընդ նմին և զեղկելի գրիչս, և զիմսն ամենայն յիշեսջիք առաջի ատենին Քրիստոսի, մանաւանդ ի ժամ պատարագին, և Քրիստոսի փառք։

279

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 9273

Գրիչ՝ Գրիգոր
վայր՝ Աւաք վանք

325ա ...Արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թվականութեանս Հայոց ՋԽԳ. (1494), ի սուրբ ուխտս որ կոչի Աւաք վանք, ի դուռն սուրբ Աստուածած-

* Աննշան հիշատակագրություններ կան նաև ձեռագրի 71ա և 150ա էջերում։

նիս և սուրբ Կարապետիս և սուրբ Առաքելոցս, ի յառաջնորդութեան տէր Յոհանէս եպիսկոպոսի։

Արդ, ես ի սրտէ խոցեալս և մեղուք լցեալս Գրիգոր սուտանուն աբեղայ... Յիշեսջիք յարժանաւոր աղաւթս ձեր զուսուցիչն իմ զԱւետիք վարդապետն և զիս՝ զանարժան հողս զԳրիգոր. և դուք յիշեալ լիջիք ի Քրիստոսէ աստուծոյ մերոյ, և խոշորութեան և սղալանաց մի մեղադրէք. զի կար մեր այս էր։

325բ Արդ, ես՝ նուաստ ծառայս աստուծոյ Մովսէս երէցս, բազում ամաց ցանկացայ սուրբ Աւետարանի. և փափաքանաւք ետու գրել զսա ի յայրդար ընչից իմոց, յիշատակ ինձ՝ Մովսէս երիցուս, և ծնաւղաց իմոց՝ հաւրն իմոյ Ստեփանոս քահանային և մաւրն իմո Մելիքին, և զաւակացն իմոց Ստեփանոսին և Խաչատրին, և ամենայն արեան մերձաւորաց իմոց...

280

ՇԱՐԱԿՆՈՑ

Երևան 2428

Գրիչ՝ Գրիգոր
վայր՝ Սիրունճարի վանք

177բ ...Գրեցաւ Զայնքաղս ի թվիս ՋԽԳ. (1494), ի վանս որ կոչի Սիրունճարի վանք, ի դուռն սուրբ Յակոբայ, ձեռամբ բազմամեղ և անարժան Գրիգոր աբեղիս։

Արդ, աղաչեմ զձեզ զամենեսեան և յերեսս անկեալ արտասուաւքս համբուրեմ զոտս ձեր ես անարժանս յարժանաւորաց, անկարգս ի կարգաւորաց. վա՜յ ինձ, որ զձեն ունիմ և գործով անարժան գտանիմ։ Աղաչեմ զձեզ, որ լի բերանով աստուած-ողորմի ասէք ինձ՝ մեղաւորիս՝ անարժան Գրիգարիս, ամէն։

281

ՇԱՐԱԿՆՈՑ

Վենետիկ 854

Գրիչ՝ Վրթանէս
վայր՝ Երզնկա, Խոզնցիք գիւղ

Արդ, գրեցաւ Շարակնոցս և Տաւնացոյց ի մի տուփ, ձեռամբ բազմամեղի և անարժանի Վրթանէս սուտ երիցու*, ի թվ. Հայոց ՋԽԳ. (1494), ի գաւառս Եկեղեաց, որ այժմ Եզնկայ կոչի, ի գիւղս Խոզնցիք, ի դրան սուրբ Աստուածածնին և սուրբ Կարապետին։

* Գրչի ուսուցիչն է Սիմէոն Եերունին։

282

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 6273 (Ղ. Փիրղալեմեան, Նշխարք պատմութեան հայոց),
էջ 367, Եւդոկիայ՝ Յովհ. Ոսկեբերանի վանք

Գրիչ՝ Գրիգոր
վայր՝ Եւդոկիա

...Արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ձեռամբ մեղապարտ և անարհեստ Գրիգոր գրչիս, որ ունիմ զսուրբ քահանայութեան անուն ի վերայ անարժան անձինս, բայց ներողութեամբն մարդասիրին Քրիստոսի աստուծոյ մերոյ յանկ եղեալ աւարտեցի զսուրբ Աւետարանս ի. քաղաքիս Եւդոկիայ, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնին, և սրբոյն Պարսամայ, և սրբոյն Ստեփաննոսի Նախավկային, և սրբոյն Մինասայ, ի թուիս ՋԽԳ. (1494)։ Յիշեցէք ի սուրբ աղօթս ձեր զԳրիգոր գրիչ և զծնողսն իմ, զհայրն իմ զՇնոֆոր պարոն, և զմայրն իմ Վարդտիկին, և զեղբայրն իմ զԱնդրէաս քահանայ՝ զփոխեցեալսն առ Քրիստոս, և զմիւս եղբայրն իմ զԱռաքել, որ բազում վիշտս կրեց ի յանօրինաց...

Յիշեցէք ի սուրբ յաղօթս ձեր զՓիլիպպոս քահանայն, որ ստացաւ զսուրբ Աւետարանս և եդ յիշատակ ի դուռն սուրբ Նշանիս։

283

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Մ. Աթոռ 13, «Էջմիածին» 1950 թ., VII—VIII,
էջ 83

Ծաղկող՝ Յովանէս

311ա ...Նկարեցաւ սուրբ Աւետարանս ձեռամբ [յ]ոգնայմեղ և փցուն գրչի սուտանուն Յովանէս աբեղայի։ Յիշեալ լիցիք ի Քրիստոս։ Ի խնդրոյ Աստուածատուր քահանայի, և իւր որդոյ Թոմա քահանայի, և իւր յա[ր]եան մերձաւորաց։ Ով որ հանդիպիք՝ լի բերանով աստուած-ողորմի ասացէք և աստուած զձեզ յիշէ իւր միւսանգամ գալըստեան, ամէն։

Ի թւին ԹՃԽԳ. (1494)։

284

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ ԲԱՆԻՑ ԳՐԻԳՈՐԻ ՆԱՐԵԿԱՑԻՈՅ, ԳՐԻԳՈՐԻ ՏՂԱՅԻ ԵՒ ԱՅԼՈՑ

Երևան 5707

Հետ. ստացող՝ Սիմէոն

Ո՜վ սուրբ մանկունք և հոգևոր եղբարք, զայս Նարեկացիս Յակոբ վարդապետ ինձ՝ Սիմէոն վարդապետիս ետուր։ Զնստանա Էրկիրս աւերեցին, այս յԱղթամար էր, և բերաւ Յակոբ վարդապետն ի Վան։ Յորժամ զօրքն Թուրքաց կոտորեցան՝ վարդապետն փախեօ ի Վանա, և երեկ ի Նարեկ, հեծելէն նախատակեցօ, գիրքս մնաց ի Վան, մօտ յաշխա[րհա]-

կան երէց մի, նա բփախուց և տարօ, յԱղթամար, տէր Զաքարէն* խաչ, տարօ։ Ես Սիմէոն վարդապետս Լ. (30) թանկայ տուի ու թափեցի։

Արդ, որք հանդիպիք կարդալով կամ օրինակելով, յիշեցէք ի սուրբ յաղօթս ձեր զՅակոբ վարդապետն ծնողօքն իւրովք, ընդ նմին զիս Սիմէոն վարդապետիս, հանդերձ ծնողօք մերովք և արեան մերձօրօքն, և դուք հանդիպեալքդ սմա, լի բերանով և ուղիղ սրտիւ աստուած-ողորմի ասացէք զՅովանէս Թաղաշարենց, և կենակիցն իւր յիշեցէք ի Քրիստոս**։

* Կարծում ենք, որ Աղթամարի կաթողիկոս Զաքարիա Դ-ն է, որ աթոռակալել է 1489—1494 թթ.։ Ըստ այդմ հիշատակարանը գրված պետք է լինի նրա կենդանության օրոք, ուստի մինչև 1494 թվականը։

** Նույն այս հիշատակարանի սկզբի մասը Ղ. Փիրղալեմյանի ձեռագիր ժողովածուի մեջ (Երևան № 6273) ընդօրինակված է որպես 1392 թ. մի հիշատակագրության շարունակություն։ Հետևելով նրան տպագրել ենք նաև «ԺԴ դարի հայերեն ձեռագրերի հիշատակարաններ» ժողովածուի մեջ (Երևան, 1950, էջ 597)։

285

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Գ. Սրուանձտեանց, «Թորոս Աղբար» Բ. էջ 446—447
Տիգրանակերտ, ս. Կիրակոս եկեղեցի

Գրիչ՝ Թումայ
վայր՝ Աղթամար

...Յիշեցէք ի Քրիստոս... ոգծողս կրաւնաւոր Թումայ, ... *և զերախտաւոր վարպետն իմ և զհոգևոր հայրն զտէր* Ներսէս *արհիեպիսկոպոսն. և զհարազատ եղբայրն իւր զտէր* Ստեփաննոս *կաթողիկոսն, որ բազում աշխատանաւք ուսուցին ինձ զարուեստ գրչութեանս և բազում երախտիք ունին ի վերայ իմ. աստուած իւրեանց փոխարէն հատուցանէ զերկնից արքայութիւնն և զանվախճան թագաւորութիւնն, ամէն։*

Արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թուա[կանութեանս] Հայոց ՋԽԴ. (1495) ի սուրբ և աստուածաբնակ և աստուածապահ աթոռս Աղթամար *կոչեցեալ, ընդ հովանեաւ սուրբ Փրկչի տաճարիս և սուրբ Գէորգ զաւրավարիս։*

Այլ և յանցեալ ամին փոխեցաւ ի Քրիստոս կաթողիկոսն մեր տէր Զաքարիայն, *որ էր յարմատոյ և ի ցեղէն մեծ թագաւորին* Գագկայ, *և եթող մեզ և ամենայն քրիստոնէից սուգ անմխիթար, որ և տէր աստուած մեր դասեսցէ ի թագաւորական գահոյս իւր, ուր հաճոյքն աստուծոյ են, ամէն...։*

286

ՍԱՂՄՈՍԱՐԱՆ

Թբիլիսի, Հայերէն ձեռ. հավաքածու 195

Գրիչ՝ Բարսեղ
վայր՝ Ուրծ գեղայքաղաք,
Տափի վանք

...Արդ յանգ ելեալ աւարտեցաւ հոգիաբուղխ սուրբ տառս // որ կոչի Սաղմոսարան, ի լաւ և յընտիր աւրինակէ Յովաննէս Գառնեցւոյ: *Գրեցաւ ձեռամբ յոգնայմեղ և անարուեստ գծողի* Բարսեղ *աբեղայի, որ միայն անունս ունէի և գործով ուրացեալ գտի, ի գառն և ամբարիշտ ժամանակի. ի թվականիս Հայոց ՋԽԴ. (1495), ի գաւառիս* Արարատեան, *ի գեղայքաղաքիս որ կոչի* Յուրծ. *ի սուրբ ուխտս որ կոչի* Տափի վանք, *ընդ հովան[ե]աւ սուրբ Աստուածածնիս և սուրբ Յակոբիս, ի յաշխարհակալութեան* Ըռըստամ-բէկին, *և ի կաթողիկոսութեան տէր* Սարգիսին:

Արդ, յերեսն անկեալ աղաչեմ զձեզ, ո՛վ սուրբ ընթերց//ողք յիշեցէք զբազմայմեղ գծողս, և զհայր իմ Մատուռն, *և զմայրն իմ* Սալթանն: *Այլ*

և անմեղադիր լերուք խոշորութեան և սղալանաց գրոյս, զի ըշտապեցայ, և ոչ կարի արեստ(՞) ի գծելː Դարձեալ աղաչեմ յիշել ի բարին Քրիստոս զմեղաւոր գծողս, զմիակեցն զՎարդան աբեղէնː

287

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Մ. Աթոռ 39, «Էջմիածին», 1951 թ. հունվար-մարտ, էջ 83*

Նկարող՝ Սահակ
վայր՝ Գեղամայ երկիր,
Դարանախս գիւղ

ա

214ա—214բ ...Արդ, աղաչեմք զհանդիպողք սուրբ Աւետարանիս կարդալով կամ տեսանելով կամ աւրինակելով, յիշեցէք զԱզարիայ քահանայն, որ ստացաւ զսայ ի հալալ ընչից իւրոյ՝ յիշատակ իւրն, և ծնաւղաց իւրոց՝ հայրն իմոյ Ճանպուղին և մայրն իմ Մարթին, և եղբայրն իմ Կարապետին, Մարգարին, Մկրտչին, եղբաւրորդին իմոյ Ովանեսին, Պետրոսին, և որդոյն իմոյ Ճանպուղին, Նաղաշին, Եբրիանոսին, և Ե. (5) դստերացն՝ Մարգարտին, Ամպարին, Կուլմէլիքին, Սալթան-Մէլիքին, և հարսին իմ Շիրազին, և հաւրեղբաւր իմ Աղպուղին, Մարգարին, և ինձ տառապելոյ Ազարիայ իրիցոյս, և կենակցին իմոյ Խաթունին: Ստացաք զսուրբ Աւետարանս յիշատակ մեզ և ննջեցելոց մերոց՝ լինողանեաց և հանդուցելոց...

Ընդ նմին և զիս՝ զնկարողս յիշեցէք, որ եմ պարտական և սևերես ամենայն կարգաւորացː Նկարեցաւ ի թվականիս Հայոց ՋԽԴ. (1495), ի տանս Գեղամայ, ի գեաւղս որ կոչի Դարանախս, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնիս և աստուածառաք սուրբ Նշանիսː

Յիշողդ աւրհնին ի աստուծոյ և ամենայն սրբոց, ամէնː

բ

97բ ԶՍահակ սուտանուն աբեղա եմ սևերես ամենայն կարգաւորաց և պարտական բազում քանքարացː Նկարողս յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր, ո՛վ սուրբ ընթերցողք և կարդացողք, հանդերձ ծնողաւք իմովք և աստուած զձեզ յիշէ յիւր միւսանգամ գալըստեանն, ամէն, և անմեղադիր լերուքː

Աղաչեմ զձեզ, ո՛վ եղբարք, ընդ նմին և զստացող սորայ զԱզարիայ քահանայն յիշեցէք, և աստուած զձեզ [յիշ]էː

գ

Գրիչ՝ Ստեփանոս

58բ ...Ողորմեա անիմաստ մեղաւոր և փծուն գրչին, որ ութ տառիւ անուն դոչին, այն առաջին և այն յետին, որ համարով վերաբերին, տասն և եաւթըն հազար բոլորովին և չորս հարիւր և վեցին**ː

---

* Ձեռագիրը մանրամասն նկարագրված է նաև Ա. Երեմյանի կողմից «15-րդ դարի մի գրչագիր աւետարան» հոդվածում (տե՛ս «Բազմավէպ», 1951, էջ 310—311)ː

** «Ստեփաննոս» անվան տառերի թվական արժեքների գումարը, իրոք, 17406 է. այսպես՝ Ս=2000+Տ=4000+Ե=5+Փ=8000+Ա=1+Ն=400+Ն=400+Ո=600+Ս=2000, գումարն է՝ 17406ː

288

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Վենետիկ 132 (329), Բ. Սարգիսեան, Ցուցակ, Ա, 585—586

ա

Գրիչ՝ Քրիստոսատո՞ւր
վայր՝ Վայոց-ձոր, Եղեգիս

312բ ...Արդ գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թվականիս Հայոց ՋԽԴ. (1495), ի կաթողիկոսութեանն տեառն Սարգսի՝ յաթոռ սուրբ էջմիածնի. եւ վերագիտող այժմ նահանգի պարոն-տէր Եղիշա արքեպիսկոպոսի՝ որդոյ իշխանաց իշխանի պարոն Սմպա[տայ], որդոյ մեծին Տա[ր]սաիճի, զոր տէր աստուած տացէ զսա մեզ ընդ երկայն աւուրս՝ ուղիղ վերակացութեամբ. ի ղանութեանն Ուռուստամ փաթշահի, ի նահանգիս Վայո–ձորոյ, ի մայրաքաղաքս Եղեգիս. ընդ հովանեաւ երից տաղաւարացս սուրբ Կաթողիկէին, և սուրբ Աստուածածնիս, և սուրբ Ստեփանոսիս, և կենդա[նա]րար սուրբ Նշանիս*: Ի խնդրոյ աստուածապատիւ և մահդասի Ազարիա աբեղայի, զոր տեսեալ զանառիկ մեծութիւն սորա՝ և ետ գրել զսա ի լաւ և յընտիր արդինակէ, յիշատակ իւր և բարի ծնողաց իւրոց, հաւր իւրոյ՝ Սաճակ աղին. և մաւր իւրոյ Սիբխաթունին, և եղբարցն Յոճանիսին և Յովանիսին, և որդոցն Սաճակ քահանային, և եղբօրն՝ ծնելոյն ի սմին ամի Մովսէսին, և Վրթանէս սարկաւագին, և եղբօրն Յորղանանին, և դստերացն՝ Մարամին և Բեկիխաթունին, Սալթան-Մէլիքին, Ողուլ–Մէլիքին, Խոնդքարին, և Խոնդ- խաթունին, Նազ–Մէլիքին, Սիբ–Խաթունին և Խաթուն-Փաշին, Ղզլարբէկին և Դուլթէզին, և հաւրեղբարցն Յակոբ ճգնաւորին և Աղբուղին, և կենակցին իւրոյ Սուրաթին:

Ընդ նոսին անարժան փծուն անարգ և կոխան ամենայն քահանայից, մանավանդ ամենայն ստեղծւածոց, խուզած զՔրիստոսատուրիս** և ծնողսն:

Արդ, դուք և մեք ի մի բերան փառս վեր առաքեսցուք ամենազաւրին աստուծոյ, որ հասոյց մինչ ի վերջին գիծ տառիս:

բ

Գրիչ՝ Մոճիր

138ա Զստացող լուսազարդ սուրբ Աւետարանիս զԱզարիայ սրբամիտ կրաւնաւորն՝ հանդերձ ծնաւղաւքն՝ յիշեա ի տէր, աղաչեմ, և զՄոճիր գծողս.

գ

Վաճառող՝ Ազարիա

312բ Ես Ազարի երէցս Աւետարանս տվի Բարսեղ եպիսկոպոսին: Տախեցի է. (7) մարչինի, Շաղուպաթն վկա, Սա[ր]ֆիսն վկա, Նէրսէսն վկա, աստուած մեզ միջնորդ:

---

* Մինչ այստեղ նմանահանությամբ հրատարակել է Ղ. Ալիշանն իր «Սիսականում» (էջ 150) և «Այրարատում» (էջ 353):

** Տպագրված է «զՔսիսս»:

289

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 5303

Գրիչ՝ Գրիգոր
վայր՝ Վայոց-ձոր,
Վերի-Նորավանք

ա

...Արդ, ըստ նոյն անպացուցի աստուածայնոց իրաց հետևեալ աս-
392բ տուածաբան և քաջ բաբունապետն Աբրահամ ...//... ստացաւ զաստուա-
ծախաւս մատեանս, որ յորջորջի աւետաւոր երկնից արքայութեանն, ի
յիշատակ հոգւոյ իւրոյ և ի ժառանգութիւն ընդանեաց իւրոց կենդանեաց,
և ի փրկութիւն հոգոց ննջեցելոց իւրոց, հօրն իւրոյ*, և հաւրեղբաւրն՝
աստուածաբան վարդապետին Աւագտիրի, և մաւր իւր Գոնձին, և աւագ
եղբաւրն Դաւիթ քահանային, և միւս եղբաւրն բարեմիտ և կուսակրաւն
393ա աբեղային Զաքարիայի, և // կրտսեր եղբաւրն իւր՝ միայնակեաց և սպա-
սաւոր միաբանիցն Յակոբին, և այլ միւս եղբաւրն աշխարհի՝ Մարգարին,
և եղբաւր որդոյն իւր՝ դեռաբոյս և կուսակրաւն աբեղայի Վրդանիսի:

Արդ գրեցաւ սայ ի յերկրիս Վայոյ-ձորոյ, ի գաւառս Եղեգիս, և սուրբ ուխտս որ կոչի Վերի Նորավանս, ընդ հովանեաւ սուրբ Սիովնիս, և սուրբ Աստուածածնիս, և այլ ամենայն սրբոցս, որ աստ կան հաւաքեալ բարեխաւսել առ տէր վասն մեր, ձեռամբ յոգնամեղ, վտիտ, փանաքի, եղկելի և թշուառական Գրիգոր անարժան և ծոյլ աբեղայի, ի խանութեան Ըռուս-
393բ տամին՝ յազգէ տաճկաց, ի քաղաքն շահաս//տան, որ է Թաւրէժ, և ի հայ-
րապետութեան Հայոց տեառն Սարգսի՝ յաթոռ սուրբ Էջմիածնին։

Վասն որոյ աղաչեմք զամենեսեան, որ լուսաւորիք սովաւ կարդալով կամ աւրինակելով և հոգևոր խրախութեամբ, յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր զքաջ բաբունին զԱբրահամ՝ զստացաւղ սորա և զծընաւղսն իւր, եւ զիս զանարժանս և զպարտականս բիւր բանքաբոյ՝ զԳրիգոր և զծնաւղսն իմ յիշման արժանի առնել, և դուք յիշեալ լիջիք ի Քրիստոսէ՝ աստուծոյ մերոյ, ամէն։

Այլ և խոշորութեան և սղալանաց գրիս անմեղադիր լերուք, զի կար մեր այս էր։

Գրեցաւ սա ի թվականիս Հայոց ՋԽԴ. (1495)։

բ

126ա ԶԱբրահամ քաջ բաբունապետ ստացաւղ սուրբ Աւետարանիս և
զԳրիգոր մեղաւք մեռեալ գրիչս աղաչեմ յիշել ի տէր Յիսուս։

գ

Նկարիչ և ստացող՝ Աբրահամ

29բ Զանարժան Աբրահամ ստացիչ և նկարիչ** սուրբ Աւետարանիս, հան-
դերձ ծնողօք և վարդապետաւք յիշեսջիք ի սուրբ և աստուածամերձ յա-
ղօթս ձեր, և աստուած զձեզ յիշէ, ամէն։

* Անունը քերված է։

** Աբրահամի նկարները բազմաթիվ են և կատարված մեծ վարպետությամբ։ Նա տիրի–

290

ՄԱՇՏՈՑ

Շուշի, Ղազանչեցոց եկեղեցի, ՄՏՄ

Գրիչ՝ Կարապետ
վայր՝ Գողթան երկիր,
Զորավանք-Բուստ գիւղ

371ա ...Եւ եղև զրաւ աւարտման սորա յերկիրս Գողթան, ի փոքր անապատս Փառակայ, որ կոչի Զորավանք, ընդ հովանեաւ սուրբ Գէորգիս, և սուրբ Սքանչելագործ աջիս, և ամենայն սրբոց, որ աստ կան հաւաքեալ։ Անդի ելաք և եկաք ի սուրբ և փառաւոր վանքս Բուստոյ, և աստ գրեցաք զՔահանաթաղս, ի դրան սուրբ Աստուածածնիս և առ ոտս փառաւոր և սուրբ Նշանիս և ամենայն սրբոցս, ամէն։

Եւ առաջնորդ սուրբ ուխտիս տէր Մեսրովբ հեզահոգի և բարի աբեղայ, և ընդ նմին ընկերակիցն իւր զՄովսէս ընտիր աբեղա և զհայր վանացս զՍարգիս միայնակաց, արքեպիսկոպոսութեան Գողթան գաւառիս տէր Ազարիային, թագաւորութեան Ռստամ-բէկին, որ խիստ նեղ և դժար ժամանակ էր, քրիստոնէից ազգս խիստ նեղացեալ էր ի ձեռն անաւրինաց, ևս առաւել քահանայքըն...

Ստացող և հոգացող և առաջնորդող սուրբ դրոցս՝ տէր Մեսրոբ, յիշատակ իւր, և ծնողաց իւրոց. ամէնաւրհնեալ և աւրհնութեանցն արժանաւոր ահղս Բուստայ քահանայքն և տանուտէրքն լաւ կանգնեցան և ետուն գրել գիրքս այս յիշատակ իւրեանց և ամենայն մերձաւորաց իւրեանց, և որ բազում և որ սակաւ աշխատեցան, ամենեքեան վարձս աստուծոյ առնուն հազարապատիկ և բիւրապատիկ։ Արարիչն աստուծ կենդանեաց առողջութիւն սայ և ննջեցելոցն արքայութիւն տայ, ամէն։ Ձեռամբ ապիկար և անարհեստ դրչի՝ յոգնամեղ և սուտանուն Կարապետ աբեղայի, որ միայն անուամբս եմ և ոչ գործովս։ Արդ, երես անկեալ աղաչեմք ... զամենեսեան, որ սղալանաց և խոշորութեան և գրչափոխութեան դրոցս թողութիւն առնէք, յետոյ-յառաջ գրեցաւ սա, աւրինակն երկու էր։

Գրեցաւ ի թվականիս Հայոց ՋԽԴ. (1495), անմեղադիր լերուք, զի կար մեր այս էր, որ է աւրհնեալ յաւիտեանս, ամէն։

291

ՍԱՂՄՈՍԱՐԱՆ

Երևան 7777

Գրիչ՝ Աւետիք
վայր՝ Պալախաւրոյ վանք

ա

190ա ...Իսկ ես՝ անարժանս և անպիտանս Աւետիք աբեղա, ի բազում ամաց տենչմամբ տոչորեալ էի ուղղաբան Սաղմոսարանի. ահա հանդի-

---

նական նկարների ստորին լուսանցքներում թողել է ամեն մի նկարի մասին բացատրական ոտանավորներ, որոնց տողասկիզբ տառերով հոդվում է իր («Աբրահամ») անունը։

«Պայծառակերպության» նկարի ցածում (էջ 12բ) Աբրահամը թողել է իր («ստացող և

պեցա ընդիր աւրինակի Յովաննէս Դառնեցոյն, որոյ յիշատակարանն
գրած էր այսպէս. «Եւ գնացի,—ասէ,—ի սուրբ ուխտն Հաղբատ, և երկրր-
պագեցի սուրբ խաչին և սուրբ գերեզմանին մեծ և տեսանող Հայոց սուրբ
վարդապետին Յովաննիսի մականուն Սարկաւագ, այն որ զսաղմոսն բա-
ղում ճգամբ՝ ի թարգմանչագիր Սաղմոսարանէ գաղափարեաց։ Եւ իմ
հանդիպեալ նոյն Սաղմոսարանի սուրբ վարդապետի՝ առեալ համբուրե-
ցի, եւ գրեցի զսա յիւրմէն ամենայն ստուգութեամբ՝ զբանն, զգիրն,
զհարցուկն, զհանգիստն, զտունն, զկէտն, զստորն»։
Արդ, ես՝ ի սրտէ խոցեալս վասն մեղաց Աւետիք աբեղայ, գրեցի
զսա ըստ իմում կարի, թէպէտ և ծեր էի և ՀԸ. (78) տարոյ, և վաղուց թո-
190բ ղեալ զարուեստս, այլ // իմով տկարութեամբս ուղղեցի, որ նոյն աւրի-
նակն եղև։ Վասն որոյ համարձակ լիցին ուսանելով, թէ աւրինակելով։
Բայց մի ոք իշխեսցէ ի հոգոյն սրբոյ տգիտաբար բան թիւրել և կամ
զգրեալսն չստուգել յաւրինակէս, որպէս և ես. որ թէպէտ գիրս յոյժ անար-
վեստ է, այլ զբանն ուղղեցի կրկին և երեքկին։
Եւ արդ, գրեցաւ սա ի թուականութեանս Հայոց ՋԽԴ. (1495), ի ստո-
րոտ լերինս հիւսիսոյ, ի դրունս սրբոյ Գէորգեա քաջ և արի զինաւորին և
այլ սրբութեանցս, որ աստ կան, և յառաջնորդութեան սուրբ ուխտիս Յու-
սիկ վարդապետի, և մեղուցելոյս՝ Աւետիք աբեղի, և միաբան եղբարցս՝
Մարտիրոս աբեղին, և Յովակիմ աբեղին, և Յոհաննէս աբեղին, և Խաչա-
տուր մալազին, եւ այլ միաբան սուրբ ուխտիս զուսմանակիցս յիշեսջիք
ի մաքուր սուրբ յաղաւթս ձեր, և աստուած զձեզ յիշէ, ամէն...
191ա ...Այլ աղաչեմ անմեղադիր լինել սխալանաց և խոշորութեան գրիս,
զի յոյժ ծերացեալ էի և բազում ամ հեռացեալ ի յարուեստէս։ Այլ ի միտս
եկեալ գրեցի յիշատակ ինձ, և ծնաւղաց իմոց՝ հաւր իմոյ Վահան երիցու
և մաւր իմոյ Էմին-Մելիքին, և եղբարց իմոց, և եդի յիշատակ ի դուռն
սրբոյն Գէորգեա զաւրավարին։
Եւ արդ մի ոք իշխեսցէ հանել զսա ի դրանէ սուրբ եկեղեցոյս յափշ-
տակելով, կամ վաճառելով, կամ փոխան տալով, և գրաւ դնելով, կամ
191բ ումէք շնորհելով. ոչ իմոքն // և ոչ աւտարք. և ով յամառի կամ ձեռնամուխ
լինի՝ մասն և բաժին զՅուդայի մատնչի և զխաչահանուացն ընկալցի։ Եւ
որք լրբին զգիրս զայս կտրելով կամ եղծանելով՝ կտրեսցի ի կենացն յա-
ւիտենից։ Փակակալք և սպասաւորք խնամով պահեսցեն՝ ոչ յարձակս ըն-
գենլով կամ առանց դաստառակի, զի մի ղատեսցին ի տեառնէ։ Յաւրի-
նակ և յընթերձումն մի խնայեսցի։
Կատարողք պատուիրանիս աւրհնին յաստուծոյ և յամենայն սրբոց,
ամէն...

Բ

235ա ...Գրեցաւ ձեռամբ Աւետիք աբեղայի ի վանս Պալախաւրոյ, ի դուռս
սուրբ Գէորգեա զաւրավարի, ի թվ. ՋԽԴ. (1495)...

նկարող գրոցս») և Զաքարիայի («աւկր Զաքարայ սիրելի եղբայր մերս») պատկերները։ Այդ
նկարն ավարտված է «թվ. ՋԽէ. (1498)»։ Հաջորդ էջում կարմիր թանաքով նույն Աբրահամը
թողել է մի հիշատակագրություն. «Զբարեմիտ և զերկիւղածն յաստուծոյ զԱզիզն, որ շատ կու
ծառայէ մեզ, և ետ ընծա սուրբ Աւետարանիս. յիշեցէք ի Քրիստոս, թվ. ՋԾԱ. (1502»)։

Գ

6ա ...Սաստիկ ծռեցաւ ճշգրիտ բանքդ (Սաղմոսարանին) ի ձեռն անփութութեան գրագրաց և թուլութեան ուսումնաւորաց։ Զոր վերահասու եղեալ մեծ իմաստասէրն Հայոց հոգեխառն վարդապետն սուրբ Յովհաննէս մականուն Սարկաւագ, որ գնաց ի գերահռչակ սուրբ ուխտն ի Հաղբատ։ Եւ գտեալ ի յարկեղ սուրբ վարդապետացն և թագաւորացն զթարգմանագիր Սաղմոսարանն, և պարապեալ ի յայնմ աւուրս բազումս՝ ի լոյս էած զգանձն ծածկեալ, և եբաց զխցեալ աղբիւրն, և ցրուեաց ընդ ամենայն սահմանս Հայաստանի զաւրինակս զայս։ Եւ այդ նշմար սեակի, որ ծրի յառաջիկայդ՝ յայնմ աւրինակէն է հաստատուն, սիրելի։

Եւ ղստացաւղքս՝ զմեզ յիշեսջիք յաղաւթս ձեր, ես և դիս զԱւետիՐ գծողս։

292

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Մ. Սմբատեանց, «Երնջակ», 135—136

Գրիչ՝ Մանուէլ
վայր՝ Կուէի գիւղ

...Գրեցաւ սուրբ Աւետարանս թւականիս Հայոց Ջ. և ԽԴ. (1495), ընդ հովանեաւ սուրբ Հազարբիւրացս, և սուրբ Նշանացս, և սուրբ եկեղեցեացս ի գիւղս Կուէի կոչեցեալ, ի խնդրոյ հաւատարիմ և աստուածասէր առն Ջանղուրբանին և ամուսնոյն իւրոյ Ջաւահրին, որ փոխեցաւ ի Քրիստոս, ի վայելումն որդւոյ իւրոյ Գալուստ քահանային, եղբարցն Ջանիբէկին, Յովհաննէսին, Թադէոսին, Գրիգորին, և քեռացն Փաշայ-խաթունին, Մարիամին, Շաղոսկին, Խոնձադին, և կողակցին իւրոյ Գուլ-խաթունին, և դստերն Մէլիք-խաթունին, որ յոյժ փափագանաւք ստացան զսուրբ Աւետարանս ի հալալ վաստակոց իւրոց՝ յիշատակ իւրեանց, և ծնողաց իւրեանց՝ հաւրն Գալստին և մաւրն Փաշայ-Մէլիքին, և ամենայն մերձաւորաց իւրոց։

...Եւ զիս զանպիտան դծողս զՄանուէլ, և զծնողս իմ, և զամենայն արեան մերձաւորս իմ, և զերախտաւորսն, և զսպասաւորսն, որք հանդիպիք սմա տեսանելով կամ կարդալով կամ աւրինակելով, լի սրտիւ և ուղիղ մտաւք աստուած-ողորմի ասացէք... Եւ սխալանաց և խոշորութեան գրիս անմեղադիր լերուք, զի կար մեր այս էր, զի լոյս աչիս պակասեալ էր և հոգս և պատրանք աշխարհիս զմեզ ընկղմեալ էր, ի դառն և դժուար ժամանակի, որ յոյժ վշտացեալ կամք ի յայլազգեաց վասն ծովացեալ մեղաց մերոց, վասն որոյ և ինքն, որ առատն է ի տուրս բարեաց ձեզ՝ յիշողացդ և մեզ՝ յուսացելոցս ողորմեսցի յիւր միւսանգամ գալըստեանն, ամէն։

293

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Թբիլիսի, հայերէն ձեռագր. հավաքածու 112

Գրիչ՝ Բարսեղ
վայր՝ Քաջբերունիք,
Ասպիսնակ գիւղ

...Արդ, յանկ ելեալ աւարտեցաւ աստուածախօս և աւետաբեր սուրբ Աւետարանս ի Թըւիս Հայոց ՋԾԽԴ. (1495), ի գաւառիս Քաջբերունեաց որ կոչի Արճէշ, ի գեաւղս Ասպիսնակ, ընդ հովանեաւ սուրբ Ստեփանոսի սուրբ տաճարիս։

Այլ և գրեցաւ սա ձեռամբ Բարսեղ *մեղսամեհր գրչի, ի խնդրոյ բար[ի] միակեց* Սատաղին, *որ ստացաւ զսա ոչ յաւելորդաց և կամ ի փարթամութենէ, այլ ի բազում տքնայնութեամբ յաղթահարեալ ի սիրոյ սուրբ Աւետարանիս, ըստ գրեցելոյն՝ թէ Սէր կատարեալ ի բաց մերժէ // զերկիւղ. նայ զանձս ի յերկինս և բարեխօս առ տէր աստուածն Յիսուս Քրիստոս։*

Արդ, ըստացաւ հաւատարիմ և բարի տանուտէրն Բարունակն *յիշատակ իւրն, և ծնօղացն* Սալչուկին, *և հօրն* Խուրովին, *և եղբօրն* Մարտիրոսին, *և* Յոհանիսին, *և* Պետրոսին:

Դարձեալ կրկին անգամ աղաչեմ յիշեցէք ի ժամ սուրբ պատարագին զբարի միակեցն զՍատաղէն, *որ ստացաւ զսա ի հալալ վաստակոց իւրոց, յիշատակ իւր և ծնօղաց իւրոց...*

294

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 6273 (Գ. Փիրղալեմեան, Նշխարք պատմութեան հայոց), էջ 369—370, յԱրծուաբերի ուխտ

Գրիչ՝ Յոհաննէս
վայր՝ Արճէշ

Եւ արդ, ես յետինս ի կարգաւորաց ... Յոհաննէս *սուտանուն քահանայ շնորհիւ տեառն սկսայ և ողորմութեամբ նորին կատարեցի զսուրբ Աւետարանս ի Թուականիս Հայոց ՋԽԴ. (1495) ամին, ի քաղաքիս* Արճէշ *կոչեցեալ, ընդ հովանեաւ սուրբ տաճարիս Աստուածածնիս, ի հայրապետութեան տեառն տէր* Սարգիս *կաթողիկոսի։*

Արդ, աղաչեմ զձեզ զամենեսեան, զի լիակատար սրտիւ աստուածողորմի ասացէք անմեղ նահատակին Բաճլուին, *որ ի ձեռն արեանարբու չալատաց սրախողխող կոտորեցին, և եղև պատարագ ընդունելի և ճըշմարիտ մարտիրոս. կատարեցաւ և եղև արժանի անանց պսակին, և անթառամ դրախտին կենաց, և պայծառ առագաստին՝ հանդերձ ծնողօքն, ամէն։*

295

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 6273 (Ղ. Փիրղալեմեան, Նշխարք պատմութեան հայոց), էջ 368—369, Վան՝ Տիրամայր եկեղեցի

Գրիչ՝ Զաքարիա
վայր՝ Վան

...Եւ գրեցաւ սա ի թուաբերութեանս Հայոց ՋԽԴ. (1495), ի հայրապետութեան տեառն Սարգսի, և մերոյ աթոռակալի և առաջնորդի սուրբ ուխտիս Վարագայ քաջ հռետորի և տիեզերալոյս վարդապետին Ատոմի, և տէր Յովհաննէս արհիեպիսկոպոսի, ի քաղաքս որ կոչի Վան, ընդ հովանեաւ սրբազան առաքելոցս Պետրոսի և Պօղոսի, ձեռամբ անարժան և սնոտանուն երիցու՝ Զաքարիայի անարհեստ գրչի։ Յիշեցէք ի Քրիստոս ի սուրբ յաղօթս ձեր զստացող սուրբ Աւետարանիս զՍահակ սրբասէր կրօնաւորն, որ ստացաւ զսա ի յարդեանց իւրոց և ետ ի դուռն Վարագայ սուրբ Նշանին, անջինջ յիշատակ իւր և իւրոցն ամենայնի...

296

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 5751

Գրիչ՝ Սարգիս
վայր՝ Ամիրդոլի վանք

266բ ...Արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի վերջացեալ աւուրս և ի սպառեալ ժամանակիս՝ ՋԽԴ. (1495) թըւականիս Հայոց, ի վանքս որ կոչի Ամիրդոլ, ընդ հովանեաւ սուրբ Յովանիսին և սուրբ Սիոնին, ձեռամբ յոգնամեղ և անարհեստ գրչի Սարգիս սնոտանուն աբեղայի։ Զոր և տեսեալ իմ զսէր և զփափաք Զարղարին և զԴուխթարին՝ յանձն առեալ գրեցի զսուրբ Աւետարանս յիշատակ հոգւոց իւրեանց. և ծնողացն՝ սպարն Մուրատին, և մօրն՝ Մինայ-խաթունի*, և զաւակացն՝ Ամիր-Սարգսին և Հազարբէկին...

Դարձեալ, կրկին անգամ աղաչեմ յիշել առ Քրիստոս զստացաւղ սուրբ Աւետարանիս Զարղարն, և զփեսայն իւր զպարոն Սլեմանշէն, և
267ա զորդին իւր զԱւղալ-Քարամն, // և զկողակիցն իւր՝ զԴուխթարն, որ բազում երախտիք ունին ի վերայ նորա որդիայլյս...

Դարձեալ, աղաչեմ զամենիսեան, որք հանդիպիք սուրբ Աւետարանիս միով աստուած-ողորմիւ արժանի արարէք զտառապեալ գրիչս... զՍարգիս սնոտանուն աբեղայ, որ անունս ունիմ և գործս ոչ, և ծնողքն իմ զՍֆանդարն և զՇնաւֆորն...

Դարձեալ աղաչեմ յիշման արժանի առնէք զմեղաւոր գրիչս, և զուսուցիչն իմ զտէր Ստեփանոսն և զտէր Արիստակէսն, և զհոգևոր եղբայրքն իմ զտէր Կարապետն և զտէր Դաւիթն, զի շատ երախտիք ունին ի վերայ

* Մուրատի և Մինայ-խաթունի պատկերները նկարված են ձեռագրի 11բ էջում։

մեր՝ հոգևոր և մարմնաւոր... Անմեղայդիր լերուք սղալանաց և խոշորա-
267բ նաց, // զի այլ գիրք չի գրեր. այդ յանճարու եղեւ, զի ճանապարհ հանդի-
պեցաւ ինձ*, եւ ինչք չունէի, վասն այն պատճառին յանձն առի դրել։

297

ԳՐՈՒԹԻՒՆՔ ԳՐԻԳՈՐԻ ՆԱՋԻԱՆԶԱՑԻՈՅ

Երևան 3495

Գրիչ՝ Գրիգոր Տաւռեացի
վայր՝ Եկեղեաց գաւառ,
Կապոսի վանք

141բ ...Արդ, գրեցօ գիրս մեծին աստուածաբանին Գրիգորի և թվականիս Հայոց ՋԽԴ. (1495), ձեռամբ ներգև ոգոյ և թարմատար գրչի պիտակ անուն Գրիգորի՝ աշակերտի մեծին րաբունապետին Յովանիսի, որ մականուամբ Համշինցի կոչի։ Եւ գրեցաւ գիրքս ի վայելումն մանկանց Սիովնի ուղղասիրութեանցն դասի։

Արդ, որք օգտիք ի սմանէ գրելով ի քարտի կամ ուսմամբ իմաստի նախաշաւիղ հետևողացն առաքելագումար խմբիցն երջանկի, զանըստերիւրն գնալով ձեզ ուղղի՝ յիշել մաղթեմ անմոռաց սրտիւ զկարօտս աղօթից սրբազանիցդ դասի, զի թերևս օժանդակութեամբ աղաւթից ձեր րղձի ցօղեսցի կաթիլ մի ցօղոյ յամէներանեանն տեառնէ ի կրկնամեռս իմ ոգի, որոց խնդրողացս առհասարակ ողորմութեան ցօղն տեղասցի հանդերձ մերովքն ննջեցելովք և ձերովքն ամենի, յորոց միով բերանով փառաւորի ամենասուրբ երրորդութիւնն յօիտեանս յօիտենից, ամէն**։

298

ԳՐՈՒԹԻՒՆՔ ԳՐԻԳՈՐԻ ՆԱՋԻԱՆԶԱՑԻՈՅ

Երևան 114

Գրիչ՝ Մաղաքիա Բաբերդացի
վայր՝ Եկեղեաց գաւառ,
Կապոսի վանք

148բ ...Արդ, գրեցաւ գիրս մեծին աստուածաբանին Գրիգորի, ի թվականիս Հայոց ՋԽԴ. (1495), ձեռամբ յոգնամեղ և փծուն Մաղաքիայ Բաբերդացոյ, յիշատակ ինձ, և ծնօղացն իմոց, և ի վայելումն մանկանց Սիովնի՝ ուղղասիրութեանցն դասի։

Արդ, որք օգտիք ի սմանէ գրելով ի քարտի կամ ուսմամբ իմաստի՝ նախաշաւիղ հետևողացն առաքելագումար խմբիցն երջանկի զանըստերիւրն գնալով ձեզ ուղղի՝ յիշել մաղթեմ անմոռաց սրտիւ զկարօտս աղօ-

* Լուսանցքում, այս տողի ուղղությամբ, գրված է «Եմա» (=Երուսաղէմ)։ Հավանաբար ձեռագիրն ընդօրինակել է Երուսաղեմ գնալու համար դրամ հայթայթելու նպատակով։

** Ձեռագրի երկրորդ մասը, որ պարունակում է Կիւրեղ Աղեքսանդրացու «Գիրք պարապմանց»-ը, ընդօրինակել է նույն գրիչը հաջորդ՝ 1496 թվականին։ Այդ մասին հիշատակարանը տե՛ս 1496-ի թվաշարքում։

թից ձեր ըղձի ցողեսցի կաթիլ մի ցօղոյ յամենըրանեանն տեառնէ ի կըրկնամեռս իմ ոգի, որո՛ց խնդրողացդ և փափաքողացս առհասարակ ողորմութեան ցօղն տեղասցի հանդերձ մերովքն ննջեցելովք և ձերովք ամենի. յորոց միով բերանով փառաւորի ամենասուրբ երրորդութիւնն յաւիտեանս. ամէն*։

299

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Հ. Քյուրդյանի հավաքածու

Գրիչ՝ Խաչատուր
վայր՝ Եկեղեաց գաւառ, Կապոսի վանք

...Զայս ամեն զմտաւ ածեալ հաւատարիմ և աստուածասէր տանուտէրն պարոն Գորգէն, և զկողակիցն իւր զԱզիզն, և զեղբայրն իւր Դալուստ, և զքոյրն իւր Մարխաթուն, յիշեցեալ զայն որ ասէ թէ՝ Երանի որ ունիցի զաւակ ի Սիովն և ընդանեակ յԵրուսաղէմ։ Եւ ետ գրել զըկենսունակ սուրբ Աւետարանս յիշատակ իւրն և ծնաւղացն իւրոց, հաւրն իւրոյ Յովհաննէսին, և մօրն իւրոյ Սիմրային, և զաւակի նորա Աստուածատրին, և զկենակիցն իւր զԿուլիկ. և զեղբաւրորդին իւր զՊզտիպարոնն, և զկենակիցն իւր զՃուհարն, և եղբարն նորա Նուրպարոնին. ի վայելումն Յէզէկէլ սարկաւագին։ Գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թուականիս Հայոց ՋԽԴ. (1495) ամի, ի գաւառս Եկեղեաց, ի յանուանի և ի հռչակաւոր անապատս որ կոչի Կապոսի վանք, ընդ հովանեաւ սուրբ Յակոբի և սուրբ Սիոնի։ Առ ոտս Յովանէս քաջ բաբունապետի Համշի[ն]ցոյ, որ դաս ասելով բացայայտէ զխորս աստուածային գրոց և լուսաւորէ զմեզ զամենեսեան, զոր տէր աստուած պահեսցէ ընդ երկայն աւուրս սպառազուլց ամօք և յետ աստեացս էլանելոյն ընդ առաջին սուրբ վարդապետացն դասեսցէ՝ ծնօղաւքըն եւ ազգականաւքըն իւրօք, ամէն։ Եւ ի յառաջնորդութեանս սուրբ ուխտիս տէր Ներսէսի եւ պատուական աբեղայի՝ Հոգուն Հեզ և վարուքն բարի, զոր տէր աստուած պահեսցէ անսասան մինչ ի խորին ծերութիւն ամէն։ Արդ աղաչեմ զամենեսեան, որք հանդիպիք սուրբ Աւետարանիս կարդալով կամ տեսանելով և կամ աւրինակելով, յիշեցէք ի սուրբ յաղօթս ձեր զանարժան գծողս զԽաչատուր, և զծնաւղսն իմ, և զամենայն արեան մերձաւորք իմ, և թողութիւն մեղաց հայցեցէք ի Քրիստոսէ. և նա, որ առատն է ի տուրս բարեաց մեզ և ձեզ ողորմեսցի, ամէն։ Եւ զԱսին աբեղայն, որ բազում փափաքանաւք ետ գրել սուրբ Աւետարանս յիշատակ իւր և ծնողացն իւրոց պարոն Գորգին:

Դարձեալ աղաչեմ յիշել ի տէր աստուած զմիաբան սուրբ ուխտիս առհասարակ ամէն։

---

* Մաղաքիայի այս հիշատակարանը Գրիգոր Տարոնացու հիշատակարանի (տե՛ս Նախորդը) ընդօրինակությունն է։

Այս հիշատակարանների համեմատությունը պարզ ցույց է տալիս, թե ինչպես որոշ գրիչներ բառացի ընդօրինակել են ուրիշների կազմած հիշատակարանները, փոխելով միայն հատուկ անունները և տվյալ ձեռագրի ընդօրինակման հետ կապված հանգամանքների մասին տվյալները։

300

ՈՍԿԵՓՈՐԻԿ

Վենետիկ 241 (96), Բ. Սարգիսեան, Ցուցակ Բ. 622

Գրիչ՝ Խաչատուր
վայր՝ Եկեղեաց գաւառ
Կապոսի վանք

Գրեցաւ սուրբ տառս որ կոչի Ոսկեփորիկ, որ է բան խրատական և կանոնք սուրբ հարցն, ի թուականութեանս Հայոց ՋԽԴ. (1495), ի գաւառս Եկեղեաց, ի յանապատս որ կոչի Կապոսի: Եւ ի առաջնորդութեան սուրբ ուխտիս տեառն Ներսէսի և քաջ րաբունապետի Համշի[ն]ցոյ, ձեռամբ բազմամեղի Խաչատուր աբեղայի, ի վայելումն տէր Գրիգոր հեզահոգի կրաւնաւորի, զոր տէր աստուած վայելել տացէ նմայ երկար կենաւք ի փառս աստուծոյ, ամէն։

301

ՅԱՅՍՄԱՒՈՒՐՔ

Տ. Պալեան, Ցուցակ Կեսարիոյ, էջ 9—10,
Ա. Ալպոյաճեան, «Պատմ. Հայ Կեսարիոյ», էջ 1850

Գրիչ՝ Յովանէս
վայր՝ Կեսարիայ գաւառ, Մանտիսոն գիւղ

739ա— ...Արդ յայսմիկ և ի սոյնպիսիս նայեցեալ հոգոց հանելով երջանիկ
714բ երկիւղածն և աստուածասէր Սիրատանն, և յիշեաց զբանն որ ասէ, թէ Երանի որ ունիցի զաւակ ի Սիոն և ընդանի յԵրուսաղէմ, և ցանկացող եղև այսմ հոգևոր բուրաստանի, և ետ գրել զսա յարդար վաստակոց իւրոց յիշատակ իւր, և ծնողաց իւրոց՝ հաւրն իւրոյ Յովանիսին և մաւրն Տաւվլաթին, և իւր տղին՝ դեռաբոյս զաւակին Պուդախին, և եղբաւրն պարոն Վարդին, և հաւրեղբաւրն Շիրիշին, և զաւակացն Գրիգորին և Խաչիկին, և պարոն Վարդին կնոջն Խասիկին, և իրենց զաւակացն Կեցունին, Խուաավերտէ, Կույէ, և Մուղալին, Գրիգորի դստերն Տանսուխեն, Տաւվլաթին, Մամախաթունին, Լատիփին, Ճաշիկին, Դաւթին և ամենայն արեան մերձաւորացն իւրեանց՝ կենդանեաց և հանգուցելոցն, ամէն։ Այլ և զՍանակ երէցն, և զծնաւղսն իւր՝ ըզՏերեւն և զԳուհարն, և զերիցակինն իւր, և զնորատունկ տղայսն իւր զԱմիրն և զԳրիգորն, և զեղբայրն զէմպաքն, և զկին Մայրանէ, և զնորատունկ տղայս իւրեանց զԱստուածատուրն, և զՔիմիայն*, և զպապն իւր զՍիմաւոն երէցն, և զքեռին իւր զՅուսէփ երէցն, և զտղայն իւր զԱստուածատուրն, որ բարեաց և Այսմաւուրաց պատճառ եղեն աշխատանաւք և կերակրաւք և ըմպելեաւք և շղաւաթաւք և խնամաւք, հատուցէ նոցա Քրիստոս աստուած վարձս զերկնից արքայութիւնն, ամէն։

* Տ. Պալեանի մօտ՝ «զՔիմխայն»։

Արդ, գրեցաւ սա ձեռամբ մեղաւոր և անարժան և անպիտան փցուն գրչիս Յովանէս արեղի, ի թվականութեանս Հայոց յինն Ճ. և ԽԴ. (1495), ի գաւառս Կեսարիոյ, ի գիւղս որ կոչի Մանդիսոն, ի դուռն սուրբ Աստուածածնին և սուրբ Խաչին և սուրբ Թորոսու, ի Հայրապետութեան տեառն Յոհաննիսի, և յեպիսկոպոսութեան տեառն Կիրակոսի:

Արդ, աղաչեմ զամենայն դասս քահանայից, որք հանդիպիք այսմ լուսազարդ մատենիս յիշեսջիք ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր զվերոյգրեալսն՝ զՍիրատանն, և զկենակիցն իւր զՏանսուխն. և զդեռաբոյս զաւակացն իւրեանց զՊուղախն, և զամենայն ազգայինսն իւր, որ ստացաւ զսուրբ գիրքս ի հալալ ընչից իւրոց, և ետ յիշատակ ի դուռն սուրբ եկեղեցեացն...

Դարձեալ աղաչեմ զամենեսեան յիշել ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր զմեղաւոր հողս զՅովանէս գրիչս, և զծնաւղսն իմ զԹորոսն և զՍառայն, և զեղբայրն իմ զհանգուցեալն առ աստուած զԿարապետն, և զուսուցիչն իմ և զսնուցիչն զԱռաքել աբեղայն, և զամենայն արեան մերձաւորն իմ ...Այլ և զքահանայն դրան սուրբ եկեղեցեացս զՍիոն երէցն, և զԱբրահամ երէցն, և զՍահակ երէցն, որ զմեզ լաւ ընդունեցան և մեծարեցին և պատուեցին ... Այլ եւ զսարկաւագունք սուրբ եկեղեցւոյս, և զհամայրէն ժողովուրդքս՝ զմեծ և զփոքր, զայր և զկին, զծեր և զտղայ, զերիտասարդ և զկուսան ... Այլ և զաւրինակիս շնորհաւղն զԱնդրէաս սրբասէր քահանայն, և զեղբայրն իւր զՇիրինն, որ զաւրինակն շնորհեցին և ստացան իւրեանց բարի անուն և բարի յիշատակ։ Այլ և Ըռիստակէս երէցն, որ մարումն երես թանաքի, յիշեսցէ զնոսա Քրիստոս աստուած յիւր սուրբ արքայութիւնն, ամէն։

Քահանայք և սարկաւագունք, առանց դաստարակի մի պահէք և ի մոմէ պատրաստ բռնեցէք, և զկարդալն անփոյթ մի առնէք, զի գրեալ է, թէ.

Տանմասէրն չէ գրկած
Ի պսակաց մարտիրոսաց,
Այլ և հաղորդ նոցին փառաց
Առանց ցանից և տանջանաց։
Զի և դուք արժանի լինիջիք սրբոյն ի լոյս։

302

ԱԻԵՏԱՐԱՆ

Երևան 6273 (Գ. Փիրղալեմեան, Նշխարք պատմութեան հայոց), էջ 368, Ամասիոյ ս. Աստուածածին, նաև Հ. Քյուրտյան, Պատմ. երկու ճշտումներ («էջմիածին», 1964, Դ, 34—35)

Գրիչ՝ Աբրահամ
վայր՝ Կոստանդնուպօլիս

...Յամի թուաբերութեանս մերոյ սեռի ՋԽԴ. (1495) կատարեցաւ սուրբ Աւետարանս՝ աստուածախօս մատեանս... Աստուածասէր քրիստոնեայ մղդեսի խոճայ Յովհաննէսն, որ մեծաւ սիրով ստացաւ զսա յաղագս

յիշատակի հոգւոյ իւրոյ, և ծնողաց իւրոց՝ հաւրն Արեւին և մաւրն Մար-գըրտին, և եղբարցն Քարիմին և Եազտանպաղշին, և զաւակին մղտեսի Ամիրին, Մխիթարին* և Սինանին, և կենակցին Շահ-Փաշային, և այլ ամե-նայն արեան մերձաւորացն...

Եւ գրել զսա սիրով և մեծաւ հաւատով ձեռամբ մեղասէր Աբրահամ աբեղայի, որ անուամբ միայն կոչիմ աբեղայ և գործով խաբեբայ։ Արդ ոք հանդիպիք սուրբ և պատուական Աւետարանիս, յիշեսջիք ի Քրիստոս զմղտեսի խոճայ Յովանէսն, և վերսն ամեն՝ ընդանեաւք, զարմաւք և զա-ւակաւք, և ասացէք աստուած ողորմի... Կատարեցաւ սուրբ Աւետարանս ի մայրաքաղաքս որ կոչի Կոստանդնուպօլիս, ի դուռն սուրբ Աստուածած-նին, որ այժմ կոչի Սուլու Մանաստիր, ի հայրապետութեան տեառն Սար-գըսի և յարհիեպիսկոպոսութեան տէր Կարապետի Կաֆայեցւոյ։

303

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 5480

Ստ. ստացող՝ Ստեփաննոս Դոշենց

253բ Արդ, ի թուականիս Հայոց ի Ջ. և ի ԽԴ. (1495) ամին ես՝ Դոշենց Ստեփաննոս ետու վերըստին կազմել և նորոգել զսուրբ Աւետարանս, որ է յիշատակ նախնեացն մերոց. և էր կայն խնացեալ, և տուի կազմել զսա և ի վերայ կողին այլ յաւելուլ ի յարծաթ և ի յոսկի. և երբ զյիշատ[ա]կ[ա]-րան կարդան, նա մեզ էլ աստուած-ողորմի ասեն՝ Դոշենց Ստեփաննո-սին, և իւր ծնաւղացն՝ Յովսէփին, Մըսլի-Մելեքին, և կենակցին Խա-[թուն-փաշէն], և զավ ակացն ///

Դարձեալ, կրկին յիշեցէք ի Քրիստոս զհեզահոգի տանուտէրն զԴո-շենց Ստեփաննոսն, և զծնօղսն իւր զՅովսէփ և զՄըսըր-Մելէքն, և զկենա կիցն իւր զԽաթուն-Փաշէն, և զզաւակս սոցա զՅովաննէսն և զԴաւլի-խաթունն և զԴոլզոլն և ///

304

ՇԱՐԱԿԱՆ

Նախավկայի վանք, ՍՏԱ

Գրիչ՝ Կարապետ

86բ Ա՛խ, ո՛, վա՛յ զիս մեղաւք լաւռացեալ ոգիս՝ անարժան և անպիտան գրչի սուտանուն Կարապետիս, որ զիս մէկ բերան յիշելոյ արժանի արարէք, թվականին ՋԽԴ. (1495)։

305

ՏՕՆԱՑՈՅՑ

Երևան 8630

Գրիչ

84ա ...Գրեցաւ Տաւնացոյցս և Աւետարանացոյցս բովանդակ տարոյն ձե-ռամբ յոգնամեղ և անարհեստ, սուտ և անպիտան քահանայի ///** ի վա-

* Մխիթար անունը լրացված է այլ ձեռագրով։

** Ջնջված է։

յնլումն սուրբ և մաքուր աբեղային Աստուածատրուն, յիշատակ յոգոյ իւ-
րոյ և ծնաւղացն, թվ. Հայոց ՋԽԴ. (1495) ամին։

306

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Մայր Աթոռ 194, «Էջմիածին», 1963 թ. Զ., էջ 59—60

Գրիչ՝ Աստուածատուր
կազմող՝ Մարտիրոս

309բ Նուաստ ծառայս ծառայիցդ Աստուծոյ՝ Կարապետ եպիսկոպոս Կա-
ֆայեցի՝ բազմամեղ հողս, որ ամաչեմ կոչիլ ի բարձրագոյն քահանայա-
կան անուանէն, զի դատապարտութիւն է ինձ անունս այս, զի անարժան և
զազիր գործաւք բազմամեղութեամբ լալով ասեմ զանբարկանալի Աս-
310ա տուած յոյժ բարկացուցի։ Երկրորդ անառակ որդիս, որ // առի ի բարի
հաւրէն զբաժին իմ և զամենայն աւուրս իմ յանաւգուտ այէտս ծախեցի և
ոչ դարձայ և ոչ ուրախացուցի զերկնաւոր հայրն, և սպառեցան աւուրք իմ,
և էի յագարակն եղջերի խոզարած մինչև նայեցաւ յիս միածին փրկիչն տէ-
րըն Յիսուս Քրիստոս, մարդասէրն և մարդասիրի հաւր որդին, որ չքաւորե-
ցայ և սովամահ լինէի, ազգեաց յիս յիւր անչափ սիրոյն և ի պարգևաց
սուրբ հոգւոյ։ Եւ իմ այլ ոչինչ ունելով տաս տեառն աստուծոյ իմոյ զսուրբ
Աւետարանս, որ յիմ հալալ արդեանց գնեցի, և զաւետարանիչքն նկարել
տուի, և նոր կապել տուի և դրի յիշատակ իմ հոգոյս և իմ ծնողացն ի սուրբ
Գէորգ տաճարիս, որ կոչի Սուլու մանաստիր: Մի ոք իշխեսցէ գրաւել որ ինչ
ազգ պատճառանաւք, և թէ ոք զսուրբ Աւետարանս զայս բռնաբար իշխա-
310բ նութեամբ կամ գողութեամբ // վասն իւր ագահ բարուց հանցէ ի սուրբ
ուխտէս, և իւր առանձին ստանալով՝ թէ եկեղեցական և թէ աշխարհական,
ո՛չ ազգական և ո՛չ ի ծանաւթից չունին իշխանութիւն, միայն սուրբ Եկե-
ղեցիս, ինքն Քրիստոս լինիցի նմա դատախազ յիւր մեծ և սոսկալի ահեղ
ատենին։ Եւ թէ ոք զյիշատակս եղծանել կամիցի ի սուրբ մատենէս, ինքն
եղծանի և ջնջի ի դպրութենէ կենաց, մասն զՅուդայի առցէ, և ընդ խաչա-
հանուացն դատի Աստուած։

Թվին ՋԽԴ. (1495) յուլիս Թ. (9) գրեցաւ յիշատակարանս ձեռամբ
Աստուածատուր աբեղայի Կաֆեցոյ:



307

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 4266

Գրիչ՝ Ովանէս
վայր՝ Մաքենացոց վանք և
Սաղմոսավանք

ա

271բ …Արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ձեռամբ ոգնայմեղ և փծուն գրչի Ովանէս սուտանուն աբեղի անարժանի, և գործաւքս եմ չարաւք իլի, ով ոյս արուեթեան ունի լի բերանով և բոլոր հաւատով ողորմի ասի և ինքն աստուծոյ տեսոյն արժան լինի։ Գրեցաւ սուրբ Աւետարանս, առաջի գլուխըն ըսկիզբն արարաք ի Մաքենիսն և աւարտն վճարեցաք ի Սաղմոսավանք, ընդ հովան[եաւ] սուրբ Սիոնիս և սուրբ Նշանացս, որ աստ կան հաւաքեալ, և ի սոցին սպասաւորացս՝ Կիրակոս քաջ հեռետորին, ի հայրապետութեանն տեառն Սարգսի, ղանութեան Ըռըստամ-պէկի, ի թուականիս Հայոց Ջխե. (1496), ի նեղութեան ժամանակի, ի խնդրոյ աստուածասէր և երկիւղած և հաւատարիմ Սպահանին, և իւր կողակցին Գուլին, և ծնաւղաց իմոց* [Աթայբակին. և եղբարցն իմ** Մարգարին, Ջանփաշին, Զաքարին, Դալուստին, Նաւասարդին, Շնճաւորին]***:

272ա Ո՞վ, լուսերամակ դասք քահանայից, աղաչեմ զձեզ, ով ոք հանդիպիք կարդալով կամ աւրինակելով, միով աստուած-ողորմիւ արժան արնէք և աստուած զձեզ յիշէ իւր արքայութեան, ամէն։

Անմեղադիր լերուք խոշորութեան սորա, զի կար մեր այս է։

[Ես Սպահանս գրել ետոյ զսուրբ Աւետարանս յիշատակ ի հոգո իմո, և կողակցին իմո Գուլին, և հոգևոր որդո իմո Ովանէսին. ոչ ում դաւի չկա, ոչ իմ ազգիս, ոչ աւտարաց, անիրաւքն պատժին]։

Աստուած ողորմի Տէտա-Խաթունին, որ շատ կերակրեց զմեզ։

Ծաղկող՝ Ստեփանոս Յառընջեցի

բ

3բ Ծաղկեցաւ սուրբ Աւետարանս Ստեփանոսի Յառընջեցոյ ի խնդրոյ տէր Յովանիսի, թվ. Ջխե. (1496)****։

* Պետք է գրեր «իւրոց» այսինքն՝ ստացող Սպահանի։

** Իմա՛ «իւր»։

*** Փակագծի մեջ առնված սույն և հաջորդ հատվածները գրված են այլ (հավանաբար ստացողի) ձեռագրով։

**** Գրված է Մատթէոս աւետարանիչի պատկերից ներքև՝ ստորին լուսանցքում։

308

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան, Մատենադարան, Կաթողիկոսական դիվան, թղթ. 240, վավ. 130,
Շուշի, Ագուլեաց եկեղեցի ՄՏՄ

ա

Գրիչ՝ Իգնատիոս
վայր՝ Քանայգեռ

267բ ...Բայց գրեցաւ սա ի սուրբ ուխտս ի Քանայգեռոյ, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնիս և սուրբ Յակոբ տեառնեղբաւր կենաց բարեխաւսիս, և այլ բազմահաւաք սրբոց, որ աստ կան հաւաքեալ, ի թվականիս Հայոց ՋԽԵ. (1496), ի հայրապետութեան տեառն տէր Սարգիս կաթողիկոսի, ի յաթոռ սուրբ Էջմիածնի Վաղարշապատու...

Գրեցաւ անարժան և տխմար Իգնատիոսի թափուր յամենայն բարեաց, դարձեալ յիշեցէք զԳալուստ մահտասին (ստացող), և զհայրն Ինոֆ, և զմայրն Ալչայ-Խաթուն, և զմեծ տատն Սիրա-Խաթունն, և զեղբայր զՍարիբէկն, և զՅովճանՆէսն, և զքոյրն Նդիսաբեբն և զԹամարն, և զհանգուցեալն զՄարքայ և Շահալամն, և զբարեկամքն զԹաւաֆալն, և զհաւրեղբայր որդին զՅորդանանն, և զմաւրաքոյրն զ Մելիֆրուղբն, և զԴուճիսյն. և զԽոնդիկն. մանաւանդ զհարսներն զՄանիշակն և զԴուլումն, և զփեսայն զՅորդանանն, զԱմիրմուլֆն և զԱւաֆն, ամէն։

Դարձեալ յիշեցէք զՏրդատն, որ աւգնական եղև ի տուրս ինչ... ընդ նմին ... զՋանիբէկ միայնակեացն, որ յաւքտակար եղև սուրբ Աւետարանիս, որ կազմել ետուր ի հալալ վաստակոցն ... Աւետարանս Գալուստ միայնակեցին է...

Ծաղկող՝ Ստեփաննոս Յառնչեցի

բ

7բ Ծաղկեցաւ Աւետարանս և Համաբարբառքս ձեռամբ Ստեփաննոս եպիսկոպոսի Յառնչո, ի խնդրոյ Գալուստ աղաւթասէր և հեզահոգի միայնակեցի, որ ետ գրել և նկարել յիշատակ հոգո և ծնաւղաց իւրոյ...

գ

81բ Ծաղկեցաւ Աւետարանս ձեռամբ Ստեփաննոս եպիսկոպոսի Յառնչեցո, ի խնդրոյ Գալուստ հեզահոգի աղաւթասէր [միայնակեցի], ի հայրապետութիւն տեառն Սարգսի, ի թվ. ՋԽԷ. (1497)։

309

ՀԱՐՑՄԱՆՑ ԳԻՐՔ ԳՐԻԳՈՐԻ ՏԱԹԵՎԱՑԻՈՅ

Երևան 817

Սարգիս կաթողիկոս

142ա Ես՝ Սարգիս կաթողիկոս, տվի զիմ սիրական Հարցմունքս իմ հոգևոր որդուն՝ Հերապետ գրոց աշակերտի, Կիրակոս վարդապետի աշակեր-

տին, ինձ յիշատակ։ Ի թվ. ՋԽԵ. (1496), որ քանի ի ձեռն առնու՝ զմեզ ի յիւր սուրբ աղօթքն յիշէ, և յետ նորա՝ ով որ հանդիպի։

310

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 6648

Գրիչ՝ Ալեքսանոս
վայր՝ Մաճենացոց վանք

264ա ...Արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թվականիս Հայոց ՋԽԵ. (1496), ձեռամբ անիմաստ և անարժան, հեք ֆանաք վտիտ Ալեգսանոս անուամ[բ] միայն աբեղայ և գործով ունայն և վաքար եմ քան զամենայն մարդ, ի սուրբ ուխտս Մաճենացոց, ի դուռս սուրբ տաճարիս Աստուածածնիս, և հայր Սողոմոնի գերեզմանիս, և այլ բազմահաւաք սրբոց, որ աստ կան, ի առաջնորդութեան Սարգիս վարդապետին և այլ միեղէն եղբարցս. գծագրեցի զսա յիշատակ ինձ, և ծնաւղաց, և եղբարց իմոց. հայրն իմ Էտկեարին, և մայրն իմ Մարթին, և հարազատ եղբարցն Յովհաննիսին և Իբրիանոսին, // և հանգուցեալ եղբարցն Աքանիսին և Ովանեսին. և մանկագոյն դիաւք եղբօրորդոյն իմո, որ փոխեցաւ առ Քրիստոս և եթող մեզ դառն կսկիծ և մորմոքելի սուգ. և ստացա զսա գրել ի վայելումն անձին իմոյ և դեռաբոյս դպրի Պաւղոսի՝ եղբաւրորդոյն իմոյ։

Ո՜վ, սուրբ դասք լուսերամից, կարդալով կամ գաղաքարելով՝ զվերոյգրեալսն աղաւթս յիշեցէք, և ուղիղ սրտիւ մեղաց թողութիւն հայցեցէք...։

Այլ և սղալանաց և խոշորութեան գրոցս թողութիւն շնորհեցէք, զի կար մեր այս էր և ոչ աւելի։

311

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 6352

Ծաղկող՝ Ստեփանոս Յառընչեցի
վայր՝ Ի վանքս Գաւառն

ա

9բ Ծաղկեցաւ ձեռամբ Ստեփանոս եպիսկոպոսի Յառընչեցոյ համաբարբառս՝ աւետարաններով և խորանով և մանրածաղկով, ի խնդրո Ամիր-Եզտինին, ի հայրապետութեան տէր Սարգսի նստեալով յաթոռն ամս Իէ. (27), ի փաթշահութեան Ըռըստում-Միրզին, թվ. ՋԽԵ. (1496)։

Բայց խորանս առաջի այլում էր ծաղկած*։

* Դրված է Մատթէոս աւետարանչի նկարի ստորին լուսանցքում։

Բ

91r Նկարեցաւ սուրբ Աւետարանս ձեռամբ Յառըճչեցո, ի խնդրոյ Ամիր-Եզտին աղին։ Յիշեցէք զինքն և զծնողսն իւր ի Քրիստոս, ամէն։

Կատարումն ծաղկիս եղև ի վանքս Գաւառաճ, ի դուռս սուրբ Սարգսի զաւրավարիս, ով ոք հանդիպիք յիշեցէք ի տէր Մաթէոս աւագէրէց Գաւառանս, որ բազում սէր ցուցուց մեզ. դարձեալ յիշեցէք զտէր Ստեփանոս սպասաւոր սուրբ ուխտիս և աստուած զձեզ յիշէ, ամէն։

312

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Հ. Աճառեան, Ցուցակ Նոր Բայազէտի, 6, էջ 7

Գրիչ՝ Աստուածատուր
վայր՝ Եղեգեաց անապատ

254ա ...Շնորհիւ աստուծոյ և ողորմութեամբ նորին և գործակցութեամբ սուրբ հոգոյն յանգ եղեալ աւարտեցաւ սուրբ Աւետարանս ի յանապատիս Եղեգեաց ձեռամբ Աստուածատուր անպիտան ծառայի, ի թվ. ՋԽԵ. (1496), հայրապետութեան տեառն Սարգսի, և եպիսկոպոսին մեր տէր Եղիշային: Արդ, ցանկացող եղեալ այս սուրբ Աւետարանիս բարեմիտ և հեզահոգի քահանայն Մաթէոս, և ետ գրել զսայ ի հալալ ընչից իւրոց զլուսաւոր և զմաքրափայլ Աւետարանս, թժիշկ հոգւոյ իւրոյ, կցորդ, յոյս և ապաւէն առ Քրիստոս, և ճար ճանապարհին վերջին, և բանալի դրանն արքայութեանն, և զանձ յերկինս անկողոպտելի և ապաւէն առ Քրիստոս, միջնորդ և բարե[խաւս] իւրն, և իւր ծնաւղացն՝ հաւրն* Մկրտիչին և մաւրն Բաղտատին, և որդոցըն Վարդանէս, Ոսկան, Գրիգորին, Ներսէսին, և կենակցին Խոնտին, հարսին Սերովին, և ամենայն ազգականաց՝ կենդանեաց և մեռելոց, ամէն։ Եղբաւրն Արճիպարին, Սատաքիարին, և դըստերացն Զատի-Սաւղթանին, Նարկիզին, և Գուլումին, և Թուրանգին, և Խուտի աղին, և կենակցին Մըսրխաթունին, և իւր խնամին Սափարշին, և Գիլումին, Աթանեսին, և ամենայն ազգականացն...

313

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Մատենադարան, Հին ցուցակ 19, էջ 37

Ծաղկող՝ Ստեփանոս Յառըճչեցի

ա

3ր Ծաղկեցաւ սուրբ Աւետարանս Ստեփանոսի Յառըճչեցո ի խնդրո տէր Յովճանիսի, թվ. ՋԽԵ. (1496)։

* Անունները լրացված են այլ ձեռագրով։

Բ

138բ Նկարեցաւ ձեռամբ Ստեփանոս եպիսկոպոսի Յարընչեցո, ի խնդրո տէր Յովանէս Դրախտկեցո, ի հայրապետութեան տէր Սարգսի և ի փաթ-շահութեան Ըռըստումի, թվ. ՋԽԵ. (1496)։

314

ԱԻԵՏԱՐԱՆ

Երևան 3333

Գրիչ՝ Արիստակէս
վայր՝ Սանահին

...Արդ, եղև կատարումն սուրբ Աւետարանիս ի թվականութեան հայ-կազեան տումարի ՋԽԵ. (1496), ի դառն և ի չար ժամանակի, եւ ի հայ-
308բ րա///պետութեան տեառն Սարգսի /// ի սուրբ Էջմիածինն, ի յաստուածա-պահ գաւառիս Լաւռոյ, ի յերկնահանգէտ և ի գերահռչակ ուխտիս Սանահ-նո, ի դրան մօր լուսոյ սուրբ Աստուածածնիս և հրաշափառ Կաթողիկէիս, և ի յառաջնորդութեան տէր Բարսեղի, ձեռամբ մեղապարտ գրչի Արիս-տակիսի, որ և մեծ յուսով և տենչալի սիրով ստացաւ զսուրբ Աւետարանս վարդապետն Սարգիս յիշատակ իւր, և ծնաւղաց իւրոց ///, եւ ի վայելս անձին եղբաւրորդւոց իւրոյ Դօիթ քահանայի և Գալուստ սարկաւագի, և մանկանց Սիոնի նորո///։

315

ԱԻԵՏԱՐԱՆ

Գ. Սրուանձտեանց «Թորոս Աղբար», Բ, էջ 423, Տիգրանակերտ, ս. Սարգիս եկեղեցի

Գրիչ՝ Մանուէլ
վայր՝ Կուֆի

...Ի թվ. Հայոց ՋԽԵ. (1496), ի դառն և դժար ժամանակի, յոյժ տա-ռապեալ եմք։ Գրեցաւ ի գիւղս Կուֆի կոչեցեալ, ընդ հովանեաւ Հազարա-բեւրոցս և սուրբ Նշանիս և այլ սրբոցս, որ աստ կան՝ ի բոլորակացս մեր, ի խնդրոյ բարեպաշտ և երկիւղած քրիստոնէից Գուզալին և ամուսնոյն իւր Խռնծին...

316

ՄԱՇՏՈՑ

Երևան 6273 (Վ. Փիրղալեմեան, Նշխարք պատմութեան հայոց), էջ 371—372, Աղթամար

Գրիչ՝ Կարապետ
վայր՝ Աղթամար

...Գրեցաւ ի կղզիս Աղթամար, ընդ հովանեաւ սուրբ խաչիս, ի հայ-րապետութեան տէր Ատոմի, և ի թագաւորութեան ՋԽԵ. (1496), ձեռամբ Կա-

ռապետ քահանայի։ Ես Մուրատս և կողակիցն իմ տուեր եմք զՄաշտոցս սուրբ Աստուածածնի դրան Հօրգոմուն:

317

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Գ. Սրուանձտեանց «Թորոս Աղբար», Բ, էջ 426, Տիգրանակերտ, ս. Սարգիս եկեղեցի

Գրիչ՝ Զաքարիա
վայր՝ Բաղէշ

Գրեալ յԱւեխու վանք մերձ ի Բաղէշ, յառաջնորդութեան Յակոբ եպիսկոպոսի և Վարդան հէրպետի, ձեռամբ Զաքարիա սարկաւագի, ի հայրապետութեան տեառն Սարգսի ընդհանուր Հայոց կաթողիկոսի Վաղարշապատու էջմիածնի, և Աղթամարայ տեառն Ատոմի, ի թվ. Հայոց ՋԽԵ. (1496), ի դառնութեան ազգին նետողաց Ռստում-բէկին, ի դառն և ի չար ժամանակիս, որ բռնացեր են ի վերայ Հայոց ազգիս...

318

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 9422

Տէր աստուած Յիսուս Քրիստոս, որ նստիս ի քրոբէական աթոռ, ողորմեա քո արարածոցս, թվ. ՋԽԵ. (1496)։

Զտըւող արծաթոյս զՄելիքսեթ եպիսկոպոս սուրբ Կարապետի յԸ. (յիշեցէք).

Զկազմող պատկերացս զԿարապետ աբեղայս զԲաղիշեցիս յԸ.

Զծսկերիչ Սեանդարն եւ զՇանդուբաթն յԸ.

Յի Քի ծառա Կարապետ աբեղա*։

319

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Մշոյ Առաքելոց վանք, ՀԱ, 1937, սյուն 320

Կազմող՝ Կարապետ Բաղիշեցի
վայր՝ Մուշ

Ի վերջին դարիս և յետնում ժամանակիս... յորում է թվականութիւն մեր ՋԽԵ. (1496). առաջնորդք սուրբ ուխտիս Ղազարու վանացս տէր

* Այս ձեռագրի կազմը Մաշտոցի անվան մատենադարանում պահվող լավագույն ու գեղարվեստական բարձր ճաշակով և հմտությամբ կատարված արծաթե կազմերից մեկն է (նկարագրությունը տե՛ս Գ. Հովսեփյան, Մի էջ հայ արվեստի և մշակույթի պատմությունից, Հալեպ, 1937, էջ 43—45)։ Հիշատակագրությունները ուռուցիկ տառերով դրվագված են նկարազարդ արծաթե կազմի տարբեր մասերում։ Վերջին տողի «Կարապետ աբեղա» բառերը գրված են բարձ (կնիք հիշեցնող) փակագրով։

Եղիայ *արհիեպիսկոպոս և տէր* Թորոս *արհիեպիսկոպոս և տէր* Ղազար *վարդապետն տեսին զսուրբ Աւետարանս, զի յոյժ հնացեալ էր կազմն և էր առանց արծաթոյ, և անտես և անվայելուչ գոլով արտաքուստ ի տեսողացըն. վասն որոյ ետուն վերստին կազմել զսա և արծաթապատ զարդարել, որպէս և տեսանէք...*

Արդ, յիշեցէք ի Քրիստոս զհաւատարիմ և զհամեստ կանայքս զՋիշաՓՆ *և* զՈւռումշէՆ, *որ սակաւ ինչ արծաթով աւգնական եղեն ի զարդ Աւետարանիս... Նաև զսուաանուն* Կարապետ *աբեղայս* զԲաղիշեցի՝ *զվերջին կազմողս յիշեցէք, ...[և]* զՄարգարայ *քահանայն, [և] զծնողսն իւր։*

320

ԳԻՐՔ ՊԱՐԱՊՄԱՆՑ ԿԻՒՐՂԻ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՑԻՈՑ

Երևան 3495

Գրիչ՝ Գրիգոր Տարօնացի
վայր՝ Եկեղեաց գաւառ.
Կապօսի վանՔ

338ա *Արդ, եղև գրաւ գրչութեանս ի թվականիս հայկազեան տումարի Ջխե.*
(1496), ի գաւառն Եկեղեաց, *որ* Եզընկայ *կոչի, ընդ հովանեաւ սրբոյն*
Յակոբայ և սուրբ Սիոնի, որ մականուամբ Կա ի փոսի *վանք կոչի. ի յա-*
338բ *ռաջնորդութիւն տէր* Ներսիսի, *ի համալսարանս երիցս եր//ջանկի և տի-*
եզերալոյս Յովաննէս *քաջ հռետորի, որ է աշխարհաւ* Համշէնցի՝ *ի ցեղէ*
թագաւորական. ձեռամբ յոգնամեղ և փծուն գրչի Գրիգորի *սուտանուն*
աբեղայի, որ եմ աշխարհաւ Տարօնացի, *ի վանացն* Գլակայ*, *զոր մեծաւ*
տաժանմամբ գրեցի զգանձս անկողոպտելի ի յաշակերտութիւնս, յիշա-
տակ ինձ, և ծնողաց իմոց, և ամենայն արեանառու մերձաւորաց, և ի վա-
յելումն և ի խրատ մանկանց եկեղեցոյ։ Արդ, աղաչեմ զձեզ, որք հանդի-
պիք սմա ուրինակելով կամ կարդալով, յիշեցէք ի մաքրափայլ աղաւթս
ձեր զանարժանս՝ հանդերձ ծնողաւքն իմ և արեան մերձաւորաւք, և
զվարդապետն իմ զՅովանէս *քաջ րաբունին, և աստուած զձեզ՝ յիշողացդ*
և մեզ՝ յիշելոցս, առհասարակ, ողորմեսցի յիւր միւսանգամ գալուստն,
ամէն։

Նաև զանարժան ծառայս ծառայիցդ աստուծոյ զԿարապետ *սուտանուն աբեղայս՝* զԲաղիշեցիս *յիշեցէք ի բարին Քրիստոս, որ զայս վեց տետր ու կէսս գրեցի։ Զի զգիրքս Նոր էր գրած և յահէ սըմբակաց հեծելոց կայր ի պահըստի ի ծերպս վիմաց. և յիշմանէ անձրևաց ապականեալ էր, զոր ծըրեցի ըստ իմում կարի։ Յիշեցէք ի տէր և աստուած զձեզ յիշէ, ամէն։*

---

* *Կա տեղեկություն, որ Գրիգոր Տարոնեցին այս նույն՝ 1496 թվականին ընդօրինակել է նաև մի Ավետարան (տե՛ս ՀԱ, 1944, սյուն 74 ծանոթ.)։*

321

ՇԱՐԱԿՆՈՑ

Երևան 1625

Գրիչ՝ Հառապետ
վայր՝ ԱւաՓ վանՓ

381ա ...Արդ, գրեցաւ եղանակաւոր տառս, որ կոչի Շարակնոց ի լաւ և ընտիր աւրինակէ խլոյ, ձեռամբ Ոհանէս կրաւնաւորի։ Իսկ նա սկսաւ ըզՇարակնոցս ի վանքն ԱւաՓ, և ոչ ժամանեաց յաւարտ սորին, այլ մինչև ի խաչին կարգն գրեաց և փոխեցաւ առ Հարսն։ Եւ ես՝ մեղաւք զառածեալս և յետնեալս ամենեցուն առի և զպակասն լցուցի ըստ կարի իմում՝ ի թուականիս Հայոց ՋԽԵ. (1496)։ Ով ոք հանդիպիք սմա տեսանելով և կամ այլ ինչ իրաց՝ յիշեսջիք ի յաղաւթս ձեր զառաջին գրծողն սորա զՅոհանէս աբեղէն, ընգ նմին և զերկրորդս՝ զՀառապետ աբեղէս, և աստուած զձեզ յիշէ, ամէն։

322

ՍԱՂՄՈՍԱՐԱՆ

Կ. Սրուանձտեանց «Թորոս Աղբար», Բ, էջ 303, Կամախ, Թադէոս առաքեալի վանք

Գրիչ՝ Հայրապետ
վայր՝ Կապոսի վանՓ

Գրեցաւ ի թվականին հայկազանի
Ի յոբելեան տասն և ութի,
Ի չորս տասն և հինգն աւելի*,
Ի յեկեղեացս գաւառի,
Ի վանքս այս որ Կայ ի փոսի**,
Ի գրունքս այս գովելի՝
Սուրբ Յակոբի և սուրբ Սիոնի։
Առ ոտս մեծ րաբունապետի
Յովանեսի քաջ հռետորի,
Ի յառաջնորդութեան այս սուրբ ուխտի
Տեառն Ներսէսի մաքրամտի,
Եւ միեղէն եղբարցս բարի,
Բոլոր վանիցս աբեղայի,
Որ քան զերեսունն են աւելի,
Հաճոյական ծառայք բարի։
Այլ և զստացող այս սուրբ կտակի

* Տասն և ութ յոբելյանը լինում է 900 (18×50), «ի չորս տասն (բնագրում՝ Դ. Ժ.) և հինգն աւելի»=45։ Այսպիսով հիշատակարանը գրված է Հայոց 945, կամ մեր թվարկության 1496 թվականին։

** Այսինքն՝ Կապոսի վանքում, որ գտնվել է Երզնկա քաղաքի արևմտյան կողմում։

Զտէր Կիրակոս հեզահոգի...
Զեռամբ իմով գծագրեցի
Ես՝ Հայրապետս մեղաւքս իլի...

Ողորմի ասացէք Կիրակոս սուտ կրաւնաւորիս,... հաւրն իմոյ Թոռոսին, և մաւրն իմոյ Համելիքին, և եղբարցն իմոց Ստեփաննոսին և Խաչատուրին, և հաւրեղբարցն Վրթանիսին և Հարապետին, և մաւրքուերցըն Կիրայ-Խաթունին և Շնորհաւորին, մաւրեղբարցն՝ Տէրտուրին...

323

ՄԱՅՐ ՄԱՇՏՈՑ

Հ. Ց. Քոսեան, Ցուցակ Արծնեան վարժարանի 30, ՀԱ 1962, էջ 30—32

ա

Գրիչ՝ Աւետիք վարդապետ
վայր՝ Կայիփոսի անապատ

71բ Զառածեալ մեղաւք զԱւետիք պիտակ անուն վարդապետ զգրող սորին յիշել ի տէր, և զհայր իմ զՍամւէլ, և զմայր իմ զԳոհար:

բ

Գրիչ՝ Եզէկիել

251ա ...Արդ գրեցաւ սուրբ տառս որ կոչի Քահանայաթաղ. և Քահանայաւրհնէք, Հիմնարկէք և Եկեղեցաւրհնէք ի սուրբ անապատս որ կոչի Կայիփոսի, ընդ հովանեաւ սուրբ Յակոբայ սքանչելագործի, ձեռամբ տխմար գծայգրողի Եզեկիէլի: Ի վայելումն սուրբ և ընտրեալ եպիսկոպոսի տէր Ներսէսի: Յիշատակ իւր և նախնեաց իւր, հաւրն իւր Ղուկաս քահանային, և մաւր նորա Գոհար-Մէլիքին, և եղբաւրն Աստուածատրին, և հաւրեղբաւր Սարգսին, և իւր որդոյն Ամիր-Շաֆէ, և Յեւատին, և այլ ամենայն արեան մերձաւորաց՝ կենդանեաց եւ ննջեցելոց, ամէն։ Եւ եդ յիշատակ ի դուռն սուրբ Գէորգայ զինաւորին։ Խնամով պահողք աւրհնին յաստուծոյ եւ ի սուրբ Գէորգայ։ Ի թվին ՋԽԵ. (1496)։

324

ԱՆԳԻՏԱՑ ԱՆՊԷՏ ԱՄԻՐԴՈՎԼԱԹԻ ԱՄԱՍԻԱՑԻՈՅ

Բրիտ. թանգարան Or 3712, Ֆ. Կոնիբեր, Ցուցակ էջ 318,
Ա. Սիւրմէեան, Ցուցակ Հալէպի Բ, 5, էջ 39

Փոխեցաւ ի Քրիստոս Ամիրտովլաթ բժիշկն՝ թարքմանող գրոցս, ի թվ. ՋԽԷ. (1496), դեկտ[եմբերի] Ը. (8), աւրն հինգշաբթի*։

* Վրաց. ՍՍՌ Գիտ. ակադեմիայի Ձեռագրերի ինստիտուտի № 52 հայերեն ձեռագրի մեջ կա անստույգ մի հիշատակագրություն՝ ըստ որի Ամիրդովլաթ Ամասիացին մեռել է 1485 թ. դեկտեմբերի 15-ին. այնտեղ գրված է. «Փոխեցաւ ի Քրիստոս Ամիրտովլաթ բժիշկն ի թվականութեանս մերոյ ՋԼԴ. (1485), դեկտեմբեր ամսոյ ԺԵ. (15), աստուած լուսաւորէ զիւր հոգին. ամէն» (էջ 284)։

325

ՇԱՐԱԿՆՈՑ

Երևան 1617

Գրիչ՝ Խաչատուր

...Գրեցաւ շարունակ աստուածաշունչ տառս ի Շարակնացս ի թվականիս Հայկազնեա տումարի ՋԽԵ. (1496), ի դառն և ի չար ժամանակիս, որով նեղիմք ի յահէ անաւրինաց, ձեռամբ ամենամեղ, սուտ և փծուն գրչի Խաչատուր անարժան աբեղայի ///։*

* Մ. Տեր-Մովսիսյանի Ցուցակի մեջ տեղեկություն կա այն մասին, որ 1496 թվականին Տշող գյուղում ընդօրինակվել է նաև մի Ճաշոց։

326

ՄԱՇՏՈՑ

Երևան 6964

ա

Գրիչ՝ Մաթէոս եպիսկոպոս
վայր՝ Սոկութլու գիւղ

136բ ...Արդ, եղև գրաւ գրչութեան սորա ի թուաքերութեանս Հայոց ՋԽԶ. (1497), ի գեաւղս որ կոչի Սոկութլու, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնիս և այլ բազմութեան նշխարաց, ի հայրապետութեան տանս Աղվանից տեառն Առաfելի, խաղաղութեամբ ընդ այն աւուրս արասցէ Քրիստոս աստուածն մեր, ամէն։

Արդ, ես՝ Մաթէոս եպիսկոպոս, ապաւինեցայ ի յոյսն ամէնեցուն, որ առատ է ի տուրս և բաշխաւղ ի խնդրողս, ձեռն արկի և շինեցի զմա-
137ա գաղաթս*, և գծագրեցի ըղ//Քահանայաթաղս, և ետու ընծա սուրբ Աստուածածնիս յիշատակ հոգւոյ իմոյ, և ծնաւղաց իմոց՝ հաւրն Ստեփանոս քահանային և մաւրն Խոնդումին, և եղբարձցն Թաթէոսին, Ամիրին, Այէf-սիանոսին, և քւերցն Թըրվէնդին, Աթամէլիfին, Շանմէլիfին, և եղբաւրորդոյն իմոյ Ազարին, Ստեփանոսին և Նէրսէսին, ամէն։

Արդ, աղաչեմ զձեզ, ո՛վ սուրբ քահանայք, որք հանդիպիք ընթերձմամբ և կամ գաղաքարելով՝ յիշեսջիք ի Քրիստոս զտառապեալ Մաթէոսս և զծնաւղսն իմ, ամէն։ Եւ դուք՝ յիշողքդ յիշեալ լիջիք ընդ [յ]իշեցելոցս առաջի զենման գառինն անարատի, միաքան արժանի լիցուք յաւիտենական կենացն, ամէն։

Բ

Աղվանից կաթողիկոս տէր Առաfել

137բ Թվին Հայոց ՋԽԵ. (1496), տանուտէր խեցգետինն, եաղացաւ ՇաhՀիւսէին անուն Շաfու պարոնն հետ Շըրվանշան փաթշահին իր եսպարան գնաց ի Դաւրէզ՝ ի Ըռըստամ պարոնն մաւտ։ Էառ ըզՇըխըրշայն՝ զորդին Շըրվանշանին է (7) հազար հեծելազաւրաւք եկօ բանակեցաւ ի փոքրն դաշտն, որ Սուլուչայ** անուն որչորչի։ Քակեցին աւերեցին զերկիրն Դըղլաթայ Ը. (8) աւր։ Իսկ արին Աւտուլ-փաթա պէկն զփաթշահն Շանիշըրվանն՝ տամբ և տեղաւք, որդովք և ընդանաւք եբեր ի ամրոցն Դըղլաթայ. հնարիւք ջապիւր կտրեց և ամրացոյց անառիկ ղամրոցն Դղլաթ, որ յայժմ

* Շատ անորակ մագաղաթ է։

** Սկզբից գրված է եղել «Շորլուչայ», ապա լուսանցքում ցույց է տվել, որ սկզբնատառ «Շ»-ի փոխարեն պետք է կարդալ «Ս»։

Ղապալայ կոչի։ ԽՌ. (40000) զաւրս ժողովեաց Ատուլ-փաքա պէկն ի
138ա վերայ փաթշահին, և բանակեցան գումարեցան ճակատ առ ճակատ։ ||
Իսկ ազգէն Պայանդուրին Իպրէիմ անուն ԺԵՌ. (15000) արամբք բանա-
կել էր առ ափն Կուր գետոյն, հանդէպ երկրին Դրղլաքա։ Էլչի և պատգա-
մաւոր առաքեաց Շաճիշրվանըն մաւտ ի Իբրէիմն՝ խաղաղութեամբ պատ-
ճառաւ, և պարիշեցան հետ իրար. և առաքեաց Իպրէիմն՝ ցիր և ցան արար
զաւրքն Երխշային և Շահ-Հիւսէինին, և ինքեանք ամաւթալից դիմաւք
փախըստեամբ գնացին Դավրեժ, ի Ըոըստամ փաթշահն ի մաւտ, նայ սի-
րով ակամբ ընդեցաւ ի նաքան, և ետոյ փախըստեամբ եկաւ Շահ-Հիւսէ-
ինն ի ոտք փաթշահին, և ծովակուր եղեալ պեղծըն և անիրաւն՝ սատակե-
ցաւ Շահ-Հիւսէինն ի փառն սատանաի։ Եւ եղև խաղաղութիւն և ուրախու-
թիւն մեծ ի յերկիրս Աղվանից, և ամենեքեան՝ քրիստոնեայք և այլազ-
138բ գիք ի մի բե||րան գոհութիւն և փառս մատուցին ամենապարգև տըւա-
ղին աստուծոյ, որ եբարձ զչարն ի միջոյ։

Եւ ի միւս ամին (1497) [յ]արեաւ ոմն արքանեակ սատանայի և կա-
մարար բելիեարեան դասուն ի Հոռոմաց տանէն՝ սուլթան Մահմուտ
անուն, ի յազգէն Պայանդուրի, որդի Եաղուբլուին, էառ զթախտն Դայ-
վրէժու և եսպան զԸոըստում-պէկն, և զբազումս ի ցեղէն Պայանդուրի ի
սուր սուսերի մաշեաց, և բազում ոճիրս գործեաց անասելի. և ներողու-
թեամբն աստուծոյ նստաւ ի թախտն Դայվրէժու՝ ամրակառոյց հաստա-
տութեամբ, և բազմերախտ Քրիստոսի յուսոյն մերոյ փառք յաւիտեանս,
ամէն։

139ա Ես՝ ետնեալս ի հայրապետաց և դսրովեալս ի կարդապետութեանց
տէր Առաքեալ կաթողիկոսս, տկար մտաւք արմարեցի զսակաւ բանս. և
որք հանդիպիք կարգալով իշեցէք զիս ի մաքրափայլ աղաւթս ձեր, ամէն։
Եւ ձեզ՝ յիշողացդ և յիշելոցս, առհասարակ, ողորմեսցի Քրիստոս աստու-
ածն մեր ի յաւուրն ապագայի, ամէն, եղիցի։

327

ԳԱՆՁԱՐԱՆ

Երևան 5402

Գրիչ՝ Մկրտիչ
վայր՝ Խիզան քաղաք

387ա Փառք ... որ ետ կարողութիւն ամենասխալ և մատնագեղև գրչիս
Մկրտչիս պիտականուն <և> հասանել ի վերջ գրոցս Գանձարանի. որ
գրեցաւ սա ի խնդրոյ սրբասէր քահանայի Յովանիսի, որ եռափափաք
սրտիւ ըստացաւ բզսուրբ Գանձարանս յիշատակ հոգոյ իւրոյ, և ծընաւ-
ղացն՝ հաւրն Խզրշին և մաւրն Խաթմելէքին, և զաւակացն տէր Նիկողայո-
387բ սին, որ էր մուղդասի՝ զտարաժամ փոխեալն առ աստուած, || որ տղայ
ամաւք փոխեցաւ առ Քրիստոս և եթող սուք անմխիթար հաւրն...

Արդ, աղաչեմք զամենեսեանդ, ո՛վ սրբասէր վարդապետք, եպիսկո-
պոսք և քահանայք և բոամիկ ժողովուրդք՝ յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղաւ-
թըս ձեր զստացող սուրբ գրոցս Գանձարանիս զՅովանէս քահանայն, և

զծնաւղսն իւր զԽրդըրշէն և զԽաթմելիքն, և զկողակիցն [զՂա՞]լամն. և զաւա[կն] զտէր Նիկողայոսն, և զկողակիցն ըզԱդէն. որ յեւթն աւրն երկուքն փոխեցան առ Քրիստոս...

Դարձեալ, կրկին անգամ աղաչեմ զձեզ.... Նա խոշորութեան գրիս և սխալանացս անմեղադիր լերուք, զի կայր մեր այս էր, և զիս՝ զանարժան գրիչս՝ ըզփծուն և զպիտակ սուտանուն Մկրտիչ յիշեցէք ի Քրիստոս, և զծնաւղսն իմ զՍուլտանշէն և զԹուրվանդէն, և զվարպետն իմ զՅովանէս

388ա // քահանայն, և զմիւս վարպետն ըզՓիլիպոս քահանայն և զամենայն արեան մերձաւորսն իմ...

Այլ և գրեցաւ սուրբ Գանձարանս ձեռամբ Մկրտչի, ի թվականիս Հայոց ՋԽՁ. (1497), և ի հայրապետութեան Էջմիածնի տեառն Սարգսի. և ի մերոյս հայրապետի Աղթամարայ տեառն Ատոմի, և ղանութեան այլասեռից Ռուստամ-բէկի, և մերոյս պարոնի Դաւիթ-բէկիս. ի քաղաքս, որ կոչի Խիզան*, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնի, և սուրբ Սարգսի և որդոյ նորա Մարտիրոսի, և սուրբ Յարութեան, և սուրբ Գէորգայ, որ է [սա]կաւ մի հեռի, զոր տէր աստուած անսասան պահէ զաթոռ հայրապետական և զթագաւորական մերոյ ազին. և զայլասեռից պարնաց աչք քաղցըր առնէ ի վերայ քրիստոնէից։ Ապա խիստ պաշարեալ ենք յամէն դիմ, զոր տէր աստուածըն մեր առաջնորդէ մեզ զբարին, ամէն։

Այլ և կացցէ սուրբ Գանձարանս ի վանքս Բարիձորոյ, ի դուռըս սուրբ Աստուածածնի և ի սրբոցս, որ աստ կան հաւաքեալ, և ի սորին սպասաւորացս՝ տէր Ստեփանոսի րաբունապետի, և տէր Սարգիս կրաւնաւորի, և

388բ տէր Մկրտչի, և Յովանիսի, և Ներսեսի, և // Ղազարի, և այլ միաբանիցս, որ լաւ պահող լինին գրոցս, և մի ոք իշխեսցէ գրաւել կամ ծախել, ո՛չ ի մերոց և ո՛չ յաւտարաց, և ով ոք յանդգնի գրաւել կամ ծախել ըզսա՝ նա զանէծսն ղԿայենին առնէ և զպատիժն զՈւզային կրեսցէ, ամէն...

Եղբարք, անմեղադիր լերուք խոշորութեան գրիս, զի յայսմ աւրէն, որ սկիզըն արարի՝ ցաւ առի, մինչև աւարտեցաւ ի ցաւէս չի խլսայ, ապա ցաւոտ անձամբ գրեցի և տխուր դիմօք։ Աղաչեմ զձեզ անմեղադիր լերուք, զի կար մեր այտ է։

328

ՇԱՐԱԿՆՈՑ

Յ. Ասֆալգ և Յ. Մոլիտոր. Ցուցակ Գերմանիայի 10, էջ 45—46
Նաև ՀԱ, 1440, սյուն. 209—211

Գրիչ՝ Յովսէփ Աղթամարցի
վայր՝ Բերկրի, Արգելան վանք

...Արդ, գրեցաւ սա յերկիրս Տարբերունւոյ, ի սուրբ մենաստանիս որ կոչի Արգելան, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնիս, և սուրբ Կարապե-

* Բնագրում՝ «Խազան»։

տի, և սուրբ Յարութեան, և սուրբ Վարդապետի գերեզմանիս, և սուրբ Նշանիս, և սուրբ Սեղանիս, զոր է ածեալ սուրբ վարդապետն տէր Յուսկան որդին, և այլ սրբութեանց որ աստ կան հաւաքեալ, ի կաթողիկոսութեան տէր Սարգսի, որ է նստեալ ի Վաղարշապատ քաղաքի, և յԱղթամար՝ տէր Ատոմի, և ի թագաւորութեան Ըռաստամի: Արդ, գրեցաւ սա ի յառաջնորդութեան սուրբ ուխտիս Մկրտիչ մեծ րաբունւոյ, և հոգիազարդ եպիսկոպոսի տէր Ստեփանոսի, որ այս մին ամ է, որ ամենեցուն միաբանեալ յուղարկեցին ի քաղաքն Վաղարշապատ հրամանաւ մեծի րաբունապետիս Մկրտչի, և ետուն ածել առ ի յառաջնորդութիւն իւրեանց, զոր տէր աստուած պահեսցէ զսայ յամենայն հնարից չարին։ Այլ և ի հերպետութեան բարէբարոյ և մաքրամիտ կրաւնաւորի Մկրտչի սքբասիրի և այլ ամենայն միաբանիցս առ հասարակ, զոր և յոյսն ամենայնի պահեսցէ զսոսա խաղաղական կենաւք ի հաճոյս կենաց իւրոց, ամէն։ Քանզի սիրով ընդունեցին և ընկալան զմեզ իբրև զվաղ ժամանակաց եղբայր և պատուով մեծարէին զիս ոչ ըստ անարժանութեան իմում, այլ ըստ բնածին բարի բարուցն իւրեանց, զոր տէր աստուածն մեր հատուսցէ սոցա պարգևս յիւր անճառ պարգևացն, ամէն։

Գրեցաւ սա ի թվականութեան մերոյ ՋԽԶ. (1497) ամին։ Արդ, ես՝ յետինս և անպիտանս յամենայնի Յովսէփ սուտանուն կրաւնաւոր՝ անուամբ միայն և ոչ գործով, վասն զի յոյժ հեռացեալ եմ յամենայն բարեգործութեանց, ծոյլ և պղերգ ի մանկանց եկեղեցւոյ, ըստ իմում կարի գրեցի զսա յընտիր աւրինակէ, զոր է դրեալ ձեռամբ քաջ քարտուղարին Գրիգորի խուլ կոչեցելոյ ի վայելումն ///*.

Ո՜վ մանկունք սուրբ եկեղեցւոյ, որ հանդիպիք սմա աւրինակելով կամ ինչ իւիք տեսութեամբ՝ յիշեցէք ի Քրիստոս զստացող սորա զՍտեփանոս կրաւնաւորն, և զծնողսն իւր զՅովանէսն և զխոնդֆարն, և զեղբարսն իւր զպարոն Գորգն զհանգուցեալսն ի Քրիստոս, և զՂարիպշէն, և զքուերսն իւր զԴէճրանն և զՄելիֆ-խաթունն, և աստուած յիշեցողդ ողորմեսցի։

Այլ և աղաչեմ յիշել ի տէր զհոգևոր հայրն և զկրկին զծնաւղն իմ յիմաստս զտէր Կարապետ Բերկրցին, որ բազում աշխատութեամբ ուսոյց մեզ զարուեստքս՝ զշինել մագաղատիս և զգրել սորին, այլ և զնկարելն, որ ընդ հովանեաւ սորա ծաղկեցի զսա ոսկով և բազմերանգ գունով, զոր և տէր աստուածն ամենայնի փրկեսցէ զսա յամենայն հնարից սատանայի։ Դարձեալ, աղաչեմ յիշել ի տէր զհամշիրակ եղբայրն իմ զՍմբատ սարկաւագն, որ բազում աշխատեցաւ ի շինել մագաղատիս, զոր տէր աստուած տացէ նմա շնորհս և ջանս ուսումնասիրութեան, ամէն։ Այլև աղաչեմ յիշել առ տէր զտէր Ստեփանոս նորընծայ կրաւնաւորն, որ սպասաւոր եղև մեզ միամտութեամբ, քանզի զթոնիրն վառէր և ջուրն բերէր և զգլխիկս լուանայր, զոր տէրն տէրանց բացցէ զդուռն անպատում շնորհաց իւրոց ընդդէմ տէր Ստեփանոսին և տնտէս Ասպահանշին, ամէն։

Այլ և աղաչեմ յիշել սրտի մտաւք ի տէր զիս՝ զամենամեղ գրիչս զՅովսէփ Աղթամարցիս, և զծնաւղսն իմ տէր Աւագ և զՄէճրիար, և զեղբարսն իմ՝ զհանգուցեալսն ի Քրիստոս՝ զԱստուածատուր և զԱզիզբէկն,

* Ջնջված է երեք տող։

և զկենդանիքս՝ զՇահարբէկն և զԱւռանն, զոր տէր Աստուած պահեսցէ զսոսա կանաւք խաղաղական ի մխիթարութիւն սրտի իմոյ, ամէն։

329

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 4154

Գրիչ՝ Սարգիս
վայր՝ Էրընջակոյ Երկիր.
Բերդիկ գիւղ

220բ ...Ըստ նմին աւրինակի սրբասէր և իմաստուն տանուտէրք երեք՝ յա-
նունն առաջնոյն Մուրատ, և երկրորդն Քամարազ, եր[ր]որդն Ջոմարտ՝
եղբարք էին միմեանց, միշտ և հանապազ բորբոքէին ի սէր սուրբ և ի
տիեզերալոյս և քարոզ քառավտակ Աւետարանիս, և ըստ բնաւոր բարուց
բարոյն ախորժական կամօք, մեծաւ տենչմամբ ստացան զսայ անջնջելի
արձան՝ ի մխիթարութիւն անձանց և ի յոյս փրկութեան։
Ես ես՝ յոգնամեղս և փցունս ի գրչաց Սարգիսս՝ յանձն առեալ ըստ
իմում կարի յանգ հանեալ կատարեցի զխնդիր սոցա, շնորհաւք և ողոր-
221ա մութեամբ մեծին աստուծոյ և փրկչ//ին Յիսուսի Քրիստոսի՝ տեառն մե-
րոյ։
Ի թուականիս Հայոց ՋԽԶ. (1497), ի հայրապետութեան տեառն
Սարգսի, ընդ հովանեաւ սուրբ Ստեփաննոսիս, ի յերկրիս Էրընջակոյ, ի
Քառատակ գեղս, որ Բերդիկ կոչի, յեպիսկոպոսութեան գաւառիս տէր
Յովաննիսի, ի շփոթ և ի դառն ժամանակիս, յորում նեղեն և հարկապա-
հանջեն զքրիստոնեայքս յամենայն կողմանց վասն անչափ մեղաց մերոց։
Եւ զաւրացաւ անաւրէն ազգն տաճկաց և աւարի արար զԹաւրէժոյ եկե-
ղեցին, այս երկու ամ է, որ եղև վիշտ մեծ ազգիս Հայոց։ Եւ մեք կամք
սրտաբեկ և ի դողման, թերևս այց արասցէ մեզ անբարկանալին աստու-
ած և դարձուցէ զպատուհաս և զնախանձ։
Եւ արդ, աղաչեմ զամէնեսեան սիրովն աստուծոյ՝ զընթերցողսդ և
զլսողսդ, յիշման արժանի առնել զվերո ստացողք սորա՝ զպատուական
արքս զՄուրատ և Քամարազս և զՋոմարտն, և զծնողս իւր՝ զՍալթանշայ
և զԽէրխաթուն, և զորդիքն զԵաղուպ, զՍալթանշայն, զՄուղամ, զՍար-
221բ գիս, // զԹայիբշէն, զՊապիկն, և զՄարտիրոսն. զՆափշէն: ԶՔամարազն
և զորդիքն՝ զՂոչիկն, զՂարամանն, զԱլթունն, զԱւանն և զՓիրիջանն և
Ըսկանդարն*, և կողակիցն զՍաւարն՝ փոխեալ ի Քրիստոս, և զՄարխա-
թունն: ԶՋոմարտն, և զծնողսն՝ զՅովաննէս և զՄամիկն, և զկողակիցն
զՇուքրան, և զորդիքն զՍարգիս երէց՝ զգծող Աւետարանիս, և զՏէրտէրն.
զԷտկարն, և զԱնդիասն, և զՅովանէսն, և զայլ արեան մերձաւորսն, եւ
առաւել ի ժամ սուրբ պատարագին, զի արժանասցին ողորմութեան ի
Քրիստոսէ աստուծոյ մերոյ։

* Մի բառի տեղ անգրել է թողնված։

Ընդ նոսին և ես՝ ոգնամեղս գրչաց Սարգիս, երեսս անկեալ աղաչեմ յիշել և զիմ անարժանութիւնս և զորդին իմ զՂուկասն և զայնոսիկ, որք յանձնեցին յիշել ի տէր զինքեանս։ Ընդ որս ողորմածն աստուած յիշողացըդ և յիշելոցս առատապէս ողորմեսցի...

222ա Յիշեցէք և զթոռներն Մուրատին՝ զՀազարբէկն, զՍտկարն, զԴրիգորն, զԽումարշէն, զՄիրազն, և զհարսներն՝ զՈւստիանէն, զՄարիանէն, թոռներն Քարամազին՝ զՅովաննէսն, զԽաչատուրն, զԱստուածատուրն, զԽարսեղն, զՂուկասն, և զհարսներն՝ զՍապաճն, զՄարգարիտն, զԱրզուզան: Եւ զՋումարտին թոռներ՝ զԱմրիազն, զԻգնատիոսն ///*

330

ԱԻԵՏԱՐԱՆ

Երևան 7880

Գրիչ՝ Մխիթար
վայր՝ Ի գաւառս Կաղզվանայ

227ա ...Գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թուականիս Հայոց ՋԽԶ. (1497), ի հայրապետութեան տեառն տէր Սարգսի, և ի ղանութեանն Անմատին. որ ի Ղում սատակեցաւ. ի գաւառս Կաղըզվանայ, ի վանքս սուրբ Լուսաւորչին և սուրբ Վարդիհաւրն և այլ բազմայհաւաք սրբոցս, որ աստ կան հաւաքեալ, ձեռամբ յոգնամեղ և անիմաստ գրչի Մխիթար աբեղաի, և ոչ գործովս

227բ Այլ և աղաչեմ զամենեսեան, որք հանդիպիք այս սուրբ Աւետարանիս տեսանելով, կամ կարդալով, կամ աւրինակելով, յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր զվերոգրեալս ի սմայ, և աստուած զձեզ յիշէ յիւր ողորմութիւնն, ամէն, եղիցի, եղիցի։

Դարձեալ, յիշեցէք զստացող սորին զՄիրանշէն, և կողակիցն իւր Ազիզ-Մելիքն, և եղբայրն իւր Գուռշիկն, որ ստացան զսա ի հալալ ընչից իւրեանց...

331

ՇԱՐԱԿՆՈՑ

Կրակով, Բ. ՀԱ, 1887, էջ 56

Ստացող՝ Յովաննէս
վայր՝ Սանահին

659— ...Գրեցաւ շարունակ աստուածաշունչ տաղի Շարականացս ձեռամբ
661 սրբասէր կրաւնաւորի և գեղեցկաշար գրչապետի տէր Արիստակէս ճըգնազգեաց կրաւնաւորի, ի դրան մաւր լուսոյ՝ ի յերկնահանգէտ, մեծարգոյ և ի գերահռչակ ուխտի Սանահին վերաձայնելոյ, ի դրան սուրբ Աստուածածնիս և հրաշափառ Կաթողիկէ սուրբ տաճարիս և աստուածընկալ սուրբ Նշանիս, ի թվականութեան հայկազեան տումարի ՋԺԽԶ. (1497), ի Հայ-

---

* Շարունակությունը՝ մի երկու տող պատռված է։

րապետութեան տէր Սարգիս կաթողիկոսի, առաջնորդութեան սուրբ ուխտիս տէր Բարսեղ եպիսկոպոսի։

Արդ, ես յետինս ի ծնունդս եկեղեցոյ և անարգս ամենայնի Յովաննէս պիտակ անուն վարդապետ. ի ծընընդենէ սնեալ և վարժեալ ի դրան սուրբ Աստուածածնիս Սանահնա, ետու գրել զսայ հայրեղբայրորդոյն իմոյ տէր Արիստակիսի՝ շնորհազարդ և ճարտար գրչի, յիշատակ հոգոյ իմոյ, և ծնաւղացն իմ՝ հայրն տէր Պարոնին, որ է փոխեալ առ Քրիստոս, և մայրն Հաւռաւմսին, և եղբայրն Ստեփաննոսին, և ամուսնոյն իւրոյ Մարգարտին, և ծաղկեալ շաւակաց նոցին Ղազարին և Խէր-Պարոնին, զի դեռ ես եմ գրել պնակիտ, որ կարդա և վայելէ զՇարակնոցս, և դստերացն Անապնոզին, Եղսաբեթին, Թամամին ու Դովլաթին:

Ո՜վ սուրբ տեսողք, յորժամ տեսանէք զծաղկաւէտ և ոսկիազարթ և զմարգարտաշար Շարակնոցս, յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր զիս՝ զբազմամեղս Յովաննէս պիտակ անուն վարդապետ, հանդերձ ծնաւղաւք և հարազատաւք, և ամենայն արեան մերձաւորաւք՝ կենդանաւք և ննջեցելաւք, և աստուած զձեզ յիշէ իւր միւսանգամ գալստեան, ամէն։

Դարձեալ յիշեմք զառաջին երախտաւորքն մեր զհօրեղբայրքս, որ են փոխեալ առ Քրիստոս՝ զտէր Յոհաննէս ճգնազգեաց և ամենայն առաքինութեանց ուսուցիչ և վարպետ՝ փակակալ սուրբ ուխտիս Սանահնու, և զտէր Ներսէս փիլիսոփայն, և զՋտնփաշէն, և զամուսին իւր զՆուրկարն, որ են եղեալ ի տապանի դրան սուրբ Աստուածածնիս։ Ընդ որս յիշեսջիք և զհարազատ քոյր իմ զՍիթ-Խաթուն, որ է մեռեալ տղա հասակաւ, և զմիւս քուր իմ զԱզամաթն, որով յիշողացդ և յուսացելոցս ողորմեսցի Քրիստոս աստուած և նմա փառք յաւիտեանս, ամէն։

Ընդ որ միաբանք սուրբ ուխտիս զտէր Մանուէլ և զտէր Մկրտիչ կրաւնաւորքս, որ են զարթ և պայծառացուցիչ սուրբ ուխտիս, զի մեք և սոքա գրեալ լիցին ի գիրն կենաց, ամէն։ Զի էր թվականս Հայոց ՋԾԽԶ. (1497), որ գնաց Երուսաղէմ, և ի դառնալն եկ ի Բերկրի, և տվի ոսկել զՇարակնոցս, և Քրիստոսի փառք յաւիտեանս, ամէն։

332

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 6288

Նորոգող՝ Տիրաւագ
վայր՝ Թաւրէզ

173բ Բարեխաւսութեամբ սուրբ Աստուածածնիս և սուրբ կենսատու խաչին թողցէ զանցանս պարոն Ուլախաթունին՝ զներելին և զաններելին, զկամաւին և զանկամային։

Զի յոյժ հնացեալ էր սուրբ Աւետարանս, և ետ նորոգել զսա ի ժամանակիս, որ Էմատ—խան եկն Թավրէզ թվ. ՋԽԶ. (1497)։ Եւ որ հանդիպիք յիշէք զպարոն Ուլախաթուն և զիւր ծնաւղսն, և աստուած-ողորմի ացէք (իմա՝ ասացէք) նոցա։

174բ Եւ զիս՝ զչեմարժան ծառայս զՏիրատուն յաղաւթս յիշեցէք և ի շողքդ արժանի լիցիք արքայութեանն աստուծոյ։
Յիշեցէք զՇահրիարն և զամենայն արեան մերձաւորն իւր։

333

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 3530

ա

Գրիչ՝ Մատթէոս
վայր՝ Կողուց վանք

331բ ...Աստանաւր յանկ ելեալ աւարտեցաւ քառաբուխ և քառավըտակ աստուածախաւս սուրբ Աւետարանս այս ի թուաբերութեան Հայկազան տումարիս ՋԽԶ. (1497)ամին, ի սուրբ ուխտս ի Կողուց վանքն, ընդ հովանեաւ սուրբ Գրիգորիս և սուրբ Կարմիրակ Նշանիս, եւ ի յառաջնորդութեանս տէր Դանիէլի, ի դառն և ի վշտալից ժամանակիս, յորում ի խիստ և ի նեղութեան և ի չար ծառայութեան կամք ազգին նետողաց, դի յոյժ նեղեն և կեղ[եքեն զազգս քրիստոնէից ///*
332ա ...[Եւ արդ, ես՝] անարժան ծառայս ծառայիցդ աստուծոյ Մատթէոս սուտանուն աբեղայ, տեսի զփափագ և զսէր հաւատարիմ տանուտրոջն պարոն Գորգն զոր ունէր առ հոգևորսն, և տկար անձամբ յանձն առի կատարել զհայցուածս նոցա**։
[Դարձեալ, յիշեցէք ստացո]ղի սորա պարոն Գորգուն, և իւր կենակցին Մարգրտին, և իւր ծնաւղացն Մխիթարին և Շաղփաշին, և իւր զաւա-
332բ կացն, // և զհաւրեղբայրքն իւր զԿարապետ, զՄխիթարն, և զՅովանէս, և զյորդիք նոցին զէզդան և զՄիրան և Ջաֆարէն:

Բ

Ստացող՝ Մարգարիտ

Ես՝ Մարգարիտս դրել տըւի զսուրբ Աւետարանս և ետու զսա ի ձեռն Միքայէլ քահանային, դի այլ մարդու դաւէ չի լինի հետ սորա. և որ դառնա և յանդրքնի, նա նըզովեալ լիցի յաստուծոյ և յամենայն սրբոց***։

334

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 158

Գրիչ՝ Մատթէոս
վայր՝ Աղբամար

342բ ...Աստանաւր յանկ ելեալ աւարտեցաւ ... Աւետարանս այս ի թուաբերութեան հայկազան տաւմարիս ՋԽԶ. (1497) ամի, յանառիկ և ի տի-

---

* Ձեռագրից թերթ է ընկել։

** 14 տող պատարկ է թողնված ստացողի մասին լրացուցիչ տեղեկություններ գրանցելու համար։

*** Ավետարանը մի քանի տասնամյակ հետո (հավանաբար ԺԶ դարի սկզբներին) գնում ու նվիրում են Սխկոյ վանքին Մկրտիչն ու իր կենակից Շահգուլը։ Գնման և նվիրաբերման վկաները հիշատակվում են ստորև բերվող հատվածում։

րախնամ կղզիս Աղթամար, ընդ հովանեաւ սուրբ Խաչիս և սուրբ Սարգիս
զօրավարիս. եւ ի հայրապետութեան տեառն Ատոմի կաթողիկոսի. ի
դառն և ի վշտալից ժամանակիս, յորում ի խիստ և ի նեղութեան և ի չար
344ա ծառայութեան կամք ազգին նետողաց, // զի յոյժ կեղեն և կնղեքեն զազ-
գըս քրիստոնէից....

Լիակատար բերանով և ուղիղ մտաւք աստուած-ողորմի ասացէք
ստացողի սորա [Թումային, և իւր ծնաւղացն՝ Շատիպէկին և Մուլքանին.
Թէւդաւրին, և Խէրմէլիքին, և կողակցին իւրոյ Մուղալին, և իւր ծնաւղացն՝
Ազիզպէկին և Մարթային]*...

Դարձեալ, յերեսս անգեալ աղաչեմք, զիս՝ զանարժան և զմեղսամած
գծողս յիշեցէք ի Քրիստոս՝ զՄատթէոս անուն կրաւնաւոր, և ղծընաւղսն
344բ իմ // զԿարապետ և զԽոնձա-Խաթուն, և հաւրեղբաւրն իմ զտէր Յովանէս
եպիսկոպոսն, և զեղբայրն իմ զԱզիզբէկ, և զդեռաբոյս զաւակ նորին
զԴարման, և զՄերուն պահէ ի դառ սասմանէ, ամէն։ Եւ զուսուցիչն իմ
զտէր Յակոբ կրօնաւորն, զկենդանիքն և զհանգուցեալքն առ Քրիստոս, և
լի բերանով և ուղիղ մըտօք աստուած ողորմի ասացէք նոցա և ստացո-
ղին, գծողին և աշխատողացն...

Դարձեալ յիշեցէք ի Քրիստոս զՅովսէփ կրօնաւորն, որ յոյժ աշխա-
տութեամբ նկարեց զսուրբ Աւետարանս, աստուած իւր վարձահատոյց
առնէ զերկնից արքայութիւն և զանրաւ բարութիւնսն, ամէն։

335

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 3534

Գրիչ՝ Մատթէոս
վայր՝ Աղթամար

ա

350բ ...Աստանաւր յանկ ելեալ աւարտեցաւ քառաբուխ և քառավըտակ
աստուածախաւս սուրբ Աւետարանս այս ի թուաբերութեան հայկազան
տաւմարիս ՋԽԶ. (1497) ամին, յանառիկ և ի տիրախնամ կղզիս Աղթա-
մար, ընդ հովանեաւ սուրբ Խաչիս և սուրբ Նշանիս, եւ ի հայրապետու-
թեան տեառն Ատոմ կաթողիկոսի, ի դառն և ի վշտալից ժամանակիս, յո-
րում ի խիստ և ի նեղութեան և ի չար ծառայութեան կամք ազգին նետո-
351ա ղաց, զի յոյժ նեղեն և կեղ//եքեն զազգս քրիստոնէից։
...Այսպէս և [հաւատարիմ մայրն մեր Բէկի, տենչալի սիրով և փա-
փաքմամբ սրտի յաստի կենացս յուսահատեցաւ և անտի կենացն փա-
351բ փագեցաւ, եւ ըստացաւ]** // զաստուածախաւս կտակս զայս՝ արար ճարակ

«Ու են վկայք այսմ վաճառիս Միրզայ Մուստաֆէն, եւ եղբարն Մահմատն, և Մէլիք
Փաշշան, և բոէս Մարտիրոս» (էջ 334ա)։

* Ստացողի և նրա ազգականների հիշատակությամբ փակագծերի մեջ առած սույն հատ-
վածը, ինչպես և մի քանի այլ հատվածներ, որ կրկնություն լինելու պատճառով չընդօրինակե-
ցինք, գրված են մի այլ գրչի՝ «անարժան Գրիգորի» ձեռքով։

** Փակագծերի մեջ առնված այս և հաջորդ հատվածները, գրչի կողմից դատարկ թողնված
տողերի վրա, գրանցված են այլ թանաքով ու ձեռագրով։

փրկութեան հոգոյն իւրոյ... Եւ ետ զսուրբ Աւետարանս գծագրել ջերմեռանդ սիրով հաւատարիմ և աստուածասէր [և անզաւակ մայրն մեր Բէկի] ի հալալ վաստակոցն իւր, յիշատակ բարի հոգոյ իւրոյ, և ծնաւղացն իւրոյ [հօրն Ըռստակիսին, և մօրն Խռնձին, և եղբարցն Աշրաֆին և Դարմանին, և քուերցն Գուլըստանին և Շահփշին, ամէն]։

Իսկ ես ... Մատթէոս սուտանուն աբեղայ տեսի զփափագ և զսէր հաւատարիմ [և անորդի մօրն իմոյ Բէկուն], զոր ունէր առ հոգևորսն, և տկար անձամբ յանձն առի կա[տարել ///։

Բ

Նկարիչ՝ Յովսէփ

13բ ԶՅովսէփ Նըկարօղ սուրբ Աւետարանիս յիշեցէք ի Քրիստոս և աստուած ողորմի ասացէք։

336

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Տիրայր եպս., Ցուցակ Օքսֆորդի Բոդլեան գրատան, Ms. Arm. E. 1
Երևան, Մատենադարան, «Անհատական արխիվներ», թղթ. 120
էջ 943—848

Գրիչ՝ Գրիգոր
վայր՝ Ախթամար

283ա–286ա ...Զոր տեսեալ և իմացեալ զսորա անճառելի աւետիքն և զահագին զսպառնալիքն և զամենեցուն զփրկագործութեան խորհուրդ ամէնաւրհնեալ և հոգիացեալն ի գործս ամենայն առաքինութեանց Ստեփանոսն. զարհուրելով ի սպառնալեացն և փափաքելով աւետեացն ստացաւ զանառիկ մեծութիւնս և զանկողոպտելի գանձս՝ սուրբ Աւետարանս յիշատակ բարի իւրն, և ծնաւղաց իւրոց* Գրիգորին և Թուրվանդին, և եղբարցն Միրանշին, և որդոյ նորին Մաղսուդին, եւ հաւրեղբաւրն Շաֆարին, եւ մեծ պապուն Կարապետին, և Նւատշին. և այլ ամենայն արեան մերձաւորաց՝ կենդանեացն և հանգուցելոցն առհասարակ...

Ես Ստեփանոսս ստացայ սուրբ Աւետարանս ի հալալ և յարդար վաստակոց իմոց յիշատակ հոգոյ իմոյ, և կենակցին իմոյ Շնոհվորին, և դստերն Մեխրուրանին, և Գուխարին, Փրնջուն, և Խանումին, և ջոջ մամուն Անանցին, և փեսային իմոյ Ստեփանոսին, և Մխիթարին, և որդոյն Թոռոսին, աստուած անփորձ կենաւք պահէ զսոսա, ամէն։

Եւ արդ, ես յետինս ի կրաւնաւորաց և անպիտան և անարժանս ի մանկունս եկեղեցւոյ, և անիմաստս ի գիր գրչութեան Գրիգոր սուտանուն աբեղա շնորհիւ տեառն սկսայ և ողորմութեամբն նորին կատարեցի զսուրբ Աւետարանս ի Թուականիս Հայոց Մեծաց ՋԽԶ. (1497), ի յաստուածապահ աթոռս Ահթամար, ընդ հովանեաւ երկնանման և պայծառազարդ սուրբ Խաչի տաճարիս, և ի հայրապետութիւն տեառն Ատոմ կաթողիկոսի։

* Տասը տող դատարկ է թողնված։

Արդ, որ ճաշակէք յաստուածային բուրաստանէս և յամենալի սեղանոյս, և որք պատահիք սըմա տեսութեամբ կամ ընթերցմամբ՝ յիշեսջիք յաղաւթս ձեր և ի սոսկալի ժամ սուրբ պատարագին Ստեփաննոսն *և զկենակիցն իւր, և մեղաց թողութիւն խնդրեցէք ի Քրիստոսէ, զի ողորմածն աստուած ողորմութեամբ շնորհեսցէ մեզ և ձեզ, ամէն, և զծնաւղսն իւր. և զամենայն վերոյգրեալսն ի սմա...*

Ընդ նոսին աղաչեմ և յերեսս անկեալ պաղատիմ յիշման արժանի առնել զանպիտան դրիչս, և զծընաւղսն իմ զՍարգիս *և* զԽալիմ, *և զեղբարքն իմ, նաև զվարպետն իմ, որ ուսոյց մեզ զարուեստ գրչութեան, յիշեցէք ի բարին Քրիստոս... Այլ և աղաչեմ անմեղադիր լինել խոշորութեան գրիս և սխալանաց, զի անընդունակ եմ արուեստի գրչութեան և բազում մեղաց ցընորիւք պաշարեալ, այլ ի սիրոյ հարկեալ և սիրով վճարեալ...*

337

ԱԻԵՏԱՐԱՆ

Վիեննա 62, Յ. Տաշեան Ցուցակ, էջ 284—285

Գրիչ՝ Յովհաննէս
վայր՝ Հիզան քաղաք

303բ— *...Ուստի եւ տեսեալ զսորայս անճառ փրկագործութեան խորհուրդ*
305ա *ոմն ի լուսածնեալ զարմից սրբոյ Սիոնի* Խուդադար *անուն կոչեցեալ, զոր ի վաղուց հետէ ցանկայր այսմ աստուածախաւս սուրբ Աւետարանիս. եւ ետուր զսա գրել յիշատակ հոգւոյ իւրոյ, եւ ծնողաց իւրոց* Դաւթին[*] *եւ* Ջուհարին:

Արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի մեծ թվականիս Հայոց ՋԽԶ. (1497), ի կաթողիկոսութեան հայկազեան սեռի տեառն Սարգսի, *եւ ի մերոյ կաթողիկոսութեան Աղթամարայ տէր* Ատոմի, *զոր տէր աստուած Իսրայէղի պահպանեսցէ անսասան զաթոռ հայրապետական եւ զթագաւորական մերոյ ազին։*

Դարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս զԽուդադարն, *եւ զծնօղսն իւր* զԴաւիթ *եւ* զՋուհարն...[**]

Դարձեալ ... յիշեցէք ի Քրիստոս զփծուն գրիչս զՅովաննէս *քահանայ, եւ զծնաւղքն իմ* զՄկրտիչ *քահանայն եւ* զՇամամն, *եւ զեղբայրն իմ* զԶգեկիէլ, *որ մականուն* Քաւթաւթ *կոչի, եւ զամենայն արեան մերձաւորս մեր...*

Եւ արդ, կացցէ Աւետարանս ի ձեռն տէր Աստուածատրուն, *յիշատակ* Խուդադարին, *եւ ծնօղաց իւրոց* Դաւթին *եւ* Ջուհարին, *եւ իմ հօրեղբօր* Ծարունակին, *ամէն, ի դուռս սուրբ եկեղեցոյս, որ կոչի սուրբ Գորգ, ի գիւղս որ կոչի* Որձակ: *Եւ մի ոք իշխեսցէ զսա ծախել կամ գրաւել...*

Եւ արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի քաղաքիս որ կոչի Հիզան, *ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնին, եւ սուրբ Սարգսի զօրավարին եւ որ-*

---

[*] *Այս և հաջորդ (Ջուհար) անունից հետո մեկական տող դատարկ է թողնված։*

[**] *Հրատարակիչը հայտնում է, որ չարունակությամբ եղած անունները հետագայում ջնջվել և վրաները գրվել են նոր անուններ։*

գոյն նորա Մարտիրոսին, եւ սուրբ Յարութեան, եւ սուրբ Գէորգեայ, որ է սակաւ մի հեռի, ձեռամբ Յովանիսի, որ չէ յիշելի։ Որք հանդիպիք սմա կարդալով կամ աւրինակելով անմեղադիր լերուք խոշորութեան գրիս, զի կայր մեր այս էր։

Դարձեալ, կրկին անգամ աղաչեմ զձեզ յիշեցէք ի Քրիստոս ղատացող սուրբ Աւետարանիս զփոխդիր Խուդադարն եւ զծնօղքն իւր...

338

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 7563

Գրիչ՝ Յովանէս
վայր՝ Ամ գիւղ

...Արդ, կատարեցաւ աստուածախաւս և տիեզերաքարոզ Աւետարանս ի խնդրոյ պատուական քահանայս տէր Կիրակոսն յիշեցէք ի Քրիստոս, և հայրն Մարտիրոսն, և մայրն զՄարիամն, և զկենակիցն իւր զԱլթուն, և զաւակն իւր Ռըստակէսն. Հայրապետն և Պետրոս, Մելքիսէթն, Մարքէն. Շնոխուորն, և եղբայրն իւր Սահակ, և զաւակն իւր Սադաղէն, Միխթարն. Առաքելն, Տաւնապետն, Յոհանէսն, Թասուխն, և կենակիցն Թամարն, և միւս եղբայրն Մկրտիչն, և կենակիցն Խայոցն, և զաւակն իւր զՔաֆուռն, զԾղիսէն, և զմիւս եղբայրն զԳրիգորն, և զկենակիցն զԱլթուն, և զաւակն իւր զՅակոբն. և զԳոհարն, և զմիւս եղբայրն զԽաչատուրն, և զկենակիցն իւր զԹամարն, և զամենայն արեան մերձաւորս, և որ աստուած-ողորմի ասէ աստուած իւրն ողորմի, ամէն։

284բ Եւ արդ, ես՝ ունայնս ի գործոց բարեաց անուամբ Յովանէս և մականուն քահանա, որ անուամբս եմ և եթ և ոչ արդեամբք, որ ձայնիւ բարձրացեալ և հոգով կորացեալ, գրեցի զսուրբ Աւետարանս ի գեաւղս որ Ամ կոչի, ընդ հովանեաւ սուրբ Յակոբայ հայրապետին։ Եւ աստուած-ողորմի ասացէք հաւրն իմոյ Դանիլին, և մաւրն Գոհարին, և իմ եղբայրցն Շահաբին, և Թումին, և Աղշին, Դաւլուաթշին, և քուերն Թուրուանդին, և ամենայն արեան մերձաւորացն աստուած ողորմի ասացէք...

Ի թվականիս ՋԽԶ. (1497) գրեցաւ։

Եւ արդ ... տէր Կիրակոսն, և զհայրն իւր զՄարտիրոսն, և զեղբայրքն իւր Սախակն. զՄկր[տի]չն, զԳրիգորն, և զԽաչատուրն, և զմայրն իւրեանց զՄարիամ, և զամենայն արեան մերձաւորս...

339

ՈՍԿԵՓՈՐԻԿ ԳՐ. ՏԱԹԵՒԱՑԻՈՅ ԵՒ ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՏՕՄԱՐԻ ՅԱԿՈԲԱՅ ՂՐԻՄԵՑԻՈՅ

Յ. Թոփճեան, Ցուցակ Արմաշի 7, էջ 36

Գրիչ՝ Գրիգոր Տարօնեցի
վայր՝ Կայիփոսի վանք

245 Փառք... գրեցաւ գիրքս որ կոչի Վերլուծութիւն պարապմանց սրբոյն Կիւրղի ասացեալ ընդդէմ երկաբնակաց զոր եւ արարեալ է զվերլուծու-

թիւնս զայս Գրիգորի քաջ հռետորի և տիեզերահռչակ վարդապետի, ի խնդրոյ Գէորգեա քաջ փաղիրային և մեծ րաբունոյն։ Եւ գրեցաւ սա ձեռամբ իմով՝ անարժան եւ սուտանուն աբեղիս Գրիգորիս, որ եմ աշխարհաւ Տարանեցի ի Վանացն Գլակայ։ Արդ, գրեցաւ վերլուծութիւնս ի թուականութեանս հայկազան տոմարի ՋԽԶ. (1497), ի գաւառս Եկեղեաց որ Եզրնկայ, ընդ հովանեաւ սրբոյն Յակոբայ և սուրբ Սիոնի, որ Կայիփոսի վանք կոչի, ի համալսարանս Յովհաննէս քաջ րաբունապետին, որ է աշխարհաւ Համշինեցի, և յառաջնորդութիւն տէր Ներսեսին՝ որդոյ խոճայ Ասարպէկին։

340

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Նոր Ջուղա 524, ՄՏՄ, ՄՏԱ

Գրիչ՝ Ստեփանոս
վայր՝ Տարաւնոյ Եղրդու վանք

238ա ...Գրեցաւ աստուածախաւս և աւետաբեր սուրբ Աւետարանս ի թուիս Հայոց ՋԽԶ. (1497), ձեռամբ անարժան և մեղսաթաւալ գրչի Ստեփանոսի, ի գաւառն Տարաւնոյ, յերկնահանգէտ սուրբ ուխտիս և ի հրեշտակացոյց մենաստանիս Եղրդու կոչեցեալ, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնին և Յովանու Մկրտչին, և սուրբ Ստեփանոսի Նախավկային, և սուրբ Գրիգոր մերոյ լուսաւորչին, և Աւրհնաբուղ սուրբ շիշ իւղոյս, և Արծուաբեր սուրբ Նշանիս՝ ներկեալ արեամբն Քրիստոսի, ի հայրապետութիւն տէր Սարգիս կաթողիկոսի և յառաջնորդութիւն սուրբ ուխտիս տէր Պետրոս եպիսկոպոսի, և նորակնունք տէր Յովանէս եպիսկոպոսին և այլ միաբանիցս՝ մեծի և փոքու առհասարակ։

...Յիշեցէք ... զընտրեալ և զարժանաւոր, զպատուական և զկուսակրաւն աբեղայն զտէր Աստուածատուրն, որ գնեաց զԱւետարանս յիշատակ իւր հաւրեղբաւրն տէր Թորոս երիցուն, և իւր կողակցին Դիլշատին, և իւր փեսային Կարապետին և Սաշշու (՞)։

341

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԳՐԵԱՆՑ ԴԻՈՆԻՍԻՈՍԻ ԱՐԻՈՊԱԳԱՑՒՈՅ

Երևան 114

Գրիչ՝ Մաղաքիա Բաբերդացի
վայր՝ Եկեղեաց գաւառ, Կապոսի վանք

450բ ...Արդ, գրեցաւ մատեանս սուրբ ի գաւառս յԵկեղեաց, ի սուրբ յանապատս Կապոսի, ի դուռն սուրբ Յակոբի և այլ սրբոցն, և առաջնորդութեան տէր Ներսէս սրբազան կրաւն[աւոր]ի, թուաբերութեանս Հայկազան տումարի Ջ. (900)-երորդի, քառասուներորդի և Զ. (6)-երորդի (1497)։ Ես՝ մեղաւորս՝ զառածեալս և հողոյ հաւասարեալ խըխայթեալ Մաղաքիաս Բաբերդացի, յոգնաբաղձ տենչիւք ցանկացեալ հոգւով ի սէր

այսր մատենի՝ գրեցի զսա մեծաւ չարչարանաւք և տաժանմամբ, ի վայելումն վարժման մանկանց Սիովնի, և ի պայծառութիւն սուրբ և կաթողիկէ եկեղեցւոյ զարդ և գանձ անդրժելի։ Վասն որոյ աղաչեմ զամենեսեան զգաստ սրբազանիցդ, յորժամ պատահիք սուրբ մատենիս կամ ընթեռնելով կամ այլ ինչ կերպիւ, թէպէտ որ չեմ արժանի յիշելոյ, այլ յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր զիս, և զծնաւղսն իմ՝ զհայրն իմ զզԱմիր-Գրիգորն, և զիւր եղբայրն զզԱմիր-Սմանդարն, և զմայրն իմ զԴշխոյ-Մելիքն.
451ա // և զեղբայրն իմ զզԱմիր-Ջիհանն, և զիւր որդիքն, և զմիւս եղբայրն իմ՝ զխուպիճանն. որ երիտասարդ հասակաւ առ Քրիստոս գնաց և մեծ սուք եթող և լաց և հառաչ, և զամենայն արեանառու մերձաւորս իմ, հանդերձ ամենայն զարմաւք համայնաւք…

342

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երուսաղէմ 298

Ն. Պողարեան, Ցուցակ, Գ, էջ 139—140

Գրիչ՝ Մաղաքիա
վայր՝ Կապոսի վանք

640ա—…Արդ, ես Մկրտիչ աբեղայս և տրուպս ի մէջ ընկերաց* զայս ամե-
644ա նայն զմտաւ ածի և յիշեցի զայն, որ ասէ, թէ Երանի որ ունիցի զաւակ ի Սիովն և ընտանեակ յԵրուսաղէմ, և ետու գրել զկենսունակ սուրբ Աւետարանս յիշատակ ինձ և ծնողաց իմոց և հարազատ եղբարց իմոց**։

Արդ, գրեցաւ ի թուականութեանս Հայոց Ջ. և ԽԶ. (1497), ի գաւառս Տեկեղեաց. ի սուրբ անապատս Կապոսի, ի դուռն սրբոյն Յակոբայ և այլ սրբոցն, և ի դասակալութեան վանացս մեծ և քաջ րաբունապետին մերոյ Յովանիսի, որ յայսմ ամի առ Քրիստոս փոխեցաւ և զմեզ որբ եթող։ Եւ յառաջնորդութեան սուրբ ուխտիս տէր Ներսէս կրաւնաւորին և այլ բազմահաւար կրաւնաւորացս։

Արդ, աղաչեմ զձեզ, ո՛վ մանկունք նոր Սիովնի, զվերոյգրեալսն զյիշման արժանին և զքաջ րաբունապետն մեր և զտէր Ներսէսն և զայլ կրաւնաւորսն։ Որք հանդիպիք այս սուրբ Աւետարանիս կարդալով և կամ աւրինակ գնելով յիշեցէք ի մեղսաքաւիչ յաղաւթս ձեր զվերոյգրեալսն, մանաւանդ զսրբասէր և զառաքինասէր զՄկրտիչ աբեղայն, որ ստացաւ զսուրբ Աւետարանս ի հալալ ընչից իւրոց և արդար վաստակոց իւրոց, յիշատակ իւր, և ծնաւղաց իւրոց՝ հաւրն իւրոյ Խաչատրին և մաւրն իւրոյ Թուրուանդին. և եղբարցն իւրոց Կարապետին և Եղիազարին և Դալըստին, և որք յիշէք յիշեալ լիցիք ի Քրիստոսէ աստուծոյ մերոյ։

Նաև զբազմամեղ ոգիս և զանպիտան և զանարժան գրչիս զխրխայթեալ Մաղաքիաս յիշեցէք ի սուրբ յաղաւթս ձեր միով տէր-ողորմայիւ, և միոյն հազարապատիկ և դուք յիշեալ լիջիք ի Քրիստոսէ աստուծոյ մերո, ամէն։

---

* Հրատարակիչը հայտնում է, որ «Երեք կարճ տողեր քերված են և տեղը առանց գրված տարբեր բոլորգրով»։

** Երեք տող դատարկ։

343

ՍԱՂՄՈՍԱՐԱՆ

Երևան 7945

ա

Ծաղկող՝ Սիմէոն
վայր՝ Եզնկա

11բ Յիսուս Քրիստոս՝ բան եւ որդի,
Որ կոչեցար որդի Դաւթի,
Յորժամ փառօք գաս Հայրենի
Եւ դասք սրբոց ընդ քեզ լինի՝
Զտէր Յովանէսն մեծ արհի
Արա փառաց քո արժանի,
Եւ Սիմէոնս որ ծաղկեցի,
Զարմօքն իւր հաղորդ լինի*։

բ

Գրիչ՝ Մեսրոպ

Նա Զստացւող գրոցս զտէր Յովհաննէս արքեպիսկոպոսն յիշեսջիք և զյետնեալս՝ զփծուն գրիչս զՄեսրոպ աբեղայս։

գ

66բ—67ա Բազում տրտում է զիս առեր
Եւ ստուծոյ ահն է պատեր,
Մեղքս է անթիւ, որ չկայ եզեր
Հոգիս մեղաւք է ըմբռներ։

դ

84բ—85ա Ո՞վ քահանայքդ սրբազան,
Սարկաւագունքդ արիական,
Յորժամ երգէք զսաղմոսս Դաւթեան՝
ԶՄեսրոպս յիշեցէք առ տէրն ամենայն։

ե

86բ—87ա Արդ, ես՝ Մեսրոպս եղկելի,
Տարակուսեալ կամ ի վշտի,
Ճար մի պիտէր ինձ խրատի,
Մինչ մեղացս դարձ լինի,
Հոգիս յախտից թեթևասցի։

զ

162բ—163ա ՈՀ վասն <վասն> դառն ատենիս
Եւ տրտմութիւն է Եզնկիս՝
Մահ տարաժամ պատուհասիս
Եւ յարաժամ որոգայթիս։

* Գրված է երկաթագիր տառերով Դաւիթ մարգարէի պատկերը երիզող կապույտ ծապավենի վրա, սպիտակ ներկով։

է

165բ—166ա Բարունապետն Համշենցի
Երկրորդ անյաղթ հռետորի
Հրաման եհաս տեառն արարչի
Վաղճանն եղև ի յայսմ ամի*,
Մահտարաժամ որոգայթի
Ծածկեաց զլոյսն ի գրուանի,
Լռեաց բարբառ քաղցր բանի
Յաշակերտացս զ[եղկե՟]լի։

ը

171բ—172ա Մահուն երկիւղն է զիս պատեր
Եւ գժոխոց ահն եմ անկեր
Հոգով մտաւք տարակուսեր,
Տոռունք մեզաց զիս պարփակեր։

թ

187բ—188ա Յոյժ տատանի միտքս հետ չարի
Ի յարկածից սատանայի
Յամէն ժամու և սահաթի
Սուտ աշխարհիս անցաւորի։

ժ

199բ—200ա Արդ, ես Մեսրոպս ի Նուաստից,
Որ դեգերեալ եմ ի զբաղից
Ազգի-ազգի փորձի դիւից
Որ միշտ պատրեն զիս յաղաւթից**։

* Յովհաննէս բարունապետ Համշենցին վախճանվել է 1497 թվականին (տե՛ս նախորդ երկու հիշատակարանները)։ Ըստ այդմ էլ անթվական այս հիշատակարանը տեղադրում ենք 1497-ի թվաշարքում։

** Համանման բովանդակությամբ չափածո հիշատակագրություններ, որոնք ոչ մի նորություն չեն ավելացնում գրչի և ձեռագրի գրության հանգամանքների մասին բերված հիշատակագրությունների մեջ եղող տվյալների վրա, կան նաև ձեռագրի ստորև նշվող էջերի ներքին լուսանցքներում՝ 25բ—26ա, 49բ—50ա, 62բ—63ա, 69բ—70ա, 71բ—72ա, 79բ—80ա, 90բ—91ա, 99բ—100ա, 102բ—103ա, 104բ—105ա, 105բ—106ա, 139բ—140ա, 146բ—147ա, 150բ—151ա, 153բ—154ա, 157բ—158ա, 159բ—160ա, 168բ—169ա, 179բ—180ա, 181բ—182ա, 184բ—185ա, 186բ—187ա, 189բ—190ա, 191բ—192ա, 192բ—193ա, 194բ—195ա, 197բ—198ա, 201բ—202ա, 205բ—205ա, 207բ—208ա, 210բ—211ա, 211բ—212ա, 213բ—214ա, 216բ—217ա, 218բ—219ա, 219բ—220ա, 220բ—221ա և 223բ—224ա։

344

ՄԱՇՏՈՑ

Գ. Սրուանձտեանց «Թորոս Աղբար» Բ, էջ 305
Կամախ, Թադէոս առաքեալի վանք

Գրիչ՝ Կիրակոս
վայր՝ Խարտիշարայ վանք

Գրեալ ի սուրբ անապատն Խարտիշարայ վանք, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնին և սուրբ Կարապետին և սուրբ Սարգսի զաւրավարին, ի թու. Հայոց ՋԽԶ. (1497), ագոստոս ամսոյ ԻԲ. (22), առ ոտս Ստեփաննոս քաջ րաբունապետի և իւր եղբաւրորդոյն Յովհաննէս Հայրապետին... յիշեցէք... զԿիրակոս կրաւնաւոր փծուն գրիչս...

345

ՏԻՍԱԿԱՆ ՄԱՏԵԱՆՔ

Երուսաղէմ 265
Ն. Պողարեան, Յուցակ, Գ, էջ 63—64
(Հմմտ. Մ. Աղաւնունի «Միաբանք և այցելուք Երուսաղէմի», էջ 196)

Կազմող՝ Կարապետ

2 Ի Կարապետ փակակալէ
Սուրբ Յակոբայ սպասաւորէ...
Մեք ի վերինն յԱրեւելէ,
Ի գաւառէն Վայի-ձորէ,
Ի բնիկ գեղջէ յԱյրեբնեցէ.
Ի վանք նորա մեր սընեալ է,
Մեր ազգականքն ամէն անդ է,
Ջտէր Մելքիսէթն ընտրեալ ազգէ,
Որ մեզ քեռի սայ յորջորջէ,
Այլ և յիշէք ձեր սուրբ սրտէ։
Բայց մեք եկայք ի Սաղիմէ,
Երկրպագել փրկչին մերմէ,
Եւ մեր տեսեալ զերգս ի Դաւթէ՝
ԶՍաղմոսարանս որ եղծեալ էր,
Ըստ իմ կարեացս զսա նորոգէ,
Զկազմել սորա և զաւլէ։
Որ Հանապազ յատեանն երգէ,
Որ զողորմին սորա ասէ,
Յառաջիկայիցն և ի յետնէ,
Ախմարամիտս զձեզնէ խնդրէ՝
Խնամով պահէք զդա ի ձեթէ և ի մոմէ։
Ի թվին Հայոց ինն Հարիւրէ,
Քառասուն վեց յաւելորդէ (1497)
Նորոգեցաւ սայ ի մերմէ,
Ի Կարապետ փակակալէ,

Զեր ամենեցուն հնազանդ հողէ,
Զմէկ ողորմին ձենէ խնդրէ,
Տէր մեզ և ձեզ ձրի տայէ,
Զարքայութիւն ձեզ պարգևէ
Ի մեծ աւուրն այներեկէ։

346

ԳՐՈՒԹԻՒՆՔ ԳՐԻԳՈՐԻ ՆԱԶԻԱՆԶԱՑԻՈՅ*

Երևան 112

Գրիչ՝ Յոհանէս
վայր՝ Եկեղեաց գաւառ, Կապոսի վանք

ա

182ա ...*Արդ, գրեցաւ գիրս մեծի աստուածաբանին Գրիգորի ի յամի Ջ. հարիւրերորդի և չորից տասանց և վեցեակ թուի (1497), ձեռամբ ներգեւեալ ոգու և թարմատար գրչի՝* Յոհանէս *սուտանուն աբեղի...*

182բ ...*Արդ, գրեցաւ ի վանս* Կայիփոսի, *ի դրունս սուրբ Յակոբա և սուրբ Սիոնի, ի յառաջնորդութեան տէր* Ներսէսի *սիրասնունդ, յոյժ գովելի խնամակալ որբոց, սորին յիշատակն ալրհնութեամբ եղիցի, ամէն։ Նաև զերիցս երանելին* զՅովանէս *բաբուն արին, որ յայսմ ամի հանգեաւ ի Քրիստոս Յիսուս։ Աւա՜ղ, աւա՜ղ.*

Ուրախութեամբ սկիզբն առի
Եւ տրտմութեամբ յաւարտ հասի,
Քանզի ոչ ժամանեաց բաբուն արի
Բացայայտող այսմ տառի,
Ակն պայծառ և հրաշառի,
Աստուածաբան հիանալի,
Վեհ, իմաստուն և գովելի,
Այսաւր մահու նա պարուրի։
Աղբիւրն քաղցր ախորժելի
Զովացցնէր ղպասկեալ հոգի,
Ցամաքեցաւ նայ այսմ ամի,
Որ և բնաւ ոչ երևի։
Արեգականն նմանի
Զլոյսն պայծառ յինքն ունի,
Էջ ի նէրգին կիսագընտի՝
Խաւարեցոյց ղմեզ՝ զեղկելի։
Աւաղ զրկանացս։

---

* *Ձեռագրի երկրորդ մասում ընդօրինակված է Կիւրեղ Աղեքսանդրացու «Գանձուց գիրքը», այդ մասի հիշատակարանը տե՛ս 1498-ի թվաշարքում։*

Г

164ր Տէր Մաղաքէ դու աննման,
Քաջ րաբունի յաճախաբան
Զփոխերուս զառաջս զամէնն
Զձայնն լսէ զերանական,
Աւրհնեալ եկեալ դու յաւիտեան։

347

ԳԱՆՁԱՐԱՆ

Ա. Սիւրմէեան, Ցուցակ Հալէպի. Ա, 71, էջ 150—151

Գրիչ՝ Վրթանէս Արեելցի
վայր՝ Երուսաղէմ

577 *Փառք ... որ ետ կարողութիւն տկար ոգւոյ* Վրթանէս *անարժան կրաւնաւորի հասանել յաւարտ Գանձարանիս, յամի Հայոց թվականի ՋԽԶ. (1497), ի դառն և անբարի ժամանակի...*

...Սուրբ վարդապետն Գրիգոր [Խլաթեցի] *մեծաւ տաժանմամբ ի հողս անկեալ ժողովեաց զպիտանի գանձերս և եդ կարգաւ ի միում տփի զասացեալս ի հոգէկիր արանց յառաջնոց և յետնոց, և ինքն զթերին ելից, որոյ յիշատակն աւրհնութեամբ եղիցի...*

Արդ, այսոսիկ ցանկացեալ եղև բարէմիտ և սրբասէր տէր Աւագ *երէցն, և ետ գրել զսա եռափափաք և սիրատարփ հոգով յիշատակ իւրն, և ծնաւղաց իւրոց՝ հաւրն* Ստեփանոսին *և մահդասի մաւրն իւրոյ* Լուսնին, *և հանգուցեալ եղբաւրն մահդասի* Կարապետին, *և միւս այլ եղբաւրն պարոն* Զգօնին*, *և երէցկնոջն* Եղներին, *և ծաղկեալ զաւակացն* Ոհանէս *դպրին և* Գրիգորին, *և քոյր սոցին* Շնոնորին, Մարիամին, *և* Սիմոյին: *Զոր տէր աստուած վայելել տացէ ի յայսմ աշխարհի և ի հանդերձեալն՝ զերկնից արքայութիւնն տացէ, ամէն։*

Եւ ես՝ անարւեստ և անարգս Վրթանէս *աբեղայս յ*Արեելիցի, *և յ*Արարատ *գաւառէ, ի տեղի չարչարանաց սուրբ Լուսաւորչին Գրիգորի, յիշեցէք և ղծնաւղսն իմ ըզ*Մկրտիչն *և զ*Նուկբարն. *սկսայ և յաւարտ հանեցի նոցին կամաւքն և բարի կամաւք ստացաւղի սորա տէր* Աւագին:

Եւ արդ, գրեցաւ սա ի քաղաքս սուրբ Երուսաղէմս, *ընդ հովանեաւ սուրբ Յակոբիս և այլ սուրբ տնաւրինականացս Քրիստոսի, յամս հայրապետութեան Հայոց* Ոհանէս *կաթողիկոսի և եպիսկոպոսութեան տէր* Մարտիրոսի, *և ըռէիսութեան* Յովանիսի Կուզ *կոչեցելոյ և* Մուզատիմին, *որ սուրբ Յակոբայ զլուխն նորոգեցին և զԾնունդն շինեցին տրաւք քրիստոնէից, և փակկալ սուրբ Յակոբայ տէր* Կարապետին, *և սուլդանութիւն* Մսրայ՝ *ոչ ոք կայր, զի մեծ սուլդանն սատակել էր և որդի նորա ոչ կարէր թագաւորել, զի աւէին թէ չէ արժան. այլ աստուած ի բարին կատարէ, ամէն...*

---

* *Ցուցակի հրատարակիչը հայտնում է, որ անունը բերված է։*

ՋԽԷ 1498

348

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Նրչկան գիւղ, Իրան, Փերիա, ՄՏՄ*

Գրիչ՝ Բարսեղ
վայր՝ Քաջբերունիք.
Ասլիսնակ գիւղ

(5) Արդ, բարոյ ամենայն ոք ցանկայ, ոմանք մասանց և այլք բոլորին։ Աստուածասէրն և դերազունիքն, ամենօրհնեալն և հոգիացեալն ի գործ ամենայն առաքինութեան կինն Թուրվանղէն՝ տեսեալ զսորա անհաղին սպառնալիքն և զանճառելի .ւսետիքն և նռափափաք սրտիւ և յաւժար ... կամաւք ստացաւ զսուրբ Աւետարանս յիշատակ իւր և հասարաթամահ որդոյն իւրոյ՝ փեսա Պուտախին, որ էր որբ և էղզար(՞)մնացեալ ի հօրէն իւրմէ ի պարոն Սարգսէն, որ էր խիստ գովելի և իմաստուն և սիրելի ամենեցուն. որ և նա թուխ մուրուաւք խեղճ մեռաւ և հասարաթով եթող սուգ ընդանեաց իւրոց՝ սա այս դեռաբոյս պատանիս, որ մնաց ժառանգ ի բարի հօրէն իւրմէ. և սա տարաժամ մահով և կարճամահ և մանկամեռ փոխեցաւ ի քրիստոս։ Եւ ողորմելի մայրս՝ Թուրվանղէն զայս /// սորոյ խոհեմութիւն արիութիւն ողջախոհութիւն և արդարութիւն և այլ բազում պատճառս յորս գաղափարի չորս գլուխ աւետարանիչքս։ Զի թէպէտ բազում բանք, որ երևին ի սա ներհակ միմեանց, այլ քաջ ճշմարիտ և յոյժ միաբանք միմեանց։

(3) ամենայն անասելի կսկիծ տեսեալ և դառն սրտում կենօք և լալոտ աչօք անցոյց զսակաւ ժամանակս, և ապա՝ հետ Բ. (2) ամաց՝ խեղճ ողորմելի մայրն Թուրվանղէն ... փոխեցաւ ի հանգիստ, և եղաւ առ սիրուն որդոյն Պուտախին, և Ամիր-Սարգսին, վասն որոյ ամենեքեան ուղիղ սրտիւ և լի բերանով աստուած-ողորմի ասացէք հասարաթամահ շողպատկեր Պուտախին. և հօր և մօր նորին, ամէն։ Եւ զմնացեալ յիշատակս նոցա զպարոն Ջաջուն, և զծնողս իւր՝ զոէս Յովաննէսն և զխաթուն-Մէլիքն. որ յայսմ ամի երկուքն փոխեցան ի Քրիստոս՝ ի միում ամոան, և վասն որոյ աստուած ողորմի ասացէք։ Այլ և Թուրվանղին դստերն՝ Գուլիմսուն, որ և նա ի սոյն ամի՝ հարսն փոխեցաւ ի Քրիստոս, և մնացեալ դստերացն Թուրվանղին՝ Բէկի-խաթունին և Պստիկ-խաթունին /// Գուլիմսրին, որ երեք ամսէն պսակած հասարաթամահ եղև, և զկենդանի յիշատակս նոցա զպարոն Միբայէլն, և զծնողսն իւր, և զոէս Մկրտիչն, և զԳուլիմսրին. այլ և զմայրն Մուղամն և /// Ղադամ /// զՄիբայէլն, և զամու-

---

* Հիշատակարանի 6-րդ և 7-րդ հատվածների սխալաշատ ընդօրինակությունը տպագրված է Հ. Տեր-Հովհանեանցի «Պատմութիւն Նոր-Ջուղայի» աշխատության Բ հատորում (Ն. Ջուղա, 1881, էջ 304—305)։

սինն իւր զնուբարն, որ գնաց առ աստուած Գ. (3) զաւակօք, և զմիւս կենակիցն իւր զԹամսի-խաթունն, և զնորաբողբոջ զաւակս նորա զՇախզադէն և զՇաղաւաթն ...զնոր տանուտէրն զպարոն Ջաջուռն, որ տղայհասակ՝ Ի. (20) ամաց՝ ի տանուտրութիւն հաստատեցաւ, և է ձեռնաւոր գեղիս։

(Թ) Արդ, յանկ ելեալ աւարտեցաւ աստուածախօս և աւետաբեր սուրբ Աւետարանս ի Թվ. ՋԽԷ. (1498) ամին, ի գաւառս Քաջբերունի, ի գեաւղս Ասպիսնակ, ընդ հովանեաւ սուրբ Ստեփանոսի և սուրբ Երրորդութենիս։

Եւ արդ, յայսմ ամի յորում թվականն էր ՋԽԷ. (1498) և տանուտէր տարոյ կոյսն, ի ձըմըռնային սառնասառոյց ժամանակի, որ էր աւր Սահմի-փետրւար ամսոյ**, եղև փորձութիւն և նեղութիւն Հայոց ազգիս, զի արեանարբու և գազանաբարոյ զօրքն խմայէլեան և հեծեալքն Պարսկաստանից շրջեցան ի Հայաստան աշխարհն։ Նախ ի գաւառն Վասպուրական՝ ի Վան և յՈստան անթիւ բազմութիւնք հեծելոց, որ էր ԺՌ. (10,000), ընդ ինքեանս ունելով զնորընծայ փադշահն զԱլուանդ. և կացին անդ ԺԵ. (15) աւր, ուտելով և առնելով, ծեծելով և խլելով՝ զրկեցին զտառապեալ ազգս Հայոց։*

*Եւ ապա անդի ելեալ եկին ի գաւառս Քաջբերունոյ անհամար աղդ թաթարաց. և եկեալ նստան և ձմեռնացան քաղաքովն և երկրովն։ Եւ ի սաստիկ ցրտասասառոյց եղանակին՝ զմարդ և զանասուն ի տանէն հանէին և ինքեանք մտանէին ի ներքս՝ գրաստօքն իւրեանց. և զկերակուրսն, զոր ամբարեալ էին մարդոյ և անասնոյ՝ զամենեսեան ըմբռնեցին և առին։ Եւ նովաւ ոչ բաւացան, սկսան չարչարել զքրիստոնեայսն վասն խոտի և յարդի, գարոյ և դինոյ, և վասն կերակրոց և ըմպելեաց։ Այլ և բազումք ճարճ ձգեցին ի վերայ քրիստոնէից, որ ի գլուխն ԲՌ. (2000) դահեկան։ Եւ բազում տանջանօք չարչարէին զքրիստոնեայս՝ (2) կախէին և ծեծէին և ի բանդ արկեալ՝ պահէին յերկաթս մինչև չտային զհարկս։ Եւ անմեղ քրիստոնեայքն տոռեալ և կապեալ էին, զի ոչ կարէին նստել վասն ահի և երկիւղի անօրինացն, և ոչ կարէին փախչել վասն սաստկութեան ձըմեռանն, զի ձիւնամեծ էր և ձիւնն սառկասառոյց առեալ էր զդուռն։ Եւ քրիստոնեայքն ահաբեկ եղեալ ոչ գիտէին եթէ զինչ արասցեն։ Եւ այս ամենայն նեղութիւնս մարգկան եղև, իսկ անասնոց խեղճն և սովալլուկ լինելն ո՞ կարէ պատմել։ Քանզի յորժամ հատաւ խոտն և յարդն և գարին և դեռևս ձիւնն առեալ ունէր զդուռնս և անասունքն յոյժ նուաղէին և դարման ոչ գտանէին, վասն որոյ ամենեքեան կոչելով, աղաղակելով, բայելով, կռնչ[ել]ով գետազան սովամահ մեռանէին, և ողորմելի քրիստոնեայք զիւրեանց խեղճն թողեալ՝ զնոսա ողորմ լացին, և աւաղէին դիաթաւալ շ /// ջել անասն /// անհաւատ զօրն թաթարաց այնչափ կացին և նստան մինչև հատաւ խոտն և յարդն և գարին, և ապա յարուցեալ դարձան և գնացին ի տեղիս իւրեանց՝ ուստի եկեալ էին։ Զի ի սուրբ Սարգսէն*** մինչև ի ծառազարդարն յայսպիսի նեղութիւնս եկաց քաղաք և երկիր, վանք*

* *«Պտմ. Նոր Ջուղայի» ունի՝ «տանուտէր տարւոյն խոյն»*

** *«Պտմ. Նոր Ջուղայի» ունի՝ «որ էր օր փետրվարի հինգն»*

*** *Սուրբ Սարգսի տոնը 1498 թվականին եղել է փետրվարի 10-ին, իսկ ծառզարդարը՝ ապրիլի 8-ին։ Այսպիսով Քաջբերունիքի հայերի տառապանքը տևել է շուրջ 2 ամիս։*

և անապատ։ Իսկ նոքա որ գնացին ի Թաւրէզ և խառնեցան ընդ Իբայ-Սուլթանին, և դարձեալ անդրէն բարդար(*) յըղըրկեցին ալեկոծեալ երկիրս Արճիշոյ, և ողորմելի քրիստոնեայք ահաբեկ եղեալ էին և յուսահատեալ։ Վասն որոյ ամենեքեան ելեալ փախստական եղեն տամբ և ըռզա-կօք յօտար երկիր, և գնացեալ մնացին մինչև ի ժամանակս համբարձմանն և պենտակոստէն, որ է յեղիական պասն։ Եկեալ բերին զՄուրատ-խանն՝ զորդին Աղուբ փադշահին ի Նամախոյ ի դուռս, և եկին ի գաւառն Միւնեաց, որ է Ալնջայ: Զայն լուաւ Իբայ-Սուլթանն (1) /// եկեալ բազում հեծելով և ճակատեցան ընդդէմ իրերաց առ ափն Երասխայ: Եւ ոչ կարէին պատերազմել վասն հորդասահութեան գետոյ, մինչև փոքր մի նստաւ ջուրն։ Եւ ապա պատերազմեալ՝ արարին բազում կոտորումն։

Եւ առ Իբայ-Սուլթանն [զՄուրատ]-խանն, և տարեալ ընկէց ի բերդն Մակուայ, և արար գալուալական ի դղեակս նորա։

Իսկ Ղասում պարոնն՝ որդին Ջհանգիրին, որ էր ի յԱմիդ և ի Մերդին, իբրև լուաւ զառաջանալն Իբայ-Սօլթանին, և յարուցեալ բազում հեծելօք և եկն պատերազմել ընդ նմա, և եկեալ պատահեցան միմեանց ի ստորոտ լերին ի Սուկաւ, որ է Քոսադաղ, և կացին դէմ իրերաց ԺԷ. (17) օր։ Իբրև գիտաց Ղասում ըզզօրութիւն [Իբայ-Սօլթանին՝ եղև փախստական։ Իսկ]* Իբայ-Սօլթանն զհետ գնացեալ ոչ եհաս նոցա, վասն որոյ զբարկութիւն սրտին յանմեղ քրիստոնեայսն եհան՝ ետ ասպատակաւ քանդել և աւերել և թալանել զգաւառն Բասենոյ և զԱւրնկոյ, որ էառ լերամբքն և մայրիւն Լիբանանու։ Եւ շրջեցան հեծելազաւրքն ի յերկիրն ամենայն, և առին զամենայն առ ի զաւար մինչև ի Կառնոյ քաղաքն, որ Թէօդուպալիս, որ կոչի Արզրում: Եւ ապա անտի դարձաւ Իբայ-Սօլթանն և եկն ի յԱղոյեռվիզն, ունելով ընդ իւր զնորընծայ փաթշահն զԱլուանդ՝ զորդին Իւսօֆ-իմիրզին**, և եկեալ նստաւ յԱրճէշ աւուրս և տեսեալ զկարմունջ գետոյ նորա աւեր և խորտակեալ. վասնորոյ հրաման ետ շինել զկարմունջ գետոյ։ Իսկ նենգաժոտ ազգն մահմեդական մատնեցին զգերեզմանսն քրիստոնէից, որք էին տապանք մեռելոց ի վաղուց ժամանակաց: Զնոցա քարինս ասաց քակել և շինել զկարմունջն, և աստուածուրաց ազգն անօրինաց սկսան քակել զշիրիմն հարց մերոց և տարան ի շինումն կամրնջին։

(4) Իսկ ի հասանելն մեր ի Նաւասարդն դարձեալ եղև սուգ անմխիթար և կսկիծ աղիողորմ ազինս Հայոց, զի նենգաւոր և ոխակալ ազգն Մարաց դարձեալ զօրացան և եկեալ ասպատակեցին զերկիրն Ռշտունեաց. և արարին բազում առ և թալան։ Աւրըստաւրէ սպասէին առման վասն աստուածապահ կղզոյն Աղթամարայ, ասելով թէ զինչ ի ծովու բոլորս մալ և գանձ կայ՝ ամենայն անդ է եդեալ։ Վասն որոյ ի դիպող ժամու կալան Դ. (4) փուռն և մտեալ ԲՃ. (200) քուրդ յանարիկ կղզին Աղթամար, և առին զամենայն ոսկի և զարծաթ, զգանձ և զկումաշ, զգիրք և զաւետա-

* Ձեռագրում անընթեռնելի բառեր են եղել։ Լրացնում ենք ինքներս, բովանդակությունը հասկանալի դարձնելու համար։

** Մ. Տեր-Մովսիսյանի մոտ՝ «Ըասօվֆի Միրզին», սրբագրում ենք ըստ այլ աղբյուրների։

ռան, զաչ և զխաչ, և արարին զԱղթամար որպէս հուղս մրգապահեաց՝ ըստ յառաջատեսութեան Դաւթի, որ գուշակեաց վասն Երուսաղէմի, և ասաց աստուած՝ Մտին հեթանոսք ի ժառանգութիւնս քո և պղծեցին զտաճար սուրբ քո, աստանօր այն կատարեցաւ ի վերայ Աղթամարայ։ Եւ այս ամենայն, որ եղև և եկն ի վերայ մեր, վասն մեղաց մերոց։

(7) /// ամենեցուն, և զբարի ամուսինն զԽաթուն-Փաշէն, և զնորաբողբոջ զաւակս նորա զԽօշխաբարն, զԿարապետն, և զքոյր նորա զՋանաղէն, այլ և հարազատ եղբայր իւր զպարոն Մարշէն, և զկենակիցն իւր զԽանումն, և զզաւակս նորա զԽանզադէն, և զերախտաւոր քոյրն իւրեանց զՄուղալն, և զզաւակս նոցա, և զամենայն արեան մերձաւորսն՝ զկենդանիսն և զննջեցեալսն ի Քրիստոս, ամէն։ /// զպարոն Ջաֆ[ուռ /// և զՄիրզայեյն, և զՄարշէն, և զիւրեանց մեծ պապերն՝ զՅովասափն...

Փծուն գրիչս զԲարսեղ սուտանուն քահանայ և գործով ունայն և թափուր զիմ անարժան երեսս ձեզ ի գետին դնելով՝ միոյ աստուած-ողորմոյ արժանի առնել՝ զիս զեղկելի գրիչս, և զհայրն իմ զՄկրտիչն, և զմայրն իմ զՄելիքն, և զամուսինն իմ զՄուարքն, և զզաւակսն՝ զՎարդանճէսն և զՅովհաննէսն, և զուսուցիչն իմ զտէր Ազարիայն, և զԿարապետ քահանայն, և զձեր /// երախտիք ունի ի վերայ իմ և /// նոցա վարձահատոյց լիցի միւսանգամ գալուստ, ամէն։*

349

ՄԱՇՏՈՑ

Երևան 960

Գրիչ՝ Վանական
Վայր՝ Զորէվանք

ա

...Արդ, յերեսս անկեալ աղաչեմ զմանկունս սուրբ եկեղեցւոյ, որք հանդիպիք աստուածաշունչ կտակիս որ կոչի Մաշտոց, որ է սա կատա-
307ա *րեալ է. (7) խորհրդոյ եկեղեցոյ և ունի սա շարադր//եալ յինքեան զեւթն*
աստիճան եկեղեցոյ, այլ և զամենայն հոգէկան և մարմնական անդամոց մերոց. զոր թէ կամիս շուտով գտանես ի յըսկիզըն դրոցս նկարեալ ի ցանկն։

Արդ, ես՝ յետինս ի կարգաւ[որ]աց և տրուպս ամենայն եկեղեցայականաց Վանական եղէ ցանկացող այսմ գանձի և պատուական մարգարտի, ի նեղ և դառն ժամանակի, որ եղև հալածումն ի վերայ ամենայն քրիստոնէից։

** Հիշատակարանի թերթերը, ըստ երևույթին ձեռագրի կազմելու ժամանակ՝ շփոթվել և սխալ են դասավորվել։ Մ. Տեր-Մովսիսյանը չի նկատել այդ, և հիշատակարանն ընդօրինակել է հենց այդպես՝ թերթերի խառն դասավորությամբ։ Ձեռքի տակ ունենալով ընդօրինակության մեքենագիր օրինակը, իհարկե, դժվարությամբ միայն հնարավորություն պետք է ունենայինք շտկելու հիշատակարանի խառնված պարբերությունները ու մասերը։ Այդպիսի մի փորձ, այնուամենայնիվ կատարեցինք։ Հիշատակարանի մեր վերակազմած բնագրի հատվածները համարակալել ենք (պարբերությունների սկզբում, փակագծերի մեջ թվահամարներ նշանակելով)՝ ըստ մեքենագիր օրինակի համապատասխան հատվածների հերթականության։*

Զի եկն Մուրատ-Խանն ի Շամախոյ, որդի Յաղուպ-Բէկին, և չուեալ
եկն ի Բազարչայն՝ էած հալածումն ի վերայ ամենայն քրիստոնէից։ Տան-
ջէր զաշխա[րհա]կանս և զկարգաւորքս և ասէր. Տուք զչիրզայն, թաւա-
ութ-ի չիղրայն, թասխիր-ի թաւ[ա]ութ*. զի ոչ գիտէին, թէ զինչ բարբան-
ջեսցեն և տանջեսցեն զհաւատացեալս։ Եղև հալածումն ի յերկրիս Վայո-
ձորոյ. փախեաւ ամենայն երկիրս ի լերինս և ի ծերպս վիմաց։ Ի սոյն
ժամանակի եղև իսկիզբ գրոցս, ի գուղս, որ կոչի Փոնձաքաղ. գրեցօ մին-
չև ի Սրբեալ տաճարին**։ Եւ անդի գնացեալ ի վանկս Զորիվանս, զաւուրս
Լ. (30) փաղչելով գրձագրեցաք, մինչ ի մկրտութիւնն***։ Եւ անդի փա-
307բ խէաք ի ձորակս, որ կոչի Ծակքար, // և անտի ոչ եւո թուլ սատանայ, և
ած ի վերայ տաճիկ մի փիատայ, և փախըստական արարեալ զկրաւնա-
ւորքս։ Եւ իմ՝ առեալ զաւրինակն, փախչէի ի ստորոտ լերինն, և նորա
հետամուտ եղեալ զհետ իմ, և ես առ տէր աղաղակելով փախեա մղաւն
մի, և զերծոյց զիս տէր ի նմանէ, և ոչ կարաց հասանել։ Նորա դարձեալ
ի տեղին, որում ըղխրճիճսն արարեալ էինք, տարաւ զաւանակն վանիցն,
և եթող զբեռն ի վերայ միաբանիցս, զի տէր աստուած դիցէ զբեռինս մե-
ղաց սոցա ի յուս նորա և առաքեսցէ իւր ինքն կամեսցի։

Ի ամսեանն հինգերորդի եկն Իպի-Սոլտեանն ի Դայեվրէժոյ, եւ եղեն
ճակատ առ ճակատ, և ախտահարեալ զՄուրատ-Խանն, և արար զնայ
ձերբակալ, և եդ ի բանտի, և ինքն գնաց ի Արզրում, ի վերայ Ղասում-
բակին. եղև խաղաղութիւն։

Եւ իմ դադարեալ ի տեղին, որում հալածեաց տաճիկն, դրձագրեցի
մինչ ի Կոչումն յապաշխարութիւն****։ Եւ անդի ոչ եւո թուլ ոսոխն. էած ի
վերայ իմ իժ մի. և իմ հայեալ ի յաւրինակն, կայր իժ մի մերձ ի յաւրինա-
կըն, և բանայր զբերանն առ իս. իմ զայն տեսեալ՝ զահի հարեալ փախեա։
308ա Եւ իջի վանկս Զորէվանս, // աստ վճարեալ, ի դրան սուրբ Աստուածածնի
տաճարիս, ի աջոյն սրբոյն Կուրղի հայրապետին, և մարմարոնեա սուրբ
Գաբրիէլի, և սրբոց Վարդան[ան]ց նշխարացս, և այլ սրբոցս, որ աստ
կան հաւաքեալ։

Եւ եղև գրաւ դծագրութեան սորա ի թվիս Հայոց ՋԽԷ. (1498), առ
ոտս աստուածաբան վարդապետացս Վարդան վարդապետի, և Աբրահամ
հռետորի, եւ առաջնորդ սուրբ ուխտիս տէր Զաքարիա բարէմիտ կրոնա-
ւորի, և այլ կրաւնորացս՝ զտէր Վրդանէս հայրպետն, զմիւս զտէր Վրդա-
նէսն. որ զկէս գրոցս թուղ[թ]ն կոկեց, եւ միակեցք Բ. (2)՝ զԱկոբ կուսա-
կրոն, եւ զընկեր նորին զՂուկասն, ի ղանութեան Ալպանտ իմիրզայի, որ-
դի Յուսուփ-բէկի. թոռն մեծ Հասն-բակին, ի աթոռակալութեան սուրբ էջ-
միածնին տէր Սարգսի, եւ իշխանց տեղոյս պարոն Արղութայի, թոռն մեծ
Զումային:

* Պարսկերեն «Տվեք չիղիան, չիգիայի տարբերությունը և տարբերության թերացումը»։ Ըստ Ղ. Ալիշանի՝ «Տուք զհարկն և վաղվաղակի տուք» («Սիսական» էջ 209)։

** Այսինքն՝ մինչև ձեռագրի 33բ էջը, որից սկսում է «Կանովն պղծեալ տաճարի» մասը։

*** Այսինքն մինչև ձեռագրի 80բ էջը։

**** Այսինքն մինչև ձեռագրի 234ա էջը։

ի յայսմ ամի եղև հարուածք մեծամեծք, և եհար Իսլա-Սոլթանն քաջ ասպարապետն Ալպանդ միրզաին՝ յաղիս Դ. (4). և ած ուեր ի վերայ յերկրին Բասինու, և կողոպտեալ զամէնեսեան. եւ էրէրայր ամենայն աշխարհս իբրև զնաւս հողմայկոծեալ այլեաց ի մէջ ծովու, ի տեղիս տեղիս մահ։ Այս ամենայն եկն ի վերայ մեր վասն ծովացեալ մեղաց մերոց։

303բ Արդ, ես՝ Վանական հէք, փանաք, որ միայն զանունս ունիմ և ոչ զգործս, որ շնորհաւք սուրբ հոգոյն ըսկսեալ և ողորմութեամբ նորին կատարեալ, յիշատակ ինձ և ծնողաց իմոց՝ հոգևոր վարդապետին իմոյ Յակոբ վարդապետին, եւ պապոյն մերոյ Աստուածատուր տնտեսին, և ծնողաց մերոց Էռնէլշային, և զմայրն իմ Հռիփսիմա, և եղբարցն իմ Դաւթին. Միրանշաին, Իսպահանշաին, զՋանիբէկին, զԱստուածատուրն, զԹումայ դպրին, զոր տէր աստուած վայելել տացէ, եւ զքեռսն մեր՝ զհանգուցեալսն առ Քրիստոս՝ զՄինախաթուն, զԽորիշայ, և զկենդանիս զՇահինար, և զհօրաքուր մեր զԽոնթշայ, և զԴունարին կողակիցն Մանիշակ, և սիրելի մաւրաքուր մեր զՄարղայն, փոխեցեալն առ Քրիստոս ՋԽԶ. (1497) թվ[ականին], էթող մեզ տրտմութիւն։

Դարձեալ, կրկին անգա[մ] աղաչեմք յիշել ի տէր զվերոյգրեալքս ի սմա զտէր Զագարա քարէմիտ կրաւնօոր՝ առաջնորդ սուրբ ուխտիս, և զեղբայր սորին զԱկոբ միայնակեցն, որ զաւրինակն շնորհեցին, և քաղում սպասու ջանացին առ մեզ...

Բ

90բ Ո՜վ տղայացեալ մանուկդ Յիսուս, դու ողորմեա ամենայն հաւատացելոց և ինձ մեղուցեալ Վանական սուտանուն կրօնաւորի, վա և եղուկ, զի կամ ես ի ծերպս վիմաց սասանեալ և տարէկուսեալ ի ահէ անօրէնաց, ի թվ. Ջխէ. (1498)։

Գ

234ա Վա՜յ 'ւ եղուկ, զի կայի ի մէջ վիմաց, ի արգելական խցի, ի հայեւ յաւրինակն տեսի իժ մի, զի մերձ էր ի օրինակն. և տեսեալ զահի հարայ և փախայ։

350

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 3048

Գրիչ՝ Առքստակէս
վայր՝ Ձորայ վանք

290ա ...Արդ, գրեցաւ նամակս աստուածային և արարչին խաւսեցեալ կտակ և բանին կենաց հրամաեալ բանս՝ սուրբ Աւետարանս աստուածաբան և աստուածախաւս ի թուաբերութեանս Ջխէ. (1498), ի վանքս Ձորայ, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնիս, և սուրբ Ակոփէս, սուրբ Ամէնափրկչէս։ Ի թագաւորութիւն Առքստամ փատշային, Էմատ-խանին, թագաւորութեան Յալպանդ-միրզին, // պարոնութեամբ Յիպայ-Սուլթանին, հայրապետու-

թեամբ տէր Շմաւոնի, եպիսկոպոսութեամբ տէր Սարգիսին, *ըստ խնդրոյ և փափաքանաց և հաւատարիմ և ուղղափառ, պատուական* Երազիզ, *ամուսին իւր* Մանիշակ, *դեռայրուսիկ որդին իւր* Ստեփաննոս *քահանա...*

291ա *...Արդ յերեսս անկեալ աղաչեմ ... յիշեսջիք ըխաւարեալս հոգով, և զաղքատս ի բարեաց գործոց, զփծուն և զտխմար և զյետին գրիչ* զԱռքստակէս *սուտանուն...*

291բ *...Ողորմածն աստուած թողութիւն շնորհեսցէ ամենայն յանցանաց իմոց, և ծնաւղաց իմոց, և վարդապետին իմոյ տէր Թումին, և արժանի արասցէ երկնից արքայութեան, ամէն...*

351

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 3629

Գրիչ՝ Ալեքսիանոս
վայր՝ Մաքենացոց վանք

...Արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թվականիս Հայոց Ջխէ. (1498), ձեռամբ անարժան, հեք, ֆան[*աք* /// Ալեքսիանո]սու, *միայն աբեղա. և գործով ունայն և վաթար եմ քան զամենայն մարդ, ի սուրբ ուխտս* Մաքենացոց, *ի դուռս սուրբ տաճարիս և հայր Սողոմովնի գերեզմանիս և այլ սրբոց, որ աստ կան. ի առաջնորդութեան սուրբ ուխտիս* Սարգիս *վարդապետին։ Եւտոյ եկաւ եպիսկոպոս մի* Դաքէոս *անուն, հակառակութիւն մէջ անկաւ, և ի չարէն ոչ եղև միաբանութիւն սոցայ՝ ելաք։* Ի *Մաքենիսն սկսա և [ի* Վ]ասակաշէն *վճարեցի։ [Այսմ ամի եղև /// խռովութիւն խիստ,* Եսայ-Սալթան *անուն պարոն էառ* զԱհմատ-խանն *և* զՄուրատխանն, *և էած աւեր աշխարհի, զերեք տարէն մալն* Գ. *(3) ամսումն էառ։ Աստուած զիւր ումր կարճ անէ սրբոց բարեխաւսութեամբ, ամէն։*

352

ՄԱՇՏՈՑ

Երևան 1084

Գրիչ՝ Փիլիպոս եպիսկոպոս
վայր՝ Հաղբատ

43ա *Ո՜վ սուրբ հայրապետ և անուանակիր սրբոյն* Սարգսի *զաւրավարին, և սրբասնունդ եպիսկոպոսք, և սիրողք սրբութեան քահանայք, և սարկաւագունք, և անմահութեանց արժանաւորք դպիրք, և ժողովուրդք, յերես անկեալ աղաչեմք զհանդիպող եղբայրքդ սուրբ էջմիածնի աթոռոյդ՝ յիշել ի սուրբ յաղաւթս ձեր զնուաստ ոգի* զՓիլիպոս *եպիսկոպոս՝ սակաւ աշխատող տառիս, և ինքն ողորմածն աստուած ողորմեսցի ձեզ և մեզ ի միասին յաւուրն ահեղ առենին իւր, ամէն, ամէն։*

---

* *Գրչի անունը՝ Ալեքսիանոս պատռված է, վերականգնում ենք Մաքենացոց վանքում նույն ձեռագրով ընդօրինակված № 220 (1499 թ.) գրչագրի հետ համեմատելով։*

Գրեցաւ ի սուրբ ուխտս ի Հաղբատ, առ ոտն տեառն Սարգիս կաթողիկոսին ամենայն Հայոց, յորս էաք փախուցեալ ի յանաւրինաց վասն դառնութեան ժամանակիս և ծանր հարկապահանջութեան. ՋԽէ. (1498) թվ.։

353

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 6273 (Ղ. Փիրղալեմեան, Նշխարք պատմութեան հայոց), էջ 373, Վան՝ Տիրամայր եկեղեցի

Գրիչ՝ Մկրտիչ
վայր՝ Հաղբատ

...Եւ արդ տրուպս յամենայնի Մկրտիչ լոկ անուամբ աբեղայս գրեցի զսա ի թուին Հայոց ՋԽէ. (1498), ի հոչակաւոր սուրբ ուխտս Հաղբատու, ընդ հովանեաւ տէրունական սուրբ Նշանիս և այլ բազմահաւաք սրբութեանց. ի հայրապետութեան տեառն Սարգսի ի յառաջնորդութեան սուրբ ուխտիս տէր Իգնատիոսին, ... ի խնդրոյ խոճայ Կարապետին և իւրայնոցն ամենեցուն։

354

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 8409

Նկարիչ՝ Աբրահամ
վայր՝ Սևան կղզի

ա

13բ Թվ. ՋԽէ. (1498).
Ջաստուածաբան մեծ բաբունի՝
ԸզԴանիէլ քաջ և արի՝
Եւթնարփենի շնորհիւ իլի,
Մեկնէ զբանս համասեռի,
Նստեալ ի սուրբ Սևան կղզի,
Առաքինեալ և անուանի.
Լոյս ծագելով ամենայնի
Ի ժամանակս դառն և յետի։
Սա զարդարէ զեկեղեցի,
Եւս առաւել զՍևան կղզի
Ի զանազան զարդ պերճալի,
Պճնեալ ի տիպս հրճուելի,
Որպէս և այս մատեան բանի՝
Աւետարեր տեառն Յիսուսի.
Եւ զսա գրել իմոյս ձեռին
Յետ այրեցմանն դիւացն ատի.

Յիշման առնէք զսա արժանի
Ով ոք կարդա կամ հանդիպի։
Նայ և զգրչակս յետ ամենի։
Կարքօորաց, որ կան յերկրի,
Եւ դուք առջիք վարձս բարի
Բարեաց տուողէն յամենայնի։

Բ

93բ Զաստուածարան մեծ րաբունին՝
ԶԴանիէլ՝ մեկնող բանի,
Զստացաւղ սուրբ մատենիս,
Եւ զաշակերտ նռայմեծիս
ԶԱբրահամ անվարժ գրչիկս՝
Յիշել յաղօթս ձեր արժանիս,
Եւ դուք առնէք վարձս բարիս։

Գ

15բ ԶԱբրահամ նկարիչս յիշեա և ասա միշտ տէր ողորմեա*։

355

ՃԱՇՈՑ

Նոր Ջուղա 435, ՄՏՄ

ա

120ա Զստացող սուրբ գրոցս զքարեմիտ և զնրչանիկ զպատուական ծերունի քահանայ զՄեսրովբ և զորդին իւր զՄելքիսէթ քահանայն յիշեցէք, և զիս՝ զմեղուցեալ անարհեստ գրիչս ի սուրբ յաղաւթս ձեր, և աստուած զձեզ յիշէ։

Բ

Ծաղկող՝ Ստեփանոս Աորնջեցի

120բ Իսկ նըկարեալ եղև սմին
Ձեռամբ փըցուն յարհեստ գըչին՝
Ստեփանոս եպիսկոպոսին.
Որ գաւառուն յԱյրարատին,
Ի խնդրոյ տէր Մեսրոբին
Եւ իր որդո Մելքիսէքին.
Հայրապետութեան տէր Սարգսին,
Նստեալ յաթոռ Լուսաւորչին,
Իննհարիւր քսան թվին**,

* Աբրահամ նկարիչի ծաղկած այս ձեռագիրը հիմնականում ընդօրինակված է 1471-ին (տե՛ս ԺԵ դարի հիշատակարաններ, մաս Բ, էջ 315)։ Աբրահամը, ըստ երևույթին, ի նատար է ածել ձեռագրի ընդօրինակությունը և վարպետորեն ծաղկել է այն՝ ձեռագրի բուն մասի գրությունից մի երկու տասնամյակ հետո, ավարտելով այդ գործը 1498 թվականին։
** Բնագրում՝ «Ջի. թվին»։

Ելից զԹիւ վեց քառասնին.
Եւ Ըռըստում մեծ պարոնին՝
Նստեալ ի Թախտն ի Հօլաւին,
Եւ ժառանգեալ զաշխարհս նորին՝
Մինչև ի ծովն Հընդկային.
Բայց ծաղկեցաւ գիրս Թվին
Ջխէ. ամին (1498)...

356

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

*Փոկա գյուղ, ՄՏՄ, Ալիշան, «Սիսական», էջ 161**

Գրիչ՝ Աստուածատուր
վայր՝ Եղեգնաց վանք

Գրեցաւ ի յանապատիս Եղեգեաց, *ընդ հովանեաւ սուրբ Ամենափրկչի տաճարի, ձեռամբ* Աստուածատուր *անպիտան ծառայի, ի Թվին Ջխէ. (1498) ... կինն* Մամէն ... *յիշատակ ... հայրն* Ղուպաթին, *և մայրն* Գուլիճանին, *և եղբօրն* Մամին՝ Քեղպարին, Ելէճսիանոսին, *զՀապելն.* Ղազէն, Մարգարէ, *զքոյրսն* Սելվիկն *և զ*Մարիամն, *և զայրն և զ*Ֆարամազն**, *և զորդիսն՝* Ազիր, Վրդանէս, *և* Վարդան, *և* Ջուլայն, Ջալում, *զ*Գարիանայ***, *և զհոգևոր որդին* Մամին՝ Ստեփանոս, *զ*Հէկազն, Բարէն, Ղուկասն, Նուկարն, Դանիէլ, Միրզէն, Ոսկան. *և հարսներն* Եղիսաբէթն, *զ*Ալախաթունն...

357

ՇԱՐԱԿՆՈՑ

Երևան 2445

Գրիչ՝ Կարապետ Բերկրցի
վայր՝ Բերկրի

346ա ...*Աւարտեցաւ աստուածաշունչ տառս, որ կոչի Շարակնոց ի դառն և*
ի նեղ ժամանակիս, ի յաւուրս Ալուանդ *փաթշախի, որ բազում աւերը*
արար Իքա-Սալքան, *և աշխարհս ի նեղութիւն հայեաց։*
Ի թուականութեանս Հայոց ի Ջխէ. (1498) գրեցաւ սուրբ գիրքս ի քա-
ղաքս Բերկրի, *ընդ հովանեաւ սրբոյն Գէորգեա զաւրավարին և յառաջ-*
նորդութիւն սուրբ ուխտիս տէր Յուսկա որդւոյ՝ քաջ բաբունապետին
Մկրտիչ *վարդապետի և* Ստեփանոս *արհեպիսկոպոսի, ձեռամբ յաւգնա-*
մեղ և անարհեստ գրչի Կարապետի Բերկրցոյ, *ի վայելումն* Ստեփանոս
խաչընդուս կրաւնաւորին, յիշատակ իւրն, և ծնաւղաց իւրոց, և ամենայն
արեան մերձաւորաց։ Դարձեալ, աղաչեմ յիշել ի տէր Ստեփանոս *կուսա-*
կրաւն աբեղայն, որ ըստացաւ ըզսա ի հալալ արդեանց իւրոց՝ յիշատակ
346բ *իւրն, ծնաւղացն՝ հայրն* Ղարիպշին *և մայրն* Ոսկան, *և եղ//բարցն* Աբրա-
համին, *և* Յակոբին, *և* Բախտիարին, *և քևերն* Բաճր-Ազըզին *և* Նշխունին.

---

* *Ղ. Ալիշանը հիշատակարանի բովանդակությունը վերապատմել է իր խոսքերով։*
** *«Սիսական»-ում՝ «Քարամազ»*
*** *«Սիսական»-ում՝ «Գայիանէ»*

և պապանցն՝ Սաղադին, և ամուսնոյն իւրոյ Մարթին, և Ստեփանոսին՝ երախտաւոր հաւրն իմոյ։

Դարձեալ, աղաչեմ յիշել ի տէր Յոհանէս վարդապետն իմ, որ բազում երախտիք ունի առ մեզ։ Ընդ նոսին աղաչեմ յիշել ի տէր զհանգուցեալն ի Քրիստոս զԴանիէլ եպիսկոպոսն, և զմիաբանքս սուրբ ուխտիս՝ զտէր Յոհանէս եպիսկոպոսն, և զհէքրպետ տէր Մխիթարն, և զմեծ տէր Մխիթարն. և զտէր Աստուածատուր Նրղաշն, և զտէր Թորոսն, զՎարդան, զՊաղոսն. և զտէր Մէլքսեդէքն, զԿիրակոսն, զՂազարն, զՅովանէսն, զԽաչատուրն, զՄկրտիչն, և զայլ ամենայն միաբանսն, և զմայրքեերքն իմ զՄրուարն. զԱրուսն, և զծաղկեալ զաւակսն իւր զտէր Կարապետն, զՅակոբն. զՍադաղէն, զԴարուէշն, զԽարտէշն. և զիւր եղբարքն, և զքոյրն իւր զՄէնրուքանէ, և զամենայն արեան մերձաւորսն, ամէն։

Դարձեալ, աղաչեմ յիշել ի տէր զքարի կինն զՍառէն, որ է. (7) շախ-
347ա ուխի ազնական եղև գրոցս, աստուած ողորմի իւր հոգուն։

Դարձեալ, աղաչեմ յիշել ի տէր զԿարապետ ծաղկաւղս. զմազաղատս զուգեցի, և գրեցի, և զարդարեցի ոսկով և ծաղկիւ։ Աղաչեմ զձեզ, ո՛վ սուրբ եղանակողք, յիշման արժանի առնել զիս, և ծնաւղսն իմ, և զեղբարսն իմ, և զամենայն արեան մերձաւորսն իմ. և որ լի և առատ աստուած-ողորմի ասէ՝ և աստուած իւրն ողորմեսցի, ամէն։

Դարձեալ, աղաչեմ յիշել ի տէր զհոգևոր հայրքն իմ և զուսուցիչքն իմ՝ զտէր Մինաս ծաղկողն, և զՊետրոսն, որ բազում երախտիք ունին ի վերայ մեզ. աղաչեմ զձեզ աստուած-ողորմի ասէք և աստուած ձեզ ողորմի, ամէն։

Ընդ նոսին աղաչեմ յիշել ի տէր զիրիցմէրն զԽանումն. որ Բ. (2) շըրուանով ազնական եղև գրոցս, աստուած իւր հոգուն ողորմի, ամէն։

Դարձեալ, աղաչեմ յիշել ի տէր զտէր Ստեփանոսի հարսներն՝ զՄրուարն, զԹուրվանդէն, զհանգուցեալ զՄրուարն, և զաւակսն իւրեանց՝ զԽլղարն, զՂազարն, զԿարապետն. զՂարիպշէն, զԱւետիսն...

347բ Ընդ նոսին աղաչեմ յիշել ի տէր զքուերորդիքն իմ՝ զՄխիթարն, զՍարգիսն, զՏոնապետն...

Որպէս դիւրին է նաւավարի խաղաղութեամբ հասանել յեզր ծովին, այնպէս գրչի՝ յետին գծին։

Ձեռքս փտի՝ ի հող դառնայ,
Գիրքս յիշատակ առ ձեզ մնայ,
Որք ընթեռնուք աւքտիք ի սմայ՝
Յիշէք առ տէր զգծող սորա։

358

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 4955

Ծաղկող՝ Կարապետ Աղբամարցի

ա

294ա ...Արդ, այսմ դաղափարութեան ցանկացաւղ եղէ ես Թումայ միակեցս, և ետու գրծագրել զսա ի հալալ և յարդար վաստակոց իմոց, յիշա-

տ[ակ] հոգոյն իմոց, և ծընաւղացն իմոց՝ հաւրն իմոյ Սարխսին և մաւրն իմոյ Նազճաթունին, և եղբարցն իմոց Ֆառճաւին, Հայրայպետին, և Մխիթարին, և այլ ամենայն արեան մերձաւորացըն մերոց՝ կենդանեաց և հանգուցելոցն։

294բ Ես Թումայ միակեցս եստու զսուրբ Աւետարանս || ի գեաւղս, որ կոչի Առնաց, ի դուռն սուրբ տաճարիս Գէորգայ, ոչ ոք չիշ[խ]եսցէ հեռացուցանել զսա կամ ծախելով կամ գրաւելով, ոչ ի մերոց և ոչ ի յաւտարաց, և որ յանդգնի և արասցէ՝ նա պատժի ի Քրիստոսէ, ամէն։

Դարձեալ ... յիշեցէք ի սուրբ յաղաւթս ձեր զմեծ րաբունապետս զՍտեփաննոս վարդապետն, որ ԺԲ. (12) տարի շիւար մնաց, որ միակեց ի յաստուած փոխեցաւ և եղբայրքն կոծ չի էրին մինչև վարդապետն թ·ամամել էրետ...·

Եւ աղաչեմ զձեզ յիշեցէք և զիս՝ զանարժան ծառայս ծառայից աստուծոյ զԿարապետ ծաղկողս Աղթամարցի, և զծնաւղքն իմ, և զերախտաւորքն իմ՝ զանհաս փիլիսոփայքն, և զամենայն նր[ն]ջեցեալսն ի Քրիստոս...

Բ

18բ Զկարապետ ծաղկող Աղթամարցի*:

Գ

20ա Թվ. ՋԽԷ. (1498), ձեռամբ մեղաւոր Կարապետ քահանայի ծաղկողի Աղթամարցոյ:

Գրիչ՝ Յովանէս

Դ

236ա Զամենայն մեղօք զառածեալ ոգիս զՅովանէս սուտանուն գրիչ և զծնօղսն իմ՝ զՎարդաշախն և զՈւսլուն յիշեցէք ի Քրիստոս։

Ե

295ա Դարձեալ, աղաչեմ յիշեցէք ի Քրիստոս զուսթայ Մարտիրոսն զԱրռաճամցին, և զծնօղսն իւր՝ զԹադոս և զՋիզար, և զաներն իմ զՈղոմն, և զկենակիցն իւր զՇայխստան, և զկենակիցն զԱլամշայն, և զուսթայն զԱմիրմուլքն, և աստուած-ողորմի ասացէք նոցա, զի և աստուած ձեզ և մեզ ողորմեսցի, ամէն։ Զի զգրոցս զկաշի էրէտ, աստուած զիւր տա զարքայութիւն։

---

* Գրված է Քրիստոսի պայծառակերպության պատկերի ստորին եզրի վրա՝ երկաթագիր տառերով։ Գրությունը վերաբերում է պատկերի ձախ կողմում նկարված հոգևորականին, որը, այսպիսով, ծաղկող Կարապետի պատկերն է։

359

ՄԱՇՏՈՑ

Երևան 5181

Գրիչ՝ Կարապետ
վայր՝ Աղթամար

ա

206ա ...Արդ, այսմ աստուածեղէն և երկնապարգև գանձին և լուսափայլ և
ծաքուր մարգար<գար>տիս և անուշահո//տ և վարդափըթիթ բուրաս-
տանիս ցանկայցաւղ եղէ ես՝ մեղաւոր և անարժան ծառայս ծառայիցդ
աստուծոյ Ղբշախ-[խա]թունս և այրս իմ խուսն Մուրատս, ի խնդիր ելաք
այսմ աստուածունակ կտակիս, որ է հիմն և հաստատութիւն սուրբ հա-
ւատոյս մեր կաթուղիկէ սուրբ եկեղեցոյ և կարգաց քրիստոնէից, որ և կո-
չի անուն սորա Մաշթոց։ Վասն այսորիկ արարեր երանաշնորհ և
երանելին Մաշթոց վարդապետն, զի սովաւ աւրհնի եկեղեցի, եւ
հաստատի սեղան սրբութեան՝ յորոյ վերայ պատարագի Քրիստոս, սո-
վաւ աւրհնի աւազանն մաքրագործող, ուր երախայքն մկրտեալ լինին
արարողութեամբ կարգելոցն ի սմա որդիս աստուծոյ, սովաւ աւրհնի
206բ պսակ զուգելոցն յամուսնութիւն առ ի յած//ումն որդեծնութեան, սովաւ
կատարին զենմունք նուիրաց և պատարագաց՝ մատչին աստուծոյ առ ի
յիշատակ ննջեցելոցն, սովաւ աւրհնին սերմանիք և պտուղք անդաս-
տանաց և այգեաց մատուցողացն յանուն տեառն, սովաւ աւրհնի և այն
համեմիչ աւանդեալն յառաքելոցն, սովաւ աւրհնի և ջուրն մաքրիչ ամե-
նայն անմաքուր իրաց, սովաւ ընդունի աստուած զղջումն եկելոցն յա-
պաշխարութիւն, և սովաւ արձակին ապաշխարողքն ի կապանաց մեղաց
իւրեանց։ Սա քարոզէ զպատուիրանն աստուծոյ համարձակութեամբ ի լուր
ամենեցուն, սովաւ լուացեալ մաքրի աղտեղութիւն զարշապարաց մերոց,
զոր աւանդեաց տէրն իւրոց աշակերտացն ի մեծի հինգշաբթին, սովաւ
207ա աւրհնի և նշան պարծան//աց խաչին Քրիստոսի, յորոյ վերայ բեւեռի
Քրիստոս անմէկնելի հեղմամբ և երկրպագի յամենեցունց, սովաւ յուղար-
կին հաւատով և ուղիղ դաւանութեամբ վախճանեալքն առ Քրիստոս և
աւրհնեալ կլնքին գերեզմանք նոցա։
Արդ, այսմ աստուածեղէն և երկնապարգեւ գանձիս և լուսափայլ և
մաչքուր մարգարտիս ցանկացաւղ եղէ ես՝ մեղաւոր և անպիտան ծառայս
ծառայիցդ աստուծոյ խուսն Մուրատս և կենակիցս իմ Դիփչախս. և ետուք
գծագրել զսա և զԱյսմաւուրքս ի հալալ վաստակոց մերոց՝ յիշատակ հո-
գոյ մերոց, և մեր ծնաւղացն հաւրն Մարգարին, մաւ[ր]ն Խութլուին, և
եղբաւրն Առսմին, և զորդոյն Յովանիսին, և միւս եղբաւրն Կարապետին,
207բ և կենակցացն Խումարին և Քընճուշին, և քուերացն // Մարքային, և դըս-
տերն Շահնիբաթին, և միւս քուերացն Գուլմէլէքին և Արմէլէքին, և որ-
դոցն Վարոցին, Մարգարուն, Մխամին, և դստերացն Ջանիփաշին, և որ-
դոյն Ֆառխշին, Սալին, և որդոյն Ջանիարին, Սալբանին, և որդոյն Մու-
րադին, Գանջխայրունին, Աղաջանին, Խաչսալջանին, և այլ ամենայն
արեան մերձաւորաց մերոց՝ կենդանեաց և հանգուցելոցն ի Քրիստոս...

Դարձեալ, աղաչեմ յիշեցէք ի Քրիստոս զՂուփչախ-խաթուն, և զհայրն իւր զՍտեփանոս քահանայն, և զմայրն իւր զխալիմ-խաթուն. և զեղբայրքն իմ զՅովանէս և զՄուրատն, և զքուերքն իմ զխոճէն. և որդին Քուշաf, զՄրուաթ, Մէլիf-խաթուն:

208ա Դարձեալ, աղաչեմ յիշեցէք ի Քրիստոս և զիս զանարժան ծառայս ծառայիցդ աստուծոյ զԿարապետ քահանայս, և զծնաւղքն իմ զՅոհանէս և զՇարմելիf, և զհարեղբայրքն իմ՝ զմեծ և զընդրեալ փիլիսոփայքն և զքարտղողայքն զՄինասենց Թումայն և զՀայրապետ արեղայքն. և զՄինաս ծաղկաւղն և զՄուղդասին, որ երախտիք ունի ի վերայ իմ՝ ի ծաղկելս և ի գրելս. աստուած ուրենց վարձահատոյց լիցի, ամէն...

208բ Դարձեալ աղաչեմ լիլ բերանաւք և ուղիղ մտաւք աստուած-որորմի ասացէք ինձ՝ մեղաւորիս և իմ դառն սրտիս ի յայսմ աշխարհիս, զի ողորմածն աստուած ողորմէսցի ձեզ և ինձ՝ մեռեալ հոգոյս խուսն Մուրատշին. և իմ ծնաւղացն, ... և ինձ Կարապետ գծողիս*, և կենակցին իմոյ Ղամարխաթունին, և զաւակացն Մինաս սարկաւագին, Խաչատրուն, Շախբաշին, Սաղտումին, որ ի յայսմ ամի առ Քրիստոս գնացին և թողին ինձ սուք անմխիթար մինչև ի մահ։

Բ

Աղաչեմ զքեզ սուրբ Աստուածածին բարեխաւսեա առ որդիդ միածին զի թողցէ զմեղքն խուսն Մու[ր]ադին, և զկողակցին զՂփչախին, և գիրեանց ծնաւղացն և զաւակացն և զազանիացն** ամե[ն]այնի, և զԿարապետ քահանայ//ի, և զՄինասենց Թումայ անյաղթ փիլիսոփայի, և զՀայ-
257ա րապետ վարպետի, և զծնաւղսն մեր, և զկողակիցն, և զաւակսն, և աստուած-ողորմի ասացէք և աստուած ձեզ ողորմի և մեզ և այն քահանային, որ զյիշատակարանս կարդայ և զաստուած-ողորմին ասէ և զանբիծքն և զաւետարան կարդայ աստուած անեղով և ասէ հար մեր։

Քրիստոս զէն քահանայն աւրհնէ, որ զգիրքս խնամէ և ի յանձրևէ պահէ, նայ աստուած զիւր հոգին և զմարմինն խնամով պահէ և երկնից արքայութեան արժանի առ[ն]է, ամէն։

360

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 8449

Գրիչ՝ Ազարիայ

վայր՝ Ախլցխոյ գաւառ, Մողնոյ վանք

274բ ...Գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թվականիս Հայոց ՋԽԷ. (1498), ի սուրբ և ի գերայհռչակ մենաստանս, որ կոչի Մողնոյ վանք, ընդ հովանեաւ կամայկատար սուրբ Աստուածածնիս, և սուրբ Գէորգայ զաւրաւա-

---

* Կարծում ենք, որ այս Կարապետ գծողը նախկին հիշատակարանի հեղինակ Կարապետ ծաղկող Առթամարցին է։ Համենայն դեպս անկասկած է, որ այս Կարապետը՝ լինելով Թումայ Մինասենցի աշակերտը՝ ապրել է ԺԵ դարի. 2-րդ կեսին։

Հիշատակարանը պայմանականորեն տեղադրում ենք 1498-ի թվաշարքում։

** Իմա՝ զազգայնոցն։

րիս, և այլ սրբոց որք աստ հաւագեալ կան։ Ձեռամբ բազմայմեղ և անար-
ժան քահանայի, որ անուամբ միայն եմ և գործով թափուր և անմաքուր,
որ չեմ արժան կրել զանուն Ազարիայ աբեղայի, ի խնդրոյ պատուական,
275ա երկիւղած, հաւատարիմ և աստուածայսէր // [Թանգազիզն, և այրն իւր
զԳալուստն, և զծնողսն իւր՝ հայրն իւր զՄկրտիչ և զմայ[ր]ն իւր զՀայ-
րաքն, և Լաշճարի որդիքն՝ զկենդանիք և զհանգուցեալքն, որ պատճառ
եղեն սուրբ Աւետարանիս առնելոյ...]*։
Գրեցաւ ի ժամանակս պարոնութեան պարոն Ղորղորայի, որ այս
ամի փոխեցաւ առ Քրիստոս, զոր տէր աստուած ընդ սրբոց դասակից և
275բ պսակակից արասցէ, և քաջամարտիկ զաւակաց նորին՝ պարոն Քայի-//
խուսրովի և Միր Ջաճաքուկի, և հայրապետութեան գաւառիս մերոյ
Ախլցխայ տէր Սրապիոնի, զոր տէր աստուած հաստատուն պահեսցէ ի
վերայ գաւազանաց իւրոց, ամէն։

Ընդ նոսին յիշեսջիք և զիս բազմմայմեղ գրիչս Ազարիայ սուտանուն աբեղայս, և զծնողսն իմ Մելքիսէթ քահանայ, և զմայրն իմ զՄարգախաթունն, և զեռարոյս եղբայրն իմ Մինաս դպիրն, և հանիկն իմ Սադրջահանն:

Աղաչեմ զձեզ չմեղադրել խոշորութեան և սղալանաց գրոյս, զի զեռ այս առաջին էր և այլ չէի գրել։ Եւ որ զմեզ յիշէ ի տէր՝ ինքն յիշեալ լիցի ի Քրիստոսէ աստուծոյ մերոյ, որ է աւրհնեալ յաւիտեանս, ամէն։

Աստուած ողորմի մահդասի Սարգսին, որ թխթի կոկելն և թանաքն եփել նայ էլ ուգտեց։

361

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Հ. Քյուրտյանի հավաքածու, 63

Զանարժանս Ազարիայ աբեղայս գրողս աղաչեմ յիշել ի տէր։ Ջխէ. (1498) թվին, աւրն կիրակի, փոխեցաւ պարոն Ղորղորան ի աստուած, որ եւ աստուած ընդ սրբոց դասակից եւ պսակակից արասցէ, ամէն։

362

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Ե. Լալայեան, Ցուցակ Վասպուրականի 214, սյուն 525—526, Աղթամար 12

Գրիչ և ծաղկող՝ Պարսամ

Փառք... ուստի և տեսեալ զսորայ անճառ փրկագործութեան խորհուրդ ոմն ի լուսածնեալ զարմից սրբոյն Սիովնի, բարի և հաւատարիմ կին ոմն՝ Թավրէզ անուն՝ ցանկացող եղև կենսաբեր սուրբ Աւետարանիս, և ետ գրել ի հալալ և արդար վաստակոց իւրոց՝ յիշատակ հոգւոյ իւրոյ, և ծնաւղացն Եղկանց Եղօին, մօրն՝ Սառային, և զաւակացն՝ տարաժամ հանգուցելոցն ի Քրիստոս Յիսուս, և առն իւրոյ Մսեճին, մականուն Ղու-

* Փակագծերի մեջ առնված հատվածը գրված է կամ նույն գրչի կողմից հետագայում՝ այլ գրչով ու թանաքով, կամ ուրիշի կողմից։

զիկ կոչեցեալ, և զաւակացն, և եղկանց ննջեցելոց, մեծու և փոքու նոցին, և ամենայն զարմից։ Որ ետ գծագրել զսուրբ Աւետարանս ի հալալ վաստակոց իւրոց, ի դառն և ի նեղ ժամանակիս, յորում կամք այլայլորան(՞) և փախուցեալ ի տեղաց տեղիս, թվականիս Հայոց ՋԽԷ. (1498), ի հայրապետութեան տեառն Առաքել կաթողիկոսի, ձեռամբ յողնամեղ և փծուն գրչի՝ Պարսամ սուտանուն քահանայի, որ անուամբս եմ և գործովս թափուր գտանիմ, որ ծաղկող եղէ և կազմող սուրբ Աւետարանիս։ Երեսս ի գետին աղաչեմ զձեզ լի բերանով աստուած-ողորմի ասացէք Մսեխին և Թաւրեզին, և իւրեանց ծնաւղաց, և զաւակացն, և ամենայն զարմիցն։ Ընդ նոսին և Պարսամ ծաղկողիս, և իմ ծնողքն, և ամենայն զարմիցն, ամէն։

Դարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս և զՅովճանէս քահանայն, և զեղբայրս զիւր զՄկրտիչն և զԴաւիթն, և ծնօղս իւրեանց, որ լաւ խնամ տանին ի վերայ Աւետարանիս։ Եւ որ յանզգնի և ծախէ զԱւետարանս, նա զվարձը զԿայէնին և զՅուդային առնէ, ամէն։

363

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 6273 (Գ. Փիրղալեմեան, Նշխարք պատմութեան Հայոց), էջ՝ 373—374, Վան՝ Տիրամայր եկեղեցի

Գրիչ՝ Դաւիթ
վայր՝ Մոկք, Դինեկանց գիւղ

...Արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ձեռամբ անարժան և ախմար գրչի Դաւիթ քահանայի՝ յընտիր և ի ստոյգ օրինակէ, կենօք տառապանօք և բազում պանդխտութեամբ և աղքի ազգի տրտմութեամբ, զոր վասն ծովացեալ մեղաց ժամանեն ինձ փորձութիւնք ամ յամէ, և ոչ տայ ինձ հանգչել ըստ սատացւոյն [Յոբայ] ասից։ Եւ է ի մեծ թուականիս Հայոց ՋԽԷ. (1498), ի կաթողիկոսութեան Հայոց տեառն տէր Առաքին և տէր Սարգսին, և ի ղանութիւն Թաւրիզոյ Այմատ խանին, որ ի յայն տարւոյն սպանեցին, յերկիրս Մոկաց, ի գիւղն որ կոչի Դինակաց, ընդ հովանեաւ սրբոյն Գէորգեայ, և սուրբ Նշանին, զոր սուրբ Հռիփսիմէքն հիմնարկեցին, և սուրբն Դինէ կոյսն անդ վախճանեցաւ, և եղին հիմն սուրբ Նշանին։

Եւ արդ, աղաչեմ զձեզ ... յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր զԴաւիթ անարժան գրիչս, և զվարպետն իմ զտէր Ներսէս հեզահոգի ընտրեալ և պատուական եպիսկոպոսն, և զեղբայր իւր տէր Ստեփաննոս կաթողիկոսն. աղաչեմ զձեզ լի բերանով աստուած-ողորմի ասացէք սոցա, ամէն։

364

ՇԱՐԱԿՆՈՑ

Երևան 8588

Վայր՝ Հիզան

190ա Ջստացող սուրբ գրոցս զմաղդասի Վարդան քահանայն, որ ըստացաւ զայս /// ռաշջարանս և ետ եռափափաք և /// վ սրտիւ գրել զպակասու-

Թիւնս զայսոսիկ բղորդեաց և քան զոսկի սրբեաց յիշատակ հոգոյ իւրոյ և ծնօղացն։ Զոր տէր աստուած զփափաք սրտին իւրոյ կատարեսցէ ի բարին և վայելել տացէ զսայ սորայ մինչ ի խորին ծերութիւնն, ամէն։

Այլ և զիս զանյիշելիս ի գրչաց /// զանկարգս ի կարգաւորաց ա[ղա-չեմ] յիշել ի տէր աստուածն ամենայնի։

Արդ, գրեցաւ ի թվ. ՋԽէ. (1498) ամին, ի քաղաքս որ կոչի Հիզան, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնին, և սուրբ Յարութեան, և սուրբ Սարգսի, և սուրբ Մարտիրոսի, և սուրբ Գէորգեա, ի խնդրո բարէսէր և պատուական Վարդան քահանայի։

365

ԳԻՐՔ ԳԱՆՁՈՒՑ ԿԻՐԻՂԻ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՑՒՈՑ

Երևան 112

Գրիչ՝ Յոհաննէս
վայր՝ Կապոսի վանք

Յաւարտ հասայ այս սուրբ տառիս,
Աստուածային բուրաստանիս,
Այս հոգևոր սուրբ մատենիս,
Հոգով լցեալ սուրբ կտակիս,
Որ է յոգեալ Կիւրղի մեծի
Աստուածայբան վարդապետի,
Ընտրեալ և քաջ ախոյանի
Եւ ուղափառ դաւանողի,
236ա Հայրապետին Աղէքսանտրի,
Եղբաւրորդոյն Թէոփիլի,
Որ էր գլուխ Սինհոդոսի
Սուրբ ժողովոյն Եփեսոսի.
Արիացաւ ընդդէմ չարին
Մարդադաւան պեղծ Նեստորին,
Որ ուրացաւ զորդի կուսին
Եւ հայհոյեաց զծնաւղ նորին։
Նորա բանին ոչ հաւանեալ,
Զնորա աղանդն սայ հերքեալ,
Զնայ ի տեղոյն իւր հալածեալ
Եւ զկոյսն սուրբ ծնաւղ դաւանեալ։
Նայ ի բանէն իւր ոչ լռեալ,
Սուրբ այս Կիւրեղ զնա անիծեալ,
Յերկիր ի ներս վտարանդեալ,
Ի հալածանսն սատակեալ.
Ի խելացն հիմարեալ
Եւ զլեզուն զարշ խածատեալ,
Անզեղջ մահուամբ զկեանքն աւարտեալ։
Սայ զքաջութիւնս, որ յարդարեաց,
Յերկար ամաւք մարմնի ճգնեաց,

Բարի մահուամբ յերկինս գնաց,
Խառնեալ ի դասս անդրանկաց։
Իւր յիշատակ զգիրքս աւանդեաց
Եկեղեցիս ուղայփառաց,
Ի սփոփանս սուրբ մանկանց
Եւ ի վանումն հերձուածողաց։
Գրել զսայ ի Կաքոսի
Հռչակաւոր յանապատի,
Առ ի դրան սուրբ Յակոբի,
Ի յԵկեղեացս գաւառի,
Բաբունեացն հրաշալի՝
Յովանիսի 'ւ Ստեփանոսի
Յառաջնորդութեան տէր Ներսէսի,
Ես՝ Յոհաննէսըս եղկելի։
Չորս երկեակ և մի թուակ
Քառեակ տասնեակ և ի եւթնեակ
Յաւարտ եկաւ այս սուրբ կտակ
Ի դառնայցեալս այս ժամանակ*։
Ինձ եղկելոյս սայ է ճարակ,
Եւ խոցելոյս սպեղանակ,
Ի ներ[կայիս ա]յս ժամանակ
Եւ ապայգայս մեզ յիշատակ,
436բ Թողութիւն ինձի լիցի
Իմ ծնողացն և իմոյ զարմի,
Եղբաւրն իմոյ Աստուածատրի՝
Ընտրեալ և ուրբ քահանայի,
Որ վճարեաց զկեանքն աշխարհի
Սուգ մեզ հասոյց անչափելի,
Մանուկ տիաւք փոխեալ աստի
Գնաց յերկիրն կենդանի.
Ղամբար վառեալ է սայ մեզի
Բոլոր ամէն իմոյ զարմի,
Որք են մարմնով յայսմ աշխարհի
Եւ մեռելոցն, որ ի հողի,
Որոց լիցի մասն բարի՝
Յուսիկ անուն վարդապետի,
Տէր Աւետիք կրօնաւորի
Ընտրեալ և սուրբ, մաքուր ծերի։
'Ի իւսեմ զբանս մաղթանաց
Առ ձեզ խաւսիմ զբանս ըղձանաց
Արտասուայթոր հառաչանաց,

* Ծածկագիր այս թվականի միակ ճիշտ վերծանումը հետևյալն է. «Չորս երկեակ և մի թուակ»-ը հավասար է 9-ի (4×2+1). սա հարյուրավոր թիվն է. «քառեակ տասնեակ և ի եւթնեակ»-ը հավասար է 47-ի (4×10+7), ուստի թվականն է 947 հայկական, կամ 1498՝ մեր թվարկության։

Դուք ողորմիս տուք մեր անձանց,
Թողու զմեզս Առաքելի
Ընտրեալ և սուրբ կարգօորի,
Ամէն չարէ ինքն ազատի
Եւ սպարզերես մշակ լինի,
Ինձ այլ ներումն եղիցի,
Որ զյիշատակս գրեցի,
Թող ի[մ] մեղաց գիրն ջնջի
Տէրն բարի հետ ինձ հաշտի։
՚Ի իւծեալ դիմաւք առ ձեզ գոչեմ
Ջքան մաղթանացս աւարտեմ,
Թէպէտ և յոյժ լրբայքան եմ
Սակայն զձեզ խիստ աղաչեմ,
Նայ և ձեզ ի մասն լիցի,
Որ զողորմիսն տայք մեզի,
Միոյն և ձեզ հազար լիցի
Տէրն բարի ձեզ ողորմի։
Ամէն, ամէն և եղիցի
Քան զոր սսի և խնդրիցի
Մեզ և ձեզ բարի լիցի
Յապազայի աւրն վերջի*։
Վա՜յ, վա՜յ, վա՜յ, ալֆ, ալֆ։

Մ.ա.ն.ի.լ.ի.տ.շ.ի.թ.ն.ա.ր.ե.բ.ր.ա.զ.ա.հ.յ.ա.վ.ս.ի.շ.ր.գ.ս.ո.կ.ա.ր.
[ի.կ]**։

366

ԳԱՆՁԱՐԱՆ

Թ. Գուշակեան, Ցուցակ Սեբաստիոյ ս. Նշանի 142, էջ 85

Վայր՝ Երուսաղէմ

...Գրեցաւ աստուածային սուրբ տառս, որ կոչի Գանձարան ի սուրբ քաղաքս Երուսաղէմ, ի սուրբ ուխտս Փրկիչ, ընդ հովանեաւ սուրբ Կափարիչ վիմիս, ի թուականութեանս Հայոց Ջխէ. (1498) ամի, աստուածասէր տանուտէրն Յովհան և իւր կենակիցն Մօրէ գնեցին զԳանձարանս յիշատակ բարի հոգւոյ իւրեանց, և ծնողացն իւրոց, և որդւոյն Սամուէլին, և ի Քրիստոս հանգուցեալ Կոստանդին, Սարգսին և Կարապետին, և ամենայն արեան մերձաւորաց՝ կենդանեաց և մեռելոց, ամէն. ի սուրբ եկեղեցիս, ի գեղս որ կոչի Բանձառ: Յիշեցէք ի սուրբ և ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր առաջի զենլոյն Քրիստոսի զՅովհան..., և զկինն իւր Մօրէ, և զծնաւղսն իւրեանց, և աստուած-ողորմի ասացէք և մեղաց թողութիւն խնդրեցէք. և Քրիստոս աստուած, որ առատն է ի տուրս բարեաց, ձեզ՝ յիշելեացդ և մեզ՝ յիշեցելոցս առհասարակ ողորմեսցի, ամէն։

---

* Տնատառերով հոդվում է հետևյալը. «Յովհաննիսի գրչի թողութիւն»։

** Պետք է կարդալ աջից-ձախ (սկսելով վերջից)։ Այդ դեպքում ստացվում է հետևյալը— «Կիրակոս գրչիս վայ հազար բերան. թ[է] ի[ն]չ տի յինամ»։

18—271

367

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

«Բանասէր» ամսաթերթ, 1905 թ. յուլիս, թիւ 7, էջ 194—195*
ՀՄՄ. Երևան 9027, էջ 57ա

Պակաս մասի լրացնող և նորոգող՝ Յովհաննէս
վայր՝ Կոստանդնուպոլիս

Արդ, զվերջին զստացաւղս սուրբ Աւետարանիս պարոն Երէցփոխանն Թոխաթցի, որ յիշատակ եղեալ էր ի սուրբ ...եկեղեցին։ Եւ վասն ժամանակիս դառնութեան և մեր մեղացն մտեալ գողք և կողոպտեցին զսուրբ եկեղեցին. և այս սուրբ Աւետարանս արծաթեայ կազմ էր, զկողքն և զկէս գլխոյ Աւետարանիս հետ կտրեցին և տարան. իւրեանց դառն կենաց այն սուրբ Աւետարանս. ի նոյն տարիս չորս եկեղեցի կողոպտեցին Հայերուն և ֆռանկնուն։ Եւ զվերջին կիսայծրող և կազմաւղ սուրբ Աւետարանի որդի խոճա Եմինին անարժան ծառայ Յովհաննէս երէց անուամբ միայն և գործովք յունայն յիշեցէք ի տէր։ Ընդ հովանեաւ սուրբ չարխափան Աստուածածնին, որ Նիկիտացոց է, ի թվ. ՋԽԷ. (1498), ի հայրապետութեան տէր Կարապետի՝ քաղաքիս Կոստանդիանոսի: Եւ դարձեալ գրել և կազմել երետ տէր Երէցփոխանն աստուած զինքն նորոգէ իւր արքայութեանն...

368

ՃԱՇՈՑ

Երևան 7471

Հետ. ստացող

61ա Տէր Աստուած Յիսուս Քրիստոս ողորմեայ խոճայ Գրիգորին և յիշեա յ ի քում արքայութեանդ, և տուր համբերութիւն խոճայ Մարշայ յերեփոխանին, և տուր առողջութիւն նմայ, որ շնորհեաց զայս սուրբ գիրքս Երեշխևոր սուրբ Աստուածածնին վանացն, ի թվին ՋԽԷ. (1498), և յուլիս ամսոյ ի ԺԵ. (15)։

369

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երուսաղէմ 1942

Գրիչ՝ Երեմիա
վայր՝ Կեղի

272ա Փառք ... որոց ցանկացող եղեալ բարեսէր և աստուածասէր կին մի Մարիամ անուն, և ջանաց ստանալ զանառիկ մեծութիւնս և զգանձս անկողոպտելի յիշատակ հոգւոյ իւրո, և ծնողաց իւրոց Մարտիրոսին և Թուր-

* «Բանասէրի» նշված համարում նկարագրված է 1297 թ. Սկեռայում ընդօրինակված այս Ավետարանը, որը պահվելիս է եղել, Կ. Պոլսի ս. Հրեշտակապետաց թաղի մատենադարանում։

ւանդին, Շահպարոնին և Արղունին, Պարոնշին, Տանապետին. և քերցն Սալչուքին... եւ ետ զսա անչինչ յիշատակ ի ձեռն Մկրտիչ քահանային և Յունան քահանային, ի դուռն սուրբ Սարգսին...

Գրեցաւ սա ի Թուիս Հայոց ՋԽԷ. (1498), ձեռամբ Երեմիա մեղաւոր և սուտանուն սարկաւագի, ի քաղաքիս Կեղի, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնին, և սուրբ Յակոբին, և սուրբ Սարգսին...

370

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 8761

ա

Գրիչ՝ Յակոբ Ներսէսեան
վայր՝ Արծկէ

347ա ...*Եւ արդ գրեցաւ սա ի քաղաքս* Արծկէ, *ընդ հովանեաւ ամենամաքուր սուրբ Աստուածածնի և սուրբ Նշանացս Սքանչելագործի և Պատերազմի, ի թուականութիւնս հայկազեան տոմարի ՋԽԸ. (1499), եւ ի դառնութեան* Ալւանդ-բէկի *և զաւրավարին* Իպայ-Սալթանի: *Յայսմ ամի, որում աւերեցաւ մեծ կաթողիկէն* Էջմիածինն, *և կաթողիկոսն տէր* Սարգիսն *փախըստական եղև. և ղաւրացան ազգըն մարաց և եկեալ առին զամուր կղզին* Աղթամար *և թալանեցին, և զԲաղէշ քաղաք հրով այրեցին*
347բ *և թալանեցին, և շատ վը//նաս արարին:*

Եւ արդ, գրեցաւ սա ձեռամբ յոգնամեղ և անարհեստ գրչի Յակոբ *եպիսկոպոսի և* Զաքարայ *դպրի, վասն որոյ աղաչեմ զձեզ յիշեսջիք ի սուրբ յաղաւթս ձեր զմեղուցեալ գրիչքս, և զծնօղսն մեր* զՆերսէս *քահանայ և* զԽաթուն-Մելիք, *և զեղբայրն իմ զշնորհալից քահանայն* Ղազար՝ *զփոխեցեալն ի Քրիստոս...*

Դարձեալ, կրկին անգամ աղաչեմ զձեզ յիշեսջիք ի սուրբ յաղաւթս ձեր զստացող սուրբ Աւետարանիս զմուղդասի Ստեփանոսն*, *և զծնօղսն՝ զհայրն* Մովսէս *և զմայրն* Շահնուբաթն, *և զամենայն արեան մերձաւորսըն՝ զկենդանիսն և զհանգուցեալսն...*

բ

Միւս գրիչ՝ Զաքարայ

348ա *Եւ աւրհնեսցէ Քրիստոս աստուած* զԱռըննկաւս *գեղի քահանայքն՝ զտէր* Մինասն, *և զտէր* Դանէլն, *և զոէս* Խօշխաբարն, *և* զՄարտիրոսն, *և զայլ մեծ ու փոքրն, զայր և զկին պահէ առողջ՝ հոգով և մարմնով: Եւ խոշորութեան և սխալանաց գրիս անմեղադիր լերուք.*

Զի ահ էր և փախ,
Եւ յամէն օր կուզինք մեք մահ,
Եւ մեք եղաք աստուածապահ,
Յանօրինաց ըերծանք անահ:
Ես Ստեփանոս *մահդասի,*
ԶԱւետարանս գրել տուի,

* *Ձեռագրի 10ա էջում «Քրիստոս նստեալ ի չորեքկերպեան աթոռ» պատկերի ստորին մասում նկարված է ստացողը: Նկարի վերին մասում գրված է «Ստեփանոս մախդասին էս»:*

Յեկեղեցիքս Առընելուսի,
Որ ոչ ծախսի, ոչ գրաւի՝
Ինձ յիշատակ անջինջ լիցի։
Որ ի ծախել զայս յօժարի՝
Զմասըն առցէ ընդ Յուդայի,
Եւ ի խաչի լուսոյն զրկի։
Աւետարանիս լաւ պահողի,
Վարձս բարեաց պարգևողի,
Ինձ մեղուցեալ ախմար գրչի,
*Որ եւթն տառիւ անունս կոչի**
Յանցեալն, այժմուս 'ւ յապագայի
Տէրըն տերանց ողորմեսցի։

Դարձեալ աղաչեմ զձեզ յիշել ի տէր զԴարմաճ և զԱստուածատուրն, և զաստուած զձեզ յիշէ, ամէն։

371

ԱԻԵՏԱՐԱՆ

Երևան 6324

Ստացող՝ Հերապետ
վայր՝ Պատրկի վանՐ

303ա *...Արդ, ի վերջին դարիս և ի յայս դառն ժամանակիս, ի թվ. ՋԽԸ. (1499). քուրթն էառ զանառիկ կղզին զԱղթամար վասն ծովացեալ մեղաց մերոց, և բազում աւէրս արար, և մալ ու մանդրուն՝ հայի և տաճկի, աւտարի և բնականի թալանեաց և տարաւ։ Ընդ որս և զսուրբ Աւետարանս զայս տարան ի Շատախ. և հանդիպեցաւ սա աստուածասէր և հաւատարիմ և ամենայն սուրհնութեանց արժանաւոր տանուտէրն* Հերապետ. *և տեսեալ զսա ի ձեռս անաւրինաց և թափեաց զսա ի նոցանէ տուեալ ինչս բազումս. և բերեալ եդին ի նոյն մեծափառ սուրբ ուխտին ի՝* Պատրկի վանՐ, *յիշատակ հոգոյ իւրոյ և ծնաւղացն՝* Վարդանին *և* Մլքան-խաթունին:

Վասն որոյ յերես անկեալ աղաչեմ զսրբութիւնդ ձեր, ո՜վ պատուական և ընտրեալ կրաւնաւորք՝ վայելողք սուրբ Աւետարանիս, յիշեցէք ի
303բ *Քրիստոս զառաջ յի//[շե]ցեալ ըստացող [սուր]բ Աւետարանիս [զ]հաւատարիմ տանուտէրն զ*Հերապետ, *և զծնաւղքն իւր՝ զ*Վարդան *և զ*Մլքան-խաթուն, *և կողակիցն զ*Մարթայ, *և զդստերքն զ*Մռչան, *զ*Ոսկին *և զ*Գուհար, *և զեղբարքն զ*Մարտիրոս, *և զ*Յովսէփ, *որ կեծակն անգաւ ի վէրէն ի* Շամանի *և սուք անմխիթար եթող, և զ*Յոհանէս, *և զ*Մարտիրոսի *որդիքն՝ զ*Վարդան *սարկաւագ, զ*Յովսէփ *և զ*Յովաննէս, *զմայրն զ*Շամամ, *և զդստերքն զ*Խաթուն *և զ*Ազիզ-խաթուն, *զհաւրքուրն զիրիցամէր* Շնօհուռն, *զէրէցն զտէր* Սարգիս, *զ*Գրիգորն, *զմիւս հօրքուրն զ*Մարգարիտ. *և զորդին զ*Թումայ *և զ*Առաքել, *և զհայրն զ*Մարտիրոս, *և զայլ ամենայն*

* *Գրչի անունն է Զաքարայ։*

արեան մերձաւորքն՝ զկենդանիքն և զննջեցեալքն յիշեցէք և լի բերանով
և ուղիղ սրտով աստուած-ո[ղո]րմի ասացէք ևս առաւել ի ժամ սուրբ և
սոսկալի պատարագին, առաջի զենլոյն Քրիստոսի, յիշեցէք ի մաքրա-
փայլ յաղաւթս ձեր զաստուածասէր տանուտէրն զՀայրապետ, զի յոյժ
դառնութեամբ փրկեաց զսա ի յանաւրինաց. աստուած զինքն և զիւր
ննջեցեալքն ի դառն դժոխոցն փրկէ և իւր սուրբ տեսոյն արժանի առնէ,
ամէն*։

372

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 5222

Գրիչ՝ Մարգարայ.
վայր՝ Ախբակու երկիր, Երընկանի գիւղ

276բ ...Արդ, որք հանդիպիք սուրբ Աւետարանիս կարդալով կամ օրինա
կելով, ասացէք լի սրտիւ և բոլոր հաւատով... ողորմեա ստացողաց սո-
րա Ատոմին, և Խաբիպին, Շաֆարին, Թագուհին, Ըստեփանոսին, և ամե-
նայն զաւակացն, և եղբարցն՝ Ղարիպին, Մկր[տ]չին, և Մարտիրոսին, և
այլոցն...

277ա Յիշեա Քրիստոս աստուած զստացողք սուրբ Աւետարանիս զԱտոմն
և զկինն իւր զԽաբիպն, որ ստացան զսուրբ Աւետարանս յիշատակ իւրե-
անց և ամենայն ազգականացն և ծնօղացն և ետուն ջերմեռանդ սիրով և
մեծաւ փափագանաւք ի դուռն**

277բ ...Քրիստոս աստուած ողորմեա ամենայն մեղաւորաց քրիստոնէից
զղջացելոց, ևս առաւել Խաբիպ-Խաթունին, և իւր ծնօղացն Ըստեփանո-
սին, և մօրն Ոսկոյն, և եղբօրն Ղարիպին, և առն իւրոյ Ատոմին, և ծնօ-
ղացն Շաֆարին և Թագուհին, եղբարցն Մարտիրոսին, Մկր[տ]չին, և քը-
ւերցն Հոռոմսեմին, Շնաւորին, և որդոցն Ջանազըզին, Մուրատին, Սօ-
սընին, Խալիֆին, Սմբատին, և դստերցն Բաղդատին, Խոնձին, Սաղդա-
թին, Մրուաթին, Մուղամին, Խանումին, հօրեղբօրն Սարգսին և Վար-
դանին:

278ա ...Արդ, գրեցաւ սա ի յերկիրս Ախբակու, ի գեաւղս Երընկանի, ընդ
հովանեաւ սուրբ Աստուածածնի տաճարիս և Ջուխտակ սքանչելագործ
սուրբ նշանացս, ի թուականիս Հայոց ՋԽԸ. (1499), ի դառն և ի նեղ ժա-
մանակի, զի ոչ կայր փաթշահ, և ազգն մարաց աւերեցին և քանդեցին
զՅէշատ, զՍալամաստ, զԱխբակ, զՎան, և զՈստան, և զԱղթամար: Եւ
այս ամենայն վասն մեր մեղացն եկն ի վերայ մեր. ձեռամբ անարհեստ
Մարգարայ մեղաւորի, ի խնդրոյ Խաբիպ-Խաթունի:

Արդ, որք հանդիպիք սմա աստուած-ողորմի ասացէք Խաբիպ-Խա-
թունին, և Ատոմին, և ամենայն արեան մերձաւորաց նոցին. մանաւանդ
278բ գծօղիս և իմ ծնօղացն՝ Մկրտիչ // քահանային և Շնախորին, և եղբօրն

* Ավետարանը գերվել ու ազատվել է գերությունից ոմն Յոհանէսի կողմից նաև 1525 թվականին։

** 6 տող անգրել է թողնված այն վանքի անունը գրելու համար, որին նվիրաբերվելու էր ձեռագիրը։

Յովանէս քահանային, և վարդապետացն Զաքարիայ վարդապետին և Սուքիաս կրօնաւորին, և Վարդան կազմողին, և Մելքսէթ կրօնաւորի, և այլ ամենայն հոգևոր և մարմնաւոր եղբայրացն։

373

ԱԻԵՏԱՐԱՆ

Վենետիկ 130 (1196), Բ. Սարգիսեան, Ցուցակ Ա, 576—578

Գրիչ՝ Յովանէս
վայր՝ Հիզան

310ա ...Կին ոմն Ռուզ կոչեցեալ անուն, զոր ի վաղուց հետէ ղանկայր այսըմ աստուածախաւս Աւետարանիս, և գրեցի զսա յիշատակ հոգոյ իւրոյ, և ծնօղացն՝ հօր Սուքիասին և մօրն Գուլստանին, որդոյն Գրիգորին, կողակցին Ղազարին և ամենայն արեան մերձաւորաց, և լի բերանօք աստուած-ողորմի ասացէք ամենեցուն, ամէն։

Եւ արդ, գրեցաւ Աւետարանս ի քաղաքիս որ կոչի Հիզան, ի մեծ թուականիս Հայոց ՋԽԸ. (1499), ի կաթողիկոսութեանն Հա[յ]կազեան սեռի տեառն Սարգսի, և ի մերոյ կաթողիկոսութեան Ախթամարայ՝ տէր Առոմին, զոր տէր աստուած Իսրայէլի պահպանեսցէ անսասան զաթոռ հայրապետական և զթագաւորական մերոյ ազինս։ Եւ արդ աղաչեմ զձեզ՝ սուրբ քահանայք և ժողովուրդ, յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր զստացող սուրբ Աւետարանիս՝ զհաւատարիմ կին Ռուզ, և զկողակիցն զՂազարն, և զծնօղսն Սուքիաս և զԳուլստան, և զորդին զԳրիգոր...

Եւ արդ գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի քաղաքիս որ կոչի Հիզան, ընդ հովանեաւ սրբուհոյ Աստուածածնին, և սուրբ Յարութեան, և սուրբ Սարգսին և որդւոյն Մարտիրոսին, և սուրբ Գէորգա զօրավարին, որ է սակաւ մի հեռի։ Ի դառն և ի նեղ ժամանակիս, զի աշխարհս ամենայն ի յերերման կան, զի ոչ թագաւոր կայ և ոչ իշխան, զի որդին Էզդընշրին Չէնիդ-բեկն եմուտ ի յԱղթամար*:

Այլ գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ձեռամբ Յովանէս գրչի։ Արդ, եղբարք որք հանդիպիք սմա՝ կամ կարդալով կամ օրինակելով, անմեղադիր լերուք խոշորութեան գրիս և սխալանացս բանիս, զի անգեալ եմ ես ի ձեռս սատանայի, և ոչ կարեմ մի ժամ խլըսիլ ի ձեռաց նորա։ Եւ արդ, աղաչեմ զձեզ սուրբ քահանայք և ժողովուրդք, յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր զփծուն գրիչս զՅովանէս քահանայն, և զծնօղքն իմ՝ զՄկրտիչ քահանայն և զՇամամն, և եղբայրն իմ զՆզեկիէլ. և զհօրեղբայրն իմ զՍտեփանոսն, և զամենայն արեան մերձաւորսն, և լի բերանով աստուած-ողորմի ասացէք։ Դարձեալ կրկին անգամ աղաչեմ զձեզ՝ յիշեցէք ի Քրիստոս զԿարապետ քահանայն, և զծնօղսն իմ զՄկրտիչ և զՍուլտան, և զկողակիցն Գօհարն, և զՂբելն, և աստուած-ողորմի ասացէք ամենեցուն, ամէն։

---

* Երկուս ու կես տող ջնջված է, թողնված։

Դարձեալ կրկին անգամ աղաչեմ զձեզ՝ յիշեցէք ի Քրիստոս զԲուղդանդարն, և զկողակիցն զԹուրվանդէն, և զորդիքն՝ զՄխիթարն, և զամենայն արեան մերձաւորս...

Եւ արդ, կացցէ սուրբ Աւետարանս ի գեօղս որ կոչի Իւրեանց, ընդ հովանեաւ սուրբ Նիշանին և այլ սրբոցն որ անդ կան, յիշատակ Ռուզին, և ծնօղացն՝ Սուլխասին և Դուլստանին: Եւ մի ոք իշխեսցէ զսա ծախել կամ գրաւել կամ հեռացնել ի դրանէ սուրբ եկեղեցոյս, եթէ ի մերոց, եթէ յօտարաց, նա զանէծքն զԿայենին առցէ և զպատիժն զՅուդային, ամէն: Եւս առաւել յիշեցէք ի Քրիստոս զուսուցիչն մեր զՅովանէս քահանայն և զՓիլիպոս քահանայն, և աստուած-ողորմի ասացէք ամենեցուն, ամէն։

374

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 6273 (Ղ. Փիրղալեմեան, Նշխարք պատմութեան հայոց), էջ 376, Վան՝ ս. Յակոբ եկեղեցի

Գնող՝ Մուրատ
վայր՝ Ախլցխէ

Թուին Հայոց ՋԽԸ. (1499), որ Ղօրղօրէն թալանեց զԱրարատեան զգաւառն և բերաւ զսուրբ Աւետարանս ի յԱխլցխէ քաղաքն, և ծառայ ծառայից Մուրատ գնեցի զսա յանարժանից այնոցիկ։

375

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 6822

Գրիչ՝ Մկրտիչ
վայր՝ Հաղբատ

317բ ...Եւ կատարեցօ սա ի թվն. Հայոց ՋԽԸ. (1499), ի մեծ մենարանիս
Հաղբատա, ընթ ովանեօ սուրբ Կաթուղիկէիս, և ի կենաց փայտէ սուրբ
Նշանիս, և այլ բազմահաւաք սրբութեանցս, ի հայրապետութեան տեառն
Սարգսի, որ յայսմ ամի ի հարկէ անօրինացն եբեկ ի Հաղբատս. Եւ յա-
ռաջնորդութեան սուրբ ուխտիս տէր Ստեփանոս եւ տէր Իգնատիոսի Եւ
տէր Յոհանէսէ արհեպիսկոպոսաց, եւ զԴաւիթ րաբունապետն։ Ձոր. տէր
318ա աստուած ընդ երկայն օուրս արասցէ հանդերձ միաբանօք ուխտիս, !
ամէն։ Վասն որոյ աղաչեմք զսրբասնեալ քահանայ[ք]դ և որք հանդիպի-
սմա կարդալով, կամ տեսութեամբ, կամ օրինակ գնելով՝ յիշեցէք ի սըր-
բափայլ աղօթս ձեր եւ զիս՝ զեղկելի Մկրտիչս, որ անարժանութեամբ
յանդգնեցա ձեռնարկել ի յահեղ հրամանս աստուածային, հանդերձ
ծնօղօքն, եւ զհոգևոր վարպետն իմ զԿարապետ՝ հայր վանացն, եւ զմար-
մնոր ծնօղքն իմ՝ զկենդանիս և զհանգուցեալսն, եւ զհայրն իմ Խաչա-
տուր քահանայն, և զմայրն իմ Մերիկ, եւ զհանիկն իմ Հուսնիշատն, որ
բազում աշխատութեամբ սնոյց մեզ, եւ զեղբարսն իմ՝ զկենդանիսն և
զհանգուցեալսն, եւ զվարդապետն իմ զտէր Իգնատիոս արհեպիսկոպոս
քաջ քարտուղարս, որ ուսոյց մեզ զարուեստ գրչութեան, որ մարմնոր

ախտոյիւք կառավարէր զմեզ, եւ զտէր Խաչատուր գրոց աշակերտն, եւ զծաղկող տէր Յովանէսն։ Յիշեցէք և զհոգևոր եղբարս մեր զՅոհանէս դպիրն, որ զթուղտն կոկեաց և սպասօրէ մեզ, եւ զԿոստանդ դպիրն, եւ
318բ զԱրզանէս կուսա//կրաւն տնտեսն աբեղայն, որ քաղցրահամ կերակրով զմեզ ճաշակեաց։ Եւ դուք, որ յիշէք զվերոգրեալքս ի սմա, յիշեալ լիջիք ի բարի յօրին դատաստանի ի Քրիստոսէ աստուծոյ մերոյ, որ ասէ՝ Եկայք աւրհնեալք հօր իմոյ, ժառանգեցէք զարքայութիւն աստուծոյ, և հանգուսցէ զձեզ ի կեանսն յաւիտենից, ամէն։ Խոծորութիւն և սղալանաց գրոյս անմեղադիր լերուք. զի կայր մեր այս չափ էր. հայր մեր որ յերկինս*։

376

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Մ. Բարխուդարեանց, «Աղուանից երկիր», էջ 257, Վարդաշեն

Գրիչ և ծաղկող՝ Ստեփաննոս
վայր՝ Աղուանք, Ճալէթոյ աթոռ

Տէր Առաքէլ կաթուղիկոս Աղուանից... ետ գրել զԱւետարանս ի հալալ ընչից իւրոց, յիշատակ հոգւոյ իւր և ծնողաց իւր...

Արգ, գրեցաւ Աւետարանս հպատակ հոգոյ Ստեփաննոս եպիսկոպոսի, ի յաթոռն Ճալէթոյ, ի յաշխարհն Աղուանից,... ի թվականիս Հայոց ՋԽԸ. (1499)։ Եւ բերաք ի գաւառս Արարատեան, ի վանս Հառընջոյ Տիրամօր սուրբ Աստուածածնիս։ Եւ աստ ծաղկեցաւ ոսկով և բազմերամ գոյներով ի բաղում միջոցաւ, զի ժամանակս երերան էր և ոչ գոյր խաղաղութիւն։ ՋԾԴ. (1505)** թվին վճարեցաւ նկար սորին։

377

ՄԱՇՏՈՑ

Երևան 1039

Գրիչ՝ Մաքէոս
վայր՝ Կեչառիս

132ա Փառք... որ եւուր զաւրութիւն իմոյ տկարիս Մաքէոս սուտանուն կրաւնաւորի՝ ծոյլ և պղերգ անարժանի՝ հասանել ի յաւարտ սուրբ գրոցս Մաշտոցի։

---

* Շարունակությամբ (318բ—319բ էջերի վրա) գրված է հետագա ստացող Մուրվանի հիշատակարանը՝ ՋԿԶ. (1517) թվականից։ Ուշագրավ է հիշատակարանում ստացողի հանգուցյալ պապի Նեստարիջան-Թաթուլի անվան հիշատակությունը։ Անշուշտ, անունն աղավաղված ձևն է Նեստանդարեջան (պարսկերեն «Նեստ-անդարէ-ջահան»—նշանակում է «չկա-նմանը աշխարհում»—կամ «աննման») անվան, որ ինչպես հայտնի է Ռուսթավելու անմահ «Վագրենավորի» գլխավոր դրական հերոսուհիներից մեկն էր։ Բնական է ենթադրել, որ հիշատակարանի գրության ժամանակ Հայաստանի հյուսիսային շրջաններում «Վագրենավորը» ճանաչված ու սիրված մի ստեղծագործություն է եղել այն աստիճան, որ նրա հերոսների անունները տարածվել են կյանքում ու կենցաղում։

** ՋԾԳ. (953) թվականը համապատասխանում է մեր թվարկության 1504 և ոչ 1505 թվականին։ Ցավոք, միջոց չունենք պարզելու, թե տպված տարեթվերից որն է սխալ կամ ճիշտ՝ ՋԾԳ.(=1504)-ն, թե՞ 1505(=ՋԾԴ)։

Արդ, գրեցաւ զսայ ի յերկիրս Ծաղկընու, ի Հըռչակաւոր վանքս որ
132բ կոչի Կեչառիս, ձեռամբ մեղապ//արտ և անարժան դրչի Մարկոսի, ընդ
Հովանեաւ սուրբ Լուսաւորչիս, սուրբ Աստուածածնիս, սուրբ Նշանիս, սուրբ
Յարութիւնիս և ամենայն սրբոցս, որ աստ կան հաւաքեալ, ի հայրապետութեան տեառն Թադէոսի, որ նստեալ է ի Վաղարշապատ քաղաքի
մեծապայծառ և լուսակառուց, յերկնահանդէս յաստուածաբընակ սուրբ
յաթոռոյն էջմիածնայ: Եւ առաջնորդութեան սուրբ ուխտիս պարոն-տէր
Փիլիպոսին, այլ և ստացող սուրբ գրոցս Մաշտոցիս, որ է հիմն հաւատոյ
է. (7) խորհուրդ սուրբ եկեղեցոյ, որ ///*

378

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 4153

ա

Գրիչ՝ Վանական
վայր՝ Գեղամա երկիր, Կածիֆ գիւղ

257ա ...Արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ձեռամբ մեղապարտ և փծուն գրչի
Վանական սուտանուն աբեղայ, որ ձևովս միայն կրաւնաւորեալ և ոչ գործով, ի յերկիրս Գեղամա, ի գեւղս որ կոչի Կածիֆ, ընդ հովանեաւ սուրբ
Աստուածածնիս և այլ սրբոցս որ աստ կան հաւագեալ, առ ոտս երջանիկ
րաբունապետի Աբրահամ[ի], ի թվականութեանս հայկազան տոմարի
ՋԽԸ. (1499), ի հայրապետութեան տեառն Սարգսի, եւ յաշխարհակալութեան** Ալվանդին՝ որդին Յաղուպ-բէկին, եւ ի վրաց թագաւորութեան
Կոստանդիլին: Արդ, ես՝ Ջանիբէկ միայնակեցս, ստացա զսուրբ Աւետարանս ի հալալ արդեանց իմոց, յիշատակ ինձ, և ծնողաց իմոց՝ հայրն իմ
Մարտիրոսին և մաւրն իմ Շիրազին, և եղբարցն իմ Սայուրբէկին, Անիբէ-
257ա կին, // Կթխիկին, Սարգսին և Ամիր-Սարգսին, եւ քըւերն իմ Մարիանին,
Դունա-Մելիքին, և հարսին Ուստիանին, և արեան մերձօրաց մերոց
Ալէքսանոսին, Ստեփանոսին, և դստեր նոցա Այգունին և Մինքիրին...

բ

Նկարիչ՝ Յովանէս

121բ— Զնկարող և զկազմող սուրբ Աւետարանիս զմեղապարտ Յովանէսս
122ա յիշեցէք ի Քրիստոս:

գ

Ստացող՝ Ջանիբէկ

ԶՋանիբէկ ստացող սուրբ Աւետարանիս յիշեցէք ի Քրիստոս և աստուած զձեզ յիշէ, ամէն:

---

* Շարունակությունը (երկու թերթ) կտրված է: Տարեթիվը պարզվում է մի թերթիկի վրա արված նկարագրությունից, ըստ որի. «Մաշտոց ութածալ բոլորգիր, գրեալ ի թուղթս բամբակի ի Մատթէոս կրօնաւորէ, ի հայրապետութեան տեառն Թադէոսի, յամի ազգական ՋԽԸ. և փրկչական 1499, ի վանսն Կեչառիս, յերկրին Ծաղկնուտ:

** Շարունակությունը գրել է ստացող Ջանիբէկ միայնակեցը:

379

ԱԻԵՏԱՐԱՆ

Երևան 220

Գրիչ՝ Աղեքսանոս
վայր՝ Մախենացոց վանք

274 ...Արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թվականիս Հայոց ՋԽԸ. (1499), ձեռամբ անարժան հեք Ցանաք Աղեքսանոս անուամ[բ] միայն աբեղա և գործով ունայն և վաթար եմ քան զամենայն մարդ։ Ի սուրբ ուխտս Մախենացոց, ի դուռս սուրբ տաճարիս Աստուածածնիս և հայր Սողոմոնի նշխարացս և այլ սրբոց, որ աստ կան։ Ի առաջնորդութեան սուրբ ուխտիս
274բ Թաթէոս եպիսկոպոսին /// սղալութեան գրոյս և խոշորութեան թողութիւն արէք, զի կար մեր այս էր և ոչ աւելի։

380

ԱԻԵՏԱՐԱՆ

Մ. Աթոռ 48, «Էջմիածին» 1951 թ. IV—VI
էջ 83—84

Գրիչ՝ Մելքիսեթ
վայր՝ Արծկէ

314բ— ...Որոյ ցանկացող եղեալ սուրբ Աւետարանիս համեստ և սրբասէր
317բ մայրն Քնքուշ ///* Մկրտիչի, և զտղայքն իւր, զամենայն արեան մերձաւորսն առ հարկն յիշէք ի Քրիստոս...

Արդ, յերես անգեալ աղաչեմ զձեզ, ո՛վ մանկունք սուրբ եկեղեցւոյ և հանդիպողք անգին մարգարտիս կարդալով կամ օրինակելով, յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր զկենդանի նահատակն զտէր Աստուածատուրն. որ դառն և չարաչար մահուամբ ի ձեռաց անօրինի սրամոյն գիշերահալած դողալով սարսափմամբ ի յահէ ճալատէն խոցոտեալ արեանթաթախ և ոսկրաբեկ տանջանօք փոխեցաւ ի Քրիստոս... Բացցէ տէր աստուած զդուռն մտից դրախտին կենաց բարի վերստին և գերագոյն նահատակին՝ տէր Աստուածատուրն և դասեսցէ ընդ աջակողմեան աւազակին զինքն, և զծնողսն իւր զտէր Խաչատուրն, և զորդիսն ի[ւր] զնորընծա քահանայ զտէր Յովանէսն, և զորդոց որդիսն, զծաղկեալ զաւակսն իւր՝ զՇաղաւաքն, և զԱստուածատուրն, և զտէր Աստուածատրու կենակիցն զՔնար-Խաթուն, և զմեծ հարսն իւր զՇնոհտրն, և զկրսեր որդին զՄխիթարն, և զամուսին իւր զՄահսում-Փաշէն, և զամենայն արեան մերձաւորսն, ամէն։

Դարձեալ յերես անգեալ աղաչեմք ... յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր զմայր տէր Աստուածատուրին՝ զՓաշա-Մելիքն, և զմայր տէր Յովանիսին՝ զՀազրէվարդ, և զՔնքուշն, որ զարծաթն երետ Աւետարանիս, և զմայր նորա զՏայրու-Խաթուն, և զամենայն արեան մերձաւորք տէր Աստուածատուրին՝ զկենդանիքն ընդ երկայն աւուրքս առնէ և զննջեցեալքն՝ յիւր արքայութիւնն հանգուսց[է]...

* Չորս բառ ջնջված է։

Դարձեալ յերես անկեալ աղաչեմ զընթերցող սուրբ Աւետարանիս, յիշել. ... զմեղսամած և զանարհեստ փանաք գրչիս Մելքեսէք չանարժան ծառայիս, և աստուած զձեզ յիշէ յիւր արքայութիւնն։

Գրեցաւ Աւետարանս ի քաղաքն Արծկէ, ընդ հովան[ե]աւ սուրբ Աստուածածնի տաճարիս և պատերազմի սուրբ Նշանիս, ի թվականութեանս Հայոց ԹԾ. և ԽԸ. (1499), ի յաւգնութիւն տէր Յովանիսին և իւր տղայոցն, ամէն։

Դարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս զՄկրտիչն, և զկողակիցն իւր զՄուդամն. և զգեղաքոյս որդին զԱստուածատուրն, և լի բերանով աստուածողորմի ասացէք և աստուած ձեզ ողորմեսցի, ամէն։

381

ՄԱՇՏՈՑ

Երևան 6326

Գրիչ՝ Թումայ
վայր՝ Աղթամար

406ա ...Եւ արդ, ես յետինս ի գրչաց անարժանս ի կարգաւորաց՝ սուտանուն քահանայ Թումայ ... կատարեցի զԱւագ Մաշթոցս մեղսամած մատամբ իմով, յաստուածաբնակ կղզիս Աղթամար, ընդ հովանեաւ ամենայաղթ սուրբ Խաչիս, և սուրբ Նշանիս, և սուրբ Յարութեան անապատիս, ի հայրապետութիւն տեառն Նորընծայ կաթողիկոսին Աստմայ, և թուականիս Հայոց ի Ջ. և ի ԽԸ. (1499)։

Զոր ... բազում աշխատանօք գծագրեցի զսա ի ստոյգ և յընտիր աւրինակէ, զոր սրբագրեաց և փարթամացոյց հեռաւորն Գրիգոր վարդապետն քաջն և արին, կենաւք տառապանաւք և բազում տրտմութեամբ ի
406բ զառն և ի վշտալից ժամանակիս, յորում կամք ընդ // հարկի անաւրինաց։

Արդ, որք ճաշակէք յաստուածային բուրաստանէս և յամենալի սեղանոյս, և որք հանդիպիք սմա ընթերցմամբ կամ տեսութեամբ և կամ աւրինակ դնելով, յիշեսջիք յերկնագնաց յաղօթս ձեր պյառաջ յիշեցեալս զստացող սուրբ տառիս դաստուածասէր և հեզահոգի կին Խամօշն, և զծնօղսն իւր՝ զՂազարն և զՍուլտան-Մելիքն, և զեղբայրքն զՄինաս կրօնաւորն, և զՀերպետն, զԽալիֆէն, զՊետրոս, և զՊօղոս, և զքուերքն զԱդուքն, և զԽալիմն, և զԴուլփաշէն, զտարաժամ զաւակսն իւր զհանգուցեալսն ի Քրիստոս* զՄխիթարն, և զԹումէն, զԽումարն, և զԱշխիբէկն, և զԴանէլն, և զայրն՝ զԱւետիսն և զսորին ծնօղսն՝ զՍուլտան-Ղազան, և զՄինէն, և զՎարդխաթունն, և զհովիւ Յակոբն, և զծնօղսն սորա, և զՔնճուշն, և զորդին զԹումէն, զՋանազիզն, և զորդին զՅովանէսն, և հովիւ Յակոբի դստերն Խանումին, և զայլ ամենայն ազգատոհմսն նոցա և զարեան մերձաւորսն յիշեցէք ի Քրիստոս, և լի բերանով և ուղիղ սրտիւ աստուածողորմի ասացէք...

407ա Ընդ նոսին և զամենամեղ սուտանուն աւաղաշ Թումայ, և զծնողսն իմ զԳրիգոր քահանայ, որ ուսոյց ինձ զարուեստ գրչութեան, և զՔրման-

* Իմա՝ և զաւակսն իւր զտարաժամ զհանգուցեալսն ի Քրիստոս։

Խաթուն, և զհօրեղբայրն իմ՝ զհռչակաւոր քարտուղարն զԹումայ կրօնա-
ւորն, որ մականուն Կռռնով կոչի, և զկենակիցն իմ, և զդուստրն իմ զՆաճ-
մուլՖն, և զծոցասնունդ որդին իմ զպարոն Դորգն, որ փոխեցաւ առ Քրիս-
տոս և եԹող սուգ ծերուԹեանս իմոյ՝ խոց անբժշկելի և վէրք անողջանալի.
ո՜հ, ո՜հ, մինչև յաւր մահուան իմոյ։ Եւ զայլ ամենայն ազգատոհմն մեր՝
զկենդանիս և զհանգուցեալսն...

Եւ արդ, ես՝ Խամաւշ-Խաթունս տուի զԱւագ ՄաշԹոցս ի յաստուածա-
պահ գեաւղս ի Բատականց, ի դուռն սուրբ Աստուածածնին, յիշատակ ինձ
և ծնաւղաց իմոց։ Եւ մի ոք իշխեսցէ հեռացուցանել զսա ի դրանէ սուրբ
Աստուածածնին կամ ծախելով, կամ գրաւելով, կամ այլ ինչ աղագաւ, ոչ
յաւտարաց, ոչ ի կարգաւորաց և ոչ յաշխարականաց։ Եւ եԹէ ոք յանդգնի
407բ և // հեռացուցանէ, նա զանէծքն դաւձին և զԿայենին ժառանգեսցէ, և
զմասն զՅուդային և զայլ խաչահանուացն առցէ ինքն և կամակիցքն նո-
րա, հանդերձ ծնաւղօք և ազգականօքն, ամէն...

Այլ և յիշեցէք ի Քրիստոս զարհեպիսկոպոսն զտէր Ստեփաննոսն և
զխեզահոգի քահանայքն՝ զտէր Մկրտիչն և զտէր Հերապետն, և զաս-
տուածասէր տանուտէրքն՝ զրոէս Խաչատուրն, և զՍտեփաննոսն, և զմիւս
Ստեփաննոսն՝ Բֆոցն, և զորդին զԿարապետն, որ յորդորիչ և միջնորդ եղեն
սուրբ գրոցս...

409ա Եւ այլ աւրհնեսցէ զաստուածասպահ գեօղն զԲատականց և զիւր տա-
նուտէրքն՝ զայր և զկին, զծեր և զտղայ. աւրհնուԹիւն աստուածային ի վե-
րայ իւրեանց եղիցի և ի վերայ վաստակոցն. և յետ աստեացս ելանելոյ
դասակից և պսակակից արասցէ ժողովրդեան Իսրայէլի՝ հանդերձ ծնաւղօք
և ազգականօք, ամէն։

382

ԳԱՆՁԱՐԱՆ

Երևան 5399

Գրիչ՝ Յովանէս
վայր՝ Հիզան քաղաք

401ա ...Աւարտեցաւ ՔրիստոսահիմՆ Գանձարանս ի խնդրոյ վայելուչ և
սրբասէր կրօնաւորիս Գրիգորի, ի մեծ Թվականի ՋԽԸ. (1499), հայկազան
սեռիս տումարի (1499), ի հայրապետուԹեան տեառն Սարգսի։ Եւ արդ,
գրեցաւ Գանձարանս ի քաղաքիս որ կոչի Հիզան, ի յիշատակ Գրիգոր
քահանային և ծնողացն իւրոյ Ներսէսին և Թանգմելեքին, և եղբաւրն
Աբրահամին, և որդոյն իւրոյ Թումա սարկաւագին, մեծ պապուն Մելք-
401բ [ս]եթին, և կողակցին Աղունին, և // ամենայն արեան մերձաւորացն...

Ո՜վ մանկունք սուրբ եկեղեցոյ, որք հանդիպիք այսմ Գանձարանիս
կամ կարդալով կամ օրինակելով, անմեղադիր լերուք խոշորուԹեան և
սղալանաց գրիս, զի կայր մեր այս էր։

Կրկին մաղԹանօք աղաչեմք զձեզ յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղօԹս ձեր
զսուտանուն գրիչս Յովանէս, և զծնօղքն իմ զՄկրտիչ քահանայն, և զՇա-
մամ, և զեղբարն իմ զՆզեկիէլն, և զհօրեղբայրն զՍտեփ[աննոս] ///

383

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 5396

Գրիչ՝ Սուքիաս
վայր՝ Ով գիւղ

ա

291բ ...Արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թվականիս Հայոց ՋԽԸ. (1499), ի գեօղս Ով, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնի տաճարիս, ձեռամբ անարժան և մեղսամած և անիմաստ գրողի Սուքիասի, որ զանունս ունիմ և զգործս ոչ։

292ա Արդ, աղաչեմ զսրբութիւնդ ձեր՝ դդասք սրբա//զան քահանայիցդ, որք հանդիպիք սուրբ Աւետարանիս կարդալով կամ աւրինակելով կամ տեսանելով՝ խոշորութիւն գրիս և սխալանացս անմեղադիր լերուք, քանզի ի դառն և ի նեղ ժամանակի դրեցաք, որ ամենայն ազգս Հայոց իբրև գծով ալէկոծին ի ձեռն անաւրինաց և շրջին յաշխարհէ յաշխարհ և հանգիստ ոչ գտանին։ Արդ, աղաչեմք զձեզ, ո՛վ մանկունք սուրբ եկեղեցոյ, աստուած-ողորմի ասացէք մեղուցեալ գծողիս Սուքիասի, և ծնօղաց իմոց, և ամենայն արեան մերձաւորաց իմոց, և Գրիգոր սարկաւագին, որ զթուխտս կոկեաց...

292բ Դարձեալ, կրկին անգամ յիշեցէք ... Քրիստոսա//դաւան և ուսումնասէր կրօնաւորին Վարդանի, որ ստացաւ զսուրբ Աւետարանս ի հալալ վաստակոց իւրոց, յիշատակ հոգւոյ իւրոյ, և ծնօղաց իւրոց՝ հաւրն Աբրահամ քահանային և մաւրն Գօհարին, և եղբարցն Յովանէսին և Յոհանէս քահանային, և Յովանէսի կնոջն Եւային, և իւր տղայոցն Ստեփանոսին և Գօլազիզին, և դստերացն Նազլին և Սուրաթին, և Յոհանէս քահանայի կնոջն Խամօշին, և իւր գեռաբոյս որդոյն Յովսէփին, և այլ ամենայն արեան մերձաւորացն սոցա՝ կենդանեացն և հանգուցելոցն...

բ

1ա Զնկարող սուրբ Աւետարանիս զՄկրտիչ Հիզանցի յիշեցէք ի Քրիստոս միով ողորմիւ և աստուած ձեզ ողորմեսցի, ամէն։

384

ՄԱՇՏՈՑ

Վենետիկ 1157

Գրիչ՝ Թումա
վայր՝ Բուղերիկոյ երկիր,
Հաւրախու վանք

Արդ, գրեցաւ սուրբ տառս ի յերկիրս Բուղերիկոյ, ի վանքս Հաւրախու, ընդ հովանեաւ տիրամաւր սուրբ Աստուածածնին, ի թվ. Հայոց ՋԽԸ.

(1499), ի խնդրոյ ուստայ Ուսուֆ ոսկերչին, ի Թումայ գրչէ Աղթամարցի արեղայէ ... Աստուած ողորմի ասացէք Թումայ գծողիս, ...տէր Ստեփաննոս կաթողիկոսին, և եղբաւր նորին տէր Ներսէսին, որ ուսուցին ինձ զարուեստ գրչութեանս։

385

ԱԻՍՏԱՐԱՆ

Գ. Սրուանձտեանց «Թորոս Աղբար» Բ, էջ 328

Ակն, Բինկայ գիւղ

Գրիչ՝ Մեսրոբ Երզնկացի
վայր՝ Երզնկա, Կայիփոսի վանք

...Գրեցաւ ձեռամբ քարտուղարի
Եւ յոգնամեղ ւրիտակ գրչի...
Մեսրոբ անուն բանասիրի...
Ի հայկազեան հայոց սեռի
Ի թվականիս իննհարիւրի*,
Զորեքտասանք և ութ (1499) թուի,
Մայիս ամսոյ ի վեցեկի,
Ի մայրաքաղաքս Երզնկայի,
Որ եկեղեաց գաւառ կոչի,
Մեծահռչակ վանք Կայփոսի,
Որ կայ ի լեառն Սեպուհի,
Եւ տէր Ներսէս առաջնորդի՝
Աղնուական ի մեծ տոհմի,
Սուրբ և մաքուր յոյժ գովելի,
Որ հրեշտակաց է բաղձալի։
Եւ քաջ հռետորն մեր բարի,
Որ Ստեփաննոս միշտ յորջորջի,
Վարժէ զմանկունս յիմաստ բանի,
Որք են յակճիռս աննիրհելի։
Այլ և զնաղաշն գովելի՝
Զտէր Սիմէոնն Խարբերդցի,
Որ զարդարեաց ծաղկաւք իւի,
Գոյն զգունով զարմանալի։
Զձեզ աղաչեմ եղբարք բարի,
Որք ընթեռնուք հոգւով իւի,
Զիս յիշեցէք ի յաղաւթի՝
Զգրչակ Մեսրոբս Երզնկացի,
Այլ և զհայրն իմ բաղձալի
ԶԱմիրդովլաթն նազելի,
Եւ զմայրիկն իմ գովելի

* Տպագրված է «ի թվականիս Ջ. Ի., որ անշուշտ սխալ է։ Մենք սրբագրում ենք Ջ-ի, այսինքն «իննհարիւրի»։

Առ տէր աստուած ամենայնի։
Այլ և զեղբայրն իմ ցանկալի
ԶՄանկաւագն Հարազատի,
Եւ զաւակունքն իւր ուռճալի
Դուք յիշեսջիք սիրով սրտի...

386

ԱԽԹԱՐԱԿԱՆ ԲԺՇԿԱՐԱՆ

Երևան 4600

Գրիչ՝ Կարապետ
վայր՝ Համշինու երկիր, Եղնովիտ գիւղ

...Գծագրեցաւ սուրբ Բժշկարանս ի թվին ՋԽԸ. (1499), ի կչիռ կեն-
զանակերպի, ձեռամբ անիմաստ և մեղսամած գրչի Կարապետ երիցու, ի
յերկիրս Համաշինու, ի գեւղս Եղնովիտ, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուա-
107ա ծածնի, և սուրբ Սիովնի, և սուրբ Խաչիկ հաւրն հոգևորի, // և սուրբ Վար-
դանացս, որ աստ կան հաւաքեալ ի պահպանութիւն երկրիս և գաւառիս
մերոյ, ամէն։

Գծագրեցաւ սուրբ Բժշկարանս* ի վայելումն և ի պահպանութիւն ան-
ձին իմոյ Կարապետիս, և զաւակաց իմոց Վարդանին, և Ստեփանոսին. և
Յոհաննիսին, և եղբարցն իմոց, և ամենայն ընդանեաց. և յշտեմարանաց
մերոց լիութիւն նոյնպէս յորժամ զԵ. (5) նկանակսն ԵՌ. (5000)-ւսն և յԷ.
(7) նկանակսն ի Դ. (4) հազարսն և որպէս ի ձեռն Պարսմա ճգնաւորին զը-
107ա շտեմարանս նորա լիացոյց և զարձեալ զսեղանսն // բազմացոյց և զգաւսն
լցոյց կրկին անգամ, նոյնպէս և ի ձեռն սուրբ Նիկողայոսի առատացոյց.
նոյն աւրհնութեամբն աւրհնեսցէ տէր աստուած զշտեմարանս և զսեղանս
և զուրախարար բաժակ**. և որպէս աւրհնեաց զհայր Աբրահամ և զԻսահակ
և զՅակովբն և բազմացոյց զխաշինս և զանասունս նոցին՝ նոյն աւրհնու-
թեամբ աւրհնեսցէ զխաշինս և զանասունս մեր։ Յիսկզբանէ արարածոց
մինչ ի յայս աւրհնութիւն, որ ելեալ է ի բերանոյն աստուծոյ վասն սիրո-
108ա ղաց իւրոյ հանգիցէ ի վերայ մեր և զաւակաց //մերոց, և ըշտեմարանաց
մերոց, և խաշանց, և անասնոց, և կաթին, և մայրեաց, և մեղուաց, և ան-
դաստանաց, և արտորէից մերոց. և իբրև զաղբիւրս զարնանային յորդ-
եսցէ և առատացուսցէ զամենայն գոյութիւնս մեր, աջն անեղին և բազու-
կըն հզաւրին եղիցի մեզ հովանի և պահապան ի վերայ մեր ամենայն ըն-
տանեաց մերոց ի յաջողումն և ի սէր սուրբ արքայութեանն և անմահ թագա-
ւորին, ամէն։

Մեք հանապազ երես ի գետին առ նա պաղատելով և նա զիւր սուրբ
և զամենազաւր և զբաշխող աջն ի վերայ մեր տարածելով և զմեզ յամե-
նայն չարէ փրկելով յերևելեաց և յաներևութից, ամէն։

---

* «Բժշկարան» ասածը զանազան հմայական աղոթքների ու բանաձևերի մի ժողովածու է, որը բնավ առնչություն չունի գիտական բժշկականության հետ, բայց հարուստ է հնագույն ծագում ունեցող կախարդա-հմայական բանաձևերով։

** Երկու բառ ջնջված է, գուցե գրված է եղել սխալմամբ։

387

ԳԱՆՁԱՐԱՆ

Թ. Գուշակեան, Ցուցակ Սեբաստիոյ ս. Նշանի 140, էջ 85

Գրիչ՝ Խաչատուր
վայր՝ Սեբաստիա, Անապատ վանք

Փառք ... որ ետ կարողութիւն հասանել յաւարտումն աստուածունակ տառիս, որ է Գանձատետր ի պայծառութիւն սուրբ եկեղեցեաց։

Արդ, գրեցաւ սա ձեռամբ բազմամեղ մեղսամակած և անարհեստ գրչիս՝ սուտանուն Խաչատուր *աբեղիս, որ զանուն ունիմ, բայց ի գործոցն յոյժ թափուր և հեռի, ի թվականիս մերոյ ՋԽԸ. (1499), ի քաղաքս* Սեբաստիա, *ի վանս որ կոչի* Անապատ *ի դրունս սուրբ* Աստուածածնին, *ի յառաջնորդութեան սուրբ ուխտիս տէր* Սողոմոնին, *և տեառն* Խաչատուրին, *և այլ միաբան եղբարցս։*

Արդ, աղաչեմ զամենեսեան, որք հանդիպիք սմա կարդալով կամ աւրինակելով, յիշեցէք ի մաքրափայլ աղաւթս ձեր զիս՝ զանարժան և զանպիտան գրչակս՝ զԽաչատրիկս, *և ծնողսն իմ, և զամենայն արեան մերձաւորսն՝ զկենդանիսն և զհանգուցեալսն...*

Ըստացող այսմ Գանձարանիս զմաղտեսի Սաւռազն, *և զկողակիցն իւր* զՂիմաքն, *և զդեռաբոյս զաւակն իւր* զՍատաքիարն՝ *զքաղցրաբարբառ աղաւնին (յիշեսջիք)։ Եւ եդ զսայ յիշատակ իւր և զաւակին իւրոյ* Յակոբին, *որ տղայ հասակաւ փոխեցաւ առ Քրիստոս յոյսն ամենեցուն, ի դրունս սուրբ Լուսաւորչին և սուրբ* Աստուածածնին. *յիշեցէք ի մաքրափայլ աղօթս ձեր զմաղտեսի* Սաւռազն *և զամենայն արեան մերձաւորսն...*

388

ՄԱՇՏՈՑ

ИВАН В—7

Գրիչ՝ Խաչատուր

ա

Արդ, գրեցաւ սայ ի դուռս Նորակնունք Աստուածածնիս, ի թուաբերութեանս Հայոց ՋԽԸ. (1499)։

բ

Խաչատուր *գրիչս յիշեցէք, աստուած ողորմի ասացէք։*

գ

Մարմարս տանծի փայտ էր, կոկիչս խոզի ա[տա՞]մն էր, և գրիչս չեմարժան էր, թղթի գինն խիստ թանկ էր։

դ

Ախ վայ գրիս, իմ ճարս ինչ կու լինի։

Ե

Եղիսաբեթն ծաղկած կենա, որ եբեր մին քրեղէն բանջար՝ և եբեր յաւշն ի վերա։

Զ

Աստուած ալրհնէ զՁիշաքն և զորդին նորա Յովանէս սարկաւագն, որ մին քարեղէն բանջար եբեր և երկու հաց ի վերա։

Է

Ամենակալ աստուածն ալրհնէ զԱմիրբար–աղէն, զիւր որդիքն առհասարակ, մին ծանր սեղան եբեր։

Ը

Աստուած փառաւորէ զտէր Վրթանէսն, որ ալրինակն շնորհեաց, որ այս մի քանի բանքս գրեցաք։

Թ

...Տէր Ստեփանոսն փառաւորել, որ զօրինակն շնորհել։

Ժ

Աստուած փառաւորէ զտէր Կունիկն, որ ալրինակն շնորհեց։

ԺԱ

Աստուած ալրհնէ զՋունայիթն, մին քարեղէն մածուն և երկու հաց եբեր, որ կերաք ու գրեցաք։

ԺԲ

Գրեցաւ սա ձեռամբ ամենամեղ և անարժան Խաչիկ իրիցու, որ միայն զանունս [ուն]իմ և ոչ գործով։

ԺԳ

Աստուած ալրհնէ զՇանճատարն, որ ալրինակն շնորհեց, ալգտեցաք զգանձերս։

ԺԴ

Աստուած ալրհնէ զԱղէն և զտղայսն նորին, մին քարեղէն կորկոտ եբեր, որ կերաք և գրեցաք զսայ։

ԺԵ

Կանէքն ծաղկի, որ ճըմբուռ եբեր մին քարեղէն, հացն ի վերայ։

ԺԶ

Պօղոսն շատ ապրի, մորի եբեր մին փունջ, որ կերա, դարձեալ զայս գրեցա*։

* Այս հիշատակագրությունները գրված են ներքին լուսանցքների վրա։ Ձեռագիրն էջակալված չէր, այդ պատճառով չկարողացանք նշել էջահամարները։

389

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Տ. Պալեան, Ցուցակ Կեսարիոյ Ա, տետր Բ, էջ 48
(Կեսարիայի ս. Աստուածածնի. եկեղեցի. 3)*

Գրիչ
վայր՝ Երուսաղէմ

257բ ...Արդ, գրեցաւ աստուածային սուրբ Աւետարանս ի սուրբ քաղաքն Երուսաղէմ, ի սուրբ աթոռ Տեառնեղբաւրն, որ այժմ է վանք Հայոց ազգին. ընդ հովանեաւ լայնանիստ, շնորհալից և դեղեցկայարմար սուրբ Յակովբայ տաճարիս, և այլ սուրբ տնաւրինականացս, որ կան ի սուրբ քաղաքս Երուսաղէմ, ի թուականութեանս Հայոց Ջ. և ԽԸ. (1499) ամի։ Ստացաւ զսա քրիստոսասէր և երկիւղածն աստուծոյ Յարապն ի հալալ ապրանացն, և եդ յիշատակ իւր և կենակցին Խաթունին, ի դեղն Խանձառն, յիշատակ բարի հոգոյ իւրոյ և ծնաւղաց իւրոց։ Արդ, աղաչեմ զմանկունսդ սուրբ եկեղեցոյ, որք վայելէք յաստուածային սեղանոյս, յիշեսջիք ի սուրբ և ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր առաջի զենլոյն Քրիստոսի զՅարապըն, և զիւր կենակիցն, և զծնաւղսն իւր, և ամենայն արեան մերձաւորս, և աստուած-ողորմի ասացէք և մեղաց թողութիւն խնդրիցէք, ամէն։

Եւ ով ողորմի աս ///·

390

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Դ. Սրուանձտեանց «Թորոս Աղբար» Բ, էջ 434
Տիգրանակերտ ս. Սարգիս եկեղեցի

Գրեալ ի Թվ. Հայոց ՋԽԸ. (1499), ի քաղաքն ի յԱթախ, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնի և Գէորգայ զաւրավարին, ի խնդրոյ պատուական տանուտիրոջն պարոն Սատախին...

391

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Նոր Ջուղա 402, ՄՏՄ

Հետ. ստացող՝ Ճանիաղայ

193ա Ճխարկու որդի Ճանիաղին, մայրն իմ Ղուլ, և զեղբայրն իմ ի Քրիստոս հանգուցեալ Մարտիրոս քահանայ, կողակիցն իմ Սալիկ, և որդիքն իմ Մարտիրոս, դուստր Մարիան, Եթար, Խաթուն, Մարիշա, քուրն իմ Հասրաթ, Էվէտմելիf, Սարիկ, Նսրաթ. աղաչեմ զձեզ յիշեսջիք...

Թվական ՋԽԸ. (1499)։ Ես Հանէս գրեցի։

---

* Նոյնը տե՛ս նաև «Մաղիկ» շաբաթաթերթ, 1891 թ. №41, էջ 1։

392

ՈՍԿԵՓՈՐԻԿ

Արմաշ 186, Թոփճեան Ցուց. էջ 343

Գրիչ՝ Յուսիկ քահանայ
վայր՝ Եդոկիա

162 *Փառք... Գրեցաւ սուրբ տնաւրինականքս ի քաղաքս* Եդոկիոյ *թվ. ՋԽԸ. (1499), ձեռամբ բազմամեղ և անիմաստ գրչի՝ սուտանուն* Յուսիկ *քահանայի, ... յիշեցէք ի մաքրափայլ աղաւթս ձեր...*

393

ՇԱՐԱԿՆՈՑ

Զմմառի վանք 72 (216), Քէչիչեան Ցուցակ, էջ 116

Գրիչ՝ Կարապետ

ա

115բ *Զստացաւղ տառիս* և զգծող սորա զ*Կարապետ *երէցս աղաչեմ յիշել ի տէր, և աստուած զձեզ յիշէ յիւր միւսանգամ գալուստն, ամէն։ Թվին ՋԽԸ. (1499)։*

բ

203բ *Ո՜վ սուրբ նշան տէրունական,*
Մեղաւորիս լեր ւգնական,
Պահել ըզմեզ միշտ անսասան,
Ի չար ախտիցըն դիւական
Եւ աղաչեա զՅիսուս արքայն,
Ողորմելով յիւր դատաստանն,
Տալ մեզ բաժին յարքայութեանն
Եւ ժառանգել զկեանս անվախճան։
*Աւրհնեալ է աստուած յամենայն ժամ**։*

394

ԱԻԵՏԱՐԱՆ

Իրան, Փերիա գավառի Բժշկերտ գյուղ, ՄՏՄ

Գրիչ՝ Մկրտիչ

ա

Զսուտանուն ծրողս զպղերգս, զծոյլս, որ չեմ արժանի յիշման, յիշեսջիք։

բ

Փառք ... յամի Չ. և ԽԸ. (1499) թուականութեան Հայոց, և ես Մկրտիչ *անարժան քահանայ ... գրիչ...*

---

* Տեղ է բաց թողնված։
** Կան նաև այլ՝ անարժեք հիշատակագրություններ։

395

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 7979

Գրիչ՝ Յակոբ

294բ ...Որոյ ցանկացող եղեալ բարէմիտ և բարեսէր կինն Խաթիր-Խաթուն,
որ մնացեալ էր յառնէն իւրմէ // և զատեալ և մեկնեալ յաշխարհս վայելչութեանց՝ ի տանէ, ի մէլքէ, յորդւոց և ի դստերաց՝ յոյս և ապաւէն ունե-
լով զՔրիստոս և զսուրբ Աւետարանս։
Վասն որոյ յօժար կամօք ստացաւ զսա ի հալալ արդեանց իւրոց յի-
շատակ հոգւոյ իւրոյ, և առն իւրում Նալբանդ Կարապետին, և ծնօղաց
իւրեանց Ջաֆարին և Թաղամէլիքին, և Հաբիբի հօրն Աստուածատրուն, և
մօրն Ջանմէլիքին, և զաւակացն Մլքամին, որ երիտասարդ հասակաւ
ճեղդամահ եղեւ յանօրինաց և զդառնութիւն այրութեան իւրոյ կրկին վի-
րաւորեաց, զի սուքն ոչ միայն էր ծնօղացն, այլ և ամենայն տեսողացն,
և դստերն Թուրվանդին, որ ի հասակս նորհարսնութեան փոխեցաւ ի
Քրիստոս, Յակոբին, Բարխօդարին, Աստուածատրին, և Նարին-Խաթու-
նին, Թաղամէլիքին, և միւս որդւոյն Խըդըրշին, որ տարաժամ մահւամբ
փոխեցան յաշխարհէս. այլ և ամենայն արեան մերձաւորացն՝ կենդա-
նեացն և հանգուցելոցն ի Քրիստոս, ամէն։
295ա Այլ և եղբարցն // Խօշխաբարին և Խօջին, որ և զԱւետարանս սոքա
տւին գրել ի հալալ վաստակոց իւրեանց, յիշատակ հոգւոց իւրեանց և
քւերն Խաթիբին, զի յորժամ զսորա որդին անօրէնքն խեղդամահ արարին
ի ծառէն կախեալ, ի մէջ այգւոյն իւրոյ ի մէջաւրէի, և յոյժ դառն կսկիծ
եղեւ ծնօղացն և ազգայնոցն և բարեկամացն, վասն զի միաւոր էր և յոյժ
գեղեցկապատկեր և վայելուչ հասակաւ, վասն որոյ զրկեցաւ յաշխարհէս
և մնաց սոցա քոյրն Խաթիբն առանց յիշատակ։
Եւ եկեալ անօրէնք զտուն և զայգին և զապրանքն զամէն պարնական
բթըլմալ արարին, վասն որոյ եղբարքն գնացին ի պարոն և ի դատուր ան-
կան, և շատ կաշառօք ազատեցին յանօրինաց։ Վասն այս պատճառի ետ
քուրն զէգին Խօշխաբարին և Խօջին և զիւր հոգին ի սոքա ապըսպըրեց։
Եւ սոքա ետուն զԱւետարանս գրել յիշատակ հոգւոյ իւրեանց, և քըւերն
Խաթիբին, և առն իւրում Կարապետին, և որդւոյն Մլքամին, և ծնօղացն
295բ Աստուածատրուն և Ջանմէլիքին, // և եղբարցն Մրտէրին, Աղաջանին, Յո-
վանիսին, Խօշխաբարին և Խօջին, և մօր սոցա Դըիմ-Խաթունին, և եղբօր-
որդւոցն՝ Աղուբին, Սաֆարին և Աստուածատրուն, որ է ժառանգ սոցա, և
էդգարին, զոր տէր աստուած ընդ երկայն աւուրս առնէ, և հարսներուն՝
Նարին-Խաթունին, և Մաղսում-Խաթունին, և տղայոց սոցին Քօճնափո-
շին, Աղայպապուն և Նիգաճդարին, որ տարաժամ մահւամբ փոխեցան ի
Քրիստոս։

Վասն որոյ յերես անկեալ աղաչեմ յիշել յաղօթս ձեր զվերոյասացեալքս և լի բերանով աստուած-ողորմի ասացէք։

Արդ, գրեցաւ սա ի թըւիս Հայոց ՋԽԹ. (1500) ամի, ի դառն և դժար ժամանակի, որ Թաֆրիզոյ փատշահութիւնն խաբաներ էր և Աղ-օլուցոյ ազգն յիրար անկած էին, և պարոնութիւն սոցա ոչ հաստատէին, և աշխարհս կայր յերերմանի, վասն զի միմեանց ոչ հնազանդէին և յԳ. (3)—Դ. (4) գիմաց բաժանեալ էին փատշահութիւնն, և զմիմեանս կոտորէին. և շատ հայ և թուրք թալանեցան, և գեօղք և քաղաքք աւերեցան, և ազգք քրդաց կոտորեցան և սպանեցան։

296ա Ի սոյն դառնացեալ ամի ձեռն // արկեալ գրեցի զսա ես՝ Յակոբ մեղուցեալ գրիչս, ընդ հովանեաւ ամենամաքուր սուրբ Աստուածածնի տաճարիս, և սուրբ Ստեփանոսի Նախավկայիս, և պատերազմի սուրբ Նշանիս։

Արդ, որք հանդիպիք սուրբ Աւետարանիս կարդալով կամ օրինակելով յիշեցէք յաղօթս ձեր զվերոյասացեալքս՝ զԽաբիբ մամն, և զնալբանդ Կարապետն, և զորդին զՄալեամն, և զեղբարքն զԽօշխաբարն և զԽօջէն, և զամենայն արեան մերձաւորսն, և լի բերանով և ուղիղ սրտիւ աստուածողորմի ասացէք, և Քրիստոս աստուած ձեզ ողորմեսցի, ամէն։

396

ՃԱՇՈՑ

Երևան 4557

Գրիչ՝ Գրիգոր Եպիսկոպոս
վայր՝ Գեղարքունիք, Խորոտիկ ուխտ

571բ …Որոյ շնորհաւք և աւժանդակութեամբ յանկ ելեալ աւարտեցաւ գերափառ և հոգիազարդ աստուածաբան տառս վասն խնդրոյ բարեսէր և հեզահոգի Մէլիք Աւանին և որդւոյ նորա Աղաբեկոյն, ձեռամբ բազմամեղ և անարժան գրչի Գրիգոր եպիսկոպոսի, ի թվականիս մերում Ջ. և ԽԹ. (1500) ամի։ Քանզի որք մեծութեան ընչից ըղձանան, ոչ ինչ աշխատութիւն զմտաւ ածեալ յայլմէ յայլ անցանել գաւառս հեռագնացս ուղևորու-
572ա թեան, որպէսզի շահն աճեցուցանել մարթասցեն։ Եւ այ /// ընդ համատարած ծովուն ///*։ Ըստ այսմ պայմանի, ամենագովելի և երջանիկ, ընտրեալ և պատուելի, աստուածահաճոյ և ամենագովութեանց արժանաւորին Մէլիք Աւան՝ թոռն Գոշ վարդապետին, որդի տէր Սա[ր]էսին, գրել ետուր զսուրբ տառս ի Սանահնոյ աւրինակէն, և մեծաւ փափագանաւք, ի հալալ ընչից և յարդար վաստակոց իւրեանց ստացաւ զսա յիշատակ բարի հոգւոյ իւրեանց, և ծնաւղաց նորին, և այլ ամենայն արեան մերձաւորին։ Ով որ հանդիպիք սուրբ կտակիս յիշեսջիք մաքրափ[այլ] յաղաւթս ձեր զորդիք Մէլ[իք] Աւանին՝ զՄելքիսէթ քահանայն, Աղաբեկին, զԱռուստամն, զդստերքն՝ Շահ-Սալթանն, Մելիք-Իսլամն, Շահ-Իսլամն, Խոնդխաթունն, Արզուխանն:

* Յոթ մաշված տող բաց ենք թողնում։

Դարձեալ աղաչեմ յիշել առ Քրիստոս զհանգուցեալ եղբայրն զՓիրումն, զկողակիցն և զորդի և զդուստր նորին, /// աղաչեմ յիշել առ Քրիստոս /// Մել[քիսէդն, և զամուսինն իւր Ուստիանէ. և ///* Մէլ]քիսէդին. զԱյեանին /// եանին Փի /// ոս, Փիրև /// և զդստերքն Թ /// փորգլուն բեկ ///:

Դ Դարձեալ աղ[աչեմ ման]կունսդ եկեղեցւ[ոյ որք ընթ]եռնույս զսուրբ տառս [յիշեցէք] ի սուրբ աղաւթս ձեր [առաջի ա]սացեալ ստացող /// Մէլիք Աւանն, և զամուս[ինն] իւր զպարոն Արսուտան, և մայրն իւր զհանգուցեալն առ Քրիստոս Եսան, և զծաղկեալ [որ]դիքն զԱղաբէկոյն՝ զԱղաբաբէն, և հանգուցեալ զա[ւակ] Փիրին, և զդստերքն Գ///կին, Խանիբէկին. Գալխաթուն, և կողակիցն Աղբէկոյն զհանգուցեալն /// Թանաւշեն, և զկենդան///իք Խաթունն, դարձեալ աղաչեմ աղ[աչեմ] յիշել առ Քրիստոս զԱռըս[տամն և] զամուսինն իւր /// և զորդիքն զԱւե /// Ոլուսբէկ խաւեա /// Ամիրբէկն: Դարձեալ [աղաչեմ] յիշել առ Քրիստոս զքոյ[րք Մէլիք] Ավանին՝ Նու/// Ջիչաf, Մուր /// զԹանկսուղ**:

572բ Արդ գրեցաւ սուրբ տառս /// տարեան գիրք և /// ի դառ]նացեալ ժամանակիս [յորո]ւմ նեղիմք յանաւրենաց /// թենէ եւս առաւել ի /// կնի հարկապահանջու[թենէ]։ Ի Հայրապետութեան /// Սարգիս կաթուղիկոսի և պատ[րիարքի Վա]ղարշապատու էջմի[ածնի. յ]աշխարհակալութեանն /// Խանին որդոյ Ուս/// ին, ձեռամբ ամեն[ամեղ և ան]արհեստ գրչի Գրիգորի [եպիսկոպոսի] /// զանունս մի]այն ունիմ և ոչ զգործս, որ /// Արծէ քաղաքէ /// արադէպ /// գաւառս Գեղարքունի /// ուխտս որ կոչի Խորոտիկ [ուր հան]դիպեցաք բարեմիտ եպիսկոպոսի տէր Ղուկասի. և մոռացաք զաստ[անդ]ական կեանս մեր։ Վասն յոյժ սիր[ելոյ] և փափագանաց սորա ձեռն արկ[եալ] սկիզբն արարաք սուրբ գրոցս, ի դառն չարաչար տանջանաւք աւարտեցաք ի մեծի աղուհացից երկրորդ շաբաթի[ն], ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնիս, և սուրբ Նշանիս, և սուրբ Յակովբիս, և սուրբ Գէորգիս, և այլ ամենայն սրբոցս, որ աստ հաւաքեալ կան։

Արդ երեսս անկեալ աղաչեմ զգասս հայրապետիցդ և քահանայից, որք հանդիպիք սուրբ գրոցս կարդալով կամ աւրինակելով, յիշեսջիք ջեռմեռանդ սրտիւ հայցմամբ ի հեշտալուր տեառնէն մերմէ Յիսուսէ Քրիստոսէ, զի ողորմեսց[ի] և զթասցի, թողցէ, քաւեսցէ զամենայն յանցանս, զկամա և զակամայ զստացողի գրոց[ս] Մէլիք Ավանին. և նախնեաց նորա, և ընդանեաց նորա՝ համորէն ամենեցուն, ամէն։

Դարձեալ աղաչեմ յիշել առ Քրիստոս զսրբասնեալ հեզահոգի զտէր Ղուկաս եպիսկոպոսն, և զվարպետն իւր Անանիայ սուրբ և մաքուր և [ա]ղաւթասէր աբեղայն, և զԱստուածա[տուր///ն, և զԽաչատուր աբեղայն, [և ըս]պասաւոր վանացն զՇանիջան ապաշխարողն, որ սպասաւորեաց և կերակրեաց զմեզ։ Դարձեալ աղաչեմ յիշել առ Քրիստոս զտէր Ղուկաս եպիսկոպոսն, և զհայրն իւր զՀասան, և զեղբայրն զՓարաեան. և զԱղաեան, և զՊապաջան, և զորդիք նոցին, և զայլ ամենայն արեան մերձաւոր նոցին...

---

* Սկսվում է երկրորդ սյունակը, որը խիստ մաշված ու պատռված է։

** Խաթարված է 17 տող. բաց ենք թողնում։

Դարձեալ աղերսանաւք պաղատիմ առ ձեզ, յիշօղ երկնագնաց յաղաւթս ձեր զԳրիգոր բազմամեղ գրիչս, և զեղբաւրորդին իմ զՄկրտիչ մաշյաղն, զի բազում աշխատանօք կռկեաց զթուղթս, և զծնաւղսն իմ՝ զհայրն իմ Խաչատուր և զմայրն Սիթխաթուն, և զեղբարքն իմ զՎիրապտուրն, զԱստուածատուր, և զհանգուցեալն առ Քրիստոս զՅովաննէս, զՂրդանէս, զԲայրամշէն, և զքոյրն իմ զՆուբկարն, և զԳ[ու]լին: Ո՞վ եղբարք, անմեղադիր [լերու]ք սղալանաց սորա, զի կայր մեր [այս էր///*

397

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 6273 (Ղ. Փիրղալեմեան, Նշխարք պատմութեան հայոց), էջ 376—377, ի ս. Սքանչելագործ

Գրիչ՝ Յակոբ
վայր՝ Արծկէ

...Եւ արդ, գրեցաւ սա ի քաղաքս Արծկէ, ձեռամբ մեղապարտ գրչի Յակոբ սուտանուն քահանայի, ընդ հովանեաւ ամենամաքուր Աստուածածնի, և սուրբ Ստեփաննոսի տաճարացս, և պատերազմի սուրբ Նշանիս, ի դառն և ի նեղ ժամանակիս, որ աշխարհս ամէն յերեբմանի է Աղօ[ղ]լուի թագաւորութիւն անհաստատ էր և յիրար անկած, և միւս դիմաց Ղարայ-օղլու ոմն ելաւ, և կռուեալ յոյժ կոտորեցան և կորեան։ Ի թուականիս մերում ՋԽԹ. (1500) ամի, ի հայրապետութեան տեառն Սարգսի կաթուղիկոսի։

Եւ արդ ես ըստ բազում հայցման և խնդրոյ վարդապետիս մերոյ տէր Նիկողայոսի գրեցի զսուրբ Աւետարանս յիշատակ հոգւոյ իւրոյ, և ծնողացն Կալամին և Թուրվանդին: Այլ և զանազան ծաղկող և զարդարող երանգերանգ գունօք սուրբ Աւետարանիս զԲերկրցի տէր Կարապետն, որ զարդարեաց ծաղկօք զսուրբ Աւետարանս, և զծնողսն իւր զՏիրատուրն և զՆիգարն, և զեղբայրն զՀերպետն, որ ձեռամբն անօրինաց սպանաւ, տէր աստուած ընդ սուրբ մարտիրոսացն դասեսցէ, ամէն։

398

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

Վիեննա 170, Յ. Տաշեան Ցուցակ, էջ 485—486

Գրիչ՝ Կարապետ
վայր՝ Եղնովիտ գիւղ

ա

49բ Զմեղաւոր ծրողս զԿարապետ երէցս յիշեցէք եւ աստուած զձեզ յիշէ յիւր միւսանգամ գալուստն։ Թվն. ՋԽԹ. (1500)։

բ

57ա Թվին. ՋԽԹ. (1500), մուտն ի կարճին, փետրվարի ԻԸ. (28), բարեկենդանին յետի ուրբաթին աստուածասաստ բարկութիւն տեղեաց ի վե-

* Ջորս տող մաշված է։

բայ գեղիս մերոյ Եղեովտա, գաւառիս Սուրբ Խաչիկ հաւրն մերոյ, զի եկն Ճվկայձորն հուսի և աւար եհար զեկեղեցիս սուրբ Սիոն՝ ժամատնովն, և զՍրստագենց կալն՝ սարպնովն և մարագովն, և զհաց և զոզակ ամենայն ցիր և ցան արար, և զԴաւիթ որդին իւր ի մէջ կալին եսպան։ Եւ զպատրիկ Թաւաճալին զսարպինն հացովն, և զտունն և զգոմն տավրովն, և զկինն Դ. (4) տղովն՝ ի վայր էառ և եսպան. եւ մէկ անպիտայն տղայն Գ. (՞) ապրեցաւ ի մէջ հուսոյն, և Բ. (2) ոտքն մսեցաւ ի ծնկանէն ի վայր և բացուաւ, և Ի. (20) աւուր յետև մեռաւ*։

Եւ զհոռոմ Ստեփանոսն և զիւր կինն Դ. (4) տղովն, և զտունն, և զտեղն, և զտավարն և զամենեսեան բնաչինչ արար, որ ի Ե. (5) աւուր յետև զշունն ողջ գտան և այլքն ամենայն՝ մեռեալ։ Տեսէք զհրաշքն Աստուծոյ և զարձարուք մեղաց ձերոց։

Գ

87բ Տէր աստուած բարեխաւսութեամբ սուրբ հայրապետիս Երրեմի ողորմեա ստացողի գրոցս Կարապետ երիցու, և ծնաւղաց իմոց տէր Յովսէփին, և Հոռոմագիսին, և Եղիսաբեթին, և ամենայն արեան մերձաւորաց, ամէն։

390

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 3002

Գրիչ՝ Յունան եպիսկոպոս

վայր՝ Վարդանաշատոյ երկիր,

Գետիսիմոն գիւղ

...Շնորհաւք տեառն սկսայ և ողորմութեամբ նորին կատարեցի զքառաբուխ սուրբ Աւետարանս, յիշատակ հոգւոյ իմոյ, և ծնողաց իմոց՝ հաւրն իմոյ Մխիթարին և մաւրն իմոյ Յասուկանին...

330ա ...Այլ և ըստացա զսուրբ Աւետարանս յիշատակ ինձ և ամենայն արեան մերձաւորացն՝ ազգաց և ազգայնոցն, նաև փոխեցեալ և հանգուցեալ նախնի հայրապետքն մեր՝ տէր Իգնատիոս վարդապետն, տէր Յորդանան արհիեպիսկոպոս, տէր Ներսէս եպիսկոպոսն, և զհայրն իմ զՄխիթար յիշեցէք ///։

Այլ և յիշեցէք զկենդանիքս մեր, որ բազում երախտիք ունին ի վերա մեր՝ զհար զլուխ հաւրեղբայրն իմ զտէր Մաթէոս քահանայն, և զկողակիցն իւր զՀեղինէն, և զորդիսն զՎարդան քահանայ, և զԹադէոս: Այլ և զհարազատ եղբայրն իմ զՍադոն, և զկինն իւր Խոնծզատայ, և որդիքն իւր՝ Մխիթարն, Տալաթիարն, Սատ //// աբեղէն, զԻգնատիոս, և միւս աբեղէն Ազարիէն:

Ընդ նմին յիշեցէք ի Քրիստոս զքիրն իմ զՆարդան, և զորդին իւր զտէր Առաքեալ եպիսկոպոս, որ տղա հասակաւ փոխեցաւ ի Քրիստոս և մեզ կոծ եղև։

Արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թվականիս Հայոց ՋԽԹ. (1500), ձեռամբ անարժան գծողի Յունան եպիսկոպոսի...

---

* Տպված է ամեղաւ (՞)։

330բ *Գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի երկիրս Վարդանաշատոյ, ի մերձակա գեղս որ կոչի* Գետիսիմոն, *ընդ հովանեաւ սուրբ Կարմիր Աւետարանիս, և սուրբ եկեղեցեացս, և սուրբ նահատակիս, որ ի ժամատունս է։*

Յիշատակ է սուրբ Աւետարանս մաւրն իմոյ Ասուկանին *և հաւրն իմոյ* Մխիթարին, *ով ոք որ հանդիպիք յաղաւթս յիշեցէք։*

400

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 7274

Գրիչ՝ Յովանէս
վայր՝ Վարագ

ա

319բ *...Արդ, յա[ն]կ ելեալ կատարեցաւ սուրբ Աւետարանս ... ի հռչակաւոր և յաստուածաբնակ ուխտս* Վարագ, *ընդ հովանեաւ սուրբ և աստուածազաւծ Նշանի և է. (7) ստեղեան սուրբ տաճարացս։*

Եւ ես՝ թափուրս ի բարեաց գործոց Յովանէս *սուտանուն աբեղայ և գործովս խաբեբա, ընդ հովանեաւ սուրբ Նշանիս կատարեցի զսուրբ Աւետարանս, մեղսամած մատամբս յօրինեցի, միթէ քաւի մեղս ի մարմնի։*

Ի թվականիս Հայոց ՋԽԹ. (1500), ի հայրապետութեան տեառն Սարգըսի, *և մերոյ աթոռակալի սուրբ ուխտիս Վարագայ տէր* Յովանէս *եպիսկոպոսի, և ի թագաւորութեան սոլթան* Ախմադի:

Արդ, աղաչեմ զմանկունսդ սուրբ եկեղեցոյ յիշեցէք ի Քրիստոս և ի
320ա *սուրբ յաղօթս ձեր զյառաջ յիշեցեալ ստա//ցող սորա՝ զաստուածասէր և զբարեպաշտ* զՀալւէն, *և զծնօղքն իւր* զՆուրադին *և* զԽաբիպ-Խաթուն, *զեղբարքն* զՄուրատն *և* զԹուխմանուկն, *և զքուերքն* զԱզիզ *և* զԽայ-Խաթուն, *և զառն իւր* զՅովանէս, *և զորդիքն իւր, և զդստերքն, ...որ ետ գրել զսուրբ Աւետարանս ի յարդար վաստակոց և ի հալալ ընչից իւրոց, զարգարեաց և եդ ի դուռն Տիրամայր Աստուածածնի տաճարի* Արարուց *և սուրբ* Միրանաւորի, *յիշատակ բարի հոգո իւրո և ծնողաց իւրոց և ամենայն ազգականացն...*

Եւ արդ, ... յիշման արժանի արարէք և զիս զանարժանս՝ զՅովանէս
320բ *գծողս, և զծնօղ//քն իմ՝* զՋանազիզն *և* զԽայ-Հաթուն, *և զպապիկն իմ* զԱստուածատուրն, *և զդայեակն իմ* զԱզիզ-Խաթուն, *և զդպրութեան վարպետըն իմ* զԿարապետ *քահանայ՝ սրբազան, առաքինի, և զհօրեղբայրքն իմ* զՍտեփանոս *կրօնաւոր՝ անյաղթ փիլիսոփա, և* զԱղմուրշա, *և զաւրհնօղքն իմ՝ զտէր* Յովանէս *եպիսկոպոս, և զվարդապետն* Թադէոս, *և զհոգևոր զհայրն իմ զոսկերիչ* Ասպանանշէն, *և զեղբայրքն իմ զուսթա* Առոմ *Ճարտա[րա]պետ, և* զԿարապետ, *և փոխեցեալն ի Քրիստոս* զԴրիգոր, *և զեղբաւրորդեակ իմ* զԱբիսողոմ *ստընդէա՝ դեռաբոյս ծաղիկ, և զկենդանիք և զհանգուցեալքն, և զայնոսիկ, որ ի վերայ մեր երախտիք ունին ի հոգևորն և ի մարմնաւորս... Եւս առաւել յիշեցէք ի Քրիստոս զարուեստի վարպետն իմ* զՍուքիաս:

բ

249բ *Քրիստոս աստուած քո փրկական չարչարանօքդ ողորմեայ մեղաւոր գծագրիս և* Խալայ-Խաթունին, *ամէն։*

401

ՇԱՐԱԿՆՈՑ

Ղ. Ալիշան, «Հայկարան»

Գրիչ՝ Առաքել
Վայր՝ Խարտիշարոյ վանք

...Ի յամուրս Զմշկածագի, *ի հռչակաւոր անապատս* Խարտիշարոյ՝ *ի համալսարանս, ընդ հովանեաւ Աստուածածնիս և սուրբ Կարապետիս և սուրբ Սարգսիս, առ ոտս երջանիկ* Ստեփաննոս *վարդապետիս...*

402

ԳԱՆՁԱՐԱՆ

Ա. Սիւրմէեան. Ցուցակ Հալէպի Ա, 71, էջ 151

Վայր՝ Հալապ

Յինն հարիւր Հայոց թուական
Քառասուն և ինն ըսկսեալ նոր ամ (1500)*
Մովսէս *վարդապետն և ես՝ ծառայն՝*
Եկայք յաշխարս Արևմտեան,
Զի տենչացաք սուրբ Յարութեան.
Եկեալ հասաք տունըս Շամեան՝
Հալապ քաղաք՝ ի շահաստան։
Հանդիպեցաք ուրախութեան
Եւ ցնծացաք հոգով լըման,
Զի նոր շինեալ էր սուրբ խորան
Յանուն սրբոց քառասուն մանկան,
Այլ և զխորանն Մարունեան,
Նոյնպէս զաղգին ըզհոռոմեան։
Զսոքա շինեալ էր զամենայն
Աստուածասէր բռայիս Յիսայն.
Այլ և խըցեր հանգըստարան՝
Ի գալ հիւրոցն ուտարական,
Զի հանգիցեն խաղաղական.
Հանդերձ դըստիւքն իւրեանց, որ կան։
Շինեաց դարպաս թագաւորական,
Որ ժամատեղ էր ամառան՝
Քահանայից տեղ հանգըստեան,
Զի վայելին խաղաղական։
Աստուած պահէ զպարոն Յիսեայն,
Զինքն և ըզզիւրքն զամենայն,
Որք ի յայժմուս կենդանի կան
՚Ի որք ննջեցին ի հող տապան։

* Բնագրում՝ «խ» (40)։

403

ՄԱՇՏՈՑ

Փարիզ 52, ՄՏՄ

Գրիչ՝ Յովանէս Եզրնկացի
վայր՝ Իստաւնաս գիւղ

233 *Գրեցաւ ձեռնադրութեան գիրքս Անկուրիայ, գիւղն* Իստաւնաս. *ի դուռն սուրբ Աստուածածնին, ձեռամբ* Յովանէս *եպիսկոպոսին* Եզրնկացոյ, *որ զ*Անկուրիայ *շատ վշտի և չարչարանաց հանդիպեցայ, ով կարդալով կամ ատրինակելով զգիրքս զայս մի բերան զողորմիս տայ... գրողին հոգոյն* Յոճաննէս *եպիսկոպոսին... Այլ յիշատակ է գիրքս և վայելումն* Նիկողայոս *եպիսկոպոսին, գրեցաւ ի թվին ՋԾԽԹ. (1500)։*

404

ՇԱՐԱԿՆՈՑ

Երևան 1579

ա

Նկարիչ՝ Աբրահամ

209բ *Թվ. ՋԽԹ. (1500)։*

Զանարժան Աբրահամ *նկարիչ գրոյս յիշեա, ո՜վ սուրբ եղբայր, ի տէր Յիսուս Քրիստոս**։

բ

Մի մասի գրիչ՝ Ղուկաս

276բ *Զսակաւ աշխատողս մէկ տետրիս* Ղուկաս *մեղաւոր յաղօթս ձեր յիշեցէք, ո՜վ սուրբ ընթերցաւղք, և զ*Գրիգոր *աբեղայն՝ գրող այսմ Շարակնոցիս յիշեցէք ի Քրիստոս, որ երիտասարդ տիաւք վախճանեցաւ և եթող մեղ կսկիծ բաղում։*

405

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 7771

Գրիչ՝ Մելքիսէթ

...Արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս այս ձեռամբ Մելքիսէթի *անիմաստ և ախմար գրչի... ի մեծ թուիս ի յեղանական շրջագայութեան արեգակյան ստորիշիւք երկնաշու ճանապարհաւ յերկնից յերկիր հայելով, ըստ արարչութեան չափեալ յ*Ադամայ *մինչեւ ցայսր ամք ՑՊՂԹ. (6899), իսկ*

* Գրված է Քրիստոսի պայծառակերպության նկարի ստորին մասում։ Եաչափայտի աջ և ձախ կողմերում նկարված են ձեռագրի ստացողների պատկերները։ Ձախ մասում նկարված է հասակավոր մի հոգևորական, որ է «Տէր Վանական ստացող գրոցս», աջ մասում նկարված է «Թումայ դպիրն՝ եղբայր Նորին»։

ի Հայկազանց թուականիս ՋԽԹ. (1500), ի դառն և ի չար ժամանակիս, որ կանք ի մէջ վշտի վասն բազում մեղաց մերոց։

298բ ...Յիշեցէք ի սուրբ յաղաւթս ձեր զաստուածասէր և զբարեմիտ խաչատուրն, և զկողակիցն իւր զՍալչուկն, և զորդիսն իւրեանց զՄխիթարն, զՍտեփանոսն, զխուդաբախշն, և զդուստրն իւրեանց զՋիշաֆն, զՍալամն և զՍուլտանն, և զՇահումն, և զծնօղսն իւրեանց՝ զԱբրահամն և զՍուլտան-Մէլիքն, և զեղբայրն իւր զՅոհանէսն:

Դարձեալ յիշեցէք ի Քրիստոս զԿարապետ քահանայն և զեղբայրն իւր զՄարտիրոսն... Եւ որ յանդգնի և ծախէ կամ գրաւէ՝ զպատիժն ընդ Յուդայի առցէ, այլ կացցէ և մնասցէ [սա] ի ձեռն Կարապետ քահանային։

406

ԱՆՅԱՅՏ ՁԵՌԱԳԻՐ

Ղ. Ալիշան «Սիսական», էջ 76

Ոմն յիշատակագիր

Յովհաննէս արեղէն մարտիրոսացաւ ի գեօղս որ կոչի Երախտիկ, ի ղանութեան Ալվանդ փաթշահին, թվ. ՋԽԹ. (1500)։

407

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Ա. Սիւրմէեան, Ցուցակ Հալէպի Ա., 30, էջ 68

539բ Յայսմ ամի առի զսուրբ Աւետարանս, որ էր թվականս ՋԽԹ. (1500), ի ժամանակս քրիստոնեասէր թագաւորիս Ալատօլի, որ խիստ սէր և շաղաւաթ ունի ի վերայ հայ ազգացս՝ աստուած զինքն ընդ երկայն աւուրս առնէ և զիւր չարկամն խափանէ և զլխավարէ, և աւրհնէ աստուած զիւր թագաւորութիւնն, ամմէն։

Հ Ա Վ Ե Լ Վ Ա Ծ

Ա

ԺԵ ԴԱՐԻ ՆՈՐԱՀԱՅՏ ՀԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆՆԵՐԻ

408

ԺՈՂՎԱԾՈՒ

Երևան 732

Գրիչ՝ Յովհանէս Համշինցի

221բ *Զսակաւ գիծս գրեցի*
Եպիսկոպոս Համշինցի
Զայս անպիտ[ա]ն յամենայնի,
Որ Յովանէս անուն կոչի,
Ցաւալ նեղեալ յայս յաշխարհի,
Դառն և դժնեայ և անբարի
Միտքս փութով ի չար դիմի,
Եւ ի բարոյն յոյժ հեռացի,
Ու ահեղ աւուրն ///
Իմ գործոց ինձ պատրաստի։
Թվ. ՊԾ. (1401)։

409

ՄԱՏԵԱՆ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԵԱՆ ԳՐԻԳՈՐԻ ՆԱՐԵԿԱՑԻՈՅ

Երևան 5597

258բ *Ես Յովանէս կրօնաւոր, Թումաս ոկչ. (ոսկերի՞չ), Կիրակոս կրօնաւորքս վերստին թափեցաք զսուրբ նշանն Գետարգել, բերաք ի սուրբ Եղիշէի ուխտն՝ ի Վարդպատրկէ վանքն, առ երջանկաշնորհ կրօնաւոր առաջնորդն սուրբ վանիցն, և ետուք յիշատակ սուրբ Գէորգայ և սուրբ Եղիշէի, ի կործանման պիղծ Թամուրին՝ ՊԾ. (1401) թվականին, և սպասաւ կացաք մեք սուրբ Սքանչելագործ Նշանին՝ մինչ ի մահ։ Ով որ հանցէ կամ գողասցէ զսուրբ և կենսատու խաչն, մասն և պատիժ Կայենին և Յուդային առցէ, ամէն*։*

---

* *Այս հիշատակագրությունն ընդօրինակված է ԺԷ դարի ձեռագրով։ Սկզբում ունի «Թվ. ՊԸ. (1359)-ին», իսկ վերջում՝ «Յայսմ տարոյս Մարտիրոս կրօնաւոր բազում չարչարանօք մարտիրոս եղև, ի ՊԵ. (1359) թվ.» հիշատակագրությունները, որոնք արտագրվել են, հավանաբար, նախագաղափար օրինակից։*

410

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 7679

Հետ. ստացող՝ Աւագ-Տիկին

276բ *Ես՝* Աւագ-Տիկինս՝ *դուստր* Եմինի, *գնեցի զսուրբ Աւետարանս ի հա-լալ ընչից իմոց և ետու զսայ հոգևոր որդոյն իմոյ* Յովանէս *իրիցու, որ անուամբ յորջորջի* Անեցի. *և ետու զսա յիշատակ ինձ և ծնողացն իմոց՝ հայրն իմում* Եմինին *և մայրն իմում* Խաթունին, *և* Հանում, *և ամենայն արեան մերձաւորացն, որ յիշէ զիս և զն[ն]ջեցեալսն իմ։ Ի թվ. ՊՆ. (1401)։*

411

ՃԱՌԸՆՏԻՐ

Երուսաղէմ 3229

Գրիչ՝ Ներսէս
վայր՝ Գամաղիէլի վանք

934 *Յանկացող եղեալ սրբոցս և գրոցս հաւատ//արիմ ծառայն աստու-ծոյ* Ասատ *միայնակեացն...*

Արդ, Ասատ *միայնակեացս ետ գրել զգիրքս զայս յիշատակ հոգւոյ իւրոյ, և ծնօղացն՝ հօրն* Ամենին *և մօր* Խոնդին, *և եղբաւրն* Սիմէոնին, *և ամենայն արեան մերձաւորացն՝ կենդանեացն և հանգուցելոցն ի Քրիս-տոս, ամէն։*

Արդ, գրեցաւ գիրքս այս ձեռամբ մեղսամած և անարժան ծառայիս աստուծոյ Ներսէս *վարդապետի, ի դուռն ընդ հովանեաւ* Գամաղիէլ *առաք-եալի, ի թվականի հայկազեան տումարի ՊԾԱ. (1402), ի բռնակալու-թեանն այլասեռին՝ արեանարբու* Թամուր-Լանկին, *ի կաթուղիկոսութեա-նըն Ըռուշտունեաց նահանգին տեառն* Դաւթի *հայրապետին, եւ սուրբ ուխտիս առաջնորդութեան* Ստեփանոս *եպիսկոպոսին։*

Այլ գովելի և ցանկալի,
Որ սիրտ ունի բարով իլի,
Հեզ և խոնարհ, երկիւղալի,
Աստուածասէր յամենայնի,
Եւ Հայրապետ *աբեղայի՝*
Զխաչն բարձեալ զՔրիստոսի,
Ներսէս *սիրող տեառն Յիսուսի,*
Եւ հետևող նորին շաւղի,
Վարդան *ժրաջան և գովելի*
Մարմնով յերկրի, մտօք յերկնի,
935 *Եւ* Մկրտիչ *փոքր երիցուն՝*

Սպասաւորի եկեղեցոյն,
Ստեփաննոսին *պսակ անուն՝*
Սիրտ սուրբ ունի հրեշտակական,
Պետրոս *յանուն սարկաւագին*
Եւ սպասաւոր սուրբ սեղանին,
Աստուածատուր *մեր տնտեսին՝*
Ջցանկալի մեր մուղդասին,
Քաջ և արի ժիր մըշակին՝
Որ Խաչատուր *անուն կոչին,*
Կրսերագոյն սարկաւագացն՝
Երկուց Դաւթին, Ստեփաննոսին.
Եւ համօրէն միաբանիցս
Ամենեցուն ի միասին,
Բազուկն հօր, աջն անեղին
Յաւէտ անփորձ պահէ զսոսին։
Ո՜վ սուրբ մանկունք նոր Սիոնի,
Որք հանդիպիք այսմ գրի՝
Խնամս արէք այս սոփերի,
Որ է դրախտ պտղով իլի.
Զայս ձեզ սեղան պատրաստեցի,
Որ կերակրիք յամենայնի
Սուրբ քահանայք սիրող բանի,
Սարկաւագունք յոյժ գովելի,
Նայ և ժողովք ամենայնի՝
Առհասարակ փոքու, մեծի,
Հայցեմ ի ձէնջ բանս բաղձալի
Պարգևս ինձ տալ զինչ աղքատի,
Ոչ արծաթ և ոչ ոսկի
Զինչ անցաւոր պէտք, որ լինի,
Այլ արարէք ղիս արժանի
Վասն միոյ տէր ողորմի,
Զի թէ յիշէք զմեզ ի բարի
Տէրն ողորմած ձեզ ողորմի։

Աստանաւր անգեալ՝ յերկիր առ սուրբ գարշապար ոտից ձեր, ո՜վ դասք երանելի սրբասէր և աստուածասէր քահանայիցդ և ժողովրդոցդ, յիշատակ զստացող գրոցս զԱսատ *միայնակեցն, և զիւր ծնօղսն, և* զՆեր-սէս *գրիչս, և զիմ ծնօղսն, և զվարդապետքն մեր* զՅովհաննէս *և* զԿիրա-կոս. *և աստուած զձեզ յիշէ, ամէն։*

412

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

«Բանասէր», Փարիզ, 1905, էջ 99—100

Գրիչ՝ Գրիգոր Խլաթեցի
վայր՝ Մառնեվան (մերձ ի Խլար)

ա

Փառք ... որոյ ցանկացող եղեալ երջանիկ քահանայն Կարապետ *անուն, որ միայնացեալ էր յամուսնոյն իւրոյ միով պատանեկաւ, և էր նա երիտասարդ հասակաւ և բարի բնութեամբ և բարուք։ Ուստի շարժեալ ի սէր աստուածային գանձուցս և ջանաց ստանալ զանարիկ մեծութիւնս և զգանձս անկողոպտելի, ի վայելումն անձին իւրոյ և դեռաբոյս պատանեկին* Ըղբստակէսին, *և յետ աստեացս յիշատակ բարի հոգւոյ իւրոյ, և ծնաւղաց իւրոց՝* Հայրապետին *եւ* Խասխաթունին: *Եւ ես յետինս բանասիրաց և տրուպս կարգաւորաց* Գրիգոր *պիտակ անուն խնդրողս բանի, տեսի զեռափափաք սէր և զջան սրբասնեալ քահանային, զոր ունէր հետ սուրբ Աւետարանիս, մոռացայ զտկարութիւն անձինս զպակասութիւն աչաց լուսին և ձեռնարկեալ գրեցի զսուրբ Աւետարանս ընդ հովանեաւ ամենամաքուր սուրբ Աստուածածնի ի վանս* Մառնեվանի, *մերձ* Խլաթայ՝ *մայրաքաղաք* Բզնունեաց *գաւառի, ի հայրապետութեան տեառն* Կարապետի *ընդհանուր կաթողիկոսի և մերոյս նահանգի տէր* Դաւթի *Աղթամարայ կաթողիկոսի։ Իսկ յաշխարհակալութեան նեստողաց ազգին միր* Թամուրին. *և զարմից և զաւակից նորին։ Եւ գրեցաւ սա ի թուականութեանս Հայոց ի* ՊԾԱ. *(1402) ամին։ Արդ որք հանդիպիք սուրբ Աւետարանիս տեսանելով կամ ընթեռնելով կամ գաղափար առնելով ի պէտս օրինակի, յիշեցէք ի Քրիստոս զստացող սորա զ*Կարապետ *քահանա, և զծնաւղսն իւր զ*Հայրապետ *և զ*Խասխաթուն, *և զեղբարսն* Կարապետին *ստացողի սորին, և զդեռաբոյս պատանին զ*Ըղբստակէսն, *որոյ անուան գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի սփոփանս սրտի, ի պահպանութիւն* Ըղբստակէս *պատանեկի, որ ի մաւրէն որբ մնաց ի տիս համբակին, որոյ տէր Աստուած վայելել տացէ ընդ երկայն աւուրս ի սպաս պաշտման աստուածաբարբառ աւետալուր հրամանացս, վասն որոյ հայցեմ յաստուծոյ հասանել* Ըղբստակէսին *ի կարգ աստիճանի քահանայութեան, ունել զսուրբ Աւետարանս սուրբ ձեռաւք և ամբիծ վարուք արժանապէս քաղաքավարութեամբ և անարատ սրբութեամբ, անսասան կենօք և երկար ամաւք՝ մինչ ի խորին ծերութիւն պահել զ*Կարապետն *և զ*Ըղբստակէսն *ընդ պահպանութեամբ և վայելչութեամբ սուրբ Աւետարանիս։ Հայցեմք ի տեառնէ աստուծոյ սոցին զԱւետարանս վայելել և զօրութիւն Աւետարանիս զխօճա* Բենիամին *և զծաղկեալ որդին իւր զխօճա* Կարապետն *պահեսցէ անարատ ոգւով և մարմնով, նաև զեղբարս իւր զմահտեսի* Աստուածատուր, *և զծաղկեալ զաւակն իւր զխօճա* և զնոսին անսասան պահել ամէն և եղեցի։*

Բ

Գովեստ տացուք Հայր անեղին,
Եւ միածին նորին բանին.
Բամից Համայն արարողին
Հոգւոյն սրբոյ զարգարողին.
Ի յախտաժէտ անձնէ յետին
Որ սպասաւոր կոչեմ բանին՝
Գրիգորիէ անվարժ անձին,
Թմբրեալ մտաւք յախտս կրկին,
Որ ետ ինձ կար տկարս անձին,
Ու զգիմն ու զնուն Հասոյց ի մին
Բամեալ զբոլորս որ ի միջին
Գիմն առաջին եւ նուն յետին.
Ինձ երանի Հազար ընդ մին
Որ և տեսի զաւարտ սորին։
Էն է գիտակ՝ տէրն ամենին,
Որ այն գրիչն է առաջին
Որ զբենն եՀան յԱբրաՀամին
Ի՝ եՀաս յաւարտն որ գրեալ էին,
Քառսուն երկու ար ամենին
Տառս գրեցաւ աստուծային**։

413

ԱԻԵՏԱՐԱՆ

Երևան 4185

Կազմող՝ Սարգիս

1ա Ստացաւղ սուրբ բուր[աստա]նիս զՍարգիս մականուն /// յաղաւթս յիշեցէք ի Քրիստոս. /// ծնաւղք և աղգակա[նաւք և] արեա[ն մ]երձաւորաւք աղ[աչեմ] ի տէր, ընդ նմին զՀոգևոր եղբարքն իմ ղտէր Ալեքսանոս աղաչեմ յիշել ի տէր /// աղաչեմ որ զՅովաննէս քաՀանայն, որ տղայ Հասակաւ փոխեցաւ ի Քրիստոս աղաչեմ յիշել, ըստ սոցուն Հիշմամբ արժանի առնէք զՅովաննէս կրաւնաւորն, որ բազում աշխատեալ է վասն պատճառի սուրբ [Աւետարան]իս։

---

* Անվան լրացման Համար տեղ է թողնված։

** ԺԵ դարի Հիշատակարանների Ա մասի № 23 Հիշատակարանը սրա մի փոքր մասն է, որ քաղել էինք «Հանդես ամսօրեայ»-ի 1917—1918 թ. 59 էջից։ Այս ձեռագրի Հիշատակագրություններից է նաև № 29-ը, որ վերցրել էինք Ս. Հայկունու «Բազրեանդ» ուսումնասիրությունից (էջ 229—230). Հրատարակիչն այստեղ Հայտնում է, որ Ավետարանի վերջում ընդարձակ մի յիշատակարան կայ, զոր ժամանակ չեմ ունեցած օրինակելու։ Հիշատակարանն ամբողջությամբ տպագրված է եղել «Բանասէր»-ի 1905 թ. թիվ 4-ի 99—100 էջերում, որ մեր աչքից վրիպել էր ժամանակին։

Կազմեցաւ ձեռամբ Սարգիս /// յիշել ի տէր։
Թվիս ՊԾԱ. (1402) էր, որ կազմեցաւ /// անց Ի. (20)-ին և Քրիստոսի
փառք յաւիտեանս...

414

ՈՍԿԵՓՈՐԻԿ — ՀԱՒԱՔԱԾՈՅ

Վիեննա 705, Հ. Ոսկեան, Ցուցակ, էջ 236—238

Գրիչ՝ Յակոբ վարդապետ
վայր՝ Անձնաժնապատի վանք

ա

430ա— Զոր և ես ծանրաբեռ ոգի գլուխս մեղաւորաց /// և բազում աւրինակ
440բ ամենայն ///նաց, որ մարմնով կենդանի ///ցեալ և կենաւք ոչ անարատեալ
սոսկ անուամբ Յակոբ վարդապետ, զոր յոյժ ամօթ և նախատինք է ինձ
զտիրական անուն առ իս յորջորջել, զի զդիմակն գործեցի և ոչ ունիմ պա-
տասխանի յահեղ աւուրն դատաստանի։ Վասն այսորիկ վաղվաղակի յամե-
նայն սուրբսն դիմեցի, որ սիրելի են Քրիստոսի, և են առ նա ի հանգստի, և
որ կարդալով, է որ գծագրելով և է որ աղաչելով, զի զարդարադատ դատա-
ւորն իմ զՅիսուս Քրիստոս յողորմութիւն շարժեսցեն ընդ պարտապանիս
բազում քանքարացն շահից։ Զի յոյժ փափագէի զհիացական վարս և զա-
ռաքինութիւնս սրբոց հարանցն և զաստուածազգեաց լուսաւորչացն զպատ-
մութիւն ի մի հաւաքել, <մեղաւոր և անարժան ձեռօք գծագրէի> դի
անուշահոտս ի մէջ հովտաց ի շահ և յօգուտ լսողաց և կարդացողաց, ևս
առաւել կրաւնաւորաց աստուածասէր անձանց և փափագողաց։ Եւ կամէի
զի մեղաւոր և անարժան ձեռօք գծագրէի, զի առաւել աւրհնէի ի նոցանէ
զհոգեւոր /// բայց տկարութիւն մարմնոյս յաղթեաց փափաքանացս և ոչ
կարացի այժմ գծ/// արժանանալ, վասն որոյ զքեռորդին իմ յորդորեցի ի
համբակութեան ժամու՝ Աստուածատուր կոչեցեալ։ Եւ ետու գրել զայս
արեգակնափայլ բուրաստանս զանբիծ և զանարատ զա[յ]րիացելոցն
Աստուծոյ, որ են սկիզբն կենաց ճանապարհին և բացօղ մտիցն առա-
գաստին, նախ եւ յառաջ զպատմութիւն մեր Լուսաւորչին, և զհետ նորա
զնշխարացն սուրբ Կարապետին, և զամենայն սրբոց դասին զբանքն եւ
զգործքն ի միասին, զԸնթհանրական թուղթ Ներսէսին, և զկտակ որդւոցն
Իսրայէղին, զՈվասափին, և զԱնտոնի, զՊարսամայն, և զՊօղոսին, զար-
բա Մարկոս ճգնաւորին, զայլոց բազմաց զհետ նոցին։ Եւ կոչի գիրքս այս
Ոսկեփորիկ, որ է լցեալ անապական գանձիւք, և բարի աւրինակաւ միշտ
զբարին դիտել ի հրաւիրումն առ աստուածասիրաց անձինս, զի ծովիցն
զարթուցիչ է և յանցաւորացն յուսով յորդորիչ, և առաքինեացն կրկին
ուսուցիչ է, յերկրէ յերկինս ի վեր հանիչ, ընդ հրեշտակացն պարակից։
Եւ արդ աղաչեմ զձեզ յետինս ի բանասիրաց, ո՜վ մանկունք նոր Սիոնի,
հոգևոր հարք իմ և եղբարք, կրաւնաւորք և սուրբ կուսանք, քահանայք և
աշխարհականք, բարի կարդացողք և աստուածասէր լսողք՝ զՅակոբ
կրտսեր և զտրուպս ի վարդապետս յիշել բոլորով սրտիւ առ Յիսուս բա-

րին ի կարդալոյն ժամանակին, այլ և զերախտաւորքն մեր՝ զուսուցիչքն և զհանգուցիչքն։ Եւ առաւել զաստուածապաշտ ծնօղքն մեր զԱտոմ և զՂբել, և զհօրեղբայրն մեր զՅովաննէս կրօնաւորն։ Աղաչեմ, աղաչեմ սիրովն Քրիստոսի, սոցա ամենեցուն խնդրեցէք մեղաց թողութիւն, և եղբօրն իմոյ Վարոսին, դուռն վերին առագաստին բացցի նոցա յօրն վերջին, այլ և դասուցն աջակողմին, սոցա լիցի մասն և բաժին, կարդացողին և լսողին, և ողորմի ասացողին։ Դարձեալ զլսող բանին հոգեշահ խրատին, սիրովն արարչին և իւր հրամանին Գրիգոր կրօնաւորին մաքուրն ի յոգին, որ յոյժ ցանկացող եղև այս սուրբ գանձարանիս, զի զամէն զթուղթ գրոց սա պարգևեաց և յաւգնական եղև մեր աղքատութեան*, զի մասնակից լիցի սրբոցն հանդիսի, զի օգնական և կցորդ եղև մեր աղքատութեանս, զի զամէն թուղթ գրոցս սա պարգևեաց և յորդորեաց զմեզ ի սորա վաստակս ի գրել և ի յանգ հանել և բաղում օրինակաց ի մի ժողովել։ Զոր և հայցեմ ի տուողէն բարեաց՝ յամէնառատ ձեռացն Յիսուսի, զոր փոխանակ այս նամակի զիւր վերջին օրինակն առնէ ի բարի, հոգւով և մարմնով լիցի պարակից ընդ Լուսաւորչին և ընդ շառաւիղին։ Այլ և զբարի ծնօղքն սորին զԼուսէր և զՃաւոց/// և զամենայն արեան մերձ/// Աստուած իւր արքայութիւն/// առնէ եւ ընդ սրբոց ///եսցէ։ Այլ և /// գրոցս զԱստուածատուր/// յուսումն վար/// մանկութեան ար/// յիշման և աղաչեմ ///ադիր խոշորութեան եւ սխա/// զի առաջին էր, զի ամենայն զոր ///ղայութեան յոռի է և անկատար, վասն այսորիկ անպարսաւ մնասցէ, զի ԺԶ (16) ամաց է։ Դարձեալ յիշել ի բարին աստուած զծնօղքն գծողին զԱտոմ և Շմաւոն, և զքոյրսն նորա Գոհար և զԽօնդմէլէf, և այլ ամենայն իւրեանց նախնօքն և/// ցեղօքն ի բարին Յիսուս, լինել նոցա արժանի աջակողմանըն դասի, յարքայութեանն տեղի։ Եւ առաւել զմաքրամիտ ոգին զԿիրակոս կրօնաւոր, որ օգնական եղեւ գրութեան կտակիս, զի մասն և բաժին ունիցի ընդ Յովասափ արքայի։ Դարձեալ գծագրեցաւ սուրբ մատեանս ի թուականի Հայոց Պ.՚ եւ ԾԲ. (1403) ի ցանգալի յանապատիս/// (անունը ջնջուած) որ ի յըռամկաց բառից ասի/// (ջնջուած)։ Ընդ հովանեաւ աստուածընկալ սուրբ Նշանիս, ի դուռն սուրբ մօրն լուսոյ և այլ սուրբ եկեղեցեացս, ի հայրութեանն Կիրակոսի/// և զգրելն մեր/// Աստուած զամէնառատ բա///ին. ի կաթու///ոյ նահանգիս/// ի բռնակալութեան ///տութեան ի վերայ ամենայն/// ամուրի, որ տիրեաց ///լից դռնէն մինչեւ ի դու/// յարեւմուտս ի հիւսիս, ի հարաւ ամենայն ցամաքաց /// ընկաց/// զի քսան ամ է, որ Աստուած ///եալ է զսա ի վերայ աշխարհաց ան/// օրօք և միաբան ընգերօք /// ժողով մի հաւաքեալ որպէս ///մս մարախաց, զի զամենայն երկիր բլուր արարին և տապալման աւերեցին մինչև ի Կազբիական՝

Սպանանելով և գերելով,
Ջառ և զապուր ժողովելով,
Զըստնտեայս քարի տալով,
Եւ զծնօղսն տանջելով,

---

* Հրատարակիչը հայտնում է, որ վերջին բառերի («զի զամէն... աղքատութեան») վրա գիծ է քաշված։

Զերկիր արեամբ ոռոգելով,
Վասն մեղացն որ գործելով,
Յահէ նոցա սասանելով,
Բազմաց հոգիքն ելանելով
Եւ ի մեղացն ոչ դառնալով,
Այլ որ մնացին աւերելով,
Անթիւ չարիս յոյժ գործելով,
Ժամ և զաղօթս մոռանալով,
Ի գինարբուս բորբոքելով,
Ոչ թէ ռամիկք զայս առնելով,
Այլ գլուխք հօտիցն որ նստելով
Եւ մարմնոյ կարիքն յոյժ խնդրելով...
Զհոգւոյ մոռանալով,
Եւ զանցաւորս սիրելով,
Յանանց կենացն զրկելով։

Եւ թէպէտ այս սուր և գերութիւն, մահ և մորեխ, որ զամենայն աշխարհ տապալեաց և ամայի արար, ոչ դարձաք և ոչ ստրջացաք ի սովորական մեղացն, այլ խնամով ի նոյն չարիսն մնացաք։ Իսկ ողորմած Աստուած ներողութեամբն իւրով զգաւառս Ըռշտունեաց և զծովեզերայքս քաղաքովք իւրեանց յայս աստուածասաստ նեղութենէս, որ բաղում էր և ոչ մի՝ պահեալ, աստուածային աջն նախախնամական յամենայն է, քանզի բազում գերիք օտար և թափառականք աս մեզ եկին յամենայն աշխարհէ, լիացան և ոչ գերեցան։ Եւ ես՝ ծանրաբեռն ոգիս, ամենայն արարածովքս իմ արարչին երկիր պագանեմ, որ զայս ամենայն առ մեզ տնօրինեաց և զապագայն եմք ի յինքն անձին։

Բ

31ա Քրիստոս աստուած, Լուսաւորչին չարչարանաւք և բարեխաւսութեամբ ողորմեա ստացողի և յարմարողի սուրբ գրոց Յակոբ վարդապետին, և Գրիգոր կրաւ[նաւ]որին, և միւս անգամ քո գալստեանդ մասնակից և արժանակից արա զսոսա Լուսաւորչին մերոյ Գրիգորի, ծնաւղաւքն և ամենայն ազգականաւք։

Գ

114ա Ես անարժան Յակոբ սոսկ անուամբ վարդապետս քո բանից սիրողս և քո սիրոյ փափագողս զայս փոքր փանաքի բանիկ զաղաչանս գրի, որ ցուցի ստա, որ դու զիս իմ ծնաւղաւքն յիշես առաջի Քրիստոսի, և զԳրիգոր կրօնաւորին, որ սուրբ գրոցս աւժտիք և ձեռնտու եղաւ, և զԹումայ՝ միայնակեցացն զողջախոհ ոգին, որ զաւրինակն շնորհեաց, և զիս զբազմամեղ գրիչս յիշես ի Քրիստոս։

Գրիչ՝ Աստուածատուր

Դ

151ա Յորժամ կարդաք զՈսկեփորիկս,
Դուք յիշեցէք զԱստուածատրիկս,
Որ գրեցի զսուրբ գանձիկս,

Հրամանաւ իմ վարդապետիս,
Ի տղայութեան ժամանակիս,
Ի դուռն սուրբ Աստուածածնիս,
Ի վանքս մեծ Անձնապատիս,
Ընդ հովանեաւ սուրբ Նշանիս։

Ե

50ա Ով եղբարք անմեղադիր լերուք վասն սղալմանց, զի օրինակն ի ջուրն անկեր ու երկու ներքին լուսանցքին յիրար կպեր։

Գ

380բ Քրիստոս Աստուած, քու սուրբ ծնօղի բարեխօսութեամբդ ողորմեա ստացողի գրոց Յակոբայ վարդապետին, և իւր ծնօղացն, և ինձ գրողիս՝ մեղապարտ Աստուածատրոյ, և իմ ծնօղացն Ատոմու, Շաւֆարի, Դոճարի, և ամենայն նախնեացն իմ, և միով ողորմիւ աստուած-ողորմի ասացէք, որ Աստուած զձեզ յիշէ յիւր երկնից արքայութիւնն, ամէն։ Այլ և սխալմանցս անմեղադիր լերուք, զի էր շոք, և ճանճ, և շոյտ ձանձրանայի ի գրելն, ու այս առաջին գիր է, անմեղադիր լերուք։

415

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 3784

12բ Եւ Զարիբէկ, ամուսին իւր Մայրիամ, և ծնողաց իւրոց, ձեզ և զմեզ յիշէ աստուած, նա յիշէ որ դատի։

Թվ. ՊԾԲ. (1403) [գր]եցաւ, Նաւասարդ*։

416

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

Երևան 2382

Գրիչ՝ Գրիգոր Տաթևացի
վայր՝ Տաթև

ա

206բ Փառք փրկչին Յիսուսի, և յիշատակ գրչիս Գրիգորի՝ պիտականուն վարժապետի, ամէն։

բ

Զստացող սորին զտիեզերալոյս մեծ վարդապետն Հայոց Յովհաննէս Որոտնեցի, եւ զիս՝ սակաւ աշխատողս Գրիգոր սպասաւոր նմին, աղաչեմ զձեզ յիշել ի տէր, ամէն։

* Սրան նախորդում է Գրիգոր Երեցի որդի Սարգսի հիշատակագրությունը՝ Ավետարանի միաբանելու մասին, որը վերջանում է «...Աստուած թողու Սարգիսայ ու գիր ծնողաց մեղք, ամէն» նախադասությամբ. անմիջապես հետո սկսում է Զարիբեկի այս հիշատակագրությունը։

Թվ. ՊԾԲ. (1403) գրեցաւ վերջին գիծս ընդ հովանեաւ սուրբ Առաքելոյս միաբանից ուխտիս Տաթևոյ*:

417

ԱԴԱՄԳԻՐՔ ԱՌԱՔԵԼԻ ՍԻՒՆԵՑԻՈՅ

Բ. Կիւլէսէրեան, Ցուցակ
Անկիւրիոյ 148, սյուն. 737

Հեղինակ՝ Առաքել

Ես տէր Առաքեալ անձամբ տառապեալ, վասն իմ հայցեցէք, ընթերցողք, տեառնէ զթողութիւն. զեղբայր իմ Բարսեղ քահանայն անմեղ և զհայրն իմ Դաւիթ յիշեցէք յաղաւթս ձեր զաւրեղ։ Եւ որ զմեզ յիշէ ի յուղիղ սրտէ՝ ծաղկալից պսակ ընկալցի յաստուծոյ մերմէ։

Թիւ Հայոց մեծի ութ հարիւր տարի յիսուն ու երեք (1404) ամ էր մրտեալ, որ զայս բանս գրեցի Ադամ ու Եւայի։

Արեանարբու գազան զիս խոցեալ էր մինչ ի վաղճան։

418

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 10169

Հետ. ստացող՝ Ղազարա

313բ Զվերջին ստացող սուրբ Աւետարանիս զՂազարա քահանայս, որ գնեաց ղսայ ի հալալ ընչից իւրոց, ի վայելումն անձին իւրոյ, և յիշատակ ծնողաց իւրոց՝ հաւրն Առաքելին և մաւրն իմ Ուլուխին, և ամենայն զարմից իմոց՝ կենդանեաց և հանգուցելոց։ Եւ որք կարդայք կամ աւրինակէք յիշեցէք ի մաքրափայլ աղաւթս ձեր զմեզ և զմեր ծնաւղսն, և յիշողքդ աւրհնեալ լիջիք յաստուծոյ, յամենայն սրբոց և ի մէնջ, ամէն։ Թվ. ՊԾԳ. (1404)։

419

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԱՒԵՏԱՐԱՆԻ ԵՓՐԵՄԻ ԿԻՊՐԱՑԻՈՅ

Երևան 4750

Գրիչ՝ Ստեփանոս Արտամետցի

137բ Մեք յետինքս ի կարգաւորաց Ստեփանոս Արտամե[տ]ցի և Յովանէս Շատախեցի տեսաք զայս ծաղկազարդ և հոգեշահ գիրկս, և ցանկացաք կարգաւորաց յիշման, և գրեցաք զյիշատակս զայս։ Եւ գարձեալ, երես անկեալ աղաչեմ զդասս լուսերամ քահանայիցդ, որք հանդիպիք կար-

* Ձեռագիրը, որ ստվարածավալ մի ժողովածու է տարբեր նյութերի, ընդօրինակված է Գրիգոր Տաթևացու կողմից Հովհան Որոտնեցու համար, ուստի՝ 1386 թվականից առաջ։

Այս հիշատակարանը վերաբերում է միայն հետագայում, ձեռագրի վերջում ավելացված «Գիրք վեց սկզբանց» բնագրին։ Լրացնելով այդ նյութը 1403 թվականին, Գր. Տաթևացին վերհիշել է ձեռագրի բուն մասի ստացող իր մեծանուն վարդապետին։

գալով, յիշեսջիք ի վերնաթոիչ յաղաւթս ձեր զմեզ և զմերսն ամենայն, և ինքն, որ առատն ի տուրս բարեաց, տասցէ ձեզ յիշող[ացդ] և մեզ յիշեցելոցս, ամէն։

Թվ. ՊԾԴ. (1404)։

420

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

Երևան 3651

Հետ. ստացող՝ Մկրտիչ

330բ ԶՄը[կ]րտիչ սարկաւագս յիշեցէք [ի տէր] և աստուած զձեզ [յի]-
շէ, ամէն։ Ի թվ. ՊԾԴ. (1404) ապրիլ ամսոյ ԻԱ. (21) աւրն։

421

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

Երուսաղէմ 1273*

ա

Գիրս մնայ ով որ վայս գիրս կարդայ տր /// և նորայ վայի վայի զմեղուցեալուս և մեղաւորս տէր մեղայ քեզ ///**

բ

/// Ուգայ եղան վասն այրումին նոքայ վկութի/// գլխուն աստուած զնայ ի տուրս արար և բռնավորք աղտեցին (՞) բիւր Ռ /// աւրա որդուն և սուրբ Հոգին, որ լսեց մեզաւորնում, զի նորա համար /// և զինքն շուտով պանտէն Հանին և թվ. ՊԾԴ. (1405) բռնվեցաւ ծառայարդ /// ուրբաթն աւրն, և եկաց մինչև նոր կիրակին։ Զաս գիրս գրեցի, որ Խաչիշայ // կարդայք մի մեղայդ[ր]էք, ո՞վ ախրարք և սիրելիք, և այլ աստուած աւրհնէ զկարդացողն, զի պիղծութիւն /// այսպէս***։

գ

189 Արդ, աղաչեմ զամենեսեան՝ զընթերցողսդ և զունգնդիրսդ, յիշեսջիք ի սուրբ և ի մաքրափայլ աղաւթս ձեր զմեծազարմ իշխանաց իշխողն զպարոն Վասիլ. հանդերձ աստուածապարգև զաւակաւք իւրովք, այլ և ախմար և զտառապեալ գրիչս աղաչեմ յիշել աղաւթիւք****...

---

* Այս ձեռագրի Գ. հիշատակագրությունից մի տող (Վասիլ իշխանի մասին), քաղելով Մ. Տեր-Մովսիսյանի Ցուցակից, տպագրել ենք ժողովածուիս Ա. մասում (էջ 55, հիշատակարան № 58)։

** Գրված է կարմիր թանաքով 1—3 էջերի լուսանցքի վրա։ Հետագա կազմողի դանակին զոհ են գնացել էջի ծայրերին գրված բառերը։

*** Գրված է 21—29 էջերի վերին լուսանցքներում։

**** Այս հիշատակագրությունը գրված է, անշուշտ, 1405-ից առաջ, հավանաբար ԺԳ. դարի վերջերին, կամ էլ ԺԴ. դարում։

422

ՏՕՆԱՑՈՅՑ ԵՒ ՄԱՆՐՈՒՍՄՈՒՆՔ

Երուսաղէմ 1742

Գրիչ՝ Մկրտիչ

ա

18ա Քրիստոս աստուած ի միւսանգամ գալստեան քո և յարութեան մերոյ յիշեա զբազմամեղ գրողս՝ զՄկրտիչ սուտանուն աբեղա, և պայծառացո զմարմին խոնարհութեան մերոյ ըստ նմանութեան փառաց քոց և որ դամար հանդիսին, ամէն։

բ

-149ա Զստացող եղանակաւոր տառիս զՄկրտիչ կրաւնաւորս և զՅակոբ վարդապետն՝ զքաղցր երգող երաժիշտ մեծ փիլիսոփայն, որ զօրինակն շնորհեաց, յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր զնոսին և զծնողքն իւրեանց. և որ առատն է ի տուրս բարեաց՝ տացէ զանսպառ ուրախութիւնն, ամէն, եղիցի, ընդ նմին և մեղապարտ գրչիս։

գ

75ա Ի ծննդենէն Քրիստոսի մինչև առ մեզ, որ է թվ. ՊԾԵ. (1406). ՌՆԸ.

423

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉ

Երևան 178

Գրիչ՝ Յակոբ Ղրիմեցի

255բ ԶՅակոբ Ղրիմեցիս զսիրող բանի, զսակաւ բանս նշանաւոր և պիտանի, որ համառօտեցի յերկրորդ Մակաբայեցոց, զի լինիցի առձեռն պատրաստ, աղաչեմ յիշել ի տէր, և դուք յիշեալ լիջիք ի նմանէ ամմէն։ Ի թվ. Հայոց ՊԾԵ. (1406)*։

424

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

Երևան 2496

Գրիչ՝ Մանուէլ
վայր՝ Բջնի

367բ Զանբաժանս ի բարեաց և զանզեղջս ի չարեաց, զհանդիպողս այսմ հայրէնաւան[դ] և կանոն[ա]կան սահմանադրութեանս, զտէր Մանուէլ նուաստ եպիսկոպոս Բջնոյ եւ Այրարատեան նահանգի յիշեսջիք ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր, որով և դուք յիշեալ լիջիք ընդ սրբոցն՝ ի համագումար հանդիսին, ամէն։

Թվին ՊԾԵ. (1406)։

* Աստվածաշունչը գրված է 1253 թ. Միքայել գրչի կողմից։ Յակոբ Ղրիմեցին լրացրել է պակասները՝ սկզբից և մեջտեղից։

425

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

Երևան 4066

Հետ. ստացող՝ Ենովք
վայր՝ Պղնձայգոյ անապատ

223բ Յանուն ամենակալին աստուծոյ Հօր և որդոյ և Հոգւոյն սրբոյ. նուաստ Ենովք աբեղայս ի Պղնձայգոյ անապատէն գնեցի զսուրբ տառս, որ է տեսութիւն Սաղմոսին և Երեմիայի և Երգ երգոցին՝ մի մեկնիչ և այլ բազում բանք պիտանիք և ազտակարք: Արդ, ստացայ ի հալալ արդեանց իմոց յիշատակ ինձ և եղբարց իմոց և ծնողաց իմոց, զի որքան կենդանի եմ՝ ես վայելեմ, և յետ մահուանն իմոյ կրսեր եղբօրն իմ եղիցի՝ Ստեփանոսին:

Արդ, որք օգտիք ի սմանէ ուսմամբ կամ օրինակելով՝ յիշեցէք զվերոյասացեալ վերստին ստացօղ սորայ զԵնովք աբեղայն և զիւրսն ամենայն, և դուք յիշեալ լիջիք ի Քրիստոսէ աստուծոյ մերոյ, որ է աւրհնեալ յաւի[տեան], ամէն:

Ի թվ. ՊԾԵ. (1406), յունիս ամսոյ ի ԺԴ. (14):

426

ՏՕՆԱՊԱՏՃԱՌ

Երևան 1979

Ծաղկող՝ Ղազար

ա

/// եղկելիս, քանզի բազում մեղք ունիմ յիշ[եց]էք ի Քրիստոս Ղազար ան[արժ]ան ծառայս և աստուած ձեզ յիշէ. ա[ն]մեղայդիր լերուք, զի նորուսում էի*:

Բ

Գրիչ՝ Ստեփաննոս եպիսկոպոս

36բ—37ա Քրիստոս որդի աստուծոյ, ի քո յահաւոր գալստեան, յորժամ // գաս ի նորոգեալ զազգս մարդկան, յայնմ աւուր ահեղին յանուանէ կոչեա զծառայս քո զՍտեփանոս եպիսկոպոս՝ զստացաւղ տառիս, և զհայրն իմ Կիրակոս, և մայրն իմ զՆազխաթուն, բարեխաւսութեամբ սուրբ առաքելոց քոց՝ Յոհաննու և Յակոբայ: Ընդ նոսին և զեղբարսն իմ՝ զկենդանիքս և զհանգուցեալսն ի Քրիստոս: Նա և զերախտաւորսն մեր զՆերսէս վարդապետ, և զՅոհաննէս բաբունի, և զԿիրակոս վարդապետ՝ իւրեանցայովքն, ամէն:

Գ

47ա ...Լուսաւորեա զիս... զՍտեփանոս եպիսկոպոս և առաւել թղթի կոկողացն:

Դ

47ա Ո՛վ սուրբ մկրտիչ Քրիստոսի, քո սուրբ միջնորդութեամբդ և բարի քաղաքավարութեամբդ աղաչեա զմկրտեալն առ ի քէն ո՛Քրիստոս աստու-

* Գրված է Դավիթ մարգարեի նկարի վերին ձախ անկյունում:

ածն մեր ի քո յիշատակի աւուրս, զի դասակից քեզ և ամենայն սրբոց արասցէ զստացող տառիս զՍտեփանոս *եպիսկոպոս, և* Ներսէս *վարդապետ,* զՅովանէս, զՊօղոս, զՎարդան, զԿարապէտ, զՍտեփանոս, *և* զՄրկրտիչ, զԴաւթեաւճն, զՊետրոս *սարկաւագ,* զՅովսէփ *և զայլ միաբանքս, որք կան յայս տեղիս, ընդ նմին և ծնօղսն իմ։*

Ե

94ա *....Ջստացող սորա* զՍտեփանոս *եպիսկոպոսն, ... նա և ղուսուցիչն մեր և զերախտաւորն,* զՆերսէս *վարդապետն և զծնօղսն իւր։ Եւ առաւել քահանայքն մեր՝* զՅովանէս, զՊօղոս, զՎարդան, զԿարապետ, զՍտեփանոս, զՄկրտիչ, *և զսարկաւագունքս մեր* զՊետրոս, զՅովսէփ. զԴաւիթ *և զմիւս* Դաւիթն, *նաև զգործաւորք սուրբ ուխտիս՝ զտնտէս, զմաճկալ, զհովիւ։*

Զ

110ա *Որ և զիս՝ զանարժան և զտխմար գրչակս* Ստեփանոս *եպիսկոպոս, և զհարազատ եղբարսն իմ* զՕղիա *և* զՅոհաննէս, *որ սրով այլազգեացն կատարեցան...։*

Է

169բ *Եւ առաւել բաբունոյս մերոյ* Ներսեսի. *և ինձ տրխմար և անարհեստ գրչիս, և իմոցն ամենայնի։*

Ը

249բ *... և* զՂազարոս, *որ թուխթս կոկեաց։*

Թ

370ա *Խաչիւտ քո, Քրիստո՛ս, լուսաւորեայ զհոգի* Աստուածայտուր *մուղդասուն, որ զայսչափ թուղթս է տուել, և ինձ մեղապարտ և անարժան գրչիս։*

Ժ

387բ *Քրիստոս աստուած... փրկեա և պահպանեա զՄուղդրսի տնտեսն, որ զայս չափ թուղթս երետ։*

ԺԱ

248բ *Աւաղ զայս դառն և դժւար աշխարհս, թէ որպէս կարենք զերծանել ի մեղաց**։

427

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉ

Վենետիկ 21 (376), Բ. Սարգիսեան, Ցուցակ, Ա, 166

Վաճառող՝ Յոհան

Ես Յոհան *աբեղայ՝* Մարտիրոսայ *որդի առ[ի] զԱռակս և զՑորս ի պարոն* Բուրթէլէն** *Ռճ. (1100) դահեկանի և դարձեալ ծախեցի* Մարտի-

---

* *Գրված է ստորին լուսանցքում։ Գրողը Խիզանի ս. Խաչի միաբաններից է, որը եպիսկոպոս է դարձել ԺԵ դարի սկզբներին։ Ձեռագիրը դնում ենք 1407-ի թվաշարքում, երբ նա առաջին անգամ հիշվում է որպես եպիսկոպոս։*

** *Հավանաբար Սյունյաց իշխան Իվանեի որդի Օրբելյան Բուրթելի մասին է խոսքը, որ իր երկու զավակների հետ զոհ գնաց 1407 թ. համաճարակին. ըստ այդմ ձեռագրի վաճառքը կատարվել է հավանաբար ԺԵ դարի սկզբներին՝ մինչև 1407 թվականը։*

րոս արեղէն, իմ սրտի յաւժարութեամբ նոյն դնովն։ Յայսմհետէ նորա է, այլ մարդոյ դաւի չկայ ու ոչ խաւսք։

Ես՝ Խնձորաշահ *վկա, ես,* Իշխան *վկայ, ես* Բարսեղ *վկայ, ես* Պաւ*անուն վկայ։*

Եւ ես Մարտիրոս *անարժան աղաչեմ զամենեսեանդ, որք հանդիպիք սմայ կարդալով կամ աւրինակելով յիշեսջիք ի սուրբ յաղօթս ձեր զհոգևոր հայրն իմ զ*Իշխան *և զամուսինն իւր զ*Ամբար*, որ ի հալալ արդեանց բստացան ըղսայ յիշատակ իւրեանս։*

428

ԻՄԱՍՏԱՍԻՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

Երևան, պատառիկ 830

Ստացող՝ Յակոբ Ասպիսընկեցի

1ր *Այլև զվերջին ստացող զ*Յակոբ *վարդապետս* Ասպիսընկեցի *առ Քրիստոս յուսն ամէնի և սատուած զձեզ յիշէ և նմա փառք**։

429

ՃԱՌԸՆՏԻՐ

Երեան 2783

Գրիչ՝ Գրիգոր վարդապետ

ա

29ր *Ողորմի ստացողի գրոցս* Շահնունեցի Ստեփանոս *աբեղային, և ծնողաց նորին, ամէն, և* Գրիգոր *գծողին։*

բ

48ա *Ով հանդիպողք այսմ գրի՝*
Ընտիր բանիցս գովելի,
Զմեզ յիշեցէք դուք ի բարի,
Յորժամ լըսէք յայս ատենի,
Մեզ ասացէք տէր ողորմի,
Սրբագրչի և ստացողի,
Աննայի *՚ւ իւրոյն ծնողի՝*
Աղտր-Տիկնայ *և* Թօղանի,
Այլեւ իւրոցն զաւակի,
Ստացողի մաւրն Աննայի,
Թադէոսի, Մաթէոսի
Եւ հաւրն նոցին այն Մըկըրտչի:

գ

58ա *... Մանաւանդ ստացողի գրոցս...* Բեկերուն *և* Ալխաթունին...

* *Ձեռագիրը գրված է եղել 1334 թ. Գլաձորում, Յունան գրչի կողմից. պահպանվել է միայն 1 թերթ հիշատակարան և այս հիշատակագրությունը։ Հակոբ Ասպիսընկեցին 1408 թ. Տաթևում ընդօրինակել է Գր. Տաթևացու Քարոզգիրքը։ Նույն թվականին նա հիշատակված է Գր. Տաթևացու Մեծոփա վանք գալու առիթով, նրան ունկնդրելու եկած վարդապետների շարքում։*

Դ

68ա *Մանաւանդ ստացողի գրոցս* Հռոփսիմին *և* Ստեփանոսին:

Ե

72ա *Ողորմի ստացողի գրոցս* Անձային, *և ծնողաց նորին* Աղտր-Տիկնա, *և* Թօղանին, *այլև զաւակաց* Անձային՝ Թադէոսին *և* Մաթէոսին *և* Խութլու-Մէլէքին, *և հաւր նոցին* Մկրտչին, *ամէն, և* Գրիգոր *գրչին, ւկիտականուն վարդապետին։*

Զ

91ա *Մանաւանդ ստացողի գրոցս*՝ Յովսէփ *երիցուն, և* Վարդկայ *հոգոյն, և* Գրիգորի *գծողի սորին, և ծնողաց նորին, ամէն։*

Է

Գրիչ՝ Վարդան

173բ *Արդ աղաչեմ զամէնեսեան, որք աւգտիք ի սմանէ, յիշեցէք ի սուրբ աղաւթս ձեր* զՎարդան *մեղապարտ գրիչ և զծնողսն մեր և զամենայն ազգայինսն։ Յիշեցէք և* զԹորոս *երաժիշտ, որ ղաւրինակս ետ և աստուած զձեզ յիշէսցէ**։

430

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

*Երուսաղէմ 1105***

Գրիչ՝ Ղազար
վայր՝ Աւագ վանք

ա

786 *Փառք ..., փափաքէի այսմ տառիս և ծաղկաւետ բուրաստանիս և յաւ-
ժարեցայ ի գործ իբրև վասն բանի մակացութեան և ի վարժս կրթութեան,
առ ոտս մեծ հռետորին և քաջ վարժապետիս իմոյ, որ միշտ քախէ
զգրունըս իմաստից միջնորդութեամբ սուրբ հոգոյն, որով սփռէ զեղու և
միշտ հեղու առ մեզ, և մեք ըստ կարողութեան մտացս մերոյ ընդունիմք,
որ և մանաւանդ մեզ կրկին երախտաւոր է, որ և կրկին վարձս հատուցէ
տէր աստուած, մանաւանդ թէ երեքկին, որ և երիցն աւթեան է՝ տեսակա-
նաւն և գործնականաւն է ղարդարեալ, և մասամբ առաքինութեամբ պայ-
ծառացեալ, ղի վարդպետն տա զփոխարէնն։ Այլ որ մեզ երախտաւորք
են և ուսուցիչք յաւէտ թէ և սպասաւորք իմաստութեանց և եղբարք հա-
րաղատք ի վարդապետէս [իւրոց կամ խնուացնէ և կամ մաքրէ]***, զի մեր
աղքատութեանս բազում գործոյ պատճառ են, որ և զաւրինակ գրոցս
787 շնորհեցին // և զփոխարէն ի Քրիստոսէ առնուցուն ղանվաղջան ուրա-
խութիւնն և զկեանս յօիտենական։ Այլ և զեղբայրս մեր ըստ հոգոյ և*

---

* *Այս ձեռագրի մյուս հիշատակարանները, որտեղ և ժամանակն է նշված (1409 թ.), տպագրված է սույն ժողովածուի Ա. մասում (էջ 99, հիշատակարան № 100)։*

** *Քաղելով Մ. Տեր-Մովսիսյանի ձեռագիր ցուցակից սույն ժողովածուի Ա մասում տպագրել ենք այս ձեռագրի գլխավոր հիշատակարանից մի քանի տող միայն (տե՛ս էջ 98, հիշատակարան № 98)։*

*** *Փակագծերի մեջ առնված բառերը ջնջված են անընթեռնելի դառնալու չափ։*

զսնընդակից մեր և զնորընծայ և զշնորհալից եղբայրս մեր զՍտակէս, որ գայ ևս բանի սիրող է. և ցանկացաւղ աստուածային իմաստիցն, և միշտ [ը]ղձայ, թէ հասանի, և թէ ժոյժ ունի, նա կատարի, զի յաստուծոյ հասարակաց շնորհ սպարգևի, բայց ըստ ընթակայիս, որ պատշաճ* է և պատրաստի. և զի սա ևս մեզ աւգնական եղև ի գրոցս ի դրել և ի կազմել, զի Քրիստոս յիւր գալըստեան զայն կատարածն լսել տայ որդովն, հանդերձ ծնաւղաւքն, թէ Եկայք մտէք յուրախութիւն տեառն, այլ և զիս զանարժանս, թերևս արժանի առնէ աստուած իւր անչափ գթութեամբն։ Որ և ձեռամբ իմով գրեցաւ ի թուականութեանս Յաբեթական տումարիս ի Պ.-երրորդիս և Ծ.-ներորդ, Ը.-երորդ (1409) ամի կատարի։

Արդ, աղաչեմ, աղաչեմ, զի կար մեր այս էր, և դեռևս գիր առաջին է այս, եւ վասն շտապ գրելոյն և այս հետ դասին, որ և քան զմարտիրոսութիւնն այլ է դժուարին, և դեռևս ի կարդալս նոր էաք, և տկար մարմնով, և միշտ չարչարէաք, և այս չափս կարացաք գծել։ Այլ և զգծողս՝ զիս զանարժանս ի կրաւնաւորաց Ղազար անուամբ կոչեցեալ, և զեղբայրն մեր զԹորոսն. որ սարկաւագ էր և այժմ քահանայ եղև, որ աւգնական եղև ի թղթիս ստածելն, առհասարակ, յիշեցէք հանդերձ հարբ և ծնաւղօք, և աստուած զձեզ յիշէ յիւր ատենին, և Քրիստոսի փառք յաւիտեանս, ամէն, ամէն։

Բ

563 Ո՜վ իմաստուն ընթերձող, մի մեղայդրել սխալանաց, զի անչափ է, զի սիրող եմ բանի, և խիստ եմ աղքատ. թէ չէ յարուեստէս խիստ եմ անմար և մարմնովս յոյժ տկար, և ի մեղքն ոչ տկար և ոչ հեզգալ, այլ արագ և խիստ ճարտար, բայց միայն միշտ ծուլանալ, վայ է։ Եւ մեզ մի մեղադրէք վասն գրոցս, թէ ախմար է գրող սորայ, վասն սխալանացս, որ պատահի ի գիրքս և կամ վասն անյարմար կարգիս, այլ ողորմած եղբուք և ողորմիս ասացէք, որ ևս դուք լսէք, այլ և մեր ծնաւղացն՝ հոգևորացն և մարմնաւորացն և այլ երախտաւորացն, որ մեզ երախտաւորք են։

Այլ և պատճառ գրոցս այս է, զի մեք տկար էաք ի քերդողացն, և աղքատ էաք ի մարմնօոր ընչաց, և անտէր էաք, և մեք միայն եմք մնացել ի յազգէ՝ ի հոգևորէ և ի մարմնօորէ, և բանի սիրաւղ էաք և յոյժ փափաքաւղ։ Մեք յոյս զայս գրաք, թէ գրոց փափաքողքն այսպիսեացս սովոր են, կարեն զսխալն ուղղել և զմիտս բանին յայտնի կացուցանել։ Գրեցաւ սա յառաջնորդութեան սուրբ ուխտիս մեծ վարժապետիս մերոյ Գէորգէյայ, ի գաւառէս Դարանաղեայ, որ և առաջնորդ է սա վանիցս Աւաք կոչեցեալ, ընդ շքով տիրամաւր սուրբ Աստուածածնիս և սուրբ Առաքելոցս և սուրբ Կարապետիս, զի և աղքատաց է սա տեղիք, մանաւանդ թէ շնորհս բաշխեն և առաւել պարգևեն։

Գ

Ո՜վ եղբարք իմ, հանդիպողք սմա, աղաչեմ անմեղադիր լինել մեզ, զի զհետակա քարոզիս զօրինակն ըշտապով էր, մենք զայս ի տեղն թողաք և զան գրեցաք, ապա հետ այս քարոզիս այսոր կէսն է և այս նշանս**։

---

* Այս բառը ձեռագրում հապավված է այսպես՝ պտճ.»։

** Այգ նշանը դրված է 628 էջի սկզբում. ուստի այդտեղից սկսվում է կիսատ ընդօրինակված քարոզի շարունակությունը։

Գ

Մի մասի գրիչ՝ Արիստակէս Սեբաստացի

Ո՜վ եղբայր իմ սիրելի,
Եւ սպասաւոր տեառն բանի
Մեծ քաջունոյն Գէորգէի՝
Հայրն իմոյ բազմերախտի,
Տէր Ղազար *առաքինի*
Եւ կրաւնօոր խիստ ի մարմնի՝
Արիստակէս Սեբաստացի.
Որ զսակաւ գիրս գրեցի,
Ընկալ սիրով և լեր անմեղադրելի,
Թէպէտ ի տուն տայն զքեզ վիրաւորեցի։
Եւ այս քան, զոր ես քերեցի,
Ի խորհուրդ երրորդութեանն յարմարի,
Զոր իմաստնոցն է այս պարզ և յայտնի։

431

ԳԻՐՔ ՀԱՐՑՄԱՆՑ ԳՐԻԳՈՐԻ ՏԱԹԵՒԱՑԻՈՅ

Երևան 5861[*]*

Գրիչ՝ Մկրտիչ
վայր՝ Մեծոփա վա՞նք.

ա

46բ *Աղաչեմ և ես տարամերժեալս ի կենաց մեղացն գործովս, զսուրբ ընթերցողսդ, զի յորժամ ընթեռնուք և կամ հարաւանցի տեսութեամբ, յիշման արժանի առնել միով տէր-ողորմաիւ, զի ըստ աղաչանաց ձերոց քաղցր ակամբ հայեսցի յիս ստեղծիչն իմ Քրիստոս, զոր խոստովանիմ ճշմարիտ աստուած։*

*Մանաւանդ յիշել աղաչեմ զծաղկեալն ծերութեամբ և զարթնացեալն ընդդէմ բարի գործոց, զբազմերախտ և զհոգևոր հայրս իմ զ*Կարապետ *կրօնաւորն, որ բազում աշխատեալ է ի վերա մեր, և տակաւին ևս կայ ի նոյն գործ։ Հատուսցէ նմա Յիսուս Քրիստոս զպսակն անթառամ և զկեանըս անվախճան։ Եւ դուք ասացէք, ամէն, ամէն եղիցի։ Զի և ձեզ ողորմեսցի ողորմածն աստուած, ամէն, զի ամենայն եթե[ր]ածին կարօտ է ողորմութեանն աստուծոյ։*

բ

*Յայսմ վայրի յիշեցէք ի Քրիստոս զբազմերախտ հայրս մեր՝ զ*Կա-
113ա րապետ *կրոնաւոր, որ զը//[ն]աց օրինակ եբեր, զի յօրինակս մեծ սխալ գոյր, թողցէ Քրիստոս աստուած զամենայն սխալանս սորա, ամէն։*

---

[*] *Ձեռագիրն ընդօրինակված է Սարգիս Մեծոփեցու 1409 թվականի ընդօրինակությունից (Մատենադարան, № 921) և վերջում արտագրված է նաև Սարգսի հիշատակարանը (տե՛ս ԺԵ դարի հիշատակարաններ», էջ 93—94), սակայն վերջից թերթ է ընկել և թերի է։ № 921 ձեռագրի ստորին լուսանցքում կատարված ուղղումներն ու լրացումները այստեղ արդեն բնագրի մեջ են անցկացված։*

[1] *Ձեռագիրը, ուստի և հիշատակագրությունները, գրված են Գր. Տաթևացու կենդանության օրոք, հետևաբար՝ 1410-ից առաջ։ Պայմանականորեն դնում ենք 1409-ի թվաշարքում։*

Գ

137ա Քրիստոս աստուած... յիշեայ զմեղուցեալ ծառայքս քո զԿարապետ և զՄկրտիչ, և քաղցր ակամբ հայեաց ի գինս արեան քո, զի դու ես բազմ-ողորմ։

Դ

140բ Տացէ Քրիստոս աստուած զիւր անմահական պտուղն Ստեփանոսին, որ հանապազ կերակրէ զմեզ պտղով այգոյս։

Ե

154բ ... Մանաւանդ փրկեսցէ Քրիստոս աստուած զաղէխարշեալ ծերունի հայրս իմ զՍրպէլ ի կողմանէ ձախոյն և դասեսցի ի դասու աջակողման ամէն, զի աշխատի բազում երթևեկութեամբ։

Զ

352բ Տէր աստուած իմ Յիսուս Քրիստոս յորժամ գաս ի պսակել զսուրբս քո աղաչանօք սրբոյն Եղիայի և Ենովքայ քաղց[ր] ակամբ հայեա ի ծառայքս քո՝ ի Կարապետ կրօնաւորն՝ պատրաստող դրոց նիւթոյս, և ի Մըկըրտիչ գծող գրոյս, զի յոյժ կարօտ եմք ողորմութեան քո։ Մանաւանդ և զծնողս մեր՝ զհանգուցեալսն և զկենդանիսն, և դուք որ զամէն ասէք, զնոյնն գտջիք, ամէն, եղիցի։

Է

370բ Տէր աստուած իմ, պսակեայ զբարեպաշտ մայրն իմ զԲաղդատ, և ողորմեա նմա ըստ մեծի ողորմութեան քում։

Ը

376բ ...Մանաւանդ զԿարապետ կրօնաւորն, որ տուն կուտայ գրոյս, տացէ Քրիստոս սմա տուն և տեղի առ սուրբ և սիրելիս իւր, ամէն։

Թ

12ա ...Մանաւանդ յիշել աղաչեմ ի տէր Յիսուս զերկրորդ ստացիչն իմ զԿարապետ Բ. (2-րդ) կրօնաւորն, որ յոյժ աշխատի վասն իմ։

Ժ

Գրիչ՝ Թումայ

217 Աղաչեմ զքնարդ հնչման հոգւոյն աստուծոյ՝ զսիրասնունդ զհոգևոր և զհարազատ եղբայրդ իմ զՄկրտիչ կրօնաւոր և զաշակերտեալդ բանին աստուծոյ ընկալ զսակաւ գիծս ի Թումայ մեղուցեալ քո հոգևոր եղբօրէ, ի հաճոյս քո և մի ի զայրացումն, և յիշեա ի սրբանուէր աղօթս քո, վասն սիրոյն Քրիստոսի աղաչեմ զքեզ, զի այս էր կար մեր։

432

ՔԱՐՈԶԳԻՐՔ ԳՐԻԳՈՐԻ ՏԱԹԵՒԱՑԻՈՅ

Երուսաղէմ 569, Ն. Պողարեան, Ցուցակ, Բ, էջ 110—111

Գրիչ՝ Թումայ

ա

Զանարժան հողս յիշեայ, եղբայր, ի սուրբ աղաւթս քո խնդրող բանիս զԹումա: Աւա՜խ տառապանացս, բաղձանքս նեղէ զիս, և թուղթս վատ, և աւրինակն փութով խնդրի։

Բ

Աւա՜խ, որ մութն է և չեմ տեսնել, հոգիս կու ելանէ, ո՞նց գրեմ, և կաթիլքս աւելի։

Գ

Թվին ՊԾԸ. (1409) Անդրէասն փոխեցաւ ի Քրիստոս, ի սահմի ի Ա. (1), օրն երկուշաբթի, և սաստիկ ձիւն։

Դ

Աւա՜ղ, որ լոյս չեմ գտանել որ գրեմ, ձմեռն է և մութն, այսօր եղև փոքր մի լոյս։

Ե

Աւա՜ղ եւ եղուկ զիս, թէ որքան է տառապանքս, ձմեռն և մութն, և չարն կատարեալ հեղաւ թանաքն, և եղև անձինս խաւար։

Զ

Թվին ՊԾԸ. (1409) աւրհնեցաւ քըւերորդին իմ Ստեփանոսն աբեղայ, յաղուհացն ի միջոցն կիրակին, որ արարերն օրհնութիւն։

Է

Հոգի Թումի, բանի խնդրողի, Լուսաւորչին Գրիգորի յանձն եղիցի*։

433

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

Զմմառ 227 (276), Մ. Քեչիշեան, Ցուցակ, էջ 542

86բ Արդ յերեսս անկեալ պաղատիմ մանկանցդ եկեղեցւոյ, որք հանդիպիք այսմ կտակիս, յաճախիմաստ քերականիս և /// թեան խրատիս, յիշեսջիք ի բարին Քրիստոս զա /// արեգակն զքրիստոսածաւալ աղբիւրն զհոգևոր հայրն մեր և զծնաւղ զմեծ րաբունապետն Գրիգորիոս որդի Ծերին, որ /// ողորմութիւն շնորհեաց մեզ մեղուցեալ անձին պիտակ անուն վարդապետի /// ի մեծ թուականին Հայոց ՊԾԹ. (1410) /// ոչ ըստ արժանաւորութեան իմոյ, այլ ըստ անխարդախ սիրոյն և հայրական [գթո՜ւ]-թեանցն, զոր ունի առ մեզ։ Եւ դուք յիշեալ լիջիք ի Քրիստոսէ աստուծոյ մերոյ։

Այս Քերականս /// բարձր /// Աստուածածնին, ամէն։

434

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

Երևան 1716

Գրիչ՝ Յակոբ Ղրիմեցի

75բ Զմեղուցեալ Յակոբ վարդապետս Ղրիմեցի աղաչեմ յիշել ի տէր, ի թվիս ՊԾԹ. (1410)**։

---

* Առաջին հիշատակարանից բացի, բոլոր մյուսները գրված են էջերի ներքին լուսանցքներում։

** Ձեռագիրը գրված է 1276 թվականին. երկու թերթ հետագայում լրացրել է Ղրիմեցին և վերջում թողել այս հիշատակագրությունը։

435
ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 5982

ա

346բ Փառք անծնին Հօր և ծնիցելոյն ի նմանէ որդոյն միածնի...
Արդ գրեցաւ ի թիւս Հայոց ՊԾԹ. (1410) ձեռամբ ան*

բ

Աղաչեմ զքեզ զիս էլ յիշեայ յորժամ կարդաս զյիշատակարանս՝ ըզծաղկաւղս և դու յիշեալ [լի]ջիք**։

436
ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԱՒԵՏԱՐԱՆԻՆ ՄԱՏԹԷՈՍԻ ԳՐԻԳՈՐԻ ՏԱԹԵՒԱՑԻՈՅ

Երուսաղէմ 1223***

ա

583 ... Արդ, գրեցաւ հոգիարուխ մատեանս, որ է քաղուածոյ աւետարանին Մաթէոսի, արարեալ մեծ րաբունոյն և քաջ հռետորի, տիեզերահըռչակ և մեծահամբաւ վարդապետի՝ զուարթուն անուն կոչեցելոյ, ի պարծանս մանկանց եկեղեցոյ և ի յիշատակ բարի հոգոյ իւր և իւրոյ վարժապետի, զոր տէր Յիսուս փոխանակ այսմ հոգևոր գանձոյ տացէ նմա զբազմելն ի սեղան հաւրն, և մատուակել նմա զփափագելին իւր՝ զանհասանելին այժմոյս, զոր և անդ յայտնելոց է սիրելեաց իւրոց, այսինքն զխորհուրդ իւրն տնաւրէնութեան, այլ և երանաւէտ ձայնին արժանաւորեսցէ լսել՝ Ծառա բարի և հաւատարիմ, և տալ իշխանութիւն ի վերայ Ժ. (10) քաղաքաց յաղագս շահեցուցանելոյ զարծաթ բանին, և մտանել յուրախութիւն տեառն, ամէն։

584 Եւ գրեցաւ սա ի թվականութեանս Հայոց ՇԾ. և ի Կ. (1411) ամի, ի սուրբ մենաստանս, որ կոչի Աւագ անապատ, ընդ հովանեաւ ամենաւրհնեալ սրբոյհոյ Աստուածածնին և սուրբ Կարապետիս և սրբոց Առաքելոցն, ի յառաջնորդութեան սուրբ ուխտիս մեծ րաբունապետիս և քաջ փաղերային՝ վարժապետիս մերոյ Գէորգ վարդապետի։

Արդ, գրեցաւ սայ ձեռամբ յոգնամեղ և սուտանուն կրաւնաւորի Աւետիքի, վասն որոյ աղաչեմ զգրոց աշակերտեալ մանկունք և զսիրողըք բանի, զի ի հանդիպիլն ձեր այսմ տառի յիշեսջիք ըզսուտանունս սիրող բանի, խնդրելով զթողութիւն յամենագութ տեառնէն մերմէ... Այլ և յիշեսջիք զբազմերախտ և զգորովագութ հայրն իմ հոգևոր և զուսուցիչս՝ զհեզահոգի և զսրբասնեալ բանի սպասաւորս զտէր Սանճակ, և զհարա-

---

* Շարունակությունը, անհայտ պատճառով, չի գրված։

** Ծաղկողի այս հիշատակագրությունը գրված է 346բ էջի ստորին լուսանցքում։

*** Այս հիշատակարանից մի փոքր հատված, քաղելով Մ. Տեր-Մովսիսյանի Ցուցակից, հրատարակել ենք սույն ժողովածուի Ա. մասում (էջ 130, հիշատակարան № 131)։ Հետևելով Մ. Տեր-Մովսիսյանին այնտեղ ձեռագիրը սխալմամբ կոչել ենք «Մեկնութիւն տոմարի Յակոբայ Ղրիմեցւոյ», որ միայն ձեռագրի վերջին մասի նյութն է. հիշատակարանը նրան չի վերաբերում։

զատ եղբայրն իւր՝ զշնորհալի և զդեռաբոյս ծաղիկն՝ զտղայ հասակու զփոխեցեալն առ Քրիստոս զՏղապարոնն, *և զհայրն իւրոյ՝ զպատուելի քահանայն* զՍեղբեստրոս, *զոր և մարտիրոսական արեամբ նահատակեցաւ, աղաչեմ յիշել ի տէր և մեղաց թողութիւն խնդրել, զի տկարութեանս մերոյ ուգնական եղև, և զկէս գրոցս գրեաց, զոր տէր Յիսուս գրեսցէ զսայ ի գիրն կենաց անջնջելի...*

Բ

*Ո՜հ, ո՜հ եղկելի անձինս և թշուառ ոգոյ, զի յամենայն բարութեանց դատարկացեալ եմ և փարթամացեալ մեղաւք, մանաւանդ զի գաղտնի նետից բանսարկուին խոցեցայ այժմ**։

437
ԱՒԵՏԱՐԱՆ

*Երևան 5510***

Գրիչ՝ Թագւոր
վայր՝ Ոստան

ա

274բ *Արդ ես* Թագւոր *և որդիքս իմ* Մերու[ն], Նիկողայոս, Խաչատուր *և* Դաւիթ, *տե[սաք զԱւե]տարանս գերի ի ձեռս տաճկանց, միաբան[եցաք] և գնեցաք սուրբ Աւետարանս յիշատակ մեզ և [ծնող]ացն մերոց և ամենայն մերձաւորացն՝ կենդանիացն և հանգուցելոցն։*

Արդ որք հանդիպիք աստուածայ[ին] բուրաստանիս և ամենայն սուրբ սեղանոյս, յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր զբարէսէր հոգիքն զ[Մե]րուն, զԽաչատուրն, զՆիկեղոսն, *և* զԴաւիթ, *և ծնողսն իւրեանց* զԹագւորն *և* զՇուշան, *և զքոյրս* զԱմբարն, *և զկողակիցն իւրեանց* զՓաշէն, *և* զՇարմելէֆն, *և զաւակս իւրեանց՝* զԹումէն *և* զԹագւորն *և* զՊօղոսն, զՎասակն, զՍարգիսն *և* զԱտոմն *և այլ ամենայն արեան մերձաւորս իւրեանց՝ զկենդանիսն և հանգուցեալսն։ Եւ որ լի բերանով և բոլոր սրտիւ Աստուած ողորմի ասէ զողորմութիւնն ի Քրիստոսէ առցէ, ամէն։ Ընդ նոսին* զՀաթունշն *և* զՀամօշն:

Բ

Դարձեալ յիշեցէք զպարոն Թագւորն *և զորդին իւր* զԴաւիդն *և զորդին* Գաւթին Զ/// զն *և զայլսն, և զորդի* Հայրապետին զԽաչատուրն *և զդուստրն* զԳուլէն, զՎարդն, զՇուշանն, զԽամուշն *և* զԳրիգորն, *և* զՄերունն, *և զԲ (2)* Շուշանն *փոխեալն առ Քրիստոս, և կողակիցն* Հայրապետին զՄոչանն, *և զեղբայրքն՝* զՄերունն *և* զՊետրոսն՝ *զփոխեցեալն առ Քրիստոս, և զմիւս որդին* Դագւորին զ[Նիկե]ղայոսն, *և զորդի նորին* զՅովաննէս *քահանայն, և* զԱտ[ոմն], *և* զՍարգիսն, *և զորդին* Յովաննէս *քահանայն,*

---

* *Գրված է 498—499 էջերի ստորին լուսանցքում։*

** *Հիշատակարանի սկիզբը տե՛ս սույն ժողովածուի Ա մասում (էջ 128—129, հիշատակարան № 129), ուր կա թվականը (1411 թ.) և վայրը։ Երկրորդ էջը, որ ծածկված էր ուրիշ թղթով, անջատեցինք վերջերս և ներկայացնում ենք ստորև։*

զԿարապետ քահանայն, և զորդի նորին զՄելքոնն և զԿիրակոսն և զմի///ս Մելքիսեթն փոխեցեալն առ Քրիստոս։

Ո՜վ լուսերամ դասք քահանայից և սարկաւագաց և ժողովրդաց, երեսս անկեալ աղաչեմ զձեզ՝։

438

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 7353

Ստացող՝ Հայրապետ

2բ Դարձեալ աղաչեմ զընթերցող սուրբ Աւետարանիս, զի յիշէք ի սուրբ յաղաւթս ձեր զվերստին ստացաւղ սուրբ Աւետարանիս զսրբակրաւն քահանայն զՀայրապետ, որ ի յարդար վաստակոց իւրոց ըստացաւ զսայ ի յիշատակ իւր և ծնողաց իւրոց, և ի վայելումն անձին իւր և զաւակի իւրում, ի թվ. ՊԿԱ. (1412) ամի։ Արդ, որք աւգտիք ի սմանէ յիշեց[էք] ի սուրբ յաղաւթս ձեր զպատուելի քահանայն զՀայրապետ, և զծնողսն իւր, և զամենայն արեան մերձաւորսն իւր, և Քրիստոս աստուած զձեզ յիշեսցէ յիւր սուրբ յարքայութիւնն և ի փառսն, ամէն։

439

ՄԱՏԵԱՆ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԵԱՆ ԳՐ. ՆԱՐԵԿԱՑՒՈՅ ԵՒ ՆՈՐԻՆ ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՍԱՐԳՍԻ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ

Երուսաղէմ 1324

Գրիչ՝ Սիմէոն

վայր՝ Սուրխաթ

717 ... Աստանօր իրաւապէս զկայ առցէ ի կատարումն և ի գլուխ աւարտման այսմ աստուածապատում մատեանս որ կոչի Նարեկ, զոր արարեալ է մեծ վարդապետն Հայոց Գրիգոր Նարեկացին, և զլուծումն սորին, զոր արար յետոյ վսեմամիտն և ճարտարաբանն Սարգիս վարդապետն՝ ի յառաջին ձայնէն մինչև յաւարտ շնչոյն լիակատար զլուծումն արել է։ Այժմ աղերսեմ և խնդրեմ ի խորոց սրտէ զհարազատգութ Հայոց և եղբարց մերոց հոգևորաց, զի կաթ մի արտասուաց ի կաթիլ դուլէ ձեր. մաղթանաց ցաւղեսցէ վասն կենաց հարազատին իմ եղբօր Յովանէսի կոչեցելոյ, և ինձ տառապեալ ոգւոյս Սիմէոնիս, և լուասցէ զբազմաշարաւ ոսկերս մեղօք մեռելոյս, զի մեք՝ երկոքեանս եմք գրել զգիրքս, սակաւ մի ի Նարեկացոյն և զլուծումն ես գրեցի, և զգիրալիր ընթեռնելոյն զձեռնագիրն նա գրեց, որք իբրև զմի մարմին բանական և յերկուց առ մի կերպարան շինել դիմաց կենցաղակցելով, ոչ միայն հարազատք, այլ և միաշունչ համապատիւք զուգահաւանք, ի չորից աչաց առ միևնոյն շաւիղ խորհրդոյ տեսանելք։ Եւ մաղթեմ եղբայրական սիրով ի ճաշակողաց... այսմ սեղանոյ յոքնօրէն և ախորժահամ հանդերձելոյ՝ յիշատակէլ ի մաղթանս ուղիղս զծնօղսն, և զեղբայրն մեր, որ հոմանուն է ատենա-

* Երկրորդ հիշատակարանը գրված է այլ ձեռագրով, մի փոքր ուշ, սակայն հիշյալ անձնավորությունները նույնն են (Թագվորն ու իր ժառանգները), այդ պատճառով դրեցինք այստեղ Վերջին տողը մաշված է և չի կարդացվում։

հաս զօրավարին, և դարձեալ կրկին անգամ աղաչեմ, զի յիշման արժանի առնէք զՅովանէս կրօնաւորն զմակյանումն մի մոռանայք, զի սա ծնօղ է մեզ հոգևոր և նախախնամող մեր տկարութեանս։ Որ և ձեզ յիշողացդ և մեզ յուսացելոցս, առհասարակ, ողորմեսցի բարերար և բազմողորմն աստուած Յիսուս Քրիստոս, ամէն։

Շրջապատեալ զմեզ շրջագայութեամբ տումարի հայկազեան սեռից՝ հարիւրից կրկնակի քառից և միոյ թուոյ և ժ.-անց վէցից (1412), զղանութիւնն Ճալալատին սուլտանն, որդի Թօղթամիշին. և տիրեաց աշխարհիս մերում, որ կոչի Սուրխաթ։ Գրեցաւ սայ ի յայսմ նահանգիս ի հրեշտակաբնակ վանօրեայս, առ դուրս սուրբ Լուսաւորչիս, որ է հուպ սուրբ Յովանէսին, որ կոչի Օթուզ. նա և զպատուելի ծերունին զՏանեական վարպետն, և զհեզահոգի եղբայրն մեր զԹադէոս կրօնաւորն. և զՍարգիսն յիշ[եցէք]։

440

ՅԻՍՈՒՍ ՈՐԴԻ ՆԵՐՍԻՍԻ ՇՆՈՐՀԱԼԻՈՅ

Երուսաղէմ 1238

ա

Գրիչ՝ Առաքել

277ա Գրեցաւ ոտանաւոր տաղս Ներսէսի ձեռամբ Առաքելի մեղօք լցեալ և անիմաստ գրչի. ի թվ. Հայոց ՊԿԱ. (1412)։ Արդ, որք հանդիպիք սմա կարդալով կամ աւրինակելով յիշեցէք ի սուրբ աղաւթս ձեր զԱռաքել գծող և զծնողսն։

բ

Գրիչ՝ Վարդան

283ա Զմեղապարտ գրիչս զսուտանուն քահանայ Վարդան աղաչեմ յիշել ի տէր սուրբ աղաւթիւք ձերովք, և զծնողսն մեր, և զեղբարս, և զամենայն ազգայինս, և աստուած զձեզ յիշէ։

441

ԱԻԵՏԱՐԱՆ

Երուսաղէմ 251, Ն. Պողարեան, Ցուցակ, Գ, էջ 17—20

Ստացող՝ Կոստանդին Վանեցի

ա

327բ Ես նուաստ անուամբ միայն եպիսկոպոս տէր Կոստընտինս Վանեցիս, զոր էի սուրբ Աթոռն, նայ հրաման եղաւ ինձ ի յիմ պարոն ի հոգևոր տիրոջէն և ի տէր Վահրամէն. և ի յայլ իշխանացն գնալ ի Կաֆան. վասն նոցա սիրոյ և խաղաղութեանն։ Եւ ես ի հարկէ և յիշխանութենէ սուրբ Աթոռոյն, յանձն առի անկամայ սրտիւ գնալ ըստ հրամանի պարոնացն։ Եւ վասն դժնդակ և սաոնամանաց աւգան, որ էր սիրտ ձմռան, յունվար ժե. (15), շատ վիշտ և չարչարանք կրեցաք ի ճանապարհին, որ ժե. (15) աւր ի ձունին ի մէջն գնացաք գիշեր և ցորեկ, որ շատոց ոտք և ձեռք և ականջ անկաւ ի դառնութեան ժամանակին։

Եւ հփ որ ի նաւ մտաք, նայ բարիատեացն սատանա չարոյց ի վերա մեր ազգի-ազգի չար հողմեր, որ զոր Ա. (1) աւրն կերթայաք, նաև մէկալ աւրն ի յետ կու բերեր, և հանց ալեկոծութեան հանդիպեցաք, որ ճար չունէաք զԱստուած, և ինքն Քրիստոս աստուած ողորմեցաւ ու ազատեց զմեզ ի յանդնդային կործանմանէն, ըստ մարգարէին, որ ասէ՝ Անցաք մեք ընդ հուր և ընդ ջուր և հաներ զմեզ ի հանգիստ քո։

Եւ անաւրէն անհաւատ պարոն Խրիմին Կաւկան պաշարեալ էր զաստուածայպահ քաղաքն զԿաֆայն, և յամէն աւր աստուածասաստ բարկութիւն, ու կոխ, ու արիւնահեղութիւն էր ի վերայ քրիստոնէիցն։ Եւ այնպէս ի նեղութիւն մնաց քաղաքն, և մենք մինչև ի գալուստ հոգոյն սրբոյ, որ է պենտայկոստն։ Եւ ետ աստուած զիւր անխռով խաղաղութիւն քաղաքին և երկրին, ըստ բանին տեառն, թէ Զխաղաղութիւն իմ տամ ձեզ։ Եւ ես տէր Կոստընդինս որ բերի զքաղաքին զքահանայք, և զտանուտէրքն, զխոճանին և արաք յիւրեանց մէջն խաղաղութիւն և սէր։

Եւ ես տէր Կոստընդինս, որ ի բազում ժամանակաց ի վեր փափաքէի այսպէս վայելուչ ձևաւք աղէկ մագաղաթ պայծառ, գեղեցկայգիր, բոլորգաբան, ոսկիափայլ, և երփներփ գոյնաւք ծաղկեալ և առատայլի ոսկով զարդարեալ աստուածայխաւս և սուրբ Աւետարանի. և ի բազում քաղաք և ի գեղ, ի վանք, ի յանապատ խնդիր էի և ի հարցումն, և ոչ կարէի գըտանել ըփափաքելիս իմ։ Այլ ապաւինելով յաստուած աւր ըստ աւրէ խնդրէի ի յաստուծոյ, զի տացէ զխնդրուածս սրտի իմոյ։ Եւ Քրիստոս աստուած, որ առատն է ի տուրս բարեաց և գիտող է գաղտն[ե]աց մարդկան, յայտնեաց զսուրբ Աւետարանս մեզ, ըստ բանին տեառն, եթէ Որ հայցէ՝ գտանէ և որ բախէ՝ բաց[ց]ի նմայ։ Եւ այլ թէ Զոր ինչ խնդ[ր]էք հաւատով, յանուն որդոյ ի հաւրէ, տացի ձեզ. և այլ թէ Որ գայ առ իս, ոչ հանից ղնա արտաքս։

Եւ էր սուրբ Աւետարանս ի խոճայ Ասիլատինն ի մատ գրաւական, որ էր ազգաւ ասորի, ՌԲՃ. (1200) դրամաւ։ Եւ մենք քահանայք և տանուտէր առ նա յուղարկելով շատ աղաչանաւք և աւրհնութեամբ հազիւ կարացաք առնուլ զսուրբ Աւետարանս, Ռ. (1000) դրամ, որ է ֆլորի ԻԲ. (22) և տվաք նոր կապել, և ԹՃ. (900) դրամ տվաք որ արծաթեցին, որ է ֆլորի Ի. (20), և ի Սամիսոն տվաք ոսկիչրել Գ. (3) ֆլորի, որ է ջումլայ ԽԶ. (46) ֆլորի։

Արդ ես նվաստ անուամբ միայն եպիսկոպոս տէր Կոստընդինս Վաճկացիս, յերես անկեալ աղաչեմ զամենիսեան զհարքս և զեղբարքս և զորդիքս, որք հանդիպիք այսմ աստուածախաւս և սուրբ Աւետարանիս, եպիսկոպոսունք, վարդապետք, քահանայք, սարկաւագունք, կարդալով, տեսանելով կամ աւրինակելով, աղաչեմ զձեզ յիշեցէք ի սուրբ և ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր զտէր Կոստընդինս, և զծնաւղս իմ զՎասիլ, և զմայրըն իմ զՏիրունին, և զԱստուծոյ աւրինաւք զամուսին իմ զՄարիուն, և զաստուածարար որդեակն իմ զԱկոբ, որ Ժ. (10) ամեայ փոխեցաւ ի Քրիստոս և ինձ մեծ սուգ և տրտմութիւն եղև, որ այլ չունիմ ինձ մխիթար յաշխարհս, բայց միայն զՔրիստոս, որ մխիթարիչ է հոգոց և մարմնոց, կենդանեաց և ննջեցելոց։

Դարձեալ աղաչեմ զձեզ սուրբ հարք. յիշեցէք և զհարազատն իմ՝ զՄառանէ, զՄարթա, Զապլուն, զԱվիծ, և զայլ արեան մերձաւորքն իմ առհասարակ։

Դարձեալ աղաչեմ զձեզ սուրբ հարք, յիշեցէք զայնոսիկ, որք կանկ-նեցան և աշխատեցան և աւգնական եղան ի սուրբ Աւետարանիս ի գնելն, ի յարծաթելն, ի յոսկելն, և ի յայլ ամենայն անաւթքս եկեղեցւոյ։ Եւ զիս զանարժանս զտէր Կոստընդիս արժանացոյց Քրիստոս և կատարեց զխնդրուածս իմ, որպէս աստուածահայրն ասէ. Տացէ տէր ի սրտէ քումէ, զամենայն խնդրուածս քո նայ կատարեսցէ։ Եւ այլ թէ Զկամս երկիւղա-ծաց իւրոց առնէ տէր, աղաւթից նոցա լսէ և կեցուցանէ զնոսայ։ Եւ խնդրեմք ի Քրիստոսէ, որ զձեզ՝ զյիշողքս և զմեզ՝ զյիշեալքս սուրբ Հայ-րապետացն և սուրբ վարդապետաց դասակից և մասնակից արասցէ։

Արդ ի վերջին ժամանակիս դարձեալ գնեցաւ սուրբ Աւետարանս ձե-ռամբ տէր Կոստընդնիս, և նոր կազմեցաւ, և արծաթապատ զարդարեցաւ, ի մեծ թվին Հայոց ՊԿԲ. (1413), ի հայրապետութեան տեառն տէր Յակո-բայ կաթողիկոսի ընթանուր ամենայն հայկազան սեռի, և ի նորա աթո-ռակալութեան տէր Վանրամին, և յիշխանութեան Հայոց պարոնացն՝ պա-րոն Կարապետին և պարոն Թորոսին, որդիք պարոն Ասիլպակին, զոր խնդրեմք ի Քրիստոսէ և ի սուրբ Լուսաւորչէն, որ պահել է և պահեսցէ խաղաղութեամբ՝ մինչև ի խորին ծերութիւն, ամաւք և աստուածատուր զաւակաւքն, և ամենայն գոյիւք, ամէն։ Եւ Քրիստոսի փառք յաւիտեանս յաւիտենից ամէն, ամէն։

Արդ աղաչեմ զամենեսեան զվերջին յիշատակարանս գրողն՝ զանու-ամբ միայն էրէցս զԱստուածատուրս յիշել ի տէր, և դուք յիշեալ լիջիք ամէն։

Բ

4ր Աստուած աւրհնեալ է յաւիտեան,
Որ է գիտող գաղտնեաց մարդկան,
Եւ տայ պարգևս առատական,
Որք հաւատով ի նա յուսան,
Արդ աղաչեմ զամենեսեան,
Որք կարգաւորքդ էք միաբան,
Որք ընթեռնուք զԱւետարանս
Ի հանդիսի կամ ի խորան
Զտէր Կոստընդիս ղանպիտանս
Յիշել յաղաւթս արէք արժան։
Որ այսպիսի Աւետարան,
Փափաքէի ի փոքրութեան,
Բազում քաղաք և ի գեղան,
Խընդիր էի և ի հարցման։
Ես ոչ գտնի այսպէս յական,
Եւ ոչ ամէն շնորհօք ի լման։
Ամէն իրօք սա գովական,

Ու հաճելի աչաց մարդկան։
Ձեաւք է լաւ և աններման,
Ոսկով իլի և երփգունեան,
Գեղեցկագիր 'ւ ուղորդաբան,
Մագղագ պայծառ, որ հեշտ կարդան։
Ոսկի անուն տէրունական,
Հայնց որ վայլէ փրկչին անուան.
Համաբարբառքն ի ներս ի լման.
Ոտանաւորքս ի մէջըն կան։
Արծաթապատ և պատուական,
Բազմապատկերք և փրկչական։
Եւ աղաչեմ զամեննսեան,
Որք հանդիպիք այսմ մատեան,
Զյիշատակարներս ի լման կարդան,
Զինչ որ ի չորս դլուխն կան,
Եւ զիս յիշման արէք արժան,
Եւ իմ մեղացըն թողութեան,
Ըստ բանին տէրունական,
Եւ հրամանին անսխալական,
Թէ զոր կապէք՝ կապեալ մընան.
Եւ արձակեալքն ուրախանան։
Ես այս յուսով եմ ի հայցման,
Տէր Կոստընդիս ես անպիտան։
Ընծայեցի զԱւետարանս՝
Ի սուրբ քաղաքս տնաւրինական,
Երուսաղէմըս պանծական,
Որ Քրիստոսի է գերեզման.
Ինձ և իմոց պատճառ յիշման,
Որ զմեզ յիշէք միշտ անխափան.
Եւ դուք և մեք ի մի բերան
Աւրհնեմք զաստուած ի յաւիտեան.
Որ կատարէ զկամըս հայցման
Եւ ըղձնդիրս որդոց մարդկան։

Գ

6ր—7ա Աստուած աւրհնեալ յամենայնի,
Հայր և որդի և սուրբ հոգի,
Որ տաւ իւրս [ա]շխարհի,
Ըզպարգևս առատ և իլի։
Տէր Կոստընդինըս Վաճկեցի,
Որ ի փափագ Աւետարնի,
Եւ ոչ ես այսպիսի,
Գեղեցկագիր ոսկով իլի,
Արծաթապատ և ցանկալի,

Մագաղաթ պայծառ որ հեշտ կարդցի,
Աստուած էրետ ինձ գովելի
Անգին մարգրիտ և ջաւհարի,
Որ ալ չկայ իւր նմանի,
Քան թէ միայն ինքս լինի։
Ո՛վ քահանայք և պատուելի,
Որք ընթեռնուք զսա ի յարկի,
Կամ ի յառեան սուրբ տաճարի՝
Յիշման արէք զիս արժանի.
Զտէր Կոստընդին *մեղօք իլի,*
Մաղթեմ ի ձէնչ տեառն բանի,
Թէ զոր թողուք՝ թողեալ լիցի,
Եւ ձեր բանիւըդ ջընջեսցի։
ԶԱւետարանըս Քրիստոսի,
Որք տեսանէք, զոր ես գնեցի
Ի մանկութեան ժամանակի,
Եւ մեծ ջանիւ յաւարտ ածի,
Նախնեացն գրեալ ի Կլայի.
Եւ ես գնելով արծաթեցի,
Տէր Կոստընդինս *ըղ*Վահկեցի,
Եւ յոյժ սիրով և պանծալի,
Զդրամն և զարծաթն ուրախալի
Տւի զարդարեալ զբանս Յիսուսի,
Զի աստէնս վայելչասցի,
Եւ յապագայն պըսակեսցի։
Եւ յորժամ վաղճան կենաց հասցի,
Եւ առ Քրիստոս ինձ գնալ լինի,
Մնալ յիշատակ ի տաճարի,
Որ Յարութիւն անուն կոչի,
Ի Քրիստոսին գերեզմանի,
Ի Գողգոթայ խաչին տեղի,
Յերուսաղէմ *մեծ քաղաքի,*
Ի սուրբ Յակոբ եկեղեցի։
Ոչ ոք հանէ զսա ի յաստի,
Ոչ տայ ի ձեռս անօրինի.
Թէ յայլազգեաց ահ մի լինի,
Դընէն պահուստ ի յամրոցի,
Կամ ի Կիպրոս *կղզին տանի,*
Մինչ բարկութիւն այն անցանի։
Դարձեալ բերեն ի սոյն տեղի,
Եւ վարձս առցեն ըստ վաստակի։
Թէ բռնաւոր մարդ հանդիպի,
Որ յաստուծոյ ոչ երկընչի,
Որ զսա ծախէ և կամ տանի,

Նա անիծից արժան լինի,
Եւ մասն առցէ ըղՅուդայի,
Զխաչահանուացըն Քրիստոսի։
Զայս յիշատակ ես ինձ եդի,
Որ միշտ պահեն յեկեղեցի,
Վասն յիշելոյ զմեզ ի բարի,
Եւ թողութիւն մեզաց լինի.
Ինձ և որդոյն իմ Յակոբի,
Նաև ծնողացն իմ և ազգի,
Եւ ամենայն մերձաւորի,
Ով զմեզ յիշէ մտաւք բարի,
Իւր թողութիւն մեղաց լինի,
Մեզ և նոցա ամենայնի
Ողորմութիւն պարգևեսցի,
Ընթերցողաց սորա տացի,
Արքայութիւնըն Քրիստոսի.
Ամէն, ամէն և այս լիցի,
Որք մեզ ասեն Տէր ողորմի։

442

ԳԻՐՔ ՀԱՐՑՄԱՆՑ ԳՐԻԳՈՐԻ ՏԱԹԵՒԱՑԻՈՅ

Երևան 917

Գրիչ՝ Գրիգոր
վայր՝ հաուրաստայ վանՙ

ա

412ա ...Արդ ես Գրիգոր անձն եղկելի,
Նուաստ և անպիտան ամենայնի,
Ցանկացա գրելոյ այս սուրբ տառի,
Որ և Հարցմունք անուն կոչի,
Մեծ հեռետորին Գր[ի]գորին,
Աստուածաբան վարդապետի,
Լուսաւորիչ մերոյ ազգի,
Ըզսա գրեցի ես ի քարտի,
Առ ի վայելս ինձ ի յաստի,
Եւ յիշատակ յետ վախճանի,
Այլ և ծնողացն իմոց բարի՝
Յրոստակես քահանայի,
Տօնա տիկնոջ՝ մօրն իմ հեզի,
Փոխեցելոյն յայս կենցաղի։
Այլև եղբարցս իմ մարմնի՝
Յովհանէս քահանայի
Եւ Սամուէլ սարկաւագի,
Եւ Բ. (2) քերցս իմ նազելի,

Հանդերձ որդւովք իւրեանց բարի,
Եւ համօրէն ազգատոհմի,
Միշտ յիշատակ սա եղիցի,
Այժմ և աւուրն ապագայի,
Յորժամ փառօք գայ Հայրենի։
Արդ գրեցաւ գիրքս բաղձալի
Ի գաւառս Քաջբերունի,
Որ յԱրճիշոյ այժմ անուանի,
Ի յանապատս հրաշալի,
Որ Խառաբաստ անուն կոչի,
Ընդ հովանեաւ Աստուածածնի,
Կմբեթազարդ* վիմարդեանի,
ՊԿԲ. (1413) թուականի,
Ի կաթողիկոսութեան մերոյն վեհի՝
Յակոբ անուն Հայրապետի,
Եպիսկոպոսութեան այս գաւառի՝
Տէր Ստեփանոս տղայ համբակի,
Եւ յառաջնորդութեան մերոյս ուխտի՝
Յակոբ անուն վարդապետի։
Սա կրօնաւորք կարգեալ ունի
Համանման սուրբ Անտոնի.
Որք հաւաքեալ կան յայս տեղի,
Ի դուռն սուրբ քաւարանի,
Աղօթել վասն աշխարհի,
Եւ ակն ունին տեառն վարձի։
Եւ ես նուաստ յամենայնի,
Որ և Գրիգոր անուն կոչիմ,
Ըղձեւս ունիմ կրօնաւորի,
Գործովքս եմ վատ և աղտեղի։
Արդ պաղատիմ աղերսալի,
Որք հանդիպիք այսմ տառի,
Յիշման առնէք գիս արժանի,
Զի թողութեան մեզ պարգևի,
Յառատաձիր տեառնէն ձրի,
Եւ ձեզ և մեզ ողորմեսցի
Փրկիչն Յիսուս յամենայնի
Այժմ և յաւուրն աներեկի,
412բ Յորժամ փառօք գայ Հայրե//նի։
Եւ նմա փառք եկեղեցի,
Ընդ Հօր Հոգւովըն ճշմարտի,
Յաւէտ այժմուս և միշտ էի,
Եւ յանըսպառ յաւիտէնի, ամէն**

* Ձեռագրում՝ «Կմէթազարդ» ձևով։

** Ձեռագիրը, «որ էր կարի հնացեալ», 1651 թ. Տեր Թաթեոսը նորոգել է տվել։ Այդ ժամանակ ընդօրինակել են նաև քայքայված հիշատակարանը։

բ

233բ Զնուաստ ոգի Գրիգոր՝ աշակերտ բանի,
Որ կամք այժմ ի վանս Հերմոնի,
Առ ոտս քաջ հռետորի
Եւ բազմերախտ սուրբ ծնողի՝
Յովհաննէս րաբունապետի,
Մի մոռանայք եղբարք բարի,
Այլ յիշեցէք սրտով իլի։

գ

331ա Զնուաստ տառապեալ Ղարիպս յիշել աղաչեմ զպատահողսդ սմայ*։

դ

367բ Վկայութիւն այս է ընդ[դ]էմ շուն անխթարմայից, լաւ սերտուիր**։

ե

Գրիչ՝ Յովանէս

120ա ԶՅովանէս Աորնեէցի գծող էջիս յիշել աղաչեմ։

443

ԿԱՑՐԴԱՐԱՆ

Երուսաղէմ 2431, (հմմ. «Սիոն», 1960, էջ 179)

Գրիչ՝ Մկրտիչ
վայր՝ Ցիպնայ վանք

Փառք ամենասուրբ երրորդութեանն հօր և որդւոյ և հոգոյն սրբոյ, որ ետ զաւրութիւն տկարիս հասանել ի վերջ Կցըրդարանիս՝ ի վանքս Ցիպնա, ընդ հովանեաւ սուրբ Կաթողիկէիս, սուրբՍտեփանոսի և Վասիլ թագաւորի սուրբ Նշանիս, ձեռամբ յոգնամեղ և անարհեստ գրչի Մկըրտըչի, ի խնդրո սրբասնեալ քահանայի Մկրտչի, ի վայելումն անձին իւրոյ և յիշատակ ծնօղաց իւրոց։

Արդ աղաչեմք զամենեսեան, որք օկտիք ի սմանէ կամ գաղափարէք, յիշեցէք ի սուրբ յաղօթս ձեր զհայրն իւր զՅոհանէս քահանայ՝ զփոխեցեալ առ Քրիստոս, և թողութիւն հայցեցէք նորա, և զեղբարսն իւր զՄովսէս և զՂազարն//, և որ զաստուած ողորմին ասէ՝ աստուածն իւրն ողորմեսցի, ամէն։

Եւ զուսուցիչն իմ Թումայ կրոնաւորն յիշեցէք ի Քրիստոս։
Ի թվին ՊԿԳ. (1414)։

* Գրված է ներքևի լուսանցքում, կարմիր թանաքով։
** Այսպիսի հիշատակագրություններ կան նաև ձեռագրի 384ա, 403ա, 404ա և այլ էջերում։

Այլ և օրինակիս շնորհողի Յովանէս սրբասնեալ քահանայի, աստուածն ամենայնի պարգևէ նմա զիւր արքայութիւնն իւրն և ծնօղաց իւրոց, ամէն։ Եւ գծաղկեալ զաւակքն իւր ընդ երկայն աւուրս առնէ աստուած։ Ամէն և եղիցի։

444

ՀԱԻԱՔԱԾՈՅ ԵՐԿՈՅ ԳՐ. ՏԱԹԵՒԱՑԻՈՅ

Վիեննա 593, Հ. Ոսկեան, Ցուցակ, էջ 48, 49

Գրիչ՝ Յակոբ Ասպիսբնկեցի
վայր՝ Սուճարայ վանք

ա

234ա Յակոբ սպասաւոր բանի, և զԱնդրէաս կուսակրաւն աբեղայ, և միա-գումար զամենայն ազգայինս յիշեցէք ի տէր միով Աստուած ողորմայիւ, և Աստուած զձեզ յիշէ, ամէն։ Գրեցաւ ՊԿԳ. (1414) ի վանս Սուճարայ. ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնիս, որ Արծրւաբեր կոչի։ Որիշ որիշ գրեցաւ վասն այն բացատ մնաց, բաւ է։

բ

Այլ և զՅակոբ խնդրող բանի, որ մականուն Ասպիսբնկեցի կոչի, և զեղբայրն իմ Անդրէաս կուսակրօն քահանայ յիշեսջիք ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր, զի խիստ դժուարաւ գրեցի ի թվի ՊԿԳ. (1414) ամի։

445

ՔԱՐՈԶԳԻՐՔ ԳՐԻԳՈՐԻ ՏԱԹԵՒԱՑԻՈՅ

Շվեդիա, Ուպսալայի համալսարան, Ֆ. Մակլեր, Ցուցակ 88, էջ 180—181

Գրիչ՝ Յունան
վայր՝ Մեծոփայ վանք

728ա ...Արդ, ի թվականիս հայկազան տումարիս ՊԿԳ. (1414) գրեցաւ գիրք քարոզութեանս առաջին հատորին, հաւաքեալ ձեռամբ սուրբ հօրն մերոյ երկրորդ լուսաւորչի և մեծ վարժապետի Գրիգորի՝ աշակերտի Յոհաննու Որոտնեցւոյ, որ մականուն Կախիկ կոչիւր. յիշատակ նոցունց աւրհնութեամբ եղիցի, որ կախեցան զբանէն կենաց և ղբազումս ի նոյն [հ]որդորեցին, զոր երանեմ ում որ հանդիպի։

Արդ, գրեցաւ սա յերկրիս Քաջբերունի, ի սուրբ ուխտս Մեծոփայ. ընդ հովանեաւ Տիրամօր աստուածածնիս և սուրբ Յակոբայ հայրապետի և յառաջնորդութեան բազմերջանիկ վարդապետ Թովմայի, որ զբազում եղբարքս մխիթարէ ուսուցանելով ղանձնւր. (՚) իսկ տաղով և դասիւ ես, և առաւել ես ինձ պատճառ եղև վճարման գրոցս, զօրինակն շնորհեաց, տեղիք և կերակուր պատրաստեաց։

Արդ, մեղսամակարդ գերիս աղաչեմ զաստուած, միջնորդութեամբ ամենայն սրբոց, զի տացէ սմա զբարին փոխարէն հարիւրապատիկ և բիւ-

բապատիկ և կրկին կենօք անսայթաք պահեսցէ ամենայն իւրովքն՝ հոգևոր և մարմնաւոր եղբարբք, որ ծաղկեալ կայ յայսմ ժամանակի. ընդ որս և զհասարակ սպասաւորք սուրբ տեղեացս, որ ի սուրբ եկեղեցոյս և որ ի մարմնաւոր պէտս՝ առաջինք և վերջինք։

...Եւ գրեցաւ ձեռամբ անարհեստ և անիմաստ, մեղսամած, մատնադեգև սխալագիր գրչաց սուտ տէր Յունան, *որ զանուն և զաստիճան առի ինքնիշխան կամօք և ի գործոյն բազում հեռաւորութեամբ յետս կացի, զայս ասեմ խոստովանաբար սուրբ հանդիպողացդ և խնդրեմ զթողութիւն ամենայն մեղաց, խոնարհիլ ի ձերում բարձրութենէդ ի մեր փոքրկութիւնս միով տէր ողորմայիւ սրտի մտօք։*

Այլ և զհոգևոր հայրս մեր զՍարգիս *մուղդասի, որ բազում աշխատեալ ի թղթի բերելն, ի կոկելն և յամենայն սպաս պիտոյից, ոչ միայն մարմնաւորին, այլ և հոգևորին սատար տանի. որոյ յիշատակն աւրհնութեամբ եղիցի, ամենայն իւրայեաւքն հանդերձ։*

Արդ, աղաչեմ զհանդիպողսդ սրտի մըտօք յիշել զամենայն վերոյգրեալսդ և զիս՝ զեղկելի անձն, որ ի վայելս իմոյս գրեցի, եթէ տէր տացէ, և յիշատակ անջնջելի յետ մեր և մերոցն ծնողաց՝ Առաքելին *և* Ամինիային, *եղբարցն Բ. (2)՝* Ղազարոյն *և* Խոցադեղեն, *և ամենայն արեան մերձաւորք. և դուք ձերայովքն և ամենայն հաւատացեալք յիշեալ և աւրհնեալ լիցին յամէններանեան բերանոյն ի տեառնէ մերմէ Յիսուսէ Քրիստոսէ...*

Խոշորութեան և սխալանացն թողութիւն խնդրեմ աղաչանօք, զի այս էր կար մեր։

446

ՅԱՅՍՄԱՒՈՒՐՔ

Երևան 7463

Գրիչ՝ Սիմէոն
վայր՝ Ղրիմ

91ա *...Նաև զգրող սորա* զՍիմէոն *անարժան, որ իմ ծովացեալ մեղաց իմոց յայս ամի յունիս ԺԱ. (11) թվ. ՊԿԳ. (1414)* Քերիմպերտի *սուլտան ի* Ղրիմն *երեկ, շատոց մեծ պակասութիւն եղև, աւարութիւն եղև, ոհ, ոհ, ոհ, ոհ, ոհ, վա՜յ։*

447

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երուսաղէմ 2663

339ա—341ա ... Ներսէս, *զոր ի վաղուց հետէ ցանկայր այսմ աստուածախաւս սուրբ Աւետարանիս և ետ գրել զսա յիշատակ հոգւոյ իւրոյ և ծնօղացն, ի մեծ թուիս Հայոց ՊԿԳ. (1414), ի կաթողիկոսութեան հայկազեան սեռի տեառն* Յակոբայ, *և ի մերոյ կաթողիկոսութեան Ախթամարայ տեառն* Դաւթի, *և ի թագաւորութիւն այլասեռից* Ղարայ–Ուսուֆի, *զոր տէր աստուած Իսրայէլի պահեսցէ անսասան զաթոռ հայրապետական և զթագաւորական մերոյ ///*

22—271

Արդ, աղաչեմ զամենեսեան... յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր զՅովճաննէսն, և զհայրն իւր զԱռաքելն. և զմայրն զՈսկին, և զամենայն արեան մերձաւորսն իւր, և լի բերանով և բոլոր սրտիւ աստուած-ողորմի ասացէք...

Դարձեալ, կրկին անգամ աղաչեմ յիշել յերկնագնաց յաղօթս ձեր զխալիմն, և զայրն զԹումէն, և զորդին զԲադրոն, և զամենայն արեան մերձաւորս նոցա, և լի բերանով աստուած-ողորմի ասացէք և աստուած բարերարն՝ մեզ և ձեզ առհասարակ ողորմեսցի, և նմա փառք յաւիտեանս, ամէն։

448
ԳԱՆՁԱՐԱՆ
Երևան 5951

ա

187ա *Ո՜վ լուսերամից դասք, ի յայսմ հրաշալի տանիս յիշեսջիք ի մաք[ր]ափայլ յաղաւթս ձեր զմեղաւոր ///* և զծնաւղսն իմ, և աստուած զձեզ յիշէ, ամէն։*

բ

183ա *///աքս Գ. (3) գէլ զկապէն ի վերա Եձգեցին ու բըռնեցին. Թվ. ՊԿԳ. (1414)**։*

449
ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ
Երևան 8775

Գրիչ՝ Գրիգոր Խլաթեցի
վայր՝ Երուսաղէմ

ա

219բ *Փառք, պատիւ և գոհութիւն ամենասուրբ երրորդութեանն, որոյ շնոր-*
հիւ կատարեցաւ լուսաւոր վարդապետութիւնս սրբոյն Գրիգորի մեր Լու-
սաւորչի՝ գիրքս որ կոչի Յաճախապատում ի թըւականութեանս Հայոց
ՊԿԴ. (1415), ի հայրապետութեան տեառն Յակոբոսի*, և յեպիսկոպոսու-*
220ա *թիւն սուրբ // քաղաքիս* Երուսաղէմայ *տէր* Պօղոսի*, հեզ և բարի և սրբա-*
կրօն եպիսկոպոսի։ Որ ժողովեաց զմեզ յիւր տան, և դարմանեաց ի յիւր
սեղան և հանգոյց զմեզ պատւով, ի վեր քան զարժանն։ Որոյ հատուցանէ
տէր փոխարէն՝ զկեանս ի յաստիս արտհեշտութեան յերկար ամօք մինչև ի
խորին ծերութեան։

Եւ յետ աստեացս՝ յերանական
Ջնա փոխէ կեանս անվախճան

* Գրչի անունը, ինչպես և նախորդ բառը, որ երկբայաբար կարդում ենք՝ «զմեղաւոր», քերված է։

** Այս հիշատակագրության սկզբի մասը գրված է եղել նախորդ էջի ստորին լուսանցքում, այդ էջն այժմ բացակայում է, ուստի հիշատակագրությունը մնում է կիսատ։

Փառօք դասէ յաջակողման,
Ձնա իւր ծնողօքն յերկնից խորան, ամէն։
Աբրահամու գոգոյն արժան,
Ընդ հայրապետացն սրբազան։

Եւ արդ գրեցաւ սա յաստուածակոխ քաղաքս յԵրուսաղէմ, ի վանս սուրբ Յակոբայ, ընդ հովանեաւ առաքելական գլխոյ որդոյ որոտման, ձեռամբ յոքնամեղ և անարհեստ գրչի՝

Գրիգորի մեղապարտի,
Պիտականուն վարդապետի,
Որ ցանկացայ այս[մ] տարի,
Գրոց մերոյս Լուսաւորչի,
Որ ի վաղուց փափագէի,
Եւ որոնեալ չգտանէի
Մինչ որ յԵրուսաղէմ եկի
220բ Եւ // աստ գըտի, զոր ցանկայի։
Յոր ձեռնարկեալ եմ և գրեցի,
Զայս լուսատու բանքս ի քարտի։
Մին կարօտ այլ կայ ի սրտի
Մեղապարտիս իմ Գրիգորի,
Որ Զգաւն անուն գիրքն Յակոբի՝
Զայն Մըծբնայ հայրապետի,
Զայն այլ գըրեմ հողըս գէբի,
Ընդ լուսատու այս բանեբի,
Որ երկոքեանն ի մի տըփի
Լիցին բաներս հոգելի՝
Սուրբ Յակոբայ և Գրիգորի
Պայծառ բաներս Լուսաւորչի։
Արդ՝ ես քըտամբ գծագրեցի
Զայս հոգելի բանքս ի կարգի,
Եւ իմ կամաւ ես բաշխեցի
Լերդահատոր եղբօր որդի,
Զսա Մկըրտիչ վարդապետի,
Իմ սիրելի բարեկամի։

Արդ՝ որք հանդիպիք սմա. յիշեցէք ի միտս բարի զՄարգարէ աբեղայ՝ որ մեզ բարի ակն կուտայ։ Եւ զՏատիկ մայրն, որ լի սրտիւ մեզ պէտ կու առնէ՝ դարմանէ և սպասաւորէ, աստուած իւր հոգոյն ողորմի՝ Տատիկ մամուն, և Մխիթար միակեցին՝ որ զԹուղթս կոկեց, և ինձ մեղապարտ գծողիս, ամէն։

221ա Այլ և աղաչեմ յիշել առ տէր բարի կամօք և սրտի մտօք զամենաերջանիկ և հեզահոգի եպիսկոպոսն՝ զտէր Մելքիսէթն, որ աշխատեցաւ ի Թղթիս նշայելն, և ԺԲ. (12) տապաղով ինքն սայար եղև գրոցս գրելոյ, աստուած վարձատրէ նմա զանճառ բարիսն և ծնողաց նորին, ամէն*։

* Գրված է «Յաճախապատում ճառքն» ավարտելուց հետո։ Շարունակել է ձեռագիրը և ընդօրինակել Վարդան վարդապետի՝ մի քանի ճառերը. դրանց վերջում եղող գրչի և ստացողի հիշատակարանները տպագրված են «ԺԵ. դարի հիշատակարաններ»-ի Ա մասում (տե՛ս 178)։

Բ

61ա Ողորմի ստացողի գրոցս և գծողի սորին Գրիգորի բանի խնդրողի. և
ծնողաց նորին Մերինէ և Խոյանգինէ, ամէն, և որ զամէնն ասէ։

Գ

130ա Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին բարեխօսութեամբ ողորմեա Քրիստոս
ստացողի գրոցս Մկրտիչ վարդապետին, և ծնողաց նորին, և ամենամեղ
գծողին Գրիգորին:

Դ

199ա Զմեռեալս մեղաւք զեղկելի գրողս Գրիգոր յիշեցէք ի Քրիստոս, և
զլերդահատոր եղբայրն իմ զՄկրտիչ վարդապետ՝ ստացող սորա, և ծնող-
սըն մեր և զնորա*։

Ե

300բ ...Տէր, մի՛ յիշէր դու զիմ չարիս,
Մի՛ բարկանար մեղապարտիս,
Այլ զթութեամբ նայեա յառ իս,
Յայսմ մեղաւոր ու գարշելիս։

Զ

61ա Զնըկարող խորանիս զԳրիգոր երէցն յիշեցէք։

450

ՄԱՆՐՈՒՍՄՈՒՆՔ

Երևան 9554

Հետ. ստացող՝ Աստուածատուր
վայր՝ Երուսաղէմ

299ա Արդ, յետ անցեալ աւուրց և ժամանակաց առաջին ստացողացն և
հրաշազարդ աշխատողացն որ ի սմա, ի թվականութեանս Հայոց ՊԿԴ.
(1415) կրաւնաւոր ոմն ազնուական յԱրևելեան տանէ և յԱրարատեան
գաւառէ, ի գերահռչակ մենարանէ Սաղմոսաց աւանէ, ի տիս համբակաց
299բ սնընդեամբ և ուսմամբ աշակերտեալ // քաջ հռետորին և մեծ սոփեստին
Հայոց Յակոբայ, զարդարեալ ամենայն առաքինութեամբ հոգւոյն արու-
թեամբ՝ տեսականաւն և գործնականաւ, ճգնատեսակ, սրբասէր և կուսա-
կրօն քահանայ Աստուածատուր անուն, ի յայս և ի սոյն ամի եռափափագ
սիրով և մեծ յուսով հետևեալ ի սուրբ քաղաքն Երուսաղէմ՝ յերկրպագու-
թիւն աստուածընկալ սուրբ գերեզմանին Քրիստոսի աստուծոյ մերոյ և
հանդիպեալ այսմ ոսկիաճաճանչ բուրաստանի և գեղեցկանկար երաժըշ-
տական տառի, որ և ըստ արժանոյն սիրեաց յոյժ։ Եւ ստացաւ զսա ի հա-
լալ յընչից իւրոց յիշատակ հոգւոյ իւրոյ և ծնօղաց իւրոց փոխեցելոցն ի
300ա Քրիստոս՝ հօր Ստեփանոսի // և մօրն Մարիկ ապաշխարողի, և հարազատ

* Այս կարգի հիշատակարաններ կան նաև ձեռագրի 80բ, 171բ, 212բ, 253բ, 278ա
էջերում։

եղբաւր իւրոյ Զաքարէի, և ի վայելումն նորաբողբոջ զաւակաց նորա։ Վասն որոյ աղաչեմք զամենեսեան, որք ագուք ի սմանէ ուսմամբ կամ գաղափար առնելով, յիշեցէք ի Քրիստոս զվերջին ստացօղ սորա զԱստուածատուր քահանայ, հանդերձ վերոգրեալ իւրայովքն ամենայնիւ. որով յիշողացդ և յիշեցելոցս համանգամայն ողորմեսցի Քրիստոս աստուած, և նմա փառք այժմ և յանպայման յաւիտեանս, ամէն։

451

ԹՈՎՄԱՅԻ ԱՔՈՒԻՆԱՑՒՈՅ ՅԱՂԱԳՍ ԵՒԹՆ ԽՈՐՀՐԴՈՑ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ

Հռոմ 45, Տիեբրան, Ցուցակ, էջ 75

Գրիչ՝ Յրա Գրիգոր
վայր՝ Քռնա

ա

391ա Գերապատիւ և գերահրաշ հայր մեր ըստ հոգո Յրա Յօւէփ կոչեցեալ՝ մականուն Շաճապօնեցի, սկսեալ զաստուածային խորհրդաւոր գործառնութեան մատեանս և ոչ առեալ զաւարտ վասն վրդովման ժամանակին և ի խստութենէ այլազգեաց, և մնացեալ թերատ բազում ամ։ Եւ յետո շնորհեաց մեզ ի խնդրո մեր՝ լնլով զթերին։ Յաղագս որո ես՝ նուաստս ի Քրիստոս և յետինս յորդիս Սիոնի, ապիկար ոգիս Յր. Գրիգոր սպասաւոր բանի շնորհօք գթութեամբք տեառն և փրկչին Յիսուսի Քրիստոսի սկսեալ և կատարեալ յանկեցաւ, և ստաց[այ] զսա բազում փափագմամբ ախոեան ներհականն դասուց և ընդունարան /// ացն աստուծոյ, որ ի սմա հաւաքե[ալ] կան պէս պէս և ազգի ազգի ծիրս պարգևաց։

Ընդ որո և զմատեանս հոգեպատումս մեծահրաշ մարգարէիցն և գերազանց հրաճաշակ առաքելոցն, որ են զուշակ ներկայիս և պատմիչ ապագա իրացն եղելոց, իբր գեղեցկութիւն ոսկո ընդ սրբափայլ արծաթս գասեալ և կամ շափիղայս ընդ կարկեհան յեռեալ, զոմն ուսուցիչ ներկաիս իբր ստուեր ճշմարտի, և զոմն աւետաւոր անսպառ յաւիտենին, ի հաստատութիւն սրբոց և ի գործ պաշտաման, որ ըստ հոգոյն ներգործի ի յուսումն վարժողաց, որ ի լաւագոյնն վերաբերի և ի յարութիւն մտաց թուլացելոց և պնդութիւն ստորաքարշ կամաց և յօգուտ մանկանց նորոյս օրինի, պսակ պարծանաց կաթողիկէ սուրբ եկեղեցո, որ ի գոյսս ամենայն համեմատեալ գերագոյն և բարձր, քան զնոսին տեսանի մտաց աչօք և յամօթ ծաղանաց բռնութեան բարուցն Բելիարա և հետևողացն նորա։

Արդ, մակագրեալ եղև աստուածային տառս յամի հազարերորդի չորեք հարիւրերորդի ժ. (10)-երորդի հինգերորդի (1415), յուլիս ամսո ԻԳ. (23) օրն, եւ ի թուականութեանս Հայոց ՊԿԴ. (1415), վասն որո աղաչեմ զաստուածաբան ընթերցողսդ և զվաեելողսդ զխալանս մեր որ սատ՝ հարազատաբար սիրով ուղղել, և զմեզ հանդերձ ծնողօքն մերօք հոգեւորօք և մարմնաւորօք ի տերունի բարիսն յիշատակել։

Արդ, եղև գրութիւն սորա ի վանեւում և ի յօգուտ կարգին և որ ի ծոց սմին եղբարց Յր. Լօրէնցի, Յր. Մարտիրոսի, Յր. Կոստանդի, Յր. Յոբի,

և այլ նորալոյզրոզ մանկանցս որք կան։ Եւ թէ արժանի արասջիք զիս յիշել և զուսուցիչն իմ՝ հոգևոր հայրն զսրբակրօն քահանայ զՏր. Պետրոս և զմարմնաւոր ծնողսն իմ զտառապեալ հայրն իմ՝ զԽոցադեղ, *և զմայրն իմ* զԹանկիկ, *և զեղբայրն իմ* զԲէկի, *որ կայ այժմ, և այլ ամենայն արեան մերձաւորքն...*

Բ

10բ *Ջտառապեալ ոգի նուաստ* Գրիգոր *խնդրող բանի՝ զսակաւ աշխատող այսմ տառի յիշել աղաչեմ։ ՊՆԺԵ. (1415), յուլիս ԻԳ. (23) աւարտ էառ։*

452

ՅԱՂԱԳՍ ԱԶԳԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

Երևան 10137

Հեղինակ՝ Յակոբ Ղրիմեցի
վայր՝ Մեծոփա վանք

290ա *Արդ, ո՜վ սուրբ բաբունապետդ հեզահոգի*, ընկալ զսակաւ ընծայս ի տխեղծ մտանց և յանարժան անձնէ իբրև ղխերևէշս այրոյն լոմայի՝ ի քումդ յընդարձակութեան գանձարանի սրտիդ ունենկի։ Եւ ըստ կորովի մտաց քոց զպակասն լցցես, և զաւելորդն կշռեսցես։ Ջի եղբայր եղբօր է օգնեալ իբրև զքաղաք ամուր և բարձր՝ ասացաւ, զի ընդ տուեցելոյ շնորհաց սուրբ հոգւոյն, կար մեր այս էր։*

Ողջ լեր ողջունեալդ ի հոգւոյն սրբոյ եւ զմեզ ի սուրբ աղօթից քոց և յանկեղծ սիրոյ մի մոռանար աղաչեմ, աղաչեմ։ Եւ թէ մահու ձայն լսես, ի սէրն Քրիստոսի, աստուած-ողորմի հրամէ քո սուրբ բերանովդ մեղաւոր հոգւոյս, թէև չեմ արժանի։

Գրեցաւ ի թվականութեանս Հայոց ՊԿԵ. (1416), ի հռչակաւոր վանքս Մեծոփայ, *ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնին և սուրբ Կուսին, և սուրբ վարդապետաց գերեզմանացս։*

Արդ, աղաչեմ զամենեսեան, որք ընթեռնոյք կամ օրինակէք, մեղաւոր Յակոբ *վարդապետիս աստուած ողորմի համեցէք՝ ինձ և ծնօղաց իմոց։ Եւ մարդասէրն աստուած ողորմեսցի ձեզ, և ծնողաց ձերոց, նմա փառք յաւիտեանս յաւիտենից, ամէն***։

* *Անտարակույս Թովմա Մեծոփեցուն է դիմում Հակոբ Ղրիմեցին. համանման դիմումներ նա կատարել է նաև այլ առիթներով (տե՛ս «ԺԵ. դարի հիշատակարաններ», մասն Ա, էջ 182)։*

** *Բացի «Յաղագս ազգականութեան» փոքր աշխատությունից (զետեղված «Կանոնագիրք հայոց» ժողովածուի վերջում) Հակոբ Ղրիմեցին ու նրա ուսուցիչ Գևորգ Երզնկացին մասնակցություն են ունեցել նաև «Կանոնգրքի» խմբագրման գործին։ Այդ մասին Անկյուրիայի Կարմիր վանքի № 43 ձեռագրում կա ստորև բերվող հիշատակարանը.*

«Արդ, աղաչեմք զորդիքդ լուսոյ և զմանկունքդ նոր Սիովնի, զչերմացեալքդ աստուածային սիրովն ի յուսումնասիրութիւն տեսականին և գործնականին, մանաւանդ եթէ հնազանդք և կատարողք սրբոյ կանոնացս, որ աւանդեցաւ ի ձեռն հոգոյն միջնորդութեամբ ընտրելոցն իւրեան, աղօթիւք և մաղթանօք, նաև հառաչմամբ սրտիւ յիշատակել առ աստուած զարժանն յիշատակելոյ՝ զերիցս երանեալ երջանիկ բաբունին՝ զպետն վարժից և զքաջ փաղերայն հայ-

453

ՅԱՂԱԳՍ ԱՒՈՒՐՑ ՀՆԳԻՑ ՀՐԱՄԱՆՔ ԳԷՈՐԳ ՐԱԲՈՒՆԱՊԵՏԻ ԵՒ ԾԱՌԱՅԱԲԱՐ ԿԱՏԱՐՈՒՄՆ ՅԱԿՈԲԱՅ ԱՇԱԿԵՐՏԻ*

Երևան 1849

Հեղինակ՝ Յակոբ Ղրիմեցի

ա

225ա *Զհրաման հարկի րաբունոյդ իմոյ և վարդապետի ... Գէորգ վարժապետի քաջ փաղերայի Թորգոմեանս տոհմի և հայկազեանս սեռի ընկալա հնազանդ ծառայս քո և աշակերտ* Յակոբ Ղրիմեցի *և ներգևեալս ոգի՝ յաղագս աւուրց հնգից ստուգութեամբ քննել ըստ տումարական արհեստից և անսխալ ցուցանել զաւուրցն պատկեր։ Զոր անհնար է ըստ բազում ջանից այլոց ազգաց քրիստոնէական տոհմից անսխալ բերել զաւուրցս պատկեր. վասն որոյ յոյժ շառագունին ի յաղթիլ սմին։ Ծանիր րաբունի իմ, զի ոչ եթէ ատ զզիմ ջանից ցուցանեմ զքաջութիւն, այլ զՍարկաւագ վարդապետին, որ հասարակ ամենեցունց յայտնի է առն քաջութիւն ի գիտութիւն մակացութեանս. այս զնորայն աշխատասիրութիւն և զվաստակ ջանից, զոր փարթամ և երկար բանիւք շարագրեալ է զաւուրցս զստուգութիւն, մեք զայն ջանիւ մեծաւ համառօտեցաք վասն ուսումնասէր անձանց, զի առձեռն պատրաստ և դիւրին լիցի ի տրամաբանութիւն անիրաւ հակառակորդաց յաղագս այսմ իրի։*

բ

230բ *Այս քան առ այս և զմեղաւոր ծառայս քո աղաչեմ յիշել ի յաղօթս ձեր և դու յիշեալ լիջիր ընդ մեծացն աստուածաբանից։ Բայց դիւրին է րաբունոյդ իմոյ զպակասն լնուլ, զաւելորդն կշռել և անմեղադրելի լինել մեղուցեալ աշակերտի քո, զի քաջ գիտակ են տկարութեան ծառայի քո. ողջ լեր տէրդ իմ ի տէրն հասարակաց՝ յաստուածն իմ Յիսուս Քրիստոս։*

454

ԱՐՀԵՍՏ ՏՈՒՄԱՐԱԿԱՆ ՅԱԿՈԲԱՅ ՂՐԻՄԵՑՒՈՅ

Երևան 1849

Հեղինակ՝ Յակոբ Ղրիմեցի

230բ *Արդ ես՝* Յակոբ Ղրիմցի *և զառածեալս մեղօք յերկրի՝ աշակերտ Դէորգ րաբունապետի՝ զխնդիր սիրալի և զհրաման հարկեցուցիչ, որ յաղա-*

կազուն սեռիս՝ զմեծ հռետորն Գէորգ, որ ի պակասն գրոցս շատ աշխատեցաւ և գրեաց բազմաշնորհ մատամբն իւրով առ ի կատարել զթերին։

Ընդ նմին և զՅակոբ Ղրիմեցիս՝ զաշակերտս մեծիս րաբունոյ, որ զաղիւսակս և զբոլորակս գրոշմեցի, հանդերձ խրատիւք, նաև դուք յիշեալ լիջիք ի Քրիստոսէ աստուծոյ մերոյ. որում փառք...» (Բաբգէն կաթողիկոս, Ցուցակ հայերէն ձեռագրաց Կարմիր վանուցն Անկիւրիոյ, Անթիլիաս, 1955, սյունակ 235)։

* *Յակոբ Ղրիմեցու այս և հաջորդ անթվական հիշատակարաններն ու մանր հիշատակագրությունները պայմանականորեն դնում ենք 1416 թվականի նրա հիշատակարանին առընթեր։ «Յաղագս աւուրց հնգից» և «Արհեստ տումարական» աշխատությունները (խորագրերը մենք ենք նշանակում ըստ բովանդակության) շարադրվել են Հակոբի ուսուցիչ՝ Գևորգ Երզնկացու (մ. 1416 թ.) հանձնարարությամբ, ուստի 1416 թվականից առաջ։*

գրս հոգևոր զաւակացն իմ մանկանց Սիոնի և նորաբողբոջ կուսակրօն
քահանայից թարմատար ոգով սոսկ անուամբ միայնակեացս Յակոբ սա-
կաւ ինչ դասիւ ի տումարական արհեստէս ուսուցաք սոցա։ Իսկ սոցա ծա
նուցեալ զդժուարութիւն իրին աղաչանօք խնդրեցին ի նուաստութենէս մեր-
մէ ընդ բանիւ ուսուցանելոյն և գրով աւանդել նոցա։ Եւ հարկեալ զմեզ բա-
րունապետին իմոյ կատարել զխնդրուածս նոցա ըստ հրամանի տեառն.
թէ Ամենայն որ խնդրէ ի քէն՝ տուր։ Վասն որոյ առանց յապաղելոյ բուռն
հարաք ոչ ըստ բոլոր արհեստին, այլ սակաւ ինչ ի գլխաւորագունից մա-
սանց մակացութեանս ի հարկաւորացն, և համառաւտաբար ղբանս
իմաստասիրաց և զեկեղեցոյ սուրբ վարդապետաց աշխատասիրելոց ի
231ա գործս յայս՝ զբանս նոցա, որ տարածեալ էր ի բազումս, || մեք զայն գըլ-
խաւորօրէն ի մի վայր հաւաքեցաք։ Եւ զի էր ուրեք, որ ծածուկ ունէր զտե-
սութիւնս միտք բանին, մեք զայն պարզ և յայտնի բանիւ բացայայտեցաք
ի զուարճութիւն ուսումնասիրաց տումարական մակացութեանս*, և յոյս
զայս ունելով ի մտի, թէ որոց քաղցր թուեսցի մակացութիւնս այս ի յու-
սանիլն զաստուած-ողորմին մեզ ասասցեն յորդոր սրտիւ՝ մեղուցեալ ան-
ձինս, որ և ինքեանք ողորմութեանն աստուծոյ արժանասցին ամենայն
հաւատացելովքն հանդերձ, ամէն**։

---

* Աշխատությունը շարադրված է հարց ու պատասխանով։

** «ԺԵ. դարի հայերեն ձեռագրերի հիշատակարաններ» ժողովածուի առաջին մասի հրատարակությունից հետո Հակոբ Ղրիմեցու մասին մեզ հայտնի դարձած բոլոր հիշատակագրությունների այստեղ ամփոփելու համար նշենք նաև հետևյալը. 1. Մեր Մատենադարանի № 2136 ձեռագրի 88ա էջում պահպանվել է Հակոբ Ղրիմեցու հիշատակագրությունը Քրիստոսի խաչելության օրրի շարադրման մասին. «Արդ, ես՝ Յակոբ մեղաւոր վարդապետս Ղրէմեցի, որ ի խաչելութեան քարոզիս աշխատեցայ, աղաչեմ զձեզ ի սէր խաչելութեան Քրիստոսի, զի ի սոսկալի աւուր աստուած-ողորմի հրամայէք մեղուցեալ հոգոյս և մեր ամենեցուն» (հմմ. ԺԵ. դարի հիշատակարաններ, մասն Ա, էջ 655). 2. Վիեննայի № 389 ձեռագրի 111բ—113բ էջերին ընդօրինակված է «Յաղագս շեշտի և պարույկի...» խորագրով մի փոքր բնագիր, որին կից հիշատակագրությունից կարելի է հետևցնել, որ այն շարադրել է Յակոբ Ղրիմեցին։

Ահա այդ հիշատակագրությունը. «Այսոքիկ խրատք վերածնութեան բացերևալէս հաւաքեալ ի վերայ բազում անուանց զզանազան արուեստս գրչութեան, այսինքն զշեշտ և զպարոյկ, թէ ի վերայ որոյ գրի պարտ է գծագրել և կամ ընթեռնուլ իմաստուն գրչաց և մտաւոր ընթերցողաց, յաշխատասիրութենէ և յանճարեղ և իմաստուն րաբունոյն Յակոբայ՝ աշխարհաւ Ղրիմեցւոյ, մնացեալ առ մեզ, որոյ ողորմեսցի Քրիստոս աստուած մեր և տացէ նմա վարձս ըստ վաստակոց իւրոց և ըստ քրտնաջան աշխատութեանցն հազարապատիկ և բիւրապատիկ աստ և ի հանդերձեալն զանտրտում ուրախութիւնն, հանդերձ ծնօղօք իւրաւք ամէն» (Յ. Տաշեան, Ցուցակ, էջ 842—843)։

3. Մեր Մատենադարանի № 9244 ձեռագրի 139ա էջում (Հմմտ. նաև Հ. Տաշեան, Ցուցակ հայ ձեռագրաց մատենադարանին Մխիթ. ի Վիեննա, էջ 689, Բաբգեն կիթողիկոս, Ցուցակ հայերէն ձեռագրաց վանուցն Անկիւրիոյ, սյուն. 730—731) կա այսպիսի հիշատակագրություն. «Խրատք ժամատեղաց ըստ արեւելեան սահմանացն սկսուածոց և ասութեան աղօթից, զոր խնդրեալ սուրբ վարդապետն Յակոբ Ղրիմեցի ի րաբունոյն Գրիգորէ Խլաթեցոյ: Եւ նա կատարեաց այսպէս. որ զասոււ որ աւուր ձայնն լինի՝ այսպէս տէր եթէ ղՇրթունս, զՔէն զոհանամք, Աւրհնեալն տէրն մեր» են։

4. Սույն ժողովածուի Ա հատորում, Գ. Փիրղալեմյանի «Նօտարք»-ից քաղելով, որպես 193-րդ հիշատակարան, տպագրել էինք Յակոբ Ղրիմեցու «Յաղագս ազգականութեան բաժանմանց» աշխատության փոքրիկ հիշատակագրությունը, որը սակայն ավելի անաղարտ պահպանվել է Վիեննայի № 469 ձեռագրում։ Ստորև տալիս ենք աշխատության ամբողջական խորագիրը և հիշատակագրությունը, քաղելով Հ. Տաշյանի ցուցակից.

455

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

Երևան 10200

Վայր՝ Երուսաղէմ

353բ Գրեցօ չորս հինգ տետրակս ի Հարցմանց գրոց, զոր արարեալ վարդապետին Գրիգորի եռամեծի ընդդէմ կուրացեալ ազգին տաճկաց Գրեցօ սորա առաջ[ին] աւրինակն ի լուսազարդ քաղաքն յԵրուսաղէմ, ի սուրբ Փրկիչն, ի վայելուչ խոճայ Կոկճա-Թաճաթին։ Ով որ ազատի ի սմանէ կամ աւրինակէ, յիշեցէք ի սուրբ յաղաւթս ձեր և աստուած զձեզ յիշէ իւր սուրբ յարքայութիւն։ Թվ. ՊԿԵ. (1416)*։

456

ԿԱՆՈՆՔ ՏԱՂՈՑ ՋՓՈՐՐ ԱՍՏԻՃԱՆՍ

Վիեննա 599, Հ. Ոսկեան, Ցուցակ, էջ 59

Գրիչ՝ Յակոբ

171ա ՋՅակոբ մեղսասէր գծող յիշեսջի[ք] առաջի Քրիստոսի՝ հանդերձ ծնողաւք իւրովք կրկնակի, ամէն։ Բաղձալի զոլով հրաքուն էութեանց և ի հողանիւթեա մարմնօ վերանեալ սլայծառ ջահն և ամուր սին ելեղեցւոյ մեծ րաբունին Կարապետ, որ ետ գրել զսա ի լաւ աւրինակէ եռափափաք սրտիւ յիշատակ իւրն /// քեռորդւոյ իւրոյ /// որ խաչաչարչար մշակին /// Նորրնծայ եպիսկոպոսին տէր Ստեփ[աննոս], Աստուած վայելել տացէ նմա ընդ եր[կայն աւուրս]։ Գրեցաւ ՊԿԵ. (1416) թվականին Հայոց։

457

ՔԱՐՈԶԳԻՐՔ ԳՐԻԳՈՐԻ ՏԱԹԵՒԱՑՒՈՅ

Երուսաղէմ 2179

Գրիչ՝ Յոհանէս

վայր՝ Հիզան

... Եւ ես անարժան և սուտանուն կրօնաւոր Յոհ[անէս] գծեցի ձեռամբ իմով զգիրս սուրբս յիշատակ ինձ, եւ ծնաւղաց իմոց /// և մօրն
705 իմո Մամխաթունի, եւ հաւուց իմոց... Նաև զյիշատակի արժանաւոր //' զհոգև[որ] հայրքն մեր զՅոհ[անէս] և զԱւետիս րաբունիքս, որ են մեզ տածօղք հոգէպէս և մարմնապէս և վարժիչք աստուածային պատուիրա-

*Այլ և կանոնք Յակոբայ Ղրիմեցւոյն արարեալ ի խնդրոյ Թովմայի հրեշտակակրօն վարդապետի սրբոյ ուխտին Մեծոփայ, յաղագս պսակի ամուսնացելոց և ճիւղագրութեանս։

«Եւ այսքան յաղագս ճիւղագրութեան շատ լիցի, որ ցուցեալս եղև ի մէնջ. ըստ մտաց նախնի սրբազան հայրապետաց, ի խնդրոյ Թովմայի վարդապետի հրեշտակարենակ սրբոյ ուխտին Մեծօփայ, և ես ծառայաբար կատարեցի Յակոբ վարդապետս Ղրիմեցի՝ աշակերտ Գէորգա վարդապետի Երզնկացւոյ. վասն ազգականութեանց և բաժանմանց, և Քրիստոսի փառք» (Յ. Տաշեան. Ցուցակ, Հ. 946)։

* Ժողովածուն գրված է 1624—1634 թթ. Տրապիզոնում։ Հիշատակարանը վերաբերում է նախագաղափարին։

նացն բարեաց յիշման ի տէր արժանի առնել. նաև ղհոգևոր հայրն իմ և զուսուցիչն զԲարսեղ և զծնօղս իւր...

Արդ, գրեցաւ սուրբ մատեանս յաստուածապահ և գերափառ եւ ի գերահռչակ ուխտս, որ Աւաք սուրբ խաչ կոչի, եւ ընդ հովանեաւ սուրբ Նշանիս, որ յայսմ ամի դարձաւ ի տեղի իւր, ի թուականիս ՊԿԵ. (1416)՝ ի գաւառս Հիզան քաղաքիս։

Արդ /// ազատեցաւ /// սուրբ խաչն /// որ իբրև զխաչահան /// Հ. (70) հազար դրամաւ գնեցաք /// մի ոք իշխեսցէ հեռացուցանել //

458

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

Երևան 1391

Գրիչ՝ Սիմէոն

300բ Զվերջինս ի ծնունդ եկեղեցւոյ զվերջացեալս յամենայն բարեաց՝ տեսականաց և գործոց, զգծող վերջին բանից և գործոց աստուածաբանն աւետարանչի, ի թուիս ՊԿԵ. (1416), զՍիմէոն վարդապետ՝ պարտական բիւր քանքարոյ՝ յիշեսջիք սրտի յօժարութեամբ ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր, բարեխօսութեամբ մաքրեցելոյ և սիրելի աշակերտին Յոհաննու, և աստուած զձեզ յիշէ, ամէն։

459

ՄԱՆՐՈՒՍՄՈՒՆՔ

Երուսաղէմ 2433

Գրիչ՝ Տիրատուր

Արդ, գրեցաւ եղանակաւոր տառս ի սուրբ յանապատս, առ ոտս սուրբ Լուսաւորչիս և սուրբ Կարապետիս և այլ սրբոցս, որ աստ կան, ձեռամբ
204 բազմայմեղ և անարժան կրաւն//աւորի Տիրատուր աբե[ղայի]։

Այլ և խոշորութեան և սխալանաց սորայ անմեղադիր լերուք, զի այս է գիրս առաջին. և ոչ եթէ գրող էի, այլ վասն աւրինակիս խիստ շտապեցայ և անփոյթ արարի, զի պաւրինակն ի մեզ չէին տալ։ Ընդ նմին և
205 զՍարգիս կուսակրաւն աբեղայ, որ ետ գրել զսա // յիշատակ իւր և ծնաւղաց իւրոց։ Ո՜վ եղբայր, անմեղադիր լերուք, զի ձմերային ժամանակ էր և թանաքս և թուխտս վա[տ]թար, և մեք խիստ աղքատ, և վասն կարեաց աղքատութեանս մեր գրեցաք ղսայ, աղաչեմ յիշել յաղաւթս ձեր։ Գրեցաւ սա թվ. ՊԿԶ. (1417)։

460

ՄԱՇՏՈՑ

Երևան 4282

Գրիչ՝ Ստեփանոս*

176ա Ամենասրբուհի աստուածածին, բարեխաւսեա առ միածինդ աստուած /// ահաւոր և միւսանգամ գալստեան իւրոյ ողորմեսցի քաղցր [բնո՞ւ]-

* Այս նույն գրիչը Տշողում 1417 թ. ընդօրինակել է մի Մաշտոց, իսկ 1419 թ.՝ մի ճաշընտիր։

թեամբ ամենայն հաւատացելոց, ամէնւ Եւ առաւել և ինձ ողորմեսցի Յի-սուս աստուած՝ մեղաւոր և բազմ[ամ]եղ փծուն գրչի Ստեփանոս *սուտա-նուն քահանայի, որ զանունս ունիմ և զգործս ոչ, և ծնողաց իմոց* Գրիգոր *քահանայի և* Խութլու-Մէլէքի՝ *առ Աստուած փոխեցելոցն, և կողակցին իմ* Մինայի, *և եղբարցն* Յոհանէսի *քահանայի և* Առաքելի, *որ փոխեցաւ առ աստուած որդովն՝* Թումայ *քահանայիւ, և կարդացողաց և լսողաց, ամէնւ*

461

ՔԱՐՈԶԳԻՐՔ ԳՐԻԳՈՐԻ ՏԱԹԵՒԱՑԻՈՅ

Արմաշ 212, Յ. Թօփճեան, Ցուցակ, էջ 414

Գրիչ՝ Թովմա վարդապետ

ա

32բ *...Վարդապետս* Թովմա *... յոյժ աշխատեցայ ի գրել քարոզիս, զի-յետոյ գրեցի յաստուածարնակ ուխտս, առ մեծ վարդապետիս* Գրիգորի *մականուն* Ծերենց, *Քրիստոս լուսաւորէ զսա հոգւով և մարմնով, հան-դերձ միաբան եղբարբք, ի ՊԿԷ. (1418) թվականիսւ*

19բ *...Զպիտականուն վարդապետս* Թովմա *աղաչեմ յիշել ի տէր,... նաեւ ղհարազատն իմ* Սալթանշէն, *որ ի թվ. ՊԿԲ. (1413) փոխեցաւ ի Քրիս-տոս...*

462

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԱՂՕԹԻՑ ԵՒ ՊԱՏԱՐԱԳԻ

Երեւան 1329

Ի թվին Հայոց ՊԿԸ. (1419) դրեցօ կանոնս և զգիրքս գնեցի ի ՊԿԷ.*
31ա *(1418) յուլիս ԻԳ. (23) օր, որ էր վարգին կիրակիէնք. // զայս սակօ կա-նոնքս գրեցի յըշտապ, մի մեղադրէք ինձ, ո՜վ սուրբ հայրք, այլ յիշման արժանի ար[ա]րէք զիս, և զհայրն իմ զպարոն* Մկրտիչ, *և մայրն իմ* զՄլքէխաթուն, *և զեղբայրն իմ* զԱբրահամ, *և զքոյրն իմ* Սահրաբ-Մելիքն. *և զամենայն մերձօորս իմ յիշեցէք ի Քրիստոս ողորմայիսւ*

463

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆՔ ԳՐՈՑՆ ՍՈՂՈՄՈՆԻ ԵՒ ՅՈԲԱՅ Գ Ր. ՏԱԹԵՒԱՑԻՈՅ

Վիեննա 599, Հ. Ոսկեան, Ցուցակ, էջ 58

Գրիչ՝ Պետրոս
Վայր՝ Բերկրի

Մանաւանդ յիշեսջիք զարի և զքաջ րաբունապետն զԿարապետ, *որ յոյժ փափաքելի սիրով ետ գրել զսա ի վայելումն անձին իւրոյ, որոյ տէր աստուած վայելել տացէ և յետ աստեացս ելանելոյ զաստիր և մասնա-*

* *Խոսքը «Անանիա Հայոց վարդապետի ասացեալ խրատ քահանայից» նյութի մասին է, որ ընդօրինակել է հիշատակագիրը ձեռագրի 2բ—34ա էջերի լուսանցքներումւ*

կից արասցէ վարդապետացն սրբոց հանդերձ ծնողօքն իւրովք, ամէն։ Այլ և զանպիտան գծողս զՊետրոս զկործանեալ և զտարակուսեալս մեղօք յիշման արժանի արարէք, զի գրեցի զսա ի քաղաքիս Բերկրի ի թւին ՊԿԸ. (1419)։ Այլ զծնողսն իմ զՄկրտիչ քահանայն, որ ի գրել սորա զանազան պտղով կերակրէր զմեզ, որ և կերակրէր զսա տէրն ամենայնի անմահական պտղովն, ամէն։ Այլ և զեղբայրն իւր Թումայ ընդ երկար աւուրս արասցէ Քրիստոս աստուած, որ աշխատէր սա զմարմնաւոր գործն մեր, և ես աստ՝ զհոգեւորն։ Դարձեալ կրկին աղաչեմ լուսերամից դասքդ՝ յիշեսջիք զմեղուցեալ գծողս սորա և անմեղադիր լերուք սխալանաց սորա, և մեզ՝ յուսողաց և ձեզ՝ յիշողաց տացէ Քրիստոս աստուած զերկնից արքայութիւնն։

464

ԵՐԳԱՐԱՆ ԿԱՄ ԳԻՐՔ ԿՑՈՐԴԻՑ

Զմմառ 90, Մ. Քէշիշեան, Ցուցակ, էջ 188.

Նորոգող՝ Թումա

Ո՜վ պատուական հարք իմ և եղբարք՝ ուսանողք և զաղափարողք այսմ նրաժշտական երգարանիս, աղաչեմ զձեզ յիշեցէք ի Քրիստոս զստացող սորին և զամենիմաստ և զհանճարեղն, ոհամեստ և զուսումնասէր քահանայն զՍտեփաննոս. և լի բերանով և ուղիղ մտաւք աստուած-ողորմի ասացէք նմա, և ծնողաց նորին Առոմ քահանային և Խաթուն-Մէլէքին, և կենակցին իւրոյ Մըսր-Մէլէքին, և այլ ամենայն արեան մերձաւորացն, վասն զի յոյժ փափագմամբ ետ նորոգել զսա ի վայելումն անձին իւրոյ, որոյ տէր աստուած վայելել տացէ զսա նմա ընդ երկայն աւուրս, ամէն։ Այլ և զամենամեղ և զանարժան սուտանուն գծագրողս Թումա և զծնաւղսն իմ յիշման արժանի արարէք միով աստուած-ողորմեայիւ, և ձեզ ողորմեսցի Քրիստոս, ամէն։ Ի ՊԿԸ. (1419) թվին նորոգեցաւ։

465

ԳԻՐՔ ՀԱՐՑՄԱՆՑ ԳՐԻԳՈՐԻ ՏԱԹԵՒԱՑՒՈՅ

Երուսաղէմ 2148

Գրիչ՝ Յովանէս

260 ... Ի թուաբերութեան հայկազեան տոմարի Պ.-երորդի վաթսներորդի Ը.-երորդի (1419) եղև գրաւ այսմ աստուածաշունչ և հոգովն աստուածային բղխեալ ծաղկազարդ Հարցմանցս և զարդարեալ ամենայն առաքինութեամբ գունագեղ ընդրող զանցեալ գեղով բազմայզան մեծ րաբունին և իմաստասէր հռետորն հայկազեան ազգի Գրիգորիս՝ պետն ամենայն հանճարի, որ առեալ իմաստս բազմայզան և ազգի-ազգի աստուածաշունչ հին և նոր կտակարանաց և արտաքին իմաստասիրացն, քերթողն բազում աշխատութեամբ և երկամբք ժողովեալ զամենայն իմաստս ճարտասանից ի մի վայր, և տուեալ մանգանց եկեղեցոյ՝ ի զմայլումն և յըն-

թերցումն և ուսումն ամենայն առաքինութեան, և պատասխանք ընդդէմ ամենայն ազգաց՝ չարաց և բարեաց։

Արդ և ես՝ եղկելիս անպէտս ի պիտանեաց, և վերջինս ի մանգանց եկեղեցոյ Յովանէս *սպասաւոր բանի.*

Որ չեմ արժան այսմ շնորհի
'Ի ոչ սպասաւոր յեկեղեցի,
Որ ըկարգս առի, աղտեղեցի,
Եւ յաստուծոյ աշացն ելի,
Այլ թախանձեմ պտէրն բարի
Ջառնէ որդի զիս գեհենի,
Զի նա քաղցր է և բարի,
Վերստին ողորմեսցի,
Որ ցանգացա այսմ տառի՝
Յոգէնորոգ գանձարանի,
Եւ ըստ կարի գծագրեցի
Յոյժ երկամբք և վշտալի,
Ի նեղ 'ւ անծուկ ժամանակի,
Ի յայլ և յայլ աւթագայի,
Զի յիշատակ սայ ինձ լիցի
Եւ իմ նախնեացն, որ ի կարգի,
Հօրն իմոյ Ամիրբէկի,
Եւ մօրն իմոյ Մարթայի,
Եւ այլ ամենայն մերձաւորի՝
Հանգուցելոցն և կենդանի,
Լիցի նոցա մասն բարի,
Ի յարարչէն ամենայնի։
Նաև աղաչեմ զձեզ սիրելիք,
Որք հանգիպիք այսմ կտակի՝
Յիշման առնէք զմեզ արժանի
Եւ զվերոյգրեալքդ, որ ի կարգի,
Զի աստուած սովոր է այսմ բանի,
Որ այլովք՝ այլում ողորմեսցի,
Զի ձեզ բան է հեշտալի
Եւ ձեզ պարգև յոյժ ըղձալի.
Եւ տէրն, որ առատն է ի տուրս ձրի՝
Ջեզ և մեզ ողորմեսցի,
Այժմ և յաւուրն յապագայի...

466

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

Երևան, 598

Հետ. ստացող՝ Գրիգոր

219բ *Ո՜վ դասք քահանայից, յորժամ ընթեռնոյք զնուծմունքս և օգտիք ինչ ի սմանէ, յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր զԱստուածատուր հե-*

զաՀոգի քաՀանայ, և զկենակիցն իւր զէվատ-Մէլիք, և զորդին իւրեանց զԱզարիա դեռաբոյս սարկաւագ և զՅոհաննէս. և զՅակոբ. և զդուստր իւր ըզՎառվառ, և զփեսայն իւր զՄաթոս քաՀանան, և զՀայրն իւր՝ զփոխեալն ի Քրիստոս զՅակոբ, և զմայրն զԳուլխաթուն, ամենքդ առՀասարակ աստուած-ողորմի ասացէք սոցայ և մեղաց թողութիւն խնդրեցէք այսքան յիշատակելոցս ի սմայ։ Զի Աստուածատուր քաՀանայս շարժեցաւ ի բարեաց առաջնորդէն աստուծոյ, և ետ զխուծմունքս յիշատակ իւր անջնջելի ի նուաստ և ի վերջացեալս ամենայնի Գրիգոր սպասաւոր բանի, զի որքան ես կենդանի եմ՝ կարդամ, և երբ մեռանիմ՝ տամ ի վարդապետք որ կարդան, որ սորայ անունն Համապազ յիշեսցի ի մէջ եկեղեցոյ, և որք յիշէք՝ աստուած զձեզ յիշէ ամէն։

Թվ. ՊԿԸ. (1419)։

467
ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

Երևան 2690

Ստացող՝ Բարսեղ
վայր՝ Եղիազարու վանք

ա

326ա Փառք... որ ետ կարողութիւն տկար անձինս Բարսեղ սոսկանուն բանի սպասաւորիս, որ ետու գրել զաստուածաշունչ տառս առաքելոց պրակիս, զոր մեկնեալ է սա Յովհաննու Ոսկեբերանին և սուրբ Հօրն Եփրեմի, և թարգմանեալ է ի յունաց ի Հայու Գրիգորի Վկայասէրի Պահլաւունոյ:

Արդ, գրեցաւ ի մեծ թուականին Հայոց ՊԿէ.* (1418), ի գաւառն երկոտասան սուրբ առաքելոցս Եղիազարու վանացն, ի յիշատակ ինձ և ծնողաց իմոց**, այլ և ուսուցչին իմոյ՝ քաջ Հռետորին Սրապիոն րաբունապետին եղիցի յիշատակ մատեանս այս։

Արդ, աղաչեմ զձեզ, ո՜վ մանկունք, յորժամ ընթեռնուք և կամ աւրինակէք զՄեկնութիւն գործոց առաքելոց, յիշեցէք ի սուրբ յաղօթս ձեր զԲարսեղ վարդապետս և զամենայն ազգատոՀ[մ]սն իմ, և որք յիշէք՝ յիշեալ լիջիք ի Քրիստոսէ աստուծոյ։

բ

Ծաղկող և կազմող՝ Յովհաննէս

120բ Զանպիտան Հողս, զապիկար ծրողս, ո՜ պըւետիկոս, յիշեա ի Քրիստոս։

Նկարեցաւ ձեռամբ Յովհաննիսի ի ՊԿԸ. (1419) թուի***։

գ

326ա Գծագրեցաւ ձեռամբ Կարապետ**** եպիսկոպոսի և ծաղկեալ կազմեցաւ ձեռամբ մեղապարտ Յովաննիսի, ընթերցողք ասէք ողորմի։

* Թվականը քերված է և նորից է գրված։

** Երկու տող թղնված է անգրել։

*** Գրված է Եփրեմ Ասորու և Յոհան Ոսկեբերանի Համատեղ պատկերների. տակ։

**** Այստեղ Հիշատակվող Կարապետը ձեռագրի մի մասի գրիչն է։

468

ՍԱՂՄՈՍԱՐԱՆ

Երուսաղէմ 6798

Գրիչ՝ Սիմէոն
վայր՝ Մաւրիկ անապատ

...Աստանաւր յանգ ելեալ աւարտեցաւ Հոգէլից մատեանս սուրբ մարգարէին Դաւթի ի ստոյգ և յընտիր աւրինակէ, որ է գրած ձեռամբ
375 Յովհաննէս Դատնեցոյն, և իմ առեալ գրեցի փութով//։ Գրեցաւ ձեռամբ յոգնամեղ և տխմար գրչի սոսկանուն Սիմէոնի, ի սուրբ անապատս, որ Մաւրիկ կոչի, ի դուռս սուրբ Լուսաւորչի, և սուրբ Աստուածածնին, և սուրբ Նշանի և այլ բազմահաւաք սրբոց, որ աստ հաւաքեալ կան։ Արդ, յերես անկեալ աղաչեմ զձեզ սղալանաց դրիս մի մեղադրէք, զի կարն մեր այս էր։

Արդ, որք աւկտիք ի սմանէ յիշեցէք ի սուրբ աղաւթս ձեր զՍիմէ[ո]ն եպիսկոպոս, որ զկարգն ունիմ և ոչ զգործ. և որ մի բերան ողորմիս ասէ, միոյն Հարիւրապատիկ իւր ողորմեսցի աստուած, ամէնէն ամէն։ Գրեցաւ սայ ի Հայրապետութեանն տէր Պաւղոսի, և յառաջնորդութեան տէր Մկրտչի. և է իմ Հոգևոր եղբայր։ Ի թվականին Հայոց ՊԿԹ. (1420), ի մարտի ԺԸ. (18)։

469

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՏՈՄԱՐԻ ՅԱԿՈԲԱՅ ՂՐԻՄԵՑՒՈՅ

Երուսաղէմ 1574

Գրիչ՝ Մկրտիչ
վայր՝ Արգելան

ա

Ի թուիս մերոյ ՊԿԹ. (1420), ի սահմի ամսոյ ի Ա. (1) հանգեաւ սուրբ ճգնաւոր վարդապետն Յովաննէս մականուն Սաղախ, որոյ յիշատակն աւրհնութեամբ եղիցի, զի էր նա բարի բնութեամբ և ամենեցուն յորդորող ի բարի ուսմունս և ի վարս առաքինութեան*։

բ

212 Այլ և յիշել աղաչեմ զիս՝ զեղկելի զծոյլ զքնափ և զմեղսասէր գծողս՝ զՄկրտիչ սոսկանուն վարդապետ, որ ի վաղուց հետէ փափագէի սուրբ դաւանութեանս, որ գծագրեցի զսա ի քարանձաւ անապատս, որ կոչի Արգելան, ի թվականիս ՊԿԹ. (1420) շրջագայութեան տումարի։

---

* Գրված է 186—187 էջերի ստորին լուսանցքում։

470
ԳԱՆՁԱՐԱՆ
Երուսաղէմ 6798

Գրիչ՝ Երեմիա
վայր՝ ի Կեղոյ քաղաքս

ա

280բ *Գրեցաւ սուրբ // գիրքս որ կոչի* Գանձատետր, *ասացեալ է ի Հոգե-լից վարդապետացն ի խրախութիւն մանկանց եկեղեցոյ, ձեռամբ* Երեմիա *սարկաւագի, ի* Կեղո *քաղաքս, ի Թաղս որ կոչի* Բարձր մաճալա*, ի դուռն սրբոց վկայիցն՝ սուրբ Սարգսի զաւրավարի և որդոյ նորա Մարտիրոսի, և Գէորգա զաւրավա[րի], և սուրբ Յակոբա, և սուրբ Աստուածածնին. որոյ շնորհիւն եղև սկիզբն գրոցս, որ յամենայն ժամ զաւրացուցանէ զտկար և զտրտում բնութիւնս իմ ապաւինելով յիր զաւրութիւնն և ի քաղցրախաւսութիւնն, ամէն։*

*Արդ, որք հանդիպիք սմա կարդալով կամ աւրինակելով, յիշեցէք զստացող սորա զ**

բ

7բ *Ո՜վ եղբար, գիրք կապած էր յորժամ զգանձս գրեցի ի փառս աստուծոյ։*

գ

52ա *Ո՜վ տէր իմ, ութ աւուր գանձն յաւրինակս չկար, զու զերորդ աւուրն գանձն ասայ***։

471
ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ
Երուսաղէմ 1574

Գրիչ՝ Մկրտիչ
վայր՝ Արգելան

Այլ և յիշել աղաչեմ զիս՝ զեղկելի, զծոյլ, զքնափ և զմեղսասէր գծողս զՄկրտիչ *սուտանուն վարդապետ, որ ի վաղուց հետէ փափագէի սուրբ դաւանութեանս, որ գծագրեցի զսա ի քարանձաւ անապատս, որ կոչի* Արգելան*, ի Թվականիս ՊԿԹ. (1420) շրջագայութեան տոմարի։*

472
ՃԱՇՈՑ
Երևան 3790

Գրիչ՝ Յովհաննէս
վայր՝ Մոխրաբերդ գիւղ

1ա *Եւ արդ ես [անպտ]ուղս ի բարեաց՝ անարժան քահանայ ///* Յոհաննէս *գրիչս տեսի զսէր [և զփա]փաք սրբասէր քահանային* Յովանիս[ի և

---

* *Շարունակությունը չի գրված։*

** *Հիշատակարաններն անթվական են, սակայն ձեռագրի 1ա էջում Մ. Տեր-Մովսիսյանը հարցականով նշանակել է ՊԿԹ—1420 թվականը։ Կարծում ենք, որ նա ինչ-որ հիմք է ունեցել այդ թվականը նշանակելիս։*

տ]կար անձամբս յանձն առի [և ամէն]ակարող ղաւրութեամբ աստուծոյ կա[տարեց]ի զսուրբ գիրքս ի դառն ժամա[նակի], որ ի ծովացեալ մեղաց մերոց /// գործոց եկն ազգի-ազգի [պատու]հաս ի վերա երկրի՝ սով, սրած[ութիւն], մահտարաժամ և յայսմ [ամի մ]արախ բազում ի յաշխար[հս և եկ]եր զամենայն բոյս դալարի և եղ[կո՞ւ]թիւն մեծ, յո-րու[մ էր] թիւս Հայոց /// նաւաս[ար]դի ամսոյ ի Ի. (20), ի [հայրա]պետութեանն տէր Դաւթի և /// ի բռնակալութեան [Ղարա]-Յուսուֆի*:

Ա[րդ], գրեցա[ւ Քրիստոս]ա[գիր մա]րգարէական և առաքել[ական] մարդ[իր]ոսական տառս [ձեռ]ամբ յոգնամեղ և անարուե[ստ գրիչ] Յոհաննիսի քահանայի, բազ[ում աշխա]տանաւք և քրտամբք։ Հոգ /// ք և յաւժընդակութեամբ և կարո[ղու]թեամբ [կատար]եցի զսուրբ գիրքս յերկիրս Բոշտունեաց, ի գեաւղս որ կոչի Մոխրաբերդ, ընդ հովանեաւ սուրբ Յովաննիսին, ի խնդրոյ Յովանէս քահանային, հօրն Սա///**

Ընդ նոսին ինձ աստուած ողորմի ասացէք՝ Ստեփանոս գրչի, և իմ ծնաւղացն, և կարդացողացն, և լսողաց առհասարակ ողորմեսցի Քրիստոս աստուած, ամէն։

473

ԳԻՐՔ ՀԱՐՑՄԱՆՑ ԳՐԻԳՈՐԻ ՏԱԹԵՒԱՑԻՈՅ

Երևան 10198

Գրիչ՝ Յոհանէս Մոկացի
վայր՝ Եղիվարդ և Անձնապատ

ա

401բ Փառք ամենասուրբ երրորդութեան ... Ի թուաբերութեան Հայկազան տոմարի Պ.-երրորդի վաթսներորդի իններորդի (1420) գրեցաւ և յանկ ելեալ աւարտեցաւ մատեանս աստուածային, որ կոչի Հարցմունք, ձեռամբ յոգնամեղ և անպիտան Յոհանիսի՝ Մոկացի կոչեցեալ, ի գեղէն Ապարանից, ի գաւառէն Մամրտանից:

Արդ, եղի ի մտի հետևել ընթերցմանց և տեսի զփափագելիս ղայս զգանձս աստուածային հաւաքեալ, յոյժ ցանկացող եղէ սմայ։ Բայց տըկարութիւնս իմ բացեալ ի սմանէ զիս առնէր, ոչ կարէի ստանալ ի չքաւորութենէ, և գրելոյ անվարժ ամէնևին և անկիրթ էի։ Ապա քաջալերս առեալ ի յեղբարց, ապաւինելով իմ յամենակարողն և ի հզօրն զօրութեամբ ձեռն ի գործ արկի գրել ըստ իմում կարի, ի գաւառն Արարատեան, ի գեօղն Եղիվարդ կոչեցեալ, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնին և սրբոյն Յակոբայ, առ ոտս Սիմէոնի րաբունապետի և քաջ հեռետորի Հայոց, որոյ թողեալ զբաղումն մարմնական, նաև զհանգիստ մարմնոյ, տուեալ զանձն ի չարչարանս, վասն յոյսոյն Քրիստոսի, անհանգիստ տքնութեամբ և անդադար ընթերցմամբ աշխատի ի գիրս աստուածային հնոյ և նորոյ կտակարանաց, այլ և նորից և արտ[ա]քնոց, առատապէս

402ա լիացուցանէ զ//մանկունս, որ առ սա հաւաքեալ կան։ /// Ը.-երորդ հա-

---

* Ղարա-Յուսուֆը մահացել է 1420 թ. նոյեմբերին, ուստի հիշատակարանը այդ թվականից հետո գրված չի կարող լինել։

** 20 տող պատռված է։

տորն անտ գրեցաւ, բայց /// մահիճս իւր հեծէ և ծնրնդկանն ի յ[ե]րկ[ու]ն[ս] ճղիցէ. և ես ոչ կարացից լռե /// ո ահումս /// ի որ եղև առհասարակ, զի քաղցրութիւն /// ի դառնութիւն փոխեցա[ւ]։ Զի ապերախտ եղար առ երախտա[ւ]ո[ր]ն և ապաշնորհք առ բազմապարգևն, միշտ մեղուցեալք առ երկայնամիտն. մինչ զի զարդար զցասմունք շարժեցաք ի մեզ. առաքեաց զմեզ ըստ մարգարէին զզօր իւր մեծ, այսինքն զմարախ և զխառինճ, որ էր կոնտն և թևաւորն, խառն ի խուռն ընդ միմեանս. զի առաջին տարին եկն թևաւորն և սերմանեաց, և ի միւս այլ տարին ի գարնան եղանակին ընդ խոտոյն ի վեր փչեաց առաւել, քան զբոյսս։ Մինչ զի լի եղև ի խորութիւն ձորոց և ի լայնութիւն դաշտաց, ի գագաթունս լեռանց. էր երկիր առաջի նորա իբրև զդրախտ փափկութեան և զկնի նորա դաշտ ապականութեան՝ ըստ մարգարէին։ Էկեր զամենայն խոտ և աշառեաց և սպառեաց զամենայն վաստակ սերմանեալ. Նուաղէն անասունք. լքեալ դատարկեցան երկրագործք ի վաստակելոյ, խցեալ կալնուին դերդ և զպատուհան ի ներքս լինելոյ նոցա։ Մինչ զի զերդս պահէին աւելելով, կամ մաղ ի վերա դնելով, և ապա հաց ի ներքս եփէին։ Ամենայն ժողովք ջուրց սպառեալ է բարեհամք դիշահոտեալ տղմային արիւնատեսիլ իբրև զեգիպտացոցն լինէր։ Ի ներքս կոտորելոյ նոցա անբնակ ի մարդոյ և յանասնոյ գեօղք լինէին, գնալով նոցա յայլ տեղօջէ յայլ։ Քակեցաւ ամենայն միաբանութիւնք, որ հացիւ և կերակրով էին շաղկապեալ։

Եւ ապա իմ եկեալ ի յերկիրս Ըռշտունեաց ի [գերա]հռչակ և հանդիսական անուամբ բարձրացեալ /// [մենաստ]անիս Անձնապատ կոչեցեալ։ Եւ /// դրոցս Բ. (2) այլես հատորսն կատարեցի ընդ հո[վանեաւ սուրբ] Աստուածածնին և սրբոյն Գրիգորին Լուսաւորչի, [յա]ռաջնորդութիւն հերսյետաց երկուց՝ եղբարց հարազատաց՝ Կարապետի և Յովհաննիսի սրբասնելոց աբեղայից, [որ]ոց լիցի մասն և բաժին ընդ սուրբս և ընդ սիրելիս աստուծոյ՝ ծնօղօք և արեան մերձաւորօք, ամէն։ Բայց իմ դեգերեալ աստ, առ ոտս երջանիկ րաբունապետիս Յակոբայ Ասպիսնըֆցի կոչեցեալ, վայելչատիպ, չափահասակ բարիոք ալեաւք ծաղկեալ, զուարճախաւս [առ]ատաբան [բա]նաւոր* և ուսուցանող ան[ձան]ձրոյթ** յոյժ գութ ունելով առ գրոց աշակերտսն, ես առաւել ի վերա իմ ուսուցանելով, կերակրելով, այլև զդեստիւ, որոյ եղիցի մասն և վիճակ ժառանգութեան ընդ ամենայն սրբոց ուղափառ վարդապետաց, հանդերձ սրբասնեալ կրօնաւորիւ եղբարբն իւրով Անդրեասիւ, ծնօղօք, և ամենայն արեան մերձաւորօք, աստ և ի հանդերձելումն, ամէն։

Դարձեալ աղաչեմ զամենեսեանդ, որք հանդիպիք այսմ գրոց օրինակելով կամ ընթեռնելով կամ տեսանելով, յիշեսջիք*** զիս զտառապեալս Յոհանէս, և զծ[ն]աւղսըն իմ՝ զհայրն իմ զԱբրահամ և զմայրն զԲաղդատ, և զեղբարսն իմ՝ զփոխեցեալսն առ աստուած։ Եւ ով որ ուղիղ սրտով և լի բերանով մին տէր-ողորմեայ ասասցէ, ողորմութիւն գտցէ ի

* Բառը գրված է լուսանցքում։

** Գրված է՝ «անձրոյթ»։

*** Գրված է՝ «յիշեսջիք»։

Քրիստոսէ աստուծոյն մերոյ, որում ընդ Հօր և ընդ Հոգւոյն փառք, պատիւ և իշխանութիւն այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից, ամէն։

Եւ այս երրորդ ամ է մարախս դեռ կայ*։

474

ՄԱՇՏՈՑ ԵՒ ԳԱՆՁԱՐԱՆ

Վիեննա 910, Հ. Ոսկեան, Ցուցակ, էջ 495

ա

Գրիչ՝ Հայրապետ

97բ Գրեցաւ Մաշտոցս այս ի թուին Հայոց ՊՀ. (1421), ձեռամբ Հայրապետ աբեղի, ի խնդրոյ աստուածասէր և պատուական քահանա[յ]ի Վարդանի: Որք հանդիպիք սմա կարդալով կամ աւրինակելով աղաչեմ յիշել յաղաւթս ձեր, և աստուած զձեզ յիշէ, ամէնն։

բ

100բ Գրեցաւ զանձս այս ձեռամբ անիմաստ գրչիս ի վայելումն կուսակրօն աբեղի Կիրակոսի, և հարազատ եղբօր իւրոյ Վարդան քահանայի, և դեռաբոյս եղբօրորդոյ իւրոյ Խաչատրի: Տէր աստուած ընդ երկայն աւուրս արասցէ և հասուցանէ ի խորին ծերութեան, ամէն։ Արդ աղաչեմ զամենեսեան, որք հանդիպիք այսմ սուրբ Մաշտոցիս տեսանելով կամ կարդալով կամ աւրինակելով, աղաչեմ յիշման արժանի առնել զստացող սորա զՎարդան քահանայն, որ ստացաւ զսա յիշատակ իւր, և ծնողաց իւրոց. և ամենայն արեան մերձաւորաց. և որ լի սրտիւ թողութիւն խնդրէ ստացողացս և աշխատողացս ի սմա, ամենագութն և ամենակարողն աստուած Յիսուս Քրիստոս թողցէ և նոցա զամենայն յանցանս իւրեանց, ամէն։ Ընդ նմին և զերախտաւոր հայրն մեր զՊետրոս կուսակրաւն աբեղայ, որ զաւրինակն շնորհեաց, շնորհեսցէ նմա տէր զաստուածային անանց պսակըն և զարդարէ հոգւով և մարմնով, ամէն։ Արդ, այս Մաշտոցս ժառանգ է Վարդան քահանայի և եղբաւր իւրոյ Խաչատրի: Յիշեցէք յաղաւթս ձեր զմայր Խաչատրին՝ Մելիքն, զի աւգնական եղեւ ի գրոցս գնել։

475

ՅԱՅՍՄԱՒՈՒՐՔ

Երեւան 6333 (Յ. Քարդամյան, Ցուցակ Վասպուրականի) 263

Գրիչ՝ Մկրտիչ
Վայր՝ Վան

Փառք ... որ ետ կարողութիւն տկար և տարտամ անձին փցնամատն և մեղսասէր գրչի Մկրտիչ անարհեստ և պիտականուն երիցու հասանել յաւարտ գրոցս պիտանի ... որում ցանկացեալ սիրատարփ տենչմամբ ամենագով պատուական կրօնաւորն և բարեսէր աբեղայն Ատոմ սիրով

* Հիշատակարանի կարևոր մասը՝ մորեխի նկարագրությունը ու գործած չարիքը՝ բառացի նույնությամբ կրկնել է 3 տարի հետո Թումա Սպառկերտցի գրիչը։ Նրա հիշատակարանը տե՛ս 1423-ի թվաշարքում (ԺԵ. դարի հիշատակարաններ, Ա, էջ 301—302):

ցանկացաւ այսմ աստուածարեալ գանձիս, և ստացաւ զսա յիշատակ բարի իւր, և ծնողաց իւրոց Պարիշաճին և Մարթային, նաև զմիաբանք սուրբ ուխտին՝ Կոցի սուրբ Խաչին, և սուրբ Կարապետին, և սուրբ Աստուածածնին, և սուրբ Գրիգորին, և սուրբ Հռիփսիմեանցն, զառաջնորդ ուխտին զտէր Մխիթար եպիսկոպոսն, և զԿարապետ սպասաւոր բանի, և զՄելքիսէթ կրօնաւոր, և զՄկրտիչ կրօնաւոր, և զԿարապետ կրօնաւոր, և զՍարգիս կրօնաւոր, և զՅովհաննէս կրօնաւոր, և զՍիմէոն կրօնաւորն, և զՅովաննէս կրօնաւոր, այլ և զԴաւիթ կրօնաւոր, հանդերձ ամենայն բնակչօքն, որոց տացէ տէր աստուած հանգիստ արքայութիւն արդարոց։

Արդ, գրեցաւ սա ի խնդրոյ Ատոմ աբեղային, ձեռամբ յօգնամեղ և անարհեստ դրչաց՝ Գրիգոր աբեղայի և Մկրտիչ սուտանուն երիցու և Կարապետի, ի Վան քաղաքի, յամի ՊՀԱ. թուականիս Հայոց (1422)...*

Յայսմ ամի ելեալ Շահռուխ չաղաթայն անքնին զաւրաւք և եկն ի Խլաթ և շատ պակասութիւն եղև մեզ և շատոց։ Զի զառաջին[ն] փախաւ Թուրքմանն ի Ներքին երկիրն և անտի դարձեալ եկն ի վեր Թուրքմանն բազում զօրաւք ԾՌ. (150000) ձիաւորաւք և շատ խայտառակ կոտորեցան ի չաղաթի զօրացն; ի գաւառն Վաղաշկերտոյ մերձ Բագաւանայ///**

Բայց, զի ողորմած էր Շահռուխ և քաղցր էր բարուք նորա, թոյլ ետ նոցա փախչիլ մազապուրծ, և զորս գերացն՝ ազատ արար, և դարձեալ գնաց յերկիր իւր։

Այս գրեցաւ ի ՊՀ. (1421) թուին. դարձեալ ի միւս ամի ուժ առեալ Թուրքմանն զօրացաւ, որոց գլխաւոր էր նոցա Սֆանդար որդին Ուսուֆի. որոյ առեալ բազում զաւրս հեծելոց, և գնաց ի վերայ երկրին Բաղիշո և բազում նահճիրս գործեաց անդ։ Զի էր մերձ Խլաթայ տեղի ինչ ապաստանի, զոր Աղվանից բերդ կոչէին, ուր կային ամրացեալ անդ բազմութիւն քրիստոնէից արանց և կանանց, կարգաւորաց և աշխարհականաց, զոր առեալ ազգն Թուրքի, և սուր ի վերայ եդեալ զանխնայ կոտորեաց զորս անդ էին։

Ո՜հ դառնութիւն վշտին և աղիողորմ կսկծանաց, զի յարձակեցան ի վերայ նոցա որպէս գայլս պատառողս. զոր տեսեալ նոցա զփայլումն սուսերաց և զջաւղալ աղեղացն, թուլացաւ սիրտք նոցա, տկարացաւ զաւրութիւն ի նոցա, բարձաւ աւգնութիւն ի նոցանէ, կարճեաց աւուրք կենաց նոցա, հատաւ յոյս վաղուան մնալոյ։ Զի ամենայն մարդ զանձին իւրոյ զկորուստ հասեալ տեսանէր, զի յետուստ սուրն էր անաւրինաց, և առաջի՝ ծովն խռաւղդայր։ Եւ բազումք ի սրոյ անաւրինացն քարավէժ եղեն ի բարձրութենէն ի յատակս ծովուն։ Անդ էր տեսանել զկսկիծ աղիողորմն աղետին՝ անդ էր տեսանել զփարիլ ծնողացն սրտախորով///***

---

* Հիշատակարանը տպագրված է նաև «ԺԵ. դարի հիշատակարաններ» Ա մասում, 309 համարի տակ (էջ 296—297)։ Այն քաղել ենք Փիրղալեմյանի «Նոտարք»-ից (էջ 86), ուր խիստ համառոտ էր, (սկսվում էր «պատուական կրօնաւոր» բառերից և ավարտվում թվականի մասին տվյալով)։ Բարղամյանի Ցուցակում այն ավելի ընդարձակ է. բերում ենք ամբողջությամբ։

** Մաշված է եղել։

*** Բարղամյանը ցավով հայտնում է, որ հիշատակարանից թերթ է ընկել։

476

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Հ. Ոսկեան, Տարօն-Տուրուբերանի վանքերը, էջ 61

Գնող՝ Դաւիթ եպիսկոպոս Ղլին
վայր՝ Տարաւն, Ղազարու վանf

Փառք ... արդ ես մեղուցեալ յամենայնի Դաւիթ եպիսկոպոս Ղլին կոչեցեալ, մինչդեռ սարկաւագ էի յերկիրս Տարաւնոյ՝ *ի սուրբ ուխտս... վանիցն Ղազարու կոչեցեալ, ելեալ գնացի ի յերկիրն* Կիլիկիոյ՝ *ի քաղաքս* Սիս... *եկեալ գտի զԱւետարանս... ի* Տարաւդայ, *ի գիւղն* Աշոտի, *առ աշխարհակաց երէց մի և ԺԶ. (16) անգամ երթեւեկ առնելով առ նա և հազիւ կարացի գնել ի նմանէ...։ Եւ ապա եկի ի հայրենի տեղիքն իմ՝ յերկիրս* Տարաւնոյ, *ի սուրբ Առաքեալքս Ղազարու վանք կոչեցեալ՝ ի մենաստանս արեւածագ ... և եդի զԱւետարանս աստ յիշատակ հոգւոյ իմոյ և նախնեաց իմոց...*

Արդ գրեցաւ յիշատակարանս գրոց սուրբ Աւետարանիս ի թվ. Հայոց ՊՀԱ. (1422)...։ Այլ և զառաջնորդ սուրբ Առաքելոցս՝ զտէր Մանուէլ *եպիսկոպոս, զազգականն իմ, զհայրապետ* Աստուածատուր *յիշեցէք։*

477

ՃԱՇՈՑ

Բ. Կիւլէսէրեան, Ցուցակ Անկիւրիոյ, 161, սյուն. 802—809

Գրիչ՝ Սամուէլ
վայր՝ Երուսաղէմ

ա

1266ա— *...Արդ, յայսքան և յայսպիսի բարեզարդ և մեծափառ սրբոցս գու-*
1274ա *մարս բարեխաւսս աշխարհիս, և ապաւէն ապաստանի, քաւութիւն մեղուցելոցս դիմեալ մեծաւ յուսով և փափագմամբ սրտիւ՝ և զարդարեալ ամենայն առաքինութեամբ և պատուեալ ալեօք բարի արմատոյ շառաւիղն և սրբասնունդ կրաւնաւորն և հոգեւոր հայրն իմ, որ բազում աշխատութեամբ սնոյց և ուսոյց զիս և վարժեց ի յարուեստս գրչութեան և բազում բարեաց առիթ եղեւ։ Եւ առաւել ի գալս ի սուրբ քաղաքս յ*Երուսաղէմ Յովանէս *աբեղան, ի գեղջէն որ կոչի* Մըղաշուր, *և կամեցաւ զաստուածաշունչ տառս զայս ստանալ, զոր ի վաղուց հետէ փափագեալ ցանկայր բաղձանաց լուսալրական և հոգիաբուխ մատենիս աստուծոյ։ Եւ ստացաւ զսա ի հալալ ընչից և յարդար վաստակոց զկէս գրոցս, և եդ յիշատակ ի սուրբ Լուսաւորչին գերեզմանն յիշատակ հոգոյ իւրոյ, և ծնողաց իւրոց՝ հաւրն իւրոյ* Ապաւէնին *և մաւրն իւրոյ* Հռիփսիմէ, *և եղբաւրն իւրոյ* Պատուական[ին *և*] *քուերցն իւր* Մարթային *և* Շնոֆորին, *և զաւակաց նորա և ամենայն արեան մերձաւորաց իւրեանց՝ կենդանեաց և հանգուցելոց։ Աստուած իւր վարձահատոյց լինի աստ և ի հանդե[րձե]լումն և յահեղ աւուրն, ամէն։*

Ընդ նմին յիշեցէք զհեզահոգի և քաղցրուսոյց վարժապետն իմ, որ զձայնաւորն ուսոյց՝ զՄատթէոս կուսակրօն աբեղան, որ յորդորեաց զմեզ ի գալս Երուսաղէմայ, և զինչ որ հոգւոյ և մարմնոյ ունէր՝ ի մեզ երէտ և յամենայն ժամ երախտաւոր է ի վերա մեր։

Ո՜վ մանկունք սուրբ եկեղեցոյ, որք կարդայք և վայելէք, անմոռաց յիշմամբ յիշեցէք յաղաւթս ձեր զՄատթէոս դասակալն, և զհայրն իւր զՍարգիսն, և զմայրն իւր զԳոցն, և զքոյրն իւր զՀեղինէն, և զորդին իւր զՄկրտիչ սարկաւագն, և մեղաց թողութիւն խնդրեցէք ի Քրիստոսէ աստուծոյ մերոյ, ամէն։

Աղաչեմ զկարդացաւղքդ սուրբ մատենիս որք հանդիպիք սմա, յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր զԿարապետ աբեղան զԿընդազրակցին, որ յէրուսաղէմս էր, որ այնպէս սիրեաց զմեզ իբրև զսիրուն եղբայր և գնեաց զկէս գրոցս ի Ը. (8) ֆլուրի, և եդ իւր հոգոյ յիշատակ ի սուրբ Լուսաւորչին գերեզմանն, և ծնողաց իւրոց՝ հաւրն իւրոյ Դաւթին և մաւրն իւրոյ Սուրաթ-խաթունին, և հարազատ եղբարցն իւրոց Վէբենին և Հեթումին և Ալեքսիանոսին և Մկրտչին, և հանգուցելոցն ի Քրիստոս Մառուկին և Ռատին, և քուերցն իւրոց Մարգրտին և Նուշմելիքին, և զաւակաց նոցա, և ամենայն արեան մերձաւորաց նոցա՝ կենդանեաց և հանգուցելոց ի Քրիստոս Յիսուս՝ ի տէր մեր։

Եւ արդ, ես՝ յետինս ի կրաւնաւորս և անարժանս և անիմաստս ի մանկունս եկեղեցւոյ Սամուէլ աբեղայս և անարհեստ գրիչս, հրաման առեալ ի հոգևոր հաւրէն իմմէ և ի պատուիրանադիր առաքելական բանէն, որ ասէ Յոր կոչումն կոչեցար ի նմին կացջիր...* Ոչ վասն մարմնական ինչ արդեանց և կամ ստացուածս երկրաւորս պահանջելոյ գրեցի զսա, այլ վասն սիրոյ փափագանաց աւրինակի սորա, և վասն հոգևոր հաւրն իմոյ ղրձանացն...

Այլ և գրեցաւ սա ձեռամբ Սամուէլի բազմամեղ և ախմար գրչի, և իմ անընդունակ գոլով յարուեստ գրչութեան և բազում մեղաց ցնորիւք պաշարեալ, այլ ըստ կարի մերում, զոր պարգևեաց մեզ մարդասէր հոգին բազում աշխատասիրեալ իմ ի սմա՝ գրեցի անարժան ձեռաւք իմովք յընտիր ընտիր և ի ստոյգ աւրինակէ, կենաւք տառապանաւք և բազում պանդխտութեամբ և ամենայն գոյից պակասութեամբ, ի մեծ թուականիս Հայոց ՊՀԱ. (1422), և նուեմբեր ամսոյ Է. (7), ի հայրապետութեանն տեառն տէր Պաւղոսի կաթողիկոս[ի] ամենայն Հայոց, և յեպիսկոպոսութեանն տէր Յոհաննիսի, ի բարի արմատոյն տէր Գրիգորի՝ փոխեցելոյն ի Քրիստոս, զոր աստուած ընդ երկայն աւուրս արասցէ, ամէն։ Ի յերկնահանգէտ և յաստուածակոխ քաղաքս Էրուսաղէմ և յաստուածայպահ տեղիքս...**

Եւ ես Յակոբ երէցս խուտեցի (իմա՝ ուխտեցի) Քրիստոսի գերեզմա-

* Դուրս ենք թողնում 31 տողանոց մի հատված՝ ուր գրիչն աստվածաբանական դատողություններ է անում։

** Դուրս ենք թողնում մի ընդարձակ հատված, ուր խոսում է Երուսաղեմի սրբությունների մասին։

նին, փափագ ունէի և կամեցա, թէ գնամ, նա Ղազար վարդապետն երաշխաւոր եղաւ ի մեր մէջս և յաստուծոյ՝ զԵրուսաղէմայ ճանապարհին պաշարն տուր և Տարէգիրք առ Լուսաւորչի գերեզմանին, և ես հաւանեցա վարդապետին և կամաւք պարոն Յովանիսին, և տուաք հազար և ՌՄ. (1200) դրամ Տարէգրոց գին, և առաք լաւ Տարէգիրք, զի ի ծնընդեանէն Քրիստոսի մինչեւ ի նոյն աւրն լիակատար է. ի յիշատակ իւր և ծնողաց իւրոց, այլ և յիշատակ կենակցին իւրոյ և ծնողաց իւրոյ՝ հաւր և մաւր, և յիշատակ Խաւարովին, որ է եղբայր պարոն Յովանիսին, այլ և յիշատակ պարոն Յովանիսին, և կենակցին իւրոյ, և զաւակաց իւրեանց Խաչատրին, և այլ զաւակաց նոցա. յայս կեանքս միշտ ի պայծառութիւն և յուրախութիւն հոգոյ և անուան, և յերկարութիւն ժամանակի բարեխաւս. և ի յայն կեանքն ի հանգիստ և ի բարեխաւսութիւն ամենայն ննջեցելոց իւրեանց, այլ և ի շինութիւն տանց և ի յաջողումն վաստակոց և յաղատութիւն ամենայն փորձանաց հոգոյ և մարմնոյ, ամէն։

Եւ բոլոր ազգաւս մեր ///·

Բ

189ա Յիշեցէք զստացող սորա՝ զԿարապետ աբեղան, որ այս աւր մեզ պըըլէ ուտեցոյց։

Գ

Յաւրինակն չէր նշանած, խալտեցա, մի՛ մեղ դնել։

Դ

939ա Զորեքշաբթի կարդա և զԹղթիս կոկողն՝ զՊետրոս աբեղան յիշեա։

Ե

1265բ Աւրհնեալ է աստուած յամենայն ժամ, ամէն։ Աստուծով սկսայ ապրիլ ԻԷ. (27), և կատարեցի նուեմբեր Է. (7), ի փառս աստուծոյ։

478

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Revue des Etudes Arméniennes, t. VII, fasc. 1, p. 96—97

Վաճառող՝ Սիմէոն աբեղայ

422ա Զվերջին ստացաւղ սուրբ Աւետարանիս զպարոն Խութլուպէկն յիւր հալալ արդեանցն գնեաց զսուրբ Աւետարանս ի Սիմէոն աբ[եղ]էս, ի յիշատակ իւրեանն, և իւր կողակցին Մելիք-Խաթունին, և իւրեանց ծնողացն։ Որ ոք հանդիպի սուրբ Աւետարանիս կարդալով կամ աւրինակելով յիշման առնէք արժանի զվերոյգրեալ պարոն Խութլուպէկն և զՏաճական վարդապետն, որ զայս սուրբ Աւետարանս մեզ եբեր, և աստուած զձեզ յիշէ։

Ի թվին ՊՀԱ. (1422) ես Սիմէոն աբեղաս՝ եղբայր Յովանիսի, ծախեցի սուրբ Աւետարանս պարոն Խութլուպէկին:

479

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

Երուսաղէմ 1248

Գրիչ՝ Թումայ Կաֆայեցի
վայր՝ Եւստաթէի վանք

1009ա ... Առ ստացումն աստուածային տառից և ամենալիր ծաղկաւետ բուրաստանիս՝ նախ Ոսկեփորիկ գրոցս, զոր արարեալ է յեռամեծէ Գրիգոր վարդապետէ, երկրորդ՝ Քաղուածոյ Եսայեայ մարգարէին՝ նոր հարմարեալ աշակերտի նորին Գրիգորի՝ Յովհաննէս վարդապետի, մականուն Կօլոտկանց կոչեցեալ, երրորդ՝ Քաղուածոյ աւետարանին Ղուկայ՝ աշխատասիրութեամբ Մաթէոս վարդապետին, և սակաւ ինչ Յոհաննու աւետարանին, այլ և մասն ինչ ի Տումարէն, հաւաքեալ ճգնաւոր վարդապետին՝ Յակոբայ Ղրիմացոյ:

Արդ, վերջինս ի պարս բանասիրաց անձանց Թումայ Կաֆայեցի ցանկացող եղէ այսքան վերոյասացեալ գրանցդ, վասն որոյ յօժարութիւն սրտիս մոռանալ եւ զտգիտութիւն արհեստիս, զի ոչ գիտէի կատարեալ քարտողարութիւն, և համարձակեցայ առ ի գծագրել զաստուածային բուրաստանս, յիշատակ բարեաց և քաւիչ մեղաց, լուծիչ յանցանաց և
1009բ արբուցանող զջուրն կենաց, պասքե//լոց անձանց մանկանց եկեղեցոյ:

Արդ, եղև գրաւ սորայ ի վանս Եւստաթէի սուրբ Առաքելոյս, առ ոտս քաջ րաբունապետիս մերոյ Մխիթարայ, և յառաջնորդութեան տանս Սիսականի տէրՍտեփանոսի, որդոյ պարոն Սմպատին, որ և յայսմ ամի գնացեալ ի տունն Վրաց՝ առ մայրն իւր, և փոխեցաւ առ Քրիստոս և բաղում անմխիթար սուգ եթող մեզ, և յիշխանութեանն պարոն Պեշքենին՝ եղբօր նորին, և Յովանէս փակակալին, որ է այժմ տեղապահ և աթոռակալ նորին տէր Ստեփանոսին Սիւնեաց վիճակին, ի թուականութեան Հայոց ՊՀԱ. (1422), ձեռամբ անիմաստ և համբակ գրչի Թումայի:

Արդ, որք հանդիպիք այսմ տառիս, յիշեսջիք ի մաքրափայլ և յարժանաւոր յաղօթս ձեր զանարժան և զփանաքի գրիչս զԹումայ, և զհայրն իմ զՍիմէոն քահանայ, և զմայրն իմ զՍային, և զքեռին իմ զՅովանէս քահանայ՝ զփոխեցեալն առ Քրիստոս։ Այլ և զաւրիորդ մանկունքն իմ, զպատանեակն իմ զՅոհանէս, և զեղբայրն իմ զՄելիտոն, որ պանդխտամահ եղեն և յաւտար շիրմի թաղեցան։ Այլ և զխօճայ Նուրատինն՝ զնոր հանգուցեալն առ Քրիստոս երիտասարդ հասակաւ, զորդի խաւճայ Մղնիասին և զեղբայր էմինատինին, և զայլ ամենայն ազգայինս մեր՝ հանդերձ ծնողօք մերովք, որ ոչ կենդանի գիտեմք և ոչ հանգուցեալ։

Յիշեսջիք ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր և աստուած ձեզ յիշողացդ և մեզ յիշելոցս, առհասարակ, ողորմեսցի, ամէն։ Նաև զհոգևոր հայրն իմ զլոյժ երախտաւորն առ հոգևորն և առ մարմնաւորն, զվարժապետն իմ և զյուսուցիչն, զանհաս երաժիշտն և զքաղցրաձայն փիլիսոփայն զՄնծպարոն սարկաւագն և զուսուցիչն մանկանց Սիոնի, զոր և միոյն հարի-

բապատիկ և Հազարապատիկ տացէ նմայ Քրիստոս աստուած զերկնից արքայութիւն, զպսակն անթառամ և զկեանսն յաւիտենականս*։

480
ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 3708

ա

9ա Զսուրբ քահանայքն՝ զվաղջանեալսն ի Քրիստոս զտէր Պաւղոսն, և զտէր Մարտիրոսն. և զտէր Առաքեալն, և զՈվանէսն, և զՇնաճար-Տիկին և զԴաւիթն, և զԹամամն, և զՀերիf-Տիկինն, և զՍիրայմարգն, և զՍաճակն, և զՄարթայ-Խաթունն, և Թումանշէն, և աստուած զձեզ յիշէ իւր սուրբ արքայութեան, ամէն։ Անպատճառ ծախեցաք, որ ոչ ով դաւի չանէ։ Գրեցաւ ի թվ. ՊՀԲ. (1423), մարտի Ա. (1)։

Զ[տէ]ր Կիրակոսն, և զիւր մայրն Խութլուն, և Մէր Խաթունն, ես Մկրտիչ՝ Մարտիրոս իրիցու թոռ, ծախեցի Անտոն իրիցին զսուրբ Աւետարանս անպատճառ, որ ոչ ով դաւի չառնէ։

Ո՞վ սուրբ քահանայք, վասն սիրոյն Քրիստոսի ամէն աւաք հինգշաբթէ մէկ փոխ Աւետարանի, Շարականի, Քրիստոս- որդւոյ արժանի արարէք, զմեզ և զմեր ննջեցեալսն ի ձեր սուրբ աղաւթքդ յիշեցէք, և աստուած զձեզ յիշէ իւր սուրբ արքայութեան, ամէն։ Եւ զԱնտոն էրէցս յիշեցէք ի Քրիստոս։

բ

Այլ գիտութիւն լինի, որ ես Եղիսաբետս, և իմ որդի Մկրտիչս, և իմ եղբայր Դանէլս, և իմ քոյրս Հէրիf-Տիկինս այս պատճառավս ծախեցաք զաստուածաշունչ սուրբ Աւետարանս տէր Անտոնին, որ աստից ի Ռ (1000) տարի այլ ոչինչ մարդ դաւի չանէ, ով որ աւելի կամ պակաս առնէ կամ յայս խաւսիցս յետ գայ, յայս աստուածայշունչ սուրբ Աւետարանի շնորհացս և ի Քրիստոս աստուածութենէ որոշի և բաժանեալ լինի։ Այլ աստուած ի մէջն վկայ, և ես Աբրահամ աբեղէս միջնորդ և վկայ եմ աստուծով։

Թվ. ՊՀԲ. (1423)։

481
ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 9552

Գրիչ՝ Յովհաննէս
վայր՝ Հերմոնի վանք

Փառք ... որ հասոյց զտկարս և անպիտան սպասաւոր բանի ի կատարումն աստուածախաւս Աւետարանիս։ Զի ես՝ պիտակ խնդրող բանի Յովանէս մեղսաներկ անձն, մեծաւ յուսով և ծերացեալ անձամբ կամաւքն աստուծոյ սկսայ և շնորհաւք և ողորմութեամբ նորին կատարեցի

275ա ի վանքս Հերմոնի. // առ դրունս սուրբ Լուսաւորչիս և սուրբ Յակոբայ

* Սույն ձողովածուի Ա. մասում, քաղելով Մ. Տեր-Մովսիսյանի Ցուցակից, տպագրել ենք այս հիշատակարանից 6 տող։

կենաց բարեխօսիս․ Ի դառն և յանձուկ ժամանակիս, որ Շահռուխն թագաւորեաց Թաւրիզոյ աշխարհիս, և ղբաղումս ի քրիստոնէից կոտորեաց սրով, և զանբաւս գերեաց, և անչափ նեղութիւնս հասոյց քահանայից և ամենայն եկեղեցականաց։

Արդ, աղաչեմ զամենեսին՝ զհանդիպողքդ սուրբ Աւետարանիս՝ յիշել զմեզ միով տէր-ողորմի ասելով. և որ մեզ ողորմի ասէ, աստուած նմա ողորմեսցի յիւրն գալստեան։ Եւ սղա[լա]նացն, որ գտանի ի սմայ՝ թողութիւն շնորհեցէք, և տէր աստուած թողութիւն արասցէ ամենայն հոգւոյ և մարմն[ոյ] սղա[լա]նաց ձերոց, զի աչքս լաւ տեսող չէր։

Գրեցաւ ի թվականիս Հայոց յութ հարիւր և վացուն (իմա՝ եւթանասուն)* և երկու (1423). յիշողքդ մեր յիշեսցին ի Քրիստոսէ աստուծոյ մերոյ՝ աւրհնեալոյն յաւիտեանս, ամէն։

482

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 4819

Գրիչ՝ Ատոմ

304բ ….Արդ, գրեցաւ յիշատակարանս սուրբ Աւետարանիս ի դրան սուրբ Աստուածածնիս, որ կոչի Քաւ և քաւարան, ձեռամբ յոգնամեղ՝ և անարհեստ գրչի, ի թվին ՊՀԲ. (1423) հայկազեան սեռիս տումարի, ի հայրապետութեան տեառն Դաւթի, ի թագաւորութեան Հայոց ազգիս պարոյնաց, ի խնդրոյ աստուածասէր և պատուական կրաւնաւորի Յովանէս քահա-
305ա ն[այ]ի, որ գնեաց զսուրբ Աւետարանս ի հալալ վաստակոց իւրոց … // յիշատակ հոգոյ իւրոյ, և ծնաւղաց իւրոց Յորդանանին և մաւրս Զմուրթին, և եղբաւրն Մարգարին, և երկու որդոցն Մկրտչին և Ծերուն քահանային, և դեռաբոյս թոռացն Կարապետին և այլոցն ամենայնի… ի ՅԾ. (350) թանկայ, ի ձեռաց անաւրինաց…

Եւ ինքն ամենագութն աստուած, որ հատուցանողն է ամենեցուն՝ ձեղ ողորմեսցի և… այնոցիկ, որ աւգնական եղեն ի գին Աւետարանիս…

306բ Եւ առաւել աղաչեմ յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր զմիամիտ աղաւնին և զողջախոհ տատրակն՝ զարհեպիսկոպոս զտէր Վարդան՝ առաջնորդ վանացս, և զեղբայրս իմ զտէր Զաքարայս՝ զկազմաւղ սուրբ Աւետարանիս, և զայլ միեղէն մանկունս, որ կան ժողովեալ ի դուռս սուրբ եկեղ[եց]ոյս…

307ա Եւ ես նղկելի գրիչս Ատոմ անուն աբեղայ, խոցեալս ի սատանայէ, անպիտան և անարժանս ի կարգաւորաց…

---

* Թվականի տասնավորը սխալ է գրված. Սքանդարի գահ բարձրանալու և թագավորության առաջին տարիների մասին հիշատակարանը գրված կարող է լինել ոչ թե 1413, այլ 1423 թվականին։ Այդպես էլ տեղադրել ենք այս հիշատակարանից քաղված և Մ. Տեր-Մովսիսյանի Ցուցակից մեզ ծանոթ երկտողը՝ «ԺԵ դարի հիշատակարաններ» Ա մասում (էջ 304)։

483

ՈՍԿԵՓՈՐԻԿ

Երևան 9474

Գրիչ՝ Կարապետ
վայր՝ Կամուրջ գյուղ

134բ *Փառք... որ ետ կարողութիւն միզսամած և տկար ոգւոյ* Կարապետի
դրել զպակասութիւն Ագաղրոնիս, յամի ՊՀԳ. (1424) թւականիս մերում։
Որ գրեցաւ ի խնդրոյ հաւատարիմ և աստուածապաշտ տանուտրոջն Ստե-
փանոսի, *որ ստացաւ զսա ի հալալ արդեանց իւրոց, յիշատակ իւր, և բա-*
րի ծնօղաց իւրոց՝ Անտոնին *և* Մելիքայ–խաթունին, *և գեռաբոյս տղայոցն*
Մկրտչին *և* Կարապետին, *և հանիկ հօրն* Մոմեղնին, *և հօրեղբարցն* Լևո-
նին՝ *փոխեցելոյն առ [աստուած, և]ւ* Լուսերեսուն, *իւրոց տղայո[ցն]*
Տերունին *և* Գորգուն, *և այլ [արեա]ն մերձաւորացն։ Արդ, դր[րեցաւ ի*
135ա *գ]եօղս* Կամուրջ, *ընդ [հովանեաւ սրբոյ] Աստուածածնին յիշա//տակ*
Ստեփանոսին, *և ծնօղաց նորին։*
Արդ, աղաչեմ զամենեսեան որք հանգիպիք Ոսկեփորիս յիշեցէք ի
սուրբ յաղօթս ձեր զպա[ր]ոն Ստեփանոսն, *և զծնողսն իւր զ*Անտոն *և*
*զ*Մելիքայն, *և զամենամեղ գրծողըս։*

484

ԳԱՆՁԱՐԱՆ — ՏԱՂԱՐԱՆ

Revue des Etudes Arméniennes, t. VII, fasc. 1, p. 96—97

Գրիչ՝ Յոհանէս

ա

530 *...Արդ անգ ելեալ աւարտեցաւ գիրքս որ կոչի Գանձարանս և Տաղա-*
րանս ձեռամբ մեղապարտ և անիմաստ գրչի Յոհանիսի *սուտանուն քա-*
հանայի և որ յիշէքդ զմեզ սրտի մտաւք՝ նայ դուք յիշեալ լիջիք ի Քրիս-
տոսէ միւս անգամ գալուստն, ամէն։
Գրեցաւ ի թվ. ՊՀԳ. (1424), ի փառս Քրիստոսի աստուծոյ մերոյ,
ամէն։

Բ

470 *Եւ զիս զանպիտան գրչակս զ*Յոհանէս *սուտանուն քահանայն աղա-*
չեմ զձեզ, ո՜վ ընթերցողք, յիշեցէք ի մաքրափայլ աղաւթս ձեր, և աստու-
ած ամենայնի յիշման արժանի առնէ զձեզ ի յի[ւ]ր միւս անգամ գա-
լուստն, ամէն։
Գրեցաւ ՊՀԳ. (1424)։

485

ՇԱՐԱԿՆՈՑ

Երևան 8599

Գրիչ՝ Յակոբ
Վայր՝ Բերկրի Եղեվանք

ա

326բ ... *Արդ, գրեցաւ եղանակաւոր տառս ի թվին Հայոց մեծաց ՊՀԳ.*
(1424), ձեռամբ ախմար և.սխալագիր, խելայեղ անպիտան գրողի՝ սու-
տանուն կրամաւորի Յակոբի, *ի խնդրոյ պատուական և սրբասէր կրաւ-*
նաւորի Յովհաննէսի, *յիշատակ բարի նմա եղիցի։ Ի նահանգիս* Տարբե-
րունի, *որ այժմ* Բերկրի *կոչի, ի սուրբ և ի հրեշտակաձէմ յանապատս*
Եղեվանք, *ընդ հովանեաւ Նախավկայ սուրբ Ստեփանոսի և սրբոց Վար-*
դանացս արեամբ ներկեալ բազմութեան նշխարացս, ի յառաջնորդութե-
ան բարեմիտ Մելիքսեթ *վարդապետի։*

Արդ, աղաչեմ զմանկունսդ սուրբ եկեղեցոյ որք աւգտիք ի սմանէ
ուսանելով, յիշեսջիք ի բարին Քրիստոս և ցաւակցաբար մեղաց մերոց
թողութիւն խնդրեցէք ի նմանէ՝ ի Քրիստոսէ Յովանէս *մաքրամիտ աբե-*
327ա *ղային, և ծն//աւղաց իւրոց՝ սրբասէր* Ներսէս *քահանայի, և մայրն* Արզում-
մելիքի, *և խանկայ իւրոյ* Խութլու Մելիքի, *և եղբարց իւրոց* Թումա *քա-*
հանայի՝ [կոչ]եցելոյ ի Քրիստոս, Վարդանի, Ստեփաննոսի *և* Կիրակոսի.
և քւերցն Թանմելիքի, Խաթունմելիքի *և* Մամախաթունի, Մեսրովպի.
Մկրտչի, *և* Կարապետին, *և* Մարտիրոսի...

Ընդ նոսին աղաչեմ յիշել ի տէր և զիս՝ զանիմաստ գրիչս զՅակոբ.
*և զծնաւղսն իմ, նաև զհոգևոր որդեակս իմ զ*Գրիգոր *գպիր, որ բազում*
աշխատանք ունի ի տուն տալ խազելոյն, զոր և տէր աստուած պահեսցէ
զսա յամենայն որոգայթից, ամէն։

Դարձեալ աղաչեմ յիշել զմիաբանք սուրբ ուխտիս՝ զմեծ և զփոքր
զքահանայ և զսարկաւագունքս պահել ի կամս իւր։

բ

158ա *Զսրտէ խոցեալ և զմեղաւք լցեալ* Յակոբ *յիշեա ի տէր։*

գ

Ծաղկող՝ Մելիքզատա

308ա *Զանպիտանս և զանարժանս,*
Ի մեղասէր անձն անթորանս,
Քաղցեալ հոգիս ի տարատանս,
Բարցի քարամբ ի յապաստանս,
Բայց դրուակի հասս յորձանս,
Մեղաւք մեռեալ կրիցապանս,
Մելիքզատա *անմերձ յարգանս*
Ծաղկող գրոյս ի զարդարանս,
Յովանիսի *գոլ շահարանս,*
*Յիշատակի միշտ յաւիտեանս**։

* *Գրված է կարմիր թանաքով։ Ծաղկողի լուսանցազարդերն ու նկարները ուշագրավ են և ինքնատիպ։*

486

ՔԱՐՈԶՔ ԳՐԻԳՈՐԻ ՏԱԹԵՒԱՑԻՈՅ ԵՒ ԱՅԼ ՆԻՒԹԵՐ

Երուսաղէմ 1617

1425 ... Գրեցաւ գիրքս, որ կոչի ասացուածք ձեռամբ մեղաւոր և անարժան Խաչատուր աբեղի, յաղագս խնդրոյ պարոն պարոնաց պարոն Դաւթի, զոր տէր աստուած վայել տա իւրենն, ամէն։ Գրիս պակասութեանն մի մեղադրէք, զի կար մեր այսչափ էր. ղթվական Հայոց ՊՀԴ. (1425),
1426 մեհեկի ԺԸ. (18) գրեցաւ գիրքս ի դրան սուրբ Աստուածածնին, // որ կոչի Քոշտենց վանք, ի գաւառն ի Համշինու, հայրապետութեանն տէր Պաւղոսի, թագաւորութեանն Սքանտար պակին, պարոնութեանն պարոն Դաւթին, յեպիսկոպոսութեանն տէր Սարգսին։ Տէր աստուած՝ Յիսուս Քրիստոս ողորմեա գրողաց, կարդացողաց և լսողաց, ամէն*։

487

ԳԱՆՁԱՐԱՆ

Երևան 8366

Գրիչ՝ Գրիգոր Խլաթեցի
Վայր՝ Ցիպնայ վանք

212ա Փառք ամենասուրբ երրորդութեան... որ ետ կարողութիւն տկար ոգ[ի մա]տնադեգ գրչի հասան[ել յաւա]րտ սորին, որ գրեցաւ [ի խնդրոյ] Աստուածատուր քահանայի, ձեռամբ Գր[իգորի] պիտակ անուն բանի խըն[դրողի ի] վանս Ցիպնայ, ընդ հովանե[աւ ամե]նազօր սուրբ նշանի ի Պ ///** թըւականութեանս Հայի ///

488

ԳԱՆՁԱՐԱՆ

Վենետիկ (Հ. Ոսկեան, Վասպուրականի, Վանի վանքերը, մաս Բ, էջ 388)

Վայր՝ Քաջբերունիք

[Գրեցաւ] ի յերկիրս Քաջբերունեաց, ի դուռն կմբեթայարկ տաճարիս որ յանուն սուրբ Աստուածածնին, առ ոտս առաջնորդի ուխտիս քաջ հռետորի Կարապետի եւ տէր Ստեփանոսի դիտապետի, ի դառն ժամանակի յորում Վասպուրական աւերեալ եղեւ ի Սքանտարէ...***

---

* Այս հիշատակարանի համառոտությունը, քաղելով Մ. Տեր-Մովսիսյանի ցուցակից, տպագրել ենք սույն ժողովածուի Ա. մասում (տե՛ս էջ 344—345. հիշատակարան № 364)։
** Պահպանվել է թվականի միայն հարյուրավորը (Պ—800). Նկատի ունենալով այն հանգամանքը, որ գրված է Գր. Խլաթեցու կողմից՝ տեղադրում ենք պայմանականորեն 1425-ի թվաշարքում (Գր. Խլաթեցու նահատակության թվականը), չնայած այն ջարադրված պետք է լինի դրանից մի-երկու տասնամյակ առաջ։
*** Ձեռագիրն ընդօրինակված է 1425 թվականին։

489

ԾԱՇՈՑ

Բ. Կիւլէսէրեան, Ցուցակ Անկիւրիոյ, 162, սյուն. 812—813

Ա մասի գրիչ՝ Յոհաննէս*
վայր՝ Կաֆա

ա

470բ—471ա *Յայս հրաշափառ մեծի տանիս*
Քեզ երանի, որ հանդիպիս
Լուսափթիթ բուրաստանիս,
Հոգիաբուխ սրբոյ տառիս։
Երբ լի սրտանց ծոմր կրկնես,
Սիրով հոգւոյդ յաստուած հըպիս,
Յայնժամ յիշեա դու զեղկելիս՝
*Զ*Յոհաննէս *անարժան՝ գծողս գրիս,*
Զմեղաւք ծածկեալս ի մէջ տղմիս։

Գրեցաւ և կատարեցաւ ի թվականութեան Հայոց ՊՀԴ. (1425), ի մայիս ամսոյ ԻԹ. (29) օրն։

Բ

378ա—379ա *Գ. (3) կիրակին կարդա, որ է բարեկենդան սուրբ Յակովբին, և զմեղաւոր գրիչս յիշեցէք՝ զ*Յոհաննէս *երէցս, և աստուած զձեզ յիշէ։*

490

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Բրիտ. թանգ. 11 or. 5626, Ֆ. Կոնիբեր, Ցուցակ, էջ 18

Յամի Պ.-երորդի ՀԵ. թվականիս Հայոց (1426) վերստին նորոգեցաւ սուրբ Աւետարանս, որ էր անկեալ ի ձեռս անաւրինաց...

Ըստացող Աղանն, *և ուր ծնօղսն՝ հայրն հանգուցեալ* Վարդանն *և մայր իւր* Հօ[ռ]ոմսիմէն, *և զկենակիցն իւր* Մարա[ն], *և զդուստրն իւր* Յեղսաբետն, *և զզ[ո]ւրն իւր* Հռոմին, *զախբոր///*

491

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԵՐԳՈՑ ԵՐԳՈՅՆ ԳՐԻԳՈՐԻ ՆԱՐԵԿԱՑԻՈՅ

Երուսաղէմ 1225

Ընթերցող՝ Թովմա Մեծոփեցի
վայր՝ Մեծոփայ վանք

ա

8 *Գիրքս է* Մեծոփա *վանաց սուրբ Աստուածածնին, լաւ պահօղն և ընթերցաւղն աւրհնի յաստուծոյ և յամենայն սրբոց։*

---

* *Ձեռագրի Բ մասն ընդօրինակել է Սարգիս վարդապետը 1427 թվականին։*

9 *Ընդ առաջին աշխատողացն յիշել աղաչեմ զպիտ[ակ] անուն վարդապետս* Թովմա:

Բ

13 Մեծոփայ *վանաց սուրբ Աստուածածնին է գիրքս և* Թովմա *վարդապետին, լաւ պահօղն և ընթերցօղն աւրհնի ի յաստուծոյ։*

Գ

392—
393 *Աղաչեմ զսպասաւորքդ բանի փոքր մի ճաշակեա ի քաղցրութենէ սորին և ապա գիտասցես զճաշակ քաղցրութեան հոգևոր պտղին, զի ես ճաշակեցի և ոչ գըտի այլ ճաշակ՝ համեմատ սըմին։ ՊՀԵ. (1426) թվ. դասիւ կարդացի հետ Վարդանայ մեկնչին, և զարմանալի տեսայ զմիտք սորին։ Քրիստոս աստուած ողորմի* Թովմա *վարդապետին և իւր ծնողացն, ամէն**։

492

ՍԱՂՄՈՍԱՐԱՆ

Երուսաղեմ 1983

Գրիչ՝ Ղազարոս Ղրիմեցի
վայր՝ Երուսաղէմ

315 *... Արդ, ես՝ բազում մեղաւք լցեալս և խխայթեալս և չարաւով լցեալ մեռեալ ոգի* Ղազարոս Ղրիմեցի, *որ տխեղծ մատամբ գծագրեցի զսա հրամանաւ երիցս երանեալ ազնազգեաց եպիսկոպոսի տէր* Մելքիսեթի. *որ զնիւթն շնորհեաց, և ես՝ եղկելիս գծագրեցի։ Եւ եդաք զսա յիշատակ մեզ և ծնողաց մերոց // ի սուրբ Փրկիչս։ Եւ աղաչեմ երես անկեալ զսուրբ սպասաւորքդ սուրբ Փրկչիդ՝ խնամով պահել զսա, և անյապաղ զաստուած-ողորմին ասել, զի վասն այս յուսոյս գրեցի, և որ լի սրտիւ թողութիւն մեղաց մերոց խնդրեսցէ ի Քրիստոսէ աստուծոյ մերոյ, թողցէ Քրիստոս աստուած զիւր սխալանքն, ամէն։*

Այլ և աղաչեմ յիշել ի բարի զհոգևոր եղբարքն մեր զՄարուգէն, *որ զթուղթն խազեց, և* զՄկրտիչն, *որ կրեց, և զփակակալն* զՅովաննէս *և* զԿարապետն, *որ բանիւ յորդորեցին, և զկոկող նիւթիս* զՆերսէս, *որ զկէս կոկելէն էառ, և զկէսն եթող։ Նաև շնորհող աւրինակին* Ստեփանոս *վարդապետն յիշեցէք ի բարի մասին, աղաչեմ։ Գրեցաւ գիրքս ի յ*Երուսաղէմ*՝ ի սուրբ Փրկիչս, ի թվ. ՊՀԵ. (1426)***։

---

* *Հիշատակարանները գրված են նշված էջերի ստորին լուսանցքների վրա։*

** *Սույն ժողովածուի Ա. մասում, 1426-ի թվաշարքում (էջ 353, հիշատակարան № 371), Մ. Տեր-Մովսիսյանի Ցուցակից քաղելով, տպագրել ենք նաև Գրիգոր Մակվեցու մի արժեքավոր հիշատակարանը, որ պահպանվել է Երուսաղէմի մատենադարանի № 1582 ձեռագրում։ Այդ հրատարակության մեջ առկա վրիպակներից կարևորները նշում ենք ստորև. թվականը ՊՀԵ.-ի փոխարեն՝ պետք է լինի ՊՀԷ. (1428). տպագրված է «բերդն Մակուայ», պետք է լինի՝ «գղեակն Մակուայ», տպագրված է «նոցա ի յԱրտազ». պետք է լինի «նոցա և երարձ իշխանութիւն նոցա ի յԱրտազ». տպագրված է «ափաթ», պետք է լինի՝ «կերպիւ անիաթ»։*

493

ԾԱՇՈՑ

Բ. Կիւլէսէրեան, Ցուցակ Անթիլիասի, 162, սյուն. 813—814

Բ մասի գրիչ
վայր՝ Կաֆա

942ա ...Արդ, գրաւ գրութեան սորայ եղեւ ի թուաբերութեանս Հայոց ՊՀԶ. (1427) ամի՝ կշիռ կոչեցելոյ, աշխարհիս Լազարաց, յերկիրս Հոնաց, ի մէջ մայրաքաղաքաց, ի մենաստանս մեծի Կաֆայի աստուածապահ քաղաքի, ընդ հովանեաւ մեծի ճգնաւորի սրբոյն Անտոնի, առ ոտս սրբասիրի մեծի րաբունոյ Սարգսի երջանիկ վարդապետի, ի ժամանակս նեղ և խառնակ, զոր տէր աստուած խաղաղացուցեալ հանդարտեցուսցէ ողորմութեամբն իւր, և ի հայրապետութեանն սրբազանի իմաստուն և խոհեմ հանճարեղի՝ մեծի տեառն Պաւղոսի մարդասիրի, և ի յանեպիսկոպոսութեան Կաֆայի, և ի նուիրականութեանն սրբասնեալ և կուսակրաւն եպիսկոպոսին տէր Յովսէփին, և հաւատարիմ սպասաւորի տեառն իւրում և ճշմարտասէր կրաւնաւորի տէր Մելքիսէթ նվիրակի, ձեռամբ նախասացեալ երջանիկ Սարգսի վարդապետի, զի ըզկէս Ծաշոցիս մինչ ի յարութիւնն ///.

494

ՀԱԻԱՔԱԾՈՅ

Կիւլեսերեան, Ցուցակ Ղալաթիոյ 248, էջ 1190—1191

Գրիչ՝ Գրիգոր Կուլեցի

166 Եւ զանպիտան գրիչս յիշեա՝ զԳրիգոր սուտանուն կրօնաւորս, որ մականուամբ Կուլեցի կոչիմ, և զծնօղսն իմ զԷլմէլիք և զԳօհար, և զեղբայրն զպարոն Գորգ, և զու յիշեալ լիցիս ի Քրիստոս[**]։

495

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ ՔԱՐՈԶԻՑ

Երևան 734

Գրիչ՝ Յակոբ Համշենցի

197բ Յակոբ ծառայ անպիտանի,
Որ յիշելոյ չ[եմ արժանի],
Զի եմ բնական ես Համշենցի,
Որ բնաւ բարութիւն ///
Ի հայոց մեծ Թուականի

---

* Ա մասն ընդօրինակվել է 1425 թվականին։

** Ձեռագրի 122 էջում, հավանաբար գրչի կողմից, բերված են ժամանակագրական զանազան զուգահեռներ. դրանցից է նաև «Ի ծննդեան Քրիստոսի մինչև առ մեզ, որ թուական ՊՀԶ. (1427) էջ» համվածը։ Ըստ այդմ ձեռագիրը, ուստի և հիշատակարանը՝ գրված է 1427 թվականին։

Ի ՊՀ. և Է.-երրորդի (1428)
Էկի ի վանքս այս [Հրա]շալի
Տեսի զտէրն իմ ցանկալի,
Զի վաղուց ///*

496

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 9450

Գերութիւնից ազատող՝ Գրիգոր և Բարսեղ

172բ Ի թվականիս Հայոց ՊԾՀԹ. (1430) Ջահանշէն, որ գլոռու բերդն Հեսարեց սուրբ Աւետարանս գերի անկօ։ Ես տէր Գրիգորս և Բարսեղ աբեղայս կանգնեցաք Ռ. (1000) դեկան տուաք, թափեցաք ի գերութենէ. յիշատակ մեզ և ծրնօղաց մերոց, ամէն։

497

ՙԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

Երևան 10062

310բ Ի թվին ՊՀԹ. (1430), որ գնացաք ի սուրբ քաղաքն ի յԵրուսաղէմ: Ընդ նմին և զՅովաննէս մղտասին յիշեսջիք յաղաւթս ձեր, որ ըստացաւ զսա ի յարդար ընչից իւրոց՝ զանձ հոգո իւրո, և յիշատակ ծնաւղաց իւրոց, և ի վայելումն որդոյ իւրոյ Աբրահամ դպրի, և աստուած յիշաղացդ ողորմեսցի, և Քրիստոսի փառք յաւիտեանս, ամէն։

498

ՃԱՇՈՑ

Բ. Կիւլէսէրեան,
Ցուցակ Անկիւրիոյ, 162, սյուն. 814—815

Յիշատակագիր՝ Կարապետ Երէց
վայր՝ Ախքերման

943— ...Արդ, ի թվաբերութեան Հայոց ի մեծ տաւմարիս ի ՊԾՁ. (1431)
944 ամի բերեալ եղեւ գիրքս այս ի վաճառ ի յաշխարհս Օլախաց, ի քաղաքս որ կոչի Ախքերման:

Արդ, բարէպաշտ և աստուածասէր տանուտէրս այս պարոն Կարապետս ցանկացօղ եղեւ այս աստուածաշունչ մատենիս և գնէ զսայ իւր հալալ արդեանցն ՌՄ. (1200) սպ[իտակ], և դրել է զսայ յիշատակ ի սուրբ Թորոս եկեղեցի՝ յիշատակ իւր հոգուն, և իւր ծնողացն պարոն պապին Թարէլէ, և իւր հօրն պարոն Սարգսին, և իւր հօրեղբօրն պարոն Թո-

---

* Սկսվում է էջի ստորին լուսանցքից (ուր գրված է երկու տող) և շարունակվում մյուս լուսանցքներով՝ շուրջանակի։ Վերջին տողերը մնացել են կազմի տակ և հազիվ մի քանի տառ է կարդացվում։

ռոսին, և իւր խաթուն մօրն Մամուշին, և իւր խաթուն կողակցին Կատարինէ, և իւր եղբօրն Յովանէսին, իւր որդուն պարոն Սիմոնին, զոր տղայ հասակօ փոխեցօ առ Քրիստոս, և միւս որդոյն Յօլիշին, և իւր խաթուն գստերացն յԱզիզին և Էտիլ-Մելիքին, և իւր քուրոյն Նինիֆորին, և Բաւրմբաւսին, Մարտիրոսին, Գալուստին, և Յետնկարին, և ամենայն արեան մերձօորաց ողորմի Քրիստոս, ամէն:

Այլ աղաչեմք ի խորոց սրտէ, քանզի տարին Բ. (2) անգամ պարտին քահանայքն ընթեռնուլ զյիշատակ սուրբ գրոցս ի մէջ ստենի եկեղեցոյ, զի հոգի այնոցիկ, որ յիշատակեն սուրբ գրոցս, հանգիցեն միով տէրողորմայիւ Եւ դուք՝ աստուածասէր ժողովուրդք, մի զլանայք յիշել լի բերանով և կատարելով հօատով զյիշատակ սուրբ գրոցս, զպարոն Կարապետն, և զիւր ծնաւղսն, և զեղբարսն, և զիւր ղօակսն, և զամենայն զիւր արեան մերձօորս, զկենդանիս և հանգուցեալսն յիշել ի տէր, ամէն։

Այլ և յիշեցելոցս և յիշողացս,
Եւ զյիշատակս ընթերցողաց,
Եւ բարեսէր ունկնդրողաց,
Ընդ քանքարին շնորհողաց՝
Ժառանգեսցուք պարգևս բարեաց,
Առ հասարակ տեառնէն բարեաց,
Արժանասցուք մասին շնորհաց
Հանուրց գոյից և ի մասանց,
Այժմ և յանկէտ ժամանակաց, ամէն։

Կրկին անկամ կու աղաչեմ, Առ հասարակ զեղբարս ամէն, Բամեալ սրտիվ պաղատելով. Աղաչեցէք զտէր ողորմած Պարգևս բարեաց պարգևելով, զբիւր քանքար պարտսն թողլով։ Ես Կարապետս և անարժան սուտանուն եմ քահանայ, Տէրն ողորմի մեղօ[ո]րիս և թողութիւն շնորհեսցէ, Երանի թէ ինձ այդ լինէր՝ Բաբունին ինձ ողորմէր՝ Երէց որդի զիս անուանէր Ցնծալ ի յարկսն և ուրախացնէր։

499
ՔԱՐՈԶԳԻՐՔ ԳՐԻԳՈՐԻ ՏԱԹԵՒԱՑԻՈՅ

Երուսաղէմ 569
Ն. Պողարեան. Ցուցակ Ե. էջ. III

Ի ՊՁ. (1431) թվին Աւքման պէկն էառ զՄէրտին:

500
ՈՍԿԵՓՈՐԻԿ

Վիեննա 29 Յ. Տաշեան, Ցուցակ, էջ 171

Վայր՝ Մեծոփա վանք

Ի չքնաղ մատենիս հին օրինակն գրեալ էր ի թուականութեանս Հայկոց ՊՁ. (1431)-ին ի վանքս Մեծոփա, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնին և սուրբ վարդապետաց գերեզմանացն*։

*Ձեռագիրն ընդօրինակված է 1746 թ. Կ. Պոլսում։ Հիշատակարանը գրված է «Այլ խրատ հասարակ ազգականաց հոգեկանաց և օրինակացս բաժնից հետո։

501

ՄԱՇՏՈՑ

Երևան 4265

ա

Գրիչ՝ Թաւրոս

133ա *Փառք ... կատարեցաւ հոգիաքնար սուրբ մատեանս մեծի աթոռոյս սուրբ Փրկչիս և սուրբ Երևմանս և սուրբ Նշանիս աթոռոյս, և ի հայրապետութեան աթոռակալէս ի տէր Սարգէս, և գծող գրիս ղուստանուն աբեղաս Թաւրոսս. յիշեսցիք զՁրֆինն, և զիւր որդին զԱռաֆել սարկաւագըն, որ զաւրինակն շնորհեց մեզ։*

133բ *Դարձեալ և զմեր նախնին, և զհայրն մեր զՄկրտիչն // քահանան, և զիւր ամուսին զՊոլղան յիշեցէք ի տէր և մեղաց թողութիւն խնդրեցէք, ամէն։*

Արդ, գրեցաք զՄաշտոցս ի ցուրտ և ի դառն ժամանակ, որ և թանաքն մսեցաւ և ոչ եղաւ ղիտոյ, որ ոչ մեղադրէք՝ թէ սղալ լենա, ծեր եմ։

Գրեցաւ Մաշտոցս ի կարդ և ի պատիւ ամենայն հաւատացելոց մանգանց եկեղեցոյ մաւր մերոյ Սիոնի, ի խնդրոյ զաւակի իմոյ Յովանէս սարկաւագի, ի վայելումն անձին իւրոյ և զաւակաց իւրոց։ Յիշեսջիք և զիւր ծնաւղն զԽաս-Խաթունն և մեղաց թողութիւն խնդրեցէք։

Արդ, որք աւգտիք ի սմանէ ուսմամբ կամ աւրինակելով յիշեցէք և մեղաց թողութիւն խնդրեցէք մեզ և ձեզ ամենեցունն։ Գրեցաւ հոգիայբընարս ի թվին ՇՃ. և ՁԱ. (1432), ձեռամբ անարժան գրչի Թորոսի:

բ

15բ *Արդ, աղաչեմ զամենեսեան որք պատահէք սմա և կարդայք յիշեցէք ի Քրիստոս զանարժան գրիչս Թաւրոսս, և ծնաւղսն իմ, և այլն, որ ի յետև յառաջ գրեցաք։ Ես իմով տգիտութեամբս ժողովեցի զաւրինակ[ն]երն աստի և անտի և հաւաքեցի ի մի տուփ, և ձմեռն էր և ցուրտ, և թանաքն մսեցաւ, և այսչափ էր կար մեր։*

Գրեց[աւ] թվին ՊՃՁԱ. (1432)։

502

ՄԱՇՏՈՑ

Նիկոմեդիա 17. Ստ. Յովակիմեան, Ցուցակ (անտիպ), էջ 93—94

Գրիչ՝ Յովանէս

վայր՝ Կիրակոս վանք

Փառք ... որ արժանի արար զանարժանս տխեղծ մատամբ և տարտամ ոգով հասանել յաւարտ աստուածարեալ և հոգիազարդ բուրաստանի Մաշտոց կոչեցեալ, զոր յուսալով յողորմածութիւն բարերարին սկզբմանըս սորա և աւարտման արժանաւորեցաւ։ Արդ գրեցաւ սա ձեռամբ անմար և թարմատար գրչի Յովանէս պիտականուն աբեղայի, ի վանս սուրբ Կիրակոս, ի թուաբերութեանս հայկազեանս տոհմի Պ. և Ձ. և ի մինն (1432)։ Արդ որք պատահիք ամենապէտ տառիս տեսութեամբ կամ ուսմամբ կամ գաղափարելով, յիշման արժանի արարէք զտառապեալ անձն

և զգծագրող սորայ և զծնաւղսն իմ զԱթանաս և զՄեծխաթուն և զամենայն երախտաւորսն անձին իմոյ ըստ հոգւոյ և ըստ մարմնոյ, զի տէր հատուսցէ ամենեցուն առատապէս ուսուցանողացն իմ և կերակրողացն և զգեցուցանողացն, նաև ամենայն յիշեցողացդ զմեզ, որք բարի խնդրեցէք անձին իմոյ յաստուծոյ զփոխարէն առնու///*

503

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երուսաղէմ 1948

Գրիչ՝ Մարգարէ,
վայր՝ Աւաf վանՀ

227բ ... Արդ աղաչեմ զամենեսեան որք հանդիպիք սմա կարդալով կամ աւրինակելով յիշեսջիք ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր զփանաք և տխմար գրիչս զՄարգարէ սուտանուն աբեղայս, և զհոգևոր եղբայրն իմ՝ մաքրամիտ և զսրբասնեալ կուսակրաւն աբեղայն զտէր Կիրակոս, /// երախտիք ունի ի վերայ մեր, նա և յորդորեաց, մխիթարեաց և աւգնական եղև յամենայն նիւթ... Ընդ նմին և զծնաւղքն իմ զփոխեցեալսն առ Քրիստոս՝ զՍարգիս քահանայ, զհայրն իմ զԱւետիքն, և զմայրն իմ զԱնան, և զեղբայրն իմ զՄարգարէն և զՔրիստափորն: Յիշեսջիք զհոգևոր ուսուցիչն իմ զԱրիստակէս րաբունապետն, որ յայսմ ամի փոխեցաւ առ Քրիստոս։

Արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թուաքերութիւն Հայոց ի ՊՁԱ. (1432), ի վանքս որ կոչի Աւաf, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնիս և սուրբ Կարապետիս, ի լաւ և ընտիր աւրինակէ, որ գրած էր յԵրուսաղէմ քաղաքի։

504

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 6901

ա

137ա Զփանաքի գրիչս յիշեցէք ի տէր աստուած, ո՞վ սուրբ ընթերցողք սուրբ կտակիս, և աստուած զձեզ յիշէ։

Թվ. ՊՁԱ. (1432)**։

Բ

69ա Տես զբան տ///ում, որ գրիչն /// կորեա[լ///***

---

* Մի թերթ ընկած է։ Այս հիշատակարանից երկու տող քաղել ենք Գ. Փիրղալեմյանի «Նօտարք»-ից (տե՛ս «ԺԵ դարի հիշատակարաններ», Ա, էջ 432)։ Ներկայացնում ենք համեմատաբար լրիվը։

** Թվականը գրված է 76ա էջի վրա։

*** Գրված է լուսանցքի վրա. ձեռագրի նորոգման ժամանակ լուսանցքը՝ վերից վար հատել են, դանակին զոհ է գնացել նաև այս հիշատակագրության բառերի մի մասը։

505
ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ
Երուսաղէմ 1631

Գրիչ՝ Թադէոս Ավրամենց
վայր՝ Կաֆա

541 *Ի թվին Հայոց ՊՁԲ. (1433) ամի և ի մարտի ամսոյ Ժ. (10) աւարտեցաւ լուծմունք Պէրի արմէնիասին, որ է իմաստ մեծի և անյաղթ փիլիսոփայի սրբոյն* Դաւթա *քաջ իմաստասիրի, և լուծեալ ի մեծ հռետորէ* Յոհաննէսէ Որոտնեցոյ, *և ի լուսաւոր րաբունապետէ* Գրիգորէ *եռամեծէ։ Եւ զմնացեալս ղայս ի յիմաստասիրացն գրոց խնդրեալ մեր ի բարեսէր վարդապետէն մեր՝ ի տէր* Սարգիս *քաջ րաբունոյ, առ ի կարդալ, և նա խոնարհեալ յաղաչանս մեր աշխատեցաւ ընդ մեզ և կարդացաք՝ սկսեալ ի դեկտեմբեր ամսոյն, աւար[տե]ցաք /// կորովն՝ երկու աւուրն՝ մին ճառ [կարգա]լով, յայնպէս օր ըստ օրէ գրելով հող ի մտի [ու]նէի մի ինչ բան դժուար[ի]մաց, ծածուկ և անյայտ մնացէ ի սմ[ա]նէ, վասն որոյ՝ զոր դիւրիմաց արուեստի և բացատելով ի միմեանց գրեցի և ի լուսան/// ի դասէն իմացեալս գրոշ[մեցի] ի վանս [մենա]ստանի մեծի սրբոյն Անտոնի անապատականի, առընթեր մեծի մայրաքաղաքի* Կաֆայի, *յաշխարհս Հոնաց՝* Գազարիա *կոչեցելոյ։ [Ե]ւ ի հայրապետութեանն տեառն* Կոստանդընեա, *[ե]ւ եպիսկոպոսութեանն նահանգիս մեր* Կաֆայի *և* Ղրըմի՝ *տէր* Կարապետի *սրբասիրի, և ի վարդապետութեանն տէր* Սարգիս *քաջ հռետորի՝ երջանիկ րաբունապետի՝ մերոյ վարժապետի։*

Արդ, որք պատահիք սմա կարդալով և կամ օրինակելով՝ յիշեսջիք սրտի մտօք ի Քրիստոս ի բարի մասին զանարժանս՝ Թադէոս Ավրամենց *կոչեց[եալ]ոյ և ծ[նաւ]ղսն իմ։*

506
ԱՒԵՏԱՐԱՆ
Երևան 7305

Վաճառքի գիր

209բ *Յանուն աստուծոյ ես* Մարտիրոսս Սբրայճամու* *որդի,* Թադէոս *քահանային եղբաւրորդի։ Յորժամ վաղճանեցաւ հորեղբայրն իմ* Թադէոս *քահանայն, ես՝* Մարտիրոսս *զնորայ Աւետարանս ծախեցի* Յակոբ *քահանային Ո. (600) դկն.(դեկան), գնին առի մին կով ու մին եզն, ու մատաղ արարի* Թադէոս *քահանային։ Ով ոք որ յայսմ հետէ դաւի առնէ այս Աւետարանիս, կամ յիմ ազգէ կամ յաւտարաց ՅԺԸ. հայրապետացն անիծած եղիցի և մասն զՅուդային և զխաչահանուացն և զԿայէնին առցէ։* Մուսուլման Մուստամ-Փաշին *վկայութեամբ,* Խատկարին *վկայութեամբ,* Սատաթիարին՝ Սապատինին *որդոյն վկայութեամբ,* Կարապետ *քահանային,* Մկրտիչ *քահանային,* Յոհանէս *քահանային՝ սոցա վկայութեամբ. և ես՝* Բարսեղ *քահանայս, որ զգիրս գրեցի՝ վկայ եմ։ Այլ և տանուտերացս վկայութեամբ՝* Տիրատրին *վկայութեամբ,* Խութլուպէկին *վկայութեամբ,*

* *Այս անունը գրված է խնամքով քերված մի այլ անվան փոխարեն, այլ ձեռագրով։*

Գրիգորին վկայութեամբ, Ամսաչանին վկայութեամբ, Պապիկին վկայու-
թեամբ, աստուծոյ վկայութեամբ. մեք ամենեքեան վկայ եմք առաջի աս-
210ա տուծոյ, որ այս Աւետարանս գնեց Յակոբ // քահանայն ի Մարտիրոսէն.
ի վայելումն անձին իւրոյ և յիշատակ ծնողաց իւրոց։

Եւ ես Յակոբս՝ անարժան քահանայս, յերեսս անկեալ աղաչեմ զա-
մենեսեան, որք հանդիպիք այս սուրբ աստուածային և անապական
գանձարանիս կարդալով կամ աւրինակելով, յիշեսջիք ի բոլոր սրտէ զծը-
նողսն իմ՝ զհայրն իմ զՊէսիկ և զմայրն իմ զՆազ, և զեղբարսն իմ զՎար-
դան, և զՍեալան, զՄէլիքշայ, զԱրթուխշայ, և զքոյրն իմ զՎախախ, և
զբազմերախտ հայրն իմ ըստ հոգոյ և զվարդապետն՝ զՄկրտիչ քահա-
նայն, և զամենայն աստուածային աւրհնութեանց արժանաւոր մայր վար-
պետին իմ զՍամար, վասն զի բազում և անչափ երախտիս ունին ի վե-
րայ մեր, և զայլ ամենայն արեան մերձաւորսն իմ զոր կան այժմ, և որոց
գնացեալ են առ աստուած, զքեռին իմ զՄարտիրոս, և զմեծ մամն իմ
զՍիրամարգ։ Յորժամ յաղաւթս կայցէք յիշեսջիք ի մաքրափայլ յաղաւթս
ձեր զվերոյասացեալքս ի սմա, եւ զիս զՅակոբ քահանայս աղաչեմ յի-
շատակել առաջի անմահ գառինն, ո՜վ սուրբ ընթերձողք, վասն զի բա-
զում տենչանաւք և բազում փափա[գա]նաւք ըստացայ զսուրբ Աւետա-
րանս յիշատակ ինձ և ծնողաց իմոց, զոր վերոյ գրեցաք...
210բ ... ի թվ. ՊՁԲ.* (1433)...

507

ԽԱՇՈՅ

Երուսաղէմ 3232

Գրիչ՝ Տիրատուր
վայր՝ Երուսաղէմ

1078 ... Գրեցաւ սա ձեռամբ մեղապարտ և անարհեստ գրչի Տիրատրոյ
ի թվականութեանս Հայոց ՊՁԲ. (1433), ի նոյեմբեր ԻԸ. (28), ի սուրբ
քաղաքս Երուսաղէմ, ընդ հովանեաւ սուրբ Փրկչիս, որ կափարիճ վէմն է
1079 և Քրիստոսի բանտն, ի հայրապետութեան տեառն տէր Կոստան//դեա
Հայոց կաթուղիկոսի, և ի սուրբ քաղաքիս Երուսաղէմայ եպիսկոպոսու-
թեանն տէր Մարտիրոսի, և ի փակակալութեան սուրբ Յակոբայ Գրիգո-
րիսի անյաղթ փիլիսոփայի և անհաս ձայնաւորի, և նորին ձեռնասնունդ
աշակերտի փոքր եկեղեցապանի Յովանէս կուսակրաւն աբեղայի, և սուրբ
Յարութեան լուսարարին՝ Մարուգէ ճգնազգեաց աբեղային, և այլ մանկա-
գոյն վճիտամիտ աբեղային՝ Թորոսին, որ ի Յարութենէն մինչ ի վարդա-
վառն գրեց, աստուած պահէ զինքն, ամէն։

* Թվականի տասնավորը (Ձ.) գրված է քերված մի այլ թվի վրա, այլ թանաքով և ոչ գրագետ գծագրությամբ. կարելի է կարդալ նաև Կ. (60). այդ դեպքում հիշատակարանի գրության թվականը կլինի 1413։

508
ՃԱՇՈՑ
Երևան 4656

Հետ. ստացող՝ Ուլուպէկ
վայր՝ Դրիմ

506ա Զվերջին ստացաւղ սուրբ գրոցս զպարոն Ուլուպէկն, որ ստացաւ
զսա ի հալալ վաստակոց իւրոց և ետ յիշատակ ի սուրբ Սարգիս յեկե-
ղեցիս յիշատակ իւր, և ծնաւղաց իւրոց, և եղբարց, հօրն իւրոյ պարոն
Շահինշային, և մօրն Ջումլայ-խաթունին, և եղբարց իւրոց՝ Տակալպէկին
506բ և Նիկողո//սին...
Ի թուիս Հայոց ՊՁԲ. (1433) և դեկտեմբեր ամսոյ ի Ա. (1) գնեց
պարոն Ուլուպէկն զսուրբ մատեանս Ռ. (1000) սպիտակ ի յԱւետիքէն,
և է այս Աւետիքս եղբայր Յովել աբեղին, և սոքա որդիք Յովանէսին, և
նա Սարգիս քահանային, և են սոքա յազգէ Նատերանց:

509
ԱՒԵՏԱՐԱՆ
Արմաշ 145, Յ. Թօփճեան, Ցուցակ, էջ 287

Գրիչ՝ Յովհաննէս

157ա ...Ողորմեա ստացողի սորա Թոմա քահանաին և ինձ մեղաւորիս
Յովհաննիս, ի թվ. ՊՃԲ. (1433) գրեցաւ։ Զստացող սորայ և զսուրբ Աւե-
տարանիս զԹումայ քահանայ, որ ստացաւ զայս ի հալալ արդեանց իւրոյ
յիշատակ իւր, և զծնաւղաց իւրոց՝ հաւրն իւր Ամիրին և մաւրն իւր Ալա-
մին, և հաւրեղբայրն իւր զՏիրատուր, և զոնքանչն իւր զԱրզուփանն, և
զամուսինն իւր զԱզիզ, ...ի վայելումն որդեաց իւրոց Ղուկաս սարկաւա-
գին և Սուքիասին և Վրթանեսին:

510
ԱՒԵՏԱՐԱՆ
Հ. Յ. Քոսեան, Ցուցակ Կարնոյ գիւղերու 33, ՀԱ, 1964, էջ 331—332

Գրիչ՝ Առաքել

Արդ գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ձեռամբ անարհեստ գրչի Առաքել
իրիցու ի լաւ և յընտիր աւրինակէ ի յամուր դղեակս կոչեցեալ անուն//*
քաղաք, ընդ հովանեաւ սրբոյն Ստ[եփ]անոսի նախավկայի։ Աղաչեմ
զամենեսին որք հանդիպիք սմայ, յիշեսջիք ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր
զիս, և զծնողսն իմ, և զուսուցիչն իմ զԹադէոս կրաւնաւորն, և որ յիշէ
յիշեալ լիցի ի Քրիստոսէ։ Նաև զարժանին յիշման զստացող սուրբ Աւե-
տարանիս զԿարապետ ժամայկոչն, և զծնողսն սորին Աւագ Պարոն և
զՄինան, և զամուսին սորին զԵրանումին, և զաւակ սորին զՏիրապետն,
և զփեսայ սորին զՆորահատն, և զքոյր սորին զԳարանէն, և զաւակ սո-
ցին զՄըկրտիչն, և զայլ արեան մերձաւորք սորին յիշեսջիք յաղաւթս ձեր։
Այլ և զԿարապետ ժամայկոչն, որ եռայփափաք սրտիւ ետ գրել զսայ ի

* Ջնջված է։

հալալ վաստակոց իւրոց՝ զաւակ ի Սիոնի և ընտանի յԵրուսաղէմ. և ետ զսայ ի յաստուածապահ գիւղն Քսանթան, ի դուռն սուրբ Աստուածածնին և սուրբ Կաթողիկէին, և մի ոք իշխեսցէ հանել զսայ ի սուրբ եկեղեցեացս յիմոց կամ յաւտարաց, զի մի պատժեսցի, իսկ կատարողք աղաչանաց մերոց աւրհնիք յԱստուծոյ և ի մէ[ն]ջ ամէն, եղիցի, եղիցի։

Գրեցաւ ի թվ. ՊՁԳ. (1434)։

511

ԼՈՒՍՄՈՒՆՔ ՃԱՌԻՑ ԳՐԻԳՈՐԻ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆԻ

Վիեննա 367, Յ. Տաշեան, Ցուցակ, էջ 755

Լրացնող՝ Թովմա Մեծոփեցի
վայր՝ Մեծոփայ վանք

Զնուաստ վարդապետս Թովմա յիշել աղաչեմ, որ յետոյ գտայ և գրեցի* ի գիրս՝ ՊՁԳ. (1434) թվականիս, ի սուրբ ուխտս Աստուածածնի, որ Մեծոփայ վերաձայնի։

512

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երուսաղէմ 2784

Գրիչ՝ Յովանէս
վայր՝ Գամաղիէլի վանք

ա

645 ... Արդ, կատարեցաւ աստուածախօս և տիեզերաքարոզ Աւետարանս ի խնդրոյ աստուածասէր և հաւատարիմ քահանային և ճգնաւորին և մահդասին Ֆխրաւին, և յվերջին անուանն Կարապետին, յիշատակ իւրն, և կողակցին Մաոչանին, և իւրեանց զաւակացն՝ Ե. (5) որդոցն և Գ. (3) դստերացն, և ծնաւղացն՝ հաւրն Թանաւին և մաւն Աղաւնին, զի որք որ կարդան կամ օրինակեն աստուած-ողորմի ասեն լի բերանով և բոլոր սրտով, և որ ասէ զաստուած-ողորմին և աստուած իւրն ողորմեսցի. ամէն։ Ընդ սորոցս և անսուրբս յիշատակի, զի ողորմածն և ինձ ողորմեսցի, ամէն։ Որ Խաչատուր ծաղկողս կոչի, և իւր տեսոյն արժան լիցի, ամէն։

Սայ՝ Կարապետ քահանայս և ճգնաւորս, զհինկ որդին փեսայացուսնուց և զերէք դստերքն հարսնացու, և ի յորդոցն և ի դստերացն զիրկեցաւ, և անմխիթար մնաց, և ամենեքեան տարաժամ մահուամբ և տղահասակաւ փոխեցաւ առ Քրիստոս՝ յոյսն ամենեցուն, դասաւորեցան ի դաս կուսանացն և արդարոցն։ Եւ այս ճգնաւոր քահանայս լալոտ աչօք, և բեկեալ սրտիւ, և տրտում կենաւք, և ցաւագնեալ անձամբ աշխատէր ի յորդոցն և ի դստերացն զրկեալ, և ոչ մնաց մի մխիթարիչ սրտի իւրոյ։ Այլ ի յաստուած ապաւինելով և վառեալ հաւատովն և սիրով. որ ի

* Հ. Տաշյանը հայտնում է, որ Թ. Մեծոփեցին «կտոր մ'ավելցուցել է» հերձվածողների մոլորությունների մասին Գր. Աստուածաբանի «Քրիստոս ծնեալ» ճառի լուծմունքին։ Հիշատակագրությունը հենց այդ հավելվածին է վերաբերում։

Քրիստոս Յիսուս, ետ գրել զսուրբ Աւետարանս յիշատակ իւրն, և ծնաւղաց իւրոց՝ հաւրն Թանօին և մօրն Արղունին, և հինգ որդոցն, և երեք դստերացն, և ամենայն արեան մերձաւորացն, զոր տէր աստուածն Յիսուս Քրիստոս ընկալցի վսայ որպէս զպատարագն Հաբէլին և զԱբրահամուն և զայլ ամենայն սրբոցն, և որպէս հայեցաւ ի Հաբէլ և ի պատարագ նորայ, նոյնպէս հայեսցի հաճեսցի, ընդ մահդասի Ֆխրաւն, և ի կողակիցն՝ ի Մոջանն, և ի զաւակս իւրոց, և ի ծնաւղսն, ամէն։

646 Այս ճգնաւոր քահանայս կարի խիստ քաջ էր ի յառաքինութիւն և ի սրբութիւն, զի յորմէ հետէ փափագանաւք ընթացաւ ի տեսանել զգերեզման փրկչին և զտեղիք տնաւրէնութեանն Քրիստոսի աստուծոյ մերոյ, հեռացաւ ի մսոյ և ի զանազան մրգոց, ժամանակ ինչ բոլ ընթացաւ, քառասուն ամ ի միասին բնակեցան մահդասին ու կինն՝ իբրև զեղբայր գքոյր։ Այլ և բազում բարութիւնս ժողովէին իւրոց աշխատանաւք, և զամենայն աղքատաց կերակրէին և բաշխէին, և ինքեանք ոչինչ ճաշակէին, զհրամանք տեառն կատարէին, թէ՝ Քաղցեալ և ետուք ինչ ուտել, ծարաւեցի և արբուցէք ինձ, և այլն, որ ի կարգին։ Եւ ի միտ ածեալ զիրականն բանն, թէ՝ Որ ոչ առնու զխաչ իւր և գայ զհետ իմ, չէ ինձ արժանի։ Այլ և ի վերջին ժամանակս ստացան զսուրբ Աւետարանս ի հալալ արգեանց իւրոց, յիշելով զբանն՝ Երանի, որ ունիցի զաւակ ի Սիոն և ընդանեակք յԵրուսաղէմ, յիշատակ իւրն, և կողակցին՝ Մոջանին, և ծնաւղացն, և ուստերացն, և դստերացն, և ամենայն արեան մերձաւորացն։

Եւ արդ, ես՝ խաւարեալս մեղաւք և ունայնս ի բարեաց գործոց, հողս և մոխիրս, և անարժան ի ծառայս աստուծոյ, սպասաւոր բանի անուն Յովանէս յորջորջեալ, հոգով կորացեալ և մտաւք մոլորեալ, ըստ իմում տկարութեանս գրեցի զսուրբ Աւետարանս ի վանքս, որ կոչի Գամաղիէլ, ընդ հովանեաւ առաքելոյս Գամաղէլի, որ յեօթանասնիցն, և ամենայն սրբոց, ու.ք աստ՝ շուրջ զմեօք բանակեալ կան, ի յառաջնորդութիւն վանացս Ստեփանոս եպիսկոպոսի և այլ միաբան կրաւնաւորացս և սարկաւագացս, զոր տէր աստուած պահեսցէ զսոսա խաղաղական կենաւք, ամէն։

Արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թուականութեանս Հայոց ՊՁԳ. (1434), ի ղանութիւն անբաւ չարին Թուրքի Սքանդարի, և մերոյս քուրթ ամիրիս Դայուդի: Որ և կրկին աղաչեմ զձեզ՝ զկարդացողքդ և զլսողքդ. յիշել ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր զհայրն իմ զՎարդան, և զմայրն իմ զԴիլշատ. և զեղբայրն իմ զՀայրապետ՝ զհանգուցեալն ի Քրիստոս։ Եւ աստուած-ողորմի ասացէք, և որ ասէ զաստուած-ողորմին և աստուած իւրն ողորմեսցի. ամէն։

647 Դարձեալ, կրկին անգամ աղաչեմ զձեզ սրբասէր մանկունք Սիոնի. յիշեցէք յաղաւթս ձեր զՇարաֆն՝ զեղբայր Ֆխրային, և զորդին զԽդրշէն. և զթոռներն զԵգդինբախշն և զԳուճարն և զՇախփաշէն, և զորդիք Եգդինբախշին՝ զԱմի[ր]ազիզն և զՖխրաւն, և զամենայն արեան մերձաւորսն յիշեցէք և աստուած-ողորմի ասացէք, և աստուած, որ առատն է ի տուրս բարեաց, ձեզ և մեզ ողորմեսցի յիւր արքայութիւն, ամէն։

Յիշեցէք ի Քրիստոս զՍուլտանն, և աստուած զձեզ յիշէ, ամէն։

Բ

231 ... Կարապետ քահանայն կամեցաւ ստանալ զաստուածախաւս սուրբ Աւետարանս, զոր ի վաղուց հետէ փափաքեալ ցանկայր այսմ լուսալրական և հոգիաբուխ մատենիս՝ յիշատակ իւրն, և ծնօղացն՝ հայրն Թամօխն և մաւրն, և զաւակին, զոր տղա հասակաւ փոխեցաւ առ Քրիստոս և մեզ սուգ եթող անմխիթարելի։

Քո ծերացեալ հաւր Ֆխրաւխս
Տուն և դարպաս և սիւն սրտիս,
Շուտով գնացեր յերկրիս երկնից
Եւ մեզ թողեր միշտ ի սգիս։
Արդ, զի՞նչ լինիմ ողորմելիս.
Տարէկուսած յաստուորիս,
Որ չունիմ մի ոք մխիթար սրտիս,
Միշտ և հանապազ ողբա գերիս,
Որքան եմ յայս աշխարհիս։
Փառք փրկչին, արարողին,
Մեծին Յոքա նահապետին,
Աւրհնեալ անունն իւր սքանչելին.
292 Այժմ ի ներկայս ու յապագաին
Եւ յանսպառ յաւիտենին, ամէ[ն]։

Թաք* արքայական, պարծանք անձին իմոյ դու բարձար, ա՜յ,
Թել ոսկի դու շարունակ պսակ գլխոյս իմ վերացար, [ա՜յ]
Գինդ ոսկի՝ ծաղիկ ունգանս՝ ի յականջէս իմ շորթեցար, ա՜յ,
Կամար այտից մարգարտաշար՝ գոյն երեսաց իմ քաշեցար, ա՜յ,
Մանեակ ոսկի շողշողունակ՝ ի պարանոցէս իմ բեկեցար, ա՜յ
Մահիկ մաղշա լուսնանման՝ ի ծոցոյս իմ հեռացար, ա՜յ,
Մեհեանդ անուր բազկիս երակշարժան իմ խոնչեցար, ա՜յ,
Մատանի բիւրեղ ակամբ դու ի սիրոյ սրտէս ոստար, ա՜յ,
Կամարակապ գաւտի միջացս՝ իմ զաւրութիւն իմ ծախեցար, ա՜յ,
Ասեղնալից ոսկեթելտուն ալամ զարդիս կողոպտեցար, ա՜յ,
Ծիրանի արտաճուրակ դու ի թիկանցս այս աւրաք, ա՜յ,
Արտաբերական լապտեր բանի ձայն իմ վստահ նուաճեցար, ա՜յ, .
Դրախտ ծառոց բուրաստանաց՝ հողմով մահու թառամեցար, ա՜յ,
Գարնան ծաղիկ աւետաբեր՝ շողեալ ամբով թաւթափեցար, ա՜յ,
Աւդապարիկ հաւ սիրակամ՝ յանուշ ձայնէդ դադարեցար, ա՜յ,
Լուսին բոլոր լուսով լցեալ՝ թուխ-թուխ ամբով դու ծածկեցար ա՜յ,
Աստղապայծառ մէջ աստեղաց՝ յանկարծակի ի վայր անկար, [ա՜յ],
Ամբ անձրևով ղուարթացար՝ սաստիկ հողմով դու ցրուեցար, [ա՜յ],
Աղբեւր ջրոյ անուշահամ՝ ծարաւելոյս ցամաքեցար, [ա՜յ],
Ծառ կանաչ պտղով լցար՝ սաստիկ կարկտիւ թաւթափեցար, [ա՜յ],
Պարծանք մանկանց քաղցրաբարբառ՝ աստուածասէր և հուրլնկալ,
ա՜յ,
Ձո՞ր գովասան ասեմ քեզ յար, դու աստուծոյ ես կամարար, [ա՜յ].

* Ձեռագրում՝ Թաքս (՜)։

Ծաղկող՝ Խաչատուր

Գ

11 Զխաչատուր ծաղկող յիշեայ*։

Դ

44 Ես անպիտանս յամենայնի
Եւ ծովածուփ նաւս ի յերկրի,
Որ զկարգս առի 'ւ անտես թողի,
Փոշիմանեալ կամ առաջի,
Գըլուխ ի կոր 'ւ ամաւթով լի
Զքեզ աղաչեմ զուրբ տիրուհի,
Բարէխաւսեայ առ քոյո որդի,
Զծաղկողս յիշէ և ողորմի։

Ա՜խ աստուածածին, մի մոռանար զծաղկողս, վասն զի բայց ի քէն զայլ ոչ ոք գիտեմ**։

Ե

37 Յիշեայ զիս տէր, յորժամ գայս արքայութեամբ քո և ողորմեայ ինձ՝ մեղաւորիս։

Զխաչատուր ծաղկողս յիշեցէք ի Քրիստոս աստուած և ողորմի ասացէք ամէն***։

513
ԱՒԵՏԱՐԱՆ
Երուսաղէմ 3279

Գրիչ՝ Ստեփանոս
վայր՝ Խարբերդ

ա

473 Եւ ես անարժանս կինս Մուլքէթ ծառայեցի, որ գրեց զԱւետարանս։

Եւ ես սուտանուն գրիչս Ստեփանոս քահանայ, զանունս ունիմ և զգործս ոչ ունիմ, դառն վշտութեամբ գրեցի թքանաւք ի զարիպութիւն. ոչ աւրինակ կամին տալ, և ով զիս յիշեն, մեղաց թողութիւն խնդրեն ի Քրիստոսէ անարժանիս, նա Քրիստոս իւր տա, ամէն, եղիցի, եղիցի։

բ

597 ... Արդ, եղև գրաւ գրութեանն սորայ ի թվականի Հայոց ՊԶԴ. (1435), ձեռամբ յոգնամեղ և անարժան, անարհեստ և փծուն գրչի Ստե-

* Գրված է «Այլակերպութեան» նկարի վերին մասում, երկաթագիր տառերով։

** Գրված է «Ահեղ դատաստանի» նկարի վրա։

*** Գրված է Աստվածամոր պատկերի աջակողմում և ներքևում։ Ավելի ցած, ձախակողմում, նկարված է մի քահանա, ամենայն հավանականությամբ ստացող Կարապետ-Յխրաւը, ձախակողմում չոքած աշխարհականի պատկերը հավանաբար հենց խաչատուր ծաղկողի ինքնանկարն է։ Խաչատուրի մանրանկարները բացառիկ արժեք են ներկայացնում հայ միջնադարյան մանրանկարչության պատմության համար, որպես Վասպուրականի դպրոցի զարգացման ամենաբարձր աստիճանը ներկայացնող ստեղծագործություններ։

փանոսիս, *որ անարժան է մեղաւք լի է, և սուտանուն քահանայի, որ զանունս ունիմ և զգործ ոչ։ Գրեցաւ ի նուաղեալ և յետին ժամանակիս, զի ամենայն քրիստոնեայք նեղէին յանաւրինաց, և արտայհալածեալք ի տանց և ի ստացուածոց, որպէս և առ մեզ եղև, զի լցցի ասացեալն, եթէ որ քրիստոնեայն է ի հալածանս կացցէ, բայց յոյսն մեր Քրիստոս է։*

Արդ, աղաչեմ զամենեսեան և զսուրբ պատարագաւղք Քրիստոսի աստուծոյ մերոյ՝ զքահանայսդ և զսարկաւագունսդ, որք կարդայք զսուրբ Աւետարանս կամ աւգտիք կամ աւրինակէք, յերեսս անգեալ աղաչեմ զձեզ վասն սիրոյն Քրիստոսի յիշեսջիք ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր զմեղուցեալ և զանպիտան ծառայս, որ չի արժան քահանայի, զանունս ունիմ և զգործս ոչ ունի[մ]։

Փծուն գրչովս ես գրեցի
Եւ ես չի հմուտ, որ գիր գրի,
Մի մեղայդրէք կարդացողընի
598 *Զայտ առ[աջին] գիրն է ընձի*
Ես [տկ]ար մտաւք ի ձեռն առի
Եւ յիմար սրտիւ զայս գիրս և զծաղիկս
Ի ձիմեռն աւուրք զայս գրեցի։
Ո՛վ սուրբ արժանաւոր քահանայք սուրբ պատարագի,
Որ ընդեռնուք յեկեղեցի՝
Զիս յիշացէք ի յատենի
Վասն սիրոյ Քրիստոսի,
Որ աստուած ինձ ողորմի՝
Փծուն գրչի Ստեփանոսի
Եւ ծնաւղացն իմոյ, ամէն, ամէն և եղիցի։
*Ո՛վ սուրբ քահանայք և շնորհալի**,
Որ դուք ծաղիկ էք հոտով լի,
Զինչ մանուշակն աւելի՝
Քրիստոս ամբողջ պահէ զձեզ ի յատենի։
Ես ի յաւտար երկիր էկի
Զաւրն ես ի լացէս էլ կացի,
Արտաւսելի կենաւք շրջի,
Ելնի էրթի ի ժամայտեղի,
Որ արտաւսելի յաղաւց կենի
Ի սուրբ խորանն յէկեղեձի,
Նայ սատանայ յէրէց մտնէր,
Զարայխաւսին ի յատենի,
Արտաւսելով ի տոն էրթի.

---

* Գրիչը, լինելով հավանաբար վասպուրականցի, հաճախ շփոթում է ու չի կարողանում կողմնորոշվել՝ «հ»-ո՞վ, թե՞ «խ»-ով պետք է գրել այս կամ այն բառը։ Սխալ չկատարելու մտահոգությամբ, կասկածելի թվացող մի շարք բառեր նա գրում է և՛ այսպես և՛ այնպես։ «Շնորհալի» բառի «հ» տառի վերևում, տողամիջում գրել է «խ», ցանկանալով ասել, որ այդ բառը գուցե կարդացվելու է «շնորխալի» ձևով։ Հաջորդ տողում գրել է «խոտով լի», բայց «խ»-ի վերևում դրել է «հ» («հոտով լի»)։ Գրել է «աստուածայխախին» ընդգծված («խ») տառի վրա դնելով «հ» տառը, «խմէր գինի», նաև՝ «հմեր գինի», «հաց», նաև՝ «խաց»։

Դառն կենաւք զայս գրեցի
Ջուրբ Աւետարանն Քրիստոսի։
Էս ժողովուրդս Քրիստոսի
Աստուածայվախին և բարի,
Վասն սիրոյն Քրիստոսի
Զիս կու սիրին խիստ ուրախայլի,
Որ ես չի խմեր գինի,
Նայ ժողովուրդն ուրախանին,
Զիս կերակրէին յամէն տեղի։
Ով որ ընձի հաց է կերակրեր
Կամ ջուր տուեր ի ծարաւի...

Գ

602 Փառք ամենասուրբ երրորդութեան, որ աստուած եա համբերութիւն և շնորհ ողորմութեան սուտանուն Ստեփանոս քահանայիս, որ գրեցի թքանաւք ի ղարիպութիւն ի Հաբերդ քաղաքիս, ի յամիրութիւն Յալիբէկին, ի եպիսկոպոսութիւն տէր Ստեփանոսին, թուայկանիս ՊԾԴ. (1435)։ Եւ ես սուտանուն Ստեփանոս քահանայ ծախեցի զԱւետարանս սուրբ /// (ջնջված է եկեղեցու անունը) եկեղեցուն ի յութ ֆլաւրի. երկուսն յիշեատակ թողի իմ հաւրն Մարգարուն և մաւրն իմոյ, Ա. (1) գլուխն յիշատակ է ինձ, և զերեքի գլխուն գին տուին վեց ֆլաւրի, զմէկին* գլխուն Մուրատն էրետ ֆլաւրի մի յիշատակ իւր և ծնաւղեաց իւրոց, էն կին (˚) Ա. (1) գլխուն գին էրետ ֆլաւրի մի Մանկայսարի դուստրն Խութան-Մէլիքն և որդին Վարսիլն և կին, յիշատակ իւր և ծնաւղեացն իւրոց, ամէն։ Բ. (2) թանկայ էրետ Դինարն՝ յիշատակ իւր, Գ. (3) կէս թանկա էրետ Էզդինիկին Ճումար-Խաթուն՝ յիշատակ իւր, և Ցաղրայդին կանգնեցաւ զպակասորդն ժողովրդենէն, և ժողովեցին Վարդան Էրէցն և Մանկտեաէն, որ շատ և որ սակաւ ժողովեցին ու տուին ի յիս զվեց ֆլաւրին։ Եւ որ դրամ է տուեր կամ երկուս կամ Գ. (3) յիշատակ իւր, և ծնաւղեաց
603 իւրոց ի դուռն սուրբ Յակոբեա ի յայս || սուրբ Աւետարանս, և որ շատ և որ սակաւ՝ զվարձս հարուրայպատիկ առցէ, և աստուած իւր ողորմութեամբ ջնջէ զանցանքն ժողովրդեան, ով որ յիշատակ է դրեր զսուրբ Աւետարանս ամէն կարդացողացդ և լսողացդ զվարձս հարիւրապատիկ առցէ յաւուր դատաստանին, ամէն, եղիցի։

514

ԳԱՆՁԱՐԱՆ

Յ. Քոսեան, Յուցակ Արծնեան վարժարանի 50, ՀԱ, 1962, սյուն, 340—341

Գրիչ՝ Մկրտիչ
վայր՝ Ձմշկածագի Կարմիր վանք

Արդ, գրեցաւ սա ի Նահանգիս Փռուգիոյ, ի գաւառս Եռապաւլեաց. որ այժմ մականուամբ կոչի ի հոմանուանագրութիւն Ձմշկիկ Յովանէս

* Ձեռագրում՝ «մէկկին» (˚)։

թագաւորին, որ սպան զկայսրն Ստըմպօլայ զնիկիփոռ և էառ ըզթագն իւր հնարիւն, և տիրեաց բազում քաղաքաց և աշխարհաց՝ մինչև ի դուռն* Բաղդատայ՝ *ծովեզերովն, և հարկատու արար ԳՃ. (300) քաղաք, կոտորեաց և զօրսն խալիֆային, և էառ ի նոցանէ ԽՌ. (40.000) ձի և ջորի և ՃՌ. (100.000) ծառայս։ Եւ յղեաց ԲՌ. (2000) տաճիկ ծառայս և ԾՌ. (50.000) ձիս և ջորիս Հայոց արքային՝ Աշոտ Յոհաննիսին, վասն զի Աշոտ թագաւորն տուեալ էր յօգնականութիւն նմա ՅՌ. (300.000) ձիաւորս և այլ բազում հետեւակս։*

Արդ, վասն որոյ յիշատակեցաք զառաջին թագաւորն մեր՝ զարիքն և զյաղթողքն, զքաջքն և զառաքինիքն և մեծ սպառազէնքն, որ մեծապարանոց եւ քաջալանջք խիզախէին ի վերայ այլազգեաց և իբրև զանուրս երկաթիս հոլովելոր ի վայր մղեալ կոխէին, և ընդ իշխանութեամբ կամացն իւրեանց շրջեցուցանէին։ Որ իբրև զարեգակունս և զլուսինս ի մէջ բազմայոյզ աստեղացն զլոյս արձակէին և ծածկէին զլոյս անհնազանդելոցն, և իբրև զջահ և անշիջանելի պայծառ կային ի դրունս սուրբ եկեղեցոյ և ամուր պարիսպ ընտիր հեծելովք ի պարծանս Հայոց ազգիս։ Արդ, երանի տամ ժամանակին այնմիկ, յորս այս գերապատուութիւնս լինէին Հայոց ազգիս, և վրայ Իսմայէլացւոց զնդին, որ ի ծառայութիւն վարէին զնոսա և միմեանց զդերս մատուցանէին։ Եւ այժմ, եղբա՛րք, հարկ է մեզ ի մէջ բերել զողբն Երեմիայի և լալագին հառաչմամբ ողբալ զբեկումն ազգիս Հայոց, և զստրկութիւնս ի մէջ այլասեռից մահմետականաց, որ ոչ գոյր ի միջի մերում թագաւոր կամ իշխան, կամ հայրապետ, կամ քահանայ, որք ոչ են ընդ հարկապահանջութեան պյլասեռից...

Արդ, գրեցաւ սուրբ տառս ի թուականութիւնս մերում ՊՁԵ. (1436) ամին, ի հայրապետութեան Կիլիկեցւոյ *տեառն* Կոստանդեայ, *և յաշխարհակալութեան* Յալիպէկին. *ի յերկիրս* Ձմշկածագուց, *ի սուրբ ուխտս* Կարմիր վանս, *ընդ հովանեաւ սուրբ Կարապետին և աստուածընկալ սուրբ Նշանաց, ի յառաջնորդութեան տէր* Մելքիսեթին, *և լրացաւ ձեռամբ յոգնամեղ եւ տարտամ ոգւոյ անարհեստ* Մկրտիչ *սուտանուն կրաւնաւորի***։

515

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 9998

Վայր՝ Սորոյ վանք

430ա *Ողորմեա տէր աստուած բարեպաշտ և աստուածասէր* Կարապետին, *որ ցանկացաւ և փափագեաց և ետ գրել զսուրբ Աւետարանս յիշատակ իւր. և ծնաւղացն իւր՝ փոխեցելոցն ի Քրիստոս՝ հաւրն իւր* Անդրիասին *և մաւրն* Սուրաթին, *և հաւրքեռն* Մելիքի, *և եղբաւրն իւր* Հերապետին, *և կենակցին իւր* Աղութին, *և հաւրեղբաւրն* Ստեփանոսին, *և կենակցին իւր* Դըրշախին...

* *Տպագրված է՝ «ըզթագին իւր ի հնութիւն», ուղղում ենք ըստ իմաստի։*

** *Հիշատակարանի Գ. Փիրղալեմյանի կատարած համառոտագրությունը տե՛ս Ժողովածուիս Ա մասում, էջ 466։*

130բ Դարձեալ երես անկեալ աղաչեմ անմեղադիր լերուք խոշորութեան և սղալանաց, զի յոյժ անիմաստ եմ և խելագար և ցնորամիտ։

Գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնին, որ ասի Սորոյ վանք. և եմք ռամկաւ եղբարք ժողովեալ ի դուռս սուրբ եկեղեցւոյս, և է հայր վանացս Կարապետ աբեղայս, յոյժ աշ[խ]ատասէր և է պատճառ շինութեան. Աստուած դարձուսցէ զսա կամակից յիւրոյ և տացէ զվերինն խորհուրդ և առնել։ Վա՜յ դառն ժամանակիս, զի ի սիրոյն Աստուծոյ ցամաքեալք և պատուհասիւ լցեալք և ոչ ոք է որ ///

Գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թվին ՊՁԵ. (1436)*։

516
ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Տ. Պալեան, Ցուցակ Կեսարիոյ, էջ 26

Գրիչ՝ Ստեփանոս
վայր՝ Խարբերդ

...Եւ արդ, ես՝ յետինս ի գրչաց և անարժանս ի կարգաւորաց սուտանուն երէց Ստեփանոս, հրաման առեալ ի պատուիրանադիր առաքելական հրամանէն, որ ասէ. Յոր կոչումն կոչեցար ի նմին կացցես։ Եւ արդ ես ոչ բերելով զայսպիսի վստահութիւն, այլ ունայն յամենայն բարեաց և թափուր, այլ յուսամ ի մարդասիրութիւն Աստուծոյ, զի իմ բազում մեղացս թողութիւն արասցէ, և կենակցին իմոյ Աննայի, և հաւրն իմ Գրիգորի, և մաւրն Շնախորի, և եղբարցն իմ Յովհաննիսի և Յովանիսի, Յովասափի և Մկր[տ]չի, և մաքրոջն իմ Արուս-Խաթունի, և զաւակացն իմոց՝ հանգուցելոցն ի Քրիստոս Յոհաննիսի և Կարապետի, և ընդիր նորահաս մանկանն Մելքիսեդի, որ ԺԷ. (17)-ամեայ փոխեցաւ ի Քրիստոս և եթող սուգ անմխիթար ծնողացս, և դստերացն, և ամենայն արեան մերձաւորացն՝ կենդանեաց և հանգուցելոց, և ամենեցուն, որ երախտիք ունին ի սուրբ Աւետարանս տալով և կերակրելով՝ ռախս Նէֆամառն և կենակից իւր։ Արդ աղաչեմ զամենեսեան որք հանդիպիք կարդալով կամ աւրինակելով՝ մեղաց թողութիւն խնդրեցէք վերոյ գրելոցդ ամենի, և Աստուած զձեր մեղք թողու՝ զխնդրողացդ, ամէն։

Արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թվին Հայոց ՊՁԶ. (1437), յաթոռակալութեան տեառն Կոստընդեայ, և յառաջնորդութեան արհի և երջանիկ, հեզահոգի, քաղցր և արի և ամենայն գովութեանց արժանաւորի տէր Մարտիրոսի, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնի և սուրբ Թէոդորոսի, յերկիրս որ կոչի Բերդկան, ի վանքս սուրբ Տիկնայ. և յիշատակարանս գրեցաւ ի քաղաքս որ կոչի Հարբերդ, ընդ հովանեաւ ամենասուրբ Աստուածածնի, և սուրբ Ստեփաննոսի և սուրբ Սարգսի զաւրավարին, ի յառաջնորդութեան թեմիս Հարբերդու քաջ և արի արհիեպիսկոպոսի տեառն Ստեփաննոսի, որ է երևելի և իշխան ամենայն եպիսկոպոսաց աշխարհիս այսմիկ։ Եւ արդ աղաչեմ զձեզ յիշեսջիք ի սուրբ յաղաւթս ձեր զորդի արհիեպիսկոպոսի տէր Մելքիսեթի՝ զտէր Յովանէս զաւագ քաղաքիս, որ է քահանայից ընդունարան, վարդապետաց ասպընջական, եպիս-

* Գրված է ներքևի լուսանցքում կարմիր թանաքով և ապա քերված։

կապոսաց աւթեւան, սրբոց դարան, քաղցելոց կերակրիչ, սքաւորաց մխիթարիչ, բանդելոց բազմաց աւգնական, երևելի ի դրունս աւագաց, ցհրեաց ազատիչ՝ տալով յիրմէ և առնելով յայլոց. լցեալ շնորհաւք անթերի ուսմամբ, յարմատոյ քահանայի և եղբայր անյաղթ փիլիսոփաի, զոր յուսամք յաստուած պահել զսա անփորձ և հասանել ի կարգ քահանայութեան, և մշակ առանց ամաւթո ի դուռն սուրբ եկեղեցւոյս, ամէն։

Ընդ նմին և զկազմող սուրբ Աւետարանիս՝ զգեղազարդ և զհեզահոգի կրաւնաւորս զտէր Թադէոս, որ կազմեաց զսա յիշեսջիք յաղաւթս ձեր, և աստուած զձեզ յիշէ յիւր արքայութեանն, ամէն։

517
ԳԱՆՁԱՐԱՆ

Անթիլիաս 74

Գրիչ՝ Կարապետ
վայր՝ Տփխիս

317բ ... Շնորհիւ տեառն սկսայ և ողորմութեամբն աստուծոյ կատարեցի զսուրբ գիրքս, որ կոչի Գանձարան։ Գրեցաւ սայ ի թվականութեանս Հայոց ՊՁԶ. (1437), և ի փոքր թվական ՅԾԴ. (354), և ի հոռոմոցն ՌՃՁԹ. (1189), թագաւորութիւն վրաց Ալէքսանդրու, ի մայրաքաղաքս Տփխիս, ի յանապատս Բեդղահեմ, ի դրան սուրբ Աստուածածնիս, ձեռամբ սուտանուն աբեղայի Կարապետի, ըստ անուանս որ ունիմ, ի գործոցն խիստ թափուր և ունայն գըտանիմ։ Արդ, աղաչեմ զամենեսեան որք աւգտիք ի սմանէ եղանակելով կամ աւրինակելով կամ տեսութեամբ՝ յիշեցէք ի սուրբ յաղաւթս ձեր զիս, և զծնաւղն մեր զՊետրոս քահանայ և ըզՇնահատր, և աստուած զձեզ յիշէ*։

518
ՇԱՐԱԿՆՈՑ

Երուսաղէմ 2479

Գրիչ՝ Գրիգոր
վայր՝ Բերկրի, Արգելան անապատ

664 ... Գրեցաւ սա // ի թվականիս Հայոց ՊՁԶ. (1437), ի յերկիրս Տարբերունի, որ այժմ կոչի Բերկրի, ի սուրբ մենաստանիս և ի հրեշտակաբնակ անապատիս Արգելան: Ընդ հովանեաւ մաւր լուսոյ սուրբ Աստուածածնիս, սուրբ Կարապետիս և սուրբ Յարութեան, սուրբ գերեզմանիս պարոն Յուսկայն որդւոյ, եւ սքանչելագործ սուրբ նշանիս Կարմիրակն կոչեցեալ, ի յառաջնորդութիւն սուրբ ուխտիս հեզահոգի և տիեզերալոյս Մկրտիչ վարդապետի, ձեռամբ անիմաստ և փըծուն գրչի Գրիգոր անարժան և սուտանուն կրօնաւորի։ Ի խնդրոյ պատուական և սրբասէր կրաւնաւորին Գրիգորի, որ ստացաւ զսա յիշատակ իւր, և ծնօղաց իւրոց՝
665 հօրն Յովանու և մօրն // ... էդիլ–Մէլիքին, և եղբօրն Թադոսին և Մէլիք–

* Ձեռագիրը Անթիլիաս է բերված Կիպրոսից։ Մ. Տեր-Մովսիսյանի Ցուցակից քաղելով, սույն ժողովածուի Ա. մասում (էջ 475, հիշատակարան № 520), տպագրել ենք այս հիշատակարանի համառոտագրությունը։

զադին, և քուերցն Շահար-խաթունին և Նարինին, և ամենայն արեան մերձաւորացն՝ կենդանեացն և հանգուցելոցն։ Եւ աղաչեմ յիշել ի Քրիստոս աստուած զշնորհալի և զաստուածիմաստ վարդապետն Մկրտիչ, և զեղբայրն իւր զՍտեփանոս զքաջ փիլիսոփայն։ Ընդ նոսին աղաչեմ յիշել ի տէր զհօրեղբօրորդին իմ զԱստուածատուր սրբահոգի քահանայն և զծնողսն իւր. ամէն...

519
ԺԱՇՈՑ

Երուսաղէմ 3153

Գրիչ՝ Յովսէփ
վայր՝ Դերձկի վանք

ա

1131 ... Արդ, գրեցի ես Յովսէփ աբեղայս զգիրքս զայս ընդ հովանեաւ սուրբ Թէոդորոսի զինաւորի, զոր այժմ Դերձկի կոչի, և այլ բազմայհաւաք նշխարաց, յառաջնորդութեան սուրբ ուխտիս տէր Ներսէսի եպիսկոպոսի և Գրիգորի հայրապետի, որ ետ դրել զգիրքս ի վայելումն իւր, և ծնողաց իւրոց Յովաննիսին և Սիրմային, և ամենայն արեան մերձաւորաց, ամէն։

Յիշեցէք և զվանիցս միաբանքն՝ զՍիմէոն աբեղայն և սարկաւագերն՝ զՄաթէոսն, զՍարգիսն, և զտնտես Յովաննէս, և զԿուռասոյն քահանայն, զԵղիսէն, և զՏիրացու երէցն։ Դարձեալ, ըրկին աղաչեմ զամենեսեան զմանկունսդ սուրբ եկեղեցոյ յիշեսջիք ի մաքրափայլ աղօթս ձեր զմե-
1132 ռուցեալ գրիչս զՈվսէփ, և զուսուցիչն իմ զԱրի//ստագէս վարդապետն, և զծնաւղն իմ զՅակոբ քահանայ, և զեղբայրքն իմ զԱսման սարկաւագն՝ զհանգուցեալն առ Քրիստոս, սուրբ էր վարուք, և զեղբայրն իմ Ասման անուն, և ցանկալի։

Զինչ զաղամի էր իւր հոգին
Ընդ ծագայխառն էր ամովին,
Զեռք, որ չառնէր տուրք աղքատի
Կամ բարձրանայ ի յաղաւթի,
Թող չորանայ նման գոսի,
Որ ի ծառէն անգեալ չախի.
Ագահութիւն նման հրի,
Քանի ձգեն կու բորբոքի,
Թէ շատ տաս, թէ սակաւ
Յետոյ դառնայ ամէն փոշի։

Դարձեալ, աղաչեմ զձեզ, սուրբ ընթերցողք, որ իմ եղբաւրն Գրիգորին լի սրտիւ ողորմիս ասես, որ խիստ մահ էր ընդ ամենայն աշխարհս, ՊՁԶ. (1437), և ինքն և Բ. (2) որդին Մուրայէն և Յակոբն փոխեցան առ Քրիստոս՝ յոյսն մեր...

Յիշեցէք զԼաւտոին քահանայքն՝ զայօք պատուեալ ծերունին զՅով-

*Յ*ոհաննէս, *և զբարի բնութեամբ լցեալն զ*Դանիէլն, *և* Փիլիպպոս *քաղցրա-*
1133 *խաւսն, և* Սարգիս *էրէցն, որ զ//գրոցս զաւրինակն տվին...*

Ես Գրիգոր *աբեղայս, որ բազում աշխատութեամբ զգիրքս գրել տվի*
իմ հոգոյս, և իմ ծնաւղացն, և դրի զսայ ի յանառիկ ղղեակս ի գեաւղս
ի Կոտասխ, *ի դուռն սուրբ* Վասիլ *եկեղեցոյն, որ չունի ոք իշխանութիւն*
ոչ յիմոցն, և ոչ յաւտարաց, որ հանէ զգիրքս կամ ծախէ և կամ գրաւէ.
և թէ լինի, որ յասամանէ չարին կամ հեծելով կամ գողանալով ի յայլ
տեղ երթա, որ պահեն ու չդարձուցանեն վերըստին ի սուրբ ուխտս, նա
Գ. (3) ժողովոյն անիծած է և բանադրած, և ի քրիստոնէութենէն որո-
շած է և զրկված. Պետրոս *էրէց վկայ,* Յոհաննէս *էրէց,* Մարքոս *էրէց վկայ,*
առ իս Ամիր-Հաճաքն *և* Ամիր-Մուսէսն, *մղտեսի* Լիպարիտն, Ամիր-Հե-
թումն *վկայ է. Խնամով պահողն աւրհնի յաստուծոյ և յամենայն սրբոց*
նորա ի մէնջ, ամէն. Քրիստոս *աստուած աւրհնէ զձեզ՝ քահանայք և ժո-*
ղովուրդք, որ լաթով պահէք և ճենճոտ ձեռաւք չբռնէք:

Բ

1135 *Գրիս խոշորութեան և սխալանաց անմեղադիր լերուք, զի խիստ ի*
դառնութեան կացի համապազ ի յահ և ի փախ վասն Խարայիլուկին, *որ*
սուլդանն Մսրա *իբրև ղառուծ գոչելով եկավ բազում զաւրաւք վասն*
Աւթմանին, *և ոչինչ կարաց առնել, այլ իբրև զջղջիկան ամաւթալից դար-*
1136 *ձաւ և բազում աւերս արար, որ կ/// երկիրս յանմարդա//բնակ եկաց Բ.*
(2) տարի. մինչ մէկ էջ կու գրէի ես՝ Ե. *(5) տարպա կելնէի, հայէի, իբրև*
զծառի տերև ի դողման կայի համապազ:

520
ԱՒԵՏԱՐԱՆ
Երևան 4815

Նորոգող և կազմող՝ Վարդան

280բ *Քրիստոս աստուած ողորմի* Նիկողոսին *և իւր ծնողացն, որ վերստին*
նորոգել ետուր զսուրբ Աւետա*[ր]*անս *յիշատակ յիւր, և ծնողաց իւրոց՝*
հաւրն իւրո Մուրադի, *և [մաւ]րն իւրո* Կուլմելիքին, *և կո[ղա]կցին իւրո*
Յուսէփին, *և* Աւամին, *զոր տէր աստուած տացէ սոցա զիւր արքայութիւն,*
ամէն:

*Եւ զիս՝ զեղկելի հողս զ*Վարդան, *և զծնաւղսն իմ, զվերջին կազմող*
սուրբ Աւետարանիս *աղաչեմ յիշել [յա]ղաւթս ձ[եր], ո՛վ սուրբ ընթեր-*
ցո[ղք]:

Կազմեցաւ ի թվ. ՊՁԷ. (1438):

521
ՈՍԿԵՓՈՐԻԿ ՄՈՎՍԻՍԻ ԵՐԶՆԿԱՑԻՈՅ
Երևան 576

Գրիչ՝ Թումա

164բ *... Եւ արդ ես* Մովսէս* *ծնունդ յետին ժամանակի և սպասաւոր պի-*
տակ բանին, ժողովեալ հաւաքեցի սակաւ ինչ ի բանից սրբոց, և եդի

---

* *Ոսկեփորիկ կոչվող ժողովածուի խմբագիր և անվանի մատենագիր Մովսես Երզնկացին է (մհ. 1322 թ.):*

տառս այս վասն բերման ժամանակի և շփոթման ճշմարտութեան ի բազմաց խուճապելոց։ Եւ եղև գրաւ գրչութեան այսմ մատենի ի մէջ մայրաքաղաքիս Եզնկու, առ աթոռակալութեամբ տեառն Սարգսի արքեպիսկոպոսի, ընդ Հովաննեաւ սուրբ Կաթուղիկէիս, և սուրբ Կարապետիս, և նշխարաց սուրբ Ներսէսիս։

Ես նուաստ վարդապետս Թումա փափաքեցա գրել զտառս զայս հոգէպատում ի թվաբերութեան հայկազան տոմարիս, որ է յարեթական գրոհի ՊՁԸ. (1439), և ի գալստենէ կենարարին ՌՆԼԹ. (1439), իսկ ելանելոյն նախնի մարդոյն ի յանուշակ վայրէն*։ Որք հանդիպիք յայսմ տառի յիշման առնէք զիս արժանի՝ զթարմատար և զանիմաստ գրիչս զԹումա զհամբակս բանի, որ բազում աշխատանօք գրեցի զԳիրս Թղթոց, որոց ամենայնի ողորմի Քրիստոս աստուած, ամէն**։

522
ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երուսաղէմ 3258

Գրիչ՝ Յոհանէս

603 ... [Գրեցաւ] սուրբ Աւետարանս ի թուաբերութեան հայկազան տումարիս ՊՁԸ. (1439), ձեռամբ անարհեստ և փցուն գրչի Յով[անէս] աբ[եղայ]ի, ի վայելումն մաքուր անձանց։ Արդ, աղաչեմ զընթերցաւղսդ սուրբ Աւետարանիս անմեղադիր լերուք սղալանաց և խոշորութեան սորա, զի կար մեր այս էր. և մեղաց թողութիւն խնդրեցէք ինձ և ծնողաց իմոց, և ամենայն արեան մերձաւորաց իմոց, ի յամենառատ պարգևողէն Քրիստոսէ աստուծոյ մերոյ, որ է աւրհնեալ յաւիտեանս, ամէն։

523
ՃԱՇՈՑ

Զմմառ (Անտոնեան հաւաքածոյ) 5

Գրիչ՝ Յովանէս

ա

Զվերստին նորոգող սուրբ Տարէգրոցս զժրաջան մշակն եկեղեցւոյ զնոյն ինքն զխարազնազգեաց ճգնաւորն և զարևելեան ճառագայթն՝ ըզտէր Յոհանէս յաղօթս յիշեցէք, ընդ նմին և զՄաթէոս գծողս աղաչեմ յիշել ի տէր։

Թվ. ՊՁԸ. (1439)։

բ

... Արդ, աղաչեմք զամենեսեան, որք հանդիպիք այսմ տառի կարդալով կամ գաղափարելով, զստացող սորա զՍարգիս միայնակեց Գառաշեցի. որ ետ գրել զՃաշոցս յիշատակ իւր և ծնողաց իւրոց, որ յամէն տարի Բ. (2) ժամ առնեն յոր տեղ որ լինայ, եթէ ի վանք, եթէ ի գեղ,

---

* Արարչագործության թվականը չի նշանակված։

** Ձեռագիրն ընդօրինակված է ԺԷ դարում. հիշատակարանը գաղափար օրինակինն է։ Վերջում կա նաև գովք նվիրված Մովսես Երզնկացուն։

եթէ յայլ տեղի, որ անյապաղ զխնդիրքս կատարեն, և որք կատարէ՝ Քրիստոս աստուած զիւր խնդրուածսն կատ[ար]է, և զիս՝ զբազմամեղ դծողս յիշման արժանի առնէք, և աստուած զձեզ յիշէ, ամէն։

Գ

ԶԳրիգոր և զծնողսն իւր յիշեցէք ի Քրիստոս, զի պատուեաց զմեզ։

524
ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

Երևան 3483

Հետ. ստացող՝ Խաչատուր

318բ Յիշատակ է գիրքս Խաչատուր աբեղիս։ Ի թվին ՊՁԸ. (1439)։ Զվերջին ըստացողս Խաչատուր աբեղաս յիշեցէք, ո՜վ սուրբ ընթերցողք, և աստուած զձեզ յիշէ, ամէն։

525
ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉ

Ղ. Ալիշան, «Հայապատում», էջ 549
Վենետիկ 12 (1007) Բ. Սարգիսեան Ցուցակ Ա, էջ 128

Վերստին նորոգող և կազմող՝ Հերապետ
վայր՝ Մշոյ Առաքելոց վանք

468ա Այլ և վերջին կազմող լուսազարդ տառիս և ծաղկալէտ բուրաստանիս՝ զՀերապետ կրաւնաւոր աղաչեմ յիշել ի տէր... զի խիստ փտեալ էր և բամբակ դարձեալ, ի տեղիս տեղիս ցեցն է ծակոտեալ, հազիւ կարացի ի կապ ածել...

468բ Դարձեալ, յերես անկեալ աղաչեմ սուրբ և պատուական ուսումնասիրացդ և բանասիրաց անձանց, զի որք հանդիպիք սմա տեսանելով կամ օրինակելով, յիշեսջիք ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր զառաջնորդ սուրբ ուխտիս զտէր Պօղոս եպիսկոպոս, զի ի ժամանակիս այսմիկ, որ էր թիւս Հայոց ՊՁԸ. (1439), էր սա առաջնորդ սուրբ ուխտիս Առաքելոց, և ի սորին աւուրքս զքահանայ... ոմն անուն Վարդան՝ եղև գործովն Յուդայի և մատնեաց զամենայն սրբութիւնք եկեղեցւոյն անօրինաց՝ զխաչ և զսկի, և բազում խաւար էած աշխիս Հայոց. որ և զաղէտ տարակուսանացն և զկսկիծն օվ կարէ ընդ գրով արկանել*։

Զի յայսմ ամի տիեզերալոյս և քաջ բաբունապետն Թովմա փախստական էր եղեալ յազգէն նետողաց ի գաւառէն Արճիշոյ, և եկեալ հանդիպեցաւ ի սուրբ ուխտն Առաքելոց երկու վարդապետօք և բազում գրող աշակերտօք. և ետես զպատուհաս ցասման. զի պեղծ ամիրայն Մարաց որ ի Մուշ նստէր՝ յաւուր միում բազում զօրօք եկն ի վանքն, և սուտ քահանայն Վարդան ընդ նոսա, և ըմբռնեցին զքահանայքն. զոմն տանջեցին և զոմն ահարեկ առնէին. մտին յեկեղեցին և քակեցին զմին կողմին

* Բ. Սարգիսյանը իր ցուցակում բերում է հիշատակարանը մինչև այստեղ, իսկ հետագա դեպքերը պատմում է իր խոսքերով՝ փակագծերում։ Ամբողջացնում ենք հիշատակարանը, շարունակությունը մեջ բերելով Ղ. Ալիշանի «Հայապատում»-ից։

շեղ... և հանին բազում խաչ և սկի և սրբոց նշխարք, և տարան ի քաղաքն. ըստ այնմ, որ ասէ ի Սաղմոսն՝ Զթիկունս իմ հարին մեղաւորք։ Եւ սուրբ վարդապետքն և աշակերտքն և սրբասէր քահանայքն ողբս ի բերան առեալ լային ողբալով. և այնքան կսկծացին՝ մինչ զի զգիշերն ամենայն արթուն կացեալ և խնդրեցին յԱստուծոյ զազատութիւն սրբութեանցն։ Եւ ի վաղիւն եկեալ երէց ումն Մելիքսեդ *անուն և եբեր մասն ինչ ի խաչերոյն. և բազում խաչ և սկի կորեաւ. և այսու ամենայնի պաճառ այն պիղծ չքահանայն եղեւ, որ անունն չէ յիշելոյ. որ և զպատասխանին նա տացէ յաւուրն դատաստանի, ամէն։*

Այլ և դարձեալ աղաչեմ յիշել ի տէր զվերջին նորոգող և զկազմող տուողն, որ ի վերայ սուրբ գրոցս երախտիք ունի. այլ և զնախախնամօղն աղաչեմ յիշման արժանի առնել. և եթէ մին թխթի կամ մին սակաւ իրաց երախտիք ունի ի սուրբ գիրքս՝ զփոխարէն նորա յաստուծոյ առցէ աստ և ի հանդերձեալն. և եթէ ոք զկազմելն տայ՝ լի սրտիւ միոյն հազար աստուած փոխարէն տացէ նմա. և հենց համարի, թող թէ զԱստուածաշունչս բոլոր նա է տուեր գրել. զի թէպէտ նորոգօղն է, թէպէտ նոր դրող տուօղն՝ ի միասին պիտի պսակին ի Քրիստոսէ։ Եւ որ զբարին կամենայ այս գրոց՝ Քրիստոս աստուած զիւր առատ բարին նմա տացէ աստ և ի հանդերձելումն, ամէն։ Ո՜հ, զեղկելի անձն իմ աղաչեմ, որ յիշել ի տէր միով ողորմայիւ։

526

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Բ. Կիւլէսէրեան, Ցուցակ Անկիւրիոյ, 181, սյուն. 886

Նորոգող՝ Աբրահամ

վայր՝ Անկիւրիոյ սուրբ Աստուածածնի վանք

·563 *Ընդ նմին և զԱբրահամ անարժանս աղաչեմ յիշել ի տէր, զի զչնչեալ և զաղալեալսն որ ի սմա ուղղեցի, և աստուած յիշողացտ ողորմեսցի, ամէն։*

*Եւս առաւել զստացող սուրբ Աւետարանիս, որ ետ նորոգել զսայ առ ի յիշատակ ծնողաց իւրոց և ի վայելումն անձին իւրոյ, և յետ ատեացս փոխելո յիշատակ հոգո իւրո և իւրոցն՝ զ*Գրիգոր *քահանայն յիշեցէք աղաւթիւք ի տէր, և աստուած յիշողացտ ողորմեսցի, ամէն։*

Եղև նորոգումն սորայ ի թուին Հայոց ՊՁԸ. (1439), ի յուլիս ամսո ի ԻԱ. (21), ի դուռն սուրբ Աստուածածնիս, որ և վանքս իսկ է, ի փառս Քրիստոսի և ի պայծառութիւն սրբո եկեղեցւոյ, ամէն։

527

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Բ. Կիւլէսէրեան, Ցուցակ Անկիւրիոյ, 312, սյուն. 1315—1318

Գրիչ՝ Սարգիս

վայր՝ Երուսաղէմ

ա

610բ— *...Քանզի գրեցաւ սայ ի աստուածակոխ սուրբ քաղաքս յ*Երուսաղէմ,
615ա *ընդ հովանեաւ ամենայն սուրբ տնաւրինականացս Քրիստոսի աստուծոյ*

մերոյ, ձեռամբ նըւաստ ծառայի ծառայիցն աստուծոյ բազմամեղ հող և մոխրիս, որ ամաչեմ կոչիլ ի բարձրագոյն անուանէն աբեղայ, զի ի դատապարտութիւն է ինձ անունս այս, այլ լոկ անուամբ կոչիմ Սարգիս։ Եւ ես անպիտան և անարհեստ գծաւղս սկիզբն արարի այսմ լուսաւոր և կենսակիր աստուածաւանդ սուրբ կտակիս, ի ստոյգ և յընտիր աւրինակէ։ Եւ ըստ կարի իմում գծագրեցի զսա ի լուսաւորութիւն մանկանց եկեղեցւոյ, և առ ի յիշատակ հարկէւոր և համեստ, ճգնազգեաց և աղաւթարար մահղասի երիցկնկանն Անտոն իրիցու՝ Թուրւանտայ անուն ապաշխարողին, որ կայր ի քաղաքս Երուսաղէմ և աղաւթէր յամենայն սուրբ տնօրինականսն Քրիստոսի։ Ստացաւ զսա [ի] հալալ արդեանց իւրոց յիշատակ իւրն, և Անտոն իրիցոյն իւրոյ, և դստերն իւրոյ Վարդիսցւարի. և փեսային Դաւէշին, և մօր փեսային Խէրխաթունին, և այլ ամենայն արեան մերձաւորաց իւրոց և էրախտաւորացն, ամէն։ Դարձեալ, կրկին յիշեցէք ի Քրիստոս զվերոյգրեալս ի սուրբ Աւետարանս՝ զԱնտոն էրէցն. և զԹուրւանտայ ապաշխարողն՝ զկենակից նորին, և զզաւակսն նոցին՝ զՎարդիսցւարն, և զՇուէնխարն, և զԿատարինէ, և զՄելքիսէթն:

Յիշեցէք ի Քրիստոս և զծնօղսն Թուրւանտայ ապաշխարողին՝ զհայրըն Զօֆրօյիրն, և զմայրն զԹանսուխն, այլ և զսնուցօղսն իւր՝ զհոգեւոր հայրն զՅակոբ և զմայրն զԹաղդատ...

Յիշեցէք ի Քրիստոս զԲարսեղ աբեղայն, և զհայրն նորա զՅակոբ, և զմայրն իւր զՂըսմաթ, և զեղբարսն, և զայլ ամենայն արեան մերձաւորսն և զերախտաւորսն, որ կամակից եղէւ և աւգնական Աւետարանիս առնելոյ։

Գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թըւականութեանս Հայոց ՊՁԸ. (1439), ձեռամբ [Սարգիս աբեղայի/// (4 և կես տող ջնջված), զսուրբ Աւետարանըս աւարտել ի խնդրոյ ինձ անարժան և մեղաւոր ծառայիս՝ Թուրւանտայ ապաշխարողիս՝ յիշատակ ինձ և ամենայն էրախտաւորաց իմոց։

Այլ և յիշեցէք ի Քրիստոս զԵղիսաբեդն, զՊլուզ հաւատուորն, և զհայրըն իւր Ամիրբէգ, և զմայրն զՄրջանն, որ զԱւետարանի կապողլէքն նա երէտ։

Ծաղկող՝ Գրիգոր Արծկեցի

Բ

Այլ և զանպիտան և զանարժան ծառայս զԳրիգոր ծաղկող և զկազմող սուրբ Աւետարանիս յիշման արժանի արարէք և դուք յիշեալ լիջիք ի Քրիստոս։

Ով որ զԱւետարանս ի սուրբ Թորոսու դրանէն հանէ, նա ինքն զըրկեալ եղիցի ի Քրիստոսէ։

Գ

27ա ԶԳրիգոր ծաղկող սուրբ Աւետարանիս զԱրծկեցիս յիշեցէք ի Քրիստոս։

Դ

481ա ԶԳրիգոր ծաղկօղս սուրբ Աւետարանիս, որ մականուամբ Էլմելիքնէյ կոչիմ՝ յիշեցէք ի Քրիստոս։ Եւ ծաղկեցաւ սուրբ Աւետարանս ի սուրբ քաղաքս Երուսաղէմ, ընդ հովանեաւ սուրբ հրեշտակապետացս։

է

294ա Ո՜վ մանկունք եկեղեցոյ, աղաչեմ զձեզ որք հանդիպիք սմա յիշե-
ցէք ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր զհոգեւոր եղբայրն իմ զՅովանէս հեզա-
հոգի բարի և հաւատարիմ միայնակեացն, որ խաղելոյն աւգնեաց, և
զհայրն իւր Գաբրիէլ, և զմայրն իւր զՄարիամ, և զհարազատ եղբայրն իւր
զՍիմէոն, և զսիրելի եղբաւրորդին իւր զՍատաղայ:
Դարձեալ աղաչեմ յիշել յաղաւթս ձեր զբարի և հաւատարիմ և կու-
սակրաւն մուղտասին Աբրահամ, որ զԹուղթս կոկեաց և զծնաւղքն իւր*,
և Աստուած զձեզ յիշեսցէ ի բարի մասին, ամէն։

528

ՅԻՍՈՒՍ ՈՐԴԻ ՆԵՐՍԻՍԻ ՇՆՈՐՀԱԼՒՈՅ

Մ. Աղաւնունի, Միաբանք և այցելուք հայ Երուսաղէմի, էջ 421

Գրիչ՝ Աբրահամ

Արդ գրեցաւ սա ի թվականութեանս Հայոց ՊՁԸ. (1439), ձեռամբ
մեղապարտ գրչի Աբրահամ աբեղի, յիշատակ ինձ և ծնողաց իմոց...

529

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Դուբլին, Չեստեր Բիտիի հավաքածու 565*·

Գրիչ՝ Խաչատուր
վայր՝ Բաստայ վանք

ա

Արդ գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածած-
288ա նին, որ կոչի Բաստայ վանք, ձեռամբ յիմար և մեղսմակարդ մածեալ մե-
ղաւք Խաչատուր խաբեբայի, որ չեմ արժանի կոչել աբեղայ, զի վայ է
ինձ, զի անունս բարձր է քան զգծողս, զի բնաւ չունիմ գործ բարի, վայ
է ինձ։
Արդ յերեսս անկեալ աղաչեմ զձեզ հարք և եղբարք, որք հանդիպիք
տեսանելով կամ կարդալով, յիշեցէք և ողորմութիւն խնդրեցէք ի բարե-
րարէն աստուծոյ զստացողիս սուրբ Աւետարանիս հեզահոգի Թադէոս
երիցու, ծնաւղաց իւրոց Մարտիրոսին և Մրրաթին, և ամենայն արեան
մերձաւորաց իւրոց. զկենդանիսն ի փորձանաց փրկեսցէ և աստուած ննջե-
ցելոցն թողութիւն շնորհեսցէ, ամէն, եղիցի, եղիցի։ Կրկին աղաչեմ ան-
մեղայդիր լերուք սղալանաց եւ տգիտութեան իմոյ, զի յիմար եմ հոգւով
և անիմաստ մարմնովս, յիշեցէք և աստուած-ողորմի ասացէք գլծողի
սորա. ես առաւել բարոյաբարուք Թադէոսի, և հաւր և մաւր իւրոյ, և քե-
ւերցն՝ Մարմելիքի և Նշխունին և Շարմելիքին, և կողակցին իւրոյ Շամշին.
և աստուած յիշեցողացդ և յիշեցելոցս առհասարակ ողորմեսցի, ամէն,
ամէն, եղիցի, եղիցի...

---

* 187ա էջի հիշատակագրության մեջ հիշված են Աբրահամի ծնողների անունները. «զհայրն
իւր Սարգիս և զմայրն իւր Աննայ...»:

Բ

289ա *Աղաչեմ ձեզ խնդրեցէք յաստուծոյ զթողութիւն յանցան մեղաց* Մար-քաին, *և զորդի նորին* զԳրիգորն, *որ փոխեցաւ առ աստուած և եթող սուգ անմխիթար վասն սրբութեան նորայ և առ ուսումնայսիրութեան նորայ գրեցի, զի գրեալ է յորդէգրութիւն հօրն երկնաւորի. եւ զ*Թադէոս *երէց յիշեցէք ի յազօթս ձեր յերկնայգնաց, և զծնօղսն իւր, որ զստացաւ զսուրբ Աւետարանս ի վայելումն* Թադէոսի, *և ի յիշատակ ամենայն արեան մեր-ձաւորաց իւրեանց և փոխեցելոցն առ աստուած* զՇարմելիքն *և* զՄար-գարտիկն, *որ յայսմ ամի գնացին առ աստուած և են ի հոգուց կայանքն և կարգեցան ի կուսանաց դասն. Քրիստոս, որ առատն է ի տուրս պար-գեւաց, տացէ ամենայն հաւատացելոցս զարքայութիւն. և ստացողի սուրբ Աւետարանիս* Թադէոսի, *և կարդացողաց, և լըսօղո ամեն, եղիցի, եղիցի։ Արդ գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թվականիս Հայոց ՊՁԸ. (1439), ձե-ռամբ ամենամեղ գրչի* Խաչատրոյ, *ի փառս ամենասուրբ երրորդութեան, որք աւրհնեալք յաւիտեանս, ամեն։*

Գ

7ա *Անարժան ծաղկողս* Մկրտիչ *աղաչեմ զքեզ հայր սուրբ... յիշեայ զիս զմեղաւորս։*

Դ

8ա Թադէոս *քահանայն աղաչէ յԱստուածածինն**։*

Ե

289բ *Յիշեցէք ի Քրիստոս* զՅովանէս *և զկենակիցն իւր* զՄամխաթուն, *որ ի տես Աւետարանիս երետ զխացհան. աստուած զիւր տեսն իւրանց տա-ցէ, իւր տղաոցն. ամէն***։

530

ՄԱՇՏՈՑ

Վիեննա 600, Հ. Ոսկեան, Ցուցակ, էջ 61—62

Գրիչ՝ Կարապետ
վայր՝ Իշողի վանք

216ա *Փառք աստուծոյ ... որ զօրացոյց զիս զնուաստ և զանիմաստ ըզմե-ղուցեալ ծառայս անպիտան* զԿարապետ *աբեղայս, հասանել ի վերջին գիծ բազմաժողով տառիս և ծաղկաւէտ բուրաստանիս շարադրեալ յի-մաստնոց։ Արդ յայսմ ամի յորում թուականն էր Հայոց ՊՁԹ. (1440) ամի եղեւ գրաւ գրչութեան աստուածաշունչ տառիս, որ Մաշթոց կոչի, ի գա-ւառս* Եզընկոյ, *ի վանս որ* Իշողի վանք *կոչի, առ ոտս սուրբ Աստուածած-նիս, ի յառաջնորդութեան վանիցս* Մկրտիչ *կրօնաւորի, որ յայսմ ամի հարպետ եղաւ և ժողովեաց յոլով կրաւնաւորս և յոյժ կաշխատի. Քրիս-տոս որդին աստուածոյ գթայ յիւր հոգին և յիւր ծնօղացն, ամէն։ Այլ և*

* *Գրված է Թադեոս քահանայի պատկերի տակ։*

** *Հիշատակարանի ընդօրինակությունը շնորհակալությամբ ստացել ենք բանասեր Հ. Քյուրդ-յանից։*

եղև ցանկացող այս սուրբ գրոյս աւրհնութեանց արժանաւորն և արժանին պարոն Յոճանճէսճ, *և ետ գրել ի հալալ վաստակոց իւրոց յիշատակ իւր, և ծնաւղաց իւրոց՝ հաւրն իւրոյ* Աբամելիքին *և մօրն* Շճոճօրի, *և այլ ամենայն արեան մերձաւորաց իւրոց, որք կան և որք ննջեցեալ են ի Քրիստոս, աստուած թողցէ զիւրեանց յանցանքն, ամէն։ Այլ և յիշեցէք* զՄխիթար *քահանայն, և* զԳրիգոր *քահանայն՝ զնորին որդի, և* զՍարգիս *քահանայն՝ զնորին թոռն, որ երեքեանս ի մի տուն են քահանայք, որ կամեցան և յորդորեցին և գիրքս սոցա ձեռօքն կենայ յիշատակ պարոն* Յովճանճիսին: *Ընդ նմին յիշեսջիք զիս՝ ղխոցեալ գծող սորին, և զծնողսն իմ։ Եւ որ լի և առատ սրտիւ յիշէ զստացող սորա և զգծող՝ Քրիստոս աստուած իւր սուրբ յարութեամբն գթասցի ի հոգիս նոցա, ամէն։*

531
ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ
Երևան 10051

Գրիչ՝ Օքսէնդ

ա

107ա *Ընդ նմին յիշեսջիք և զստացաւղ գրոցս զհամշիրաք եղբայրն մեր* զՍսայի *կուսակրաւն աբեղայն, որ յոյժ սիրող է գրոց աստուածայնոց ու ընթերցող, և զիս՝ զանարհեստ գրիչս* զՕգսէնդ *ղուստանուն աբեղայս, և որ զմեզ յիշէ ի տէր՝ ինքն յիշեալ լիցի առաջի ահեղ ատենին Քրիստոսի, ամէն և եղիցի։*

Թվիս Հայոց ՊՋԹ. (1440) ամի գրեցաւ։

բ

228բ *Զմեղաւոր եղբայրս* զՕգսէնդ *աբեղայս, և զհամշիրակ եղբայրն իմ* զՍսայի *աբեղայն՝ զստացող գրոցս, ի տէր վարձատրեա միով տէր-ողորմայիւ, և աստուած զձեզ յիշէ յիւր միւսանգամ գալստեանն, ամէն և եղիցի։*

Յամի մարդեղութեան տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի ՌՆԽԶ. (1446) և Հայոց տումարիս ՊՂԵ. (1446) գրեցաւ։

532
ԱՒԵՏԱՐԱՆ
Երուսաղէմ 1822

Գրիչ՝ ֆրա Դոմինիկոս
վայր՝ ՇաճապօճՐ

501 *... Գրեցաւ յամի տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի Ռ.-երորդի չորսհարիւրերորդի քառասներորդի, և ի թուականիս Հայոց ութհարիւրերորդի Ջ. և իններորդի (1440), ի ձեռն անպիտան և սուտանուն գրչի* ֆր. Դոմինիկոսի. *ի գիւղս որ կոչի* Շւաճապօճս, *ընդ հովանեաւ սուրբ եկեղեցոյս, որ Աստուածածին կոչիւր։*

Արդ, աղաչեմ զամենեսեան, ղպատուելի պատահողսդ սուրբ Աւետարանիս գրելով կամ կարդալով կամ տեսանելով, յիշեսջիք ի սուրբ և ի

502 *մաքրափայլ յաղօթս ձեր զգրող սորայ, և զծնօղսն իմ, զհոգևոր և ,*
զմարմնաւոր՝ զհանգուցեալսն ի Քրիստոս։ Եւ աղաչեմ, զի խոշորութեան
և անարհեստութեան գրոյս անմեղադիր լինել, զի այս չափ էր կար մեր...
Աւարտ սորա եղև յունիս ԺԳ. (13) օրն։

533

ԱԻԵՏԱՐԱՆ

· Անթիլիաս 84

Վայր՝ Երուսաղէմ

... Արդ, յանգ ելեալ աւարտեցաւ քառախոս և քառավտակ և քառա-
բուղխ սուրբ Աւետարանս ի սուրբ քաղաքիս Երուսաղէմ, *ընդ հովանեաւ*
հրեշտակապետացս Գաբրիէլի և Միքայէլի, և սրբուհւոյ ամենաւրհնեալ
602 *Աստուածածնի, ձեռամբ յոգնամեղ և տարտամ ոգւոյ* Գրիգոր // *գրչի*
Արծկեցւոյ, *ի թվին Հայոց ՊՂ. (1441) ամին, ի կաթուղիկոսութեանն*
Կիլիկեցւոց՝ տեառն Գրիգորի, *և բռնակալութեանն եգիպտացւոց սուլ-*
թան Ջախմախին:

Արդ, որք հանդիպիք սմա կարդալով կամ աւրինակելով, քանզի
գրեցաւ սա յընտիր աւրինակէ, և ունի զհամաբարբառսն անսխալ, և տասն
խորանաց նշանագիրսն՝ կարմրագրով ի վերայ համարցն իւրաքանչիւր
աւետարանչացն, որ ցուցանէ զհամանգամայնս համաբարբառացն, թէ յո-
րում խորանի իցէ աւետարանչացն համաձայնութիւն, ի յայբէն մինչև
ի քէն։

Արդ, որք գաղափարէք ստուգապէս և ի վերայ ճշմարտութեան իրա-
ցըն հասանիցէք, յիշեսջիք ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր զմեղսամած
գրիչս զԳրիգոր, *և զծնաւղսն իմ* զէլմէլիք, *և* զԳօհար, *եւ զվարդապետքն*
603 *իմ* զՅովանէս *վարդապետն, և* զՄանուէլ *աբեղայն, որ // վերըստին ծնան*
զմեզ բանիւն աստուծոյ ի գործս յայս՝ ի յուսումն ընթերցողութեան և ի
յարուեստ գրչութեան. որոց տէր աստուած տացէ վարձս վաստակոց
նոցա և գրեսցէ զնոսա ի դպրութիւն կենացն, ամէն։

Եւ դարձեալ յիշեսջիք ի Քրիստոս աստուած զստացող սուրբ Աւե-
տարանիս զՆերսէս *կուսակրաւն քահանայ, որ բազում աշխատութեամբ*
ստացաւ զսա ի հալալ արդեանց ի յիշատակ իւր, և ծնողաց իւրոց՝ հաւրն
Սարգսի *և մաւրն* Շնորհաւորին, *և հոգևոր եղբաւրն* Յովանէս *աբեղային՝*
փոխեցելոցն ի Քրիստոս, և իւր ծնողաց, և եղբարցն իմոց Թումային
Շահնշահին, *և քուերցն իմոց, և ամենայն ազգականացն մերոց՝ հոգևո-*
րացն և մարմնաւորացն, և ուսուցչացն մերոց, և ամենայն երախտաւո-
րացն։ Նա և զերջանիկ վարդապետն զԹումա Մեծոբցին, *և զայլ վարդա-*
604 *պետքն, որ յորդորեցին զմեզ և աւգնական եղեն և // ուղարկեցին* յԵրու-
սաղէմ: *Այլ և* զԿարապետ *վարդապետն՝ զխոստովանահայրն մեր, որ*
բազում ժամանակ աւթեվան և հանգիստ եղև մեզ, աստուած պարգևէ
նոցա զվերինն Երուսաղէմ։ Այլ և զերջանիկ հոգևոր հայրն մեր զտէր
Սարգիս *եպիսկոպոս* Կոիկոսու, *որ յոլով ժամանակ յաւտարութեանս*
հանգիստ եղև մեզ։ Այլ և հոգևոր և զմիաբան հայր և զեղբարքս մեր
զՂազար *վարդապետ, և* զՍարգիս *կրաւնաւոր քահանայ, և* զՅովաննէս, *և*

*զՍուքին դպիր, որ կրկին աշխատեցան ի յուղորդելն, և զմիաբան եղբարքս յիշեցէք ի Քրիստոս սրտի մտաւք։ Այլ և զխոնա Խաչէն, որ յորդորեց և աւգնական եղև զարդարելոյն, և զամենայն երախտաւորք յիշեցէք ի Քրիստոս և մեղաց թողութիւն խնդրեցէք, և աստուած զձեզ յիշէ և ձեզ պարգևեսցէ զերկնից արքայութիւն, ամէն**։

534

ՃԱՇՈՑ

Հատ 67, Տիսերան, Ցուցակ, էջ 115—116

Գրիչ՝ Յովսէփ
վայր՝ Դեղձկի վանք

ա

523ա *Արդ, յանգ ելեալ աւարտեցաւ քրիստոսահիմն և առաքելախաւս, մարգարէաշէն և հոգիաբուխ այս տառ ձեռամբ յոգնամեղ և անարհեստ գրչի սուտանուն Յովսէփ աբեղի։ Արդ, գրեցաւ սա ի թվիս Հայոց ՊՂ. (1441), ի դառնաբեր ժամանակիս, վասն ծովացեալ մեղաց մերոց...*

...Արդ, գրեցի ես Յովսէփ աբեղայս զգիրքս զայս ընդ հովանեաւ սուրբ Թէոդորոսի զինաւորի, զոր այժմ Դեղձկի *կոչի և այլ բազմահաւաք նշխարաց, յառաջնորդութեան սուրբ ուխտիս տէր* Ներսէսի *պատուելի եպիսկոպոսի, որոյ արարիչն զերկնից արքայութիւնն տայ ժառանգել, ամէն։*

Յիշեցէք և զվանիցս միաբանքն Սիմէոն *աբեղայն, և զսարկաւագներն՝* զՍարգիսն, զՎարդանն, Ղազարն, *տնտես* Յովաննէսն: *Դարձեալ կրկին աղաչեմ զամենեսեան զմանկունսդ սուրբ եկեղեցոյ յիշեսջիք ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր զմեղուցեալ գրիչս* Յոսէփ, *և զուսուցիչն իմ* զԱրիստագէս *վարդապետն, և զծնաւղքն իմ՝* զՅակոբ *քահանայ աւտարամահ լինելով խարիպութիւն, վասն գնացել եղբաւրն իմ* Միքայէլին, *և զգովեալ եղբայրն իմ* զԱսման** *սարկաւագ՝ զհանգուցեալն առ Քրիստոս, սուրբ էր վարուք, և եղբաւրն իմ* Ասման *անուն և ցանկալի։*

Զինչ զաղաւնի էր իւր հոգին
Ընդ ձագայխուռն երամովին։
Զեռըդ որ չառէ տուրք աղքատի
Կամ բարձրանայ ի յաղաւթի
Թող չորանայ նման գոսի,
Որ ի ծառէն անկեալ ջախի։
Ագահութիւն նմա[ն] հրի
Քանի ձգեն կու բորբոքի,
Թէ շատ տաս, թէ սակաւ
Յետոյ դառնա ամէն փոշի։
Արդ, որ գայք մեր զկնի

---

* *Այս հիշատակարանից 3 տող տպագրել ենք սույն ժողովածուի Ա. մասում (էջ 529, հիշատակարան № 598), քաղելով Մ. Տեր-Մովսիսյանի Ցուցակից։*

** *Տպված է՝ «զՍաման»։*

Եւ հանդիպիք այսմ տառի,
Ձեզ աղաչեմ արտասուելի,
Յիշման արէք զմեզ արժանի,
Թէ տէր Յիսուս քաղցր է և բարի,
Թող զանցանս զՅովսէփ կրօնաւորին,
Եւ զմայրն իմ զՅալամ Խաթուն
Զանազան վշտաւք,
Լալագին դիմաւք,
Տառապեալ կենաւք
Որ զայսպիսի գեղեցիկ որդի ///

Բ

516բ Ելեալ կացի յայս կենցաղի,
Ի ժամանակիս որ ես հասի,
Ի թվականիս Հայոց մեծի
Ութհարիւր իննսունի (1441)[*]
Սրտիւ իմով ես բաղձացի,
Գրի զայս յոյս ինձ պիտանի,
Քանզի եղև ինձ յանկ բանի։
Ի գաւառիս այս Տիւրիկի։
Արդ աղաչեմ յամենայնի,
Ձեզ որդիք սուրբ Սիոնի,
Եւ որ սիրող էք մատենի,
Եւ ընթերցող այսմ տառի,
Յիշեսջիք սիրով սրտի
ԶՅովսէփ աբեղայ[ի],
Ննջեցելովք իւր համայնի,
Եւ ծնողաւք իւր և զարմի, ամէն։

535

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

«Բազմավէպ», 1950, էջ 271—274

ա

Գրիչ՝ Տէրունական
վայր՝ Սանահին

...Արդ ես՝ Տէրունական աբեղայս՝ յետինս ի կարգաւորաց յիշեցի զբան Մարգարէին, որ ասէ՝ Երանի որ ունիցի զաւակ ի Սիոն կամ ընդանի յԵրուսաղէմ. ընդ որս և ես մեծաւ յուսով և սուրբ սիրով գրեցի զԱւետարանս, զի թէպէտ չէի լաւագոյն հմուտ այսմ արհեստի, այլ սէր կատարեալ ի բաց մերժէ զերկիւղ։ Ապաւինեցայ յամենակարողն աստուած բանն հաւր և շնորհաւք սուրբ հոգւոյն կատարեցի, և ետու ծաղկել Յոհաննէս վարդապետի՝ տիրական պատկերաւք՝ բոլոր տնօրինականաւք, փառա-

[*] Գրված է՝ «ՊՂ» (890)։

ւոր աւետարանչօք և գեղեցկատեսիլ խորանօք, և գիւրահայեաց ծաղկաւք և գոյն-երանկ դեղօք, և ծերացեալ ալեօք աշխատեալ և նեղացեալ յրլով և կատարեալ կարողութեամբն աստուծոյ։ Նոյն և ես Տէրունակյան *ծերացեալ և նեխեալ անձամբ, յետինս աշակերտաց սորա, որով վստահացոյց զիս ի շուք պատկերաց, կատարեցաւ շնորհօք սուրբ հոգւոյն. դառն և դժնեա ժամանակիս, որով էառ ղՇամշուլտա Ջահանշահ ամիրղէն՝ գերեաց և կոտորեաց, ի թվ. ՊՂ. (1441), ի յերկնահանգէտ ի գեբահռչակ սուրբ ուխտս* Սանահին, *առ դրան մօր լուսոյ Աստուածածնիս, կամակցութեամբ եղբարցս* Ներսէս *փիլիսոփաի և այլ միաբանիցս։*

Արդ, ես Տէրունականս՝ *հողս և մոխիրս՝ ստացայ զսուրբ Աւետարանըս յիշատակ ինձ, հոգոյ իմոյ, և ծնաւղաց իմոց՝ հօր իմոյ* Եռիլին *և մօր իմոյ* Թամթա-խաթունին, *եղբարց իմոց և քերց, և ամենայն արեան մերձաւորաց, որք ի Քրիստոս են հանգուցեալ։*

Վասն որոյ յերեսս անկեալ աղաչեմ զհամայրդումար դասքդ քահանայից, որք աւգտիք ի սմանէ և լուսաւորիք սովաւ. յիշեցէք ի Քրիստոս զիս՝ ըզբազմամեղս զՏէրունակյան, *որ ստացայ զսա յիշատակ ինձ և ի վայելումն, զի մեծ յուսով ստացայ և սիրով Քրիստոսի գրեցաւ և ծաղկեցաւ յոյժ տաժանմամբ։*

Այլ և բարերարն աստուած տացէ զիւր առատ ողորմութիւնն մեզ և ձեզ։ Դարձեալ յերեսս անկեալ աղաչեմ ղհանդիպողըդ աստուածախօս բուրաստանիս, զի սահման է զգալի աչացս նայել ի գեղեցիկ իր՝ լուսաւորի միտքն և իմաստանա, քաղցրանա կամքն և ուրախանայ։ Ապա ախորժի զգայարանքն և տայ ի լեզուն ըշահարար սերմն ի լսելիս բազմաց և բերէ զպտուղ անուշ և արդիւնարար, այսինքն՝ զբարի յիշումն և զաստուած-ողորմեայն ի խորոց սրտէ։

Արդ, որք նայիք ի ծաղկազարդ և հոգելից դրախտս յիշեսջիք առհասարակ զգրեալքս ի սմա ի սուրբ աղաւթս ձեր և ձեզ՝ յիշողացդ և մեզ՝ յիշելոցս ողորմի Քրիստոս աստուած և նմա փառք յաւիտեանս, ամէն։

Բ

Ստացող՝ Պետրոս

Ես տէր Պետրոս *թողի զԱւետարանս ի հալալ արդեանց իմոց յիշատակ ինձ, և ծնողաց իմոց, և կողակցին իմոյ* Նիկարին, *և որդւոցն իմոց* Ղուկասին, Հայկազին, Գրիգորին, Անտոնին, *և դստերացն իմոց* Սառային, *և* Եղիսաբետին, *և հարսին իմոյ* Սիրայ-խաթունին, Մարիանին, *և թոռանց իմոց* Պետրոսին, Մելքոնին, Քասպարին, Անտոնին, *և միւս այլ* Պետրոսին, *և դստերաց նորին* Մարիանին, Խաթունհանին, Յարութին. Սալվինազին, *և այլ ամենայն արեան մերձաւորաց իմոց՝ կենդանեաց և հանգուցելոց, ամէն։ Այլ ոչ ով դաւի չինի, ոչ իմոց և ոչ աւտարաց, եթէ քահանայ լինի ազգի իմոյ պաշտելոյ զսուրբ Աւետարանս և եթէ ոչ՝ յիշատակ տանն իմոյ մնասցէ մինչև ի խորին ծերութիւն։*

Աստուած ողորմի տէր Տէրունականին, *որ գրեաց զսուրբ Աւետարա-*

նըս և ծախեաց մեզ, ամէն։ Եւ զիս անարժան Մկրտիչ մի բերան յիշեցէք՝ գրող յիշատակարանիս*։

536
ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Բ. Կիւլէսէրեան, Ցուցակ Անկիւրիոյ, 178, սյուն. 868—870

Գրիչ՝ Ստեփանոս
վայր՝ Անկիւրիոյ սուրբ
Աստուածածնի վանք

ա

646բ— ...Ըստ աւրինակի բազում կարեաց մարդկան՝ բազում են և աւրինակ
649ա աստուածապաշտութեան, որովք ընտանենայ մարդ աստուծոյ և շահի ղփրկութիւն անձին։ Յորոց մի է և ստանալն զսուրբ եկեղեցիս և ղարդարել ամենայն սպասուք, նաև աստուածային սուրբ գրենօք՝ ի մխիթարութիւն հոգոյ և խրատ աստուածապաշտութեան։ Ըստ այսմ մասին աստուածարեալ քահանայս՝ ալ[ե]ւք ծաղկեալ ծերունիս սուրբ կրաւնաւորըս Յակոբ, ստացաւ սուրբ Աւետարանս զայս ի վայելումն քուերորդոցն Գաւիթ քահանային, և դեռաբոյս որդոցն Մովսէս սարկաւագին և Վարդանին, ի պայծառութիւն տաճարին սուրբ Սարգիս կոչեցեալ, և խաչին սուրբ Նշանին Անկուրոյ բերդին, յիշատակ իւր, և ծնաւղին իւրոյ փոխեցելոյն առ քրիստոս Յոհանէս քահանային, և մաւրն իւրոյ Մայրանէ, և ամենայն զարմից իւրեանց։

Բայց եղև գրաւ սորա ի թուիս Հայոց ՊԴ. (1441), ի հայրապետութեան տեառն Գրիգորի: Գրեցաւ ձեռամբ մեղսաթաւալ և անպիտան գրչի Ստեփաննոսի սուտանուն աբեղ[ա]յի, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնին ի վանքս Անկուրիոյ, ի յառաջնորդութեան տէր Յովսեփի, և այլ միայբան եղբարցս՝ Յովանէս կրաւնուորի, և Աբրահամ կրա[ւ]նաւորի, և քարտէս կոկողի, և այլ սպասաւորաց սուրբ ուխտիս։ Յիշեցէք ի մաքրափայլ աղաւթս ձեր, յիշողացդ և յիշելոցս ողորմեսցի Քրիստոս աստուած, ամէն։

բ

649ա Արդ, ես Նուասա ծառայս աստուծոյ Աւժիտ մղտեսիս, որ ցանկացող եղէ սուրբ Աւետարանիս, գրել ետու ղսայ հոգւոյ իմոյ յիշատակ ինձ, և հանգուցեալ եղբօր իմոյ Սարգսին, և ծնօղաց իմոց պարոն Եւստին, և իմ մօրն Ճուճարին, և իմ կողակցին Փաշային:

Արդ, որք ընթեռնոյք զսոսկալի սուրբ Աւետարան[ս] յիշեսջիք զպարոն Աւժիտն, զի եդ զսուրբ Աւետարանս յիշատակ ի յԱ[ն]կուրիոյ բերթն՝ ի սուրբ Խաչն և ի սուրբ Սարգիս եկեղեցին, սեփական յիշատակ հոգոյ իւրոյ և կարդացաւղացդ և լսաւղդ, որք լուսաւորիք ի սուրբ լուսաւոր և հրաշալի սուրբ Աւետարանէս՝ ողորմեսցի Քրիստոս ձեզ և մեզ, և նմա փառք յաւիտեանս, ամէն։

* Բացի «Բազմավեպ»-ում (1950, էջ 271—274) տպագրվածից, ձեռքի տակ ունեցել ենք նաև այս ձեռագրի հիշատակությունների Բաբկեն եպիսկոպոս Վարդապետյանի կողմից խնամքով կատարված ընդօրինակությունը, որի օգնությամբ սրբագրել ենք տպագրի վրիպակները։

Գ

Դարձեալ աղաչեմ, յիշեսջիք ի տէր սրտի մտաւք զեղկելի գրիչս, և զծնաւղքն և զեղբարքն իմ՝ զկենդանիքն և զհանգուցեալքն և զուսուցիչքն։ Եւ որ յիշէ, յիշեալ լիցի ի Քրիստոսէ, ամէն։

Արդ, աղաչեմ որք հանդիպիք սմայ կարդալով կամ աւրինակելով, անմեղադիր լերուք սղխալանաց, քանզի աւտար էի ի տեղացս և չունի տեղ առանձին նստելոյ. խալխպա էր տեղն և եւ մուտ, և ջուլուհակն կու գործէր ու խաղ այլ կու աւէր, և ես տկարամիտ, այս չափ էր կարն իմ, և Քրիստոսի փառք յաւիտեանս ամէն։

Դ

Կազմող՝ Աբրահամ

*Ընդ նմին և զանպիտան կազմողս սուրբ Աւետարանիս՝ զ*Աբրահամ *ստտանուն աբեղայս, և զհայրն իմ, և զմայրն իմ, և զեղբայրսն իմ՝ զկենդանիս և զհանգուցեալս, աղաչեմ խնդրել մեղաց թողութիւն ի բարերար տեառնէ, որք պատահիք այսմ սուրբ տառիս, և աստուած ձեզ և մեզ առ հասարակ ողորմեսցի, ամէն։*

Կազմեցաւ սուրբ Աւետարանս թվին ՊՂԱ. (1442)։

537
ԱՒԵՏԱՐԱՆ

*Երևան 3892**

Ծաղկող՝ Մինաս
վայր՝ Մեծոփա վանք

ա

11ա *Զեղկելիս զ*Մինաս *ծաղկող յիշեցէք ի բարին Քրիստոս և աստուած զյիշող յիշէ [յի]սրում գալըստեան ատւր, ամենայն բանք ապ[ա]ռին և գործք թագաւորէն և զձեզ և ինձ։*

Բ

Ստացող՝ Մահդասի պառաւ

10բ *Յիշեցէք ի Քրիստոս զմահդասի պառաւդ՝ ստացող սուրբ աւետարանիս։*

538
ԽԱԶԳԻՐՔ

Վիեննա 1022, Հ. Ոսկեան, Ցուցակ, էջ 612

218ա *Զստացող մատենիս և զվերստին նորոգողս աղաչեմ յիշել ի տէր ծնօղօվք իմովք, և աստուած յիշողացդ ողորմեսցի, ամէն։ Ի թուին ՊՂԱ. (1442), յունիսի ԺԱ. (11)։*

** Այս ձողովածուի Ա մասում (էջ 521), 1441-ի թվաշարքում, տեղագրված է ձեռագրիս (համարը վրիպակով տպված է՝ 3802) գլխավոր հիշատակարանը։ Նկարչի ու ստացողի լրացուցիչ հրատարակվող հիշատակագրությունները գրված են ցույց տրված էջերի վրա եղող նկարների տակ։*

539

ՃԱՇՈՑ

Բ. Կիւլէսէրեան, Ցուցակ Անկիւրիոյ, 159, սյուն. 791—792

Գրիչ՝ Վարդան
վայր՝ Անկիւրիոյ սուրբ
Հոգի եկեղեցի

ա

408բ *Ցայս հրաշափառ մեծի տանիս*
Քեզ երանի, որ հանդիպիս
Լուսափթիթ բուրաստանիս,
Հոգիաբուխ սրբոյ տառիս.
Երբ լի սրտաց ծունր կրկնես,
Սիրով հոգւոյդ յաստուած հայիս,
Ցայնժամ յիշեա դու զեղկելիս՝
*Զ*Վարդան *գծող գրիս,*
Զմեղաւք ծածկեալս ի մէջ տղմիս։

Գրեցաւ սուրբ գիրքս ձեռամբ Վարդան *անարժան աբեղայիս, ի թուաբերութիւն ՊՂԲ. (1443), ընդ հովանեաւ սուրբ եկեղեցոյս, որ Սուրբ հոգի կոչի, յիշատակ բարիսէր քահանային* Նիկալի, *և կողակցին իւրոյ* Մարիանէի, *և ծնաւղացն իւրեանց։ Եւ տացէ տէր աստուած զյաւիտենից հանգիստն և զանսպառ ուրախութիւնն, ամէն։*

Բ

202բ *Զքարոզ պատուիրանիդ կարդայ ի բեմն՝ առաջի ժողովրդեան, բարձր ձայնիւ և հառաչմամբ սրտիւ, և զիս զ*Վարդան *գրիչս յիշեա։*

Գ

276բ *Զգրող աստուածաշունչ տառիս՝ զ*Վարդան *աբեղայս, և զծնաւղսն իմ, և զամենայն արեան մերձաւորս իմ յիշեսջիք ի Քրիստոս աստուած։*

Դ

353ա *Երրորդ կիրակէն աշխարհամատրան է. առաւօտուն կարդա և զ*Վարդանս *յիշեա։*

540

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Զմմառ (Անտոնեան հաւաքածոյ) 95

Գրիչ՝ Գալուստ
վայր՝ Աղջոց վանք

... Գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թուականիս Հայոց ՊՂԲ. (1443), ի հայրապետութեան տեառն Կիրակոսի, *և ի թագաւորութեան վրաց* Վաղթանկին, *և ի ղանութեան* Ջահանշահին՝ *որդոյ* Յուսուփին, *ի գաւառս* Արարատեան, *ի ձորս* Քեղոյ, *ի վանքս* Աղջոց, *ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնիս, և սուրբ Կաթուղիկէիս, և սուրբ Ստեփանոս նահատակիս,*
235ա *|| և սուրբ Աչոյս, և Թրի սուրբ Նշանիս, և սուրբ Խաչիս, և Թեատ սուրբ Գրիգորիս, և այլ բազմահաւաք սրբոցս, որ աստ կան հաւաքեալ, ձեռամբ*

յոգնամեղ և անիմաստ գրչի Գալստի՝ անուամբ միայն աբեղայի և ոչ գործով։ Այլ և աղաչեմ զամենեսեան, որք հանդիպիք այս սուրբ Աւետարանիս տեսանելով կամ կարդալով կամ աւրինակելով, յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր զվերոգրեալս ի սմա և աստուած զձեզ յիշէ յիւր ողորմութիւնն ամէն, եղիցի, եղիցի։

Այլ մեք՝ Սամուէլ մահդասի և ամուսին իմ Փաշիկ, ստացաք զսուրբ Աւետարանս յիշատակ մեզ, և ծնաւղաց իմոց՝ հաւրն իմ Վարճամշին և մաւրն իմ Աւսախաթունին, և եղբաւրն իմ Մատուրին, և զաւակին իմոյ փոխեցելոյն ի Քրիստոս Մանուէլին, և այլ ամենայն մերձաւորաց։ Եւ տուաք զսուրբ Աւետարանս ի դուռն սուրբ ուխտին Վարդիկ հաւրն, յիշատակ մեզ և ծնողացն մերոց։ Եւ հաստատուն պահողք և խնամողք սորա պահէ Քրիստոս աստուած յամենայն փորձութենէ և իւր տեսլեանն առնէ արժանի։

235բ Եթէ որ հանել ջանա զսուրբ Աւետարանս ի դրանէ սուրբ ուխտին, կամ խլել, կամ ծախել, նայ հանէ զնա Քրիստոս աստուած յիւր տեսոյն և յիւր փառաց և յիւր ողորմութենէն, և յամենայն սրբոց նզովեալ լիցի։ Եւ սղալանաց և խոշորութեան գիս անմեղադիր լերուք, զի կարն մեր այս էր. աղաչեմ մի մեղադրեր։

541
ԺԱՄԱԳԻՐՔ ԵՒ ԽՈՐՀՐԴԱՏԵՏՐ

Երևան 2470

ա

Գրիչ՝ Ներսէս
վայր՝ Մեծոփայ վանք

160ա Արդ գրեցաւ սուրբ խորհրդամատոյցս պատարագի ի յերկիրս Քաջբերունեաց, ի սուրբ ուխտս Մեծոփայ վանք կոչեցեալ, ընդ հովանեաւ տիրամօր Սուրբ Աստուածածնիս, և սուրբ Յակոբայ հայրապետիս, և սուրբ վարդապետաց գերեզմանացս, ի թվականիս Հայոց ՊՂԲ. (1443), ձեռամբ անարժան և անպիտան և անիմաստ գրչի Ներսէս վարդապետի, առ ոտս տիեզերալոյս և քաջ բաբունապետի Թովմայ վարդապետի, ի խնդրոյ սրբամիտ և կուսակրաւն քահանային Մէլքիսեդի:

բ

Խմբագրող՝ Թովմայ Մեծոփեցի

Արդ, ես մեղապարտս ի ծնունդն եկեղեցոյ Թումայ պիտականուն վարդապետ, ի Քաջբերունեաց գաւառէ, ի սուրբ ուխտէն Մեծոբայ, ի
160բ կարգէ աշակերտաց մեծ վարդապետացն Սարգսի և Վարդանայ // և Գրիգորի Տաթեւացոյն, սրբագրեցի զգիրս հրեշտակաց աղոթից ինն ժամու, որ կատարի ի դէմ երրորդութեանն, ի փառս Քրիստոսի աստուծոյ մերոյ*։

* Ձեռագիրն ու հիշատակարաններն ընդօրինակված են ԺԷ. դարում։

542

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 4941

Գրիչ՝ Կարապետ

286ա Գրեցաւ սուրբ Աւետարանս թվականիս Հայոց ՊՂԲ. (1443)...

Արդ, ի վերջին աւուրս և երեկոյացեալ ժամանակիս, տեսեալ վսորա զմեծութիւնս երջանիկ ոմն և աստուածային ձրիւքն բարգաւաճեալ պատուական և նազելի հաւատարիմ և աստուածային աւրհնութեանց արժանաւոր խոջայ Մէլքոնն, և ցանկացաւ այսմ աստուածային և փարթամ գանձիս, և ստացաւ զսա յիշատակ բարի հոգոյ իւրոյ, և ծնողաց իւրոց՝ պարոն Ստեփանոսին, և մաւրն Բուղան-Խաթունին. և եղբաւրն իւր խոջայ Խուդայդատին, ողորմելի մահուամբ և երիտասարդ հասակաւ փոխեցաւ առ Քրիստոս և եղև սուգ անմխիթար ծնաւղին իւրոյ և այլ ամենայն ազգականացն։

Արդ, աղաչեմք զամենեսեան, որք հանդիպիք սմա տեսութեամբ կամ կարդալով և լսելով և կամ աւրինակ դնելով, յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր զվերջին ստացող սուրբ Աւետարանիս զխոջայ Մէլքոնն, և զծնաւղսն իւր զՍտեփանոս և զԲուղան, և զհանգուցեալ եղբարն զԽու-
286բ դա//դադն, և զմեծ պապն զՔրիստոսատուրն, և զՓաշամէլէք, և զայլ ամենայն ազգականսն՝ զկենդանիսն և զհանգուցեալսն ի Քրիստոս...

287ա Զձեզ աղաչեմ զամենեսեան
Որ հանդիպիք սմա տեսլամբ,
Զտէր սորա յիշել անուամբ
Յաղաւթս ձեր սուրբ մաքրական,
Զխոջայ Մէլքոնն՝ այր ցանկալի,
Եւ զծնօղքն իւր ընտրելի,
Որք են բարիք և գովելի,
Եւ ողորմածք յամենայնի,
Սոքա սիրեն զեկեղեցի,
Պատիւ առնեն քահանայի.
Վեհ մարգարէն մեծն Եսայի
Սոցա տացէ շատ երանի,
Թէ՝ Երանի որ ունիցի
Զաւակ ի Նոր եկեղեցի։
Ի գալստեան աւուր մեծի,
Յորժամ աշխարհս կատարի
Սոքա լսեն զերանելի
Զայն աւրհնութեան և զհրճուալի.
287բ Հանդերձ ծնօղաւքն իւ//րեանց բարի,
Ազգատոհմաւքն յամենայնի։
Յիշողքդ զնոսա մի[շտ] ի բարի.
Ասել Խուդայդատին տէր ողորմի,
Փոխարինացդ որ դուք ///

Միով բանիւ անձանձրալի.
Յանճար գանձուցն ձեղ բաշխի,
Յամենառատ պարգւատուի,
Նա և ինձ մեղապարտի
Գծագրող Կարապետի,
Որ սակաւ գիրս գրեցի,
Եւ ծնօղացն իմ ըստ մարմնի,
Ջնոսա յիշել ի յաղաւթի,
Ասել նոցա տէր ողորմի...

543
ՄԱՆՐՈՒՍՄՈՒՆՔ

Երուսաղէմ 3420

Գրիչ՝ Յոհանէս
վայր՝ Յովս գիւղ

440 ...Արդ, գրեցաւ եղանակաւոր տառս, որ կոչի Մանրուսումն ի գեղս, որ կոչի Յովս* ի դրան սուրբ երրորդութեանն և ի թվականութեան Հայկազան տոհմի ՊՂԲ. (1443), ձեռամբ անարհեստ և փծուն գրչի Յոհանէսի ///

544
ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 7734

Հետ. գնող՝ Թադէոս

355բ Արդ, ես յետինս ի յամենայնի՝ ստացող սուրբ Աւետարանիս Թադէոս. որ ի բազում ժամանակաց սայ ի ձեռս այլոց <էր> անկեալ էր ու մեր հայրական յիշատակ էր։ Մեք այլ զմեր հոգոյ բաժին զամէն խարջեցաք, զմեր հայրական յիշատակն՝ Աւետարանս առաք բազում աշխատութեան յիշատակ կրկին մեզ, և ծնողաց մերոց՝ հաւր իմոյ Կարապետին և մաւր իմ Թաւվերէժ-Մելիքին, և հաւրեղբաւրն Վարդանա, որ մականուն Ճաւիկ կոչեցեալ, և եղբաւրն Պալիկին, և հաւրնքուրոչ իմ Սուրաթին. և քուվերաց իմ Աղ- Մելիքին և Սաւա-Մելիքին և Ազիզ-Մելիքին, և կենակցին իմ Իկդիշին, և զաւակին իմ Առաֆելին, և դստերն իմ Բեկխաթունին, և հարսին իմ Թաւվերէժ-Մելիքին, և զաւակաց սորայ՝ Հայրապետին և Բէկլարին և Սուրաթ-խաթունին, և ամենայն արեան մերձաւորաց մերոց։ Եւ յիշողացդ և յիշելոցն առհասարակ ողորմեսցի տէր աստուած, ամէն։

Ընդ նմին յիշեցէք և զհայրազատ եղբայրն իմ Անոչ, որ փոխեցեալն է առ Քրիստոս։ Թվիս Հայոց ՊՂԳ. (1444)։

Աստուած ողորմի Գուզումին, որ բազում աշխատանք քաշեց հետ սուրբ Աւետարանիս։

* Ջնջված է, վերծանությունը կասկածելի է։

545

ԺԱՇՈՑ

Բ. Կիւլէսէրեան, Ցուցակ Անկիւրիոյ, 308, սյուն. 1296

Ստացող՝ Թովմա Մեծոփեցի
վայր՝ Մեծոփայ վանՐ

ա

479բ Արդ, յերեսս անկեալ պաղատիմ քրիստոսասէր քահանայիցդ և աստուածապատիւ պաշտաւնէիցդ, որք կարդայք կամ ընթեռնուք ի մեծի և ի հրաշափառ տաւնիս, յիշեսջիք ի սուրբ և ի մաքուր յաղօթս ձեր զստացաւղ աստուածային կտակիս՝ զմեզապարտս ի մանկունս եկեղեցւոյ՝ զառաջնորդս սուտ՝ աստուածաբնակ անապատիս Աստուածածնի, որ այժմ Մեծոփայ վանք վերաձայնի՝ զվարդապետս Թովմա*, և զորդեակս իմ զՅովհաննէս եպիսկոպոս, և զաստուածապաշտ ծնաւղքն մեր՝ զՍտեփաննոս և զՍիմէոն քահանայն, և զամենայն արեան մերձաւորսն մեր, և աստուած-ողորմի ասացէք մեզ, և Քրիստոս աստուած ձեզ ողորմեսցի և տացէ ձեզ թողութիւն մեղաց և քաւութիւն յանցանաց, ամէն։

բ

619բ Քրիստոս, որդի աստուծոյ, անարատ ծնողի քո բարեխաւսութեամբ և ամենայն ընտրելոցն քոց, զցաւղ շնորհեաց ողորմութեան քոյ ցաւղեա ի յոգի և մարմին ստացողի գրոցս՝ Յովհաննէս արհեպիսկոպոսին, և ծնողաց նորին՝ Սիմէոն քահանային և Մերեքին:

546

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԿԱԹՈՂԻԿԵԱՑ ԹՂԹՈՑՆ ՍԱՐԳՍԻ ՇՆՈՐՀԱԼՒՈՅ

Երևան 6120

ա

Ոմն՝ Ովհաննէս

120ա Զաղքատս կրկին կենօք զՈհաննէս սպասաւոր բանի չաղօթս յիշել աղաչեմ։

բ

Վերջին ստացող՝ Թովմա Մեծոփեցի

120բ Ընդ առաջին աշխատողացն և զվերջին ստացողս զպիտականուն վարդապետս Թովմա աղաչեմ յիշել ի տէր հանդերձ ծնողաւք կրկնակի, և ամենայն արեան մերձաւորաւք, և Քրիստոս որդին աստուծոյ զձեզ յիշէ իւր միւս անգամ գալըստեանն, ամէն։

* Թովմա Մեծոփեցին վախճանվել է 1446 թվականին, ուստի նրա այս և հաջորդ հիշատակարանները գրված պետք է լինեն ամենաուշը այդ թվականին։

547

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

Երևան 744

Գրիչ՝ Մկրտիչ վարդապետ
վայր՝ Մեծոփայ վանք

ա

Արդ՝ ես ունայնս ի բարեաց և լցեալս ի չարեաց Մկրտիչ սուտա-
256ա //նուն վարդապետս ցանկացեալ եղէ աստուածային գանձիս և անգին մարգարտիս, եւ մեծաւ տենչմամբ և եռափափակ սիրով խնդրեցի ի վեհագոյն պետէն իմմէ և ի րաբունապետէն Թումայի, որ փայլէ ի յաւուրս մեր իբրև արեգակն ի մէջաւրէի յազգս Հայոց, ի յերկիրս Քաջբերունի՝ ի հրաշափառ սուրբ ուխտս Մեծոփայ: Որ և սա նորոգեաց ղաղօթնիս, որ էր ծեքեալ և եղծեալ ի սղալագիր գրչաց և անմիտ արանց, զոր հոգ յանձին տարեալ ըստ ըրում իմաստութեամբ և տւեալ շնորհացն և յաւժընդակութեամբ հոգւոյն սրբոյն կատարեաց՝ զսղալն ուղղելով և զաւելորդն բառնալով և զպակասն լնլով. և եթող գանձ անկողոպտելի և յիշատակ բարի ի սուրբ եկեղեցի, յորոյ յիշատակն աւրհնութեամբ եղիցի։
257ա Զոր և ես ան//պիտանս բազում անգամ աղաչեցի, զի մատամբ իւրով գրեսցէ։ Եւ վասն բնածին բարուցն իւր, զոր պարգևեալ էր հոգին աստուած, ձեռն ի գործ արկեալ և վասն անկ յարմար նիւթոյն ոչ յաջողեցաւ՝ ետ գրել ձեռնասուն աշակերտին իւրոյ՝ հոմանուն Թումայի*:

Բ

27ա Քրիստոս աստուած... ողորմեա ստացողի սուրբ գրոցս՝ Յովհաննէս արհեպիսկոպոսի, և ծնաւղաց իւրոց՝ հանգուցելոցն ի Քրիստոս Սիմէոն քահանային և Մերեթին, և ամենայն արեան մերձաւորաց իւրոց, ամէն։

Այլ և երջանիկ հաւրս մերոյ՝ Թովմա վարգապետին, և եղբարց իւրոց պարոն Դօրգի-Մելիքին, և Յովհաննէս քահանային, Յովանիսին, Ռստակիսին, Ամիր-Մելիքին և Սօլթանշին, և աստուած ձեզ**:

548

ՃԱՇՈՑ

Ղ. Ալիշան «Հայապատում», Բ, էջ 575*

Գրիչ՝ Մինաս
վայր՝ Արապկերոյ երկիր, Փրկչի վանք

Որք աստուծոյ և աստուածայնոցն են ցանկացողք և հետևողք, և յառ ի նմանէ աստուածաբաշխ իմաստիցն ճաշակեալք, յամենայն աշխար-

* Ձեռագիրը ժողովածու է, ընդօրինակված 1638 թվականին, Յովհաննէս քահանայի կողմից։ Նա, բարեբախտաբար, մեջ է բերել նաև նախագաղափար օրինակի այս հիշատակարանը, որն անթվական է, բայց գրված է Թովմա Մեծոփեցու կենդանության օրոք, ուստի 1446 թվականից առաջ։

** Կան ևս 3 փոքր հիշատակագրություններ։

հազբօս խաբէապատիր հոգոց բարեաւ մնալ ասացեալք. որպէս և ամենայն դասք սրբազանիցն ընտրեալք սուրբք, որք զաշխարհ և զամենայն ինչ որ յաշխարհիս առ ոչինչ համարեցան յաչս իւրեանց, այլ միշտ զվերինն խորհելով՝ ուր Քրիստոս նստի ընդ աջմէ հօր... Որոց և նմանող, ընթացող և հետևւող, տինա յաւէտ մի ի նոցանէ տեսանեմք այսաւր զպատուեալս յաստուածայինսն գերալրապէս և ի մարդկայինս արժանապէս՝ զխակապէս հետևողս աստուծոյ և աստուածայնոցն, զառաւելեալս յամենայն առաքինական և ի սրբազնական վարս, վեհագոյն գտեալ ամենայն համացեղից եղբարց՝ տէր Կարապետ կաթողիկոս ամենայն Հայոց։ Որ և փառաց արժանաւոր գտեալ և անուն բարի ստացեալ և գործս հրաշազանս կատարեալ, որով աստուած հայր փառաւորեալ, և զթագն արքայական սուրբ արփիաւորչին մերոյ ի գլուխ եդեալ և հրաշալի պատուով պսակեալ, և յաջորդ սուրբ Լուսաւորչին յաթոռ հաստատեալ, և վերստին կրկին նորոգեալ զաթոռ մայրաքաղաքիս Կիլիկոյ. և զհետ հետոց նախնեացն ընթացեալ, մաքրազարդ այցելուս և պատրիարք առաքելաշնորհ սուրբ աթոռոյս, հաստատեալ ի յաստուածաբնակ սուրբ ուխտս տէր Պաւղոսի, որ կայ ի հարաւակողմն քաղաքիս Սսոյ, ընդ հովանեաւ Վանկոյ սուրբ Նշանիս, և սուրբ աջոյն Գրիգորի մեր լուսաւորչին, և մաւրն տիրամաւր Աստուածածնին՝ Աննայի, յորոյ անուն կառուցեալ կայ եկեղեցի։ Զոր նախնեացն հետևող գտեալ մեծ պատրիարք տէր Կարապետ, հանճարեղ և կորովամիտ, քաջ հռետոր և վարդապետ աստուածաբան, անտարակոյս գիտող և խոհեմ, մեկնաւղ հին և նոր աստուածաշունչ կտակարանաց, մանաւանդ առնող և ուսուցանող, տեառն իւրում նմանելով և զարծաթն ի հոգևոր սեղանս արկանելով։ Սա աստուածարեալ այրս՝ տէր Կարապետ կաթողիկոս՝ ի վերայ իւր անբաւ բարեացն և անմոռանալի յիշատակացն, մանաւանդ տանն աստուծոյ և նորին սպասուցն զարդարմանց, ստացաւ զսուրբ մատեանս աստուածային, որ Տարեգիրք կոչի յիշատակ իւր, և ծնողաց իւրոց, և եղբօրն պարոն Առաքելին, և եղբաւրորդւոյն տէր Գրիգորին, և ամենայն արեան մերձաւորաց իւրոց։

Արդ, այս երջանիկ հայրապետս տէր Կարապետ կաթողիկոս՝ եկեալ ի Թօխաթոյ և վերստին հաստատեաց զսուրբ աթոռս Լուսաւորչին ի մայրաքաղաքս Կիլիկիոյ, զոր Ե (5) ամ խափանեալ մնաց վասն անյայտ լինելոյ սուրբ Աջին մերոյ լուսաւորչին. և յետոյ գտեալ նորոգեաց զսուրբ աթոռս. և ելեալ գնաց յԵրուսաղէմ, և երկրպագեաց սուրբ տեղեաց տնօրինականացն Քրիստոսի, և տեսեալ զամենայն պակասութիւն Հայոց վանացն սրբոյն Յակոբայ, զի յայնմ ժամանակի եկեղեցին Հայոց սուրբ Յակոբ ի ներքև պարտուց անկեալ կայր, և խաչ և աւետարան և շուրջառ ի ձեռս այլազգեաց յաւանդ կային։ Եւ անտի ելեալ տէր Կարապետ կաթողիկոսն գնացեալ էջ յԵգիպտոս՝ առ սուլտան Տահիրն, և մեծարեալ պատուեցաւ ի նմանէ. և առեալ խիլայս մեծագինս և պարգևս մեծամեծս, որպէս օրէն է թագաւորաց՝ տալ պարգևս մեծամեծաց ըստ արժանեացն։ Եւ եկեալ կրկին յԵրուսաղէմ, և ազատեաց զեկեղեցին ի պարտուց, և զսրբութիւնսն ի յանաւրինաց։ Եւ անտի եկեալ սեփականեաց զսուրբ աթոռս Կիլիկեցւոց. ի սուրբ ուխտս տէր Պաւղոսի, զոր տէր աստուած վայելել տացէ նմա զաթոռ և զաստուածաշունչ գիրքս, և անջինջ յիշատակ պահեսցէ նմա, և

ծնողաց իւրոց, և եղբարցն պարոն Առաֆելին, և եղբաւրորդոյն տէր Գրիգորին, ամէն։

Արդ, գրեցաւ սուրբ մատեանս աստուածային ձեռամբ գրչի Մինաս սարկաւագի, ի յերկիրն Արապկերոյ, ի մեծ հռչակաւոր ուխտն Փրկչին, զոր տէր ի կերպարանս երևեալ եղին եղջեներաւորի Ապլակիդոսի, և խաչ սառնանման ի յեղջիւրսն. և ելեալ ձայն ի խաչէն առ Ապլակիտոս և ասէ. Զի հալածես զիս։ Եւ նա ի տեսլէնէն զարհուրեալ դարձաւ ի տուն իւր, հաւատաց ի Քրիստոս, և մկրտեցաւ ամենայն տամբ իւրով, և անուանեցաւ Ստաթէոս, և շինեաց զտեղին վանս հռչակաւորս և անուանեաց զտեղին Փրկչին վանք։ Զոր յանգ ելեալ աւարտեցաւ սուրբ գիրքս ձեռամբ յոգնամեղ և տարտամ ոգւոյ Մինաս սարկաւագի ի թըւականութեան հայկազեան տումարի ՊՂԵ. (1446) ամի, ի հայրապետութեանն Կիլիկեցւոց տէր Կարապետի, և ի թագաւորութեանն Եգիպտոսի սոլթան Տաճիրի՝ ազգին մահմեդականի...

Այլ և յիշեսջիք ի Քրիստոս զՄինաս սարկաւագ գծող գրոցս, և զծնաւղըսն իւր զՍուլտան և զԽեր-Խաթուն. և զեղբարսն զՆուրադին. և զՅովանէս, զՅոհանէս, և զՇահիարն, և զքոյրն Թանկազիզ, և զամենայն արեան մերձաւորսն, ամէն։

Արդ, ես Գրիգոր եպիսկոպոս Հասընֆէֆոյ ետու գրել զգիրքս քըւերորդւոյն իմոյ Մինաս սարկաւագին, և ծաղկեցի և կապեցի ձեռամբ իմով. և ետու տէր Կարապետ կաթողիկոսին*։

549
ՄԱՇՏՈՑ

Կոպենհագեն, Ֆ. Մակլեր, Ցուցակ, 87, էջ 178

Գրիչ՝ Առաֆել

187բ ...Արդ, գրեցաւ հայր Մաշթ[ոց]ս ձեռամբ յոգնամեղ և անար[հ]եստ գրչի Առաֆելի անուն իրիցու։ Ի թվ. ՊՂԵ. (1446), ի խնդրո Բանարգէս քահանային, որ և ստացաւ ի հալալ արդեանց իւրոց։

550
ՃԱՇՈՑ

Բ. Կիւլէսէրեան, Ցուցակ Անկիւրիոյ, 164, սյուն. 821—822

Ա մասի գրիչ՝ Թորոս Երուսաղէմացի
վայր՝ Նիկիտայ

ա

296ա Ո՞վ պատուական քահանայք և քրիստոսասէր ժողովուրդք, որ յսող լինիք և ընթերցող աստուածաշունչ տառիս, յերեսս անկեալ աղաչեմ զձեզ

---

* Այս հիշատակարանը քաղված է Զմմառի վանքի մի ձեռագրից (Անտոնյան հավաքածու № 6), որն այժմ բացակայում է։ Վանքի արխիվում (Անտոնյան դիվան, տուփ 168) պահվում է ձեռագրի նկարագրությունը, որ կատարել է Հ. Բ. Զատոյանը։ Այդ նկարագրությունից ենք քաղում հիշատակարանի վերջին 3 տարրերությունները, ինչպես նաև սրբագրում ենք Ալիշանի հրատարակությունը։ Նույն այս հիշատակարանի հապճեպ կատարված համառոտությունը, քաղելով Մ. Տեր-Մովսիսյանի ձեռագիր Ցուցակից, տպագրել ենք սույն ժողովածուի Ա. մասում (էջ 603. հիշատակարան № 679)։

յիշել միով տէր-ողորմայիւ զմեղաւք մեռեալ ոգիս և զանարժանս Թորոս սուտանուն եպիսկոպոս Երուսաղէմացիս, և զծնողսն իմ՝ զհայրն իմ Արռաճամ, և զհաւրաքեռն իմ Խէրխաթուն, և զամենայն արեան մերձաւորս իմ։ Նա և զստացող գրոցս զՍտեփաննոս պատուելի սրբասնեալ քահանայն, և զծնողսն իւր, և զամենայն ազգատոհմն իւր, որ ետ զայսչափ տետրերս գրել մեզ աստուածապահ քաղաքս Նիկիտայ։ Եւ աստուած, որ առատն է և ողորմած ձեզ՝ յիշողացդ և մեզ՝ յիշելոցս առհասարակ ողորմեսցի յիւր միւսանգամ գալստեանն, ամէն։

Ի թուիս ՊՂԶ. (1447), մայիս ժէ. (17)։

Բ

372բ Զայս հրաշափառ մեծ սպասեքիս
Եւ լուսաւոր մեծ հանգիսիս,
Թէ երանի, որ հանդիպիս
Այս գեղազարդ բուրաստանիս՝
Աստուածաշունչ սրբոյ տառիս,
Հոգւով յիշեա դու զնզկելիս,
Մըտաւք ասա զտէր-ողորմիս՝
ԶԹորոս գըծող այսըմ տառիս,
Եւ զծընաւղսն իմ, և զնախնիս,
Եւ ստացողի սուրբ մատենիս՝
Ստեփաննոսի քահանայիս,
Զի և դու յիշեալ լինիս
Ի յաւպագայսն և յապառնիս՝
Զերանաւէտ ձայնն լըսես
'Ի արքայութեան ժառանգ լինիս, ամէն։

Գ

462ա Զաշխատող այս մատենիս զԹորոս բազմամեղ եպիսկոպոս Երուսաղէմացիս և զծնողսն իմ, նա և զստացող զՍտեփաննոս քահանայն և զծնողսն իւր աղաչեմ յիշել*։

551

ԳԱՆՁԱՐԱՆ

Բ. Կիւլէսէրեան, Ցուցակ Անկիւրիոյ 316, սյուն. 1332

539ա ...Ի յուլթ Ճ. և Ղ. և Զ. Թուականութեանս Հայոց (1447) գրեցաւ սա։ Աղաչեմ յիշել ի բարի զեղկելի գծողիկս, և աստուած յիշողացդ ողորմեսցի, ամէն։

Յիշատակ է սուրբ գանձս ի սուրբ Քառասու[ն]ք յեկեղեցոյս. յիշատակ է Համաւրէն ժողովրդեան։

* Նոր բան չավելացնող հիշատակագրություններ կան նաև ձեռագրի մի շարք այլ էջերում։

552

ՃԱՇՈՑ

Դիւան Անտոնեան վանուց, տուփ 168

Վաճառող՝ Ստեփանոս Սքցի
վայր՝ Անկուրիոյ

... Ընդ որում ցանկալի և պատուական, դիւրամիտ և հեզահոգի այրս այս պարոն Աստուածատուրն եռափափաք սիրով գնեաց զմատեանս աստուածային, որ Տարեգիրք կոչի ԻԸ. (28) ֆլի. (ֆլորի), եդ գանձ անկողոպտելի և յիշատակ անջնջելի ի սուրբ կաթուղիկէ և առաքելական եկեղեցի սուրբ Քառասունք, յիշատակ իւր և ծնողաց իւրոց։ Ո՛վ սուրբ հարք և եղբարք, յիշեսջիք ի մաքրափայլ աղաւթս ձեր զբարեմիտ զպարոն Աստուածատուրն, և զհանգուցեալ ծերունի հայրն իւր Սիմէովն զմականուն Սաքըլմիշն, և զմայրն իւր զՃիճան-Մէլիքն, զհաւրքուրն իւր զԿիրախա[թ]ունն, զքոյրն իւր զՍառա-խաթունն, զեղբայրն իւր զպարոն Գրիգորն և զԱւժիտն, և զքոյրն իւր Մեծխաթուն, յիշեսջիք և զկենակիցն իմ զխասերն, զդուստր իւր զՔամալ-խաթուն, զորդիքն իւր զԿեցունն և զԱսլանն, և զամենայն արեան մերձաւորքն իւր։ Քրիստոս որդին աստուծոյ, որ առատն է ի տուրս պարգևեացն փոխանակ սորա երկնից սուրբ արքայութեան անթառամ պսակին, անտրտում ուրախութեան, երանաւէտ ձայնին արժանի արասցէ զպարոն Աստուածատուրն, և զծնօղս իւր, և զամենայն արեան մերձաւորս իւր, լսել տա, որ ասէ Ծառայ բարի և հաւատարիմ, որով ի սակաւուտ հաւատարիմ եղեր՝ ի վերա բազմաց կացուցի զքեզ, և թէ Եկայք աւրհնեալք հաւր իմոյ, ժառանգեցէք պատրաստեալ ձեզ արքայութիւնն։

Այլ և սպասաւորք և ընթերցողք ամենայն աստուածաշունչ սուրբ գրոց, որ կայք ի սպասաւորութիւն սուրբ Քառասնիցդ՝ խնամս տանելով և հեզաքարձութեամբ, դաստառակով ձեռս արկանելով, ընթերցիք և զփոխարէնն խնամարկութեանն ընկալցիք յամենառատ պարգևողէն զերկնային սուրբ պսակն, զոր պատրաստեալ է սրբոց իւրոց։ Եւ թէ ոք յանդըգնեսցի աներկեղաբար ընդ վայր ձեռս արկցէ, կամ ի ձեռս անմիտ տղայոց տացէ, զնորին հակառակն ընկալցի։ Եւ մի ոք յեղբարց պարոն Աստուածատուրին, կամ ի քեռց, կամ յորդոց, կամ ի թոռանց, կամ յազգականաց մի իշխեսցէ տիրել՝ վաճառելով, կամ գրավկանելով, կամ ումեմն բաշխելով, և մի ոք յեպիսկոպոսաց, կամ ի քահանայից, և այնպէս ի միտ ածողքն, և խորհրդաւորքն ի սրբոց հայրապետացն՝ յառաքելոցն և ի մարգարէից պատիժս կրեսցէ, ընդ յանիծիւք և ի ներքոյ բանադրանաց եղիցի մինչև յետս դարձուցէ, ապա զարծակումն առցէ։

Ես Անկուրիացի Աստուածատուրս Սաքըլմիշի որդին, որ գնեցի զտարեգիրքս ի Պուրսա ի Ստեփանոս իրիցէ, ի Վարդան իրիցու փեսայէն, ԻԸ. (28) ֆլի. (ֆլորի), և տուի յԱնկուրիա՝ ի սուրբ Քառասունք, ի յիշատակ ինձ, և ծնողաց իմոց, և ամենայն արեան մերձաւորաց իմոց։

Գրեցաւ յիշատակարանս ի թվականութեանս Հայոց ՊՂՁ. (1447), ի յուլիս ԻԸ. (28), ի ժամանակս քաջ հովապետին մերոյ տէր Յովակիմայ, որ է այսաւր վերատեսուչ նահանգիս Պու[ր]սայու և Կոստանդինուպոլսի

և սահմանեալ վիճակիս իւրոյ, և է այր իմաստուն և հանճարեղ, քննող և պատմող հին և նոր կտակարանացն ամենայն աստուածաշունչ սուրբ գրոց, որ և տէր աստուած բարի հովիւ պահեսցէ զսա ի վերայ վիճակին իւրոյ, տեսուչ և խրատատու մինչև ի կէտ կոչման իւրոյ. և յետ աստեացըս ելանելոյ ընդ սրբոց հայրապետացն դասակից, մասնակից և պսա[կա]կից արասցէ։

Արդ, աղաչեմ զամենեսեան որք հանդիպիք սմա կարդալով կամ աւրինակելով, յիշեսջիք ի մաքրափայլ աղաւթս ձեր զվերոյգրեալսն զպարոն Աստուածատուրն, և զծնաւղսն իւր, և զամենայն արեան մերձաւորս իւր։ Յիշեսջիք և զիս՝ զանարժանս և զանպիտանս և զմեղաւք լցեալ գրիս զՍտեփանոս էրէց Սըսցիս, որ զգիրքս ծախեցի և զյիշատակարանս գրեցի, յիշեսջիք զհայրն իմ՝ զհանգուցեալն առ Քրիստոս զԹորոս քահանայն, և զմայրն իմ Աննա, և Քրիստոս յիշողացդ և յիշեցելոցդ ողորմեսցի յիւր միւսանգամ գալստեանն, ամէն։

Յիշել աղաչեմ զԿիրակոս պատուելի քահանայն՝ ղաւաքերէցն Անկուրիոյ՝ զհովող սուրբ Քառասնից եկեղեցոյս, և զհայրն իւր զԱստուածատուր քահանայն, և զեղբայրն զմղտեցի Մարկոսն, և զորդին իւր զՍարգիս սարկաւագն, և զամենայն արեան մերձաւորս իւր, և Քրիստոս աստուած զձեզ յիշէ յիւր սուրբ արքայութեանն, ամէն։

553

ՅԱՅՍՄԱՒՈՒՐՔ

(Տէր Կիրակոսի խմբագրությամբ)

Երուսաղէմ 1822

Կազմող՝ Յոհանէս

Կազմեցաւ Այսմաւուրքս [լե]առնակողման վանացն և Յովհաննու Մկրտչին, ձեռամբ Յոհանէս սուտ անուամբ աբեղայի, ի թվ. ՊՂԷ. (1448)։

Արդ, աղաչեմ զամենեսեան որք հանդիպիք սմա յիշեցէք ի Քրիստոս զՅոհանէս աբ[եղայ] և զԿիրակոս միայնակեաց, և զտրապիզոնցի մայրն, որ աւգնական եղան, և աստուած զձեզ յիշէ յիւր արքայութիւնն, ամէն։

554

ԼՈՒԾՄՈՒՆՔ ԱՐՏԱՔՆՈՅ ԳՐԻԳՈՐԻ ՏԱԹԵՒԱՑՒՈՅ

Երուսաղէմ 1584

Գրիչ՝ Յոհաննէս

Վայր՝ Կաֆա

151բ Ի թուականութեանս Հայոց ութհարիւրերորդի յիսներորդի քառասներորդի եաւթներորդի (1448), ի հայրապետութեան տեառն Գրիգորի, զոր նոր եբեաւ արեգակն յԱրևելս, որ զխախտեալ աթոռն և պսակեալն մայր եկեղեցոյն սուրբ Էջմիածինն վերըստին հաստատեաց ի վերին խնամոցն, եւ յառաջին պատրիարգ նստաւ ի Վաղարշապատ՝ կաթողիկոս ամենայն Հայոց, և եպիսկոպոսութեանն տէր Մաղաքիայի, և ի աթոռակալութեանն տէր Թումա բաբունապետի, և ի նւիրակութեանն տէր Մարտիրոսի և Ստեփանոս կրօնաւորին...

Արդ, դրեցաւ սա ի յաշխարհս Հոնաց, ի մայրաքաղաքս ի Կաֆայս.
ընդ հովանեաւ սրբոյ երրորդութեանն, և ի առ ոտս սրբոյն Մինասայ
արագահասին, որ ետ կարողութիւն տկարիս և անմար գրչիս ի հասանել
152ա ի գրաւ Լուծմանցս արտաքին իմաստից, զոր բազում ջանիւ և աշխա-
տութեամբ բացատրեալ ի վարժումն մանկանց եկեղեցոյ մեծ րաբունա-
պետին և կրկին լուսաւորչին Հայոց Գրիգորի հռետորի, ձեռամբ Յոհան-
նէս կրաւնաւորի նորուսումն գրչի, զոր ետ ինձ գրել հեզահոգի և սրբասէր
Կիւրեղ գրոց աշակերտն, ի վայելումն իւր, և յիշատակ հոգոյ իւրում և
համշիրակ եղբաւրն իմոյ Գրիգոր գրոց աշակերտի, և ամենայն արեան
մերձաւորաց մերոց։
Նաև զվարժապետն իմ զԹումայ րաբունապետն, որ բազում ջանիւ
աշխատեցաւ ընդ մեզ և զաւրինակս շնորհեաց, աղաչեմ յիշել ի տէր
սրտի մտաւք։ Եւ զիս՝ ծովացեալս մեղօք և ղոչս արժանս յիշմամբ
Կիւրեղ կարաւտս բանի, որ հոգով բաղձանաւք սիրեցի և ետու գրել զի-
մաստքս վարժապետաց ի բսբաղումն ինձ և ի վայելս բանասիրաց ան-
ձանց* և ի պատճառս յիշման մեղուցելոյս միով տէր ողորմայիւ։ Նաև
մեր ծնողացն թողութիւն յանցանաց հայցել, և զերնխաւոր զեղբայրն իմ
զՅոհաննէս գրոց աշակերտն, եւ զիս զՅոհաննէս գծողս աղաչեմ յիշել ի
տէր։ Նա, որ առատն է ի տուրս ձեզ՝ յիշողացդ և մեզ՝ յիշեցելոցս, առ-
հասարակ, ողորմեսցի, ամէն Ռ. ամէն**։

555
ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Յ. Քոսեան, Ցուցակ Արձնեան վարժարանի, ՀԱ, 1961, սյուն. 115

Ստացող՝ Թուխան

90բ Զվերջին ստացող սուրբ Աւետարանիս զԹուխան և զիւր որդիքն՝
զԱնդրիաս էրէցն, զԳոռւզն, զՍլեման, զՏօնապետն, զԱռաֆելն, և զկե-
նակիցն իւր զՌումէն, և զայլ արեան մերձաւորք յիշեցէք ի Քրիստոս, որ
ստաց[ա] ի հալալ արդեանց իմոց, ի յիշատակ ինձ և ծնաւղաց իմոց։ Ի
թվին Հայոց ՊՂէ. (1448)։ Որ կարդայք յիշեցէք ի Քրիստոս և աստուած
զձեզ յիշէ, ամէն։

556
ՄԱՇՏՈՑ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արմաշ 207, Յ. Թոփճեան, Ցուցակ, էջ 397

Գրիչ՝ Ստեփաննոս երէց Սրսցի
վայր՝ Պուրսա

175բ Փառք ... գրեցաւ Գիրք ձեռնադրութեանս ի քաղաքիս Պուրսա կոչի-
ցեալ, ի թվ. Հայոց ՊՂԸ. (1449), ի մարտի ԺԹ. (19), ի խնդրոյ սրբա-

---

* Մի տող քերված է։

** Այս հիշատակարանից երեք տող, քաղելով Մ. Տեր-Մովսիսյանի Ցուցակից, հրատարա-
կել ենք սույն ժողովածուի Ա. մասում (էջ 621, հիշատակարան № 73)։

սընեալ և պատուական... համշիրակ եղբաւր մերոյ առաքելաշնորհ եպիսկոպոսին տէր Մելքիսէթի, ի վայելումն... անձին իւրոյ և ի յիշատակ իւր և ծնողաց իւրոց։ Ընդ նմին յիշեսջիք և զիս... զետինս ի գրչաց... զՍտեփաննոս երէց Սըսցիս, և զպատուական հայրն իմ զԹորոս քահանա... Աղալանաց և անարհեստութեան գրիս անմեղադիր կացիք, զի կար մեր այսչափ է և ոչ այլ աւելի։

557
ԳԱՆՁԱՐԱՆ

Երուսաղէմ 2149

Գրիչ՝ Թադէոս
վայր՝ Երուսաղէմ

527 Փառք ամենասուրբ երրորդութեանն՝ Հաւր և որդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ,
որ ետ կարողութիւն տկար անձին Թադէոսի հասանել յաւարտ սորին.
յամի ՊՂԸ. (1449) թվականիս միրում և փետրվար ԺԸ. (18)։ Եւ գրեցաւ
սայ ձեռամբ Թադէոս կրաւնաւորի, որ մեծաւ տաժանմամբ և եռատարափ
յաւժարութեամբ գծագրեցի զմարգարտաշար բանս իմաստուն... Եւ արդ
գրեցաւ սայ ի սուրբ աստուածակոխ քաղաքս յԵրուսաղէմ, ի վանս ընդ
հովանեաւ սուրբ Փրկչիս։ Արդ, աղաչեմ զամենեսեան, որք հանդիպիք
528 սմա տեսութեամբ կամ աւրինակե//լով, կամ այլ ինչ աւգտութեամբ
իւիք, յիշեցէք ի միտս բարիս զԹադէոս գրծողս, և զծնաւղսն, և զեղբարսըն, այլև զհոգևոր եղբայրն մեր զՅովհաննէս կրաւնաւոր և սրբամիտ
քահանայ, որ աշխատեցաւ և կազմեաց զգիրքս...

558
ՃԱՇՈՑ

Երուսաղէմ 3230

ա

Գրիչ՝ Գրիգոր
վայր՝ էջմիածին-Բիւրական

Արդ, գրեցաւ սա ի գաւառս Այրարատեան, սկսումն սորա՝ ի սուրբ
914 էջմիածինն, և կատարումն սորա ի Բիւ//րական, ընդ հովանեաւ սրբոյն
Յովհաննու Մկրտչի, ձեռամբ ամենամեղ և թարմատար գրչի Գրիգորի, ի
թվականութեանս Հայոց մեծին ՊՂԹ. (1450) ամի. վասն խնդրո վերոգրեալ գովելի և պարծանաց եղբօր մերո Դանիէլի, զի ստացաւ զսա ի յարդար արդեանց իւրոց, ի վայելումն անձին իւր, և յիշատակ ամենայն արիանառու մերձաւորաց իւրոց՝ հօրն Կարապետ քահանային, և մաւրն Համաւորին, և եղբարցն Առիստակի, Վրդանիսի, Յուսկանն, Գրիգորիսի, Ներսիսի, Սանակայ, Յակոբին, Աբրահամուն. Մելիտոնին, և քեռն մեր Սադաղին, և ծնօղաց նորին՝ հօրն Սամուէլին և մաւրն Մինախաթունին. և որդոց նորին Մելիտոնին և Սարխոշին, և հոգևոր որդոց մերո Տիրատուր աբեղայի և Ներսէս աբեղայի, և բազմերախտ վարպետին՝ Երեմիայի ճգնազգեաց կրաւնաւորի, և Յովանէս աբեղայի, և հաւրեղբարցն Ամիրա-

թին և Գուլիաթին, և որդւոց նոցին Հէրադեղին և Ամրիաթին, և այլ երախ-
[տ]աւորացն՝ Ամիրին, և ամենայն արեան մերձաւորացն՝ կենդանեաց և
հանգուցելոցն*։

Արդ, աղաչեմ զամենեսեան զհանդիպողքդ այսմ աստուածաշունչ
տառիս յիշել սրտի մտաւք զվերոգրեալսդ, և ուղիղ մտօք աստուած-
ողորմի ասել և աղօթիւք մեղաց թողութիւն խնդրել ի Քրիստոսէ աստու-
ծոյ մերոյ։ Ընդ նոսին և մեզ, ծնողաց մերոց և երախտաւորացն՝ կենդա-
նեաց և հանգուցելոցն ի Քրիստոս։ Սնուցողին իմո տէր Ստէփանոսի
աթոռակալի սուրբ առաքելոյն Բարդուղիմէոսի, հօրն իմ Զարէասի, և
մօրն իմ Վարդէտիկնա, և ուսուցչին իմո Յովանէս կուսակրօն աբեղայի՝
915 մականուն Զորիկ կոչեցեալ, և // ամենեցուն որք հոգաբարձութեամբ
խնամք տարան մեզ և խրատեցին ի բարիս, ողորմութիւնն պարգևեսցէ
Քրիստոս աստուած ի միւսանգամ գալստեանն իւրում աղօթիւք ամենայն
սրբոց և խնդրուածովք ձեր։ Նա և յիշեցէք զյիշման արժանի զեղբայրս
իմ ըստ հոգո զքաջ քարտուղարս զՅովանէս սրբասէր աբեղայս, ծնաւ-
ղաւք իւրով և ամենայն արեան մերձաւորօքն, և զհոգևոր մայրն մեր՝
զԳուլշար, որ սպասաւորէր մեզ ի պէտս մարմնականս, զոր տէր աս-
տուած յետ աստեացս ելանելո վանաց և անսպառ բարութիւնսն տացէ
յիշողացդ և յիշեցելոցս, առհասարակ, կարդացողացդ և լսողացդ, ամէն։

Արդ և ինձ՝ անարժան ծառայի փցուն և անարհեստ, սղալ և տարտամ
գրչի Գրիգորի տառապեալ ծերունո մասն ընդ ձեզ լիցի ի տէր, զի տկար
անձամբ և հեծեծանօք սրտի գրեցի զսա ի դառն և ի պատուհասալից ժա-
մանակիս, զի վասն բազում մեղաց իմոց երեք ամ տարաժամ մահ
եղև ի գաւառս Այրարատո, և ողբով և կոծով լի էր ամենայն երկիր և ամե-
նայն մարդ, և ոչ ոք էր, որ հոգայր զմարմնականն և մնայրին մահու։
Բազում տունք անմարդաբնակ եղեն, և բազումք ապուշ մնացեալ լալով
ան[ց]ուցանէին զաւուրս իւրեանց, և բազումք յուսահատեալք անգործ
մնային։ Եւ մեք յերկեղէ ի դողման կայեաք տարտամ և տխուր կենօք,
պանդուխտ և աւտար յայլ և յայլ տեղիս շրջէաք, վասն որո եկեալ դա-
դարեցաք ի Բիւրական, ընդ հովանեաւ սրբոյն Յովհաննու Մկրտչի, և
սպասաւորաց սորա սրբասնեալ քահանայից՝ Ստեփանոս աւագերիցուն, և
Մարտիրոս իրիցուն, և Մկրտիչ իրիցուն, զոր տէր աստուած ընդ սուրբ
քահանայիցն դասակից և պսակակից արասցէ իւրեանց ծնաւղօքն և
ամենայն արեան մերձաւորաւք, ամէն։

Նա և զպարոն Բաբաջանն աւրհնեսցէ Քրիստոս աստուած և զկենա-
կից նորա զԹամարն, և զքոյրն զնղխսաբէքն, զի բազում սէր ցուցին մեզ
ի յօտարութեանս, այլ և զայլ գեւղիս ղտանուտեարքն ընդ ժողովոյն Եփե-
սոսի, և զկանայսն՝ ընդ կանանցն իւղաբերից, զմանկունսն՝ ընդ ման-
կանցն Բեդղէհէմի, և զամենեսեան առհասարակ աւրհնեսցէ Քրիստոս
աստուած աստ և ի հանդերձեալն, ամէն, եղիցի։

* Մի քանի տող դատարկ է թողնված, որոնց վրա, այլ ձեռագրով, գրված է. «Ընդ նոսին յիշեսջիք և զտէր Յովանէս եպիսկոպոս Ախլցխոյ և զՅակոբ աբեղայն՝ զմիջնորդ սուրբ տառիս». ապա՝ մի այլ ձեռագրով. «Եւ յետ այսմ բանիս յիշեսջիք ի Քրիստոս զանարժան ծառայս ձեր՝ զյետնեալ Տաւնապետս»։

Գրեցաւ ձեռամբ մեղապարտի Գրիգորի, ի թվն. ՊՂԹ. (1450), ի կաթողիկոսութեան տեառն Գրիգորի. ի ղանութեան Ջիհանշահի՝ որդո Ուսուֆի:

Բ

Նուիրատու՝ Դանիէլ

916 Կամաւն աստուծոյ ես՝ պիտակս Դանիէլ վարդապետս, եւու իմ սրտի յաւժարութեամբ զայս անգին մարգարիտս, որ է Տարեգիրք ... Սեվանայ սուրբ առաքելոցն, որ է ի մէջ ծովուն, յերկիրն Գեղամայ, վասն զի շիրիմ ծնաւղացն իմոց անտ են, ընդ հովանեաւ սուրբ Առաքելոցն։ Արդ. ով ոք զայս գիրքս խնամաւք պահէ ի սուրբ եկեղեցիքն՝ աւրհնին յաստուծոյ և ի սրբոց առաքելոցն, իսկ ով ոք, որ ծախէ այլոց, կամ բաշխէ. կամ գրաւ դնէ, թէ յիմ յազգայկանաց իցէ, թէ կամ յաւտարաց, մեր մեղացն և մեր ծնաւղաց պարտական լիցի...

559

ԱՐԵՏԱՐԱՆ

Երուսաղէմ 3137

ա

Գրիչ՝ Միքայէլ

... Եւ ես յետինս բանասիրաց և տրուպս կարգաւորաց Միքայէլ
601 սուտանուն քահանայս // ... սկիզբն արարի սուրբ Աւետարանիս ի թվականութեանս մեր Պ. և ՂԹ. (1450) ամին, ի հայրապետութեան տեառն Գրիգորի ընդհանուր Հայոց կաթուղիկոսի, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնի տաճարի և սրբոյն Ստեփանոսի կաթուղիկէիս։ Դարձեալ կրկին անգամ յերես անկեալ աղաչեմ զձեզ յիշեցէք ի բարին Քրիստոս զվերոյասացեալ ըստացաւղ Աւետարանիս զԿարապետ քահանայն, և զհարեզբայրն իւր զՅոհաննէս, և զկողակիցն իւր, և զաւակաց նոցին, և դուք և մեք մասն բարեաց ընկալցուք ի Քրիստոսէ աստուծոյ մերոյ, ամէն։

Դարձեալ, աղաչեմ յիշել առ Քրիստոս զմեղուցեալ գրիչ, և զծնաւղսն իմ զՅոհաննէս քահանայն՝ զհանգուցեալն առ Քրիստոս, և զմայրն իմ զԱզիզ-Մելիքն, և զամենայն արեան մերձաւորս իմ...

Բ

Նուիրատու՝ Կարապետ
վայր՝ Պաշուածք գիւղ

603 Ես Կարապետ էրէցս փեսցի զսուրբ Աւետարանս յիշատակ ծնողաց մերոց և ամենայն աշխատաւորաց, եւու զսա ի գեաւղս, որ կոչի Պաշուածք, առ դրան սուրբ Քառասնից...

560

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

Երուսաղէմ 1622

Գրիչ՝ Յակոբ
վայր՝ Արգելան-Կողբ-էջմիածին-Մակու

ա

106—107 *Վայ ինձ հազար բերան, զի գաղանք զաւր կենաց ծանեան, և ես զիս ոչ ծանեա և ոչ զաւր մահուն։*

բ

131 *Ջանարժան զԱկոբ վարդապետս յիշեա սուրբ հայր, և զծնողքն իմ, և աստուած զձեզ յիշէ, ամէն։*

գ

136—157 *Վա՜յ ինձ, Մովսէս իւրաւի խորտակեաց զտախտակսն քարեղէն, և ես անիրաւի խորտակեցի այսաւր զտախտակն փայտեղէն ի վերայ աշակերտին իմոյ՝ Կիրակոս նորընծա աբեղայիս։ Վա՜յ սոսկանուն Յակոբ վարդապետիս, զի մոլորքացուցի զարդարն։ Վա՜յ ինձ,—աղաղակեաց,—Մի հարկանէր զիս, զարիպ եմ և անմխիթար, է՞ր եղար ինձ, ո՜վ մխիթարող վարդապետ։*

դ

280 *Վա՜յ զիս հազար բերան, զի որդին Աթայբեկին մեռաւ, և մեզ մեծ կսկիծ եղաւ, վա՜յ ինձ, աղբերադեղ (՞). թվ. ՊՂԸ. (1449)։*

ե

294 *Տէր Յիսուս Քրիստոս, բարեխաւսութեամբ քո ծննդեանդ ազորմեայ* Մինախաթունին. *և պահեայ զորդիքն խօմա* Կարապետին, *և զՅոհանէսն՝ զեղբայրն իւր։ Եւ աստուած-ողորմի ասացէք* Հերապետին, *և աստուած ձեզ ողորմի, ամէն։ Ախ և վայ զիս հազար բերան, մահն ի գեղս անկաւ՝ զանմեղքն տարաւ, զմեղանչականս եթող. [Թ]վ. ՊՂԹ. (1450) այս եղաւ, վա՜յ զիս պիտուականս։*

զ

375—375 *Ջանարժան և զսոսկանուն զԱկոբ վարդապետս յիշեցէք ի Քրիստոս և զծնողսն իմ, որք յիշէք յիշեալ լիջիք յաստուծոյ։*

է

380—381 *Աստուած ողորմի* Խէրխաթունի *հոգոյն, որ մեզ տայն էրեր և չիր, որ կերանք և աւրհնեցինք զկերակրիչն աստուած։*

ը

426 *Վա՜յ ինձ, սուտանուն վարդապետիս, որ մեղանչեցի ես ի տետրիս և ապաւինեցա յաստուած-ողորմիս, մի մոռանայք դուք զգերիս։*

թ

520 *Աստուած ողորմի* Ստեփանոսի *ծնօղացն, և աւրհնէ աստուած զնա։*

ժ

572 Աստուած ողորմի Մխիթարին՝ որդոյն Թաքուլին:

ժա

680 Արդ, աւարտեցաւ Քարոզգիրքս ի ձեռ անարժան և անարհեստ գրչի՝
Յակոբ խնդրող բանին։ Աղաչեմ ըմանկունքդ եկեղեցոյ, զի որք հանդի-
պիք սմա կարդալով, կամ աւրինակելով, կամ ի ձեռն առնելով, յիշեցէք
զմեզ և զծնաւղքն մեր՝ զհոգևոր, զմարմնաւոր, և լի սրտիւ աստուած-
ողորմի ասացէք և թողութիւն մեղաց մերոց խնդրեցէք, և խոշորութեան
գրոյս անմեղ լերուք, և սխալութեան թողութիւն արարէք, զի կար մեր
այս էր։ Զի վասն ժամանակի դառնութեան և հալածանաց /// (խնամքով
քերված է մեկ տող), Զ. (6) տարին աւարտեցաւ և քարոզն, որ յետոյ
681 և յառաջ // գրեցաւ՝ հէնց հանդիպեցաւ։ Այլ և յիշեցէք զհայրն իմ զխօճ-
դիկ, և զեղբայրն զՇապաշ, և զէրտաշ, և զՈրդանանն, և զէլտար փոքր
եղբայրն իմ, և զքերցն մեր աստուած-ողորմի ասէք, և աստուած ձեզ
ողորմի, ամէն։

Գրեցաւ արարածոց քաղուածուն ի տէր Յուսկան յորդին, ի վանքն յԱրգիլանայ, յորում առաջնորդ էր Ներսէս վարդապետն, որ զեկեղեցին շինեաց զտէր Յուս[կ]ան որդոյ։ Որոյ յիշատակն նորա աւրհնութեամբ եղիցի, զի բազում չարչարանս կրեաց /// (քերված է կես տող)։ Վայ ինձ։ Եւ յետոյ աւարտեաց զաւրութեամբ աստուծոյ և յամաւթ արար զսատանայ։ Եւ բառերն գրեցաւ ի վանքն Կողբայ, որ այժմ ասի Լուսաւորչի վանք և Սուքիասանք, որոյ առաջնորդ նոցին Թաքար տանուտէրն և եղբայր նորին Փասիլ, աւրհնեալ եղիցին ընդ պարոն Թայթարին, ամէն, և սակաւ մի ի յԷջմիածինն՝ ի ժամանակս Կիրակոս կաթողիկոսին, և այլքն ի յԱրտազ գաւառիս, ի գիւղս որ կոչի Մակու, ի վանքս որ կոչի սուրբ Աստուածածին։ Եւ առաջնորդ մեր հոգևոր և մարմնաւոր անուն /// (քերված է 3 տող)*։

ժբ

680—681 Այլ և յիշեցէք ի սուրբ յաղօթս ձեր զաշակերտքն իմ զԿիրակոս աբեղայն, և զՈվանէս աբեղայն, և զԽաչիկ սարկաւագն, և զՂուլի սարկաւագըն, և Քրիստոսի փառք։

ժգ

734 Որոյ ողորմի Քրիստոս աստուած ըստացողի գրոցս Յակոբ սոսկանում վարդապետի և անարժան և ծոյլ քարոզողիս։ Աղաչեմ զձեզ, ո՜վ մանկունք եկեղեցւոյ, ի մաքրափայլ յաղաւթս յիշման արժանի արարէք զանարժանս /// յիշման և ողորմի ասելով ծնօղաց իմոց՝ հաւրն Մկրտչին, և մաւրն /// և եղբարցն մեր, և քերձն, և ամենայն արեան մերձաւորացն աստուած-ողորմի ասացէք և դուք ողորմութիւն /// լսէք, ամէն։ Այլ և յիշեցէք զաշակերտքս իմ զԿիրակոս աբեղայն և [Յո]վան[էս] աբեղայն։ Թվ. ՋԴ. (1455)։

* Գլխավոր այս հիշատակարանի Մ. Տեր-Մովսիսյանի կողմից հապճեպ կատարված մի համառոտությունը տպագրել ենք սույն ժողովածուի Բ. մասում (էջ 54, հիշատակարան № 69)։

561

ՃԱՇՈՑ

Բ. Կիւլէսէրեան, Ցուցակ Անկիւրիոյ, 164, սյուն. 822—824

Բ մասի գրիչ՝ Ստեփանոս
վայր՝ Պոլոսա

ա

921բ—.923ա ...Զնոնարկեցի սմա ես՝ նուաստս յամենայնի, բազում և աղգի մեղաւք լրցեալ գերիս Ստեփանոս, որ զկարգ և զաստիճան առեալ զքահանայի և զգործ բնաւ ոչ կարեմ կատարել, հասի ի դրաւ գրչութեան սորա ոչ թէ ըստ արհեստիցս և զաւրութեան անձինս, այլ ի կատարումն ախտեալ հրամանի մարդասիրին, թէ Ամենայն որ խնդրէ՝ առնու։

Արդ, աղաչեմ զհանդիպողքդ այսմ տառի յիշման արժանի վարկչիք զանարժան գրիչս զՍտեփանոս անուամբ միայն երէցս, և զիմսն ամենայն՝ զհայրն իմ զԹորոս քահանայ, և զաներն իմ զՎարդան քահանայ, զմայրն իմ զԱննայ, զեղբայրն իմ զԱնդրէասն, զԳրիգորն և զՀեթումն, զփեսայն իմ զԳրիգոր քահանայ, քոյրն իմ Ակալ, զՇնոֆորն, զԾոմարն, զէաիլ-Մէլիքն, զՊուլան, զԽաթուն-Փաշան, զմանկունսն իմ զՎարդանն, զԽաչերեսն, և զամենայն արեան մերձակեայս իմ՝ զՄարունն, զՀռիփսիմէն, և զկենդանիսն, և զհանկուցեալս յիշման առնել արժանի առաջի անմահ զենլոյն Քրիստոսի...

Կատարեցաւ սա ի քաղաքիս Պոլոսա կոչեցեալ, ի վեհագոյն տիրական իշխանութեան և տէրութեան տեառն Գրիգորի ամենայն Հայոց կաթողիկոսի, նստեալ յաթոռ սուրբ էջմիածնի, և ի պետութեանն Մուրաքպէկ խուանդքարին, ի թվականութեանս Հայոց ՊՂԹ. (1450), ի յունվար ամսոյ ԻԶ. (26)։ Եւ որ ցաւակցաբար յիշեսցէ զ՛ի սմայ յիշատակեալքս՝ և ինքն յիշեալ լիցի ի Քրիստոսէ աստուծոյ մերոյ, որ է աւրհնեալ յաւիտեանս, ամէն։ Դարձեալ յերես անկեալ աղաչեմք զամենեսեան, առհասարակ, զի սղալանաց և անարհեստութեան և պակասութեան գրիս մի մեղադրէք, զի ի սբաղմանց և ի ցնորից և ի հոգոց և ի բազում մեղաց միտքս մոլորեալ է ի մէջ ծովացեալ մեղաց աշխարհիս, զի կար մեր այսչափ էր և ոչ այլ աւելի։ Ո՜հ, ո՜հ, ո՜հ։

Ընդ նմին և զիս զՍարգիս սուտանուն աբեղայս՝ զծաղկողս և զկազմող սորին յիշեսջիք ի մաքրափայլ աղաւթս ձեր, և աստուած յիշողացդ և յիշելոցս ողորմեսցի, ամէն և եղիցի։

Շապիքն շնորհաւղն առ տէր յիշեա։

բ

112ա Ո՜վ պատուելի եղբայր իմ, կարծեմ թէ տքուն ես և մախմուր։

Մտաց քննութեամբ զինքդ կարդա, և զմեղաւոր գրողս զՍտեփանոս յիշեա, և զհանկուցեալ հայրն իմ զԹորոս քահանայ, աղաչեմ, աղաչեմ, ո՜հ, ո՜հ։

27—274

562

ԳԱՆՁԱՐԱՆ

Բ. Կիւլէսէրեան, Ցուցակ Անկիւրիոյ, 221, սյուն. 1008—1010

Գրիչ՝ Աբրահամ
վայր՝ Անկիւրիայ

310—312 ...Շնորհիւ Քրիստոսի աստուծոյն մերոյ սկսա և ողորմութեամբ նորին կատարեցի զԳանձարանս ի մեծ թվականին Հայոց ՊՂԹ. (1450) յուլիս ամսոյ Լ. (30), ի խնդրոյ պարոն Ասլանին, որ և ստացաւ զսա դանձ հոգոյ իւրո, և յիշատակ ծնողաց և եղբարց, և վասն երկարութեան կենաց որգոյ իւրոյ պարոն Փոլատին: Ի վայելումն և ի վարժումն Տէրուն քահանայի՝ աւաքիրիցու Անկիւրիոյ աստուածապահ քաղաքիս, և դեռաբոյս մանկանն իւրոյ Աբրահամի, զոր տէր աստուած վայելել տացէ սոցայ զսայ ընդ երկայն աւուրս, ի հայրապետութեան տեառն Գրիգորի սուրբ և ընտրեալ հայրապետի Արևելեան կաթողիկոսի Վաղարշապատ քաղաքի էջմիածնի աստուածահիմն աթոռոյ, և եպիսկոպոսութեան տէր Ներսիսի. ընդ հովանեաւ Աստուածածնի և սուրբ Գրիգորի Լուսաւորչին, ձեռամբ անարհեստ գրչի Աբրահամ անպիտան աբեղայի, ո՜հ, ո՜հ։

Արդ, որք հանդիպիք այսմ հոգեւոր խրախճանի, յիշեցէք զվերոգրեալքս ի սմա՝ զկենդանիքս և զհանկուցեալսն, և լի սրտիւ աստուած-ողորմի ասացէք...

563

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Յ. Քոսեան, Ցուցակ Արծնեան վարժարանի, ՀԱ, 1961, սյուն. 126

Գնող՝ Մարտիրոս և Կիրակոս

278ա Փառք... որ արժանի արար զիս գծառայս աստուծոյ զՄարտիրոս և զԿիրակոս, որ սուրբ Աւետարանս գնեց[ի] ի հալալ արդեանց իմոց յիշատակ ինձ, և ծնողաց իմոց՝ Յովանիսին և Մելիքին, և եղբարցն իմոց՝ Ստեփանոսին և Աստուածատուրին, և քուրոջն և իմ պապին՝ Յովանիսին, և իմ մամին՝ Եղիսաբեթին, և ամենայն արեան [մերձաւորացն]... Նաև Պապանեան Մկրտչին ողորմի աստուած... որ ետ ինչս ի հալալ վաստակոց իւրոց և յիշատակեց գինքն ի սուրբ Աւետարանս, և մեք տըւաք ի գերու գին, որ գերին յանաւրինաց ազատի, և պատճառ լինողն ազատի ի ձեռաց սատանայի և ի դառն դժոխացն, ամէն։

Գրեցաւ ի թվականութեան Հայոց Պ. և իննսուն և ինն (1450), ի դառն և ի դիժար ժամանակի, որ Հայոց ազգս հալածական էր յամենայն ազգաց և գերի յանօրինաց, զոր տէր աստուած այց արասցէ ազաւթիւք ձերովք և դարձուսցէ առաջին փառսն, ամէն։

ննն

564

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՍԱՂՄՈՍԱՑ ԳՐԻԳՈՐԻ ՏԱԹԵՒԱՑՒՈՅ

Ց. Անֆայզ և Յ. Մոյիտոր, Ցուցակ Գերմանիայի 6, էջ 15

Գրիչ՝ Ալէքսանոս
վայր՝ Հերմոնի վանք

ա

304ա ...Արդ գրեցաւ աստուածային գանձարանս քաղուածու սաղմոսաց Դաւթի. ի յանապատիս որ կոչի Հերմոնի վանք, ընդ հովանեաւ սուրբ Լուսաւորչիս, և աստուածընկալ սուրբ Նշանացս, ձեռամբ բազմամեղ և անարժան, տարտամ և անպիտան, փցուն և անյարմար գրչի Ալէքսանոս աբեղայի, որ անուամբ միայն և ոչ գործով, ի թվին Ջ. (1451), ի առաջնորդութեան սուրբ ուխտիս Սարգիս վարդապետի, զոր տէր Աստուած պահեսցէ զսա ընդ երկայն աւուրս ուղիղ վարդապետութեամբ, և սրբասնունդ աբեղայի Զաքար[ի]ա փակակալի, և այլ միաբանիցս՝ մեծի և փոքու, ի ժամանակս անաւրէն բռնակալին Ջհանշայի, զի ոչ դադարի ի կողոպտելոյ և դերելոյ զազգս, զոր յայսմ ամի էառ զանառիկ Եզնկան խաբէութեամբ, և շատ աւեր էած։ Արդ... յիշել... զԱլէքսանոս գրիչս, և զուսուցիչն իմ և զերախտաւոր հօրեղբայր զՅովանէս աբեղա՝ ղհանգուցեալս ի Քրիստոս, և զհարազատ եղբայրն իմ զԱնտոն կուսակրօն քահանայ, և զծնօղսն իմ՝ զՄկրտիչ մուղտասի, զմայրն իմ Խոնդիկ, և զեղբայրն մեր Պաւղոս և Պետրոս, և քերցն մեր, և զաւակաց նոցա, և ամենայն արեան մերձաւորք մեր։ Դարձեալ աղաչեմ զձեզ... խոշորութեան և սխալանաց սորա անմեղադիր լինել, զթիւրն ուղղել բարի կամօք և եղբայրական սիրով, զի յըշտապէի վասն բազում պատճառի... ամէն։

բ

158ա Ասաի առաջ գիրն օրինակիս փոխեցաւ։

գ

167ա Օրինակս դժար է, անմեղադիր լեր։

565

ՈՍԿԵՓՈՐԻԿ—ՀԱՎԱՔԱԾՈՅ

Վիեննա 299, Հ. Ոսկեան, Ցուցակ, էջ 932

273ա Աստուածասէր եւ հաւատարիմ խաւջայ Ցարխատին ստացաւ զաստուածաշունչ կտակս ի հալալ արդեանց և գնեաց ի թուականութեան Հայոց ի Ջ. (1451) թվին, յիշատակ իւր, և ծնօղաց՝ հաւրն Էվաղշին և մաւրն Նարսա-Մելիքին, և կնոջն Գուլզարին, և որդոյն Խուդադատին, և ամենայն արեան մերձաւորաց, և եա Յովսէփ աբեղին, եւ ով ոք հանդիպիք կարդալով կամ աւրինակելով յիշեցէք ղվերոյգրեալս, և աստուած զձեզ յիշէ յիւր սուրբ արքայութեանն, ամէն։

566
ՄԱՇՏՈՑ
Երևան 6950

Վայր՝ Նորավանք

124բ Գրեցաւ ի Թվականութեանս Հայոց Ջ. (1451), ի սուրբ և մեծահռչակ վանս՝ ի Նորավանս, ընդ հովանեաւ Աւագ սուրբ նշանիս և այլ միահամուռ սուրբ նշխարացս, որք աստ կան հաւաքեալ, եւ ի հայրապետութեան տեառն///*

567
ՄԱՇՏՈՑ ԵՒ ԳԱՆՁԱՐԱՆ
Երևան 6878

Գրիչ՝ Յովանէս
Վայր՝ Խլաթ

ա

162ա ... Աստանաւր յանկ եղեալ կատարեցաւ Մաշթոցս և Գանձարանս ի դառն և ի նեղ ժամանակիս, որ յանօրինաց հալածիմք ի հարկաքահանջութենէ և ի բազում տրտմութիւն և դքրիստոնեայքն յերեսմանի կու պահեն և ի տարտարոս, և մեք յուսալով յողորմութիւնն աստուծոյ, զի նա փրկեսցէ զմեզ ի յանօրինաց և յամենայն փորձանաց, ամէն։

Արդ, գրեցաւ սուրբ Մաշթոցս և քաղցր Գանձարանս ի Խլաթ քաղաքի, ի Թըւականիս մերում Ջ. (1451), ընդ հովանեաւ ԺԱ. (11) խորա-
162բ նացս և սուրբ Գէորգ զաւրավարին և խնդրակատար Աստուածածնին // և սուրբ Վարդանին, ձեռամբ յոգնամեղ և մատնադեաւ գրչի Յովանէս սուտանուն քահանայի, որ գործովս եմ խիստ յոռի, անուամբ միայն քահանայի, որ մեծաւ աշխատութեամբ գրեցի զսա ի խնդրոյ պատուական և իմաստուն տանուտրոջն Վարդանեսին, որ եռ մեծաւ փափագանաւք գրել զսա յիշատակ իւր, և ծնաւղաց իւրոց Յակոբին և Էստ-Մելիքին, և կողակցին իւրոյ Դիլշատ-Խաթունին, և եղբարց նորին Գրիգորին և Յոհանէսին որ յայսմ ամի փոխեցաւ ի Քրիստոս. աստուած իւրն ողորմեսցի։ Եւ ինձ՝ մեղապարտ գրչի Յովանեսի, որ բազում նեղութեամբ գրեցի, և եղբօրն իմ Աստուածատուր քահանայի, և ծնօղաց իմոց Կարապետ քա-
163ա հանայի և Թադա-Մելիքին, // և եղբաւրն իմ Խաչատուրին, որ երիտասարդական հասակաւ փոխեցաւ ի Քրիստոս, և ամենայն արեան մերձաւորաց իմոց...

Եւ դուք, ո՜վ քահանայք և ժողովուրդք, որ սիրով ընդունիք և լաւ պահէք և խնամէք՝ աւրհնեալ լիջիք յամենաւրհնեալ բերանոյն աստուծոյ, և լսել տայ ձեզ զերանաւէտ բարբառն, որ ասէ՝ Եկայք աւրհնեալք հաւր իմոյ, ժառանգեցէք զկեանսն յաւիտենից, և դասեսցէ զձեզ ընդ ամենայն սրբոցն իւր. եւ որ զաստուած ողորմին ասէ, աստուած իւրն ողորմեսցի, ամէն, եղիցի, եղիցի։

---

* Հաջորդ թերթն ընկած է։

Բ

250ա Ո՛վ եղբարք, աղաչեմք զձեզ վասն սիրոյն Քրիստոսի, որք կարդայք և ձեռնադրութիւն առնէք, յիշեցէք ի սուրբ պատարագդ զբարէմիտ Վարդանէսն և զծնօղսն իւր, և զանպիտան գրիչս զՅովանէս, և աստուած զձեզ յիշէ յիւր արքայութիւնն, ամէն։

568
ՄԱՇՏՈՑ
Երևան 8550

Ի թվականի Հայոց Ջ. (1451), տանուտէր ջրհոսն, տարուն դիրն Շ. (500), Հոռոմն ծռայզատիկ արօ. ապրիլ ի Զ. (6), ու մեր Հայոց ազգս՝ ապրիլ /// տրաք յդմէ (՟) լոյս Լուսօրչին ազգին ելօ /// տուգնեցին // մեր ճշմարիտ ///*

569
ԱՒԵՏԱՐԱՆ
Երևան 9841

ա

Գրիչ՝ Վարդան

290ա ...Ուստի և տեսեալ զսորայս անճառ փրկագործութեան խորհուրդ ումն ի լուսածնեալ զարմից սրբոյն Սիովնի Թումայ անուն, ցանկացաւ եղև կենսաբեր սուրբ Աւետարանիս և ետ գրել զսա եռափափաք սիրով, զի ի վաղուցհետէ ցանկայր այսմ լուսալրական և աստուածախօս մատէնիս՝ լինել յիշատակ հոգւոյ իւրոյ և ծնաւղացն։

290բ Եւ արդ ես՝ յետինս ի // մանկունս եկեղեցոյ Վարդան, անարժանս ի կարգաւորաց և ունայնս ի բարեգործոց, հրաման առեալ ի պատուիրանադիր առաքելական բանէն, որ ասէ՝ Կոչումն կոչեցար ի նմին կացջիր...

291ա Այլ և արդ գրեցաւ սուրբ Աւետարանս աստուածախաւս ձեռամբ անարժան և ախմար գրչի Վարդանի. և իմ անընդել գոլով յարուեստ գըրչութեան, և բազում մեղաց ցնորիւք պաշարեալ, այլ ըստ կարի մերում, զոր պարգևեաց մեզ մարդասէր հոգին, բազում աշխատասիրեալ իմ ի սմա, գրեցի անարժան ձեռաւք իմովք, յընտիր և ի ստոյգ աւրինակէ կենաւք տառապանաւք և բազում պանդխտութեամբ, և ազգի ազգի տրտմութեամբ։ Եւ ի մեծ թուականիս ՋԱ. (1452), ի կաթողիկոսութեան Հայոց Աղթամարցւոյ տեառն Զաքարիայի, ընդ հովանեաւ սուրբ տաճարիս Գէորգեա և սուրբ Նշանի։ Քանզի ստացաւ զսա պատուական և հաւատարիմ ծառայս աստուծոյ Թովմայ, և կողակիցն իւր Խաթուն-Մէլէք, ետուն գրել յիշատակ իւրեանց և կացցէ սա...**

291բ Արդ, որք ճաշակէք յաստուածային բու//րաստանէս և յամենալի սեղանոյս, յիշեսջիք ի Քրիստոս աստուած զստացաւղ սորա զԹումայ, և

* Գրված է մագաղաթյա պահպանակի վրա. գիրը խիստ աղոտ է, շատ բառեր դարձել են անվերծանելի։

** Անգրել թողնված է երկու տող։

զծնօղսն իւր ըստ մարմնոյ՝ զհայրն իւր զՅակոբ և զմայրն իւր զՋույար. և զեղբայրքն իւր զՍտէփանոս և զԾէրուն. և զեղբաւրորդին զԿիրակոս կրօնաւորն, և զքոյրն Նամամ, և զԱնտոն, և զայլ ամենայն արեան մերձաւորսն սորա, և Աստուած-ողորմի ասացէք լի բերանով և զուարթ սրտիւ։ Ընդ նոսին և զիս փցուն գրիչ զՎարդան յիշեցէք ի Քրիստոս աստուած, և զիմսն ամենայն՝ զհայրն իմ զՍամուէլ քահանայ, և զմայրն իմ զՄինայ, և զհոգևոր հայրն իմ և եղբայր զտէր Մկրտիչ եպիսկոպոս, որ բազում երախտեաց ինձ։

Բ

Ստացող՝ Թումա

Եւ արդ, ես Թումայ և կենակիցն իմ Խաթուն-Մէլէք միաբանեցաք սիրովն Քրիստոսի և ետուք գրել զսուրբ Աւետարանս ի յարդար վաստակոց
292ա մերոց, վասն սիրոյն // Քրիստոսի և յուսոյ արքայութեան, յիշատակ մեզ,
և ծնօղաց մերոց, և զաւակացն մերոց Հալիֆին, և Աւետիսին, Ջգարճունին, Խորշետին, և Խոնծին և [ետ]ուք ի դուռն...*

...Ընդ նոսին ողորմեայ Քրիստոս բարէհոգւոցն Լուսեղէնին, և Յոհանէսին, և Հութլուին, և Սաքախին, և Սուլտան-Մէլէքին, և Յակոբշին, և Տիրանցին, և որդւոյ իւրոյ Ստէփան[ո]ս աբեղային... Ընդ նոսին զքարի կրօնաւորն զՍիոն աբեղայն, և զՈհանէսա որդին զԹումայ ջուլահարկն։

Գ

1բ Զանարժան Մկրտիչ յիշեցէք ի Քրիստոս աստուած և աստուած զձեզ յիշէ, ամէն**։

570

ՄԱՇՏՈՑ

Երուսաղէմ 2296

Գրիչ՝ Յովանէս
վայր՝ Վարագ

549 ... Ես Յովաննէս հէրպետս Սիոնենց տուի զՄաշթոցս վերին Վարագայ սուրբ Նշանիս՝ երկոյտասան սիւն լուսոյ սուրբ տեղացս, որք զսա
լաւ պահեն և խնամեն ւարհնին յաստուծոյ և վարձատրին, և որք հեռացուցանեն ի յայս տեղեացս գողութեամբ կամ անիրաւութեամբ, նա յաստուածային շնորհացն հեռանան և չնչին ի դպրութենէ կենաց, ամէն։
550 Ես Յովանէս վարդապետս՝ գրի գրողս՝ աղաչեմ զձեզ, որք հանդի[պի]ք սմա կարդալով կամ աւրինակելով, խոշորութեան գրոյս անմեղադիր լերուք, զի յառաջ ուսեալ ի և ոչ առնէի, և տարիս զամէն փախած կացաք ի գեղ և ի քաղաք ի յանօրինաց՝ ի քրդէ և ի թուրքէ, ով զմեզ ի

* Բաց թողնված երեք տողում հետագայում, այլ գրով, ավելացված է «Սուրբ Օվանէսայ, անչինչ յիշատակ, ով որ անդ ենի (հանի՞) պա[տ]ժի ամէն»։
** Գրված է նկարի տակ. հավանաբար ծաղկողն է։

բարին յիշէ և աստուած-ողորմի ասէ՝ ինքն յիշեալ լիցի ի Քրիստոսէ աստուծոյ մերոյ ի յայն ՚աւուր ահեղին, ամէն*։

571

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Անթիլիաս 34

Գրիչ՝ Գրիգոր

ա

121ա Զանարժան հողս զԳրիգոր գծող և նկարողս, որ անուամբ քահանայ կոչիմ և զգործն ոչ ունիմ, աղաչեմ յիշել ի տէր միով տէր ողորմայիւ։ Գրեցաւ ի թվիս ՋԳ. (1454)։

բ

253բ ... Նաև բարի կինս Անճայս... ստացաւ զսուրբ Աւետարանս ի հալալ ընչից իւրոց յիշատակ իւր, և ծնաւղաց իւրոց, մաւրն իւրոյ Թագուհէ և հաւրն իւրոյ Մէլիքշին, ի վայելումն Յոհաննէս սարկաւագին։ Արդ աղաչեմ զամենեսան որք հանդիպիք սմա կարդալով կամ աւրինակելով յիշեսջիք ի սուրբ աղաւթս ձեր զԱնճայն, որ ստացաւ զԱւետարանս, և զմայրն իւր զԹագուհին, և զաստուածապարգև զաւակն իւր զՄիրունն. և զկենակիցն իւր զԿուլ-խաթուն, և զեղբայրն իւր զՄէլիքշայն /// և զիս զանարժան զգծող դրոյս...

572

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երուսաղէմ 3235

Գրիչ՝ Աստուածատուր

... Եւ դուք հանդիպողք սմա և տեսողք և աւրինակողք յիշեցէք ի
505 մաքրափայլ յաղաւթս ձեր զճշմարիտ ծա//ռայքն աստուծոյ՝ զստացաւղ սուրբ Աւետարանիս զԱռաքելն, և զկենակիցն իւր զՄելէք, և զիւրեանց ծնաւղքն զՊօղոս և զԱղուբ. զԱսիլն և զՊարծանցն, զՍարգիս քահանայն, և զկենակիցն իւր զԱլամ, և զդեռաբոյս սարկաւագն զՅուսէփ, և զամենայն արեան մերձաւորսն յիշեցէք ի Քրիստոս և աստուած-ողորմի ասացէք և մեղաց թողութիւն խնդրէցէք յաստուծոյ, զի և ինքն ողորմածն <աստուած> և մարդասէրն աստուած ձեզ և մեզ ողորմեսցի, ամէն։

---

* Այս հիշատակարանի սկզբի մասը, քաղելով Մ. Տեր-Մովսիսյանի Ցուցակից, հրատարակել ենք սույն ժողովածուի Բ. մասում, 1453-ի թվաշարքում (էջ 35, հիշատակարան № 45)։ Այստեղ տպագրվող շարունակությունը նույնպես արժեքավոր է։

*Դարձեալ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թուականիս Հայոց ԹՃ.
Երորդի և չորրորդի (1455), ի յանառիկ դղեակս, որ կոչի*, ընդ հովա-
նեաւ սուրբ Աստուածածնի և աստուածընկալ սուրբ Խաչիս, որ է յաղթող
և հզաւր զօրութեամբ ընդդէմ դիւաց, զոր բազում տեսաք աչօք մերովք
և լսեցաք. և զդիւահարսն կախէր յոտից, առանց ուրուք վերանայր ոտն
յատս և գլուխն բարձրանայր ի գետնոյն իբրև Բ. (2) թիզս, և յայլ բազ-
մահաւաք նշանացս, որ աստ կան հաւաքեալ, ի կաթուղիկոսութեանն
Հայոց տէր* Գրիգորի, *որ է.աթոռակալ սուրբ էջմիածնի և Վաղարշապա-
տու. Ձեռամբ յոգնամեղ և անարհեստ գրչի* Աստուածատրոյ *սուտանուն
եպիսկոպոս* Ակլայ, *որ եմ մեղաւոր և անարժան ի գործս քահանայու-
թեան, զոր իմ տեսեալ զսէր և զփափաք* Առաքելին *և զ*Մելքին, *և զաս-*
507 *տուածասիրին* Մարիամին, *որ զթուղթն երետ սուրբ Աւետարանիս՝ // յի-
շատակ հոգոյ իւրոյ և բարեխաւս առ աստուած, ի քաւութիւն մեղաց իւ-
րոց։ Եւ արդ, ես՝ անկարգս ի կարգաւորաց և մեղաւորս յարդարոցդ,
անյիշելիս ի գրչաց՝ յանձն առի տկար անձամբ և աւգնութեամբն աստու-
ծոյ գրեցի ղսուրբ Աւետարանս մեղաւոր ձեռաւքս, այլ և ծաղկեցի և կա-
պեցի. աղաչեմ զձեզ անմեղադիր լինել խոշորութեան գրիս և սղալա-
նացս, զի կար մեր այս է և եմ Հ. (70) տարեկան։*

*Դարձեալ, աղաչեմ զաստուածարեալ դասս քահանայիցդ և զժողո-
վրրդոցդ յիշեցէք ի Քրիստոս զսուրբ վարդապետն իմ ղ*Յակոբ՝ *զքեռին
իմ, որ է աստուծոյ չափ երախտաւոր իմ, որ էառ զիս և ուսոյց ինձ
զՍաղմոս, զՇարական, զտեարն բովանդակ՝ զԹագաւորք և զԱլէլուք,
զԺամամտերն, զՓառերն, զԽոնարհեցուքն և զՈւղղեցիքն, զգրագրութիւն,
զծաղկել, զկազմել, և զամենայն բարեձևութիւն կարգաց, որ է ի սուրբ
եկեղեցի, ուսոյց ինձ զամենայն, զոր և ես անընդունակ եղէ հրամանաց
նորա։ Եւ ինքն սուրբ այրն աստուծոյ զամենայն ժամանակս կենաց իւ-
րոց անհանգիստ տքնութեամբ կատարէր զկարգ իւր, աղօթէր հանապազ՝
զցայգ և զցերեկ բազկատարած առանձնակի կատարէր զաղաւթս իւր,
զոր ոչ լեզու իմ կարէ ճառել զկողկողագին խնդրուածքն ի Քրիստոսէ, և
արժանի լինել սրբոցն մասին։ Զոր և հարեալ եղև ի սիրտն յանաւրէն
ազգէն մարաց և պսակեցաւ ի Քրիստոսէ մարտիրոսութեան ճանապար-
հաւ, որ և աղաւթիւք սորա ողորմեսցի Քրիստոս։*

Այլ և յիշեցէք ի Քրիստոս զբարի ծնաւղքն իմ զԱտոմ *և* զՇաֆար-
508 խաթունն, *և զամենայն արեան մերձաւորսն իմ // յիշել ի տէր սրտի
մտաւք, աստուած-ողորմի ասել, և մեղաց թողութիւն խնդրել ի յողոր-
մածէն աստուծոյ, ամէն։*

*Դարձեալ, յերեսս անկեալ աղաչեմ զձեզ զդասս լուսերամից յիշե-
ցէք յաղաւթս ձեր զստացաւղ սուրբ գրոցս* զՍարգիս *քահանայն, և զկե-
նակիցն իւր* զԱլամ, *և զորդին իւր* զՅուսէփ, *և զծնաւղքն՝* զԱռաքել *և*
զՄելէքՆ. *և* զՄարիամ *կինն բարեպաշտաւն, որ յուսով և հաւատով երետ
զթուղթ սուրբ Աւետարանիս, մասնակից և դասակից արասցէ Քրիստոս
աստուած ընդ եւղաբերից կանացն և սուրբ կուսանացն, ամէն։ Եւ աս-
տուած ձեզ ողորմեսցի, ամէն։ Յիշեսջիք ի Քրիստոս զբարեպաշտաւն և*

* Գրչության վայրի անունը քերված է։

զհաւատարիմ տանուտէրն զՅակոբ, և զծնօղսն իւր, և զկենակիցն իւր Հռիփսիմէ, և զորդին իւր զՀազարաշայ, և աստուած ձեզ ողորմեսցի, ամէն։

573
ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երուսաղէմ 3431

Գրիչ՝ Յովանէս
վայր՝ Տփխիս

... Աղաչեմ զամենեսեան, որք հանդիպիք այսմ աստուածաշունչ և
կենսունակ սուրբ Աւետարանիս կարդալով կամ աւրինակելով կամ տե-
սանելով յիշեսջիք առաջի Քրիստոսի զնախասացեալ ստացաւղ սորա
զՄարիամ և զայրն իմ Եւիբէկ, և զծնողսն իւր՝ զհայրն Մխիթար և զմայրն
293բ Ղումաթ. այլ և զծնողսն Եւիբէկին՝ // զՇրվան և զՀրատ, և զեղբայր Մա-
րիամին զՍողովմոն. և զպապն զԱբրահամ, այլ և զՅովանէս, և զՍտեփա-
նոս, և զամենայն արեան մերձաւորս նոցին՝ զկենդանիսն և զննջեցեալ-
սըն։ Եւ որք յիշէք բարի յիշմամբ և աներկբայ հաւատով, յիշեցեալ լիջիք
յանմոռաց յիշատակութիւնն Քրիստոսի աստուծոյ մերոյ, որ է աւրհնեալ
յաւիտեանս, ամէն։

Ընդ նոսին, որք վերոյ գրեցան, յիշեսջիք և զիս՝ զմեղապարտ գրիչս
զՅովանէս անուամբ քահանայ և ոչ գործով, համդերձ ծնաւղաւք և ազգա-
կանաւք, այլ և զՄանուէլ հանճարեղ և ձեռնահմուտ քահանայ՝ զնկարող
սորա...

Գրեցաւ սա ի թվաբերութեան հայկազեան տոմարի ՋԴ. (1455), ի
294ա մայրաքաղաքս Տփխիս, ի դրան կամակատար սուրբ Աստուածածնիս //
և Գէորգեայ զաւրավարիս, ի լաւ և յընտիր Սրսցի աւրինակէ, ի հայրա-
պետութեան տեառն Գրիգորի Կաղարշապատու պատրիարքի, և ի թա-
գաւորութեան վրաց Գէորգէայ, և ի վերադիտողութեան մերոյ նահանգիս
տէր Ղուկասու, զոր պահեսցէ զսոսա տէր աստուած անփորձ հոգով և
մարմնով, ամէն։

574
ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երուսաղէմ 3427, «Սիոն», 1950, էջ 230—233

ա

Գրիչ՝ Դաւիթ
վայր՝ Արճէշ

...Արդ տեսեալ և իմացեալ զսորա անճառելի աւետիքն և զահագին սպառնալիքն, և զամենեցուն փրկագործութեանն խորհուրդ, ամէնօրհնեալն և հոգիացեալն ի գործս ամենայն առաքինութեան, սրբասնեալ քահանայն տէր Խաչատուր, ճ բարեսունդ մաքրամիտ որդին իւր տէր Դաւիթ. որ նորընծայ էր ի յաստիճան քահանայութեան, ձեռնարկեալ գրեաց զսուրբ Աւետարանս, որ և ի սոյն ամի վերափոխեալ առ Քրիստոս և եթող

զանկողոպտելի գանձս յիշատակ բարի հոգւոյ իւրոյ, և բարեմիտ ծնողին իւրոյ՝ Խաչատուր քահանային և Շամամ տիկնոջ, այլ և եղբարց իւրոց՝ տարաժամ փոխեցելոցն առ Քրիստոս Ծերունի և Սիմէոնի...

Յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր զվերոյասացեալ ստացող, նոյն և զգծող սուրբ Աւետարանիս զտէր Դաւիթ, և սրբասնեալ հայրն իւր զտէր Խաչատուր, և զեղբայր նորին զխօջայ Էվատշէն, և զծաղկեալ որդիքն իւր զխոջա Ֆախրատին և զՔարիմադին, և զմեւս եղբայր տէր Խաչատրուն զխօջայ Յովանէս, և զորդին իւր զԿարապետ՝ զփոխեցեալն առ Քրիստոս։

Եւ արդ ես յետինս ի կարգաւորաց և անպիտանս և անարժանս ի մանկունս եկեղեցւոյ, և անիմաստս ի գիրս գրչութեան Դաւիթ սուտանուն քահանա... շնորհիւ տեառն սկսայ, և ողորմութեամբ նորին կատարեցի զսուրբ տէրունեան Աւետարանս, ի թուականիս Հայոց մեծաց ՋԴ. (1455) ամին, ի քաղաքիս Արճէշ կոչեցեալ, ընդ հովանեաւ սուրբ տաճարի Գէորգեայ զաւրավարի, ի հայրապետութեան տեառն Գրիգորի՝ մեծ աթոռոյն էջմիածնի։

Արդ, որք ճաշակէք յամենալի սեղանոյս, յաստուածային բուրաստանէս, լիակատար մտիւ և ուղիղ հաւատով աստուած-ողորմի ասացէք ստացւողի այս մարգարտաշար կտակի՝ Խաչատուր քահանայի, և ծնաւղաց իւրոց՝ Յոճանիսին և Ոսկւոյն, այլ և հոգևոր մաւրն իւրոյ՝ Սառին. և մեծ պապերուն խաւջայ Մուսեճին և պարոն Ստեփանոսին, և վարդպետաց իւրոց Մարգարայ վարդապետին և Էլթանենց տէր Վարդանին. ամէն։ Եւ ինձ՝ անարժան գրչի Դաւիթ քահանայի, և ուսուցչին իմոյ Յովանէս քահանայի, և մարմնաւոր ծնողաց իմոց՝ հաւր իմոյ Խաչատուր քահանայի և մաւր իմոյ Շամամին, գնացելոյն առ Քրիստոս...

Բ

Նվիրատու՝ Խաչատուր Քահանա

Ես Խաչատուր քահանայ ետու զսուրբ Աւետարանս յիշատակ հոգւոյ իմոյ ի դուռն սուրբ Կիրակոսի ի Բաղեշ քաղաքի, ընդ իշխանութեամբ Մարդանենց Կիրակոս քահանայի, որ հոգոյ որդի է մեզ. մի ոք իշխեսցէ հեռացուցանել զսուրբ Աւետարանս ի դրանէ սուրբ եկեղեցւոյս, ոչ եպիսկոպոս, ոչ վարդապետ, ոչ քահանայ և ոչ իշխան, այլ կացցէ յաւիտենական յիշատակ ի դուռն սուրբ Կիրակոսին, առ ի յընթեռնուլ զսուրբ Աւետարանս հանապազ ի վերայ Դաւիթ նորընծայ քահանայի գերեզմանիս՝ գծողի սուրբ Աւետարանիս, ամէն*։

Գ

Նկարող՝ Մինաս

ԶՄինաս նկարողս յիշեցէք ի Քրիստոս**։

* Այս հիշատակարանի Ղ. Փիրղալեմյանի կատարած համառոտությունը տպագրված է սույն ժողովածուի Բ մասում (էջ 54—55, հիշատակարան № 71)։

** Գրված է նկարի տակ։

575

ՇԱՐԱԿՆՈՑ

Վիեննա 1000, Հ. Ոսկեան, Ցուցակ, էջ 589

Գրիչ՝ Սամուէլ

98բ *Ով սուրբ եղանակաւորք, աղաչեմ զձեզ յիշել յաղօթս ձեր զեղկելի ախմար գրիչս զՍամուէլս, որ վասն դառնութեան ժամանակիս յամէն ամիս յերկրէ յերկիր եմ գնացեալ և գրեալ զՇարակնոցս. անմեղադիր լերուք պակասութեան սորայ, թվ. ՋԴ. (1455) գրեցաւ։*

576

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Փարիզ, Ազգային Մատենադարան 18

Գրիչ՝ Խաչատուր
վայր՝ Կտուց

...Եւ դարձեալ աղաչեմ յիշել յաղաւթս ձեր զտէր Մինաս *քաջ նըկարաւղն, որ յար և նման է Բեռսէլիէլի Հոգիընկալ առաջին նկարողին տապանակին, և է յաշակերտաց սրբոց վարդապետացն* Թումային [և] Մկրտիչ Աւ[ւ]բէկէնց *վարդապետին, և է բանիբուն և Հոգիընկալ որպէս զվարդապետքն իւր ամենայն իմաստութեամբ և եաւթնարփեան չ[ա]հաւքն Իսրայէլի, որ և զմեզ արժանի արար իւրն ի ծառայութիւն, և Հոգևոր խրատական և եղբայրական սիրով սիրեաց զըմեզ, և յոլով ժամանակս կացաք ի միասին և վայելեցաք զնորա իմաստութիւն և զխրատն։ Տէր աստուած արարիչն ամենայն արարածոց, որ զարդարէ զամենայն արդարսն՝ նոյնպէս լուսապայծառ պատմուճանաւ և աստղալից պսակաւ զարգարեսցէ զտէր* Մինաս Նաղաշն, *և զհայրն իւր* Մախթումն, *և զմայրն* զՄըստմելիքն, *և զամենայն արեան մերձաւորս իւր՝ զկենդանի և զհանգուցեալսն ամէն, եղիցի, եղիցի**։

577

ՄԱՇՏՈՑ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Զմմառ 59, Մ. Քէչիշէան, Ցուցակ, էջ 33

Գրեցաւ ի թուաբերութեան Հայոց ՋԴ. (1456), ի յապրիլ ամսոյ։
*Զ*Մարկոս *զմեղաւք գծողս յիշեցէք յարժանաւոր յաղաւթս ձեր։*
*Յորժամ զվեղար դնես՝ զմեղաւք լցեալ զ*Մարկոս *յիշեա***։

---

* *Հիշատակարանի այս մասը Սիրարփի Տեր-Ներսեսյանը բերում է Թարգմանաբար Մակլերի ֆրանսերեն բնագրից («Սիոն», 1951, էջ 142)։ Ձեռագիրն ընդօրինակված է 1456 թ.։*
** *Այս տողերը գրված են ձեռագրի 93բ, 58բ և 97ա—91բ էջերի լուսանցքներում։*

578
ՄԱՇՏՈՑ

Երևան 9694

ա

Գրիչ՝ Մարգարէ
վայր՝ Բալու

12բ *Գրեցաւ սա ի թվին ՋԶ. (1457) ի դուռն սուրբ Գէորգա վանիցս ի Բալու: Աղաչեմք զձեզ ով ոք հանդիպիք սմա ձեռնադրել քահանայ, կամ կարդայք, կամ աւրինակէք՝ յիշեցէք յաղաւթս ձեր զմեղաւք լցեալ սուտանուն Մարգարէ աբեղայս, և զծնաւղքն իմ, և աստուած, որ առատն է՝ մեզ և ձեզ առհասարակ ողորմեսցի, և սղալանաց և խոշորութեան գրոյս մի մեղադրէք, զի կար մեր այնչափ էր։*

բ

Գրիչ՝ Գրիգոր

254բ *Ո՜վ մանկունք սուրբ Սիովնի,*
Ձձեզ աղաչեմ արտասուալի,
Որք հանդիպիք յայսմ տառի,
Յիշման առէք դուք արժանի
Զտէր Աւետիս *յոյժ գովելի՝*
Անձն տկար և քաջ յոգի,
Որ ետ գրել բանս ի կարգի,
Ի յիջատակարան ջնջելի.
Եւ դուք յիշաւղքդ յիշեալ լիցիք,
Ի յարարչէն յամենայնի,
Այժմ և յաւուրն ապագայի,
Ամէն կրկին և եղիցի։
Զսակաւ գծողս մեղաւք լցեալ Գրիգոր *յիշեա...*

գ

Գնող՝ Ճանիպէկ

63ա *...Գնեցի ի* Խարբերթ *ժԴ. (14) ֆլորին։ խոճայ* Ասլին *ձ[ե]ոք, խոճայ* Հինօվին *ձ[ե]ոք,* Սարու Տեփանոսին *ձ[ե]ոքն՝ մուրէն կայ.*
Ի թվին ՋԶ. (1457) Ճանիպէկն *առաւ։*

579
ԱՒԵՏԱՐԱՆ

*Երուսաղէմ 1490**

Գրիչ՝ Սարգիս

139բ *Եւ արդ քանզի գրեցաւ աստուածային մատեանս ձեռամբ անիմաստ փանաքի և փծուն գրչի* Սարգսի *պիտակ բանասիրի լաւ. և յընդիր աւրի-*

** Ձեռագիրը տարբեր նյութերի ժողովածու է՝ ընդօրինակված ԺԷ դարում. Հիշատակարանն արտագրված է 139բ—141ա էջերում՝ որպես առանձին մի բնագիր։*

նակէ, ի դառն և յանբարի, վըշտաշատ և նեղ ժամանակի. ի թվականի
աբեղական տոհմի և հայկայկանս ղարմի ինն հարիւրեակ և վեցերորդ
թվի (1457)։ [Ե]ւ աստանաւր կամիմ սակաւ մի յապաղումն առնել վասն
նեղացեալ ժամանակիս։ Զի յամի Պ. և Ղ. և Թ.-երորդի (1450) ել ի
Դաւրիժու Ճիհանշայն՝ բռնացեալ որդի Ղարայ-Իսուփին, բազում և ան-
հուն զօրօք, և եկեալ պաշարեաց զԵզնկայ քաղաքն և զԲաբերդ, և էառ
զնոսայ, և բազում վիշտս հասոյց նոցա, այլ և յաւարի էառ զգաւառն
Դարանաղեաց, և գերեաց զբոլոր երկիրն, և այլ բազում նեղութիւնս հա-
սոյց շրջակայ գաւառացս, զոր ոչ կարեմք այժմ ընդ գրով արկանել զան-
թիւ չարիս ղաւրաց նորա։ Եւ առաքեաց զոմն զաւրավար Ըռըստամ անուն
140ա բազում զօրաւք ի Միջագետս, // և պաշարեաց զԱմիթ քաղաք, և զԱրղնի.
և զՄերտին, և զՈւռհայ, բայց ոչ էառ զամուրս նոցա, այլ աւերեաց և
գերեաց զերկիրս նոցա։ Եւ յետ տարոյ միոյ դարձաւ աստի նոյն Ճիհան-
շայն իւրովք զօրօք, և գնաց ի Խորասան, և էառ բազում քաղաքս մեծա-
մեծս և փոքունս, աւերեաց և զմեծ քաղաքն Ասպահան, և կոտորեաց ի
բնակչաց քաղաքին յաւուր միում Ճ. և Ի Ռ. (120.000) անձն և այլ աւելի,
նոյնպէս և յայլ տեղիս նոցա արար բազում չարիս զամս Զ. (6)։ Եւ յետ
այսքան ամաց դարձեալ առաքեաց զնոյն Ըռըստամն ի յԱմիթ՝ նոյն
առաջին զաւրօք ի վերայ Հասան պարոնին՝ թոռինն Աւթմանայ. և պար-
տեալ զօրաւք իւրովք սպանաւ ի նմանէ։ Եւ դարձեալ, ի սոյն օւրս եղև
ահագին շարժ յԵզնկան, և կործանեաց զքաղաքն, և զբոլոր պարիսպն
յատակէն տապալեաց, և մեռան ի նմին ժամու ի շարժին անձինք ԲԺ.-ին
հազար (12,000)՝ հաւատացեալ և անհաւատ, այր և կին, ծեր և տղայ, և
140բ սրբ//ասնեալ քահանայք, զոր ոչ կարեմք ղաղետս և զկսկիծ և զկոծ և
զհառաչ նոցա թվել, զի ականատես եղաք ահագին պատուհասին, զոր
արարիչն աստուած մի ցուցէ ծառայից իւրոց այնպիսի փորձութիւն և
վիշտ։ Եւ այս ամենայն եկն ի վերայ մեր վասն մեղաց մերոց ըստ մար-
գարէին։ Եւ յայսմ ամի էր թվական Ջ. և Զ. (1457), ապրիլ ամսոյ ի ԻԳ.
(23) յօւր շաբաթու կրկնայզատկին, ի չորրորդ ժամու ցերեկի։ Եւ ահա
այս Ը. (8) ամ է, զի յանհանգստութեան կամք և յառաջիկայն աստուծոյ
է գիտելի կամեցողին բարեաց ամենայն ստեղծուածոց իւրոց, ամէն։

Եւ արդ, քանզի տնկեաց արարիչն աստուած ի բնութիւնս մարդկան
միշտ զբարին սիրել և հետևիլ շահուց իւրեանց, և զի կրկին է բարին ոմն
պիտակ և անցական, ոմն ճշմարիտ և անանց։ Պիտակ բարի է յառող-
ջութիւնք և առատութիւնք ամենայն մարմնական իրաց, այսինքն գեղեց-
կութիւնք դիմաց, կատարելութիւն ամենայն զգայութեանց, վայելչութիւն
141ա կանանց, առողջութիւն որդոց և դստ//երաց, աճումն և ծննդականութիւն
անասնոց, առատութիւն ընչից՝ ոսկոյ և արծաթոյ և քարանց պատուա-
կանաց, պճնումն և զարդ երփն-երփն որակաց հանդերձից, լիութիւն
ցորենոյ և գինենոյ, և յայլ ամենայն քաղցրաճաշակ կերակրոց, և զա-
նազան պտղոց, և այլ ինչ իրաց, որ ի պէտս մարմնոյ է։ Եւ ճշմարիտ
բարի է և անանց հաւատ, յոյս և սէր, պահք, աղօթք և ողորմութիւնք հոգւ-
որ և մարմնօոր, խոհեմութիւն, արիութիւն, ողջախոհութիւն և արդարու-
թիւն, խոնարհութիւն, համբերութիւն, երկայնամտութիւն, աղքատսիրու-

թիւն, հիւրընկալութիւն, սիրել զաստուած և պահել զօրէնս նորա. և սիրել զրնկերն առաւել քան զանձն, և այլ բազում նմանք սոցայ բարեգործութիւնք գոն։ Դարձեալ, եւ աստուած իմաստութիւն մարդոյս ընտրել զչարն և զբարին, իմանալ զսուտն և զճշմարիտն։ Դարձեալ, հեռանալ ի չարէն և հետևիլ բարոյն. չար է որ տանի ի կորուստ յօիտենից և բարի է, որ տանի ի կեանս յաւիտենականս, այլ և փոփոխել զպիտակ բարիս և զկարծեցեալն ի ճշմարիտ և յանանց բարին, որպէս իմաստուն և աստուած։

580

ԺՈՂՎԱԾՈՒ

Երևան 3295

Գրիչ՝ Մաթէոս

.320ա Արդ, սա է մասն ինչ յաշխատութենէ վարժապետին իմոյ Գրիգորի մեծի, և մասն ինչ ի քրտանց հարցն, և բոլորն իսկ յառատաձիրն տեառնէ, զոր և յոյժ աշխատութեամբ հաւաքեցի առ ի դիւրահասութիւն մանկանց նորածնելոցդ։ Զոր և հայցեմ, որք պատահիք այսմ, յիշեսջիք զՄաթէոս սպասաւոր բանի։

Արդ, ոչ թէ լիապէս գրեալ է աստ, այլ մասնաւոր բանից եղև լուծումն, իսկ գերակատարն ի մեծէն Գրիգորէ լուծեալ անդր գտջիր ճըշմարտապէս։ Դարձեալ, ծանի՛ք, զի մեծն Գրիգոր բազում աշխատանօք և ջերմ սիրով զՅոհաննու աւետարանս դաս առաց և քաղուածու շինեաց, մինչև յայն, որ ասէ. Յառաջագոյն քան զտօն զատկին, և փոխեցաւ ի Քրիստոս, և գիրքս թերատ մնաց։ Իսկ փանաքիս Մաթէոս ըքաղուածս յորժամ գրեցի Գ. (3) տետր ի Մատթէոս վարդապետի շինածէն լմնեցի։ Աղաչեմ անմեղադիր լինել, զի ոչ և փափագ բազում ունէի, վասն այն գրեցի։

Թուին ՋԷ. (1458)*։

581

ՃԱՇՈՑ

Տ. Պալեան, Ցուցակ Կեսարիոյ, էջ 15—16

Գրիչ՝ Սարգիս
վայր՝ Պառուագրկու վանք

ա

.492ա ...Փափաքող եղեալ աստուածաշունչ գրոցս և ծաղկազարդ բուրաստանի՝ պարծանացս հոգւոյ և մարմնոյ վայելումն՝ ստացաւ զսուրբ գիրքըս ի հալալ ընչից իւրոց բռայիս Յովանէսն, և եղբայրն իւր պարոն Ավրանք, յիշատակ իւրեանց, և ծնաւղաց իւրոց՝ պարոն Սարգսին և մաւրն Մարթային, և ամենայն արեան մերձաւորացն, և զաւակաց նոցա՝ դեռաբոյս մանկացս տղայոցն՝ Ամիր-Սարգսին և Իմին-պակի, Մեծիկին և պա-

* Ձեռագիրն ընդօրինակված է ԺԸ դարում, գաղափար օրինակի հիշատակարանի հետ միասին։

րոն Վարդին. *և կենակցաց նոցա* Շնորհփորին, Խախաթունին. *և ինքն արարիչն աստուած վայելել տացէ և յերկար ամաւք պահեսցէ մինչ ի խորին ծերութիւն, և յետ ատենացս յելանելոյ երկնից արքայութեանն. աստուածային լուսոյն և տեսոյն արժանի արասցէ, մանաւանդ զըռայիս* Յովանէսն, *և պեղբայրն իւր* զԱվրանըն, *և զաւակսն և զծնաւղսն իւրեանց, և ամենայն մերձաւորքն, որում փառք յաւիտեանս յաւիտենից, ամէն։*

Գրեցաւ սուրբ գիրքս ձեռամբ Սարգիս *աբեղային ի սուրբ ուխտս և ծգնաւորական տեղիքս՝ ի սուրբ անապատս, որ կոչի* Պառուագրեւու *վանքն, ընդ հովանեաւ սուրբ Կարապետիս, և սուրբ Լուսաւորչիս, և սուրբ Սարգսին, և սուրբ Նշանացս, որ աստ կան բազմեալ. ի յառաջնորդութիւն* Կարապետ *Հայրապետին, և ի կաթուղիկոսութիւն* Կիլիկեցւոց *տեառն տէր* Կարապետի. *և սուրբ էջմիածին վերադիտողին տեառն տէր* Գրիգորին, *ի թվին ՋԷ. (1458)։*

Քրիստոս աստուած վայելել տացէ բռայիս Յովանիսին *և* Ավրանէր *պէկին, ամէն։ Եղին զսուրբ գիրքս յիշատակ իւրեանց ի գեւղս* Կամիս, *ի ձեռս սուրբ քահանայիցն* Աստուածատուր *երիցու և* Սարգիս *երիցու, որ կամակից եղեալ սուրբ գրոցս գնելոյ. արարիչն աստուած սուրբ հայրապետացն և սուրբ քահանայապետացն արժանի արասցէ, ամէն, եղիցի-եղիցի։*

Բ

194ա *Ո՜վ եղբայր, թէ կամիս ուղիղ սաղմոս ուսանիլ, նա դու ի գրոցս ուսիր, քանզի ի ձեռաղրէ է աւրինակս Գառնեցոյ. և զանարժան գրիչ յիշեա ի տէր։*

Գ

235բ *Մեղաւոր եմ, մեղաւոր եմ,*
Ես իմ անձամբս վկայեմ.
Համարիմ թէ այլ մարդ չասէ,
Ես կու գիտեմ զինչ գործեր եմ։

Դ

273ա *Ով իմաստուն ճարտար դիտողք,*
Եւ հանճարեղք կարդացողք,
Անարժանիս լերուք յիշողք,
Թէ տէր Յիսուս զիւր մեղքն թող,
Տէրն յիշէ քաջն յաղթող,
Անյիշաչար է և խնամող։

Ե

295բ *Իմ մեղքն է խաւար կամար, կու բերէ կարկուտ հրեղէն,*
Քանի կու յիշեմ զնա՝ կու դողան ոսկերքս իմ ամէն։

Զ

306ա *Ընկալ տէր* Մենաս *վարպետ՝ յանջըրդի աղբիւրէս և ի մէգ խաւարէ ընտրեալ մրրկէս, և ի յանցաւղ անձրև յամպէս, և ի մշակ անվարժ գրչէս զսակաւ աշխատողս և զանարհեստս՝ զ*Սարգիս *սուտանուն քահանայս, և*

յիշեա յարժանաւոր յաղաւթս քո, և աստուած զքեզ յիշէ յիւր մաւասնգամ գալուստն, ամէն։

Է

357ա Ախա՜յ, ախա՜յ հազար բերան, վայն քիչ է ինձ յայսմ աւրիկս և յայսմ ժամանակիս որքան կենդանի եմ։

Ը

459ա Ի յերիսացս գրելն յանկարծակի ակն ոչ ունելով և ոչ կուման, նա ձայն մահու եկն առ իս, քանզի լծակիցն իմ տղայովն ի յաւագ-եղբաւրն ի յաւագ ուրբաթն եկաւ գնաց ողջ ու բարով, եւ ես ի հետ ըղաւորող և ի յԱռիւծ միգաց կամուրջն գնալով, և ընկերքն նորա, արին առեղէն(՜) ինձ և տղայոց իմոյ, տարեալ ի Մամլագրկու ջուրն՝ ջրտար արին և բաղում սուք թողին մեզ։

Ո՜վ եղբարք, քանի որ հեռի կարմունչ նայի կարմունչ գնացք, քանիի և ես ջրգէտ էի և ըստ կարի զաւրութեան իմոյ զեկած գիտերէտ պատէի (՜), և այլոց ձեռաւք ջրտար արի*՝ զկենակիցն իմ։ Աղաչեմ ձեզ, ո՜վ եղբարք, մեղաց թողութիւն խնդրեցէք յաստուծոյ, և աստուած ձեզ ողորմէ։

582

ԱԻԵՏԱՐԱՆ

Վիեննա 850, Հ. Ոսկեան, Ցուցակ, էջ 432

Գրիչ՝ Յովհաննէս կրօնաւոր
վայր՝ Ասփստան գիւղ

255բ ...Ի թուիս Հայոց ՋԷ. (1458)։ Արդ ես Յոհանէս կրաւնաւո[ր] ստացա զսուրբ Աւետարանս ի հալալ արդեանց իմոց, յիշատակ ինձ, և ծնողաց իմոց, և ամենայն արեան մերձաւորաց իմոց, հօրն իմ պարոն Թումաին, և մօրն իմո Բաղդատին, և քեռն իմո Սուլտանին, և զաւակացն իւրոց Մեսրոպի և Ալամշի և Գուլխաթունին, և փեսաին իմո Յակոբշի, և մօրն իւրոյ Սատաթին, և հոգեւոր մօրն իմո Գուճաշի, և դստերն իւրո Մարթաի, և կենակցին իւրո Ջանգիշին, և Մաղթումին որ...** Յամս աստուածապատում վերադիտողի Աղբագո նախանգի երկոտասան զաւազանացս աթոռ Բարդաւղիմէոսի առաքելոյս՝ տեառն Հայրապետի արհեպիսկոպոսի, և ստացողի սորա Յոհանէս կրաւնաւորի. որո[ց] յիշատակ սոցա աւրհնութեամբ եղիցի։ Ո՜վ դասք լուսերամից, յորժամ հանդիպիք սուրբ Աւետարանիս յիշեցէք ի սուրբ յաղօթս ձեր զվերոգրեալ անուանքս ի սմա և աստուած-ողորմի ասացէք բոլորով սրտիւ և լի հաւատով, և աստուած ձեզ ողորմեսցի ամէն. և որ աստուած-ողորմի ասէ հարիւրապատիկ*** առցէ յաստուծոյ։ Ես Յոհանէս աբեղայս ստացա զսուրբ Աւետարանիս յիշատակ ինձ և ծնօղաց իմոց, ի դուռն սուրբ Յարութեան, ի գեաւղն Ասփստան կոչեցեալ։ Մի ոք իշխեսցէ հեռացուցանել, և որ խնամ տարցէ՝ աւրհնի յաստուծոյ, ամէն։

---

* Տպագրված է՝ «ջրտարարի»։

** Երկու տող դատարկ է թողնված։

*** Գրված է՝ «Ճ պատիկ»։

583

ՄԱՇՏՈՑ ԵՒ ԳԱՆՁԱՐԱՆ

Հ. Քոսեան, Ցուցակ Արձնեան վարժարանի 41, ՀԱ, 1962, էջ 46

Ստացող՝ Նեֆբաղթ

Փառք... ի թվականութեան ՋԸ. (1459)։ Արդ, ցանկացող եղև սուրբ գրոցս, որ է բուն Մաշտոց բոլոր և Գանձատետր... ետ գրել զգիրքս զայս յիշատակ հոգոյ իւրոյ Նեֆբաղխթն *հաւետորին, և հաւրն իւրոյ բարեգործ* Գրիգորին, *և մօր իւրոյ աստուածասէր* Սառային, *և սրբասէր եղբաւրն տէր* Յոհաննէս *քահանային, և հոգևոր եղբաւրն իւրոյ՝ քրիստոսասէր և աղքատասէր և քաջ և գիտնական և մաղգասի, որ երեք անգամ սուրբ գերեզմանն Քրիստոսի աստուծոյ մերոյ ի* Երուսաղէմ *է գնացել և բազում արդիւնս է արարեալ՝ տէր* Յոհաննէսն, *և ողորմած տնանկաց և աղքատաց դքուրն իւր՝ զփոխեալն առ Քրիստոս* զԾղիսաքեթ, *զհամեստ և բարեգործ զհարսն իւր զիրիցակինն* զԽաթունշէն, *աստուածասէր դքուրն իւր* զՊատիանէ, *քրիստոսասէր և բարեհաւատ զհոգևոր քուրն իւր՝ աստուածապաշտ և աստուածասէր և քահանայասէր զփոխեալքն առ Քրիստոս* Յիադուպշէն, *և* Խըդրշէն, *և ամենայն արեան մերձաւորաց, ամէն։*

584

ՃԱՇՈՑ

Երևան 7404

Նուիրատու՝ Տայ[աք]-խաթուն

425ա ... *Բաշխաւղն առատ պարգևացն՝ սուրբ հոգին, միշտ և յանապաղ յորդորէ զստեղծուածս իւր՝ զոմն ի սէր սրտէ, զոմն ի խոնարհ հոգով՝ հեզութեան, զոմն ի գութ ողորմութեան առ աղքատսն, զոմն ի կամաւոր աղքատութիւնն, զոմն խաղաղարարութիւնն ընդ[դ]էմ խռովարարաց, զոմն ի համբերութիւն բազմադէմ վշտաց հալածանաց, զոմն յիշատակ առնելոյ, զոր և մտածեալ զրանն, որ ասէ՝ Երանի, որ ունիցի յիշատակ ի Սիովն և ընտանի յԵրուսաղէմ* Տայ[աք]-խաթունն. *և ետ գրել զսա ի հալալ արդեանց իւրոց, և եդ ի դրունս սուրբ Ահրոնին, ազատ, ալաստ, ոչ ոք չունի իշխանութիւն գրաւելոյ կամ ծախելոյ. եթէ ոք յանդգնի և ձեռ-[նա]մուխ լինի, նա զպատիժն Յուդայի առցէ և խաչահանուացն ես ԳՃ. և ԺԸ. հայրապետացն անէծքն առնու, ամէն։ Թվականին ՋԸ. (1459)։*

585

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 8883

Գրիչ՝ Յովհաննէս

7ա *Ո՜վ դասք լուսերամից... որք հանդիպիք [այսմ] աստուածաշունչ աւետարեր սուրբ Աւետ[արանիս] յիշեցէք ի մաքրափայլ և յերկնաթ[ռիչ ա]ղաւթս ձեր զվերջին ստացող սոր[ին՝ զբարե]պաշտ և հաւատարիմ*

տանուտէրս զ/// և զամուսին իւր զխասխաթուն. և զծնող[սն իւր և] զփոխ-եալն առ Քրիստոս զզաւակսն իւր /// Մարգարէ. և որ յիշէք և լի [սրտի ող]որմի ասէք, ինքն, որ առատն է ի տու[րս բարե]աց ձեզ, առհասարակ, և վերոյ գրելոցս [ամե]նեցուն ողորմեսցի աստուածն ամենայնի յիւր փա[ռաւ]որ և միւսանգամ գալստեանն. ամէն։

Թվականութեանս ՋԸ. (1459) գրեցաւ, ձեռամբ մեղապարտ Յովհանէսի և տվաւ ի /// անչինչ յիշատակ։ Աստուած վայելել տացէ, ամէն և եղիցի*։

586
ՄԱՇՏՈՑ

Երևան 3113

Գրիչ՝ Քրիստոսատուր
վայր՝ Եզընկա

142բ ... Արդ եղև աւարտումն աստուածային տառիս, որ կոչի Մաշտոց ձեռամբ բազմամեղ և անպիտան գրչի Քրիստոսատուր էրէցու, ի Թվ. ՋԹ. (1460)։ Գրեցօ ի գաւառս Եզընկայ, ի դրան սրբոյն Սարգսի զաւրավարի։ Աղաչեմ զձեզ եղբարք, ով ոք հանդի[պիք] սմա տեսանելով կամ աւրինակելով, յիշեսջիք զմեղուցեալ ծառայս։

587
ԼՈՒԾՄՈՒՆՔ ԴԺՈՒԱՐԻՄԱՑ ԲԱՆԻՑ ԳՐԻԳՈՐԻ ՆԱՐԵԿԱՑՒՈՅ

Երուսաղէմ 1210

Գրիչ՝ Նիկողայոս Աղբերմանցի

399 Զսակաւ աշխատողս՝ զՆիկողայոս միայն անուամբ եպիսկոպոս զԱղբերմանցիս, զմեղսամակարդ բաղմավէր հոգիս, և զսրբազան եպիսկոպոսն զտէր Մարտիրոսն, և զտէր Սահակ հեզահոգի կրօնաւորն՝ զգրոց վերծանողն, որ զաւրինակս խնդրեցին և մեզ ետուն գրել, նայ և զշնորհող օրինակիս զտէր Թորոս աթոռակալն յիշեսջիք ի սուրբ աղօթս ձեր, ո՜վ սուրբ ընթերցողք, և աստուած [զձեզ յիշէ]**։

588
ԳԱՆՁԱՐԱՆ
Երուսաղէմ 2011

Գրիչ՝ Կիրակոս

373բ Փառք ... որ ետ կարողութիւն տկար ոգոյ և դեղևեալ մատանց Կիրակոս սուտ քահանայիս հասանել յաւարտ Գանձարանիս յամի ՋԹ.

* Ձեռագրի սկզբի թերթերի աջակողմյան մասն այրվել է, և շատ բառեր զոհ են գնացել կրակին։

** Հիշատակարանի գրության տարեթիվը հայտնի չէ, սակայն նույն Նիկողայոս Աղբերմանցի գրիչը մի այլ ձեռագիր ընդօրինակել է 1460 թվականին (տե՛ս սույն ժողովածուի Բ. մասում, էջ 150—152)։

(1460) Թվականիս Հայոց, յուլիս ամսոյ Լ. (30), յաւուր երեքշաբթի, ի խնդրոյ բարեմիտ և հարկևոր տանուտրոջն Կարապետ կուրդինկարին։ Արդ, որ ոք կամեսցի խնդիր գիտի մարգարտի ընթանալ մարմնականի կամ հոգեկանի, յանձին բարձեալ կրեցին զամենայն տաժանմունս, զի թերևս հասանել կարիցին ի տենչանս փափագանացն, որում բաղձան։ Նոյնպէս և ի խնդիր ելեալ այսմ աստուածաշար մարգարտիս և եղանակաւոր տառիս ///

589

ԱՒՍՏԱՐԱՆ

Վիեննա 787, Հ. Ոսկեան, Ցուցակ, էջ 349

Գրիչ՝ Գալուստ
վայր՝ Աղջոց վանք

ա

242ա— Արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թուականութեան Հայոց ՋԹ.
243բ (1460) ի հայրապետութեան Գրիգորոյ ի յաթոռն սուրբ Լուսաւորչին՝ ի սուրբ Էջմիածին, և ի խանութեան Ջահանշահի՝ որդւոյ Ուսուֆին։ Գրրեալ ձեռամբ յոգնամեղ և անարհեստ դրչի Գալուստ աբեղայի, ի դառն և ի նեղութեան ժամանակի, ի վանքս Աղջոց, ընդ հովանեաւ սուրբ Ստեփանոս Նախատակիս, և հրաշափառ սուրբ Կաթուղիկէիս, և սուրբ Աստուածածնիս, և ամենայն սրբոցս, որ աստ հաւաքեալ կան։ Ո՜վ ժիր մշակք Քրիստոսի և սպասաւորք Կաթուղիկէ եկեղեցւոյ եւ արժանացեալք սուրբ մարմնոյ և արեանն տեառն, որք ժառանգողք էք սուրբ Աւետարանիս՝ յիշեսջիք ըստ հոգւոյ հարազատ եղբայրն մեր զտէր Մանուէլն, որ ստացաւ զսա ի հալալ արդեանց յիշատակ իւրոց զսուրբ Աւետարանս, յիշատակ իւրեանց սուրբ աթոռոյն, և Վանստանայ սուրբ Աստուածածնին, նաեւ հօրն պարոն Միրզին, և մայրն Խոնթշին, և հարնեղբայրն Նուանշին. և Ամիր-Եզդինին, և ամենայն արեան մերձաւորաց առհասարակ ողորմեսցի Քրիստոս աստուած և լսելի արասցէ զերանաւէտ ձայնն, եթէ Եկայք օրհնեալք հօր իմոյ, ժառանգեցէք զարքայութիւնն, ամէն։ Նաեւ զմեղապարտ նկարաւղս զՍտեփանոս աբեղէս և զիմ փոքրս՝ զՅոհաննէս կաղմող սորա արժանի արասցէ մասին աւրհնութեան, ամէն։

590

ԳԻՐՔ ՀԱՐՑՄԱՆՑ ԳՐԻԳՈՐԻ ՏԱԹԵՒԱՑՒՈՅ

Երևան 6333 (Յ. Քաջազնունի, Ցուցակ Վասպուրականի) 374

ա

ՋԹ. (1453) գրեցաւ յօրինակէ Վարագցի Յովանէս աբեղայէ և աշակերտէ։ Քրիստոս լուսաւորէ զիւր հոգին և զիւրն ամէն։

բ

Զմեղաւոր յՔ" ցր" ց" շվ" յիշեցէք ի Քրիստոս աստուած մեր և ձեզ լիցի մասն։

Գր[եցաւ] ՋԹ. (1460)։

Գ

Գրեցաւ թվ. ՋԹ. (1460) մայիս ԺԶ. (16) և աւարտեցաւ ի ԺԱ. (11) տարի։*

591

ԱԻԵՏԱՐԱՆ

Երևան 9999

Գրիչ՝ Յովհաննէս փակակալ
վայր՝ Սանահին

176ա *...Արդ, ի յոքունց նազելի, գերամաքուր և սրբասէր այրն հոգելից.*
որ և ի տիս համբակաց սնեալ և վարժեալ առ ոտս երջանիկ րաբունեաց.
մինչև ի հասակ ծերութեան կրթեալ ի մամուլս աստուածշունչ գրոց և
յերկիւղն աստուծոյ՝ վարդապետն Ստեփաննոս *յ*Արարադեան *գաւառէ, ի*
յականաւոր և յանմատոյց դղղէկէն Անբերդայ, *բնակեալ յանապատի*
նորին, որ կոչի Աղաւնոյ այր՝ *առաքինասէր վարուք, և անտի ուշ եդեալ*
ի սուրբ քաղաքն Երուսաղէմ, *և նաւեալ ի* Պոնտոս *և հոշակաւորն ի* Կոս-
տանդնուպալիս, *ի* Մեծն *յ*Ասիայ *և յ*Ատտալիայ, *ի* Կիպրոս *և յ*Աղեքսան-
դրիայ, *ի յ*Եգիպտոս, *և ի վայրաքնակ անապատաւոր սուրբ հարսն, որ*
*ի նմա։ Եւ գիմեալ գայ յ*Երուսաղէմ *երկրպագութիւն աստուածընկալ սուրբ*
դերեզմանին Քրիստոսի և ամենայն տնաւրինականացն որ ի նմա և որ
զնովաւ։ Եւ անտի հասեալ յառաքելական աթոռն Հայոց, ի մայրաքա-
ղաքն Սիս, *ի յողջոյն սուրբ կաթողիկոսին Հայոց տեառն* Պաւղոսի. *և*
յերկրպագութիւն շնորհաբաշխ աջոյն մեր սուրբ Լուսաւորչին Գրիգորի։
Ապա ի խոյզ և ի խնդիր եղեալ վասն յիշատակի ստացական աստուա-
ծաշունչ գրոց՝ հանդիպի սուրբ Աւետարանիս, և տեսանէ խախտեալ ի
կազմէ և պակասեալ ի կարգէ։ Ըստանա զսա ի հալալ ընչից իւրոց, և
բերէ յաշխարհս մեր, և հասանէ ի գերահռչակ ուխտս Սանահին, *և նա*
կրկին նորոգել ձեռամբ մեղապարտ Յոհաննիսի, *զպակասն գրել և զթե-*
176բ *րին լնուլ է կազմել, յիշատակ հոգւոյ իւրոյ, և ծնօղաց ի[ւ]րոց, և ամե-*
նայն արեան մերձաւորաց. և ի վայելս անձին եղբաւրորդոյ իւր, և ձեռ-
նասուն աշակերտի Սարգիս *աբեղայի։ Վասն որոյ աղաչեմք զամենեսե-*
եան, որք աւգտիք ի սմանէ և լուսաւորիք սովաւ, յիշեցէք ի մաքրափայլ
*յաղօթս ձեր զվերոյգրեալ ստացօղ տառիս զ*Ստեփանոս *վարդապետ իւ-*
րայովքն ամենայնիւ, ասելով թէ Տէր աստուած ողորմեա նոցա։ Ընդ նո-
*սին և զվերջին աշխատող ի սմա զ*Յոհաննէս *անարժան և մեղաւոր յիշե-*
ցէք ի մեղաց թողութիւն։ Եւ ինքն, որ առատ է ի տուրս պարգևաց՝ ձեզ
յիշողացդ և յիշեցելոցս ողորմեսցի Քրիստոս աստուած, և նմա փառք
յափտեանս, ամէն։

Բ

Արդ, ես անարժանս ի կարգաւորաց Յոհաննէս *փակակալ և սպասա-ւոր սուրբ Աստուածածնիս* Սանահնու, *որ ի յայն ժամանակէն մինչև ի*

* *Այս հիշատակագրությունները գրված են առանձին քարոզներից հետո։*

յայս ժամանակս, որ ծերացեալ եմ ու ի դուռն գերեզմանին հասեալ, վկա
եմ Աւետարանիս, որ հրամանաւ Ստեփանոս վարդապետին զպակասու-
թիւն Աւետարանիս դրել եմ ու կազմել։ Միրանշէն ի մեր վանիցս, որ էր
սան և յորդէգիր յաւազանէն վարդապետին ու Սարգիս աբեղային, թողին
զԱւետարանս մաւտ ի Միրանշէն և ի սանամայրն իւրեանց, և ինքեանք
177բ գնացին յայլ տեղիս վախճանեցան, որոյ յիշատակ նոցա // աւրհնութեամբ
եղիցի, և գրեալ ի դիրն կենաց անջինջ յիշատակաւ։

Արդ ես Միրանշէս՝ ծառայ սուրբ Աստուածածնիս, և իմ մայրս Ոս-կենատս, ընծայեցաք զսուրբ Աւետարանս սուրբ Աստուածածնիս և իւր միաբանիցս, զի և մեզ եղիցի մասն յիշատակի և փրկութիւն հոգւոց մե-րոց և ի թողութիւն մեղաց, և պապուն իմոյ Կիրակէտրի և հաւրն իմոյ Դաւթին: Վասն որոյ երես անկեալ առ [ո]տս սուրբ միաբանիցդ, զի արժանի առնէք յիշատակի միով տէր-ողորմայիւ, և որք յիշէք և դուք յիշեալ լիջիք ի Քրիստոս Յիսուս ի տէր մեր, որ է աւրհնեալ յաւիտեանս, ամէն։

Մի ոք յիշխեսցէ հեռացուցանել զսուրբ Աւետարանս ի դրանէ սուրբ Աստուածածնիս, և եթէ ոք յանդգնի՝ զվարձս Յուդայի ու զԿայէնի առցէ, և կատարողքն աւրհնին յաստուծոյ։ Եւ էր թուականս Հայոց ՋԹ. (1460)*։

592
ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Յ. Քոսեան, Ցուցակ Արծնեան վարժարանի 12, ՀԱ, 1961, սյուն. 128

Գրիչ՝ Կարապետ
վայր՝ Պալախոռու վանՙ

Արդ գրեցաւ սուրբ և տիեզերալոյս և տիեզերաց քարոզ սուրբ Աւե-տարանս ի թուականութեանս Հայոց ՋԺ. (1461), ի գաւառս Խաղտեաց. ի սուրբ անապատս որ սուրբ Գէորգ կոչի, որ Պալախոռու վանՙ ասի, և խնդրոյ սրբասէր և հեզահոգի և աստուածային աւրհնութեան արժանա-ւորի Պառոնին. և զհայր զՄու[րա՞տ], զմայրն զՍուրաթն, և դեղբայրն զՍեփանոսն, զքուրն զՇուՙրանն, և զկողակիցն զԱնանուն, զՇուՙրանին տաքրն զՅովնանէսն, զՄանանին որդին՝ զԱմիր–Պշխեր, Պառոնին կո-ղակիցն զԴշխոյն, զԱստուածատրի որդին զՍիմաւոնն և զայլ ամենայն արեան մերձաւորսն**։

---

* Մագաղաթյա այս Ավետարանը գրված է ԺԳ—ԺԴ դարերում։ Ստեփանոս վարդապետը այն գնել է Սսում 1374—1384 թվականներին՝ Տէր Պողոսի կաթողիկոսության տարիներին։ Առաջին հիշատակարանը Հովհաննեսի կողմից գրված է դրանից քիչ հետո՝ այսինքն ԺԴ դարի վերջերին, կամ ԺԵ-ի սկզբներին, Սանահնում, երբ այն լրացվել, կազմվել և նվիրվել է վանքին։ Բ հիշատակարանի ժամանակը հայտնի է՝ 1460 թ., երբ մահացած էր Ստեփանոս վարդապետը, իսկ Հովհաննեսը՝ «ծերացեալ և ի դուռն գերեզմանին հասեալ»։ Երկու հիշատակարաններն էլ դնում ենք վերջին (1460) թվականի տակ։

** Շարունակությունը կարդալ «ԺԵ դարի հիշատակարաններ» Բ մասի 166 էջում (№ 209)։ Հիշատակարանը քաղել էինք Գ. Փիրղալեմյանի «Նոտարք»-ից (էջ 206), որը թերի էր։

593

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Աղեքսանդրիայի Պօղոս-Պետրոս եկեղեցի
«Սիոն», 1958 թ., էջ 268—270

Գրիչ՝ Հայրապետ
վայր՝ Երուսաղէմ

...Քանզի գրեցաւ սա ի աստուածակոխ սուրբ քաղաքս յԵրուսաղէմ, ընդ հովանեաւ ամենայն սուրբ տնաւրինականացս Քրիստոսի աստուծոյ մերոյ, ձեռամբ նուաստ ծառայի ծառայիցն աստուծոյ բազմամեղ և անպիտան գրչի, որ ամաչեմ կոչիլ ի բարձրագոյն անուանէն եպիսկոպոս, զի ի դատապարտութիւն է ինձ անունս այս, այլ լոկ անուամբ կոչիմ Հայրապետ: Եւ ես անպիտան և անարհեստ գծողս, սկիզբն արարի այսմ լուսափղձ և կենակիր աստուածաւանդ սուրբ կտակիս ի ստոյգ և յընտիր աւրինակէ ըստ կարի իմում գծագրեցի զսա ի լուսաւորութիւն մանկանց եկեղեցւոյ և առ ի յիշատակ հարևոր և համեստ և աղաւթարար մահդասի Իկտիշ ապաշխարողին, որ կայր ի քաղաքս Երուսաղէմ, ի վանս սրբոյն Յակոբայ և աղաւթէր յամենայն սուրբ տնաւրինականսն Քրիստոսի, ստացաւ զսա ի հալալ արդեանց իւրոց՝ յիշատակ իւր, ծնաւղացն իւրոց և ամենայն արեան մերձաւորացն, հաւրն իւրոյ Յոհանիսին, և մաւրն իւրոյ Մուղալ-խաթունին, մուղդսի Խաչերեսին, և հաւրն իւրոյ Ամիր-Ասլանին, և մաւրն իւրոյ Մեծխաթունին, Խութլուին, և եղբարցն իւրոց Էգկարին, Սինանին և Յոհանիսին, և այլ ամենայն արեան մերձաւորացն իւրոց և երախտաւորացն, ամէն։

Դարձեալ կրկին յիշեցէք ի Քրիստոս ի վերոյ գրեալս ի սուրբ Աւետարանս՝ զհոգևոր մայրերն իմ Իկդիշն և Մեծխաթունն, և զհոգևոր եղբայրն իմ զպարոն Խաչերեսն: Եւ դարձեալ կրկնակի ես անպիտան և մեղաւոր ծառայս Իկդիշ, երես անկեալ աղաչեմ զքահանայքդ... յիշեսջիք... զմեղաւոր ծառայքս զԻկդիշն, զՄեծխաթունն և զԽաչերեսն, որ ետու զսուրբ Աւետարանս գրել։

Յիշեցէք ի Քրիստոս զմուղդասի Խաչերեսն և զմայրն իւր զՄեծխաթունն, որ կամակից եղեն և աւգնական Աւետարանիս առնելոյ։ Գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի աստուածակոխ մայրաքաղաքս Երուսաղէմ, ի վանս որ կոչի Փրկիչ և ի մէջ հրեշտակակրաւն կրաւնաւորացս։ Ի թուականիս Հայոց ՋԺԱ. (1462), ի կաթողիկոսութեան տեառն Կարապետի Կիլիկեցւոյ և ամենայն Հայոց։ Արդ, աղաչեմ զամենեսեան որք հանդիպիք այսմ աստուածաւանդ սուրբ Աւետարանիս, յիշեցէք ի մաքրափայլ աղաւթս ձեր զԻկտիշ մղդսի, որ ստացաւ զսա ի հալալ վաստակոց իւրոց յիշատակ հոգոյ իւրոյ, և ծնաւղաց իւրոց, և ամենայն մերձաւորաց։

Ընդ նմին և զանպիտան ծառայս զՀայրապետ՝ զգրաւղ սուրբ Աւետարանիս և զծաղկող յիշման արժանի առնէք։ Այլ և զԹղթի կոկող և զկազմող սուրբ Աւետարանիս զԱռաքել զկուսակրաւն և զճգնաւոր սուրբ աբեղայն յիշման արժանի արարէք և դուք յիշեալ լիջիք...

Այլև ծանուցումն լինի մեր հոգևոր մաւրն Իկդիշ մղտսին և մղդսի Խաչերեսին և իւր մաւրն մղդսի Խասխաթունին, քանզի չասէք թէ վար-

դապետն շատ դրամ էառ ի մենէ, հեռի ի ձեր հարկէցդ, աստուծոյ հրամանքն գրած է ի սուրբ Աւետարանդ, թէ գանձեցէք. ձեզ գանձս յերկինս, ուր ոչ ցեց ուտէ և ոչ ուտիչ ապականէ, այս Աւետարանս այն գանձն է։ Դարձեալ. նման է արքայութիւն երկնից առն վաճառականի, որ գտանէ պատուական մարգարիտ մի, վաճառէ զամենայն ինչս, որ ունի և գնէ զմարգարիտն զայն. այս Աւետարանս այն մարգարիտն է։ Դարձեալ. նման է արքայութիւն երկնից գանձի ծածկելոյ յագարակի, զոր գտեալ մարդոյ թաքոյց, և ի խնդութենէ անտի երթայ վաճառէ զամենայն ինչ, զոր ունի և գնէ զագարակն զայն. ագարակն աշխարհս է, այն գանձն սուրբ Աւետարանս է, որ սուրբ սրտիւ և հաստատուն յուսով գնեցիք ձեր հալալ վաստակաւք, ձեր հոգոյ առաջնորդն և ձեր հոգւոյ փրկութիւն սուրբ Աւետարանս է, որ տանի զձեզ ի կեանս յափտենից։ Հոգևոր մայրն իմ Իկդիշ, որ խոստացար զպրանէ ասուիքն և յուղարկեցիր, խիստ մերկ էի և աղքատ՝ մեզիկ ծածկոյթ արարաք, արարիչն աստուած զքո հոգիդ զարդարէ լուսեղէն պատմուճանաւ ի հանդերձեալ կեանս, ամէն։

Մղդսի Քրիստոսատուրն որ շատ աշխատեցաւ և զԱւետարանդ բերի ձեզ, արարիչն աստուած իւրն վարձահատոյց լինի, զերանաւէտ ձայնն լսէ ինքն և իւր ննջեցեալքն, ամէն։

594

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երուսաղէմ 1799

Գրիչ՝ Վարդան
վայր՝ Վան

603 ... Արդ, յանկ ելեալ կատարեցաւ սուրբ Աւետարանս ձեռամբ յոգ-
նամեղ և անարհեստ գրչի Վարդան սուտանուն էրիցու, ի քաղաքս որ
կոչի Վան, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնին և սուրբ Վարդան զօրա-
վարին, ի թուականութեանս Հայոց ՋԺԱ. (1462), ի հայրապետութեան
604 տեառն Զաքարիայի Հայոց կաթողիկոսի, որ յայսմ // ամի բերաւ աչ
սուրբ Լուսաւորչին յԱղթամար, և մերոյ աթոռակալացս տէր Յովաննէս
եպիսկոպոսացս։
Արդ, աղաչեմ զամենեսեան, որք հանդիպիք սմա յիշեցէք ի Քրիստոս
զվերոյյիշեցեալն զՍտեփանոս բարեպաշտ տանուտէրն, և զկենակիցն
իւր զԹամար. և զորդիքն իւր՝ զփոխեցեալքն ի Քրիստոս, աստուած-
ողորմի ասացէք Սանիլին. Մուրադին, Էվազին, Վարոցին. և Մուղամ-
Փաշին. և իւր տղայոցն Աւետիսին, և իւր կողակցին Խալիմ-Խաթունին,
և իւր զաւակացն Թումին. և իւր կենակցին Թանսուխին, և որդոյն Մա-
նուկլին. և այլ տղայոցն Մարտիրոսին, և իւր կնոջն Խալիմ-Խաթունին. և
տղայոցն Առումին, Աւագին, Յոճանիսին, և Յովանիսին, Մկրտչին և իւր
կենակցին Մախրումշին, և որդոցն Մուրադին, և Ջանփաշին, և այլոցն, և
քուերցն Մէրինին, և Խամաւորին, և Ստեփանոսի քուերն Մրուաթին. և որ-
դոյն Յովանէսին, և Սօրղանին, և հոգևոր հօրն սոցին Կիրակոսին. և Ստե-
605 փանոսի հոգևոր որդոյն խոջա Խօսրովին, որ կամակից // եղև այսմ բարի
գործոյս, և զայլ ամենայն արեան մերձաւորք սոցա յիշեցէք և միամիտ

սրտիւ աստուած-ողորմի ասացէք։ Եւ ինքն, որ հանգուցիչն է արդարոց՝ հանգուսցէ զոսսա յիւր երկնից արքայութիւնն ի ծոցն Աբրահամու, և զձեզ՝ զլսողքդ և զկարդացողսդ, ամէն։

Դարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս զՍտեփանոսն, *և զամենայն արեան մերձաւորք նորա, և զիս զմեղապարտ գծողս* զՎարդան *սուտանուն երէց, և զիմ ծնողքն* զՅովանէս *քահանայ և* զՋմրութ, *և զեղբարքն իմ զփոխեցեալքն ի Քրիստոս* զԿարապետ *քահանայն և* զըՄէլքիսէթն, *և զըզորդիքն իմ* զՆիկողայոս *քահանայն, և* զՅովանէսն *և* զԳրիգորն, *և զհոգևոր որդին իմ* զԿիրակոսն, *և զայլ ամենայն արեան մերձաւորս և զերախտաւորքն մեր, և միամիտ սրտիւ աստուած-ողորմի ասացէք, և աստուած ձեզ ողորմեսցի, և նմա փառք յաւիտեան, ամէն։*

595
ԱԻԵՏԱՐԱՆ

Երևան 4807

Յիշատակագիր՝ Կարապետ

194բ *Զպատուական կրօնաւորն* զԱստուածատուր *վանից հայրն, որ եստոյ վերըստին նորոգել զսուրբ* Աւետարանս *և* զՏարեգիրքն, զՄաշթոցն *և* ըզԳանձատետրն՝ *յիշատակս հոգոյ իւրոյ՝ աղաչեմք որք հանդիպիք սոցա աստուած-ողորմի ասացէք* Աստուածատուր *կրօնաւորին, և իւր ծնողացն, և* Վարդան *կազմողին, և սակաւ գծողին* Կարապետ *բազմամեղիս, և աստուած ձեզ և մեզ և առաջին ստացողացն ողորմեսցի, ամէն։*

Թվ. ՋԺԱ. (1462) նորոգեցաւ

596
ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

Երևան 5128

154բ *Ի թվականին Հայոց ՋԺԲ. (1463), ի կաթողիկոսութեան* Սսայ *տեառն* Կարապետին *և* յԱղթամարայ *տեառն* Զաքարիայ, *որու ժողովեցաւ ի վերայ տեառն* Գրիգորի էջմիածնի *կաթողիկոսին, և գնաց առ* Ջհանշահն *ղանն՝ տէր* Թավրիզու, *և ընկեց զտէր* Գրիգորն *յաթոռոյ* էջմիածնին, *և փոխեաց զաթոռն* յԱղթամար*:

597
ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉ

Գ. Սրուանձտեանց, «Թորոս աղբար», Բ, էջ 300—302

(Կամախ, Ս. Թադէոս առաքելոյ վանք)

Հետ. ստացող՝ Եզեկիէլ

վայր՝ Աւագ վանք՝

Շնորհաւք ամենակալին աստուծոյ... և աջողութեամբ սուրբ տիրամաւր Աստուածածնին, սուրբ Կարապետին և սուրբ Առաքելոցս, և աղաւ-

* *Ձեռագիրն ընդօրինակված է 1635 թվականին։ Այս հիշատակարանը, անտարակույս, արտագրված է նախագաղափար օրինակից։*

թիւք սուրբ երջանիկ րաբունապետին Յովանիսի, և նորին աշակերտի Ստեփանոսի, և Յոհան եպիսկոպոսի, և համայրէն սրբազան եղբարց մերոց, որ կան ի յայսմ լսարանիս, որոց անուանք սոցա գրեալ են և գրին ի դպրութեան կենաց՝ ի մեծամեծաց մինչեւ ղփոքունս, որ անդադար աղաւթիւք բաղխեն զդրունս ողորմածին և բարերարին աստուծոյ։

Ես... վերջինս ի գրոց աշակերտաց՝ Եզեկիէլս, և իմ հոգեւոր որդեակ Սիմէոն ցանդացող եղաք այս սուրբ Աստուածաշունչիս հին և նոր կտակարանաց, և բաղում փափաքանաւք և ջանիւ ստացաք զսա և եդաք ի սուրբ անապատս ի յԱւագ վանք...

Յիշեսջիք զծերունի, զմաքրամեղս, զհեզահոգի և զընտրեալ զԹադէոս քահանայն, և զպարկեշտ և զբարեմիտ ամուսինն իւր... զմեր հոգւոյ ծնողսն, որ և նոքա աշխատ եղեն ի գինս սուրբ գրոցս, և զիւրեանց հոգւոյ բաժինն յիշատակեցին ի սուրբ Աստուածաշնչիս...

Յիշեցէք զխաւճա Սուլթանշահն և զիւր որդին զխաւճա Պակին՝ զԱմասացին, որ կամեցան և շարաւթով վաճառեցին, աստուած յիշէ զնոքա ի բարին։*

598

ՇԱՐԱԿՆՈՑ

Երևան 2418

Գրիչ՝ Միգայէլ
վայր՝ Հունձք գիւղ

311ա *Արդ, գրեցաւ եղանակաւոր տառս և լուսազարդ երգարանս ի թուականիս Հայոց** ամի, ի երկիրն Քաջբերունի, ի գիւղս Հունձք, ընդ հովանեաւ սուրբ Սարգսի զաւրավարին և Ըստեփանոսի Նախավկաի, ի հայրապետութեան Զաքարիայի, ի յառաջնորդութեան սուրբ ուխտիս Մեծոփայ Ըստեփաննոսի վարդապետի. յուսամք յաստուած, որ պահէ զնայ անփորձ կենաւք մինչև ի խորին ծերութիւն, ամէն, և ետ աստեացս նլանելոյն ընդ սուրբ վարդապետաց գասուն դասակից առնէ, ամէն։*

Արդ, աղաչեմ զամենեսեան սիրովն Քրիստոսի զընդերձողսդ, յիշման արժանի առնել վերոյ յիշեցեալ ստացող տառիս։ Արդ, գրեցաւ ձեռամբ Միգայէլի անարժանի և անիմաստ գրչի, և իմ անընդունակ և անիմաստ գոլով յարուեստ գրչութեան և բաղում մեղաց ցնորիւք պաշարեալ գրեցի անարժան ձեռօք իմաւք ընտիր և ըստոյգ աւրինակէ խուլ կոչեցեալ։ Ով զմեզ յիշէ, յիշեալ լիցի առաջի անմահ գառին Յիսուսի Քրիստոսի։

---

* *Հիշատակագրությունն անթվական է, բայց Ավագ վանքում սովորող Եզեկիելը՝ այս հիշատակարանի շարադրողը՝ հիշատակված է նաև 1464 թվականին, Ավագ վանքում, Ստեփանոս գրչի գրած չափածո հիշատակարանում (տե՛ս ԺԵ դարի հշտկ., Բ, էջ 208)։*

** *Թվականը ջնջված է և գրված ՊԾԵ. (1406), որ կեղծիք է։ Այստեղ հիշատակված Զաքարիա կաթողիկոսը՝ նշանավոր Զաքարիա Աղթամարցին է, որ աթոռակալել է 1434—1464 թթ., ուստի հիշատակարանի գրության վերջին հնարավոր տարեթիվը 1464-ն է։ Գրչի մյուս հիշատակարանը տե՛ս այս ժողովածուի Բ մասի 178—179 էջերում։*

599
ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

Երևան 4211

Գրիչ՝ Իսրայէլ

529ր *Յիշատակ է գիրքս* Իսրայէլին, Միքայէլին, Առաքել *վարդապետին։ Ես* Իսրայէլս *տուաք զգիրքս* Սարգիս *վարդապետին, յիշատակ մեզ և ծնօղաց մերոյ...*

Թվին ՋԺԴ. (1465)։

600
ՃԱՇՈՑ

Նիկոմեդիա 19. Ստ. Յովակիմեան, Ցուցակ (անտիպ), էջ 112

Գրիչ՝ Ջաւրվար
վայր՝ Տիւրիկ

ա

Արդ ի յանգ ելեալ աւարտեցաւ քրիստոսահիմն և առաքելախօս, մարգարէաշէն և հոգիաբուխ այս տառս ձեռամբ յոգնամեղ և անարհեստ դրչի Ջաւրավար *սուտանուն իրիցուն.*

Արդ, գրեցաւ սա ի թվ. Հայոց ՋԺԴ. (1465) հոկտեմբեր ամսոյ ի ԺԱ. (11), ի քաղաքիս, որ կոչի Տիւրիկ, *ի սպասաւորութիւն սուրբ Սարգսի զինաւորին։ Արդ աղաչեմք զձեզ, ով սուրբ ուղղափառ մանկունք, որք հանդիպիք սմա կարդալով կամ աւրինակելով, յիշեսջիք զանարժան գծողըս, և զծնաւղս իմ* զՍտեփաննոս *քահանայն և* զՆարմէկլիքն: *Եւ բազում երախտաւորութիւն ի վերայ մեր զտէր* Գրիգոր* *որ աւգտեցաք ի նմանէ զգրոց բովանդակ զկատարիլն և զկազմելն։ Աստուած ըստ աշխատանացն զերկնից արքայութիւն պարգևեսցէ իւր, ամէն***։

բ

Ես Ջաւրվար *հոգով տկար*
Եւ մարմնով յոյժ ապիկար,
Զձեզ աղաչեմ միշտ անդադար
Եւ պաղատիմ արտասուաբար,
Յորժամ զգիրս ընթեռնուս մտառաբար,
Զիս յաղօթից մի մոռանար,
Զտէր ողորմին լիակատար
Տուր ինձ բաժին սրտիդ յաւժար,
Եւ տէր առատ և բարերար
Ի ձեզ զթասցի իբր հայրաբար։

* *Հաջորդ բառը չի կարդացվում։*

** *Այս հիշատակարանից համառոտ մի հատված, քաղելով Մ. Տեր-Մովսիսյանի ցուցակից, հրատարակել ենք ժողովածուիս Բ մասում (էջ 241)։*

601

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Ց. Քոսեան, Ցուցակ Արցնեան վարժարանի 13, ՀԱ, 1961, սյուն. 130

Գրիչ՝ Հայրապետ
վայր՝ Նորագաւիթ

ա

261ա *Աստանաւր յանկ ելեալ աւարտեցաւ... Աւետարանս այս ի թուաբերութեան Հայկազեան տումարիս ՌԺԴ. (1465) ամին, յանառիկ եւ տիրախնամ քաղաքս /// Վա՞ն, ընդ հովանեաւ սուրբ խաչիս և սուրբ Սարգիս զօրավարիս, և ի հայրապետութեան տեառն* Ստեփաննոսի *կաթողիկոսի, ի դառն և ի վշտալից ժամանակիս, յորում ի խիստ և ի նեղութեան և ի չար ծառայութեան կամք ազգին նետողաց, զի յոյժ կեղեն և կեղեքեն զազգս քրիստոնէից։ Զոր տեսեալ զայս սուրբ աստուածախաւս և զլուսափայլ և զպատուական մարգարիտս և ցանկացաւ այս հոգեկեցոյց սուրբ Աւետարանիս աստուածասէր և պայծառացեալ հոգով և վառեալ ի սէրն աստուածային* Ուսիմաֆոս՝ *որդի* Սաճմադրին, *և ստացաւ սա յիշատակ հոգոյ իւրոյ, և ծնողաց իւրոց՝* խարն Սաճմադրին, *և ի տղայոցն* Փաշաբէկուն. *և* Տիրանց–Հաթունին, *և* Դունաբէկուն, *և հարազատ եղբաւրբն* Դուլփաշին, *և* Ղուշբուղին, *և ամենայն արեան մերձաւորաց՝ կենդանեաց և հանգուցելոցն ի Քրիստոս։*

Արդ, աստուած աստուծոյ և տէր տերանց յորժամ եկեսցէ նստի յաթոռն փառաց իւրոց և կոչէ Ուսիմաֆոս, *և զկողակիցն* Խաթունջան, *և զուր հայրն և զմայրն և զեղբարսն, առհասարակ, ամէն։ Դարձեալ երես անկեալ աղաչեմ զսրբութիւնս ձեր, որ լի բերանով և ուղիղ սրտով և լիակատար միտով և բոլորախաւս լեզուով աստուած-ողորմի ասացէք* Ուսիմաֆոսին, *և ծնողացն՝ հայր* Սաճմադնին, *և կողակցի* Ուրուջանին, ... *հարազատ եղբաւրն* Դուլփաշին. *և* Ղոշբէկին, *և ուրանց տղայոց տէր* Յովանէսին. *և* Դաւուտջանին. Խաւէլին, Զարգարին, *և կողակցին ուրա[ն]ց* Շանզադին, *և* Ղզլարճանին, *և* Նարգըզին, *և հոգորդին՝* էնկիբէկն, *և* Մելքիսաէն, *և հօրեղբաւրորդին* Մէլէքզատին, Ամիրըխջաւալ *զուր տղայ, և ամէն արեան մերձաւորս... Եւ դարձեալ յիշեցէք ըղնարայզաւթի քահանայք ըզտէր* Զաքարայն *և տէր* Աստուածատուրն, *որ կան ժրաջան ի դուռն սուրբ Գէորգայ, կարդան և* ճնամ *տանին ի վերայ սուրբ Աւետաբանիս, զի կացցէ սայ ի դուռն Գէորգ զաւրավարիս, ամէն։*

Դարձեալ յիշեցէք ի Քրիստոս Ուսումաֆոսի *քվերքն՝* Թեկղիանէն, *և* Դայանէ, *և զ*Մարտիանէն, *և* Շուքրան–Հաթուն, *և* Ուզխուլթան, *ամէն*.

բ

*Զ*Հայրապետ *մեղաւոր գծողս միով աստուած ողորմի ասա և աստուած քեզ ողորմեսցի, ամէն**։

---

* *Այս հիշատակարանից միայն երեք տող արտատպել ենք «ԺԵ դարի հիշատակարաններ» Բ. մասում (էջ 239)՝ քաղելով Ն. Ակինյանի «Գաւազանագրքից»։ Այժմ ներկայացնում ենք լրիվ։*

602

ՅԱՅՍՄԱՒՈՒՐՔ

«Սիոն», 1866 թ., 1—2, էջ 99

Վայր՝ Դէմ յանդիման գեղջն
յԱրամու սբ. Գէորգ

...Ի յաշխարհս Շամեայ ի յերկիրս Սակունեանց *ի վանս սուրբ Աստուածածնի, ընդ հովանեաւ սրբոյն Գէորգայ՝ դէմ յանդիման գեղջն յԱ-*րամու, *թվին ՋԺԵ. (1466),* Թումա *եպիսկոպոս և* Սիմէոն *քահանայ Մանգեանց եկեղեցոյ։*

603

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 9858

ա

Գրիչ՝ Գրիգոր Աքարբեկենց
վայր՝ Արգելան

*...Ուստի և տեսեալ զսորա անճառ փրկագործութեան խորհուրդ, և
զանճառելի աւետիքն, և զահագին սպառնալիքն՝ ամենաիմաստ և հան-*
364ա *ճարեղ գիտնականն //* Մինաս *ծաղկաւղն, որ յար և նման է Բեսսելիէլի
նկարողին տապանակին, որ և ստացաւ զսա ի հալալ և ի քըրտնաջան
վաստակոց իւրոց՝ յիշատակ իւր, և ծընաւղաց իւրոց՝ հայրն* Մախթումին
և մայրն Մըսր–Մէլիքին, *և քըւերն* Խութլու–Մէլեքին, *և զաւակին* Յակոբ
կրաւնաւորին, և Գովլաթշին, *և քեռուն իւրոյ ուսուցչին* Յակոբ *եպիսկո-
պոսին, և քւերն նորին* Գուլշարին, *և* Գրիգոր *կրաւնաւորին, եւ ամենայն
արեան մերձաւորաց իւրոց՝ կենդանեաց և հանգուցելոց։ Արդ, որք վա-
յելէք յամէնառատ սեղանոյս, լիակատար սրտիւ աստուած-ողորմի ասա-*
364բ *ցէք* Մինաս *ծաղկաւղին, և* Յակոբ *// կուսակրաւն աբեղային, և ամենայն
վերոգրելոցս, որ ի սմա գրեցաւ, ամէն։*

*Եւ արդ ես՝ յետինս ի կարգաւորաց և անարժանս ի մանկունս եկե-
ղեցւոյ և անիմաստս ի գիրս գրչաց* Գրիգոր Աքաբեկենց, *շնորհիւ տեառն
սկսայ և ողորմութեամբ նորին կատարեցի զսուրբ Աւետարանս ի թուա-
կանիս Հայոց ՋԺԵ. (1466), ի վանքս որ կոչի* Արգելան, *ընդ հովանեաւ
սուրբ Աստուածածնիս, և սուրբ Ստեփանոս վարդապետի Յուսկան որդ-
ւոյ, և այլ սրբոց, որ աստ կան հաւաքեալ։*

*Դարձեալ, յիշեցէք զ*Մկրտիչ *վարդապետն մեր զ*Ալբեկէնցն, *որ բա-
ղում երախտիք ունի ի վերա մեր, և զ*Թումայ *րաբունապետն, որ բաղում*
365ա *սէր ու//նէր ի վերա իմ, և զմիւս* Մկրտիչ *վարդապետն՝ զընկերակիցն իմ,
և զ*Խաչատուր *աբեղայն, որ շատ սիրով հոգւոյն ի միասին կացաք և ծա-
ռայէր մեզ միամտութեամբ, և զ*Ստեփանոս *կրաւնաւորն, որ առնէ մեզ
սէր և ընդունելութիւն, և զայլ ամենայն երախտաւորքն մեր յիշեցէք ի
Քրիստոս։*

*Արդ, որք ճաշակէք յաստուածային բուրաստանէս և զամէնալի սե-
ղանէս, լի սրտիւ աստուած-ողորմի ասացէք* Մինաս *ծաղկողին, և ծնաւ-*

ղացն Նորին Մախթումին և Մըսըր-Մլքէին, և Յակոբ կրաւնաւորին, և ամենայն արեան մերձաւորաց նոցին, ամէն։

Բ

Ծաղկող՝ Մինաս

Դարձեալ ես՝ Մինաս ծաղկողս՝ ստացող սուրբ Աւետարանիս Երես
365բ ի գետին գնելով աղաչեմ զմանկունսդ // սուրբ եկեղեցոյ, որք սպասաւորէք անգին մարգարտիս կարդալով կամ աւրինակելով, լավ սրտով և վասն սիրոյն Քրիստոսի պահեցէք զաստուածային գանձս, զի բազում չարչարանաւք և աշխատութեամբ լըմնեցաւ*. և զաստուած-ողորմին յոլով և անխափան ասացէք, զի և զձեզ ողորմեսցի Քրիստոս իւր միւս անգամ գալուստն։ Ամէն եղիցի, եղիցի։

Գ

Կազմող՝ Վարդան

Եւ դարձեալ յիշեցէք աղաւթս ձեր զՎարդան վարդապետն՝ զկազմաւղ սուրբ Աւետարանիս, որ յար և նման է կազմողի տապանակին, զի լաւ և գեղեցիկ կազմեց զսա տկար և ծեր անձամբն. և ուղիղ սրտիւ և ի բերանով աստուած-ողորմի ասացէք Վարդանին և ծնաւղացն նորին ամէն։ Եւ զխաչատուրս մեղաւորս սակաւ գրիս։

604
ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Յ. Քոսեան Ցուցակ Կարնոյ գիւղերու, 7, ՀԱ, 1963, էջ 34

Գրիչ՝ Մկրտիչ
վայր՝ Խլաթ, Մատնեվանք

Որոյ ցանկացաւղ եղեալ բարեմիտ և ողջախոհ տանուտէրն Մկրտիչ, և եղբայրն Աստուածատուրն, և Յովհաննէս եղբայրն, որ փոխեցեալ է ի Քրիստոս, և Մկրտիչն, և Սաղդաթ-խաթունն՝ կողակիցն իւր, և ծընաւղաց նոցին՝ Ամիր-Սարգսին և Նունոյֆարին, և եղբաւրն Մելքեսեդին, և քուրոջն Դովլաթին, և հօրեղբաւրն Կիրակոսին, ...եւ Մկրտչի ծնօղացն, ...եւ Հռոփսիմին, և զաւակաց նոցին Մխիթարին, Խութլու-խաթունին և Հերապետին, որ քարով նախատակեցաւ, և Մկրտչին, և Յովաննէսին, և որդոյ նորա Ստեփանոսին, զոր տէր աստուած ընդ երկայն աւուրս անէ։ Եւ Աստուածատ[ր]ուն, և հօրն Ղազարին, և կողակցին Փաշա-Մելիքին, և զաւակաց նոցին՝ Իգնատիոսին, և Միքայէլին, և Յովաննէսին, և քուրոջն Մարգրտին:

Եւ արդ, աղաչեմք զամենեսեան, որք հանդիպիք սուրբ Աւետարանիս կարդալով կամ աւրինակելով, յիշեցէք յաղաւթս ձեր ստացող սուրբ Աւետարանիս զՄկրտիչն, և զկողակիցն իւր Սաղդաթ-խաթունին...

Եւ արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի Խլաթ քաղաքի, ընդ հովանեաւ Մատնեվանից սուրբ Աստուածածնին, սուրբ Սարգսին և սուրբ Գէորգուն,

---

* Ձեռագրից հանված և այլ նկարիչի կողմից նկարված ու տեղադրված են առաջին երեք ավետարանիչների նկարներն ու ավետարանների առաջին թերթերը։ Բացակայում են նաև սկզբնական տերունական նկարները։ Մինասից պահպանվել են Հովհաննես ավետարանիչի նկարը, լուսանցազարդեր ու լուսանցանկարներ։

ձեռամբ յոգնամեղ և անիմաստ գրչի Մկրտչի սուտանուն քահանայիս, յամի ՋԺԵ. (1466) թուականի, ի հայրապետութեան տեառն Ստեփաննոսին էջմիածնի կաթողիկոսի, որ այս ամ հաստատեցաւ շնորհաւք աստուծոյ։

Արդ աղաչեմք զամենեսեան, որք հանդիպիք սմա կարդալով, յիշեցէք յաղաւթս ձեր արարող սուրբ Աւետարանիս զՄկրտիչն. և Սաղդաք-Խաթունն, և զարեան մերձաւորք իւրեանց, և արհեպիսկոպոսիս մերոյ տէր Յովաննիսին, և ... տէր Կիրակոսին, տէր Վարդանին, տէր Սարգսին. տէր Յովաննեսին, տէր Յոհանին, և սարկաւագ Յովանէսին, այլ և զիմ արթինաւոր վարպետն զՅովանէս քահանան յիշեցէք ի Քրիստոս, որ բազում աշխատութեամբ ուսոյց զիս։ Ընդ նմին և զիս զմեղաւք լցեալ գրիչս զՄկրտիչ սուտանուն քահանայ, այլև զիմ ծնօղսն յիշեցէք ի Քրիստոս։ Ով որ կարդա ու զաստուած-ողորմին ասէ՝ Քրիստոս իրեն ողորմի ամէն։

Եւ արդ ես Մկրտիչ և կողակիցն իմ Սաղդաք-Խաթունն տուինք զԱւետարանս սուրբ Աստուածածնի ի դուռն, որ կենա ի ձեռն տէր Կիրակոս հերպետին, և տէր Վարդանին, և տէր Սարգսին, և տէր Յովանէսին, և տէր Յոհանին, և ով ծախէ կամ գրաւկանէ՝ զմասն զՅուդային առցէ և զխաչահանացն և զԿայենին, ամէն։

Եւ արդ աղաչեմ զձեզ, ո՛վ եղբայրք, անմեղադիր լերուք, զի կարս մեր այս է, Քրիստոսի մարդասէրին փառք յաւիտեանս ամէն։

605

ՄԱՇՏՈՑ

Երուսաղէմ 1784

Գրիչ՝ Յակոբ

վայր՝ Գուլիստան, որ է Վարդուռ գիւղ

408 ... Շնորհիւ տեառն Յիսուսի Քրիստոսի սկսայ և նորին ողորմու-
թեամբն կատարեցի զքրիստոսահիմն և զառաքելաշէն հոգիաբուղխ
նուագս յանուն Մաշտոց վարդապետին, ի թվականիս Հայոց ՋԺԵ. (1466),
ի լաւ և յընտիր աւրինակէ, ձեռամբ յոգնամեղ և անարհեստ գրչի Յա-
կոբի՝ ծոյլ և մեղսասիրի, ի գեւղս որ կոչի Գուլիստան, որ է Վարդուռ ի
հայրապետութեան տեառն Թումայի Աղուանից կաթուղիկոսի, ի խնդրոյ
Բարիոգ կրաւնաւորի՝ հեզահոգի, բարեմիտ և աղքատասիրի և ժիր մշա-
409 կի, յիշատակ իւր, և ծնողաց իւրոց, և ամենայն // ընդանեաց իւրոց՝ մեծի
և փոքու, կենդանեաց և ննջեցելոց իւրոց, և Քրիստոսի փառք յաւի-
տեանս, ամէն*։

---

* Սույն ժողովածուի Բ. մասի 306 համարի տակ (էջ 246) տպագրված է այս հիշատակարանի համառոտագրությունը։

606
ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երուսաղէմ 3133

Նորոգող՝ Հայրապետ
վայր՝ Տատութայ գիւղ

511 Վերրստ[ին] նորոգեցաւ աշխարհալոյս և աստուածախաւս սուրբ
Աւետարանս ձեռամբ Հայրապետ եպիսկոպոսի, ի թվականութեանս Հա-
յոց ՋԺԶ. (1467), քանզի հնացեալ ի վաղուց ժամանակաց ի յանաւրինաց
ձեռն էր անկեալ, քակել էին և ցրուել եկեղեցւոյ մէջն՝ ի գեւղս, որ կոչի
Տատութայ և հրեշտակապետին անուն եկեղեցին։ Այլ տաճիկք քակել էին
և խցուցել զքարինսն, և մեք հանդիպեցաք և վերստին նորոգեցաք զե-
կ[եղ]եցին և զԱւետարանս և եդաք ի Սիոն, յաղագս փրկութեան հոգւոյ
իմոյ և յիշատակ ծնողաց իմոց։ Ո՜վ սուրբ մանկունք եկեղեցւոյ, որք
512 հանդիպիք այժմ կենսաբեր սուրբ Աւետարանիս տեսանելով կամ // տե-
սանելով* յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր զմեղաւոր ծառայս, վասն
զի բազում աշխատանաւք կարացաք շինել, և բնակիչք գեղջիս, որ կե-
րակրեցին զմեզ ի բազում աւուրս. աստուած, որ մարդասէր է, առատ է ի
տուրս՝ վարձահատոյց լինի և պահեսցէ ընդ երկայն աւուրս, հանդերձ
զաւակօք իւրեանց։

607
ՃԱՇՈՑ

Նիկոմեդիա 19, Ստ. Յովակիմեան, Ցուցակ (անտիպ), էջ 106

Ստացող՝ Ծովան
վայր՝ Սեբաստիա

Ի թվ. ՋԺԶ. (1467) բերաւ սա։ Յիշատակ է սուրբ գիրքս մղտեսի Ծովանին, ի քաղաքին Սեբաստիոյ, ի Շուկայի մահալայս, ի դուռն սուրբ Աստուածածնին եկեղեցոյ, անջինջ յիշատակ իւր և իւրոցն ամենայնի. դստերացն Պաղտատին և Մըսրէ, և եղբաւրն Մելիքշին, և եղբաւր որդոցն Ակներին և Միխայէլին և Ամիր-Սարգսին և Ամիր պեկին, և թոռին Հայոցին և Ռստումին, Իկտիշին և ամենայն հանգուցելոց առ աստուած։ Եւ խնամով պահողքն աւրհնին յաստուծոյ և ապականաւղքն սորայ ապակ[ան]ին ի կենաց դրոյն ամէն**...

608
ԳԱՆՁԱՐԱՆ

Հ. Ոսկեան, Տրապիզոնի վանքերը, ՀԱ, 1961, սյուն. 275

Գրիչ՝ Աւետիք
վայր՝ Պոնտոս

Գրեալ ի թվին ՋԺէ. (1468), ի Պոնտոս, որ այժմ Տրապէզ, ընդ հովանեաւ Ամենափրկչի, Յովհաննու Մկրտչի և սուրբ Խաչի, ի պարոնու-

* Կրկնված է։

** Նույն ժողովածուի Բ. մասում տե՛ս այս հիշատակարանից երկու տող (էջ 265, հիշատակարան № 338)։

թեան խնդրքարին, ի հայրապետութեան Արըստագէսի Էջմիածնի. *յեպիսկոպոսութեան տեառն* Յովհաննիսի, *որ այսմ ամի փոխեցաւ։*

Գրիչ Աւետիք *աբեղայ, որդի* Առաքել *ոսկերչի և* Մարիանէի. *ստացող պարոն* Վարդան, *որդի* Նաչէի *և* Շահնուքարի:

609

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Տ. Պալեան, Ցուցակ Կեսարիոյ, էջ 73

Հիշատակագիր՝ Վարդան
վայր՝ Սիս

ա

145ա *Զստացաւղ սուրբ Աւետարանիս* զԳրիգոր Տատըրկենց *և զծնաւղս իւր յիշեցէք ի Քրիստոս և աստուած զձեզ յիշէ, որ գնեաց այս սուրբ Աւետարանս ի յանաւրէնաց ձեռաց, ի թվին ՋԺԷ. (1468)։*

բ

235բ *Զվերջին ստացաւղ սուրբ Աւետարանիս* զԳրիգոր Տատրակենց, *և զծնաւղս իւր, և զորդին իւր* զՀեթումն *յիշեցէք ի Քրիստոս; և աստուած զձեզ յիշէ, որ գնեց զայս սուրբ* օ*ետարանս ի յանաւրինաց ձեռամբ, և դարձեալ կը դնէ ի սուրբ Ըռամանոս**։ *Աղաչեմ զհանդիպողք յիշել ի տէր զվերոյգրեալդ՝* զԳրիգոր Տատըրկենց, *և զիս՝* զՎարդան *դպիրս, որ զսակ ր գիրս գրեցի և աստուած զձեզ յիշէ, ամէն։*

610

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 10283

ա

Կազմող՝ Արրամ
վայր՝ Պաւնդսս

225ա *Զվերջին կազմաւղ սուրբ Աւետար[ան]իս զաստուածասէր և զբարեպաշտ մանուկն* զՇամշատին *ոսկէգործն, որ եա վերստին նորոգել զցանկալի սուրբ Աւետարանս մեծաւ յուսով և եռափափաք սիրով, ի պահպանութիւն աստուածապահ կենաց իւր և զաւակաց, և բարեխաւս հոգոյ և մարմնոյ իւրոյ, եւ յիշատակ ծնաւղացն իւր՝ հաւրն* Ֆախրատինին *և մաւրըն* Համա-խաթունին** *և ամենայն արեան մերձաւորացն։*

Արդ, որք հանդիպիք սուրբ Աւետար[ան]իս և գրիս յիշեցէք յաստուածահաճոյ աղաւթս ձեր զոսկէգործ Շամշատին Բաբերդացին, *և ծնաւղսն իւր, և դուք յիշեալ լիջիք ի Քրիստոսէ աստուծոյ մերոյ, որ է աւրհնեալ յաւիտեանս, ամէն։*

* *Ձեռագրի 145բ էջի հիշատակագրությունից (1601 թ.) պարզվում է, որ այդ եկեղեցին գտնվում էր Սիս քաղաքում։*

** *Ծնողների անվան տեղերը բաց էր թողնված, լրացրել ենք Բ. հիշատակարանից։*

Ընդ նմին յիշեսջիք և զԱլէքսանոս քահանայն, զորդի Նուրպէկ աղաին, որ յորդորելով մասնակից եղև կազմութեան և պայծառութեան սուրբ Աւետարանիս։

Կազմեցաւ ցանկալի սուրբ Աւետարանս ձեռամբ յոգնեղկելի և անարժան Աբրամ կրաւնաւորի և պիտակնուն վարդապետի, ի քաղաքիս Պաւնդոսի, ի դրան սուրբ Ամենափրկչի։ Յիշողքդ զմեզ ի բարի յիշեալ լիջիք առաջի Յիսուսի։ Թվին ՋԺԷ. (1468), և յամսեանն յունիսի և Հաւոց մեհեկի։

Բ

Ստացող՝ Շամշատին Բաբերդացի
վայր՝ Կողոնիայ

225բ Զվերջին ստացաւղ սուրբ Աւետարանիս զպարոն Շամշատինն աղաչեմ յիշել յաղաւթս ձեր, ո՜վ մանկունք սուրբ եկեղեցոյ, որ ստացաւ զԱւետարանս ի հալալ արդեանց և յարդար վաստակոց իւրոց, և բերեալ ի քաղաքս Կողոնիայ, որ արդ ասի Ղարասար, և ետ եկեղեցի սուրբ Աստուածածնին՝ յիշատակ իւր, և ծնաւղացն իւրոց՝ Ֆախրատինին և Հումախաթունին, և կենակցին իւրոյ Կուլֆանին, և ամենայն արեան մերձաւորաց իւրոց։ Եւ մի ոք իշխեսցէ հանել զսուրբ Աւետարանս ի դրանէ սուրբ Աստուածածնիս՝ յիմոց և կամ յաւտարաց՝ իմ է ասելով, ծախելով կամ գրաւելով, կամ այլոց բաշխելով։ Եւ ով ոք յանդգնի և ձեռնամուխ լինի ազահութեամբ ի սուրբ Աւետարանս՝ զպատիժն Յուդայի և զԿայենի առցէ։

Արդ խնամով պահողքն աւրհնեին յաստուծոյ ի սուրբ Աստուածածնէն և յամենայն սրբոց, ամէն։

611

ՄԱՇՏՈՑ

Անթիլիաս 83

Գրիչ՝ Յակոբ
վայր՝ Խարբերդ

199ա ... Կատարեցաւ Մաշտոցս ի՛ թվ. ՋԺԷ. (1468), ձեռամբ բազմամեղ և անարժան քահանայիս Յակոբայ, ընդ հովանեաւ սրբոյն Սարգսի զաւրավարին և որդւոյ նորա Մարտիրոսի, ի թաղս [որ] կոչի Սինամուտ, ի քաղաքիս Խարբերդ. ի կաթուղիկոսութեանն տեառն Արիստակիսի. և յեպիսկոպոսութիւնն տէր Սիմէոնի և տէր Առաքելի: Արդ, աղաչեմ զձեզ զամենեսեան, յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր զՅակոբ քահանայս, և զծնաւղսն իմ զԳրիգորն և զԹանգուխն, և զեղբարքն իմ զԿարապետ քահանայ և զՄուրատ, և զերկու Յովանէսն, և զերիցակինն զԹուրվանդայ. և զորդին մեր զԴշխոյի, զՄկրտիչ, զՍարգիս, զԳրիգոր, զՄարիմնէ, զՈւտիանէ, զՊօղոս, և զՄկրտիչ և աստուած-ողորմի ասացէք բոլորով սրտիւ։ Եւ Քրիստոս աստուած զձեզ յիշէ յիւր միւսանգամ գալուստն, ամէն։ Եւ յիշեցէք զվարդապետն իմ զտէր Աստուածատուր եպիսկոպոսն։

612

ԱՂԵՐՍ ՄԱՂԹԱՆԱՑ Ի ՍՐԲԱՏԵՂԻՍՆ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՎԱՐԴԱՆԱՅ ՄԱՐԱՌԱՑԻՈՅ

Երուսաղէմ 1662

Գրիչ՝ Մանէլ
վայր՝ Երուսաղէմ

ա

163բ ... *Արդ, գրեցաւ սա ի սուրբ և յաստուածակոխ քաղաքս* Երուսաղէմս, *ընդ հովանեաւ սուրբ հրեշտակապետացս Գաբրիէլի և Միքայէլի և ամենայն երկնաւոր զաւրացն, որ է տեղի չարչարանաց փրկչին, ուր զառաջինն ապտակեցօ, այլ և ասա էջ Քրիստոս երկնաւոր զաւրաւքն ի փոխումն տիրամաւր և վասն [այդ]ասի սուրբ Հրեշտակապետք։ Արդ, գրեցաւ սայ ի թվիս Հայոց ՋԺԵ. (1466), ձեռամբ մեղաթաւալ և անարժան և տխմար գծողիս անպիտան* Մանելի, *ի խնդրոյ* Աբրահամ *քահանայ[ի]՝ հաւր վանից սուրբ Յովաննու // Մրկրտչին* Կեռնակողմանն, *ի պատճառս աղաւթից և ի մխիթարութիւն հոգևոր։*

բ

217բ ... *Քանզի գրեցաւ սայ ի սուրբ և յաստուածակոխ քաղաքս* Երուսաղէմ, *առ դրան սուրբ Հրեշտակապետացս, ձեռամբ յոգնամեղ և անարհեստ գրչի* Սարգիս *անպիտան ծառայի՝ սպասաւոր սուրբ Հրեշտակապետացս, ի յիշատակ և ի վայելումն սրբասէր կրաւնաւորին* Աբրահամ *աբեղին՝ սպասաւոր սրբոյն Յովանու Կեռնակողմանն, զոր և վայելել, տայէ նմա տէր աստուած երկարեալ ամաւք և առաքինասէր վարուք և մաքուր*
218ա *մտաւք // և սրբամիտ [խոր]հրդով և լուսափայլ աղաւթիւք՝ ի փառս Քրիստոսի աստուծոյ, ամէն։*

*Ո՜վ մանկունք սուրբ եկեղեցոյ, աղաչեմ զձեզ որք հանդիպիք սմա տեսանելով, ուսանելով և կամ աւրինակելով, յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր զ*Աբրահամ *աբեղան՝ հանդերձ ծնաւղաւք, և զիս՝ զանպիտան գրիչս՝ հանդերձ ծնաւղաւք, ամէն։*

Ի թվականիս ՋԺԸ. (1469), մայիսի ԺԵ.(15)։

613

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երուսաղէմ 3427

Գրիչ՝ Յովանէս Մանկասարենց
վայր՝ Արճէշ

...*Եւ արդ տեսեալ զսորա անճառելի աւետիքն և զահագին սպառնալիքն և զամենեցուն փրկագործութեան խորհուրդ աստուածասէր և հաւատարիմ ծառայքն աստուծոյ* Ամիր-Սարգիսն *և* Հայ-Խաթունն, *և*

ստացաւ ղանարիկ մեծութիւնս և զփարթամ հարստութիւնս զմարգարտաշար սուրբ Աւետարանս՝ զլուսատուս հոգւոց և զքաւիչս մեղաւորաց, յիշատակ հոգոյ իւրոյ, և բարեպաշտ ծնաւղաց իւրեանց՝ հարցն Յովանիսին և Ստեփանոսին, և մաւրն նոցա Շամշա-Խաթունին, Ղադամ-Ղութլուին և ամենայն արեան մերձաւորացն։ Վասն որոյ, որք վայելէք և տեսանէք զտէրունեան սուրբ Աւետարանս, ուղիղ սրտիւ և լի բերանիւ աստուած-ողորմի ասացէք ստացողի սուրբ Աւետարանիս՝ իմաստուն և պատուական ծառային աստուծոյ Հայ-Խաթունին, և ի պարծանաց եղբարցն քաջ և արի րաբունոյն Ներսէս վարդապետին, և տէր Ոստակէս իմաստուն և բանիբուն կրօնաւորին, այլ և հանգուցեալ եղբարցն Արամին և Վրթանիսին, և իւր բարի ղաւակացն Խալիֆին և Բեկուն. և մօրն Եղիսաբէթին։

Եւ արդ ես՝ յետնեալս ի կարգաւորաց և անարժանս ի քահանայից և անիմաստս ի գրչաց Յովանէս աշխարհի երէց, ոչ ունելով իշխանութիւն հայիլ ի սուրբ Աւետարանս, այլ յուսալով ի ներողութիւնն աստուծոյ, ահիւ և երկիւղիւ սկսայ զսուրբ Աւետարանս, և բաղում ղգուշութեամբ աւարտեցի կամաւն աստուծոյ և աւգնականութեամբ հոգոյն սրբոյ, յսրում է մեծ թուականն Հայոց ՋԺԸ. (1469)։ Եւ է թաղաւոր աշխարհիս Ուզուն-Հասանն, որ [սպան] սուլթան Ջահանշահ փաթշահն և յայս աւուրքս փախոյց զՀասան-Ալին և կոտորեաց զջաղաթէն և սպան զսուլտան Բուսայիդն. և տիրեաց աշխարհիս՝ ի Շամա դռնէն մինչև ի Խորասան արար ընդ իւրում իշխանութեամբ։ Եւ է կաթողիկոս ի սուրբ Էջմիածինն տէր Ոստակէս քաջ և արի հովիւն Հայոց։

Յայսմ ամի աւարտեցաւ սուրբ Աւետարանս յիշատակ Ամիր-Սարգըսին, և կողակցին Հայ-Խաթունին, և եղբարցն Դանարէկին և Շաւարբէկին, և ամենայն արեան մերձաւորացն։

...Այլ ես անարժան գրիչս զիմ երեսս ի գետին դնելով աղաչեմ աստուած-ողորմի ասել ինձ, և ուսուցչին իմոյ աշխարհալոյս վարդապետին Թումայի, և ծնաւղաց իմոց Մանգասարին և Փաշամէլիքին, և կենակցին իմոյ՝ գնացելոյն առ աստուած Շուրանին, և ամենայն երախտաւորաց իմոց, և Քրիստոս աստուած, որ առատն է ի տուրս բարեաց, ձեզ տացէ զիւր առատ ողորմութիւնն, ամէն։

Գրեցաւ և աւարտեցաւ սուրբ տէրունական Աւետարանս յերկիրս Քաջբերունի, յԱրճէշ քաղաքի, ի դուռն սուրբ տաճարիս Գէորգայ զաւրաւորիս, ի փառս հաւր և որդւոյ և հոգւոյն սրբոյ։ Գրեցաւ սուրբ Աւետարանս յիշատակ բարի տանուտրոջն Ամիր-Սարգսին, և բարի ամուսնոյն Հայ-Խաթունին, և տուաւ ի ձեռն տէր Արիստակէս կրօնաւորին և աստուածաբան վարդապետին Ներսէսի, որոց տէր աստուած վայելել տացէ մինչև ի խորին ծերութիւն։

Բ

Ծաղկող՝ Մինաս

1ր ԶՄինաս նկարողս յիշեցէք ի Քրիստոս։

614

ՄԱՇՏՈՑ

Նիկոմեդիա 24, Ստ. Յովակիմեան, Ցուցակ (անտիպ), էջ 131—134

Գրիչ՝ Կիրակոս Տրապիզոնցի
վայր՝ Նիսա գիւղ

Գրեցաւ այս ի Թուաքերութեան [Հայոց] ՋԺԸ. (1469), ձեռամբ ամեն/// անարհեստ դրչի Կիրա[կոսի] սուտան[ուն] եպիսկոպոսի Տրապիզոնեցոյ, ի գաւառիս Կեսարիոյ, ի գիւղս, որ կոչի Նիսիա, ընդ հովանեաւ սուրբ հայրապետիս Գրիգորի, եղբաւր Բարսղի և այլ բազմահաւաք սրբոցս, որ բնակեալ աստ կան ... ի խնդրոյ սրբասէր և հեզահոգի Խաչատուր քահանայի, որ ետ գրել զսուրբ մատեանս ... ի վայելումն անձին իւրոյ և յիշատակ հոգոյ իւրոյ, և մարմնաւոր ծնողաց իւրոց՝ հաւրն Մարտիրոսի և մաւրն Մարթայի, և հաւրեղբաւրն Ստեփաննոսի, և վասն արևաշատութեան ծաղկեալ եղբաւր իւր Բալատրին, Մկլիճշին, և քուերցն Զունարին, Խաթունին, Ջինանին, եւ եղբաւրորդոցն իւրո Սիմաւոն դպրի և դեռաբուսիկ միւս եղբաւրորդւոյ Հազարշին, զոր տէր աստուած պահեսցէ զամենեսեան երկարեալ ամաւք, մինչև ի խորին ծերութիւն, ամէն։

Արդ յորժամ անկեալ աղաչեմ զսուրբ հանդիպողսդ այսմ մատենի յիշել մտաւք և աստուած ողորմայիւ վերոյ ասացեալ Խաչատուր քահանայն հանդերձ ամենայն զարմաւք՝ կենդանեաւք և ննջեցելովքն։ Այլև աղաչեմ զմանկունդ նոր Սիովնի առնել յիշման արժանի զուսուցանողսն մեր ամենայնի, նաև վարպետն մեր զՅովանէս նախաշն Եզնգացի, որ եմք պանդու[խտ] յերկիրս այս, և սղալանաց և պակասութեան անմեղադիր լերուք, զի յոյժ ժամանակս ձմեռնային էր և զնիւթսն պաղեցնէր, և ձեզ յիշողացդ և մեզ յիշեցելոցս առհասարակ ողորմեսցի Քրիստոս աստուած ի միւս անգամ գալստեան իւրում*։

615

ՇԱՐԱԿՆՈՑ

Բ. Կիւլէսէրեան, Ցուցակ Ղալաթիոյ, 172, էջ 1042

Գրիչ՝ Արիստակէս
վայր՝ Սանահին

ա

728 Գրեցաւ եղանակաւոր տառս որ կոչի Շարականոց, զի են ի շար ակունք, ձեռամբ Արիստակէս աբեղայի, ի դրանն սուրբ Աստուածածնի. որ Սանահին այժմ յորջորջի, ի թվականիս Հայոց ՋԺԸ. (1469)։ Ի կաթողիկոսութեանն տէր Արիստակիսի, և յառաջնորդութեան սուրբ ուխտիս տէր Բարսեղի, ի խնդրոյ սրբազան եպիսկոպոսին տէր Աստուածատրոյ, և եղբօրորդոյն իւրոյ տէր Յոհաննէս եպիսկոպոսին՝ տեսուչ և առաջնորդք սուրբ ուխտիս Հաղբատայ մեծի։

* Այս հիշատակարանի համառոտագրությունը, քաղված Մ. Տեր-Մովսիսյանի Ցուցակից, տե՛ս սույն ժողովածուի Բ մասում (էջ 295)։

Արդ, ո՛վ դասք լուսերամից և մանկունք նորոյս Սիովնի, յորժամ վայելէք ի սմանէ իմանալի և զգալի աչաւք և կամ աւգուտ ինչ լինիցի ձեզ ուսմամբ կամ գաղափարելով, յիշեսջիք ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր զստացող///

Բ

548 *Ո՛վ պատուական և սրբասէր եղբարք, զի անմեղադիր կացիք, զխիստ կու ցաւէր ատամս, զմեղաւք ի լի առտանունք հա (՞)։ Եւ զստացող սորին սարկաւաքն* Առաքել *անուն։*

616

ՅԱՅՍՄԱՒՈՒՐՔ

Երևան 5313

Գրիչ՝ Դանիել

ա

593 *...Որոյ աղաւթիւքն ողորմեսցի Քրիստոս աստուած* Աւետիս *քահանային, և* Մկրտիչ *քահանային, և* Պէկի-Խաթունին, *և ամենայն արեան մերձաւորացն։ Ընդ նոսին և* Դանիել *գծողին, և իւրոցն ամենայնի։*

Եւ արդ ես Դանիել *տեսի զփափաք աստուածասէր քահանայի* Աւետիսի, *որ ունէր առ նահատակիս սիրոն, զի յախմար գրչէ սղալեալ էր ճառս, ետ վերըստին սրբագրել ի պատիւ քաջ նահատակին, ի փառս Աստուծոյ։*

Բ

598բ *Արդ գրեցաւ ճառս ի թագաւորութեան* Հասան *պարնին, ի շրջագայութեան տոմարիս* ՋԻ. *(1471)։ Արդ* Հասան *պէկն այս* Գ. *(3) տարի է, որ թագաւորեաց ի* Պարս *և ի յ*Արևելս, *և ի* Միջագետս, *ի հարաւ և ի հիւսիս խաղաղութեամբ կամաւն Աստուծոյ*։*

617

ԳԱՆՁԱՐԱՆ

Երևան 3505

Գրիչ՝ Մելքիսէթ

133բ *Փառք... որ հասոյց զիս ի յաւարտ Գանձարանիս, զոր փափաքանաւր սրբագրել էրետ* Ղարանա Յոհաննէսն. *յիշատակ իւր և ծնաւղաց իւրոց, որք հանդիպիք և եղանակէք յիշեցէք ի սուրբ յաղաւթս ձեր զբցումն գրիչս* Մելքիսէթ, *և զստացող սորա զ*Ղարանա Յոհանէսն, *և զծնաւղս իւր, և աստուած զձեզ յիշէ իւր յարքայութիւն, ամէն։*

*Գրեցաւ Գանձարան[ս] ի թվիս Ջ[Ի՞.] (1471**)։*

---

* Տե՛ս սույն ժողովածուի Բ մասի № 493 հիշատակարանի ծանոթագրությունը (էջ 391)։

** Թվականի տասնավորը ջնջված է, երևում է միայն ուղղահայաց մի գծիկ, որ կարող է լինել և՛ «ի» և, «խ՛» տառերի աջակողմյան ելուստը։ Այսպիսով, հիշատակարանը կարող է գրված լինել նաև Ջխ, այսինքն 1491 թվականին։

618

ԱԻԾՏԱՐԱՆ

Այմոնտի վանք, ՀԱ, 1964, էջ 159—166

Գրիչ՝ Նիկողայոս
վայր՝ Պոնտոս Խաղամ

ա

...Արդ այսր լուսափողձ մարգարտի փափագաւղ եղեալ սրբազնեաւ և պատ[ու]ելի քահանայն Պետրոս, *որ ստացաւ զսա յարդար վաստակոց իւր զաւակ ի Սիովն և ընտանի յԾրուսաղէմն, երկնաւոր ուրախութիւն և լոյս Հոգոյ և պսակ և փառք և յիշատակ զկնի մահու։ Ո՜վ քահանայք աստուածասէրք և պատուականք, յորժամ ընթեռնուք և լուսաւորիք յաւուրս տաւնից տարեկանաց, անմոռաց յիշմամբ յիշեցէք յարժանաւոր յաղաւթս ձեր զյառաջասացեալ շնորհազարդ* Պետրոս *երէցն, և զքոյրն իւր* Մինիկարն, *նաև զծնաւղսն իւր՝ զհայրն իւր զ*Ջանիպէկն *և զմայրն իւր* Մսրիմելիքն, *այլ և զպապն իւր զներկըրար* Աբրահամն *և զայլ ամենայն արեան մերձաւորսն իւր, որք ի կեանս և որք ի հողի... Աղաչեմ յիշել ի տէր զմաւրքւեր որդին իւր զ*Մեսրոպ *քահանայն, որ եղև պատճառ և յորդորիչ և միջնորդ սուրբ Աւետարանիս, նաև մեզ եղբայր և սիրելի և աւգնական յամենայնի։*

Բայց գրեցաւ տառս աստուածախաւս ի մայրաքաղաքս Պոնտոս *և ի հռչակավոր անապատս, որ կառուցեալ կա յանուն տեառն մերոյ և փրրկըչին, ի սուլթ[ա]նութեան բռնակալին մերոյ* Խոյանդքարի, *որ բազում աւերս արար աշխարհիս քրիստոնէից ընդ ծով, ընդ ցամաք և է արեան ծարաւի քրիստոնեա ազգիս, ընդ որս և մեզ եհաս թիւնք դառնութեան իւրոյ և բազում չարիս արար քաղաքիս մերոյ, զի գիշատեաց և բաժանեաց զգաւռնս ի ծնաւղացն և արար բաժին սատանայի։ Այլ և ի կաթողիկոսութեան տեառն մերոյ սուրբ հայրապետին տէր* Ռստակիսի, *և յառաջնորդութեան սուրբ ուխտիս մերոյ տէր* Մկրտչին, *որդի խոճա* Շամշադնին, *որ է մեզ մխիթարք և աւգնական յամէն գիմի; զոր տէր աստուած ընդ երկայն աւուրս արասցէ զսա, ամէն։ Նա և զմիաբանք սուրբ ուխտիս զծերունի տէր* Յակոբն, *զտէր* Ստեփաննոսն, *և զփոքրագոյն մալազն իմ զ*Մարտիրոսն, *որ աւգնական եղև կոկել նիւթիս և զայլ ամենայն միաբանքս՝ զմեծ և զփոքրն։*

Եւ գրեցաւ ի թվականութեանս Հայոց ՋԻԱ. (1472) ձեռամբ մեղսամակարդ և մեղաւոր հողոյ Նիկողայոսի՝ *բիւր քանքարոյ պարտպանի, որ գրեցի բազում ջանիւ և աշխատութեամբ ի դառն և ի նեղ ժամանակիս, որ ոչ կա հանգիստ և դադար ումեք. իւրաքանչիւր ոք տանջի կրկնակի կենաւք՝ մարմնական և հոգեկան վշտով. և առաւել մեք տանջիմք ըստ մեղաց մերոց և տարաշխարհիկ եմք եղեալ ի յանապատէն մերմէ, անկեալ կամք ի քաղաքամիջիս իբր ի փողոցի։ Աղաչիմ զսուրբ հանդիպողսդ, զի աղաւթիւք ձերովք խաղաղասցի մրրիկ դառնութեանս և ողորմութեանն աստուծոյ արժանի եղէց այնմ աւուր, ուր բանք սպառին և գործք թագաւորէն։ Դարձեալ աղաչեմ երես անկեալ ղդասդ լուսերամից*

անմոռաց յիշել զստացող սորին՝ զվերոյասացեալն, և զանարժան Նիկողայոս գծողս, հանդերձ ծնաւղովք մերովք։ Եւ սխալանաց և անարհեստութեան սորա անմեղադիր լինել զի կար մեր այսչափ էր և վիշտ և ահս փախստական բազում։ Աղաչեմ զձեզ զպակասութիւն սորա դուք լցէք և զաւելին ի բաց գնացէք և զմեզ թողէք առանց բանբասելոյ, զի և ձեր թողցի ամենեցունդ, ամէն։

Բ

280ա Այլ և ի թուաբերութեանս հայկազան սեռի ՋԻԲ. (1473) ամի սուրբ Աւետարանս գերեալ եղև իսմայէլացոց՝ ի գաւառէ Բայբերդոյ, ի ձեռանէ Պետրոս իրիցոյ և բերեալ եղև ...*անայ։ Այլ և հարազատ եղբայր երկուք որդիք Հայրապետ քահանայի՝ պր. Թաթուլն և պր. Յակոբն. ցանկացեալ եղեն յայսմ աստուածախաւս սուրբ Աւետարանիս, ետուն զգանձս կողոպտելիս և ստացան զանկողոպտելիս՝ զսուրբ Աւետարանս յիշատակ իւրեանց և ծնաւղացն. և է յիշատակ պրն. Թաթուլին, և ամուսն[ոյ] իւրոյ, և աստուածապարգև զաւակին իւրեանց Հա[յ]րապետ մանկանն, և այլոցն, և պր. Յակոբին, որ զգինն ետ և ետ ծաղկել և կազմել և արծաթապատ յաւրինել, և ետ յիշատակ ի դուռն սրբոյ Սարգսի զաւրավարին զսուրբ Աւետարանս և այլ մի Այսմաւուրք ազատեալ ի գերութենէ, և է այժմ յԸստըմպօլս՝ և յՍայաթաւասիայի մահալան՝ ի սուրբ Սարգսի տաճարն, և է յիշատակ... համեստ ամուսնոյն իւրոյ, և ծնաւղաց իւրեանց, և աստուածապարգև զաւակին իւրեանց Թուրվանտայ-Խաթունին. զոր տէր աստուած ընդ երկայն աւուրս արասցէ, ամէն։

Գ

11ա [Ո՛]վ դասք լուսերամ քահանայից հանդիպողք, որք տեսանէք զսուրբ Աւետարանս կարդալով կամ աւրինակելով, յիշեցէք ի սուրբ և յերկնաբացիկ յաղաւթս ձեր զմահդասի Յակոբն, որ զԱւետարանս ստացեալ էր և փափա[գա]նաւքն զԴ. (4) խորանսն գլխոցն ոսկւով զարգաբեաց. արարիչն աստուած՝ տէրն ամենեցուն զիւր ծնողաց հոգիսն լուսաւորէ, և զիւր հոգին պայծառ պահէ։

Այլ և յիշեսջիք զկենակիցն իւր զՍսկիհատն և զդուստրն զԹուրուանդայն, որ բազում աշխատեցան, մեզ սպասաւորեցին մինչ ոսկեն վճարեցաւ, զոր տէր աստուած խաղաղութեամբ պահեսցէ զսոսա և զիւրեանց ամենայն խնդիրսն կատարեսցէ զհոգոյ և զմարմնոյ, ամէն։

619
ՇԱՐԱԿՆՈՑ

Երուսաղէմ 1684

ա

283 Զսակաւ նորոգեաւղս, գրիչս և խաղաւղս յիշեցէք ի սուրբ յաղաւթս ձեր, ո՛վ երգող քաղցր ձայնիւ, և ասացէք տէր աստուած ողորմի աշխատողի սոցա և ստացողիս, ամէն։

* Հրատարակիչը հայտնում է, որ 3—4 տառ ջնջված ու անընթեռնելի են դարձած։

Բ

505 Ջմեղուցեալ գծողս զԴաւիթ աբեղայս, հանդերձ ծընաւղաւք և ամե
նայն ազգականաւք, յիշեցէք ի Քրիստոս, և առատ սրտիւ աստուած
ողորմի ասացէք ի Քրիստոս... ո՛վ ընթերցող ուսումնական, վա՛յ ինձ
մեղաւորիս, ախ, վա՛յ։

Գ

505 զՄակաւ Շարակնոցի խազողս զԱստուածատուրս յիշեա ի սուրբ յա-
ղաւթս ձեր, թվ. ՋԻԲ. (1473) կատարեցաւ։

Դ

759 Աւրհնեալ է քո սուրբ յարութիւնդ աստուած, որ ղիս զերծուցիր ի
յայսմ դառն և դժար բանատեղէս։ Ոչ թէ իմ կամաւ զպակասորդն լըմ-
նեցի, այլ դժուարաւ ի յիս յանձնեցուցին։

620
ԱԻԵՏԱՐԱՆ
Երուսաղէմ 3242

Գրիչ՝ Մելքիսէթ
վայր՝ Գուգարք, Ուխտիք դղեակ

... Արդ, այսմ անմահական ըմպելոյ և անգին մարգարտիս փափա-
քող եղեալ սրբասէր և աստուածահաճ* և ետ գաղափարել զսա ի ձեռն
569 Մելքիսեթի անարժան գրչի և փանաքի և անարհեստի։ Ի ժամանակս
վերջինս ի թուականութեանս Հայոց ՋԻԲ. (1473), ի գաւառիս Գուգարաց, ի
դղեակս Ուխտիք կոչեցեալ, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնիս և սուրբ
Կարապետիս և սուրբ Սիոնիս։
Արդ, աղաչեմք զամենեսեան որք ընթեռնուք զսուրբ Աւետարանս
զայս կամ գաղափարէք կամ հանդիպիք՝ յիշեսջիք ի սուրբ յաղաւթս ձեր
զգրիչս սորա՝ զսուտ իրիցուկս, և զծնաւղսն իմ՝ զփոխեցեալք առ Քրիս-
տոս՝ զՍիմէոն քահանայն, և զմայրն իմ զՂաեաքն, և այլ զամենայն
առաւրեան մերձաւորքն իմ, և աստուած զձեր մեղքն ոչ յիշէ, ամէն։
Այլ ի ծունկս անկեալ աղաչեմ զձեզ անմեղադիր լինիք խոշորու-
թեան և սղալանաց գրիս... զի գրեցաւ սա կենաւք տուայտանաւք և բա-
զում աշխատանաւք ի դառն և յանբարի ժամանակիս, յորում էր արդա-
570 րութեան կողմն հակեալ և անկարգութիւնն ամենայն // ուրեք զաւրա-
ցեալ...
Արդ, բարերարն և ողորմածն աստուած տացէ զիւր առատ ողորմու-
թիւնն և զերկնից արքայութիւն ստացողի սուրբ Աւետարանիս զՅովհան-
նէսն, և զՇիրիշէն, Ուստիանին, Ասլի-Խաթունին, և զամենայն սրեան
մերձաւորսն՝ զկենդանիքս և զհանգուցեալսն, զի ստացան զսա ի հալալ
արդեանց իւրեանց յիշատակ յաւիտենից...

* Մեկ տող դատարկ է թողնված՝ ստացողի անունը լրացնելու համար։

621

ԺԱՄԱԳԻՐՔ ԵՒ ՊԱՏԱՐԱԳԱՄԱՏՈՅՑ

Վիեննա 691, Հ. Ոսկեան, Ցուցակ, էջ 181

Գրիչ՝ Յովսէփ
վայր՝ Տզաճց վաճՙ

158բ *Աղաչեմք, աղաչեմ և դարձեալ աղաչեմ, ո՛վ եղբարք իմ, յիշեսջիք զմեղապարտ գծաւղս ի ժամ սուրբ պատարագիս խնդրելով զթողութիւն յանցանացն։ Փառք փրկչին, յիշատակ գրչին, փրկիչն ողորմի ստացողի սորին, ամէն։ Գծագրեցաւ Աղօթամատոյց ձեռամբ անարժան և անարհեստ գրչի* Յովսէփ *աղի. (աբեղայի՞) լաւ և յնտիր աւրինակէ, ի թվին ՋԻԳ. (1474), ի գաւառս* Սպեռոյ*, ի յանապատս, որ կոչի* Տզաճց վաճՙ*, ի դրան սուրբ Հրեշտակապետիս. անմեղադիր լերուք ամենայն ինչ սղալանաց, որ ի սմա, զի կար մեր այս էր։*

156ա *Ո՜հ դառն ժամանակս, որ ցուրտ է պահս։*

622

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

Երևան 10051

Վայր՝ Ամասիա քաղաք

222ա *Ի թվին ՋԻԴ. (1475) և յունուար ԺԳ. (13) ի* Ամասիայ *քաղաքս էաք՝ ի սուրբ Նիկալայոս եկեղեցին։*

Ասլուտին *տղայ մանուկ,*
է՞ր չես բերել մեզի մխրուկ։

623

ՃԱՇՈՑ

Երևան 2781

Ծաղկող՝ Աբրահամ

1ր *Ձտէր* խաչատուր *հոգով բարի,*
Ցիշեա յաղօթս, ո՛վ երիցանի,
*Եւ զ*Աբրահամ *մեղօք լիի*
Ցիշեա ի տէր, ո՛վ սիրելի,
Զի զխորանս ծաղկեցի,
Մեղ մի գնէք, թուղթ էր Թավրէժի*:

---

* *Ձեռագիրը գրված է ԺԳ դարում։ Նորոգման հիմնական հիշատակարանը տպագրված է սույն ժողովածուի Բ մասում՝ 1476-ի թվաշարքում (հիշատակարան № 502, էջ 400)։*

624

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

«Միաբանք և այցելուք Երուսաղէմի», էջ 475

... Ի թվիս Հայոց ՋԻԴ. (1475), յորում գրեցաւ սուրբ Աւետարանս. առին զԿաֆա տաճիկն, և արարին բազում գերութիւնս և աւերումն, և եղև յոյժ տրտմութիւն և սուգ քրիստոնէիցս. և այս ամենայն եկն ի վերայ մեր վասն մեղաց մերոց։

Եւ ի միւսում ամի ՋԻԵ. (1476) թվին առին վրացիքն զԳողգոտա ի Հայոց. և ի նոյն ամի հայերն գնացին ի սուլտանն, և առեալ հրաման եկին և շինեցին զնոր Գողգոտայի սանդուխտն և ուրախացան...*

625

ՇԱՐԱԿՆՈՑ

Մ. Աթոռ, 222, «Էջմիածին», 1964, XII, էջ 57

Գրիչ՝ Սողոմոն
վայր՝ Երուսաղէմ

ա

368բ Փառք... որ ետ կարողութիւն տկար և մատնադեղ, փծուն և անարհեստ սուտանուն գրչի Սողոմոնի ելանել յաւարտ այսմ տառի, նմա փառք և գոհութիւն յեկեղեցի, և յամենայն յիւրական արարածոց, ամէն։

Արդ, գրեցաւ Շարակնոցս և որ կայ ի սմա ի սուրբ քաղաքս Երուսաղէմ, ի վանքս սուրբ մենաստան անապատիս, որ կոչի սուրբ Փրկիչ, ընդ հովանեաւ կափարիչ Բ վիմիս գերեզմանին Քրիստոսի և սուրբ Բանտիս, ի թվին Հայոց յՋԻԵ. (1476), ի կաթողիկոսութեանն Սրսոյ Հայոց տեառն Ստեփաննոսի, և էջմիածնին տեառն Սարգսի. և յեպիսկոպոսութեան սուրբ աթոռոյս առաքելական Երուսաղէմի Հայոց սրբազան և քաջ փիլիսոփայի տէր Մկրտչի Ղրիմեցոյ, ի փակակալութեան սուրբ ուխտիս տէր Տաւնական ալեաւք պատուեալ և սրբասնեալ կուսակրաւն սուրբ աբեղայի և տէր Յովանէս անարծաթ անստացուած եպիսկոպոսի, որ մականուն Տաւիլ կոչի, և ճգնազգեաց սուրբ ծերունոյ Թադէոսի աւագ սարկաւագի յոյժ իմաստուն գիտնականի հին և նորոյ սրբոց տառի, կուսակրաւն և անստացուած միշտ ի մարմնի և այլ համշիրակ եղ[բարց]///

բ

285ա Հաղորդս արա զիս վերստին, ըստ առակի անառակին, ուտել բղխայ կենարարին, ըմբել զբաժակ քո երկնային։ Ով զասք լուսերամից և սպասաւորք որդոյն աստուծոյ և բաշխաւղք կենարար հացին, յերես անկեալ աղաչեմ զձեզ յիշել ի Քրիստոս ի մաքրափայլ աղաւթս ձեր զՄարխաթուն և զփոխեցեալ զաւակքն իւր ի Քրիստոս զԿարապետ մանուկն, և զդստեր-

* Այս Ավետարանի հիշատակարանը, բացի վերջին պարբերությունից, տպագրված է սույն ժողովածուի Բ. մասում (էջ 390, հիշատակարան № 491)։ Լինելով Երուսաղեմում ստուգեցինք հիշատակարանը, և այստեղ, լրացման կարգով, տպագրում ենք 1476 թվականին վերաբերող հատվածը։

քրն իւր զԿոլիկն և Շնոֆորն, որ ստացաւ զսայ ի հալալ ընչից իրոց ի վայելումն եղբաւրորդոյն իւրոյ տէր Յուսիկ կրաւնաւորին, և յիշատակ իւր, ամենայն արեան մերձաւորաց իւրոց, և աստուած զյիշողքդ և զյիշեցեալքն յիշէ ի միւսանգամ գալստեան իւրոյ և տայ լսել զձայնն երանաւէտ, ամէն, ամէն։

626

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 9792

ա

Գրիչ՝ Զաքարայ
վայր՝ յանապատս, որ կոչի Ոմավանս

329ր *...Արդ ես նուաստ ամենայնի,*
Անձամբ իմով մեղաւք լի,
Զաքարայ գրիչ անուն կոչի,
Մեղա ձեզ աստ և առաջի
Անմահ բանին տեառն Յիսուսի՝
Անզններլի և անքննելի,
Յաղագս իմոյ յիշատակի,
Գրեալ մտաւք մեղաւքս լի,
ԶԱւետարանս կենսաբերի
Բարեխաւս առ միածնի,
Միթէ թողցէ զբազում չարի։
Այլ դուք եղբարքս աւագանի,
Երբես անկեալ առ ոտս ձեր
330ա *Զիս յիշեցէք սուրբ աղ // աւթի*
Աստուած յիշէ զձեզ բարի,
Եւ դու յիշեալ զմեզ ընդ նմին,
Ամէնաւրհնեալ Աստուածածնի
Զձեզ աւրհնեսցէ ամէն տանի,
Արդ, ես գրիչ ողորմելի
Զձեզ կու աղաչեմ ամենայնի։

Ընդ նմին վարդապետն իմ ուսուցիչ զտէր Բարսեղ, ի հայրապետութեան տեառն Աղուանից կաթողիկոսի տէր Ներսէսի, որ այս ամի հաստատեցաւ կաթողիկոս, թվին ՋԻԵ. (1476), ի արհեպիսկոպոսութեան ձեռաւքն տէր Ալեքսիանոսի Ամարասա, ի երկրիս Վարընդոյ, ի անապատս որ կոչի Ոմավանս, զոր ինչ գտի զայն գրեցի։ Ո՜վ պատուական սուրբ ընթերցողք, յորժամ կարդայք զսուրբ կենսաբեր Աւետարանս՝ յիշեցէք և
330բ *ծնողսն իմ։ Արդ ես նուաստ գծող սորա, կու աղաչ//եմ զձեզ, ո՜վ դասք քահանայիցդ, որ զմեր երախտաւոր հայրս տէր Ալէքսիանոս, և եմ անպիտան ծառայ՝ գծող սորա անուամբ աբեղայ և դատարկ ամենայն բարի գործոց, սևերես եմ աստուծոյ պատուիրանէն և յիմ կարգէ, վա՜յ ինձ*

Հարիւրապատիկ և Հազարապատիկ յաւուրն դատաստանի, կու աղաչեմ զձեզ յաղաւթս յիշեցէք և ծնողս իմ ի Քրիստոս, և աստուած զձեզ յիշէ իւր միւս անգամ գալստեան[ն], ամէն։

Բ

Ստացող՝ Տէր Ալեքսիանոս
Վայր՝ Քթիշոյ վանք

331ա Կամաւ ամենակալին աստուծոյ ես տէր Ալեքսիանոս գնեցի զսուրբ Աւետարանս ի հալալ ընչից և աշխատանաց իմոց՝ ի տէր Զաքարիայէ կուսակրաւն աբեղայէ և մուզդասոյ, յիշատակ ինձ, և ծնաւղաց իմոց՝ հաւրն իմ Ճանազիզայ և մաւրն իմ Սալթանայ, և եղբաւրն իմ Կոստանդիանոսայ, և հաւրեղբաւրն իմ և վարպետին Մանուէլայ Ամարասա եպիսկոպոսին, և ամենայն արեանառու մերձաւորաց, և եղբաւրորդոյս իմոյ նորաբողբոջ քահանայի Գրիգորիսի, և այլոցն ամենեցուն ազգականաց յիշեսջիք ի Քրիստոս և աստուած զձեզ յիշէ։ Յայսմ ամի եղև կորուստ Վնաստան*, որ և գնաց Ուզուն-Հասան ի վերա և աւար և գերի արար 331բ առհասարակ, զմեծ մարդն՝ զէրեց, զսարկաւագունքն, զաշխար//հականքն կոտորեաց, զկին, զդուստր և զորդի գերի վարեաց և ցան և ցիր արար աշխարհի, զողբ և զկսկիծն լեզու ոչ կարէ պատմել։

Աղաչեմ յիշել ի տէր զիս՝ զտէր Ալեքսիանոս, և զսիրելի եղբայրս իմ զտէր Մաթէոս, որ միաբանեցաք և եկաք ի Քթիշոյ վանքըս, զի թուրք ազգս բազմացեալ է, և հայս նուազեալ, և չարիքն շատացեալ, և մեր յոյսն Քրիստոս է, զի պանդըխտինք ի միասին սակաւ աւուրցս։ Առ ոտս անկեալ աղաչեմք ըզտեսանողք սուրբ Աւետարանիս, կարդացողք և դաղափարողք, զի կարող է աստուած ի ձեռն այլում այլոց ողորմի, որ մէկ բերան լիայսրտութեամբ ասասջիք, թէ Աստուած թողու ձեր մեղքն և 332ա Քրիստոս որդին աստուծոյ զձերն ու յիշէ։ // Խնամաւղ պահաւղն ուրհնութին յաստուծոյ և յամենայն սրբոց, և ով ոք որ զյիշատակարանս կտրել ջանայ՝ ՅԺԸ. (318) հայրապետացն անիծաց եղիցի, մասն և բաժինն Յուդայի և խաչահանուացն, և ջնջեսցի ի դպրութենէ կենաց։

Թվին ՋԻԶ. (1477)։

627

ՎԻՃԱԿԱՑՈՅՑ

Երևան 3884

Գրիչ՝ Ստեփանոս

76ա Գրեցաւ տետրիկս ՋԻէ. (1478) թվին, ձեռամբ անարհեստ և փծուն գրչի Ստեփանոս խաբեղի և ոչ աբեղի**։

---

* Իմա՛ «Վրաստան»։

** Այս ձեռագրի մի մասն ընդօրինակված է 1461 թվականին։ Այդ մասի հիշատակարանը տպագրված է սույն ժողովածուի Բ. մասում (էջ 166—167, հիշատակարան № 211)։

628

ՇԱՐԱԿՆՈՑ

Երուսաղէմ 2470

Գրիչ՝ Մելքիսեթ
վայր՝ Առեստ գիւղ

749 ...*Արդ, կատարեցաւ հոգելից եղանակաւոր մատեանս ի թվականիս*
Հայոց ՋԻԸ. *(1479), ի յրնդիր աւրինակէ առաջին վարժապետին և քաջ*
քարտուղարին Գրիգորի *մականուն* Խուլ *կոչեցելոյ, ի յերկիրս* Տարբե-
րունեաց, *ի գեւղս* Առեստ, *որ կոչի* Բանդումահի, *ընդ հովանեաւ սուրբ*
տաճարիս Գէորգեայ *և* Անտոնի *և հրաշագործ* Գեղարդեյի *սուրբ նշանի.*
750 *և կէսն գրեալ եղեւ ի յընծանիս՝ // ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնիս*
Տիրամօր լուսոյ և սուրբ Առաքելոյս Թադէոսի, *քանզի փախեալ էաք ի*
յանաւրինաց, զի Հասան-բէգն *մեռաւ, և թագաւորեաց որդին* Սօլթան-
խալիլին. *եւ միւս որդին* Աղուբ-բէգն *յարեաւ բազում զաւրաւք ի վերայ*
եղբօրն, և էսպան զնա, և ինքն թագաւորեաց ամենայն աշխարհի. և այժմ
գնացեալ է բազում զօրօք ի յարևելս՝ դէմ ջաղաթին, *և զոր աստուած*
կամի՝ այն լինի։

Արդ, ես յետինս ի մանկունս եկեղեցւոյ և անպիտանս յամենայնի, և թափուր յամենայն բարեաց Մելքիսէդ *սուտանուն քահանայ, ըստ իմում կարի գրեցի զսա ի վայելումն մաքրամիտ և սրբասնունդ կրաւնաւորին, տէր* Մկրտչի, *և յիշատակ բարի իւրն, և ծնաւղաց իւրոց՝* Ներսիսին *և* Թար-թիփշին, *և եղբաւրն* Յովանէսին, *և հանգուցելոցն ի Քրիստոս* Բախախա-րին, Մկրտչին, Մխիթարին, Ստեփանոսին, *և քւերն* Հոռոմսիմին, *և* Մեն-րինզարին՝ *հանգուցելոյն ի Քրիստոս, և հաւրեղբօրն* Խօսրով *կրօնաւորին՝ գնացելոյն առ Քրիստոս, և միւս հաւրեղբօրն* Մանուկշային, *և կողակցին* Հադիային, *և տղայոցն* Յովանիսին, *և* Դարիպ-խաթունին, Ամնադինն, Կիրակոսին, *և եղբաւրորդւոց տէր Մկրտչին՝* Մխիթարին, Ստեփանոսին, Խօսրովին *և* Ջոհարին, *և հարսինն՝* Նադարին, *և հաւրքւերն* Էլխաթունին, *և մեծ պապուն* Ղազարին, *և* Մկրտչին, *և հանկացն՝* Ամէնտիկնին *և* Խուբլու-Մելիքին, *և հաւրքւեր դստերն* Սուրաթին, *և որդւոյն* Մուսեխին, *և մօրքուերն* Նսեֆ-Խաթունին, *և որդոցն* Կարապետին *և* Շուքրանին: *Որք հանդիպիք սմա կարդալով կամ աւրինակելով յիշեցէք ի պատուական յաղաւթս ձեր զտէր* Մկրտիչ *կրաւնաւորն, և զծնաւղսն իւր, և զամենայն արեան մերձաւորսն, և զվերոյգրեալքս ի սմա, և աստուած-ողորմի ասա-ցէք լի բերանով և ուղիղ մտաւք, և աստուած, [որ] ողորմած է և առատ յամենայնի՝ ձեզ յիշողացդ և յիշեցելոցս, առհասարակ, ողորմեսցի ի միւսանգամ ղալստեանն, ամէն։*

Ընդ նոսին աղաչեմ յիշել ի տէր զՄարտիրոսն, *և* զԿարապետն, *ըզ·* Շռուաշէն, զՅակոբն, *և* զՆուրադինն, *և աստուած-ողորմի ասացէք նմա, ամէն**։*

---

* *Հիշատակարանի սկզբի (պատմական) մասը, քաղելով Մ. Տեր-Մովսիսյանի Ցուցակից, տպագրված է սույն ժողովածուի Բ. մասում (էջ 436, հիշատակարան № 553)։ Նկատի ունենալով, որ այնտեղ կան սխալ վերծանումներ՝ նպատակահարմար գտանք, անտիպ շարունակության հետ մեկտեղ, վերահրատարակել նաև տպագրված մասը։*

629
ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 10169

Վանատրի գիր

314ա *Ես տէր* Գրիգորս, *և իմ եղբայր* Ալադադս. *և մեր որդիքս ծախեցաք սուրբ Աւետարանս վերայ* Ճավի *որդացդ* Վարձիգուլիդ. *և ձեր ախքրացդ՝* Սիմէոնիդ, Ամիրզուլիդ, Ղարիպշիդ. *և ձեր որդացդ. առաջ ղըխն անպակաս, ոչ ով դավի չունի ոչ հակառակ; մեր սրտի առատութեամբ ծախեցաք: Այսոր վկայ է* Մաքէոս *եպիսկոպոս, տէր* Անտոն, *տէր* Զաքարէ, *տէր* Գրիգոր, *տէր* Յարսեղ, Մկնամն, Նապանն:

Ես Ճավի որդիքս՝ Վարձիգուլս, Սիմէոն, Ամիրզուլս, Ղարիպշէս.
314բ Ողարսուէլս *գնեցաք սուրբ Աւետարանս յիշատակ // մեզ, և ծնողաց մերոց՝ հաւր մերոյ* Ճաւվին, *մեր մաւրն* Թա[ն]խարունին, *մեր որդոցն* Ովանէսին, Հէրապետին, Ջանում, Խոցադեղին, Քարիմադինին, Միտիշին, Գրիգորին, Լամիսգուլին, Դուլիսգուլին: *Ով որ կարդէք կամ աւրինակէք յիշեցէք ի մաքրափայլ աղաւթս ձեր և աստուած զձեզ յիշէ, ամէն։*

Գրեցաւ ի թվաբերութեանս Հայոց ՋԻԹ. (1480), հոռի. ԻԵ. (25):

630
ԱՆԳԻՏԱՑ ԱՆՊԷՏ

Բ. Կիւլէսէրեան, Ցուցակ Անկիւրիոյ, 99, սյուն. 508—509

Հեղինակ՝ Ամիրդովլաթ Ամասիացի

Եւ անպիտան ծառան քիչ մը յիշեցնեմ վասն մատնէհար կաւուն։ Ի թվականութեան Հայոց... ՋԻԹ. (1480) ամին, ի թագաւորութեան սուլթան Մուհամմատ *խանին, որ կայսր էր նստել ի* Կոստանդիանուպաւլիս. *և զրուց եղաւ վասն մատնէհար կաւին, որ գտնուին զինքն. և զրկեցին ի սարայկինոսաց ազգէն Ա. (1) բժիշկ մարդ մի ի այն կղզին, որ* Լիմնաւս *անուանի, որ երթար գտնուր զան տեղն, ուր մատնէհար կաւն է. և գնաց և ոչ գտաւ ի յայն կաւէն, և այլ զտաւ ի ան Ա. (մէկ) ալ ազգ կաւէն, որ գունն կու եւանէր. և եբեր թագաւորին, և տեսան բժշկնին և ոչ ընդունեցան։ Եւ այլվի հրամայեց թագաւորն մեր Գ (3) մարդու, որ երթան գտնուն զմատնէհար կաւն. և այն Գ. մարդուն Ա. (1) բժիշկ էր Հոռոմ և Ա. (1) այլ՝ ի այն տեղաց մարդկանցն էր, որ ունէր զարուեստ նկարայկերպութեան. և գնացին եւան ի յայն կղզին, և գտան ի հաւն՝ ծեր մարգիք, և հարցան և գտան գրեանք վասն պատմութեան մատնէհար կաւին. և զտեղն որ կու եւանէր՝ գտան, և փորեցին և հանին ի յայն կաւէն, որ էր մատնէհար կաւն, և բերին թագաւորին մերոյ, և առին պարգեւ ի թագաւորէն. և այն տեղն, որ այն կաւն կու լինէր, դուռ դրին, և պահապան դրին, և չեն ձգի տար ի յայն կաւէն մարդու։ Եւ ի յայս կաւէս թագաւորն մեր շինել երետ շատ փարչեր, որ ջուր կու խմին, և ղայլն ի խազնան եդիր և պահեց. հիմայ մերձ է մեզ, և հեշտութեամբ կու գտնունք զկաւն։ Եւ ի վերայ այսոր տարի մի անցաւ, և թագաւորն մեռաւ, և ի* Կոստանդիանուպօլիսն *շատ վնաս և թաղթան եղաւ, և յետոյ խաղաղութիւն. և Քրիստոսի փառք յաւիտեանս, ամէն։*

631
ՇԱՐԱԿՆՈՑ
Երևան 1620

Գրիչ՝ Գրիգոր
վայր՝ Ականց գեաւղաքաղաք

397ա *Արդ, գրեցաւ եղանակաւոր վարդափթիթ աստուածային սուրբ տառս
որ կոչի Շարակնոց, ի երկիրս Քաջբերունի, ի գեաւղաքաղաքս Ականց
կոչեցեալ, ընդ հովանեաւ գեղեցկաշէն տաճարիս Թադէոս առաքելին և
սուրբ Յակովբ հայրապետի, ի յառաջնորդութիւն երկիրս և մերս գաւառի
քաջ և արի բարունապետի և ուղղափառ քարոզողի Յովանէս վարդապե-
տի և տէր Յովանէս եպիսկոպոսի, զոր տէր աստուած հաստատուն պա-
հեսցէ բդնոսա, ամէն։*

*Դարձեալ գրեցաւ ի թուականութեանս մերում Ջ. և ԼԱ. (1482) ամի,
ի խնդրոյ հեզահոգի և սրբասէր, մաքրամիտ և իմաստուն կրաւնաւորի
Տիրատուր քահանայի, որ եւ գրել զսա եռափափագ սիրով՝ ի վայելումն
397բ անձին իւրոյ, և յիշատակ բարի հոգւոյ իւ//րոյ, և ծնաւղացն իւրոց՝ հաւրն
Յովանիսին և մօրն Խաթունշին, և եղբարն Ջանիբէկին, և քեռն Փաշա-
Խաթունին, և Սուլթան-Խաթունին, և Խաբիբին, եւ զհոգևոր հայրն իւր
զՄխիթարն, և զհոգևոր մայրն՝ զՔարամ-Խաթունն, և աստուած-ողորմի
ասացէք նոցա և ինքն՝ ողորմածն աստուած ողորմեսցի ամենեցուն,
ամէն։*

*Արդ, աղաչեմ զմանկունսդ սուրբ եկեղեցւոյ, որք վայելէք յաստուա-
ծային սեղանոյս ուսանելով, կամ աւրինակելով և կամ տեսանելով, յի-
շեսջիք ի սուրբ և մաքրափայլ յաղօթս ձեր զմեղուցեալ և զանարժան
գրիչս զԳրիգոր, որ զանունս միայն ունիմ և գործովք թափուր եմ, և
զհայրն իմ զՅովսէփ քահանայն, և զմայրն իմ զՆզիկմելիքն, և զամենայն
ազգականսն իմ, ով ոք միով տէր ողորմայիւ զմեզ յիշման արժանի առ-
398ա նէք, զնայ և որդին աստուծոյ յիշեսցէ ի միւ//սանգամ գալստեանն իւ-
րոյ, ամէն։ Այլ և ես, անարժանս յամենայնի, երեսս անկեալ աղաչեմ
զամենեսեան զմանկունսդ սուրբ եկեղեցւոյ, յիշեսջիք ի սուրբ և յաստուա-
ծահաճոյ յաղօթս ձեր զՏիրատուր աբեղայն, և զծնաւղսն իւր, և զամե-
նայն վերոգրեալսն ի սմա, և աստուած-ողորմի ասացէք և մեղաց թո-
ղութիւն խնդրեցէք...*

*Դարձեալ կրկին աղաչեմք յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր զու-
սուցիչն իմ զՄխիթար քահանայն, և զկողակիցն իւր զՅոհար մուղդասին,
և լի բերանով աստուած-ողորմի ասացէք, ամէն։*

*Ես** առաւել աղաչեմ յիշել ի տէր զպատուական կրաւնաւորն զտէր
Տիրատուրն, և զծնաւղսն իւր, և զեղբաւր որդին զՅովաննէս դպիրն, և
398բ զդուստրն զԲէգիջան, և զքուեր որդիքն // զՄիրանշէն և զԱսպանանշէն,
զՍտեփանոսն և զՅովանէսն, և զքուեր դուստրն զԲեգին, նաև ամենայն
արեան մերձաւորացն՝ կենդանեաց և հանգուցելոցն, լի և առատ և բոլոր
սրտիւ աստուած-ողորմի ասացէք, և Քրիստոս աստուած, որ առատն է
ի տուրս բարեաց, ամենեցուն առհասարակ ողորմեսցի, ամէն։*

---

* *Այստեղից ձեռագիրը փոխվում է։*

632
ՅԱՂԱԳՍ ՀՈԳՈՅՆ ԵՒ ԶՕՐՈՒԹԵԱՆՑ ՆՈՐԻՆ

Երուսաղէմ 1259

Գրիչ՝ Աստուածատուր

213 *Կատարեցաւ գիրքս Յաղագս Հոգւոյն և զօրութեանց նորին և առաքինութեանց՝ ի թուականութեանս Հայոց ՋԼ. (1481), ձեռամբ* Աստուածատուր *սարկաւագի, ի խնդրո* Ամիրդովլաթ *բժշկին, յիշատակ հոգւոյ իւրո, ի վայելումն զաւակաց իւրոց։ Աղաչեմ զձեզ, եղբարք, որք հանդիպիք ի սմա կարդալով կամ աւրինակելով, յիշեսջիք ի մաքրափայլ աղօթս ձեր զվարպետ* Ամիրդովլաթ *բժիշկն, և լի բերանով ասէք աստուած-ողորմի. այլ և անմեղադիր լերուք խոշորութեան և սխալանաց*

214 *գրիս, զի դեռ առաջին գիրս է, և միով ողորմայիւ յիշեցէք յաղօթս ձեր* զԱստուածատուր *սարկաւագս. եւ որ յիշեն յիշեալ լիցի ի Քրիստոսէ, ամէն։*

633
ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երուսաղէմ 3287

Գրիչք՝ Վրդանէս և Արիստակէս
վայր՝ Խուլաու վանք

482 *...Արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի վանքս* Խուլաու, *ի դրան սուրբ Գէորգայ, ձեռամբ նուաստ և անարհեստ գրչի* Վրդանեսի *և* Արիստակիսի՝ *հարազատ եղբարք, ի գաւառէն* Այրարատայ, *ի թվին ՋԼԱ. (1482)։ Եւ զառաջնորդ ուխտիս մեր զքաջ րաբունապետս* զԳրիգոր *արդուն անուն, որ ըզտիւ և զգիշեր ի խորս աստուածային տառից դեգերելով վասն մեր՝ առնելով և ուսուցանելով։ Եւ դարձեալ, ո՛վ մանկունք եկեղեցւոյ, որք հանդիպիք սուրբ Աւետարանիս կարդալով կամ աւրինակելով, յիշեսջիք ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր ըզվերոգրեալք ի սմայ։*

634
ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 5908

Կազմող՝ Աստուածատուր

ա

238բ *Ո՛վ հոգևոր եղբայր տէր* Կիրակոս, *յորժամ ընթեռնուք զսուրբ Աւետարանս և զԳործք առաքելոցն և զԳործք կաթուղիկէին, աղաչեմ յիշել ի սուրբ աղաւթս զմեղապարտ ոգիս* Աստուածատուր *էրէցս, միայն զանունս ունիմ և ոչ ըստ գործոց։ Ընդ նմին յիշողացս և յիշեցելոցս, առհասարակ, ողորմեսցի Քրիստոս աստուած, ամէն։*

բ

160ա *Զվերջին կազմող սուրբ Աւետարանիս* զԱստուածատուր *էրեցս յիշեցէք///* ի թվ. Հայ[ոց] ՋԼԱ. (1482), յուլիս ամսոյ ԺԳ. (13) ամեն։*

* *Տառերի վրայից թանաքը թափվել է և դարձել անընթեռնելի։*

635

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

Երուսաղէմ 1958

867 Ի թուականիս Հայոց ՋԼԳ. (1484), ի յուլիս ամսուն Իէ. (27) հանգաւ ի Քրիստոս Սարգիս քահանայն, Սէթ իրիցուն որդին։ Աստուածողորմի իւրեանց հոգիս, որ զամէն ասէ, աստուած իւր հոգոյն պատրաստէ հազար, ամէն*։

636

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

Երևան 721

Գրիչ՝ Խաչերես

ա

2ա Յիշատակ է Աստուածատուր[ին]: Գրեցաւ գիրս աստուծով ՋԼԴ. (1484), աւգոստոսին Իե. (25), ձեռամբ Խաչերես[ի]:

բ

177բ Յիսուս Քրիստոսն պահէ զխոճա Նիկողոսն, զայս թուխտս Աստուածատուրին էրետ. աստուած ողորմի խոճա Նիկողոսին հաւրն հոգուն, աստուած ապրեցնէ զինքն։

637

ՅԻՍՈՒՍ ՈՐԴԻ ՆԵՐՍԻՍԻ ՇՆՈՐՀԱԼԻՈՅ

Երևան 8477

Հետ. ստացող՝ Ովանէս Լաճկանց

151ա Դարձ[ե]ալ աղաչեմք զձեզ, ո՜վ սուրբ մանկունք եկեղեցոյ, յիշեցէք ի մաքրափա[յ]լ յաղաւթս ձեր զՈվանէս սուտանուն կրաւնաւ[ո]րին, որ մականուն Լաճկանց կոչի։

Ի յինն հարուր թվականին
Քառասուն երեք** յաւելուածին (1494),
Որ յիշատակս գրեցին
Մեր ծնաւղին ու ամենին,
Ով ոք կարդան ու միտ առնին
Բանք Նէրսէսին՝ զՅիսուս որդին,
Որ մականուն Կըլայեցին:

638

ՏԱՂԱՐԱՆ

Երուսաղէմ 1647

Գրիչ՝ Մովսէս Արծկեցի
վայր՝ Ամիթ

398 Գրեցաւ գեղեցիկ Տաղարանս պատմութեան ձեռամբ Մովսէս երիցու Արծկեցոյ ի քաղաքս Ամիթ, ընդ հովանեաւ կաթուղիկէ սուրբ Թէոդորո-

---

* Դրանից հետո այլ ձեռագրով գրված է. «Ի թուականիս Հայոց ՊՂԳ. (1444) մայիս Զ. (5) հանգաւ ի Քրիստոս Սէր քահանայն», Անշուշտ, վերը հիշատակված Սարգիս քահանայի հայրն է։

** Գրված է՝ «ԽԳ» (43)։

սին, ի ՋԼԴ. (1485) ամին, ի վայելումն Համշիրաք եղբօր մերում տէր Յովանիսին. և զաւակացն Հապիպշին և Դաւթին. որ յայսմ ամի ծնաւ. զոր տէր աստուած ընդ երկայն աւուրս պահեսցէ, ամէն։ Եւ զի շնորհեցի զտետրակս եղբօրս իմ Յովանէս երիցու, առ ի յիշողութիւն անկեղծ սիրոյն մերոյ, զոր ունիմք առ իրարս։ Եւ որք օգտիք ի սմանէ///*

639
ՇԱՐԱԿՆՈՑ

Երուսաղէմ 1657

Գրիչ՝ Մկրտիչ
վայր՝ Տփխիս

ա

728 ... Գրեցաւ եղանակաւոր տառս որ կոչի Շարակնոց ձեռամբ յոգնամեղ և անարժան գրչի Մկրտիչ յերիցի, ի թուի Հայոց ՋԼԴ. (1485)-ի գրեցաւ սուրբ երգարանս ի քաղաքս Տըփխիս, ընդ հովանեաւ սուրբ Կաթուղիկէիս և բժիշկ ցաւոց Մաղնոյ սուրբ Գէորգիս։ Արդ, ցանկացօղ եղև այսմ աստուածաշունչ երգարանիս տէր Տիրատուր քահանայ, եւ ետ դծագրել մեծաւ ծախիւք ի վայելս վայելուչ անձին իւրոյ, և յիշատակ իւր, և ծնաւղաց իւրոց՝ հաւր իւր Թաթէոսի և մօր իւր Աւտուռ-Մելիքի, և կենակցին իւր Ասանթենոյ, և նորաբողբոջ զաւակաց իւր՝ Աստուածատրին և Ջեկելին և Դանիէլին, և այլ որդի Միրիջանին և Ուսեփին, և հարազատ եղբարց իւրոց։

Արդ, եղև աւարտ գրչութիան այս մեծահանդէս ոսկիազարդ և հոգելից տառիս և շրջագայութեան հայկազեան տումարի ՋԼԴ. (1485), ի դառն և ի չար ժամանակի, որով նեղիմք ի բռնութենէ յանօրինաց, ի ղանութեան Հասան-բէկին, որ և գերեաց զՎրացտունն, և աւերեաց զքաղաքն

729 Փայտակարան: // Ի հայրապետութեան տեառն Սարգսի յառաքելական աթոռն ի սուրբ էջմիածինն, որ ի Վաղարշապատ, ի խնդրոյ և յարդեանցս երիցս. երանեալ Տիրատուր քահանայի, վասն որոյ յերեսս անկեալ աղաչեմք զամենեսեան, որք լուսաւորիք սովաւ ուսմամբ կամ գաղափար առնելով, յիշեցէք ի Քրիստոս զվերոյգրեալ ստացօղք տառիս Տիրատուր քահանայ, հանդերձ ծնօղաւք և ամենայն արեան մերձաւորօք... ասելով ի խորոց սրտէ, թէ տէր աստուած ողորմեա նոցա և ջնջեա զձեռագիր յանցանաց նոցա, ամէն։

Բ

Ծաղկող՝ Ստեփանոս Առընչեցի

Նկարեցաւ Շարակնոցս ձեռամբ Ստեփանոս եպիսկոպոսի յԱռընչեցոյ, ի խնդրոյ Տիրատուր աւաքիրիցոյ։ Աստուած վայելել տացէ իրն և որդոց իւրոյ, ամէն. թվ. ՋԼԶ. (1487) ծաղկեցաւ։

Գ

246 Զտէր Տիրատուր անկեալ առ ոտս գերեզմանին յիշեցէք ի Քրիստոս և աստուած զձեզ յիշէ, ամէն։

* Թերթ է ընկել։

Դ

336 Զանարժան նկարող զՍտեփանոս եպիսկոպոս յիշեցէք ի Քրիստոս և աստուած զձեզ յիշէ, ամէն։

Ծաղկեցաւ Շարակնոցս ի խնդրոյ Տիրատուր իրիցու, յիշեցէք ի Քրիստոս միով ողորմայիւ և աստուած զձեզ յիշէ, ամէն։

640

ՃԱՇՈՑ

Երևան 7402

517բ Զվերջին նորոգաւղ սուրբ գրոցս զԱւետիք կուսակրաւն սարկաւագըն, որ ետ զսուրբ գիրքս նոր նորոգել՝ յիշատակ իւր և ծնողաց իւրոց և ամենայն զարմից, ամէն։

Թվին ՋԼԴ. (1485)։

641

ԺԱՄԱԳԻՐՔ

Զմմառ (Անտոնեան հաւաքածոյ) 198

Գրիչ՝ Յոհանէս
վայր՝ Եղրդուտ վանք

Եւ Քրիստոսի աստուծոյ յուսոյն մերոյ գոհութիւն, և փառք, և աշխարհի խաղաղութիւն, և սուրբ եկեղեցոյ հաստատութիւն, և երեխտաւորաց մերոց բազմապատիկ հատուցումն, և մեզ քաւութիւն և թողութիւն և սէր յաստուծոյ և ի սուրբ եկեղեցոյ։

Արդ, գրեցաւ սա ի թվականիս ՋԼԵ. (1486), ընդ հովանեաւ սուրբ վանացս, որ Եղրդուտ կոչի։

||| : ||| ⁝ || ⁝ · | · ||| ∷ || : |||| : || · | ⁝ ·* բանու։

642

ԳԱՆՁԱՐԱՆ

Երուսաղէմ 3758

Գրիչ՝ Աստուածատուր Կաֆայեցի
վայր՝ Քաւթայ Ճաղաք

ա

813 Փառք ... որ ետ կարողութիւն տկար և անիմաստ անձին, փցուն գրչի Աստուածատուր սուտանուն սարկաւագի հասանել յաւարտ գրոցս որ կոչի Գանձատետրս, որ է պայծառութիւն սուրբ եկեղեցոյ և զարդ մանկանց նորայ, զոր ցանկացող եղեալ տէր Զաքարեան ի հալալ ընչից իւրոց, յիշատակ իւր, և ծնողաց իւրոյ՝ հաւրն Աստուածատուր քահանային և մաւրն Արխաւնտիսային՝ փոխեցեալսն ի Քրիստոս, և ամենայն արեան

* Կետադծային ծածկագրով գրված է. «Յոհանիսի էւ»։

մերձաւորացն։ Արդ, աղաչեմ զաստուածասէր հանդիպողքդ, որ եղանակէք կամ կարդայք կամ աւրինակէք յիշեցէք ի սուրբ և յարժանաւոր աղաւթըս ձեր զստացաւ[ղ] սորին զտէր Զաֆարեա ընդիր և պատուելի քա-
814 հանայն, // և զծնաւղ սորին զԱստուածատուր քահանայն, և զմայրն իւր զԱրխաւնտիսայն... Եւ զիս զանարժան գրիչս զԱստուածատուր տգէտ և անարժան սարկաւագս Կաֆաեցի, զհայրն իմ զԿարապետն, և զմայրն իմ զԽմին-Մելիքն, և զմեծ պապն իմ զԱստուածատուր քահանայն, և զհաւրեղբայրն իմ զՅովանէս քահանայն՝ զփոխեցեալն ի Քրիստոս, և զեղբայրն իմ զՂազար քահանայն, և զփոքր եղբայրն իմ զԽաչատուրն. և զքուերն իմ զՏիրունին, և զԹամթայ-Խաթունն, և զամենայն արեան մերձաւորսն իմ աղաչեմ յիշեցէք և թողութիւն մեղաց հայցեցէք յաստուծոյ, զի թերևս ի ձեռն սրբամաքուր աղաւթից ձերոց դտից թեթևութիւն ծովա-
815 ցեալ և անչափ մեղաց իմոց, զի յոյժ ղաւրաւոր են աղաւթք ար//դարոցդ յաւգնականութիւն, և ինքն առատապարգևն և ողորմածն Քրիստոս ներեսցէ մեզ յիշելոցս և ձեզ յիշողացդ յիւր ահեղ ատենին, ամէն։

Դարձեալ կրկին աղաչեմ անմեղադիր լինել սղալանացն և խոշորութեան գրիս, զի անհմուտ եմ արուեստիս։

Եւ արդ, գրեցաւ սայ ի թուականիս Հայոց ՋԼԵ. (1486), նոյեմբերի ԺԵ. (15), յաստուածապահ քաղաքս ի Քաւթայ, ընդ հովանեաւ սուրբ տաճարացս սրբոյն Թէոդորոսի, և սուրբ Աստուածածնի, և սրբոյն Սարգըսի զաւրավարին, զորս անխախտելի պահեսցէ Քրիստոս հանդերձ աստ բնակեալ քրիստոնէիւքս, ամէն, եղիցի։

Բ

Ստացող՝ Ֆարման տիկին

816 Զայս Գանձատետրս Զաֆարեայ էրէցն գրել երետ, գիրն երբ գրուեցօ, որ դեռ կապած չէր, նայ ես Ֆարմանս լսեցի, որ նայ գրել տվել էր, խիստ փափաքէի գանձ լսելոյ, խնդիրք արի ի դարմէ, նայ զխարճն սաաց՝ ՃԼ. (130) սպ[իտակ], տվի ու առի, յետոյ ծաղկել ու կապել տվի, Ա. (1) աշրաֆի առի, ԽԷ. (47) սպ[իտակ] ու ծաղկել ու կապելէ տվի։ ՃՁԲ. (182) սպ[իտակ] եղաւ ջումլայ գիրքս այս։

Ես Ֆարմանս յիշատակ դրի զայս Գանձատետրս ի սուրբ Աստուածածինն յիշատակ ինձ, և ծնողաց իմոց՝ հաւրն Ուլուպակին և մաւրս Տով-
817 լաթին: Աղաչեմ զձեզ, որք եղանակէք քաղցր//աձայնիւ, յիշեսջիք յաղօթս ձեր զանարժան Ֆարմանս, և զծնաւղսն իմ զՈւլուպակն և զՏովլաթն՝, և զիմ կողակիցն զդերձակ Սարգիսն, նայ որ յիշէ և ողորմիս ասէ, նայ ինքն յիշեալ լիցի ի Քրիստոսէ Յիսուսէ, ամէն։

643

ԳԱՆՁԱՐԱՆ

Երուսաղէմ 3398

Գրիչ՝ Սարգիս

վայր՝ Արզրումի վանք

719 Փառք ... որ ետ կարողութիւն տըկար անձին իմոյ Սարգսիս հասանել յաւարտ սորին յամի ՋԼԶ. (1487) թըւականիս մերում, որ գրեցաւ ի

վանքս Արզրումիս, *ընդ հովանեաւ սուրբ Յարութեանս և սուրբ Աստուա-*
720 *ծածնիս, և || սուրբ Կարապետիս, և սուրբ Սարգսիս, և սուրբ Թագաւո-*
րիս, և սուրբ Նշանիս և այլ ամենայն սրբոցս, որ աստ կան հաւաքեալ,
ի յառաջնորդութիւն վանիցն Ներսէս *եպիսկոպոսին, ի հարպ[ետ]ութեանն*
Մկրտիչ *աբեղին, որ բազում աշխատութեամբ ջանայր ի գործս վանացս,*
և եղբաւրորդոյն իւրոյ տէր Սարգսին *կուսակրաւն կրաւնաւորին, տէր*
Կարապետին, *և այլ միւս տէր* Կարապետին, *և այլ միաբան եղբարցս՝*
տէր Սիմէոնին, *և տէր* Պետրոսին, *և տէր* Թորոսին, *և* Լեոն *սարկաւագին,*
*որ զթու[ղ]թս նշայէր և կոկէր և խաղէր |||**

644

ՄԱՇՏՈՑ

Երուսաղէմ 3440

Գրիչ՝ Գրիգոր

վայր՝ Եկեղեաց և Դարանաղեաց գաւառ

332 *Փառք քեզ կիոնի քող արդեսագոյն կիսագնդի և դեմետրի արարիչ,*
ամէն։ Արդ, գրեցաւ սա ի թուականութեանս Հայոց ՋԼԶ. (1487), ի մէջ
երկուց գաւառաց Եկեղեաց *և* Դարանաղեաց, *յերկնահանգէտ, և յաս-*
տուածաբնակ լեառս Սեպուհ, *ընդ հովանեաւ դամբարանի սուրբ Լուսա-*
ւորչիս մերոյ Գրիգորի, և սուրբ Փրկչիս, և սուրբ Աստուածածնիս, և սուրբ
Կարապետիս, և Մանեա կուսին սուրբ գերեզմանիս, և այլ բազմահաւաք
333 *սրբութեանցս։ Այլ ո՛վ քրիստոսասէրք, որք հանդիպիք այսմ ձեռն ||*
Մաշտոցիս, աղաչեմ յիշել ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր զամենայն առա-
*քինութեամբ զարդարեալն զ*Աւետիք *րաբունապետն, որ բազում աշխա-*
տութեամբ ուսուց զիս, և զառաջնորդ սուրբ ուխտիս զտէր Աւետիք *եպիս-*
կոպոսն, զոր տէր աստուած տացէ նոցա աշխատանացն վարձս՝ զիւր
երկնից արքայութիւն, ամէն։ Այլ և յերես անկեալ աղաչեմ զհանդիպողսդ
յիշել ի բարի զվերոյասացեալսդ, նայ և զմեղաւք մեռեալ և զպարտապան
*բիւր քանքարոյ զլցեալս մեղաւք և զթափուրս յամենայն բարեաց զ*Գրի-
գոր *սուտանուն աբեղայ, որ զանուն ունիմ, զգործն ոչ։ Այլ և աղաչեմ*
անմեղադիր լինել սղալանաց և խոշորութեան գրիս, զի կար մեր այս է։

645

ՇԱՐԱԿՆՈՑ

Երուսաղէմ 1677

Գրիչ՝ Յովանէս

277ա *... Գրեցաւ եղանակաւոր տառս ի թու. Հայոց ՋԼԶ. (1487), ձեռամբ*
բազմամեղի գրչի Յովանիսի, *ի վայելումն անձին իմոյ, և յիշատակ հոգ-*
ւոյ իմոյ և ծնաւղաց իմոց։ Արդ, աղաչեմ զամենեսեան, որք հանդիպիք
այսմ տառի և աւգտիք ի սմանէ, յիշեսջիք սրտի մտաւք ի սուրբ և ի մեղ-
*սաքաւիչ աղաւթս ձեր զբազմամեղ գրիչս և զուսուցիչն իմ զ*Աւետիք *վար-*
*դապետ, և զ*Յովաննէս *մեծ րաբունապետն, և զհոգևոր հայրն իմ զտէր*
Ներսէսն: *Եւ աստուած յիշողացդ և յիշեցելոցս ողորմեսցի ի միասանգամ*

* *Թերթ է ընկել։*

գալստեան իւրում, և նմա փառք յաւիտեանս յաւիտենից, ամէն։ Եւ վասն խոշորութեան և սղալանաց, որ են ի սմա, աղաչեմ, անմեղադիր լինել. զի կար մեր այս է։

646

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 3336

ա

73բ Դարձեալ յիշեցէք զՇոռոթեցի կին Ծամէրն, որ սուրբ Աւետարանիս թուխթն նայ ետուր, աստուած իւրն ողորմի, ամէն։

բ

204ա Յիշեցէք զՋուղայեցի միակից Մինաս, որ զթուխթս նա կոկեաց։

գ

248 Այս է առաջին թիվն ՋԼԵ. (1487)-ին*։

647

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 7638

Գրիչ՝ Սարկաւագ

վայր՝ Սպերու երկիր, Կորնկան գիւղ

ա

314բ ... Արդ, այսմ անմահական ըմպելոյ փափաքող եղեալ բարեպաշտ և հոգեսէր և իմաստուն Գրիգոր երէց զորոյ և զսա ի բաղում ժամանակաց ցանկացող եղեալ այսմ անգիւտ մարգարտիս և ամենագով աւրինակիս... Զորոյ տեսեալ պայծառութիւն Աւետարանիս այս Գրիգոր երէցս և

315ա ետ գեղափարել զսա ի ձեռն քահանայի անարժան Սարկաւագի և փա//նաքի գրչի, և ժամանակս վերջին, որ էր թուականս Հայոց ՋԼԸ. (1489), ի վերադիտողութեան Հայոց տեառն Սարգսի և Յոհաննէսի, և վերակացութեանն Գրիգոր վարդապետի, եւ իշխանութեանն պարոն Դաւթի, որ տէր էր Համշէնի, զոր եղև պանդխտանալ նմա և բնակել ի երկիրս Սպերու, ի յազգէն չիթախին, զոր շատ քրիստոնեա իշխանք և թագաւորք պանդուխտ եղեն ի յաւտարութիւն ի ձեռաց նոցա, զորոց զսուրս նոցա աստուած խորտակեսցէ ամենազաւր աջովն իւրով, ամէն։

Զոր և ես մեղսամած և անիմաստ գրիչս գրեցի զսա ի պանդխտութեան մերում ի երկիրս Սպերու, ի գեաւղս Կորնկանց, ընդ հովանեաւ սրբոյն Դաւթի, իշխանութեանն տաճկաց Դատային, և սուլթանութեանն Եաղուպին, որ տիրէր տանս Արևելից։

Արդ, խնդրեմք ի ձեզնէ հեղինակէ և աւրենսապատում եկեղեցոյ մանկունք, որք յաստուածային պտղոցն խորհրդիւ գիտէք ճարակել, յորժամ ի ձեռն առեալ զփափաքելի սուրբ Աւետարանս ի ձերում անզբրաւե-

* Գլխավոր հիշատակարանը չի պահպանվել. Թվականով այս տողն օրինակել է կորած այդ հիշատակարանից հետագա ստացող Սարգիսը։

լի ուրախութիւնդ, յիշեսջիք զստացող զսորա* զԳրիգոր երէց, և զկողակիցն իւր զՇահանուշն. և զմայրն իւր զԳուլիշատն, և զհայրն իւր զտէր Առաքելն, և զդուստրն իմ զՄէլիքն, և զուստերքն իմ զՄերոնն, և զԿարապետն. և զԱռաքելն, և զԱլէքսն, և զամենայն արեան մերձաւորքն իմ, ամէն։

Դարձեալ, աղաչեմ յիշատակել զմեղապարտ գրիչս զքահանայ Սարկաւագս. և զծնաւղն իմ ըստ հոգոյ զտէր Յովսէփն, և զմարմնոյ զԽըստագէսն, և զմայրն իմ զՆղիսաբէթն, և ի յանաւրինաց կատարեալն սրով զհաւրեղբարն իմ զԽաչատուրն, և աստուած զձեզ յիշէ յիւրում գալստեանըն, ամէն։

Բ

Ստացող՝ Գրիգոր

Մի ոք իշխեսցէ յորդոց իմոց և ի մերձաւորաց ծախելով կամ գրաւ
315բ դնելով կամ ի բա///ժինք արկանելով, այլ ով որ յորդւոց իմոց և ի թոռանց
կարգաւոր լիցի՝ ի ձեռս նորա լինի, յիշատակ ինձ և կողակցին իմոյ Շահանուշին:

648

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 5469

Հետ. ստացող՝ Ստեփանոս

251ա Արդ, աղաչեմք զձեզ, ո՜վ մանկունք եկեղեցոյ, յիշեսջիք սուրբ յաղաւթս ձեր զհեղահոգի քահանայն զտէր Ստեփանոս մաղտասին, որ ստացաւ զսուրբ Աւետարանս յիշատակ հոգոյ իւրոյ, և ծնողացն, և ազգականացն///**

Թվ. Ջխ. (1491)։

649

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 334

145ա Ի թվականին ՋԽԲ. (1493) յիշատակ նտ Աւետարանս Շահկան և Ջահալին. ի նոյա յազգէն Շահ-Մէլիք անուն ///***

650

ՄԱՇՏՈՑ

Ջմմառ (Անտոնեան հաւաքածոյ) 85****

ա

202ա ... Արդ, գրեցօ սուրբ գիրքս, զոր արարեալ է սուրբ հայրն Մաշտոց վարդապետի, զոր հաւաքեալ ումի յինքեան դեւթն խորհուրդ եկեղեցւոյ,

* Շարունակությունը՝ մինչև այս պարբերության վերջը, ինչպես և հիշատակարանի սկզբում ստացող Գրիգոր Երեցի անունը՝ գրված է այլ ձեռագրով։

** Ինր տող՝ ջնջված է։

*** Շարունակությունը ջնջված է։

**** Վերջին թերթերը (ձեռագրի մեկ-երրորդ մասը) կրկնագիր են։

ի թուականիս Հայոց ՋԽԴ. (1495) ամին։ Եւ գրեցաւ ի յանապատս, որ կոչի Կուսից անապատ, սուրբ Աստուածածնի տաճարիս և սրբոց առա-
202բ քելոց նշխարացս՝ Թաթ///էոսի առաքելոյն, ի Հայրապետութեան տեառն Սարգսի, և առաջնորդի սուրբ ուխտիս տէր Մաթէոսի, ի թագաւորութեան Ռոստամի, զոր ի սորա աւուրքս առաջացան չար ղազիք և բաղում վիշտք և նեղութիւնք հասուցին քրիստոնէիցս, և ամենայն քրիստոնեայս ի մեծ տարակուսի կանք և յաղօթնեալ եմք յաղէնիազն աստուած, որ ինքն լինի նոցա վրէժխնդիր։

Արդ, և յայս դառն ժամանակիս, ցանկացա այս պատուական գանձիս և լուսափայլ մարգարտիս։ Եւ արդ ես անպիտանս ի բարեաց և մեղաւորս յարդարոց, անկատարս ի կա[տարելոց]///

Բ

182ա Ո՛վ ընթերցողք սուրբ գրոց, յիշեսջիք ի սուրբ յաղօթս ձեր զԱկոբ վարդապետն և զԱստուածատուր տնտեսն և զվկայն, Հանդերձ ծնօղաւքն։

Գ

44ա Ո՛վ սուրբ ընթերցողք, յիշեսջիք ի յաղաւթս ձեր զխոնդշահ Հայրաքուր մեր, և դուք յիշեալ լիջիք ի Քրիստոսէ աստուծոյ մերոյ։

651

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 7344

Գրիչ՝ Յովաննէս
վայր՝ Տիւրիկ

299ա Եւ գրեց[աւ] ի թուականութեանն Հայոց ՋԽԵ. (1496), ի քաղաքիս Տիւրիկ, ձեռամբ անարժ[ան գր]չի Յովհաննէ[էս իրի]ցու, և ծնաւղայ իմոց Զորվար իրիցու, ընդ հովանեաւ սուրբ Նշանի, սուրբ Սարգսի տաճարիս։ Արդ, աղաչեմք բզձեզ, ո՛վ մանկու[նք սուրբ] Սիովնի, որք հա[նդի]պիք այս սուրբ և աւե[տ]աքարոզ Աւետարա[նիս], կարդայք և ավտիք և աւրինակէք ի սմանէ [յիշեցէք սր]տի մտաւք ի մ[աքրա]փայլ յաղաւթս ձեր։

Այլ և յիշեսջիք /// ոնի ի վերայ մեր զԿարապետ վարդապ[ետն]՝ դառաջնորդ ուխտիս։ Այլ և Տիւրիկցի Աստուածատուր...*

652

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 3557

Վայր՝ յերկիրս Եւդոկիայ, ի գիւղն Կոմանայ

ա

290բ ... Արդ, գրեցաւ [սուրբ Ա]ւետարանս [ի թ]վականիս Հայոց ՋԽԶ. (1497), որ ստացաւ սայ ի [Հ]ալալ ճնչից ի[ւրոց /// յիշատակ /// ծնաւ-

* Խոնավությունից քայքայվել և հիշատակարանը դժվարընթեռնելի է դարձել։

ղաց իւրոց՝ հաւրն իւրոյ Ումիտին, և մաւրն Ծովինար[ին, ե]ղբարցն ///
կուսանաց ապաշխարողացն Աննա-Խաթունին, և Ոսկիկին, Ճահաթունին.
Կուլումին, և հարսներուն՝ Մարգ[ար]տին, Վառիկ Սալթանին /// փեսայն
տէր Խաչատուրն. զաւակաց և ուղոցն Ստեփանոսին, Մաթիոսին /// ի յեր-
կիրս կողմանս Սւդոկիայ, ի գիւղն [Կո]մանայ, ի դուռն [Կ]ենսատու
սուրբ Նշանին և լուսաբո[րբ] սուրբ գերեզմանացն*։

Բ

131ա Ես Դեսպինայ քոյրն Յոհաննէս քահանային ետու ի գին սուրբ Աւե-
տարանիս Գ. (3) ոսկի, որ եդաք ի դուռն և ի գիւղն Կոմանայ սուրբ Խա-
չին, և սուրբգերեզմանացն Յոհան Ոսկիաբանին, և Գրիգոր Աստուածա-
բանին, և Քրիստոսի փառք յաւիտեանս, ամէն։

653
ՄԱՇՏՈՑ

Երուսաղէմ 3348

Գրիչ՝ Մխիթար

... Գրեցաւ աստուածախումբ տառս, որ կոչի Մաշդոց, զոր արարեալ
է մեծ բաբունապետին սրբոյն Մեսրովպայ Թարգմանչին, որ գաղափա-
րեալ ունի յինքն զխումբս առաքելական և մարգարէական և աւետարա-
471 նական և վարդապետական ... Որում փափաքաւղ եղաւ հոգևոր հայրս մեր
վարպետ Ամիրս՝ աստուածային աւրինացն և սուրբ գրոցս, և ընտացաւ
զսայ ի հալալ ընչից իւրեանց, ետուր զանցաւորն և էառ զանանցն։ Եւ ետ
գրել զսայ ի լաւ և յընտիր յաւրինակէ, որ այլ պակաս չկայ։ Բայց գրեցաւ
ի թվիս հայոց ՋԽԸ. (1499), ձեռամբ մեղապարտ անձին իմոյ Մխիթար
իրիցուս՝ ծառայս ծառայիցդ աստուծոյ։ Արդ, անկեալ աղաչեմ զձեզ իմ
472 բազում յանցանաց միանգամ թո//ղութիւն խնդրեցէք ձեր սուրբ բերա-
նովդ, աստուած զձեզ ի յիւր միւսանգամ գալուստն յիշէ, ամէն։ Մանա-
ւանդ աղաչեմ զձեզ, ո՜վ եղբարք, որք հանդիպիք սմայ կարդալով կամ
աւրինակելով, յիշեցէք յաղաւթս ձեր զընտացող գրոցս զԿովտնցի Ամիրն,
և զծնողս նորա, և զամենայն արեան մերձաւորս, և զկարդացողս, և
զլսողս, և զամէն ասացողս, ամէն։

Ցանկացաւ սուրբ գրոցս և ետ յիշատակ անջինջ իւր հոգոյն համար
ի գեղս ///

654
ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երուսաղէմ 3380

Գրիչ՝ Գրիգոր

վայր՝ Եկեղեաց և Դարանաղեաց գաւառ

619 ... Արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի թուաբերութեան ՋԽԸ. (1499),
ձեռամբ սուտանուն աբեղայի Գրիգորի, ի մէջ երկուց գաւառացս՝ Եկեղ-
եաց և Դարանաղեաց, առ զամբաբանի սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչիս, և

* Ձեռագիրը և հիշատակարանը խիստ քայքայված են։

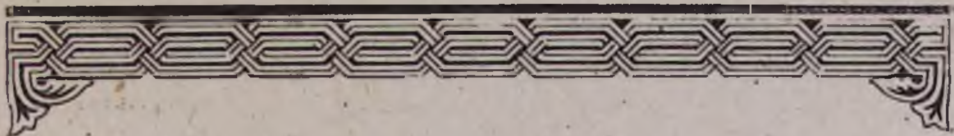
սուրբ Փրկչիս, և սուրբ Աստուածածնիս, և սուրբ Կարապետիս, և Մանեայ կուսին սուրբ գերեզմանիս՝ ի լեառս Սեպուհոյ, ի յառաջնորդութեան
սուրբ ուխտիս տէր Յովհաննիսի, զոր տէր Յիսուս պահեսցէ զնա յերկար
ամաւք, ամէն։ Եւ արդ աղաչեմ զձեզ, ո՜վ մանկունք սուրբ եկեղեցոյ, որ
հանդիպիք այս սուրբ Աւետարանիս կարդալով կամ աւրինակելով, յիշե-
620 ցէք սրտի մտաւք յաղ//ւթս ձեր զԱւետիք վարդապետն՝ զուսուցիչն իմ.
և զիս զանարժան գրող զԳրիգոր աղաչեմ յիշել ի տէր, և դուք յիշեալ լի-
ցիք ի Քրիստոսէ աստուծոյ մերոյ, և այլ աղաչեմ զձեզ խոշորութեան և
սղալանաց մի մեղադրէք, զի կար մեր այս է։

Բ

ԺԵ ԴԱՐԻ

ԱՆԹՎԱԿԱՆ ՀԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆՆԵՐ

Հայ հնագրության զարգացման արդի վիճակում հնարավոր չէ ձեռագիր տառաձևերի ուսումնասիրությամբ հաստատապես որոշել այս կամ այն հիշատակարանի գրանցման ստույգ տասնամյակը։ Շատ հնարավոր է ուստի, որ ԺԻ դարի անթվական հիշատակարանների հավելվածային այս բաժնում տեղ են գտել մի շարք հիշատակարաններ՝ ինչպես նախորդ՝ ԺԴ դարի վերջերից, այնպես էլ հաջորդ՝ ԺԶ դարի սկզբներից։



655

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 7700

Հիշատակագիր՝ Աբրահամ

141ա *Զվերջին ստացող սուրբ Աւետարանիս... տէր* Թորոս *քահանայի, և զկենակիցն* զՍառայն, *և զաստուածաբաշխ որդին* զՄեծատուր, *և զկողակիցն* զՆաղաշն, *և միւս որդին* Յովանէս *սարկաւագն, և զդուստրն* Զոհրիկ, *և* զՇնոֆորն, *և զդուստրն, որ փոխեցաւ առ աստուած* զՄեհրիկն, *և* զԽանիկն, *և զհարեղբաւրորդին* Աղուն *քահանայ, որդին* Մարտիրոս, *և եղբայրքն տէր* Թորոս *քահանային, որ աստի կենացս փոխեցան առ աստուած՝* զԱստուածատուրն, Մարտիրոս, *և* զԿիրակոսն, *և զհայր* Թորոս *քահանային* զՍտեփաննոսն, *և զկողակիցն* Մեհրիկն, *և այլ արեան մերձաւորքն՝ զկենդանիքն և զհանգուցեալքն ի Քրիստոս...*

*Գրեցաւ յիշատակարա[նս ի դառ]ն և դժար ժամանակիս մերոյ (*); *ի թվական /// յիշողացդ և յիշեցելոցս, ամէն։*

Ես Աբրահամ *մեղաւք տառապեալ ///*

656

ՄԱՇՏՈՑ

Յ. Քոսեան, Յուցակ Արծնեան վարժարանի, 37, ՀԱ, 1962, էջ 42—43

Ստացող՝ Ազատ

Ողորմեայ ամենայն հաւատացեալ ննջեցելոց. եւս առաւել ա՛յո ննջեցելոցս, և ստացողի գրոցս Ազատին, *և կողակցին* Նուբարին, *և իւր ծնաւղացն* Հարպետին, Մրուան, *ամէն։*

657

ՄԱՇՏՈՑ

Երևան 6394

Գրիչ՝ Ազարիայ

ա

178բ ԶԱզարիայ* *գրող սորին աղաչեմ յիշել ի տէր։*

---

* *Ամենայն հավանականությամբ Ազարիան միաժամանակ ձևագրի ծաղկողն է։ Ուշագրավ են 71բ (եկեղեցու կառուցում), 102բ (ձեռնադրություն) և 123ա (եպիսկոպոսի թաղում) էջերի ռեալիստական նկարները։*

Բ

8բ Ողորմի Քրիստոս աստուած ստացաւղի գրոցըս Ստեփաննոս վարդապետին, և ծնողաց նորին Ատոմին և Խութլու-Մելեքին. և եղբաւրն Դառնիշին, և ինձ մեղապարտ գրչիս։

Գ

44ա Եղբարք, անմեղադիր լերուք, քանզի օրինակս երկու է, հետ մէկ մէկի չերթայր։

Դ

101բ Ողորմի Քրիստոս... Ստեփանոս վարդապետին, և ծնողաց նորին՝ Ատոմին և Խութլու-Մելէքին, և եղբօրն Դառնիշին, և Յովանէս քահանային, և Նեկեղոսին, և քուերցն Խաքիրին, Խալին, և Նեֆղազին*, և ինձ մեղապարտ գծողիս, և իմ ծնողացն, և ձեզ լսողացդ, ամէն**։

658

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 9112

Նորոգող՝ Ազիզ-Մելիք

Աղաչեմք յիշել ի տէր սրտի մտաւք զվերստին նորոգօղ և զարդարող սորա՝ մարմնաւոր ընչիւք՝ զԱզիզ-Մելի//քն, որ ետ ի հալալ արդեանց դարծաթն վասն կօճակին, որ և զինքն զարդարեսցէ Քրիստոս և զննջեցեալքն իւր լուսեղէն սգեստին, ամէն...

659

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Ե. Լալայեան, Ցուցակ Վասպուրականի, 220, սյուն. 535—536, Կտուց անապատ 232

Գրիչ՝ Ալէքսիանոս
վայր՝ Կարմիր վանք

Յիշատակ է սուրբ Աւետարանս Բասեցի Ալէքսիանոս աբեղիս, ի դուռըս սուրբ Կարապետիս, և սուրբ Աստուածածնին, և սուրբ Հրեշտակապետացն Գաբրիէլի և Միքայէլի, և այլ բազմահաւաք սրբոցս, որ աստ կան հաւաքեալ։

Ես՝ Ալէքսիանոս գրեցի զսուրբ Աւետարանս և եդի յիշատակ ինձ, և ծնաւղաց իմոց՝ Մարտիրոսին և Եղիսաբեթին: Եւ ոչ ոք չունի իշխանութիւն ի վերայ Աւետարանիս, որ ծախէ կամ աւժտէ կամ գրաւական դնէ, և կամ այլ ինչ պատճառ որ լինի և թաղատայ (՞) հասանի Աւետարանիս։ Այն մարդն, որ խորէ ի կորստեան սորայ՝ թէ եպիսկոպոս է, թէ կաթո-

* 76բ էջի համանման բովանդակությամբ հիշատակագրության մեջ հիշվում են նաև ստացողի Մուղալ և Շամշիղամար անվամբ քույրերը։

** Վերջում, նույն ձեռագրով, ավելացված է՝ «Ոտղնին և զաւակաց նորին»։

դիկոս, թէ կրաւնաւոր, թէ երէց, թէ սարկաւագ, թէ աշխարհական լինի՝ բանադրած է, և զմասն Յուդայի առցէ և պատիժն Կայենին կրեսցէ և ընդ խաչհ[անո]ղացն դատեսցի և ընդ Արիոսի և ընդ Սաբէլի չարչարի ի ձեռն սատանայի։

Դարձեալ, եթէ ոք կտրէ զյիշատակարանս՝ կտրի իւր արքայութեան ճանապարհէն, աստուծոյ տեսոյն կարաւտ մնա։ Եթէ որ քերէ կամ սրբէ զյիշատակարանս՝ քերի և սրբի իւր ողորմութեան և վարձուց կտակն, ամէն։

Դարձեալ, աղաչեմ զձեզ, առաջնորդք և միաբան սուրբ ուխտիս Կարմիր վանիցս, որ խնամ ածէք սորա և լաւ բռնէք, կատարողք աղաչանաց մերոյ ալրհնեալ եղիցի[ն]։ Աղաչեմ զձեզ եղբարք, եթէ ի յարկածից չարին ելանէ Աւետարանս ի Կարմիր վանացս և երթայ ի յայլ տեղ, թէ ի մաւտու՝ դարձուցանէք ի վանքս։ Աստուածային աւրհնութեամբն աւրհնի բերաւղն ի վանքն։ Ջի Կարմիր վանէս ի վերայ ապառաժ քարի է. հողն կարմիր է. յարևելից կողմն Ագրակն է և Պաւղանն. յարևմըտից դեհն՝ սուրբ էճան. Հազարին և Աղկալն, հարաւային կողմն Զմր-կածագ քաղաքն, հիւսիսային կողմն Ակներն և Սեղրնկայ լեառն։ Ո՜վ դասք սրբազան քահանայից, յորժամ ընթ[ե]ռնուք զսուրբ Աւետարանս կամ ի վերայ հիւանդաց՝ յիշեսջիք առաջի աՀեղ և սոսկալի յատենին Քրիստոսի զԱռսէն քարտողն, որ մեղապարտ ձեռաւք հոլեցա ի սուրբ Աւետարանս։

660

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 6803

Ստացող՝ Ամիր-Սարգիս

ա

...Արդ, ստացաւ զսուրբ Աւետարանս բարի և հաւատարիմ Ամիր-Սարգիս ի հա[լալ րնչ]ից իւրոց, յիշատա[կ իւր], և ծնաւղացն՝ հաւրն
256բ Աթանիսին և մ[աւրն /// իկին, և ամուսն /// որդոցն /// քահանային, աւագ որդոյն Թումին, Ըսպահանշին, Դաւթին, Աթանիսին, Վրթանիսին, Պետրոսին, և դստերացն Թռուանդին, Վառիկին, հարսներոյն՝ Ասիլին, Շահիսլումին, Մրվարին, թոռներոյն՝ Ըռստամին, Կավճարին, Ղանիասին, Խաթունճանին, Մելիքսեթին, Հակազին, Ղուկասին, Աղաբէկին, Սիմիկին, Կուլալամին, Խոնտիկին, Ինջուին և միւս ա/// նոյն Շահզատին, [և աս]ացէք լի բերանով զ[աստուած] ողորմին ով ոք հանդիպիք կարդալ կամ տեսանելով։

Ես Ամի[ր-Սարգ]իս լալագին աչօք և ողորմելի սրտիւ կու աղաչեմ զձեզ, որ եմ պարտական բազում մեղաց, յիշեցէք զվերոգրեալս և իմ մեղացն թողութիւն խնդրեցէք...

բ

1բ Զնկարող զՍահակ սուտանուն աբեղայ աղաչեմ յիշել ի սէր և աստուած զձեզ յիշէ, ամէն...

661

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 4615

Ստացող՝ Ամիր-Սարգիս
վայր՝ Սիւնի՞ք

108բ Արդ, ես Ամիր-Սարգիս, որդի Միւրատին, թոռն Ամիրին՝ առի սուրբ Աւետարանս յիշատակ հոգոյ իմոյ, և ծնողաց իմոց՝ հաւրն իմ Մուրատին, և որդոյն իմ հանգուցեալ Յովանիսին, կողակցին Մարգարտին, դստերն իմ էքարին, որդին իւր Մարտիրոս, Հրնձրևվարդին, թոռն իմ Սեքն, եւ հանգուցեալ հաւրեղբայր իմ Ճանիկն, հանգուցեալ Ամիր-Եւատն, հանգուցեալ որդին իւր Ղարագուզն, և ծաղկեալ որդին Ղազարն, և դուստրն իմ Եղիսաբեթն, և կողակիցն Մատարն, եւ հօրեղբայրն իմ Ծատուրն, և կողակիցն պարոն Դինազանն, և դուստր Մահպույն, և որդին տէր Սարգիսն...

662

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 6846

Գրիչ՝ Անանիա
վայր՝ Ագուլեաց վանք

ա

199ա Ձմեղսամած գրիչս Անանիա տառապեալ, հանդերձ ծնաւղաւք և ամենայն զարմաւք յիշեցէք ի բարի։

բ

257ա ...Արդ այսմ երանաւէտ ցնծութեամբ և անվաղճան և անզրաւական ուրախութեամբ ցանկացող եղեալ աստուածային պատուիրանիս քահանայ ումն կրաւնաւոր ճգնայտեսակ տէր Կոստանդ...

257բ ... Բայց գրեցաւ Աւետարանս աստուածային ի վանքս Ագուլեաց, ընդ հովանեաւ սուրբ Թումայի առաքելոյն։

663

ՏՕՆԱԿԱՆ

Երևան 4853

Գրիչ՝ Անտոն

ա

276բ Քրիստոս աստուած, յորժամ նորոգես զարարածս քո յաւուր ութեօրորդին՝ նորոգեա զբազմամեղ անձն գծողի սուրբ մատենիս, և զնախնեաց մերոց՝ զհաւրն իմոյ Աստուածատրի, և մաւրն Շնոֆոր տիկնայ, և զզաւակաց մերոց՝ զՄաղաքիա լուսազարդ մանուկն և զՍահակ եղբայր նորին՝ զհրաշալի գրագիրքն և ծաղկաւղք սուրբ մատենից աստուծոյ, նաև զայլ եղբարս նոցին՝ զՅակովբ շնորհալին, և զՄելքիսեդեկ պատա-

նին, և ղմայր սոցին՝ զԹագուհին, և զշնորհաւղ աւրհնակիս զՅովաննէս աբեղայն, և ղեղբայր նորին ղՅովաննէս աբեղայն յիշեսջիք ի սուրբ աղաւթս ձեր...

Բ

318ա ... Յիշեա ղբազմամեղ անձն՝ զգրիչ սորա Անտոն և զծնաւղս և զզաւակք սորա յարքայութեան քում ... Նաև զխաչատուր յատարն, և զաւրինակիս շնորհաւղն ղՅովաննէս աբեղայն, և զեղբայր նորա, և թողութիւն շնորհեա, և քեզ փառք, ամէն։

Գ

397ա ... Ողորմեա գծողի մատենիս Անտովնի, և ղաւակաց շնորհազարդից Մաղաքիա սարկաւագի և Սահակ դպրի՝ փոխեցելոցն յաստեացս, և սպասկեա ընոսա տէր ընդ արդարս քո, և ղեղբարս սոցին, որ աստ կան իմաստնացո վնրին իմաստութեամբդ, և ղամենեսեան ղմեզ արժանացո քո արքայութեանդ, տէ՛ր։ Նաև զշնորհաւղ աւրինակիս ղՅովաննէս աբեղայ, և ղեղբայր նորին ղառաքինի ճգնաւոր ղՅովճաննէս, և զծնաւղս սոցին արժանացո տէր արքայութեանդ երկնից, և կարդացողաց և լսողաց ողորմեա տէր, և քեզ փառք յաւիտեան։

664
ԱՒԵՏԱՐԱՆ
Երևան 331

Գրիչ՝ Աստուածատուր
վայր՝ Եղեգեաց գաւառ

ա

242ա ... Շնորհիւ ամենակալին աստուծոյ և ողորմութեամբ նորին և գործակցութեամբ հոգոյն յանդ ելեալ աւարտեցաւ սուրբ Աւետարանս ի յանապատիս Եղեգեաց, ձեռամբ Աստուածատուր անարժան ծառայ///

Արդ, ցանկ[ացող եղ]եալ այս սուրբ Ա[ւետարան]իս բարեմիտ և սրբասէր կին [ո՞մն] Գոհար՝ յիշա[տակ] իւր հոգոյն և ծ[նաւղաց]*:

242բ Եւ ստացեալ զսայ ի հալալ ընչից իւրոց զլուսաւոր և մաքրափայլ Աւետարանս բժիշկ հոգոյ իւրոյ՝ կցորդ, յոյս և ապաւէն առ Քրիստոս, և ճար ճանապարհին վերջին, և բանալի դրանն արքայութեան, և գանձ յերկինս անկողոպտելի, և առ [սա՞] միջնորդ և բարէխաւս իւրն, և իւր ծնաւղացն Իւանէի [և Փա]շայ-խաթունին, [որ փո]խեցան առ Քրիստոս ///, և որդոցն և դստերացն, նաև Գալըստին. և ամուսնոյն իւրոյ Շաճմուլքին: Այլ և Ղազիկ և ամուսինն իւր զԹաւրվանդէն, այլ և զԳրիգորն, նաւ և ղդստերքն իւր Ուստիանէն և Ուլուղանն:

Բ

72բ ՋՍահակ Նկարող սուրբ Աւետարանիս և զվարդպետն իմ զԱբրահամ վարդապետն Լաւշենց յիշեցէք ի Քրիստոս, ո՞վ սուրբ ընթերձողք աղա-

* Ստացողի և նրա ազգականների անվանց հիշատակությամբ տողերը գրված են այլ ձեռագրով (կամ գուցե նույն ձեռագրով, բայց այլ գրչով)։

չեմք զձեզ, և աստուած զձեզ յիշէ իւր միւսանգամ գալըստեան, ամէն. Թողութիւն արարէք, աղաչեմ լալով հանդիպողքդ։

665

ՅԱՅՍՄԱՒՈՒՐՔ

Վիեննա 213, Յ. Տաշեան, Ցուցակ, էջ 543—544

Գրիչ՝ Աստուածատուր

ա

48ա ... Յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր զԱստուածատուր գրիչս և զհայրն իմ ղտէր Սարգիսն: Մանաւանդ զսրբազնամաքուրն զԱզարիայ վարդապետն, և զծնօղն իւր զՊօղոս, և զմայրն իւր զՈւղլանփաշայն. և զամենայն արեան մերձաւորսն։

բ

137բ Ողորմեա Քրիստոս աստուած ստացողի գրոցս Ազարիայ վարդապետին, և ծնօղաց նորին Պօղոսին, և մօրն Ուղլանփաշին, և եղբարցն Աղուպշին, Փաշին, Վալիջանին, Անանիային, և Աստուածատուր գրչին։

666

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 6795

Հետ. ստացող՝ Աստուածատուր

133բ ... Դարձեալ յիշեցէք // ի Քրիստոս զվերջի ստացող սուրբ Աւետարանիս զպարոն Աստուածատուրն և աստուած-ողորմի ասացէք իւր հոգւոյն, և իւր ծնաւղացն, և իւր կենակցին և բարի և շինարար տիկնոջ՝ Ղփչախ-խաթունին, և իրեանց զաւակացն խաբիպշին, Դոլաթիարին. և շնորհալի սարկաւագն իւր հայր Յուսէփին, և Խումարին, և Ստեփանոս սարկաւագին՝ իւր փեսային, և այլ ամենայն արեան մերձաւորացն իւրոց։ Ողորմի Քրիստոս և որդոցն, որ տարաժամ մահուամբ փոխեցան յաշխարհէս և խառնեցան ի գունդ զւարթնոց և յերամս արդարոց, ամէն։

Եւ զթոռնիկն իւր՝ զՋաֆարայն աստուած յերկար ամօք պահէ, ամէն։ Բ. (2) Աւետարանս ի ձեռն Ստեփանոսին, մարգկան և Աստուծոյ վկայութեամբն, ոչ ոք չունի իշխանութիւն, զատ Ստեփ[անոսէ]///

667

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 6498

Գրիչ՝ Աստուածատուր

35բ Ջտառապեալ գծողս զԱստուածատուր անիմաստ յիշեցէք ի տէր։

668

ՃԱՌԸՆՏԻՐ

Երևան 3782

Նորոգող՝ Աստուածատուր Թէոթոյպալի

246բ *Ո՜վ մանկունք սուրբ եկեղեցո, յորժամ ընթեռնուք զՏաւնականս ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր յիշեցէք զտէր* Աստուածատուրս Թէոթոյպալի, *որ զգիրքս նորոգեցի, կարկատեցի և կազմեցի, ընդ նմին և զնախնիսն մեր զտէր* Գրիգ[որ /// Թա՞ն]կ-Խաթուն, *և զեղբար իմ զ*Քէմիլն ///

669

ԱԻԵՏԱՐԱՆ

Երևան 309

Գրիչ՝ Աստուածատուր Պալախաւրցի
վայր՝ Արարատեան գաւառ

63բ Աստուածատուր Պալախաւրցիս
Եւ անարժան բռնաւղ գրչիս,
Մեղաւք լիի ողորմելիս,
Եւ թողութիւն խնդրեմ անձինս,
Ո՜վ հանդիպաւղք Աւետարանիս.
Աղաչեցէք զտէր ծառայիս
Այս սուտանուն սարկաւագիս
Եկեալ գաւառն Այրարատիս*:

670

ԱԻԵՏԱՐԱՆ

Երևան 5057

Գրիչ՝ Ատոմ

292բ *... Որոյ յանկացող եղեալ սուրբ Աւետարանիս սրբասէր հայրն մեր մահգասի Մկրտիչ, և ջանաց ստանալ զանաոիկ մեծութիւնս և բզգանձս անկողոպտելի, յիշատակ բարի և բարէխաւս առ Քրիստոս վասն Մկրտիչ մահդասուն ///*

Ես՝ անպիտանս յամենայնի մեղուցեալ գրիչս Ատոմ *տեսի դեռափափագ սէր և զջան հոգևոր հօրս մերոյ Մըկըրտիչ մահդասուն ///***

---

* *Ձեռագիրը ԺԵ դարի վերջում, կամ, ավելի հավանական է, ԺԶ դարում, ինչ-ինչ պատճառներով խիստ տուժել է, շատ թերթեր ոչնչացել են ու վնասվել։ Վերջում պահպանված հիշատակագրությունից պարզվում է, որ ձեռագրի պակաս մասերը լրացրել, նորոգել և կազմել է ոմն Մկրտիչ աբեղա։ Նա գրում է «Արդ, ես՝ վերջին կապաւղ սուրբ Աւետարանիս Մըկըրտիչ սուտանուն աբեղաս. յիշատակ ինձ և ծնաւղաց իմոց՝ հաւրն իմոյ Մկրտիչ քահանային և մաւրն իմոյ* Ազիզ-Մնլիքին...» *(էջ 229բ)։*

** *Թերթեր են ընկած։*

671

ՔԱՐՈԶԳԻՐՔ ԳՐԻԳՈՐԻ ՏԱԹԵՒԱՑՒՈՅ

Երևան 2625

Գրիչ՝ Ատոմ

ա

159ա *Քրիստոս աստուած քո սուրբ ծնողի բարեխօսութեամբդ և ամենայն սրբոց ողորմեա ստացողի սուրբ գրոցս* Աբրահամ *վարդապետի և ծնողաց իւրոց, և ինձ մեղուցեալ սուտ գրչիս* Ատոմի *և իմ[ո՜ցն]։*

բ

292ա *Աւա՜ղ, կուռնս կու ցաւի։*

գ

351բ *Կատարեցաւ Գիրք դժոխոցն ձեռամբ մեղապարտ գրչի* Ատոմի, *յիշեցէք յաղօթս ձեր և զՄեսանէս, որ բազում աշխատեցաւ ի տուն տալն էս գրտովս։*

672

ԳՐՈՒԹԻՒՆՔ ՎԱՐԴԱՆԱՅ ԱՅԳԵԿՑՒՈՅ

Երևան 6800

Գրիչ՝ Արիստակէս

ա

222բ Յիշատակարան սուրբ գրոցս.

Փառք ամենասուրբ երրորդութեանն՝ Հաւր և որդոյ և Հոգոյն սրբոյ յաւիտեանս յաւիտենից, ամէն։

Եւ արդ, սկսայ զՀոգէկեցոյց և զխրատական բանքս ես՝ յիմարքս և տարտամս՝ մեղաւոր գծողս, և ողորմութեամբ տեառն կատարեցի զբանս սուրբ վարդապետին Վարդանայ, *որ է վասն Ը. (8) ազգ գլխօոր մեղացն*, և վասն պատկերակցութեան մարդոյս**, և վասն Զ. (6) մարդիկք առ աստուած***, և այլ խրատական առակս ԺԷ. (17)****, և դաւանումն ամենասուրբ երրորդութեան*****։ Եւ այլ խրատս վասն քրիստոնէից, զոր*

* *Խոսքը Վարդան Այգեկցու հետևյալ ութ ճառերի մասին է. 1. Վասն հպարտութեանն (սկ. էջ 84ա), 2. Վասն ոխակալութեան (էջ 90բ), 3. Վասն լեզուանութեանն (էջ 96բ), 4. Վասն որովայնամոլութեան (էջ 103բ), 5. Վասն զրկանաց (էջ 111ա), 6. Վասն շնութեան (էջ 124բ), 7. Վասն կախարդութեան (էջ 133ա), 8. Վասն անզղջութեան և շնորհի զղջմանն (141բ—154ա)։*

** *Ակնարկվող աշխատությունը ձեռագրում կրում է հետևյալ խորագիրը. «Հարցումն տեառն Միքայէլի Անտիոքա եպիսկոպոսին, թէ որպիսի աւրինակաւ է մարդս պատկեր աստուծոյ, եւ պատասխանի Վարդանայ վարդապետի Այգեկցոյն» (154բ—169ա)։*

*** *Խորագիրն է «Ճառ վասն Զ. (6) աստիճանաց որով ելանեն մարդիք առ աստուած ի ձեռն բարի գործոց» (169ա—183ա)։*

**** *17 առակները (տե՛ս* Н. Марр, Сборники притч Вардана. ч. III стр. 83—93) *մեծ կարևորություն ունեն Վարդան Այգեկցու իսկ կողմից հորինված առակները միջնադարյան առակագրքերից զատելու համար։*

***** *«Խոստովանութիւն սուրբ երրորդութեանն եւ միոյ աստուածութեանն» (209բ—215բ)։ Շարունակությամբ ընդօրինակված է նույն Վարդան Այգեկցու «Վասն անքուն որդանցն» աշխատությունը (215բ—222ա), որի մասին գրիչը լռում է։*

արարեալ է սուրբ և երանաշնորհ վարդապետն Յոհանէս Երզնկացին* ի կրոնական սահմանեաց առաքել[ոց ///

Բ

222բ Քրիստոս աստուած ողորմեայ յայն սուկալի յաւուրն ստացողի գրոցս Գաբրիէլ եպիսկոպոսին, և որդոյ նորա Անդրիասին, և հաւր Գրիգորին, և մաւրն Տիրուհէ, և հանգուցեալ եղբարցն Յովանիսին և Յակոբին, և մեղաւոր գծողիս Արիստակէս Երէցուս, և հաւրն իմոյ Թորոս քահանային, և մաւրն իմոյ Շնվորին**:

673

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

Երևան 4630

Գրիչ՝ Ավետիս

ա

24ա ... Ողորմեայ զմեղաւք մեռեալ յԱւետիս սուտանուն գրչիս, Եւս առաւել ծնաւղսն իմ և յամենայն յարեամբ մերձաւորացն իմոց։ Եւս առաւել ստացողի գրոցս, կարդացողաց և լսողաց։

Բ

15ա ... Եւս առաւել զմեղապարտ գրիչս, և զծնաւղսն իմ, և զեղբայրսն իմ՝ կենդանացն և մեռելոցն, և մայրն իմոյ Մարգարտին, Եւս առաւել ստացողի գրոցս մասն բարեացն պարգևեսցէ, արքաութիւն աստուծոյ արժանի արասցէ իւր աստուածային տեսլեանն, և Քրիստոսի փառք յաւիտեանս, ամէն։

674

ՊԱՏԱՐԱԳԱՄԱՏՈՅՑ

Երևան 5440

Գրիչ՝ Աւետիս

ա

183 Զստացող սորին զՅովանէս կրօնաւորն յիշեցէք ի Քրիստոս և աստուած ողորմի ասացէք նմա, և ինձ՝ ամենամեղ չարագործ Աւտսի:

Բ

233բ Զստացօղ սուրբ տառիս զՅովանէս Հերպետն յիշեցէք ի Քրիստոս, որ մականուն Զաղար կոչի։

* Յովհ. Երզնկացու «Խրատ հասարակաց քրիստոնէից» աշխատությունն ընդօրինակված է ձեռագրի սկզբում։

** Համանման բովանդակությամբ հիշատակագրություններ կան ձեռագրի ջատ էջերում (124ա, 141բ, 183ա և այլն և այլն), որոնք բոլորն էլ ջնջված են (բայց ոչ անընթեռնելի) ձեռագրի հետագա ստացող Սարգիս քահանայի կողմից։

գ

105ա *Լսեր եմ՝ աչից երակն ի սրտի մէջն կու լինի. երբ սիրտն մաժղուլ լինի՝ աչք լոյ[սն] պակաս կու տեսնի։ Սրտի տարեկուսանացս, ա՜հ, զա-մէն ղալատ գրեցի։*

դ

Աւա՜ղ, որ զթուխտն զամէն չի երկուտկեցի, որպէս զայս Բ. (2) թուխթս որ լաւ լինէր։ Վա՜յ ինձ հազար բերան։*

675

ՎԱՐՔ ՀԱՐԱՆՑ

Երևան 787

Գրիչ՝ Աւետի՞ս

ա

267ա *ՈՀ, աղաչեմ զմեղապարտ գրիչս յիշել ի տէր։*
*ԶԱւետիս յիշ[եա]***։*

բ

23բ *Աւաղ զգեղեցիկ վարս սոցա, ու ես ունայն ի բարեաց։*

գ

247բ *Աւաղ անիծած քունս, թէ քանի նեղ կու առնէ, որ կու մոլորինք ի գրելս։*

դ

282բ *||| աղաչեմ համառաւտիս անմեղադիր լերուք, թուղթս սակաւ էր և բա |||****

ե

348բ *Տէր աստուած, ողորմեա Գրիգոր փիլիսոփային՝ իմ վարդապետին...*

676

ՌՍԿԵՓՈՐԻԿ

Վենետիկ 254, Բ. Սարգիսեան, Ցուցակ, էջ 756

Գրիչ՝ Աւետիս

159բ *Զապիկար և զանարժան գրիչս [Աւետիս միակեցս] յաղաւթս ձեր յիշեսջիք, ո՞վ դասք լուսերամից, և տխմարութեանս մի մեղադրէք, զի*

* Գրված է 116 (բ) և 117 (ա) թերթերի ներքին լուսանցքում։ Այդ թերթերը, իրոք, կազմըված են խնամքով միմյանց փակցված երկու սովորական թերթերից, ուստի և ավելի հաստ ու դիմացկուն են։ Գրիչը ցավ է հայտնում այն մասին, որ ոչ բոլոր թերթերն են դրանց նման։

** Այս տողը գրված է ստորին լուսանցքի վրա։ Թերևս այս Ավետիսը հենց ձեռագրի գրիչը լինի։

*** Գրված է ստորին լուսանցքի վրա, որը կազմելու ժամանակ կտրել են, կտրվել է նաև հիշատակագրության մի մասը։

փափագ ունէի և գրամ ոչ. և ես աղերսելով յեղբարցն զԹուխտն և զԹանաքն, զգրիչն և զայլն, որ այգչափ եղև։

677

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Յ. Քոսեան, Ցուցակ Արձնեան վարժարանի 23,
ՀԱ, 1961, սյուն. 323—324

Գրիչ՝ Աւետիք

ա

106բ Զառաժեալ մեղաւք զԱւետիք գրիչս եւ զստացողս սորա յիշել ի տէր աղաչեմ։

բ

336բ Ո՜վ սուրբ ընթերցողք, յիշեցէք ի սուրբ աղաւթս ձեր զմաքուր և սուրբ կրաւնաւորքն՝ զտէր Խաչատուրն և զտէր Յուսիկն, որ ի Թղթի կոկելն աշխատել են. արարիչն աստուած իւրեանց աւգնական լինի, ամէնւ

678

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Մ. ԱԹոռ 21, «Էջմիածին», 1950, IX—X, էջ 84

Գրիչ՝ Բասիլ

ա

69բ Զսուտանուն գծողիկս յիշել աղաչեմ ի մեղաց Թողութիւն յաւուր սոսկալի յարութեան Փրկչին մերոյ, զի Թերևս գտայցեմ ///

բ

113բ ԶԹարմատար և զկարեվէր, փանաք և սուտանուն գծողիկս Բասիլ յիշել աղաչեմ ի մեղաց Թողութիւն առաջի ղենլոյն և միշտ կենդանոյն և յուսոյն իմոյ Քրիստոսի, ո՜վ սրբասէր մանկունք նաղելի մաւրն մերոյ Սիովնի, և դուք յիշեալ լիջիք ի Քրիստոս։

679

ՃԱՌԸՆՏԻՐ

Երևան 4929

Գրիչ՝ Բարսեղ

ա

71բ Ողորմեա... ստացողաց սուրբ գրոցս բարեպաշտ և աստուածասէր տանուտրոջն Բէրամին, և որդւոցն Նեկիբէկին, և կողակցին Խոնդքար-խաթունին, և Կարապետին, և Միրիջանին, և Խոջաջանին, և քեւերց Նու-

պար-Փաշին, և զՍաքախ-Մէլիքն, և հարազատ քեռիքն զԽալիֆին. և որդւոցն Այտողմիշին, և Գաւզալղաւշին, և զհոգևոր մայրն իւրեանց զՇարմէլէքին, որ բազում աշխատեցաւ, և ինձ՝ մեղապարտ գրչիս Բարսեղ սարկաւագիս։

Բ

86բ ... Եւս առաւել զստացողաց սուրբ գրոցս Կարապետին, և կենակցին Մարգարիտ-Խաթունին, և որդոցն Եսկիբէկին, և Կարապետին, և Միրիջանին, և Խոջաջանին, և մայրն իւրեանց զԽալխաթուն. և հոգևոր մայր Շարմէլէքին, և Բարսեղ գրչիս*։

680

ՄԱՏԵԱՆ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԵԱՆ ԳՐԻԳՈՐԻ ՆԱՐԵԿԱՑՒՈՅ

Երևան 1562

Հիշ. ստացող՝ Բարիֆ

3ա Կամաւն ամենակալին Աստուծոյ և ողորմութեամբ նորին, ես՝ Բարուոֆ միայնեցս, ստացայ զգանձս աստուածային՝ զգիրքս ցանկալի, ի վայելումն անձին իմոյ, և յիշատակ հոգոյ իմոյ, և ծնողաց իմոց՝ Թումայի և Փոխր-Տիկնայ. և գնացելոյն ի Քրիստոս իմ հարազատացն՝ եղբօրն Սանիէլ աբեղային, և քուրոջ Խութլու-Խաթունին: Աղաչեմ զձեզ որք պատահէք սմա տեսութեամբ և կամ աւգտութեամբ ինչ իւիք, յիշեցէք զմեզ ի միտս բարիս և ի պատկանաւոր խնդրուածս, մանաւանդ զդեռաբոյս պատանին զՑոլվանէս, որ է աբեղանառու յետ ///** Բարիոֆին և ժառանգ գրոցս, որոյ տէր աստուած վայելել տացէ ընդ երկայն աւուրս, ամէն և եղիցի։

681

ՅԱՅՍՄԱՒՈՒՐՔ

Երևան 9388

Գրիչ՝ Գալուստ

2բ ... Ողորմի Քրիստոս աստուած ստացողի գրոցս խոճայ Աղուպին, և եղբարցն Ախիճանին և Առաֆելին, և հօրն Ուսուփին, և մօրն Թանին, և այլոցն, որ աւգնական եղեն ի գին գրոցս՝ տէր Մկրտչին, և Ցուանկշին. Բ. (2) Գրիգորին, և Մանկասարին, Այուատին, և Պետրոսին, և Ճանիպէկին, և մեղսամած գրչի Գալստի, [և ծնօղաց իմոց Ջօրվար քահանային և Թանսուխին]***:

* Նման և ավելի համառոտ հիշատակագրություններ կան նաև ձեռագրի այլ էջերում։
** Մի բառ անընթեռնելի է։
*** Գրչի ծնողների մասին հատվածը լրացնում ենք 12ա էջի հիշատակագրությունից։

682

ԿԱՆՈՆՔ ԵՒ ԽՐԱՏՔ

Երևան 625

Գրիչ՝ Գրիգոր

ա

Ո՜վ մանկունք սուրբ եկեղեցոյ և դասք լուսերամից որք հանդիպիք
64բ այս ղուարթածաղիկ բանքրոյս, որք ակնարկէք և հոտոտիք՝ թողլութիւն
խնդրեցէք ի մարդասիրէն աստուծոյ մեղուցեալ, անարժան և կոխումն
ոտից ամենայնի Գրիգոր կրանաւորիս, ծնաւղաց իմոց՝ հօրն իմոյ Գրի-
գորիսին, և մաւրն իմոյ Կուլվարդին, և ամենայն արեան մերձաւորացս...

բ

120 Փրկեսցէ զմեզ Քրիստոս աստուած յայնպիսի անքօելի մեղացն, ևս
առօել զստացօղ գրոցս զՅակոբ եպիսկոպոսն, և զԳրիգոր կրանօորս, և
զծնօղացն մերոց, ամէն։

683

ՔԱՐՈԶԳԻՐՔ ԳՐԻԳՈՐԻ ՏԱԹԵՒԱՑՒՈՅ

Երևան 4639

Գրիչ՝ Գրիգոր

536ա ... Որք ճաշակէք աստուածային բուրաստանէս ընթերցմամբ կամ
ածանցմամբ՝ յիշեցէք զստացօղ սուրբ գրոցս՝ զհեզահոգի և զառաքելա-
շնորհ զԴաւիթ վարդապետն Ջուղայեցի, որ բազում աշխատանօք և ջանիւ
ստացաւ զսա ի յիշատակ հոգւոյ իւրոյ, և ծնօղացն՝ Նաւէ և Մէրիկին, և
եղբարցն Մարգարեանցն, և քեռն Եղիսաբեթին, և ամենայն արեանառու-
թն... Ընդ նոսին և զանյիշելի Գրիգոր գրիչս յիշեսջիք և դուք յիշեալ լիջիք
ի Քրիստոսէ։

684

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՍԱՂՄՈՍԱՑ ՎԱՐԴԱՆԱՅ ԱՐԵՒԵԼՑՒՈՅ

Երևան 1186

Գրիչ՝ Գրիգոր

ա

34բ Զանպիտան և զամենամեղ գրիչս զԳրիգոր և զծնողսն իմ յիշեցէք...

բ

41ա Ստացաւղ սորա զԳրիգոր և զՎաճական և զծնաւղսն իւր յիշեցէք ի
Քրիստոս, և զպատանեակ զաշակերտն իմ զԳրիգոր բարիբարւոյ յիշեցէք
ի Քրիստոս...*

* Ձեռագրի 40բ, 91բ, 105բ, 116բ, և 180ա էջերի լուսանցքներում կան ուշագրավ գրչանկարներ։ 116բ էջի լուսանցանկարի վրա պատկերված է Քրիստոսը՝ կանգնած, և ձեռագրի ստա-

685

ՏՕՆԱԿԱՆ

Երևան, պատառիկ 829

Ստացող՝ Գրիգոր Քարագոմեբեցի

Ես՝ Գրիգոր *երէցս* Քարագոմեբեցի *ըստացայ զՏաւնականս յիշատակ ինձ, և ծնաւղաց իմոց՝ հաւրն իմ* Փառուխին *և մաւրն իմ* Բաղտատին. *և եղբաւրն իմ* Աստուածատուրին, *և կողակցին իմ* Կուլամին, *և որդոց իմ՝* Մէլքիսէդին, *և* Ազարիային, Անանիային, Մուսաին, Իսրայէլին, Տէրտէրին, *և դստերն իմ* Խոստրովայթղթին, *և ամենայն արեան մերձաւորայց իմոց...*

686

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 4202

Գրիչ՝ Գրիգոր

216ա *Ձերիցս երանեալ և զարժանապատիւ զսրբասէր զՅովանէս սրբակրաւն աբեղայ՝ ստացաւղ սուրբ Աւետարանիս, հանդերձ ծնաւղաւքն և ամենայն արեան մերձաւորաւք, և զիմ անարժանութիւնս՝* Գրիգորի *գծողի սորա յիշեցէք ի Քրիստոս։*

687

ԱՒԾՏԱՐԱՆ

Երևան 6507

Գրիչ՝ Գրիգոր

97ա *Ո՜վ սուրբ աւետարանիչ և առաքեալ Քրիստոսի, աղաչեայ զառաքողն զքեզ յաշխարհ թողութիւն շնորհել բազմամեղ և անարժան ծառայիս* Գրիգորի *և ծնողաց իմոց և որ զամէնն ասեն, ամէն։*

688

ՃԱՌԸՆՏԻՐ

Երևան 4733

Գրիչ՝ Դաւիթ

Ա

67ա *Տէր Յիսուս, բարեխաւսութեամբ սրբոց առաքելոցն ողորմեա ստացողի սուրբ գրոցս հաւատարիմ կնոջն* Փաշայբէկուն, *և ծնաւղացն՝ հաւրն* Ասլանին *և մաւրն* Նիգարին, *որդոցն* Յակոբին, Յովանիսին. *և դստերն* Մարգարտին, *և այրոջն* Մարտիրոսին, *և Նախնեացն ամենայնի, և* Դաւիթ

ցողը՝ ծնկի չոքած Քրիստոսի ոտքերի մոտ։ Քրիստոսի գլխից վերև գրված է «Վրացի է օրինակ պատկերիս Յիսուսիս»։ Այսինքն, գրիչն ընդօրինակել է այդ պատկերը վրացական մի ձեռագրից։

բազմամեղ գծողիս, կարդացողացդ և լսողացդ և աստուած-ողորմի ասացողացդ, ամէն։

Բ

51ա … Որոց բարեխաւսութեամբ և աղաւթիւք ողորմութիւն և մեղաց թողութիւն շնորհեսցէ Քրիստոս աստուած ստացողի սուրբ գրոցս խաթուն Փաշաբէկուն, և ծնաւղաց նորին՝ պարոն Ասլանին և Նիգար-խաթունին, և եղբաւրն պարոն Ամիրին, և Ղուբաթին, [որ տարաժամ մահուամբ փոխեցաւ առ Քրիստոս*], և դստերն Մարգարտին, և որդոցն Յակոբուն և Յովանիսին:

Գ

Քրիստոս աստուած, քո անճառ մարդասիրութեամբդ ողորմեա ամե-
75բ նայն հաւատացեալ քրիստոնէից, ևս առաւել ստացողի սուրբ գր//ոցս տէր Կարապետ սրբասէր քահանային, և ծնաւղաց նորին՝ հաւրն Կարապետին**, և մաւրն Աննային, և կողակցուն Գուլաղին, դստերն Խաթունաղին, և եղբաւրն Վարդանիսին, և հաւրեղբարցն Յովսէփին, որդոյն Ստեփանոսին, Գրիգորին, Գուռճիբէկին, տէր Յովանիսին, Բարսեղին, Սիրունին, և ազգա[յ]նոցն ամենայնի, կարդացողացն և լսողացն***։

689

ՅԱՅՍՄԱՒՈՒՐՔ

Երևան 4561

Գրիչ՝ Դաւիթ

78բ … Ողորմեա Քրիստոս աստուած ստացողի սուրբ գրոցս մահդասի սրբասէր տէր Ատոմ քահանային, և ծնաւղաց նորին՝ ուսթայ Փաղշանին և Շաքար-խաթունին, և եղբարցն նորին՝ Աւետիսին, Խըլղաթին, Մուրադին, Յովանէսին, Կարապետին, և կողակցուն Նազաճիփաշին, և քուերն Գուլունփաշին, և ինձ՝ Դաւիթ մեղսաթաւալ գծողիս և իմ ծնաւղացն՝ Մըկրտչին, Էթարփաշին, և գրոցս լաւ պահողաց, եկեղեցի շինողացն, և ժամատուն շէն պահողացն, և ամենայն հայկազան ազգիս՝ մեծի և փոքու, ամէն****։

---

* Ղուրաթի մահվան մասին ավյալը մեջ ենք բերում 271ա էջի հիշատակագրությունից։

** Այլ էջերի հիշատակագրություններում ստացողի հայր Կարապետը հիշատակված է որպես «պարոն Կարապետ» (տե՛ս էջ 34բ)։

*** Նման հիշատակագրություններ (կամ ստացող Կարապետի անունից, կամ մյուս ստացող Փաշաբեկի անունից) կան բոլոր ճառերից հետո, բայց ըստ բովանդակության մյուսներն ավելի աղքատ են կամ մեր բերածի սոսկ կրկնությունն են։

**** Նման և ավելի համառոտ հիշատակագրություններ կան ձեռագրի բազմաթիվ էջերում, գրեթե բոլոր վարքերից հետո։ Դրանցից մի մասի վրա ԺԸ. դարի ստացող Աքուլեցի Թումանը թուղթ է փակցրել ու գրել իր անունը։

690

ՅԱՅՍՄԱՒՈՒՐՔ

Երևան 4569

Գրիչ՝ Դաւիթ

14բ … Ողորմեա ստացողի գրոցս պարոն Աղբուղին, Ջեանշին. և Դուլամին, Շանշին, և Ամիր-Հէճուպին, և ամենայն արեանառու մերձաւորացն, և Դաւիթ գրչի, կարդացողացն և լսողաց, և քեզ փառք*։

691

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉ

Վենետիկ 9 (1270), Բ. Սարգիսեան Ցուցակ. Ա. 100

Գրիչ՝ Եզեկիէլ

ա

105ա Զմեղապարտ գրիչ Եզեկիէլ սարկաւագ բարի մտօք յիշել ի տէր՝ յերեսս անկեալ աղաչեմ զընթերցողդ։

բ

190բ Մեծ դիտապետն սրբազան
Եւ քաւչապետն արհիական,
Որ զօրինակս ետ մեզ ի բան,
Քրիստոս պահէ զինքն անսասան,
Հանդերձ իւրովք միաբան,
Այժմ և յաւէտ և յապագայն։
Նա և գրիչս տրէք արժան
Բարի կամօք ի տէր յիշման։

692

ԳԱՆՁԱՐԱՆ

Երևան 4854

Գրիչ՝ Եղիա

ա

78ա Զցնծայքդ** ասա լաւ և զմեղօք մեռեալսն առ տէրն յիշեալ, զի թուղթս այսօր շատ եկօ ի մօտս։

բ

103բ Աւա՜ղ, ափսոս զմեր դատաւորն, որ մեռօ.կալի կարկտի կրկին բռահմաթն իւրն։

---

* Համանման բովանդակությամբ հիշատակագրություններ կան բոլոր վարքերից հետո։

** Խոսքը «Տաղ Յարութեան»-ի մասին է, որ ընդօրինակված է այս էջի վրա և ունի «Ցընծան այսաւր երկինք…» սկզբնավորությունը։

Գ

147ա Զմըղդըսի Սալբանշէն յիշեցէք ի Քրիստոս, որ դշիքիրոնս շալկով եբեր ի Մեծոփայ վանիցն այսօր։

Դ

287բ-- Սուրբ Յովաննէս և սուրբ Լուսաւորիչ, փառաց մերոց արէք կցորդ
288ա զՅովանէս Նոր մուղդսին, որ զմնացեալ թուղթն կոկեց, և զնդիա գրիչս ընդ սայ։

Ե

327բ Վա՜յ զեղկելիս։ Տէր Յովանէս, ոչ շամիչ կու յոգրկես՝ որ ուտեմ, և ոչ թուղթ՝ որ գրեմ։ Ողջ լեր ի տէր, պատ կու շարեմ*։

693

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԱՒԵՏԱՐԱՆԻՆ ՄԱԹԷՈՍԻ ԳՐԻԳՈՐԻ ՏԱԹԵՒԱՑԻՈՅ

Նխվկայ 90, ՍՏԱ

Վաճառող՝ Նդիա

ա

268ա Ո՞վ սրբազանդ բաբունի,
Որք հանդիպիք այսմ մարգարտի,
Զեզ աղաչեմ աղերսալի
Եւ պաղատիմ արտասուալի,
Զնդիայ մեղօք ելի
Յիշել յաղօթս ձեր բարի։

բ

268բ Ես նուաստս յամենայնի Նդիա վարդապետս վասն մեր եղբաւր աղաշանացս՝ Մաթէոս գրոց աշակերտիս, որ եկն առ մեզ փափաքմամբ վասն Աւետարանի քաղուածոյս, և մեք այլ զսորա խնդրուածքն կատարեցաք ու տվաք զգիրքս ի չորս հարիւր վաթսուն դկ. (դահեկան) ու զայլ բաղին։ Ով որ կարդա՝ մեղ այլ մասն և մեր ծնողացն։ Եւ որ կարդէք կամ աւրինակէք՝ զտէր Մաթէոսին և զմեր ծնողին յիշեցէք յաղաւթս ձեր վասն սիրոյն Քրիստոսի. և աստուած զձեր մեղքն թողու։

694

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 4023

Հետ. ստացող՝ Ըսքանդար

631 ... Արդ, ես Ըսքանդարս՝ որդի խոճա Ղարիպշին, զբարին մտաւ ածի և յիշեցի զայն, որ սաէ թէ Երանի որ ունիցի զաւակ ի Սիովն և ընդունա՛կ

* Բոլոր հիշատակագրությունները գրված են նշված էջերի լուսանցքներում։

յԵրուսաղէմ, և ետու կապել զկենսունակ սուրբ Աւետարանս յիշատակ ինձ
632 և ծնողաց /// ի սուրբ Աստուածածնիս դուռն. Աստուած գրէ զինքեանք
ի դպրութիւն կենաց սուրբ Աւետարանս, որքէ ի մեղաց և կարգէ ի դասս
հրեշտակաց...

Արդ, որչափ Աստուածածին շէն կենա և եկեղեցին ի պատարագի՝ մի՛ ոք իշխեսցէ հանել ի վանացն, և մի՛ խորել, մի՛ գրաւկնել, և մի՛ ծախել, ո՛չ հայրպետ, ո՛չ աբեղայ, ո՛չ գործաւոր, ո՛չ յազգականաց և ո՛չ յաւտարաց, ո՛չ մեծ և [ո՛չ] փոքր։ Եւ թէ ոք յանդգնի զոր գրեցաքն /// հասարակեսցէ զաւուրս իւր, ով որ զյիշատակարանս կտրէ դա[տի] և նզովի յաստուծոյ։

Արդ, աղաչեմ ձեզ որք հանդիպիք կարդալով՝ յիշեցէք ի սուրբ աղաւթըս ձեր զառաջինն և զվերջին յիշատակողսն։ Դու[ք] յիշեալ լինիք ի Քրիստոսէ աստուծոյ մերոյ։ Խնամով պահողքն աւրհնին յաստուծոյ և յամնայն սրբոց նորա, ամէն, եղիցի*։

695

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 8308

Հետ. ստացող՝ Թաղէոս

335ա Փառք ... որոյ ցանկացեալ հեզահոգի և ճղնայզգեաց այրն աստուծոյ Ըռստայգէս քահանայ՝ ստացաւ սայ յիշատակ իւր անջնջելի, և ծնաւղաց իւրոց, և զաւակաց իւրոց... վասն յիշատակ անարժանիս Թաթէոս սուտանուն քահանայի, թէ արժանի համարիք զանարժանս յիշման...։
335բ Արդ, որք աւգտիք ի սմանէ ուս//մամբ կամ աւրինակելով յիշեսջիք ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր զվերոյգրեալ ըզստացող կտակիս զԸռստադէս քահանայ, զնուաստըս՝ զԹաթէոս, և զմայրն իմ զՄարթայն, և զքուերքն իմ զԱւգիտաՆ և զՏիրամայրՆ և զՃաշՆ և զԽերխաթունՆՆ, զհանգուցեալսըն ի Քրիստոս զԱՆՆա խաթունն, և դեռաբուսն իմ զՏէրպապ, զաշխատաւղ սորա ի ծաղսն զՏաւայՆ և զՈսկիՃատՆ...
336ա ԶՄաղաքիաս սուտանուն կրաւնաւորս յիշեսջիք ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր՝ զծաղկաւղս և զկազմողս։

696

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 5786

ա

Հետ. ստացող՝ Թաւրասան

341ա ... Ես Թաւրասան-Խաթունս, դուստր Ամիր-Թաղային ստացայ զսուրբ Աւետարանս ի հալալ արդեանց իմոց, և կարմիր ոսկով գնեցի զսա և ետու յաստուածաբնակ տաճարն ի սուրբ Խաչն Աղթամարայ...

---

* Ձեռագիրն ընդօրինակված է, հավանաբար, ԺԴ. դարում։ Գրիչը 490 էջի վրա թողել է մի հիշատակագրություն. «Յիշեցէք և զՎարդան կրաւնաւոր, յայսմ ատենի եկն առ մեզ և շնորհեաց մեզ գրչի հարթիչ»։

Բ

Հետ. ստացող՝ Աստուածատուր

342ա *Ես* Աստուածատուր Յորդանանայ *որդիս, որ է երկրորդ անունն* Բաբէր. *ստացայ զսուրբ Աւետարանս զկէսն ի հալալ և ի յարդար վաստակոց իմ և գնեցի կարմիր ոսկով և տուի զսայ ընծայ ի սուրբ խաչն* Աղբամարայ...

697

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Ե. Լալայեան, Ցուցակ Վասպուրականի 131, էջ 282—284 (Վարագ)

Գրիչ՝ Թովմա
վայր՝ Կառափնադար

Փառք... ըստ նմին աւրինակի և ես՝ յոգնամեղս և ընկղմեալս ի խորս մեղաց ծովուս, որ զանունս միայն ունիմ և ոչ գործս բարիս, սուտանուն կրաւնաւոր և անարժանս՝ Թովմա *գրչակս, ոհ, ոհ, ոհ, տխամութիւն ոգոյս մինչև ցմահ և զվախճանն իմ վասն մեղաց իմոց, ստացայ զտիեզերաքարոզ, քառավտակ սուրբ Աւետարանս և ըստ բանաւոր բարուց բարւոյն, ախորժական կամաւք, մեծաւ տենչմամբ ստացա զսա ինձ անջնջելի արձան ի մխիթարութիւն անձին իմոյ և յոյս փրկութեան հոգւոյ իմոյ և առաջնորդ կենացն յաւիտենից, ամէն, յոյսն ամենեցուն։*

Արդ, աղաչեմ ղամենեսեան սիրովն Աստուծոյ, յիշեսջիք ղքուր իմ, և զկենակիցս իւր, զՇամար-խաթունն*, և զծաղկեալ զաւակս նոցա* զԿարապետ *և* զԱւագ-պարոնն*, որ մասամբ աւգնական եղեն ի քարտէսս սուրբ Աւետարանիս։ Տացէ նոցա տէր Յիսուս հանգիստ և ողորմութիւն ի միւսանգամ գալստեան իւրում. և ծնողաց իւրեանց հանգիստ և ողորմութիւն, ամէն։*

Դարձեալ, աղաչեմ զձեզ սուրբ հարք և եղբարք, յիշեսջիք և զարեան մերձակայ զեղբայրն իմ զԱկովբ *սրբասնունդ /// հայրական գթով գթայ ի վերայ իմ։ Գթասցի տէր Յիսուս ի հոգի իւր։ Աղաչեմ յիշեսջիք ի Քրիստոս և զծնողն իմ, և զեղբայրն իմ* զՍարգիս՝ *զփոխեցեալն ի Քրիստոս, և զամենայն արեան մերձակայսն իմ,* զԾեր[ուն] *քահանայ, և* զՊարոնլուս*,* զԴանիէլ*, և զքոյրն իմ* զՇնոհվոր-Տիկին: *Եւ Աստուած յիշողացդ և յիշեցելոցս պարգևեսցէ զկեանսն յաւիտենից, ամէն։*

Արդ, գրեցաւ սա յանապատիս ծովահայեաց, որ Կառափնադար *կոչի, ընդ հովանեաւ աստուածաբնակ խորանացս /// և սուրբ Սիովնի։ Տեղոյս առաջնորդի* Գրիգորի *րաբունոյ վարդապետի հեզ[ի] և խոնարհ[ի],* և Ստեփանոս ///*։

---

* Թերթ է ընկած։

698

ԱՒԵՏԱՐԱՆ
Երևան 3850

Գրիչ՝ Թումայ
վայր՝ Մառնեվանք

255բ *Ես՝* Թումայ *մահդասի սուտանուն քահանայ, գրեցի զՂուկաս գլուխ Աւետարանս ի յայգիս* Մառնեվանից *Աստուածածնին՝ չարչարանաւք։ Եղբա՛յրք, սղալանաց և խոշորութեանն գրոյս անմեղադիր լերուք և լի բերանով աստուած-ողորմի ասցէք, զի խիստ մեղաւոր եմ։*

699

ԱՒԵՏԱՐԱՆ
Երևան 5526

Հետ. ստացող՝ Թումա

291բ *Զվերջին ստացաւղս աստուածախաւս և տիեզերաքարոզ սուրբ Աւետարանիս զկուսակրաւն քահանայ զ*Թումա, *և զծնաւղսն իմ զ*Ս[տ]եփանն *քահանայ և զ*Թանկազիզ, *և զեղբարսն՝ զփոխեալն առ Քրիստոս զ*Թադէոս *և զ*Մաթէոս, *և զքեռսն իմ զ*Աննէն, *զ*Սառէն *և զ*Սառաւթէն *աղաչեմք յիշել սեռն սիրով ի միտս բարիս և ի պատկանաւոր խնդրուածս, և Քրիստոս աստուած յիշողացտ և յիշեցելոցս առհասարակ ողորմեսցի, ամէն...*

700

ՇԱՐԱԿՆՈՑ
Երևան 2456

Գրիչ՝ Իգնատիոս

257ա *Զառ ի բարեաց գործոց տարտամ*
Եւ ի չարեաց տեսակ փարթամ,
Մաղթեմ յիշել դասք սրբազան։
Խոշոր գրոյս և սխալման
Մի պարսաւէք զիս բամբասմամբ,
Զի կար մեր այս էր ի լման,
Հայցեմք ասել զտէր ողորմայն։

701

ԱՒԵՏԱՐԱՆ
Յ. Քոսեան, Ցուցակ ձեռագրաց Արծնեան վարժարանի, 22, ՀԱ, 1961 թ., սյուն. 322—323

Գրիչ՝ Խաչատուր
վայր՝ Քաչբերունիք. Վարդենիս
Մենաստան

... Ի խնդրոյ սրբասէր և պատուական կրաւնաւոր քահանայի Յոհաննու, *որ ստացաւ զսա յիշատակ իւր և ծնողաց իւրոց։ Արդ, աղաչեմ զամե-*

Նեսեան որք լուսաւորիք ի սմանէ կամ գաղափարէք յիշեսջիք զՅոհան կրաւնաւոր և զծնողսն և զեղբարս իւր ի տէր, ընդ նմին և զփցուն գրիչ Խաչատուր և գիւրսն ամենայն. և որք յիշէք՝ յիշեալ լիջիք յանյիշաչար տեառնէ մերմէ, որ է աւրհնեալ յաւիտեանս, ամէն։

Արդ, գրեցաւ սա ի գաւառիս Քաջբերունեաց, ի մենաստանիս որ կոչի Վարդենիս՝ մակսնուն Պապգոյ վանս, ընդ հովանեաւ Նորոգուց սուրբ Նշանիս և սուրբ մաւրն լուսոյ Աստուածածնիս և այլ սրբոց, որ են ի տեղւոջս յայսմիկ։ Յիշեսջիք և զառաջնորդ սուրբ ուխտիս զՀայրապետ պատուական քահանայ, որ եղև առիթ գործառնութեանս. յիշեսջիք և զԽաչատուր քահանայ սուրբ և ընտրեալ կրաւնաւոր, որ զաւրինակն շնորհեաց, և զՓոխանակ միայնակեաց, որ զաւրինակն էր ստացեալ։ Յիշեսջիք և զՍիմէովն քահանայ՝ ընտիր քերող, որ զգաղափարն էր քերել. զորս և յիշողացդ և յիշեցելոցս ողորմեսցի մարդասէրն աստուած, և նմա փառք յաւիտեանս, ամէն։ Ի թվիս ///*։

702

ԳԻՐՔ ՅՈԲԱՅ ԵՒ ՏԵՍԻԼՔ ԵՐԿՈՏԱՍԱՆ ՄԱՐԳԱՐԷԻՑ

Երևան 5603

Գրիչ՝ Խաչատուր
վայր՝ Գամաղիէլի վանք

ա

72բ Գրեցաւ Յոբս և Դանիէլս ձեռամբ յոգնամեղ Խաչատրո, որ հոգևոր որդի էր Կիրակոս վարդապետին, ի վաելումն և ի վարժումն Յոհաննիսին, ի յիշխանութիւն Յոհաննէս վարդապետին, ի դուռն սուրբ Գամաղիէլի առաքելոյն։

Արդ, աղաչեմ յիշել ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր և աստուած զձեզ յիշէ յիւր արքայութիւնն, ամէն։

Բայց սխալանաց և խոշորութեան անմեղադիր լերուք, զի կար մեր այս էր։

բ

268բ Աւարտեցաւ երկոտասան մարգարեութիւնս ձեռամբ ախմար և տառապեալ ոգո Յոհաննիսի, ի վարժումն տկար անձին իմո և որոց պատահէ զկնի մեր։ Աղաչեմ չմեղադրել խոշորութեան և սխալանաց, զի առաջին դիրն իմ այս էր։ Ես չկամեցայ գրել, բայց վարդապետն հարկեաց, որք ընթեռնուք կամ աւրինակէք յիշեսջիք զիս և զծնաւղսն իմ ///։

---

* Հրատարակիչը հայտնում է, որ շարունակությունը քերված է։ Ձեռագիրը, հնագրական տվյալներով գրված է համարում ԺԴ—ԺԵ դարերում։

Գ

231բ Ո՜վ բարեմիտ ընթերցող յիշեա զաշխատողս սորա ի բարի և սխալանացս անմեղադիր լեր, զի յոյժ անարհեստ էի յարուեստ գրչութեան։

Դ

126բ Քունն տարաւ, նա գրիչն սողաց, անմեղադիր լեր սխալանաց*։

703

ՃԱՌԸՆՏԻՐ

Երևան 5406

Գրիչ՝ Խաչատուր

28բ Քրիստոս աստուած, քո սուրբ ծնընգեանդ բարեխօսութեամբ ողորմեա ստացողի գրոցս բարէմիտ քահանայի Ներսեսի, և ծնօղաց նորին Ատոմին և Թանկ-Մելեքին, և զաւակացն Խաչատրուն և Մարտիրոսին, և ամենայն արեան մերձաւորաց իւրոց. և ինձ՝ մեղապարտ գրչի Խաչատրոյ, և ծնօղաց իմոց, և կարդացողաց և լսողաց, և որ զամէն ասէ։

704

ՄԱՇՏՈՑ

Երևան 4784

Գրիչ՝ Կարապետ

վայր՝ Եղեգիս, ի ձորն Խնձորուտ

Փառք... որ ետ կարողութիւն տկար և մեղսամած անարժանիս հասանել յաւարտ տառիս զԿարապետ մեղօք իլի, որ զանունս ունիմ և ըղ-
227ա գործս ոչ, եւ զգըծող սուրբ տառիս որ Մաշթոց ասի՝ զտէր //Յակոբ քաջ և արի ճգնաւոր կրաւնաւորն, որ ըստացաւ զսա ի հալալ յընչից իւրոց յիշատակ բարի հոգոյ իւրոյ, և ծնաւղացն՝ հօրն Արևին և մօրն Մասխումին, և եղբօրն Սմբատին, և քւերն Ազիզին ...** և ամենայն արեան մերձաւորաց նոցին, կենդանեացն՝ կեանք և առողջութիւն և ննջեցելոց՝ մեղաց թողութիւն պարգևէ, ամէն։

228ա ... Այլ ասացէք դուք զողորմիս մեղսամածեալ Կարապետիս: Ջերեսս ի գետնի դնեմ և ղոտս ձեր համբուրեմ, զի ասէք զաստուած-ողորմին ինձ, և ծնօղաց իմոց Յոհանէս քահանային և Վարդին, և իմ կենակցին Հաթունին, և զեղբաւրն իմ Գրիգորիսին, և պապուն իմ Ստեփանոս քահանային, և մամուն իմ Շամամին, և հօրեղբարցն իմոց տէր Գրիգորին, և Յովանէսին, և Յովասափին, և կանաց նոցին Եղիսին և Խանադին և Բաղջին, և որ ասէ աստուած-ողորմին...

* Էջի վերջին տողից դեպի լուսանցք է իջնում մի թեք գիծ։ Գրիչն այդ առթիվ է ներողություն խնդրում։

** Թվարկվում են ստացողի բազմաթիվ ազգականները։

228բ ... Դարձեալ, կրկին անգամ աստուած-ողորմի ասացէք տէր Յակոբ Հեզահոգի կրանաւորին, որ եսուր զսուրբ Մաշթոցս նըւէր ի դուռն սուրբ Գէորգ զաւրավարին, ի ձորն որ ասի Խնձորուտ, ի յերկիրն որ կոչի Եղեգիս, ի վայելուչ վանքն։ Ի դրանէ սուրբ Գէորգ զաւրավարէն մի ոք իշխեսցէ զսա հեռացուցանել, կամ գրաւ դնել, կամ գողանալ, կամ նենգութեամբ տեսանել, եթէ ոք յանդգնի և լրբանայ՝ նա զանէծքն զԿայենին և զՅուդային և դայլ խաչհանողացն ժառանգեսցէ, և ի վերջին աւուրն ընդ սատանայի և ընդ կամարարաց նորա տանջի։

Այլ անչինչ յիշատակ կացցէ և մնասցէ ի դուռն սուրբ Գէորգա զօրավարին, լաւ պահողքն և խնամ տանաւղն յաստուծոյ աւրհնի, ամէն։

705

ՄԱՇՏՈՑ

Երևան 4267

Գրիչ՝ Կարապետ եպիսկոպոս

ա

202ա Քրիստոս աստուած... լուսաւորեա զհոգի և զմարմին զուսթայ Այլադաղին, և զհէր ծնաւղացն, և զորդոյն՝ զՍալթան-Խաչին, զէզդանին, և զամէն ասողին, ամէն, և ինձ մեղապարտ գրչիս Կարապետ եպիսկոպոս, ամէն։

բ

140բ Քրիստոս աստուած... լուսա ի յաղտոյ մեղաց զհոգի Այլադաղին, զՍալթան-Խաչին, զեզդանին, և ամենայն նախնեաց սոցին, ամէն։ Նայ և ինձ մեղապարտիս՝ Կարապետ եպիսկոպոսիս, և մեր ծնաւղացն, ամէն։

706

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՍԱՂՄՈՍԱՑ ՎԱՐԴԱՆԱՅ ԱՐԵՒԵԼՑՒՈՅ

Երևան 3513

Գրիչ՝ Կարապետ

ա

124ա Զհոգիազարդ ///ն բստ հոգւոյ, զանփորձն ի կորստական սխալմանէ զմոլորն (՞) և զբարեպաշտ այրն զԿախաբերն՝ դյիշման արժանինն, զՄարգարէ վարդապետ յիշեցէք ի բարի մասին առաջի Քրիստոսի, խնդրելով ի նմանէ զթողութիւն և զմեծ զողորմութիւն, և ինձ ամենամեղ ծրողիս Կարապետի, և ծնաւղաց իմոց։

բ

136ա ԶՄարգարէ վարդապետ ստացող և զԿարապետ գծողս յիշեցէք ի Քրիստոս։

Գ

189բ. Զփծուն գրիչ և զհոգևոր մայր իմ զԱրղուն-Մելէք յիշեցէք ի Քրիստոս։

Դ

103ա Ո՛վ եղբայր, թէ սխալ բան հանդիպի ինձ անմեղադիր լեր, զինչ աւրինակն էր ես նոյնպէս եմ գրել։

Ե

109բ Վա՜յ գլխոյս ցաւէս*։

707

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 7351

Գրիչ՝ Կարապետ

189բ Զվերջին ստացաւղ սուրբ Աւետարանիս զՅովանէս կուսակրաւն աբեղայ, որ ստացաւ զսուրբ Աւետարանս ի հալալ արդեանց իւրոց՝ յիշատակ իւր, և ծնաւղաց իւրոց՝ հաւրն Գրիգորի և մաւրն Թագուհոյ, և քվերն Հռիփսիմէ, և եղբաւրն Մարշին, և դեռաբոյս որդոյ իւրոյ Ներսիսի: Արդ, աղաչեմ զամենեսեան, որք հանդիպիք սմայ տեսութեամբ կամ աւրինակելով յիշեցէք ի սուրբ յաղաւթս ձեր զՅովանէս աբեղայս և զծնաւղսն իւր, և զհաւրեղբայրքն իւր զՆերսէս քահանայն, զՆորշայն, և զԿիրակոսն, զՎարդան, զԳրիգորն, զԲանէրգէսն, և զդուստրն իւր զՍուլթան-Խաթունն, և զքվեր որդիքն իւր զՆարին-Դաւիթ և զՆարին-Խռնէն, և զամենայն արեան մերձաւորք սորա՝ զկենդանիս և զհանգուցեալս յիշեցէք ի Քրիստոս...

Զաակաւ ծրող սորա զԿարապետ անարժան աբեղայ յիշեցէք ի Քրիստոս, և աստուած զձեզ յիշէ։

708

ՇԱՐԱԿՆՈՑ

Երևան 5113

Գրիչ՝ Կարապետ

ա

320ա Եւ զիս՝ զբազմամվէր հիւանդս աղաչեմ յիշել ի տէր՝ զանպիտանս ի կարգաւորաց սուտանուն Կարապետ:

Բ

99ա Ո՛վ եղբայր, անմեղադիր լեր, զի միտքս սխալեցաւ, վատ մի ասէ, և զաղէկն դու գիտես, բաւ է։

* Գլխի ցավից Կարապետը գանգատվում է նաև ձեռագրի այլ էջերում. այսպես, օրինակ, 117բ էջի լուսանցքում գրել է. «Ո՜հ, ո՜հ ի գլխոյս ցաւէս» և այլն։

Գ

22բ ԶԱզիզ և զծնաւղն իւր զՍարգիս յիշեցէք ի տէր, ո՞վ բարի ընթերցողք, և ասացէք թէ աստուած ողորմի նոցա, ամէն, ամէն։

709

ՃԱՇՈՑ

Երևան 5403

Գրիչ՝ Կարապետ

285ա Ո՞վ լուսերամ դասք քահանայից, որ ընթեռնուք զսուրբ գիրքս յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր զԹումայ քահանայ՝ զստացող գրոցս, և զծնօղսն իւր, և զամենայն ազգայինսն, և զիս՝ մեղսամած և զթազծեալ գրիչս Կարապետ. և ձեզ և մեզ ողորմեսցի ողորմածն աստուած, ամէն*։

710

ՄԱՏԵԱՆ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԵԱՆ ԳՐԻԳՈՐԻ ՆԱՐԵԿԱՑՒՈՅ

Երևան 1854

Գրիչ՝ Կարապետ

ա

27բ Յիշեա Քրիստոս աստուած զԳրիգոր և զՍահակ, և զՄածուր՝ հաւրեղբայր նոցա, և զծնաւղսն, և զմեղուցեալ գրիչ, և զմերսն։

բ

Քրիստոս աստուած բարեխաւսութեամբ սրբոյն Գրիգորի Նարեկայ վանականի յիշեա յարքայութեան քում զստացող սորա զԳրիգոր կրաւ-
37բ նաւոր, և զծնաւղսն զՎարդան // և զԱստար-Տիկին, և զքոյրն զՏիրանց, և զանյիշելի Կարապետ գրիչս և զմերսն, և քեզ փառք։

Գ

437ա ...Յիշեցէք յաղաւթս ձեր զստացող սորա զԳրիգոր կրաւնաւոր, և զծնաւղսն, և զՅովաննէս գարուակն, և զանյիշելի գրիչս, և զերախտաւորքըն մեր...

711

ՅԱՅՍՄԱՒՈՒՐՔ

Երևան 8919

Գրիչ՝ Կարապետ

61ա Փրկեսցէ Քրիստոս աստուած... զստացող գրոցս զմահտեսի Յակոբ եպիսկոպոսն, և զծնօղսն՝ զՂուլինանն և զՄարգարիտն, և զեղբարսն՝

* Ձեռագրում կան ուշագրավ առասպելական լուսանցազարդեր (օրինակ 131բ էջի վրա)։

զՍարգիսն, զՊէկինեանն, զԽոռանն, և զՎարդանն. և զՄելիքն, և զքրսերսն՝ զԽալիպն, զԾուրվանտէն, և զմեղապարտ գրիչս զԿար[ապետ]*։

712

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 10128

Նկարող՝ Կարապետ

5բ Ո՜վ դասք լոյսերամից, աղաչեմ յիշման արժանի առնել զԿարապետ նկարող սորին, ով զմեզ յիշէ յիշեալ լիցի առաջի անմահ գա[ռին] Յիսուսի Քրիստոսի**։

713

ՈՍԿԵՓՈՐԻԿ

Վենետիկ 255 (104), Բ. Սարգիսեան Ցուցակ Բ, էջ 760

Գրիչ՝ Կարապետ Հիզանցի

103բ ...Ողորմեա Քրիստոս աստուած ամենայն հաւատացեալ քրիստոնէից և մեղուցեալ և եղկելի գրչիս՝ սուտանուն Կարապետ Հիզանցոյ, որ զանունս ունիմ աբեղայի և գործաւքս չար մեղաւք իլի...

714

ԿԱՆՈՆԳԻՐՔ

Երևան 5610

Գրիչ՝ Կարապետ Պուլղարկացի

ա

51ա Զմեղաւք վարանեալ հոգիս՝ զցծող տառիս՝ զԿարապետ Պուղարկացիս, զձեզ աղաչեմ զողորմելիս, որ զմեզ անփոյթ չառնէք յայս Նիշ տեղիս. յառաջն Յոճանէս քահանաիս և ապայ ինձ՝ Կարապետիս, որ արժան չեմ այս սուրբ կարգիս։

Բ

134բ Երանի աչաց մարդկան,
Որ ի մարմնի զքեզ տեսան
Տէր Յոհան Մանդակունեցի***,
Նստեալ յաթոռս սուրբ Լուսաւորչի,

* Ձեռագրում գրված է այսպես՝ «զԿր.»։

** Ձեռագրից պահպանվել է միայն 4 ավետարանիչների և մեկ տերունական նկար։ Հիշատակարանը գրված է Ղուկաս ավետարանչի նկարի տակ։

*** Հիշատակագրությունն արված է «Նորին Յոհան Մանդակունւո Հայոց կաթուղիկոսի թարգմանչի, աշակերտելո մեծին սրբոյն Սահակա Հայոց հայրապետին՝ բան կանոնականս հոգվածի վերջում։

Ես Կարապետս եմ անպիտան.
Ձարեաւք լցեալ եմ ապայքան,
Ձիս մի թողուր ի չար գրնդան,
Իմ յոյսն դու ես՝ տէր Յոհան
Եւ միւս Յոհան Ոսկիբերան։

715

ՔԱՂՈՒԱԾՈՅ ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԱՒԵՏԱՐԱՆԻՆ ՄԱՏԹԷՈՍԻ ԳՐԻԳՈՐԻ ՏԱԹԵՒԱՑՒՈՅ

Երևան 9470

Գրիչ՝ Կարապետ

79բ Եւ զիս եղկելի գրիչս յիշեցէք ի Քրիստոս զԿարապետ սուտանուն վարդապետս, որ զանուն ունիմ և գործս ոչ, նման եմ անկենդան պատկերի, ի մէջ ալեաց եմ ընկղմեալ, մտօքս մրրկիմ, անձամբս կոծիմ, ծուլութեամբ ծանրանամ և զնաւահանգստին չգտանեմ։

Երկիր կամ օտար,
Մարմնովս կամ շիւար,
Մտօքս եմ յիմար։
Այլ զձեզ աղաչեմ,
Յաղօթս ձեր յանձնեմ,
Զի ողորմութիւն գտցեմ։
Տառիս սակաւ գրողի զայս բան,
Զձեզ աղաչեմ սփերական,
Ստանալ զգանձս աղերսական
Եւ յիշատակ անջնջական։

716

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 5517

Ստացող՝ Կիրակոս

112ա Ես Կիրակոս* ետու գրել զսուրբ Աւետարանս յիշատակ հոգւոյ իմոյ, և ծնողաց իմոց, և ամենայն արեան մերձաւորաց իմոց, ամէն։ Եւ ետու զսուրբ Աւետարանս Բերդաձորոյ սուրբ Աստուածածնիս անջինջ յիշատակ հոգւոյ իմոյ. և ոչ ինձ ազգ և ոչ աւտար չունի իշխանութիւն ծախելոյ, կամ գրաւ դնելոյ, կամ տանելոյ. և ով յանդգնի՝ զայս Աւետարանս ի յայս սուրբ Աստուածածնի դռնէս հեռացուցանի՝ նա զմասն Յուդային առնու և զայլ խաչահանացն, ամէն, և ինքն նզովեալ եղիցի, ամէն։

---

* Մի բառի տեղ դատարկ է թողնված, հավանաբար, Կիրակոսի հոգևոր աստիճանը որոշող բառի համար։ Այդ հանգամանքը, ինչպես նաև գիրը վկայում են այն մասին, որ հիշատակագրությունը Կիրակոսի անունից գրել է ձեռագրի գրիչը։

717

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 2538

Հետ. ստացող՝ Կոստանդ

176ա *Կամաւն աստուծոյ* Կոստանդ *մահդասիս առայ սուրբ Աւետարանս ի հալալ ընչից իմոց իմ կամաւորութեամբ, և տվի իմ հոգոյ որդոյն՝ տէր* Isտակիսին, *ո՛չ ազգոյ, ո՛չ աւտարականի, այլ մարդոյ բան չկայ, ետև առաջ ինչ մարդոյ տաւոյ անէ ՅԺԸ. (318) հայրապետաց նզոված է, և մասն ընդ Յուդայի առցէ աստուծոյ դատաստանին։*

Ես Կոստանդ *մահդասիս լուսարար Եղիշէի սուրբ առաքելոյն, և տրվեալ եմ Աւետարանիս գինն առաջի աստուծոյ տէր* Մարկոսին *ԺԲ. (12) մաոչիլ, Ա. (1) փեթակ**, *յետոյ տաւոյ արաւ, տվի Ե. (5) խոն բրինձ, Ա. (1) չուխայ, էլ մին փեթակ՝ Սուրբ երեք մանկունքն։ Վկայ է* Իգնատիոս *եպիսկոպոս, վկայ է տէր* Ակոբն, *վկայ է* Ոսկան *եպիսկոպոս, <վկայ է>։ Ինչ մարդ որ այլ և այլ խաւսէ դատի աստուծոյ։*

718

ՇԱՐԱԿՆՈՑ

Երևան 8538

Ստացող՝ Հայրապետ

174ա *Ես՝* Հայրապետ *եպիսկոպոս, ստացա զՇարակնոցս զայս ի հալալ արդեանց իմոց՝ յիշատակ ինձ, և ծնաւղաց իմոց՝* Ստեփաննոսին *և* Ջալալին, *զի որք տեսանէք և կամ գաղափարէք և կամ աւգտութիւն ինչ իւիք և լինիցի, յիշեցէք ի յերկնաթուիչ յաղաւթս ձեր զվերոյգրեալքս ի սմա, և մեղաց թողութիւն խնդրեցէք ի պարգևաց բաշխաւղէն Քրիստոսի աստուծոյ մերոյ, և նմա փառք յաւիտեանս, ամէն։*

Ջկազմող սորա զՄկրտիչ *խաբեղայս յիշեցէք...*

719

ՄԱՇՏՈՑ

Երևան 3600

Գրիչ՝ Հայրապետ

ա

119ա *Ջստացաւղ սուրբ ձեռնադրութեանս* զՅովհաննէս *արքեպիսկոպոսն* Սեբուեաց *եւ ընդ նմին զբազմամեղ գծողս* Հայրապետ *յիշեցէք ի տէր։*

բ

153բ *Ջմեռեալս ոգով յիշեա, ո՛վ ընթերցող, եւ ժառանգող արքեպիսկոպոս տէր* Յովաննէս Սեբուեաց *Նահանկի***։

---

* *«Փեթակ» բառի առաջին՝ «փ» տառը գրված է այնպես, որ կարող է կարդացվել նաև «ֆ»։*

** *Այս հիշատակագրությունները կարող են գրված լինել նաև ԺԴ դարում։*

720

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 4845

Գրիչ՝ Հերապետ

ա

85բ *Քրիստոս աստուած քո սուրբ աւետարանչիս բարեխաւսութեամբ ողորմեայ ստացողի սուրբ Աւետարանիս տէր* Մարտիրոս *աբեղային մականուն* Գումաճէնց *կոչեցեալ, եւ իւր ծնա[ւղա]ցն տէր* Մխիթար *քահանային, և իւր կողակցին* Նշխուն–Խաթունին, *և զաւակացն՝ փոխեցելոցն առ աստուած...*

բ

133ա *Զստացաւղ սուրբ Աւետարանիս* զՄարտիրոս *մահդասի կրաւնաւորն, և զծնաւղսն իւր՝ զտէր* Մխիթար *քահանայն և* զՆշխուն *յիշեցէք ի Քրիստոս...*

Մանաւանդ զՀերապետ *գծաւղս ի հետ,*
Որ լոկ անուամբ եմ վարդապետ։
Եւ զիմ ծնաւղքն յիշէք ի հետ՝
Զպապն Վարդան, զԽոնդքարն *ի հետ։*

ԶՄկրտիչն *և զտէր* Կարապետն, զՄուսիկ *և զտէր* Մովսէսն, *զտէր* Մխիթարն, *և* զՆշխունն, *և զամենայն զաւակսն սոց[ա], ամէն։*

գ

135ա *... Յիշեցէք ի սուրբ աղաւթս ձեր* զՄարտիրոս *մահդասի աբեղայն, որ բոլոր սրտիւ և մեծ հաւատով ետ գրել զսուրբ Աւետարանս յիշատակ հոգւոյ իւրոյ, և ծնաւղացն՝ տէր* Մխիթար *քահանին և* Նշխուն *մամուն և զաւակացն, և ամենայն արեան մերձաւորացն, ամէն։*

դ

212ա *Այլ և զգծաւղըս անպիտան*
Ողորմի ասել առնէք արժան՝
ԶՀերապետս՝ *թափուր ու ունայն,*
Արքայութեան լինել արժան։
Ես յոյս ունիմ յանմահ արքայն՝
Իւր տեսութեան առնէ արժան.
Սուրբ Յոհաննէսն պատուական՝
Իւրոյ փառացն մասնական։

ե

Ծաղկող՝ Վարդան Բաղիշեցի

1բ [ԶՎարդան Բա]ղիշեցի,
Որ ցընորեալ եմ յաշխարհի,

Մատամբ իմով մեղսամածի
Աւետ[արանս ծաղկեցի*]
. . . . բարի
Ինձ ասացէք տէր-ողորմի,
Եւ տէր աստուածն ամենայնի
Ձեզ և մեզ /// ողորմեսցի, ամէն։

2ա Եւ զտէր Սարգիս /// յիշեցէք ի Քրիստոս և աստուած ողորմի ասացէք նմա, որ զդեղ /// ես եղկելի Վարդանի /// զի ինձ ծաղկի և գրի ուսուցիչ նայ էր ///*։

Գ

7բ Տէր աստուած, քո սուրբ յարութեամբդ յարոյց ի յաւուրն դատաստանին զՍարգիս վարդապետ Խիզնեցին, եւ զՎարդան Բաղիշեցին** նկարող աւետարանիս յիշեցէք ի Քրիստոս աստուած***։

Է

Ստացող Մարտիրոս

88ա Զանարժան սուտանուն Մարտիրոս սարկաւագս և զհայրն իմ պատուական, որ /// խորանս հանի յիշեցէք ի Քրիստոս, և աստուած զձեզ յիշէ****։

721

ԱԻԵՏԱՐԱՆ

Երևան 4967

Գրիչ՝ Ղազար
վայր՝ Գամաղիէլի վանք

260ա Փառք... որ տրամադրեաց զմեղսամած մատուես տասանց անարժան և տկար ոգոյ Ղազարի՝ նուաստ և անարժան կրաւնաւորի՝ գրել և կարգել զճառս երախտեաց աստուածագործ սքանչելեացն...

Արդ, կատարեցաւ աստուածախաւս և տիեզերաքարոզ Աւետարանս ի խնդրոյ աստուածասէր և հաւատարիմ [Սարգսին, յիշատակ իւրն, և զաւակացն Անձրևին և Գազին, և ծնաւղացն Կարապետին և մաւրն, եղ-

* Շարունակությունը՝ 5 տող, բոլորովին անընթեռնելի է։ Կարդացվում են միայն առանձին բառեր «ի յայսմ ամի», «ի թվականիս» և այլն, բայց թե ո՞ր թվին է արձանագրվել հիշատակարանը, հնարավոր չէ որոշել։

** Ձեռագրի ծաղկող Վարդանը նկարել է իրեն պատկերը Քրիստոսի պայծառակերպության պատկերի ձախ կողմում՝ «մեղապարտ ծաղկող Վարդան խաբեբայ...» մակագրությամբ։ Նույն պատկերի աջ մասում նկարված է «Մարտիրոս կրօնաւորն՝ Աւետարանի տէրն»։

*** Հիշատակագրությունը գրված է Քրիստոսի Հարության նկարի 1,5 սմ լայնություն ունեցող եզրի վրա՝ երկաթագիր տառերով։

**** Ձեռագրի գրության վայրն անհայտ է, սակայն այն գրված կամ պահված պետք է լինի մի վայրում, ուր կա սուրբ Քառասնից անունով վանք։ Ձեռագրում կան մի շարք նվիրաբերական արձանագրություններ այդ վանքի անունով։

բաւրն Յովանիսին, և հաւրեղբաւրն Յոհանիսին, Թաւաֆային, և Աղբրացին]*...

Եւ արդ, ես՝ ունայնս ի բարեաց գործոց սուտանուն գրչակս, որ անուամբս եմ և եթ և ոչ արդեամբք, և երկեակ, որ և հոգով կորացեալ և մտաւք մոլորեալ ըստ իմում տկարութեանս, գրեցի զսա՝ զսուրբ Աւետարանս ի վանքս, որ կոչի Գամաղիէլ. ընդ հովանեաւ առաքելոյս Գամաղիէլի և ամենայն սրբոցս, որ աստ՝ շուրջ զմիաւք բանակեալ կան, ի յառաջնորդութիւն վանացս րաբունոյս միրո Յոհանէս վարդապետի և Դաւ[թի ///**.

722

ԳԻՐՔ ՀԱՐՑՄԱՆՑ ԳՐԻԳՈՐԻ ՏԱԹԵՒԱՑՒՈՅ

Երևան 854

Գրիչ՝ Ղազար

ա

6ա Աւգնեա ինձ հոգի աստուած և ղսկսեալս իմ դու կատարեա։

բ

248բ Եւ զիս՝ զեղկելի գծողակս զՂազար յիշեայ, եղբա՛յր, ի բարի մասին։

723

ԳԻՐՔ ՀԱՐՑՄԱՆՑ ԳՐԻԳՈՐԻ ՏԱԹԵՒԱՑՒՈՅ

Երևան 855

Գրիչ՝ Ղազար

225ա Անմեղադիր լերուք ծրողիս, զի գիրքս կազմած էր, և զՂազարս յիշեցէք։

724

ՄԱՇՏՈՑ

Երևան 4195

Հետ. ստացող՝ Ղոշի՞ն

313բ Յանուն աստուծոյ ես Ղոշին Մկուչայ որդ[ի] գնեցի զսուրբ Մաշտոցս իմ հալալ արդեամբ ի յիշատակ ինձ, և ծնողաց իմոց՝ հօրն իմոյ Մկրտչին, և մօրն իմոյ Խերիկին, և ամենայն մերձաւորաց իմոց, և իմ սրտի յօժարութեամբ տվի ///***

* Փակագծերի մեջ առած՝ ստացողներին վերաբերող պարբերությունը գրված է նախօրոք դատարկ թողնված տողերի վրա՝ հետագայում, թերևս նույն Ղազար գրչի կողմից, բայց այլ գրչով ու թանաքով։

** Ձեռագրից թերթ է ընկել։

*** Հիշատակարանը մաշված ու դժվարընթեռնելի է. «Ղոշին Մկուչայ որդի» անունները կարդացվում են երկրայնությամբ, իսկ վերջից մի բառ բոլորովին չի վերծանվում։

725

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ ԻՄԱՍՏԱՍԻՐԱԿԱՆ ԳՐՈՑ

Երևան 4132

Գրիչ՝ Մարգարէ վարդապետ

ա

194բ Զպատահողքդ այսմ տաղի* աղաչեմ յիշել զՄարգարէ վարդապետ և անպարսաւ զմեզ առնել, զի եղանակս ձմեռն էր և ես անյարկ և անցորեան, այլ օքն և յերեք տեղ փոխեցա և ապա գրեցի զԲնութեանց լուծմունս, զորս ողորմութիւն առցեն յաստուծոյ ողորմածքն և կերակրողքն մեր՝ աստ հարիւրապատիկ, և հազարապատիկ՝ յարքայութիւնն տրդարոց, որում փառք յ[ա]ւ[իտեանս]։

բ

226բ Եւ ես Մարգարէ վարդապետս՝ տրուպս ի սպասաւորաց բանին սկսայ զընայլուծումս յԱրևելից գաւառն, և եղև դարձ ի բնիկ գաւառս մեր՝ մնալով անկատար, զոր վերստին սկսայ յետ է. (7) ամաց, և տկարացելոյ տեսութեանս, զոր մարմնաւոր հոգ և յերկար խռովութիւնք խափանեցին, զոր աղաչեմ անմեղադրելի առնել և մեղաց [թողութիւն հայցե՞լ]։

գ

352բ Փառք... որ ետ կարողութիւն հասանել յաւարտ Քրիստոս ծնեալ լուծմանցս գրոցս, ձեռամբ տկար և ամէնամեղ անձինս Մարգարէ վարդապետի։ Արդ, աղաչեմ, որք հանդիպիք և աւգտիք ի սմանէ մեղաց թողութիւն խնդրեցէք յաստուծոյ և անմեղադիր լերուք, զի ծեր եմ և կար մեր այս է։

դ

30ա Ա՜խ, ա՜խ Թումայ, քո խորամանկութիւնդ շատ վնասեաց զմեզ, զոր լցաւ սիրտ մեր աբե[ամբ]։

726

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՍԱՂՄՈՍԱՑ ԳՐԻԳՈՐԻ ՏԱԹԵՒԱՑԻՈՅ

Երևան 1194

Գրիչ՝ Մարկոս

54ա Զմեղաւոր գծող սորին զՄարկոս աղաչեմ յիշել, ո՜վ սուրբ ուսումնասէրք, և աստուած զձեզ յիշէ։ Ո՜վ եղբայր իմ թողութիւն շնորհեա և մի մեղադիր լինել խոշորութեան գրոյս, զի տունս խիստ ցուրտ էր, և ես անչափ տրտում վասն հոգոյս իմում, զի մեղաւոր եմ և մանաւանդ վասն մարմնոյս, զի ոչ ունիմք առաջնորդ բ[արի՞]։

* Իմա՝ ատառիս։

727

ԳԱՆՁԱՐԱՆ

Երևան 8956

Գրիչ՝ Մարտիրոս

ա

467ա /// ելով և ուսմամբ՝ յիշեցէք զեղկելիս՝ զՄարտիրոս դպիրս, եւ զհայրն իմ զՍաճակ քահանայ, եւ զմայրն իմ զՄինայ, եւ զեղբայրն իմ զԹաւիթ կուսակրօն աբեղայն, եւ զհայր հաւրն իմոյ՝ զՍարգիս քահանայ, եւ զհայր մաւրն իմոյ զԹորոս քահանայ, եւ զմայր մաւրն իմոյ՝ զՀուճար-խաթունն: Ո՛վ սուրբ հարք և եղբարք, յիշեցէք ի մաքրափայլ աղօթս ձեր զհոգեւոր հայրն իմ զտէր Յովանէս աւագերէցն, և զկենակիցն իւր զԽաթուն-Մելիքն, եւ զայլ ամենայն արեան մերձաւորքն՝ զմերն և զսոցայն...

Ո՛վ եղբարք և հարք, մի մեղադրէք ապկի ազգի պակասութեանս։

Ո՛վ սուրբ հարք և եղբարք, յիշեցէք ի սուրբ աղօթս ձեր զծաղկաւղն՝ զԳրիգոր աբեղայն, եւ զկազմողն զԹադէոս աբեղայն, ամմէն և հազար ամէն։

467բ Ո՛վ սուրբ հարք, յիշեցէք ի սուրբ աղաւթս ձեր զհեզահոգին՝ զՊաւղոս քահանայն, որ զաւրինակն շնորհեաց, և զայլ արեան մերձաւորքն իւր...

Ո՛վ սուրբ հարք և եղբարք յիշեցէք ի սուրբ աղաւթս ձեր ///* դպիրն և աստուած զձեզ յիշէ յիւր արքայութիւնն, ամմէն և յամենայն ժամ։

/// ո. ո. ո. ո. ո. ս. ո. ո. ճ. ճ. ճ. ճ. ճ. ո. ծ. ժ. ո. վ,

/// ո. ո. յ. յ 2 2. ո. ծառայ Քրիստոսի**։

բ

145բ Ո՛վ սուրբ հարք և վարդապետք, մի մեղադրէք ինձ, քանզի ի միւս աւրինակըն զայս զանձս էր գրած։

գ

149բ Ո՛վ ընթերցողք, զայս տունս ի յայս տեղս էր գրած ի յաւրինակն։

728

ՇԱՐԱԿՆՈՑ

Երևան 7146

Գրիչ Մարտիրոս

100ա Զգծողս՝ զՄարտիրոս անունս յիշեցէք ի Քրիստոս, և զծնօղսն իմ՝ զՄկրտիչն և զՃրճանն, և զեղբարն իմ զՄխիթարն, և զքուերքս իմ զԱննայն և զՈտիտայն, և զորդիքն իմ զՃրճանն և զՎարդիկ, զդեռաբոյս

---

* Անունը քերված է։ Ըստ նախորդ տողերի լինելու է Մարտիրոս։

** Ծաղկագիրը բոնում է երկու տող։ Տողերի ձախ եզրերը մաշվել են և մի քանի տառանիշեր չեն կարդացվում։ Ծաղկագիրն այս վիճակում չի վերծանվում։

մանուկն զՄխիթարն, և զմայրն իւրեանց զՄանուշակն. և լի բերանով աստուած-ողորմի ասացէք, ո՛վ ընթերձողք, յորժամ երգէք զայս երգ ալրհնութեան. և աստուած ողորմի մեզ՝ գըծողիս և ձեզ՝ ողորմացողացդ. ամէն։

729

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 8237

Հեա. ստացող՝ Մեծատուր

196ր Ես Մեծատուրս, որ գնեցի զԱւետարանս ի հալալ վաստակոյ իմոյ, յիշատակ ինձ, և ծնաւղաց իմոց, և ամենայն արեան մերձաւորաց, և զաւակին իմոյ Ստեփանոս իրիցու, ի վայելումն անձին իւրոյ։ Աղաչեմ զձեզ քահանայք, որք կարդայք և տեսանէք յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր և աստուած զձեզ յիշէ յիւր միւսանգամ գալուստն, ամէն։

Յիշեցէք և զԱմիր-Սարգիս ոսկերիչն, որ զխաչն շինեց* և շինել է փեսո և զօետա[րա]նս զարդարեց. աստուած ողորմի իւր հոգոյն, ամէն։

730

ԼՈՒՍՄՈՒՆՔ ՍՈՒՐԲ ԳՐՈՑ ՎԱՐԴԱՆԱՅ ԱՐԵՒԵԼՑԻՈՅ

Երևան 750

Հեա. ստացող՝ Մըծդին

170ա Զստացող գրոցս զՄըծդին ոսկերիչն և զիւր կողակիցն յիշեցէք ի Քրիստոս և աստուած-ողորմի ասացէք, և աստուած ձեզ և մեզ ողորմեսցի, ամէն։ Այլ և զայնոսիկ, որք ունին երախտիք ի սուրբ գիրքս, ամէն**։

731

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Մ. Բարխուդարեանց «Արցախ», էջ 139

Նկարող՝ Մինաս

ԶՄինաս Նկարող յիշեցէք ի բարին Քրիստոս և աստուած զձեզ յիշէ***։

---

* Ամիր-Սարգիս ոսկերչի շինած խաչը չի պահպանվել։

** Այս հիշատակարանը ըստ հնագրական տվյալների գրված է ԺԵ—ԺԶ դարերում։

*** Գրված է 9բ էջի նկարի տակ. ձեռագիրը, որ գտնվում էր Շուշի քաղաքում (տե՛ս «Արցախ», էջ 139—140), այժմ Նյու-Յորքի Pierpond Morgan թանգարանին է պատկանում և պահվում է 749 համարի տակ։ Հիշատակարանը տե՛ս «ԺԵ դարի հիշատակարաններ», մասն Բ, էջ 164։

732

ԳԱՆՁԱՐԱՆ

Երևան, պատառիկ 943

Հետ. ստացող՝ Ըռէս Միրզայ
վայր՝ ի գեօղն Աւերակի

... *Արդ ես՝ ըռէս* Միրզէս. *տեսի զսուրբ տառս, որ կոչի Գանձարան, զի անկեալ էր գերի ի ձեռս այլազգաց և բստացա զսա ի հալալ ընչից իմոց. ետու վերստին կազմել և սակաւ ինչ զպակասն լնուլ. և եդի յիշատակ ի գեօղն մեր* Աւերակի, *ի դուռն սուրբ Ստեփաննոս Նախավկային, անջինջ յիշատակ հոգւոյ իմոյ և ամենայն ննջեցելոց իմոց...*

733

ԳԱՆՁԱՐԱՆ

Երևան 4335

Գրիչ՝ Մխիթար եպիսկոպոս

68ր *Ո՜վ հանդիպող եղբայր, աղաչեմ յիշել ի սուրբ աղաւթս ձեր առ յոյսն ամենեցուն ի Քրիստոս աստուած մեր՝ զմեղապարտ անձն* Մխիթար *եպիսկոպոսի, որ միայն եմ անուամբս կոչեցեալ և ոչ գործով։ Այլ յաբարիչն իմ ապաւինելով կամ տարակուսեալ, և աստուած յիշողացդ ողորմի, ամէն։*

734

ՃԱՇՈՑ

Յ. Քոսեան, Ցուցակ Կարնոյ գիւղերու Ձ (Երկնիստ գիւղ) ՀԱ, 1963, էջ 215—216

Գրիչք՝ Մխիթար, Դալուստ

... *Զոր տեսեալ զայսպիսի գանձս... և մեծ փափաքմամբ ստացաք զսայ յիշատակ հոգոց մերոց, ինձ՝* Զաւճարիս, *և կենակցի իւրում (իմոյ)* Դինարին, *և հայրն իմոյ* Սարգսին, *և մայրն իմոյ* Տիկնայ, *և եղբարցն* Սարգսին *և* Պալիկին, *և քուերն իմոյ* Թէլունին *և* Նազխաթունին, *և եղբաւրորդոյն իմոյ* Ազիզբէկին, *և քուեր որդոյն իմոյ* Մելիքսէթ *սարկաւագին, և* Ազիզբէկի *կենակցին* Խաներենոյ...

/// *Աստուածածն[ի /// եւ սուրբ... նահատակիս, և սուրբ Աչոյն, և Թրի սուրբ Նշանիս, և Արամունից սուրբ խաչիս, և Թեւաւոր սուրբ Գրիգորիս, և այլ բազմահաւաք սրբոցս, որ աստ կան հաւաքեալ։*

Գրեցաւ ձեռնտուութեամբ և բազում աշխատութեամբ Մխիթարի *եւ* Դալստի *արեղայից, անուամբ միայն և ոչ գործով, և հարազատ եղբարց փծուն և անարուեստ և մեղապարտ և անարժան գծողի։*

Եւ աղաչեմ զձեզ, ո՜վ սուրբ հարք և եղբարք, խոշորութենէ և սխալանաց գրիս անմեղադիր լերուք, զի ի դառնութենէ ժամանակիս և ի

ցանկութեանց աշխարհիս... շտապեցայ, զի կարն այս էր... Հաստատուն պահողք և խնամողք աւրհնիք յաստուծոյ... Եւ սպիտակ լաթով բանէ, և փառաւոր պահէք, և աստուած ըզձեզ ամբողջ պահէ հոգով և մարմնով. զի ամէն գրի մէկ աչք է սպիտակացուցած և ապա գրած։ Կատարողք աղաչանացս աւրհնենք աստուծոյ. ամէն։

785

ԱԻԵՏԱՐԱՆ

Երևան 7451

Ա

Հետ. ստացող՝ Մխիթա՛ր

344բ ... Զվերջին ստացաւղ սուրբ Աւետարանիս զՏէրուն քահանայն, որ ստացաւ զԱւետարանս ի հալալ արդեանց իւրոց՝ յիշատակ իւր, և ծնաւղաց իւրոց, և ամենայն արեան մերձաւորաց իւրոց, ի վաելումն զաւակաց իւրոց Առաքելին և Դասապետին և Յակոբին և Դոշին, որք փոխեցան ի Քրիստոս, զորո[ց] տէր աստուած ընդ առաքելոցն դասեսցէ զնոսա։

Արդ, Աւետարանս ի Տէրուն իրիցուն անգաւ ի յորդին իւր՝ ի Դասապետն. ի Դասապետէն անգաւ յաղբաւրորդին՝ ի Մխիթար էրէցս, ի Մխիթար իրիցուն ինգաւ յորդիքն իւր՝ նորաբողբոջ ծաղկանցն Յոհանէսին և Յակոբին և Յովանիսին, զոր տէր աստուած վաելել տացէ նոցա ընդ երկայն աւուրս։

345ա Յիշեցէք ի Քրիստոս զՍիրմէն զՄխիթար իրիցու տղաոց մէր*, որ է բարեպաշտ և հաւատարիմ և աստուածասէր ծառայ աստուծոյ, զոր տէր Աստուած ընդ իւղաբերից կանանցն և ընդ սրբոց Հռիփսիմեանց դասէ զնա, յարքայութիւն երկնից և իւր սուրբ տեսլեանն արժանի առնէ, ամէն։

Բ

Գերութիւնից ազատող՝ Թաղրիվէրան

345ա Դարձեալ յիշեցէք ի սուրբ յաղօթս ձեր զԹաղրիվէրան, և զծնօղս իւր զՍանասարն և զՓաշէն, և զկողակիցն իւր զԽաբիբն, և զորդին իւր զՄիրաշէն, որ սուրբ Աւետարանս ազատեցաք ի Սաւֆու գերութենէն, որոյ տէր Աստուած զերկնից արքայութիւնն իւր տացէ, և իւր ծնողաց. ամէն։

786

ՄԱՇՏՈՑ

Երևան 3490

Գրիչ՝ Մխիթար

45բ ԶՄխիթար եպիսկոպոս գծող տառիս յիշեա։

---

* Իմա՝ մայրն։

737

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

Երևան 1722

ա

Գրիչ՝ Մկրտիչ

4ա *Քրիստոս աստուած, սրբոյն Վարդանայ փիլիսոփաի բարեխօսու-թեամբն ողորմեա ուսթայ* Ներսէսին, *և իւր ծնօղաց՝ հաւրն* Յովանիսին *և մօրն* Լոյս-Տիկնէն. *և եղբօրն* Մկրտչին, *և կենակցին* Խաթուն-Մելէքին, *և որդոցն* Մելքէսէթին *և* Բուսկէն, *ամէն։*

բ

36ա Ջ3ովանննէս *քահանայն յիշեցէք ի Քրիստոս, զի այսօր ԺԵ.* (15) *[ա՞ւր] է որ մեռաւ, աղաչեմ զձեզ՝ բոլորով սրտիւ աստուած-ողորմի [ասացէք]։*

գ

39ա Ջ3ովաննէս *քահանայ յիշեցէք ի Քրիստոս, և* զխաչատուրն, *և զիս զեղկելի գրիչս* զՄկրտիչ *յիշեցէք ի Քրիստոս։*

դ

50ա *Բարեխօսութեամբ և աղօթիւք սրբոյն* Նիկողաոսի *ողորմեա Քրիս-տոս աստուած* Յովաննէս *քահանային, և* Արուս-Խաթունին. *և ինձ* Մկրտչի *մեղապարտ գրչի սուտանուն քահանայի, և իմ ծնօղացն, և ամենայն արեան մերձաւորաց։*

ե

140բ *Զատացող պատմութեանս զուսթա* Ներսէսն, *և զհայրն իւր* զՅովան-նէս, *և զմայրն* զԼոյս-Տիկին, *և զեղբայրն* Մկրտիչ, *և զկենակիցն* զԽա-թուն-Մելէքն, *և զորդիսն* զՄելքէսեթն, *և* զԲուսիկ *յիշեցէք ի Քրիստոս, և* զՄկրտիչ *գծողս։*

զ

167բ *Քրիստոս աստուած, քո սուրբ առաքելոց բարէխօսութեամբդ ողոր-մեայ* Ներսէսին, *և ծնողաց նորա՝ հաւրն* Յովանիսին *և մօրն* Լոյս-Տիկնէն, *և եղբօրն* Մկրտչին, *և կենակցին* Խաթուն-Մելէքին, *և ամենայն արեան մերձաւորացն։ Եւ ինձ՝ մեղաւոր գրչի սուտանուն* Մկրտչի *և անարժան քահանայի, հօրն իմ* Անդրէաս *քահանայի, և մօրն* Սիսմէլէքի, *և ամե-նայն արեան մերձաւորացն իմ, աստուած զիշողսն յիշէ, ուխ*։*

---

* *Այսինքն՝ «ամէն» (փոխարինագիր ծածկագրով)։*

33—271

738

ԾԱՌԸՆՏԻՐ

Երևան 933

Գրիչ՝ Մկրտիչ

ա

14ա Յորոց և զմեզ փրկեսցէ Քրիստոս աստուած ի հնարից սատանայի։ Մանաւանդ զստացող գրոցս՝ զՍերուն քահանայն, զՓաշա-Խարունն, և զՍուլտան-Մելիքն, և զԿարապետ քահանայն*։

բ

16բ Ողորմի ստացողի գրոցս ... և Մկրտիչ գծողիս, և իմ ծնողացն, և կարդացողաց, և լսաւղացն, ամէն։

739

ԴԱՆՁԱՐԱՆ

Երևան 3866

Գրիչ՝ Մըկըրտիչ

257բ Փառք...՝ որ ետ կարողութիւն մեղսամերկ և տըկար անձին Մըկըր-
տիչ լոկանուն աբեղայի՝ անարհեստ գրչի հասանել յաւարտ սորին։
Գրեցաւ եղանակաւոր տառս մեծաւ ջանիւ և փափաքանաւք... ի լաւ
և յընդիր աւրինակէ ի Տերենց մատամբ գըրչէ։
Այլ և յիշեսջիք զհեզահոգի և զպատուական ծերունին զՅակոբ աբե-
ղայն, որ լուեալ ի սուրբ և յաստուածաբան գրոց զերանական բանն, որ
ասէ՝ Երանի որ ունիցի զաւակ ի Սիոն և ընդանեակ յԵրուսաղէմ, վասն
որոյ ետ գրել զսայ ի հալալ արդեանց իւրոյ և ետ ի դուռն սուրբ Կիրա-
258ա կոսաւ տիաւք նահատ//ակին և այլ սրբոց, որ աստ կան հաւաքեալ, յի-
շատակ իւր, և հաւրն Կարապետին, և մաւրն իւրոյ Դայիանեա, և եղբաւ-
րըն իւրոյ Գալըստին, և ամենայն արեան մերձաւորացն՝ կենդանեաց և
հանգուցելոց, զոր տէր աստուած ողորմեսցի ամենեցուն, ամէն։
Այլ և յիշեսջիք զծաղիկն անթառամ՝ զաւրհնեալն յազգէ՝ զտէրու-
թիւնն ի Քրիստոսէ՝ զտեսուչ [փառ]աւոր հաւտին Քրիստոսի՝ զարհեպիս-
կոպոսըն մեր զտէր Յովանէս, և զհայրն իւր զպարոն Պէկբամուր, և զեղ-
բայրն իւր զպարոն Խոճաճանն, որ երախտաւոր** են և կամակից այսմ
բանիս...
258բ Այլ և յիշեսջիք զառաջնորդ վան//ացս սուրբ Կիրակոսու զտէր Մար-
տիրոս եպիսկոպոս, և զԳալուստ երէցն, և զսիրայնունգ եղբարքս մեր
զԹորոս աբեղայն, և զտէր Ալէքսանոս, և զտէր Կիրակոսն, և զտէր Յո-
վանէս, և զտէր Ներսէս, և զայլ ամենայն գործաւորք վանացս, զոր տէր
ողորմեսցի ամենեցուն, ամէն։

* Նման հիշատակագրություններ կան բոլոր հատվածների վերջում։ Դրանցից շատերում սույն Կարապետը նշված է որպես «գծող», այսպես. «...զՍերուն քահանայն, և զկենակիցն իւր զՍուլտան-Մելիքն, և զորդին իւր զԿարապետ գծողն, ամէն» (էջ 247բ)։

** Գրչի կողմից գրված է «երաղտաւոր», մեկ ուրիշը՝ կարմիր թանաքով «ղ»-ն դարձրել է «խ»։

Դարձեալ, մի ոք իշխեսցէ վաճառել կամ գրաւ դնել կամ գողանալ և կամ հանել ի գրանէն սուրբ Կիրակոսու, և թէ ոք յանդգնի և հանէ՝ կամ առաջնորդ կամ աբեղայ և կամ այլ ինչ՝ զմասն խաչահանուացն առցէ և զՅուդայի։ Դարձեալ աղաչեմ զձեզ եկեղեցապան և աբեղայք՝ խնամ տարէք և լաւ պահեցէք, որ ուրհնիք յաստուծոյ և յամենայն սրբոց նորա, ամէն։

740

ՃԱՌԸՆՏԻՐ

Երևան 4950

Գրիչ՝ Յակոբ

ա

18ա *Զանպիտանս յամենայնի*
ԶԱկոբ գրծող՝ անձն եղկելի,
Յիշման տրէք ձիս արժանի,
Որ զայս բանս գրեցի
Վասն ակտութեան ամենայնի։

բ

67բ ... *Որոց աղաւթիւքն ողորմի ստացողի գրոցս պալոն* Սահակին, *և ծնաւղաց նորին* Յոհանիսին *և* Աղութին, *և կենակցին իւրոյ* Սուրաթին, *և զաւակացն* Յովանիսին, Մկրտչին, *և* Կարապետին, *և* Կաֆաին:

գ

106բ ... *Մանաւանդ զստացող գրոցս* զՍահակն *և* զԱստուածատուրն, *և սուրբ Կարապետին բարեխաւսութեամբ ողորմի Քրիստոս զաւակաց* Սահակուն՝ Կարապետին, Մկրտչին *և* Յովանիսին *և* Կաֆաին *և* Թումայ *քահանային, և անպիտան գրչիս* Յակոբ *սարկաւագիս և ծնաւղացն իմոց։*

դ

253բ *Յիսուս Քրիստոս՝ տէրդ ամենի*
Եւ արարիչդ հանուրց ազգի,
Սուրբ աղաւթիւքն Գրիգորի՝
Լուսաւորչին Հայոց ազգի,
Ողորմեա գրոցս ստացողի՝
Սահակ *անուն տանուտէրի,*
Եւ ամուսնոյն իւր Սուրաթի։
Մանաւանդ սորին գրչի
Յակոբ *անուն սարկաւագի,*
Որ եմ գործովս յոյժ աղտեղի,
Եւ տաղտկացեալ յոյժ մեղօք լի,
Եւ տառապեալ ի մէջ ախտի,
Աղաչանօք սուրբ Գրիգորի
Տէր և աստուածն յիս գթասցի,

Եւ լըսողացդ ամենայնի,
Եւ Յովանէս քահանայի,*
Որ մարմնաւոր հայր ինձ կոչի,
Որ ուսուցեալ է ինձ զարուեստ գրչի։

741

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Վիեննա 295, Յ. Տաշեան, Ցուցակ, էջ 723—724

Գրիչ՝ Յակոբ

338բ— *Փառք... որ տրամադրեաց զմատունս վերջացեալ տկար հոգւոյ Յա-*
340բ կոբ [*ան*]*արժանի գրել և կարգել զճառս երախտեաց աստուածագործ սքանչելեացն...*

*Արդ, այսմ աստուածեղէն և երկնապարգև գանձիս և լուսափայլ մարգարտիս ցանկացօղ եղեալ սրբասէր և աստուածասէր խօջայ Բաղ*տասարն ... *ստացաւ զսա ի վայելումն անձին, և յիշատակ հոգոյ իւրոյ, և ծնաւղացն իւրոց, և ամենայն արեան մերձաւորացն, ամէն։*

Դարձեալ յիշեցէք ի Քրիստոս զպարոն Բաղդասարն, *և եղբայրն պարոն* Յովանէսն, *և սոցա ծնօղքն պարոն* Յակոբն *և* Խաթունն, *որ հանգուցեալ են ի Քրիստոս, աստուած-ողորմի ասացէք, ամէն։*

Դարձեալ, յիշեցէք ի Քրիստոս զպարոն Բաղտասարն, *և կողակիցն իւր* զՄարիտատն, *և որդիքն դեռաբուսիկ* Սարգիսն, Յակոբջանն, Սահ-ւատն, *և հանգուցեալ որդիքն* Գրիգորն *և* Մարտիրոսն, *և դստերքն* Մինախաթունն, Խանումաղէն, *հանգուցեալ դստերքն՝* Հռոմսիմէն, Խանումաղէն, զՍիմէն...

Դարձեալ յիշեցէք ի Քրիստոս զպարոն Բաղտասարն, *և եղբայրն պարոն* Յովանէսն, *և զսորա կողիկիցն* Եղիսաբեթն, *և որդիքն* Մանուկն, Յեավրին, *և զհանգուցեալ որդին* Մկրտիչն, *և զդստերքն* Վարթխաթունն, Բէկումն, Խաթունն, Սիսիլէն:

Դարձեալ յիշեցէք ի Քրիստոս զպարոն Բաղտասարն, *և զպարոն* Յովանէսն, *և զսորա պապն զպարոն* Բայրամն, *և* Հանիկն, Խանումաղէն *և սոցա որդիքն* Յակոբն, Աւետիսն, Դաւուտն, *պարոն* Բաբէն, զՄելքոնն, Գասպարն, *որ հանգուցեալ են...*

Դարձեալ յիշեցէք ի Քրիստոս զպարոն Բաղտասարն, *և զպարոն* Յովանէսն, *և սոցա եղբայրն* Յեավրին...

Դարձեալ յիշեցէք... սոցա հօրեղբորորդիքն՝ զՂազարն *և* զՍաֆարն, *և միւս հօրեղբօրորդին* զԹասալուն, *և զմիւս հօրեղբօրորդին* Բայրամն, Ջիլաւն:

** Ձեռագրի մի փոքր մասն ընդօրինակել է Յակոբ գրչի հայրը՝ այս Յովհաննես քահանան։ Նա թողել է նաև մի երկու հիշատակագրություն ստացողների և իր անվան հիշատակությամբ. «Յիշեցէք ի Քրիստոս և զՅովանէս գծաւղ» (էջ 284բ) և այլն։ Յակոբ գրիչը բացի բերածներից ունի բազմաթիվ այլ հիշատակագրություններ, որոնցում նույն ձևով ու բառերով թվարկում է ձեռագրի ստացողների անունները։ 151բ էջի հիշատակագրության մեջ նա հայտնում է նաև իր մոր անունը, այսպես. «և զծնօղսն իմ զՅովանէս քահանայն և զՄարթայ-Խաթունն»:*

Դարձեալ յիշեցէք ի Քրիստոս զպարոն Բաղտասարն. և զպարոն Յովաննէսն, և ամենայն կենդանի և հանգուցեալ սոցա. և որ յիշէ՝ յիշեալ լիցի առաջի սոցա, ամէն։

742

ԳԱՆՁԱՐԱՆ

Երուսաղէմ 278, Ն. Պողարյան, Ցուցակ, Գ, էջ 96

Գրիչ՝ Յակոբ
վայր՝ Արճոյ Բաղաէ

557ա Յիշեցէք յաղաւթըս ձեր յերկնային
Զթըմրեալըս մեղաւք ի յաղտըս կրկին,
Քաղաքէն Արճոյ՝ զՆերսէսի որդին,
ԶՅակոբ մեղուցեալ գրիչըս վերջին։

743

ՀԱՄԱՌԱԻՏ ԺՈՂՈՎՈՒՄՆ ՄԵԿՆՈՒԹԵԱՆ ՍՈՒՐԲ ՄԱՐԳԱՐԷԻՆ ԵՍԱՅԵԱՅ... ՀՐԱՄԱՆԱՒ ՏԵԱՌՆ ՀԱՅՈՑ ՀԵԹՄՈՅ Ի ԳԷՈՐԳԵԱՅ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ԼԱՄԲՐՈՆԱՑԻՈՅ*

Երևան 4949

Գրիչ՝ Յակոբի եղբայր

ա

. . . .**

370ա Շատ աղաչեալ զտէր մատեան,
Մինչև ի գուլժ շարժեալ ինքեան,
Որպէս Գրիգորէսն խալիֆայն,
Զկայսրն սեռիցըն յունական,
Առեալ և գայր յոյժ ցնծական
Եւ հասանէր յիւր մենարանն։
Եւ ես լուայ վլուր գալստեանն,
Ելեալ գնացի յոյժ բերկըրմամբ։
Ձայնէր, ձայնէր ընդելական,
Գիրկս արկանէր համբուրական.
Առ զքո զխնդիրըն ըղձական,
Որում բաղձիր դու մեծ տարփմամբ։
Զանձս եմ եդեալ ես գրաւական
Եւ քեզ բերեալ ակն պատուական,
Նիստ և գրեա անձանձրական,
Քան զյիշատակ մնացական,

* Մեկնությունը քաղված է, կազմված Եփրեմ Ասորու, Հովհ. Ոսկեբերանի, Կյուրեղ Աղեքսանդրացու և Սարգիս վարդապետի մեկնությունների շարահարությամբ։
** Պակաս է, հավանաբար, մի ամբողջական թերթ։

Զի վերաբերիչ է մտաց մարդկան
Վերծանողացըն սորին բան։
Ինքն փութապէս առեալ վախճան
Եւ ինձ եթող սուգ անթվական,
Զի տարաժամ էր մահ սորայն,
Վասն իմ չարեացն անեզրական.
Ոչ նմանեալ Աբրահամեան,
Անհամեմատ Իսահակայն,
Զի ծերացեալ ին երկոքեան
Եւ մերձեցեալ ի գերեզման,
Վասն այն կսկիծ էած այնքան,
Զի չէ ումեք բաղդատական,
Հատոյց զպարտսն նախնական,
Դառնալ ի հող յորմէ ստեղծան,
Խոնարհեցաւ ի հող մահուան
Եմուտ յարգանդն տարրական,
Եղ ի հովտէս նա տրտմական,
Ի կենցաղոյս պատրողական
Յուխտեալ տեղին տէրունական
Ի խոստացեալն որդոց մարդկան,
Խառնեալ է ի ջոկս անմարմնական
Եւ միշտ ցնծայ անպրաւական.
Սպասեալ մնայ տեառն խոստման
Ի նորոգեալ զազգս մարդկան։
Եւ ես այրիմ հրոյ նման
Եւ տաչորիմ առանց կիզման,
Ողբս յորինեմ յարմարական
Որպէս Դաւիթն Յովնաթանեան,
Կամ տեսանողն ղևտական
Ի դէմս որդոց ժողովրդեանն։
Աղաւտացաւ լոյս գիշերին,
Եւ արուսեակն առաւօտին,
Խաւարեցաւ ի մէջօրեայն
Արեգակն ամարանեայն,
Գօսացաւ տունկն անթառամ
Ցամաքեցաւ գետն յորդահամ,
370բ Խըցաւ աղբիւրն ցրտական
Պասքեալ ոգոյս որ դիմեալ կամ,
Եղուկ և վայ հազար անգամ,
Որ զրկեցայ դէմ յանդիման.
Զէ յերկարելն յարմարական,
Զի մի լսօղքն ձանձրանան։
Այլ ճար չունիմ քան գոհանամ
Իմ արարչին փառք յաւիտեան։
Բայց ես նստեալ գծագրեցի

Տըկար անձանբ արտասուալի,
Տրտմեալ հոգով և վշտալի,
Թշուառականս յամենայնի,
Զի յիշատակ սայ եղիցի
Մեզ և մերոցն ամենայնի,
Նաև ծնաւղաց մերոց բարի,
Որք ի ժողովն են այնմ երկնի,
Այլ և եղբօրս իմ Յակոբի,
Դեռաբուսիկ կրօնաւորի,
Զի մահ սորա անօրհասի
էր պատուհաս վասն իմ չարի.
Արդ պատահողք այս մատենի
Եւ ընթերցողքըս սուրբ տառի՝
ԶՅակոբ եղբայրն իմ նազելի,
Զընդրեալ արին յամենայնի
Ձեզ ի յանձին լիցի յազդի
Յիշել առ տէր զսորայ զհոգի,
Եւ յիշողացս և յիշելոցս ամենայնի
Առհասարակ ողորմեսցի,
Յորժամ բազմի ի մեծ բեմի
Յիսուս փրկիչն ամենայնի՝
Ձեզ հատուսցէ մասն բարի
Ի յօթեվանսն երանելի,
Եւ որով չափով չափէք՝ ձեզ չափեսցի
Յարդարամէտն կշըռի,
Եւ ինքն աւրհնեալ և եղիցի
Այժմ, յաւիտեանս յաւիտենի։

Բ

114բ Աւա՜ղ, ընաղելի զեղբայրն իմ զՅակոբ, որ փոխեցաւ առ Քրիստոս եւ ինձ անտանելի սուգ էած և կսկիծ։

Գ

121ա Զյոգնամեղ գրողս աղաչեմ յիշել ի տէր, եւս առաւել զՅակոբ կրաւնաւորն՝ զյանգուցեալն առ Քրիստոս, ամէն։

Դ

205բ Մասնակից և փառակից աջագահ դասուն և երանելի հանգստեանն արժանի արա Քրիստոս զկերդակից եղբայրն իմ զՅակոբ կրաւնաւորն. Եւ զիս՝ զտառապեալ և զթախծեալ գրիչս մխիթարեա հոգովդ քո սրբով, որ սփոփիչն և մխիթարիչն է ամենայն տրտմելոց, և քեզ փառք յարաբածոցս*։

---

* Ձեռագրի վերջին (371ա) էջի վրա՝ հին նոտրգրով, որ հնագրական տվյալներով ժե. դարի վերջից կարող է լինել, հետագա ստացողներից մեկի կողմից գրված է մի չափածո հիշա-

744

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 6795

Հետ. ստացող՝ Յոհան

159ա *Յիշեցէք ի Քրիստոս և աստուած-ողորմի ասացէք զվերջին ստացող սուրբ Աւետարանիս՝ աթմաքչի մղտեսի* Յոհանին, *և կողակցուն իւրոյ՝* Սուլդանին, *և կողակցու մօրն՝* Մելիքզատին, *և այլ ամենայն զարմից նո-*
րին, որ ստացաւ զսուրբ Աւետարանս ի հալալ վաստակոյ իւրոյ ի թվա-
159բ *կա//նութեանս Հայոց /// (ջնջված) ննջեցելոցն հոգոյն շուրջ ածեն, հի-*
վանդաց առողջութիւն տացէ, և ինքն զվարձն ի Քրիստոսէ առցէ, ամէն։
*Հայր մեր որ յերկինս**։

745

ՀԱՐՑՄԱՆՑ ԳԻՐՔ ԳՐԻԳՈՐԻ ՏԱԹԵՒԱՑՒՈՅ

Երևան 4005

Գրիչ՝ Յոհանէս

354ա *Եւ անարժան գծող սորին* զՅոհանէս *յանցաւոր յերես անկեալ աղա-*
չեմ յիշել միով տէր ողորմաիւ և յիշօղքն յիշեալ լիցին ի Քրիստոս,
*ամէն***։

746

ԿԱՆՈՆԳԻՐՔ ՀԱՅՈՑ

Երևան 10137

Գրիչ՝ Յոհաննէս

ա

108ա *Ո՛վ եղբայր,* Յոհանէս *ղսակաւագիծս վասն սիրոյն Քրիստոսի մի մոռանայք։*

տակարան։ Ստորև բերում ենք այդ հիշատակարանի պատմական արժեք ներկայացնող մասը.

«...Ով հանդիպի այսմ ծրի,
Յաւժար կամօք զսայ ընթերցցի
Յիշման առնէ զիս արժանի
Զտրարողս դուզնաքեայ բանի՝
*Զ*Սիմէօվնըս *փանաքի*
Այլ և զընկերքս իմ նազելի՝
Աշակերտեալք տեառն բանի
Առ Յօվաննէս *քաջ րաբունի,*
Որ է յերկրէն Ըռշտունի.
Զտէր Թաւսեղն *հեզահոգի,*
Զտէր Ստեփաննոսն *պանծալի*
Զտէր Յօվանէսն *առաքինի...»*

* *Հնագրական տվյալներով հիշատակարանը գրված է ԺԵ—ԺԶ դարերում։*

** *Նման հիշատակագրություններ կան նաև այլ էջերում։*

Բ

112բ Ո՜վ հեղահոգի եղբայր, ընկալ զսակաւ լոմայս և յաղոթից մի մոռանայր, զի վասն յիշատակի [գրեցի]։

Գ

280ա Անմեղագիր լերուք, նեղացանք, աւրերս ամբ է և ցուրտ և սրտերս մալուլ*։

747

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

Երևան 6608

Գրիչ՝ Յոհաննէս ոսկերչի որդի

ա

314բ ... Շնորհաւք ամենակալին աստուծոյ սկսայ և ողորմութեամբ և աւգնականութեամբ նորին յանգ ելեալ կատարեցաւ յոյժ պիտանի և աւտակար հոգոյ և մարմնոյ գիրքս այս Վարդան վարդապետի ասացեալ**, որ է բուրաստան ծաղկաւէտ և դրախտ ամենալի պտղովք, ի յիշատակ Յոհաննէս գրծագրիս, և ծնողաց իմոց ոսկերիչ Ամիրպէկի և մաւրն իմոյ Խասխաթունի***, և ամենայն արեան մերձաւորի, և ի պատուէր անլռելի, արծան անջնջելի և ծառ կենաց պտ[ղ]ով իլի, կամուրջ իմանալի, մահ |ի.

Բ

153բ Ընդ որս և ինձ՝ թարմատարի
Եւ սուտանուն տըխմար գրչի,
Յոհաննէսի մեղապարտի,
Ինձ թողութիւն ի ձէնջ լիցի.
Իւ այսմ մեղաւքս կամ տառապելի
Եւ ի զազիր և չար գործոցս եմ աղխտալի։
Յաւղ պարգևաց իւր կողածնի՝
Յոգիս նսեմ անձրևասցի,
Բրխել զբոյսն ուրախալի՝
Տալ զպտուղն ցնծալի,
Զի ըստ ցաւղոյն, որ յիս շնորհի՝
Հովիտ մտացս կանանչ ասի։
154ա Որդիք |ի լուսոյ նոր Սիովնի
ԶՅոհաննէս սուտ քահանա յիշեցէք յայսմ տեղի,
Զի հոգիք ձեր արժանասցի
Ի յառագաստ երկնաւորի։

* Գրված է ստորին լուսանցքում, մի այլ գրչի կողմից։
** Ձեռագրի նյութերի մեջ զգալի տեղ են բռնում Վարդան Այգեկցու քարոզները։
*** 164բ էջի հիշատակագրության մեջ հայտնում է, որ մայրը՝ Խասխաթունը՝ «հանգուցեալ է առ Քրիստոս»։

Գ

Ընդ նոսին և ինձ մեղապարտիս
159ա Եւ սուտանվուն քահանայիս,
Որ մականուն կոչի Ոսկերչի որդիս
Եւ յոյժ տրխմար կամ ի չարիս,
Որ ոչ հնազանդիմ սպատուիրանիս,
Եւ զիս յիշեցէք յայսմ տեղիս...

748

ՄԱՇՏՈՑ

Երևան 999

Գրիչ՝ Յոհանէս
վայր՝ Շատիկի վա՞նք

ա

235բ Ո՜վ սրբազան քահանայք և կարդացողք, յիշեցէք Յոհանէս սուտանուն աբեղա՝ զանպիտան գծողս, որ ոչ աստուծոյ եմ պիտոյ և ոչ մարդոյ, նայ և զծնաւղն իմ՝ զհայրն իմ էլբէկ, և զմայրն իմ Մարգարիտն. և զեղբարսն իմ, և զամենայն արեան մերձաւորսն, ամէն։

Եւ աւարտումն գրոյս՝ ի վաղն վարդավառ է։

Բ

236ա ///* զՄէլիքսէթ աբեղէն, և զԴէտայ տնտեսն, և առհասարակ միաբանքսն։ Տէր աստուած անսասան և հաստատուն պահեսցէ միաբանս վանիցս մինչև իւրեանց մահուանն, և նմայ փառք յաւիտեանս, ամէն։

Դարձեալ յիշեցէք զԳրիգոր եպիսկոպոսն, որ է Շատիկի վանքի առաջնորդ, բազում հարկիս արար, որ գիրս գրի. ի մի բերան աստուածողորմի ասացէք, ամէն։

Գ

51բ Յիշեցէք Մանուէլ աբեղէն, որ էր մալազ. եբեր շատ նուշ ու խնձոր։

Դ

122ա Յիշեցէք զԳրիգոր եպիսկոպոսն, որ հայրական գթով և մայրական խնամով հարկիս արար։

Ե

216բ Յիշեցէք զԴադոսն, որ երեկ՝ մեզ բալ եբեր՝ կերանք։

---

* Գլխավոր հիշատակարանի վերջին մասն է։ Սկիզբը (հավանաբար մեկ ամբողջ թերթ) չի պահպանվել։

749

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան, պատառիկ 946

Նուիրատու՝ Յովանէս
վայր՝ Սալնապատ

Ես՝ ոսկերիչ Յովանէսս և կենակիցս իմ Թուվանդայ՝ ետուք զսուրբ Աւետարանս ի դուռն սուրբ Կարապետին և սուրբ Աստուածածնին, ի վանքն որ կոչի Սալնապատ, յիշատակ մեզ և մեր ննջեցելոցն. և մի ոք իշխէ հեռացուցանել զսուրբ Աւետարանս ի դրանէ սուրբ եկեղեցեացս ոչ ի մերոց յազգականացն և ոչ ի յօտարաց, ոչ ի քահանայից և ոչ ի յաշխարհականաց, և ով ոք որ յանդըգնի և մոռանայ զերկիւղն աստուծոյ, հեռացուցանել ջանայ զսա ի սուրբ եկեղեցեացս՝ հեռասցի ինքն յողորմութենէն աստուծոյ և զմասն զՅուդային առցէ և զանէծքն զխաչահանողացս և զԿայենին ժառանգեսցէ, ամէն։ Իսկ խնամողքն և կարդացողքն ւարհնին յաստուծոյ և յամենայն սրբոց, ամէն։

750

ՅԱՅՍՄԱՒՈՒՐՔ

Երևան, պատառիկ 933

Գրիչ՝ Յովանէս
վայր՝ Վայոց-ձոր

Փառք... որոյ շնորհաւք և ողորմութեամբ յարմարեաց զմատունս մեղուցեալ գծագրիս Յովանէս սուտանուն քահանայի, որ անւամբ յորջորջիմ և գործովք և ոչ իմիք, և հարազատ որդւոյս իմոյ Յակոբ դպրի հասանել յաւարտ այսմ հոգենորոգ և աստուածայարմար տառիս, որ ասի Յայսմաւուր...

Արդ, զայսպիսի հոգէնորոգ և զանուշահոտ բուրաստանս տեսեալ սրբասնեալ և հոգիընկալ կրաւնաւորս տէր Սարգիս ճգնաւորս, ի գաւաոէն Վայոց-ձորոյ, ի սուրբ ուխտէն Հերմոնի վանաց, և ցանկացաւ այսմ երանաւետ մեծութեանս և փարթամ ///։

751

ՏՕՆԱՊԱՏՃԱՌ

Երևան 5443

Գրիչ՝ Յովանէս վարդապետ

64r Զստացող սուրբ գրոցս զՍահակ եպիսկոպոսն, և զծնողսն իւր՝ զհայրըն զԿիրակոսն և զմայրն զՄարիամն, և զեղբայրքն զԱբրահամն և զՊաւղոսն, և զայլքն յիշեցի ի տէր և լի բերանով և ուղիղ մտաւք աստուածողորմի ասացէք նոցա։ Ընդ յիշման սոցին մաղ[թ]եմ մոխրամած երեսաւք յիշել և զիս զբազմամեղս զՅովանէս, որ ունիմ զանուանս վարդապետաց և գործով նմանեալ յետոյ ռամկաց, որ եմ ազգակից և եղբայր-

որդի սոյն Սաճակ *եպիսկոպոսիս ըստացողի գրոցս, որ աշակերտեցաւ քաջ և արի վարդապետին* Ներսէսի, *որ էր յաշակերտաց քաջ րաբունոյն* Գրիգորի՝ *մականուն* Ջորթան *կոչեցելոյ. և եմք Հայրենի ազգաւ* Մամիկոնիկ. *և բնիկ գաւառաւ ի ///**։

752

ԾԱՇՈՑ

Երևան 4791

Գրիչ՝ Յովանէս

ա

391բ *Քրիստոս աստուած... զցօղ շնորհեաց ողորմութեան քո ցօղեա ի հոգի և ի մարմին ստացողի գրոցս* Յակոբ *քահանային, և ծնաւղաց նորին* Դաւթին**, *և* Ոսկինատին, *և եղբօրն* Յովսէփին, *և ինձ մեղապարտ գրչիս* Յովանիսի, *և ծնօղաց իմոց* Մկրտիչ *քահանային և* Շամամին, *և որդոցն՝* Մկրտիչ *քահանային։*

Բ

175ա *Վայ ինձ՝ եղկելոյս և մեղաւոր ծաղկողիս* Վարդանի, *որ զանունս ունիմ և զ[գործս ոչ]****։

753

ՅԱՅՍՄԱՒՈՒՐՔ

Վիեննա 228, Յ. Տաշեան, Ցուցակ, էջ 591

Գրիչ՝ Յովանէս

ա

4բ *Տէր Աստուած... ողորմեա ստացողի սորա, և մեղապարտ գրչիս սարկաւագ* Յովաննիսի, *և ծնողաց իմոց* Մելեքին *և* Մկրտչին, *և* Սարգիս *քահանային, և կարդացողացն։*

Բ

181բ *...Ողորմեա ստացողի սորա* Սարգիս *քահանին, և ծնողաց իւրոց, և ինձ զանարժան գրչի* Յովհանիսի, *և ծնողաց իմոց, և ամենայն հաւատացելոց, ամէն։*

---

* *Մեկ բառ ջնջված է։*

** *Ստացողների նկարները՝ «Տէր Դաւիթ և իւր որդին տէր Յակոբ» մակագրությամբ, գտնվում են ձեռագրի 162բ էջում, Քրիստոսի պայծառակերպության նկարի միջին մասում։*

*** *Վարդան ծաղկողի մեծաքանակ լուսանցազարդերը և մի քանի խոշորադիր նկարները ինչ-նատիպ են և ուշագրավ իրենց բովանդակությամբ և կատարողական հատկանիշներով։*

754
ԱԻԵՏԱՐԱՆ
Երևան 4647.

Գրիչ՝ Յովանէս

253բ ԶՅովանէս սուտանուն աբեղայ և զմեղուցեալ գրչակս ի Քրիստոս աստուած յիշեայ, և աստուած զձեզ յիշայ յիւր երկնից արքայութիւն, ամէն։

755
ՀԱՐՑՄԱՆՑ ԳԻՐՔ ԳՐԻԳՈՐԻ ՏԱԹԵՒԱՑՒՈՅ
Երևան 820

Գրիչ՝ Յովանէս

ա

127ա Զմեղուցեալ գծողս և զստացողս զՅովանէս սպասաւոր բանի յիշեցէք ի տէր, հանդերձ ծնօղօք իմովք և ամենայն մերձաւորօք...

Բ

325բ Զամենամեղ և զեղկելի գրիչս զՅովանէս գծող հանդերձ ծնողօքն իմովք յիշեցէք ի տէր։
Գնա ձեռս հողացեալ
Եւ մնա գիրս սևացեալ։

756
ՅԱՅՍՄԱՒՈՒՐՔ
Երևան 7410

Գրիչ՝ Յովանէս

ա

105բ ... Ողորմեսցի Քրիստոս աստուած ստացողի գրոցս մահտեսի Աբրահամին և ծնողին իւրոյ Ոսկէծամին, և մաւրն իւրոյ Մարեմ-Տիկնա, և եղբաւրն իւրոյ Յովանէսին, և նուէրն իւրոյ Նուր-Խաթունին, և կողակցին իւրոյ Մամուշ-Խաթունին, և ամենայն արեան մերձաւորացն, և մեղապարտ գրչի Յովանէս սարկաւագի, կարդացողաց և լսողաց։

Բ

Եւ զստացող գրոցս յիշեա զմահտեսի Աբրահամն, և զծնողն իւր զՈսկեծամն, և զմայրն Մարեմ-Տիկինն, և զեղբայրն զՅովանէսն, և
230բ զքոյրն զՆուր-Խաթունն, և զկողակիցն // զՄամուշ-Խաթունն, և զամենայն արեան մերձաւորսն՝ զփոխեցեալսն առ Քրիստոս։

Եւ սպասաւորաց սուրբ տաճարիս տէր Թորոս ուագիրիցու և իւր որդոյն՝ տէր Ներսէս իրիցու, և այլ պաղի քահանայից և ժողովրդոց, առհասարակ, ողորմեսցի Քրիստոս, և ինձ անարհեստ գրչի Յովանէսի։

Գ

Միւս Գրիչ

98բ ... Ողորմի Քրիստոս աստուած Ամիրխանին, և քրոջն Սելազին և փեսին Ճերմակին, ծնողացն մահտեսի Աստուածատրին և մահտեսի Կուլպանարին, կնոջն խանիին, եղբարցն Յուսէփին, և Մոզային, Գրիգորն և Միասարին, և ամենայն արեան մերձաւորաց*։

757

ՄԱՇՏՈՑ

Երևան 4961

Գրիչ՝ Յովհաննէս

ա

62ա Եւ զմեղաւոր գրիչս Յովհաննէս յիշեցէք ի Քրիստոս։

Բ

220ա Աւուրս շնորհիւ ողորմեա տէր աստուած ստացողի սուրբ գրոցս՝ աստուածասէր տանուտրոջն Թումասին, և իւր ծնօղացն, և անարժան գրչիս Յովհաննէսին, և ծնօղաց իմոց։

758

ԱԻԵՏԱՐԱՆ

Երևան 5511

Գրիչ՝ Յովհաննէս

132ա Քրիստոս աստուած, քո սուրբ աւետարանչացս բարեխաւսութեամբ ողորմեա ստացող սուրբ Աւետարանիս Մարգարայ միակեցին, և հօրն Քէմըլին, և մօրն Մինայի, և ամենայն արեան մերձաւորացն։

Նախ և ինձ մեղապարտ գրչի Յովհաննեսի,
Եւ հօրն իմոյ յոյժ սիրալի,
Որ Մարտիրոս անուն կոչի,
Եւ հարեղբաւրն, որ ըստ կարգի,
Որ Յովհաննէս անուն կոչի,
Վիհ և ընտիր յոյժ ի բարի,
Յերկրորդն եմուտ ի յայս ամի,
Որ փոխեցան իւրեանք ի բարի
Սուգ մեզ թողին անանցելի։
Կարճեալ աւուրք են և ոչ լի,
Որք հանդիպիք այսմ շնորհի,

---

* Այս գրիչը, որ ունի նաև այլ հիշատակարաններ, ձեռագրի սկզբի մասի (1—98 թերթերի) ընդօրինակողն է։

Մի մոռանայք զմեզ ի բարի.
Զերեսս դնեմ ձեզ ի մոխրի
Եւ աղաչեմ սրտովս լի
Զմեզ յիշեցէք դուք ի բարի*։

759

ՃԱՌԸՆՏԻՐ

Երևան 4676

Գրիչ՝ Յովաննէս

ա

20ա Անքաժանելի սուրբ երրորդութիւն պարգևեա զողորմութիւն և զթողութիւն մեղաց ասացողաց և լսողաց, և ստացողի սորայ Յովաննէս կրաւնաւորի, և ծնաւղացն, և ազգացն, և եղբարցն Եզեկիելի և Սիոնի, և փոխեցելոյն ի Քրիստոս Յակոբի, և մեղապարտ գրչի Յովանէս կրաւնաւորի, և մեր ծնաւղացն, և քեզ փառք յաւիտեանս, ամէն։

բ

23ա ԶՅովաննէս ըղկոխող թղթիս յիշեցէք և աստուած զձեզ յիշէ։

գ

37ա ...Թողութիւն շնորհեայ ստացողի սուրբ գրոցս Յովհաննէս կրաւնաւորի, և ծնաւղացն, և ազգացն ամենեցուն, և եղբարց Եզեկիելի և Սիոնի, և փոխեցելոյն ի Քրիստոս Յակոբ կրաւնաւորի, և ինձ մեղսայմած Յովաննէս գրչիս, և մեր ծնաւղացն և ազգացն, և թղթի կոկողիս Յովանիսի, որ մականուն Բաւրտ կոչի, և քեզ փառք յաւիտեան, ամէն։

760

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 10271

ա

Գրիչ՝ Յոհաննէս

Քրիստոս աստուած ողորմեա ստացողի սուրբ Աւետարանիս Հռիփսիմին, և ծնողացն իւրոց՝ հաւրն Սադռնին և մօրն Թանխաթունին, և ինձ

* Ձեռագիրը Վանի դպրոցի առաջնակարգ ու փառահեղ արտադրանքներից մեկն է՝ իր բազմաթիվ տերունական նկարներով (էջ, էջ 1բ, 2ա, 2բ, 3ա, 3բ, 4ա, 4բ, 5ա, 5բ, 6ա, 6բ, 7ա, 7բ, 8ա, 8բ, 9ա), խորաններով (9բ, 10ա, 10բ, 11ա, 11բ, 12ա, 12բ, 13ա), աւետարանիչների նկարներով (15բ, 96բ, 154բ, 252բ), կիսախորաններով (16ա, 97ա, 155ա, 253ա) և բազմաթիվ լուսանցազարդերով։

Կենցաղային ուշագրավ գծերով հատկապես արժանի է ուշադրության 9ա էջի նկարը, ուր հավանորեն պատկերված են ձեռագրի գրչության հետ առնչվող հոգևոր անձինք՝ եկեղեցական արարողության պահին։

Իր վեհությամբ աչքի է զարնում «Աւետումը» (էջ 1բ) «Մկրտությունը» (էջ 3ա), և մի շարք այլ նկարներ։

մեղապարտ գծողիս, և ծնողացն իմոց՝ հաւրն Վարդանին *և մօրն* Դիլշատին, *և ամենայն արեան մերձաւորացն։*

Բ

Քրիստոս-աստուած քո սուրբ աւետարանչացս բարեխաւսութեամբ ողորմեա ստացողի սուրբ Աւետարանիս Հռիփսիմին, *և ծնաւղաց իւրոց ամէն, և ինձ մեղապարտ գծողիս* Յոհանիսի. *և ծնաւղաց իմոց ամէն*՝։

761

ՀԱՐՑՄԱՆՑ ԳԻՐՔ ԳՐԻԳՈՐԻ ՏԱԹԵՒԱՑԻՈՅ

Երևան 819

Գրիչ՝ Ներսէս

157բ *Զմեղաւք մեռեալ ոգիս զ*Ներսէս *սպասաւոր բանի յիշեցէք ի յոյսն կենդանի, ո՞վ սուրբ ընթերցաւղք և գաղափարաւղք։*

762

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

ИВАН. С—36

Գրիչ՝ Նեկեղոս

... *Ողորմեա մեղուցեալ* Նեկեղոս *գծողիս, և ծնողացն իմ* Աղովմ *քահանային, և* Գուլբահրին, *և կնոջ իմ* Նուբարի, *և որդոցն իմ զտէր* Յովհաննեսին, *որ թուղթս լոկեց, և զկինն իւր զ*Գուլաղին, *և զորդիքն իւր* ... *և պապուն իմ* Ազատին, *և* [*քեռն իմ*] Գուլբաղշին, *կարդացողաց և լսողաց։*

763

ՄԱՇՏՈՑ

Երևան 3509

Գրիչ՝ Նիկողոս

199բ /// *գրեցաւ... ձեռամբ սու*[*տանուն գրչ*]*ի* Նիկողոս *իրեց*[*ու* /// *ի գիւղն, որ կոչ*]*ի* /// *ի* Սառուղայ *ան*[*ո՞ւն, ընդ հովան*]*եաւ սուրբ եկեղեցոյս* /// *և սուրբ Լուսաւորչ*[*իս* /// *անկեալ աղաչեմ* [*ո՞վ դասք*]. *լուսերամից, որ հանդիպիք սուրբ գրենս, յիշեսջիք ի սուրբ և ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր* [*ինձ*], *և զծնաւղքս իմ՝ զհայրն իմ զտէր* Ղուկասն, *և զմայրն իմ* զԽաթուն, *և զուսուցիչն իմ* ///։

---

* *Վարդանի և Դիլշատի որդի Յոհաննէս գրչից հայտնի է Մատենադարանի № 8933 ավետարանը՝ գրված 1437 թ.՝ Խիզանի ս. Գամաղիէլի վանքում, և մի Ճաշոց՝ ընդօրինակած նույն վանքում 1442 թ. (տե՛ս ԺԵ դարի հիշատակարաններ, մաս Ա, էջ 479 և 538)։*

764

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 7650

Ստացող՝ Շահինշայ

3 ա Զվերջին ստացօղ սուրբ Աւետարանիս զպարոն Շահինշան, և զծնօղսըն իւր, և զեղբայրն իւր զպարոն Թագվորշան՝ զփոխեցեալքն ի Քրիստոս յիշեսջիք ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր, սուրբ սրտիւ ողորմութիւն խնդրելով ի Քրիստոսէ։ Արդ, դարձեալ յիշեսջիք զվերոգրեալ պարոն Շահինշայիս որդիքն պարոն Ոլուպէկին, և զպարոն Տուկալպէկն, և զպարոն Նիկօլայոսն, և զմայրն սոցայ զՋումլայ-խաթուն զփոխեցեալն առ Քրիստոս, և զքոյրն զՍովինչ-Մելիքն, և զամենայն արեան մերձաւորսն։

Արդ, ստացաւ զսուրբ Աւետարանս պարոն Շահինշան ի հալալ արդեանց իւրոց, և ետ զսայ սուրբ Աստուածածնին յիշատակ անջնջելի և աղատապէս. և ոչ ոք իշխեսցէ սմայ՝ յորդոց կամ ազգականաց պարոն Շահինշային ծախել, կամ գրաւել, կամ հանել ի սուրբ եկեղեցւոյս, այլ պահել զսուրբ Աւետարանս յիշատակ և պարծանք կենդանեաց և հանգուցելոցն ի Քրիստոս, որ է աւրհնեալ յաւիտեանս, ամէն*։

765

ՎԱՐՔ ՀԱՐԱՆՑ

Վիեննա 128, Յ. Տաշեան, Ցուցակ, էջ 415—416

Գրիչ՝ Պետրոս

ա

4ր Տէր Յիսուս... ողորմեայ Կարապետ քահանայի, և մեղապարտ գրչի, և [ս]տաց[ող]ի ոգեշահ գրոցս Պետրոսի, և տէր Աւագի, և Յոհաննիսի. և միւս այլ Յոհաննիսի քահանայի, և ծնաւղաց իմոց, և եղբարց, և քուերց, և երից կանաց, որ տարաժամ մահուամբ փոխեցան ի Քրիստոս**։

բ

5ր Եւ ես՝ բազմամեղ գրիչս Պետրոս անարժան ծառայ ձեր յերես անկեալ աղաչեմ զաստուածասէր կարդացողսդ յիշել սրտի մտաւք զիս, և զկենակիցն իմ, և զծնաւղսն իմ, և զեղբայրս, ևս առաւել զվարպետն իմ զՆերսէս կրաւնաւոր...

---

* Հիշատակարանն ամենայն հավանականությամբ գրված պետք է լինի ԺՍ. դարի կեսերին, որովհետև ստացող պարոն Շահինշահի թոռ Սատար-խաթունը՝ ՋԾԲ. (1503) թվականին Ավետարանը «վերստին ետ նորոգել» «ձեռամբ Թադէոս վարպետին Եզնկացոյն»:

Թերևս հնարավոր է հավանական ենթադրություն անել հիշատակարանի գրության վայրի մասին։ Ձեռագիրը ընդօրինակվել է 1329 թ. Գրիգոր երեցի ձեռքով և ծաղկվել է նշանավոր Ավագ նկարչի կողմից։ Ստացողն է ոմն Ասլան, որ նվիրում է «ի ձեռն Սարգիս Քորիսկոպոսի... Օրտուբազարի մեծի եկեղեցւոյս սրբոյ Սարգ[ս]ի զօրավարին» (էջ 353բ)։ Օրդուբազար էր կոչվում իլղանների մայրաքաղաք Սուլթանիան, ուստի կարելի է ենթադրել, որ պարոն Շահինշահը նույնպես Սուլթանիայի կամ թերևս Թավրիզի բնակիչ է եղել։

** Այս և մյուս բոլոր հիշատակագրությունների վերջում հետագա ստացող Բաղդասարի անունից կցված է տեղեկություն. «և վերջին ստացողիս Բաղդասարիս և ծնողաց իւրոյ»։

34—271

Գ

81ա *Տէր աստուած... ողորմեա ստացողի սորա* Պետրոսի, *և տէր* Աւագի. *և* Յոհանիսի, *և միւս այլ* Յոհանիսի Աստուածշինոյ, *որ է մեր եղբայր*. *և* Կարապետ *քահանայի, և* Մելքիսեդեկի, *և* Անդրիասի, *և այլ համաւրէն նախնեացն մերոց...*

Դ

46ա *Տէր Աստուած... ողորմեա գծողի և ստացողի սուրբ գրոցս* Պետրոսի. *և* Կարապետի *քահանայի, և վարպետին մերոյ* Ներսիսի. *և ծնողաց իւրոց, և եղբարց, և* Դշխուին. *և* Մելքիսեդեկին, *և ծնօղաց իւրոց...*

766

ԱԻԵՏԱՐԱՆ

Երևան 2815

Ստացող՝ Ջանբուղաւ

245բ *///*...զոր և տեսեալ զսորայսն անճառ փրկագործութեան խորհուրդ բարեմիտ և երկիւղած աստուծոյ* Ջան[բ՟]ուղէն *և* Մոմեղենս, *ստացաւ ըզ ///** և զաւակ[աց իմ]ոց* Մումեղինին, [Աւե]տիսին, Շաբուդաղին. *պարոն* Սարգըսին, Տէրտէրին, Միրիշանին, Անդրոնիկին, Անէշէլին *և* Ջուհարին, Կարապետին, Դուլբա[ղին///

767

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

Երևան 3140

Գրիչ՝ Սաղաթել

214ա ԶՈհաննես *կաթողիկոս՝ և որդի պարոն* Մահրապին *և թոռն մեծին պարոն* Ջալալին *յիշեցէք ի Քրիստոս։ Ընդ նմին և ղանարժան գծողս ըզմեղապարտ արեղա* Սաղաթիելս *յիշեսջիք ի տէր ...*

768

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԱԻԵՏԱՐԱՆԻՆ ՄԱՏԹԷՈՍԻ ԳՐԻԳՈՐԻ ՏԱԹԵՒԱՑՒՈՅ

Երևան 1304

Գրիչ՝ Սարգիս

Զբազմամեղ անձն զՍարգի[ս] *պիտականուն յիշել մաղթեմ սիրողացդ բանի, ամէն։*

---

* *Հիշատակարանի պատմական բաժնի տողերի մեծ մասը խունացել, ջնջվել ու դարձել են անընթեռնելի։*

** *13 տող անընթեռնելի է։*

174բ *Արդ, գրեցաւ չորրորդ հատորի գրոցս Քաղուածոյս Աւետարանի ընդ հովանեաւ մաւրս լուսոյ Սիոնի և սուրբ Նշանիս տնրունականի, դի բժիշկ են օձահարի, ով որ զմեզ յիշման առնէ արժանի՝ սոքա լինին նոցա պահապան յաժմուս և յապագայի…*

769

ԱԻԵՏԱՐԱՆ

Երևան 4420

Գրիչ՝ Սարգիս

ա

85ա *Զմեղապարտ գծողս զՍարգիս աղաչեմ յիշել ի տէր և դուք յիշեալ լի-ջիք, ամէն։ Երկնաւոր արքայ և տէր յաւիտենից… ողորմեա Թումա քահանային, և հաւրն իւրոյ Մարտիրոսին, և իւր մերձաւորացն, և գրէ զանուն նոցա ի գիրն կենաց։*

Բ

143ա *Զտառապեալ անձն գերոյս,*
Որ դէմ ելայ արաբացոյս,
ԶՍարգիս՝ տկար ի մէջ մարմնոյս,
Եւ շարաւով լցեալ հոգոյս,
Եւ ի ատեացս ելանելոյս՝
Ինձ զերծանել ի մեծ պատժոյս։

770

ԳԱՆՁԱՐԱՆ

Երևան 6366

Գրիչ՝ Սարգիս

ա

6ր *ԶՍարգիս աղաչեմ յիշել ի տէր և աստուած ղձեղ յիշէ, ամէն.*

Բ

61ա *Թողութիւն արէք, ես եմ ղալատ, ուրինակ չունէի. զինչ որ ճարեցի այս չափս էր՝ ծրեցի, բայց դու ի տեղն հրամէ։*

Գ

62բ *Գրիտ պակասութիւնդ շատ է, բայց դուք թողութիւն արէք, ծեր եմ և ձեռս ի դողման ու աչօք բնաւ չեմ տեսնուլ, այնոր համար գիրդ ձաղուձու է, մերն այդ չափդ է, աստուած լաւ գիտէ։*

771

ՃԱՌԸՆՏԻՐ

Յ. Քոսեան, Յուցակ Արձնեան վարժարանի, 43,
ՀԱ, 1962, էջ 180—181

Գրիչ՝ Սարգիս

200ա Յայսմ մեծի տաւնիս զստացող մատենիս զտէր Մխիթար՝ զառաջնորդ մեծ մենաստանիս, յիշեսջիք առհասարակ, զի տէր տաւնիս ողորմեսցի յիւրում գալստեանն։

Տէր Յիսուս, որ համբարձար առ հայր, յիշեա զստացող գրոցս զտէր Մխիթար, և զանարժան Սարգիս սուտ գրիչ։

Ճառիս աւրինակս յոյժ անպէտ է և սխալ։

772

ՍԱՂՄՈՍԱՐԱՆ, ԱՂՕԹԱԳԻՐՔ, ՏԱՂԵՐ

Copenhagen Bibliotheque Cod. arm. add. 2.

Գրիչ և ծաղկող՝ Սարգիս

Ո՜վ սուրբ ընթերցողք յիշեսջիք զաղքատն ի բարեաց և զփարթամս ի չարեաց զՍարգիս գծաւղս և ծաղկօղս, և զաշակերտն իմ Էսային, և զմայրըն իւր զապաշխարօղն, որ զԹուխտս կոչեց, և յիշեցեալք լիցիք ի Քրիստոսէ, ամէն, եղիցի։

773

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՊԱՐԱՊՄԱՆՑ ԳՐՈՑ ԿԻՒՐՂԻ ԵՒ ԱՅԼ
ԳՐՈՒԹԻՒՆՔ ԳՐԻԳՈՐԻ ՏԱԹԵՒԱՑՒՈՅ

Երևան 1410

Ստացող՝ Սիմէոն

119բ Զստացող սորա զՍիմէոն վարդապետ և զեղբայրն իւր զԴեղիկ սուրբ միայնակեաց, ծնողօք իւրեանց հանդերձ յիշեցէք ի տէր, ո՛վ ընթերցողք...

774

ՔԱՐՈԶԳԻՐՔ

Երևան 2153

Գրիչ՝ Սիմէոն

ա

132ա Ո՜վ ուսումնասէր մանկունք, յորժամ ուսանիք կամ աւրինակէք՝ զսակաւ գրող սորա՝ զՍիմէոն անուանեալ վարդապետս յիշեցէք ի տէր...

Բ

143բ Քրիստոս աստուած քաղցր և բարի,
Մ՛առներ նման զիս չար ծառի,
Որ ոչ բերէ պտուղ բարի,
Եւ զքանքար շահեկանի,
Այլ արժանի արայ վերջին
Ընդ մշակացն և վարձկանին։

Գ

128բ Ո՛վ սուրբ վարդապետք և աշակերտեալ մանկունք սուրբ Սիովնի, Յովաննէս վարդապետ, որ մականուն Բրկուշենց կոչի, աստուած-ողորմի ասացէք նորին։

Դ

Բ. մասի դրիչ՝ Դաւիթ

195ա Զմեղաւք լցեալ Դաւիթ անուամբ էրէցս, և զիմ ծնողքս, և զիմ քեռիքս, և զիմ մաւրքուրս յիշեցէք միով աստուած-ողորմիւ և աստուած զձեզ յիշէ։

292բ Ար[դ, որ]ք ուգտեալ ի սմանէ շահեսջիք՝ յիշատակեսջեք առաջի զենլոյ /// և զրաբունապետն Գրիգոր, որ զաւրինակն շնորհեաց և զամբարեալ իմաստութիւն մտաց իւրոյ քաղցրութեամբ և հեզաւրէն արբուցանէ սպասաւորացն բանի, զոր տացէ նմա աստուած զտրիտուր* փոխարինին նաև ըզԳէորգ վանական քահանայ, որ զօրինակն վդն. (վարդապե՛տն) երետ։

Յիշեսջիք և զկուսակրաւն քահանայն Հայրապետ, որ աւգնական եղև մեզ ի Թղթիս կոկելն։ Այլ և զհամաւրէն համշիրակ եղբարքս, որք կան յ[ը]նթերցումն աստուածաչէն տառից և իմաստութեան, առ ոտս պատուական հանճարայեղց րաբունապետիս Գրիգորի, և աւգնական եղեն մեզ ի յուղղելն զսա, եւ զտառապեալ անձն իմ մեղսանէրկ՝ զնախասացեալ գրողս, և զծնօղն իմ աղաչեմ յիշել, և զամենեսեան, որ աւգնական եղեն մեզ ի գրելն սորա, նաև զառաջին իմաստասէր վարդապետս, որ բազում աշխատեցան ի սա։ Արդ, գրեցաւ սա ընդ հովանեաւ մօրս լուսոյ Աստուածածնիս, որ կոչի Աւագ անապատ, և սքանչելագործ սուրբ Նշանիս։

775

ՇԱՐԱԿՆՈՑ

Երևան 4299

Գրիչ՝ Ստեփաննոս

220բ Ո՛վ դասք լուսերամից և կաճառք աստեղափայլ սուրբ հանդիսից. որք նստիք յակճիռս երախանս մանգունք սուրբ Սիովնի մաւրրն լուսոյ՝

---

* «Զտրիտուր» բառը բռնում է տողի վերջին մասը, նրա տակ հաջորդ տողի վրա գտնվում է «երետ» բառը։ Դրանց արանքում (տողամիջում) գրված է «իւր հոգոյն», որի ճիշտ տեղը դժվարանում ենք որոշել։

զգծողս սորայ յիշման արժանի արարէք՝ զՍտեփանոս անուն, ընդ նըմին և զուսուցիչըն մեր զՆերսէս վարդապետն հանդերձ ծնօղօքն, և դուք յիշեալ լիջիք առ աստուած, ամէն*։

776
ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 8164

Գրիչ՝ Ստեփաննոս
վայր՝ Սուրխաթ

273ա ...Բայց գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի մայրաքաղաքիս, որ կոչի Սուրխաթ, հռչակաւոր վանքս, ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնիս, որ կոչի Քեմեակ, յառաջնորդութիւնն սուրբ հայրն մերոյ խոտէձարակ Անտոնիս վարդապետին։ Արդ, գրեցաւ [ձեռամբ] մեղապարտ և սուտանուն կրաւնաւորիս Ստեփաննոսի:

777
ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԵՐԿՈՏԱՍԱՆ ՄԱՐԳԱՐԷԻՑՆ ՆԵՐՍԻՍԻ ԼԱՄԲՐՈՆԱՑՒՈՅ

Երևան 1269

Գրիչ՝ Ստեփանոս Սեւագլխեց

210բ Զստացող աստուածային մատենիս՝ զսրբամաքուր քահանայն զԿարապետն, և զծնօղս նորին, և զզաւակս նորին, և զամենայն արեան մերձակայս նորին. ընդ նմին և զեղկելի գրիչս զՍտեփանոս մականուն Սեւագլխենց, և զիմսն ամենայն յիշեսջիք առաջի ատենին Քրիստոսի, որ է աւրհնեալ յաւիտ[եանս]։

778
ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ ԻՄԱՍՏԱՍԻՐԱԿԱՆ ԳՐՈՑ

Երևան 1766

Գրիչ՝ Ստեփանոս
վայր՝ Ավագ վանք

292բ ...Արդ. ես՝ մեղաւոր հողս, փծուն գրիչս Ստեփա[նոս], առ ոտս ձեր անկեալ աղաչեմ որք հանդիպիք սմա՝ թողութիւն արարէք ինձ վասն սղալանացս, որ ի սմա, զի այս չափ էր կար մեր։ Բայց գրեցի զսա յիշատակ ինձ, և ծնողաց իմոց, և ամենայն //զարմից՝ ի լաւ և յընտիր աւրինակէ։

* Ձեռագրի մեջ կան բազմաթիվ հետաքրքիր ըստ բովանդակության և արժեքավոր իրենց արվեստով լուսանցազարդեր։ Հատկապես ուշագրավ են Դավիթ մարգարեն տավիղ նվագելիս (էջ 38բ), Հովհան Կարապետի կտրված գլուխը սկուտեղի վրա բռնած Սալոմեն պարելիս՝ վարձակի քնարոշ հագուստով (էջ 179բ) և ուրիշներ։

779

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 5601

Նկարող՝ Ստեփանոս
վայր՝ Խորանաշատ

ա

137ր *Նկարող* Ստեփանոս *եպիսկոպոս յիշեցէք ի Քրիստոս։*

բ

307ր *...Աւարտեցաւ ... ի սուրբ և ի գերահռչակ ուխտս* Խորանաշատայ, *ընդ հովանեաւ սուրբ Աստուածածնիս։*

780

ՔԱՐՈԶԳԻՐՔ ԳՐԻԳՈՐԻ ՏԱԹԵՒԱՑՒՈՅ

Երևան 7545

Գրիչ՝ Ստեփանոս

ա

70ր *Արդ, յերես անգեալ աղաչեմ զամենեսեան՝ զկարդացողքդ և լսողք, որք հանդիպիք սմա յիշեցէք յաղօթս ձեր զստացողք սուրբ գրոյս՝ զպատուական քահանայքն* զՆերսէս *և* զԱւետիս. *և զամենայն արեան մերձաւորս իւրեանց, և զիս զանարժան զպիտակս ի գործոց բարեաց՝ զծող սուրբ գրոյս* Ստեփանոս *արժանի արարէք, յիշելո, և զիմ ծնօղսն և զամենայն երախտաւորս մեր։ Եւ առաւել* զՆերսէս *վարդապետն, և* Ստեփանոս *եպիսկոպոսն, շատ երախտիք ունին հոգևոր և մարմնաւոր՝ հատուցէ նոցա աստուած ըստ իւրեանց վաստակոցն, եւ ձեզ յիշողացդ ողորմեսցի ողորմածն աստուած, ամէն, ամէն։*

բ

71ր *[Աղաչ]եմ զձեզ անմեղագիր լերուք ինձ՝ անվարժ անիմաստ գրչի, զի սունս մու[թ /// թո՞ւղթս վա՞տ] նշաւած և անձեռնտու, և ես ան///լաւիտեան, ամէն։*

գ

77ա *Տէր Յիսուս, բարէխաւսութեամբ սուրբ հայրապետին Իգնատիոսի ողորմութիւն և թողութիւն շնորհեայ ստացողի գրոցս* Յովաննէսի *կրաւնաւորի և ծնաւղաց իւրոց, և եղբարցն* Եզեկիէլի *և* Սիոնի. *և որդւոց սորին* Ծերունի *և* Սիմէոնի, *ի վայելումն անձանց իւրեանց և փոխեցելոյն ի Քրիստոս* Յակով*[բ] կրաւնաւոր[ի], և* Յովաննէս *գրչի, և մեր ծնաւղացն, և քեզ փառք յաւիտեանս, ամէն։ Եւ* Թումայիս, *որ սակաւ մի թուղթ կոկեց։*

դ

113ր *Եղբարք յայսմ վայրի տրտում է անձն իմ։*

ե

161բ Քրիստոս՝ որդի աստուծոյ, որ ողորմեցար Նինուէացոցն՝ ողորմեա ամենայն հաւատացելոց քրիստոնէից, եւ առաւել ստացողաց գրոցս Յովանէս կրաւնաւորին, և Յակոբայ, որ առ աստուած փոխեցաւ, և Եզեկիէլի և Սիոնի պատուական քահանայից, և ծնաւղաց նոցին Հայրապետ քահանայ և Յուսթինայի. և ինձ մեղաւոր գրչի Ստեփանոսի. և իմ ծնաւղացն Գրիգոր քահանայի, որ առ աստուած փոխեցաւ. և կարդացողաց և լսողաց, և քեզ փառք։

զ

171ա ...Եւ ինձ մեղաւոր Ստեփանոս գրչի, և իմ ծնաւղացն՝ Գրիգոր քահանայի, որ առ աստուած փոխեցաւ, և Խութլու-Մելէքի, և ամենայն ազգականացն, և կարդացողաց և լսաւղաց, և քեզ փառք յաւիտեանս, ամէն։

781

ՅԱՅՍՄԱՒՈՒՐՔ

Երևան 3762

Գրիչ՝ Ստեփանոս

478 Տէր աստուած, ողորմեա ստացաւղի գրոցս Սարգիս վարդապետին. և ծնօղաց նորին, և եղկելի դրչի Ստեփանոսի, և կարդացողաց և լսաւղաց. ամէն*։

782

ՃԱՌԸՆՏԻՐ—ՏՕՆԱԿԱՆ

Վիեննա 1—2, Յ. Տաշեան, Ցուցակ, էջ 7 և 14

Գրիչ՝ Ստեփանոս

ա

14ա Քրիստոս աստուած քո սուրբ ծնընդեամբդ ողորմեա հոգւոց և մարմնոց տէր Աւագին եւ մանկտաւագ Մերչերին**, տիկին Մինասբերին. և քահանայուհի Մամայխաթունին, կարդացողին և հաւատով լսողաց. ամէն։

բ

131ա Քրիստոս աստուած գթայ ի հոգի Մերչէր մանկտաւագին և Մինասբերին, և երկայն ժամանակաւք պահպանեա զգեռաբոյս ղաւակն իւր ղտէր Աւ|ագ քահանայ և զերիցակինն զՄամախաթունն։

գ

139բ Քրիստոս... ողորմեա Մինասբերին, զի դեռ երեք աւր է, որ փոխեալ է ի Քրիստոս...

դ

Ձր Բարեխաւսութեամբ Ղազարու՝ բարեկամին քո, Քրիստոս աստուած ողորմեա տէր Աւագին, և ծնողաց իւրոց Մերչերին և Մինասբերին, և երկ-

* Նման հիշատակագրություններ կան ձեռագրի համարյա բոլոր հատվածներից հետո։
** Տպված է «Մերձերին», ուղղում ենք մյուս հիշատակագրությունների համաձայն։

ցակնոջն Մամախաթունին, և զաւակաց իւրոց Քարիմին և Նեֆէմատին. ընթերցողին և հաւատով լսողաց*։

788

ԸՆԴԴԷՄ ԵՐԿԱԲՆԱԿԱՑ

Երեւան 3679

Գրիչ՝Ստեփանոս

49r Բարեխաւսութեամբ սրբոյն Գրիգորի Հայաստանեայց սուրբ Լուսաւորչի ողորմեսցի Քրիստոս աստուած Մէլքէսէթ կրօնաւորին, և ծնաւղաց նորին, և ինձ՝ մեղապարտ գրչի Ստեփանոսի։

Այլ է Կարապետի՝ սրբագրողի սորին և կարդացողին**։

784

ՄԱՇՏՈՑ

Երեւան 9454

Գրիչ՝ Ստեփանոս

109r ԶՍտեփանոս գծողիս աստուած ողորմի ասէք, և աստուած ձեզ ողորմի, ամէն։

Մեղայ աստուծոյ Ռ. (1000) բերան։

785

ՀԱՐՑՄԱՆՑ ԳԻՐՔ ԳՐԻԳՈՐԻ ՏԱԹԵՒԱՑՒՈՅ

Երեւան 833

Գրիչ՝ Ստեփանոս

Ա

39ա Որք աստուածային խորոցն հետազօտող և պատմիչ են լեալ նորա ամենայն աշխարհի հեշտութեանց և մարմնական զբաղմանց բարով մնալ ասացին եւ նաւարկեալ ընդ համատարած ծովու ծփանաց դիզադէզ յեղեղուկ փրփրացեալ երփն երփն զերանկս շուրջրջեն, ըստ սաստկութեան ալեացն զմիմեանց զկնի կարգեալ տողեսցին յաւաղածիր սահմանս բարձրացելոցն, ընդդէմ հասեալ ի ցամաքակէտն ծիծաղեսցին, իբր թէ գտեալ զինքն նոր կրկին կենդանի, եւ զինչսն շահիւք բազմացեալ և ուրախարար խնդութեամբ լցեալ։ Եւ այլ ոմանք յաղագս դուտի ականց պատուականաց ականաղանից մերկանան և քող արկանեն զերեսաւք և ձէթ բշտով ի ձեռս ունելով իջանեն յատակս անդընդայատակ ծովուն եւ ի խոռոչս խաւարային ձորոցն խորխոչելովն ահափետ արարեալ զօր մահուն դուշակեալ։ Զի թէպէտ զինքեանս ի շարժմանս տեսանիցեն ի վերայ սաստնելոցն սարսափելոցն, սակայն գգիւտ պատուական ջոհարին և զանգին ականցն՝ զստրղեհոնն և զկարիեհանն, զմրուխտն, զթափանցն, որ

* Վերջին հիշատակագրությունը ձեռագրի երկրորդ մասից է, որ կազմված լինելով առանձին՝ կրում է այլ (№ 2) համար։

** Այս վերջին տողը գրել է ինքը՝ սրբագրող Կարապետը։

դեղ է առողջութեանն, զտպազիոնն, յասպիսն, սուտակն, յակինդն, ոսկեակն, եղուկն, զոճազն, բիւրեղն, որ է շօշրահն, և դահանն, լաւ համարելով զմահ անձանցն, քան թէ ունայն ձեռօք զվատացն ժառանկելով զանուն։

Այսպէս և զԵսայի վարդապետն* ցանկացեալ այսմ անհաս իմաստից և եա գրել յիշատակ իւր և ամենայն արեան մերձօորաց իւրոց։

Եւ դուք մանկունք սուրբ եկեղեցոյ յորժամ ընթեռնուք կամ օրինակէք լի սրտիւ ասացէք աստուած-ողորմի զԵսայի վարդապետին և զծնօղացն իւր պարոն Մկրտչին և Մլքէ-խաթունին, և եղբարցն՝ Աբրահամին և Սարգսին, և քվերն Սաղդաթին:

[Ե]ւ աստուած շօգնէ պէմրւաթին։

Բ

...Եւ դուք մանկունք սուրբ եկեղեցոյ, որք հանդիպիք կարդալով կամ օրինակելով յիշեսջիք ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր զԵսայի վարդապետն, և զամենայն արեան մերձաւորսն իւր՝ զհայրն զպարոն Մկրտիչն, և զմայրն զՄլքէ-Խաթուն, և զեղբայրքն զԱբրահամն և զՍարգիսն, և զքոյրն
62ա զՍաղտա//թ-Խաթունն, և զամենայն արեանառիւս ինո։ Ընդ նմին զփանաքի գրիչ զՍտեփանոս և զմեր ծնօղսն, և լի սրտիւ ասացէք զաստուած-ողորմի և աստուած յիշողացդ ողորմեսցի յիւր միւսանգամ գալուստն. ամէն։

Գ

297բ Աղաչեմ անմեղադիր լերուք, զի այս էր կար մեր, վասն դառնացեալ ժամանակիս և փութով գրեցյ։

Եւ անխափան ասա զաւէր-ողորմին
Ստեփաննոսի մեղապարտին,
Միթէ խղճա տէրն ամէնին,
Թողու զկամայն և զակամին։

786
ԳԱՆՁԱՐԱՆ
Երևան 427

Գրիչ՝ Ստեփանոս

ա

31բ— Ո՛վ եղբայր, ուսումնասէրքս երեք էն**, զեղանակ գանձիս յերիս փոխիլ
32ա և զստացող սուրբ գրոցս զԳրիգոր կրօնաւորն յիշեցէք, և զՍտեփանոս անարժանս դծող սորա։

* Ձեռագրի հետագա ստացողներից Մինաս եպիսկոպոսը, և՛ այստեղ և՛ մյուս հիշատակագրությունների մեջ (բացի 61բ էջի հիշատակագրությունից) խնամքով քերել է ստացող Եսայի վարդապետի անունը, տեղը լրացնելով իր, իսկ որոշ տեղերում նաև ամն Թումա վարդապետի անուններով։

** Այսինքն ընդօրինակվող գանձը պատկանում է երեքի՝ Բարդուղիմէոս, Յուդա և Թադէոս առաքյալներին։

Բ

90բ— ...Զանպիտան գրիչս՝ զՍտեփանոս յիշեա և զԳրիգոր քահանայն՝
91ա ստացւող այս սուրբ վարդափիթիթ մատենիս՝ հանդերձ ծնօղաւք յիշեցէք
ի տէր*։

Գ

Գլխագիր հանող

154բ Զմեղայպարտ գլխագիր հանողս յիշեցէք ի Քրիստոս**։

787

ՍԱՂՄՈՍԱՐԱՆ

Երևան 3412

Հետ. ստացող՝ Ստեփանոս

298ա Ես Ստեփանոս վարդապետս յուսով դիմեցի ի սուրբ քաղաքն Երուսաղէմ երկրպագութիւնն ս[ուրբ] տնաւրինակւանացն Քրիստոսի աստուծոյ մերոյ, և ստացայ զսուրբ Սաղմոսարանս ի հալալ արդեանց իմոց յիշատակ [հո]գւոյ իմոյ, որք աւգտիք ուսմամբ կամ աւրինակելով յաղաւթս յի[շեցէք]։

788

ՇԱՐԱԿՆՈՑ

Զմմառ 69, Մ. Քէշիշյան, Ցուցակ, էջ 110

Գրիչ՝ Վարդան

Ո՜վ դասք լուսերամից, յորժամ հանդիպիք սմա կարդալով կամ օրհնակելով զմեղաւոր Վարդան գրիչս յիշեցէք և թողութիւն մեղաց խնդրեցէք, և դուք յիշեալ լիջիք ի Քրիստոսէ։

789

ՄԱՇՏՈՑ

Երևան 6918

Գրիչ՝ Վարդան

Տէր և ստեղծող ամենայնի
Լե՛ր պահապան քում ծառայի՝
Վարդանի յոյժ պղերգի,
Որ հասանի յաւարտ գրի։

* Համանման բովանդակությամբ լուսանցագրություններ կան համարյա բոլոր գանձերի տորին լուսանցքներում։ Նրանցում գրիչը հաճախ խրատներ է տալիս երգողներին («եղանակողներին») տվյալ գանձի կամ տաղի լավ կատարման մասին։ Այսպես, օրինակ, 41ա էջի ստորին լուսանցքում կարդում ենք. «Զձայնդ քիստակէ, որ զմեղէզո եղանակս յղորդ բերէ, լօ (այսինքն լաւ) ասա»։

** «Գլխագիր հանել» տվյալ դեպքում նշանակում է գրչի կողմից չգրված պարբերությանց սկզբնատառերի գրությունը։ Այդ սկզբնատառերը գրված են կարմիր թանաքով և բոլոր-և երկաթագիր տառերով։

790

ՈՍԿԵՓՈՐԻԿ

Վենետիկ 249 (646), Բ. Սարգիսեան, Ցուցակ, Բ, էջ 702

Գրիչ՝ Վարդան
վայր՝ Լեհաստան

99բ ...Աստանիւր անկեալ աւարտեցաւ Ոսկեփորիկս, յերկիրն Իլալովայ, ի գիւղն՝ ի Քարձին, որ կոչի Լալատարայ: Արդ անկեալ աղաչեմ, ո՜վ եղբարք, ղամենեսեան որք հանդիպիք սմայ տեսանելով, կամ աւրինակելով, կամ կարդալով՝ յիշեցէք ի մաքրափայլ ի յաղաւթս ձեր՝ զմեղայպարտ գրիչս սուտանուն Վարդեգոյն սակաւարգս, և զուսուցիչս իմ՝ Հայրն իմ ղտէր Յովակիմն, և աստուած-ողորմի կենդանի հոգ[ոյն] ասէք։

791

ՅԱՅՍՄԱՒՈՒՐՔ

Երևան 3763

Գրիչ՝ Վրթանէս

ա

97 ...Որոց աղաւթիւք ողորմի Քրիստոս աստուած ստացաւղի գրոցս Գրիգոր աբեղաի և ծնաւղաց նորին Կարապետին, Մինաին և Վրթանէս գրչի։

բ

124 ...Ողորմի Քրիստոս աստուած ստացողի գրոցս Գրիգոր աբեղային, և ծնաւղաց նորին, և Մարտիրոս միայնակեցին, և Ասիլին, և Գալուստ մահդասին, և ծնաւղաց նոցին, ամէն։

գ

297 ...Որ և բարեխաւս լիցի ստացաւղի գրոցս Գրիգոր բարեմիտ կրաւնաւորի, և ծնաւղաց նորին, նաև վարդապետին իմոյ Խաչատուր քահանային և մերոցն, ամէն։

դ

1277 Յայս տեղս հասաք, ահի ձայն լսեցաք և խոշորեցուցաք զգիրս։

792

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 10116

Ստացող՝ Փոխան

17բ Եւ ոսկեփետուր մեղուք // ման[կունք] սուրբ եկեղեցոյ, յիշեցէք ի Քրիստոս ղեղբայրթոռն զՍտեփանոս քահանային՝ զՓոխան, որ Աւետարանս այս ի գերութիւն անկաւ և սա ի հետ գնաց և թափեաց և եբեր և կըրկին նորոգել երետ՝ եւ եդի ի դուռն տաճարի սրբոյն Ստեփաննոսի։ Աղաչեմ զձեզ, ո՜վ սուրբ քահանայք և աստուածասէր ժողովուրդք, աստուած-

ողորմի ասացէք Փոխանին, և ծնօղաց նորին՝ Կիրակոսին և Ըռուզին, և քուերն Սուլտանին, և որդոցն Կիրակոսին, Նուրհաւ.ին, և Գրիգորին: Այլ և փեսային իւրոյ Շիրինին, և ծնօղաց նորին Ստեփանոսին և Հռիփսիմին, և եղբաւրն Յոհանիսին, և որդոցն Ստեփանոսին, Կիրակոսին և Ջոհարին. և ամենայն երախտաւորաց սուրբ Աւետարանիս աստուած-ողորմի ասացէք, և աստուած ձեզ ողորմեսցի յահեղ աւուրն դատաստանի, ամէն։

793

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԿԱԹՈՒՂԻԿԷԻՑ ԹՂԹՈՑ ՍԱՐԳՍԻ ՇՆՈՐՀԱԼՒՈՅ

Երևան 4673

ա

378ա Ո՜վ հարք և եղբարք, յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղօթս ձեր զվերջին ստացող սուրբ գրոցս զխոջայ Սաղաղէն, և զծնօղսն իւր զՅովանէս, և զմայրն իւր զՂան-Խաթունն, և զեղբայրն իւր զԹուման-բէկն, և զմեծ պապն զՂնձելէնց Կարապետն, և զԴուհար-Մէլիքն, և կենակից Սաղաղին, զՄէլէք-Խաթունն, և զկենակից Թուման-բէկ[ի] զԱսլի-Փաշէն. և զքոյր Սաղաղին և զՋանփաշէն, և զայլ ամենայն սիեան մերձաւորքն՝ զկենդանիքն և զհանգուցեալսն, և լի բերանով աստուած-ողորմի ասացէք, որ ստացաւ զգերեալ գիրքս ի հալալ արդեանց իւրոց, և եդ ի դուռն սուրբ Առաքելոցս, որոյ Քրիստոս աստուած զերկնից արքայութիւնն սոցա պարգևէ, և ձեզ կարդացողացդ և լսողացդ ողորմեսցի Քրիստոս աստուած, և նմա փառք յաւիտեանս, ամէն։

378բ Դարձեալ յիշեցէք ի սուրբ յաղօթս ձեր զվերոյիշեալս զվերջին ստացող սուրբ գրոցս զխոջայ Սաղաղէն, [և զորդին զՄիրաքն]*, որ զարդարեաց զգուռն սուրբ Առաքելոցս, և եդ ի դուռն սորա զՍարգիս գիրքս, և գեղեցիկ շուրջառ, պատուական ծածկոյթ բեմբին, որոյ Քրիստոս աստուած զերկնից արքայութիւն սմա պարգևէ, ամէն։

Դարձեալ յիշեցէք ի սուրբ յաղօթս ձեր զԱւետիս քահանայն և զԿարապետ քահանայն, որ աշխատեցան ի պատճառս գրոցս երթալով և գալով և զսուրբ գիրքս բերելով ի դուռն սուրբ Առաքելոցս, ի վայելումն տէր Ստեփանոսին, որ սպասաւոր է սուրբ եկեղեցոյս և սա յաջողաց զայս բարի բանս, որոյ Քրիստոս աստուած զերկնից արքայութիւնն սոցա պարգևէ, ամէն**։

Բ

378բ Դարձեալ աղաչեմ զձեզ, ո՜վ սուրբ մանկունք եկեղեցոյ, յիշեցէք ի մաքրափայլ աղօթս ձեր զխօճա Մէլիքզատէն, և զեղբայրն իւր զԿարապետն, և զորդին իւր զխօճա Էմնատինն, և զեղբաւրորդին զՊարոնշէն, և զխօճայ Ասլանն, որ ազատեցին սուրբ գիրքս ի յանաւրինաց, որոյ տէր աստուած հատուցէ փոխարէն զերկնից արքայութիւնն և նմա փառք յաւիտեանս։

* Միրաքի հիշատակությունը այլ ձեռագրով է։
** Ըստ հնագրական տվյալների հիշատակարանը գրված պետք է լինի ԺԵ դարի սկզբին։

Դարձեալ յիշեցէք ի սուրբ և մաքրափայլ յաղաւթս ձեր, ո՛վ սուրբ քահանայք, զՍիրունն, և զկենակիցն իւր զՆարին-խաթունն. և զորդեակն իւր զՄխիթարն, որ ետուն զաղիւսն ի նորոգումն սուրբ եկեղեցւոյս յիշատակ իւրեանց, որո տէր աստուած վարձս բարեաց պարգևեսցէ, ամէն։

Դարձեալ յիշեցէք ի մաքրափայլ յաղաւթս ձեր զԼաւշկանց Յովանէսն. և զհարն Մկրտիչ քահանայ, և զմարն ըզՆսէֆ-Հաթունն. և զեղբարն ըզՆարայպետ քահանայ, որ զտունն քակեց և զաղիւսն էրեա ի շինութիւն սուրբ Առաքելոցսն, որոյ տէր աստուած ողորմի իւրն և իւր ննջեցելոյն. ամէն**։*

794

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 334

*...Բայց գրեցաւ լուսագա[րդ ///*** Թուականիս Հայոց ///, աւար]-*
տեաց ի դեղաքաղ[աքս /// առ] դրան սուրբ Յակոբի /// կաւ զԲերդակա
307բ *զ///փեցի, սուրն քաշեց /// ակեց զտրնտես և զայլ ամենայն /// որ ոչ ով*
հաղորդի չարժան աւ /// Ես գծողս Աւետարանիս /// ուան ի դէմ եյալ
Բ. (2) նետաձիք /// գ]նացի, նայ այն կրակն ի վանքն /// եցաւ. զվանքն
այրեցին ու զինչ /// վար կար տարան։ Հանց ըս///իք եղաւ, որ այն հա-
րամիքն ի /// րին առ հասարակ սատ[ակեցին /// Ա. (1) ի յիւր տունն չա-
սաւ /// սուրբ Աւետարանս պ։ր /// ատարիչ ամենայն կարգաց /// պ]այ-
ծառութիւն սրբոյն /// մխիթա]րիչ մանկանց Սիո[նի /// և ուղղիչ հաւատոյ
/// ծախիւք և ար[դեամբք ///

795

ԳԱՆՁԱՐԱՆ

Երևան 4277

ա

308ա *Ո՛վ վերծանողք, յիշման արժանի արարէք զստացող Գանձարանիս զՍիրակոս կրաւնաւորն և զանպիտան գրչակս /// և դուք յիշեալ լիջիք ի Քրիստոսէ։*

բ

283ա *Շատ զրուցելն սխալանաք է****։*

---

* *Իմա «զաղիւսն»։*

** *Ըստ հնագրական տվյալների գրված պետք է լինի ԺԵ դարի վերջերին։ Ձեռագրի մեջ կան նաև բազմաթիվ արժեքավոր կալվածագրեր, որ գրված են ԺԴ և ԺԵ դարերում։*

*** *Թերթը վերից վար՝ աջ կողմից պատռված է. հիշատակարանի տողերի մեկ երրորդ մասը, այսպիսով, չի պահպանվել։*

**** *Գրված է ստորին լուսանցքում։*

796
ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ
Երևան 4231

24բ *Զոր և տացէ տէր աստուած ստացողի գրոցս* Մելքիսեք *քահանային, և եղբարց իւրոց, և ամենայն արեան մերձաւորաց իւրոց, և հաւր* Պաւղոսի. *և ծնողացն իւր, և զիս ղանարժան գրիչս, և ծնաւղսն իմ յիշեցէք ի Քրիստոս, և աստուած զձեզ յիշէ՝ կարդացողացդ և լսողացդ։*

797
ՄԱՇՏՈՑ
Երևան 1046

...Արդ, ես Թափուրս ի բարի գործոց և փարթամս ի չարեաց սկսայ
225բ *շնորհիւ տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի և Նորին ողորմու//թեամբն աւարտեցի սուրբ Մաշտոց[ս] յիշատակ [ուս]տայ* Յովանիսին. *և կողակիցին իւր ///, և ծաղկեալ զաւակացն՝* Մաքէոս *սարգաւագին ///, և ծնողացն իւր՝ հաւրն /// յիշեցէք ի Քրիստոս և լի սրտիւ աստուած-ողորմի ասացէք...*

798
ԳԱՆՁԱՐԱՆ
Երևան 6317

ա

5ա *Գանձ եւթներորդ սուրբն ասա և փոքր տիրին առողջութիւն խնդրեա։*

բ

151ա *Վայ ինձ հաղար բերան*
խիստ տխմար եմ անյիմա,
*խաղողն արար՝ ղայս վնաս**։

գ

223բ *Բ. (2) տողս է տէր* Յովանիսին, *որ մականուն* Մժիկ *ա։*

դ

245ա *Վա՜յ ինձ հաղար բերան ի քնոյ ձեռին, որ շատ կու տանջէ զիս***։

799
ԱՒԵՏԱՐԱՆ
Երևան 5241

150բ *Զաւետարանս դողացան, Գ. (3) տարի կորուսած մնաց, յետոյ գտայք։ Կրկին գնեց* Խլղաթ *զսուրբ Աւետարանս։ Յիշեցէք ի Քրիստոս և աստուած-ողորմի ասացէք նմա, ամէն։*

---

* Էջը մի քիչ կեղտոտված է։

** Բոլոր հիշատակագրությունները էլ գրված են լուսանցքներում։ Երրորդը գրված է կարմիր թանաքով։

Աստուած ողորմի պարոն Խլղաթին, և կողակցին Խանսուլին. և քուերն Թուրվանդին. և Բաղ ///, ամէն։

451ա Յիշեցէք ի Քրիստոս զբարեմիտ տանուտէրն զպարոն Խլղաթ և աստուած-ողորմի ասացէք նմա, որ զՓոս արտն գնեց Բ. (2) անգամ ի Հալալ վաստակոց իւրոց և ետ ոխճ ի գուռն սուրբ Ստեփանոսին...

451բ ...Ինչ մարդ որ հակառակի և դաւի անէ և աւելի և պակաս գրուց առնէ, նա զանէծքն Կայէնին առնէ և զպատիժն Յուդայի ժառանգեսցէ, ամէն։ էն ճոթն վերև Կածօենց արտին, և ներքև Քրմանենց արտին ոխճ է, ով որ հակառակի պատժի յաստուծոյ, ամէն*։

800

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 5554

278ա ԶԳրիգոր ստացող սուրբ Աւետարանիս և զամուսին նորին և որդիս նոցին յիշեսջիք ի Քրիստոս, ընդ նոսին և զՍիմէոն կր[անւ]աւոր՝ պատճառ գործոյս և զառաջնորդ սուրբ ուխտիս Զարենճանի զնղիսէ Հայր, և զՎարդան փակակալ. և զխաչայտուր գործակից, զՍտեփաննոս, և զՂուկաս, զՎարոս միայնաւոր և զայլ համայրէն միաբանք սուրբ Նշանիս որում սուրբ Աւետարանս է խայրի և ընծայ աւանդեալ ի վերագրելոցս. և

278բ մի ոք իշխեսցէ դրժել զսա ի Կաթողիկէէս և ի սուրբ // Նշանէս, զի մի պատժեսցի սոցունց, այլ և զզարդարիչք սորա՝ զԹալին աղախին Քրիստոսի և զ///անմոռաց յիշման արժանի արասջիք, ընդ որս և դուք ընկալջիք մասն բարի ի Քրիստոսէ աստուծոյ մերոյ, որ են աւրհնեալ յաւիտեանս, ամէն։

801

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 5510

273ա ...Սուրբ աւետարանչաց բարեխօսութեամբդ, ողորմեա վերջին ստացողի սուրբ Աւետարանիս հաւատարիմ և հեզահոգի և բարեմիտ տանուտէրոջն Իգնատոսի, և իւր կողակցին Շամսի, և եղբարցն Անտոնի և Արգարի և Յախրոնի, և իւր ծնօղացն՝ հօրն Յովաննէսի և մօրն Յաքիբին, որ սուրբ Աւետարանս ի ձեռն այլազգեաց գերի էր և սոքա տուին Հ. (70) շաւռուխի, և ի ձեռն այլազգեացն ազատեցին...

802

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 313

/// զըռէս Թումայ Աղաղցին յիշեցէք ի Քրիստոս, որ ջերմեռանդ սըրտիւ և փափաքելի հոգով յաւժարեցաւ գնել զսուրբ Աւետարանս ...յիշա-

---

* Հիշատակարանը կարող է գրված լինել ԺԶ դարում։

տակ հոգոյ իւրոյ, և ծնաւղաց իւրոց Մուսիսին *ու* Հնֆմաթին, *ու* Մարտիրոսին, *եւ եղբարց իւրոց* Յակոբին, *և* Խնրապետին, Յօրդորին, Գորգին, *և* Երեմիային, *և* Ըռուս-Խաթունին, *եւ կենակցին իւրոյ* Մարգարտին, *և ամենայն արեան մերձաւորաց իւրոց, ամէն...*

803

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 5363

24՜ր *...Ուստի և տեսեալ սորայս մեծութիւն և զանճառ փրկագործութեան խորհուրդ ոմն պատուական տանուտէր* Գրիգոր *անուն ի վաղուց հետէ ցանկացաւ այսմ աստուածախօս սուրբ Աւետարանիս յորդեաւանդ սիրով և ետ գրել զսա յիշատակ հոգւոյ իւրոյ, և ծնողացն իւրոց՝ հայրն* Լուսկա *և մայրն* Ուղիտայի, *և տուին զսա ի նա ///**

804

ԿԱՆՈՆԳԻՐՔ

Երևան 8459

214ա *Քրիստոս աստուած քո անճառ խոնարհութեամբդ և մարդասիրութեամբդ ողորմեա ստացողի գրոցս՝ բարեմիտ և աստուածասէր* Մամլաքաթին, *կողակցոյն* Բէկին. *և որդոցն* Խաչատուրին, Մըկըրտչին, Շաղավաթին *և դստերացն* Թուրւանդին *և* Աղաբէկին, *և ծնօղացն* Բունիաթին *և* Խաթուն-Աղին. *և եղբօրն* Շաղաւաթին, *և ամենայն արեան մերձաւորաց նոցին, ամէն։*

805

ՈՍԿԵՓՈՐԻԿ

Վենետիկ 257, Բ. Սարգիսեան Ցուցակ, Բ, էջ 792—793

449ա *Փառք... որ ...ետուր զաւրութիւն ... փցուն գրչի* Մխիթար *պիտականուն վարդապետի, անյիշելի և անպիտան քո ծառայի։ Եւ անճառ ներողութեամբ քով բազմապատիկ չարեաց իմոց համբերեցեր, երկայնամըտեալ հասուցեր զիս ի վերջ գրիս։*

...Բազում բանս շահաւէտս և խրատականս գոյ ի սմայ. որպէս ոք իմաստուն ի ժամանակս գարնանային՝ ի հովիտս լերանց շրջելով զգեղեցիկ ծաղիկսն ժողովէ և մի փունջ կապեսցէ, նմանապէս երիցս երանեալ և սուրբ վարդապետն Մովսէս Եզրնկացին՝ *ի յամենայն սուրբ գրոց ժողովեալ զլաւն և զգեղեցիկն ի միում տըփի եդեալ։ Եւ կոչի անուն սուրբ*

** Շարունակությունը չի պահպանվել։ Ձեռագրի 1ա էջի վրա նկարված են «Գրիգորն և կենակից իւր և տղայքն իւրեանց»։ Ձախ կողմում կանգնած է կինը՝ «Արմելէք», ապա՝ որդին «Յովանէս», ինքը Գրիգորը և մյուս որդին՝ «Սաղաղա» (լավ չի կարդացվում)։*

Ընտանիքի ձախ կողմում՝ ավելի բարձր կանգնած է Քրիստոսը՝ ձախ ձեռքն ուղղած դեպի ստացողները։ Նրա գլխավերևում գրված է «Յիսուս Քրիստոս ւսրհնէ զԳրիգորս»։

Էջի վերին մասի աջ կողմում ևս նկարված են ստացողները (*), բայց այլ դիրքով ու կեցվածքով։

գրոցս Ոսկեփոր. վասն զի քան զամենայն ոսկի և արծաթ և ակունս պատուական է և գեղեցիկ սա*։

Ո՛վ մանկունք սուրբ եկեղեցոյ, յորժամ հանդիպիք սմա կարդալով կամ աւրինակելով յիշեսջիք ի սուրբ և յերկնաբացիկ յաղաւթս ձեր զստացւաւղ սուրբ գրոցս զԽլղաթն, և զկողակից նորա ղՆէֆն, և զհայրն զՄելքիսէթն, և զմայրն զՍալթան, և ղԴուրդանէն, և զԴուլաղէն, և զԳուլիզարն, զԹուրուանդէն, և զԿարապետն, զԽալիֆէն, և զտէր Յովանէսն. և զայլ ամենայն արեան մերձաւորսն՝ զկենդանիսն և զհանգուցեալսն...։

Եւ առաւել Մկրտիչ քահանային, որ միջնորդ և յորդորիչ եղև այս աստուածային տառիս և վարդափթիթ բուրաստանիս, աստուած տայ նմա զերկնից արքայութիւն, և զինքն ընդ ԻԴ. (24) քահանայիցն դասակից և պսակակից արասցէ, հանդերձ ծնաւղաւքն իւրովք, ամէն։

806

ՄԱՇՏՈՑ

Երևան 4162

39բ Ջստացող սորա զՅովանէս քահանայն, և զծնաւղքն իւր զԱտոմ և զԽուբլումէլիf, և զկենակիցն իւր զԽռնձախաթուն, և զամենայն արեան մերձաւորք նոցա յիշեցէք յաղաւթս ձեր և աստուած-ողորմի ասացէք, և աստուած ձեզ ողորմեսցի։

807

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 4090

240 Արդ, աղաչեմք զամենեսեանդ որք հանդիպիք սուրբ Աւետարանիս լի բերանով աստուած-ողորմի ասէք ստացողի սորայ Յովանէս քահանային, և եղբարցն Սարգսին, և Ասլան-Մէլէքին, և զաւակին Մխիթարին, և կենակցին Բաղդատ-խաթունին, և զաւակացն Վարոսին, և կենակցին Ջանփաշին, և եղբարցն Ասլանին, և Կաfաին, և Գրիգորին, և Տէրտէրին, և քուերցն Թաքարին, և Բէկիջանին՝ հանգուցելոցն ի Քրիստոս, [զի ի]նքն Քրիստոս, որ առատն է [ի տուր]ս բարեաց ողորմի ձե[զ՝ յիշ]ողացդ և մեզ՝ յի[շեցելոցս, և] որ զաստուած-ողորմին [ասէ]։

808

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 4023

293 Սայ յիշատակ է պարոն Աքայմելիքին, և իւր կենակցին Ճոճար-խաթունին, և ծնողաց իւրոց, և ամենայն զարմից, ամէն։ Վկայ է այս բանիս սուրբ Լուսաւորիչն, որ հաստատուն կենայ ի վանքն ի մայր լոյսոյ Աստուածածինն։

* Մովսես Երզնկացին Ոսկեփորիկը կազմել է 1310 թվականից առաջ։

809

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 3832

275ա ...Արդ, գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի վանքս սուրբ Մարտիրոսի Առաջնորդն տէր Սեակ. և հոգևոր միակիցն Մարգարէն և Վարդանն և էտկար, վանաց տնտէս Հրեբնազն էր, աստուած թողու նոցա ամէնիցունց մեղքն։

810

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 4824

102ա ԶԴիլշատ և զորդին իւր զՍահակ յիշեցէք ի բարին։

811

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 5240

299ա Տէր աստուած [ողորմեա] ապաշխարող Շայումին, որ սպասաւոր էր սուրբ Աստուածածնին, աստուած լուսաւորէ զիւր հոգին, ամէն։

812

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Երևան 5332

Դարձեալ աստուած-ողորմի ասացէք մահտասի Աւետիսին, և իւր ծնօղացն՝ հօրն Ջանիբէկին, և մօրն և կողակցին Գուհարին, և դստերցն Խումարին, և որդոցն Սրապիոնին, Գրիգորին, և Ինախ մահդասոյն, և ամենայն արեան մերձաւորաց սոցա, որ ազատեաց զԱւետարան ի գողերոյն, զի զԱւետարանս գողացան և Շիրենից վանացն և տարան ի Մոզս, և Պետրոս եպիսկոպոս իմաց[աւ] և գնաց, առեց զԱւետարանս, բայց Աւետիս մահտասին ետուր զմնխանքն՝ զինչ և իցէ, և դարձոյց ի տեղի իւր, և զոր տէր աստուած ողորմեսցի նմա, և որ զողորմին բոլոր սրտիւ ասէ՝ աստուած իւրն ողորմեսցի, ամէն։

813

ՃԱՇՈՑ

Երևան 6745

ա

Տր Զստացաւղ հոգիաբուղխ աստուածաշունչ սուրբ տառիս զՄարտիրոս Երէցն, և զիւր զաւակն զտէր Սամուէլն, և զամենայն արեան մերձակայիւք, և զփոխեցեալսն ի Քրիստոս յիշեսջիք...

բ

1ա ...Զեղկելիս յիշեա՝ զգրիչս։

814

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

Երևան 1712

164ա *Զաշխատող սորին զՍահակ կրօնաւոր, որ քրտնաջան երկաւք ի չանս և ի վաստակս աստուածաշունչ կտակարանաց խոկացեալ ի տուէ և ի գիշերի և այսքան բարեաց պատճառ մեզ եղեալ՝ յորժամ ընթեռնուք յիշեցէք ի Քրիստոս։*

ՑԱՆԿԵՐ

ԱՆՁՆԱՆՈՒՆՆԵՐԻ, ՏԵՂԱՆՈՒՆՆԵՐԻ, ԱՌԱՐԿԱՅԱԿԱՆ ԵՎ ԱՅԼ.

ԱՆՁՆԱՆՈՒՆՆԵՐԻ ՑԱՆԿ

Սույն ցանկը կազմված է ճիշտ նույն սկզբունքով, ինչ ԺԵ դարի հիշատակարանների ժողովածուի Ա և Բ մասերի ցանկերը։ Անվանի անձանց մասին տրված ընդարձակ տեղեկությունները այստեղ ևս կատարում են ծանոթագրության դեր։ Ցանկերի պատրաստման աշխատանքների մի մեծ բաժինը կատարել է հատորիս խմբագիր Ա. Մաթևոսյանը։

Կիրառված են հետևյալ համառոտագրությունները.

Ազգ.—ազգական	*պր.—պարոն*
Աւետ.—Աւետարան	*սր—սուրբ*
եղբ.—եղբայր	*ստ.—ստացաւ*
եպս—եպիսկոպոս	*սրկ.—սարկաւագ*
կր.—կրօնաւոր	*վրդ—վարդապետ*
մբն—միաբան	*քհյ—քահանայ*
մերձ.—մերձաւոր	*քղ.—քաղաքում*
յշվ.—յիշուած	*օր.—օրինակեց*

Ա

Աբաժելիք
1. *Հայր պր. Յոհաննէսի, որ 1440 թ. Երզնկայի Իշոխի վանքում ստ. Աւետ.—393*
2. *ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—546*

Աբգար
1. *Ազգ. գարբին Վարդանի, որ 1489 թ. Աղթամարում ստ. Յայսմաւուրք—134, 135*
2. *Եղբ. Իգնատիոսի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—544*

Աբել
1. *Քհյ, որդի Մկրտիչի, 1468 թ. Ցղնայում ստ. Աւետ.—115*

Աբիսողոմ
1. *Եղբօրորդի Յովհաննէսի, որ 1500 թ. Վարագում ստ. Աւետ.—298*

Աբուսայիդ *(Բուսայիդ)*
1. *Սուլթան Միջին-Ասիական Թամուրեան պետութեան, գահակալել է 1458—1468 թթ.—451*

Աբրահամ
1. *Եղբ. Ստեփանոս գրչի, որ 1419 թ. օր. Մեկն. պատարագի—347*
2. *Հայր Յոհանէս Մոկացի (Ապարանցի) գրչի, որ 1420 թ. Եղվարդում—Անձնապատի վանքում օր. Գր. Տաթևացու Հարցմանց գիրքը—354*

Աբրահամ
3. *Կր., 1423 թ. վկա եղաւ մի Աւետ. վաճառման—361*
4. *Դպիր, որդի Յովաննէսի, որ 1430 թ. գնեց մի ժողովածու—369*
5. *Հայր Մարտիրոսի, որ 1433 թ. վաճառեց Աւետ.—373*
6. *Անկիւրոյ սբ Աստուածածնի վանքում 1439 թ. նորոգեց Աւետ.—389*
7. *Որդի Սարգսի, 1439 թ. Երուսաղէմում թուղթ կոկելով օգնում էր Սարգիս գրչին—391*
8. *Գրիչ, 1439 թ. օր. Ն. Շնորհալու Յիսուս որդին—391*
9. *Մբն Անկիւրոյ սբ Աստուածածին վանքի, 1441 թ.—398*
10. *Կր. 1441 թ. Անկիւրոյ սբ Աստուածածին վանքում կազմեց Աւետ.—399*
11. *Հայր Թորոս եպս Երուսաղէմացու, որ 1447 թ. Նիկիտայ քղ. օր. Ճաշոց—408*
12. *Որդի Անկիւրոյ աւագերէց Ծերուն քհյի, 1450 թ.—418*
13. *Գրիչ, 1450 թ. Անկիւրիայում օր. Գանձարան—418*
14. *Եղբ. Դանիէլ վրդի, որ 1450 թ. ստ. Էջմիածնում-Բիւրականում օր. Ճաշոց—412*

Աբրահամ

15. *Վանահայր Լեռնակողմյան վանքի, 1466—69 թթ. Երուսաղէմում ստ. Վարդան Մարաթացու Աղերս ի սրբատեղիսն Երուսաղէմի——450*
16. *Վրդ, 1468 թ. Տրապիզոնում կազմեց Աւետ.—449*
17. *Ներկարար, պապ Պետրոս քհյի, որ 1472 թ. Պոնտոսում ստ. Աւետ.—454*
18. *1476 թ. ծաղկեց Ճաշոց—457*
19. *Եղբ. Գրիգորի, որ 1481 թ. ստ. Մանրուսմունք—20*
20. *Գրիչ, որդի Տէրտէրի, 1482 թ. Բոլորաբերդի անապատում օր. և ծաղկեց Աւետ.—26, 28*
21. *Կր., եղբ. ոմն դրչի, որ 1482 թ. Թֆնայ վանքում օր. Գանձարան—33*
22. *Վրդ, մրն Աւագ վանքի, 1483—85 թթ.——51*, 75*
23. *Գրիչ, Բոլորաձորի վանքում 1484 թ. օր. Մանրուսմունք—57*
24. *Եղբ. Մինաս գրչի, որ 1484 թ. Կտուց կղզում օր. Մաշտոց—59*
25. *Ծածկագրված անուն 1485 թ. օր. Աւետարանում—77*
26. *Մրն Ագուլեաց վանքի, 1486 թ.—82*
27. *1486 թ. վերստին գնեց իրենից գողացված Աւետարանը—92*
28. *Նկարող, 1487 թ. Սրկղունքում ծաղկեց Շարակնոց—97*
29. *Քհյ, թոռ Արեւի, որ 1488 թ. Ցղնայում ստ. Աւետ.—115*
30. *Եղբ. Սահակի, որ 1488 թ. Կուքիում ստ. Աւետ.—117*
31. *«Քաջ վարդապետ», 1489 թ. Տփխիսում ծաղկեց ու կազմեց Աւետ.—120*
32. *Այլ անձանց հետ 1488 թ. Առեղջում ստ. Աւետ.—120*
33. *Վրդ, 1488 թ. օր. Աւետ. մի մասը—122*
34. *Գրիչ, 1490 թ. Վերին Նորավանքում օր. Շարակնոց—147, 148*
35. *Որդի Ղուպարի, որ 1490 թ. Արաշում ստ. Աւետ.—162*
36. *Սրձ. Մինասի, որ 1491 թ. ստ. Աւետ.——183*
37. *1493 թ. ծաղկեց Աւետ.—198*
38. *Մրն Մանտիսոնի վանքի, 1495 թ.—223*
39. *Գրիչ, 1495 թ. Կ. Պոլսում օր. Աւետ.—223, 224*
40. *Քաջ բարունապետ, 1495 թ. Վերին Նորավանքում ստ. և ծաղկեց Աւետ. 214, 215*, 216**
41. *Գրիչ, 1498 թ. Սևանայ կղզում օր. և ծաղկեց Աւետ.—262, 263*

Աբրահամ

42. *Հռետոր, մրն Ջորեվանքի, 1498 թ.—259*
43. *Եղբ. Ստեփանոսի, որ 1498 թ. Բերկրիում ստ. Շարակնոց—264*
44. *Բարունապետ, յշվ. 1499 թ. Կածիքի սբ Աստուածածնի վանքում—282*
45. *Եղբ. Գրիգորի, որ 1499 թ. Հիզանում ստ. Գանձարան—285*
46. *Հայր Վարդանի, որ 1499 թ. Ով գիւղում ստ. Աւետ.—286*
47. *Նկարող, 1500 թ. ծաղկեց Շարակնոց—300*
48. *Հայր Խաչատուրի, որ 1500 թ. ստ. մի Աւետ.—301*
49. *Եղբ. Սահակ Եպսի, որ ԺԵ դ. ստ. Տօնապատճառ—523*
50. *Որդի Ոսկէծամի, ԺԵ դ. ստ. Յայսմաւուրք——525*
51. *Եղբ. Եսայու, որ ԺԵ դ. ստ. Գր. Տաթևացու Հարցմանց գիրքը—538*
52. *ԺԵ դարում գրեց յիշատակարան մի Աւետարանի հետ. ստացման մասին—477*
53. *Լաւշենց, վրդ. վարպետ Սահակ ծաղկողի, յշվ. ԺԵ դ.—481*
54. *Վրդ, ԺԵ դ. ստ. Գր. Տաթևացու Քարոզգիրքը—484*

Աղա

1. *Որդի Բուվանի, որ 1487 թ. Վարագում ստ. Աւետ.—102*

Աղէ

1. *Հարս Յովանիսի, որ 1497 թ. Խիզանում ստ. Գանձարան—238*

Աղիշ

1. *Եղբ. Յովանէս գրչի, որ 1497 թ. Ամ գիւղում օր. Աւետ.—247*

Ազամար

1. *Եղբօրդուստր Յովհանէսի, որ 1491 թ. Դսեղում ստ. Աւետ.—165*
2. *Քոյր Յովանէսի, որ 1497 թ. Սանահնում ստ. Շարակնոց—242*

Ազատ

1. *Նահատակ, ազգ. խալիֆի, որ 1491 թ. Արծկէում ստ. Ճառընտիր—178*
2. *Որդի Հարպետի, որ ԺԵ դ. ստ. մի Մաշտոց—477*
3. *Պապ Նեկեզոս գրչի, որ ԺԵ դ. օր. Ժողովածու—528*

Ազատ-Խաթուն

1. *Դուստր Ղարիպ-խաթունի, որ 1489 թ. ստ Աւետ.—129, 130*

Ազարիա *(Ազարէ, Ազարի)*

1. *Որդի Աստուածատուր քհյի, որ 1410 թ. Ժողովածու նուիրեց Գրիգոր վրդին—350*
2. *Գրիչ, որդի Արճեշում նահատակված Կա-*

Ազարիա
րապետ քհնի. 1481—1490 թթ. Վանում, Աղթամարի և Բարթուղիմեոսի վանքերում օր. Ճառընտիր, Մաշտոց Գանձարան և 2 Աւետ.—12, 59, 61, 101, 137, 138, 149, 150
3. Որդի Թումայ քհնի, որ 1481 թ. Հերմոնի վանքում ստ. Աւետ.—15
4. Ամուսին Խոնդի, որ 1485 թ. Ձորավանքում ստ. Աւետ.—71, 72
5. Վանահայր Աղուլեաց վանքի, յիշ. 1486, 1493 թթ.—82, 194
6. Ուսուցիչ Ասպիսնակում աշխատող Բարսեղ գրչի, յիշ. 1486—1498 թթ.—87, 131, 258
7. Եղբօրորդի Զաքարիայի, որ 1487 թ. ստ Շարակնոց—105
8. Մրն Այրիվանքի, 1488 թ.—109
9. Եպս Գողթան գաւառի, յիշ. 1488—1495 թթ. —115, 129, 215
10. Որդի Անանիայի, որ 1488 թ. գնեց Աւետ.—117
11. Եղբ. Անանիայի, յիշ. 1490 թ. Թանահատի վանքում—147
12. Գրիչ, որդի Ամիր-Ազիզի, 1490 թ. Արաշում և 1494 թ. Դէմղէմաշէնում օր. Աւետարաններ—162, 199
13. Որդի Յովանէսի, որ 1491 թ. ստ. Աւետ.—182
14. Մրն Փարպոյ Խարդանշաց վանքի, 1491 թ. —168
15. Քհյ, որդի Ճանպուղի, 1495 թ. Դարանաղսում ստ. Աւետ.—212
16. Որդի Սահակ ադայի, 1495 թ. Եղեգիսում ստ. և վաճառեց Աւետ.—213
17. Եղբօրորդի Մաթէոսի, որ 1497 թ. Սոկունցիում օր. Մաշտոց—236
18. Գրիչ, 1498 թ. օր. Աւետ.—269
19. Գրիչ, որդի Մէլքիսէթի, 1498 թ. Մողնի վանքում օր. Աւետ.—268, 269
20. Մրձ. Յունանի, որ 1500 թ. Գետիսիմոնում օր. Աւետ.—297
21. Որդի Գրիգոր Քարազամերցու, որ ԺԵ դ. ստ. Տօնական—490
22. Որդ, որդի Պօղոսի, յիշ. ԺԵ դ.—482
23. Գրիչ, ԺԵ դ. օր. Մաշտոց—477
Ազրէկ
1. Կտուցում 1484 թ. ստ. Մաշտոց—59
Ազիզ
1. Դուստր պր. Կարապետի, որ 1431 թ. Աղքերմանում գնեց Ճաշոց—370
2. Կին Թումայ քհնի, որ 1433 թ. ստ. Աւետ.—375
3. Քոյր Վարդան կր.-ի, որ 1431 թ. ստ. Աւետ.—12
4. Մայր Մարտիրոս քհնի, որ 1483 թ. Էրնկանում ստ. Մաշտոց—50
5. Մայր Մելքիսէթ գրչի, որ 1484 թ. Բաղէշում օր. Յայսմաւուրք—66
6. Մայր Անտոն քհնի, որ 1486 թ. Հիզանում ստ. Աւետ.—89
7. Քոյր Սահակի, որ 1488 թ. Կուքիում ստ. Աւետ.—118
8. Դուստր Ղազարի, որ 1488 թ. Տփխիսում ստ. Աւետ.—120
9. Կին Խալատուրի, որ 1490 թ. Բանաշէնում նպաստեց մի Աւետ. գնմանը—156
10. Մայր այն գրչի, որ 1493 թ. Բաղէշում օր. Ճաշոց—196
11. Նպաստեց մի Աւետ. ձեռքբերմանը՝ 1495 թ. Վերին Նորավանքում—216*
12. Կին Գորգ գրչի, որ 1495 թ. Կապոսի վանքում օր. Աւետ.—221
13. Քոյր Հայրէի, որ 1500 թ. Վարագում ստ. Աւետ.—298
14. Քոյր Յակոբ կր.-ի, որ ԺԵ դ. Եղեգիսի Խնձորուտ վանքում ստ. Մաշտոց—498
15. Զաւակ Սարգսի, յիշ. ԺԵ դ. մի յիշատակարանում—501
Ազիզբէկ
1. Որդի Մարգարի, որ 1488 թ. Այրիվանքում ստ. Յայսմաւուրք—110
2. Հնգյլ եղբ. Յովսէփ Աղթամարցու, որ 1497 թ. Արգելանում օր. Շարակնոց—239
3. Եղբ. Մատթէոս գրչի, որ 1491, 1497 թթ. Աղթամարում օր. Շարակնոց և Աւետ.—177, 244
4. Եղբօրորդի Ջահարի, որ ԺԵ դ. ստ. Ճաշոց—511
Ազիզ-Խաթուն
1. Մայր Խաթունջանի, որ 1482 թ. Կտուցում ստ. Աւետ.—30
2. Դուստր Պազի, որ 1492 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—187
3. Դուստր Հերապետի, որ 1499 թ. Ճատախում փրկեց մի Աւետ.—277
4. Դայեակ Յովանէս գրչի, որ 1500 թ. Վարագում օր. Աւետ.—298
Ազիզ-Մէլէք (Աղիզ-Մելիք)
1. Քոյր Թադէոսի, որ 1444 թ. հետ գնեց Նախկինում իրենց գերդաստանին պատկանած Աւետարանը—403
2. Մայր Միքայէլ գրչի, որ 1450 թ. օր. Աւետ.—414
3. Մայր Ալեքսիանոս գրչի, որ 1486 թ. Արքայի վանքում օր. Աւետ.—84

Ազիզ-Մէլէք

4. Մայր Խոնթ-Խաթունի, որ 1488 թ. Հաղբատում ստ. Աւետ.—114
5. Կողակից Միրանշահի, որ 1497 թ. Վարդիհօր վանքում ստ. Աւետ.—241
6. Ոմն, ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—478
7. Մայր Մկրտիչ կր.-ի, որ ԺՁ դ. Նորոգեց Աւետ.—483*

Ազիր

1. Որդի Մամի, որ 1498 թ. Եղեգեաց վանքում ստ. Աւետ.—264

Աբաբէկ (Աթայբէկ, Աթայպակ, Աթապէյ)

1. Մրձ. Յակոբ վրդի, որ 1449 թ. օր. Ժողովածու—418
2. Որդի Նահապետի, մտադրվել էր Ճաշոց նվիրել Ինտիրճէ Քեմճակ վանքին, բայց մեռավ 1482 թ.—33, 34
3. Հայր Սպահանի, որ 1496 թ. Սաղմոսավանքում ստ. Աւետ.—226

Աբայմէլիք

1. Մրձ. Սահիբի, որ 1486 թ. Արքայի վանքին արծաթ նվիրեց մի Աւետ. կազմելու համար—84
2. Քոյր Մաթէոս դրչի, որ 1497 թ. Սոխութլու գիւղում օր. Մաշտոց—236
3. Կին Մարկոսի, որ ԺՁ դ. ստ. Աւետ.—202*

Աբանաս (Աթանէս)

1. Հայր Յովանէս կր.-ի, որ 1432 թ. սբ Կիրակոսի վանքում օր. Մաշտոց—372
2. Եղբօրորդի Դաւլաթ-Խաթունի, որ 1481 թ. ստ. Աւետ.—14
3. Մբն Բոլորբերդի վանքի, 1482 թ.—27
4. Ծաղկող, 1485 թ. Մաղարդաւանքում ծաղկեց Սաղմոսարան—73
5. Գրիչ, 1486 թ. Աւծուպի վանքում օր. Աւետ.—90
6. Մբն Այրիվանքի, 1488 թ.—109
7. Հնգցլ եղբ. Ալեքսիանոսի, որ 1496 թ. Մաքենիսում օր. Աւետ.—228
8. Ազգ. Մաթէոսի, որ 1496 թ. Եղեգեաց վանքում ստ. Աւետ.—229
9. Հայր Ամիր-Սարգսի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—479
10. Որդի վերոհիշյալ Ամիր-Սարգսի—479

Ալանղատ (Ալաղաղ, Ալահտատ)

1. Իր մերձաւորների հետ միասին 1480 թ. վաճառեց մի Աւետ.—462
2. Մրձ. Ղարիպ-Խաթունի, որ 1489 թ. Բուստում ստ. Աւետ.—129
3. Հօր և եղբայրների հետ միասին 1491 թ. Արչառէրեկում ստ. Յայսմաւուրք—169

Ալամ

1. Մայր Թումայ քհյի, որ 1433 թ. ստ. Աւետ.—375
2. Հարս Առաքելի, որ 1455 թ. Ակիլում ստ. Աւետ.—423, 424
3. Քոյր Մեսրոբ քհյի, որ 1481 թ. Հայրիվանքում ստ. Աւետ.—15

Ալամ-Խաթուն (գրված՝ Յալամ-Խաթուն)

1. Մայր Յովսէփ դրչի, որ 1441 թ. Դերձկի վանքում օր. Ճաշոց—396

Ալամշահ (ար.)

1. Քեռորդի Յոհաննէս կր.-ի որ 1458 թ. Ասփրստանում ստ. Աւետ.—432

Ալամշայ (իգ.)

1. Կին Մարտիրոսի, որ 1496 թ. մի ձեռագրի կազմի համար կաշի նուիրեց—266

Ալամշատ

1. Մայր Մանուէլ դրչի, որ 1488 թ. Կուքիում օր. Աւետ.—117

Ալեքս

1. Որդի Գրիգոր երէցի, որ 1489 թ. Ապերի Կորնկան գիւղում ստ. Աւետ.—471

Ալեքսանդր

1. Վրաց թագաւոր (1412—1443), յիշ. 1437 թ.—334

Ալեքսիանոս (Ալէքսանոս)

1. Հզւր Եղբ. Սարգսի, որ 1402 թ. կազմեց Աւետ.—309
2. Եղբ. Կարապետ Կրնողադրակցու, յիշ. 1422 թ.—358
3. Կր., որդի Մկրտչի, 1451 թ. Հերմոնի վանքում օր. Գր. Տաթևացու Մկն. Սաղմոսաց—419
4. Որդի Նուրպէկի, 1468 թ. օգնեց մի Աւետ. կազմելու գործին—449
5. Եպս Ամարասի, որդի Ճանազիղի, 1476 թ.—459, 460
6. Վակակայ Բոլորբերդի վանքի, 1482 թ.—27
7. Վրաստանցի, որդի Գրիգոր քհյի, 1483 թ. Արճէշում ստ. Աւետ.—39
8. Գրիչ, 1483 թ. Ցօղացքարի վանքում օր. Տօնացոյց—40, 41
9. Եպս, որդի Յովսէփի, 1486 թ. Արքայի վանքում օր. Աւետ.—84
10. Ծաղկող, 1488 թ. Այրիվանքում օր. Յայսմաւուրք—110
11. Գրիչ, 1490 թ. Խորոտկայ վանքում օր. Աւետ.—161
12. Եղբօրորդի Աւետիքի, որ 1490 թ. ստ. Աւետ.—145, 146
13. Որդի Ովանէսի, որ 1491 թ. ստ. Աւետ.—182

Ալեքսիանոս

14. *Որդի Ամիր-Եղգինի, որ 1491 թ. Փառակու-նիսում ստ. Աւետ.—171*

15. *Գրիչ, որդի Էտկարի, 1496—1499 թթ. Մա-քենացոց վանքում օր. 3 Աւետ.—228, 261, 283*

16. *Եղբ. Մաթէոսի, որ 1497 թ. Սոկութլու գիւղում օր. Մաշտոց—236*

17. *Եղբ. Մամի, որ 1498 թ. Եղեգիսում ստ. Աւետ.—264*

18. *Մերձ. Ջանիբէկի, որ 1499 թ. Կաճիքում ստ. Աւետ.—282*

19. *Բասենցի, կր., որդի Մարտիրոսի, ԺԵ դ. Կարմիր վանքում օր. Աւետ.—478*

20. *Մրն սբ Կիրակոս վանքի, ԺԵ դ.—514*

Ալթուն *(ար.)*

1. *Որդի Քարամադի, որ 1497 թ. Բերդիկում ստ. Աւետ.—240*

Ալթուն *(իգ.)*

1. *Կին Կիրակոսի, որ 1497 թ. Ամ գիւղում ստ. Աւետ.—247*

2. *Հարս վերոհիշեալ Կիրակոսի—247*

Ալթունջան

1. *Եղբօրորդի Մելքիսեթի, որ 1485 թ. Մա-ղարդավանքում գնեց Սաղմոսարան—73*

Ալիբէկ *(Ալիբակ, Յալիբէկ)*

1. *Աղ-կոյունլու, որդի Օթմանի, Հայր Ուզուն-Հասանի, յշվ. Արեմտյան Հայաստանում «թագաւոր», «աշխարհակալ» տիտղոսներով 1435—1436 թթ.—10, 381, 382*

Ալխաթուն *(Ալախաթուն)*

1. *Ոմն, 1409 թ. նպաստեց մի Աւետ. օրինա-կութեանը—319*

2. *Հարս Մամի, որ 1498 թ. Եղեգեաց վանքում ստ. Աւետ.—264*

Ալչիբէկ

1. *Հայր Թանկադիզի, որ 1492 թ. Ցաւղաց-քարում ստ. Աւետ.—186*

Ալուանդ *(Ալւանդ, Ալպանտ)*

1. *Աղ-կոյունլու հարստութեան վերջին փադի-շահ, որդի Եաղուբ-բէկի, գահակալել է 1498—1501 թթ.—256, 257, 259, 260, 264, 276, 282, 301*

Ախիջան *(Ախեջան, Ախիճան, Ահիջան)*

1. *Եղբօրորդի Թումայ կր.-ի, որ 1482 թ. ստ. Շարականց—34*

2. *Եղբօրորդի Խորշահի, որ 1484 թ. Վանում ստ. Աւետ.—61*

3. *Մերձ. Տիրանանցի, որ 1486 թ. Ագուլեաց վանքում ստ. Գանձարան—83*

4. *Եղբ. խոջա Աղուպի, որ ԺԵ դ. ստ. Յայս-մաւուրք—488*

Ախիջան

5. *Ոմն, 1551 թ. մի արտ նուիրեց Կոնկեց վանքին—136**

Ահարոն

1. *Նշանաւոր բժիշկ, ապրած պետք է լինի Կիլիկիայում Մխ. Հերացուց յետոյ, հաւա-նաբար ԺԳ դարում—24*

2. *Թոռ Արեյի, որ 1488 թ. Ցղնայում ստ. Աւետ.—115*

Ահլիճան *(իմա՛ Անլիխան)*

1. *Դուստր Սաղաղի, որ 1484 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—63*

Ահլի-Փաշայ

1. *Կին Խորշահի, որ 1484 թ. Վանում ստ. Աւետ.—60*

Ահմատ *(Ախմադ)*

1. *Աղ-կոյունլու փադիշահ (անունը տառա-դարձուած նաև Այմատ-խան ձևով) որդի Ուղուրլու-Մուհամմեդի, գահակալեց 1497 թ. ընդամենը 8 ամիս. սպանվեց 1498-ի ձմ-ռանը Այբա-Սուլթանի կողմից—189, 241, 261, 270*

2. *Աղ-կոյունլու (թերևս նոյնը՝ Մահմայ), յշվ. 1500 թթ.—298*

Ահրիկ

1. *Ազգ. Արեյի, որ 1488 թ. Ցղնայում ստ. Աւետ.—115*

Ականց

1. *Քոյր Ստեփանոս դրչի, որ 1450 թ. Պուրսա-յում օր. Ճաշոց—417*

Ակներ

1. *Եղբօրորդի Ճովանի, որ 1467 թ. Սեբաս-տիայի եկեղեցիներից մեկին նուիրեց Ճա-շոց—447*

Աղա

1. *Մի «քարեղան» (ափսէ) կորկոտ բերեց խաչատուր գրչին, 1499 թ.—290*

Աղաբաբ *(Աղայպապ)*

1. *Թոռ Մելիք-Աւանի, որ 1500 թ. Խորատի վանքում ստ. Ճաշոց—295*

2. *Եղբօրորդի Խարիբի, որ 1500 թ. ստ. Աւետ.—293*

Աղաբէկ *(Աղապէկ)*

1. *Եղբ. Կոստանդնի, յշվ. 1490 թ. Բանահա-տի վանքում—147*

2. *Որդի Մելիք—Աւանի, որ 1500 թ. Խորատի վանքում ստ. Ճաշոց—294*

3. *Դուստր Մամլաօաթի, որ ԺԵ դ. ստ. Կա-նոնգիրք—545*

4. *Թոռ Ամիր-Սարգսի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—479*

Աղամիր
1. Որդի Փիրզատի, որ 1490 թ. Թանահատի վանքում ստ. Աւետ.—146

Աղան
1. Որդի Վարդանի, որ 1426 թ. գերութիւնից ազատեց և նորոգել տվեց մի Աւետ.—366

Աղաջան (Աղայջան, Աղաճան, Աղաչան)
1. Դպիր Բոլորբերդոյ վանքում, 1482 թ.—27
2. Եղբօրորդի Թումայ կր.-ի, որ 1482 թ. ստ. Շարակնոց—34
3. Որդի Բէրամի, որ 1483 թ .Արծկէում ստ. Աւետ.—38
4. Մերձ. Տիրանանցի, որ 1486 թ. Ագուլեաց վանքում ստ. Գանձարան—83
5. Հնգցլ եղբ. Եղիայի, որ 1488 թ. Խոզանավարում օր. Աւետ.—116
6. Հնգցլ ազգ. Մաղթումի, որ 1488 թ. Վարագում ստ. Ճաշոց—111
7. Հնգցլ եղբ. Խալիֆի, որ 1491 թ. Արծկէում ստ. Ճառընտիր—173
8. Որդի Մուրատի, որ 1498 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—267
9. Եղբօրորդի Խորստկի եպս Ղուկասի. 1500 թ.—295
10. Եղբ. Խարիրի, որ 1500 թ. ստ. Աւետ.—293

Աղբրաց
1. Հարս Կիրակոսի, որ 1483 թ. ստ. Յայսմաւուրք—54
2. Հօրեղբայր Սարգսի, որ ԺԵ դ. Գամաղիէլի վանքում ստ. Աւետ.—507

Աղբուղա
1. Հօրեղբայր Աղարիայի, որ 1495 թ. Եղեգիսում ստ. Աւետ.—213
2. Գր., ԺԵ դ. ստ. Յայսմաւուրք—492

Աղմուր
1. Եղբ. Բէրամի, որ 1483 թ. Արծկէում ստ. Աւետ.—38

Աղմուրշա
1. Հօրեղբայր Յովհաննէսի, որ 1500 թ. Վարագում օր. Աւետ.—293

Աղուր
1. Եղբօրկին Կարապետի, որ 1436 թ. Սուրբ վանքում ստ. Աւետ.—382
2. Մայր Առաքելի, որ 1455 թ. Ակիլում ստ. Աւետ.—423
3. Մերձ. խոջա Յակոբի, որ 1482 թ. Խուլայոյ վանքում ստ. Յայսմաւուրք—31
4. Կին Խդրշահի, որ 1484 թ. Վանում ստ. Աւետ.—60
5. Մերձ. Մելքիսէթի, որ 1485 թ. Մաղարդավանքում ստ. Սաղմոսարան—73
6. Հարս Բերթակի վանքի տնտես Մելիքի. 1489 թ.—141
7. Քոյր Խամոշի, որ 1499 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—284
8. Մայր Սահակի, որ ԺԵ դ. ստ. Ճառընտիր—515

Աղուր-խաթուն
1. Մայր Սիրաղեղի, որ 1491 թ. Մողնիում ստ. Ճաշոց—168

Աղւոր-Տիկին
1. Մայր Աննայի, որ 1409 թ. ստ. Ճառընտիր—319, 320

Աղուպ
1. Որդի Ուսուֆի, որ ԺԵ դ. ստ. Յայսմաւուրք—488

Աղուպշահ (Յաղուփշայ)
1. Ազգ. Ներքաղթի, որ 1459 թ. ստ. Մաշտոց—Գանձարան—433
2. Մրձ. Ղարիպշայի, որ 1486 թ. Արծկէում ստ. Աւետ.—86
3. Հնգցլ եղբօրորդի Ջանգիշայի, որ 1487 թ. Սղգայի վանքում ստ. Մաշտոց—101
4. Հայր Ղարիպ-խաթունի, որ 1489 թ. Բուստի վանքում ստ. Աւետ.—129
5. Հօրեզբայր Աղարիայի, որ 1495 թ. Դարանաքս գիւղում ստ. Աւետ.—212
6. Եղբ. Աղարիա վրդի, ԺԵ դ.—482

Աճապնեղ
1. Եղբօրդուստր Յովհաննէսի, որ 1497 թ. Սանահնում ստ. Շարակնոց—242

Ամրար (Ամայար)
1. Դուստր Քաղւորի, որ 1411 թ. Ոստանում ազատեց մի Աւետ.—326
2. Դուստր Աղարիայի, որ 1495 թ. Դարանաքս գիւղում ստ. Աւետ.—212
3. Կին Իշխանի, որ ԺԵ դ. սկզբներին գնեց Աստուածաշունչ—319

Ամրար-խաթուն
1. Մայր Ջանգիշայի, որ 1487 թ. Սղգայի վանքում ստ. Մաշտոց—101
2. Ազգ. Սիրազեղի, որ 1491 թ. Մողնիում ստ. Ճաշոց—168

Ամէն
1. Հայր Ասար միայնակեցի, որ 1402 թ. ստ. Ճառընտիր—306

Ամէնատագ
1. Որդի Հերպետի, 1494 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—202

Ամէնտիկին
1. Ազգ. Մկրտիչ եպսի, որ 1479 թ. Առեստ գիւղում ստ. Շարակնոց—461

Ամիեատ
1. Որդի Բերթակ վանքի տնտես Մելիքի, 1489 թ.—141

Ամինադին (*Ամինատին*)
1. Ազգ. Մկրտիչ Եպսի, որ 1479 թ. Առեստ գիւղում ստ. Շարակնոց—461
2. Որդի Աստուածատուր երէցի, 1483 թ. Ոխտիքում ստ. Յայսմաւուրք—37
3. Մերձ. Տիրանանցի, որ 1486 թ. Աղուլեաց վանքում ստ. Գանձարան—83
4. Նազարաճի, 1487 թ. Աւագ վանքում ստ. Աւետ., որ նուիրեց Հանդերձիք գիւղի եկեղեցուն—104
5. Խոջա, 1490 թ. Երզրումում ստ. Աւետ.——159

Ամինըխչապ
1. Ազգ. Ուսիմաքոսի, որ 1465 թ. Նորազաւիթ գիւղում ստ. Աւետ.—443

Ամինիայ
1. Մայր Յունան գրչի, որ 1414 թ. Մեծոփայ վանքում օր. Գր. Տաթևացու Քարոզգիրքը——337

Ամիր
1. Հայր Թումայ քհյի, որ 1433 թ. ստ. Աւետ.—375
2. Երախտաւոր Կարապետ քհյի, որ 1450 թ. Էջմիածնում-Բիւրականում ստ. Ճաշոց——413
3. Թոռ Բէրամի, որ 1483 թ. Արծկէում ստ. Աւետ.—39
4. Որդի Մանուկի, որ 1484 թ. Գր. Նիսսացու վանքում ստ. Ճաշոց—67
5. Հօրեղբայր Խտրշայի, որ 1486 թ. Գր. Նիսսացու վանքում ստ. Աւետ.—91
6. Ոմն, յշվ. Թանահատի վանքում 1490թ.——147
7. Հնգցլ որդի Գրիգորի, որ 1492 թ. Դվնիկում ստ. Մաշտոց—188
8. Որդի Յակոբի, որ 1494 թ. Հաղբատում ստ. Մաշտոց—201
9. Որդի Յովհանէսի, որ 1495 թ. Կ. Պոլսում ստ. Աւետ.—224
10. Որդի Սահակի, յշվ. 1495 թ. Մանտխոնում—222
11. Եղբ. Մաթէոսի, որ 1497 թ. Սոկութլու գիւղում օր. Մաշտոց—236
12. Կովտեցի, վարպետ, 1499 թ. ստ. Մաշտոց—473
13. Պապ Ամիր-Սարգսի, որ ԺԵ դ. Սիւնիքում ստ. Աւետ.—480
14. Պր., եղբ. Փաշարէկ կնոջ, որ ԺԵ դ. ստ. Ճառընտիր—491

Ամիր-Ազիզ
1. Ազգ. Ֆխրաւի, որ 1434 թ. Գամաղիէլի վանքում ստ. Աւետ.—377
2. Եղբ. Զաքարիայի, որ 1488 թ. Այրիվանքում ստ. Յայսմաւուրք—110
3. Հայր Ազարիա գրչի, յշվ. 1490, 1494 թթ.——162, 199

Ամիրանշա[ն]
1. Մրձ. Խոնդի, որ 1485 թ. Զորավանքում ստ. Աւետ.—72

Ամիր-Ասլան
1. Հայր պր. Խաչերեսի, որ 1462 թ. Երուսաղէմում ստ. Աւետ.—438

Ամիրբար
1. Աղա, 1499 թ. Խաչատուր գրչի համար առատ ուտելիք («ձանր սեղանի») բերեց—290

Ամիրբէկ (*Ամիրպէկ*)
1. Հայր Յովհաննէս վրդի, որ 1419 թ. օր. Գր. Տաթևացու Հարցմանց գիրքը—349
2. Հայր Եղիսաբեթի, որ 1439 թ. Երուսաղէմում վճարեց մի Աւետ. կազմելու վարձը——390
3. Եղբօրորդի Ճովանի, որ 1468 թ. Սեբաստիայի եկեղեցիներից մեկին նուիրեց Ճաշոց—447
4. Ոմն. յշվ. 1500 թ. Խորոտի վանքում—293
5. Ոսկերիչ, հայր Յովհաննէսի, որ ԺԵ դ. օր. Ժողովածու—521

Ամիր-Գրիգոր
1. Ոսկեգործ, հայր Մաղաքիա Բարերդացու, որ 1494 և 1497 թթ. Կապոսի վանքում օր. Ժողովածուներ—205

Ամիրդոլ
1. Որդի Ճալի, որ 1480 թ. իր եղբայրների հետ միասին գնեց մի Աւետ.—462
2. Եղբ. Դաւլաթ-խաթունի, որ 1481 թ. ստ. Աւետ.—14

Ամիրդատ
1. Մերձ. Լիանոսի, որ 1491 թ. Գուզարքում ստ. Աւետ.—166

Ամիրդովլաթ
1. Ամասիացի, որդի Եղիայի, նշանաւոր բժիշկ, մհ. 1496 թ., յշվ. 1481—96 թթ.—22, 23, 25, 160, 188, 189, 234, 464
2. Հայր Մեսրոբ Երզնկացու, որ 1499 թ. Կապոսի վանքում օր. Աւետ.—287

Ամիր-Եզդին
1. Ազգ. Տէր Մանուէլի, որ 1460 թ. Վանստանայ սբ Աստուածածնի համար ստ. Աւետ.——435
2. Որդի Մուրատի, 1491 թ. Փառակունիսում ստ. Աւետ.—171
3. Աղայ, Գաւառան վանքում ծաղկել տվեց մի Աւետ.—228, 229

Ամիր-Նատ
1. Եղբ. Ամիր-Սարգսի, որ ԺԵ դ. Սինիքում ստ. Աւետ.—480
Ամիրզատ
1. Որդի Քարիմշահի, որ 1484 թ. Վանում ստ. Աւետ.—60
2. Որդի Ազարիա գրչի, որ 1487 թ. Սղղայի վանքում օր. Մաշտոց—101
3. Եղբ. Անանիայի, որ 1488 թ. գնեց մի Աւետ.—117
Ամիրզադա
1. Որդի խոջա Սադաղի, որ 1487 թ. ստ. Գանձարան—138
Ամիր-Էդիլ
1. Սանահէր Զաքար գրչի, որ 1482 թ. Դրվնիկում օր. Մաշտոց—188
Ամիր-Թազայ
1. Հայր Թաւրասան-խաթունի, որ ԺԵ դ. Աղթամարի վանքին նուիրեց մի Աւետ.—494
Ամիրխան
1. Որդի Աստուածատուրի, յիշ. ԺԵ դ.—526
Ամիրխաս
1. Որդի Դունիայի, յիշ. 1481 թ. Հերմոնի վանքում—15
Ամիրխէր
1. Հնգցլ որդի Գրիգորի, որ 1492 թ. Դվնիկում ստ. Մաշտոց—188
Ամիր-Խոջայ
1. Որդի խոջայ Սադաղի, որ 1489 թ. ստ. Գանձարան—138
Ամիր-Հաճաք
1. Վկայ եղաւ Կուռասիս գիւղի եկեղեցուն մի ճաշոց նուիրաբերելուն, 1437 թ.—386
Ամիր—Հերում
1. Վկայ եղաւ վերոհիշեալ ձեռագրի նուիրաբերութեանը—386
Ամիր-Հենուպ
1. Եղբ. պր. Աղբուղայի, որ ԺԵ դ. ստ. Յայսմաւուրք—492
Ամիր-Մելիք
1. Եղբ. Թովմայ Մեծոփեցու, յիշ. 1446-ից առաջ—405
2. Հնգցլ որդի Թանսուխի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.—125
3. Պապ Մաղաքիա Բաբերդացու, որ 1494 թ. Կապոսի վանքում օր. Մեկնութեանց ժողովածու—205
Ամիր-Մուլք
1. Որդի Բէրամի, որ 1483 թ. Արծկէում ստ. Աւետ.—38
2. Պապ Կարապետի, որ 1488 թ. Ասպիսնակում ստ. Շարակնոց—118

Ամիր-Մուլք
3. Փեսայ Գալուստի, որ 1496 թ. Քանաքեռում ստ. Աւետ.—227
4. «Ուսթայ», մրձ. Մարտիրոսի, որ կաշի բերեց մի ձեռագրի կազմի համար. 1498 թ.——266
Ամիր-Մուսէս
1. Վկայ եղաւ Կուռասիս գիւղի եկեղեցուն մի ճաշոց նուիրաբերելուն, 1437 թ.—386
Ամիրշայ
1. Աներ Յովանէսի, որ 1488 թ. արծաթապատեց մի Աւետ.—126, 127
Ամիր-Շաֆէ
1. Որդի Ներսէսի, որ 1496 թ. Կապոսի վանքում ստ. Մաշտոց—234
Ամիր-Պշխեր
1. Աղգ. Պարոնի, որ 1461 թ. Պալախորի վանքում ստ. Աւետ.—437
Ամիրջան *(Ամիրճան)*
1. Որդի Սարգսի, որ 1483 թ. ստ. Աւետ.—53
2. Մրձ. Տիրանանցի, որ 1486 թ. Ագուլեաց վանքում ստ. Գանձարան—83
3. Պր. եղբօրորդի Լոռոյ «դիւան» Դաւթի, յիշ. 1494 թ.—201
Ամիր-Ջիհան
1. Եղբ. Մաղաքիա Բաբերդացի գրչի, որ աշխատում էր Կապոսի վանքում, յիշ. 1494, 1497 թթ.—205, 249
Ամիր-Սարգիս
1. Որդի Կամիս գիւղի ռայիս Յովանէսի, որ 1458 թ. ստ. Ճաշոց—430
2. Աներ տանուտէր Մկրտչի, որ 1466 թ. Խլաթում ստ. Աւետ.—445
3. Եղբօրորդի Ճովանի, որ 1467 թ. Սեբաստիոյ եկեղեցիներից մեկին նուիրեց Ճաշոց—447
4. Որդի Յովանէսի, որ 1469 թ. Արճէշում ստ. Աւետ.—451
5. Աղգ. Խտրշահի, որ 1486 թ. Գր. Նիւսացու վանքում ստ. Աւետ.—91
6. Որդի Զարդարի, որ 1495 թ. Ամրդոլի վանքում ստ. Աւետ.—219
7. Հայր Պուտախի՝ հոգևոր որդու Թուրուանդի, որ 1498 թ. Ասպիսնակում ստ. Աւետ.—255
8. Եղբ. Ջանիբէկի, որ 1499 թ. Կածիք գիւղում ստ. Աւետ.—282
9. Ոսկերիչ, ԺԵ դ. խաչով զարդարեց մի Աւետ.—510
10. Որդի Միւրատի, ԺԵ դ. Սինիքում ստ. Աւետ.—480
11. Որդի Աթանէսի, ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—479

Ամիր-Սուլթան
1. *Եղբօրորդի խոնդքարի, որ 1490 թ. խոբաշկայ վանքում ստ. Աւետ.—161*

Ամիր-Մանդար
1. *Հօրեղբայր Մաղաքիա Բաբերդացի գրչի, յիշ. 1494, 1497 թթ.—205, 249*

Ամիր-Տատա
1. *Հայր խոջայ Ջրախի և Փիրումի, որ 1491 թ. Բաբերդում ստ. Յայսմաւուրք—179*

Ամուշան
1. *Եղբօրորդի Մելքէսէթի, որ 1485 թ. Մաղարդավանքում գնեց մի Սաղմոսարան—73*

Ամսաշան
1. *Տանուտէր, 1433 թ. վկայ եղաւ մի Աւետարանի վաճառման—374*

Ամրխաբ (Ամրխադ)
1. *Թոռ Քարամադի, որ 1497 թ. Բերդիկում ստ. Աւետ.—241*
2. *Հօրեղբայր Կարապետի, որ 1450 թ. ստ. էջմիածնում—Բիւրականում օր. Ճաշոց—412*
3. *Հօրեղբօրորդի վերոհիշեալ Կարապետի—413*

Այդուն
1. *Մրձ. Ջանիբէկի, որ 1499 թ. Կաֆիր ղլըղում ստ. Աւետ.—282*

Այդին (Այտին)
1. *Եզր. Սարգսի, որ 1483 թ. ստ. Աւետ.—53*
2. *Եղբ. Սիրադեղի, որ 1491 թ. Մողնիում ստ. Ճաշոց—168*

Այլադար
1. *«Ոււսթայ», ԺԵ դ. ստ. Մաշտոց—499*

Այնան
1. *Աղգ. Մէլիք-Աւանի (Մխիթար Գոշի ազգից), որ 1500 թ. Խորոտկի վանքում ստ. Ճաշոց—295*

Այմէլիք
1. *Մայր Մուրատի, որ 1487 թ. ստ. Յայսմաւուրք—106*
2. *Կին Աւետիքի, որ 1490 թ. ստ. Աւետ.—145*

Այնալ
1. *Մրձ. Տիրանանցի, որ 1486 թ. Ագուլեաց վանքում ստ. Գանձարան—83*

Այուատ
1. *Դրամ տալով մասնակցեց մի Յայսմաւուրքի գնմանը, ԺԵ դ.—488*

Այտողմիշ
1. *Ազգ. Բէրամի, որ ԺԵ դ. ստ. Ճառընտիր—488*

Անանի
1. *Որդի Յակոբի, որ 1494 թ. Հաղբատում ստ. Մաշտոց—201*

Անանիա
1. *Փեսայ Պարոնի, որ 1461 թ. Պալախորի վանքում ստ. Աւետ.—437*
2. *Քաջ գրագիր և կազմող, 1486 թ. Ագուլեաց վանքում օր. Աւետ.—82, 480*
3. *Դպիր, եղբօրորդի Զաքարիայի, որ 1487 թ. ստ. Շարակնոց—105*
4. *Որդի Վարդանէսի, 1488 թ. գնեց մի Աւետ.—117*
5. *Սրա հսկողութեամբ 1490 թ. Վերի Նորավանքում օր. Շարակնոց—147, 148*
6. *Քհյ, յիշ. 1490 թ. Թանահատի վանքում—147*
7. *Սրկ., որդի Կոստանդնի, յիշ. 1490 թ. Թանահատի վանքում—147*
8. *Որդի Մովսէսի, որ 1491 թ. Արծկէում կոկեց և նշայեց մի Ճառընտրի թուղթ—171*
9. *Կր., վարպետ Ղուկաս եպսի, յիշ. 1500 թ. Խորոտկայ վանքում—295*
10. *Եղբ. Ազարիա վրդի, յիշ. ԺԵ դ.—482*
11. *Որդի Գրիգոր Քարագոմեցու, որ ԺԵ դ. ստ. Տօնական—490*

Անանց
1. *«Ջոջ մամա» Ստեփանոսի, որ 1497 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—245*

Անդրէաս (Անդրիաս)
1. *Ոմն, վախճանուեց 1409 թ. Սահմի ամսի 1-ին—324*
2. *Կր., եղբ. Յակոբ Ասպիսնակցի գրչի, յիշ. 1414, 1420 թթ.—336, 354*
3. *Հայր Կարապետի, որ 1436 թ. Սորոյ վանքում ստ. Աւետ.—382*
4. *Երէց, որդի Թուխանի, որ 1448 թ. ստ. Աւետ.—411*
5. *Եղբ. Ստեփանոս գրչի, որ 1450 թ. Պարսայում օր. Ճաշոց—417*
6. *Իպս Կեսարիոյ, յիշ. 1481—1486 թթ.—19, 69, 91*
7. *Երէց, որդի Ալէքսիանոս Վրաստանցու, որ 1483 թ. Արճէշում ստ. Աւետ.—39*
8. *Գրիչ, 1484 թ. Ամասիայում օր. Գանձարան—69*
9. *Քհյ, եղբ. Գրիգորի, որ 1485 թ. Սեբաստիայում ստ. Աւետ.—76*
10. *Մրձ. Թովմայի, որ 1487 թ. Վարագում ստ. Աւետ.—102*
11. *Գրիչ, 1492 թ. Ամասիայում, Ամիրդովլաթ բժշկի պատուերով օր. իմաստասիրական մի ժողովածու—188*
12. *Որդի Շահամիրի, 1494 թ. Դէմդէմաշէնում ստ. Աւետ.—199, 200*
13. *Քհյ, եղբ. Գրիգորի, որ 1494 թ. Եւդոկիայում օր. Աւետ.—209*
14. *Քհյ, 1495 թ. Մանտիսոնում իր Աւետարանը տրամադրեց օրինակելու—223*

Անդրէաս

15. Որդի Քարամազի, որ 1497 թ. Բերդիկում ստ. Աւետ.—240
16. Հայր Մկրտիչի, որ ԺԵ դ. օր. ժողովածու—513
17. Որդի Գաբրիէլ եպսի, որ ԺԵ դ. ստ. մի ժողովածու—485
18. Ման, յշվ. ԺԵ դ.—530

Անդրոնիկ

1. Որդի Շահնշահի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—530

Անէշէկ

1. Դուստր Շահնշահի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—530

Անի

1. Տատ Կարապետի, որ 1488 թ. Ասպիոնակում ստ. Շարակնոց—118

Անիբէկ

1. Եղբ. Ջանիբէկի, որ 1499 թ. Կածիքում ստ. Աւետ.—282

Անկիշա[ն]

1. Փեսայ Մէլքէսէթի, որ 1485 թ. Մաղարդավանքում գնեց Սաղմոսարան—73

Անձրև

1. Որդի Սարգսի, որ ԺԵ դ. Գամաղիէլի վանքում ստ. Աւետ.—506

Աննա (Անա)

1. Դուստր Թօղանի, որ 1409 թ. ստ. Ճառընտիր—319, 320
2. Մայր Մարգարէ գրչի, որ 1432 թ. Աւաղ վանքում օր. Աւետ.—372
3. Կին Ստեփանոս գրչի, որ 1437 թ. Խարբերդում օր. Աւետ.—383
4. Մայր Աբրահամի, որ 1439 թ. Երուսաղէմում թուղթ էր կոկում—391*
5. Մայր Ստեփանոս երէց Սսեցու. յշվ. 1447, 1450 թթ. Պուրսայ քաղաքում—410, 417
6. Դուստր Մելիքշահի, որ 1454 թ. ստ. Աւետ.—423
7. Եղբօրկին մի գրչի, որ 1487 թ. Արևիս գիւղում օր. Աւետ.—97
8. Այրի կին, սրա հորդորանքով 1490 թ. Երզնկայում օր. Աւետ.—149
9. Քոյր Մարտիրոսի, որ ԺԵ դ. ստ. Շարակնոց—509
10. Քոյր Թումայ քհյի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—496
11. Մայր Կարապետ քհյի, որ ԺԵ դ. ստ. Ճառընտիր—491
12. Հնգցլ քոյր Թաթէոս քհյի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—494

Աննա-Խաթուն

1. Քոյր Խաչատուր գրչի, որ 1485 թ. Սանահնում օր. Աւետ.—71

Աննա—Խաթուն

2. Հարս Ալէքսանդրի, որ 1486 թ. Աբքայի վանքում օր. Աւետ.—84
3. Կին Յոհանէսի, որ 1438 թ. արծաթապատեց մի Աւետ.—126, 127
4. Քոյր Ներսէսի, որ 1493 թ. Կայեր գիւղում ստ. Աւետ.—193
5. Ոմն, յշվ. 1497 թ. Նիզոկիոյ Կոմանայ գիւղում—473

Անոչ

1. Հնգցլ եղբ. Թադէոսի, որ 1444 թ. հետ գնեց նախկինում իրենց գերդաստանին պատկանած Աւետարանը—403

Անտոն

1. Երէց, 1423 թ. գնեց մի Աւետ.—361
2. Ամուսին Թուրուանդայի, որ 1439 թ. Երուսաղէմում ստ. Աւետ.—390
3. Որդի Պետրոս քհյի, որ 1441 թ. Սանանում ստ. Աւետ.—397
4. Թոռ վերոհիշեալ Պետրոս քհյի—397
5. Եղբ. Ալէքսանոս գրչի, որ 1451 թ. Հերմոնի վանքում օր. Գր. Տաթևացու Մկն. Սաղմոսացը—419
6. Աղգ. Թումայի, որ 1452 թ. ստ. Աւետ.—422
7. Քհյ, 1480 թ. վկայ եղաւ մի Աւետարանի վաճառման—462
8. Վանահայր Ջուղու սբ Աստուածածնի. սրա հրամանով 1481 թ. Ճիխէլում օր. Գանձարան—16
9. Փեսայ Մեսրոբ քհյի, որ 1481 թ. Հայրիվանքում ստ. Աւետ.—15
10. Քհյ, որդի Խոսրովի, 1486 թ. Հիզանում ստ. Աւետ.—89
11. Եղբօրորդի Զաքարիայի, որ 1487 թ. ստ. Շարակնոց—105
12. Եղբ. Խոշայ Զաւչի, որ 1490 թ. ստ. Աւետ.—158, 159
13. Քհյ, յշվ. 1490 թ. Ռանահատի վանքում—146
14. Գրիչ, որդի Աստուածատուրի, ԺԵ դ. օր. Տօնական—481

Աշխիբէկ

1. Որդի Խամօշի, որ 1499 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—284

Աշոտ-Յոհաննէս

1. Բագրատունի թագաւոր Հայոց (կեղծիք)—382

Աշրաֆ

1. Եղբ. Բէկի, որ 1497 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—245

Ապաւէն

1. Հայր Յովանէս արեղայի (Մըսաչուր գիւ-

գից), որ 1422 թ. Երուսաղէմում ստ. Ճաշոց—357

Ալտոլապի[պ]

1. Ոմն, 1490 թ. Եզրգռում ստ. Աւետ.—159

Առաքել (Առաքեալ, Առագել)

1. Սիւնեցի, եպս, բանաստեղծ և իմաստասեր. «Չքնեալ և յօրինեալ գիրքս ձեռնադրութեան»—181, 314
2. Եղբ. Ղազար քհյի, որ 1404 թ. գնեց Աւետ.—314
3. Գրիչ, 1412 թ. օր. Ն. Շնորհալու Յիսուս որդին—324
4. Եղբ. Յունան գրչի, որ 1414 թ. Մեծոփայ վանքում օր. Գր. Տաթևացու Քարոզգիրքը—337
5. Եղբ. Յովհաննիսի, յշվ. 1414 թ. Վասպուրականում—338
6. Քհյ, իր հարազատների հետ 1423 թ. վաճառեց մի Աւետ.—361
7. Սրկ., որդի Զքքինի, որ 1423 թ. Երուսաղէմում Աւետարանի օրինակ տրամադրեց Թորոս գրչին—371
8. Գրիչ, 1434 թ. օր. Աւետ.—375
9. Որդի Թադէոսի, որ 1444 թ. փրկագնեց իրենց գերդաստանի Աւետարանը—403
10. Պր., եղբ. Կիլիկիոյ Կարապետ կաթողիկոսի, 1446 թ.—406, 407
11. Երէց, 1446 թ. օր. Մաշտոց—407
12. Որդի Թուխանի, որ 1448 թ. ստ. Աւետ.—411
13. Որդի Պօղոսի, որ 1455 թ. Ակիլում ստ. Աւետ.—423, 424
14. Կր., 1462 թ. Երուսաղէմում կազմեց մի Աւետ., որի թուղթը ևս ինքն էր կոկել—439
15. Վրդ. յշվ. 1465 թ.—442
16. Ոսկերիչ, հայր Աւետիք գրչի, որ 1468 թ. Տրապիզոնում օր. Գանձարան—448
17. Եպս Խարբերդի, 1468 թ.—449
18. Բաղիշեցի, բանաստեղծ—152
19. Սրկ., յշվ. 1469 թ. Սանահնում—453
20. Որդի Վարդան կր-ի, որ 1481 թ. ստ. Աւետ.—12
21. Գրիչ, 1481—1491 թթ. Աւագ վանքում օր. 2 Աւետ., 1 Մաշտոց, 6 Շարակնոց—18, 32, 51*, 51, 66, 74, 123, 179
22. Հայր Գրիգորի, որ 1483 թ. Բասենում օր. Աւետ.—38
23. Եղբ. Գրիգոր նկարողի, որ 1485 թ. Սեբաստիայում օր. Աւետ.—76
24. Ճգնաւոր, 1485 թ. թուղթ կոկեց և կազմել սովորեցրեց Աւետիք Հաղբատեցուն—76
25. Որդի Մուրատշահի, որ 1485 թ. ստ. Աւետ.—77

Առաքել

26. Քհյ, յշվ. 1486 թ. Ոստանում—86
27. Առաջնորդ Ագուլեաց վանքի, 1487 թ.—101
28. Մրն Երեզի վանքի, 1487 թ.—100
29. Գրիչ, 1487 թ. օր. Ճառընտիր—104
30. Հայր Գրիգորի, որ 1489 թ. Կոնկան գիւղում ստ. Աւետ.—471
31. Որդի վերոյիշեալ Գրիգորի—471
32. Որդի Շարմանի, որ 1490 թ. Բռնաշէնում օր. Աւետ.—155, 156
33. Եղբօրորդի Դաւթի, որ 1490 թ. Գինեկանց վանքում օր. Գանձարան—155
34. Մուղդասի, յշվ. 1490 թ. Ոստանում—155
35. Գրիչ, 1490 թ. Ապահունեաց վանքում օր. Աւետ.—148
36. Գրիչ, 1494 թ. Մոկաց Բռնաշէն գիւղում օր. Աւետ.—203
37. Եղբ. Գրիգորի, որ 1494 թ. Եւդոկիայում օր. Աւետ.—209
38. Ուսուցիչ Յովհաննէս գրչի, որ 1495 թ. Մանտիսոնում օր. Յայսմաւուրք—223
39. Կթղկս Աղուանից, յշվ. 1497—1499 թթ.—236, 237, 281
40. Եղբօրորդի Կիրակոսի, որ 1497 թ. Ամ գիւղում ստ. Աւետ.—247
40 ա. Նաղաշ, մրն Բերկրիի սբ Գէորգ վանքի, 1498 թ.—265
41. Մրն Կապոսի վանքի, 1498 թ.—273
42. Ազգ. Հայրապետի, որ 1499 թ. Շատախում փրկեց մի Աւետ.—277
43. Գրիչ. 1500 թ. Խարտիշարի վանքում օր. Շարակնոց—299
44. Եպս, քեռորդի Յունանի, որ 1500 թ. Գէտիսիմոն գիւղում օր. Աւետ.—297
45. Որդի Տէրուն քհյի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—512
46. Եղբ. խոջա Աղուպի, որ ԺԵ դ. ստ. Յայսմաւուրք—488
47. Եղբ. Ստեփանոս գրչի, որ աշխատում էր Տշող գիւղում, ԺԵ դ.—347
48. Կր., ԺԶ դ. գրեց մի յիշատակարան—171"

Ասար—տե՛ս Մելիք-Ասաթ

Աստնբեն

1. Կին Տիրատուր երէցի, որ 1485 թ. Տփխիսում ստ. Շարակնոց—466

Ասան-Խաթուն

1. Ազգ. Կարապետի, որ 1488 թ. Ասպիսնակում ստ. Շարակնոց—118

Ասատ

1. Միայնակեց, որդի Ամենի, որ 1402 թ. ստ. Ճառընտիր—306, 307

Ասարպէկ
1. Հայր Կապոսի վանքի առաջնորդ Ներսէսի. 1497թ.—248
Ասըլ-Փաշա
1. Եղբօրկին խոջայ Սաղաղի, որ 1498 թ. ստ. Գանձարան—138
Ասիլ (տր.)
1. Աներ Առաքելի, որ 1455 թ. Ակիլում ստ. Աւետ.—423
2. Խոջայ, 1457 թ. վկայ եղաւ մի Մաշտոցի վաճառման—428
3. Ոմն, յշվ. ԺԵ դ.—540
Ասիլ (իգ.)
1. Հարս Ամիր-Սարգսի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—479
Ասիլատին
1. Ասորի խոջա, Կաֆայում սրա մօտ գրաւ էր դրուած այն Աւետարանը, որ 1413 թ. գնեց Կոստանդին եպս Վահկացին—329
Ասլան
1. Որդի պր. Աստուածատուր Անկիւրացու, որ 1447 թ. գնեց Ճաշոց—409
2. Ի վայելումն Անկիւրիոյ աւագերէց Ծերունի 1450 թ. ստ. Գանձարան (գուցէ նոյնն է նախորդը)—418
3. Հայր Փաշարէկ կնոջ, որ ԺԵ դ. ստ. Ճառընտիր—490, 491
4. Եղբ. Յովհաննէսի, ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—546
5. Ոմն, յշվ. ԺԵ դ.—541
Ասլիզադէ
1. Եղբօրդուստր Սաղաղի, որ 1484 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—63
Ասլի-Խաթուն
1. Ազգ. Յովհաննէսի, որ 1473 թ. Գուգարքի Ուխտիք գիւղում ստ. Աւետ.—456
Ասլի-Մելիք
1. Մայր խոջայ Մանուկի, որ 1484 թ. Գր. Նիւսացու վանքում ստ. Ճաշոց—67
2. Դուստր Խաչատուրի, 1488 թ. ստ. Աւետ.—127
Ասլի-Պարոն
1. Հայր Ղազիի, որ 1489 թ. ուրիշների ընկերակցութեամբ Փոքիկի սբ Սարգիս եկեղեցուն նուիրեց մի Աւետ.—143
2. Մրձ. Աստուածատուրի, որ 1489 թ. գնեց Աւետ.—128
Ասլի-Փաշա
1. Եղբօրկին Սաղաղի, որ 1484 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ. յիշուհետև՝ Մկն. կաթուղիկեից թղթոց—63, 541
Ասլ—Մելիք
1. Քոյր Թադէոսի, որ 1444 թ. փրկագնեց իրենց գերդաստանի Աւետարանը—403
Ասլ—Մելիք
2. Մայր Խաչատուր գրչի, որ 1481—1482 թթ. Կտուցում օր. 2 Աւետ.—12, 30
Ասման
1. Սրկ., եղբ. Յովսէփ գրչի, որ 1437—1441 թթ. Դերձկի վանքում օր. 2 Ճաշոց—385, 395
Ասպահանշահ (Ըսպահանշահ)
1. Քեռորդի Տիրատուր քհյի, որ 1482 թ. Ականցում ստ. Շարակնոց—463
2. Ասլանմելիքենց, 1484 թ. Վանում ստ. Յայսմաւուրք—61
3. Ռէս, 1490 թ. Մաշկագղակում համագիւղացիների հետ նորոգել տուեց մի Աւետ.—158
4. Որդի Ամենաւագի, որ 1494 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—202
5. Տնտես Արգելանի վանքի, 1497 թ.—239
6. Ոսկերիչ, ուսուցիչ Յովհաննէսի, որ 1500 թ. Վարագում օր. Աւետ.—298
7. Որդի Ամիր-Սարգսի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—479
Ասպահանշ[ահ]
1. Խոջայ, եղբ. Յովհաննէսի, որ 1490 թ. Շատախում ստ. Մաշտոց—157
Աստուածատուր
1. Եղբ. խոջայ Բէրամի, որ 1402 թ. Խլաթում ստ. Աւետ.—309
2. Տնտես Գամաղիէլի վանքի, 1402 թ.—307
3. Գրիչ, քեռորդի Յակոբ վրդի, 1403 թ. Անձնապատի վանքում օր. Ոսկեփորիկ—310, 311, 312, 313
4. Մուղդասի, 1407 թ. թուղթ նուիրելով նպաստեց մի Տօնապատճառի օրինակութեան—318
5. Շարագրեց Կոստանդին Վահկայի եպսի 1413 թ. գնած Աւետ. յիշատակարանը—330
6. Կր., Սաղմոսավանեցի, որդի Ստեփանոսի, 1415 թ. Երուսաղէմում ստ. Մանրուսմունք—340
7. Որդի Յակոբի, 1419 թ. մի ժողովածու նըւիրեց Գրիգոր վրդին—349, 350
8. Վանահայր Տարօնի Առաքելոց վանքի, 1422 թ.—357
9. Քհյ, 1425-ից առաջ ստ. Գր. Խլաթեցու օր. Գանձարանը—365
10. Հօրեղբօրորդի Գրիգոր գրչի, որ 1437 թ. Արգելանի վանքում օր. Շարակնոց—385
11. Հայր Անկիւրիոյ աւագերէց Կիրակոս քհյի, 1447 թ.—410
12. Պր., Անկիւրացի, որդի Սիմէովն-Սաթըլմիշի, 1447 թ. Պուրսայում գնեց և Անկիւրիոյ սբ Քառասնից եկեղեցուն նուիրեց Ճաշոց—409, 410

Աստուածատուր

13. Եղբ. Մարտիրոս կր.-ի, որ 1450 թ. գնեց Աւետ.—418
14. Եղբ. Յովանէս գրչի, որ 1451 թ. Խլաթում օր. Մաշտոց—Գանձարան—420
15. Եպս Ակլայ, որդի Ատոմի, 1455 թ. օր. Աւետ.—424
16. Կամիս գիւղի քահանաներից, 1458 թ.—431
17. Ազգ. Պարոնի, որ 1461 թ. Պալախորու վանքում ստ. Աւետ.—437
18. Վանահայր ինչ-որ վանքի, 1462 թ. Վարդան կազմողին նորոգել տուեց մի քանի ձեռագիր—440
19. Նորագաւթի քահանաներից, 1465 թ.—443
20. Եպս, ուսուցիչ Յակոբ գրչի, որ 1466 թ. Խարբերդում օր. Մաշտոց—449
21. Եղբ. տանուտէր Մկրտիչի, որ 1446 թ. Խլաթում ստ. Աւետ.—445
22. Եպս, հօրեղբայր Հաղբատի առաջնորդ Յովհաննէս եպսի, որ 1469 թ. Սանահնում ստ. Ճարակնոց—452
23. Երաժիշտ-գրիչ, 1473 թ. «խազեց» (այսինքն՝ երաժշտական նշաններ գրեց) մի Ճարակնոց—456
24. Քեռի Վարդան կր.-ի, որ 1481 թ. ստ. Աւետ.—12
25. Սրկ., 1481 թ. Ամիրդովլաթ բժշկի պատուերով օրինակեց Յղ. հոգւոյ և զօրութեանց նորին ձեռագիրը—464
26. Հօրեղբայր Յոհանէս քհյի, որ 1482 թ. Կտուցում ստ. Տօնական—29
27. Ոմն, յշվ. 1482 թ. Խուլայոյ վանքում—31
28. Հօրեղբայր Թումայ կր.-ի, որ 1482 թ. ստ. Ճարակնոց—34
29. Կազմեց մի Աւետ., 1482 թ.—464
30. Հայր Ամինաղնի, որ 1483 թ. Ուխտիքում ստ. Յայսմաւուրք—37
31. Հօրեղբայր Յոհանէս գրչի, որ 1483 թ. Կտուցում օր. Աւետ.—39
32. Փեսայ Մանուկի, որ 1484 թ. Գր. Նիւսացու վանքում ստ. Ճաշոց—67
33. Աշակերտ Յոհաննէս գրչի, 1484 թ. կոկեց վերոհիշեալ Ճաշոցի թուղթը—68
34. Որդի Խոսրովի, որ 1484 թ. ստ. Գանձարան—68
35. Վրդ, 1484 թ. ստ. Գանձարան—69
36. Ոմն, 1484 թ. ստ. Ժողովածու—465
37. Եպս, 1485-ից առաջ Հոռոմոսի վանքին նուիրեց Ճաշոց—70
38. Դպիր, որդի Գրիգոր Նկարիչի, որ 1485 թ. Սեբաստիայում ստ. Աւետ.—76
39. Եղբ. Սարգիս գրչի, որ 1485 թ. Կիւրղի վանքում օր. Գանձարան—75

Աստուածատուր

40. Որդի Տիրատուր երէցի, որ 1485 թ. Տրփխիսում ստ. Ճարակնոց—466
41. Հայր Սարուղաւչի, որ 1486 թ. Արճէշում ստ. Մաշտոց—79
42. Հայր Յովհաննէս գրչի, որ 1486 թ. Արճէշում ստ. Մաշտոց—80
43. Գրիչ, Կաֆայեցի, որդի Կարապետի, 1486 թ. Քաւթայ քղ. օր. Գանձարան—467, 468
44. Հայր Զաքարեա քհյի, որ ստ. վերոյիշեալ Գանձարանը—467
45. Մեծ պապ վերոյիշեալ Աստուածատուր գրիչ Կաֆայեցու—468
46. Ոստանի քահանաներից, 1486 թ.—86
47. Պապ Խտրշահի, որ 1486 թ. Գր. Նիւսացու վանքում ստ. Աւետ.—91
48. Թոռ Բերթակի վանքի տնտես Մելիքի, 1487 թ.—141
49. Մրն Սեբաստիոյ սբ Նշանի, 1487 թ.—100
50. Հայր Յովհաննէս եպսի, որ 1487 թ. Նորաշէնում ստ. Գանձարան—98
51. Հայր Տէրտէրի և Յովանէսի, որք 1488 թ. Այրիվանքում գրել տուին Յայսմաւուրք, սակայն մահացան՝ աւարտին չհասած—110
52. Դպիր, յշվ. 1488 թ. Ասպիսնակում—118
53. Եղբ. 1488 թ. Կիւրղի վանքում մի Աւետ. ստացողի—124
54. Գրիչ, 1488 թ. օր. Սաղմոսարան—125
55. Որդի Իսմայէլի, 1488 թ. գնեց մի Աւետ.—128
56. Հօրեղբայր Խանումի, յշվ. 1485 թ. Կորնկեց գիւղում—136
57. Որդի Յովաննէսի, 1489 թ. Ճատանում ստ. Աւետ.—139
58. Ոմն Ներսէսի հետ մի Յայսմաւուրք նուիրեց Բարերդի սբ Աստուածածին վանքին—141
59. Հօրեղբայր Ստեփանոս քհյի, որ 1488 թ. Բազենից վանքում ստ. Աւետ.—132
60. Ուտոնց, 1489 թ. մասնակից եղաւ մի Մաշտոցի գնման—132
61. Որդի Ջանիբէկի, 1490 թ. Մատնէվանքում ստ. Աւետ.—153
62. Հօրեղբայր Դովլաթ-Խաթունի, որ 1490 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—154
63. Որդի Յակոբի, 1490 թ. իր Վարդան եղբօր հետ Մաշկագդակում ստ. Ճառընտիր—157
64. Ոստանի տանուտէրերից, 1490 թ.—156
65. Աշակերտ Ստեփանոս գրչի, որ 1490 թ. Եղրդուտում օր. Աւետ.—159
66. Ոմն, ստացաւ վերոյիշեալ Աւետարանը—159

Աստուածատուր

67. Մրն Ուռնկարի վանքի, 1490 թ.—151
68. Հայր Յովհաննէս Արճիշեցու, որ 1490 թ. Արճէշում օր. Գանձարան—151
69. Թոռ Լիանոսի, 1491 թ. Գուգարքում ստ. Աւետ.—166
70. Հայր Սիրադեղի, որ 1491 թ. Մողնիում ստ. Ճաշոց—168
71. Եղբօրորդի վերոյիշեալ Սիրադեղի—168
72. Հօրքրոջորդի Խալիֆի, որ 1491 թ. Արծկէում ստ. Ճառընտիր—173
73. Տանուտէր Դսեղի, 1491 թ.—165
74. Հօրեղբայր Վարդանի, որ 1491 թ. Անչողաց վանքում ստ. Աւետ.—178
75. Հայր Մարթայի, որ 1491 թ. Խարտէշարում ստ. Մաշտոց—181
76. Եղբօրորդի Գրիգորի, որ 1492 թ. Դվնիկում ստ. Մաշտոց—188
77. Որդի Միրիջանի, որ 1493 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—191
78. Սրա պատուերով 1494 թ. Յովհաննէսը ծաղկեց մի Աւետ.—209
79. Գրիչ, 1494 թ. Եղեգեաց վանքում օր. Աւետ.—201
80. Հողևոր որդի Թումայի, որ 1494 թ. Աղթամարում օր. Աւետ.—202
81. Կաֆայեցի, 1495 թ. շարադրեց մի յիշատակարան—225
82. Ոմն, 1495 թ. ստ. Տօնացոյց—225
83. Տնտես Կուսից անապատի, 1495 թ.—472
84. Որդի Գորգի, որ 1495 թ. Կապոսի վանքում ստ. Աւետ.—221
85. Որդի Սահակի, յշվ. 1495 թ. Մանտինստնում—222
86. Քեռորդի վերոյիշեալ Սահակի—222
87. Գրիչ, 1496 թ. Եղեգեաց վանքում օր. Աւետ.—229
88. Եղբ. Ներսէսի, որ 1496 թ. Կապոսի վանքում ստ. Մաշտոց—234
89. Ոմն Տիւրիկցի, յշվ. 1496 թ.—472
90. Եղբ. Յովսէփ Աղթամարցու, որ 1497 թ. Արգելանում օր. Շարակնոց—239
91. Թոռ Քարամաղի, որ 1497 թ. Բերդիկում ստ. Աւետ.—241
92. Ոմն, 1497 թ. Որճակ գիւղում ստ. Աւետ.—
—246
93. Ոմն, Եղրդուտի վանքում գնեց Աւետ.—248
94. Գրիչ, 1498 թ. Եղեգեաց վանքում օր. Աւետ.—264
95. Տնտես Ձորէվանքի, 1498 թ.—260
96. Եղբ. Վանականի, որ 1498 թ. Ձորէվանքում օր. Աւետ.—260

Աստուածատուր

97. Նաղաշ, մրն Բերկրիի սբ Գէորգի, 1498 թ.—
—265
98. Եղբ. Յոհանէսի, որ 1498 թ. Կապոսիում օր. Գանձարան—272
99. Տանուտէր Առընճկուսի, 1499 թ.—277
100. Որդի Խաչատուրի, նահատակուեց Արծկէում 1499 թ.—283, 284
101. Թոռ վերոյիշեալ նահատակի—283
102. Պապ Յոհանէս գրչի, որ 1500 թ. Վարագում օր. Աւետ.—298
103. Մրն Խորոտկայ վանքի, 1500 թ.—295
104. Եղբ. Գրիգոր գրչի, որ 1500 թ. Խորոտկայ վանքում օր. Ճաշոց—296
105. Հայր Խարիր (Հարիր)—Խաթունի, որ 1500 թ. ստ. Աւետ.—293
106. Որդի վերոյիշեալ Խարիրի—293
107. Եղբօրորդի վերոյիշեալ Խարիրի—293
108. Բարեր մականունով, որդի Յորդանանի, յշվ. ԺԵ դ.—495
109. Եղբ. Գրիգոր Քարագոմերցու, որ ԺԵ դ. ստ. Տօնական—490
110. Պալախաւրցի գրիչ, ԺԵ դ. Այրարատեան գաւառում օր. Աւետ.—483
111. Թէոթոյպալի, ԺԵ դ. նորոգեց մի Տօնական—483
112. Հնգցլ Եղբ. Թորոս քհյի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—477
113. Հայր Անտոն գրչի, որ ԺԵ դ. օր. մի Տօնական—480
114. Գրիչ, ԺԵ դ. Եղեգեաց անապատում օր. Աւետ.—481
115. Որդի Սարգսի, ԺԵ դարում օր. Յայսմաւուրք—482
116. Պր., որդի Յուսէփի, ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—482
117. Գրիչ, ԺԵ դ. օր. Աւետ.—482
118. Ոմն, յշվ. ԺԵ դ.—515
119. Հայր Ամիրխանի, յշվ. ԺԵ դ.—526

Աստուածշ[ահ]

1. Ոմն, յշվ. ԺԵ դ.—530

Ասուկան (*Ասուգան*)

1. Մրձ. Տիրանանցի, որ 1486 թ. Ագուլեաց վանքում ստ. Գանձարան—83
2. Մայր Յունանի, որ 1500 թ. Գետխաթմոն գիւղում օր. Աւետ.—297, 298

Ասստար

1. Հայր Խաչատուր գրչի, որ 1492 թ. Յաւղացքարում օր. Աւետ.—186

Աւագ (*Աւաք*)

1. Գանձասաց—152
2. Պր., հայր Կարապետ ժամկոչի, որ 1434 թ. ստ. Աւետ.—375

Աւագ

3. Ազգ. Ստեփանոսի, որ 1462 թ. Վանում օր. ստ. Աւետ.—375
4. Որդի Ազբէկի, որ 1484 թ. Կտուցում ստ. Մաշտոց—59
5. Տանուտէր, 1487 թ. Խախ գիւղում ստ. Գանձարան—104
6. Գր., եղբ. Կոտայից երկրի (իմա՝ Կոտայքի) եպս Ստեփանոսի և պարոն Հայկազի. 1488-ին հաւատափոխութեան պահանջով 7 ամիս բանտարկուեց, 40 այլ «ազատորդիների» հետ միասին—110
7. Որդի Շնաւրհաւորի, որ 1490 թ. գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—163
8. Պատանի հասակում վախճանուած եղբօրորդի Մովսէսի, որ 1491 թ. Արծկէում օր. Ճառընտիր—174
9. Փեսայ Գալուստի, որ 1496 թ. Քանաքեռում ստ. Աւետ.—227
10. Երէց, որդի Ստեփանոսի, 1497 թ. Երուսաղէմում ստ. Ճառընտիր—536
11. Որդի Մերչերի, ԺԵ դ. ստ. Ճառընտիր—535
12. Ոմն, յիշ. ԺԵ դ.—529, 530

Աւագ (իգ)

1. Մայր Թումայ քհյի, որ մեռաւ 1481 թ.—20

Աւագտէր

1. Վրդ, առաջնորդ Բոլորբերդոյ և ուսուցիչ Աբրահամի, որ 1482 թ. օր. Աւետ.—25, 57, 214
2. Աշակերտ Բոլորբերդի րաբունապետ Սարգսի, յիշ. 1482 թ.—27
3. Վրդ, առաջնորդ Սրկղունքի, հօրեղբայր Դաւիթ գրչի, որ 1487 թ. օր. Շարակնոց—97

Աւագ-Տիկին

1. Դուստր Եմինի, որ 1401 թ. գնեց մի Աւետ.—306
2. Մայր Կիրակոսի և Մարտիրոսի, որք 1483 թ. ստ. Յայսմաւուրք—54

Աւամ

1. Ազգ. Նիկողոսի, որ 1438 թ. նորոգել տուեց մի Աւետ.—386

Աւան

1. Աղայ, 1490 թ. նորոգեց Խորոտկայ վանքը—161
2. Որդի Քարամաշի, որ 1497 թ. Բերդիկում ստ. Աւետ.—240

Աւդալ-Քարամ

1. Քեռորդի Զարղարի, որ 1495 թ Ամրդոլու վանքում ստ. Աւետ.—219

Աւդլմսեխ (Աւդուլ—Մսեխ)

1. Հայր Մինի, որ 1485 թ. ստ. Ճառընտիր—78
2. Ոմն, յիշ. 1486 թ., Արճէշում—80

Աւետ

1. Ուրիշների հետ 1488 թ. Առնջում ստ. Աւետ.—120
2. Հնգցլ տանուտէր Խարականց գիւղի, 1493 թ.—192

Աւետիք (Աւետիս)

1. Կր., 1410 թ. Աւագ վանքում օր. Գր. Տաթեւացու Մեկն. Մատթէի Աւետարանին—325
2. Րաբունի, հայր Յոհանէս գրչի, որ 1416 թ. Հիզանում օր. Գր. Տաթեւացու Քարոզգիրքը—345
3. Հայր Մարգարէ գրչի, որ 1432 թ. Աւագ վանքում օր. Աւետ.—372
4. Նատերանց գերդաստանից, որդի Յովանէսի, 1433 թ. Ղրիմում վաճառեց մի Ճաշոց—375
5. Որդի Թումայի, որ 1452 թ. ստ. Աւետ.—422
6. Ոմն, 1457 թ. ստ. Մաշտոց—428
7. Ազգ. Ստեփանոսի, որ 1462 թ. Վանում ստ. Աւետ.—439
8. Կր., որդի Առաքելի, 1468 թ. Տրապիզոնում օր. Գանձարան—448
9. Ոմն, 1471 թ. սրբագրել տուեց իր Յայսմաւուրքի սխալաշատ հոդուածներից մէկը—453
10. Վրդ, Հասանքեֆցի, աթոռակալ էջմիածնի, յիշ. 1481 թ.—10
11. Վրդ, երաժշտութեան ուսուցիչ Ստեփանոս գրչի, որ 1481 թ. Խարբերդի սբ Կարապետի վանքում օր. Շարակնոց—10
12. Դասընկեր վերոյիշեալ Ստեփանոս գրչի—10
13. Կր., Մոկացի, 1481 թ. Կաֆայից բերեց մի Մանրուսմունք—20
14. Եպս, վարդապետ մի գրչի, որ 1482 թ. Թֆնայ վանքում օր. Գանձարան—33
15. Հազբատեցի, գրիչ, 1485 թ. Երուսաղէմում օր. Աւետ.—76
16. Սրկւգ, 1485 թ. նորոգեց մի Ճաշոց—467
17. Ոստանի քահանաներից, 1486, 1490 թթ.—86, 155
18. Րաբունապետ, յիշ. 1487—1499 թթ. Եկեղեաց գաւառի Գր. Լուսաւորչի դամբարան կոչուած վանքում—208, 469, 474
19. Եպս, առաջնորդ Եկեղեաց գաւառի վերոյիշեալ վանքի, յիշ. 1487 թ.—469
20. Ուսուցիչ Յովանէս գրչի, որ 1487 թ. օր. Շարակնոց—469
21. Մրն Մեծոփավանքի, 1488 թ.—119
22. Եղբ. Ստեփանոս քհյի, որ 1489 թ. ստ. Բաղէնից վանքում օր. Մաշտոց—132
23. Քաջ րաբունի, երեսփոխան և իշխեցող Միջագետաց, յիշ. 1490 թ.—153

Աւետիք
24. *Որդի Ումեկի, 1490 թ. սպ. Աւետ.—145, 146*
25. *Հայր Միրիջանի, որ 1493 թ. Աղթամարում սպ. Աւետ.—191*
26. *Որդի վերոյիշեալ Միրիջանի—191*
27. *Քհյ Ագուլեաց Վերին թաղի, յիշ. 1493 թ.— —194*
28. *Բարձգործենց, ազգ. Ամենաւագի, որ 1494 թ. Աղթամարում սպ. Աւետ.—202*
29. *Կր., որդի Վահանի, 1495 թ. Պալախորու վանքում օր. Սաղմոսարան—215, 216, 217*
30. *Վրդ, որդի Սամուէլի, 1496 թ. Կապոսի վանքում օր Մաշտոց—234*
31. *Ոմն, յիշ. 1498 թ. Կապոսի վանքում—272*
32. *Ամուսին Խամօշի, որ 1499 թ. Աղթամարում սպ. Մաշտոց—284*
33. *Գրիչ, ԺԵ դ. օր. Ժողովածու—485*
34. *Գրիչ, ԺԵ դ. օր. Պատարագամատոյց—485*
35. *Գրիչ, ԺԵ դ. օր. Հարանց վարք—485*
36. *Գրիչ, ԺԵ դ. օր. Ոսկեփորիկ—486*
37. *Գրիչ, ԺԵ դ. օր. Աւետ.—487*
38. *Եղբ. Ատոմ քհյի, որ ԺԵ դ. սպ. Յայսմաւուրք—491*
39. *Մումկանց, 1551 թ. մի արտ նուիրեց Կոընկեց վանքին—136**
40. *Վրդ, հօրեղբայր Յակոբ Հասանքեֆցու, որ ԺԶ դ. գերութիւնից ազատեց մի Մաշտոց— —167**

Աւետուր
1. *Հնգցլ եղբ. Յովանէս գրչի, որ 1488 թ. Վարագում օր. Ճաշոց—113*

Աւթման
1. *Աղ-կոյունլուների դինաստիայի հիմնադիր Կարա-Յուլուք Օսմանը, յիշ. 1431, 1437 և 1481 թթ. (վերջին անգամ՝ որպէս պապ Եաղուբ-բեկի)—11, 370, 386*

Աւժիտ
1. *Որդի պր. Եւստի, որ 1441 թ. Անկիւրիայում սպ. Աւետ.—398*
2. *Եղբ. պր. Աստուածատուրի, որ 1447 թ. Անկիւրիայում գնեց Ճաշոց—409*

Ավիծ
1. *Հօրաքոյր Կոստանդին եպս Վահկացու յիշ. 1413 թ.—330*

Աւլշայ-խաթուն
1. *Մայր Գալուստի, որ 1496 թ. Քանաքեռում սպ. Աւետ.—227*

Աւղիտայ
1. *Քոյր Թաթէոս քհյի, որ ԺԵ դ. սպ. Աւետ.— —501*

Աւտար-Տիկին
1. *Մայր Գրիգորի, որ ԺԵ դ. սպ. Նարեկ—501*

Աւտուլ-Փաքապէկ
1. *Շիրվանշահ, յիշ. 1497 թ.—236, 237*

Աւսախաթուն
1. *Մայր Սամուէլի, որ 1443 թ. Աղջոց վանքում սպ. Աւետ.—401*

Աւրան
1. *Եղբ. խոջա Յակոբի, որ 1482 թ. Խուլայոյ վանքում սպ. Յայսմաւուրք—31*
2. *Պր., 1493 թ. Բալույում սպ. Մաշտոց—197*
3. *Եղբ. Յովսէփ Աղթամարցու, որ 1497 թ. Արգեյանում օր. Շարակնոց—239*

Աւրանբ
1. *Եղբ. Կամիս գիւղի ոայիս Յովանէսի. յիշ. 1458 թ.—430, 431*

Աւրտու-Մելիք
1. *Մայր Տիրատուրի, որ 1485 թ. Տփխիսում սպ. Շարակնոց—466*
2. *Մայր Միրիջանի, որ 1493 թ. Աղթամարում սպ. Աւետ.—191*

Ատիլշահ *(տե՛ս նաև Էդիլշահ)*
1. *Ոմն, յիշ. 1489 թ.—144*

Ատոմ
1. *Ոստանցի, Գանձասաց—152*
2. *Հայր Յակոբ վրդի, որ 1403 թ. Անձնապատի վանքում սպ. Ոսկեփորիկ—311*
3. *Թոռ Թագուորի, որ 1411 թ. Ոստանում գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—326*
4. *Քհյ, հայր Ստեփանոս քհյի, որ 1419 թ. նորոգել տուեց մի Երգարան—348*
5. *Կր., Մրն. Կտուց վանքի, յիշ. 1422 թ.— 355, 356*
6. *Կր., յիշ. 1423 թ.—362*
7. *Հայր Ակլայ եպս Աստուածատուրի, որ 1455 թ. սպ. Աւետ.—424*
8. *Աղգ. Ստեփանոսի, որ 1462 թ. Վանում սպ. Աւետ.—439*
9. *Հայր Զաքարայ գրչի, որ 1481 թ. Արճէշում օր. Գանձարան—17*
10. *Խոջայ, որդի Թումայի, 1484 թ. Վանում իր եղբայրների հետ սպ. Աւետ.—60*
11. *Մեծ պապ Խդրշահի, որ 1484 թ. Վանում սպ. Աւետ.—61*
12. *Թեոորդի վերոյիշեալ Խդրշահի—61*
13. *Մրն Մողնիի վանքի, 1484 թ.—56*
14. *Փիլիսոփայ, յիշ. 1486 թ. Ոստանում—86*
15. *Վարդապետեց, Ոստանի քահանաներից 1486 թ.—86*
16. *Կր., հօրեղբայր Կիրակոս և Յակոբ Բաղիշեցիների, որք 1487 թ. սպ. Աւետ.—98*
17. *Աղուբենց, հայրապետ Սղգայոյ վանքի. 1487 թ.—101*
18. *Խոջայ, ազգ. Մաղթումի, որ 1488 թ. Վարագում սպ. Ճաշոց—111*

Ատոմ
19. Գրիչ, 1489 թ. Շատուանում օր. Սարգիս Շնորհալու Մկն. կթղ. թղթոցը—138
20. Արտամետցի, Գաղուկ մականունով, 1489 թ. ստ. Աւետ.—136
21. Հնգցլ եղբ. Սարգսի, որ 1490 թ. Արճէշում ստ. Գանձարան—151
22. Հօրեղբայր Աստուածատուրի, որ 1490 թ. Մատնէվանքում ստ. Տօնական—153
23. Ոստանի քահանաներից, 1490 թ.—155
24. Ոմն, 1490 թ. Մաշկագդակում այլոց հետ նորոգել տուեց մի Աւետ.—158
25. Ոմն, 1492 թ. Նորոգեց մի Շարակնոց—190
26. Խարականց գիւղի տանուտէրերից, 1493-ին մեռած էր—192
27. «Քաջ հռետոր», առաջնորդ Վարագայ վանքի, 1495 թ.—219
28. Կաթողիկոս Աղթամարի, յշվ. 1496—1499 թթ.—230, 231, 238, 239, 244, 249, 270, 279, 284
29. Եղբ. Մուրատի, որ 1498 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—267
30. Ամուսին Խաթիրի, որ 1499 թ. Էրրնկանում ստ. Աւետ.—278
31. Ճարտարապետ, եղբ. Յովհաննէսի, որ 1500 թ. Վարագում օր. Աւետ.—298
32. Հայր Ստեփանոս վրդի, որ ԺԶ դ. ստ. Մաշտոց—478
33. Գրիչ, ԺԶ դ. օր. Աւետ.—483
34. Գրիչ, ԺԶ դ. օր. Գր. Տաթևացու Քարոզգիրքը—484
35. Քհյ, որդի ուստայ Փաշշանի, ԺԶ դ. ստ. Յայսմաւուրք—491
36. Հայր Ներսէս քհյի, որ ԺԶ դ. ստ. Ճառընտիր—498
37. Հայր Նիկէղոսի, որ ԺԶ դ. օր. Ժողովածու—523
38. Հայր Յովհաննէսի, որ ԺԶ դ. ստ. Մաշտոց—546

Արամ
1. Եղբ. Հայ-խաթունի, որ 1469 թ. Արճէշում ստ. Աւետ.—451

Արապշահ (Արապշայ)
1. Հայր եղբ. Մարգարայ գրչի, որ 1483 թ. Էրզնկանի վանքում օր. Մաշտոց—51
2. Խոջայ, Վանի տանուտէրներից, յշվ. 1484 թ.—62
3. Հայր Սարգսի, որ 1490 թ. Արճէշում ստ. Գանձարան—151
4. Տանուտէր, որդի Ստեփանոսի, 1490 թ. Էրզնկանի վանքում ստ. Աւետ.—149

Արղանշահ
1. Հայր Յովանէս գրչի, որ 1488 թ. Վարագում օր. Ճաշոց—113

Արզուման (Արզուգան)
1. Զոքանչ Թումայ քհյի, որ 1433 թ. ստ. Աւետ.—375
2. Հարս Քարամազի, որ 1497 թ. Բերդիկում ստ. Աւետ.—241
3. Դուստր Մէլիք-Աւանի, որ 1500 թ. Խորոտկայ վանքում ստ. Ճաշոց—294

Արքուխշայ
1. Եղբ. Յակոբ քհյի, որ 1433 թ. գնեց մի Աւետ.—374

Արիստակէս (Ռըստակէս, Ըռստակէս, Յըռստակէս)
1. Հիզանցի, գանձասաց—152
2. Որդի Կարապետ քհյի, որ 1402 թ. ստ. Աւետ.—308
3. Սեբաստացի, կազմեց 1409 թ. Աւագ վանքում Ղազար գրչի օր. Աւետարանը—321, 322
4. Հայր Գրիգոր գրչի, որ 1413 թ. Խառաբաստի և Հերմոնի վանքերում օր. Գր. Տաթևացու Հարցմանց գիրքը—332
5. Բարունապետ, ուսուցիչ Մարգարէ գրչի, որ 1432 թ. Աւագ վանքում օր. Աւետ.—372
6. Ուսուցիչ Յովսէփ գրչի, որ 1437 և 1441 թթ. Դներձկի վանքում օր. 2 Ճաշոց—385, 395
7. Եղբ. Դանիէլ վրդի, որ 1450 թ. ստ. Էջմիածնում—Բիւրականում օր. Ճաշոցը—412
8. Կաթողիկոս Էջմիածնի, յշվ. 1468—1472 թթ.—448, 449, 451, 452, 454
9. Կր., գրիչ, 1469 թ. Սանահնում օր. Շարակնոց—452
10. Կր., 1469 թ. նուեր ստ. մի Աւետ.—451
11. Կր., եղբ. Հայ-խաթունի, որ 1469 թ. Արճէշում ստ. Աւետ.—451
12. Հնգցլ որդի Մեսրոբ քհյի, որ 1481 թ. Հայրիվանքում ստ. Աւետ.—15
13. Գրիչ. 1481 թ. Խոյալու վանքում օր. Աւետ.—17
14. Եղբ. Էմին-պէկի, որ 1481 թ. Գր. Նիւսացու վանքում ստ. Ճաշոց—19
15. Աղգ. վերոյիշեալ Էմին-պեկի—19
16. Գրիչ, իր եղբ. Վրդանէսի գործակցութեամբ 1482 թ. Խուլայու վանքում օր. Աւետ.—464
17. Ուսուցիչ Խաչատուր գրչի և ծաղկողի, որ 1485 թ. Սանահնում օր. Աւետ.—71
18. Մերձ. Վարդան գրչի, որ 1485 թ. Զորավանքում օր. Աւետ.—72
19. Գրիչ, 1487 թ. Ամրդոլու վանքում օր. Աւետ.—103

Արիստակէս

20. Հայր Սարկաւագ գրչի, որ 1489 թ. Կոռնկան գիւղում օր. Աւետ.—471
21. Գրիչ, 1490—1496 թթ. Սանահնում օր. 2 Աւետ. և Շարակնոց—147, 230, 241, 242
22. Ուսուցիչ Սարգիս գրչի, որ 1491 թ. Ամըրդոլու վանքում օր. Աւետ.—219
23. Աւագերէց Դսեղի եկեղեցու, 1491 թ.—166
24. Եպս, առաջնորդ Հոռոմայրի, 1494 թ.—201
25. Երէց, 1495 թ. Մանտիսոնում նպաստեց մի Աւետ. օրինակմանը—223
26. Հայր Բէկի, որ 1497 թ. Աղջամարում ստ. Աւետ.—243
27. Որդի Կիրակոսի, որ 1497 թ. Ամ գիւղում ստ. Աւետ.—247
28. Գրիչ, 1498 թ. Ձորոյվանքում օր. Աւետ.—260, 261
29. Մերձ. Կարապետի, որ 1500 թ. Եղնովիտում օր. Ժողովածու—297
30. Եղբ. Թովմայ Մեծոփեցու—405
31. Ոմն, ի յիշատակ Թադէոս քհյի ստ. Աւետ.—494
32. Որդի Թորոս քհյի, ԺԵ դ. օր. Վարդան Այգեկցու գործերի Ժողովածու—485
33. Տէր, ԺԵ դ. Կոստանդ մահդասուց սա. Աւետ.—504
34. Եղբ. Մարկոսի, ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—202*

Արիստոտէլ

1. Յոյն հռչակաւոր իմաստասէր (Ն. մ. թ. 384—322)—168

Արխաւշ

1. Տանուտէր, յշվ. 1482 թ. Բոլորբերդում—29

Արխտ[ւ]նտիսայ

1. Մայր Զաքարիա քհյի, որ 1486 թ. Քաւթայ քղքում ստ. Գանձարան—467, 468

Արհիպար

1. Եղբ. Մաթէոսի, որ 1496 թ. Եղեգեաց վանքում ստ. Աւետ.—229

Արղու

1. Իմա՛ Արղուն ղան, գահակալել է 1284—1291 թթ., յշվ. 1288 թ. (վրիպակով՝ տպ. 1488 թ.)—121

Արուան

1. Աղայ, որդի պր. Ցախոյի, 1482 թ. Արծկէում ստ. Աւետ.—28, 29

Արղուբ

1. Հայր Ղասումի, որ Համասրեցում ստ. Աւետ.—177
2. Թոռ մեծ Ջումայի, Պոռշեան իշխան Վայոց-ձորի, յշվ. 1498 թ.—259

Արղուն (ար.)

1. Եղբ. Մարիամի, որ 1498 թ. Կեղիում ստ. Աւետ.—275

Արղուն (ար.)

2. Քհյ, հօրեղբօրորդի Թորոս քհյի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—477

Արղուն (իգ.)

1. Մայր Ֆխրաւի, որ 1434 թ. Գամաղիէլի վանքում ստ. Աւետ.—376, 377
2. Կին Գրիգորի, որ 1499 թ. Հիզանում ստ. Գանձարան—285

Արղուն-Մելիք

1. Մայր Յովհաննէսի, որ 1424 թ. Եղեվանքում ստ. Շարակնոց—364
2. Հզւր մայր Կարապետ գրչի, որ ԺԵ դ. օր. Վարդան Արևելցու Մկն. Սաղմոսաց—500

Արղուշայ

1. Որդի Արուան աղայի, 1482 թ. Արծկէում ստ. Աւետ.—28, 29

Արման-խաթուն

1. Կին Յակոբի, որ 1493 թ. Աղթամարում օր. Աւետ.—191

Արմէլիք

1. Քոյր Մուրատի, որ 1498 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—267

Արուս

1. Մայր Մինաս գրչի, որ 1484 թ. Կտուցում օր. Մաշտոց—59
2. Մօրաքոյր Կարապետ Բերկրեցու, որ 1498 թ. օր. Շարակնոց—265

Արուս-խաթուն

1. Մօրաքոյր Ստեփանոս գրչի, որ 1437 թ. Խարբերդում օր. Աւետ.—383
2. Յշվ. իր ամուսին Ղուլիջանի հետ՝ 1483 թ.—40
3. Ոմն, յշվ. ԺԵ դ.—513

Արսէն

1. Որդի Ամիր-Եղդնի, որ 1491 թ. Փասավանքում ստ. Աւետ.—171
2. Քարտող, օգնում էր Ալէքսանոս գրչին, որ ԺԵ դ. Կարմիր վանքում օր. Աւետ.—479

Արստուտան

1. Պր., կին Մէլիք-Աւանի, որ 1499 թ. Խորոտկայ վանքում ստ. Ճաշոց—295

Արֆայ

1. Յշվ. 1489 թ. Բուստ գիւղում—123



Բաբայ

1. Հզւր որդի Մամ կնոջ, որ 1498 թ. ստ. Աւետ.—264
2. Պր., հօրեղբ. Բաղդասարի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—516

Բարաջան

1. Պր., Բիւրականի տանուտէրներից, 1450 թ.—413

Բաբիկ (գրուած՝ Բաբկէն հոլովաձևով)
1. Սրկուգ, 1489 թ. Ատոմ Արտամետացուց գնեց մի քանի ձեռագրեր—137
Բաղրոն
1. Որդի Թումի, յիշ. 1414 թ. Վասպուրականում—338
Բազ
1. Եղբ. Կարապետ կր.-ի, որ 1483 թ. Բաղէշում ստ. Շարակնոց—42
Բալատուր
1. Եղբ. Խաչատուր քհյի, որ 1469-ին Նիւսայ գիւղում ստ. Մաշտոց—452
Բախտիար (Բախթիար)
1. Հնգցլ եղբ. Մկրտիչ եպսի, որ 1479 թ. Առեստում ստ. Շարակնոց—461
2. Եղբ. Թումայ կր.-ի, որ 1482 թ. ստ. Շարակնոց—34
3. Հայր Շահամիրի, որ 1487 թ. ստ. Աւետ.—
—106
4. Եղբ. Ստեփանոսի, որ 1498 թ. Բերկրիում ստ. Շարակնոց—264
Բաճար
1. Մայր Տալուտի, որ 1489 թ. ստ. Աւետ.—
144
Բաճլու
1. Ոմն, 1495 թ. Նահատակուեց «ի ձեռն արեանարբու չալաոացս»—218
Բաճր-Ազիզ
1. Քոյր Ստեփանոսի, որ 1498 թ. Բերկրիում ստ. Շարակնոց—264
Բաղդասար (Բաղդիսար, Պաղտասար)
1. Հայր Մելքէսէթի, որ 1485 թ. Մաղարդավանքում ստ. Սաղմոսարան—73
2. Եղբօրորդի վերոյիշեալ Մելքէսէթի—73
3. Որդի Գասպարի, որ 1486 թ. Աւծոպոյ վանքում ստ. Աւետ.—90
4. Հօրեղբօրորդի Վարդանի, որ 1491 թ. Անչողաց վանքում ստ. Աւետ.—178
5. Եղբ. Մինասի, որ 1491 թ. ստ. Աւետ.—184
6. Որդի Յակոբի, ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—516, 517
7. ԺԵ դ. ստ. Հարանց վարք—529*
Բաղդատ (Պաղտատ)
1. Մայր Մկրտիչ գրչի, որ 1410-ից առաջ օրմի ծաղկեալ—324
2. Մայր Յոհաննէս Մնկարի դրչի, որ 1420 թ. օր. Գր. Տաթևացու Հարցմանց գիրքը—354
3. Հզւր մայր Իուրւանտայ կնոջ, որ 1439-ին Երուսաղէմում ստ. Աւետ.—390
4. Մայր Յոհաննէս կր.-ի, որ 1438 թ. Ասփրստան գիւղում ստ. Աւետ.—432
5. Դուստր Ճովանի, որ 1467 թ. Սեբաստիայ սբ Աստուածածին եկեղեցուն նուիրեց մի Ճաշոց—447
Բաղդատ
6. Մայր Մաթէոս քհյի, որ 1481 թ. Հերմոնի վանքում ստ. Աւետ.—15
7. Կին էմին-պէկի, որ 1481 թ. Գր. Նիւսացու վանքում ստ. Ճաշոց—19
8. Մայր Սարգսի, որ 1483 թ. ստ. Աւետ.—53
9. Մայր Թադէոսի, որ 1484 թ. ստ. Աւետ.—62
10. Հօրեղբօրկին Խուրշահի, որ 1486 թ. Գր. Նիւսացու վանքում ստ. Աւետ.—91
11. Դուստր Տողանի, որ 1489 թ. Սոսկոն գիւղում ստ. Աւետ.—131
12. Կին Պաւղոսի, որ 1492 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—187
13. Դուստր Գրիգորի, որ 1492 թ. Դվնիկում ստ. Մաշտոց—188
14. Մայր Խաչատուրի, որ 1492 թ. ստ. Շարակնոց—190
15. Մայր Մաթէոսի, որ 1496 թ. Եղեգեաց վանքում ստ. Աւետ.—229
16. Դուստր Ատոմի, որ 1499 թ. Երրնկանի գիւղում ստ. Աւետ.—278
17. Մայր Գր. Քարագոմերցու, որ ԺԵ դ. ստ. Տօնական—490
Բաղդատ-Խաթուն
1. Մայրական խնամք էր տանում Ազարիա գրչի նկատմամբ, որ 1494 թ. Դէմղլմաշէնում օր. Աւետ.—199
2. Մայր Դաւթի, որ 1490 թ. Բարդուղիմէոսի վանքում ստ. Աւետ.—149
3. Հարս Յովանէսի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—546
Բաղդատ-Մելիք
1. Զոքանչ Աստուածատուրի, յիշ. 1481 թ.—
—183
Բաղդատշահ
1. Ազգ. Մելքիսէթի, որ 1485 թ. Մաղարդավանքում ստ. Սաղմոսարան—73
2. Հայր Խըդրի, որ 1491 թ. ստ. Ճառընտիր—
—182
Բաղշա
1. Հօրեղբօրկին Կարապետ գրչի, որ ԺԵ դ. Եղեգիսի Խնձորուտ վանքում օր. Մաշտոց—
—498
Բախշայիշ (Բաղշայիշ)
1. Խոջա, հայր Խաթունջանի, որ 1482 թ. Կտուցում ստ. Աւետ.—30
2. Քեռի Խդրշահի, որ 1484 թ. Վանում ստ. Աւետ.—61
3. Անեբ Ամենաւագի, որ 1494 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—202
Բայլու
1. Հարս տէր Պապի, յիշ. 1488 թ.—128

Բայրամ
1. Ամուսին Ջահվիլ կնոջ, որ 1484 թ. Մողնիում ստ. Գանձ.—56
2. Պր., պապ Բաղդասարի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—516
3. Հօրեղբօրորդի վերոյիշեալ Բաղդասարի——516

Բայրամշայ
1. Հնգցլ եղբ. Գրիգորի, որ 1500 թ. Խորոտկի վանքում օր. Ճաշոց—296

Բայսանղուր
1. Աղ-Կոյունլու փադիշահ, որդի Յաղուբի, գահակալեց 1490—1492 թթ.—173, 177, 195

Բանարգէս
1. Քհյ, 1446 թ. ստ. Մաշտոց—407
2. Ազգ. Գրիգոր վրդի, որ 1481 թ. Խարբերդի սբ Կարապետի վանքում օր. Շարակնոց—10
3. Հօրեղբայր Յովանէս կր.-ի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—500

Բանաւշայ
1. Հարս Մէլիք-Աւանի, որ 1500 թ. Խորոտկի վանքում ստ. Ճաշոց—295

Բասիլ
1. Գծողիկ, ԺԵ դ. օր. Աւետ.—487

Բարդուղիմէոս
1. Գրիչ, 1484, 1485 թթ. Մաղարդավանքում օր. 2 Սաղմոսարան—58, 72

Բարեկի
1. Պապ սր. Կարապետի, որ 1431 թ. Աղբերմանում գնեց Ճաշոց—369

Բարիոզ (Բարխոզ)
1. Կր., 1466-ին Աղուանքի Գուլիստան գիւղում ստ. Մաշտոց—446
2. Հայր Կարապետ կր.-ի, որ 1488 թ. Ասպիսնակում ստ. Շարակնոց—118
3. Ազգ. վերոյիշեալ Կարապետի—118
4. Միակեց, որդի Թումայի, ԺԵ դ. ստ. Նարեկ—488

Բարխուդար (Բարխուդար)
1. Որդի Յովանէսի, 1491 թ. գերութիւնից ազատեց մի ձեռագիր—174*
2. Որդի Խարիբի, որ 1500 թ. ստ. Աւետ.—293

Բարունակ
1. Որդի Ազարիա գրչի, 1487 թ. Սղգայի վանքում օգնում էր հօրը թուղթ կոկելով—101
2. Որդի Խոսրովի, 1495 թ. Ասպիսնակում ստ. Աւետ.—218
3. Հօրեղբ. Խուշադատի, որ 1497 թ. Հիզանում ստ. Աւետ.—246

Բարսեղ
1. Քհյ, հնգցլ եղբ. Առաքել Սիւնեցու, յիշ. 1404 թ.—314

Բարսեղ
2. Շուրջ 1407 թ. վկայ եղաւ մի Աստուածաշնչի վաճառման—319
3. Ուսուցիչ Յոհան գրչի, որ 1416 թ. Հիզանում օր. Գր. Տաթեւացու Քարոզգիրքը—346
4. Վրդ, 1418 թ. Եղիազարու վանքում ստ. մի Ժողովածու—350
5. Աբեղայ ոմն, 1430 թ. տէր Գրիգորի հետ միասին գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.——369
6. Քհյ, 1432-ին վկայ եղաւ մի Աւետ. վաճառման և գրեց վաճառքի գիր—373
7. Կր., որդի Յակոբի, 1439 թ. Երուսաղէմում նպաստեց մի Աւետ. գնմանը—390
8. Եպս, առաջնորդ Սանահնի, յիշ. 1469—1497 թթ.—70, 147, 230, 242, 452
9. Վրդ և ուսուցիչ Զաքարայ գրչի, որ 1476 թ. Աղուանքի Ոմավանքում օր. Աւետ.—459
10. Քհյ, 1480 թ. վկայ եղաւ մի Աւետ. վաճառման—462
11. Հօրեղբ. Մելքիսեթի, որ 1485 թ. Մաղարդավանքում օր Սաղմոսարան—73
12. Գրիչ, որդի Մկրտչի և Մելիք-Խաթունի 1486—1498 թթ. Ասպիսնակում, նաև Կոռոյ եղզում օր. Աւետարաններ, Մաշտոց և Շարակնոց—87, 100, 118, 130, 131, 215, 255—258
13. Դասվար Ագուլեաց վանքի, 1486 թ.—82
14. Եղբօրորդի Յովհանէս Եպսի, որ 1486 թ. Հիզանում ստ. Աւետ.—88
15. Եղբ. Խանթ-Խաթունի, որ 1488 թ. Հաղբատում ստ. Աւետ.—114
16. Տրն Մեծոփավանքի, 1488 թ.—119
17. Աւագերէց Տփխիսի սբ Գէորգ եկեղեցու, 1488 թ.—120
18. Քհյ, 1490 թ. օր Աւետ.—145
19. Քհյ, որդի Փիրզատ արայի, որ 1490 թ. Թանահատի վանքում ստ. Աւետ.—146
20. Ոստանի քահանաներից, 1490 թ.—155
21. Քհյ, քեռորդի Խոնդքարի, որ 1490 թ. Խորոտկի վանքում ստ. Աւետ.—161
22. Պռօշեան ազգից, եպս, առաջնորդ Այրիվանքի, յիշ. 1493 թ.—194
23. Մերձ. և ուսուցիչ Ազարիա գրչի, 1494 թ. Դէմղէմաշէնում օգնում էր իր աշակերտին՝ թուղթ կոկելով—199
24. Գրիչ. կր., որդի Սատուրի, 1495 թ. Ուրծի մօտ՝ Սափի վանքում օր. Սաղմոսարան—211
25. Եպս, 1495 թ. Ազարիայից գնեց մի Աւետ.——213
26. Բառ Քարամագի, որ 1497 թ. Բերգիկում ստ. Աւետ.—241
27. Սրկւզ, գրիչ, ԺԵ դ. օր. Ճառընտիր—488

Բարսեղ
28. Որդի Մարտիրոս քհյի, որ ԺՍ դ. ստ. Ճառընտիր—491
29. Ոմն, յշվ. ԺԵ դ.—520*

Բամբաս
1. Ազգ. պր. Կարապետի, որ 1431 թ. Աղբերմանում գնեց Ճաշոց—370

Բենիամին
1. Խոջայ, վայելող 1402 թ. Խլաթի մոտ օր. Աւետարանի—308

Բէկբաս
1. Հայր Յակոբի, որ 1494 թ. Հաղբատում ստ. Մաշտոց—201

Բէկեր
1. Ոմն, 1409 թ. նպաստեց մի Ճառընտրի օրինակութեան—319

Բէկի (ար.)
1. Եղբ. Տր. Գրիգորի, որ 1415 թ. Քռնայում աւարտեց Թ. Աքուինացու Յղ. է խորհրդոյ եկեղեցւոյ-ի ընդօրինակութիւնը—342

Բէկի (Բէգի, իգ.)
1. Եղբօրդուստր Հայ-խաթունի, որ 1469 թ. Արճէշում ստ. Աւետ.—451
2. Քրոջդուստր Տիրատուր քհյի, որ 1482 թ. Ականցում ստ. Շարակնոց—463
3. Հզւր մայր Յակոբ եպսի, որ 1491 թ. Արծրկէում օր. Գանձարան—175
4. Կին Դաւթի, որ 1491 թ. այլոց հետ աղատեց մի Մաշտոց, որ նուիրեց Բերդակայ վանքին—177
5. Դուստր Ըռստակէսի, 1497 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—244, 245
6. Կին Սամլաքաթի, որ ԺԵ դ. ստ. Կանոնգիրք—545

Բէկի-խաթուն (Բէկխաթուն)
1. Դուստր Թաղէոսի, որ 1444 թ. ազատեց նախկինում իրենց գերդաստանին պատկանած Աւետարանը—403
2. Խորթ դուստր Դաւլաթ-խաթունի, որ 1481 թ. ստ. Աւետ.—14
3. «Միւս կողակից» Խդրշահի, որ 1484 թ. Վանում ստ. Աւետ.—60
4. Ապաշխարող, 1485 թ. Սանահնում ստ. Աւետ.—70
5. Մայր Ղազար քհյի, որ 1488 թ. Տփխիսում ստ. Աւետ.—120
6. Դուստր Տողանի, որ 1489 թ. Սոսկոն գիւղում ստ. Աւետ.—131
7. Կին Խալիֆի, որ 1491 թ. Արծկէում ստ. Ճառընտիր—173
8. Եղբօրդուստր Ազարիայի, որ 1495 թ. Եղեգիսում ստ. Աւետ.—213

Բէկի-խաթուն
9. Դուստր Թուրսանդի, որ 1498 թ. Ասպիսնակում ստ. Աւետ.—255

Բէկիշայ
1. Որդի Խըրր աղայի, որ 1491 թ. ստ. Ճաշոց—182

Բէկիջան (իգ.)
1. Եղբօրդուստր Տիրատուր քհյի, որ 1482 թ. Ականցում ստ. Շարակնոց—463
2. Դուստր Բէրամի, որ 1483 թ. Արծկէում ստ. Աւետ.—38
3. Մայր Մուրատի, որ 1486-ից տարիներ հետո ստ. Ասպիսնակում օր. մի Աւետ.—87
4. Կին Ստեփանոս քհյի, որ 1489 թ. Բաղենից վանքում ստ. Մաշտոց—132
5. Քոյր Յովանէսի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—543

Բէկիջան (ար., գրուած նաև Պէկիճան)
1. Հօրեղբօրօրդի Խաթունջանի, որ 1482 թ. Կտուցում ստ. Աւետ.—30
2. Եղբ. Յակոբ եպսի, որ ԺԵ դարում ստ. Յայսմաւուրք—502

Բէկիսիման
1. Ազգ. Մաղթումի, որ 1458 թ. Վարագում ստ. Ճաշոց—111

Բէկլար
1. Թոռ Թաղէոսի, որ 1444 թ. ետ գնեց իրենց գերդաստանին պատկանած Աւետարանը—403
2. Խարաւանց գիւղի տանուտէրներից, յշվ 1493 թ.—192

Բէկում
1. Եղբօրդուստր Բաղդասարի, որ ԺԵ դ. ստ Աւետ.—516

Բէրամ
1. Ուսթայ, երեսփոխան, որդի պր. Ջանգիշայի, 1483 թ. Արծկէում ստ. Աւետ.—38, 39
2. Տանուտէր, ԺԵ դ. Ճառընտիր—487

Բուժիկ
1. Եղբ. Յոհանի, որ 1482 թ. Հիզանում ստ Աւետ.—32

Բուղանդար
1. Ոմն, յշվ. 1499 թ. Հիզանում—280

Բուլղան-խաթուն
1. Մայր խոջայ Մելքոնի, որ 1443 թ. ստ Աւետ.—402

Բունիաթ
1. Հայր Մամլաքաթի, որ ԺԵ դ. ստ. Կանոնգիրք—545

Բուսայիդ—տե՛ս Արուսայիդ

Բուսիկ (գրուած՝ Բուսկէն յոլովաձևով)
1. Որդի ուսթայ Ներսէսի, որ ԺԵ դ. ստ. Ժողովածու—513

Բուտախ
1. Բէկ, Օսմանեան զօրահրամանատար, 1487 թ. ասպատակում էր Այնթապի և Սեբաստիայի շրջաններում—99

Գ

Գաբրիէլ
1. Հայր Յովանէս կր.-ի, որ 1439 թ. Երուսաղէմում թուղթ էր խաղում—391
2. Եպս, որդի Գրիգորի, ԺԵ դ. ստ. Վարդան Այգեկցու երկերի ժողովածու—485

Գագիկ
1. Թագաւոր Վասպուրականի—211

Գազ
1. Որդի Սարգիս գրչի, որ ԺԵ դ. Գամաղիէլի վանքում ստ. Աւետ.—506

Գազալ
1. Ոմն, 1496 թ. Կուքիում ստ. Աւետ.—230

Գալուստ
1. Ազգ. պր. Կարապետի, որ 1431 թ. Աղբերմանում գնեց Ճաշոց—370
2. Կր., գրիչ, 1443, 1460 թթ. Աղշոց վանքում օր. 2 Աւետ.—401, 435
3. Հայր Յակոբի, որ 1486 թ. Թանատեաշ վանքում ստ. Մաշտոց—85
4. Որդի Մարգարի, որ 1488 թ. Այրիվանքում ստ. Յայսմաւուրք—110
5. Վանահայր Ուրծի (Արշաուէրեկ) վանքի, 1491 թ.—170*
6. Կր., որդի Սամուէլի, 1491 թ. Կեչառոյքում օր. Աւետ.—164
7. Եղբ. Թանկազիզի, որ 1492 թ. Ցաւղացքարի վանքում ստ. Աւետ.—186
8. Գրիչ, 1494 թ. Հոռոմայրում «ծերացեալ ալէօք» օր. Աւետ—201
9. Քհյ, որդի Ջանգուրբանի, որ 1495 թ. Կուքի վանքում, «ի վայելումն» Գալուստի, ստ. Աւետ.—217
10. Հայր վերոյիշեալ Ջանգուրբանի—217
11. Եղբ. Գորգի, որ 1495 թ. Կապոսի վանքում ստ. Աւետ.—221
12. Եղբ. Սպահանի, որ 1496 թ. ստ. Մաքենացոց և Սաղմոսաց վանքերում օր. Աւետարանը—226
13. Որդի Ենոքի, 1496 թ. Քանաքեռում ստ. Աւետ.—227
14. Եղբօրորդի Բարսեղի, որ 1496 թ. Սանահնում ստ. Աւետ.—230
15. Եղբ. Մկրտիչի, որ 1497 թ. Կապոսի վանքում ստ. Աւետ.—249
16. Ամուսին Թանկազիզի, որ 1498 թ. Ախըլցխայի Մողնոյ վանքում ստ. Աւետ.—269
17. Ազգ. Գոհարի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—481
18. Գրիչ, որդի Ջօրվար քհյի, ԺԵ դ. օր. Յայսմաւուրք—488
19. Եղբ. անունն անյայտ մի գրչի, որ ԺԵ դ. օր. Ճաշոց—511
20. Եղբ. Յակոբի, որ ԺԵ դ. ստ. Գանձարան—514
21. Երէց, միաբան սբ Կիրակոսի, ԺԵ դ.—514
22. Մահդասի, յշվ. ԺԵ դ.—540
23. Աւդրնեցի, հայր որդի Առաքելի, որ ԺՁ դ. գրեց մի յիշատակարան—171

Գաիանց
1. Քրոջ դուստր Ալէքսիանոսի, որ 1486 թ. Արքայի վանքում օր. Աւետ.—84

Գայանէ
1. Քոյր Ուսիմաքոսի, որ 1465 թ. Երևանում ստ. Աւետ.—443
2. Մայր Յակոբի, որ ԺԵ դ. ստ. Գանձարան—514

Գանգիսյ
1. Եղբօրորդի Դօշմինի, որ 1494 թ. Հոռոմայրում ստ. Աւետ.—201

Գանջ—խաթուն
1. Ազգ. Հիսն Մուրատի, որ 1498 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—267

Գառնիշ
1. Եղբ. Ստեփանոս վրդի, որ ԺԵ դ. ստ. Մաշտոց—478

Գասպար
1. Ոմն, 1486 թ. Օձոփի վանքում ստ. Աւետ.—90
2. Եղբ. Մինասի, որ 1491 թ. ստ. Աւետ.—134
3. Հօրեղբ. Բաղդասարի, ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—516

Գարանէ
1. Քոյր Կարապետի, որ 1434-ին ստ. Աւետ.—375

Գարիանայ (տես՝ Գայիանէ)
1. Դուստր Մամի, որ 1498 թ. Եղեգեաց վանքում ստ. Աւետ.—264

Գաւղ
1. Հօրեղբօրորդի Յակոբ քհյի, որ 1482 թ. Բոլորբերդում ստ. Աւետ.—27

Գաւզալղաւշ
1. Որդի պր. Գորքի, ազգ. Սարուղաւցի, որ 1486 թ. Արճէշում ստ. Մաշտոց—79
2. Ազգ. Բէրամի, որ ԺԵ դ. ստ. Ճառընտիր—488

Գինազան
1. «Պարոն», հօրեղբօրկին Ամիր-Սարգսի, որ ԺԵ դ. Սւինիքու՞մ ստ. Աւետ.—480

Գինոս

1. Որդի Յորդանանի, որ 1491 թ. Կեչառոյքում ստ. Աւետ.—164
2. Որդի Մարտիրոսի, որ 1491 թ. Տաթեւում գնեց մի Աւետ.—172

Գէորգ (Գէորգէոս)

1. Երզնկացի, րաբունապետ, մեծ վարժապետ և մատենագիր. աշխատել է Դարանաղեաց գաւառի Աւագ վանքում՝ ԺԵ դ. սկզբներին. մհ. 1416 թ.—152, 248, 321, 325, 342*, 343, 343*, 345*
2. Թագաւոր վրաց, յիշ. 1455 թ.—425
3. Մբն Արարուց սբ Գրիգոր վանքի, 1484 թ.—62
4. Մբն Մողնիի վանքի, 1484 թ.—56
5. Որդի Դսեղի քհյ Վարդանի, 1491 թ.—165
6. Քհյ, ԺԵ դ. Աւագ անապատում Քարոզգրքի օրինակ շնորհեց Դաւիթ գրչին—533

Գոնձ

1. Մայր Աբրահամ րաբունու, որ 1495 թ. Վերի Նորովանքում ստ. Աւետ.—214

Գոնցայ (թերևս նոյնն է սա և նախորդ Գոնձը)

1. Մայր Աբրահամ գրչի, որ 1482 թ. Բոլորբերդում օր. Աւետ.—27

Գոշ—տե՛ս Մխիթար Գոշ

Գորգ (Գաւրգ)

1. Հօրեղբօրորդի Ստեփանոսի, որ 1424 թ. Կամուրջ գիւղում ստ. Ոսկեփորիկ—363
2. Պր., եղբ. Գրիգոր Կուղեցու, որ 1427 թ. օր. մի ժողովածու—368
3. Պր. Գորգ, յիշ. 1486 թ. Արճէշում—79
4. Պր. Գորգ, Ոստանի տանուտէրներից, յիշ. 1490 թ.—156
5. Հնգցլ եղբ. Յովհաննէսի, որ 1491 թ. Դսեղում ստ. Աւետ.—165
6. Պր., որդի Յովհաննէսի, 1495 թ. Կապոսի վանքում ստ. Աւետ.—221
7. Պր., եղբ. Ստեփանոսի, որ 1497 թ. Արգելյանում ստ. Շարակնոց—239
8. Պր., որդի Թումայի, որ 1499 թ. Աղթամարում օր. Մաշտոց—285
9. Եղբ. Թումայի, որ ԺԵ դ. գնեց մի Աւետ.—545

Գորգի

1. Պր., որդի Խաչեր ոսկերչի, որ 1483 թ. Կաֆայում ստ. Մաշտոց—51
2. Պր., Նալբանդ, յիշ. 1486 թ. Արճէշում—79, 80
3. Խոջայ, եղբօրորդի Ջանգիշայի, որ 1487 թ. Սղգայի վանքում ստ. Մաշտոց—101
4. Հայր Խալիֆի, որ 1491 թ. Արծկէում ստ. Ճառընտիր—173

Գորգի

5. Որդի Մխիթարի, 1497 թ. Կողուց վանքում ստ. Աւետ.—243

Գորգի-Մելիք

1. Եղբ. Թովմայ վրդ Մեծոփեցու—405
2. Հնգցլ որդի Թանսուխի, որ 1488 թ. ստ Աւետ.—125

Գուրգիկ

1. Ձեռնաւոր Գողթան գաւառի Յորէվան գիւղի, 1488 թ.—115

Գոհար (Գոհար, Ջոհար, Ճոհար և այլ)

1. Քոյր Աստուածատուր գրչի, որ 1403 թ. Անձնապատի վանքում օր. Ոսկեփորիկ—311, 313
2. Մայր Գրիգոր Կուղեցու, որ 1427 թ. օր. ժողովածու—368
3. Ազգ. Յախրաւի, որ 1434 թ. Գամաղիէլի վանքում ստ. Աւետ.—377
4. Մայր Գրիգոր Արծկեցի գրչի, որ 1441 թ. Երուսաղէմում օր. Աւետ.—394
5. Եղբօրդուստր Մկրտիչ եպսի, որ 1479 թ. Առեստ գիւղում ստ. Շարակնոց—461
6. Կին Մեսրոբ քհյի, որ 1481 թ. Հայրիվանքում ստ. Աւետ.—15
7. Կին Մխիթար քհյի, յիշ. 1482 թ. Ականցում—463
8. Ոմն, 1484 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—55
9. Եղբօրդուստր Յոհաննէս գրչի. 1484, 1486 թթ. Գր. Նիւսացու վանքում օգնում էր հօրեղբօրը մագաղաթ պատրաստելով և թուղթ խազելով—68, 91
10. Մայր Մէլքիսէթեկ գրչի, որ 1484 թ. օր. Գանձարան—68
11. Մայր Թումայ գրչի, որ 1489 թ. Բագենից վանքում օր. Մաշտոց—132
12. Դուստր Միրիջանի, որ 1489 թ. Խիզանում ստ. Աւետ.—140
13. Քոյր Ղազիի, որ 1489 թ. նպաստեց Փողիկ գիւղին մի Աւետ. նուիրելուն—143
14. Կին Յովանէսի, որ 1491 թ. Դսեղում ստ. Աւետ.—166
15. Դուստր Պաւղոսի, որ 1492 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—187
16. Որդեկորոյս կին, որ Կալեր գիւղի եկեղեցու Աւետարանին 1493 թ. նուիրեց մի «նոհ»—193
17. Մերձ. Համանգույ կնոջ, որ 1493 թ. Այրիվանքում ստ. Աւետ.—194
18. Հարս Գորգի, որ 1495 թ. Կապոսի վանքում ստ. Աւետ.—221
19. Մայր Սահակի, յիշ. 1495 թ. Մանտիսոնում—222

Գոհար

20. Մայր Աւետիքի, որ 1496 թ. Կապոսի վանքում օր. Մաշտոց—234
21. Դուստր Ստեփանոսի, որ 1497 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—245
22. Մայր Յովհանէսի, որ 1497 թ. Ամ գիւղում որ. Աւետ.—247
23. Եղբօր դուստր Կիրակոսի, որ 1497 թ. Ամ գիւղում ստ. Աւետ.—247
24. Դուստր Հայրապետի, որ 1499 թ. Շատախում գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—277
25. Կին Կարապետի, յշվ. 1499 թ. Հիզանում—279
26. Մայր Վարդանի, որ 1499 թ. Ով գիւղում ստ. Աւետ.—286
27. Դուստր Իւանէի, ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—481
28. Կին Աւետիսի, որ ԺԵ դ. փրկեց մի Աւետ.—
—547
29. Քոյր Մարկոսի, որ ԺԶ դ. ստ. Աւետ.—202*

Գոհար-Մէլիք

1. Մայր Աստուածատուրի, որ 1490 թ. Մատնէվանքում ստ. Տօնական—153
2. Մայր Ներսէսի, որ 1496 թ. Կապոսի վանքում ստ. Մաշտոց—234
3. Տատ Սատաղի, որ ԺԵ դ. ստ. Սարգիս Շնորհալու Մկն. Կաթուղիկէից թղթոց—541

Գոհարշատ

1. Մրձ. Թադէոսի, որ 1484 թ. Արարուցում ստ. Աւետ.—62*
2. Դուստր Մկրտիչ գրչի, որ 1491 թ. Մողնիում օր. Ճաշոց—168

Գոհար-Տիկին

1. Մայր Խաչեր ոսկերչի, որ 1483 թ. Կաֆայում ստ. Մաշտոց—51

Գուզում

1. Ոմն, 1444 թ. նպաստեց մի Աւետարանի ետ գնմանը—403

Գուլբաղչա

1. Քոյր Նեկեղոսի, որ ԺԵ դ. օր. Ժողովածու—
528

Գուլդուն

1. Եղբօրդուստր Ջանգիշայի, որ 1487 թ. Սղգայի վանքում ստ. Մաշտոց—101

Գուլաբ

1. Եղբօրորդի Սուֆի-խալիլի. 1491 թ. սպանուեց Սուլեյման-բէկի կողմից՝ Համթայ դաշտում—173

Գո[ւ]լազիզ

1. Եղբօրորդի Վարդանի, որ 1499 թ. Ով գիւղում ստ. Աւետ.—286

Գուլաղայ

1. Կին Կարապետ քհյի,, որ ԺԵ դ. ստ. Ճառընտիր—491

Գուլաղայ

2. Հարս Նեկեղոսի, որ ԺԵ դ. օր. Ժողովածու—
—528
3. Ոմն, յշվ. ԺԵ դ.—546

Գուլամ

1. Քոյր Խալիֆի, որ 1491 թ. Արծկէում ստ. Ճառընտիր—173
2. Ազգ. պր. Աղբուղայի, որ ԺԵ դ. ստ. Յայսմաւուրք—492

Գուլամիր (Գուլայմիր)

1. Որդի խոջայ Սաղաղի, որ 1489 թ. ստ. Գանձարան—138
2. Ոմն, 1551 թ. մի արտ նուիրեց Կորնկեր վանքին—136*

Գուլամ-Փաշայ

1. Հնգցլ դուստր Քարիմշայի, որ 1484 թ. Վանում ստ. Աւետ.—60
2. Կին Ատոմի, որ 1484 թ. Վանում ստ. Աւետ.—60
3. Թոռ Դովլաթիարի, որ 1486 թ. Ասպիսնակում ստ. Աւետ.—87
4. Գուլամբաշ, դուստր Մաղթումի, որ 1488 թ. Վարագում ստ. Ճաշոց—111
5. Հզւր դուստր Յովանէս քհյի, որ 1489 թ. Ասպիսնակում ստ. Աւետ.—131
6. Կին Բարխուդարի, որ 1491 թ. գերութիւնից ազատեց մի ձեռագիր—174*

Գուլան-Փաշայ

1. Քոյր Ատոմ քհյի, որ ԺԵ դ. ստ. Յայսմաւուրք—491

Գուլաւղար

1. Հարս Գասպարի, որ 1486 թ. Աւծոպւյ վանքում ստ. Աւետ.—90

Գուլբահր

1. Մայր Նեկեղոսի, որ ԺԵ դ. օր. Ժողովածու—528

Գուլգով

1. Դուստր Դոշենց Ստեփաննոսի, որ 1495 թ. Նորոգել տուեց մի Աւետ.—224

Գուլզատայ

1. Ոմն, յշվ. 1493 թ. Ագուլեաց վանքում—194

Գուլբէգ

1. Եղբօրդուստր Ազարիայի, որ 1495 թ. Եղեգիսում ստ. Աւետ.—213

Գուլի

1. Ազգ. Բագւորի, որ 1411 թ. Ոստանում գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—326
2. Կին Սպահանի, որ 1496 թ. Սաղմոսավանքում ստ. Աւետ.—226
3. Քոյր Գրիգորի, որ 1500 թ. Խորոտկի վանքում օր. Ճաշոց—296

Գուլիայ
1. *Հօրեղբ. Կարապետ քհյի, որ 1450 թ. Էջ-միածնում-Բիւրականում օր. Ճաշոց—412*

Գուլիար
1. *Որդի Գոմլաթիարի, որ 1486 թ. Ասպինձակում ստ. Աւետ.—87*
2. *Եղբ. Յովանէս քհյի, որ 1489 թ. Ասպինձակում ստ. Աւետ.—131*

Գուլիզար
1. *Կին խոջայ Ցարխատինի, որ 1451 թ. գնեց մի Ոսկեփորիկ—419*
2. *Հգւր մայր Յովանէս գրչի, որ 1488 թ. Վարագում օր. Ճաշոց—113*
3. *Ոմն, յշվ. ԺԵ դ. 546*

Գուլիխաս
1. *Մայր Յովհանէս Արճիշեցի գրչի, որ 1486, 1490 թթ. օր. Ձեռագրեր—80, 151*
2. *Գայիհաս, դուստր Թումանի, որ 1487 թ. Վարագում ստ. Աւետ.—102*

Գուլիճան
1. *Մայր Մամի, որ 1498 թ. Եղեգեաց վանքում ստ. Աւետ.—264*

Գուլիմարի
1. *Կին Մկրտիչ քհյի, որ 1483 թ. Սրբնգանի գիւղում ստ. Աւետ.—45, 49*
2. *Հնգցյ դուստր Թուրվանդայ կնոջ, որ 1498 թ. Ասպինձակում ստ. Աւետ.—255*
3. *Ազգ. մերոյիշեալ Թուրվանդայի—255*

Գուլիշատ (*Գուլշատ*)
1. *Մայր Գրիգոր երէցի, որ 1489 թ. Կորնկան գիւղում ստ. Աւետ.—471*
2. *Քոյր Գրիգորի, որ 1492 թ. Դվնիկում ստ. Մաշտոց—188*

Գուլիսզայ
1. *Որդի կամ եղբօրորդի Վարձիգուլի, որ 1480 թ. իր եղբայրների հետ միասին գնեց մի Աւետ.—462*

Գուլխարուն
1. *Խնամի Աստուածատուր քհյի, որ 1419 թ. մի ժողովածու նուիրեց Գրիգոր վարդապետին—350*
2. *Քրոջդուստր Յոհանէս կր-ի, որ 1458 թ. Ասփստան գիւղում ստ. Աւետ.—432*
3. *Հգւր մայր Ստեփանոս գրչի, որ 1491 թ. Նորատունքում օր. Աւետ.—170*
4. *Կին Ջանդուրրանի, որ 1495 թ. Կուքի գիւղում ստ. Աւետ.—217*

Գուլմէլիք (*Գուլմէլէք*)
1. *Դուստր Վարդանի, յշվ. 1488 թ. Ջրմէժում—115*
2. *Քոյր Մուրատի, 1498 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—267*
3. *Մայր Վէլիի, որ ԺԶ դ. ստ. Աւետ.—171*

Գուլշար
1. *Հգւր մայր Գրիգոր գրչի, որ 1450 թ. Էջմիածնում-Բիւրականում օր. Ճաշոց—413*
2. *Քո՞յր Մինաս ծաղկողի, յշվ. 1466 թ.—444*

Գուլում
1. *Քոյր Աստուածատուրի, յշվ. 1488 թ. Ասպինձակում—118*
2. *Կին Ղազար քհյի, որ 1488 թ. Տփխիսում ստ. Աւետ.—120*
3. *Հարս Գալուստի, որ 1496 թ. Քանաքեռում ստ. Աւետ.—227*
4. *Դուստր Մաթէոսի, որ 1496 թ. Եղեգեաց վանքում ստ. Աւետ.—229*

Գուլչիչակ
1. *Քոյր Ղարիպշայի, որ 1486 թ. Արծկէում ստ. Աւետ.—86*

Գուլչինար
1. *Ոմն, յշվ, 1486 թ. Արճէշում—80*
2. *Քոյր Թանսուխի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.—125*

Գուլջահան
1. *Որդի Թանսուխի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.—125*

Գուլսուրաթ
1. *Քոյր Ստեփանոսի, որ 1485 թ. ստ. Տօնացոյց—78*

Գուլստան
1. *Դուստր Մեսրոպ քհյի, որ 1481 թ. Հայրիվանքում ստ. Աւետ.—15*
2. *Կին Քարիմշայի, որ 1484 թ. Վանում ստ. Աւետ.—60*
3. *Հարս խոջայ Խպրշայի, որ 1484 թ. Վանում ստ. Աւետ.—61*
4. *Ազգ. Պաւղոսի, որ 1492 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—187*
5. *Քոյր Բէկի կնոջ, որ 1497 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—245*
6. *Մայր Ռուզ կնոջ, որ 1499 թ. Հիզանում ստ. Աւետ.—279, 280*

Գուլփաշայ
1. *Կին Աստուածատուրի, որ 1484 թ. ստ. Գանձարան—68*
2. *Դուստր Բարսեղ գրչի, որ 1486, 1489 թթ. Ասպինձակում օր. 2 Աւետ.—87, 131*
3. *Գալփաշա, հնգցյ դուստր Թումանի, որ 1487 թ. Վարագում ստ. Աւետ.—102*
4. *Կուլփաշայ, մայր Զաքարիայի, որ 1487 թ. ստ. Շարակնոց—105*
5. *Քոյր Խոնդ-Խաթունի, որ 1488 թ. Հաղբատում ստ. Աւետ.—114*
6. *Մայր Մկրտիչի, որ 1491 թ. Մողնիում օր. Ճաշոց—168*

Գուլփաշայ
7. Հօրաքոյր խալիֆի, որ 1491 թ. Արծկէում ստ. Ճառընտիր—173
8. Քոյր խամօշի, որ 1499 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—284

Գուլճան
1. Հարս Դաւթի, մերձ. Սիրադեղի, որ 1491 թ. Մողնիում ստ. Ճաշոց—168
2. Ջաւակ (դո՞ւստր) Շահնշահի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—530

Գուհար
1. Ազգ. Վանականի, որ 1498 թ. Ձորէվանքում օր. Մաշտոց—260

Գուշդանէ
1. Գնած ծառայ Սաղաղի, որ 1489 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—63

Գուռճիբէկ (Կուռճիպէկ)
1. Խոջայ, հայր խոջայ Յակոբի, որ 1482 թ. Խուլայոյ վանքում ստ. Յայսմաւուրք—31
2. Պա՞պ Կիրակոս Բաղիշեցի Հաւջօշէնցի, որ 1487 թ. Կապուտկողում ստ. Աւետ.—98
3. Հայր Ներսէս եպս գրչի, որ 1489 թ. Աղթամարում օր. Յայսմաւուրք—134, 135
4. Հօրեղբայր Աստուածատուրի, որ 1490 թ. Մատնէվանքում ստ. Տօնական—153
5. Մաշկագդակ գիւղից, 1490 թ. համագիւղացիների հետ նորոգել տուեց մի Աւետ.—158
6. Որդի Կարապետ քհյի, որ ԺԵ դ. ստ. Ճառընտիր—491

Գուռջիկ
1. Եղբ. Միրանշայի, որ 1497 թ. Վարդիհաւր վանքում ստ. Աւետ.—241

Գուրջի-խաթուն
1. Դուստր Դոշենց Ստեփանոսի, որ 1495 թ. նորոգել տուեց մի Աւետ.—224

Գուրխար
1. Կին Մկրտիչ գրչի, որ 1485 թ. օր. Ճառընտիր—78

Գոուզ
1. Որդի Թուխանի, որ 1448 թ. ստ. Աւետ.—411

Գրացո՞ց
1. Կին Մարտիրոսի, որ 1491 թ. Տաթևում գնեց մի Աւետ.—172

Գրիգոր
1. Նարեկացի—151, 327
2. Վկայասէր, Պահլաւունի—350
3. Խուլ, Շարակնոցի լաւագոյն օրինակի խմբագիր, ԺԲ դ.—11, 28, 122, 239, 461
4. Տաթևացի, նշանաւոր մատենագիր, մ. 1410 թ.—152, 188, 248, 313, 333, 336, 345, 348, 360, 373, 401, 411, 430
5. Խլաթեցի, Ծերենց, մատենագիր և գրիչ. նահատակուեց 1425 թ.—53, 152, 169, 254, 284, 308, 319, 320, 324, 339, 340, 344, 347, 365
6. Կր., որդի Լուսէրի, 1403 թ. Անձնապատի վանքում թուղթ նուիրեց Յակոբ վրդին—311, 312
7. Ազգ. Թագւորի, որ 1411 թ. Ոստանում դերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—326
8. Գրիչ, որդի Ըստակէս քհյի, 1413 թ. Խառաբաստի և Հերմոնի վանքերում օր. Գր. Տաթևացու Հարցմանց գիրքը—333, 334, 335
9. Ֆրայ (հայ ունիթոռ), 1415 թ. Քռնայում օր. Թ. Աքուինացու Յղ. է խորհրդոց եկեղեցւոյ-ի վերջին մասը—341
10. Վրդ., 1419 թ. Աստուածատուր քհյից ստ. մի Ժողովածու—350
11. Կր., գրիչ, այլոց գործակցութեամբ 1422 թ. Վանում օր. Յայսմաւուրք—356
12. Եպս, հնգցլ առաջնորդ Երուսաղէմի՞, յղվ. 1422 թ.—358
13. Դպիր, հզւր որդի Յակոբ գրչի, որ 1424 թ. Եղեվանքում օր. Շարակնոց—364
14. Կր., մականուամբ Կուդեցի, որդի Էլմէլիքի, 1427 թ. օր Ժողովածու—368
15. Արծկեցի, Էլմելիքենց (հաւանաբար նոյնն է նախորդի հետ), 1439, 1441 թթ. Երուսաղէմում օր. 2 Աւետ.—390, 394
16. Մուսաբէկենց, կաթողիկոս Հայոց՝ 1439—1441 թթ.—394, 398
17. Ջալալբէկենց, կաթողիկոս Հայոց՝ ըստ Օրմանեանի 1443—1465 թթ.—410, 414, 417, 418, 423, 425, 426, 431, 435, 440
18. Տանուտէր, 1433 թ. վկայ եղաւ մի Աւետ. վաճառման—374
19. «Անյաղթ փիլիսոփայ», փակակալ Երուսաղէմի սբ Յակոբայ վանքի, 1433 թ.—374
20. Հայր Ստեփանոս գրչի, որ 1437 թ. Խարբերդում օր. Աւետ., իսկ Տշող գիւղում ԺԵ դարի 2-րդ տասնամեակին՝ այլ ձեռագրեր—374, 383
21. Գրիչ, 1437 թ. Արգելանի վանքում օր. Շարակնոց—384
22. Կր., որդի Յովանի, 1437 թ. ստ. վերոյիշեալ Շարակնոցը—384
23. Եղբ. Դերձկի վանքում աշխատող Յովսէփ գրչի. մեռաւ 1437 թ. մահտարաժամին՝ իր 2 որդիների հետ միասին—385
24. Վանահայր Դերձկի վանքի, 1437 թ.—385, 386
25. Ոմն, «պատուեաց» Մաթէոս գրչին, որ 1439 թ. օր. Մաշտոց—388

Գրիգոր

26. Քհյ, 1439 թ. Անկիւրիայում նորոգել տուեց մի Աւետ.—389
27. Հնդցլ որդի Մարթայի, յշվ. 1439 թ. Բաուտայ վանքում—392
28. Քհյ, 1440 թ. Իշողի վանքում յորդորեց պր. Յոհաննէսին ստանալ մի Մաշտոց—393
29. Որդի Պետրոս քհյի, որ 1441 թ. Սանահնում ստ. Աւետ.—397
30. Եղբօրորդի Կիւրիկոյ կաթողիկոսութիւնը վերահաստատող Կարապետ կթղկսի, յշվ. 1446 թ.—406
31. Եպս Հասընըլֆոյ, 1446 թ. ծաղկեց իր քեռորդի Մինասի օրինակած Ճաշոցը, որ նուիրեց Կարապետ կթղկսին—407
32. Պր., եղբ. պր. Աստուածատուր Անկիւրացու, որ 1447 թ. գնեց մի Ճաշոց—409
33. «Գրոց աշակերտ», յշվ. 1448 թ. Կաֆայում—411
34. Գրիչ, որդի Զարքասի, 1450 թ. էջմիածնում—Բիւրականում օր. Ճաշոց—412—414
35. Եղբ. Դանիէլ վրդի, որ 1450 թ. ստ. վերոյիշեալ Ճաշոցը—412
36. Եղբ. Ստեփանոս գրչի, որ 1450 թ. Պուրսայում օր. Ճաշոց—417
37. Փեսայ վերոյիշեալ Ստեփանոս գրչի—417
38. Աներձագ տանուտէր Վարդանիսի, որ 1451 թ. Խլաթում ստ. Մաշտոց—Գանձարան—420
39. «Գծող և նկարող», 1454 թ. օր. Աւետ.—423
40. Գրիչ, 1457 թ. օրինակեց Մաշտոցի մի քանի թերթ—428
41. Հայր Նեքրաղթի, որ 1459 թ. ստ. մի Մաշտոց—Գանձարան—433
42. Որդի Վարդան գրչի, որ 1462 թ. Վանում օր. Աւետ.—440
43. Երախտաւոր Ջաւրվար գրչի, որ 1465 թ. Տիւրիկում օր. Ճաշոց—442
44. Գրիչ, Աթաբէկէնց, 1466 թ. Արգելանում օր. Աւետ.—444
45. Կր., ազգ. Մինաս ծաղկողի, որ 1466 թ. Արգելանում ծաղկեց Աւետ. (Հմմ. № 31 Գրիգորի հետ, գուցե նո՞յնն է)—444
46. Տատրակենց, 1468 թ. Սսում գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—448
47. Հայր Յակոբ գրչի, որ 1468 թ. Խարբերդում օր. Մաշտոց—449
48. Որդի վերոյիշեալ Յակոբ գրչի—449
49. Քհյ, եղբօրորդի Ամարասայ եպս Ալեքսիանոսի, յշվ. 1476 թ.—460
50. Տէր, 1480 թ. իր որդիների հետ միասին վաճառեց մի Աւետ.—462

Գրիգոր

51. Եղբ. կամ եղբօրորդի Վարժիզուլի, որ 1480 թ. գնեց մի Աւետ.—462
52. Քհյ, 1480 թ. վկայ եղաւ մի Աւետ. վաճառման—462
53. Րաբունապետ, առաջնորդ Խարբերդի Խուլայու սբ Կարապետ վանքի, յշվ. 1481, 1482 թթ.—10, 17, 464
54. Գրիգորէս, Հնգցլ որդի Մեսրոպի, որ 1481 թ. Հայրիվանքում ստ. Աւետ.—15
55. Կր., որդի Ներսէսի, 1481 թ. ստ. Մանրուսմունք—20
56. Հօրեղբ. Յոհաննէս քհյի, որ 1482 թ. Կտուցում ստ. Տօնական—29
57. Գրիգորիս, թոռ Արուան աղայի, որ 1482 թ. Արծկէում ստ. Աւետ.—29
58. Եպս, միաբան Կտուցի, 1482 թ.—29
59. Վարդապետ Յոհաննէս, գրչի, որ 1482, 1483 թթ. Կտուցում օր. Տօնական և Աւետ.—30, 40
60. Խոջայ, Հօրեղբօրորդի Խաթունշանի, որ 1482 թ. Կտուցում ստ. Աւետ.—30
61. Գրիչ, որդի Յովսէփ քհյի, որ 1482 թ. Ականցում օր. Շարակնոց—463
62. Զորթան, Արճիշեցի, հեղինակ խոջայ Միրաքի վկայաբանութեան, յշվ. 1483, 1486 թթ.—52, 82, 524
63. «Քաջ րաբունապետ» Բջնոյ, 1483 թ.—37
64. Եպս Բջնոյ նահանգի, 1483 թ. Բջնիում օր. Շարակնոց—37
65. Գրիչ, որդի Առաքելի, 1483 թ. Բասենում օր. Աւետ.—38
66. Եպս, մբն Կտուցի, 1483 թ.—39
67. Քհյ, հայր Ալէքսիանոս Վրաստանցու, որ 1483 թ. Արճէշում ստ. Աւետ.—39
68. Որդի վերոյիշեալ Ալէքսիանոսի—39
69. Հօրեղբ. Յոհաննէս գրչի, որ 1483 թ. Կտուցում օր. Աւետ.—39
70. Իր ծնողի՝ Ոսկու հետ միասին 1483 թ. նորոգեցին Կոընգեց գիւղի սբ Աստուածածին եկեղեցին—40
71. Եպս, վանահայր Ցօղացքարի վանքի, 1483 թ.—41
72. Ումն 1483 թ. ստ. Գր. Նազիանզացու Առ որս ճառքը—53
73. Գրիչ, 1484 թ. Վերին Նորավանքում օր. Աւետ.—57, 58
74. Բերկրեցի, վարդպետ Բարդուղիմէոս գրչի, որ 1484 թ. Մաղարդավանքում օր. Սաղմոսարան—58
75. Մբն Արարուց վանքի, 1484 թ.—62
76. Վարդպետ Թադէոս մահդասու, որ 1484 թ. Արարուց վանքում ստ. Աւետ.—63

Գրիչներ

77. «Աբեղայ Յովհաննէս վերաձայնեալ», 1484 թ. օր. Աւետ.—66
78. Որդի Մանուկի, որ 1484 թ. Գր. Նիւսացու վանքում ստ. Ճաշոց—67
79. Վրդ. ոմն, որ 1485 թ. գտնւում էր Հոռոմոսի վանքում, Սարգիս կթղկսի հետ միասին—70
80. Պր., 1485 թ. Սալնապատում ստ. Աւետ.—74
81. Նկարող, որդի պր. Շնոֆորի, 1485 թ. Սեբաստիայում ստ. Աւետ., 1494 թ. Եւդոկիայում օր. Աւետ.—75, 76, 209
82. Բարունապետ, Երուսաղէմի սբ Յակոբ վանքում, 1485 թ.—76
83. Վայելող 1485 թ. Կապոսի վանքում օր. Ոսկեփորիկի—222
84. Վրդ. յշվ. 1486 թ. Արճէշում—79
85. Ոստանի քահանաներից, յշվ. 1486, 1490 թթ.—86, 155
86. Գրիչ, 1486, 1494 թթ. Աւագ վանքում օր. Հմայից և Աւետ.—90, 207, 208
87. Որդի Կասպարի, 1486 թ. Աւծուիի վանքում ստ. Աւետ.—90
88. Կր., գրիչ, 1487, 1499 թթ. Եկեղեաց գաւառի Գր. Լուսաւորչի գամբարան կոչուած վանքում օր. Մաշտոց և Աւետ.—469, 473, 474
89. Իր Յայսմաւուրքը յանձնեց օրինակելու 1487 թ. Կոլտուն գիւղում—97
90. Ազգ. Զաքարէի, որ 1488 թ. Այրիվանքում ստ. Յայսմաւուրք—110
91. Ազգ. Մաղթումի, որ 1488 թ. Վարագում ստ. Ճաշոց—111
92. «Քաջ քարտուղար», ուսուցիչ Յովանէս գրչի, յշվ. 1488 թ. Վարագում—113
93. Եպս, 1488 թ. Ջրվէժում շարադրեց մի յիշատակարան—115
94. Երէց, Հայր Մեծոփայ վանքի միաբան Կարապետի, 1488 թ.—119
95. Մրն Մեծոփայ վանքի, 1488 թ.—119
96. Գրիչ, որդի Պետրոսի, 1489 թ. Գողթան գաւառի Բաստոյ վանքում օր. Աւետ.—130
97. Վրդ., 1489 թ. Էջմիածնում Մկն. Եսայեայ իր ձեռագիրը տուեց Կիրակոս Թոլորանցուն կարդալու—132
98. Որդի Միրիջանի, որ 1489 թ. Խիզանում ստ. Աւետ.—140
99. Տարոնեցի, 1489—1497 թթ. Կապոսի վանքում և այլուր օր. Մկն. Նուրբ գրեանց, Մանրուսմունք, Գր. Նազիանզացու երկերի ժողովածու, Կիւրղի Գիրք պարապմանց, Ոսկեփորիկ—141, 142, 160, 220, 232, 247, 248

Գրիչներ

100. Հայր և որդի Մարգարէ գրչի, որ 1489 թ. Նեխհրի գիւղում օր. Աւետ.—143
101. Վրդ, առաջնորդ Սպերի, 1489 թ.—470
102. Երէց, որդի Առաքելի, 1489 թ. Կորնկան գիւղում ստ. Աւետ.—470, 471
103. Բարունապետ, յշվ. 1490 թ. Բարդուղիմէոսի վանքում—150
104. «Քաջ բարունի», առաջնորդ Ուռնկարի վանքի, յշվ. 1490 թ.—151
105. Մրն Մատնէվանքի, 1490 թ.—153
106. Ազգ. Դովլաթ-խաթունի, որ 1490 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—154
107. Հնգցլ եղբ. Գաւթի, որ 1490 թ. Գինականց գիւղում օր. Գանձարան—155
108. Եղբօրորդի վերոյիշեալ Դաւթի—155
109. Հայր խոջայ Ջալիի, որ 1490 թ. ստ. Աւետ.—158, 159
110. Աշակերտ Ստեփանոս գրչի, որ 1490 թ. Եղրդուտում օր. Աւետ.—159
111. Մրն Ապահունեաց վանքի, 1490 թ.—14?
112. Եղբ. Ղասումի, որ 1491 թ. Համատեց գիւղաքաղաքում ստ. Աւետ.—177
113. Հայր Վարդանի, որ 1491 թ. Անջողաց վանքում ստ. Աւետ.—178
114. Արքեպս մեծազգի, առաջնորդ Ցաւղացքարի վանքի, յշվ. 1492 թ.—186
115. Հօրեղբ. Պաւղոսի, որ 1492 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—187
116. Որդի վերոյիշեալ Պաւղոսի—187
117. Տանուտէր, որդի Հայրապետի, 1492 թ. Գվնիկում ստ. Մաշտոց—188
118. Գրիչ. 1492 թ. Իսխաթում օր. Յայսմաւուրք—189
119. Ոմն, յշվ. 1493 թ. Կայերում—193
120. Աբեղայ, 1493 թ. վկայ եղաւ Վարդէբլուր գիւղին կարդալու համար մի Աւետ. տալու—193
121. Ագուլեաց վերին թաղի քահանաներից. 1493 թ.—194
122. Երեք նոյնանուն միաբաններ Ամիրդոլի վանքի, 1493 թ.—196
123. Գրիչ, 1493 թ. օր. Մաշտոց—200
124. Երկու նոյնանուն «Գրոց աշակերտներ» Կապոսի վանքում, 1494 թ.—204
125. Գրիչ, 1494 թ. Սիրունքարի վանքում օր. Շարակնոց—208
126. Գրիչ, 1495 թ. Վերին Նորավանքում օր. Աւետ.—214
127. Եղբ. Ջանզուրրանի, որ 1495 թ. Կուքի գիւղում ստ. Աւետ.—217
128. Եղբօրորդի Սիրատանի, որ 1495 թ. Մանտիսոնում ստ. Յայսմաւուրք—222

Գրիգոր

129. Հօրեղբօրորդի վերոյիշեալ Սիրատանի—222
130. Որդի Սահակի, յիշ. 1495 թ. Մանտիսո-նում—222
131. Որդի Մաթէոսի, որ 1496 թ. Եղեգեաց վան-քում ստ. Աւետ.—229
132. Թոռ Մուրատի, որ 1497 թ. Բերդիկում ստ. Աւետ.—241
133. Գրիչ, որդի Սարգսի, 1497 թ. Աղթամարում օր. Աւետ.—245
134. Հայր Ստեփանոսի, որ 1497 թ. Աղթամա-րում ստ. Աւետ.—245
135. Եղբ. Կիրակոսի, որ 1497 թ. Ամ գիւղում ստ. Աւետ.—247
136. Որդի Աւագի, որ 1497 թ. ստ. Գանձարան—254
137. Խոջայ, 1498 թ. մի Ճաշոց նուիրեց երաշ-խաւոր Աստուածածնի վանքին—274
138. Հօրքրոջորդի Հերապետի, որ 1499 թ. Շա-տախում գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—277
139. Որդի Ռուզ կնոջ, որ 1499 թ. Հիզանում ստ. Աւետ.—279
140. Հայր և գրչութեան ուսուցիչ Թումայի, որ 1499 թ. Աղթամարում օր. Մաշտոց—284
141. Որդի Ներսէսի, 1499 թ. Հիզանում ստ. Գանձարան—285
142. Սրկւգ, 1499 թ. Ով գիւղում թուղթ էր կո-կում—286
143. Եպս, որդի Խաչատուրի, 1500 թ. Խորոտկի վանքում օր. Ճաշոց—294—296
144. Հնգցլ եղբ. Յովհաննէսի, որ 1500 թ. Վա-րագում օր. Աւետ.—298
145. Գրիչ, որ մեռաւ 1500 թ. կիսատ թողնելով Շարակնոցի արտագրութիւնը—390
146. Ազգ. Գոհարի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—481
147. Պապ Աստուածատուր Ողոթոյպայիի, որ ԺԵ դ. նորոգեց մի Տօնական—483
148. Հայր Գաբրիէլ եպսի, որ ԺԵ դ. ստ. Ժո-ղովածու—485
149. Փիլիպոփայ, ուսուցիչ Աւետիս գրչի, որ ԺԵ դ. օր. Հարանց վարք—486
150. Երկու նոյնանուն անձինք, որ ԺԵ դարում դրամով մասնակից եղան մի Յայսմաւուրքի գնմանը—488
151. Գրիչ, ԺԵ դ. օր. Գր. Տաթևացու Քարոզգիր-քը—489
152. Գրիչ, ԺԵ դ. օր. Վարդան Արևելցու Մկն. Սաղմոսացը—489
153. Գրիչ, որդի Գրիգորիսի, ԺԵ դ. օր. Կանոնք և խրատք—489
154. Գրիգորիս, հայր վերոյիշեալ գրչի—489
155. Աշակերտ վերոյիշեալ գրչի—489

Գրիգոր

156. Գրիչ, ԺԵ դ. օր. Աւետ.—490
157. Մի այլ գրիչ, ԺԵ դ. օր. Աւետ.—490
158. Երէց Քարագոմերեցի, որդի Փառուխի, ԺԵ դ. ստ. Տօնական—490
159. Որդի Կարապետ քհյի, որ ԺԵ դ. ստ. Ճառ-ընտիր—491
160. Բարունի, առաջնորդ Կառափնայար ծովա-հայեաց անապատի, ԺԵ դ.—495
161. Եղբ. Կարապետ գրչի, որ ԺԵ դ. Խնձորուտ վանքում օր. Մաշտոց—498
162. Հօրեղբ. վերոյիշեալ Կարապետ դրչի—498
163. Հայր Յովանէս կր.-ի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—500
164. Հօրեղբայր վերոյիշեալ Յովանէսի—500
165. Կր., որդի Վարդանի, որ ԺԵ դ. ստ. Նա-րեկ—501
166. Կր., ԺԵ դ. ծաղկեց մի Գանձարան—509
167. Հնգցլ որդի Բաղդասարի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—516
168. Ոմն «Խալիֆայ», ԺԵ դ.—517
169. Եպս Ճատիկի վանքի, ԺԵ դ.—522
170. Եղբ. Ամիրխանի, ԺԵ դ.—526
171. Բարունապետ Աւագ վանքի, ԺԵ դ.—533
172. Հայր Ստեփանոսի, որ ԺԵ դ. օր. Քարոզ-գիրք—536
173. Կր., ԺԵ դ. ստ. Գանձարան—538, 539
174. Որդի Կարապետի, որ ԺԵ դ. ստ. Յայսմա-ւուրք—540
175. Որդի Փոխանի, որ ԺԵ դ. գերութիւնից ազա-տեց մի Աւետ.—541
176. Ոմն, ԺԵ դ. Ջարեհանի վանքում ստ. Աւետ.—544
177. Որդի Լուսիկի, ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—545
178. Եղբ. Յովանէսի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—546
179. Որդի Աւետիսի, ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—547
180. Եղբ. Մարկոսի, որ ԺԶ դ. ստ. Աւետ.—202*
181. Ոմն, ԺԶ դ. գրեց յիշատակարան Սղդայի վանքին նուիրուած մի Աւետարանում—244*
182. Աբրեպս Կաֆայի, 1650 թ.—163*

Գրիչ

1. Հնգցլ որդի Տէրուն քհյի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—512

Գրող

1. Մայր Մատթէոս պատակայի, յիշ. 1422 թ. Երուսաղէմում—358

Դ

Դամուր

1. Ոմն, յիշ. 1489 թ. Բուստ. գիւղում—129

Դայուդ (տե՛ս Դաւութ)

1. Քուրդ ամիր Խիզանի, 1434 թ. (Հմմ. № 51 Դաւիթ)—377

Դայուդ
2. Եղբ. դարբին Վարդանի, որ 1489 թ. Աղթամարում ստ. Յայսմաւուրք—134, 135
Դանայ
1. Որդի խամոշ կնոջ, որ 1499 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—284
Դանարէկ
1. Եղբ. Ամիր-Սարգսի, որ 1469 թ. Արճէշում ստ. Աւետ.—451
Դանիէլ
1. Եղբ. Եղիսաբետի, որ իր մերձաւորների համաձայնութեամբ 1423 թ. վաճառեց Անտոն երէցին մի Աւետ.—361
2. Լաւտրինի քահանաներից, որոնց յաճութեամբ 1437 թ. Ճաշոցի օրինակ տրուեց Դերձկի վանքում աշխատող Յովսէփ գրչին—386
3. Վրդ., որդի Կարապետ քհյի, 1450 թ. ստ. մի Ճաշոց, որ նուիրեց Սեւանայ վանքին—412, 414
4. Գրիչ, 1471 թ. սրբագրեց Աւետիս քհյի Յայսմաւուրքի սխալաշատ հատուածներից մէկը—453
5. Փակակալ Ագուլեաց վանքի, 1486 թ.—82
6. Քեռորդի Ալեքսիանոսի, որ 1486 թ. Արքայի վանքում օր. Աւետ.—84
7. Եպս Ձոնուսի, 1488 թ.—115
8. Հօրեղբ. և ուսուցիչ Գալուստ գրչի, որ 1491 թ. Կեչառիսում օր. Աւետ.—164
9. Հայր Մովսէս Արծկեցի գրչի, որ 1491, 1493 թթ. օր. ձեռագրեր—174, 196
10. Առաջնորդ Կողուց վանքի, 1497 թ.—243
11. Հայր Յովհանէսի, որ 1497 թ. Ամ գիւղում օր. Աւետ.—247
12. Րաբունի, 1498 թ. Սևանում ստ. Աւետ.—262, 263
13. Հզւր որդի Մամէի, որ 1498 թ. Եղեգեաց վանքում ստ. Աւետ.—264,
14. Եպս Բերկրոյ, 1498 թ.—265
15. Քհյ Առընճկուս գիւղի, 1499 թ.—276
16. Որդի Տիրատուր երէցի, որ 1485 թ. Տփխիսում ստ. Շարակնոց—466
17. Ազգ. Թովմայ գրչի, որ ԺԵ դ. Կառափնադար վանքում օր. Աւետ.—495
Դանայ-խաթուն
1. Դուստր մէկի, որ 1492 թ. ստ. Աւետ.—190
Դասապետ
1. Հնգցլ որդի Տէրուն քհյի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—512
Դաստագուլ
1. Հայր Ամիր-Եզդինի, որ 1491 թ. Փառակունիսում ստ. Աւետ.—171
Դատայ
1. Տաճիկ իշխան Սպերի, 1489 թ.—470
Դատիան
1. Եղբ. Եղիա գրչի, որ 1488, 1490 թթ. Խոզանավարում օր. 2 Աւետ—116, 148
Դարման
1. Հնգցլ ազգ. Ղարիպշայի, որ 1486 թ. Արծկէում ստ. Աւետ.—86
2. Տարման, մերձ. Տաւութի, որ 1489 թ. ստ. Աւետ.—144
3. Ազգ. Վարդանի, որ 1491 թ. Անջողայ վանքում ստ. Աւետ.—178
4. Եղբօրորդի Մաթէոսի, որ 1497 թ. Աղթամարում օր. Աւետ.—244
5. Եղբ. Բէկի, որ 1497 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—245
6. Առընճկուս գիւղի քահանաներից. 1499 թ.— —277
Դարուէշ
1. Ազգ. Կարապետ Բերկրեցու, որ 1498 թ. օր. Շարակնոց—265
2. Փեսայ Թուրւանտայի, որ 1439 թ. Երուսաղէմում ստ. Աւետ.—390
Դաւիթ
1. Անյաղթ, իմաստասէր Ե—Զ դարու—189, 373
2. Կաթողիկոս Աղթամարի, յիշ. վերջին անգամ 1431 թ.—306, 308, 337, 353, 362
3. Գանձասաց—152
4. Երկու նոյնանուն սարկաւագ Գամաղիէլի վանքում, 1402 թ.—307
5. Երկու նոյնանուն սարկաւագ, յիշ. 1407 թ. ոմն Ստեփանոս եպսի կողմից—318
6. Որդի Թագւորի, հօր և եղբայրների հետ միասին 1411 թ. գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—326
7. Մբն Կտուց վանքի, 1422 թ.—356
8. Եպս, Ղլիճ մականուամբ. երիտասարդ տարիքում Կիլիկիայից Տարօնի Առաքելոց վանք էր բերել մի Աւետ., 1422 թ. այդ մասին գրեց յիշատակարան —357
9. Հայր Կարապետ Կրնդագրակցու, յիշ. 1422 թ.—358
10. Իր մերձաւորների հետ միասին 1423 թ. վաճառեց մի Աւետ.—361
11. Պարոնաց պարոն, տէր Համշինու, 1425 թ.— —365
12. Քհյ, քեռորդի Յակոբ կր.-ի, որ 1441 թ. Անկիւրիայում ստ. Աւետ.—398
13. Քհյ, որդի Խաչատուրի, 1455 թ. օր. մի Աւետարան, մեռաւ նոյն թուականին—425, 426

Խուփր

14. Հայր Միրանշահի, որ 1460 թ. ժառանգեց իր հոգևոր հօրից մնացած Աւետարանը—437
15. Գրիչ, 1473 թ. օր. մի Շարակնոց—456
16. Պապ Գրիգորի, որ 1481 թ. ստ. Մանրուսումն—20
17. Փիլիպոսփայ, եղբ. Աբրահամ գրչի, որ 1482, 1484 թթ. Բոլորբերդում օր. Աւետ. և Մանրուսմունք—27, 57
18. Եպս, ուսուցիչ մի գրչի, որ 1482 թ. Բֆնայ վանքում օր. Գանձարան—33
19. Եղբ. վերոյիշեալ գրչի—33
20. Պապ Գրիգորի, որ 1483 թ. Բասենում օր. Աւետ. (հմմ. № 16 Գրիգորի հետ, որ կարող է սա լինել)—38
21. Քեռի Մկրտիչ քհի, որ 1483 թ. Երընգանի գիւղում ստ. Աւետ.—49
22. Որդի կամ եղբօրորդի Կիրակոսի, որ 1483 թ. իր Մարտիրոս եղբօր հետ միասին ստ. Յայսմաւուրք—54
23. Մրն Արարուց վանքի, 1484 թ.—62
24. Սառաճենց, ուսուցիչ Բագէսսի, որ 1484 թ. Արարուց վանքում ստ. Աւետ.—63
25. Կազմող, 1486 թ. Արրայի վանքում օր. Աւետ.—84
26. Ջհյ, յշվ. 1486 թ.—92
27. Գրիչ, 1487 թ. Արկղունքում օր. Շարակնոց—97
28. Եզգ. Զաքարէի, որ 1488 թ. Այրիվանքում ստ. Յայսմաւուրք—110
29. Եղբօրորդի Խոնդ-Խաթունի, որ 1488 թ. Հաղբատում ստ. Աւետ.—114
30. Ուրիշների ընկերակցութեամբ 1488 թ. Առեզսում ստ. Աւետ.—120
31. Տէր Համշէնի, որ 1489-ին զրկուած էր իր տիրոյթներից—470
32. Մրն Բստոյ վանքի, 1489 թ.—129
33. Կր., քեռի Աղթամարի Ստեփանոս կթղկսի, 1489 թ.—134
34. Երէց, 1489 թ. իր ողջ գոյքը նուիրեց Կոընկեց վանքին—137
35. Նորածին որդի Յովանէս երէցի, որ 1485 թ. Ամիթում նուէր ստ. մի Տաղարան—466
36. Տանուտէր, որդի Թումաշայի, 1490 թ. Բարղուղիմէոսի վանքում ստ. Աւետ.—149, 150
37. Գրիչ, որդի Մարտիրոսի, 1490 թ. Գինեկանց գիւղում օր. Գանձարան—155
38. Հայր Սարգսի, որ 1490 թ. Ուխտիքում ստ. Աւետ.—160
39. Եղբ. Սիրադեզի, որ 1491 թ. Մողնիում ստ. Ճաշոց—168
40. Որդի Ամիր-Եզղնի, որ 1491 թ. Փառակունիսում ստ. Աւետ.—171

Դաւիթ

41. Ոմն, 1491 թ. Կիրակոսի հետ միասին գերութիւնից ազատեց և նուիրեց Բերդակայ վանքին մի Մաշտոց—177, 178
42. Մեծ պապ Թանկազիզի, որ 1492 թ. Յաւղացքարում ստ. Աւետ.—186
43. Որդի Պաւղոսի, որ 1492 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—187
44. Պր., դիւան Լոռոյ, 1494 թ.—201
45. Եղբ. Աբրահամի, որ 1495 թ. Վերի Նորավանքում ստ. Աւետ.—214
45 ա. Հայր եղբ. Սարգսի, որ 1495 թ. Ամրդոլի վանքում օր. Աւետ.—219
46. Քհյ, եղբօրորդի Բարսեղի, որ 1496 թ. Սանահնում ստ. Աւետ.—230
47. Հայր Խուդադատի, որ 1497 թ. Հիզանում ստ. Աւետ.—246
48. Եղբ. Վանականի, որ 1498 թ. Ձորեվանքում օր. Մաշտոց—260
49. Գրիչ, 1498 թ. Գինեկանց գիւղում օր. Աւետ.—270
50. Ոմն, յշվ. 1498 թ.—270
51. Բէկ, պարոն Խիզանի, 1497 թ. (հմմ. Դայուտ)—238
52. Բարունապետ, յշվ. 1499 թ. Հաղբատի վանքում—280
53. Եղնովիտում 1500 թ. նահատակուած—297
54. Որդի Ամիր-Սարգսի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—479
55. Վրդ, Ջուղայեցի, ԺԵ դ. ստ. Գր. Տաթեւացու Քարոզգիրքը—489
56. Գրիչ, ԺԵ դ. օր. Ճառընտիր—490
57. Գրիչ, որդի Մկրտչի, որ ԺԵ դ. Վանում օր. Յայսմաւուրք—491
58. Գրիչ, ԺԵ դ. օր. Յայսմաւուրք (հաւանաբար նոյնն է նախորդի հետ)—492
59. Մրն Գամաղիէլի վանքի, ԺԵ դ.—507
60. Կր., եղբ. Մարտիրոս դպրի, որ ԺԵ դ. օր. Գանձարան—509
61. Դատաւոր, հօրեղբ. Բաղդասարի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—516
62. Հայր Յակոբի, որ ԺԵ դ. ստ. Ճաշոց—524
63. Գրիչ, ԺԵ դ. Աւագ վանքում օր. Քարոզգիրք—533

Դաւուդշահ

1. Եղբօրորդի Ուսիմաքոսի, որ 1465 թ. Երեւանում ստ. Աւետ.—443

Դաւլխաթուն

1. Թոռ Մէլիք-Աւանի, որ 1500 թ. Խորոտկի վանքում ստ. Ճաշոց—295

Դաւմիշ

1. Մայր Ստեփանոսի, որ 1490 թ. Թանահատի վանքում օր. Աւետ.—146

Դեղա-խաթուն
1. Քոյր Ղազարի, որ 1488 թ. Տփխիսում ստ. Աւետ.—120
Դեղիկ
1. Եղբ. Սիմէոն վրդի, ժԵ դ. երկոքեան ստացան Գր. Տաթնացու մեկնութիւնների ժողովածոն—532
Դեղին
1. Բժիշկ, ապրել ու գործել է Կիլիկեան Հայաստանում, ԺԳ դարում —24
Դեսպինայ
1. Կին Շնոֆորի, որ 1487 թ. Կովառն գիւղում ստ. Յայսմաւուրք—96
2. Քոյր Յոհաննէս քհյի. 1497 թ. 3 ոսկի տալով մասնակցեց Կոմանայ գիւղի եկեղեցու համար մի Աւետ. գնելուն—473
Դերս
1. Եղբ. Դաւիթ գրչի, որ 1490 թ. Գինեկանց Գիւղում օր. Գանձարան—155
Դէկիշ
1. Մայր Մկրտիչի, որ 1490 թ. Ակղթամարում ստ. Աւետ—154
Դէհրան
1. Քոյր Ստեփանոսի, որ 1497 թ. Արգելանում ստ. Շարակնոց—239
Դէսայ
1. Տնտես Շատիկի վանքի, ժԵ դ.—522
Դիլանշի
1. Հանգոյց որդի Թանսուխի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.—125
Դիլշատ
1. Մայր Յովանէս վրդի, որ 1434 թ. Գամաղիէլի վանքում օր. Աւետ.—377
2. Կին տանուտէր Վարդանիսի, որ 1451 թ. Խլաթում ստ. Մաշտոց—Գանձարան—420
3. Մայր Դովլաթ-խաթունի, որ 1481 թ. ստ. Աւետ.—14
4. Ոմն, 1484 թ. Բաղէշում ստ. Յայսմաւուրք—66
5. Կին Ներսէսի, որ 1493 թ. Կալերում ստ. Աւետ.—193
6. Կին Աստուածատուրի, որ 1497 թ. Եղըրդուտում գնեց Աւետ.—248
7. Մայր Յովանէսի, որ ժԵ դ. օր. Աւետ.—523
8. Ոմն, ժԵ դ. ստ. Աւետ.—547
Դիլում
1. Խնամի Մաթէոսի, որ 1496 թ. Եղեգեաց վանքում ստ. Աւետ.—229
Դիլտար
1. Եղբօրորդի Զաքարէի, որ 1488 թ. Այրիվանքում ստ. Յայսմաւուրք—110
Դիլֆուշատ
1. Դուստր Սաղաղի, որ 1484 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—63
Դիկիմէր
1. Քոյր Մելքիսէթի, որ 1485 թ. Մաղարդավանքում գնեց Սաղմոսարան—73
Դինար
1. Ոմն, 1435 թ. Խարբերդում 2 թանկա նուիրելով նպաստեց մի Աւետ. գրութեան—381
2. Ամուսին Ջաւհարի, որ ժԵ դ. ստ. Ճաշոց—511
Դմսխաւշայ
1. Մրձ. Տիրանանցի, որ 1486 թ. Ազուլեաց վանքում ստ. Գանձարան—83
Դշխոյ
1. Կին Պարոնի, որ 1461 թ. Պալախորու վանքում ստ. Աւետ.—437
2. Դուստր Յակոբ գրչի, որ 1468 թ. Խարբերդում օր. Մաշտոց—449
3. Դուստր պր. Շահամիրի, որ 1487 թ. ստ. Աւետ.—106
Դշխոյ-Մէլիք
1. Մայր Մաղաքիա Բարերդացու, որ 1494, 1497 թթ. Կապոսի վանքում օր. 2 ժողովածուներ—205, 249
Դշխուն
1. Ոմն, յիշ. ժԵ դ.—530
Դոմա
1. Մեծ տատ Աստուածատուրի, որ 1490 թ. Մատնէվանքում ստ. Տօնական—153
Դոմինիկոս
1. Ֆրայ, 1440 թ. Շահապօնքում օր. Աւետ.—393
Դոնիայ
1. Ազգ. Արելի, որ 1488 թ. Ծղնայում ստ. Աւետ.—115
Դովլաթ (ար.)
1. Ոմն, 1490 թ. Բոնաշէնում ստ. Աւետ.—155, 156
2. Որդի խոջայ Ջաւղի, որ 1490 թ. ստ. Աւետ.—158, 159
Դովլաթ (Դաւլաթ, իգ.)
1. Ազգ. Մկրտչի, որ 1466 թ. Խլաթում ստ. Աւետ.—445
2. Քոյր Աւետիք Հաղբատեցու, որ 1485 թ. Երուսաղէմում օր. Աւետ.—76
3. Մայր Ֆարման տիկնոջ, որ 1486 թ. Քաւթայ քաղաքում ծաղկել և կազմել տուեց մի Գանձարան—468
4. Եղբօրդուստր Ջանգիշայի, որ 1487 թ. Սողայի վանքում ստ. Մաշտոց—101
5. Դուստր Մարգարի, որ 1488 թ. Այրիվանքում ստ. Յայսմաւուրք—110

Դովլաթ (իգ.)
6. Սկեսուր Թանսուխի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.—125
7. Թոռ Լիանոսի, որ 1491 թ. Գուգարքում ստ. Աւետ.—166
8. Դուստր Պաւղոսի, որ 1492 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—187
9. Եղբօրդուստր Յովաննէս վրդի, որ 1497 թ. Սանահնում ստ. Շարակնոց—242

Դովլաթխաթ (Դոլաթխաթ)
1. Աղա, փեսայ Բէրամի, որ 1483 թ. Արծկէում ստ. Աւետ.—39
2. Տանուտէր, 1486, 1489 թթ. Ասպիսնակում ստ. 2 Աւետ.—87, 130, 131
3. Ամուսին Խոնթ-Խաթունի, որ 1488 թ. Հաղբատում ստ. Աւետ.—114
4. Որդի պր. Աստուածատուրի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—482

Դովլաթ-խաթուն (Դալաթ-խաթուն)
1. Դուստր Սարգսի 1481 թ. ստ. և նուիրեց Ջաղավանքին մի Աւետ.—14
2. Դուստր Ստեփանոսի, 1490 թ. ստ. և նուիրեց Հոգոց վանքին մի Աւետ.—154

Դովլաթ-դօլ
1. Հնգցլ և կենդանի որդիք Ատոմի, որ 1484 թ. Վանում ստ. Աւետ.—60

Դովլաթշահ (Դովլաթշայ)
1. Քեռորդի Մինաս ծաղկողի, յշվ. 1496 թ. Արդեշանում—144
2. Որդի Ստեփանոս քհյի, որ 1489 թ. Բաղեշից վանքում ստ. Մաշտոց—182
3. Եղբ. Յովաննէս դրչի, որ 1497 թ. Ամ գիւղում օր. Աւետ.—247

Դովլաթ—Փաշա
1. Հայր Մաղթամի, որ 1488 թ. Վարագում ստ. Ճաշոց—111

Դուրբէ
1. Բոծարեր խաչայ Միրաքի նահատակութեան, որ կատարուեց 1486 թ. Թավրիզում—81

Դուլիփաշա
1. Եղբ. Ոսփմաքոսի, որ 1465 թ. Երևանում ստ. Աւետ.—443

Դուխտար (Դուխթար)
1. Հօրեղբօրդուստր Յովանէս քհյի, որ 1489 թ. Ասպիսնակում ստ. Աւետ.—131
2. Հայր Աւետիքի, որ 1490 թ. ստ. Աւետ.—145
3. Կին Ջարդարի, որ 1495 թ. Ամրդոլի վանքում ստ. Աւետ.—219

Դունարէկի
1. Որդի Ոսփմաքոսի, որ 1465 թ. Երևանում ստ. Աւետ.—443

Դունամէլիք
1. Հօրեղբօրդուստր Մելքիսէթի, որ 1485 թ. Մաղարդավանքում ստ. Սաղմոսարան—73
2. Մայր Լիանոսի, որ 1491 թ. Գուգարքում ստ. Աւետ.—166
3. Քոյր Ջանիբէկի, որ 1499 թ. Կածիք գիւղում ստ. Աւետ.—282

Դունիայ
1. Յշվ. 1481 թ. Հերմոնի վանքում—15
2. Մօրաքոյր Գալուստի, որ 1496 թ. Քանաքեռում ստ. Աւետ.—227

Դունիար
1. Աղգ. Ամինադնի, որ 1483 թ. Ոստիքում ստ. Յայսմաւուրք—37

Դուրդանա
1. Ոմն, յշվ. ԺԵ դ.—546

Դըշմին
1. Պր., 1494 թ. Հոռոմայրում ստ. Աւետ.—201

Ե

Եաղուբ (Յաղուպ, Աղուպ)
1. Աղ-Կոյունլու փադիշահ, որդի Ուզուն-Հասանի, գահակալել է 1478—1490 թթ.—9—12, 26, 28, 29, 37, 38, 53, 55, 56, 66, 70, 71, 79, 83*, 84, 97, 98, 101, 103, 108, 109, 115—117, 121, 128, 130, 138, 139, 145—148, 151, 153, 157, 158, 163, 163*, 165—167, 170, 172, 173, 175, 177, 257, 259, 282, 461, 470
2. Որդի Մուրատի, որ 1497 թ. Բերդիկում ստ. Աւետ.—240
3. Եղբօրորդի Խաչիկի, որ 1500 թ. ստ. Աւետ.—293

Եադուրլու
1. Ուզուրլու-Մուհամմեդ, Ուզուն-Հասանի որդիներից, որ հօր դէմ բարձրացրած ապստամբութեան ձնշումից յետոյ՝ ապաստանել էր Օսմանեան Թուրքիայում։ Յիշուած է որդուՙ Ահմադի (կոչված նաև Մահմադ) կապակցութեամբ, որ 1497—1498 թթ. դարձաւ փադիշահ—237

Եդգար—տե՛ս Էդգար

Եզդան (Էզդան)
1. Հնգցլ աղգ. Խարշայի, որ 1484 թ. Վանում ստ. Աւետ.—60
2. Հօրեղբօրորդի Գորգի, որ 1497 թ. Կողուց վանքում ստ. Աւետ.—243
3. Որդի Այլպաստի, որ ԺԵ դ. ստ. Մաշտոց—499

Եզդանբախշ (Եզդանբաշխ, Եադտանպաշշ և այլ)
1. Թոռ Դովլաթեարի, որ 1486 թ. Ասպիսնակում ստ. Աւետ.—87

Եզդանբախշ
2. *Որդի Մաղթումի, որ 1488 թ. Վարագում ստ. Ճաշոց—111*
3. *Փեսայ վերոյիշեալ Մաղթումի—111*
4. *Հօրեղբօրորդի Յովանէս քհյի, որ 1489 թ. Ասպիսնակում ստ. Աւետ.—131*
5. *Եզտիբաղշ, խոջայ, Ոստանի տանուտէրներից, յշվ. 1490 թ.—156*
6. *Հայր Ղուպարի, որ 1490 թ. Արաշում ստ. Աւետ.—162*
7. *Որդի վերոյիշեալ Ղուպարի—162*
8. *Տանուտէր Փարպոյ, 1491 թ.—168*
9. *Ազգ. Ամէնաւացի, որ 1494 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—202*
10. *Եղբ. Յովհաննէսի, որ 1495 թ. Կ. Պօլսում ստ. Աւետ.—224*
11. *Եղբօրթոռն Ցխրաւի, որ 1434 թ. Գամաղիէլի վանքում ստ. Աւետ.—377*

Եզդին
1. *Ամուսին Ճուհար-խաթունի, որ 1435 թ., խարբերդում, վճարելով 3,5 թանկայ, նպաստեց մի Աւետ. գրութեանը (անունը տպագրուած է վրիպակով «էզնիկին», փոխանակ «Եզդնի կին»)—381*

Եզդինշէր (Էզդինշիր)
1. *Ոստանի քուրդ ամիր, Շամբոյան գերդաստանից. 1490 թ. 3 հազարանոց զօրախմբի գլուխ անցած, որպես Սուֆի-խալիլի դաշնակից, դուրս էր եկել Սուլէյման Բիժան-Օղլու դէմ: Սակայն ջարդվեց իր զօրքով: Յիշատակուած է նաև 1499 թ. որպէս հայր Չէհիդ-բէկի, որ գրաւեց ու թալանեց Աղթամարը—174, 279*

Եզեկիէլ
1. *Ոմն, 1464 թ. գնեց մի Աստուածաշունչ, որ նուիրեց Աւագ վանքին—441*
2. *Հարեղբայր Ներսէսի, որ 1493 թ. Կալերում ստ. Աւետ.—193*
3. *Սրկիզ, 1495 թ. Կապոսի վանքում «ի վայելումն» ստացաւ մի Աւետ., իսկ 1466 թ. օր. Մաշտոց—221, 234*
4. *Քաւթ-ուբ (Քօ՛օթ) մականունով, եղբ. Յովհաննէս գրչի, որ 1497, 1499 թթ. Հիզանում օր. 2 Աւետ.—246, 279*
5. *Սրկիզ, գրիչ, ԺԵ դ. օր. Աստուածաշունչ (գուցէ նոյն անձն է № 3 Եզեկիէլը)—492*
6. *Եղբ. Յովհաննէսի, որ ԺԵ դ. ստ. Ճառընտիր և Քարոզգիրք (գուցէ նոյն անձն է № 4 Եզեկիէլը)—527, 535, 536*

Եթար—*Տե՛ս Էթար*

Եխտիար—*Տե՛ս Էխտիար*

Եղիա
1. *Սրով նահատակուած եղբայր Ստեփանոս եպսի, որ 1407 թ. ստ. Տօնապատճառ—318*
2. *Հայր Ամիրդովլաթ Ամասիացի բժշկապետի, յշվ. 1482 թ.—25*
3. *Գրիչ, որդի Սապանի, 1488, 1490 թթ. Խազանավար գիւղում օր. Աւետ.—116, 117, 148*
4. *Ոմն, 1488 թ. Եկեղեաց գաւառում ստ. Աւետ.—125*
5. *Որդի Մկրտիչ գրչի, որ 1491 թ. Մողնիում օր. Ճաշոց. օգնում էր հօրը թուղթ կոկելով—168*
6. *Արքեպս, առաջնորդ Ղազարու վանից. 1496 թ.—232*
7. *Գրիչ, ԺԵ դ. Մեծոփայ վանքում օր. Գանձարան—493*
8. *Վրդ, ԺԵ դ. Մաթէոս գրոց աշակերտին վաճառեց Գր. Տաթևացու Մկն. Մատթէոսի աւետարանին ձեռագիրը—493*

Եղիազար
1. *Եղբ. Մկրտիչի, որ 1497 թ. Կապոսի վանքում ստ. Աւետ.—249*

Եղիշէ (Եղիա)
1. *Բուրթէլեանց ազգից, որդի պր. Սմբատի, արքեպիսկոպոս Սիւնեաց, ապա միայն՝ Վայոց-ձորի, յշվ. 1486 թ.՝ Նորավանքում, 1496 թ.՝ Եղեգեաց վանքում—85, 147, 213, 229*
2. *Քհյ Թանահատի վանքի մօտ գտնուող գիւղի, յշվ. 1490 թ.—146*
3. *Եղբօրորդի Թանգադիզի, որ 1492 թ. Յաւզացքարում ստ. Աւետ.—186*

Եղիսէ (ար.)
1. *Մրն Դերձկի վանքի, 1437 թ.—385*
2. *Եղբօրորդի Կիրակոսի, որ 1497 թ. Աւ գիւղում ստ. Աւետ.—247*
3. *Առաջնորդ Զարեհհանի ուխտի, ԺԵ դ.—544*

Եղիսէ (Եղիս, իգ.)
1. *Կին Մարտիրոս քհյի, որ 1483 թ. Էրզնկանի գիւղում ստ. Մաշտոց—50*
2. *Հոգևոր քոյր Վարդան կր.-ի, որ 1481 թ. ստ. Աւետ.—12*
3. *Հօրեղբօրկին Կարապետ գրչի, որ ԺԵ դ. Խնձորուտի վանքում օր. Մաշտոց—498*

Եղիսաբեթ (Եղիսաբեդ, Եղիսաբետ)
1. *Դուստր Մարտիրոս քհյի, որ մերձավորների համաձայնութեամբ 1423 թ. վաճառեց մի Աւետ.—361*
2. *Դուստր Ազանի, որ 1426 թ. Նորոգել տուեց մի Աւետ.—366*
3. *«Պլուզ», դուստր Ամիրբէկի, հաւատաւոր*

Եղիսաբեր
կին, որ 1439 թ. Երուսաղէմում վճարեց մի Աւետ. կազմելու վարձը՝ կապողչէքը—399
4. Դուստր Պետրոս քհյի, որ 1441 թ. Սանահնում ստ. Աւետ.—397
5. Քոյր Բիւրականի տանուտէր պր. Բարաջանի, 1450 թ.—413
6. Տատ Մարտիրոս կր.-ի, որ 1450 թ. գնեց մի Աւետ.—418
7. Հնգցլ քոյր Ներսախթի, որ 1459 թ. ստ. Մաշտոց—Գանձարան—433
8. Հարս Հայ-խաթունի, որ իր ամուսնու հետ միասին 1469 թ. Արճէշում ստ. Աւետ.—451
9. Մայր Վարդան կր.-ի որ 1481 թ. ստ. Աւետ.—12
10. Կին Մատթէոս քհյի, որ 1481 թ. Հերմոնի վանքում ստ. Աւետ.—15
11. Կին Սարգսի, որ 1484 թ. Աղթամարում ստ. Գանձարան—64
12. Քոյր Յովանէսի, որ 1485 թ. Արճէշում ստ. Գանձարան—74
13. Քոյր Աղեքսիանոսի, որ 1486 թ. Ագուլեաց վանքում օր. Աւետ.—84
14. Մայր Մովսէսի, որ 1486 թ. Անլոց վանքում օր. Աւետ.—89
15. Քոյր Մարգարայ քհյի, որ 1488 թ. Այրիվանքում ստ. Յայսմաւուրք—110
16. Մայր Ստեփանոս Ասպիսրնկցի գրչի, որ 1488 թ. Արծկէում օր. Գր. Տաթեւացու Հարցմանց գիրքը—119
17. Մայր Սարկաւագ գրչի, որ 1489 թ. Սպերի Կողնկան գիւղում օր. Աւետ.—471
18. Դուստր Անանիայի, յշվ. 1490 թ. Թանահատի վանքում—147
19. Աղդ. Լիանոսի, որ 1491 թ. Գուգարքում ստ. Աւետ.—166
20. Մերձ. Համանգուլի, որ 1493 թ. Այրիվանքում ստ. Աւետ.—194
21. Քոյր Գալուստի, որ 1496 թ. Քանաքեռում ստ. Աւետ—227
22. Եղբօրդուստր Յոհանէսի, որ 1497 թ. Սանահնում ստ. Շարակնոց—242
23. Հարս Մամէի, որ 1498 թ. Եղեգեաց վանքում ստ. Աւետ.—264
24. Ոմն, 1499 թ. բանտար ի յուշ բերեց Խաչատուր գրչին—290
25. Մայր Կարապետի, որ 1500 թ. Եղնովիտում օր. Ժողովածու—297
26. Մայր Աղեքսիանոս Բասեցի գրչի, որ ԺԵ դ. Կարմիր վանքում օր. Աւետ.—478
27. Դուստր Ամիր-Սարգսի, որ ԺԵ դ. Սինիքո՞ւմ ստ. Աւետ.—480
Եղիսաբեր
28. Քոյր Դաւիթ վրդ Ջուղայեցու, որ ԺԵ դ. ստ. Գր. Տաթեւացու Քարոզգիրքը—489
29. Եղբօրկին Բաղդասարի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—516
Եղեեր
1. Կին Աւագ քհյի, որ 1497 թ. ստ. Գանձարան—254
Եղնիկ
1. Մայր Աթապէկի, որ մեռաւ 1482 թ.—33
Եղօ
1. Եղկանց, հայր Թաւրէզի, որ 1498 թ. ստ. Աւետ.—269
Եմին—Տե՛ս Էմին
Ենիբէկ
1. Որդի Շրվանի, ամուսին Մարիամի, որ 1455 թ. Տփխիսում ստ. Աւետ.—425
Ենկիբէկ
1. Հզւր որդի Ուսիմաքոսի, որ 1465 թ. Երեւանո՞ւմ ստ. Աւետ.—443
2. Որդի Բէրամի, որ ԺԵ դ. ստ. Ճառընտիր—487
3. Որդի Կարապետի, որ ԺԵ դ. ստ. Ճառընտիր—488
Ենովք
1. Մրն Պղնձայգոյ վանքի, 1406 թ. գնեց մի Ժողովածու—317
Եսայի
1. Նչեցի, նշանավոր մատենագիր, Գլաձորի համալսարանի րաբունապետ. մհ. 1348 թ.—182
2. Կր., 1440 թ. Ղրիմում ստ. Ոքսենդ գրչի օր. Ժողովածուն—393
3. Նկարող, 1481 թ. Հերմոնի վանքում ծաղկեց մի Աւետ.—16
4. Աշակերտ Սարգիս րաբունապետի, յշվ. 1482 թ. Բոլորբերդոյ անապատում—27
5. Վրդ, 1483 թ. Երուսաղէմում նպաստեց մի ձեռագիր կազմելու գործին—52
6. Մրն Այրիվանքի, 1488 թ.—109
7. Քհյ Արելի, որ 1488 թ. Ցղնայում ստ. Աւետ.—115
8. Տփխիսի աւագերէց, 1488 թ.—120
9. Հօրեղբայր Մինասի, որ 1491 թ. ստ. Աւետ.—183
10. Աշակերտ Սարգիս գրչի և ծաղկողի, որ ԺԵ դ. օր. Սաղմոսարան—Տաղարան—532
11. Վրդ, որդի Մկրտչի, ԺԵ դ. ստ. Գր. Տաթեւացու Հարցմանց գիրքը—538
12. Ոմն, 1559 թ. ստ. Մաշտոց—200
Եսան
1. Ջոքանչ Մելիք-Աւանի, որ 1499 թ. Խորոտկի վանքում ստ. Ճաշոց—295

Եսէ
1. Ոմն, Եղրդուտում ստ. Աւետ.—159
Եաթիլ—Տե՛ս Էտիլ
Երազիզ
1. Ոմն, 1498 թ. Ձորայ վանքում ստ. Աւետ.—
—261
Երանշայ
1. Եղբ. Մանուկի, որ 1484 թ. Դր. Նիսա-
ցու վանքում ստ. Ճաշոց—67
2. Եղբ. Խոնդքարի, որ 1490 թ. Խորտկի
վանքում ստ. Աւետ.—161
Երանոս
1. Որդի Կիանոսի, 1491 թ. Գուգարքում ստ.
Աւետ.—166
Երանուհի
1. Կին Ներսէս քհյի, որ 1489 թ. Բերդակում
ստ. Յայսմաւուրք—141
2. Կին Կարապետ ժամկոչի, որ 1434 թ. ստ.
Աւետ.—375
Երեմիայ
1. Սրկիզ, 1498 թ. Կեղոյ քաղաքում օր. Աւետ. և
Գանձարան—274, 275, 352
2. Կր., վարպետ Գրիգոր գրչի, որ 1450 թ.
Էջմիածնում-Բիւրականում օր. Ճաշոց—412
Երէմիայ
3. Էրէմի, որդի Յակոբի, որ 1494 թ. Հաղբա-
տում ստ. Մաշտոց—201
4. Եղբ. Թումայ Աղաղցու, որ ԺԵ դ. գնեց մի
Աւետ.—545
Երէցփոխան
1. Թոխաթցի, 1498 թ. Կ. Պօլսում կայմել
տուեց մի Աւետ.—274
Եա
1. Հայրս Վարդանի, որ 1499 թ. Ոմ գիւղում
ստ. Աւետ.—286
Եսատ—Տե՛ս Էսատ
Եփրեմ
1. Քհյ, 1488 թ. Նուէր ստ. մի Աւետ.—128
տենագիր—350
Եփրիանոս (Երրիանոս)
1. Քհյ, 1488 թ. Նուէր ստ. մի Աւետ.—128
2. Ոմն, 1491 թ. Գուգարքում գաղափարելու
տուեց Աւետ.—166
3. Որդի Ազարիայի, որ 1495 թ. Դարանա-
ղում ստ. Աւետ.—212



Զալի-Մելիք
1. Ոմն, որի անունը կրող արտը 1489 թ.
նուիրեցին Կոընկեց սբ Աստուածածնին—
—136, 137*

Զախնոյ
1. Պր., որդի պր. Թօլաքի, որ 1481 թ. ստ.
Յով. Երզնկացու Մկն. քերականին—19
Զանալ
1. Սրա և Շահիկի յիշատակին 1493 թ. գրուե-
ց մի Աւետ.—471
Զանվիլ
1. Դուստր Յովհաննիսի, 1484 թ. Մողնիում
ստ. Գանձարան—56, 57
Զանգիշան (Զանգիշայ, Զանգիշ)
1. Մտերիմ Յոհանէս կր.-ի, որ 1458 թ.
Ասփստան գիւղում ստ. Աւետ.—432
2. Պր., հայր Բէրամի, որ 1483 թ. Արծկէում
ստ. Աւետ.—38
3. Որդի Յոհանէսի, 1487 թ. Սղդայի վանքում
ստ. Մաշտոց—101
Զապլուն
1. Հօրաքոյր Կոստընդին եպս Վահկացու,
որ 1413 թ. Կաֆայում գնեց մի Աւետ.—330
Զարգար
1. Եղբօրորդի Ուսիմաքոսի, որ 1465 թ. Երե-
վանում ստ. մի Աւետ.—443
Զատի—Սաադրան
1. Դուստր Մաթէոսի, որ 1496 թ. Եղեգեաց
վանքում ստ. Աւետ.—229
Զարզար
1. Որդի Մուրատի, 1495 թ. Ամրդօլու վան-
քում ստ. Աւետ.—219
Զարմանդուխտ (Զարմանիթուխթ)
1. Կին Սարգսի, որ 1483 թ. ստ. Աւետ.—53
2. Ոմն, 1486 թ. Արճէշում ստ. Աւետ.—87
Զարմաս
1. Հայր Գրիգոր գրչի, որ 1450 թ. Էջմիած-
նում-Բիւրականում օր. Ճաշոց—413
Զաւզ-Խաչա
1. Որդի Գրիգորի, 1490 թ. Անչօղոց վանքին
նուիրեց մի Աւետ.—158, 159*
Զաքարիայ (Զաքարայ, Զաքարէ)
1. Եղբ. Աստուածատուր քհյ Սաղմոսավանե-
ցու, յիշ. 1415 թ.—340
2. Եղբ. Ատոմ գրչի (ԹԷ՞ Վարդան արքեպսի),
որ 1423 թ. Վասպուրականում օր. Աւետ.—
—362
3. Փակակալ Հնևմանի վանքի, 1451 թ.—419
4. Դ. կաթուղիկոս Աղթամարի, 1460 թ. Ջհա-
շահից ստացաւ էջմիածնի կաթողիկոսութիւ-
նը, մեռաւ 1464 թ.—421, 439—441
5. Նորագաւթի քահանաներից, 1465 թ.—443
6. Դրիչ, Աղուանքի Ոմավանքում օր. Աւետ.—
—459
7. Քհյ, 1480 թ. վկայ եղաւ մի Աւետ. վաճառ-
ման—462

Զաքարիայ

8. Գրիչ, 1481 թ. Հերմոնի վանքում որ. Աւետ.—15
9. Գրիչ, որդի Ատոմի, 1481 թ. Արճէշում որ. Գանձարան—16
10. Հէրպետ Բոլորբերդոյ վանքի, յշվ. եղբօր՝ Աբրահամ գրչի կողմից՝ 1482, 1484 թթ.—27, 57
11. Որդի Աստուածատուր քհյի, 1486 թ. Քաւթայ քղքում ստ. Գանձարան—467, 468
12. Եղբ. Դաւիթ գրչի, որ 1487 թ. Սրկղունքում որ. Շարակնոց—97
13. Գրիչ, 1487 թ. Երեցի վանքում որ. Աւետ.—100
14. Վրդ, ուսուցիչ Մարգարայ գրչի, յշվ. վերջինիս կողմից 1487—1499 թթ.—103, 149, 279
15. Որդի Էրկիլի, 1487 թ. ստ. Շարակնոց—105
16. «Մեծազգի այր», 1488 թ. Այրիվանքում ստ. մի Յայսմաւուրքի կէսը—108—110
17. Աղգ. վերոյիշեալ Զաքարիայի—110
18. Դ կթղկս Աղթամարի, որ «էր յարմատէն և ցեղէն մեծ թագաւորին Գագկայ», յշվ. 1489—1495 թթ.—138, 153—158, 176, 187, 191, 202, 210, 211
19. Երէց. 1490 թ. վաճառեց մի Աւետ.—146
20. Յշվ. 1490 թ. Վերին Նորավանքում—147, 148
21. Ոմն, 1490 թ. Եդրդոտում ստ. Աւետ.—159
22. Յշվ. 1491 թ. Արջառէրեկի վանքում—170
23. Եղբօրորդի Յակոբ եպս գրչի, որ 1491 թ. Արծկէում որ. Գանձարան, Զաքարիան օգնում էր հօրեղբօրը թուղթ կոկելով—175
24. Գրիչ, 1492 թ. Դվնիկում որ. Մաշտոց—187
25. Ոմն, 1494 թ. որ. Աւետարանի վերջին ստացող—203
26. Կր., եղբ. Աբրահամ բարունապետի, որ 1495 թ. Վերի Նորավանքում ստ. Աւետ.—214, 216
27. Գրիչ, 1485 թ. Վանում որ. Աւետ.—219
28. Եղբ. Սպահանի, 1496 թ. Սաղմոսավանքում ստ. Աւետ.—226
29. Սրկւդ, 1496 թ. Աւէխու վանքում որ. Աւետ.—231
30. Հօրեղբօրորդի Գորգի, որ 1497 թ. Կոգուց վանքում ստ. Աւետ.—243
31. Առաջնորդ Զորվանքի, 1498 թ.—259, 260
32. Դպիր, 1499 թ. Արծկէում որ. Աւետ.—276
33. Թոռ Աստուածատուրի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—482

Զաքէոս

1. Որդի Յակոբ քհյի, որ 1482 թ. Բոլորբերդում ստ. Աւետ.—26

Զգոն

1. Պր., եղբ. Աւագի, որ 1497 թ. ստ. Գանձարան—254

Զեկիէլ *(իմա՝ Եզեկիէլ)*

1. Զեկէլ, որդի Տիրատուրի, որ 1485 թ. Տփխիսում ստ. Շարակնոց—466
2. Որդի Սարգսի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.—127

Զէճիդ-բէկ

1. Որդի Եղղինշէրի, Ոստանի քուրդ ամիր, Շամբօեան գերդաստանից, 1499 թ. ներխուժեց Աղթամարի կղզին ու աւարեց վանքի սպասները—279

Զիլֆիխան

1. Դուստր Գասպարի, որ 1486 թ. Օձոփի վանքում ստ. Աւետ.—90

Զմրուխ

1. Գրուած՝ Զմրութ, մայր Յովհաննէս քհյի, որ 1423 թ. Վասպուրականում ստ. Աւետ.—362
2. Մայր Վարդան գրչի, որ 1462 թ. Վանում որ. Աւետ.—440
3. Քոյր Զանվիլի, որ 1484 թ. Մողնիում ստ. Գանձարան—56
4. Քոյր Մելքիսէթի, որ 1485 թ. Մադարդավանքում ստ. Սաղմոս—73
5. Մայր Մաղթումի, որ 1488 թ. Վարագում ստ. Ճաշոց—111

Զոհրէկ

1. Դուստր Թորոս քհյի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—477

Զուպալ

1. Որդի Մամէի, որ 1498 թ. Եղեգեաց վանքում ստ. Աւետ.—264

Զուպալ-խաթուն

1. Կին Յովհաննէս Մանկասարենց նշանաւոր գրչի, յշվ. 1489 թ.—131

Զուլում

1. Որդի Մամէի, որ 1489 թ. Եղեգեաց վանքում ստ. Աւետ.—264

Զօրվար *(Զաւրվար, Զօրվար)*

1. Երէց, որդի Ստեփանոսի, 1465 թ. Տիրիկում որ. Ճաշոց, յշվ. նաև 1496 թ. որդու Յովհաննէս գրչի կողմից—442, 472
2. Հայր Գայուստ գրչի, որ ԺԵ դ. որ. Յայսմաւուրք—483

Է

Էդիլ *(Ատիլ)*

1. Յշվ. 1493 թ. Աղուեաց վանքում—194
2. Հայր Տէրունական գրչի, որ 1441 թ. Սանահնում որ. Աւետ.—397

Էդիլ-Մէլիք *(Էտիլ-Մելիք)*

1. Դուստր պր. Կարապետի, որ 1431 թ. Ալքերմանում գնեց մի Ճաշոց—370

Էգիլ–Մելիք

2. Մայր Գրիգոր կր․-ի, որ 1437 թ. Արգելանի վանքում ստ. Շարակնոց—384
3. Քոյր Ստեփանոս գրչի, որ 1450 թ. Պուրսայում օր. Ճաշոց—417
4. Մայր Գրիգոր գրչի, որ 1482 թ. Ականցում օր. Շարակնոց (թերևս նոյն անձն է № 2-ը) —463
5. Էգիմելիք, կին Դօշմինի, որ 1494 թ. Հոռոմայրում ստ. Աւետ.—201

Էգիլշաճ (Էգիլշա)

1. Խոջայ, 1482 թ. Կտուցում ստ. Աւետ.—31
2. Հայր Խոնտքարի, որ 1494 թ. Խորոտկի վանքում ստ. Աւետ.—161
3. Իր որդիների հետ միասին 1491 թ. Արջառէրեկի վանքում ստ. Յայսմաւուրք—169
4. Ազգ. Մինասի, որ 1491 թ. ստ. Աւետ.—183
5. Էտէլշայ, Հայր Վանականի, որ 1498 թ. Ձորէվանքում օր. Մաշտոց—260

Էտիլ-պէկ

1. Ընգցլ եղբ. Էմին-պէկի, որ 1481 թ. Գր. Նիւսացու վանքում ստ. Ճաշոց—19

Էլկաւր (Ետկար, Էտգար և այլ)

1. Ազգ. պր. Կարապետի, որ 1431 թ. Աղբերմանում ստ. Ճաշոց—370
2. Ոմն, 1433 թ. վկայ եղաւ մի Աւետ. վաճառման—373
3. Եղբ. Իկչիչի, որ 1462 թ. Երուսաղէմում ստ. Աւետ.—438
4. Հօրեղբօրորդի Յովսէփի, որ 1489 թ. Ասպիսնակում ստ. Աւետ.—131
5. Հայր Ալեքսանի, որ 1496 թ. Մաքէնիսում օր. Աւետ.—228
6. Որդի Քարամադի, որ 1497 թ. Բերդիկում ստ. Աւետ.—240
7. Թոռ Մուրատի, որ 1497 թ. Բերդիկում ստ. Աւետ.—241
8. Երրօրորդի Խաչիկի, որ 1500 թ. ստ. Աւետ.—293
9. Մրն ւր Մարկոսի, յշվ. ԺԵ դ.—547
10. Հայր Մարկոսի, որ ԺԶ դ. ստ. Աւետ.—202*

Էգդանրախշ—Տե՛ս Եղդանրախշ
Էգդնշիր—Տե՛ս Եղդնշիր

Էյսար

1. Դուստր Ճանիադի, որ 1499 թ. ստ. Աւետ.—291
2. Դուստր Ամիր-Սարգսի, որ ԺԵ դ. Սիւնիքո՞ւմ ստ. Աւետ.—480

Էյսար–Փաշայ

1. Մայր Դաւիթ գրչի, որ ԺԵ դ. օր. Յայսմաւուրք—491

Էլբէկ

1. Հայր Յովհաննէսի, որ ԺԵ դ. օր. Մաշտոց—522

Էլխարուն

1. Հօրաքոյր Մկրտիչ եպսի, որ 1479 թ. Առեստում ստ. Շարակնոց—461

Էլմէլիք

1. Հայր Գրիգոր Կուղեցի գրչի, որ 1427 Ս. օր. մի ժողովածու—368
2. Հայր Գրիգոր Արծկէցի գրչի, որ 1441 թ. Երուսաղէմում օր. Աւետ.—394
3. Ոմն, 1487 թ. Աւագ վանքում ստ. Աւետ.—104

Էլպ

1. Հայր Սարգսի, որ 1483 թ. ստ. Աւետ.—53

Էլտար

1. Եղբ. Յակոբ վրդի, որ 1441—1455 թթ. տարբեր վայրեր շրջելով օր. մի ժողովածու—416

Էխտիար

1. Մերձ. Մինասի, որ 1491. թ. ստ. Աւետ.—184

Էման-բէկ

1. Վանում 1481 թ. գրուած մի յիշատակարանում կոչուած է. «իշխան աշխարհիս՝ մեծ և հրախտ պարոն»—12

Էմատ-խան

1. Հաւանաբար Ուզուրլու-Մուհամմեդի որդի, Ուզուն-Հասանի թոռ Ահմադ խանն է (տե՛ս), որ գրաւեց Աղ-Կոյունլուների գահը՝ 1497—1498 թթ. և իշխեց 8 ամիս—242, 260

Էմին (Եմին)

1. Հայր Աւագ-Տիկինի, որ 1401 թ. դնեց մի Աւետ.—306
2. Ազգ. Ամինայինի, որ 1483 թ. Ոսխտիքում ստ. Յայսմաւուրք—37
3. Հօրեղբ. Խտրշայի, որ 1486 թ. Գր. Նիւսացու վանքում ստ. Աւետ.—91
4. Խոջայ, Հայր Յովանէսի, որ 1498 թ. Կ. Պօլսում լրացրեց և կազմեց մի Աւետ.—274

Էմին (իգ.)

1. Դուստր Բերթակի վանքի սնտես Մելիքի, 1489 թ.—141

Էմինադին

1. Ազգ. Թումայ Կաֆայեցի գրչի, որ 1422 թ. Տաթեւում օր. ժողովածու—360

Էմին-Մելիք

1. Մայր Աստուածատուր Կաֆայեցու, որ 1486 թ. Քաւթայ քաղաքում օր. Գանձարան—468
2. Մայր Աւետիքի, որ 1495 թ. Պալախորի վանքում օր. Սաղմոսարան—216

Էմին-պէկ
1. «Պարոն Եէլպաշի», որդի պր. Թորոսի, 1481 թ. Գր. Նիւսացու վանքում իր մօր՝ Հռիփսիմէի հետ ստ. Ճաշոց—19

Էմնադին
1. Խոջայ, որդի Մելիքդատայի, ԺԵ դ. գերու-թիւնից ազատեց մի ձեռագիր—541

Էմնա-խաթուն
1. Մայր Ներսէս եպսի, որ 1489 թ. Աղթամա-րում օր. Յայսմաւուրք—134, 135

Էմպաք
1. Ոմն, եղբ. Սահակի, յշվ. 1495 թ. Մանտի-սոնում —222

Էսանբէկի
1. Հարս Ջահարի, որ ԺԵ դ. ստ. Ճաշոց—511

Էսան-Փաշա
1. Հարս Ամիր-Եզդինի, որ 1491 թ. Փառակո-նիսում ստ. Աւետ.—171

Էվալ
1. Հայր Ստեփանոս գրչի, որ 1488 թ. Ցղնա-յում օր. Աւետ.—115

Էրկիլ
1. Հայր Զաքարայի, որ 1487 թ. ստ. Շարակ-նոց—105

Էրտաշ
1. Եղբ. Յակոբ վրդի, որ 1441—1455 թթ. տարբեր վայրեր տեղափոխութեամբ, օր. մի ժողովածու—416

Էւաչէ
1. Հայր պր. Վարդանի, որ 1468 թ. Տրապիզո-նում ստ. Գանձարան—448

Էւատ *(Էւազ, Էվատ)*
1. Պր., հայր Աւժիտի, որ 1441 թ. Անկիւ-րիայում ստ. Աւետ.—398
2. Ազգ. Ստեփանոսի, որ 1462 թ. Վանում ստ. Աւետ.—439
3. Հօրեղբ. Յոհանէս գրչի, որ 1482, 1483 թթ. Կտուցում օր. Տօնական և Աւետ.—29, 39
4. Եղբ. այն գրչի, որ 1487 թ. Արեւիսում օր. Աւետ.—97
5. Որդի Փիրզատի, որ 1490 թ. Թանահատի վանքում ստ. Աւետ.—146
6. Ազգ. Նեսէսի, որ 1496 թ. Կապոսի վանքում ստ. Մաշտոց—234

Էւատ-Մէլիք
1. Մայր Աստուածատուր քհյի, որ 1419 թ. Գրիգոր վրդին նուիրեց մի ժողովածու—350
2. Մայր տանուտէր Վարդանիսի, որ 1451 թ. Խլաթում ստ. Մաշտոց—Գանձարան—420
3. Ազգ. Կիրակոս Բաղիշեցու, որ 1487 թ. Կապուտկողի սբ Յակոբին նուիրեց մի Աւետ.—99

Էւատ-Մելիք
4. Քոյր Ճանիազի, որ 1499 թ. ստ. Աւետ.—291

Էւատշահ *(Էւազշայ և այլ)*
1. Հայր խոջայ Յարխատինի, որ 1451 թ. գնեց մի Ճաշոց, Ուկեփորիկ—419
2. Հօրեղբ. Դաւիթ գրչի, որ 1455 թ. Արճէշում օր. Աւետ.—426
3. «Ուսթայ», 1487 թ. Ամրդօլու վանքում ստ. Աւետ.—103
4. Որդի Լիանոսի, որ 1491 թ. Կուզարքում ստ. Աւետ.—166
5. Որդի Սիրադեղի, որ 1491 թ. Մոգնիում ստ. Ճաշոց—169
6. Մերձ. Ստեփանոսի, որ 1497 թ. Աղթամա-րում ստ. Աւետ.—245

Ը

Ըռուզ
1. Մայր Փոխանի, որ ԺԵ դ. գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—541

Ըռուս-խաթուն
1. Քոյր Թումայի, որ ԺԵ դ. գնեց մի Աւետ.—545

Ըսբէ
1. Քոյր Տիրանանցի, որ 1486 թ. Ագուլեաց վանքում ստ. Գանձարան—82

Թ

Թարառաք
1. Հզր մայր Եղարիայի, որ 1499 թ. Արա-շում օր. Աւետ.—162

Թագւոր
1. Որդիների հետ մէկտեղ 1411 թ. Ոստանում գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—326
2. Թոռ վերոյիշեալ Թագւորի—326

Թագւորշա[հ]
1. Եղբ. Շահնշահի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—529

Թագուհի
1. Մայր Աննայի, որ 1454 թ. ստ. Աւետ.—423
2. Մայր Յոհանի, որ 1482 թ. Հիզանում ստ. Աւետ.—32
3. Այլոց ընկերակցութեամբ 1488 թ. Առեղ-սում ստ. Աւետ.—120
4. Մայր Ատոմի, որ 1499 թ. Երրնկանի գիւ-ղում ստ. Աւետ.—278
5. Մայր Անտոն գրչի, որ ԺԵ դ. օր. Տօնա-կան—481
6. Մայր Յովանէս կր.-ի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—500

Թադէոս
1. Որդի Աննայի, որ 1409 թ. ստ. Ճառըն-տիր—319, 320

Թադէոս

2. Կր., եղբ. Հոգևո՛ր Սիմէոն գրչի, որ 1412 թ. Սուրխաթում օր. Նարեկ—328
3. Ավրամենց, 1433 թ. Կաֆայում օր. իմաստասիրական մի ժողովածու—373
4. Քհյ, Հնգցյ՝ Հօրեղբ. Մարտիրոսի, որ 1433 թ. վաճառեց Հօրեղբօր Աւետարանը—373
5. Կր., ուսուցիչ Առաքել երէցի, որ 1434 թ. օր. Աւետ.—375
6. Կր., 1437 թ. Հաւանաբար Խարբերդում կազմեց Բերդկան վանքում օր. մի Աւետ.—384
7. Եղբ. Գրիգոր կր.-ի, որ 1437 թ. Արգելանի վանքում օր. Շարակնոց—384
8. Երէց, որդի Մարտիրոսի, 1439 թ. Բաստայ վանքում ստ. Աւետ.—391, 392
9. Որդի Կարապետի, 1444 թ. գնեց Նախկինում իրենց գերդաստանին պատկանած Աւետարանը—403
10. Գրիչ, 1449 թ. Երուսաղէմում օր. Գանձարան—412
11. Աւագ սարկաւագ, յշվ. 1476 թ. Երուսաղէմում—458
12. Հայր Տիրատուր երէցի, որ 1485 թ. Տրփխիսում ստ. Շարակնոց—466
13. Որդի Ջրքինի, 1484 թ. գնեց, նորոգեց և Արարուց վանքին նուիրեց մի Աւետ.—62
14. Հօրեղբօրորդի Մէլքէսէթի, որ 1485 թ. Մապարդավանքում ստ. Սաղմոսարան—73
15. Աբեղայ, 1486 թ. խոջայ Միրաքի նահատակութեան առթիւ գրեց մի ողբ—80, 81
16. Ոստանի քահանաներից, յշվ. 1486, 1490 թթ.—86, 155
17. Մրն Ագուլեաց վանքի, 1486 թ.—82
18. Պապ Յովհաննէս կր.-ի, որ 1486 թ. Սղդայի վանքում ստ. Գանձարան—88
19. Վարդպետ Մարգարայ գրչի, որ 1487 թ. Էրընկանի գիւղում օր. Աւետ.—103
20. Եղբօրորդի Զաքարայի, որ 1487 թ. ստ. Շարակնոց—105
21. Եղբ. Ղազարի, որ 1488 թ. Տփխիսում ստ. Աւետ.—120
22. Որդի Մկրտիչ գրչի, որ 1491 թ. Մողնիում օր. Ճաշոց—168
23. Քհյ, որդի Ամիր-Եղիինի, 1491 թ. Փառակոնիսում ստ. Աւետ.—171, 172
24. Քհյ, 1491 թ. Խարտիշարում ստ. Մաշտոց—181
25. Գրիչ իմաստասիրական նիւթեր պարունակող այն ձեռագրի, որն ընդօրինակեց Անդրէասը՝ 1492 թ. Ամասիայում—189

Թադէոս

26. Վայելող 1492 թ. նորոգված Աւետ.—190
27. «Դասվար, քաղցրաձայն հնչող» մրն Կապոսի վանքի, 1494 թ.—204
28. Եղբ. Ջանղուրբանի, որ 1495 թ. Կուքիում ստ. Աւետ.—217
29. Եպս, յշվ. Մաքենացոց վանքում՝ 1498—1499 թթ.—261, 283
30. Եղբ. Մաթէոս եպս. գրչի, որ 1497 թ. Սոկութլու գիւղում օր. Մաշտոց—236
31. Հայր Մարտիրոսի, որ 1498 թ. կաշի նուիրեց մի ձեռագիր կազմելու համար—266
32. Աթոռակալ Կաթուղիկոս Էջմիածնի, յշվ. 1499 թ.—282
33. Հօրեղբօրորդի Յունան եպսի, որ 1500 թ. Գետխմոն գիւղում օր. Աւետ.—297
34. Վրդ, օրհնող Յովանէս կր. գրչի, որ 1500 թ. վարագում օր. Աւետ.—298
35. Վրդ. Երզնկացի, 1503 թ. նորոգեց մի Աւետ.—529*
36. Քհյ, ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—494
37. Եղբ. Թումայ քհյի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—496
38. Կր., ԺԵ դ. կազմեց մի Աւետ.—509
39. Դաղոս, ուտելու բայ բերեց Յոհանէս գրչին, որ Շտտիկի վանքում օրինակում էր Մաշտոց—522

Թազա-Մէլիք

1. Մօրաքոյր Ամիր-Եղյնի, որ 1491 թ. Փառակոնիսում ստ. Աւետ.—171
2. Դուստր վերոյիշեալ Ամիր-Եգյնի—171

Թարար (ար.)

1. Տանուտէր, առաջնորդ Կողբի ս. Լուսաւորչի և Սուքիասանց վանաց, յշվ. 1441—1455 թթ. միջոցին—416
2. Հայր խոջայ Թուլանի, որ 1487 թ. Վարագում ստ. Աւետ.—102
3. Աշակերտ Ստեփանոս գրչի, որ 1490 թ. Եզրդոտում օր. Աւետ.—159

Թարար-Խարուն

1. Եղբօրկին Խդրշայի, որ 1484 թ. Վանում ստ. Աւետ.—61
2. Հարս Սարուղաշի, որ 1486 թ. Արճէշում ստ. Մաշտոց—79
3. Քոյր վերոյիշեալ Սարաղաշի—79
4. Կին Ոստանի տանուտէր Աստուածատուրի, յշվ. 1490 թ.—156
5. Քոյր Յովանէս քհյի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—546

Թարար-Մամա

1. Կին Ջանիբէկի, մերձ. Թուլանի, որ 1487 թ. Վարագում ստ. Աւետ.—102

Թաթուլ
1. Հայր ամն Մխիթարի, յշվ. 1441—1455 թթ. միջև—416
2. Պր., որդի Հայրապետի, 1473 թ., իր եղբ. Յակոբի ընկերակցութեամբ, գերութիւնից ազատեց, կազմել և արծաթել տուեց մի Աւետ. և Յայսմաւուրք, Կ. Պօլսի սբ Սարգիս եկեղեցուն նուիրելու համար—455
Թալիկ
1. «Ազախին Քրիստոսի», ԺԵ դարում «զարզարեց» Զարեհեանի ոսկին նուիրաբերուած Աւետարանը—544
Թաղա-Մէլիք
1. Մայր Յովանէս գրչի, որ 1451 թ. Խլաթում որ. Մաշտոց—Գանձարան—420
2. Քոյր Յովանէսի, որ 1485 թ. Արծկէում ստ. Գանձարան—74
3. Սկեսուր Խարիբի, որ 1500 թ. ստ. Աւետ.— —293
4. Դուստր վերոյիշեալ Խարիբի—293
Թաճխաթուն
1. Մայր Վարձիգուլի, որ 1480 թ. իր եղբայրների հետ միասին գնեց մի Աւետ.—462
2. Մայր Հոփսիմի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—527
Թաճմէլիք
1. Քոյր Յովհաննէս եր.-ի, որ 1424 թ. Եղեվանքում ստ. Շարակնոց—364
2. Կին Թումայ բէյի, որ 1481 թ. Հերմոնի վանքում օր. Աւետ.—15
3. Կին Դաւթի, որ 1490 թ. Բարդուղիմէոսի վանքում ստ. Աւետ.—149
Թաճու (Թաճօ)
1. Հայր Ցխրայի, որ 1434 թ. Գամաղիէլի վանքում ստ. շքեղ մանրանկարներով մի Աւետ.—376—178
Թամամ
1. Անզամ այն դէրզաստանի, որ 1423 թ. Անտոն երէցին վաճառեց մի Աւետ.—361
2. Հարս Սարգսի, որ 1483 թ. ստ. Աւետ.—53
3. Քոյր Ստեփանոսի, որ 1491 թ. Փառախունիսում գրամով օգնեց մի Աւետ. գնելու— —172
4. Դուստր Խոնդի, որ 1485 թ. Զորավանքում ստ. Աւետ.—72
5. Գրուած՝ Թամամթուռէ, մայր Մէլքիսեթի, որ 1485 թ. Մաղարդավանքում գնեց Սաղմոսարան—73
6. Դուստր Ասիլի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.—127
7. Եղբօրդուստր Յովաննէս դրդի, որ 1497 թ. Սանահնում ստ. Շարակնոց—242
Թամայ (գրուած՝ Թամէն հոլովաձեւով)
1. Ոմն, 1490 թ. Եզրդոտում ստ. Աւետ.—159
Թաման
1. Հարս Գասպարի, որ 1486 թ. Աւձուպայ վանքում ստ. Աւետ.—90
Թամար
1. Կին Իւրականի տանուտէր պարոն Բարաջանի, 1450 թ.—413
2. Կին Ստեփանոսի, որ 1462 թ. Վանում ստ. Աւետ.—439
3. Քոյր Յոհանի, որ 1482 թ. Հիզանում ստ. Աւետ.—32
4. Կին Մուրատշայի, որ 1485 թ. ստ. Աւետ.— —77
5. Կին Էտիլշայի, որ 1491 թ. Արջաուրեկի վանքում ստ. Յայսմաւուրք—169
6. Մայր Ստեփանոս քէյի, որ 1492 թ. Կուրի գիւղում ստ. Աւետ.—186
7. Քոյր Տայուստի, որ 1496 թ. Քանաքեռում ստ. Աւետ.—227
8. Եղբօրկին Կիրակոսի, որ 1497 թ. Ամ գիւղում ստ. Աւետ.—247
9. Միւս եղբօրկին վերոյիշեալ Կիրակոսի—247
Թամրայ-խաթուն
1. Մայր Տէրունական գրչի, որ 1441 թ. Սանահնում օր. Աւետ.—397
2. Քոյր Սարգսի, որ 1483 թ. ստ. Աւետ.—53
3. Քոյր Աստուածատուր գրիչ Կաֆայեցու, որ 1486 թ. Քաւթայ քաղաքում օր. Գանձարան— —468
4. Դուստր Մարգարի, որ 1488 թ. Այրիվանքում ստ. Յայսմաւուրք—110
Թամիկ
1. Մայր Ջաֆար բէյի, որ 1482 թ. Բոլորբերդում ստ. Աւետ.—27
Թամուր
1. Լանկ-Թամուր, թուրքմէն արիւնարբու աշխարհակալ (1336—1405)—185, 305, 306, 308
2. Հայր Մխիթարի, որ 1487 թ. Կոփտուն գիւղում օր. Յայսմաւուրք—97
Թամսիկ
1. Դուստր Գովլաթ-խաթունի, որ 1481 թ. ստ. Աւետ.—14
Թամսի-խաթուն
1. Եղբ. Թուրմանդայի, որ 1498 թ. Ասպիսնակում ստ. Աւետ.—256
Թայիպշահ (Թայիփշայ, Թայիբշա)
1. Հօրեղբ. Մելքիսեթի, որ 1485 թ. Մաղարդավանքում ստ. Սաղմոսարան—73
2. Եղբ. Զաքարիայի, որ 1487 թ. ստ. Շարակնոց—105
3. Որդի Մուրատի, որ 1497 թ. Բերդիկ գիւղում ստ. Աւետ.—240

Թանկազիզ
1. Քոյր Մինաս գրչի, որ 1446 թ. Արապկիրի սբ Փրկիչ վանքում օր. Ճաշոց—407
2. Դուստր Սարգսի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.— —127
3. Ասպաշխարոդ, դուստր Ալլիրէկի, 1492 թ. Ցաւղացքարի վանքում ստ. Աւետ.—186
4. Կին Յակոբ քհյի, որ 1494 թ. Հաղբատում ստ. Մաշտոց—201
5. Դուստր Մկրտչի, 1498 թ. Ախլցխայի Մուղնոյ վանքում ստ. Աւետ.—268
6. Մայր Թումայ քհյի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.— 496

Թանկիկ
1. Մայր Տր. Գրիգորի, որ 1415 թ. Քոնայում օր. մի ձեռագիր—342
2. Դուստր Ղազարի, որ 1488 թ. Տփխիսում ստ. Աւետ.—120

Թանկ-խաթուն
1. Մայր Գրիգորի, որ 1481 թ. ստ. Մանրուսմունք—20
2. Մայր Կարապետի, որ 1488 թ. Ասպիսնակում ստ. Շարակնոց—118
3. Մայր Պաւղոսի, որ 1492 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—187
4. Դուստր վերոյիշեալ Պաւղոսի—187
5. Մա՛յր Աստուածատուր Թէոթոյպաւլիի, որ ԺԵ դ. նորոգեց մի Տոնական—483

Թանկ-Մէլիք
1. Մայր Գրիգորի, որ 1499 թ. Հիզանում ստ. Գանձարան—285
2. Մայր Ներսէս քհյի, որ ԺԵ դ. ստ. Ճաշընտիր—498

Թանկսուխ
1. Կին Յակոբ քհյի, որ 1482 թ. Բոլորբերդում ստ. Աւետ.—27
2. Քոյր տէրտէրի և Յովաննէսի, որք 1488 թ. Այրիվանքում գրել տուին Յայսմաւուրք, բայց աւարտ չտեսած՝ մահացան—110
3. Կին Անանիայի, որ 1488 թ. գնեց Աւետ.— —117
4. Մայր Ստեփանոս գրչի, որ 1491 թ. Նորաշենքում օր. Աւետ.—170
5. Կին Թաւաքալի, յշվ. 1493 թ. Կալեր գիւղում—193
6. Քոյր Մէլիք Աւանի, որ 1500 թ. Խորոտկի վանքում ստ. Ճաշոց—295

Թանկրիղուլի
1. Որդի Ներսէսի, որ 1493 թ. Կալերում ստ. Աւետ.—193

Թա[ն]ղրիղուլ
1. Խոջայ, Հօրեղբօրորդի Մելքիսէթի, որ 1485 թ. Մաղարդավանքում ստ. Սաղմոսարան—73

Թա[ն]ղրիվերան
1. Որդի Սանասարի, ԺԵ դ. գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—512

Թանսուխ
1. Մայր Թուրասնտայի, որ 1439 թ. Երուսաղէմում ստ. Աւետ.—390
2. Ազգ. Ստեփանոսի, որ 1462 թ. Վանում ստ. Աւետ.—439
3. Մայր Յակոբ գրչի, որ 1462 թ. Խարբերդում օր. Մաշտոց—449
4. Դուստր Ղաղանչու, 1488 թ. ստ. Աւետ.— —125
5. Կին Մարգարէ գրչի, որ 1488 թ. Նեխորի գիւղում օր. Աւետ.—143
6. Եղբօրդուստր Կիրակոսի, որ 1497 թ. Ամ գիւղում օր. Աւետ.—247
7. Մայր Գալուստ գրչի, որ ԺԵ դ. օր. Յայսմաւուրք—488

Թասալու
1. Հօրեղբօրորդի պր. Բաղտասարի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—516

Թարթիփշան
1. Մայր Մկրտիչ եպսի, որ 1479 թ. Առեստ գիւղում ստ. Շարակնոց—461
2. Քոյր Խոջշահի, որ 1484 թ. Վանում ստ. Աւետ.—61

Թարխան
1. Իւզբաշի, «Խաչինու երկրի տէր», յշվ. 1726 թ.—161*

Թաւաքալ (Թաւագալ)
1. Ոմն, 1489 թ. Խարտիշարում ստ. Շարակնոց—143
2. Ազգ. Լիանոսի, որ 1491 թ. Գուգարքում ստ. Աւետ.—166
3. Ոմն, 1493 թ. Ախալցխայում ազատեց մի Գանձարան, որ ուղարկեց Էջմիածին—192
4. Յշվ. 1493 թ. Կալեր գիւղում—193
5. Մերձ. Գալուստի, որ 1496 թ. Քանաքեռում ստ. Աւետ.—227
6. Պատրիկ, Սղնովխտ գիւղից, 1500 թ. բնական աղետին զոհ գնացին սրա կինը՝ 4 երեխայով—297
7. Հօրեղբ. Սարգսի, որ ԺԵ դ. Գամաղիէլի վանքում ստ. Աւետ.—507

Թաւրասան-խաթուն
1. Դուստր Ամիր-Թաղայի, ԺԵ դ. գնեց մի Աւետ., որ նուիրեց Աղթամարի վանքին—494

Թաւրէզ
1. Դուստր Պաւղոսի, որ 1492 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—187

Թաւրէզ
2. Կին Մխիթարի, որ 1492 թ. այլոց հետ ստ. Շարակնոց—190
3. Դուստր Եղիկանց Եղօի, 1498 թ. ստ. Աւետ.—269, 270
4. Դուստր Ղազարի, որ 1490 թ. Արաշում ստ. Աւետ.—162
Թաւրէժ-Մէլիք
1. Մայր Թադէոսի, որ 1444 թ. վերստացաւ նախկինում իրենց եկեղեցուն պատկանած Աւետարանը—403
2. Հայրս վերոյիշեալ Թադէոսի—403
Թէկղիւնէ
1. Քոյր Ռուիմաշոսի, որ 1465 թ. Երևանում ստ. Աւետ.—443
Թիլուն
1. Քոյր Զաքարի, որ ԺԵ դ. ստ. Ճաշոց—511
Թիլիփաշա
1. Կին Թումանի, որ 1487 թ. Վարագում ստ. Աւետ.—102
2. Քոյր Խալիֆի, որ 1491 թ. Արծկէում ստ. Ճառընտիր—173
Թղրիկ
1. Մայր Աւագի, որ 1490 թ. ազատեց մի Աւետ.—163
Թորոս (Թորոս)
1. Նկարող. Համանարար յիշատակուած է Կիլիկիոյ նշանաւոր մանրանկարիչ Թորոս Ռոսլինը—193
2. Երաժիշտ, 1409 թ. իր ճառընտիրը տուեց օրինակելու—320
3. Քհյ, եղբ. Ղազար գրչի, որ 1409 թ. Աւագ վանքում օր. ժողովածու—321
4. Պր., որդի պր. Ասլպակի, յշվ. 1413 թ. իր Կարապետ եղբօր հետ միասին որպէս իշխան—330
5. Պր., հօրեղբ. պր. Կարապետի, որ 1431 թ. Աղքերմանում ստ. Ճաշոց—369—370
6. Կր., որդի Մկրտիչ քհյի, մրն Երուսաղէմի սբ Յակոբայ վանքի, 1432, 1433 թթ.—371, 374
7. Եպս Երուսաղէմացի, որդի Աբրահամի, 1447 թ. Նիկիտայ քղքում օր. Ճաշոցի մի մասը—408
8. Քհյ, հայր Ստեփանոս երէց Սսցու, որ 1447—1450 թթ. Պուրսայում օր. ձեռագրեր—410, 412, 117
9. Աթոռակալ, շուրջ 1460 թ. Նարեկի լուծմունք պարունակող մի ձեռագիր տուեց օրինակելու Նիկողայոս եպս Աղքերմանցուն—434
10. Պր., հայր Էմին-պէկի, որ 1481 թ. Գր. Նիսացու վանքում ստ. Ճաշոց—19
Թորոս
11. Եպս, առաջնորդ Կաֆայի Գր. Լուսաւորչի վանքի, 1483 թ.—51
12. Հպր որդի Մանուկի, որ 1484 թ. Գր. Նիսացու վանքում ստ. Ճաշոց—67
13. Սրկզ. 1484 թ. Գր. Նիսացու վանքում օգնում էր Յովհաննէս գրչին թուղթ կոկելով—68
14. Քհյ, 1486 թ. Աւագ վանքում օգնում էր Ստեփանոս գրչին—92, 93
15. Մրն Արգրումի վանքի, 1487 թ.—469
16. Եղբ. Յոհանէսի, որ 1488 թ. Առեղսում ստ. Աւետ.—121
17. Ոմն երէց յշվ. 1488 թ. Եկեղեաց գաւառում—121
18. Մրն Արզրումի Խանկայ վանքի, 1488 թ.—123
19. Մրձ. Աստուածատուրի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.—128
20. Առաջնորդ Ապահունեաց վանքի, 1490 թ.—148
21. Մրն Մելիտինէի վանքի, 1493 թ.—197
22. Հայր Յովաննէս դրչի, որ 1495 թ. Մանտիսնում օր. Յայսմաւուրք—223
23. Արքեպս, առաջնորդ Ղազարու վանքի, 1496 թ.—232
24. Հայր Կիրակոսի, որ 1496 թ. Կապոսի վանքում ստ. Սաղմոսարան—234
25. Մրձ. Ստեփանոսի, որ 1497 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—245
26. Հօրեղբ. Աստուածատուրի, որ 1497 թ. Եղրդուտի վանքում ստ. Աւետ.—248
27. Մրն. Բերկրիի Յուսկան որդւոյ վանքի, 1498 թ.—265
28. Քհյ, որդի Ստեփանոսի, ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—477
29. Քհյ, հայր Արիստակէս գրչի, որ ԺԵ դ. օր. Ժողովածու—485
30. Մայրական պապ Մարտիրոս դպրի, որ ԺԵ դ. օր. Գանձարան—509
31. Մրն սբ Կիրակոսի, ԺԵ դ.—514
32. Ոմն աւագերէց, ԺԵ դ.—526
Թուրիկ
1. Հօրեղբօր կին Յակոբ քհյի, որ 1482 թ. Բոլորբերդում ստ. Աւետ.—27
Թուխան
1. Ոմն, 1448 թ. ստ. Աւետ.—411
2. Կին Շահամիրի, որ 1487 թ. ստ. Աւետ.—106
Թուխսար
1. Մայր Ջանվիլի, որ 1484 թ. Մողնիում ստ. Գանձարան—56

Թուխբէ
1. Մեծ տատ խոնդքար կնոջ, որ 1490 թ. Խորոտկի վանքում ստ. Աւետ.—161

Թուխիկ
1. Քոյր Մեսրոբ քհյի, որ 1481 թ. Հայրիվանքում ստ. Աւետ.—15

Թուխծամ
1. Հօրեղբօր դուստր Մելքէսէթի, որ 1485 թ. Մաղարդավանքում ստ. Սաղմոսարան—73
2. Քոյր Ստեփանոսի, որ 1491 թ. Փառակունիսում դրամով նպաստեց մի Աւետարան գնելու—172
3. Հարս Ներսէսի, որ 1493 թ. Կայեր գիւղում ստ. Աւետ.—193

Թուխմանուկ
1. Եղբ. Հալուէի, որ 1500 թ. Վարագում ստ. Աւետ.—298

Թուխշայ
1. Եղբ. Բէրամի, որ 1483 թ. Արծկէում ստ. Աւետ.—38
2. Որդի վերոյիշեալ Բէրամի—38

Թուխտոր
1. Դուստր Դովլաթ-խաթունի, որ 1481 թ. ստ. Աւետ.—14

Թումայ (Թումա, Թովմա, Թումաս)
1. Ոսկերիչ, 1401 թ. ազատեց Գետարգելի սբ նշանը—305
2. Կր., 1403 թ. Անձնապատի վանքում Ոսկեփորիկի օրինակ տուեց Աստուածատուր գրչին—312
3. Մեծոփեցի, նշանաւոր մատենագիր, եկեղեցական գործիչ, ուսուցիչ և գրիչ, մհ. 1446 թ.—323, 324, 336, 342, 342*, 367, 376, 387, 388, 401, 404, 405, 427, 444, 445*, 451
4. Թոռ Թագւորի, որ 1411 թ. Ոստանում ազատեց մի Աւետ.—326
5. Կր., ուսուցիչ Մկրտիչ գրչի, որ 1414 թ. Ցիպնայ վանքում օր. Կացրդարան—335
6. Ոմն, յիշ. 1414 թ. Վասպուրականում—339
7. Վրդ., 1418 թ. Գր. Ծերենցի հովանու տակ (Խառաբաստում) օր. Գր. Տաթևացու Քարոզգիրքը—347
8. Հօրեղբ. Պետրոս գրչի, որ 1419 թ. Բերկրիում օր. Գր. Տաթևացու երկերի մի ժողովածու—348
9. Ոմն, 1419 թ. նորոգեց մի երգարան, գրելով այդ մասին յիշատակարան—348
10. Կաֆայեցի, որդի Սիմէոն քհյի, 1422 թ. Տաթևի վանքում օր. ժողովածու (հմմ. № 15 Թումայի հետ)—360
11. Հնգցլ եղբ. Յովհաննէս կր.-ի, որ 1424 թ. Եղեվանքում ստ. Շարակնոց—364

Թումայ
12. Քհյ, որդի Ամիրի, 1433 թ. ստ. Աւետ.— —375
13. Եղբ. Ներսէս քհյի, որ 1441 թ. Երուսաղէմում ստ. Աւետ.—394
14. Վրդ. Մեծերցի, «ձեռնասուն աշակերտ Թումայ Մեծոփեցու. 1441 թ. սրա օգնութեամբ Ներսէս քհյն գնաց Երուսաղէմ—394, 405
15. Բաբունապետ, եպս, աթոռակալ Կաֆայի. 1448 թ. (հմմ. № 10 Թումայի հետ)—410
16. Որդի Յակոբի, 1452 թ. ստ. Աւետ.—421, 422
17. «Ջուլահարկ», որդի Ոհանէսի, յիշ. 1452 թ.—422
18. Պր., հայր Յոհանէս կր.-ի, որ 1458 թ. Ասփստան գիւղում ստ. Աւետ.—432
19. Աղգ. Ստեփանոսի, որ 1462 թ. Վանում ստ. Աւետ.—439
20. Եպս, յիշ. 1466 թ.—444
21. Կաթողիկոս Աղուանից, 1466 թ.—446
22. Կր., հօրեղբայր Վարդան արեղայի, որ 1481 թ. ստ. Աւետ.—12
23. Որդի Մաթէոս քհյի, որ 1481 թ. Հերմոնի վանքում ստ. Աւետ.—15
24. Քհյ, մեռաւ երիտասարդ տարիքում՝ 1481 թ —20
25. Կր., որդի Մովսէսի, 1482 թ. ստ. Շարակնոց—34
26. Որդի Մարտիրոս քհյի, որ 1483 թ. Էրրնկանի գիւղում ստ. Մաշտոց—50
27. Որդի Կիրակոսի կամ նրա եղբօր՝ Մարտիրոսի, որք 1483 թ. ստ. Յայսմաւուրք— —54
28. Հայր Քարիմշահ, Խըրշահ և Ատոմ խոջաների, որք 1484 թ. Վանում ստ. Աւետ.—60
29. Գրիչ, որդի Կարապետի. ԺԵ դ. 80—90-ական թթ. Աղթամարում օր. ձեռագրեր—64, 187, 202, 211
30. Գրիչ, որդի Գրիգորի, 1499 թ. Աղթամարում օր. Մաշտոց, (հմմ. Նախորդի հետ. սրանց օրինակած ձեռագրերը իրարից զատելու աշխատանքը չի կատարված)—284
31. Եղբ. Յովհաննէս եպսի, որ 1486 թ. Հիզանում ստ. Աւետ.—88
32. Եղբ. Մաղթումի, որ 1488 թ. Վարագում ստ. Ճաշոց—111
33. Եղբ. Յովհաննէս գրչի, որ 1488 թ. Վարագում օր. Ճաշոց—113
34. Եղբ. Անանիայի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.— —117
35. Ոմն, 1488 թ. կազմեց մի Ճաշոց—126

Թումայ

36. Որդի Տիրատուրի, 1489 թ. Բաղենից վանքում օր. Մաշտոց—131—132
37. Մինասենց, Նշանաւոր գրիչ, մհ. 1455 թ., յետագայ տարիներին բազմիցս յիշատակվում է իր աշակերտների կողմից—134, 135, 154, 185. 191. 268
38. Փեսայ Վարդանի, որ 1489 թ. Աղթամարում ստ. Յայսմաւուրք—134, 135
39. Մրն Մատնէվանքի, 1490 թ.—153
40. Եպս Խցերուն, 1490-ից շատ առաջ ստ. Ճաշոց—154
41. Քեռի Դովլաթ-խաթունի, որ 1490 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—154
42 Ոստանի քահանաներից, 1490 թ.—155
43. Ոմն, 1490 թ. Նահատակուեց Խիզանում—156
44. Հնգցլ եղբ. խոջայ Ղուպարի, յշվ. 1490 թ. Արաշում—162
45. Տանուտէր Խարականց գիւղի, 1493 թ.—192
46. Մրն Ամրդօլի վանքի, 1493 թ.—196
47. Քհյ, որդի Աստուածատրի, 1494 թ. հայր և որդի ծաղկել տուեցին մի Աւետ.—209
48. Եղբ. Յովհաննէսի, որ 1497 թ. Ամ գիւղում օր. Աւետ.—247
49. Դպիր, եղբ. Վանական գրչի, որ 1498 թ. Ձորէվանքում օր. Մաշտոց—260
50. Վարդապետ Առըստակէս գրչի, որ 1498 թ. Ձորէվանքում օր. Աւետ.—261
51. Միայնակեց, որդի Սարգսի, 1498 թ. ստ. Աւետ.—265
52. Հօրքրոջ որդի Հէրապետի, որ 1499 թ. Շատախում ստ. Աւետ.—277
53. Որդի Հովիւ Յակոբի, յշվ. 1499 թ. Աղթամարում—284
54. Հնգցլ որդի Խամօշի, որ 1499 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—284
55. Կր., Կոռեով մականունով, հօրեղբայր Գրիգորի որդի Թումայ գրչի, որ 1499 թ. Աղթամարում օր. Մաշտոց—285
56. Սրկւզ, որդի Գրիգորի, որ 1499 թ. Հիզանում ստ. Գանձարան—285
57. Աղթամարցի, գրիչ, 1499 թ. Հասրախու վանքում օր. Մաշտոց (հմմ. № 29 և 30 Թումաների հետ)—286, 287
58. Ոմն տանուտէր, որ 1551 թ. Ջալի Մէլիքի կոչուած արտը նուիրեց կոռնկեց Աստուածածնին—136*
59. Արքեպս Բաղէշի Գոմուց վանքի, ժե դ. 2-րդ կէս—41*
60. Եղբօրորդի Ստեփանոս գրչի, որ աշխատում էր Տշող գիւղում ժե գ. առաջին տասնամյակներին—347
61. Որդի Ամիր-Սարգսի, որ ժե դ. ստ. Աւետ.— —479
62. Հայր Բարխոք կր.-ի, որ ժե դ. ստ. Նարեկ— —488
63. Գրիչ, ժե դ. Կառափնադար Ծովահայեաց անապատում օր. Աւետ.—495
64. Քհյ, գրիչ, ժե դ. Մատնէվանքի այգում օր. Աւետ.—496
65. Քհյ, որդի Ստեփանի, ժե դ. ստ. Աւետ.— —496
66. Քհյ, ժե դ. ստ. Ճաշոց—501
67. Ոմն, որի խորամանկութիւնից տուժեց Մարգարէ վրդ. գրիչը—508
68. Ոմն քհյ, յշվ. ժե դ.—515
69. Տանուտէր. ժե դ. ստ. Մաշտոց—526
70. Քհյ, որդի Մարտիրոսի, ժե դ. ստ. Աւետ.— —531
71. Ոմն, ժե դ. օգնեց Ստեփանոս գրչին թուղթ կոկելով—535
72. Ուէս, Աղացցի, ժե դ. ստ. Աւետ.—544
73. Եպս, ժԶ դ. Աղթամար բերեց գերութիւնից ազատուած մի Աւետ.—167*

Թումաբէկ

1. Կոչուած նաև Թուման-բէկ, խոջայ, «ի դառնութիւն» մեռած եղբ. Սադաղայի, որ 1484 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ., իսկ 1489 թ.՝ Գանձարան, նաև Մկն. կաթուղիկէից—63, 64, 137, 138, 541
2. Եղբ. Յոհաննէս քհյի, որ 1490 թ. Շատախում ստ. Մաշտոց—157

Թուման

1. Աքուլեցի, ժԸ գ. ստ. Յայսմաւուրք—491*

Թումանշահ (Թումանշայ, Թումանշա)

1. Անդամ այն գերդաստանի, որ 1423 թ. վաճառեց մի Աւետ.—361
2. Թումաշայ, հայր Դաւթի, որ 1490 թ. Բարգուղիմէոսի վանքում ստ. Աւետ.—149
3. Եղբ. Սրադեղի, որ 1491 թ. Մողնիում ստ. Ճաշոց—168

Թովան

1. Տանուտէր, խոջայ, որդի Թաթարի, 1487 թ. Վարագում ստ. Աւետ.—102

Թուրան

1. Ջոքանչ Սիմէոնի, որ 1488 թ. Տիւրիկում ստ. Աւետ.—124

Թուրանգ

1. Դուստր Մաթէոսի, որ 1496 թ. Եղեգեաց վանքում ստ. Աւետ.—229

Թուրուանդայ (Թուրվանդայ, Թուրուանդ)

1. Ապաշխարող, 1439 թ. Երուսաղէմում ստ. Աւետ.—390

Թուրսունղայ

2. Կին Յակոբ գրչի, որ 1468 թ. Խաբբերդում և 1493 թ. Աղթամարում օր. Մաշտոց և Աւետ.—191, 449
3. Մայր Մկրտիչ գրչի, որ 1482—1497 թթ. Խիզանում օր. բազմաթիւ ձեռագրեր—32, 78, 89, 141, 238, 249
4. Դուստր պր. Յակոբի, որ 1473 թ. ազատեց և նուիրեց Կ. Պօլսի սբ Սարգիս եկեղեցուն մի Աւետ. և Յայսմաւուրք—455
5. Բաղէշում 1484 թ. ստ. Յայսմաւուրք—66
6. Մրձ. Տիրանանցի, որ 1486 թ. Աղուեաց վանքում ստ. Գանձարան—83
7. Մայր Նիկողայոս վրդի, որ 1486, 1500 թթ. Արծկէում օր. և ստ. 2 Աւետ.—86, 296
8. Մեծ տատ Յովանէս քհյի, որ 1486, 1489 թթ. Ասպիսնակում ստ. 2 Աւետ.—87, 131
9. Ազգ. Կարապետի, որ 1488 թ. Ասպիսնակում ստ. Շարակնոց—118
10. Քոյր Մարտիրոսի, որ 1489 թ. Կապոսի վանքում ստ. Աւետ.—142
11. Մայր Յովանէսի, որ 1491 թ. Դսեղում ստ. Աւետ.—165
12. Մայր Վարդանի, որ 1491 թ. Անչողոնց վանքում ստ. Աւետ.—178
13. Դուստր Պաւղոսի, որ 1492 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—187
14. Ոմն Հարս, յշվ. 1492 թ. Դվնիկում—198
15. Թըրվէնդ, քոյր Մաթէոսի, որ 1497 թ. Սոկութլու գիւղում օր. Մաշտոց—236
16. Մայր Ստեփանոսի, որ 1497 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—245
17. Քոյր Յովհաննէս գրչի, որ 1497 թ. Ամ գիւղում օր. Աւետ.—247
18. Ոմն, 1498 թ. Ասպիսնակում ստ. Աւետ. (գուցէ նոյնն է № 9-ը)—255
19. Հարս Ստեփանոս կր.-ի, որ 1498 թ. Բերկրիում ստ. Շարակնոց—265
20. Մայր Մարիամի, որ 1498 թ. Կեղիում ստ. Աւետ.—275
21. Կին Բուլղանդարի, յշվ. 1499 թ. Հիզանում—280
22. Դուստր Խաբիրի, «ի Հասակս նորահարսութեան փոխեցաւ ի Քրիստոս», 1500 թ.—293
23. Դուստր Ամիր-Սարգսի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—479
24. Ազգ. Գոհարի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—481
25. Քոյր Յակոբ Լպսի, որ ԺԵ դ. ստ. Յայսմաւուրք—502
26. Կին Յովանէսի, որ ԺԵ դ. մի Աւետ. նուիրեց Սալնապատի վանքին—523

Թուրսունղայ

27. Քոյր Խլղաթի, որ ԺԵ դ. վերագնեց Իր Աւետարանը—544
28. Դուստր Մամլաքաթի, որ ԺԵ դ. ստ. Կանոնգիրք—545
29. Ոմն, յշվ. ԺԵ դ.—546

Թուրան-Մէլէք

1. Քոյր Խըրշահի, որ 1484 թ. Վանում ստ. Աւետ.—61

Թօղան *(ար.)*

1. Հայր Աննայի, որ 1409 թ. ստ. Ճառընտիր—319, 320

Թողան *(իգ.)*

1. Մայր Յովանէսի, որ 1485 թ. Արճէշում ստ. Գանձարան—74

Թօլաք

1. Պր., 1481 թ. ստ. Յովհան Երզնկացու Մկն. Քերականին—19

Թօղրամիշ

1. Ղան Ոսկէ Հորդայի. յշվ. 1412 թ. որպէս՝ Ճալալատին սուլթանի տէրութեամբ՝ Ղրիմում—328

Ի

Իբայ–Սուլթան *(խոյա-Սուլթան)*

1. Այսպէս են կոչում յիշատակագիրները Աղ-Կոյունլու պետութեան թագաւորող Բայնդուրի դինաստիայի կրտսեր ճիւղի ներկայացուցիչ Դանա-Խալիլի որդուն՝ Իբրահիմ Այբա-Սուլթանին, որը 1492 թ. սկսած, մինչև իր սպանութիւնը՝ 1499 թ. փաստական տէրն էր Աղ-Կոյունլու պետութեան—237, 257, 259—261, 264, 276

Իբրէիմ Պայանդուր—Տե՛ս Իբայ-Սուլթան

Իբրիանոս

1. Աբեղայ, ծաղկեց և կազմեց 1484 թ. օր. Աւետարանը—66*
2. Եղբ. Ալէքսիանոսի, որ 1496 թ. Մաքենացոց վանքում օր. Աւետ.—228

Իգնատիոս

1. Վրդ., մեկնող Ղուկասու աւետարանի, ԺԲ դ.—52
2. Որդի Աստուածատուրի, յշվ. 1466 թ. Խլաթում—445
3. Եղբ. Թումայ կր.-ի, որ 1482 թ. ստ. Շարակնոց—34
4. Որդի Մատթէոսի, 1486 թ. իր Ստեփանոս եղբօր Հետ միասին Նորավանքին նուիրեց Գանձատետր—85
5. Դրիչ, 1490 թ. օր. Գանձարան, իսկ ԺԵ դ. (տարէթիւն անյայտ)՝ Շարակնոց—163, 496

Իգնատիոս
6. Գրիչ, 1496 թ. Քանաքեռում օր. Աւետ. (հմմ. նախորդի հետ, գուցէ նոյնն են)—227
7. Տէր Քարամադի, որ 1497 թ. Բերդիկում ստ. Աւետ.—241
8. Արքեպս., առաջնորդ Հաղբատի վանքի, «քաջ քարտուղար», «արուեստ գրչութեան» սովորեցրեց Մկրտիչ դրչին. յշվ. 1498 թ. 1499 թթ.—262, 280
9. Վրդ, Նախնի Յունան եպս գրչի, որ 1500 թ. Գետխսիմոն գիւղում օր. Աւետ.—297
10. Եպս, ԺԶ դ. վկայ եղաւ մի Աւետ. վաճառման—504
11. Տանուտէր. որդի Յովաննէսի, ԺԶ դ. ստ. Աւետ.—544

Իգդիշ *(իկտիշ)*
1. Կին Փաղլասի, որ 1444 թ. վերստացաւ նախկինում իրենց գերդաստանին պատկանած Աւետարանը—403
2. Ապաշխարող, դուստր Յոհանէսի, 1462 թ. Երուսաղէմում ստ. Աւետ.—438, 439
3. Տէ՞ր Ճովանի, որ 1467 թ. Սեբաստիոյ սր Աստուածածին եկեղեցուն նուիրեց Ճաշոց—447
4. Մայր Մեսրոբ քհյի, որ 1481 թ. Հայրավանքում ստ. Աւետ.—15
5. Մայր Թանկադին ապաշխարողի, որ 1492 թ. Ցաղացքարի վանքում ստ. Աւետ.—186

Իմին-պակ
1. Որդի Կամիս գիւղի ռայիս Յովանիսի, որ 1458 թ. Գառնագրրկու վանքում ստ. Ճաշոց—430

Իմիրզայ-Խաթուն
1. Դուստր Բէրամի, որ 1483 թ. Արճէշում ստ. Աւետ.—38

Ինախ
1. Մահդասի, յշվ. ԺԶ դ.—547

Ինոր
1. Հայր Գալուստի, որ 1496 թ. Քանաքեռում ստ. Աւետ.—227

Ինջու
1. Տէր Ամիր-Սարգսի, որ ԺԶ դ. ստ. Աւետ.—479

Իշխան
1. Ոմն, 1407-ի առեւներ Մարտիրոս արհ-դայի համար դնեց մի Աւետ., որպէս վկայ ստորագրելով վաճառքի արձանագրութեան տակ—319
2. Աշակերտ Ստեփանոս գրչի, որ 1490 թ. Եղրդուտի վանքում օր. Աւետ.—159

Իսահակ—*Տե՛ս Սահակ*

Իսր
1. Եղբ. Վարդանի, որ 1489 թ. Աղթամարում ստ. Յայսմաւուրք—135

Իսլամ—*Տե՛ս Մելիք-Իսլամ*

Իսմայէլ
1. Հայր Աստուածատուրի, որ 1488 թ. գնեց մի Աւետ.—128

Իսպահանշայ
1. Եղբ. Վանականի, որ 1498 թ. Ձորվանքում օր. Մաշտոց—260

Իսրայէլ
1. Ոմն, 1465 թ. մի ժողովածու նուիրեց Սարգիս վրդ.-ին—412
2. Եղբօրորդի Ուսիմաքոսի, որ 1465 թ. Երեւանում ստ. Աւետ.—443
3. Եղբօրորդի Մաղթումշահի, որ 1488 թ. Վարագում ստ. Ճաշոց—111
4. Մրձ. Աստուածատուրի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.—128
5. Վարդապետ Յոհանէսի, որ 1490 թ. օր. Աւետ.—158
6. Գրիչ, 1491 թ. Շատախի Անջողոնց վանքում օր. Աւետ.—178
7. Որդի Գրիգոր Քարագոմերցու, որ ԺԶ դ. ստ. Տօնական—490

Իւան
1. Հայր Դոհարի, որ ԺԶ դ. ստ. Աւետ.—481

Իւսուֆ—Միրզա
1. Նաեւ Յուսուֆ-բէկ, որդի Ուզուն-Հասանի, հայր Ալուանդ փադիշահի, յշվ. 1498 թ.—257, 259

Լ

Լազար
1. Որդի պր. Վարդանի, որ 1465 թ. ստ. Աւետ.—77
2. Եպս, առաջնորդ Բերթակի վանքի, 1489 թ.—141

Լալա-Միրանշահ—*Տե՛ս Միրանշահ*

Լալի-Փաշա
1. Դուստր Խըզրի, որ 1491 թ. ստ. Ճաշոց—182

Լաչար
1. Ազգակա՞ն Թանկադինի, որ 1498 թ. ստ. Աւետ.—269

Լատիֆ
1. Եղբօրդուստր Սիրատանի, որ 1495 թ. Մանտիսոն գիւղում ստ. Յայսմաւուրք—222

Լաճայ
1. Մայր Մարտիրոսի, որ 1489 թ. Կապոսի վանքում ստ. Աւետ.—142

Լամխզով
1. Որդի կամ եղբորորդի Վարձիգուլի, որ 1480 թ. իր եղբայրների հետ միասին գնեց մի Աւետ.—462
Լեոն
1. Հնգցլ հօրեղբ. Ստեփանոսի, որ 1424 թ. Կամուրջ գիւղում ստ. Ոսկեփորիկ—363
2. Սրկագ. 1487, 1488 թթ. Արզրումի Խանկայ վանքում օգնում էր Սարգիս գրչին թուղթ նշայելով, կոկելով և խազելով—123, 469
Լիանոս
1. Որդի Տրդատի, 1491 թ. Գուզարքում ստ. Աւետ.—166
Լիպարիկ
1. Հօրեղբ. Մելքիսէթի, որ 1485 թ. Մաղարդավանքում ստ. Սաղմոսարան—73
Լիպարիտ
1. Մահտեսի, 1437 թ. վկայ եղաւ Կուռասիս գիւղի եկեղեցուն մի Աւետ. նուիրաբերութեանը—386
Լի–Տիկին
1. Կին Սիրադեղի, որ 1491 թ. Մողնիում ստ. Ճաշոց—168, 169
Լոյս–Տիկին
1. Մայր «ոսկեթայ» Ներսէսի, որ ԺԵ դ. ստ. Ժողովածու—513
Լուսեղէն
1. Ոմն, յշվ. 1452 թ.—422
Լուսերես
1. Հօրեղբ. Ստեփանոսի, որ 1424 թ. Կամուրջ գիւղում ստ. Ոսկեփորիկ—363
Լուսէր
1. Հայր Գրիգոր կր.-ի, որ 1403 թ. Անձնապատի վանքում թուղթ նուիրեց մի Ոսկեփորիկ օրինակելու համար—311
Լուսիկ
1. Հայր Գրիգորի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—545
Լուսին
1. Մայր Ստեփանոսի, որ 1497 թ. ստ. Գանձարան—254
Լօրէնց
1. Տր., Քանայի միաբանողներից, յշվ. 1415 թ.—341

Խ

Խաբիր (Հաբիր)
1. Քոյր Տիրատուր քհյի, որ 1482 թ. Ականցում ստ. Շարակնոց—463
2. Հօրեղբօրկին Յոհանէս քհյի, որ 1482, 1483 թթ. Կտուցում օր. Տօնական և Աւետ.—29, 39, 40
3. Այրի կին, 1490 թ. Երընկանի գիւղում նպաստեց մի Աւետ. օրինակութեանը—149
Խաբիր (Հաբիր)
4. Քոյր Ստեփանոս վրդի, որ ԺԵ դ. ստ. Մաշտոց—478
5. Կին Թանղրիվերանի, որ ԺԵ դ. գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—512
Խաբիր-Խաթուն
1. Դուստր Ստեփանոսի, որ 1499 թ. Երընկանի գիւղում ստ. Աւետ.—278
2. Դուստր Աստուածատուրի, 1500 թ. ստ. Աւետ.—293, 294
3. Մայր Հալուէի, որ 1500 թ. Վարագում ստ. Աւետ.—298
Խաբիբշահ
1. Որդի պր. Աստուածատուրի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—482
Խաթուն
1. Մայր Աւագ-Տիկինի, որ 1401 թ. գնեց մի Աւետ.—306
2. Քոյր Խաչատուր քհյի, որ 1469 թ. Կեստրիայի Նիսա գիւղում ստ. Մաշտոց—452
3. Մայր Վարդանի, որ 1490 թ. Մաշկավորակում ստ. Ճառընտիր—157
4. Հօրեղբօրկին Կարապետի, որ 1492 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—187
5. Կին Ազարիայի, որ 1495 թ. Դարանաղու գիւղում ստ. Աւետ.—212
6. Դուստր Հէրապետի, որ 1499 թ. Շատախում գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—277
7. Կին Յարապի, որ 1499 թ. Երուսաղէմում ստ. Աւետ., որ նուիրեց Խանձաճ գիւղի եկեղեցին—291
8. Դուստր Ճանփաշի, որ 1499 թ. ստ. Աւետ.—291
9. Հարս Մէլիք-Աւանի, որ 1500 թ. Խորոտի վանքում ստ. Ճաշոց—295
10. Կին Կարապետ գրչի, որ ԺԵ դ. Խնձորուտի վանքում օր. Մաշտոց—498
11. Մայր Բաղդասարի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—516
12. Եղբօրդուստր վերոյիշեալ Բաղդասարի—516
13. Մայր Նիկողոս գրչի, որ ԺԵ դ. օր. Մաշտոց—528
Խաթուն-Աղայ
1. Մայր Մամլաքաթի, որ ԺԵ դ. ստ. Կանոնգիրք—545
2. Դուստր Կարապետ քհյի, որ ԺԵ դ. ստ. Ճառընտիր—491
Խաթունենուխ
1. Դուստր Մանուկի, որ 1484 թ. Գր. Նիսացու վանքում ստ. Ճաշոց—68
Խաթուն-Մամ
1. Դուստր Ղուպարի, որ 1490 թ. Արաշում ստ. Աւետ.—162

Խաթուն-Մէլէք (*Խաթուն-Մելիք*)
1. Մայր Ստեփանոս քհյի, որ 1419 թ. նորոգել տուեց մի երգարան—348
2. Քոյր Յովհաննէս կր.-ի, որ 1424 թ. Եղեվանքում ստ. Շարակնոց—364
3. Կին Թումայի, որ 1452 թ. ստ. Աւետ.—421, 422
4. Մայր Մկրտիչ քհյի, որ 1483 թ. Երընգանի գիւղում ստ. Աւետ.—45, 49, 50
5. Կին Ազբէկի որ 1484 թ. Կտուցում ստ. Մաշտոց—59
6. Ազգ. Կիրակոս Բաղիշեցու, որ 1487 թ. Կապուտկողի սբ Յակոբի վանքին նուիրեց մի Աւետ.—99
7. Խաթուն-Մէլ, մայր Բարսեղ գրչի, որ 1488 թ. Ասպիսնակում օր. Շարակնոց—118
8. Մայր Ղարիպ-Խաթունի, որ 1489 թ. Գողթան Բուստի վանքում ստ. Աւետ.—129
9. Կին Տողանի, որ 1489 թ. Սոսկոն գիւղում ստ. Աւետ.—131
10. Ոմն, 1490 թ. Բոնաշէնում ստ. Աւետ.—155
11. Ոմն, 1490 թ. Եղրդուտում ստ. Աւետ.—159
12. Մայր Յակոբ եպսի, որ 1491 թ. Արծկէում օր. Գանձարան—175
13. Խաթ-Մելէք, մայր Յովանէսի, որ 1497 թ. Խիզանում ստ. Գանձարան—237, 238
14. Ազգ. Թուրվանցի, որ 1498 թ. Ասպիսնակում ստ. Աւետ.—255
15. Մայր Յակոբ Նետրարենց Գանձասաց-գրչի, որ 1499 թ. Արծկէում օր. Աւետ.—276
16. Կին Յովաննէս աւագերէցի՝ հգիր հօր Մարտիրոս դպրի, որ ԺԵ դ. օր. Գանձարան—509
17. Եղբօրկին «ուստայ» Ներսէսի, որ ԺԵ դ. ստ. Ժողովածու—513
18. Մայր Յովհանէսի, որ ԺԵ դ. ստ. Մաշտոց—546

Խաթունշահ (*Խաթունշա, Հաթունշա և այլ*)
1. Ազգ. Մաղաքի, որ 1411 թ. Ոստանում գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—326
2. Հարս Ներքաղթի, որ 1459 թ. ստ. Մաշտոց—Գանձարան—433
3. Քոյր Մեսրոպ քհյի, որ 1481 թ. Հայրիվանքում ստ. Աւետ.—15
4. Մայր Տիրատուր քհյի, որ 1482 թ. Ականցում ստ. Շարակնոց—463
5. Մայր Յովանէս գրչի, որ 1483 թ. օր. Յայսմաւուրք—54
6. Մօրաքոյր Խզրշահի, որ 1484 թ. Վանում ստ. Աւետ.—61
7. Կին խոջայ Ջաւղի, որ 1490 թ. ստ. Աւետ.—158
8. Ազգ. Ամէնաւագի, որ 1494 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—202

Խաթունջան
1. Դուստր Բաղշայիշի, 1482 թ. Կտուցում ստ. Աւետ.—30
2. Եղբօր դուստր Թումայ կր.-ի, որ 1482 թ. ստ. Շարակնոց—34
3. Քրոջդուստր Տէրտէրի, որ 1483 թ. Այրիվանքում օրինակող Յայսմաւուրքի իրեն պատկանող մասը նուիրեց Բարձապի գիւղի եկեղեցուն—110
4. Եղբօրկին Խոնդ-Խաթունի, որ 1488 թ. Հաղբատում ստ. Աւետ.—114
5. Դուստր պր. Դօշմինի, որ 1494 թ. Հոռոմայրում ստ. Աւետ.—201
6. Թոռնուհի Պետրոս քհյի, որ 1441 թ. Սանահնում ստ. Աւետ.—397
7. Կին Ոսիմաքոսի, որ 1465 թ Երեւանում ստ. Աւետ.—443
8. Թոռ Ամիր-Սարգսի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—479

Խաթուն-Փաշայ
1. Քոյր Ստեփանոս գրչի, որ 1450 թ. Պուրսայում օր. Ճաշոց—417
2. Կին Ստեփանոս Դոշենցի, որ 1495 թ. Նորոգել տուեց մի Աւետ.—224
3. Կին Խզրշահի, որ 1486 թ. Գր. Նիւսացու վանքում ստ. Աւետ.—91
4. Կին Ամենաւագի, որ 1494 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—202
5. Եղբօրդուստր Ազարիայի, որ 1495 թ. Եդեդիսում ստ. Աւետ.—213
6. Մրձ. Թուրվանդի, որ 1498 թ. Ասպիսնակում ստ. Աւետ.—258

Խաթ-Փաշայ
1. Դուստր Մանուկի, որ 1484 թ. Գր. Նիւսացու վանքում ստ. Ճաշոց—68

Խալ
1. Քոյր Ստեփանոս վրդի, որ ԺԵ դ. ստ. Մաշտոց—478

Խալայ-Խաթուն
1. Մրձ. Յովհանէս գրչի, որ 1500 թ. Վառագում օր. Աւետ.—298

Խալաս
1. Մայր Գրիգորի, որ 1492 թ. Դվնիկում ստ. Մաշտոց—188

Խալաֆ
1. Քոյր Մեսրոպ քհյի, որ 1481 թ. Հայրիվանքում ստ. Աւետ.—15

Խալաֆ-Խաթուն
1. Քոյր Խզրշահի, որ 1484 թ. Վանում ստ. Աւետ.—61

Խալիմ
1. Կին ոմն, յշվ. 1414 թ. Վասպուրականում—338

Խալիմ
2. Մայր Գրիգոր դպրի, որ 1497 թ. Աղթամարում օր. Աւետ.—246
3. Քոյր Խամօշի, որ 1499 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—284

Խալիմ-Խաթուն
1. Ազգ. Ստեփանոսի, որ 1462 թ. Վանում ստ. Աւետ.—439
2. Հարս Կիրակոսի, որ 1483 թ. ստ. Յայսմաւուրք—54
3. Մայր Յոհաննէս կր.-ի, որ 1491 թ. մի Մաշտոց նուիրեց Աղթամարի վանքին—167
4. Մայր Ղփչախի, որ 1498 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—268

Խալխալ
1. Քոյր Յակոբ եպսի, որ ԺԵ դ. ստ. Յայսմաւուրք—502

Խալիֆ
1. Եղբօրորդի Հայ-Խաթունի, որ 1469 թ. Արճէշում ստ. Աւետ.—451
2. Որդի Սարուղօշի, որ 1486 թ. Արճէշում ստ. Մաշտոց—79
3. Որդի Ասոմի, որ 1499 թ. Երընկանի գիւղում ստ. Աւետ.—278
4. Քեռի Բէրամի, որ ԺԵ դ. ստ. Ճառընտիր—488

Խալիֆայ
1. Ընգցի եղբ. Յովաննէս գրչի, որ 1488 թ. Վարագայ վանքում օր. Ճաշոց—113
2. Տանուտէր, որդի Դորգու, 1491 թ. Արծկէում ստ. Ճառընտիր—173, 174
3. Եղբ., Խամօշի, որ 1499 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—284
4. Ոմն, յշվ. ԺԵ դ.—546

Խալխաթուն
1. Կին Կարապետի, որ ԺԵ դ. ստ. Ճառընտիր—488

Խախաթուն
1. Կին պր. Ավրանեսի, որ 1458 թ. Պարսաշըրկու վանքում ստ. Ճաշոց—431
2. Եղբօրդուստր Կարապետի, որ 1488 թ. Ասպիսնակում ստ. Ճարականց—118

Խամամաւր
1. Ազգ. Ստեփաննոսի, որ 1462 թ. Վանում ստ. Աւետ.—429

Խամօշ (Խամաշ, Խամուշ)
1. Ազգ. Բաղտարի, որ 1411 թ. Ոստանում ջերութինից ազատեց մի Աւետ.—326
2. Մայր պր. Վարդանի, որ 1485 թ. Երուսաղէմում ստ. Աւետ.—77
3. Կին ոմն, յշվ. 1486 թ. Արճէշում—80
4. Դուստր Ղազարի, 1499 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—284, 285

Խամօշ
5. Եղբօրկին Վարդանի, որ 1499 թ. Ով գիւղում ստ. Աւետ.—286

Խայ-Խաթուն—Տե՛ս Հայ-Խաթուն

Խայոց—Տե՛ս Հայոց

Խան
1. Կին տէր Կոստա[ն]դի, ազգ. Անանիէի, որ 1490 թ. Թանահատի վանքում ստ. Աւետ.——117

Խանալա
1. Դուստր Սարուխանի, յշվ. 1490 թ. Թանահատի վանքում—147
2. Կին Խլղաթի, որ ԺԵ դ. վերագնեց իր Աւետարանը—544
3. Խանաղ, Հօրեղբօրկին Կարապետ գրչի, որ ԺԵ դ. Խնձորուտ վանքում օր. Մաշտոց——498

Խանզադա
1. Դուստր խոջայ Յոհաննէսի, որ 1486 թ. Մուշում ստ. Աւետ.—123
2. Ազգ. Մարշահի, որ 1498 թ. Աստիսնակում ստ. Աւետ.—258

Խանի
1. Կին Ամիրխանի. յշվ. ԺԵ դ.—526

Խանիբէկ
1. Թոռ Մելիք-Ասանի, որ 1500 թ. Խորատկի վանքում ստ. Ճաշոց—295

Խանիկ
1. Քոյր Թորոս գրչի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—477

Խանմելիք
1. Հարս Աւետիքի, որ 1490 թ. ստ. Աւետ.——145
2. Մայր Դովլաթ-Խաթունի, որ 1499 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—154

Խանում
1. Մայր Գրիգորի, որ 1483 թ. Բասենում օր. Աւետ.—33
2. Հարս Գասպարի, որ 1486 թ. Ամրդոլու վանքում ստ. Աւետ.—90
3. Ընգցէ ազգ. Ասոմի, որ 1488 թ. Վարագում ստ. Ճաշոց—111
4. Ոմն, յշվ. 1488 թ. Մուշում—122
5. Կին Վարդանի, որ իր հօր հետ միասին 1459 թ. կորզեց ըզ Աստուածածինն սուրբեց Ջալի-Մէլիքի կաշուած արար—136
6. Դուստր Ստեփանոսի, որ 1497 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—245
7. Մրձ. Թուրվանտայի, որ 1498 թ. Աստիսնակում ստ. Աւետ.—258
8. Իրիցամէր, որոշ գումար վճարելով 1498 թ. Բերկրիում նպաստեց մի Աւետ. գրութեանը——265

Խանում
9. Դուստր Ատոմի, որ 1499 թ. Երզնկանի վանքում ստ. Աւետ.—278
10. Դուստր Հովիւ Յակոբի, յշվ. 1499 թ. Աղթամարում—284
Խանումաղա
1. Տէր Բաղդասարի, որ ԺԶ դ. ստ. Աւետ.—516
2. Նոյն Բաղդասարի 2 դուստրերը (մէկը՝ հանգուցեալ)—516
Խանսուլթան
1. Յշվ. 1490 թ. Թանահատի վանքում—147
Խաչատուր
1. Կեչառեցի, ԺԳ դ. բանաստեղծ—132
2. Մրն Գամաղիէլի վանքի, 1402 թ.—307
3. Որդի Թագուորի, 1411 թ. Ոստանում, իր մերձաւորների հետ. գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—326
4. Որդի (թէ՞ եղբայր) Վարդան քհյի, որ 1421 թ. ստ. Մաշտոց—Գանձարան—355
5. Որդի Յովանէսի, յշվ. հաւանաբար 1422 թ. Երզնկայում—359
6. Կր., գրիչ, 1425 թ. Համշէնի Քոշտենց վանքում օր. Գր. Տաթեւացու Քարոզգիրքը—3[illegible]5
7. Ծաղկող, 1434 թ. Գամաղիէլի վանքում ուշագրաւ նկարներով զարդարեց մի Աւետ.—376, 379
8. Կր., 1439 թ. ստ. մի Ժողովածու—386
9. Կր., գրիչ, 1439 թ. Բասեայ վանքում օր. Աւետ.—391, 392
10. Ընդոյ Եղբ. Յովանէս գրչի, որ 1451 թ. [illegible]ում օր. Մաշտոց—Գանձարան—420
11. Քհյ, Հայր Դաւիթ գրչի, որ 1455 թ. Արճէշում օր. Աւետ.—425, 426
12. Մահրիմ է օգնական Գրիգոր Աթաբէկենց գրչի, որ 1466 թ. Արղեյանում օր. Աւետ.—[illegible]
13. Գրեց յիշատակարան 1466 թ. Արղեյանում մի Աւետարան կազմելու մասին—445
14. Քհյ, որդի Մարտիրոսի, 1469 թ. Խիզան գիւղում ստ. Մաշտոց—452
15. Տէր, 1476 թ. ստ. Ճաշոց—457
16. Գրիչ, որդի Յովաննէսի, 1481, 1482 թթ. Կտուց կղզում օր. 2 Աւետ. յշվ. նաեւ 1483 թ. իր աշակերտ Յոհաննէս գրչի կողմից—12, 15, 30, 31, 39
17. Եղբայրորդի Վարդան Երէցի, որ 1451 թ. ստ. Յայսմ.—12
18. Գրիչ, 1481 թ. Ծիծեռ գիւղում օր. Գանձարան—16
19. Վանահայր Կտուց անապատի, 1482, 1483 թթ.—29, 40
Խաչատուր
20. Վարպետ Յոհաննէս գրչի, որ 1482 թ. Կտուցում օր. Տօնական—29
21. Եղբ. Յոհանի, որ 1482 թ. Հիզանում ստ. Աւետ.—32
22. Ձմշկածագցի, 1482 թ. վաճառեց Գր. Տաթեւացու Հարցմանց գիրքը—33
23. Ազգ. Ամինադբի, որ 1483 թ. Ոխտիքում ստ. Յայսմաւուրք—37
24. Ծերունի գրիչ, 1483 թ. 68-ամյա հասակում օր. Գանձարան—52
25. Գրիչ, որդի Յովհաննէսի, 1485 թ. Ոստանում օր. Աւետ.—70
26. Վրդ., մրն Երուսաղէմի որ Յակոբի վանքի, 1485 թ.—76, 78
27. Մրն Սեբաստիոյ անապատի, 1485—1499 թթ.—75, 289
28. Վանահայր Սեբաստիոյ անապատի, 1485 թ.—75
29. Որդի Մկրտիչ գրչի, որ 1485 թ. օր. Ճառընտիր—78
30. Եղբ. Աստուածատուր գրիչ Կաֆայեցու, որ 1486 թ. Քաֆայ բերդում օր. Գանձարան—168
31. Որդի Աւագի, որ 1487 թ. Խախ գիւղում ստ. Գանձարան—104
32. Մրն Այրիվանքի, 1488 թ.—109
33. Մրն Մեծոփայ վանքի, 1488 թ.—118
34. Եղբ. Ղազարի, որ 1488 թ. Տփխիսում ստ. Աւետ.—120
35. Հայր Ասիլի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.—127
36. Մրձ. Ղարիպ-Խաթունի, որ 1489 թ. Բոստում ստ. Աւետ.—129
37. Կր., 1489 թ. Նախիջոյ վանքում կազմեց մի Աւետ.—130
38. Որդի Մարգարէ գրչի, որ 1489 թ. Նեխեցի գիւղում օր. Աւետ.—143
39. Սրով նահատակուած հօրեղբայր Սարկաւագ գրչի, որ 1489 թ. Ոպերի Կորնեան գիւղում օր. Աւետ.—471
40. Մրն Ապահունեաց վանքի, 1490 թ.—148
41. Աշակերտ Յովանէսի, որ 1490 թ. Արճէշում օր. Գանձարան—151
42. Քհյ, մրն Ոռնկարու վանքի, 1490 թ.—151
43. Եղբ. Աստուածատուրի, որ 1490 թ. Մատնէվանքում ստ. Տօնական—153
44. Հայր Հայրապետի, որ 1490 թ. Աղթամարում օր. Աւետ.—154
45. Ոմն, 1490 թ. Բռնաշէնում օժանդակեց մի Աւետ. օրինակելու գործին—156
46. Որդի Յորդանանի, որ 1491 թ. Կեչառիսում ստ. Աւետ.—164

Խաչատուր

47. Հնգցլ որդի Յովհաննէսի, որ 1491 թ. Դսեղում ստ. Աւետ.—165
48. Խէչատուր, մրձ. Սիրադեղի, որ 1491 թ. Մողնիում ստ. Ճաշոց—168
49. Վարպետ Վրթանէս գրչի, որ 1489 թ. Արջառէրեկոյ անապատում օր. Յայսմաւուրք——170
50. Եղբ. Թանկադիղի, որ 1492 թ. Ցաւղացքարում ստ. Աւետ.—186
51. Գրիչ, որդի Ասատուրի, 1492 թ. Ցաւղացքարի վանքում օր. Աւետ.—186
52. Որդի Կարապետ գրչի, որ 1492 թ. Աղթամարում օր. Մաշտոց—187
53. Մէկը այն քահանաներից, որ 1492 թ. ստ. մի Շարակնոց—190
54. Ագուլեաց վերին թաղի քհյ, 1493 թ.—194
55. Որդի Մովսէսի, որ 1494 թ. Աւագ վանքում ստ. Աւետ.—208
56. Մբն Պալախորու վանքի, 1495 թ.—216
57. Գրիչ, 1495 թ. Կապոսի վանքում օր. Աւետ. և Յայսմաւուրք—221, 222
58. Եղբ. Կիրակոսի, որ 1496 թ. Կապոսի վանքում ստ. Սաղմոսարան—234
59. Գրիչ, 1496 թ. օր. Շարակնոց—235
60. Թոռ Քարամաղի, որ 1497 թ. Բերդիկում ստ. Աւետ.—241
61. Եղբ. Կիրակոսի, որ 1497 թ. Ամ գիւղում ստ. Աւետ.—247
62. Հայր Մկրտիչի, որ 1497 թ. Կապոսի վանքում ստ. Աւետ.—249
63. Փեսայ այն անձի, որ 1497 թ. Կոմանայ գիւղում ստ. Աւետ.—473
64. Մբն Բերկրիի սբ Գէորգ վանքի, 1498թ.——265
65. Որդի Կարապետի, որ 1498 թ. Աղթամարում օր. Մաշտոց—268
66. Հայր Մկրտիչ գրչի, որ 1499 թ. Հաղբատում օր. Աւետ.—280
67. «Գրոց աշակերտ» Հաղբատում, 1499 թ.——281
68. Տանուտէր, յշվ. 1499 թ. Աղթամարում—285
69. Քհյ, հայր նահատակ Աստուածատուրի, յշվ. 1499 թ. Աղթամարում—283
70. Գրիչ, 1499 թ. օր. Մաշտոց—289, 290
71. Մբն Խորոտկի վանքի, 1500 թ.—295
72. Հայր Գրիգոր գրչի, որ 1500 թ. Խորոտկի վանքում օր. Ճաշոց—296
73. Որդի Աբրահամի, 1500 թ. ստ. Աւետ.—301
74. Ոմն, յշվ. ԺԵ դ.—481
75. Կր., ԺԵ դ. թուղթ կոկելով օգնում էր Անտոն գրչին—487
76. Կր., ԺԵ դ. Քաջբերունեաց Վարդենիս վանքում Աւետ. օրինակ շնորհեց Խաչատուր գրչին—497
77. Քաջբերունեաց Վարդենիս վանքում օր. Աւետ.—497
78. Որդի Ներսէս քհյի, որ ԺԵ դ. ստ. Ճառընտիր—498
79. Գրիչ, ԺԵ դ. Գամաղիէլի վանքում օր. Ժողովածու—497
80. Գրիչ, ԺԵ դ. օր. Ճառընտիր—498
81. Յշվ. ԺԵ դ.—513
82. Ուսուցիչ Վրթանէս գրչի, որ ԺԵ դ. օր Յայսմաւուրք—540
83. Մբն Ջարնեհանի ուխտի, ԺԵ դ.—544
84. Որդի Մամլաքաթի, որ ԺԵ դ. ստ. Կանոնգիրք—545

Խաչատրիկ

1. Գրիչ, 1499 թ. Անապատի վանքում օր. Գանձարան—289

Խաչագիգ

1. Թոռ Լիանոսի, որ 1491 թ. Գուգարքում ստ. Աւետ.—166

Խաչերես

1. Որդի Ստեփանոս գրչի, որ 1450 թ. Պորսայում օր. Ճաշոց—417
2. Պր., հզրւ եղբ. Իկզիչի, որ 1462 թ. Երուսաղէմում ստ. Աւետ.—438
3. Կոչուած նաև Խաչեր, ոսկերիչ, 1483 թ. Կաֆայում ստ. Մաշտոց—51
4. Գրիչ, 1484 թ. օր. Ժողովածու—465

Խաչիկ

1. Սրկագ, աշակերտ Յակոբ վրդի, որ 1441—1455 թթ. տարբեր վայրեր շրջելով օր. մի Ժողովածու—416
2. Հօրեղբօրորդի Սիրատանի, որ 1495 թ. Մանտիսոնում ստ. Յայսմաւուրք—222

Խաչուկ

1. Որդի Խոջայ Յովաննէսի, 1438 թ. ստ. Աւետ.—123

Խաս-Աճճա

1. Հօրաքոյր Խտրշայի, որ 1486 թ. Գր. Նիւսացու վանքում ստ. Աւետ.—91

Խասեր

1. Կին պր. Աստուածատուր Անկուրիացու, որ 1447 թ. գնեց մի Ճաշոց—409

Խասիկ

1. Կին Աստուածատուրի, որ 1488 թ. գնեց Աւետ.—128
2. Եղբօրկին Սիրատանի, որ 1495 թ. Մանտիսոնում ստ. Յայսմաւուրք—222

Խասխաթուն

1. Մայր Կարապետ քհյի, որ 1402 թ. ստ. Աւետ.—308

Խասխաթուն
2. Մայր Յովանէս սրկւզի, որ 1432 թ. Երուսաղէմում ստ. Մաշտոց—371
3. Կին այն տանուտիրոջ (անունը՝ ջնջուած), որ 1459 թ. ստ. Աւետ.—434
4. Ազգ. Իկպիշի, որ 1462 թ. Երուսաղէմում ստ. Աւետ.—438
5. Մայր Յովհաննէս գրչի, որ ԺԵ դ. օր. Ժողովածու 521

Խասպակ
1. Սրկւզ. եղբ Մանուկի, որ 1484 թ. Գր. Նիւսացու վանքում ստ. Ճաշոց—67

Խասպէկ
1. Գրիչ, յշվ. 1630 թ.—163*

Խուրմելիք
1. Մայր Սարգիս գրչի, որ 1485 թ. Կիւրղի վանքում օր. Գանձարան—75

Խուրէշ
7. Ազգ. Կարապետ Բերկրցու, որ 1498 թ. օր. Շարակնոց—265

Խուշխաբար (*Խօշխաբար, Խոշխաբար*)
1. Մրձ. Թուրվանդի, որ 1498 թ. Ասպիսնակում ստ. Շարակնոց—258
2. Ռէս Առընձկուս գիւղի, 1499 թ.—276
3. Եղբ. Խարիրի, որ 1500 թ. ստ. Աւետ.—293, 294

Խուշղատամ
1. Եղբօրորդի Խոնդքարի, որ 1490 թ. Խորոտկայ վանքում ստ. Աւետ.—161

Խուրամզէ
1. Հաւատուոր, քոյր Յոհաննէս գրչի, որ 1491 թ. Համասրեցում օր. Աւետ.—177

Խուրանշայ
1. Հայր Խոնդի, որ 1485 թ. Ջորավանքում ստ. Աւետ.—71, 72

Խուրիկ (*Խէրիկ*)
1. Սպասաւոր Աղէքսիանոս գրչի, որ 1486 թ. Արքայի վանքում օր. Աւետ.—84
2. Խէրիք, մայր Կիրակոս Բաղիշեցու հօրեղբայր Ատոմ կր.-ի, յշվ. 1487 թ. Կապուտկողի վանքում—99
3. Մերձ. Դսեղի հնգցլ քհյ Վարդանի, յշվ. 1491 թ.—166
4. Մայր Ղուլինի, որ ԺԵ դ. գնեց մի Մաշտոց—507

Խէչում
1. Որդի Յովհաննէսի, որ 1491 թ. Դսեղում ստ. Աւետ.—166

Խէրադեն—*Տէ՛ս Հայրապետ*

Խէրխաթուն (*Խերխաթուն*)
1. Խնամի Թուրվանդայի, որ 1439 թ. Երուսաղէմում ստ. Աւետ.—390

Խէրխաթուն
2. Ոսպ և չիր բերեց Յակոբ վրդ. գրչին 1441—1455 թթ.—415
3. Մայր Մինաս գրչի, որ 1446 թ. Արապկերոյ սբ Փրկչի վանքում օր. Ճաշոց—407
4. Հօրաքոյր Թորոս եպս Երուսաղէմացու, որ 1447 թ. Նիկիտայ քղքում օր. Ճաշոց—405
5. Կին Զաքարէի, որ 1488 թ. Այրիվանքում իրացնել տուից թերի օրինակուած մի Յայսմաւուրք—109
6. Մայր Սարգսի, որ 1490 թ. Ուխտիքում ստ. Աւետ.—160
7. Մայր Մուրատի, որ 1497 թ. Բերդիկ գիւղում ստ. Աւետ.—240
8. Քոյր Իսալէոս քհյի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—194
9. Ամն, յշվ. 1551 թ.—136*

Խէրմելիք
1. Կին Սարուղաւչին, որ 1486 թ. Արճէշում ստ. Մաշտոց—79

Խէրպարոն
1. Մրձ. Աստուածատուրի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.—128
2. Եղբօրորդի Յովանէսի, որ 1497 թ. Սանահնում ստ. Շարակնոց—242

Խէքար
1. Հօրեղբօրդուստր Մէլքիսէթի, որ 1485 թ. Մաղարդավանքում ստ. Սաղմոսարան—7?

Խոջայ-Փաշայ
1. Կին Մանուկի, որ 1484 թ. Գր. Նիւսացու վանքում ստ. Ճաշոց—67
2. Զոքանչ Խտրշահի, որ 1486 թ. Գր. Նիւսացու վանքում ստ. Աւետ. (ղուցէ Նոյնն նախորդի հետ)—91

Խիզան
1. Հարս տէր Պապի, յշվ. 1488 թ.—128

Խլղար
1. Հայր Խանումի, յշվ. 1489 թ. Կոընկեց գիւղում—136
2. Որդի Ամենաւագի, որ 1494 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—202
3. Եղբօրորդի Ստեփանոս արքեպսի, որ 1498 թ. Բերկրիում ստ. Շարակնոց—265
4. Եղբ. Ատոմ քհյի, որ ԺԵ դ. ստ. Յայսմաւուրք—491
5. ԺԵ դ. վերագնեց 3 տարի առաջ իրենից գողացված Աւետարանը—543, 514
6. Որդի Մելքիսէթի, ԺԵ դ. ստ. Ոսկեփորիկ—546

Խնձորշահ
1. Շուրջ 1407 թ. վկայ եղաւ մի Աստուածաշրնչի վաճառման—319

Խոնեան
1. Մայր Զաքարա գրչի, որ 1481 թ. Արճէշում օր. Գանձարան—17
Խոնդ
1. Մայր Աստա միաբանակեցի, որ 1402 թ. ստ. Ճառընտիր—306
2. Դուստր Մէլիք-Խաթունի, 1485 թ. Ձորավանքում ստ. Աւետ.—71, 72
3. Կին Մաթէոսի, որ 1496 թ. Սղեղեաց վանքում ստ. Աւետ.—229
Խոնդամիր
1. Ոմն, յշվ. 1493 թ. Կայեբում—193
Խոնդբէկ
1. Մայր Բէրամի, որ 1483 թ. Արծկէում ստ. Աւետ.—38
Խոնդիկ (Խոնտիկ)
1. Մայր Աղէքսիանոս գրչի, որ 1451 թ. Հերմոնի վանքում օր. Գր. Տաթեւացու Մկն. Սաղմոսաց—419
2. Մա՞յր Յակոբ վրդի, որ 1441—1455 թթ. վայրից վայր տեղափոխուելով օր. Ժողովածու—416
3. Մօրաքոյր Գայլուստի, որ 1496 թ. Քանաքեռում ստ. Աւետ.—227
4. Քոյր Ամիր-Սարգսի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—479
Խոնդ-Խաթուն (Խոնթ-Խաթուն)
1. Հլրեզբօրկին Աղէքսիանոսի, որ 1486 թ. Սրքայի վանքում օր. Աւետ.—84
2. Դուստր Ջանբաղշի, որ 1488 թ. Հազրատում ստ. Աւետ.—113, 114
3. Մայր Ամիր-Օղլնի, որ 1491 թ. Փառակունիսում ստ. Աւետ.—171
4. Մայր Համանգուլի, որ 1493 թ. Այրիվանքում ստ. Աւետ.—194
5. Եղբօրդուստր Աղարիա կր.-ի, որ 1495 թ. Սղեզիսում ստ. Աւետ.—213
6. Դուստր Մէլիք-Աւանի, որ 1500 թ. Խորանէի վանքում ստ. Ճաշոց—294
Խոնդ-Մէլէք
1. Քոյր Աստուածատուր գրչի, որ 1403 թ. Անձնապատի վանքում օր. Ոսկեփորիկ—311
Խոնդշահ (Խոնդշայ)
1. Մայր տէր Մանուէլի, որ 1460 թ. Վանստանայ եր Աստուածածնի համար ստ. մի Աւետ.—435
2. Տալ Խոնդի, որ 1485 թ. Ձորէվանքում ստ. Աւետ.—72
3. Հօրաքոյր մի գրչի, որ 1495 թ. Կուսից անապատում օր. Մաշտոց—472
4. Հօրաքոյր վանականի, որ 1498 թ. Ձորէվանքում օր. Մաշտոց —260
Խոնդում
1. Մայր Մաթէոսի, որ 1497 թ. Սոխուբլու գիւղում օր. Մաշտոց—236
Խոնդվալ (գրուած՝ Խաւնզվալ ձեւով)
1. Յշվ. 1486 թ. Ագուլեաց վանքում—83
Խոնդֆար
1. Դուստր Սարգսի, որ 1483 թ. ստ. Աւետ.—53
2. Դուստր Ասիլի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.—127
3. Դուստր Էտիլշահի, 1490 թ. Խորանէի վանքում ստ. Աւետ.—161
4. Դուստր Աղարիայի, որ 1495 թ. Սղեզիսում ստ. Աւետ.—213
5. Մայր Ստեփանոսի, որ 1497 թ. Արգելանում ստ. Շարակնոց—239
6. Հարս Բէրամի, որ ԺԵ դ. ստ. Ճառընտիր—187
7. Տա՞տ Հերապետ վրդի, որ ԺԵ դ. օր. Աւետ.—505
8. Կին Աղէքսիանոս Վրստտանցու, որ 1483 թ. Արճէշում ստ. Աւետ.—39
Խոնծ (ար.)
1. Ամուսին Գողայի. Հայր ու կին 1495 թ. Կուքի գիւղում ստ. Աւետ.—217
Խոնձ (Խոնձա, Խոնձ)
1. Դուստր Թումայի, որ 1452 թ. ստ. Աւետ.—422
2. Եղբօրկին Սաղթումի, որ 1488 թ. Վարագում ստ. Ճաշոց—111
3. Հօրեղբօրկին Ստեփանոսի, որ 1489 թ. Բազենից վանքում ստ. Մաշտոց—132
4. Դուստր Ամիր-Եգնի, որ 1491 թ. Փառակունիսում ստ. Աւետ.—171
5. Մայր Մատթէոսի, որ 1491 թ. Աղթամարում օր. Շարակնոց—177
6. Մայր Խրգրի, որ 1491 թ. ստ. Ճաշոց—182
7. Մայր Ներսէսի, որ 1493 թ. Կայեբում ստ. Աւետ.—193
8. Մայր Մաթէոսի, որ 1497 թ. Աղթամարում օր. Աւետ.—244
9. Մայր Բէկի, որ 1497 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—245
10. Քոյր Դփշայի, որ 1498 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—258
11. Դուստր Ատոմի, որ 1499 թ. Երընկանի գիւղում ստ. Աւետ.—278
12. Խոնձա-Խաթուն, կին Յովհաննէսի, որ ԺԵ դ. ստ. Մաշտոց—546
Խոնձադա
1. Քոյր Ջանգուրանի, որ 1495 թ. Կուքիում ստ. Աւետ.—217

Խոնձգատայ
1. Եղբօրկին Յոհան եպսի, որ 1500 թ. Գետախիմոն գիւղում օր. Աւետ.—297

Խոնտի-Փաշայ
1. Հօրաքոյր Խտրշայի, որ 1496 թ. Գր. Նիւռացու վանքում ստ. Աւետ.—91

Խոջա (խաւջա)
1. Որդի Քարիմշահի, որ 1484 թ. Վանում ստ. Աւետ.—60
2. Եղբ. Խարիրի, որ 1500 թ. ստ. Աւետ.——293, 294

Խոջազատէ
1. Եղբ. Միրիջանի, որ 1493 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—191

Խոջամիր
1. Որդի Սադաղի, որ 1484 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—63

Խոջաջան (խաւջայջան, խոճաճան)
1. Հօրեղբօրորդի Խաթունջանի, որ 1482 թ. Կոուցում ստ. Աւետ.—30
2. Եղբօրորդի Թումայ կր.-ի, որ 1452 թ. ստ. Ճաշակնոց—34
3. Թոռ Բէրամի, որ 1483 թ. և ԺԵ դ. մի այլ տարում ստ. Աւետ. և Ճառընտիր—38, 487
4. Որդի խոջայ Միրիջանի, որ 1493 թ. Աղթամարում ստ.—191
5. Որդի Հիսն Մուրատի, որ 1498 թ. Աղթամարում ստ.—267
6. Որդի Կարապետի, որ ԺԵ դ. ստ. Ճառընտիր—488
7. Պր., եղբ. Յովանէս արքեպսի, որ ԺԵ դ. ստ. Գանձարան—514

Խոջիկ (գրուած՝ խաւճիկ)
1. Որդի Յորդանանի, որ 1491 թ. Կեչառիսում ստ. Աւետ.—164

Խոսրով (խաւսրով, խօսրով)
1. Եղբ. պր. Յովանիսի, յշ. 1422 թ. Երզնկա-յում—359
2. Խոջայ, հայր որդի Ստեփանոսի, որ 1462 թ. Վանում ստ. Աւետ.—439
3. Կր., հնգցւ հօրեղբայր Մկրտիչ եպսի, որ 1479 թ. Առեստ գիւղում ստ. Շարակնոց——461
4. Եղբօրորդի վերոյիշեալ Մկրտիչ եպսի—461
5. Հայր Աստուածատուրի, որ 1484 թ. ստ. Գանձարան—68
6. Հայր Անտոն քհյի, որ 1486 թ. Հիզանում ստ. Աւետ.—89
7. Դուստր Ամիրի, յշ. 1490 թ. Ռանաշատի վանքում—147
8. Հայր Բարունակի, որ 1495 թ. ստ. Աւետ.——218

Խոսրովիդուխտ (խոսրովիթուխթ)
1. Դուստր Սարգսի, որ 1483 թ. ստ. Աւետ.——53
2. Եղբօրկին Խոնդ-խաթունի, որ 1488 թ. Հայրատում ստ. Աւետ.—114
3. Դուստր Գրիգոր Քարազամերցու, որ ԺԵ դ. ստ. Տօնական—490

Խորան
1. Եղբ. Յակոբ եպսի, որ ԺԵ դ. ստ. Յայսմաւուրք—502

Խորիշայ
1. Հնգցւ քոյր Վանականի, որ 1498 թ. Ձորէվանքում օր. Մաշտոց—260

Խորշետ
1. Որդի Թումայի, որ 1452 թ. ստ. Աւետ.—422

Խոց
1. Եղբօրկին Յովհաննէս եպսի, որ 1486 թ. Հիզանում ստ. Աւետ.—88

Խոցադեղ
1. Եղբ. Յոհան դպրի, որ 1414 թ. Մեծոփայ վանքում օր. Գր. Տաթևացու Քարոզգիրքը——337
2. Հայր Տր. Գրիգորի, որ 1415 թ. Քոնայում աւարտեց Թ. Աքուինացու Յղ. է. խորհրդոց եկեղեցւոյ երկի օրինակութիւնը—342
3. Որդի կամ եղբօրորդի Վարձիգուլի, որ 1480 թ. իր եղբայրների հետ միասին գնեց մի Աւետ.—462
4. Հնգցւ եղբ. Յովհաննէսի, որ 1491 թ. Դսեղում ստ. Աւետ.—165

Խուանդ (խոյանդ, խավանդ)
1. Մայր Գր. Խլաթեցու, յշ. 1415 թ.—340
2. Ազգ. Էմինպէկի, որ 1481 թ. Գր. Նիւսացու վանքում ստ. Ճաշոց—19
3. Խովանդ, ազգ. վերոյիշեալ Էմինպէկի—19
4. Կին Գրիգոր նկարողի, որ 1485 թ. Սեբաստիոյ անապատում ստ. Աւետ.—75
5. Խօյանդ, ոմն, յշ. 1488 թ.—125
6. Ջոքանչ մէկի, որ 1492 թ. ստ. Աւետ.—190

Խութնիկար
1. Դուստր Գոլլաթեարի, որ 1486 թ. Ասպիսնակում ստ. Աւետ — 87
2. Քոյր Յովանէս քհյի, որ 1489 թ. Ասպիսնակում ստ. Աւետ. (գուցե նոյնն է նախորդը)—131

Խուդաբախշ (խուդաբաշխ, խուդաբաղշ)
1. Որդի Բէրամի, որ 1483 թ. Արծկէում ստ. Աւետ.—38
2. Քեռորդի Ալէքսիանոսի, որ 1486 թ. Արքայի վանքում օր. Աւետ.—84
3. Ղուտայպաշխ, եղբ. Ղարիպ-խաթունի, որ 1489 թ. Բաստում ստ. Աւետ.—129

Խուդաբախշ
4. Որդի Մաղթումի, որ 1488 թ. Վարագում ստ. Ճաշոց—111
5. Տանուտէր Գողթան գաւառի Յորէվան գիւղի, 1488 թ.—115
6. Եղբօրորդի Ստեփանոս Ասպիսնակցի գրչի, որ 1488 թ. Արծկէում օր. Գր. Տաթևացու Հարցմանց գիրքը—119
7. Որդի Ստեփանոս քհյի, որ 1489 թ. Բաղեշից վանքում ստ. Մաշտոց—132
8. Մաշկաղտակ գիւղում 1490 թ. գործակցութեամբ համագիւղացիների Նորոգել տուեց մի Աւետ.—158
9. Որդի Խաչատուրի, 1500 թ. ստ. Աւետ.—301
Խուդադատ (Խուտադատ)
1. Խոջայ, երիտասարդ մեռած եղբ. խոջայ Մելքոնի, որ 1443 թ. ստ. Աւետ.—402
2. Որդի խոջայ Ձարխատինի, որ 1451 թ. գնեց մի Ոսկեփորիկ—419
3. Խուտիտատ, որդի Ասիլի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.—127
4. Որդի Էտիլշայի, եղբայրների և հօր հետ 1491 թ. Արջառէրեկում ստ. Յայսմաւուրք——169
5. Որդի Դաւթի, 1497 թ. Հիզանում ստ. Աւետ.—246, 247
Խունար
1. Որդի Դովլաթեարի, որ 1486 թ. Ասպիսնակում ստ. Աւետ.—87
Խուրան
1. Տատ Խտըրշահի, որ 1486 թ. Դր. Նիւսացու վանքում ստ. Աւետ.—91
Խուրան-Մելիք
1. Խարբերդում, 1435 թ. 1 Ձլորի Նուիրելով Նպաստեց մի Աւետ. գրութեան—381
Խուրլու
1. Մայր Կիրակոս քհյի, ազգ. այն գերդաստանի, որ 1423 թ. վաճառեց Անտոն երեցին մի Աւետ.—361
2. Հութլու, ոմն, յշվ. 1452 թ.—422
3. Ազգ. Իկգիշի, որ 1462 թ. Երուսաղէմում ստ. Աւետ.—438
4. Մայր Մուրատի, որ 1498 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—267
Խութլուպէկ
1. Պր., 1422 թ. Սիմէոն կր.-ից գնեց մի Աւետ.—359
2. Տանուտէր, 1433 թ. վկայ եղաւ մի Աւետ. վաճառման—373
3. Դրիչ, 1481 թ. ըր. Յովհ. Երզնկացու Մկն. քերականին—20
Խութլու-Խաթուն
1. Ազգ. տանուտէր Մկրտչի, որ 1466 թ. Խլաթում ստ. Աւետ.—445
Խութլու-Խաթուն
2. Քոյր Բարիոք միայնակեցի, որ ժԵ դ. ստ. Նարեկ—488
Խութլու-Մէլէք (Խութլու-Մելիք)
1. Դուստր Աննայի, որ 1409 թ. ստ. Ճառընտիր—320
2. Հանիկ Յովհաննէս կր.-ի, որ 1424 թ. Եղեվանքում ստ. Շարակնոց—364
3. Քոյր Մինաս ծաղկողի, յշվ. 1466 թ. Արգելանում—444
4. Հանիկ Մկրտիչ եպսի, որ 1479 թ. Առեստ գիւղում ստ. Շարակնոց—461
5. Մայր Ստեփանոս գրչի, որ ժԵ դ. սկզբներին աշխատում էր Տշող գիւղում—347
6. Մայր Ստեփանոս վրդի, որ ժԵ դ. ստ. Մաշտոց—478
7. Մայր Ստեփանոս գրչի, որ ժԵ դ. օր. Քարոզգիրք —536
Խութլուշա
1. Որդի Լիանոսի, որ 1491 թ. Գուդարքում ստ. Աւետ.—166
Խումար
1. Քոյր Ղարիպշահի, որ 1486 թ. Արծկէում ստ. Աւետ.—86
2. Մայր պր. Աստուածատուրի, որ ժԵ դ. ստ. Աւետ.—482
3. Կին Մարգար քհյի, որ 1488 թ. Այբիվանքում ուրիշների ընկերակցութեամբ աւարտի հասցրեց մի Յայսմաւուրքի ընդօրինակութիւնը—109
4. Եղբօրկին Մուրատի, որ 1498 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—267
5. Դուստր Խամօշի, որ 1499 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—284
6. Դուստր Աւետիսի, որ ժԵ դ. փրկեց մի Աւետ.—547
Խումարշա[հ]
1. Ուէս Վանի, յշվ. 1484 թ.—62
2. Թոռ Մուրատի, որ 1497 թ. Բերդիկում ստ. Աւետ—241
Խունար-Խաթուն
1. Մայր Դունիայի, որ յշվ. 1481 թ. Հերմոնի վանքում —15
Խունկ
1. Գրիչ, 1483 թ. օր. Աւետ.—53
Խուպիար (Խուբեար)
1. Եղբ. Յովանէս քհյի, որ 1489 Ասպիսնակում ստ. Աւետ.—131
2. Թոռ Լիանոսի, որ 1491 թ. Գուգարքում ստ. Աւետ.—166
Խուպինան
1. Եղբ. Մաղաքիա Բաբերդացու, որ 1494, 1497 թթ. օր. 2 Ժողովածու—205, 249

Յուսփփաշա
1. Հարս Թումայ կր.-ի, որ 1482 թ. ստ. Շաբակնոց—34
Խուդճազ
1. Դուստր Խոնդի, որ 1485 թ. Ջորավանքում ստ. Աւետ.—72
Խութլուբեղ
1. Եղբօրորդի Սիրատանի, որ 1495 թ. Մանտիսոնում ստ. Յայսմաւուրք—222
Խութի-աղա
1. Մրձ. Մաթէոսի, որ 1496 թ. Եղեգեաց վանքում ստ. Աւետ.—229
Խուրշահ (Խէրշայ, Խրդրշայ և այլ)
1. Մմն յիշատակագիր, 1404 թ.—315
2. Եղբօրորդի Ֆխրաւի, որ 1434 թ. Գամաղիէլի վանքում ստ. Աւետ.—377
3. Խոջայ, 1441 թ. Երուսաղէմում յորդորեց նկարազարդել մի Աւետ.—395
4. Ազգ. Ներքաղթի, որ 1459 թ. ստ. Մաշտոց—Գանձարան—433
5. Որդի Խաթունշահի, որ 1462 թ. Կտուցում ստ. Աւետ.—30
6. Որդի Թումայի, 1484 թ. եղբայրների հետ Վանում ստ. Աւետ.—60, 61
7. Խոջայ, Վանի տանուտէրերից, 1484 թ.—62
8. Փեսայ Մանուկի, որ 1484 թ. Տր. Նիասացու վանքում ստ. Ճաշոց—67
9. Պր., 1486 թ. Տր. Նիասացու վանքում ստ. Աւետ. (գուցէ նոյնն է նախորդը)—91
10. Մրձ. Ղարիպ-Խաթունի, որ 1489 թ. Բուստում ստ. Աւետ.—130
11. Եղբ. Աստուածատուրի, որ 1490 թ. Մառնէվանքում ստ. Տօնապատճառ—153
12. Խրդր, աղա, 1491 թ. ստ. Ճառընտիր—182
13. Հայր Յովանէսի, որ 1497 թ. ստ. Գանձարան—237, 238
14. Հնգցլ որդի Խարիբի, որ 1500 թ. ստ. Աւետ.—293
Խուրմիկ
1. Մեծ մայր Ներսէսի, որ 1493 թ. Կայեբում ստ. Աւետ.—193

Ծ

Ծաղկանց
1. Քոյր Խաչեր ոսկերչի, որ 1483 թ. Կաֆայում ստ. Մաշտոց—51
Ծամէր
1. Կին ոմն Շոռոթեցի, 1487 թ. թուղթ նուիրեց մի Աւետ. գրութեան համար—470
Ծառուկ
1. Հնգցլ եղբ. Կարապետ Կրնդագրակցու, յշվ. 1422 թ.—358
Ծատուր
1. Եղբ. Սամուէլի, որ 1443 թ. Աղջոց վանքում ստ. Աւետ.—401
2. Հայր Բարսեղ գրչի, որ 1495 թ. Տափի վանքում օր. Սաղմոսարան—211
3. Հօրեղբ. Ամիր-Սարգսի, որ ԺԵ դ. Սիւնիքում ստ. Աւետ.—480
4. Ծածոր, հօրեղբ. Գրիգորի, որ ԺԵ դ. ստ. Նարեկ—501
Ծեր
1. Հայր Գր. Խլաթեցու, յշվ. 1415 թ.—340
Ծերուն

1. Որդի Թագւորի, իր մերձաւորների հետ միասին 1411 թ. Ոստանում գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—326
2. Քհյ, որդի Յովանէս ս?յի, որ 1423 թ. Վասպուրականում ստ. Աւետ.—362
3. Հօրեղբօրորդի Ստեփանոսի, որ 1424 թ. Կամուրջ գիւղում ստ. Ոսկեփորիկ—363
4. Քհյ, հայր Յովհաննէս կր.-ի, որ 1424 թ. Եղեվանքում ստ. Շարակնոց—364
5. Աւագերէց Անկիւրիոյ, 1450 թ.—418
6. Եղբ. Թումայի, որ 1452 թ. ստ. Աւետ.—422
7. Հնգցլ եղբ. Դաւիթ գրչի, որ 1455 թ. Արճէշում օր. Աւետ.—426
8. Հօրեղբ. Մովսէս գրչի, որ 1481—1493 թթ. Արճէշում օր. Յայսմաւուրք, Ճառընտիր և ստ. Կաթուղիկէից թղթոց Մեկնութիւն—10, 174, 196
9. Որդի Գրիգորի, որ 1489 թ. Սպերի Կորնկան գիւղում ստ. Աւետ.—471
10. Հնգցլ որդի Գրիգորի, որ 1492 թ. Դվնիկ գիւղում ստ. Մաշտոց—188
11. Եղբ. Անդրէասի, որ 1494 թ. Դէմղէմաշէնում ստ. Աւետ.—199
12. Եղբօրորդի Մաթէոսի, որ 1497 թ. Աղթամարում օր. Աւետ.—244
13. Եպս, յշվ. 1500 թ. Գետիսիմոն գիւղում հնգցլ հայրապետների շարքում—297
14. Քհյ, ազգ. Թովմայ գրչի, որ ԺԵ դ. Կառափնազար անապատում ?ր. Աւետ.—495
15. Քհյ, ԺԵ դ. ստ. Ճառընտիր—514
16. Որդի Յովհաննէսի, ԺԵ դ. ստ. Քարոզգիրք—535, 536
Ծղարաւէլ
1. Որդի Ճավի, 1480 թ. իր եղբայրների հետ միասին գնեց մի Աւետ.—462
Ծովինար
1. Կին Հայրապետի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.—
—122
2. Մայր անհայտ մէկի, որ 1497 թ. Կոմանայ գիւղում ստ. Աւետ.—473

Կ

Կայխսաքեր
1. Ոմն, յիշ. ԺԵ դ.—499

Կահվանր
1. Կին Մանուէլի, յիշ. 1490 թ. Թանահատում—147

Կանայր
1. Ապաշխարող, դուստր Յեարիկի, 1482 թ. Կտուցում ստ. Աւետ.—30

Կանէր
1. Կին ումն, որ 1499 թ. ճմրում բերեց խաչատուր գրչին—290

Կատարինէ
1. Կին պր. Կարապետի, որ 1431 թ. Աղբերմանում գնեց Ճաշոց—370
2. Դուստր Թուրուանդայի, որ 1439 թ. Երուսաղէմում ստ. Աւետ.—390

Կարապետ
1. Կեղեցի, կաթողիկոս Հայոց (1392—1404)—308
2. Քհյ, որդի Հայրապետի, 1402 թ. ստ. Աւետ.—308, 309
3. Խոջայ, որդի խոջայ Բենիամինի, որ 1402 թ. Խլաթում ստ. Աւետ.—309
4. Կր., յիշ. 1407 թ.—318
5. Կր., միաբան Մեծոփայ վանքի, 1410 թ—322, 323
6. Քհյ, աղգ. Թադէոսի, որ 1411 թ. Ոստանում գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—327
7. Պր., որդի պր. Ասլիպակի, յիշ. 1413 թ. որպէս իշխան Կիլիկիոյ, իր Թորոս եղբօր հետ միասին—330
8. Բարունապետ, 1416 թ. ստ. Մաշտոց, իսկ 1419 թ. Բերկրիում՝ Գր. Տաթեւացու մեկնութիւնների ժողովածու—345, 347
9. Եպս, 1418—1419 թթ. Եղիազարու վանքում օր. մի ժողովածուի մի մասը—350
10. Վանահայր Անձնապատի վանքի, 1420 թ.—354
11. Գրիչ, ուրիշների գործակցութեամբ 1422 թ. Վանում օր. Յայսմաւուրք—356
12. Վրդ, մբն Կտուց մենաստանի, 1422 թ.—356
13. Կր., մբն Կտուց մենաստանի, 1422 թ.—356
14. Կր. Կընդագրակցի, որդի Դաւթի, յիշ. 1422 թ. Երուսաղէմում—358
15. 1422 թ. Երուսաղէմում Սամուէլ գրչին կերակուր բերեց—359
16. Թոռ Յովանէս քհյի, որ 1423 թ. Վասպուրականում ստ. Աւետ.—362
17. Գրիչ, 1424 թ. Կամուրջ գիւղում օր. Ոսկեփորիկ—363
18. Որդի Ստեփանոսի, որ 1424 թ. Կամուրջ գիւղում ստ. Ոսկեփորիկ—363
19. Աղգ. Յովհաննէս կր.-ի, որ 1424 թ. Եղեւանքում ստ. Ճառընտիր—364
20. «Քաջ հռետոր», առաջնորդ Քաջբերունեաց գաւառի վանքերից մէկի, յիշ. 1425 թ.—365
21. Մբն Երուսաղէմի որ Փրկիչ վանքի, 1426 թ.—367
22. Պր., որդի պր. Սարգսի, 1431 թ. Աղբերմանում ստ. Ճաշոց—369, 370
23. Երէց, 1431 թ. Աղբերմանում յիշատակարան գրեց վերոյիշեալ Ճաշոցի գնման հանգամանքների մասին—370
24. Եպս. Ղրիմի, 1433 թ.—373
25. Քհյ, 1433 թ. վկայ եղաւ մի Աւետ. վաճառման—373
26. Ժամակոչ, որդի Աւագ-Պարոնի, 1434 թ. Քասնթան գիւղի եկեղեցուն նուիրեց մի Աւետ.—375
27. Կոչուած նաև Ցխրտու, 1434 թ. Գամաղիէլի վանքում ստ. չրել մի Աւետ.—376
28. Որդի Անդրիասի, 1436 թ. Սորոյ վանքում ստ. Աւետ.—382
29. Վանահայր Սորոյ վանքի, 1436 թ.—383
30. Ընգցլ որդի Ստեփանոս գրչի, որ 1437 թ. Խարբերդում օր. Աւետ.—383
31. Որդի Պետրոսի, 1437 թ. Տփխիսում օր. Գանձարան—384
32. Գրիչ, 1440 թ. Երզնկայի գաւառի Իչողի վանքում օր. Մաշտոց—392
33. Վրդ., խոստովանահայր Ներսէս քհյի, որ 1441 թ. Երուսաղէմում ստ. Աւետ.—394
34. Գրիչ, 1443 թ. օր. Աւետ.—403
35. Հայր Թադէոսի, որ 1444 թ. ետ գնեց Նախիջևանում իրենց գերդաստանին պատկանած Աւետարանը—403
36. Եւդոկացի, կաթողիկոս Կիլիկիոյ (1446—1477)—406, 407, 431, 438, 440
37. Քհյ, հայր Դանիէլ վրդի, որ 1450 թ. Էջմիածնում—Բիւրականում ստ. Ճաշոց—412
38. Քհյ, 1450 թ. գնեց և նուիրեց Պաշուանք գիւղի եկեղեցուն մի Աւետ.—414
39. Խոջայ Կարապետ, յիշ. 1450 թ.—415
40. Քհյ, հայր Յովանէս գրչի, որ 1451 թ. Խլաթում օր. Մաշտոց—Գանձարան—420
41. Ընգցլ հօրեղբօրորդի Դաւիթ գրչի, որ 1455 թ. Արճէշում օր. Աւետ. և մեռաւ նոյն թվականին—426
42. Առաջնորդ Պարուազրրկի վանքի, 1458 թ.—431
43. «Կուրդինկար», 1460 թ. ստ. Գանձարան—435

Կարապետ

44. Ոմն, 1462 թ. գրեց յիշատակարան մի քանի ձեռագրեր նորոգել տալու մասին—440
45. Ընգցլ եղբ. Վարդան գրչի, որ 1462 թ. Վանում օր. Աւետ.—440
46. Եղբ. Յակոբ գրչի, որ 1468 թ. Խարբերդում օր. Մաշտոց—449
47. Ընգցլ որդի Մարխաթունի, որ 1476 թ. Երուսաղէմում ստ. Շարակնոց—458
48. Մօրքրոջորդի Մկրտիչ եպսի, որ 1479 թ. Առեստում ստ. Շարակնոց—461
49. Ազգ. վերոյիշեալ Մկրտիչ եպսի—461
50. Կր., 1481 թ. օժանդակեց տէր Մկրտչին մի Յայսմաւուրք ստանալու—9
51. «Հազքեսադար» (գանձապահ) էման-բէկի. 1481 թ. սրա օժանդակութեամբ կառուցեցին սբ Գէորգի գմբէթը—12
52. Թոռ Մեսրոբ քհյի, որ 1481 թ. ստ. Աւետ.—
—15
53. Եկեղեցապան Կտուցի, 1482—1483 թթ.—
—30, 40
54. Որդի Խաթունշանի, որ 1482 թ. Կտուցում ստ. Աւետ.—30
55. Հօրեղբայր վերոյիշեալ Խաթունշանի—30
56. Եղբ. Խոջայ Յակոբի, որ 1482 թ. Խուլայոյ վանքում ստ. Յայսմաւուրք—31
57. Թուղթ էր կոկում Խուլայոյ վանքում՝ 1482 թ.—31
58. Բաղիշեցի, որդի Մարգարայի, 1483 թ. Գոմուց վանքում օր. և լրացրեց Գանձարանը, 1496 թ. նկարեց արծաթէ կազմի պատկերները, որոնք դրուագեցին Աքանդար և Շահղուբաթ ոսկերիչները—41, 41*, 42, 231, 232
59. Կր., որդի Շահնշահի, որ 1483 թ. Բաղէշում ստ. Շարակնոց—42
60. Որդի Մկրտիչի, որ 1483 թ. Երընգանի գիւղում ստ. Աւետ.—45, 49
61. Արճէշում նահատակուած, հայր և ուսուցիչ Ազարիա գրչի, որ 1484—1490 թթ. օր. ձեռագրեր—61, 101, 138, 150
62. Թոռ Խդրշահի, որ 1484 թ. Վանում ստ. Աւետ.—61
63. Ծաղկող, որդի Յոհանէսի, 1484—1492 թթ. Աղթամարում ծաղկեց ձեռագրեր—64, 154, 187, 502
64. Ընգցլ որդի Աստուածատուրի, որ 1484 թ. ստ. Գանձարան—68
65. Վրդ., վերակացու Տիրիկի երկրի, առաջնորդ Կիւրղի վանքի, 1485—1496 թթ.—75, 124, 125, 472
66. Յշվ. 1486 թ. Արճէշում—79

Կարապետ

67. Ընգցլ քեռորդի Աղէքսիանոսի, որ 1486 թ. Արքայի վանքում օր. Աւետ.—84
68. Ոստանի քահանաներից, 1486 թ.—86, 155
69. Հայր Աստուածատուր Կաֆայեցի գրչի, որ 1486 թ. Քաւթայ րղքում օր. Գանձարան—
—468
70. Եղբ. Թուվանի, որ 1487 թ. Վարագում ստ. Աւետ.—102
71. Մրն Ամիրդօլի վանքի, 1487—1493 թթ. ծաղկեց մի Աւետ. և կազմեց Գանձարան—
—103, 196, 219
72. Երկու նոյնանուն միաբաններ Արդրումի վանքի, 1487 թ.—469
73. Մրն Այրիվանքի, 1488 թ.—109
74. Թուղթ էր կոկում Վարագում, 1488 թ.—113
75. Հոգևոր հայր Յովանէս գրչի, որ 1488 թ. Վարագում օր. Ճաշոց—113
76. Արքեպս Արճիշոյ և առաջնորդ Մեծոփայ վանքի, 1488 թ.—118,119
77. Որդի Բարիոքի, 1488 թ. Ասպիսնակում ստ. Շարակնոց—118
78. Պապի եղբայր վերոյիշեալ Կարապետի—118
79. «Փոքր» մականունով, մրն Մեծոփայ վանքի, 1488 թ. Գր. Տաթևացու Հարցմանց գրքի օրինակ շնորհեց Ստեփանոս Ասպիսնակցի գրչին—119
80. «Շէկ» մականունով, մրն Մեծոփայ վանքի, 1488 թ.—119
81. Խըժշուցի, մրն Մեծոփայ վանքի, 1488 թ.—
—119
82. Բերկրեցի, որդի Տիրատուրի, գրիչ, 1488—
—1500 թ. Բերկրիում և Արծկէում օր. 2 Շարակնոց և ծաղկեց մի Աւետ., յշվ. նաև որպէս ուսուցիչ Յովսէփ Աղթամարցի գրչի—
—122, 239, 264, 265, 296
83. Մրն Խանկայ վանքի, 1488 թ.—123
84. Փետկիր, յշվ. 1489 թ. Աղթամարում—134
85. Ազգ. Վարդանի, որ 1489 թ. Աղթամարում ստ. Յայսմաւուրք—134, 135
86. Մարտիրոս եղբ. Խանումի, յշվ. 1489 թ. Կռընկեց վանքում—156
87. Որդի Աստուածատուրի, որ 1489 թ. Շատուանում ստ. Աւետ.—139
88. Որդի Մարգարէ գրչի, որ 1489 թ. Սեխուրի գիւղում օր. Աւետ.—143
89. Հայր եղբ. վերոյիշեալ Մարգարէի—143
90. Որդի Գրիգոր Երէցի, որ 1489 թ. Կռընկան գիւղում ստ. Աւետ.—471
91. Մրն Թանահատի վանքի, 1490 թ.—146
92. Մեծ պապ Աստուածատուրի, որ 1490 թ. Մատնէվանքում ստ. Տօնական—153

Կարապետ

93. Գղնձագործ, եղբ. Յոհան քհյի, որ 1490 թ. Շատախում ստ. Մաշտոց—157
94. Հայր Մատթէոս գրչի, որ 1491, 1497 թթ. Աղթամարում օր. Շարակնոց և Աւետ.—177, —244
95. Գրիչ և ծաղկող, որդի Յովանէսի, 1491——1498 թթ. Աղթամարում օր. 3 Մաշտոց և ծաղկեց մի Աւետ.—177*, 230, 231, 265——268
96. Եղբ. Գրիգորի, որ 1492 թ. Դվնիկում ստ. Մաշտոց—188
97. Սանահայր Զաքար գրչի, որ 1492 թ. Դրվնիկում օր. Մաշտոց—188
98. Քհյ Խարակոնց գիւղի, 1493 թ.—191
99. Մբն Ամիրդոլի վանքի, 1493 թ.—196
100. Մզղէսի, 1493 թ. Ամիրդոլի վանքում կազմեց մի Գանձարան—196
101. Ազգ. Ամենաւազի, որ 1494 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—202
102. Մբն Կապոսի վանքի, 1494 թ.—204
103. Եղբ. Ազարիայի, որ 1495 թ. Դարանարսում ստ. Աւետ.—212
104. Գրիչ, 1495 թ. Փառակայում—Բուստում օր. Մաշտոց—215
105. Հնգցլ եղբ. Յովանէս գրչի, որ 1495 թ. Մանտիսոնում օր. Յայսմաւուրք—223
106. Գրիչ, 1495, 1499 թթ. օր. 2 Շարակնոց——224, 299
107. Կաֆայեցի, արքեպս Կ. Պօլսի, յշվ. 1495—1498 թթ., 1495 թ. ծաղկել ու կազմել տուեց մի Աւետ., որ նուիրեց Սուլումանաստիր եկեղեցուն—224, 225, 274
108. Հօրեղբ. պր. Գորգի, որ 1497 թ. Կողուց վանքում ստ. Աւետ.—243
109. Մեծ պապ Ստեփանոսի, որ 1497 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—245
110. Փեսայ Աստուածատուրի, որ 1497 թ. Եղըրդյուտում ստ. Աւետ.—248
111. Եղբ. Մկրտիչի, որ 1497 թ. Կապոսի վանքում ստ. Աւետ.—249
112. Վայոցձորեցի, փակակալ Երուսաղէմի սբ Յակոբայ վանքի, 1497 թ.—252, 254
113. Եղբ. Աւագի, որ 1497 թ. Երուսաղէմում ստ. Գանձարան—254
114. Ոմն քհյ, յշվ. 1498 թ. Ասպիսնակում—258
115. Մրձ. Թուրուանդայի, որ 1498 թ. Ասպիսնակում ստ. Աւետ.—258
116. Խոջայ, 1498 թ. Հաղրատում ստ. Աւետ.——262
117. Եզբօրորդի տէր Ստեփանոսի, որ 1498 թ. Բերկրիում ստ. Շարակնոց—265
118. Մօրքրոջորդի Կարապետ Բերկրեցու, որ 1498 թ. օր. Շարակնոց—265
119. Եղբ. Մուրատի, որ 1498 թ. ստ. Մաշտոց——267
120. Որդի Յովհանէսի, որ 1498 թ. գնեց Գանձարան—273
121. Քհյ, որդի Մկրտչի, յշվ. 1499 թ. Հիզանում—279
122. Վանահայր Հազրատի, 1499 թ.—280
123. Որդի Ստեփանոս Իքոնցի, յշվ. 1499 թ. Աղթամարում—285
124. Գրիչ, 1499 թ. Եղնովիտ գիւղում օր. Եմրշկարան—288
125. Հնգցլ ամուսին խաբիբ-խաթունի, որ 1500 թ. ստ. Աւետ.—293, 294
126. Որդի Յովսէփի, 1500 թ. Եղնովիտում օր. Ժողովածու—296, 297
127. Դպրութեան վարպետ Յովհաննէսի, որ 1500 թ. Վարագում օր. Աւետ.—298
128. Եղբ. վերոյիշեալ Յովհաննէսի—298
129. Քհյ, յշվ. 1500 թ.—301
130. Քհյ, 1500 թ. սրա տնօրինութեան տակ գրուեց մի Աւետ.—301
131. Գրիչ 1482-ից տարիներ առաջ օրինակուած մի Ճաշոցի—34*
132. Որդի Բէրամի, որ ԺԵ դ. ստ. Ճառընտիր—487
133. Քհյ, որդի պր. Կարապետի, ԺԵ դ. ստ. 2 Ճառընտիր—488, 491
134. Ոմն, ԺԵ դ. ստ. Ճառընտիր—488
135. Պր., հայր Նախավերջին (№ 131) Կարապետի—491
136. Եղբ. Ատոմ քհյի, որ ԺԵ դ. ստ. Յայսմաւուրք—491
137. Քեռորդի Թովմայ գրչի, որ ԺԵ դ. Կառափնադար վանքում օր. Աւետ.—495
138. Գրիչ, որդի Յոհանէս քհյի, որ ԺԵ դ. Խնձորուտի վանքում օր. Մաշտոց—498
139. Եպս, ԺԵ դ. օր. Մաշտոց—499
140. Գրիչ, ԺԵ դ. օր. Մեկնութիւն սաղմոսաց——499
141. Գրիչ. ԺԵ դ. շարադրեց յիշատարական մի Աւետ. ստանալու մասին—500
142. Գրիչ, ԺԵ դ. օր. Շարակնոց—500
143. Գրիչ, ԺԵ դ. օր. Ճաշոց—501
144. Գրիչ, ԺԵ դ. օր. Նարեկ—501
145. Գրիչ, ԺԵ դ. օր. Յայսմաւուրք—502
146. Հիզանցի, գրիչ, ԺԵ դ. օր. Ոսկեփորիկ—502
147. Պուլզարկացի, գրիչ, ԺԵ դ. օր. Կանոնգիրք—502, 503
148. Վրդ., գրիչ, ԺԵ դ. օր. Գր. Տաթեւացու Մկն. Մատթէոսի Աւետ.—503

Կարապետ

149. Ազգ. Մարտիրոս Գումաճէնցի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—505
150. Հայր Սարգսի, որ ԺԵ դ. Գամաղիէլի վանքում ստ. Աւետ.—506
151. Քհյ, որդի Սուլտան-Մելիքի, ԺԵ դ. օր. Ճառընտրի մի մասը—514, 514ª
152. Հայր Յակոբի, որ ԺԵ դ. ստ. Գանձարան—514
153. Որդի Սահակի, ԺԵ դ. ստ. Ճառընտիր—515
154. Ոմն, ԺԵ դ. ստ. Հարանց վարք—529, 530
155. Որդի Ջանբուղի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—530
156. Ոմն, ԺԵ դ. ստ. Մկն. երկոտասան մարգարէից—534
157. Ոմն, ԺԵ դ. սրբագրեց ընդդէմ երկարնակաց ձեռագիրը—537
158. Հայր Գրիգորի, որ ԺԵ դ. ստ. Յայսմաւուրք—540
159. Եղբ. խոջայ Մէլիքզատայի, որ ԺԵ դ. գերութիւնից ազատեց մի Մկն. կաթուղիկէից—541
160. Քհյ, ԺԵ դ. նպաստեց Ս. Շնորհալու Մկն. կաթուղիկէից թղթոց երկի ընդօրինակութեան գործին—541
161. Ղնձելէնց, մեծ պապ Սաղաղի, որ ԺԵ դ. ստ. Ս. Շնորհալու Մկն. կաթուղիկէից—541
162. Քհյ, ԺԵ դ. աղիւս տուեց Առաքելոյ վանքի վերաշինութեան համար—542
163. Ոմն, յշվ. ԺԵ դ.—546

Կավճառ

1. Թոռ Ամիր-Սարգսի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—479

Կաւկա

1. «Անհաւատ պարոն» Ղրիմի, 1413 թ. պաշարել էր Կաֆա քաղաքը—329

Կաճաւ

1. Եղբ. Յովհաննէսի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—546
2. Որդի Սահակի, որ ԺԵ դ. ստ. Ճառընտիր—515

Կեցուն

1. Որդի պր. Աստուածատուր Անկիւրացու, որ 1447 թ. գնեց մի Ճաշոց—409
2. Եղբօրորդի Սիրատանի, որ 1495 թ. Մանտիսոն գիւղում ստ. Յայսմաւուրք—222
3. Որդի Յովհանի, որ 1498 թ. ստ. Գանձարան—273

Կրխիկ

1. Եղբ. Ջանիբէկի, որ 1499 թ. Կածիք գիւղում ստ. Աւետ.—282

Կիրա-խաթուն

1. Հօրաքոյր պր. Աստուածատուր Անկիւրացու, որ 1447 թ. գնեց մի Ճաշոց—409
2. Մօրաքոյր Կիրակոս Կր.-ի, որ 1496 թ. Կապոսի վանքում ստ. Սաղմոսարան—234

Կիրակէտուր

1. Պապ Միրանշահի, որ 1460 թ. Սանահնում ժառանգութիւն ստացաւ մի Աւետ.—437

Կիրակոս

1. Կր., 1401 թ. ազատեց («թափեց») Գետարգելի սբ Նշանը—305
2. Վրդ, ուսուցիչ Ներսէս գրչի, որ 1402 թ. Գամաղիէլի վանքում օր. Ճառընտիր—307
3. Առաջնորդ Անձնապատի վանքի, 1403 թ.—311
4. Կր., 1403 թ. Անձնապատի վանքում օգնեց մի Ոսկեփորիկ օրինակելու գործին—311
5. Վրդ, երախտաւոր Ստեփանոս եպսի, որ 1407 թ. ստ. Տօնապատճառ—317
6. Հայր վերոյիշեալ Ստեփանոս եպսի—317
7. Ազգ. Թագւորի, որ 1411 թ. Ոստանում գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—327
8. Կր., 1421 թ. իր եղբ. Վարդանի դրամով գնեց Մաշտոց—Գանձարան—355
9. Ազգ. այն գերդաստանի, որ վաճառեց Անտոն երեցին մի Աւետ.—361
10. Եղբ. Յովհաննէս կր.-ի, որ 1424 թ. Եղեվանքում ստ. Շարակնոց—364
11. Եպս, 1432 թ. Աւագ վանքում յորդորելով և թուղթ շնորհելով նպաստեց մի Աւետ. ընդօրինակութեանը—372
12. Նորընծայ աբեղայ, աշակերտ Յակոբ վրդ-ի, որ 1441—1455 թթ. միջոցին օր. մի Ժողովածու—415, 416
13. Վիրապեցի, կաթողիկոս Էջմիածնի (1441—1443)—400, 416
14. Քհյ, Անկիւրայի սբ Քառասնից եկեղեցու աւագերէց, 1447 թ.—410
15. Միայնակեց, 1448 թ. օգնեց Յովհաննէսին մի Յայսմաւուրք կազմելու գործում—410
16. Ոմն, 1450 թ. Մարտիրոս կր.-ի հետ միասին գնեց մի Աւետ.—418
17. Կր., եղբօրորդի Թումայի, որ 1452 թ. ստ. Աւետ.—422
18. Մարդանենց, Բաղէշի սբ Կիրակոս եկեղեցու քահանաներից, 1455 թ.—426
19. Գրիչ, 1460 թ. օր. Գանձարան—434
20. Հզւր հայր քեռորդւոյ Ստեփանոսի, որ 1462 թ. Վանում ստ. Աւետ.—439
21. Հզւր որդի Վարդան գրչի, որ 1462 թ. Վանում օր. Աւետ.—440
22. Ազգ. տանուտէր Մկրտիչի, որ 1466 թ. Խլաթում ստ. Աւետ.—445
23. Հիրպետ Մատնէվանքի (Խլաթ), 1466 թ.—446

Կիրակոս
24. *Եպս, Տրապիզոնցի. 1469 թ. պանդխտութեամբ գտնուելով Նիւսայ գիւղում, օբ Մաշտոց—452*
25. *Արքեպս, առաջնորդ Կեսարիոյ նահանգի, 1481—1495 թթ.—19, 67, 91 223*
26. *Հօրեղբայր Մովսէս գրչի, որ 1481 թ. օր. Յայսմաւուրք, Կիրակոսը «աշխատեցաւ ի կոկել թղթին»—10*
27. *Քհյ, նախնի Մեսրոբ քհյի, որ 1481 թ. Հայրէվանքում ստ. Աւետ.—15*
28. *Քեռի Մկրտիչ եպսի, որ 1479, 1481 թթ. Առեստում և Արծկէում ստ. Շարակնոց և Յայսմաւուրք—9, 461*
29. *ՈմՆ, 1482 թ. կազմել տուեց մի Աւետ.—461*
30. *Եղբ. Կարապետ կր.-ի, որ 1483 թ. Բաղէշում ստ. Շարակնոց—42*
31. *Որդի Յովանէսի, 1483 թ. Մարտիրոս եղբօր հետ ստ. Յայսմաւուրք—54*
32. *Եպս, կազմող, 1485—1490 թթ. կազմեց Տօնացոյց, Յայսմաւուրք, Աստուածաշունչ—78, 106, 163*
33. *Հայր Մկրտիչ գրչի, որ 1485 թ. օր. Ճառընտիր—78*
34. *Եպս ուսուցիչ Մովսէս գրչի, որ 1486 թ. Անլսց վանքում օր. Աւետ.—89*
35. *Բաղիշէցի, Հաւչօշէնց, որդի Ջանիբէկի, 1487 թ. Աւետ. նուիրեց Կապուտկողի սբ Յակոբ եկեղեցուն, 1491 թ. Մաշտոց նուիրեց Բերդակայ վանքին—98, 99, 177, 178*
36. *Քհյ Բէլւայ, Ընկուզկանց ազգանունով, հօրեղբօրորդի վերոյիշեալ Կիրակոսի—98*
37. *Ազգ. վերոյիշեալ (№ 35) Կիրակոսի—99*
38. *Նկարող, 1487 թ. Սղգայոյ վանքում ծաղկեց մի Մաշտոցի խորան—102*
39. *Սկեսրայր Թանսուխի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.—125*
40. *Հայր Ստեփանոս քհյի, որ 1489 թ. Բազենից վանքում ստ. Մաշտոց—132*
41. *Թոլկորանցի, 1489 թ. Էջմիածնում ընթերցեց Մկն. Եսայեայ ձեռագիրը—133*
42. *Հօրեղբ. Աստուածատուրի, որ 1489 թ. Շատւանում ստ. Աւետ.—139*
43. *Հէրպետ Բերթակ վանքի, 1489 թ.—141*
44. *Կր. գրիչ, որդի Մովսէսի, 1489 թ. Խարտիշարի վանքում օր. Շարակնոց—143*
45. *Գրիչ, 1489 թ. օր. Աւետ.—144*
46. *Հօրեղբ. Մովսէս գրչի, որ 1491, 1493 թթ. Արծկէում օր. Աւետ. և Մկն. կաթուղիկէից թղթոց—174, 196*
47. *Որդի Գրիգորի, որ 1492 թ. Դվնիկ գիւղում ստ. Մաշտոց—188*
48. *Տանուտէր Խարականց գիւղի, 1493 թ.—192*

Կիրակոս
49. *«Քաջ հռետոր», առաջնորդ Սաղմոսավանքի, 1496 թ.—225*
50. *Վրդ, ուսուցիչ Սարգիս կաթուղիկոսի հգւյ որդի Հայրապետ «գրոց աշակերտի», յշկ. 1496 թ.—227*
51. *Որդի Խորասի, 1496 թ. Կապոսի վանքում ստ. Սաղմոսարան—234*
52. *Որդի Մարտիրոսի, 1497 թ. Ամ գիւղում ստ. Աւետ.—247*
53. *Գրիչ, 1497 թ. Խարտիշարի վանքում օր. Մաշտոց—252*
54. *Մբն Բերկրիի սբ Գէորգ վանքի, 1498 թ.——265*
55. *Հնգցլ եղբ. Թորոս քհյի, ԺԵ դ. ստ. Աւետ.——477*
56. *Վրդ, հգւր հայր Խաչատուր գրչի, որ ԺԵ դ. Գամաղիէլի վանքում օր. Ժողովածու—497*
57. *Հօրեղբ. Յովանէս կր.-ի որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—500*
58. *ՈմՆ, ԺԵ դ. Բերդաձորի սբ Աստուածածին վանքին նուիրեց մի Աւետ.—503*
59. *Մբն սբ Կիրակոսի վանքի, ԺԵ դ.—514*
60. *Հայր Սահակ եպսի, որ ԺԵ դ. ստ. Տօնապատճառ—523*
61. *Հայր Փոխանի, որ ԺԵ դ. գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—541*
62. *Որդի վերոյիշեալ Փոխանի—541*
63. *Կր., ԺԵ դ. ստ. Գանձարան—542*

Կիւրեղ
1. *«Գրոց աշակերտ», 1448 թ. Կաֆայում ստ. Գր. Տաթևացու Մեկնութիւնների մի ժողովածու—411*

Կոզալաղ
1. *Մայր Յակոբի, որ 1486 թ. Թանահատի վանքում ստ. Մաշտոց—85*

Կոկեա-Թանարին
1. *Խոջայ, 1416 թ. Երուսաղէմում ստ. Ժողովածու—345*

Կոստանդին *(Կոստանդ, Կոստանդիանոս և այլ)*
1. *Սրիկ, գանձասաց, ԺԴ դ.—152*
2. *Եպս, Վահկացի, որդի Վասիլի, 1413 թ. Կաթողիկոսի և Կիլիկեան իշխանների կողմից ուղարկուեց Ղրիմ, որտեղ ձեռք բերեց մի փառահեղ Աւետ. հետագայում, ըստ Օրմանեանի 1430—1439 թթ., բայց հաւանաբար ոչ ուշ քան 1428 թ., դարձաւ կաթողիկոս—328—332, 373, 374. 382*
3. *Ցրայ, Քոնայի ունիթոռներից. 1415 թ.——341*
4. *Եղբ. Ամարաի, Եպս Աւեքսիանոսի, 1476 թ.—460*

Կոստանդին
5. Եղբ. Յակոբ քհյի, որ 1482 թ. Բոլորբեր- դում ստ. Աւետ.—27
6. Մրն Բոլորբերդի վանքի, 1482 թ.—27
7. Բ. Թագաւոր Քարթլիի (1479—1505), ա- նունը տառադարձուած է նաև Կոստանդինէ, Կոստանդիլ ձևերով—28, 165, 166, 282
8. Քհյ, որդի Ալէքսիանոս վրաստանցու, որ 1483 թ. Արճէշում ստ. Աւետ.—39
9. Թոռ Աբելի, որ 1488 թ. Ցղնայում ստ. Աւետ.—115
10. Որդի Միրիջանի, որ 1489 թ. Խիզանում ստ. Աւետ.—140
11. Երկու նոյնանուն անձինք (մէկը քհյ), յշվ. 1490 թ. Թանահատի վանքում—147
12. Գրիչ, 1493 թ. Իննակնեան վանքում օր. Աւետ.—196
13. Դպիր, յշվ. 1499 թ. Հաղբատում —281
14. Տէր, ԺԵ դ. Ագուլեաց վանքում ստ. Աւետ.— —480
15. Մահդասի, լուսարար Եդիշէ առաքեալի վանքի, ԺԵ դ. մի Աւետ. նուիրեց իր հօր որդի Ռստակէսին—504

Կուլալամ
1. Թոռ Ամիր-Սարգսի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.— —479

Կուլամ
1. Կին Գրիգոր երէց Քարագոմերցու, որ ԺԵ դ. ստ. Տօնապատճառ—490

Կուլէ
1. Եղբօրորդի Սիրատանի, որ 1495 թ. Ման- տիսոնում ստ. Յայսմաւուրք—222

Կուլիար
1. Ոմն, յշվ. 1489 թ. Բուստ գիւղում—129

Կուլիկ
1. Դուստր Մարխաթունի, որ 1476 թ. Երո- սաղէմում ստ. Շարակնոց—459
2. Հարս Գորգի, որ 1485 թ. Կապոսի վան- քում ստ. Աւետ.—221
Կուլի-խաթուն
1. Հօրեղբօրկին Մինասի, որ 1491 թ. ստ. Աւետ—183, 184
Կուլ-խաթուն
1. Հարս Աննայի, որ 1454 թ. ստ. Աւետ.—423
Կուլմէլիք
1. Մայր Նիկողոսի, որ 1438 թ. Նորոգել տու- եց մի Աւետ.—386
2. Դուստր Ազարիայի, որ 1495 թ. Դարանաղ- ում ստ. Աւետ.—212
Կուլպաճար
1. Մայր Ամիրխանի. յշվ. ԺԵ դ.—526

Կուլում
1. Ազգ. անունն անյայտ մէկի, որ 1497 թ. Եւդոկիոյ Կոմանայ գիւղում ստ. Աւետ.—473
2. Քոյր Մարկոսի, որ ԺԶ դ. ստ. Աւետ.—202
Կուլվարդ
1. Մայր Գրիգոր գրչի, որ ԺԵ դ. օր. Կանոնք և Խրատք—489
Կուլփաշա (Կիւլփաշա)
1. Եղբօրկին Մէլքէսէթի, որ 1485 թ. Մադար- դավանքում գնեց Սաղմոսարան—73
2. Հնգցլ կին Եղիայի, որ 1488 թ. Խոզանա- վարում օր. Աւետ.—116
Կուլֆան
1. Կին ոսկերիչ Շամշատին Բաբերդացու, որ 1468 թ. Տրապիզոնում գնեց և Կողոնիայի եկեղեցուն նուիրեց մի Աւետ.—449
Կունիկ
1. Խաչատուր գրչին Մաշտոցի «օրինակն շնորհեց», 1449 թ.—290
Կուտասոյն
1. Մրն Դերձկի վանքի, 1437 թ.—385
Կօճան
1. Եղբ. խոջայ Յակոբի, որ 1482 թ. Խուլա- յոյ վանքում ստ. Յայսմաւուրք—31

Հ

Հաբիբ-խաթուն—Տե՛ս Խաբիբ-խաթուն
Հադիալ
1. Հօրեղբօրկին Մկրտիչ եպսի, որ 1479 թ. Առեստ գիւղում ստ. Շարակնոց—461
Հազարապետ
1. Գրիչ. 1487 թ. Խախ գիւղում օր. Գանձա- րան—103, 104
Հազարբէկ
1. Եղբ. Միրիջանի, որ 1493 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—191
2. Որդի Ջարդարի, որ 1495 թ. Ամիրդօլի վան- քում ստ. Աւետ.—219
3. Թոռ Մուրատի, որ 1497 թ. Բերդիկում ստ. Աւետ.—241
Հազարդեղ
1. Որդի Յակոբի, որ 1494 թ. Հաղբատում ստ. Մաշտոց—201
Հազարշահ (Հազարշայ)
1. Որդի տանուտէր Յակոբի, որ 1455 թ. նպաստեց մի Աւետ. ընդօրինակութեանը— 425
2. Եղբօրորդի Խաչատուր քհյի, որ 1469 թ. Նիւսայ գիւղում ստ. Մաշտոց—425
Հազրէվարդ
1. Մայր Խաչատուր գրչի, որ 1485 թ. Սանա՞- նում օր. Աւետ.—71

Հազարէվարդ
2. Դստրիկ Մկրտիչ գրչի, 1491 թ. Մողնիում սպասաւորում էր հօրը—168
3. Ազգ. Աստուածատուր նահատակի, յշվ. 1499 թ. Արծկէում—283
4. Հընծրեվարդ, թոռ Ամիր-Սարգսի, որ ԺԵ դ. Սիւնիքում ստ. Աւետ.—480
5. Հարծրեարդ, քոյր Մարկոսի, որ ԺՉ դ. ստ. Աւետ.—202*
Հարուն-Մէլէք—Տե՛ս Խաթուն-Մէլէք
Հարունշա—Տե՛ս Խաթունշահ
Հալեպ
1. Եղբ. Մամէի, որ 1498 թ. Եղեգեաց վանքում ստ. Աւետ.—264
Հալիմ (տե՛ս նաև Խալիմ)
1. Քոյր Մեսրոբի, որ 1481 թ. Հայրիվանքում ստ. Աւետ.—15
Հալիֆ (տե՛ս նաև Խալիֆ)
1. Որդի Թումայի, որ 1452 թ. ստ. Աւետ.—422
Հալւայ-Խաթուն
1. Մեծ մամ խալիֆի, որ 1491՛ թ. Արծկէում ստ. Ճառընտիր—173
Հալւէ
1. Դուստր Նուրադնի, 1500 թ. Վարագում ստ. Աւետ.—298
Հախում
1. Որդի Ազարիայի, յշվ. 1490 թ. Թանահատի վանքում—147
Հանար
1. Եղբ. Սիմէոնի, որ 1488 թ. Տիրիկում ստ. Աւետ.—124
Հանի
1. Ազգ. Աւագ-Տիկինի, որ 1401 թ. գնեց մի Աւետ.—306
Համանգուլ
1. Դուստր Յովանէսի, 1493 թ. Այրիվանքում ստ. Աւետ.—194
Համա-Խաթուն
1. Մայր ոսկերիչ Շամշատին Բարերդացու, որ 1468 թ. Կողոնիայի եկեղեցուն նուիրեց մի Աւետ.—448, 449
Համօշ—Տե՛ս Խամօշ
Համաւոր (Տե՛ս նաև Խամաւոր)
1. Մայր Դանիէլ վրդի, որ 1450 թ. Էջմիած-նում—Բիւրականում ստ. Ճաշոց—412
Հայ-Խաթուն (Խայ-Խաթուն)
1. Մայր Մովսէս գրչի, որ 1491, 1493 թթ. Արծկէում օր. Ճառընտիր և Մկն. կթ. թըղ-թոց—174, 196
2. Կին Ամիր-Սարգսի, որ 1469 թ. Արճէշում ստ. Աւետ.—450, 451
3. Մայր Յովհաննէսի, որ 1500 թ. Վարագում օր. Աւետ.—298
Հայ-Խաթուն
4. Քոյր Հալւէի. որ 1500 Վարագում ստ. Աւետ.—298
Հայկազ (Հէկազ, Հակազ)
1. Պր., եղբ. Կոտայքի եպս Ստեփանոսի 1488 թ. հաւատափոխութեան պահանջով այլ հայ ազնուականների հետ միասին սրան բանտարկեցին. ազատուեց 7 ամիս յետոյ՝ տուգանք վճարելով—110
2. Հոգևոր որդի Մամէի, որ 1498 թ. Եղեգեաց վանքում ստ. Աւետ.—264
3. Որդի Պետրոս քհյի, որ 1441 թ. Սանահ-նում ստ. Աւետ.—397
4. Թոռ Ամիր-Սարգսի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—479
Հայոց (Խայոց)
1. Թոռ Ճովանի, որ 1467 թ. Սեբաստիոյ սբ Աստուածածին եկեղեցուն նուիրեց Ճաշոց—447
2. Քոյր Յակոբ քհյի, որ 1482 թ. Բոլորաբեր-դում ստ. Աւետ.—27
3. Մայր Կարապետ կր.-ի, որ 1483 թ. Բա-ղէշում ստ. Շարակնոց—42
4. Եղբօրկին Կիրակոսի, որ 1497 թ. Ամ գիւ-ղում ստ. Աւետ.—247
Հայրապ
1. Մայր Թանկագիգի, որ 1498 թ. Ախալցխայ Մողնի գիւղում ստ. Աւետ.—269
Հայրապետ (Հէրապետ, Խերապետ)
1. Մբն Գամաղիէլի վանքի, 1402 թ.—306
2. Հայր Կարապետ քհյի, որ 1402 թ. ստ. Աւետ.—308
3. Ազգ. (որդի՞) Բագուրի, որ 1411 թ. Ոս-տանում գերութիւնից ազատեց Աւետ.—326
4. Քհյ, 1412 թ. ստ. Աւետ.—327
5. Գրիչ, 1421 թ. օր. Մաշտոց—Դանձարան—355
6. Հնգցլ եղբ. Յովանէս վրդի, որ 1434 թ. Գամաղիէլի վանքում օր. Աւետ.—377
7. Եղբ. Կարապետի, որ 1436 թ. Սորոյ վան-քում օր. Աւետ.—382
8. Կր., 1439 թ. Մշոյ Առաքելոց վանքում վերականգնեց ու կազմեց խիստ քայքայուած մի Աստուածաշունչ—388
9. Թոռ Թաղէոսի, որ 1444 թ. հետ գնեց նախ-կինում իրենց գերդաստանին պատկանած Աւետարանը—403
10. Ոմն, յշվ 1450 թ.—415
11. Արքեպս Աղբակի նահանգի, 1458 թ.—432
12. Գրիչ, 1462 թ. Երուսաղէմում օր. Աւետ.—438

Հայրապետ

13. Գրիչ, 1465 թ. Սրեանում կամ Նորագավթում օր. Աւետ.—443
14. Քարով նահատակուած ազգ. տանուտէր Մկրտչի, որ 1466 թ. Խլաթում ստ. Աւետ.—445
15. Նոյն, 1467 թ. Տաւութայ գիւղում նորոգեց մի Աւետ.—447
16. Քհյ, հայր պր. Թաթուլի և Յակոբի, որբ 1473 թ. գերութիւնից ազատեցին և Կ. Պոլսի սբ Սարգիս եկեղեցուն նուիրեցին մի Աւետ.—455
17. Որդի վերոյիշեալ պր. Թաթուլի—455
18. Որդի կամ եղբօրորդի Վարձիգուլի, որ 1480 թ. իր եղբայրների ընկերակցութեամբ գնեց Աւետ.—462
19. Հօրեղբ. Վարդան աբեղայի, որ 1481 թ. ստ. Աւետ.—12
20. Նոյն, մրն Կտուցի. 1482 թ.—29
21. «Փիլիսոփա և քաջ քարտուղար», 1484 թ. Աղթամարում օր. Աւետ., յշվ. 1492, 1498 թթ. իր եղբօրորդի Կարապետի կողմից—58, 187, 268
22. Հայր Մինաս գրչի, որ 1484 թ. Կտուցում օր. Մաշտոց—59
23. Մրն Պարսպի սբ Նշանի, 1484 թ. ստ. Աղթամարում օր. Աւետ.—64
24. Մրն Արարուց վանքի, 1484 թ.—62
25. Եղբ Խոնդի, որ 1485 թ. Ձորավանքում ստ. Աւետ.—72
26. Մրն Ագուլեաց վանքի, 1486 թ.—82
27. Որդի Գասպարի, որ 1486 թ. Ածոպոյ վանքում ստ. Աւետ.—90
28. «Փոքր» մականունով, մրն Սեբաստիոյ սբ Նշանի, 1487 թ.—97
29. Եղբօրորդի Ջաքարայի, որ 1487 թ. ստ. Շարակնոց—105
30. Մրն Այրիվանքի, 1488 թ.—109
31. Մրն Մեծոփայ վանքի, 1488 թ.—119
32. Ոմն, 1488 թ. Մուշում կազմեց մի Աւետ.—122
33. Քհյ, 1488 թ. ստ. Աւետ.—122
34. Հայր դարբին Վարդանի, որ 1489 թ. Աղթամարում ստ. Յայսմաւուրք—134, 135
35. Մրն Թանահատի վանքի, 1490 թ.—146
36. Գրիչ, որդի Խաչատուրի, 1490 թ. Աղթամարում օր. Աւետ.—153, 154
37. Եղբ. Ղասումի, որ 1491 թ. Համասրեց գիւղաքաղաքում ստ. Աւետ.—177
38. Հօրեղբօրորդի Վարդանի, որ 1491 թ. Անջողոնց վանքում ստ. Աւետ.—178
39. Հայր Մինասի, որ 1491 թ. ստ. Աւետ.—183

Հայրապետ

40. Հայր Գրիգորի, որ 1492 թ. Դվնիկում ստ. Մաշտոց—188
41. Եղբօրորդի վերոյիշեալ Գրիգորի—188
42. Վարպետ Յակոբ գրչի, որ 1483 թ. Աղթամարում օր. Աւետ. (հմմ. № 21-ի հետ, գուցէ նոյնն են)—191
43. Իր եղբ. Ստեփանոսի գործակցութեամբ 1493 թ. Այրիվանքում օր. Աւետ.—194
44. Քհյ, 1493 թ. Իննակնեան վանքում ստ. Աւետ.—196
45. Եղբ. Յակոբի, որ 1494 թ. Հաղրատում ստ. Մաշտոց—201
46. Հայր Ամենաւագի, որ 1494 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—202
47. Մրն Կապոսի վանքի, 1494 թ.—204
48. Հզւր որդի Սարգիս կաթողիկոսի, որ 1496 թ. իր Հարցմանց գիրքը նուիրեց նրան—227
49. Գրիչ, 1496 թ. Կապոսի վանքում օր. Սաղմոսարան—233, 234
50. Գրիչ, 1496 թ. Աւագ վանքում աւարտեց թերի մի Շարակնոցի ընդօրինակութիւնը—233
51. Հօրեղբ. Կիրակոսի, որ 1496 թ. Կապոսի վանքում ստ. Սաղմոսարան—234
52. Որդի Կիրակոսի, որ 1497 թ. Ամ գիւղում ստ. Աւետ.—247
53. Եղբ. Թումայի, որ 1498 թ. ստ. Աւետ.—266
54. Տանուտէր, որդի Վարդանի, 1499 թ. Շատախում փրկեց մի Աւետ. որ վերադարձրեց Պատրէի վանքին—277, 278
55. Եղբ. Խամօշի, որ 1499 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—284
56. Մրն Աղթամարի, 1499 թ.—285
57. Նահատակուած եղբ. Կարապետ Բերկրեցու, որ 1500 թ. ծաղկեց մի Աւետ.—296
58. Հայր Աղատի, որ ԺԵ դ. ստ. Մաշտոց—477
59. Առաջնորդ Քաջբերունեաց Վարդենիս կամ Պապզոյ մենաստանի, ԺԵ դ.—497
60. Նոյն, որդի Ստեփանոսի, ԺԵ դ. ստ. մի Շարակնոց—504
61. Գրիչ, ԺԵ դ. օր. Մաշտոց—504
62. Վրդ, գրիչ, ԺԵ դ. օր. Աւետ.—505
63. Թղթի կոկող, ԺԵ դ.—533
64. Հայր Յովանէս կր.-ի, որ ԺԵ դ. ստ. Գր. Տաթևացու Քարոզգիրքը—536
65. Եղբ. Թումայի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—545

Հանէս

1. Միայնակեաց, յշվ. 1491 թ. Արջառէրեն անապատում—170*
2. Ոմն, 1499 թ. գրեց մի յիշատակարան—291

Հապաշ
1. Եղբ. Յակոբ վրդ. գրչի, որ 1441—1455 թթ. վայրից վայր տեղափոխուելով օր. մի ժողովածու—416

Հապիպշահ
1. Որդի Յովանէս. երէցի, որ 1485 թ. Ամիթում նուեր ստ. մի Տաղարան—466

Հասան
1. Հասան-բէկ, կամ Ուզուն Հասան, Աղ-կոյունլուների աշխարհածավալ պետութեան հիմնադիր. (1467—1478), յշվ. նաև՝ իր որդիների և թոռների առնչութեամբ—9—11, 37, 55, 71, 83*, 115, 146, 153, 165, 167, 201, 259, 429, 461, 466
2. Հայր Ստեփանոսի, որ 1490 թ. Թանահատի վանքում ստ. Աւետ.—146
3. Հայր Ղուկաս եպսի, յշվ. 1500 թ. Խորոտիկայ վանքում—295

Հասան—Ալի
1. Կարա-կոյունլու վերջին զահակալ, որդի Ջհանշահի. հօր սպանութիւնից հետո փորձեց դիմադրել Աղ-կոյունլուներին, բայց պարտութիւն կրեց ու սպանուեց 1468 թ.—
—451

Հասանջան
1. Որդի Ամիր-Եղդնի, որ 1491 թ. Փառակունիսում ստ. Աւետ.—171

Հասրաթ
1. Քոյր Ճանիադի, որ 1499 թ. ստ. Աւետ.—
—291
2. Գրուած Հարսաթ, զոքանչ Ամիր-Եզդնի, որ 1491 թ. Փառակունիսում ստ. Աւետ.—172

Հատմելիք
1. Մայր Կիրակոս կր.-ի, որ 1496 թ. ստ. Սաղմոսարան—234

Հարազատ
1. Մրձ. Խոնդի, որ 1485 թ. Ձորավանքում ստ. Աւետ.—72

Հարմելիք
1. Հարս ումն, յշվ. 1492 թ. Դվնիկում—188

Հաւոց
1. Հայր Գրիգոր կր.-ի, որ 1403 թ. Անձնապատի վանքում Յուղթ նուիրեց մի Ոսկեփորիկ օրինակելու համար—311

Հաւսար
1. Մայր Մատթէոս Սեբաստացու, որ 1432 թ. գնեց և կազմէց Գր. Տաթևացու Հարցմանց գրքի մի ձեռագիր—33

Հերում
1. Եղբ. Կարապետ Կընդաարակցու, յշվ. 1422 թ.—358
2. Եղբ. Ստեփանոս դրչի, որ 1450 թ. Պուրսայում օր. Ճաշոց—417

Հերում
3. Որդի Գրիգոր Տարակենցի, որ 1408 թ. Սսում գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—448

Հեղինէ
1. Կենակից Արուան աղայի, որ 1482 թ. Արձկէում ստ. Աւետ.—28, 29
2. Դուստր Ստեփանոսի, որ 1491 թ. Փառակունիսում օգնեց մի Աւետ. գնելու—172
3. Հօրեղբօրկին Յունան եպսի, որ 1500 թ. Գետիսիմոն գիւղում օր. Աւետ.—297
4. Քոյր Մատթէոս դասակալի, յշվ. 1422 թ. Երուսաղէմում—358

Հ[ե]րեճնազ
1. Տնտես սբ Մարտիրոսի վանքի, ժԵ դ.—547

Հերիք
1. Կին Ստեփանոսի, որ 1491 թ. Փառակունիսում օգնեց մի Աւետ. գնելու—172

Հերիք-Տիկին
1. Անդամ այն գերդաստանի, որ 1423 թ. Անտոն երէցին վաճառեց մի Աւետ.—361

Հերոս
1. Քեռորդի Խոնդքարի, որ 1490 թ. Խորոտիկի վանքում ստ. Աւետ.—161

Հեքմար
1. Մայր Թումայ Աղաղցու, որ ժԵ դ. գնեց Աւետ.—545

Հէնուպ
1. Եղբօրորդի Դօշմինի, որ 1494 թ. Հոռոմայրում ստ. Աւետ.—201

Հէրաղեղ
1. Հօրեղբօրորդի Կարապետ քհյի, որ 1450 թ. Էջմիածնում—Բիւրականում ստ. Ճաշոց—
—412

Հինու
1. Խոջայ, 1457 թ. վկայ եղաւ մի Մաշտոցի վաճառման—428

Հիպշայ-խաթուն
1. Հնգցլ կողակից Բէրամի, որ 1483 թ. Արձկէում ստ. Աւետ.—38

Հիրիգա
1. Մայր Ստեփանոսի, որ 1490 թ. Եղրդուտում օր. Աւետ.—159

Հողիջա՞ն
1. Դուստր Դօշմինի, որ 1494 թ. Հոռոմայրում ստ. Աւետ.—201

Հովաղեղ
1. Եղբ. Պաւղոսի, որ 1491 թ. Դսեղում ստ. Աւետ.—165
2. Որդի Յակոբի, որ 1494 թ. Հաղբատում ստ. Մաշտոց—201

Հոռմատ
1. Որդի խոջայ Յովաննէսի, որ 1488 թ. Մուշում ստ. Աւետ.—123

Հռիփսիմէ (Հռոմսիմ, Հռոմ և այլ)
1. Ոմն, 1409 թ. նպաստեց մի Ճառընտիր օրինակելու—320
2. Մայր Մըղաջուր գիւղացի Յովանէս կր.-ի, որ 1422 թ. Երուսաղէմում ստ. Ճաշոց—357
3. Մայր Աղանի, որ 1426 թ. Նորոգել տուեց մի Աւետ.—366
4. Քոյր վերոյիշեալ Աղանի—366
5. Ազգ. Ստեփանոս դրչի, որ 1450 թ. Պուրսայում օր. Ճաշոց—417
6. Կին տանուտէր Յակոբի, որ 1455 թ. նպաստեց մի Աւետ. օրինակելու—425
7. Ազգ. տանուտէր Մկրտիչի, որ 1466 թ. Խլաթում ստ. Աւետ.—445
8. Քոյր Մկրտիչ եպսի, որ 1479 թ. Առեստ գիւղում ստ. Շարակնոց—461
9. Մայր Էմին-պէկի, որ 1481 թ. Գր. Նիսացու վանքում ստ. Ճաշոց—19
10. Մայր Ամինադնի, որ 1483 թ. Ոստանքում ստ. Յայսմաւուրք—37
11. Հարս Սարգսի, որ 1483 թ. ստ. Աւետ.—53
12. Քոյր Յովանէսի, որ 1485 թ. Արճէշում ստ. Գանձարան—74
13. Քոյր Ալէքսիանոսի, որ 1486 թ. Արքայի վանքում օր. Աւետ.—84
14. Դուստր Պետրոսի, 1486 թ. Մարտիրոսից գնեց մի Աւետ.—94
15. Ապաշխարող, օգնող Ստեփանոս գրչի, որ 1490 թ. Եղրդուտի վանքում օր. Աւետ.—159
16. Կին Վարիկի, որ 1493 թ. Ագուլեաց վանքում նպաստից մի Մաշտոց կազմելու—194
17. Օգնում էր Աղարիա գրչին, որ 1494 թ. Դէմդէմաշէնում օր. Աւետ.—199
18. Մայր Յովաննէս վրդի, որ 1497 թ. Սանահնում ստ. Շարակնոց—242
19. Մայր վանական գրչի, որ 1498 թ. Ձորէվանքում օր. Մաշտոց—260
20. Քոյր Ատոմի, որ 1499 թ. Երընկանի գիւղում ստ. Աւետ.—278
21. Քոյր Յովանէս կր.-ի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—500
22. Դուստր Բաղդասարի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—516
23. Դուստր Սայոնի, ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—527, 529
24. Մայր Շիրինի, յշվ. ԺԵ դ.—541

Հուրլու—Տե՛ս Խութլու

Հուլաու
1. Ղան, մոնղոլական իլխանության հիմնադիր, գահակալել է 1258—1265 թթ.—200, 204

Հունար—Խաթուն
1. Մայրական տատ Մարտիրոս դպրի, որ ԺԵ դ. օր. Գանձարան—509

Հուսնիշատ
1. Հանիկ Մկրտիչի, որ 1499 թ. Հաղբատում օր. Աւետ.—280

Հրատ
1. Սկեսուր Մարիամի, որ 1455 թ. Տփխիսում ստ. Աւետ.—425

Ղ

Ղադամ
1. Մայր Տիրանանցի, որ 1486 թ. Ագուլեաց վանքում ստ. Գանձարան—82
2. Ոմն, յշվ. 1498 թ. Ասպիսնակում—255

Ղադամ–Ղուբլու
1. Ջոջանչ Ամիր-Սարգսի, որ 1469 թ. Արճէշում ստ. Աւետ.—451

Ղունար
1. Մայր Սեյիֆսեթ գրչի, որ 1473 թ. Գուգարքի Ուխտիք գիւղակում օր. Աւետ.—456

Ղազանջի
1. Հայր Թանսուխի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.—125

Ղազար (Ղազարոս)
1. Ղազարա քհյ, որդի Առաքելի, 1404 թ. գնեց Աւետ.—314
2. ԺԵ դ. սկզբներին ծաղկեց մի Տօնապատճառ—317
3. Ոմն, 1407 թ. կոկեց օրինակուող Տօնապատճառի թուղթը—318
4. Կր., գրիչ, 1409 թ. Աւագ վանքում օր. Ժողովածու—321, 322
5. Եղբ. Մկրտիչ քհյի, որ 1414 թ. Յիպնայ վանքում ստ. Կացրդարան—335
6. Եղբ. Յունան գրչի, որ 1414 թ. Մեծոփայ վանքում օր. Գր. Տաթևացու Քարոզգիրքը—337
7. Վրդ, 1422 թ. յորդորեց Յակոբ երէցին Երուսաղէմ գնալու փոխարէն ունեցած դրամով գնել մի Ճաշոց և նուիրել Գր. Լուսաւորչի գերեզման կոչված վանքին
8. Ղրիմցի, 1426 թ. Երուսաղէմում ստ. Սաղմոսարան—367
9. Վրդ, Երուսաղէմի հայ հոգևորականներից (գուցէ նոյնն է նախորդը), 1441 թ.—349
10. Սրկւգ, միաբան Դերձկի վանքի, 1441 թ.—395
11. Հայր տանուտէր Մկրտչի, որ 1466 թ. Խլաթում ստ. Աւետ.—445
12. Մեծ պապ Մկրտիչ եպսի, որ 1479 թ. Առեստում ստ. Շարակնոց—461

Ղազար
13. Քոյ, որդի Դունիայի, յշվ. 1481 թ. Հեր-մոնի վանքում—15
14. Ոմն, 1484 թ. Բաղէշում այլոց հետ ստ. Յայսմաւուրք—66
15. Հայր Սարգիս գրչի, որ 1485 թ. Կիւրղի վանքում օր. Գանձարան—75
16. Ոստանի քահանաներից, յշվ. 1486 1490 թթ.—86, 155
17. Քոյ, եղբ. Աստուածատուր Կաֆայեցու, որ 1486 թ. Քաւթայ քաղաքում օր. Գանձա-րան—468
18. Կովտուն գիւղի քահանաներից, 1487 թ.—97
19. Եպս, մրն Սեբաստիոյ սբ Նշանի, 1487 թ.—100
20. Վրդ, մրն Սեբաստիոյ սբ Նշանի, 1487 թ.—100
21. «Քաջ և արի փիլիսոփայ», մրն սբ Բար-թուղիմէոս վանքի, 1487—1490 թթ.—103, 139, 149
22. Եղբ. Խոնթ-Խաթունի, որ 1488 թ. Հաղբա-տում ստ. Աւետ.—114
23. Որդի Սքանդարի, 1488 թ. Տփխիսում ստ. Աւետ.—120
24. Գրիչ, 1488 թ. Եկեղեաց գաւառի սբ Աւգր-սենտ վանքում օր. Աւետ.—121
25. Հայր Սարգիս եպսի, որ 1488 թ. Կիւրղի վանքում օր. Աւետ.—124
26. Պր., 1489 թ. վկայ եղաւ Բաբերդի ու Աս-տուածածին եկեղեցուն մի Յայսմաւուրք նուիրաբերելուն—141
27. Հէրպետ Խորոտկայ վանքի, 1490 թ.—161
28. Գրիչ, որդի Ներսէսի, մեռաւ 1491 թ. կի-սատ թողնելով օրինակուող Շարակնոցը, որ աւարտեց եղբայրը՝ Յակոբ եպս—175, 176
29. Հօրեղբօրորդի Վարդանի, որ 1491 թ. Ան-ջողոնց վանքում ստ. Աւետ.—178
30. Փակակալ Մեղտենոյ վանքի, 1493 թ.—197
31. Վրդ, յշվ. 1496 թ. Մշոյ սբ Ղազարու վան-քում—232
32. Մրն Բարիձորի վանքի, 1497 թ.—238
33. Եղբօրորդի Յովանէսի, որ 1497 թ. Սա-նահնում օր. Շարակնոց—242
34. Եղբօրորդի Ստեփանոսի, որ 1498 թ. Բեր-դիկում ստ. Շարակնոց—265
35. Մրն Բերկրիի սբ Գէորգ վանքի, 1498 թ.—265
36. Հնգցլ եղբ. Յակոբի, որ 1499 թ. Արծկէում ստ. Աւետ.—276
37. Ամուսին Ռուզի, որ 1499 թ. Հիզանում ստ. Աւետ.—279

Ղազար
38. Հայր Խամօշի, որ 1499 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—284
39. Եղբօրորդի Ամիր-Սարգսի, որ ԺԵ դ. Սիւ-նիքո՞ւմ ստ. Աւետ.—480
40. Գրիչ, ԺԵ դ. Գամաղիէլի վանքում օր. Աւետ.—506
41. Գրիչ, ԺԵ դ. օր. Գր. Տաթևացու Հարց-մանց գիրքը—507
42. Հօրեղբօրորդի Բաղդատի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—516

Ղազէ
1. Եղբ. Մամէի, որ 1498 թ. Եղեգեաց վան-քում ստ. Աւետ.—264

Ղազի
1. Որդի Ասլիպարոնի, 1489 թ. այլոց ընկե-րակցութեամբ Փոդիկ գիւղի եկեղեցուն նուիրեց մի Աւետ.—143

Ղազիկ
1. Ազգ. Գոհարի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—481

Ղալամ (իգ.)
1. Կին Յովանէսի, որ 1497 թ. Խիզանում ստ. Գանձարան—238

Ղալամ (ար.)
1. Հայր Նիկողայոս վրդի, որ 1500 թ. Արճ-էշում ստ. Աւետ.—296

Ղալամշայ
1. Մրձ. Վարդան գրչի, որ 1485 թ. Ձորավան-քում օր. Աւետ.—72

Ղամար-խաթուն
1. Քոյր Սարուղօշի, որ 1486 թ. Արճէշում ստ. Մաշտոց—79
2. Կին Կարապետ գրչի, որ 1492, 1498 թթ. Աղթամարում օր. 2 Մաշտոց—187, 268

Ղամբար
1. Գողթան գաւառի Յորէվան գիւղի տանու-տէր, 1488 թ.—115

Ղայրիմազ
1. Թուրքման զօրական, «ումեղ մանուկ», որ սպանուեց Շիրազում, յշվ. 1491 թ.—174

Ղան
1. Մայր խոջայ Սաղաղի, որ 1469 թ. ստ. Գանձարան—137

Ղանդի
1. Ոմն, յշվ. 1493 թ. Ազուլեաց վանքում—194

Ղանիաս
1. Թոռ Ամիր-Սարգսի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—479

Ղան-խաթուն
1. Կոչուած նաև Ղանիմ-խաթուն, մայր Սաղա-ղի, որ 1484 թ. Աղթամարում, և ԺԵ դ. ստ. Աւետ. և Մկն. կաթուղիկէից թղթոց—63, 541

Ղասում
1. Որդի Արղութի, 1491 թ. Համասրեց գիւղաքաղաքում ստ. Աւետ.—177
2. Որդի Ջհանգիր Աղ-կոյունլուի, իշխում էր Ամիդում և Մերտինում, յշվ. 1498 թ.—257, 259
Ղասումշ[ան]
1. Եղբօրորդի խոնդքարի, որ 1490 թ. Խորոտկայ վանքում ստ. Աւետ.—161
Ղարակյազ (Ղարագուզ)
1. Փեսայ Մանուկի, որ 1484 թ. Գր. Նիւսացու վանքում ստ. Ճաշոց—67
2. Եղբ. խոնդքարի, որ 1490 թ. Խորոտկայ վանքում ստ. Աւետ.—161
3. Եղբօրորդի Ամիր-Սարգսի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—480
Ղարաման
1. Որդի Քարամազի, որ 1497 թ. Բերդիկում ստ. Աւետ.—240
Ղարա-Յուսուֆ
1. Ղարա-կոյունլու թուրքմենական ցեղերի առաջնորդ և աշխարհակալ պետութեան հիմնադիր, մեռաւ 1420 թ.—337, 353, 356, 414, 428, 435
Ղարիպ
1. Վարպետ ոմն, յշվ. 1491 թ.—183
2. Եղբ. Խարիպի, որ 1499 թ. Երընկանի գիւղում ստ. Աւետ.—278
Ղարիպ-Խաթուն
1. Հօրեղբօրդուստր Մկրտիչ եպսի, որ 1479 թ. Առեստ գիւղում ստ. Շարակնոց—461
2. Դուստր Յաղուփշայի, 1489 թ. Բուստի վանքում ստ. Աւետ.—129, 130
3. Դուստր Պաւղոսի, որ 1492 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—187
Ղարիպշահ (Ղարիպշայ, Ղարիպշա)
1. Որդի Ճավի, 1480 թ. գործակցութեամբ իր եղբայրների գնեց մի Աւետ.—462
2. Երկու նոյնանուն որդիք (մեկը՝ հնգցյ) Մանուկի, որ 1484 թ. Գր. Նիւսացու վանքում ստ. Ճաշոց—67
3. Ոմն, 1486 թ. Արծկէում ստ. Աւետ.—85
4. Խոջայ, եղբօրորդի Մաղթումի, որ 1488 թ. Վարագում ստ. Ճաշոց—111
5. Այր խոնդքարի, որ 1490 թ. Խորոտկայ վանքում ստ. Աւետ.—161
6. Եղբ. Ստեփանոսի, որ 1497 թ. Արգելանում ստ. Շարակնոց—239
7. Հայր Ստեփանոսի, որ 1498 թ. Բերկրիում ստ. Շարակնոց—264
8. Եղբօրորդի վերոյիշեալ Ստեփանոսի—265
9. Խոջայ, հայր Սքանդարի, որ ԺԵ դ. ստ. և կազմել տուեց մի Աւետ.—498
Ղատրիմէլիք
1. Մայր անունն անյայտ մէկի, որ 1488 թ. Կիւրղի վանքում ստ. Աւետ.—124
Ղաւճշա
1. Որդի Փիրզատի, որ 1490 թ. Խանահատի վանքում ստ. Աւետ.—146
Ղրել
1. Մայր Յակոբ վրդի, որ 1403 թ. Անձնապատի վանքում օր. Ոսկեփորիկ—311
2. Յշվ. 1499 թ. Հիզանում—279
Ղզր
1. Հայ պարոն Լոռոյ 1494 թ.—201
Ղզլարբէկ
1. Եղբօրդուստր Աղաբիա կր.-ի, որ 1495 թ. Եղեգիսում ստ. Աւետ.—213
Ղզլարճան
1. Հարս Ոսիմաքոսի, որ 1465 թ. Երևանում ստ. Աւետ.—443
Ղիմար
1. Կին Սաւոայի, որ 1499 թ. Սեբաստիոյ անապատում ստ. Կանձարան—259
Ղմէլիկ
1. Գրուած՝ Ղմէլկէն ձեռվ, թոռ Բանսուխի որ 1488 թ. ստ. Աւետ.—125
Ղոշբէկ
1. Կոչուած է նաև Ղուշքուղայ, եղբ. Ոսիմաքոսի, որ 1465 թ. Երևանում ստ. Աւետ.—443
Ղոշիկ
1. Որդի Քարամազի, որ 1497 թ. Բերդիկում ստ. Աւետ.—240
Ղոշին
1. Որդի Մկրտիչի կամ Միուշայ, ԺԵ դ. գնեց մի Մաշտոց—507
Ղորղորէ (Ղուրղուրէ, Ղորղորա)
1. Վրաց իշխան, տէր Սամցխէի, յշվ. 1483—1499 թթ. (մեռաւ 1498-ին)—37, 166, 269 280
Ղուբելա
1. Չինգիզ խանի թոռ, մոնղոլական վերջին մեծ ղան Խուբիլայն է, որ իշխել է 1260—1294 թթ.։ Յիշատակարանի տարեթիւր 1488, սխալ է վերծանուած Ե. Լալայանի կողմից, պէտք սրբագրել՝ 1288 թ.—121
Ղուզիջան
1. Որդի Նարտկանց գիւղի տանուտէր Կիրակոսի, 1493 թ.—192
Ղուլ
1. Մայր Ճանիազի, որ 1499 թ. ստ. Աւետ.—291
Ղուլի
1. Սրկւզ, աշակերտ Յակոբ վրդի, որ 1441—1455 թթ. վայրից վայր տեղափոխուելով օր. մի Ժողովածու—416

Ղուլիկ
1. Որդի Մուրատշայի, որ 1485 թ. ստ. Աւետ.—77
Ղուլիջան (Ղուլիճան)
1. Յշվ. իր կնոջ՝ Արուս-Խաթունի հետ, որ այէս «անօթեանս»—40
2. Հայր Յակոբ եպսի, որ ԺԵ դ. ստ. Յայսմաւուրք—501
Ղուկաս
1. Որդի Թումայ քհյի, որ 1433 թ. ստ. Աւետ.—
—375
2. Որդի Պետրոս քհյի, որ 1441 թ. Սանահնում օր. Աւետ.—397
3. Եպս, առաջնորդ վրաց, 1455 թ.—425
4. Հօրեղբօրորդի Խոնդ-Խաթունի, որ 1488 թ. Հաղբատում ստ. Աւետ.—114
5. Որդի Ղազարի, որ 1488 թ. Տփխիսում ստ. Աւետ.—120
6. Որդի Սարգսի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.—127
7. Առաջնորդ Խորոտկայ վանքի, 1490 թ.—161
8. Որդի Մարգարէի, որ 1489 թ. Նեխրիի գիւղում օր. Աւետ. հաւանաբար նոյն Ղուկասն է 1492 թ., Մարգարէի հետ միասին, Քաղցրահայեաց վանքում և 1493 թ. Բալուլում Մաշտոցներ օրինակող գրիչը—143, 190*, 197
9. Յշվ. 1493 թ. Կալերում—193
10. Հայր Ներսէսի, որ 1496 թ. Կապոսի վանքում ստ. Մաշտոց—234
11. Որդի Սարգսի, որ 1497 թ. Բերդիկում օր. Աւետ.—240, 241
12. Մրն Չորէվանքի, 1498 թ.—259
13. Հգւր որդի Մամէի, որ 1498 թ. Եղեգեաց վանքում ստ. Աւետ.—264
14. Եպս Գեղարքունեաց, 1500 թ.—295
15. Գրիչ, 1500 թ. աւարտեց Գրիգորի կողմից կիսատ թողնված Շարակնոցի արտագրութիւնը—300
16. Թոռ Ամիր—Սարգսի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—479
17. Հայր Նիկողոսի, որ ԺԵ դ. ստ. Մաշտոց—
—528
18. Ամն միայնաւոր, ԺԵ դ.—544
Ղուպար (Ղոպաթ)
1. Խոջայ, յշվ. 1490 թ. Արաշ գիւղաքաղաքում—162
2. Հայր Մամէի, որ 1498 թ. Եղեգեաց վանքում ստ. Աւետ.—264
3. Տարաժամ մեռած եղբ. Փաշարէկ կնոջ, որ ԺԵ դ. ստ. Ճառընտիր—491
Ղուպիար
1. Յշվ. 1489 թ. Բուստ գիւղում—129
Ղուտայպաշխ—Տե՛ս Խուդաբախշ
Ղսմար
1. Մայր Բարսեղ աբեղայի, որ 1439 թ. Երուսաղէմում նպաստեց մի Աւետ. գնելու գործին—390
2. Մայր Մարիամի, որ 1455 թ. Տփխիսում ստ. Աւետ.—425
3. Մրձ. Սահակի, որ 1488 թ. Կուքի գիւղում ստ. Աւետ.—116
4. Կին զարբին Վարդանի, որ 1489 թ. Աղթամարում ստ. Յայսմաւուրք—134, 135
Ղրիմ-Խարուն
1. Մայր Խարիբ-Խաթունի, որի յիշատակին 1500 թ. գրել տուին մի Աւետ.—293
Ղփչախ (Ղըչախ)
1. Հօրեղբօրկին Կարապետի, որ 1436 թ. Սուրոյ վանքում ստ. Աւետ.—382
2. Կին Մուրատի, որ 1498 թ. Ազթ. ստ. Մաշտոց—267, 268
3. Կին պր. Աստուածատուրի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—482
Ղօչ Բայանդուր
1. Նաև Բայանդուր Ղօչ Իմիրզա, այսպէս է կոչուած Ուզուն-Հասանի անուանի զօրահրամանատար Բայանդուր-բեկը, յշվ. 1481 թ.—9

Ճ

Ճալալատին—Տե՛ս Ջալալադին
Ճաճաթուն
1. Ազգ. անունն անյայտ մէկի, որ 1497 թ. Կոմանայ գիւղում ստ. Աւետ.—473
Ճամբաշ
1. Որդի Խոնդքարի, որ 1490 թ. Խորոտկայ վանքում ստ. Աւետ.—161
Ճանազիզ—Տե՛ս Ջանազիզ
Ճանիկ—Տե՛ս Ջանիկ
Ճանիպէկ—Տե՛ս Ջանիբէկ
Ճանփաշա—Տե՛ս Ջանփաշա
Ճաննան
1. Որդի Սարգսի, որ 1483 թ. ստ. Շարակնոց—53
Ճաչ
1. Քոյր Թաթէոս քհյի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—
—494
Ճաչիկ
1. Եղբօրդուստր Սիրատանի, որ 1495 Մանտիսոնում ստ. Յայսմաւուրք—222
Ճավ
1. Հայր Վարձիգուլի, որ 1480 թ. իր եղբայրների հետ միասին ստ. Աւետ.—462

Ճարակ
1. *Որդի Աւագի, որ 1497 թ. խախ գիւղում ստ. Գանձարան—104*
Ճաւար
1. *Տանուտէր, ում 1487 թ. Երեղի վանքում ստ. Աւետ.—100*
Ճերմակ
1. *Փեսայ Ամիրխանի, յշվ. ԺԵ դ.—526*
Ճիհան-Մէլիք—*Տե՛ս Ջհան-Մելիք*
Ճխարիկ
1. *Հայր Ճանիադի, որ 1499 թ. ստ. Աւետ.— —291*
Ճհանշահ—*Տե՛ս Ջհանշահ*
Ճոշլին
1. *Բժիշկ, ապրած պետք է լինի ԺԴ դարում, Կիլիկեան Հայաստանում—24*
Ճուհար—*Տե՛ս Ջուհար*
Ճովան
1. *Մղտեսի, 1467 թ. Սեբաստիոյ սբ Աստուածածնին նուիրեց մի Ճաշոց—447*

Մ

Մայխաթուն
1. *Եղբօրթոռն է սպասաւորի Յովանէս գրչի, որ 1484 թ. Դր. Նիւսացու վանքում օր. Ճաշոց—68*
Մալամ-Փաշա
1. *Դուստր Սիրադեղի, որ 1491 թ. Մողնիում ստ. Ճաշոց—168*
Մակար
1. *Հննեցի, որդի Մաղսուտի, 1532 թ. վերանորոգեց ԺԵ դարի մի Գանձարան—41*, 42**
2. *Որդի Մարգարէ գրչի, որ 1489 թ. Նեխորի գիւղում օր. Աւետ.—143*
Մակարոց
1. *Որդի Սաղաղի, որ 1484 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—63*
Մանդասի
1. *Քոյր Կիրակոս Հաւզօշենցի, որ 1487 թ. Կապուտկողի վանքին նուիրեց մի Աւետ—98*
Մանմատ *(Տե՛ս նաև Մուհամմադ)*
1. *ԺԶ դ. վկայ եղաւ Սխկոյ վանքին մի Աւետ. նուիրաբերելուն—244**
Մանմէլիք
1. *Դուստր Բէրամի, որ 1483 թ. Արճկէում ստ. Աւետ.—38*
Մանպաւ
1. *Հօրեղբօրդուստր Ամիր-Սարգսի, որ ԺԵ դ. Սինիքո՞ւմ ստ. Աւետ.—480*
Մանրապ
1. *Հայր Աղուանից Օհանէս կաթողիկոսի, որդի Ջալալ իշխանի, յշվ. անթուական մի յիշատակարանում, որ հաւանաբար գրուած պետք է լինի ԺԶ դ. (1586 թ. յիշվում է Յովհաննէս Ը. Աղուանից կաթողիկոսի հայրը՝ Մէյրա-բէկ)—530*
Մաշրապ
1. *Մայր Մակար Հննեցու, որ 1532 թ. նորոգել ց մի Գանձարան—42**
Մաղաքիա
1. *Եպս Կաֆայի, 1483 թ.—410*
2. *Քեռորդի Ալէքսիանոսի, որ 1486 թ. Արքայի վանքում օր. Աւետ.—84*
3. *Մրն Այրիվանքի, 1488 թ.—109*
4. *Բաբերդացի, որդի ոսկեգործ Ամիր-Դրիզորի, 1494—1497 թթ. Կապոսի վանքում օր. իմաստասիրական բովանդակութեամբ ձեռագրեր—203, 205, 207, 220, 248, 249, 254*
5. *«Գրագիր և ծաղկող», որդի Անտոն գրչի. ԺԵ դ. օր. Տօնական—430, 481*
6. *Կր., ԺԵ դ. ծաղկեց ու կազմեց մի Աւետ.— —494*
Մաղրում *(ար.)*
1. *Հայր Մինաս նաղաշ-ծաղկողի, յշվ. 1456—1466 թթ.—427, 444. 445*
2. *Ա՞ղգ. Յոհանէս կր.-ի, որ 1458 թ. Ասփստան գիւղում ստ. Աւետ.—432*
3. *Քեռի Խդրշի, որ 1484 թ. Վանում ստ. Աւետ.—61*
Մաղրում *(իգ.)*
1. *Փաշայ, մայր Մինասի, որ 1191 թ. ստ. Աւետ.—183, 184*
2. *Կին վերոյիշեալ Մինասի—183*
Մաղրումշահ *(Մաղթումշայ)*
1. *Աղգ. Ստեփանոսի, որ 1462 թ. Վանում ստ. Աւետ.—439*
2. *Փեսայ Դովլաթիարի, որ 1486 թ. Ասպիսնակում ստ. Աւետ.—87*
3. *Որդի Յովանէսի, 1488 թ. Վարագում ստ. Ճաշոց—111, 112*
Մաղրումշահ *(իգ.)*
1. *Քոյր Տէրտէրի և Յովանէսի, որք 1488 թ. Այրիվանքում օրինակել տուին մի կիսատարտ Յայսմաւուրք—109, 110*
2. *Կին Շահրիարի՝ հօրեղբօր Յովանէս գրչի, որ 1489 թ. Ասպիսնակում ստ. Աւետ.—131*
Մաղսում *(Մահսում)*
1. *Դուստր Խաթունջանի, որ 1482 թ. Կտուցում ստ. Աւետ.—30*
2. *Դուստր Կարապետ գրչի, յշվ. հօր կողմից Աղթամարում՝ 1492 և 1498 թ., երբ իր եղբայրների հետ միասին մնաւ՝ ոգի մեջ թողնելով ծնողներին—187, 268*
3. *Փաշա, հարս Աստուածատուր նահատակի, յշվ. 1499 թ. Արծկէում—283*

Մաղսում
4. Հարս Խարիբի, որ 1500 թ. ստ. Աւետ.—293
5. Մայր Յակոբ կր.-ի, որ ԺԵ դ. Խնձորուտ վանքում ստ. Մաշտոց—498

Մաղսուտ
1. Եղբօրորդի Ստեփանոսի, որ 1497 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—245
2. Հայր Մակար Հենեցու, որ 1552 թ. Նորոգից մի Գանձարան—42*

Մամախաթուն
1. Մայր Յոհաննէս գրչի, որ 1416 թ. Հիզանում օր. Գր. Տաթեւացու Քարոզգիրքը—345
2. Քոյր Յովհաննէս կր.-ի, որ 1424 թ. Եղեվանքում ստ. Շարակնոց—364
3. Կին ոմն, որ 1439 թ. Բաստայ վանքում օրինակուած Աւետարանը նայելու համար նուիրեց մի հացհան—392
4. Մայր Բէրամի, որ 1483 թ. Արծկէում ստ. Աւետ.—38
5. Եղբօրդուստր Սիրատանի, որ 1495 թ. Մանտիսոնում ստ. Յայսմաւուրք—222
6. Երեցկին, յիշ. ԺԵ դ.—536, 537

Մամայ-դէղէ
1. Դուստր խոջայ Ղուպաթի, յիշ. 1490 թ. Արաշ գիւղաքաղաքում—162

Մամա-Տէտա
1. Մայր Խոնդքարի, որ 1490 թ. Խորոտկայ վանքում ստ. Աւետ.—161

Մամէ
1. Դուստր Ղուպաթի, 1498 թ. Եղեգեաց վանքում ստ. Աւետ.—264

Մամիկ
1. Մայր Ջոմարտի, որ 1497 թ. այլոց ընկերակցութեամբ Բերդիկում ստ. Աւետ.—240

Մամլաքաթ
1. Որդի Բունիաթի, ԺԵ դ. ստ. Կանոնգիրք—545

Մամուշ
1. Մայր պր. Կարապետի, որ 1431 թ. Աղքերմանում գնեց մի Ճաշոց—370
2. Կին Աբրահամի, որ ԺԵ դ. ստ. Յայսմաւուրք—525

Մանան
1. Ազգ. Պարոնի, որ 1461 թ. Պալախորու վանքում ստ. Աւետ.—437
2. Դուստր Ալէքսիանոս վրաստանցու, որ 1483 թ. Արճէշում ստ. Աւետ.—39
3. Քրոջդուստր Ջահվիլի, որ 1484 թ. Մողնիում ստ. Գանձարան—56

Մանիշակ (Մանուշակ, Մանուշ)
1. Մանուշ, մամ խաչեր ոսկերչի, որ 1483 թ. Կաֆայում ստ. Մաշտոց—51

Մանիշակ
2. Հարս Գալուստի, որ 1496 թ. Քանաքեռում ստ. Աւետ.—227
3. Կին Գուհարի, ազգ. Վանականի, որ 1498 թ. Ջորէվանքում ստ. Մաշտոց—260
4. Կին Երազիզի, որ 1498 թ. Ջորէվանքում ստ. Աւետ.—261
5. Կին Մարտիրոս գրչի, որ ԺԵ դ. օր. Շարակնոց—510

Մանկասար (Մանգասար)
1. Հայր Խաթուն-Մէլիքի, որ 1435 թ. Խարբերդում 1 Ֆլորի նուիրեց մի Աւետ. համար—381
2. Հայր Նշանավոր Յովհաննէս Մանդասարենց գրչի, յիշ. որդու կողմից բազմիցս—80, 151, 451
3. ԺԵ դ. դրամով մասնակից եղաւ մի Յայսմաւուրք գնելու գործին—488

Մանկաւագ
1. Եղբ. Մեսրոպ Երզնկացի գրչի, որ 1499 թ. Կապոսի վանքում օր. Աւետ.—287

Մանկտեւաճ
1. Ոմն, 1435 թ. Խարբերդում դրամ հաւաքելով նպաստեց մի Աւետ. գրութեան—381

Մանուէլ
1. Գանձասաց, ԺԴ դա՞ր—152
2. Եպս Բջնոյ և Այրարատեան նահանգի. 1406 թ.—316
3. Եպս, առաջնորդ Տարօնի Առաքելոց վանքի, 1422 թ.—357
4. Գրիչ, 1466 թ. Երուսաղէմում օր. մի ձեռագրի կէսը, 1441 թ. յիշ. իր աշակերտ Գրիգոր Արծկեցի գրչի կողմից—394, 450
5. Հնգցյ որդի Սամուէլի, որ 1443 թ. Աղչոց վանքում ստ. Աւետ.—401
6. Քհյ, 1455 թ. Տփխիսում ծաղկեց մի Աւետ.—425
7. Եպս, 1460 թ. Վանստանայ սբ Աստուածածնին նուիրեց մի Աւետ.—435
8. Ազգ. Ստեփանոսի, որ 1462 թ. Վանում ստ. Աւետ.—439
9. Եպս Ամարասի, յիշ. 1476 թ.—460
10. Եպս, առաջնորդ Արջառէրեկոյ վանքի, 1482, 1491 թթ.—28, 170
11. Հօրեղբօրորդի Ալէքսիանոսի, որ 1486 թ. Արքայի վանքում օր. Աւետ.—84
12. Գրիչ, որդի Պետրոսի, 1488—1496 թթ. Կուքի գիւղում օր. 3 Աւետ., Մաշտոց և կազմեց ու նորոգեց մի այլ Աւետ.—117, 186, 192, 217, 230
13. Որդի Անանիայի, յիշ. 1490 թ. Թանահատի վանքում—147
14. Երէց, 1491 թ. Փառակունիսում օր. Աւետ.—171, 172

Մանուէլ
15. Կր., «Վայելող» այն Աւետարանի, որ 1494 թ. օր. Գալուստ գրիչը Հռոմայրում—
—201
16. Մրն Սանահնի վանքի, 1497 թ.—242
Մանուկ
1. Խոջայ, որդի Մելիքշահի, 1484 թ. Գր. Նիւսացու վանքում ստ. Ճաշոց—67, 68
2. Հօրեղբայր Ալէքսիանոսի, որ 1486 թ. Արքայի վանքում ստ. Աւետ.—84
3. Աներ Խտրրշահի, որ 1486 թ. Գր. Նիւսացու վանքում ստ. Աւետ.—91
4. Եղբօրորդի Իաղդասարի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—516
Մանուչշայ
1. Հօրեղբ. Մկրտիչ եպսի, որ 1479 թ. Առեստում ստ. Շարակնոց—461
Մանճու-բէկ
1. Քեռորդի Մելքիսէթի, որ 1485 թ. Մաղարդավանքում ստ. Սաղմոսարան—73
Մարջան (Մոջան, Մարճան)
1. Կին Հայրապետի, ազգ. Թագուորի, որ 1411 թ. Ոստանում փրկեց մի Աւետ.—326
2. Կին Յիրաւի, որ 1434 թ. Գամաղիէլի վանքում ստ. Աւետ.—376, 377
3. Մայր Եղիսաբեթի, որ 1439 թ. Երուսաղէմում վճարեց մի Աւետ. կազմելու վարձը—
—390
4. Քոյր Վարդան կր.-ի, որ 1481 թ. Կտուցում ստ. Աւետ.—12
5. Հարս Սարգսի, որ 1483 թ. ստ. Աւետ.—53
6. Որդի Միրիջանի, որ 1489 թ. Խիզանում ստ. Աւետ.—140
7. Կին Անանիայի, յշվ. 1490 թ. Թանահատի վանքում —147
8. Կին Առաքելի, որ 1490 թ. Բռնաշէնում օր. Աւետ.—156
9. Դուստր Հէրապետի, որ 1499 թ. Շատախում գերութիւնից ազատեց Աւետ.—277
Մասուտշա
1. Եղբօրորդի Խոնդքարի, որ 1490 թ. Խորոտկայ վանքում ստ. Աւետ.—161
Մատար
1. Փեսա՞յ Ամիր-Սարգսի, որ ԺԵ դ. Սինիքո՞ւմ ստ. Աւետ.—480
Մատթէոս (Մաթէոս)
1. Ջուղայեցի, ԺԴ—ԺԵ դարի մատենագիր, Գանձասաց—152, 185, 360, 430
2. Որդի Աննայի, որ 1409 թ. ստ. Ճառընտիր—319, 320
3. Մրն Երուսաղէմի սբ Յակոբայ վանքի, մահիմ Գրիգոր Խլաթեցու, յշվ. վերջինիս կողմից 1415 թ.—339
Մատթէոս
4. Փեսայ Աստուածատուր քհյի, որ 1419 թ. մի ժողովածու նուիրեց Գրիգոր վրդին—
—350
5. Դասակալ, որդի Սարգսի, յշվ. 1422 թ. Երուսաղէմում—358
6. Կր., վարժապետ («դձայնաւորն ուսուց») Սամուել արեղայի, որ 1422 թ. Երուսաղէմում օր. Ճաշոց—358
7. Երկից Դեբձկի վանքի, 1437 թ.—385
8. Երէց, 1437 թ. վկայ եղաւ Կուռասխս գիւղի եկեղեցուն մի Ճաշոց նուիրաբերելուն—
—386
9. Գծող, 1439 թ. օր. Ճաշոց—387
10. Վրդ, 1458 թ. օր. Գր. Տաթեւացու Մկն. Յովհ. աւետարանին, յշվ. 1487 թ. իր աշակերտ Մխիթար գրչի կողմից—97, 430
11. Եպս, հգւր եղբ. Ամարասայ եպս Ալեքսիանոսի, յշվ. 1476 թ. Քթիշոյ վանքում—460
12. Եպս, 1480 թ. վկայ եղաւ մի Աւետ.-ի վաճառման—462
12 ա. Երէց Բալուի Թրխէ գիւղից, 1481 թ. իր մի աիրքը տուեց օրինակելու Ստեփանոս գրչին—11
13. Քհյ, որդի Շահիկի, 1481 թ. Հերմոնի վանքում ստ. Աւետ.—15
14. Եղբ. էմին-պէկի, որ 1481 թ. Գր. Նիւսացու վանքում ստ. Ճաշոց—19
15. Ազգ. վերոյիշեալ էմին-պէկի—19
16. Որդի Յակոբ քհյի, որ 1482 թ. Բոլորաբերդում ստ. Աւետ.—26
17. Եղբ. Կանայքի, որ 1482 թ. Կտուցում օր. Աւետ.—30
18. Սեբաստացի, որդի Մատթէոսի, վրդ, «քաջ հռետոր», առաջնորդ Սեբաստիոյ սբ Նշան վանքի, 1482 թ. գնեց ու կազմեց Հարցմանց գիրք, յշվ. նաև 1487 թ.—33, 99, 100
19. Հայր վերոյիշեալ Մատթէոսի—33
20. Մրն Մողնիի վանքի, 1484 թ.—56
21. Մրն Արարուց վանքի, 1484 թ.—62
22. Որդի Մուրատշայի, որ 1485 թ. ստ. Աւետ.—77
23. Եղբ. Ալէքսանոսի, որ 1486 թ. Արքայի վանքում օր. Աւետ.—84
24. Հայր Իգնատիոսի և Ստեփանոսի, որոնք 1486 թ. Նորավանքին նուիրեցին իրենց հօր Գանձարանը—85
25. Ըմն, յշվ. 1486 թ.—94
26. Եպս, մրն Այրիվանքի, 1488 թ.—110
27. «Քաջ քարտուղար», հգւր Հայր Յոհանէս եպսի, որ 1488 թ. Այրիվանքում օր. Յայսմաւուրք—110

Մատթէոս

28. Եղբօրորդի Զաքարիայի, որ 1468 թ. Այրիվանքում ստ. Յայսմաւուրք—110
29. Որդի Ամիր-Եղգինի, որ 1491 թ. Փառակունիսում ստ. Աւետ.—171
30. Գրիչ, որդի Կարապետի, 1491 1497 թթ. Աղթամարում օր. Շարակնոց և 2 Աւետ.——176, 243, 244, 245
31. Եպս, առաջնորդ Կուսից անապատի, 1495 թ.—472
32. Աւագերեց Գաւառան, 1496 թ.—229
33. Որդի Մկրտիչի, 1496 թ. Եղեգեաց վանքում ստ. Աւետ.—229
34. Եպս, որդի Ստեփանոսի, 1497 թ. Սոկությու գիւղում օր. Մաշտոց—236
35. Գրիչ, 1497 թ. Կողուց վանքում օր. Աւետ.——243
36. Որդի անունն անյայտ մէկի, որ 1497 թ. Կոմանայ գիւղում ստ. Աւետ.—473
37. Գրիչ, 1499 թ. Կեչառիսում օր. Մաշտոց——281, 282
38. Հայր Մէլիք-Աւանի, որ 1500 թ. Խորոտկի վանքում ստ. Ճաշոց—294
39. Քհյ, հօրեղբայր Յունան եպսի, որ 1500 թ Գետիսիմոն գիւղում օր. Աւետ.—297
40. «Գրոց աշակերտ», ԺԵ դ. Եղիա վրդից գնեց Գր. Տաթևացու Մկն. Մտթ. աւետարանին—493
41. Եղբ. Թումայ քհյի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.——496
42. Որդի Յովանէսի, որ ԺԵ ստ. Մաշտոց—543

Մարան

1. Կին Աղանի, որ 1426 թ. Նորոգել տուեց մի Աւետ.—366

Մարանէ

1. Հօրաքոյր Կոստանդին Վահկացու, յշվ. 1413 թ.—330

Մարգար (*Մարգարէ, Մարգարայ*)

1. Եղբ. Յովանէս քհյի, որ 1423 թ. Վասպուրականում ստ. Աւետ.—362
2. Հայր Ստեփանոս դրչի, որ 1435 թ. Խարբերդում օր. Աւետ—381
3. Ազգ. Ամինադնի, որ 1483 թ. Ուխտիքում ստ. Յայսմաւուրք—37
4. Եղբ. Կարապետ կր.-ի, որ 1483 թ. Բաղէշում ստ. Շարակնոց—42
5. Եղբ. Աբրահամ գրչի, որ 1484 թ. Բոլսրաձորի վանքում օր. Մանրուսմունք—57
6. Երէց, 1484-ից յետոյ ծաղկեց ու կազմեց մի Աւետ.—66*
7. Որդի Զաքարէի. հօր և որդու ջանքերով 1488 թ. Այրիվանքում ստացուեց մի թերի Յայսմաւուրքի արտագրութիւնը—108—110

Մարգար

8. Մրձ. Աստուածատուրի, որ 1488 թ. գնեց Աւետ.—128
9. Հօրեղբայր Ազարիայի, որ 1495 թ. Դարանաքում ստ. Աւետ.—212
10. Եղբ. վերոյիշեալ Ազարիայի—212
11. Եղբ. Աբրահամ քարունաղետի, որ 1495 թ. Վերին Նորավանքում ստ. Աւետ.—214
12. Եղբ. Սպահանի, որ 1496 թ. ստ. Աւետ.——226
13. Հայր Մուրատի, որ 1498 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—267
14. Որդի վերոյիշեալ Մուրատի—267
15. Երկու եղբարք (մէկը հանգուցեալ) Դաւիթ վրդ Ջուղայեցու, որ ԺԵ դ. ստ. Գր. Տաթևացու Քարոզգիրքը—489
16. Կր., որդի Աւետիքի, 1432 թ. Աւագ վանքում օր. Աւետ.—372
17. Հնգցլ եղբ. Մարգարէ գրչի, որ 1432 թ. Աւագ վանքում օր. Աւետ.—372
18. Կր., լուսարար Երուսաղէմի ս. Յարութեան տաճարի, 1433 թ.—374
19. Վրդ, ԺԵ դ. օր. Իմաստասիրական մի ժողովածու. հաւանաբար ինքն է յշվ. 1455 թ. որպէս վարպետ Խաչատուր քհյի—426, 499, 508
20. Արեղայ, 1457 թ. Բալույում օր. Մաշտոց——428
21. Որդի այն տանուտէրի (անունը ջնջուած), որ 1459 թ. ստ. Աւետ.—434
22. Եղբ. Աբրահամ գրչի, որ 1482 թ. Բոլորբերդի վանքում օր. Աւետ.—27
23. Եղբ. Յակոբ քհյի, որ 1482 թ. Բոլորբերդի վանքում ստ. Աւետ.—27
24. Գրիչ, որդի Մկրտիչ քհյի, որ 1483—1490 թթ. Էրզնկանի գիւղում օր. 4 Աւետ.——42, 50, 103, 149, 278
25. Քհյ, 1483 թ. օր. մի Յայսմաւուրքի համար թուղթ կոկեց—54
26. Որդի Ճաւարի, որ 1487 թ. Երեզի վանքում ստ. Աւետ.—100
27. Կր., 1488 թ. Ցոնուսում կազմեց մի Մաշտոց—114
28. Որդի Գրիգորի, 1489 թ. Նեխորի գիւղում օր. Աւետ.—143
29. Գրիչ, 1492, 1493 թթ. Ղուկաս գրչի ընկերակցութեամբ Բալույում և Քաղցրահայեաց վանքում օր. 2 Մաշտոց—190*, 197
30. Քհյ, յշվ. 1496 թ. Մուշում—232
31. Եղբ. Մամէի, որ 1498 թ. Եղեգեաց վանքում ստ. Աւետ.—264
32. Միայնակեց, որդի Քէմըլի, ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—526
33. Մըն սր Մարտիրոսի, ԺԵ դ.—547

Մարգարիտ

1. Քույր Կարապետ Կրնդագրակցու, յշվ. 1422 թ.—358
2. Մարգարտիկ, 1439 թ. մեռած քույր Բարսեղ Երէցի, որ Բաստայ վանքում ստ. Աւետ.— —392
3. Քոյր Աստուածատուրի, յշվ. 1466 թ. Խլաթում—445
4. Մայր Յոհաննէս գրչի, որ 1482—1483 թթ. Կտուցում օր. Յոնական, Աւետ., Մաշտոց— 29, 39, 522
5. Դուստր պր. Վարդանի, որ 1485 թ. ստ. Աւետ.—77
6. Դուստր Գասպարի, որ 1486 թ. Աւծուպոյ վանքում ստ. Աւետ.—90
7. Հարս Կարապետի, որ 1488 թ. Ասպիսնակում ստ. Շարակնոց—118
8. Այլոց հետ 1488 թ. Առեստում ստ. Աւետ.— —120
9. Ազգ. զարքին Վարդանի, որ 1489 թ. Աղթամարում ստ. Յայսմաւուրք—134
10. Դուստր Անանիայի, յշվ. 1490 թ. Թանահատի վանքում—147
11. Հօրեղբօրկին Յոհաննէսի, որ 1490 թ. Շատախում ստ. Մաշտոց—157
12. Դուստր Ազարիայի, որ 1495 թ. Դարանաղսում ստ. Աւետ.—212
13. Մայր Յովհաննէսի, որ 1495 թ. Կ. Պոլսում ստ. Աւետ.—224
14. Հարս Քարամազի, որ 1497 թ. Բերդիկում ստ. Աւետ.—241
15. Եղբօրկին Յովանէսի, որ 1497 թ. Սանահնում ստ. Շարակնոց—242
16. Կին Գորգու, 1497 թ. Կողուց վանքում մարդ ու կին ստացան Աւետ.—243
17. Հարս անունն անյայտ մէկի, որ 1497 թ. Կոմանայ գիւղում ստ. Աւետ.—473
18. Հօրաքոյր Հէրապետի, որ 1499 թ. Շատախում գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—277
19. Կին Ամիր-Սարգսի, որ ԺԵ դ. Սինիքում ստ. Աւետ.—480
20. Մայր Աւետիս գրչի, որ ԺԵ դ. օր. Ժողովածու—485
21. Կին Կարապետի, որ ԺԵ դ. ստ. Ճառընտիր—488
22. Դուստր Փաշաբէկ կնոջ, որ ԺԵ դ. ստ. Ճառընտիր—490, 491
23. Մայր Յակոբ եպսի, որ ԺԵ դ. ստ. Յայսմաւուրք—501
24. Կին Թումայի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—545

Մարդայոս

1. Որդի Հայրապետի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.—122

Մարեր

1. Մայր Արուան աղայի, որ 1482 թ. Արծկէում ստ. Աւետ.—29

Մարիայ

1. Հօրաքոյր Կոստանդին Վահկացու, յշվ. 1413 թ.—330
2. Մայր Յովանէս վրդի, որ 1419 թ. օր. Գր. Տաթեւացու Հարցմանց գիրքը—349
3. Մայր Կտուցի միաբան Ատոմի, որ 1422 թ. Վանում ստ. Յայսմաւուրք—356
4. Քոյր Յովանէս կր.-ի (Մղաշուր գիւղից), որ 1422 թ. Երուսաղէմում ստ. Ճաշոց—357
5. Անդամ այն ընտանիքի, որ 1423 թ. վաճառեց Անտոն երէցին մի Աւետ.—361
6. Ոմն, յշվ. 1439 թ. Բաստայ վանքում—392
7. Մայր Կամիս գիւղի ռայիս Յովհաննէսի, որ 1458 թ. Պարուագըրկու վանքում ստ. Ճաշոց—430
8. Դուստր Գունաշի՝ հգւր մօր Յոհանէս կր.-ի, որ 1458 թ. Ասփստան գիւղում ստ. Աւետ.— —432
9. Մայր Խաչատուր քհյի, որ 1469 թ. Նիւսիռ գիւղում ստ. Մաշտոց—452
10. Հօրաքոյր Վարդան արեղայի, որ 1481 թ. ստ. Աւետ.—12
11. Հօրեղբօրորդի Խտըրշահի, որ 1486 թ. Գր. Նիւսացու վանքում ստ. Աւետ.—91
12. Քոյր պր. Շահամիրի, որի յիշատակին 1487 թ. օր. Աւետ.—106
13. Տալ Թանսուխի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.— —125
14. Մայր Իսմայէլի, որ 1488 թ. գնեց մի Աւետ.—128
15. Յշվ. 1489 թ. Բուստայ վանքում—129
16. Դուստր Ամիր-Եղդնի, որ 1491 թ. Փառակունիսում ստ. Աւետ.—171
17. Դուստր Աստուածատուր քհյի, որ 1491 Ս. Խարտիշարի վանքում ստ. Մաշտոց—181
18. Մայր Ազարիտ քհյի, որ 1495 թ. Դարանաքսում ստ. Աւետ.—212
19. Հնգցլ քոյր Գալուստի, որ 1496 թ. Քանաքեռում ստ. Աւետ.—227
20. Մայր Ալեքսանոս գրչի, որ 1496 թ. Մաքենացոց վանքում օր. Աւետ.—228
21. Դուստր Կիրակոսի, որ 1497 թ. Ամ գիւղում ստ. Աւետ.—247
22. Հնգցլ մօրաքոյր Վանականի, որ 1498 թ. Ձորավանքում ստ. Մաշտոց—260
23. Տատ Ստեփանոսի, որ 1498 թ. Բերկրիում ստ. Շարակնոց—265
24. Քոյր Մուրատի, որ 1498 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—267

40—217

Մարթայ
25. *Մայր Աղարիայի, որ 1498 թ. Ախալցխայի Մողնու վանքում օր. Աւետ.—269*
26. *Կին Հայրապետի, որ 1499 թ. Շատախում փրկեց մի Աւետ.—277*
27. *Մայր Թադէոս քհյի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.— —494*

Մարթայ-խաթուն
1. *Մարթ-խաթուն, 1484 թ. Բաղէշում ստ. Յայսմաւուրք—66*
2. *Քոյր Ղազարի, որ 1486 թ. Տփխիսում ստ. Աւետ.—120*
3. *Դուստր խոջայ Ղուպարի, որ 1490 թ. Արճէշում ստ. Աւետ.—162*
4. *Մայր Գալուստի, որ 1491 թ. Կեչառիսում օր. Աւետ.—165*
5. *Մայր Յակոբի, որ ԺԵ դ. օր. Աւետ.—516*

Մարիամ
1. *Կին Ջաքիրէկի. 1403 թ. ստ. Աւետ.—313*
2. *Մայր Յովանէս միայնակեցի, որ 1439 թ. Երուսաղէմում թուղթ կռկելով օգնում էր Սարգիս գրչին—391*
3. *Ոմն, 1455 թ. Աւետ. օր. համար թուղթ շնորհեց Աստուածատուր եպսին—424*
4. *Դուստր Մխիթարի, 1455 թ. Տփխիսում ստ. Աւետ.—425*
5. *Քոյր Յովանէսի, որ 1485 թ. Արճէշում ստ. Գանձարան—74*
6. *Դուստր պր. Վարդանի, որ 1485 թ. ստ. Աւետ.—77*
7. *Քոյր Սահակի, որ 1488 թ. Կուքիում ստ. Աւետ.—118*
8. *Մայր խոջայ Յովաննէսի, որ 1488 թ. Մուշում ստ. Աւետ.—123*
9. *Մայր Աստոմ Արտամետցու, որ 1489 թ. ստ. Աւետ.—136*
10. *Սերձ. Տավուտի, որ 1489 թ. ստ. Աւետ.— —144*
11. *Մայր Կիրակոսի, որ 1489 թ. Խարտիշարի վանքում օր. Շարակնոց—143*
12. *Եղբօրկին Յովանէսի, որ 1491 թ. Դսեղում ստ. Աւետ.—165*
13. *Դուստր Ազարիայի, որ 1495 թ. Եղեգիսում ստ. Աւետ.—213*
14. *Քոյր Ջանղուրբանի, որ 1495 թ. Կուքի գիւղում ստ. Աւետ.—217*
15. *Մայր Կիրակոսի, որ 1497 թ. Ամ գիւղում ստ. Աւետ.—247*
16. *Դուստր Աւագի, որ 1497 թ. Երուսաղէմում ստ. Գանձարան—254*
17. *Քոյր Մամէի, որ 1498 թ. Եղեգեաց վանքում ստ. Աւետ.—264*

Մարիամ
18. *Դուստր Մարտիրոսի, 1498 թ. Կեղիում ստ. Աւետ.—274*
19. *Մայր Սահակ եպսի, որ ԺԵ դ. ստ. Տօնապատճառ—523*
20. *Մայր Աբրահամի, որ ԺԵ դ. ստ. Յայսմաւուրք—525*

Մարիանէ *(Մարիան)*
1. *Թոռ Պետրոս քհյի, որ 1441 թ. Սանահնում ստ. Աւետ.—397*
2. *Հարս վերոյիշեալ Պետրոսի—397*
3. *Մայր Յակոբ կր.-ի, որ 1441 թ. Անկիւրիայում ստ. Աւետ.—398*
4. *Կին Նիկոլ քհյի, որ 1443 թ. Անկիւրիայում ստ. Ճաշոց—400*
5. *Մայր Աւետիք գրչի, որ 1468 թ. Տրապիզոնում օր. Գանձարան—448*
6. *Դուստր Յակոբ գրչի, որ 1468 թ. Խարբերդում օր. Մաշտոց—449*
7. *Կին խոջայ Յակոբի, որ 1482 թ. Խոլայոյ վանքում ստ. Յայսմաւուրք—31*
8. *Հարս Ալէքսիանոսի, որ 1486 թ. Արքայի վանքում օր. Աւետ.—84*
9. *Թոռ Գասպարի, որ 1486 թ. Աւձոպոյ վանքում ստ. Աւետ.—90*
10. *Դուստր վերոյիշեալ Գասպարի—90*
11. *Կին Փիրղատ աղայի, որ 1490 թ. Թանահատի վանքում ստ. Աւետ.—146*
12. *Կին Յովանէսի, որ 1491 թ. ստ. Աւետ.— —182*
13. *Կին Սահակի, յիշ. 1495 թ. Մանտիսոնում—222*
14. *Հարս Մուրատի, որ 1497 թ. Բերդիկում ստ. Աւետ.—241*
15. *Քոյր Ջանիբէկի, որ 1499 թ. Կածիք գիւղում ստ. Աւետ.—282*
16. *Դուստր Ճանիադի, որ 1499 թ. ստ. Աւետ.—291*

Մարիշա
1. *Դուստր Ճանիադի, որ 1499 թ. ստ. Աւետ.—291*

Մարիոն
1. *Հնգցլ կին Կոստանդին եպս Վահկացու, յիշ. 1413 թ.—329*
2. *Ազգ. Ստեփանոս գրչի, որ 1450 թ. Պուրսայում օր. Ճաշոց—417*

Մարի-Տատ
1. *Կին Բաղդասարի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.— —516*

Մարխաթուն
1. *Ոմն, 1476 թ. Երուսաղէմում ստ. Շարակնոց—458*

Մախիթարուն
2. Ոմն, 1483 թ. եկեղեաց գաւառի Օգսենդի վանքում Աւետ. օրինակելու համար տուեց որոշ գումար—121
3. Քոյր Գորգի, որ 1495 թ. Կապոսի վանքում ստ. Աւետ.—221
4. Կին Քարամազի, որ 1497 թ. Բերդիկում ստ. Աւետ.—240

Մարկոս
1. Եղբ. Անկիւրիոյ սբ Քառասնից եկեղեցու աւագերէց Կիրակոսի, յիշ. 1447 թ.—410
2. Գրիչ, 1456 թ. օր. Մաշտոց—427
3. Եղբ. Յակոբ քհյի, որ 1482 թ. Բոլորբերդում ստ. Աւետ.—27
4. Հայր խաչեր ոսկերչի, որ 1483 թ. Կաֆայում ստ. Մաշտոց—51
5. Եղբ. Անանիայի, յիշ. 1490 թ. Բանահատր վանքում—147
6. Կր., յիշ. 1493 թ. Կալերում—193
7. Մբն սբ երեք մանկանց վանքի, ԺԵ դ. վաճառեց մի Աւետ.—504
8. Գրիչ, ԺԵ դ. օր. Գր. Տաթեւացու Սաղմոսաց մեկնութիւնը—508
9. Որդի էտկարի, ԺԶ դ. ստ. Աւետ.—202*

Մարտիրոս
1. Կր., նահատակուեց 1359 թ.—315*
2. Հայր Յոհան կր.-ի, որ շուրջ 1407 թ. պր. Բուրթէլից գնեց մի Աստուածաշունչ—318
3. Ցրայ, Քռնայի միաբանողներից, 1415 թ.—341
4. Քհյ, անդամ այն գերդաստանի, որ 1423 թ. մի Աւետ. վաճառեց Անտոն երեցին—361
5. Ազգ. Յովհաննէս կր.-ի որ 1424 թ. Եղեգ վանքում ստ. Շարակնոց—364
6. Ազգ. պր. Կարապետի, որ 1431 թ. Աղբեռմանում ստ. Ճաշոց—370
7. Որդի Աբրահամի. 1433 թ. 600 դեկանով վաճառեց իր հնգցյ հօրեղբոր Աւետարանը, գնեց մի կով ու մի եզ, և մատաղ արեց հօրեղբօր յիշատակին—373, 374
8. Եպս Երուսաղէմի, 1433 թ.—374
9. Քեռի Յակոբ քհյի, որ 1433 թ. գնեց մի Աւետ.—374
10. Եպս, առաջնորդ Բերդկան երկրի, 1473 թ.—383
11. Հայր Թադէոս երեցի, որ 1439 թ. Բաստայ վանքում ստ. Աւետ.—391
12. Եպս, կաթողիկոսական նուիրակ Կաֆայում, 1448 թ.—410
13. Բիւրականի քահանաներից, 1450 թ.—413
14. Կր., որդի Յովանէսի, 1450 թ. ստ. Աւետ.—418

Մարտիրոս
15. Եպս, շուրջ 1460 թ. Նիկողայոս Աղբերմանցի գրչին օրինակել տուեց Նարեկի լուծումը—434
16. Ազգ. Ստեփանոսի, որ 1462 թ. Վանում ստ. Աւետ.—439
17. Հայր խաչատուր քհյի, որ 1469 թ. Կեսարիոյ Նիւսիա գիւղում ստ. Մաշտոց—452
18. Մբն Տրապիզոնի սբ Փրկիչ վանքի, 1472 թ. թուղթ կոկելով օգնում էր Նիկողայոս գրչին—454
19. Ազգ. Մկրտիչ եպսի, որ 1479 թ. Առեստում ստ. Շարակնոց—461
20. Ոմն, 1480 թ. Եզրդոտի վանքում ստ. Աւետ.—159
21. Որդի Յակոբ քհյի, որ 1482 թ. Բոլորբերդոյ անապատում ստ. Աւետ.—26
22. Քհյ, որդի Ստեփանոսի, 1483 թ. Էրրնկանի գիւղում ստ. Մաշտոց—50
23. Որդի Յովանէսի, 1483 թ. իր Կիրակոս եղբօր հետ ստ. Յայսմաւուրք—54
24. Քեռորդի Ջահվիլի, որ 1484 թ. Մողնիում ստ. Գանձարան—56
25. Պատրոն խոնդի, որ 1485 թ. Ջորէվանքում ստ. Աւետ.—72
26. Որդի Մկրտիչի, որ 1485 թ. օր. Ճառընտիր—78
27. Եղբ. Ալէքսիանոսի, որ 1486 թ. Արքայի վանքում օր. Աւետ.—84
28. Երէց, 1486 թ. վաճառեց մի Աւետ.—94
29. Հայր Ստեփանոս Ասպիսնակցի գրչի, յիշ. 1488 թ.—119
30. Եղբօրորդի Զաքարիայի, որ 1487 թ. ստ. Շարակնոց—105
31. Եղբ. խոնթ-խաթունի, որ 1488 թ. Հաղբատում ստ. Աւետ.—114
32. Եղբ. Ղազարի, որ 1488 թ. Տփխիսում ստ. Աւետ.—120
33. Ոմն, 1488 թ. կազմեց մի Աւետ.—128
34. Մրձ. Ներսէս եպսի, որ 1489 թ. Աղթամարում օր. Յայսմաւուրք—134
35. Ոմն, 1489 թ. Ջալի-Մելիքի կոչուած արտը նուիրեց Կոընկեց սբ Աստուածածնին—136
36. «խորին փիլիսոփայ», մբն սբ Բարթուղիմէոսի վանքի, 1489 թ.—139
37. Որդի Աստուածատուրի, որ 1489 թ. Շատուանում ստ. Աւետ.—139
38. Հօրեղբայր վերոյիշեալ Աստուածատուրի—139
39. Որդի Միրիջանի, որ 1489 թ. Խիզանում ստ. Աւետ.—140
40. Տանուտէր, որդի Յաւախի, 1489 թ. Կապոսի վանքում ստ. Աւետ.—142

Մարտիրոս
41. Հայր Դաւիթ գրչի, որ 1490 թ. Գիննկանց գիւղում օր. Գանձարան—155
42. Կազմող, 1490 թ. Ամիրդովլաթ բժշկի համար կազմեց մի Սաղմոսարան—160
43. Որդի Յորդանանի, որ 1491 թ. Կեչառիսում ստ. Աւետ.—164
44. Պապ Դսեղի քհյ Վարդանի, 1491 թ.—165
45. Որդի վերոյիշեալ Վարդանի—165
46. Դեռաբոյս որդի Ամիր-Եղդնի, որ 1491 թ. Փառակունիսում ստ. Աւետ.—171
47. Որդի Ստեփանոսի, որ 1491 թ. Փառակունիսում օգնական եղև ի գին Աւետարանին—172
48. Որդի Իհանիսայ, 1491 թ. Տաթևում Սարգիս եպսից գնեց մի Աւետ.—172
49. Գրիչ, 1491 թ. Բաբերդում օր. Յայսմաւուրք—179, 180
50. Որդի Մինասի, որ 1491 թ. ստ. Աւետ.—183
51. Մբն Պալախորի վանքի, 1495 թ.—216
52. Եղբ. Բարունակի, որ 1495 թ. Ասպիսնակում ստ. Աւետ.—218
53. Ոմն, 1495 թ. կազմեց մի Աւետ.—225
54. Որդի Մուրատի, որ 1497 թ. Բերդիկում ստ. Աւետ.—240
55. Հայր Կիրակոսի, որ 1497 թ. Ամ գիւղում ստ. Աւետ.—247
56. Եպս Երուսաղէմի, 1497 թ.—254
57. Աբրահամեցի, որդի Թադոսի, 1498 թ. Աղթամարում կաշի նուիրեց մի Աւետ. կազմելու համար—266
58. Հայր Մարիամի, որ 1498 թ. Կեղիում ստ. Աւետ.—274
59. Տանուտէր Առընճկուս գիւղի, յշվ. 1499 թ.—276
60. Եղբ. Հայրապետի, որ 1499 թ. Շատախում փրկեց մի Աւետ.—277
61. Փեսայ վերոյիշեալ Հայրապետի—277
62. Եղբ. Ատոմի, որ 1499 թ. Էրրնկանի գիւղում ստ. Աւետ.—178
63. Հայր Ջանիբէկի, որ 1499 թ. Կածիք գիւղում ստ. Աւետ.—282
64. Հնգցլ եղբ. Ճանիաղի, որ 1499 թ. ստ. Աւետ.—291
65. Որդի վերոյիշեալ Ճանիաղի—291
66. Եղբ. Կարապետ քհյի, որ 1500 թ. ստ. Աւետ.—301
67. Հգւր որդի Իշխանի և Ամբարի, որ ԺԵ դ. սկզբներին գնեցին մի Աստուածաշունչ—319
68. Հնգցլ եղբ. Թորոս քհյի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—477
69. Ազգ. վերոյիշեալ Թորոս քհյի—477

Մարտիրոս
70. Հայր Ալէքսիանոս Բասեցի գրչի, որ ԺԵ դ. Կարմիր վանքում օր. Աւետ.—478
71. Որդի Ամիր-Սարգսի, որ ԺԵ դ. Սիւնիքում ստ. Աւետ.—480
72. Այր Փաշաբէկ կնոջ, որ ԺԵ դ. ստ. Ճառընտիր—490
73. Որդի Ներսէս քհյի, որ ԺԵ դ. ստ. Ճառընտիր—498
74. Կր., Գումաճէնց կոչեցեալ, որդի Մխիթար քհյի, ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—505
75. Աշակե՞րտ ծաղկող Վարդան Բաղիշեցու. ԺԵ դ. մի խորան նկարելով օգնեց ուսուցչին—506
76. Դպիր, որդի Սահակ քհյի, ԺԵ դ. օր. Գանձարան—509
77. Գրիչ, որդի Մկրտիչի, ԺԵ դ. օր. Շարականոց—509
78. Եպս, առաջնորդ սուրբ Կիրակոսի, ԺԵ դ.—514
79. Հնգցլ որդի Բաղդասարի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—516
80. Հայր Յովհաննէս գրչի, ԺԵ դ. օր. Աւետ.—526
81. Հայր Թումայի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—531
82. Միակեց, յշվ. ԺԵ դ.—540
83. Ազգ. Թումայ Աղաղցու, որ ԺԵ դ. գնեց մի Աւետ.—545
84. Երէց, ԺԵ դ. ստ. Ճաշոց—547
85. Ոմն, 1514 թ. ստ. Մաշտոց—17*
86. Ռէս, ԺԶ դ. վկայ եղաւ Սզգայի վանքին մի Աւետ. նուիրաբերելուն—244*

Մարուգէ
1. Մբն Երուսաղէմի սբ Փրկչի, 1426 թ.—367

Մաւղար
1. Մաւղար-Փաշայ, դուստր Խրգրի, որ 1491 թ. ստ. Ճառընտիր—182
2. Կին Պապի, յշվ. 1493 թ. Աղուէսաց վանքում—194, 195

Մելիտոն
1. Եղբ. Դանիէլ վրդի, որ 1450 թ. ստ. Էջմիածնում—Բիւրականում օր. մի Աւետ.—412
2. Ազգ. վերոյիշեալ Դանիէլ վրդի—412

Մելէք (Մելիք, Մելիք-խաթուն)
1. Կին Վարդան քհյի, որ 1421 թ. ստ. Մաշտոց—Գանձարան—355
2. Կին պր. Խութլու-պէկի, որ 1422 թ. գնեց մի Աւետ.—359
3. Հօրաքոյր Կարապետի, որ 1436 թ. Սորոյ վանքում ստ. Աւետ.—382
4. Մայր Մարտիրոս կր.-ի, որ 1450 թ. գնեց մի Աւետ.—418

ՄԵԼԻՔ
5. Կին Առաքելի, որ 1455 թ. Ակիլում ստ. Աւետ.—423, 424
6. Կին խոջայ Սաղաղի, որ 1484, 1489 թթ. Աղթամարում ստ. Աւետ., Գանձարան և Մկն. կաթուղիկէից—63, 137, 541
7. Մայր Խոնդի, որ 1485 թ. Ձորավանքում ստ. Աւետ.—71, 72
8. Ազգ. Մելքիսեթի, որ 1485 թ. Մաղարդավանքում ստ. Սաղմոսարան—73
9. Մայր Թարսեղ գրչի, յշվ. 1486—1498 թթ. Ասպիսնակում—87, 131, 258
10. Դուստր վերոյիշեալ Թարսեղ գրչի—87, 131
11. Դուստր Գրիգոր երէցի, որ 1489 թ. Կորնկան գիւղում ստ. Աւետ.—471
12. Մայր Մովսեսի, որ 1494 թ. Աւագ վանքում ստ. Աւետ.—208
13. Դուստր Ջանդուրբանի, որ 1495 թ. Կուքի գիւղում ստ. Աւետ.—217
14. Քոյր Ստեփանոսի, որ Արգելանում 1497 թ. ստ. Շարակնոց—239
15. Քոյր Ղփչաղի, որ 1498 թ. Աղթամարում իր այր Մուրատի հետ միասին ստ. Մաշտոց—268
16. Մայր Յովհաննէսի, որ ԺԵ դ. օր. Յայսմաւուրք—524

Մելիքայ-Խաթուն
1. Մայր Ստեփանոսի, որ 1424 թ. Կամուրջ գիւղում ստ. Ոսկեփորիկ—363

Մելիքբուղբ (իմա՛ Մելիքղուղա)
1. Մօրաքոյր Գալուստի, որ 1496 թ. Քանաքեռում ստ. Աւետ.—227

Մելիտոն
1. «Պանդխտամահ» եղբ. Թումայ Կաֆայեցի գրչի, որ 1422 թ. Տաթևում օր. Ժողովածու—360

Մելիք
1. Տնտես Բերթակ անապատի, 1489 թ.—141
2. Եղբ. Յակոբ եպսի, որ ԺԵ դ. ստ. Յայսմաւուրք—502

Մելիք-Ասաբ
1. Եղբ. Ստեփանոսի, որ 1490 թ. Թանահատի վանքում օր. Աւետ.—146

Մելիք-Աւան
1. Որդի տէր Մատթէոսի, «Թոռ» (իմա՛ սերունդ) Մխ. Գոշ վարդապետի, 1500 թ. Խորոտկի վանքում ստ. Ճաշոց—294, 295

Մելիքզադայ (Մէլէքզատ)
1. Մելիքզատա, 1424 թ. Եղեվանքում ծաղկեց Շարակնոց—364
2. Եղբ. Գրիգոր կր.-ի, որ 1437 թ. Արգելանի վանքում ստ. Շարակնոց—384, 385

Մելիքզադայ
3. Հօրեղբօրորդի Ումիմաքոսի, որ 1465 թ. Երեւանում ստ. Աւետ.—443
4. Ազգ. Յոհանի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.— 520
5. Խոջայ, որ ԺԵ դ. փրկեց մի Աւետ.—541

Մելիք-Իսլամ
1. Դուստր Մելիք-Աւանի, որ 1500 թ. Խորոտկի վանքում ստ. Ճաշոց—294

Մելիքշահ (Մէլիքշայ, Մէլիքշա)
1. Եղբ. Յակոբ քհյի, 1433 թ. ընեց Աւետ.—
—374
2. Հայր Աննայի, որ 1454 թ. ստ. Աւետ.—423
3. Ազգ. վերոյիշեալ Աննայի—423
4. Եղբ. Ճովանի, որ 1467 թ. Սեբաստիոյ սբ Աստուածածին եկեղեցուն նուիրեց մի Ճաշոց—447
5. Եղբ. Խաչատուր քհյի, որ 1469 թ. Կեսարիոյ Նիսիա գիւղում ստ. Մաշտոց—452
6. Ազգ. Ամինադինի, որ 1483 թ. Ուխտիքում ստ. Յայսմաւուրք—37
7. Հայր խոջայ Մանուկի, հօրեղբայր Խուրշահի, յշվ. սրանց կողմից 1484, 1486 թթ. Գր. Նիւսացու վանքում—67, 91

Մելիք-Սուլթան
1. Եղբօրորդի Խոնդքարի, որ 1490 թ. Խորոտկի վանքում ստ. Աւետ.—161

Մելքիսայ
1. Ազգ. Ումիմաքոսի, որ 1465 թ. Երեւանում ստ. Աւետ.—443

Մելքիսեթ (Մէլքիսէթ)
1. Հնգցլ. ազգ. Թագւորի, որ 1411 թ. Ոստանում գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—
—327
2. Եպս, առաջնորդ Երուսաղէմի սբ Փրկչի, 1415 թ. նշայեց մի ձեռագրի թուղթ, 1426 թ. «նիւթ շնորհեաց» մի ձեռագիր օրինակելու—339, 367
3. Մրն Կտուց մենաստանի, 1422 թ.—356
4. Վրդ, առաջնորդ Բերկրիի Եգեվանքի, 1424 թ.—364
5. Եպս, Նուիրակ Կաֆայ քաղաքում, 1427 թ.
—368
6. Եպս, առաջնորդ Ջմշկածագի Կարմիր վանքի, 1436 թ.—382
7. Արքեպս, յշվ. 1436թ. իր որդու՝ Խարբերդ քղքի «աւագ» Յովանէսի առնչութեամբ—383
8. Հնգցլ որդի Ստեփանոս գրչի, որ 1437 թ. Խարբերդում օր. Աւետ.—383
9. Երէց, 1439 թ. (կամ քիչ առաջ) ազատեց Մշոյ Առաքելոյ վանքից քրդերի կողմից թալանուած սրբութիւնների փոքր մասը—389
10. Որդի Թուրուանդայի, որ 1439 թ. Երուսաղէմում ստ. Աւետ.—390

Մելքիսեթ

11. Եպս, 1449 թ. Պուրսայ քղքում ստ. Մաշտոց—412
12. Երք. Վարդան գրչի, որ 1462 թ. Վանում ստ. Աւետ.—440
13. Աներձագ տանուտէր Մկրտիչի, որ 1466 թ. Խլաթում ստ. Աետ.—445
14. Գրիչ, 1471 կամ 1491 թ. օր. Գանձարան—453
15. Գրիչ, 1479 թ. Առեստ գիւղում օր. Շարակնոց—461
16. Քհյ, 1481 թ. օգնում էր Շարակնոց օրինակող Ստեփանոս գրչին—11
17. Որդի Մեսրոբ քհյի, որ 1481 թ. Հայրիվանքում ստ. Աւետ.—15
18. Գրիչ, որդի Սիմէոն քհյի, 1473—1490 թթ. Ուխտիքում օր. 2 Աւետ. և Յայսմաւուրք—36, 37, 160, 456
19. Որդի Յովհանէս քհյի, 1484 թ. Բաղէշում օր. Յայսմաւուրք—65, 66
20. Գրիչ, որդի Ստեփանոսի, 1484 թ. օր, Գանձարան—68
21. Կր., որդի Բաղդիսարի, 1485 թ. Մաղարդավանքում գնեց Սաղմոսարան—73
22. Մալքայսաթ, եղբօրորդի Մէլքիսէթի, որ 1485 թ. Մաղարդավանքում գնեց մի Սաղմոսարան—73
23. Աւագերէց Ոստան քաղաքի, 1486, 1490 թթ.—86, 155
24. Եպս, հօրաքրոջորդի Կիրակոսի և Յակոբ Բաղիշեցիների, որոնք սրա ձեռքով Կապուտկողի սբ Յակոբին նուիրեցին մի Աւետ.—98, 99
25. Ազգ. Կիրակոս Բաղիշեցու, որ 1487 թ. Կապուտկողի սբ Յակոբին նուիրեց մի Աւետ.—99
26. Մրն Երեզի վանքի, 1487 թ.—100
27. Մրն Այրիվանքի, 1488 թ.—109
28. Գրիչ, 1489 թ. Շատուանում օր. Աւետ.—139
29. Երք. Աւետիքի, որ 1490 թ. ստ. Աւետ.—145
30. Նորընծայ քհյ, որդի Աւետիքի, որ 1490 թ. ստ. Աւետ.—145, 146
31. Մրն Թանահատի վանքի, 1490 թ.—146
32. Երէց, 1490 թ. Եղրգոտի վանքում ստ. Աւետ.—159
33. Գրիչ, 1491 թ. Գուգարքում օր. Աւետ.—166
34. Արքեպս, առաջնորդ Գեղամայ երկրի, 1491 թ.—172
35. Եպս, առաջնորդ Տարօնի սբ Կարապետի (Իննակնեան) վանքի, 1493, 1496 թթ.—196, 231

Մելքիսեթ

36. Որդի Կիրակոս քհյի, որ 1497 թ. Ամ գիւղում ստ. Աւետ.—247
37. Տէր (Ե՞պս), Այրեբնեցի (Վայոց ձոր), յշվ. 1497 թ.—252
38. Որդի Մեսրովբի, որ 1498 թ. ստ. Ճաշոց—263
39. Մրն Բերկրիի սբ Գէորգի, 1498 թ.—265
40. Հայր Ազարիա գրչի, որ 1498 թ. Մոգնիի վանքում օր. Աւետ.—269
41. Կր., յշվ. 1499 թ. Էրընկանի գիւղում—279
42. Գրիչ, 1499 թ. Արծկէում օր. Աւետ.—283, 284
43. Մեծ պապ Գրիգորի, որ 1499 թ. Հիզանում ստ. Գանձարան—285
44. Որդի Մելիք-Աւանի, որ 1500 թ. Խորոտկի վանքում ստ. Ճաշոց—294, 295
45. Գրիչ, 1500 թ. օր. Աւետ.—300
46. Թոռ Ամիր-Սարգսի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—479
47. Որդի Անտոն գրչի, որ ԺԵ դ. օր. Տօնական—480
48. Որդի Գրիգոր երէց Քարագոմերցու, որ ԺԵ դ. ստ. Տօնական—490
49. Սրկւզ, քեռորդի Ջաւհարի, որ ԺԵ դ. ստ. Ճաշոց—511
50. Որդի ուստայ Ներսէսի, որ ԺԵ դ. ստ. Ժողովածու—513
51. Մրն Շատիկի վանքի, ԺԵ դ.—522
52. Ոմն, յշվ. ԺԵ դ.—530
53. Ոմն, ԺԵ դ. ստ. ընդդէմ երկարնակաց խորագրով մի ձեռագիր—537
54. Քհյ, ԺԵ դ. ստ. մի Ժողովածու—543
55. Հայր Խլղաթի, որ ԺԵ դ. ստ. Ոսկեփորիկ—546

Մելքոն

1. Ազգ. Թագւորի, որ 1411 թ. Ոստանում գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—327
2. Թոռ Պետրոս քհյի, որ 1441 թ. Սանահնում ստ. Աւետ.—397
3. Խոջայ, որդի պր. Ստեփանոսի, 1443 թ. ստ. Աւետ.—402
4 Ոմն, 1484 թ. Բաղէշում ստ. Յայսմաւուրք—66
5. Խոջայ, որին հրով այրեցին, յշվ. 1488 թ.—122
6. Որդի Յոհանէսի, յշվ. 1488 թ.—122
7. Հօրեղբայր Բաղդասարի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—516

Մելքում

1. Որդի Գասպարի, որ 1486 թ. Աւծոպոյ վանքում ստ. Աւետ.—90

Մեծատուր
1. Եղբ. Սարուղայցի, որ 1486 թ. Արճէշում ստ. Մաշտոց—79
2. Որդի Թորոս քհյի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—
—477
3. Իր որդի Ստեփանոս երէցի համար ԺԵ դ. գնեց մի Աւետ.—510
Մեծիկ
1. Որդի Կամիս գիւղի ռայիս Յովանիսի, որ 1458 թ. Պարուազրրկի վանքում ստ. Ճաշոց—430
Մեծխաթուն
1. Մայր Յովանէս դրչի, որ 1432 թ. սբ Կիրակոսի վանքում օր. Մաշտոց—372
2. Քոյր պր. Աստուածատուր Անկիւրացու, որ 1447 թ. գնեց մի Ճաշոց—409
3. Մայր պր. Խաչերեսի, որ 1462 թ. Երուսաղէմում ստ. Աւետ.—438
Մեծպարոն
1. «Անհաս երաժիշտ և քաղցրաձայն փիլիսոփայ», ուսուցիչ Թումայ Կաֆայեցի գրչի, որ 1422 թ. Տաթևի վանքում օր. Ժողովածու—360
2. Որդի Նահապետի, 1482 թ. իր Աթայալէկ եղբօր մահուանից յետոյ Խնտիրճէ Քեմճակի վանքին նուիրեց վերջինիս Ճաշոցը—33, 34
3. Եղբ. Եզիայի, որ 1488 թ. եկեղեաց գաւառում ստ. Աւետ.—121
Մեհդի
1. Մահմեդական ոմն, որ 1486 թ. Թաւրիզում սպանեց խոջայ Միրաքին—109
Մեհէր (գրուած՝ Մէհէր)
1. Եղբօրորդի խալիֆի. որ 1491 թ. Արճէշում ստ. Ճառընտիր—173
Մեհրան (գրուած՝ Մէհրան)
1. Պր., պապ Յովհաննէսի, որ 1486, 1489 թթ. Ասպիսնակում ստ. 2 Աւետ.—87, 131
2. Եղբօրորդի վերոյիշեալ Յովհաննէսի—131
3. Մէհրան. անիր ոմն ստացողի, 1492 թ.—
—190
Մեհրշահ (գրուած՝ Մէրհշէհ)
1. Հօրեղբօրդուստր Յովհաննէսի, որ 1489 թ. Ասպիսնակում ստ. Աւետ.—131
Մեհրիար (գրուած՝ Մէհրիար)
1. Մայր Յովսէփ Աղթամարցու, որ 1497 թ. Արգելանում օր. Շարակնոց—239
Մեհրիկ (Մերհիկ, Մէրիկ)
1. Մայր Մկրտիչի, որ 1499 թ. Հաղբատում օր. Աւետ.—280
2. Մայր Թորոս քհյի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—
—477
3. Հնգցլ դուստր Թորոս քհյի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—477

Մեհրիկ
4. Մայր Դաւիթ վրդ Ջուղայեցու, որ ԺԵ դ. ստ. Գր. Տաթևացու Քարոզգիրքը—489
Մեհրինիգար
1. Հնգցլ քոյր Մկրտիչ եպսի, որ 1479 թ. Առեստ գիւղում ստ. Շարակնոց—461
Մեհրիշատ
1. Ապաշխարող կին, յշվ. 1488 թ. Կուքի գիւղում—118
2. Մայր Գրիգոր գրչի, որ 1489 թ. Բուստի անապատում օր. Աւետ.—130
Մեհրուբան (Մեխրուբան)
1. Դուստր Ստեփանոս քհյի, որ 1489 թ. Բաղենից վանքում ստ. Մաշտոց—132
2. Մրձ. Կարապետ Բերկրեցու, որ 1498 թ. օր. Շարակնոց—265
3. Դուստր Ստեփանոսի, որ 1497 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—245
Մեղետի
1. Կր., առաջնորդ Անյոց անապատի. 1486 թ.—
—89
Մեղիտէ
1. Գրիչ, 1483 թ. Կաֆայում օր. Մաշտոց—57
Մեսրոպ (Մեսրոբ)
1. Մաշտոց—11
2. Աղգ. Յովհաննէս կր.-ի, որ 1424 թ. Եղեվանքում ստ. Շարակնոց—364
3. Քեռորդի Յոհանէս կր.-ի, որ 1458 թ. Ասփրստան գիւղում ստ. Աւետ.—432
4. Քհյ, մորքրոչորդի Պետրոս քհյի, որ Մեսրոպի յորդորանքով 147? թ. Պոնտոսում ստ. Աւետ.—454
5. Քհյ, որդի Ներսէս քհյի, 1481 թ. Հայրիվանքում ստ. Աւետ.—15
6. Ազգ. վերոյիշեալ Մեսրոբ քհյի—15
7. Որդի Մարտիրոս քհյի, որ 1483 թ. Էրընկանի գիւղում ստ. Մաշտոց—50
8. Որդի Մկրտիչի, որ 1485 թ. օր. Ճառընտիր—78
9. Ոստանի քահանաներից, 1486, 1490 թթ.—
86, 155
10. Առաջնորդ Բասոյ անապատի, 1489, 1495 թթ.—129, 130, 215
11. Որդի Մարգարէ գրչի, որ 1489 թ. Ննխհրիում օր. Աւետ.—143
12. Գրիչ, 1497 թ. Երզնկայում օր. Սաղմոսարանի մի մասը—250, 251
13. Ոմն, 1458 թ. ստ. Ճաշոց—263
14. Երզնկացի, որդի ոմն Ամիրղովլաթի, 1499 թ. Կապոսի վանքում օր. Աւետ.—287
Մերեբ
1. Մայր Յովհաննէս արքեպս Մեծոփավանեցու, յշվ. 1446 թ.—404, 405

Մեւսեր

1. *Մանկտաւագ, հայր Աւագի, որ ԺԵ դ. ստ. Ճառընտիր—536*

Մերօ

1. *Երբ. Դաւիթ գրչի, որ 1490 թ. Գինեկանց գիւղում օր. Գանձարան—155*

Մզիկդիշ

1. *Մրձ. Թադէոս Մահդասու, որ 1484 թ. Արարուց վանքում ստ. Աւետ.—62**

Մլրխաթուն

1. *Ազգ. այն գերդաստանի, որ 1423 թ. Անտոն երէցին վաճառեց մի Աւետ.—361*

Մերին

1. *Ազգ. Ստեփանոսի, որ 1462 թ. Վանում ստ. Աւետ.—439*

Մրիշա[ն]

1. *Թոռ Դովլաթիարի, որ 1486 թ. Ասպիսնակում ստ. Աւետ.—87*

Մրժդին

1. *Ոսկերիչ, ԺԵ դ. ստ. Վարդան Արեւելցու Լուծմունք սբ գրոցը—510*

Միխալ

1. *Հօրեղբօրդուստր խտրշահի, որ 1486 թ. Գր. Նիւսացու վանքում ստ. Աւետ.—91*

Մժիկ

1. *Յովանէս ումն, ԺԵ դ. օր. Գանձարան—543*

Միասար

1. *Երբ. Ամիրխանի, յշվ. ԺԵ դ.—526*

Մին

1. *Որդի Սալչուկի, 1485 թ. ստ. Ճառընտիր——78*

Մինայ *(Մինա)*

1. *Մայր Կարապետ ժամկոչի, որ 1434 թ. ստ. Աւետ.—375*
2. *Մայր Վարդան գրչի, որ 1452 թ. օր. Աւետ.—422*
3. *Մընա, քոյր Յովհաննէս եպսի, որ 1486 թ. Հիզանում ստ. Աւետ.—88*
4. *Մայր Միրիջանի և Ջահանի, որք 1489 թ. Խիզանում ստ. Աւետ.—140*
5. *Մայր Աւետիքի, 1490 թ. ստ Աւետ.—145*
6. *Մայր Դաւիթ գրչի, որ 1490 թ. Գինեկանց գիւղում օր. Գանձարան—155*
7. *Ակեսուր խամօշի, որ 1499 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—284*
8. *Կին Ստեփանոս գրչի, որ աշխատում էր Տշող գիւղում ԺԵ դարի առաջին տասնամյակներին—347*
9. *Մայր Մարտիրոս դպրի, որ ԺԵ դ. օր. Գանձարան—509*
10. *Մայր Մարգարայի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.——526*
11. *Մայր Գրիգորի, որ ԺԵ դ. ստ. Յայսմաւուրք—540*

Մինախաթուն *(Մինայ-խաթուն)*

1. *Ազգ Դանիէլ վրդի, որ 1450 թ էջմիածնում—Բիւրականում ստ. Ճաշոց—412*
2. *Յշվ. 1450 թ. Յակոբ վրդի կողմից—415*
3. *Հարս Մեսրոբ քհյի, որ 1481 թ. Հայրիվանքում ստ. Աւետ.—15*
4. *Տալ խոնդի, որ 1485 թ. Ձորավանքում ստ. Աւետ.—72*
5. *Հնգցլ կին Պապի, յշվ. 1493 թ. Ագուլեաց վանքում —194*
6. *Մայր Զարդարի, որ 1495 թ. Ամիրդօլի վանքում ստ. Աւետ.—219*
7. *Հնգցլ քոյր Վանականի, որ 1498 թ. Ձորավանքում օր. Մաշտոց—260*
8. *Դուստր խոջայ Բաղդասարի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—516*

Մինաս

1. *Ծաղկող կամ Նաղաշ, որդի Հայրապետի և Մաղթում-Փաշայի, աշակերտ Թումայ վրդի (Մեծոփեցի*) և Մկրտիչ Աւլբէկենցի, 1441—1498 թթ. տարբեր վայրերում (Արճէշ, Կտուց, Պարուագըրկի վանք, Արգելան) ծաղկեց Աւետարաններ և այլ ձեռագրեր——30, 40, 183, 265, 268, 399, 426, 427, 431, 444, 445, 451, 510*
2. *Գրիչ, որդի Սուլտանի, 1446 թ. Արապկիրի սբ Փրկիչ վանքում օր. Ճաշոց—407*
3. *Գրիչ, որդի Հայրապետի և Արուսի, 1484 թ. Կտուցում օր. Մաշտոց—59*
4. *Մրն Արարուց վանքի, 1484 թ.—62*
5. *Գրիչ, 1485 թ. Արճէշում օր. Գանձարան——73*
6. *Միակեց Ջուղայեցի, 1487 թ. կոկեց մի Աւետ. Թուղթ—470*
7. *Եղբօրորդի Մաղթումշահի, որ 1488 թ. Վարագում ստ. Ճաշոց—111*
8. *Մեծ պապ խալիֆի, որ 1491 թ. Արծկէում ստ. Ճառընտիր—173*
9. *Հնգցլ եղբ. վերոյիշեալ խալիֆի—173*
10. *Սրկւգ, որդի Կարապետի, որ 1492, 1498 թթ. Աղթամարում օր. 2 Մաշտոց——187, 268*
11. *Եղբ. Ազարիայի, որ 1498 թ. Մողնիում օր. Աւետ.—269*
12. *Քհյ Առընճկուս գիւղի, 1499 թ.—276*
13. *Եղբ. խամօշի, որ 1499 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—284*

Մինասբեր

1. *Մայր Աւագի, որ ԺԵ դ. ստ. Ճառընտիր——536*

Մինիկար

1. *Քոյր Պետրոս քհյի, որ 1472 թ. Տրապիզոնում ստ. Աւետ.—454*

Մինիճէր
1. Մրձ. Ջանիբէկի, որ 1499 թ. Կաձիք գիւղում ստ. Աւետ.—282
Միխարուն
1. Ազգ. Մեսրոպ քհյի, որ 1481 թ. Հայրիվանքում ստ. Աւետ.—15
Միտիշ
1. Որդի կամ եղբօրորդի Վարձիգուլի, որ 1480 թ. իր եղբայրների հետ միասին գնեց մի Աւետ.—462
Միրան
1. Հօրեղբօրորդի Գորգի, որ 1497 թ. Կոդուց վանքում ստ. Աւետ.—243
Միրանշահ (Միրանշայ)
1. Որդի Դաւթի, սան և որդեգիր Ստեփանոս Անբերդցի վրդի, որ 1460-ից առաջ Սսից Սանահին էր բերել մի Աւետ, որ ժառանգեց վերոյիշեալ Միրանշահը—437
2. Լալա (դաստիարակ), բարձրաստիճան պաշտոնեայ, որ 1481 թ. գնեց «Ի փաթշահին դուռն» և արտոնութիւններ ձեռք բերեց Վասպուրականի վանքի համար—11
3. Քեռորդի Տիրատուր քհյի, որ 1482 թ. Ականցում ստ. Շարակնոց—463
4. Ոմն, 1490 թ. Աղթամարում միջնորդ եղաւ մի Աւետ. գրութեան—154
5. Ոմն, 1491 թ. ստ. մի Ճաշոց, արտագրուած Սանահնի օրինակից—183
6. Ոմն, 1497 թ. Վարդիհօր վանքում ստ. Աւետ.—241
7. Եղբ. Ստեփանոսի, որ 1497 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—245
8. Եղբ. Վանականի, որ 1498 թ. Ձորավանքում օր. Մաշտոց—260
9. Որդի Թադրիվերանի, որ ԺԵ դ. գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—512
Միրաք
1. Որդի Սադադայի, որ 1484 թ. և ԺԵ դ. (թվականն անյայտ) ստ. Աւետ. և Մկն. կաթուղիկէից թղթոց—63, 541
2. Խոջայ, որդի Խդրշահի, որ 1484 թ. Վանում ստ. Աւետ.—69
3. Խոջայ, 1486 թ. Թաւրիզում նախահատակութեամբ Մեհդի տաճիկի ձեռով—80—82*, 83*, 109
4. Խոջայ, եղբօրորդի Ջանդիշայի, որ 1487 թ. Սղգայոյ վանքում ստ. Մաշտոց—101
5. Թոռ Մաղթումի, որ 1483 թ. Վարագում ստ. Ճաշոց—111
6. Թոռ Մուրատի, որ 1497 թ. Բերդիկում ստ. Աւետ.—241
Միրզայ (Միրզա)
1. Պր., հայր տէր Մանուէլի, որ 1460 թ. Վանստանի սբ Աստուածածնի վանքի համար ստ. մի Աւետ.—435
Միրզա
2. Եղբօրորդի Խոնդքարի, որ 1490 թ. Խոբոտեի վանքում ստ. Աւետ.—161
3. Աղա, փեսայ վերոյիշեալ Խոնդքարի—161
4. Հայր որդի Մամէի, որ 1498 թ. Եղեգեաց վանքում ստ. Աւետ.—264
5. Ոէս, ԺԵ դ. գերութիւնից ազատեց, նորոգել ու կազմել տուեց և Աւերակ գիւղի եկեղեցուն նուիրեց մի Գանձարան—511
6. Մողայ, եղբ. Ամիրխանի, յշվ. ԺԵ դ.—526
Միրզաբէկ
1. Որդի Լալա-Միրանշահի (տե՛ս Միրանշահ № 2)—11
Միրզա-Ճարուկի
1. Վրիպակով տպագրված՝ Միր Ջաճարուկի. այլուր յիշուած՝ Մզէ Ճարուկ ձեռվ, որդի Սամցխէի իշխան Ղորղորէի, յշվ. հօր և Քայի-Խաւսրով (Քէյ-Խոսրով) եղբօր հետ միասին՝ 1498 թ.—269
Միր-Թուման
1. Եղբօրորդի Յովանէսի, որ 1491 թ. Դսեղում ստ. Աւետ.—165
Միրիջան (Միրիճան)
1. Հօրեղբօրորդի Խաթունջանի, որ 1482 թ. Կտուցում ստ. Աւետ.—30
2. Եղբօրորդի Թումայ կր.-ի, որ 1482 թ. ստ. Շարակնոց—34
3. Որդի Բէրամի, որ 1483 թ. և ԺԵ դ. (թուականն անյայտ) Արծկէում ստ. Աւետ. և Ճառընտիր—38, 487
4. Որդի Սարգսի, որ 1483 թ. ստ. Աւետ.—53
5. Եղբ. Խդրշահի, որ 1484 թ. Վանում ստ. Աւետ.—61
6. Սրկւգ, մրն. Արարուց վանքի, 1484 թ.—62
7. Որդի Տիրատուր քհյի, որ 1485 թ. Տփխիսում ստ. Շարակնոց—466
8. Որդի Սահակի, 1489 թ. Խիզանում ստ. Աւետ.—140
9. Եղբ. Խալիֆի, որ 1491 թ. Արծկէում ստ. Ճառընտիր—173
10. Խոջայ, որդի Աւետիսի, 1493 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—191, 192
11. Որդի Կարապետի, որ ԺԵ դ. ստ. Ճառընտիր—488
12. Որդի Ջանբուղայի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—
—530
Միքայէլ
1. Օտարութեան մեջ մեռած եղբ. Յովսէփ գրչի, որ 1441 թ. Դերձկի վանքում օր. Ճաշոց—395
2. Դրիչ, որդի Յոհանէս քհյի, 1450, 1453 թթ օր. Աւետ. և Աստուածաշունչ—316*, 414
3. Դրիչ, շուրջ 1464 թ. Հունձք գիւղում օր. Շարակնոց—441

Միքայէլ
4. Ազգ. Իսրայէլի, որ 1465 թ. մի ժողովածու նուիրեց Սարգիս վրդին—442
5. Որդի Աստուածատուրի, յշվ. 1466 թ. Խլաթում—445
6. Եղբօրորդի Յովանի, որ 1467 թ. Սեբաստիոյ սբ Աստուածածնի եկեղեցուն նուիրեց մի Ճաշոց—447
7. Ոմն, 1488 թ. Այրիվանքում մասնակցութիւն ունեցաւ մի Յայսմաւուրքի ծաղկելուն և կազմելուն—110
8. Եղբօրորդի Մաղթումշահի, որ 1488 թ. Վարագում ստ. Ճաշոց—111
9. Հօրեղբայր Յովհաննէս Արճիշէցի գրչի, որ 1490 թ. Արճէշում օր. Գանձարան—151
10. Որդի Մովսէս գրչի, որ 1491 թ. Արծկէում օգնում էր հօրը՝ թուղթ կոկելով և նշայելով—174
11. Ոմն, վայելող 1497 թ. Կողուց վանքում օրինակուած Աւետարանի—243
12. Պր., մրձ. («կենդանի յիշատակ») Բուրուանդայի, որ 1498 թ. Ասպիսնակում ստ. Աւետ.—255
13. Ոմն, յշվ. 1498 թ. Ասպիսնակում—255
Մլհամ (Մլխամ, Մհլամ, Մխլամ)
1. Ոմն, 1460 թ. վկայ եղաւ մի Աւետ. վաճառման—462
2. Հնգցլ մրձ. Ղարիպշայի, որ 1486 թ. Արծկէում ստ. Աւետ.—86
3. Որդի Մուրատի, որ 1498 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—267
4. Հնգցլ որդի Խաքիրի, որ 1500 թ. ստ. Աւետ.—293, 294
Մլքան-խաթուն
1. Մայր Ստեփանոս գրչի, որ 1419 թ. օր. Մկն. աղօթից և պատարագի—347
Մլքէ-խաթուն
1. Մայր Ստեփանոս գրչի, որ 1419 թ. օր. Մկն. աղօթից և պատարագի—347
2. Մայր Եսայի վրդի, որ ԺԵ դ. ստ. Գր. Տաթևացու Հարցմանց գիրքը—538
Մխիթար
1. Բժիշկ, Հերացի, ԺԲ դ.—24
2. Գոշ, նշանաւոր մատենագիր, յշվ. 1500 թ. Գեղարքունեաց Խորոտկի վանքում, Մէլիք-Աւանի կապակցութեամբ, որ իրեն համարում է Գոշի «թոռը», այսինքն՝ նրա սերունդից—294
3. Այրիվանեցի, ժամանակագիր և գանձասաց, ԺԳ դ.—152
4. Սասնեցի կամ Կերմանեցի, մատենագիր, մհ. 1336 թ.—180
Մխիթար
5. Միակեց, 1415 թ. Երուսաղէմում թուղթ էր կոկում Գր. Խլաթեցու համար—339
6. Բարունապետ Տաթևի դպրոցի, 1422 թ.—360
7. Եպս, առաջնորդ Կտուց մենաստանի, 1422 թ.—356
8. Քհյ, 1440 թ. յորդորեց պր. Յովաննէսին ստանալ Իշողի վանքում օր. մի Մաշտոց—393
9. Որդի Ռաթուլի, յշվ. 1441—1455 թթ. միջոցին, Յակոբ վրդի կողմից—416
10. Հայր Մարիամի, որ 1455 թ. Տփխիսում ստ. Աւետ.—425
11. Ազգ. տանուտէր Մկրտիչի, որ 1466 թ. Խլաթում ստ. Աւետ.—445
12. Հնգցլ եղբ. Մկրտիչ եպսի, որ 1479 թ. Առեստում ստ. Շարակնոց—461
13. Եղբօրորդի վերոյիշեալ Մկրտիչ եպսի—461
14. Հօր հայր Տիրատուր քհյի, որ 1482 թ. Ականցում ստ. Շարակնոց—463
15. Քհյ, ուսուցիչ Գրիգոր գրչի, որ 1482 թ. Ականցում օր. Շարակնոց—463
16. Կոռնկեց գիւղի քհանաներից, 1483 թ.—40
17. Քհյ, եղբ. Վարդան գրչի, որ 1485 թ. Ձորէվանքում օր. Աւետ.—72
18. Որդի Ղարիպշահի, 1486 թ. Արծկէում ստ. Աւետ.—86
19. Գրիչ. 1486 թ. Սղգայի վանքում օր. Գանձարան—88
20. Պապ Յովհաննէսի, որ 1486 թ. Սղգայում ստ. Գանձարան—88
21. Գրիչ, որդի Թամուրի, որ 1487 թ. Կավառն գիւղում օր. Յայսմաւուրք—96, 97
22. Հնգցլ եղբ. Ճաւարի, որ 1487 թ. Երեղի վանքում ստ. Աւետ.—100
23. Գրիչ, որդի Յունան քհյի, որ 1487 թ. Վարագում օր. Աւետ.—102
24. Մրն Մեծոփայ վանքի, 1488 թ.—119
25. Ոմն, 1490 թ. Մաշկագտակում համագիւղացիների հետ նորոգել տուեց մի Աւետ.—158
26. Եղբ. Կարապետի, որ 1492 թ. Աղթամարում օր. Մաշտոց—187
27. Ոմն, 1492 թ. ստ. Շարակնոց—190
28. Որդի Յովհաննէսի, որ 1495 թ. Կ. Պոլսում ստ. Աւետ.—224
29. Գրիչ, 1497 թ. Վարդիհօր վանքում օր. Աւետ.—241
30. Հայր Գորգի, որ 1497 թ. Կողուց վանքում ստ. Աւետ.—243
31. Հօրեղբայր վերոյիշեալ Գորգի—243

Մխիթար
32. Մրձ. Ստեփանոսի, 1497 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—245
33. Եղբօրորդի Կիրակոսի, որ 1497 թ. Ամ գիւղում ստ. Աւետ.—247
34. Վանահայր Բերկրիի սբ Գէորգ վանքի, 1498 թ.—265
35. «Մեծ» մականունով, մբն Բերկրիի սբ Գէորգ վանքի, 1498 թ.—265
36. Քեռորդի Ստեփանոսի, որ 1498 թ. Բերկրիում ստ. Ճաշակնոց—265
37. Եղբ. Թումայի, որ 1498 թ. ստ. Աւետ.——266
38. Որդի Բուդաղղարի, յիշ. 1499 թ. Հիզանում—280
39. Կրտսեր որդի Աստուածատուր նահատակի, յիշ. 1499 թ. Արճէշում—283
40. Ընգցու որդի Խամօշի, որ 1499 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—284
41. Երէց. գրիչ, 1499 թ. օր. Մաշտոց—473
42. Հայր Յունան եպսի, որ 1500 թ. Դետխիմոն գիւղում օր. Աւետ.—297, 298
43. Եղբօրորդի վերոյիշեալ Յունան եպսի—297
44. Որդի Խաչատուրի, որ 1500 թ. ստ. Աւետ.——301
45. Հայր Մարտիրոս Գումաճէնցի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—505
46. Եղբ. Մարտիրոս գրչի, որ ԺԵ դ. օր. Ճաշակնոց—509
47. Դեռաբոյս որդի Մարտիրոս գրչի, որ ԺԵ դ. օր. Ճաշակնոց—510
48. Եպս, գրիչ, ԺԵ դ. օր. Գանձարան և Մաշտոց—511, 512
49. Կր., եղբ. անունն անյայտ մի գրչի, որ ԺԵ դ. օր. Ճաշոց—511
50. Երէց, ԺԵ դ. ժառանգեց իր պապի գնած Աւետարանը—512
51. Առաջնորդ Մեծ մենաստանի, ԺԵ դ. ստ. Ճառընտիր—532
52. Որդի Սիրունի, որ ԺԵ դ. օգնեց մի եկեղեցի նորոգելու գործին—542
53. Վրդ, ԺԵ դ. օր. Ոսկեփորիկ—545
54. Որդի Յովանէս քհյի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—546

Մկրտիչ
1. Գանձասաց, ԺԴ դար—152
2. Մբն. Գամաղիէլի վանքի, 1402 թ.—306
3. Սրկւգ, 1404 թ. գրեց մի յիշատակարան——315
4. Կր., գրիչ, 1406 թ. օր. Տօնացոյց—Մանրուսմունք—316
5. Կր., յիշ. 1407 թ. մի Տօնապատճառ ստացած Ստեփանոս եպսի կողմից—318
6. Այր Աննայի, որ 1409 թ. ստ. Ճառընտիր——319, 320
7. Կր., գրիչ, որդի Օրպէլի, 1410-ից առաջ Մեծոփայ վանքում օր. Գր. Տաթևացու Հարցմանց գիրքը—323
8. Քհյ, որդի Յոհանէս քհյի, որ 1413 թ. Ցիպնայ վանքում ստ. Կացրդարան—335
9. Գրիչ, 1413 թ. Ցիպնայ վանքում օր. Կացրդարան—335
10. Վրդ, եղբօրորդի Գրիգոր Ծերենց Խլաթեցու, 1415 թ. Երուսաղէմում ստ. Հօրեղբօր օր. Ժողովածու—339, 340
11. Քհյ, հայր Պետրոս գրչի, որ 419 թ. Բերկրիում օր. Գր. Տաթևացու մեկնութիւնների մի ժողովածու—348
12. Վրդ. առաջնորդ Արգելանի վանքի՝ 1437 թ. 1420 թ. օր. Յակոբ Ղրիմեցու Մկն. Տօմարին, յիշ. նաև 1466 թ. Գր. Աթարէկենց գրչի կողմից—351, 384, 385. 444
13. Եպս, առաջնորդ այն թեմի, ուր գտնւում էր Մառիկ անապատը, 1420 թ.—351
14. Երէց, ուրիշ գրիչների աշխատակցութեամբ 1422 թ. Վանում օր. Յայսմաւուրք—355. —356
15. Մբն Կտուց վանքի, 1422 թ.—356
16. Եղբ. Կարապետ աբեղայ Կնդազրակցու. յիշ. 1422 թ.—358
17. Սրկւգ, քեռորդի Մատթէոս դասակալի. յիշ 1422 թ. Երուսաղէմում—358
18. Թոռ Մարտիրոս Երէցի, 1423 թ. իր ընտանիքի անդամների համաձայնութեամբ, վաճառեց մի Աւետ.—361
19. Որդի Յովանէս քհյի, որ 1423 թ. Վասպուրականում ստ. Աւետ.—362
20. Որդի Ստեփանոսի, որ 1424 թ. Կամուրջ գիւղում ստ. Ոսկեփորիկ—363
21. Ազգ. Յովհաննէս կր.-ի, որ 1424 թ. Եղեվանքում ստ. Ճաշակնոց—364
22. Մբն Երուսաղէմի սբ Փրկչի, 1426 թ.—367
23. Քհյ, հայր Թորոս կր.-ի, որ 1432 թ. Երուսաղէմում օր. Մաշտոց—371
24. Քհյ, 1433 թ. վկայ եղաւ մի Աւետ. վաճառման—373
25. Քհյ, ուսուցիչ Յակոբ քհյի, որ 1433 թ. գնեց մի Աւետ.—374
26. Քեռորդի Կարապետ ժամկոչի, որ 1434 թ. ստ. Աւետ.—375
27. Գրիչ, 1436 թ. Ձմշկածագի Կարմիր վանքում օր. Գանձարան—382
28. Եղբ. Ստեփանոս գրչի, որ 1437 թ. Խարբերդում օր. Աւետ.—383

Մկրտիչ
29. Ծաղկող, 1439 թ. Բաստայ վանքում ծաղկեց մի Աւետ.—392
30. Առաջնորդ Երզնկայի գաւառի Իշողի վանքի, 1440 թ.—392
31. Գրեց մի յիշատակարան 1441 թ. Սանահնում մի Աւետ. գնելու մասին—398
32. Վրդ Մեծոփայ վանքում, Թ. Մեծոփեցու աշակերտներից. սրա խնդրանքով 1446 թ. օրինակուեց մի ժողովածու, որի մէջ նաև Թ. Մեծոփեցու սրբագրած «Աղօթագիրքը»—405
33. Խոնդիկ մականունո՞վ, Հայր Յակոբ վրդի, որ 1441—1455 թթ. միջոցին օր. մի ժողովածու—416
34. Բիւրականի քահանաներից, 1450 թ.—413
35. Պապաճան—տե՛ս Պապաճան-Մկրտիչ—418
36. Հայր Ալեքսիանոս գրչի, որ 1451 թ. Հերմոնի վանքում օր. Գր. Տաթևացու Սաղմոսաց մեկնութիւնը—419
37. Եպս, հգւր հայր և եղբ. Վարդան գրչի, որ 1452 թ. օր. Աւետ.—422
38. Ծաղկող վերոյիշեալ Վարդան գրչի օր. Աւետարանի—422
39. Վրդ. Ալրէկենց, ուսուցիչ Մինաս ծաղկողի և Գր. Աթաբէկենց գրչի յշվ. 1456, 1466 թթ.—427, 444
40. Ազգ. Ստեփանոսի, որ 1462 թ. Վանում ստ. Աւետ.—439
41. Տանուտէր, 1466 թ. Խլաթում ստ. Աւետ.—445, 446
42. Գրիչ, 1466 թ. Խլաթի Մատնեվանքում օր. Աւետ.—446
43. Որդի Յակոբ գրչի, որ 1468 թ. Խարբերդում օր. Մաշտոց—449
44. Որդի Աւետիս քհյի, որ 1471 թ. սրբագրել տուեց իր Յայսմաւուրքի սխալաշատ հոդուածներից մէկը—453
45. Եպս, որդի խօջայ Շամշադինի, առաջնորդ Տրապիզոնի սբ Փրկիչ վանքի, 1472 թ.—454
46. Ղրիմեցի կամ Իլովեցի, արքեպս Երուսաղէմի, յշվ. 1476—1485 թթ.—76, 78, 458
47. Տէր, որդի Ներսէսի, 1479 թ. Առեստ գիւղում ստ. Շարակնոց—461
48. Պապ վերոյիշեալ Մկրտիչ եպսի—461
49. Հնգցլ եղբ. վերոյիշեալ Մկրտիչ եպսի—461
50. Որդի Աստուածատրի, 1481 թ. Արծկէում ստ. Յայսմաւուրք—9, 10
51. Որդի Յովանէսի, որ 1481 թ. ստ. Աւետ.—14
52. Երկրորդ այր Դովլաթ-խաթունի, որ 1481 թ. ստ. Աւետ.—14
Մկրտիչ
53. Գրիչ, 1482 թ. Խուլայոյ վանքում օր. Յայսմաւուրք—31
54. Որդի Սուլտանշահի, 1482—1497 թթ. Խիզանում օր. Գանձարան և 3 Աւետ.—32, 89, 140, 237, 238
55. Որդի Յովանէսի, որ 1483 թ. Երզնգանի գիւղում ստ. Աւետ.—45, 49, 50
56. Հայր Մարգարայ գրչի, որ 1483—1499 թթ. Էրընգանի գիւղում օր. Աւետ.—50, 149, 278
57. Գրիչ, որդի Յովանէսի, 1484, 1491 թթ. Մողնիում օր. Գանձարան և Ճաշոց—56, 167, 168
58. Ոմն, 1484 թ. Բաղէշում ստ. Յայսմաւուրք—66
59. Ոմն, 1484 թ. ստ. Գանձարան—68
60. Կր., համշիրակ եղբ. Խաչատուր գրչի, որ 1485 թ. Սանահնում օր. Աւետ.—71
61. Հօրեղբօրորդի Մելքիսեթի, որ 1485 թ. Սաղարդավանքում գնեց մի Սաղմոսարան—73
62. Գրիչ, 1481, 1485 թթ. Սալնապատի վանքում օր. Աղօթագիրք և Աւետ.—16, 17, 74
63. Գրիչ, որդի Կիրակոսի, 1485 թ. օր. Ճառընտիր—78
64. Գրիչ, 1485, 1488 թթ. Տփխիսում օր. Շարակնոց և Աւետ.—120, 466
65. Դպիր, 1486 թ. Ագուլեաց վանքում թուղթ էր կոկում—83
66. Ոստանի քահանաներից, 1486, 1490 թթ.—86, 155
67. Հայր Բարսեղ գրչի, որ 1486—1490 թթ. Ասպիսնակում օր. Շարակնոց և 3 Աւետ.—87, 118, 131, 258
68. Քհյ, պապ Յովհաննէս կր.-ի, որ 1486 թ. Սղգայի վանքում ստ. Գանձարան—88
69. Հայրապետ Սեբաստիոյ սբ Նշանի՞, 1487 թ.—97
70. Մբն Մեծոփայ վանքի, 1488 թթ.—119
71. Հայրապետ Արզրումի վանքի, 1487 թ.—469
72. Քհյ, 1487 թ. Կովտուն գիւղում օրինակել տուեց իր Յայսմաւուրքը—97
73. «Տիեզերալոյս» վրդ. Տարբերունի երկրի, 1488 թ.—113
74. Հնգցլ եղբ. Յովանէս գրչի, որ 1488 թ. Վարագում օր. Ճաշոց—113
75. Եղբ. Խոնդ-Խաթունի, որ 1488 թ. Հաղբատում ստ. Աւետ.—114
76. Քհյ, հայր Աբելի, որ 1488 թ. Ցղնայում ստ. Աւետ.—115
77. Թոռ վերոյիշեալ Աբելի—115

Մկրտիչ
78. Եղբ. Կարապետի, որ 1488 թ. Ասպիսնակում ստ. Շարակնոց—118
79. Ասպիսընկցի, մրն Մեծոփայ վանքի, ազգ. Ստեփանոս դրչի, որ 1488 թ. Արծկէում օր. Գր. Տաթևացու Հարցմանց գիրքը—119
80. Հէրապետ Խանկայ վանքի, 1488 թ.—123
81. Կրզին գիւղի քահանաներից, 1489 թ.—132
82. Որդի Աստուածատուրի, որ 1489 թ. Շատուանում ստ. Աւետ.—139
83. Խոշայ, 1489 թ. վկայ եղաւ Բերթակ վանքին մի Յայսմաւուրք նուիրաբերելուն—141
84. Փողիկ գիւղի քահանաներից, 1489 թ.—142
85. Մրն Ունկարի վանքի, 1490 թ.—151
86. Հօրեղբայր Աստուածատուրի, որ 1490 թ. Մատնէվանքում օր. Տօնական—153
87. Ազգ. Գոմյաթ-խաթունի, որ 1490 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—154
88. Եղբ. Առաքելի, որ 1490 թ. Բոնաշէնում օր. Աւետ.—156
89. Նկարիչ, 1491 թ. Կեչառիսում ծաղկեց մի Աւետ.—161
90. Հնգցլ եղբ. Յովանէսի, որ 1491 թ. Դսեղում ստ. Աւետ.—165
91. Մրձ. Լիանոսի, որ 1491թ. Գուգարքում ստ. Աւետ.—166
92. Եղբօրորդի Կարապետի, որ 1492 թ. Աղթամարում օր. Մաշտոց—187
93. Յշվ. 1492 թ. Դվնիկում—185
94. Որդի Խարականց գիւղի տանուտէր Կիրակոսի, 1493 թ.—193
95. Եղբ. Ազարիայի, որ 1495 թ. Դարանաղսում ստ. Աւետ.—212
96. Հայր Մատթէոսի, որ 1496 թ. Եղեգեաց վանքում ստ. Աւետ.—229
97. Մրն Բարիձորոյ վանքի, 1497 թ.—238
98. Բարունի, առաջնորդ Արգելանի կամ Յուսկան որդու վանքի, 1497, 1498 թթ.—239, 264
99. Հէրապետ Արգելանի վանքի, 1497 թ.—239
100. Մրն Սանահնի վանքի, 1497 թ.—242
101. Հայր Յովանէսի, որ 1497 թ. Խիզանում օր. Աւետ.—246
102. Եղբ. Կիրակոսի, որ 1497 թ. Ամ գիւղում ստ. Աւետ.—247
103. Որդի Խաչատուրի, 1497 թ. Կապոսի վանքում ստ. Աւետ.—249
104. Հայր Վրթանէսի, որ 1497 թ. Երուսաղէմում օր. Գանձարան—254
105. Ռէս Ասպիսնակ գիւղի, 1498 թ.—255
106. Գրիչ, որդի Խաչատուրի, 1498, 1499 թթ. Հաղբատում օր. 2 Աւետ.—262, 280
107. Մրն Արգելանի վանքի, 1498 թ.—265

Մկրտիչ
108. Հայր Ռանկազիզի, որ 1498 թ. Ախալցխայի Մոզնոյ վանքում ստ. Աւետ.—269
109. Ոմն, յշվ. 1498 թ.—270
110. Կեղի քաղաքի քահանաներից, որին 1498 թ. տրուեց մի Աւետ.—275
111. Եղբ. Ատոմի, որ 1499 թ. Երընկանի գիւղում ստ. Աւետ.—278
112. Հայր Յովանէս գրչի, որ 1499 թ. Հիզանում օր. Աւետ.—279
113. Հայր Կարապետի, յշվ. 1499 թ. Հիզանում—279
114. Մրձ. Քնքուշի, որ 1499 թ. Արծկէում ստ. Աւետ.—283
115. Ոմն, յշվ. 1499 թ. Արծկէում—284
116. Մրն Աղթամարի, 1499 թ.—285
117. Հայր Յովանէս դրչի, որ 1499 թ. Հիզանում օր. Գանձարան—285
118. Հիզանցի. 1499 թ. Ով գիւղում նկարազարդեց մի Աւետ.—286
119. Գրիչ, 1499 թ. օր. Աւետ.—297
120. Եղբօրորդի Գրիգոր դրչի, որ 1500 թ. Խարոտկի վանքում օր. Ճաշոց. Մկրտիչն օգնում էր հօրեղբօրը թուղթ կոկելով—296
121. Մահդասի, ԺԵ դ. ստ. մի Աւետ.—483
122. Քհյ, ԺԵ դ. նպաստեց մի Յայսմաւուրք գնելու գործին—488
123. Հայր Դաւիթ գրչի, որ ԺԵ դ. օր. մի Յայսմաւուրք—491
124. Կր., ԺԵ դ. կազմեց մի Շարակնոց—504
125. Ազգ. Մարտիրոս Գումաձէնցի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—505
126. Միրտիչ կամ Մկուչ, հայր Ղուլինի, որ ԺԵ դ. գնեց մի Մաշտոց—507
127. Հայր Մարտիրոս դրչի, որ ԺԵ դ. օր. Շարակնոց—509
128. Եղբ. ուսթայ Ներսէսի, որ ԺԵ դ. ստ. Ժողովածու—513
129. Գրիչ, որդի Անդրէասի, ԺԵ դ. օր. Ժողովածու—513
130. Գրիչ, ԺԵ դ. օր. Ճառընտիր—514
131. Գրիչ, ԺԵ դ. օր. Գանձարան—514
132. Որդի Սահակի, որ ԺԵ դ. ստ. Ճաշոց—515
133. Հնգցլ եղբօրորդի Բաղդասարի, ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—516
134. Հայր Եսայի վրդի, որ ԺԵ դ. ստ. Գր. Տաթևացու Հարցմանց գիրքը—538
135. Հայր Յովանէսի, որ ԺԵ դ. օր. Ճաշոց և Յայսմաւուրք—524
136. Որդի Յովանէսի, որ ԺԵ դ. օր. Ճաշոց—524
137. Քհյ, հայր Լաւչկանց Յովանէսի, որ նպաստեց մի եկեղեցու նորոգմանը—542
138. Որդի Մամլաքաթի, որ ԺԵ դ. ստ. Կանոնգիրք—545

Մկրտիչ
139. Քհյ, ԺԵ դ. նպաստեց մի Ոսկեփորիկ գնե-լու—546
140. Կր., ԺԶ դ. նորոգեց ու կազմեց մի Աւետ.—483*
141. Հայր վերոյիշեալ Մկրտիչի—483*
142. ԺԶ դ. մի Աւետ. նուիրեց Սղգայի վանքին—243*
Մղնիաս
1. Խոջայ, հայր Հնգցլ Նուրատնի, պգ. Թու-մայ Կաֆայեցի գրչի, որ 1422 թ. Տաթեւում օր. Ժողովածու—360
Մղտեսի
1. Խնամածու 1482 թ. Ղրիմի Քէմճակ վան-քին նուիրած մի Ճաշոցի—34
Մոնիր
1. Գրիչ, 1495 թ. Եղեգիսում օր. Աւետ.—213
Մոմեղէն
1. Պապ Ստեփանոսի, որ 1424 թ. Կամուրջ գիւղում ստ. Ոսկեփորիկ—363
2. Որդի Ջանբուղայի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—530
Մովսէս (Մուսէս)
1. Երզնկացի, Ոսկեփորիկ Ժողովածուի կազ-մող—խմբագրող (մհ. 1322 թ.)—386, 545
2. «Քաջ քարտուղար», որդի Դանիէլի, 1481—1493 թթ. Արծկէում և այլ վայրերում օր. Յայսմաւուրք, Շարակնոց, Տօնացոյց, 2 Ճառընտիր, Տաղարան, Մկն. կաթուղիկէից թղթոց—9, 10, 34, 78, 81, 173, 174, 195, 196, 465
3. Եղբ. Մկրտիչ քհյի, որ 1414 թ. Ցիպնայ վանքում ստ. Կացրդարան—335
4. Քեռորդի Յակոբ կր.-ի, որ 1441 թ. Ան-կիւրիայում ստ. Աւետ.—398
5. Հայր Թումայ կր.-ի, որ 1482 թ. ստ. Շա-րակնոց—34
6. Մուսիս, 1484 թ. Բաղէշում ստ. Յայսմա-ւուրք—66
7. Մուսիս, որդի Յովանէսի, որ 1485 թ. Ար-ճէշում ստ. Գանձարան—74
8. Մուսէս, Հօրեղբօրորդի Ալէքսիանոսի, որ 1486 թ. Արքայի վանքում օր. Աւետ.—84
9. Գրիչ, որդի Ստեփանոսի, 1486 թ. Անլոց վանքում օր. Աւետ.—89
10. Ոմն, յշվ. 1486 թ.—94
11. Խոջայ, Հնգցլ եղբ. Ջանգիշայի, որ 1487 թ. Սղգայի վանքում ստ. Մաշտոց—101
12. Կր., առաջնորդ Բստոյ անապատի, 1489 թ. ստ. Աւետ.—129—130
13. Գրիչ, 1489 թ. Բերթակում օր. Յայսմա-ւուրք—141
Մովսէս
14. Հայր Կիրակոս գրչի, որ 1489 թ. Խարտի-շարի վանքում օր. Շարակնոց—143
15. Առաջնորդ Փարպոյ Թարգմանչի վանքի. 1491 թ.—168
16. Խոջայ, տանուտէր Փարպոյ, 1491 թ.—168
17. Քհյ, եղբ. Առաքել գրչի, որ 1490 թ. Բոնա-շէն գիւղում օր. Աւետ.—156
18. Երէց, որդի Ստեփանոսի, որ 1494 թ. Աւազ վանքում ստ. Աւետ.—208
19. Նորածին եղբ. Ազարիայի, որ 1495 թ. Եղեգիսում ստ. Աւետ.—213
20. Ընկերակից Բուստի առաջնորդ Մնսրուպի, որ 1495 թ. ստ. Մաշտոց—215
21. Հայր Ստեփանոսի, որ 1499 թ. Արծկէում ստ. Աւետ.—276
22. Վրդ, 1500 թ. այցելեց Հալէպ—299
23. Հայր պր. Արևի, որ 1482-ից տարիներ առաջ ստացել էր մի Աւետ.—34*
24. Աղդ. Մարտիրոս Գումաճէնցի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—505
25. Մուսիս հայր Թումայ Աղաղցու, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—545
Մուղամ
1. Ոմն, յշվ. 1493 թ. Ագուլեաց վանքում—194
2. Ոմն, յշվ. 1498 թ. Ասպիսնակում—255
3. Դուստր Ատոմի, որ 1499 թ. Էրրնկանի գիւղում ստ. Աւետ.—278
Մուղամ-Փաշայ
1. Մահմեդական ոմն, որ 1433 թ. վկայ եղաւ մի Աւետ. վաճառման—373
2. Աղգ. Ստեփանոսի, որ 1462 թ. Վանում ստ. Աւետ.—439
Մուզատիմ
1. Ոմն, Երուսաղէմի ռէիս Յովանէս Կուզի հետ միասին 1497 թ. նորոգեց սբ Յակոբի գլուխը (գմբեթ) և սբ Նունոյ եկեղեցին—254
Մուլքէք
1. Կին ոմն, որ 1435 թ. Խարբերդում սպա-սարկում էր Ստեփանոս գրչին—379
Մուլքի
1. Դուստր պր. Գորգի, յշվ. 1486 թ. Արճէ-շում—79
Մուլքի-բէկ
1. Դուստր վերոյիշեալ պր. Գորգի—79
Մուհամմատ (Մահմատ)
1. Մուհամմատ Բ Ֆաթիհ, Օսմանյան սուլթան (1451—1481).—20, 23, 189, 462
2. Վրիպակով Մահմադ է կոչուած նաև Ուզուն-Հասանի թոռ, Ուղուրլու-Մահմադի որդի Գեաղա-Ահմադը, որ 1497 թ. գրաւեց Աղ-

կոյունյունների գահր և թաղաւորեց 8 ամիս—
—237

Մուհուբ-Սալբան

1. Հնգցյ Հարապատ խըրշահի, որ 1484 թ. Վանում ստ. Աւետ.—60

Մուղալ

1. Եղբորդուստր Սիրատանի, որ 1495 թ. Մանտխոնում ստ. Յայսմաւուրք—222
2. Աղգ. Թուրվանպալի, որ 1498 թ. Ասպիսնակում ստ. Աւետ.—258
3. Մայր Մխիթար գրչի, որ 1487 թ. Կոխտուն գիւղում որ. Յայսմաւուրք—97
4. Քոյր Յովանէս գրչի, որ 1488 թ. Վարագում որ. Ճաշոց—113
5. Մայր Յոհանէսի, որ 1490 թ. Շատուանում ստ. Մաշտոց—157

Մուղալ-Խաթուն

1. Մայր Իկլիչի, որ 1462 թ. Երուսաղէմում ստ. Աւետ.—438
2. Աղգ. Մաղթումի, որ 1486 թ. Վարագում ստ. Ճաշոց—111
3. Աղգ. Կարապետի, որ 1488 թ. Ասպիսնակում ստ. Աւետ.—118

Մուղամ

1. Որդի Մուրատի, որ 1497 թ. Բերդիկում ստ. Աւետ.—240

Մումպարա

1. Մրձ. Թադէոսի, որ 1484 թ. Արարուց վանքում ստ. Աւետ.—62*

Մուշեղ

1. Եղբ. Զաքարայի, որ 1488 թ. Այրիվանքում ստ. Յայսմաւուրք—110

Մուսա

1. Որդի Գրիգոր Քարագոմերցու, որ ԺԵ դ. ստ. Տօնական—490

Մուսավարշան

1. Հնգցլ կողակից Բէրամի, որ 1483 թ. Արձկէում ստ. Աւետ.—38

Մուսեխ (Մուսեհ)

1. Խոջայ, մեծ պապ Խաչատուր քհյի, որ 1455 թ. Արճէշում, իր Դաւիթ որդու գործակցութեամբ, օր. Աւետ.—426
2. Հօրքրոջորդի Մկրտիչ եպսի, որ 1479 թ. Առեստում ստ. Շարակնոց—461
3. Եղբ. Խոջայ Յակոբի, որ 1482 թ. Խուլայոյ վանքում ստ. Յայսմաւուրք—31
4. Մրձ. Ամենաւագի, որ 1494 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—202

Մուսիկ

1. Այլոց ընկերակցութեամբ 1488 թ. Առեստում ստ. Աւետ.—120
2. Աղգ. Մարտիրոսի Գումաճէնցի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—505

Մուստաֆա

1. Միրզա Մուստաֆա, ԺԶ դ. վկայ եղաւ Սրդգայի վանքին մի Աւետ. նուիրաբերելուն—
—244*

Մուրայ

1. Գրուած՝ Մուրայէն հոլովաձեվ, 1437 թ. մահտարաժամին վախճանուած եղբօրորդի Յովսէփ գրչի, որ Դերձկի վանքում օր. Ճաշոց—385

Մուրադ (Մուրատ)

1. Ոմն, 1435 թ. Խարբերդում 1 ֆլորի նուիրելով նպաստեց մի Աւետ. դրութեանը—381
2. Հայր Նիկողոսի, որ 1438 թ. Նորոդեյ տուեց մի Աւետ.—386
3. Մուրատ Բ Ղազի, Օսմանեան սուլթան (1421—1451)—417
4. Հայր Պարոնի, որ 1461 թ. Պալախորու վանքում ստ. Աւետ.—437
5. Աղգ. Ստեփանոսի, որ 1462 թ. Վանում ստ. Աւետ.—439
6. Եղբ. Յակոբ գրչի, որ 1468 թ. Խարբերդում օր. Մաշտոց—449
7. Հայր Յոհանէս քհյի, որ 1482 թ. Կտուցում ստ. Տօնական—29
8. Հայր Յոհանէս գրչի, որ 1483 թ. Կտուցում օր. Աւետ.—39
9. Ոմն, 1484 թ. Բաղէշում ստ. Յայսմաւուրք—66
10. Հօրեղբօրորդի Մելքիսէթի, որ 1485 թ. Մաղարգավանքում գնեց Սաղմոսարան—73
11. Աղգ. վերոյիշեալ Մելքիսէթի—73
12. Թոռ Դովլաթեարի, որ 1486 թ. Ասպիսնակում ստ. Աւետ.—87
13. Որդի Յովհանէսի, 1486-ից յետոյ ստ. Ասպիսնակում օր. մի Աւետ.—87*
14. Հնգցլ եղբօրորդի Ջանգիշայի, որ 1487 թ. Սղգայոյ վանքում ստ. Մաշտոց—101
15. Խոջայ, որդի Սարգսի, 1487 թ. ստ. Յայսմաւուրք—106
16. Որդի Եղիայի, որ 1488 թ. Եկեղեաց դաւառում ստ. Աւետ.—121
17. Խոջայ, որին 1488 թ. հրով այրեցին—122
18. Հայր Խոջայ Յովհաննէսի, որ 1488 թ. Մուշում ստ. Աւետ.—123
19. Հօրեղբօրորդի Յովանէս քհյի, որ 1489 թ. Ասպիսնակում ստ. Աւետ.—131
20. Եղբ. Ստեփանոս քհյի, որ 1489 թ. Բագենից վանքում ստ. Մաշտոց—132
21. Որդի Միրիջանի, որ 1489 թ. Խիզանում ստ. Աւետ.—140
22. Եղբ. Սարգսի, որ 1490 թ. Արճէշում ստ. Գանձարան—151

Մուրադ

23. *Հօրեղբօրորդի Դովլաթ-խաթունի, որ 1490 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—154*
24. *Պապ Ամիր-Եզդինի, որ 1491 թ. Փառակունիսում ստ. Աւետ.—171*
25. *Եղբ. Խալիֆի, որ 1491 թ. Արծկէում ստ. Ճառընտիր—173*
26. *Հօրեղբօրորդի Զարդանի, որ 1491 թ. Անջողաց վանքում ստ. Աւետ.—178*
27. *Հնգցէ եղբ. Դօշմինի, որ 1494 թ. Հոռոմայրում ստ. Աւետ.—201*
28. *Որդի Ամենաւագի, որ 1494 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—202*
29. *Հայր Զարդարի, որ 1495 թ. Ամրդօլի վանքում ստ. Աւետ.—219*
30. *Որդի Սուլթանշահի, 1497 թ. Բերդիկ գիւղում ստ. Աւետ.—240, 241*
31. *Աղ-Կոյունլու փադիշահ, որդի Յաղուբի. գահակալեց 1498 թ., ապա բանտարկուեց Այբա-Սուլթանի կողմից. կրկին քաղաքական ասպարեզ իջաւ և իշխեց Հարաւում մինչև 1502 թ., կիսելով իշխանութիւնը Ալուանդի հետ—257, 259, 261*
32. *Հիսն, որդի Մարգարի, 1498 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—267, 268*
33. *Թոռ վերոյիշեալ Մուրատի—267*
34. *Եղբ. Ղփչախի, յիշ. 1498 թ. Աղթամարում—268*
35. *Որդի Ատոմի, որ 1499 թ. Էրընկանի գիւղում ստ. Աւետ.—278*
36. *Ոմն, 1499 թ. Ախալցխայում գնեց մի Աւետ.—280*
37. *Եղբ. Հալուէի, որ 1500 թ. Վարագում ստ. Աւետ.—298*
38. *Նաև՝ Միւրատ, հայր Ամիր-Սարգսի, որ ԺԵ դ. Սինիքո՞ւմ ստ. Աւետ.—480*
39. *Եղբ. Ատոմ քհյի, որ ԺԵ դ. ստ. Յայսմաւուրք—491*
40. *Եղբ. Մարկոսի, որ ԺԶ դ. ստ. Աւետ.—202**

Մուրատբախշ *(Մուրատբաշխ)*

1. *Որդի Մաղթումի, որ 1468 թ. Վարագում ստ. Ճաշոց—111*
2. *Եղբօրորդի Խոնդ-խաթունի, որ 1488 թ. Հաղբատում ստ. Աւետ.—114*
3. *Եղբօրորդի Ղուպարի, որ 1490 թ: Արաշում ստ. Աւետ.—162*

Մուրատշահ *(Մուրատշայ)*

1. *Խոջայ, Վանի տանուտէրներից, 1484 թ.—62*
2. *Աղա, 1485 թ. ստ. մի Աւետ.—77*
3. *Կոչուած նաև Միրաշա՞յ, ոսկերիչ, ազգ. Դովլաթ-խաթունի, որ 1490 թ. ստ. Աւետ.—154*

Մուրատշահ

4. *Որդի Խըդրշահի, որ 1491 թ. ստ. Ճառընտիր—182*

Մսեհ

1. *Ղուդիկ մականունով, այր Թավրիզի, որ 1498 թ. ստ. Աւետ.—269, 270*

Մրսկին

1. *Երէց Անուշպագցի, հեղինակ Երզնկայի ողբի, 1482 թ.—21, 22*

Մըսր

1. *Դուստր Ճովանի, որ 1467 թ. Սեբաստիա սբ Աստուածածին եկեղեցուն նուիրեց մի Ճաշոց—447*

Մսրաղա

1. *Ոմն, 1439 թ. Կալերում վաճառեց մի Աւետ.—193*

Մսրիկ

1. *Ապաշխարող, մայր Աստուածատուր Սաղմոսավանեցու, յիշ. 1495 թ.—340*

Մըսր-խաթուն

1. *Մերձ. Մատթէոսի, որ 1496 թ. Նղեղեաց վանքում ստ. Աւետ.—229*

Մըսր-Մելիք *(Մըսր-Մէլէք)*

1. *Կին Ստեփանոս քհյի, որ 1419 թ. Նորոգել տուեց մի Երգարան—348*
2. *Քոյր Թադէոս երէցի, որ 1439 թ. Բաստայ վանքում ստ. Աւետ.—391*
3. *Մայր Մինաս Նաղաշի կամ ծաղկողի, յիշ. 1456, 1465 թթ.—427, 444, 445*
4. *Մայր Պետրոս քհյի, որ 1472 թ. Տրապիզոնում ստ. Աւետ.—454*
5. *Քոյր Խաթունջանի, որ 1482 թ. Կտուցում ստ. Աւետ.—30*
6. *Քոյր Մկրտիչ քհյի, որ 1483 թ. Էրզնգանի գիւղում ստ. Աւետ.—49*
7. *Մսրա-Մէլիք, կին Լիպարիտի, որ 1491 թ. Գուգարքում ստ. Աւետ.—166*
8. *Հարս Խալիֆի, որ 1491 թ. Արծկէում ստ. Ճառընտիր—173*
9. *Հարս Պաւղոսի, որ 1492 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—187*
10. *Մայր Ստեփանոս Դուշենցի, որ 1495 թ. Նորոգել տուեց մի Աւետ.—224*

Մսրշահ

1. *Մրձ. Թուրվանդայի, որ 1498 թ. Ասպիսնակում ստ. Աւետ.—258*
2. *Երեսփոխան, 1498 թ. Երաշխաւոր սբ Աստուածածնի վանքին նուիրեց մի Ճաշոց—274*
3. *Եղբ. Յովանէս կր.-ի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—500*

Մրուար (Մրվաթ)
1. Մայր Թաղէսի, որ 1439 թ. Բաստայ վանքում ստ. Աւետ.—391
2. Քոյր Ստեփանոսի, որ 1462 թ. Վանում ստ. Աւետ.—439
3. Կին Բարսեղ գրչի, յիշ. 1486—1498 թթ. Ասպիսնակում—87, 118, 131, 258
4. Կին Դաւթի, որ 1492 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—18[illegible]
5. Մօրաքոյր Կարապետ Բերկրեցու, որ 1498 թ. Բերկրիում ստ. Շարակնոց—265
6. Հնգցյ Հարս Ստեփանոսի, որ 1498 թ. Բերկրիում ստ. Շարակնոց—265
7. Հարս վերոյիշեալ Ստեփանոսի—265
8. Քոյր Ղփչաղի, որ 1498 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—268
9. Դուստր Ատոմի, որ 1499 թ. Էրնկանի գիւղում ստ. Աւետ.—278
10. Հարս Ամիր-Սարգսի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—479

Մրուան
1. Պապ Անանիայի, որ 1488 թ. գնեց մի Աւետ.—117
2. Մայր Աղատի, որ ԺԵ դ. ստ. Մաշտոց——477

Մրտեր
1. Եղբ. Խարիր-Խաթունի, որ 1500 թ. ստ. Աւետ.—293

Մօրէ
1. Կին Յովհաննէսի, որ 1498 թ. Երուսաղէմում գնեց մի Աւետ.—273

Յ

Յարիբ
1. Հայր Իգնատիոսի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.——544

Յախոյ
1. Հայր Արսան աղայի, որ 1482 թ. Արծկէում ստ. Աւետ.—29

Յախտիար
1. Ոմն, յիշ. 1489 թ. Բաստոյ անապատում—129

Յակոբ
1. Բժիշկ, ԺԳ դ.—24
2. Արծկէցի, Գանձասաց, ԺԴ դա՞ր—152
3. Վրդ, որդի Ատոմի, 1403 թ. Անձնապատի վանքում իր քեռորդի Աստուածատուրին օրինակել տուեց մի Ոսկեփորիկ—310—313
4. Ղրիմեցի, նշանաւոր մատենագիր, տոմարագէտ. 1406 թ. համառօտեց Մակաբայեցւոց Բ գիրքը, 1410 թ. 2 թերթով լրացրեց մի ժողովածու, 1416 թ. շարադրեց Յաղագս

Յակոբ
ազգականութեանը, յիշ. նաև 1415 թ. (որպէս ուսուցիչ Աստուածատուր Սաղմոսավանեցու) և 1422 թթ.—316, 324, 340—342, 342*, 343, 343*, 344, 344*, 345, 360
5. Վրդ, «քաղցր երգող երաժիշտ մեծ փիլիսոփայ», 1406 թ. ստ. Տօնացոյց—Մանրուսմունք—316
6. Վրդ, բարունապետ, Առլինակի, 1408 թ. ատեններ ստ. իմաստասիրական մի ժողովածու, 1414 թ. Սուխարայ վանքում օր. Գր. Տաթևացու երկերի ժողովածուն, յիշ. 1420 թ. որպէս Անձնապատի վանքում աշխատող բարունապետ—319, 336, 354
7. Գ կաթողիկոս Հայոց (1404—1414)—330, 334, 337, 338
8. Վրդ, առաջնորդ Խառաբաստի վանքի, 1413 թ.—334
9. Տասնամեայ վախճանեալ որդի Կոստանդին Վահկացու, յիշ. 1413 թ.—329, 333
10. Գրիչ, 1416 թ. օր. Մաշտոցի մի մասը——345
11. Ազգ. Աստուածատուրի, որ 1419 թ. մի ժողովածու նուիրեց Գրիգոր վարդապետին——350
12. Որդի վերոյիշեալ Աստուածատուրի—350
13. Երուսաղէմ գնալու համար հաւաքած իր դրամով 1422 թ. գնեց մի Տարեգիրք, որ նուիրեց Գր. Լուսաւորչի գերեզման կոչուող վանքին—358
14. Գրիչ, 1424 թ. Բերկրիի Եղեվանքում օր. Շարակնոց—364
15. Համշենցի, 1428 թ. օր. քարոզների մի ժողովածու—368
16. Քհյ, որդի Պէտիկի, որ 1433 թ. 600 դահեկանով գնեց մի Աւետ.—373, 374
17. Օտարութեան մէջ մեռած հայր Յովսէփ գրչի, որ 1437, 1441 թթ. Դերձկի վանքում օր. 2 Ճաշոց—385, 395
18. Եղբօրորդի վերոյիշեալ Յովսէփ գրչի. մեռաւ 1437 թ. մահտարաժամին—385
19. Հայր Բարսեղ կր.-ի, որ 1439 թ. Երուսաղէմում նպաստեց մի Աւետ. գնելու գործին——390
20. Հզւր հայր Թուրվանդայի, որ 1439 թ. Երուսաղէմում ստ. Աւետ.—390
21. Որդի Յոհանէս քհյի, որ 1441 թ. Անկիւրիայում ստ. Աւետ.—398
22. Վրդ, որդի Մկրտիչի (Խօնդիկ մականուանեալ), 1441—1455 թթ. վայրից վայր տեղափոխուելով (Արգեյան, Կաղր, Էջմիածին, Մակու.) օրինակեց մի ժողովածու—41[illegible]

Յակոբ

23. Կր., յշվ. 1450 թ. Բիւրականում, որպէս «միջնորդ սուրբ տառիս»—413
24. Եղբ. Դանիէլ վրդի, որ 1450 թ. էջմիածնում—Բիւրականում ստ. Ճաշոց—412
25. Հայր տանուտէր Վարդանիսի, որ 1451 թ. Խլաթում ստ. Մաշտոց—Գանձարան—420
26. Հայր Թումայի, որ 1452 թ. ստ. Աւետ.—422
27. Վրդ, քեռի և ուսուցիչ Աստուածատուր Ակլայ եպսի, որ 1455 թ. օր. Աւետ.—424
28. Տանուտէր, 1455 թ. նպաստեց մի Աւետարանի արտագրութեանը—425
29. Եպս, քեռի և ուսուցիչ Մինաս ծաղկողի, յշվ. 1466 թ.—444
30. Կր., որդի կամ քեռորդի Մինաս ծաղկողի, յշվ. 1466 թ.—444, 445
31. Գրիչ, 1466 թ. Գուլիստան կամ Վարդուտ գիւղում օր. Մաշտոց—446
32. Գրիչ, որդի Գրիգորի, 1468 թ. Խարբերդում օր. Մաշտոց—449
33. Մբն Տրապիզոնի սբ Փրկիչ վանքի, 1472 թ.—454
34. Պր., որդի Հայրապետ քհյի, 1473 թ. իր եղբայր Թաթուլի հետ մեկտեղ գերութիւնից ազատեց մի Աւետ. և մի Յայսմաւուրք, որ նուիրեց Կ. Պոլսի սբ Սարգիս եկեղեցուն—455
35. Համանքեֆցի, որդի Հապիպի. հաւանաբար ԺԶզ. «ի ձեռաց զօրացն հոռմեացոցն» (իմա՝ թուրքերի) փրկեց 1471 թ. օր. մի Մաշտոց—167*
36. Աղգ. Մկրտիչ եպսի, որ 1472 թ. Առեստ գիւղում ստ. Շարակնոց—461
37. Գրիչ, որդի Յովաննէսի, որ 1481—1500 թթ. Արծկէում օր. Յայսմաւուրք, 2 Աւետ., Ճառընտիր: ԺԵ դարի անթուական յիշատակարաններից տեղեկութիւն ունենք Յակոբ Յովանէսի որդի անունով դրչի օրինակուած նաև այլ ձեռագրերի (Ճառընտիր, Աւետ., Յայսմաւուրք) մասին, սակայն վստահաբար չենք կարող պնդել, որ գործ ունենք միևնոյն անձի հետ—9, 10, 39, 173, 296, 515, 516, 523
38. Աւագերէց, 1481 թ. Իշմայ գիւղաքաղաքից Խարբերդ բերեց Շարակնոցի լաւ օրինակ—11
39. Քհյ, որդի Իսահակի, 1482 թ. Բոլորաբերդում ստ. Աւետ.—26—28
40. Եղբ. Աբրահամ գրչի, որ 1482, 1484 թթ. Բոլորաբերդի անապատում, օր. Աւետ. և Մանրուսմունք—27, 57
41. Աշակերտ Բոլորաբերդի անապատում աշխատող Սարգիս բարունապետի, 1482 թ.—27
42. Մբն, Կտուցի վանքի, 1482, 1483 թթ.—29, 40
43. Խոջայ, որդի Կուճիբէկի, 1482 թ. Խուլայոյ վանքում ստ. Յայսմաւուրք—31
44. Ծերունի դրիչ, 1482 թ. օր. Մաշտոց—35
45. Գրիչ, որդի Յովսէփի, 1484, 1493 թթ. Աղթամարում օր. 2 Աւետ.—63, 191
46. Քհյ, մբն Պարսպի սբ Նշանի, վայելող 1484 թ. Աղթամարում օր. Աւետարանի—64
47. Փիլիպոփայ, վարպետ Բարդուղիմէոս, գրչի. որ 1485 թ. Մաղարդավանքում օր. Սաղմոսարան—73
48. Տանուտէր, որդի պր. Գրիգորի, 1485 թ. Սալնապատում ստ. Աւետ.—74
49. Եղբ. պր. Վարդանի, որ 1485 թ. Որոտադէմում ստ. Աւետ.—77
50. Որդի Մուրատշահի, որ 1485 թ. ստ. Աւետ.—77
51. Երախտաւոր Աղուեաց վանքի, 1486 թ.—82
52. Քհյ, որդի Գալուստի, 1486 թ. Թանահատի վանքում ստ. Մաշտոց—85
53. Բաղիշէցի, Հաւչօշէնց, որդի Ջանիբէկի, 1487 թ. իր Կիրակոս եղբօր հետ սբ Յակոբի վանքին նուիրեց մի Աւետ.—98, 99
54. Եղբ. Խոնդ-Խաթունի, որ 1488 թ. Հաղբատում ստ. Աւետ.—114
55. Եղբօրորդի վերոյիշեալ Խոնդ-Խաթունի—114
56. Երկու նոյնանուն միաբան Մեծոփայ վանքի, 1488 թ.—119
57. Այլոց ընկերակցութեամբ 1488 թ. Առեղսում ստ. Աւետ.—120
58. Մբն Բուստի անապատի, 1489 թ.—129
59. Եղբ. Արապշահի, որ 1490 թ. Էրընկանի գիւղում ստ. Աւետ.—149
60. Հայր Վարդանի, որ 1490 թ. Մաշկագդակում ստ. Ճառընտիր—152
61. Ակովբ, որդի Ամիր-Եղդնի, որ 1491 թ. Փառակունիսում ստ. Աւետ.—171
62. Եպս, Նետրարենց, որդի Ներսէսի, 1491 թ. Արծկէում աւարտեց իր հանգուցեալ եղբօր՝ Ղազարի կողմից կիսատ թողնված Գանձարանի արտագրութիւնը, 1499 թ. օր. մի Աւետ., մի Գանձարան էլ օր. ԺԵ դ. (տարեթիւն անյայտ)—175, 176, 517
63. Հնգցլ որդի Մխիթարի, որ 1492 թ. ստ. Շարակնոց—190
64. Մբն Արծկէի Սքանչելագործ սբ Խաչ վանքի, 1493 թ.—196

Յակոբ

65. Հայր Ստեփանոսի, որ 1493 թ. ստ. Աւետ.—197

66. Որդի Պօղոս երէցի, որ 1493 թ. Վարդեբր-լուր գիւղի եկեղեցուն տուեց իր Աւետա-րանը կարդալու՝ «քանի գեղ[ս] չէն է»—193

67. Որդի Բէկբասի, 1493 թ. Հաղբատում նուի-րեց մի Աւետ.—201

68. Նահատակ վարդապետ, որին պատկանած Նարեկը ԺԵ դ. վերջերին ձեռք բերեց Սիմէոն վարդապետը—209, 210

69. Ծղնաւոր, հօրեղբայր Ազարիայի, որ 1495 թ. Եղեգիսում ստ. Աւետ.—213

70. Կրտսեր եղբ. Աբրահամի, որ 1495 թ. մե-րին-Նորավանքում ստ. Աւետ.—214

71. Ակոբ վրդ., յշվ. 1495 թ. որպէս Կուսաց անապատի միաբան—472

72. Առաջնորդ Աւխուս վանքի, 1496 թ.—231

73. Ուսուցիչ Մատթէոսի, որ 1497 թ. Աղթա-մարում օր. Աւետ.—244

74. Եղբօրորդի Կիրակոսի, որ 1497 թ. ստ. Աւետ.—247

75. Մըն Ջորէվանքի, 1498 թ.—259

76. Վրդ., հգւր հայր Վանականի, որ 1498 թ. Ջորէվանքում օր. Մաշտոց—260

77. Միայնակեց, 1498 թ. Ջորէվանքում Մաշ-տոցի օրինակ շնորհեց Վանական դրչին——260

78. Եղբ. Ստեփանոսի, որ 1498 թ. Բերկրիում ստ. Շարակնոց—264

79. Մօրքրոջորդի Կարապետ Բերկրեցու, որ 1498 թ. օր. և ծաղկեց մի Շարակնոց—265

80. Հովիւ, յշվ. 1499 թ. Աղթամարում—284

81. Հնգցլ որդի Սաւսաւղի, որ 1499 թ. Սերաս-տիոյ Անապատի վանքում ստ. Ժանձարան——289

82. Որդի Խաբիրի, որ 1500 թ. ստ. Աւետ.—293

83. Գրիչ, 1500 թ. օր. Աւետ.—293, 294

84. Որդի Անտոն դրչի, որ ԺԵ դ. օր. Տօնա-կան—480

85. Հնգցլ եղբ. Գաբրիէլ եպսի, որ ԺԵ դ. ստ. Ժողովածու—485

86. Եպս, ԺԵ դ. ստ. Կանոնք և խրատք պա-րունակող մի ձեռագիր—489

87. Որդի Փաշաբէկ կնոջ, որ ԺԵ դ. ստ. Ճաշ-ընտիր—490, 491

88. Ակովբ, եղբ. Թովմայ դրչի, որ ԺԵ դ. Կա-ռափնաղար անապատում օր. Աւետ.—495

89. Կր., որդի Արևի, ԺԵ դ. Եղեգիսի Խնձորուտ վանքին նուիրեց մի Մաշտոց—498, 499

90. Եպս, որդի Ղուլիճանի, ԺԵ դ. ստ. Յայս-մաւուրք—501

Յակոբ

91. Տէր Ակոբ, ԺԵ դ. . վկայ եղաւ մի Աւետ. վաճառման—504

92. Թոռ Տէրուն քհյի, որ ԺԵ դ. ժառանգեց պապի Աւետարանը—512

93. Հնգցլ որդի վերոյիշեալ Տէրուն քհյի—512

94. Որդի Կարապետի, ԺԵ դ. ստ. Ժանձարան——514

95. Հայր Բաղդասարի, ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—516

96. Կր., հնգցլ եղբ. անունն անյայտ մի դրչի, որ ԺԵ դ. օր. Մկն. Մարգարէին Եսայէայ——519

97. Քհյ, որդի Դաւթի, ԺԵ դ. ստ. Ճաշոց—524

98. Հնգցլ եղբ. Յովհաննէսի, որ ԺԵ դ. ստ. Ճառընտիր—527

99. Հնգցլ որդի Յովհաննէսի, որ ԺԵ դ. ստ. Քարոզգիրք—535, 536

100. Եղբ. Թումայ Աղաղցու, որ ԺԵ դ. գնեց Աւետ.—545

101. Եպս, հօրեղբայր Յակոբ Հասանքեֆցու, որ ԺԶ դ. փրկեց մի Մաշտոց—167*

Յակոբշահ (Ակոբշա)

1. Ոմն, յշվ. 1452 թ.—422

2. Փեսայ Յոհանէս կր.-ի, որ 1458 թ. Ասփրս-տան գիւղում ստ. Աւետ.—432

3. Եղբ. Մարգարա դրչի, որ 1483 թ. Երրնկա-նի գիւղում օր. Մաշտոց—51

Յակոբջան

1. Որդի պր. Բաղդասարի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—516

Յաղուբ—Տե՛ս Եաղուբ

Յաճայնուշ

1. Քոյր Խոնդ-խաթունի, որ 1488 թ. Հաղբա-տում ստ. Աւետ.—114

Յարագիզ

1. Սկեսրայր վերոյիշեալ Խոնդ-խաթունի—114

Յարապ

1. Ոմն, 1499 թ. Երուսաղէմում ստ. Աւետ.——291

Յարխաշ

1. Որդի Մսրրաղի, 1493 թ. Կայերում հայր և որդի վաճառեցին մի Աւետ.—193

Յարուխայ

1. Թոռնուհի Պետրոս քհյի, որ 1441 թ. Սա-նահնում ստ. Աւետ.—397

Յարայ-խաթուն

1. Քոյր Սարգսի, որ 1483 թ. ստ. Աւետ.—53

Յեարիկ

1. Հայր Կանայքի, որ 1482 թ. Կտուցում ստ. Աւետ.—30

Յեսան-խաթուն

1. Սկեսուր Խոնդ-խաթունի, որ 1488 թ. Հաղ-բատում ստ. Աւետ.—114

Յեվրի
1. Եղբօրորդի խոջայ Բաղդասարի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—516

Յիպայ-Սուլթան (Տե՛ս նաև Իբա-Սուլթան)
1. Նաև այսպէս է տառադարձուած Աղ-կոյունլուների պետութեան թագաւորող Բայանդուրի դինաստիայի կրտսեր ճիւղի ներկայացուցիչ Դանա-խալիլի որդի Իբրահիմ Այբա-Սուլթանի անունը։ Այբա-Սուլթանը Ռուստամ փադիշահից հետո, մինչև սպանվելը (1492—1499 թթ.) Աղ-կոյունլուների պետութեան փաստական տէրն էր հանդիսանում—260

Յիսայ
1. Հալէպի հայ ռայիս, 1500 թ.—299

Յոբ
1. Դրայ, Քռնայի միաբանողներից, 1415 թ.—341
2. Թոռ Աբեյի, որ 1488 թ. Ցղնայում ստ. Աւետ.—115

Յորդոր
1. Եղբ. Թումայ Աղաղցու, որ ԺԵ դ. գնեց Աւետ.—545

Յովակիմ
1. Եպս, «վերատեսուչ նահանգիս Պուրսայու և Կոստանդինուպոլսի և սահմանեալ վիճակիս իւրոյ», 1447 թ.—409
2. Մրն Պալախորի վանքի, 1495 թ.—216
3. Հայր և ուսուցիչ Վարդեգոյն (Վարդան) սարկաւագի, որ ԺԵ դ. Լեհաստանում օր. Ոսկեփորիկ—540

Յովասափ
1. Եղբ. Ստեփանոս գրչի, որ 1437 թ. Խարբերդում օր. Աւետ.—383
2. Մեծ պապ Ասպինակ գիւղի ռէս Ջաջուռի, 1498 թ.—258
3. Հօրեղբ. Կարապետ գրչի, որ ԺԵ դ. Խնձորուտի վանքում օր. Մաշտոց—498

Յովել
1. Աբեղայ, Նատէրանց ազգից, եղբ. Աւետիքի, որ 1433 թ. Ղրիմում վաճառեց մի Ճաշոց—375

Յովհաննէս (Յովհան, Յոհանէս, Յովաննէս և այլն)
1. Ոսկեբերան, Ե դարի եկեղեցական մատենագիր—350
2. Չմշկիկ, Բիւզանդիոյ կայսր (925—976)—381
3. Սարկաւագ, ԺԱ—ԺԲ դդ. նշանաւոր Տօմարագէտ, իմաստասէր և բանաստեղծ—216, 217

Յովհաննէս
4. Գառնեցի, վրդ, Սաղմոսարանի սրբագրող—211, 216, 351
5. Երզնկացի, Պլուզ մականունով, ԺԳ դարի նշանաւոր մատենագիր—485
6. Որոտնեցի, Կախիկ մականունով, ԺԵ դարի իմաստասէր (մհ. 1386 թ.)—198, 313, 336 373
7. Գանձասաց, ԺԴ դա՛ր—152
8. Թլկուրանցի, բանաստեղծ—գանձասաց, ԺԴ դար—152
9. Համշենցի, եպս, 1401 թ. օր. Ժողովածու—305
10. Կր., «Թափող» (գերութիւնից ազատող), Գետարգելի սբ Նշանի, 1401 թ.—305
11. Երէց, Անեցի, 1401 թ. նուէր ստացաւ մի Աւետ.—306
12. Վրդ, ուսուցիչ Ներսէս գրչի, որ 1402 թ. Գամաղիէլի վանքում օր. Ճառընտիր—307
13. Կր., սրա օժանդակութեամբ 1402 թ. Սարգիս ոմն կազմեց մի Աւէտ.—310
14. Շատախեցի, կր., 1404 թ. գրեց մի յիշատակագրութիւն—314
15. Րաբունի, երախտաւոր Ստեփանոս եպսի, որ 1407 թ. ստ. Տօնապատճառ—317, 318
16. Կր., որդի Մարտիրոսի, շուրջ 1407 թ. պր. Բուրթէլից գնեց մի Աստուածաշունչ—318
17. Սրով նահատակուած եղբ. Ստեփանոս եպսի, որ 1407 թ. ստ. Տօնապատճառ—318
18. Րաբունապետ, Կոլոտիկ մականունով, դասաւանդում էր Հերմոնի վանքում, հաւանաբար սա է 1439-ից առաջ Ճաշոց Ժողովածուի խմբագրողը—335, 360, 387
19. Քհյ, Թոռ Թագւորի, որ 1411 թ. Ոստանում գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—326
20. Եղբ. Սիմէոն գրչի, որ 1412 թ. Սուրխաթում օր. Նարեկ—327
21. Հզւր հայր վերոյիշեալ Սիմէոն գրչի,—328
22. Քհյ, եղբ. Գրիգոր գրչի, որ 1413 թ. Խառաբաստում—Հերմոնի վանքում օր. Գր. Տաթևացու Հարցմանց գիրքը—333
23. Առընճէցի, մի էջ ընդօրինակելով օգնեց վերոյիշեալ Գրիգոր գրչին—335
24. Հնգցյ հայր Մկրտիչ քհյի, որ 1419 թ. Ցիպնայ վանքում ստ. Կացրդարան—335
25. Քհյ, 1414 թ. Ցիպնայ վանքում Կացրդարանի օրինակ շնորհեց Մկրտիչ գրչին—336
26. Որդի Առաքելի, յշվ. 1414 թ. Վասպուրականում—338
27. Րաբունի, հզւր հայր Յոհանէս գրչի, որ 1416 թ. Հիզանում օր. Գր. Տաթևացու Քարոզգիրքը—345

Յովհաննէս

28. Գրիչ, 1416 թ. Հիզանում օր. Գր. Տաթևացու Քարոզգիրքը—345
29. Սիրելի աշակերտ Սիմէոն վրդի, որ 1416 թ. օր. Ժողովածու—346
30. Վրդ, որդի Ամիրբէկի, 1419 թ. օր. Գր. Տաթևացու Հարցմանց գիրքը—349
31. Եղիազարու վանքում 1419 թ. ծաղկեց ու կազմեց մի Ժողովածու—350
32. Որդի Աստուածատուր քհյի, որ 1419 թ. մի Ժողովածու նուիրեց Գրիգոր վրդին—350
33. Վրդ, Սաղախ մականունով, մեռաւ 1420 թ. Սահմի ամսի 1-ին—351
34. Քհյ, 1420-ից առաջ Մոխրաբերդ գիւղում ստ. Ճաշոց—352, 353
35. Գրիչ, 1420-ից առաջ Մոխրաբերդ գիւղում օր. Ճաշոց—352, 353
36. Մոկացի, որդի Աբրահամի, 1420 թ. Եղվարդում—Անձնապատում օր. Գր. Տաթևացու Հարցմանց գիրքը—353, 354
37. Հէրպետ Անձնապատ մենաստանի, 1420 թ. —354
38. Մրն Կտուց մենաստանի, 1422 թ.—356
39. Քր., Մըղաչուր գիւղից, որդի Ապաւէնի, 1422 թ. Երուսաղէմում ստ. Ճաշոց—357
40. Եպս Երուսաղէմի, 1422 թ.—358
41. Պր., սրա յորդորանքով Յակոբ երէցը 1422 թ. Երուսաղէմ գնալու նպատակով հաւաքած դրամով գնեց մի Ճաշոց—359
42. Եղբ. Սիմէոն կր.-ի, որ 1422 թ. մի Աւետ. վաճառեց պր. Խութլուպէկին—359
43. Փակակալ Տաթևի, 1422 թ. Ստեփանոս Եպսի մահուանից յետոյ էր «տեղապահ և աթոռակալ Նորին»—360
44. Քհյ, հնգցյ քեռի Թումայ Կաֆայեցի գրչի, որ 1422 թ. Տաթևում օր. Ժողովածու—360
45. Պանդխտամահ որդի վերոյիշեալ Թումայ Կաֆայեցու—360
46. Վրդ, 1423 թ. Հերմոնի վանքում օր. Աւետ. (գուցէ Յովհաննէս Կոլոտիկն է, տե՛ս № 18) —361
47. Անդամ այն գերդաստանի, որ 1423 թ. Անտոն երէցին վաճառեց մի Աւետ.—361
48. Քհյ, որդի Յորդանանի, 1423 թ. Վասպուրականում ստ. Աւետ.—362
49. Քհյ, 1424 թ. օր. Գանձարան—Տաղարան— —363
50. Կր., որդի Մերուն քհյի, 1424 թ. Բերկրիի Եղեվանքում ստ. Շարակնոց—364
51. Գրիչ, 1425 թ. Կաֆայում օր. Ճաշոց—366
52. Փակակալ Երուսաղէմի սբ Երկչի, 1426 թ.— —367
53. «Մղտասի», 1430 թ. գնեց մի Ժողովածու— —369
54. Եղբ. պր. Կարապետի, որ 1431 թ. Ադբերմանում գնեց մի Ճաշոց—370
55. Կր., որդի Աթանասի, 1432 թ. սբ Կիրակոսի վանքում օր. Մաշտոց—371
56. Սրկւզ, ի վայելումն սորա Թորոս գրիչը Երուսաղէմում օր. Մաշտոց—371
57. Քհյ, 1433 թ. վկայ եղաւ մի Աւետ. վաճառման—373
58. Փոքր եկեղեցապան սբ Յակոբայ վանքի, 1433 թ.—374
59. Գրիչ, 1433 թ. օր. Աւետ.—375
60. Նատերանց ազգից, հայր Աւետիքի, որ 1433 թ. Ղրիմում վաճառեց մի Ճաշոց—375
61. Վրդ. որդի Վարդանի, 1434 թ. Դամաղիէլի վանքում օր. Աւետ.—377
62. «Աւագ» Խարբերդ քաղաքի, 1437 թ.—383
63. Եղբ. և հնգցյ որդի Ստեփանոս գրչի, որ 1437 թ. Խարբերդում օր. Աւետ.—383
64. Հայր Դերձկի վանքի հայրապետ Գրիգորի, յշվ. 1437 թ.—385
65. Տնտես Դերձկի վանքի, 1437, 1441 թթ.— 385, 395
66. Լաւտորն գիւղի բնականներից, որը 1437 թ. Դերձկի վանքում աշխատող Յովսէփ գրչին տուին Ճաշոցի օրինակ—385—386
67. Երէց, վկայ 1437 թ. Կուռասիս գիւղի եկեղեցուն մի Ճաշոցի նուիրաբերութեանը—386
68. Կր., 1439 թ. օր. մի Աւետ.—387
69. Միայնակեց, որդի Գաբրիէլի, 1439 թ. Երուսաղէմում թուղթ խազելով օգնում էր Սարգիս գրչին—391
70. Ոմն, 1439 թ. իր կնոջ հետ միասին մի «Հացհանձ» նուիրեց Բասեայ վանքում օրինակուած Աւետարանը նայելու համար—392
71. Պր., որդի Արամեյիքի, 1440 թ. Երզնկայի Իշտղի վանքում ստ. Մաշտոց—393
72. Վրդ, ուսուցիչ Գրիգոր Արծկէցի դրչի, որ 1441 թ. Երուսաղէմում օր. Աւետ.—394
73. Հնգցյ հզւր եղբ. Ներսէս քհյի, որ 1441 թ. Երուսաղէմում ստ. Աւետ.—394
74. Ոմն, յշվ. 1441 թ. Երուսաղէմում—394
75. Վրդ, 1441 թ. Սանահնում ծաղկեց Տէրունականի օրինակած Աւետարանը—396
76. Կր., մբն Անկիւրիոյ սբ Աստուածածին վանքի, 1441 թ.—398
77. Հայր Յակոբ կր.-ի, որ 1441 թ. Անկիւրիայում ստ. Աւետ.—398
78. Արքեպս Մեծոփայ վանքի, որդի Սիմէոն քհյի, յշվ. 1446-ից առաջ—404, 405
79. Վրդ Ոմն, յշվ. 1446-ից առաջ—404

Յովհաննէս
80. Յովանէս և Յոհանէս, եղբարք Մինաս գրչի, որ 1446 թ. Արապկիրի սբ Փրկիչ վանքում օր. Ճաշոց—407
81. Կր., աշակերտ Յակոբ վրդի, որ 1441—1455 թթ. տարբեր վայրերում օր. Ժողովածու—416
82. Ոմն, յշվ. 1448 թ. Իսպիրում—83*
83. Գրիչ, 1443 թ. Յովս գիւղում օր. Մանրուսմունք—403
84. Քհյ, եղբ. Թովմա Մեծոփեցու—405
85. Կր., 1448 թ. Յովհաննու Մկրտիչի և Լեոնակողման վանքերում կազմեց մի Յայսմաւուրք—410
86. «Գրոց աշակերտ», յշվ. 1488 թ. Կաֆայում—411
87. «Նորուսումն գրիչ», 1488 թ. Կաֆայում օր. Գր. Տաթեւացու մեկնութիւնների մի ժողովածու—411
88. Կր., 1449 թ. Երուսաղէմում կազմեց մի Գանձարան—412
89. Կր, յշվ. 1450 թ. Էջմիածնում—Բիւրականում—412
90. Կր., Զորիկ մականունով, ուսուցիչ Գրիգոր գրչի, որ 1450 թ. Էջմիածնում—Բիւրականում օր. Ճաշոց (հմմ. № 72 Յովհաննէսի հետ, որ կարող է նոյնը լինել)—413
91. «Քաջ քարտուղար», հգր եղբ. վերոյիշեալ Գրիգոր գրչի—413
92. Հայր Միքայէլ գրչի, որ 1450 թ. օր. Աւետ.—414
93. Հօրեղբայր Կարապետ քհյի, որ 1450 թ. ստ. Աւետ.—414
94. Ոմն, յշվ. 1450 թ. Յակոբ վրդի կողմից—415
95. Հայր Մարտիրոս կր.-ի որ 1450 թ. գնեց մի Աւետ.—418
96. Պապ վերոյիշեալ Մարտիրոս կր.-ի—418
97. Եպս Ախալցխայի, յշվ. 1450 թ.—413*
98. Հնգցլ ուսուցիչ և հօրեղբայր Ալեքսիանոս գրչի, որ 1451 թ. Հերմոնի վանքում օր. Գր. Տաթեւացու Սաղմոսաց մեկնութիւնը—419
99. Հնգցլ աներձագ տանուտէր Վարդանիսի, որ 1451 թ. Խլաթում ստ. Մաշտոց-Գանձարան—420
99 ա Գրիչ, որդի Կարապետի, 1451 թ. Խլաթում օր. Մաշտոց—Գանձարան—420, 421
100. Վրդ, Սիոնենց, հէրպետ Վերին Վարագայ, 1453 թ. օր. Մաշտոց—422
101. Հայր Թումայ ջուլահարկի, յշվ. 1451 թ.—422
102. Ոմն, յշվ. 1452 թ.—422
103. Սրկւզ, 1454 թ. Նուէր ստ. մի Աւետ.—423

Յովհաննէս
104. Վարագցի, 1453 թ. սրան պատկանող օրինակից ընդօրինակուեց Գր. Տաթեւացու Հարցմանց գիրքը—435
105. Գրիչ, 1455 թ. Տփխիսում օր. Աւետ.—425
106. Ազգ. Մարիամի, որ 1455 թ. Տփխիսում ստ. Աւետ.—425
107. Ուսուցիչ Դաւիթ գրչի, որ 1455 թ. Արճէշում օր. Աւետ. և մեռաւ նոյն թուին—426
108. Պապ վերոյիշեալ Դաւիթ գրչի,—426
109. Խոջայ, հօրեղբայր վերոյիշեալ Դաւիթ գրչի—426
110. Ոսկիս Կամիս գիւղի, որդի պր. Սարգսի, 1458 թ. Պարուագրրկու վանքում ստ. Ճաշոց՝ իրենց գիւղի եկեղեցու համար—430, 431
111. Կր., որդի պր. Թումայի, 1458 թ. Ասփրոտան գիւղում ստ. Աւետ.—432
112. Քհյ, հգր եղբ. Ներքաղթի, որ 1459 թ. ստ. Մաշտոց—Գանձարան—433
113. Եղբ. վերոյիշեալ Ներքաղթի—433
114. Գրիչ, 1459 թ. օր. Աւետ.—434
115. Փոքրաւոր Գալուստ աբեղայի, 1460 թ. Աղջոց վանքում կազմեց վերջինիս օր. Աւետարանը—435
116. Փակակալ Սանահնի վանքի, ուսուցիչ և վարպետ, 1460 թ. նորոգեց, թերին լրացրեց ու կազմեց Սսից բերուած մի Աւետ., յշվ. նաև 1490 թ.—242, 436
117. Ազգ. Պարոնի, 1461 թ. Պաչախորու վանքում ստ. Աւետ.—437
118. Հայր Իկբիչի, որ 1462 թ. Երուսաղէմում ստ. Աւետ.—438
119. Քեռորդի Ստեփանոսի, որ 1462 թ. Վանում օր. Աւետ.—429
120. Եպս Վանի, 1462 թ.—439
121. Յովանէս և Յոհանէս, ազգականք Ստեփանոսի, որ 1462 թ. Վանում ստ. Աւետ.—439
122. Որդի Վարդան գրչի, որ 1462 թ. Վանում օր. Աւետ.—440
123. Համշինցի, նշանաւոր բարունապետ, որի Թագաւորական ազգէ», հնագոյն յիշատակութիւնը սրա մասին 1463 թուականից է, երբ արդեն բարունապետ էր Եկեղեաց Նահանգի Աւագ վանքում, հաւանաբար 1489 թ. իր դպրոցը տեղափոխում է Կապոսի վանք, ուր և կնքում է իր մահկանացուն 1497 թ.—32, 51, 51*, 66, 74, 92, 93, 104, 123, 142, 163, 204, 205, 207, 220—222, 232, 233, 248, 249, 251, 253, 272, 441, 469,
124. Եպս, առաջնորդ Աւագ վանքի, յշվ. 1464—1494 թթ.—17, 18, 32, 51, 75, 104, 123, 179, 208, 441

Յովհաննէս

125. Եղբօրորդի Ուսիմաքոսի, որ 1465 թ. Երեւանո՞ւմ ստ. Աւետ.—443
126. Որդի Աստուածատուրի, յշվ. 1466 թ. Խլաթում—445
127. Հնգցլ եղբ. տանուտէր Մկրտիչի, որ 1466 թ. Խլաթում ստ. Աւետ.—445
128. Արքեպս Խլաթի, 1466 թ.—446
129. Սրկւզ, մրն Խլաթի Մատնէվանքի, 1466 թ.——446
130. Մի այլ մրն Մանէվանքի, յշվ. 1466——1439 թթ.—153, 196, 446,
131. Երրորդ մրն Մատնէվանքի, յշվ. 1466——1490 թթ.—153, 446
132. Եպս Տրապիզոնի, մեռաւ 1468 թ.—448
133. Նոյնանուն երկու եղբարք (մէկը Հանգուցե՞ալ) Յակոբ գրչի, որ 1468 թ. Խարբերդում օր. Մաշտոց—449
134. Մանգասարենց կամ Մանգասարի որդի, բազմարդիւն գրիչ, նրա ընդօրինակած հնագոյն ձեռագիրը 1435 թվականից է, իսկ վերջինը՝ 1505-ից մէկ-երկու տարի առաջ. ստոյգ վկայութեան համաձայն իր կեանքի ընթացքում արտագրել է 132 մեծ ու փոքր ձեռագիր—39, 80, 131, 151, 451
135. Հայր Ամիր-Սարգսի, որ 1469 թ. Արճէշում ստ. Աւետ.—451
136. Երզնկացի, ծաղկող և գրիչ, Կեսարիայ գաւառի Նիսսայ գիւղում օր. 2 Ճաշոց, Աւետ., յշվ. 1469—1486 թթ.—18, 67, 91, 92, 452
137. Արքեպս Հաղբատի, յշվ. 1469—1499 թթ.——201, 280, 452
138. Ղարաճա մականունով, 1471 կամ 1491 թ. ստ. Գանձարան—453
139. Նմն, 1437 թ. Գուղարքի Ուխտիք գիւղակում ստ. Աւետ.—456
140. Եղբ. Մկրտիչ հոյսի, որ 1479 թ. Առեստ գիւղում ստ. Շարակնոց—461
141. Եղբօրորդի Մկրտիչ եպսի, որ 1479 թ. Առեստ գիւղում ստ. Շարակնոց—461
142. Որդի կամ եղբօրորդի Վարձիգուլի, որ 1480 թ. իր եղբայրների հետ գնեց մի Աւետ.—462
143. Կր., ժամանակեց Մկրտիչ կր.-ին, որ 1481 թ. Արծկէում ստ. Յայսմաւուրք—9
144. Գունդուղ մականունով, եպիսկոպոս, առաջնորդ Վարագայ վանքի, յշվ. 1481—1500 թթ.—12, 88, 101, 102, 111, 219, 298
145. Հայր Խաչատուր գրչի, որ 1481—1485 թթ. Կտուցում օր. 3 Աւետ.—12, 30, 71
146. Հայր Վարդան կր.-ի որ 1481 թ. Կտուցում ստ. Աւետ.—12
147. Նմն, 1481 թ. ստ. Աւետ.—13

Յովհաննէս

148. Կաթողիկոս Հայոց, ըստ Օրմանեանի գահակալել է 1474—1484 թթ.—14, 57
149. Կաթողիկոս Աղուանից, որդի պր. Մահրապի, թոռ պր. Ջալալի, յշվ. ԺԵ դ. մի անթուական յիշատակարանում —530
150. Աբեղայ, 1481 թ. շարադրեց մի յիշատակարան—14
151. Արքեպս Վայոց-ձորի, 1482 թ.—27
152. Մրն Բոլորաբերդի վանքի, 1482 թ.—27
153. Հօրեղբ. Յակոբ քհյի, որ 1482 թ. Բոլորաբերդում ստ. Աւետ.—27
154. Գրիչ, 1482, 1483 թթ. Արծկէում օր. 2 Աւետ.—28, 38
155. Գրիչ, որդի Մուրադի, 1482, 1483 թթ. Կտուցում օր. Տօնական և Աւետ.—29, 39, 40
156. Հօրեղբօրորդի Թումայի, որ 1482 թ. ստ. Շարակնոց—34
157. Որդի Վարդանի, 1482 թ. Հիզանում ստ. Աւետ.—32
158. Սրկւզ, որդի խոջայ Յակոբի, 1482 թ. Խուլայոյ վանքում ստ. Յայսմաւուրք—31
159. Կր., 1482 թ. գրեց յիշատակարան մի ճաշոցի նուիրաբերութեան մասին—34
160. Եպս, 1482 թ. ստ. Մաշտոց—35
161. Եպս, առաջնորդ Քոչբերունեաց կամ եպս Արճէշի, յշվ. 1482—1490 թթ.—79, 151, 463
162. Բարունապետ, առաջնորդ Քաջբերունեաց տարբեր է նախորդից)—463
163. Հայր Տիրատուր քհյի, որ 1482 թ. Ականց գիւղաքաղաքում ստ. Շարակնոց—463
164. Եղբօրորդի վերոյիշեալ Տիրատուր քհյի——463
165. Քեռորդի վերոյիշեալ Տիրատուր քհյի,—463
166. Ազգ. Ամիրնադինի, որ 1483 թ. Ոստիքում ստ. Յայսմաւուրք—37
167. Ազգ. Մկրտիչ քհյի, որ 1483 թ. Երզնգանի գիւղում ստ. Աւետ.—49
168. Մանկլօենց ազգանունով, արքեպս. առաջնորդ Բարթուղիմէոս առաքեալի վանքի, յշվ. 1483—1490 թթ.—50, 103, 139, 149
169. Բանջարկեր մականունով, եպս Կաֆայի 1482 թ.—51
170. Երզնկանի գիւղի քահանաներից, 1483 թ.——51
171. Հայր հղբ. Մարգարայ գրչի, որ 1483 թ. Երզնկանի գիւղում օր. Մաշտոց—51
172. Պապ ոսկերիչ Խաչերի, որ 1483 թ. Կաֆայում ստ. Մաշտոց—51
173. Գրիչ, որդի Շատլուսի, 1483 թ. օր. Յայսմաւուրք—54

Յովհաննէս

174. Հայր Կիրակոսի և Մարտիրոսի, որք 1483 թ. ստ. Յայսմաւուրք—54
175. Արքեպս., «դիտապետ» Էջմիածնի վանքի՛, եղբայր Ստեփանոս եպսի, 1484 թ.—55
176. Հայր Ջահվիլի, որ 1484 թ. Մողնիում ստ. Աւետ.—56
177. Քեռորդի վերոյիշեալ Ջահվիլի—56
178. Դրագիր, ծաղկող, կազմող, «ընտիր կրօնաւոր, փիլիսոփայ», յիշ. 1484 թ. Մողնիում—56
179. Կր., 1484 թ. Վերին Նորավանքում ստ. Աւետ.—57, 58
180. Ղրձելենց, հայր խոջայ Սաղաղայի, որ 1484 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—63
181. Կր., վարպետ Յակոբ գրչի, որ 1484, 1493 թթ. Աղթամարում օր. 2 Աւետ.—64, 191
182. Քհյ, հայր Վարդան գրչի, որ 1462 թ. Վանում ստ. Աւետ.—440
183. Հայր Մելիքսեթ գրչի, որ 1484 թ. Բաղէշում օր. Յայսմաւուրք—66
184. Եպս Ամասիոյ, 1484 թ.—69
185. Քհյ, 1484 թ. ստ. Ճառընտիր—104
186. Լաճկանց, 1484 թ. ստ. Ներսէս Շնորհալու «Յիսուս որդի»—465
187. Ազգ. Խոնդի, որ 1485 թ. Զորէվանքում ստ. Աւետ.—72
188. Հօրեղբօրորդի Մելիքսեթի, որ 1485 թ. Մաղարդայ վանքում դնեց Սաղմոսարան—73
189. Գրիչ, 1485, 1489 թթ. Աղթամարում օր. Շարակնոց և Նարեկ—74, 135, 136
190. Որդի Շնորհորի, 1485 թ. Արճէշում ստ. Գանձարան—74
191. Եղբ. Սարգիս գրչի, որ 1485 թ. Կիւրդի վանքում օր. Գանձարան—75
192. Վրդ., մրն Սեբաստիոյ սբ Նշանի 1485, 1487 թթ.—76, 100
193. Երէց, 1485 թ. Ամիթում նուէր ստ. Տաղարան—466
194. Հայր Ռուբիանէի, յիշ. 1486 թ. Արճէշում—79
195. Ռստանի քահանաներից, 1486, 1490 թթ.—86, 155
196. Ազգ. Ղարիպշահի, որ 1486 թ. Արծկէում ստ. Աւետ.—85
197. Որդի Խավլաթիարի, 1486 թ. Ասպիսնակում ստ. Աւետ.—87
198. Հայր Մուրատի, որ 1486-ից յետոյ ստ. Ասպիսնակում օրին սկսուած մի Աւետ.—87
199. Գրիչ, որդի Մկրտիչի, 1486—1499 թթ. Հիզանում օր. 3 Աւետ. և Գանձարան—88, 246, 247, 279, 285

Յովհաննէս

200. Եպս, 1486 թ. Հիզանում ստ. Աւետ.—88
201. Գրիչ, անունը գրուած է ծածկագրով, 1486 թ. օր. Ժամագիրք—467
202. Որդի Յովհաննէսի, 1486 թ. Սղղայում ստ. Գանձարան—88
203. Հայր Յովհաննէս կր.-ի, որ 1486 թ. Սղղայում ստ. Գանձարան—88
204. Իշխ Գասպարի, որ 1486 թ. Աւծոպոյ վանքում ստ. Աւետ.—90
205. Արճիշեցի, որդի Աստուածատուրի, գրիչ, 1486—1495 թթ. Արճէշում օր. Մաշտոց, Գանձարան, Աւետ.—79, 80, 150, 218
206. Սաղմոսերգու մրն Ագուլեաց վանքի. 1486 թ.—82
207. Քհյ, հնգցլ հօրեղբայր Աստուածատուր գրիչ Կաֆայեցու, որ 1486 թ. Քաւթայ քաղքում օր. Գանձարան—468
208. Արքեպս, որդի Աստուածատուրի, 1487 թ. Նորաշէնում ստ. Գանձարան—98
209. Եպս Սեբաստիոյ սբ Նշանի (հմմ. № 192-ի հետ, հաւանաբար նոյն անձն է), 1487 թ.—99
210. Կր., 1487 թ. Երիցի վանքում թուղթ էր կոկում—100
211. Հայր Ջանգիշահի, որ 1487 թ. Սղղայի վանքում ստ. Մաշտոց—101
212. Գրիչ, 1487 թ. օր. Շարակնոց—169
213. Եպս, առաջնորդ Այրիվանքի, 1488 թ. օր. Յայսմաւուրք, յիշ. նաև 1493 թ.—108—110, 194
214. Որդի Աստուածատուրի, 1488 թ. Այրիվանքում գրել սկսեց Յայսմաւուրք, սակայն մահացաւ ընդօրինակութեան ընթացքում—108—110
215. Գրիչ, որդի Արղանշահի, 1488 թ. Վարագում օր. Ճաշոց—111—113
216. Հայր Մաղթումի, որ 1488 թ. Վարագում ստ. Ճաշոց—111
217. Որդի Կարապետ քհյի, յիշ. 1488 թ. Վարագում—113
218. Քհյ, հնգցլ եղբ. Խանդ-Խաթունի, որ 1488 թ. Հազրատում ստ. Աւետ.—114
219. Եղբօրորդի վերոյիշեալ Խանդ-Խաթունի—114
220. Եղբ. Մահակի, որ 1488 թ. Կուրիում ստ. Աւետ.—117
221. Հօրեղբօրորդի Կարապետի, որ 1488 թ. Ասպիսնակում ստ. Շարակնոց—118
222. Եղբ. Ստեփանոս Ասպիսնկցի գրչի, որ 1488 թ. Արծկէում օր. Դր. Տաթեւացու Հարցմանց գիրքը—119

Յովհաննէս
223. Հերպետ Արծկէի երաշխաւոր սբ Աստուածածին վանքի, 1488 թ.—119
224. Բաղիշեցի, մրն Մեծոփայ վանքի, 1488 թ.——119
225. Մրն Մեծոփայ վանքի, 1488 թ.—119
226. «Գրոց աշակերտ» Մեծոփայ վանքի, 1488 թ.—119
227. Տփխիսի քահանաներից, 1488 թ.—120
228. Երէց, 1488 թ. (այս թուականն ուղղելի է, պետք է լինի 1288 թ.) Առեստում ստ. Աւետ.—120, 121
229. Ոմն. այլոց ընկերակցութեամբ Առեստում ստ. Աւետ. (տե՛ս նախորդը)—120
230. Խոջայ, որդի խոջայ Մուրադի, որին հրով նահատակեցին 1488-ից առաջ—122, 123
231. Գրիչ, 1488 թ. Տիրիկում օր. Աւետ.—124
232. Երէց, աներ Սիմէոնի, որ 1488 թ. Տիրիկում ստ. Աւետ.—124
233. Արդ. վերոյիշեալ, Յովհաննէս Երէցի—124
234. Հայր Սիմէոնի, որ 1488 թ. Տիրիկում ստ. Աւետ.—124
235. Եղբ. մէկի (անունն անյայտ), որ 1488 թ. Կիւրղի վանքում ստ. Աւետ.—124
236. Թ. Բլկուրանցի. կաթողիկոս Սսի, ըստ Օրմանեանի աթոռակալել է 1439—1525 թթ., սակայն ինքնագիր մի յիշատակագրութեան մէջ ասում է. «Նստայ ի յաթոռ կաթողիկոսութեան Թվականիս Հայոց ՋԼԷ. (1488)»——114, 125, 132, 223, 254, 470
237. Ոմն, 1488 թ. ստ. Սաղմոսարան—125
238. Ոմն, 1488 թ. արծաթապատեց մի Աւետ.——126, 127
239. Որդի Սարգսի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.—127
240. Քհյ, յշվ. 1489 թ. Բուստ գիւղում—219
241. Քհյ, որդի Դովլաթիարի, որ 1489 թ. Առ-[illegible] ստ. Աւետ.—130, 131
242. Ներսեսայ մրն Բստոյ անապատի, 1489 թ.——130
243. Եպս, 1489 թ. նուիրեց 2 ոսկի մի Աւետարան ծաղկելու համար—133
244. Ոմն, 1489 թ. Աղթամարում թանաք պատրաստելու [illegible] նուիրեց Ներսէս գրչին—135
245. Որդի Վարդանի, որ 1489 թ. Կարնեց սբ Աստուածածնի եկեղեցուն նուիրեց մի Աւետ.—136
246. Հայր [illegible] Յաղաղայի, որ 1489 թ. ստ. Գանձարան—137
247. Գրիչ, 1489 թ. Ոսկան գիւղում օր. Աւետ.——139
248. Հայր Աստուածատուրի, որ 1489 թ. Ճոռտանում ստ. Աւետ.—139
249. Որդի վերոյիշեալ Աստուածատուրի—139

Յովհաննէս
250. Որդի Միրիջանի, որ 1489 թ. Խիզանում ստ. Աւետ.—140
251. Վարպետ Մկրտիչ գրչի, որ 1466—1497 թթ. Խիզանում և Մանէվանքում օր. 3 Աւետ. և Գանձարան—89, 140, 238, 446
252. Եղբ. Մարգարէ գրչի, որ 1489—1499 թթ. Նախճրիում և Էրզնկանի գիւղում օր. 3 Աւետ.—143, 149, 279
253. Եպս, Հօրեղբայր Մաթէոս գրչի, որ 1491, 1497 թթ. Աղթամարում օր. Աւետ. և Շարակնոց—177, 244
254. Եղբօրորդի Ստեփանոս քարտուղարի, երկուսը միասին յշվ. 1489 թ. որպէս Խարտիչարի վանքի առաջնորդ—143
255. Եղբ. Աւետիքի, որ 1490 թ. ստ. Աւետ.—145
256. Եպս Սինեաց նահանգի, 1490 թ.—146
257. Քհյ, եղբ. Արապշահի, որ 1490 թ. Էրզնկանի գիւղում ստ. Աւետ.—149
258. Վանական Բարթողիմէոս առաքեալի վանքի, 1490 թ.—150
259. Վրդ, Երախտաւոր Յովհաննէս Արճիշեցի գրչի, 1490 թ.—151
260. «Ջուր փիլիսոփայ», մրն [illegible] վանքի, 1490 թ.—151
261. Եպս, տեղապահ և յաջորդ Ռոմայ եպսի. յշվ. 1490 թ. Վասպուրականում—154
262. Եղբ. Հայրապետ գրչի, որ 1490 թ. Աղթամարում օր. Աւետ.—154
263. Արդ. Դովլաթ-խաթունի, որ 1490 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—154
264. Ոմն, 1490 թ. Գինեկանց գիւղում ստ. Գանձարան—155
265. Սրկւ. Ոստանի եկեղեցիներից մէկի, 1490 թ.—155
266. Քհյ, Եղբ. Առաքել գրչի, որ 1490 թ. Բոնաշէնում ստ. Աւետ.—156
267. Քհյ, Հայր Յոհաննէսի, 1490 թ. Ճատախում ստ. Մաշտոց—157
268. Որդի վերոյիշեալ Յովհաննէսի—156, 157
269. Գրիչ, 1490 թ. օր. Աւետ.—158, 159
270. Հայր Ստեփանոս գրչի, որ 1490 թ. Եղըրցոտում օր. Աւետ.—159
271. Մրն Կապոսի վանքի, 1490 թ.—160
272. Որդի Քրիստոսատուրի, 1491 թ. Դսեղում ստ. Աւետ.—165, 166
273. Եղբ. վերոյիշեալ Յովհաննէսի—165
274. Վրդ, առաջնորդ և յուսարար սբ Քառասնից և սբ Գրիգորի (Դսեղ գիւղում), 1491 թ.——166
275. Եղբ. Լիպանոսի, որ 1491 թ. Դուղարբում ստ. Աւետ.—166
276. Կր., որդի Սարգսի, 1491 թ. ազատեց Ներ-

Յովհաննէս
սէս տրքեպսի գրաւ գրած Աւետարանը և վերադարձրեց Աղթամարի վանքին—167
277. Հայր Մկրտիչ գրչի, որ 1491 թ. Մողնիում որ. Ճաշոց—168
278. Մահդասի, յշվ. 1491 թ. Արչառէրեկի վանքում—170*
279. Իշխանիս, Հայր Մարտիրոսի, որ 1491 թ. Տաթևում ստ. Աւետ.—172
280. Քհյ, Հայր Յակոբ գրչի, որ 1491 թ. Արծկէում որ. Ճառընտիր—174
281. Քհյ, Պեշնագոմեր գիւղի, 1491 թ.—174
282. Հայր Բարխուդարի, որ շուրջ 1491 թ. գերութիւնից ազատեց մի ձեռագիր—174*
283. Գրիչ, 1491 թ. Համասրեց գիւղաքաղաքում որ. Աւետ.—177
284. Հոգևոր Հայր վերոյիշեալ Յովհաննէս գրչի——177
285. Եղբ. Ղասումի, որ 1491 թ. Համասրեցում ստ. Աւետ.—177
286. Գրիչ, 1491 թ. Գր. Նիւսացու վանքում որ. Գիրք ձեռնադրութեան—181
287. Քհյ, 1491 թ. ստ. Աւետ.—182
288. Մրն Թանահատի վանքի, 1491 թ. որ. Ճաշոց—183
289. Եղբ. Մինասի, որ 1491 թ. ստ. Աւետ.—183
290. Իր հայր Պօղոսի հետ միասին 1492 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—187
291. Հայր վերոյիշեալ Պօղոսի—187
292. Գրիչ, 1492թ. Սեբաստիոյ որ Նշանում որ. Գանձարան—189
293. Ոմն, 1492 թ. ստ. Շարակնոց—190
294. Հայր Կարապետ գրչի, որ 1492, 1498 թթ. Աղթամարում որ. 2 Մաշտոց—187, 268
295. Տանուտէր խարականց գիւղի, 1493 թ.——192
296. Գորգանց, տանուտէր խարականց գիւղի, 1493 թ.—192
297. Հիսն, տանուտէր խարականց գիւղի, 1493 թ.—192
298. Որդի խարականց գիւղի տանուտէր Կիրակոսի, 1493 թ. —193
299. Ովանէս աբեղայ,1493 թ. վկայ եղաւ մի Աւետարանի վաճառքի—193
300. Հայր Համանդալ կնոջ, որ 1493 թ. Այրիվանքում ստ. Աւետ.—194
301. Հայր Վարդան եպսի, որ 1493 թ. Արծկէում ստ. Մկն. կաթուղիկէից թղթոց—195
302. Հայր մի գրչի (անունը չի պահպանուել), որ 1493 թ. Բաղէշում որ. Ճաշոց—196
303. Հովիւ Մատնէվանքի, 1493 թ.—196
304. Ոմն, 1494 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.——202

Յովհաննէս
305. Տանուտէր, 1494 թ. Բռնաշէնում ստ. Աւետ—203
306. Աբեղայ, առաջնորդ Կապոսի վանքի (յշվ. Ներսէսի հետ միասին), 1494 թ.—204—206
307. Գրիչ և ծաղկող, 1494 թ. ծաղկեց մի Աւետ.—209
308. Թաղաշարենց, յշվ. 1494 թ. Աղթամարում—210
309. Ովանէս, եղբօրորդի Ազարիայի, որ 1495 թ. Դարանաքսում ստ. Աւետ.—212
310. Եղբ. Ազարիա կր--ի, որ 1495 թ. Եղեգիսում ստ. Աւետ.—213
311. Եղբօրորդի վերոյիշեալ Ազարիայի—213
312. Մրն Պալախորու վանքի, 1495 թ.—216
313. Եղբ. Ջանդուրբանի, որ 1495 թ. Կուրի գիւղում ստ. Աւետ.—217
314. Եղբ. Բարունակի, 1495 թ. Ասպիսնակում ստ. Աւետ.—218
315. Հայր Գորգի, որ 1495 թ. Կապոսի վանքում ստ Աւետ.—221
316. Հայր Սիրատանի որ 1495 թ. Մանտիսոնում ստ. Յայսմաւուրք—222
317. Գրիչ, որդի Թարսսի, 1495 թ. Մանտիսոնում որ. Յայսմաւուրք—222, 223
318. Որդի Աբեփ, 1495 թ. Կ. Պոլսում ստ. Աւետ.—223, 224
319. Որդի Ստեփանոս Դոշենցի, որ 1195 թ. նորոգել տուեց մի Աւետ.—224
320. Ովանէս գրիչ, 1496 թ. Սաղմոսավանքում որ. Աւետ.—226
321. Հայր որդի Սպահանի, որ 1496 թ. Սաղմոսավանքում ստ. Աւետ.—226
322. Եղբ. Գալուստի, որ 1496 թ. Քանաքեռում ստ. Աւետ.—227
323. Դրախտկեցի, 1496 թ. ծաղկել տուեց մի Աւետ.—229, 230
324. Ոհանէս գրիչ, 1496 թ. Աւաւ վանքում սկսեց օրինակել մի Շարակնոց, բայց մեռաւ կիսատ թողնելով —233
325. Հնգցլ եղբ. Ալեքսիանոս գրչի, որ 1496 թ. Մաքինիսում որ. Աւետ.—228
326. Եղբ. վերոյիշեալ Ալեքսիանոսի—228
327. Գրիչ, որդի Ջարվար երէցի, 1496 թ. Տիրիկում որ. Աւետ.—472
328. Որդի Խպրշահի, 1497 թ. Խիզանում ստ Գանձարան—237
329. Մրն Բարիձորոյ վանքի, 1497 թ.—238
330. Հայր Ստեփանոսի, որ 1497 թ. Արգեյանում ստ. Շարակնոց—239
331. Եպս Երնջակի, 1497 թ.—240
332. Հայր Զոմարտի, որ 1497 թ. Բերդիկում այլոց ընկերակցութեամբ ստ. Աւետ.—240

Յովհաննէս
333. Որդի Քարամացի, որ 1497 թ. Բերդիկում այլոց ընկերակցութեամբ ստ. Աւետ.—240
334. Թոռ. վերոյիշեալ Քարամացի—241
335. Վրդ., որդի Պարոնի, 1497 թ. Սանահնում ստ. Շարակնոց—242
336. Հօրեղբայր Գորգի, որ 1497 թ. Կոզուց վանքում ստ. Աւետ.—273
337. Եղբօրորդի Կիրակոսի, որ 1497 թ. Ամ գիւղում ստ. Աւետ.—247
338. Գրիչ, որդի Դանիէլի, 1497 թ. Ամ գիւղում որ. Աւետ.—247
339. Նորընծայ եպս Եղրդուտի վանքի, 1497 թ.——248
340. Արքեպս., 1497 թ. Երզնկայում ստ. Սաղմոսարան—250
341. Վանահայր Խարտիշարի վանքի, 1497 թ.——252
342. Գրիչ, 1497, 1498 թթ. Կապոսի վանքում որ. գրութիւնք Գր. Նազիանզացու և Գիրք ցանձուց—253, 271—273*
343. Կուզ մականունով, Երուսաղէմի հայ ուխս, 1497 թ.—254
344. Ոհաննէս գպիր, որդի Աւագի, 1497 թ. Երուսաղէմում ստ. Գանձարան—254
345. Քհյ, եղբ. Գեսպինայի, որ 1497 թ. այլոց գործակցութեամբ Կամանայ գիւղի եկեղեցու համար գնեց մի Աւետ.—473
346. Աղգ. Թորսանցի, որ 1498 թ. Ասպիսնակում ստ. Աւետ.—255
347. Գրիչ, որդի Բարսեղի, 1498 թ. Ասպիսնակում որ. Աւետ.—258
348. Վարդապետ Կարապետ Բերկրեցի գրչի, յշվ. 1498 թ.—265
349. Եպս., մրն Բերկրիի Յուսկան որդու վանքի, 1498 թ.—265
350. Մրն Յուսկան որդու վանքի, 1498 թ.—265
351. Որդի Վարդաշահի, 1498 թ. գրեց մի յիշատակարան—266
352. Եղբօրորդի Հիւսն Մուրադի, որ 1498 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—267
353. Եղբ. Ղփչախ-Խաթունի, որ 1498 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—268
354. Քհյ, խնամատար 1498 թ. որ. Աւետարանի—270
355. Ոմն, 1498 թ. Երուսաղէմում գնեց Գանձարան—273
356. Երէց, որդի խոջայ էմինի, 1498 թ. Կ. Պոլսում կազմեց Աւետ.—274
357. Եղբ. Հայրապետի, որ 1499 թ. Շատախում փրկեց մի Աւետ.—277
358. Եղբօրորդի վերոյիշեալ Հայրապետի—277

Յովհաննէս
359. Ուսուցիչ Յովհաննէս գրչի, որ 1499 թ. Հիզանում որ. Աւետ.—280
360. Ծաղկող, յշվ. 1499 թ. Հաղբատում—281
361. Դպիր, 1499 թ. Հաղբատում թուղթ էր կոկում—281
362. Ծաղկող, 1499 թ. Կաճիք գիւղում ծաղկեց մի Աւետ.—282
363. Որդի Աստուածատուր նահատակի, յշվ. 1499 թ. Արծկէում—283
364. Աղգ. վերոյիշեալ Աստուածատուրի—283, 284
365. Որդի Ջանտղիզի, յշվ. 1499 թ. Աղթամարում—284
366. Յոհաննէս և Յոհաննէս, եղբարք Վարդան կր.-ի, որ 1499 թ. Ով գիւղում ստ. Աւետ.——286
367. Որդի Կարապետ գրչի, որ 1499 թ. Եղնովիտում որ. Աւետ.—288
368. Սրկզ., որդի Ջիջաքի. մայր և որդի 1499 թ. խաչատուր գրչին կերակուր տուեցին—290
369. Եպս., առաջնորդ Եկեղեաց գաւառի Գր. Լուսաւորչի գամբարան կոչուող վանքի, 1499 թ.—474
370. Եղբ. Խաչիկի, որ 1500 թ. ստ. Աւետ.—293
371. Հնգցլ եղբ Գրիգոր եպս գրչի, որ 1500 թ. Խորանէլի վանքում որ. Ճաշոց—296
372. Գրիչ, որդի Ջանազիզի, 1500 թ. Վարագում որ. Աւետ.—298
373. Այր Հայունէի, որ 1500 թ. Վարագում ստ. Աւետ.—298
374. Երզնկացի եպս-գրիչ, 1500 թ. Իստանա գիւղում որ. Մաշտոց—300
375. Եղբ. Խաչատուրի, որ 1500 թ. ստ. Աւետ.——301
376. Դրախտիկ գիւղում 1500 թ. մարտիրոսացած արեղայ—301
377. Քհյ, եղբ. Ստեփանոս գրչի, որ աշխատում էր Տշող գիւղում ԺԶ դ. սկզբներին—347
378. Սրկզ., որդի Թորոս քհյի, որ ԺԶ դ. ստ. Աւետ.—477
379. Քհյ, եղբ. Ստեփանոս գրչի, որ ԺԶ դ. ստ. Մաշտոց—478
380. Հնգցլ որդի Ամիր-Սարգսի, որ ԺԶ դ. Սիւնիքում ստ. Աւետ.—480
381. Կր., ԺԶ դ. Տօնականի օրինակ տուեց Անտոն գրչին—481
382. Ճգնաւոր, եղբ. վերոյիշեալի—481
383. Ոմն, ԺԶ դ. Հիւրընկալեց Ատոմ գրչին—484
384. Եղբ. Գաբրիէլ եպսի, որ ԺԶ դ. ստ. Ժողովածու—485
385. Կր., Զաղար մականունով, Հէրապետ ինչ-որ վանքի, ԺԶ դ. սա. պատարագամատոյց—485

Յովհաննէս

386. Պատանի, աղգ. Բարիոբ միաբանակցի և ժառանգ նրան պատկանող Նարեկի, ԺԵ դ.—488
387. Կր., ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—490
388. Որդի Փաշարէկի, որ ԺԵ դ. ստ. Ճառընտիր—490, 491
389. Քհյ, որդի Կարապետի, որ ԺԵ դ. մի Ճառընտիր—491
390. Եղբ. Ատոմ քհյի, որ ԺԵ դ. ստ. Յայսմաւուրք—491
391. Մահտեսի, ԺԵ դ. Միծոփայ վանքում թուղթ կոկեց—493
392. Քհյ, ԺԵ դ. Վարդենիս մենաստանում ստ. Աւետ.—496
393. Վրդ, առաջնորդ Գամաղիէլի վանքի, ԺԵ դ.—497, 507
394. Գամաղիէլի վանքում, խաչատուր դպրի օգնութեամբ, իր համար ԺԵ դ. օր. մի Ժողովածու—497
395. Քհյ, հայր Կարապետ դպրի, որ ԺԵ դ. Խնձորեկի վանքում օր. Մաշտոց—498
396. Հօրեղբայր վերոյիշեալ Կարապետ դպրի—498
397. Կր., որդի Գրիգորի, ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—500
398. «Պարուակ», յշվ. ԺԵ դ. անթուական մի յիշատակարանում—501
399. Քհյ, ԺԵ դ. ստ. Կանոնգիրք—502
400. Արքեպս Սեւհոնենց նահանգի, ԺԵ դ. ստ. Մաշտոց—504
401. Եղբ. Սարգսի, որ ԺԵ դ. Գամաղիէլի վանքում ստ. Աւետ.—507
402. Հօրեղբայր վերոյիշեալ Սարգսի—507
403. Աւագերէց, հայր հայր Մարտիրոս դպրի, որ ԺԵ դ. օր. Գանձարան—509
404. Յոհաննէս և Յովանէս՝ թոռներ Տէրուն քհյի, ԺԵ դ. ժառանգեցին իրենց պապի Աւետարանը—512
405. Հայր ուսուցչ Ներսէսի, որ ԺԵ դ. ստ. Ժողովածու—513
406. Քհյ, յշվ. ԺԵ դ.—513
407. Որդի պր. Պէկթամուրի, արքեպս, առաջնորդ սբ Կիրակոսի, ԺԵ դ.—514
407 ա. Եղբ. սբ Կիրակոսի վանքի—514
408. Հայր պր. Սահակի, որ ԺԵ դ. ստ. Ճառընտիր—515
409. Որդի վերոյիշեալ Սահակի—515
410. Քհյ, հայր և ուսուցիչ Յակոբ դպրի, օգնեց իր որդուն, որ օրինակում էր Ճառընտիր—516, 516*
411. Պր., եղբ. պր. Բաղդասարի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—516, 517

Յովհաննէս

412. Գրիչ, ԺԵ դ. օր. Գր. Տաթևացու Հարցմանց գիրքը—520
413. Աթմաքչի, ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—520
414. Գրիչ, ԺԵ դ. օր. Կանոնգիրք—520
415. Ուշտունցի, «քաջ բարունի», յշվ. ԺԵ դ.—520*
416. Ոմն, յշվ. ԺԵ դ.—520*
417. «Ոսկերչի որդի» մականունով, որդի ոսկերիչ Ամիրպէկի, ԺԵ դ. օր. Ժողովածու—521, 522
418. Գրիչ, որդի Էլբէկի, Շատիկի վանքում օր. Մաշտոց—522
419. Գրիչ, ԺԵ դ. Հերմոնի վանքում օր. Յայսմաւուրք—523
420. ԺԵ դ. մի Աւետ. նուիրեց Սալնապատի վանքին—523
421. Վրդ, ԺԵ դ. օր. Տօնապատճառ—523
422. Որդի Մկրտիչի և Շամամի, ԺԵ դ. օր. Ճաշոց—524
423. Որդի Մկրտչի և Մելքի, ԺԵ դ. օր. Յայսմաւուրք—524
424. Գրիչ, ԺԵ դ. օր. Աւետ.—525
425. Գրիչ, ԺԵ դ. օր. Գր. Տաթևացու Հարցմանց գիրքը—525
426. Եղբ. Արքահամի, ԺԵ դ. ստ. Յայսմաւուրք—525
427. Գրիչ, ԺԵ դ. օր. Յայսմաւուրք—525, 526
428. Գրիչ, ԺԵ դ. օր. Մաշտոց—526
429. Գրիչ, որդի Մարտիրոսի, ԺԵ դ. օր. Աւետ.—526
430. Հօրեղբայր վերոյիշեալ դպրի—526
431. Բուրտ մականունով, ԺԵ դ. օգնում էր Յովհաննէս դպրին թուղթ կոկելով—527
432. Գրիչ, ԺԵ դ. օր. Ճառընտիր—527
433. Ոմն, ԺԵ դ. ստ. Ճառընտիր—527
434. Որդի Վարդանի, ԺԵ դ. օր. Աւետ.—527, 528
435. Որդի Նիկողոս դպրի, օգնում էր հօրը թուղթ կոկելով—528
436. Ոմն, յշվ. ԺԵ դ.—529, 530
437. Վրդ, Երկութենց ազգանունով, յշվ. ԺԵ դ.—533
438. Գրիչ, ԺԵ դ. օր. Քարոզգիրք—535
439. Որդի Հայրապետի, ԺԵ դ. ստ. Քարոզգիրք—535, 536
440. Եղբ. Փոխանի, որ ԺԵ դ. գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—541
441. Հայր Սաղաղայի, ԺԵ դ. ստ. Մկն. կաթուղիկէից Բղձոց—541
442. Լաչկանց, ԺԵ դ. իր մի տունը քանդեց՝ աղիւսը սբ Կարապետի եկեղեցին նորոգելու համար օգտագործելու նպատակով—542

Յովհաննէս
443. Մժիկ մականունով, ԺԶ դ. օր. Գանձարան—543
444. Ոմն, ԺԶ դ. ստ. Մաշտոց—543
445. Հայր Իգնատիոսի, որ ԺԶ դ. ստ. Աւետ.—544
446. Քհյ, ոմն, յշվ. ԺԶ դ.—546
447. Որդի Ասումի, ԺԶ դ. ստ. Մաշտոց—546
448. Քհյ, ԺԶ դ. ստ. Աւետ.—546
449. Յոհանէս, 1551 թ. մի արտ նուիրեց Կորնկէց վանքին—136*

Յովնաթան
1. Վրդ, յշվ. 1487 թ. Սիւնիքի Արեւիս գիւղում—97

Յովսէփ (Ուսէփ)
1. Սրկւգ. յշվ. 1407 թ. ոմն Ստեփանոս եպսի կողմից—318
2. Երէց, 1409 թ. նպաստեց մի ձեռնարկի ընդօրինակութեան—320
3. Տրայ, Յուսէփ Շահապօնեցի, 1415-ից առաջ Քռնայում օրինակել էր Թովմայ Աքուինացու Յղ. եւթն խորհրդոյ եկեղեցւոյ աշխատութիւնս—341
4. Եպս, կաթողիկոսական նուիրակ Կաֆայում, 1427 թ.—363
5. Գրիչ, որդի Յակոբ քհյի, 1437, 1441 թթ. Դերձկի վանքում օր. 2 Ճաշոց—385, 395, 396
6. Ազգ. Նիկողոսի, որ 1438 թ. նորոգել տուեց մի Աւետ.—386
7. Եպս, առաջնորդ Անկիւրիոյ ս. Աստուածածնի վանքի, 1441 թ.—398
8. Կր., 1448 թ. Թաւրէզում կազմեց մի Աւետ.—83*
9. Կր., 1451 թ. խոջայ Ֆախրատինից նուէր ստացաւ մի Ոսկեփորիկ—419
10. Սրկւգ, թոռ Առաքելի, որ 1455 թ. ստ. Աւետ.—423, 424
11. Գրիչ, 1474 թ. Տզանց վանքում օր. Ժամագիրք—457
12. Փիլիսոփայ, չարականի ուսուցիչ Ստեփանոս գրչի, որ 1481 թ. Խարբերդի ս. Կարապետի վանքում օր. Շարակնոց—10
13. Քհյ, Հայր Գրիգոր գրչի, որ 1482 թ. Ականցում օր. Շարակնոց—463
14. Ովսէփ, մրն Կորնգեց վանքի, 1483 թ.—40
15. Գրիչ, 1483 թ. Բաղէշում օր. Շարակնոց—42
16. Հայր Յակոբ գրչի, որ 1484, 1493 թթ. Աղթամարում օր. 2 Աւետ.—63, 191
17. Ուսէփ, մրձ. Խոնդի, որ 1485 թ. Ջորավանքում ստ. Աւետ.—72

Յովսէփ
18. Ուսէփ, որդի Տիրատուր Երէցի, որ 1485 թ. Տփխիսում ստ. Շարակնոց—466
19. Գրիչ, 1486, 1493 թթ. Ազուլեաց վանքում օր. Գանձարան և Մաշտոց—82, 83, 191
20. Հայր Ալէքսիանոսի, որ 1486 թ. Արքայի վանքում օր. Աւետ.—84
21. Ովսէփ, որդի խոջայ Մէլքոնի, որին հրով այրեցին, յշվ. 1488 թ.—122
22. Հօր հայր Սարկաւագ գրչի, որ 1489 թ. Սպերի Կորնկան գիւղում օր. Աւետ.—471
23. Կըղին գիւղի քհյ, 1489 թ.—132
24. Քեռորդի Խոնդքարի, որ 1490 թ. Խորոտկի վանքում ստ. Աւետ.—161
25. Ուսէփ, եղբ. Պօղոսի, որ 1491 թ. Դսեղում ստ. Աւետ.—165
26. Որդի Խըլըրշահի, որ 1491 թ. ստ. Ճառընտիր—182
27. Քեռի Սահակի, յշվ. 1495 թ. Մանտիսոնում—222
28. Հայր Ստեփանոս Դոշենցի, որ 1495 թ. նորոգել տուեց մի Աւետ.—224
29. Աղթամարցի, որդի տէր Աւագի, ծաղկող և գրիչ, 1497 թ. Արգեյանում օր. Շարակնոց, իսկ Աղթամարում ծաղկեց 2 Աւետ.—238, 239, 244, 245
30. Եղբօրորդի Հայրապետի, որ 1499 թ. Շատուանում գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—277
31. Ընգցլ եղբ. վերոյիշեալ Հայրապետի—277
32. Եղբօրորդի Վարդանի, որ 1499 թ. Ով գիւղում ստ. Աւետ.—286
33. Հայր Կարապետ գրչի, որ 1500 թ. Եղնովիտում օր. Ժողովածու—297
34. Հայր պր. Աստուածատուրի, որ ԺԶ դ. ստ. Աւետ.—482
35. Հօրեղբայր Կարապետ քհյի, որ ԺԶ դ. ստ. Ճառընտիր—491
36. Եղբ. Յակոբի, որ ԺԶ դ. ստ. Ճաշոց—527
37. Եղբ. Ամիրխանի, որ ԺԶ դ. մասնակից եղաւ մի Յայսմաւուրքի ստացմանը—526

Յորդանան
1. Հայր Յովանէս քհյի, որ 1423 թ. Վասպուրականում ստ. Աւետ.—362
2. Եղբ. Գալուստի, որ 1491 թ. Կեչառիսում օր. Աւետ.—164
3. Եղբ. Համանգուլ կնոջ, որ 1493 թ. Այրիվանքում ստ. Աւետ.—194
4. Եղբ. Ազարիայի, որ 1495 թ. ստ. Աւետ.—213
5. Հօրեղբօրորդի Գալուստի, որ 1496 թ. Քանաքեռում ստ. Աւետ.—227
6. Փեսայ վերոյիշեալ Գալուստի—227

Յորդանան
7. *Արքեպս., ապրել է 1500-ից շատ առաջ—297*
8. *Հայր Աստուածատուրի (Բարէր մականունով), որ ԺԵ դ., արժեքի կէսը վճարելով. Աղթամարի վանքի համար ընեց մի Աւետ.—495*

Յուդիտա
1. *Մայր Մարգարէ գրչի, որ 1489 թ. Նախճրիի գիւղում օր. Աւետ.—143*

Յունան
1. *Գրիչ, 1334 թ. Գլաձորում օր. Իմաստասիրական մի ժողովածու—319**
2. *Գրիչ, որդի Առաքելի, 1414 թ. Մեծոփայ, վանքում օր. Գր. Տաթևացու Քարոզգիրքը—337*
3. *Եղբ. Կանայքի, որ 1482 թ. Կտուցում ստ. Աւետ.—30*
4. *Հայր Մխիթար գրչի, որ 1487 թ. Վարագում օր. Աւետ.—102*
5. *Եպս., որդի Մխիթարի, 1491 թ. (վայրն՝ անյայտ) 1500 թ. (Գետիմոն գիւղում) օր. 2 Աւետ.—182, 297*
6. *Կեղի քղքի սր Սարգիս եկեղեցու քահանայ, 1498 թ. օգտագործման ստացաւ մի Աւետ.—275*

Յուսիկ
1. *Եղբ. Դանիէլ վրդի, որ 1450 թ. Էջմիածնում—Բիւրականում օր. Ճաշոց—412*
2. *Կր., եզբօրորդի Մարխաթունի, 1476 թ. Երուսաղէմում Նուէր ստացաւ մի Շարակնոց—459*
3. *Եպս Ուխտիքի, 1483 թ.—37*
4. *Գրիչ, 1483 թ. օր. Գր. Նարեկացու Առորս Ճառքը—53*
5. *Հէրպետ ինչ-որ վանքի, 1488 թ.—128*
6. *Եպս Գուզարքի, 1491 թ.—166*
7. *Որդի Ամիր-Եզդինի, որ 1491 թ. Կառուկունիսում ստ. Աւետ.—171*
8. *Գրիչ, 1491 թ. Խարտիշարի վանքում օր. Մաշտոց—181*
9. *Վրդ, գաւազան ստացաւ 1494 թ. Կապոսի վանքում, յշվ. նաև 1498 թ.—204, 272*
10. *Վրդ, առաջնորդ Պալախորու վանքի, 1495 թ.—216*
11. *Գրիչ, 1499 թ. Եւդոկիայում օր. Ոսկեփորիկ—292*
12. *Կր., թուղթ կոկելով օգնում էր Աւետիս գրչին, ԺԵ դ.—487*

Յուսուփ—*Տե՛ս Կարա-Յուսուֆ*
Յուստիան—*Տե՛ս Ուստիան*
Յօլիչ
1. *Որդի պր. Կարապետի, որ 1431 թ. Աղբերմանում ընեց մի Ճաշոց—370*

Ն

Նազան-Փաշայ
1. *Կին Ատոմ բէյի, որ ԺԵ դ. ստ. Յայսմաւուրք—491*

Նազար (Նատար)
1. *Հարս Մկրտիչ եպսի, որ 1479 թ. Առեստ գիւղում ստ. Շարակնոց—461*
2. *Մրձ. Թադէոս մահդասու, որ 1484 թ. Արատրուց վանքին նուիրեց մի Աւետ.—62*
3. *Քոյր Խալիֆի, որ 1491 թ. Արծկէում ստ. Ճառընտիր—173*

Նազ
1. *Մայր Յակոբ բհյի, որ 1433 թ. գնեց Աւետ.—374*

Նազակ
1. *Մայր Սահակի, որ 1488 թ. Կուրիում ստ. Աւետ.—117*

Նազէ
1. *Եղբօրդուստր Վարդանի, որ 1499 թ. Ով գիւղում ստ. Աւետ.—286*

Նազլուխան
1. *Հարս Գասպարի, որ 1486 թ. Ածոպոյ վանքում ստ. Աւետ.—90*

Նազխաթուն
1. *Մայր Ստեփանոս եպսի, որ 1407 թ. ստ. Տօնապատճառ—317*
2. *Մայր Թումայի, որ 1498 թ. ստ. Աւետ.—266*
3. *Քոյր Ջաւհարի, որ ԺԵ դ. ստ. Ճաշոց—511*

Նազմէլիք
1. *Հօրեղբօրդուստր Մելքիսէթի, որ 1485 թ. Մազարդավանքում գնեց Սաղմոսարան—73*
2. *Դուստր Աղարիայի, որ 1495 թ. Եղեգիսում ստ. Աւետ.—213*

Նաբէլ
1. *Տատ, յշվ. 1486 թ.—94, 95*

Նախպշա
1. *Որդի Մուրատի, որ 1497 թ. Բերդիկում ստ. Աւետ.—240*

Նահապետ
1. *Թուղթ կոկող, աշակերտ Աբրահամ գրչի, որ 1482 թ. Բոլորբերդում օր. Աւետ.—27*
2. *Հայր Աթաբէկի, որ մտադրուել էր մի Ճաշոց նուիրել Ղրիմի Քեմճակի վանքին, բայց մեռաւ 1482 թ.—33*
3. *Քհյ, 1486 թ. ստ. Աւետ.—95*
4. *Մրն Բստոյ անապատի, 1489 թ.—129*
5. *Գրիչ, 1489 թ. Տարօնի Նորշէն գիւղում օր. Աւետ.—140*
6. *Աշակերտ Վրթանէս գրչի, որ 1491 թ. Արջառէրեկի վանքում օր. Յայսմաւուրք—170**

Նաղաշ (ար.)
1. Որդի Ազարիայի, որ 1495 թ. Կարանաքսում ստ. Աւետ.—212
Նաղաշ (իգ.)
1. Աշգ. Յակոբ կր.-ի, որ 1493 թ. Աղթամարում օր. Աւետ.—131
2. Հարս Թորոս բէյի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—
—477
Նան
1. Մայր Թանատխի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.—
—125
Նանախաթուն
1. Դուստր խոջայ Մելքոնի, որին հրով այրեցին 1458-ից առաջ—122
Նատիր
1. Հնգցէ եղբ. Զաքարիայի, որ 1487 թ. ստ. Ճարակնոց—105
Նարգիզ (Նարկիս)
1. Եղբօրհարս Ուսիմարոսի, որ 1465 թ. Երեւանում ստ. Աւետ.—443
2. Մրձ. Խոնդի, որ 1485 թ. Նորավանքում ստ. Աւետ.—72
3. Դուստր Մատթէոսի, որ 1496 թ. Սղեգեաց վանքում ստ. Աւետ.—229
Նարդան
1. Քոյր Յունանի, որ 1500 թ. Գետիսմոն գիւղում օր. Աւետ.—297
Նարին
1. Քոյր Գրիգոր կր.-ի, որ 1437 թ. Արդեյանի վանքում ստ. Ճարակնոց—385
2. Դուստր Ղազարի, որ 1488 թ. Տփխիսում ստ. Աւետ.—120
Նարին-Պաւիր
1. Քեռորդի Յովանէս կր.-ի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—500
Նարին-Խաթուն
1. Կին Սաղղաթիարի, յիշ. 1486, 1487 թթ. Ասպիսնակում—87, 131
2. Քոյր Խանդքարի, որ 1490 թ. Խորոտկի վանքում ստ. Աւետ.—161
3. Մայր Ազարիայի, որ 1490 թ. Արաշում օր. Աւետ.—162
4. Կին Ղուպարի, որ 1490 թ. Արաշում ստ. Աւետ.—162
5. Դուստր Խարիբի, որ 1500 թ. ստ. Աւետ.—
—293
6. Հարս վերոյիշեալ Խարիբի—293
7. Կին Սիրունի, որ ԺԵ դ. մասնակցեց մի եկեղեցու նորոգման—542
Նարին-Խոճայ
1. Քեռորդի Յովանէս կր.-ի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—500
Նարմէլիք
1. Մայր Զաւրավար գրչի, որ 1465 թ. Տիրիկում օր. Ճաշոց—442
Նարսա-Մէլիք
1. Մայր խոջայ Ֆարխադինի, որ 1451 թ. ընեց մի Ոսկեփորիկ—419
Նաւասարդ
1. Եղբ. Սպահանի, որ 1496 թ. Սաղմոսավանքում ստ. Աւետ.—226
Նաւրդին
1. Որդի Միրիջանի, որ 1489 թ. Խիզանում ստ. Աւետ.—140
Նեստարիչան
1. Խաթուն, Հնգցէ դուստր Մուրվանի, որ 1417 թ. ստ. Աւետ. (անունը, անշուշտ, Նեստանդարեջան անուան սխալ տառադարձուած ձեւն է)—281*
Ներսէս
1. Շնորհալի—152, 182, 328, 465
2. Վրդ, 1402 թ. Գամաղիէլի վանքում օր. Ճառընտիր—306, 307
3. Մրն Գամաղիէլի վանքի, 1402 թ.—306
4. Վրդ, Երախտաւոր Ստեփանոս եպսի. որ 1407 թ. ստ. Տօնապատճառ—317, 318
5. Ոմն, 1414 թ. Վասպուրականում ստ. Աւետ.—337
6. Երուսաղէմի ու Փրկիչ վանքում 1426 թ. վարձի կէսը գիջելով՝ թուղթ կոկեց Ղազարոս Ղրիմեցի գրչի համար—367
7. Եպս. առաջնորդ Դերձկի վանքի, յիշ. 1437—
—1441 թթ.—385, 395
8. Քհյ, որդի Սարգսի, 1441 թ. Երուսաղէմում ստ. Աւետ.—394
9. «Փիլիսոփայ», մրն Սանահնի վանքի. 1441—1497 թթ. —242, 397
10. Վրդ, 1441 թ. Մեծոփայ վանքում օր. Ժամագիրք—401
10 ա. Վրդ, առաջնորդ Արգելանի վանքի, որ «եկեղեցին շինեաց տէր Յուսկան որդւոյ», յիշ. 1441—1455 թթ. միջոցին—416
11. Կր., Հգւր որդի Գրիգոր գրչի, որ 1450 թ. Էջմիածնում—Բիւրականում օր. Ճաշոց—
—412
12. Եղբ. Դանիէլ վրդի, որ 1450 թ. Էջմիածնում—Բիւրականում ստ. Ճաշոց—412
13. Եպս, առաջնորդ Անկիւրիոյ, 1450 թ.—418
14. «Քաջ և արի բարունիս», եղբ. Հայ-Խաթունի, որ իր ամուսնու հետ 1469 թ. Արճէշում ստ. Աւետ.—451
15. Կաթողիկոս Աղթամարի, աթոռակալեց 1476 թ.—459
16. Հայր Մկրտիչ եպսի, որ 1479թ. Առեստում ստ. Ճարակնոց—461

Ներսէս

17. Քհյ, հայր Մեսրոբ քհյի, որ 1451թ. Հայրիվանքում ստ. Աւետ.—15
18. Թոռ Մեսրոբ քհյի, որ 1481 թ. ստ. Աւետ.——15
19. Հայր Գրիգորի, որ 1481 թ. ստ. Մանրուսմունք—20
20. Մրն Կտուցի, 1482, 1483 թթ.—29, 40
21. Քանաքեռցի, 1484 թ. ստ. Գանձարան—55
22. Քեռորդի Մելքիսեթի, որ 1485 թ. Մաղարդավանքում ստ. Սաղմոսարան—73
23. Կր., 1486 թ. Ագուլեաց վանքում օգնում էր Գանձարան օրինակող Յովսէփ գրչին—83
24. Ոստանի քահանաներից, 1486, 1490 թթ.——86, 155
25. Գրիչ, 1487 թ. Նորշէնում օր. Գանձարան——98
26. Հզր հայր Յովանէս գրչի, որ 1487 թ. օր. Շարակնոց—469
27. Հէրպետ Մեծոփայ վանքի, 1488 թ.—119
28. Առաջնորդ Խանկայ վանքի, 1488 թ.—122
29. Գրիչ, 1488 թ. օր. Աւետ.—127
30. Եպս, որդի Գուոջիբէկի և էմնա-խաթունի, եղբ. Աղթամարի Ստեփանոս կաթողիկոսի, անուանի գրիչ, մեռաւ 1491 թ.—133, 134, 155, 167, 211, 270, 287
31. Եպս, որդի խոջայ Ասարպէկի, առաջնորդ Կապոսի վանքի, «սիրող դաստանն», յշվ. 1489—1499 թթ.—142, 160, 204, 205, 206, 221, 222, 232, 233, 248, 249, 253, 272, 287
32. Գրիչ և թուղթ կոկող, 1489 թ. Բերթակում օր. Յայսմաւուրք—141
33. Քհյ, 1489 թ. Բերթակում ստ. Յայսմաւուրք—141
34. Մրն Ունկարու սր Նշանի, 1490 թ.—151
35. Վրդ, ուսուցիչ Ստեփանոս գրչի, որ 1490 թ. և անյայտ թթ., հաւանաբար Եղրդուտի վանքում օր. Աւետ., Շարակնոց և Քարոզգիրք——160, 594, 525
36. Եղբ. Ղուպարի, որ 1490 թ. Արաշում ստ. Աւետ.—162
37. Հայր Յակոբ եպսի, որ 1491 թ. օր. Գանձարան (գուցէ նոյն Ներսէսն է Յակոբ գրչի հայրը, որ յշված է 1499 թ. և ԺԵ դ. Արծկէում օր. ձեռագրի յիշատակարանում)——175, 276, 517
38. Մշեցի, յշվ. 1491թ.—182
39. Հայր Մխիթարի, որ 1492 թ. ստ. Ճարակնոց—190
40. Դպիր, վայելող 1492 թ. նորոգուած մի Շարակնոցի—190

Ներսէս

41. Սրա միջնորդութեամբ 1493 թ. Խարականս գիւղի եկեղեցուն նուիրեցին մի Աւետ.—192
42. Տէր, սրա վկայութեամբ 1493 թ. Վարդեբլուր գիւղի եկեղեցուն տրամադրուեց մի Աւետ.—193
43. Որդի Գրիգորի, 1493 թ. Կալհրում ստ. Աւետ.—193
43. ա. Մրն Ամիրդօլի վանքի, 1493 թ.—196
44. Ոմն, 1495 թ. վկայ եղաւ մի Աւետ. վաճառման—213
45. Որդի Մատթէոս քհյի, որ 1496 թ. Եզեգեաղ վանքում ստ. Աւետ.—229
46. Եպս, որդի Ղուկասի, 1496 թ. Կապոսի վանքում ստ. Մաշտոց—234
47. Եղբօրորդի Մատթէոսի, որ 1497 թ. Սոկութլու գիւղում օր. Մաշտոց—236
48. Մրն Բարիձորոյ վանքի, 1497 թ.—238
49. Հայր Գրիգորի, 1499 թ. Հիզանում ստ. Գանձարան—285
50. Քհյ, որդի Ատոմի, ԺԵ դ. ստ. Ճառընտիր——498
51. Քհյ, հօրեղբ. Յովանէս կր.-ի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—500
52. Եղբօրորդի վերոյիշեալ Յովանէսի—500
53. «Ուսթայ», որդի Յովանէսի, ԺԵ դ. ստ. ժողովածու—513
54. Մրն սբ Կիրակոսի վանքի, ԺԵ դ.—514
55. «Քաջ Վարդապետ», ուսուցիչ Սահակ եպսի, որ ԺԵ դ. ստ. Տօնապատճառ—524
56. Երէց, որդի Թորոսի, ԺԵ դ.—526
57. Գրիչ, ԺԵ դ. օր. Գր. Տաթևացու Հարցմանց գիրքը—528
58. Վարպետ Պետրոս գրչի, որ ԺԵ դ. օր. Հարանց վարք—529, 530
59. Ոմն, ԺԵ դ. ստ. Քարոզգիրք—535

Նեհմատ (Նէքմատ)

1. Բայիս, յշվ. 1437 թ. Խարբերդում—383
2. Դպիր, 1482 թ. Խուլայոյ վանքում մի Յայսմաւուրք օրինակելու համար թանաք էր եփում—31
3. Որդի Մամախաթունի, յշվ. ԺԵ դ.—537

Նեհրապր

1. Դուստր Գրիգորի, 1459 թ. ստ. Մաշտոց—Գանձարան—433

Նեհյալ

1. Քոյր Ստեփանոս վրդի, որ ԺԵ դ. ստ. Մաշտոց—478

Նիգահդար

1. Եղբօրորդի Խարիր-խաթունի, որ 1500 թ. ստ. Աւետ.—293

Նիգար (Նիկար)
1. Կին Պետրոս քհյի, որ 1441 թ. Սանահնում ստ. Աւետ.—397
2. Կին ումն, որ 1482թ. Կտուցում օրինակուող Յայսմաւուրքի համար «Թէրձան մանեց»—30
3. Մայր Կարապետ և Յակոբ Բաղիշեցիների, որք 1487 թ. Կապուտկողի վանքին նուիրեցին մի Աւետ.—98
4. Մայր Եղիա գրչի, որ 1488, 1490թթ. Խոզանավար գիւղում որ. 2 Աւետ.—116, 148
5. Մայր Աստուածատուրի, որ 1489 թ. Շատտանում ստ. Աւետ.—139
6. Մրձ. Մինասի, որ 1491 թ. ստ. Աւետ.—183, 184
7. Մայր Կարապետ Բերկրեցու, որ 1500 թ. Արծկէում ծաղկեց Աւետ.—296

Նիգար-խաթուն
1. Հնգցլ քոյր Խաչատուր դրչի, որ 1485 թ. Սանահնում որ. Աւետ.—71
2. Մայր Պաշարէկ կնոջ, որ ժԵ դ. ստ. Ճառընտիր—490, 491

Նիգար-Փաշայ
1. Մայր Բարխուդարի, որ 1491-ից յետոյ գերութիւնից ազատեց մի ձեռագիր—174*

Նիկիփոռ
1. Բ Փոկաս, կայսր Բիւզանդիոյ (912—969)——382

Նիկողայոս (Նիկողոս, Նիկոլ և այլ)
1. Որդի Թագւորի. Հօր և եղբայրների հետ միասին 1411 թ. գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—326
2. Եղբ. պր. Ուլուպէկի, որ 1433 թ. Ղրիմում գնեց մի Ճաշոց—375
3. Որդի Մուրադի, 1438 թ. նորոգել տուեց մի Աւետ.—386
4. Քհյ, 1443 թ. Անկիւրիայում ստ. Ճաշոց——400
5. Եպս, Աղքերմանցի, 1460, 1482 թթ. որ. Լուծմունք Նարեկի և Աղօթագիրք—35*, 434
6. Քհյ, որդի Վարդան գրչի, որ 1462 թ. Վանում որ. Աւետ.—440
7. Գրիչ, 1472 թ. Տրապիզոնի սբ Փրկիչ անապատում որ. Աւետ.—454, 455
8. Առաջնորդ (Հայրապետ) Կ. Պօլսոյ, 1482 թ.—23
9. Որդի ոսկերիչ Խաչերի, որ 1483 թ. Կաֆայում ստ. Մաշտոց—51
10. Խոջայ, 1484 թ. մի ժողովածու ընդօրինակելու համար թուղթ նուիրեց—465
11. Եպս, գրիչ, 1486թ. Արծկէում որ. Աւետ.——86
12. Հօրեղբայր Խտրշահի, որ 1486 թ. Գր. Նիւսացու վանքում ստ. Աւետ.—91

Նիկողայոս
13. Սրկւդ, յշվ. 1487 թ. Երեզի վանքում—100
14. Որդի Յովանէսի, որ 1497 թ. Խիզանում ստ. Գանձարան—237, 238
15. Վրդ, որդի Ղայտմի, 1500 թ. Արծկէում ստ. Աւետ.—296
16. Եպս, վայելող 1500 թ. Իստանաս գիւղում որ. Աւետարանի—300
17. Նեկեղոս, եղբ. Ստեփանոս վրդի, որ ժԵ դ. ստ. Մաշտոց—478
18. Ոմն, յշվ. ժԵ դ.—513
19. Գրիչ, որդի Ղուկասի, ժԵ դ. որ. Մաշտոց——528
20. Նեկեղոս գրիչ, որդի Ատոմի, ժԵ դ. որ ժողովածու—528
21. Որդի Շահնշահի, ժԵ դ. ստ. Աւետ.—529

Նորաճատ
1. Փեսայ Կարապետ ժամկոչի, որ 1434 թ. ստ. Աւետ.—375

Նորամիտ
1. Հնգցլ հօրեղբօրորդի Մելքիսեթի, որ 1485 թ. Մաղարդավանքում ստ. Սաղմոսարան—73

Նոյիմզար
1. Հնգցլ քոյր Խաչատուրի, որ 1485 թ. Սանահնում որ. Աւետ.—71

Նորիփաշա
1. Կին Միրիջանի, որ 1493 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—191

Նորխաթուն
1. Մայր Մարգարէ գրչի, որ 1489 թ. Նեխհրիի գիւղում որ. Աւետ.—143

Նորմելիք
1. Կին Արելի, որ 1488 թ. Ցղնայում ստ. Աւետ.—115

Նորշահ (Նորշախ)
1. Հօրեղբօրորդի Մելքիսեթի, որ 1485 թ. Մաղարդավանքում ստ. Մաղմոսարան—73
2. Հօրեղբայր Յովանէս կր.-ի, որ ժԵ դ. ստ. Աւետ.—500

Նորպարոն
1. Եղբօրորդի պր. Գորգի, որ 1495 թ. Կապոսի վանքում ստ. Աւետ.—221

Նուանշախ
1. Հաւրեղբայր Մելքիսեթի, որ 1485 թ. Մաղարգավանքում գնեց մի Սաղմոսարան—73

Նուբար (Նուպար)
1. Ազգականուհի Թուրվանդայի, որ 1498 թ. Ասպիսնակում ստ. Աւետ.—256
2. Կին Ազատի, որ ժԵ դ. ստ. Մաշտոց—477
3. Նուպար-Պաշայ, քոյր Բէրամի, որ ժԵ դ. ստ. Ճառընտիր—487—488
4. Կին Նեկեղոսի, որ ժԵ դ. որ. ժողովածու——528

Նուկար
1. Հզւր որդի Մամէի, որ 1498 թ. Եղեգեաց վանքում ստ. Աւետ.—264
Նուկբար
1. Կրուած՝ Նուրկար, քոյր Գրիգոր դրչի, որ 1500 թ. Խորոտկի վանքում օր. Ճաշոց—296
2. Կին Ջանփաշի, յշվ. 1497 թ. Սանահնում—242
3. Մայր Վրթանէս գրչի, որ 1497 թ. Երուսաղէմում օր. Գանձարան—254
Նունուֆար (Նինիֆոր և այլ)
1. Նինիֆոր, քոյր պր. Կարապետի, որ 1431 թ. Ազքերմանում գնեց մի Ճաշոց—370
2. Նունոյֆար, զոքա՞նչ տանուտէր Մկրտիչի, որ 1466 թ. Խլաթում ստ. Աւետ.—445
3. Նինիֆար, ազգ. Ամինադինի, որ 1483 թ. Ուխտիքում ստ. Յայսմաւուրք—37
4. Նոնօֆար, դուստր Միրիջանի, որ 1489 թ. Խիզանում ստ. Աւետ.—140
5. Նինիփար, կին Մկրտիչ գրչի, որ 1491 թ. Մողնիում օր. Ճաշոց և մեռաւ երիտասարդ հասակում—168
6. Նոնօֆար, մայր Մխիթարի, որ 1492 թ. ստ. Շարակնոց—190
Նշխուն
1. Քոյր Թաղէոս երէցի, որ 1439 թ. Բաստայ վանքում ստ. Աւետ.—391
2. Քոյր Մարգարայի, որ 1490 թ. Երընկանի գիւղում օր. Աւետ.—149
3. Քոյր Ստեփանոսի, որ 1498 թ. Բերկրիում ստ. Շարակնոց—264
4. Նշխուն-խաթուն, մայր Մարտիրոս Գումաճէնցի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—505
Նուշ
1. Քոյր Յակոբ քհյի, որ 1482 թ. Բոլորբերդում ստ. Աւետ.—27
Նուշիկ
1. Մայր Դսեղ գիւղի քհյ Վարդանի, 1491 թ.—165
Նուշմելիք
1. Քոյր Կարապետ Կրնդագրակցու, յշվ. 1422 թ.—358
Նուր
1. Կրուած՝ Նուրէ հոլովածնով, հայր Դաւիթ վրդ Ջուղայեցու, որ ԺԵ դ. ստ. Գր. Տաթևացու Քարոզգիրքը—489
Նուրադին (Նուրատին)
1. Խոջայ, որդի խոջայ Մղճիասի, ազգ. Թումայ Կաֆայեցի գրչի, որ 1422 թ. Տաթևում օր. Ժողովածու—360
2. Եղբ. Մինաս գրչի, որ 1446 թ. Արաբկիրի սբ Փրկիչ վանքում օր. Ճաշոց—407
Նուրադին
3. Ազգ. Մկրտիչ եպսի, որ 1479 թ. Առեստ գիւղում ստ. Շարակնոց—461
4. Եղբօրորդի Գրիգորի, որ 1492 թ. Դվնի գիւղում ստ. Մաշտոց—188
5. Հայր Հալուէի, որ 1500 թ. Վարագում ստ. Աւետ.—298
Նուրամիր
1. Ազուլեաց Վերին թաղի սարկաւագներից. 1495 թ.—194
Նուրի-խաթուն
1. Քոյր Ղարիպշահի, որ 1486 թ. Արծկէում ստ. Աւետ.—86
2. Կին խոջայ Միրիջանի, որ 1493 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—192*
3. Նուր-խաթուն, քոյր Աբրահամի, որ ԺԵ դ. ստ. Յայսմաւուրք—525
Նուրիջան
1. Քոյր Մելքիսէթի, որ 1485 թ. Մաղարդավանքում գնեց Աւետ.—73
Նուրճատ
1. Որդի Փոխանի, ԺԵ դ. գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—541
Նուրմելիք
1. Մայր Անդրէասի, որ 1494 թ. Դէմդէմաշէնում ստ. Աւետ.—199
Նուրպէկ
1. Աղա, հայր Ալէքսիանոս քհյի, որ 1466 թ. Տրապիզոնում օգնեց կազմել մի Աւետ.—449
Նսէֆ
1. Կին Խլղաթի, որ ԺԵ դ. ստ. Ոսկեփորիկ—546
Նսէֆ-խաթուն
1. Մօրաքոյր Մկրտիչ եպսի, որ 1479 թ. Առեստում ստ. Շարակնոց—461
2. Մայր Յովանէսի, որ ԺԵ դ. մասնակցեց մի եկեղեցու նորոգմանը—542
Նսրաբ
1. Քոյր Ճանիադի, որ 1499 թ. ստ. Աւետ.—291

Շ

Շահաբ (Շախաբ)
1. Որդի Վարդան կր.-ի, որ 1481 թ. ստ. Աւետ.—12
2. Եղբ. Յովհաննէսի, որ 1497 թ. Ամ գիւղում օր. Աւետ.—247
Շահ-Աբբաս
1. Իրանի շահ (1557—1628)—161*
Շահազիզ
1. Տանուտէր Հարպի գիւղի, 1491 թ.—168
2. Եղբ. Սիրադեղի, որ 1491 թ. Մողնիում ստ. Ճաշոց—168

Շահալամ
1. Հնգցի քոյր Գալուստի, որ 1496 թ. Քանաքեռում ստ. Աւետ.—227

Շահամիր
1. Պր., որդի Բախթիարի, 1487 թ. ստ. Աւետ.—106
2. Կնոյ Գրիգորի, որ 1492 թ. Դվնիկում ստ. Մաշտոց—188
3. Հայր Անդրէասի, որ 1494 թ. Դէմդէմաշէնում ստ. Աւետ.—199

Շահանդուխտ
1. Կին Սարգսի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.—127
2. Մրծ. Համանգուլի, որ 1493 թ. Այրիվանքում ստ. Աւետ.—194

Շահանուշ
1. Կին Գրիգորի, որ 1489 թ. Սպերի Կորնկան գիւղում ստ. Աւետ.—471

Շահապտուր
1. Որդի Զահվիլի, որ 1484 թ. Մոզնիում ստ. Գանձարան—56

Շահբաշ (Շախբաշ)
1. Կին Մաղթումի, որ 1488 թ. Վարսգում ստ. Ճաշոց—111
2. Որդի Կարապետի, որ 1498 թ. Աղթամարում օր. Մաշտոց—268

Շա[հ]բուդաղ
1. Որդի Ջանբուդի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—530

Շահկըվ
1. Կին Մկրտիչի, որ ԺԶ դ. Սդգայի վանքին նուիրեց մի Աւետ.—243*

Շահեր
1. Պապ Վարդան եպսի, որ 1493 թ. Արծկէում ստ. Մկն. կաթուղիկէից թղթոց—195

Շահզադայ
1. Հարս Ոսկիմաքսսի, որ 1465 թ. Երևանում ստ. Աւետ.—443
2. Դուստր Եղիայի, որ 1488, 1490 թթ. Խոզանաւար գիւղում օր. 2 Աւետ.—116, 148
3. Ոմն, 1490 թ. Եղրդուտի վանքում ստ. Աւետ.—159
4. Թոռ Լիանոսի, որ 1491 թ. Գուզարքում ստ. Աւետ.—166
5. Մրծ. Թուրվանդայի, որ 1498թ. Ասպիսնակում ստ. Աւետ.—256
6. Շահրզատ, ազգ. Ամիր-Սարգսի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—479

Շահզահիմ
1. Ոմն. յշվ. 1489 թ.—144

Շահիար
1. Եղբ. Մինաս գրչի, որ 1446 թ. Արապկիրի սբ Գիրկիչ վանքում օր. Ճաշոց—407

Շահի
1. Դուստր Բէքրամի, որ 1403 թ. Արծկէում ստ. Աւետ.—38

Շահիկ
1. Հայր Մատթէոս քշյի, որ 1481 թ. Հերմոնի վանքում ստ. Աւետ.—15
2. Սրա և Ջահալի յիշատակին 1493 թ. գրուեց մի Աւետ.—471

Շահինար
1. Քոյր Վանականի, որ 1498 թ. Ձորէվանքում օր. Մաշտոց—260

Շահինշայ—Տե՛ս Շահնշահ

Շահիշրվան
1. Խոսքը Շիրվանշահ Ֆառուխ-Յասսարի մասին է, որ թագաւորել է 1462—1501 թթ.—237

Շահիջան
1. Գրուած՝ Նախիջան, Խորոտկի վանքի սպասաւոր, 1500 թ.—295

Շահիսլամ
1. Շահիսլիմ, հարս Խոնդ-Խաթունի, որ 1488 թ. Հաղբատում ստ. Աւետ.—114
2. Դուստր Մելիք-Աւանի, որ 1500 թ. Խորոտկի վանքում ստ. Ճաշոց—294
3. Շահիսլում, հարս Ամիր-Սարգսի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—479

Շահստան
1. Մայր խոջայ Ջալգի, որ 1490 թ. ստ. Աւետ.—158, 159
2. Հօրեղբօրորդի Դովլաթ-Խաթունի, որ 1490 թ. ստ. Աւետ.—154
3. Հօրեղբօրորդի Վարդանի, որ 1491 թ. Անջողոնց վանքում ստ. Աւետ.—178
4. Կին Մարտիրոսի, որ 1498 թ. Կաշի տուեց մի ձեռագիր կազմելու համար—266

Շահ-Հիւսէին
1. Պր. Շաքիի, 1496 թ.—236, 237

Շահղուբար
1. Ոսկերիչ, 1496 թ. դրուագեց մի Աւետարանի գեղեցիկ արծաթէ կազմը—231

Շահմէլիք
1. Հարս Մատթէոս քշյի, որ 1481 թ. Հերմոնի վանքում ստ. Աւետ.—15
2. Հնգցի որդի Խանսուխի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.—125
3. Ոմն, 1493 թ. Նուիրեց մի Աւետ.—471
4. Քոյր Մատթէոսի, որ 1497 թ. Սոկութլու գիւղում օր. Մաշտոց—236

Շահ-Մեծատուր
1. Որդի Գորքի, յշվ. Արճէշում 1486 թ.—79

Շահմուլք
1. Դուստր Թումայի, որ 1499 թ. Աղթամարում օր. Մաշտոց—285
2. Ազգ. Գոհարի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—481

Շահնազար
1. Թոռ Գասպարի, որ 1486 թ. Ածոպայ վանքում ստ. Աւետ.—90

Շահնազար
1. Ոմն, 1499 թ. Գանձարանի, օրինակ շնորհեց Մաշտոց արտագրող խաչատուր գրչին—
—290

Շահնիաթ
1. Որդի Ատոմի, որ 1484 թ. Վանում ստ. Աւետ.—60

Շահնշահ (Շահինշահ, տե՛ս նաև Շանշայ)
1. Պր., հայր պր. Ուլուպէկի, որ 1433 թ. Ղրիմում գնեց մի Ճաշոց—375
2. Եղբ. Ներսէս քհյի, որ 1441 թ. Երուսաղէմում ստ. Աւետ.—394
3. Հայր Կարապետ կր.-ի, որ 1483 թ. Բաղէշում ստ. Շարակնոց—42
4. Ոմն, ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—529

Շահնուբաթ (Շահնիբաթ)
1. Քրոջդուստր Մուրատի, որ 1498 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—267
2. Մայր Ստեփանոսի, որ 1499 թ. Արծկէում ստ. Աւետ.—276

Շահնուբար
1. Մայր պր. Վարդանի, որ 1468 թ. Տրապիզոնում ստ. Գանձարան—448

Շահպարոն
1. Վեսայ Ջահվիլի, որ 1484 թ. Մողնիում ստ. Գանձարան—56
2. Տեքր Թանսուխի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.—
—125
3. Որդի Էտիլշահի, հօր և եղբայրների հետ 1491 թ. Արճառէրեկում ստ. Յայսմաւուրք—
—169
4. Եղբօրորդի Կարապետի, որ 1492 թ. Աղթամարում օր. Մաշտոց—187
5. Եղբօրորդի Գրիգորի, որ 1492 թ. Դվնիկում ստ. Մաշտոց—188
6. Եղբ. Մարիամի, որ 1498 թ. Կեղիում ստ. Աւետ.—275

Շահռուխ
1. Որդի Լանկ-Թամուրի, պարտութեան մատնելով իր հակառակորդներին գրավեց հօր գահը և իշխեց մինչև իր մահը՝ 1447 թ.—356

Շահսուլթան
1. Մայր Անանիայի, որ 1488 թ. գնեց մի Աւետ.—117
2. Դուստր Դօշմինի, որ 1494 թ. Հոռոմայրում ստ. Աւետ.—201
3. Դուստր Մելիք-Աւանի, որ 1500 թ. Խորոտկի վանքում ստ. Ճաշոց—294

Շահվել
1. Եղբ. Կանայքի, որ 1482 թ. Կտուցում ստ. Աւետ.—30

Շահրիար
1. Որդի Դովլաթեարի, որ 1486 թ. Ասպխսնակում ստ. Աւետ.—87, 130, 131
2. Հայր Սահակի, որ 1488 թ. Կուքիում ստ. Աւետ.—117
3. Ոմն, յշվ. 1489 թ. Բաստ գիւղում —129
4. Ոմն, յշվ. 1497 թ. Թաւրիզում—243

Շահրիման
1. Որդի Միրիջանի, որ 1489 թ. Խիզանում ստ. Աւետ.—140

Շահփաշայ (Շախփաշա)
1. Ազգ. Ծխրաւի, որ 1434 թ. Գամաղիէլի վանքում ստ. Աւետ.—377
2. Քոյր Ղարիպշահի, որ 1486թ. Արծկէում ստ. Աւետ.—86
3. Կին Յովհաննէսի, որ 1495 թ. Կ. Պոլսում ստ. Աւետ.—224
4. Քոյր Բէկի, որ 1497 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—243

Շախ-Փարիխան
1. Դուստր պր. Գորքի, յշվ. 1486 թ. Արճէշում—79

Շահուել
1. Հնգցլ եղբ. Խոնդ-Խաթունի, որ 1488 թ. Հաղբատում ստ. Աւետ.—114

Շահում
1. Դուստր Թուման[ի], որ 1487 թ. Վարագում ստ. Աւետ.—102
2. Եղբօրդուստր Ջանգիշահի, որ 1487 թ. Սղգայի վանքում ստ. Մաշտոց—101
3. Շահում աղա, դուստր Սարուխանի, յշվ. 1490 թ. Թանահատի վանքում —147
4. Դուստր Խաչատուրի, որ 1500թ. ստ. Աւետ.—301
5. Շայում, սպասաւոր սբ Աստուածածնի, ԺԵ դ. —547

Շաղաւաթ
1. Մերձ. Թուրվանդայի, որ 1498 թ. Ասպխսնակում ստ. Աւետ.—256
2. Թոռ Աստուածատուր Նահատակի, յշվ. 1499 թ. Արծկէում—283
3. Եղբ. Մամլաքաթի, որ ԺԵ դ. ստ. Կանոնգիրք—545
4. Որդի վերոյիշեալ Մամլաքաթի—545

Շաղոսկի
1. Քոյր Ջանղուրբանի, որ 1495 թ. Կուքիում ստ. Աւետ.—217

Շաղփաշա
1. Դուստր Կարապետի, որ 1492 թ. Աղթամարում օր. Մաշտոց—187
2. Մայր Գորգի, որ 1497 թ. Կողուց վանքում ստ. Աւետ.—243

Շաղուբաթ (Շաղուպաթ)
1. Հօրեղբ. Աստուածատուրի, որ 1490 թ. Մատնէվանքում ստ. Տօնական—153
2. Ոմն, 1495 թ. վկայ եղաւ մի Աւետ. վաճառման—213

Շամամ
1. Քոյր Թումայի, որ 1452 թ. ստ. Աւետ.—422
2. Հնգցլ մայր Դաւիթ գրչի, որ 1455 թ. Արճէշում օր. Աւետ.—426
3. Դուստր Ասիլի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.—127
4. Մայր զարբին Վարդանի, որ 1489 թ. Աղթամարում ստ. Յայսմաւուրք—134, 135
5. Դուստր վերոյիշեալ Վարդանի—134, 135
6. Կին Ամիր-Եզդինի, որ 1491 թ. Փառակունիսում ստ. Աւետ.—171
7. Հօրեղբօրկին Վարդանի, որ 1491 թ. Անջողոնց վանքում ստ. Աւետ.—178
8. Մայր Ստեփանոսի, որ 1493 թ. ստ. Աւետ. —197
9. Մայր Յակոբի, որ 1494 թ. Հաղրատում ստ. Մաշտոց—201
10. Մայր Յովհաննէսի, որ 1497, 1499 թթ. Խիզանում օր. 2 Աւետ. Գանձարան, Ճաշոց—246, 279, 285, 524
11. Եղբօրկին Հէրապետի, որ 1499 թ. Շատախում փրկեց մի Աւետ.—277
12. Տատ Կարապետ գրչի, որ ԺԵ դ. Խնձորուտ վանքում օր. Մաշտոց—498

Շամշա
1. Տէր Խոնդ-խաթունի, որ 1488 թ. Հաղրատում ստ. Աւետ.—114

Շամշա-խաթուն
1. Մայր Ամիր-Սարգսի, որ 1469 թ. Արճէշում ստ. Աւետ.—451

Շամշատին
1. Բաբերդացի, որդի Ջախրատինի, 1468 թ. Տրապիզոնում գնեց և Կողոնիայի եկեղեցուն նուիրեց մի Աւետ.—448, 449

Շամս
1. Կին Իգնատիոսի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—544

Շատլու
1. Հայր Յովանէսի գրչի, որ 1483 թ. օր. Յայսմաւուրք—54

Շանշայ (Շանշ, Իմա՛ և տե՛ս Շահնշահ)
1. Տնտես Խորոտեի վանքի, յշլ. 1490 թ.—161
2. Եղբ. Պօղոսի, որ 1491 թ. Դսեղում ստ. Աւետ.—165
3. Եղբօրորդի Զաքարիայի, որ 1488 թ. Այրի վանքում ստ. Յայսմաւուրք—110
4. Եղբ. պր. Աղբուղայի, որ ԺԵ դ. ստ. Յայսմաւուրք—492

Շապան
1. Ոմն, 1480 թ. վկայ եղաւ մի Աւետ. վաճառման—462
2. Հայր Եղիա գրչի, որ 1488, 1490 թթ, Խողանավար գիւղում օր. 2 Աւետ.—116, 148

Շարաֆ
1. Եղբ. Ցխրաւի, որ 1434 թ. Դամաղիէլի վանքում ստ. Աւետ.—377

Շարբաթ
1. Կին Խաչատուրի՞, որ 1492 թ. ստ. Շարակնոց—190

Շարիբէկ
1. Հասրաթմեռ եղբ. Մարտիրոսի, որ 1489 թ. Կապոսի վանքում ստ. Աւետ.—142

Շարման
1. Մայր Առաքել գրչի, որ 1490 թ. Բոնաշէնում օր. Աւետ.—156

Շարմելիք (Շարմելէք և այլ)
1. Հարս Թագւորի, որ 1411 թ. Ոստանում գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—326
2. 1439 թ. վախճանուած քոյր Թադէոս գրչի, որ Բաստայ վանքում օր. Աւետ.—391, 392
3. Մայր Քարմշահ, Խդրշահ և Ատոմ խոջաների, որք 1484 թ. Վանում ստ. Աւետ.—60
4. Եղբօրկին Հայրապետ գրչի, որ 1490 թ. Աղթամարում օր. Աւետ—154
5. Մայր Կարապետ գրչի, որ 1492, 1498 թթ. Աղթամարում օր 2 Մաշտոց—187, 268
6. Մայր Բէրամի, որ ԺԵ դ. ստ. Ճառընտիր— —488

Շաքար
1. Հայր Աստուածատուր գրչի, որ 1403 թ. Անձնապատի վանքում օր. Ոսկեփորիկ
2. Մեծ պապ Խդրշահի, որ 1484 թ. Վանում ստ. Աւետ.—61
3. Հայր Դովլաթ-խաթունի, որ 1490 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—154
4. Հօրեղբ. Ստեփանոսի, որ 1497 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—245
5. Հայր Ատոմի, որ 1499 թ. Էրընկանի վանքում ստ. Աւետ.—278

Շաքարբէկ
1. Եղբ. Ամիր-Սարգսի, որ 1469 թ. Արճէշում ստ. Աւետ.—451
2. Եղբ. Յովսէփ Աղթամարցու, որ 1497 թ. Արգեյանում օր. Շարակնոց—239

Շաքար-խաթուն
1. Քոյր Գրիգոր կր.-ի, որ 1437 թ. Արգիլանում ստ. Շարակնոց—385
2. Մայր Ակլայ եպս Աստուածատուրի, որ 1455 թ. օր. Աւետ.—424

Շաքար-խաթուն
3. Մայր Ատոմ քհյի, որ ԺԵ դ. ստ. Յայսմաւուրք—491
4. Քոյր Թովմայ գրչի, որ ԺԵ գ. Կառափնադար վանքում. օր. Աւետ.—495

Շէրան
1. Որդի Մուրատշահի, որ 1485 թ. ստ. Աւետ.—77

Շրխշահ
1. Որդի Շիրվանշահ Ֆառուխ-Յասարի, յշվ. 1497 թ.—236, 237

Շիրազ
1. Դուստր Յակոբի, որ 1494 թ. Հաղբատում ստ. Մաշտոց—201
2. Հարս Ազարիայի, որ 1495 թ. Դարանաղսում ստ. Աւետ.—212
3. Մրձ. Ղարիպ-խաթունի, որ 1489 թ. Բստոյ անապատում ստ. Աւետ.—130
4. Մայր Ջանիբէկի, որ 1499 թ. Կածիքում ստ. Աւետ.—282

Շիրին
1. Եղբ. Անդրեասի, որ 1495 թ. Մանտիսոնում իր Յայսմաւուրքը տուեց օրինակելու—223
2. Փեսայ Փոխանի, որ ԺԵ դ. գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—541

Շիրիշահ (*իմա՛ Շիրինշահ*)
1. Հօրեղբ. Սիրատանի, որ 1495 թ. Մանտիսոնում ստ. Յայսմաւուրք—222
2. Աղգ. Յովհաննէսի, որ 1437 թ. Գուգարքի Ուխտիք գիւղակում ստ. Աւետ.—456

Շմաւոն (*Սիմաւոն*)
1. Հայր Աստուածատուր պատանի գրչի, որ 1403 թ. Անձնապատի վանքում օր. Ոսկեփորիկ—311
2. Սիմաւոն դպիր, եղբօրորդի խաչատուր քհյի, որ 1469 թ. Նիսայ գիւղում ստ. Մաշտոց——452
3. Հայրապետ Ագուլեաց վանքի, 1486 թ.—82
4. Ծաղկող, 1486 թ. ծաղկեց մի Աւետ.—94, 95*
5. Կաթողիկոս Աղուանի՞ց, յշվ. 1486, 1498 թթ.—84, 261
6. Վրդ, մըն Սեբաստիոյ սբ Նշանի, 1487 թ.——100
7. Կովտուն գիւղի քահանաներից, 1487 թ.——97

Շնորհաւոր (*Շնոֆոր, Շնոհոր, Շնախոր և այլ*)
1. Շնոֆոր, քոյր Մղաչուր գիւղացի Յովանէս կր.-ի, որ 1422 թ. Երուսաղէմում ստ. Ճաշոց—357
2. Շնահոր-Տիկին, անդամ այն գերդաստանի, որ 1423 թ. Անտոն երէցին վաճառեց մի Աւետ—361

Շնորհաւոր
3. Շնախոր, մայր Ստեփանոս գրչի. որ 1437 թ. Խարբերդում օր. Աւետ.—383
4. Շնահաւոր, մայր Կարապետ կր.-ի. որ 1437 թ. Տփխիսում օր. Գանձարան—384
5. Շնոհոր, մայր պր. Յոհաննէսի, որ 1440 թ. Երզնկայի Իշողի վանքում օր. Մաշտոց—293
6. Շնորհուոր, մայր Ներսէս քհյի, որ 1441 թ. Երուսաղէմում ստ. Աւետ.—394
7. Քոյր Ստեփանոս գրչի, որ 1450 թ. Պուրսայում օր. Ճաշոց—417
8. Շնորհֆոր, կին Կամիս գիւղի ռայիս Յովհանէսի, որ 1458 թ. Պարուազրրկու վանքում ստ. Ճաշոց—431
9. Շնոֆոր, դուստր Մարխաթունի, որ 1476 թ. Երուսաղէմում ստ. Շարակնոց—459
10. Շնովհոր, դուստր Մեսրոբ քհյի, որ 1481 թ. Հայրիվանքում ստ. Աւետ.—15
11. Շնօհւոր, քոյր Յոհանէս քհյի, որ 1482 թ. Կտուցում ստ. Տօնական—29
12. Շնօհոր, մայր Մարգարայ գրչի, որ 1483 թ. Էրընկանի գիւղում օր. Աւետ. (տե՛ս նաև № 21, 28) —50
13. Շնոհոր. քոյր Ջահվիլի, որ 1484 թ. Սողնիում ստ. Գանձարան—56
14. Շնորհոր, մայր Յովաննէսի, որ 1485 թ Արճէշում ստ. Գանձարան—74
15. Շնոֆոր, պր., հայր Գրիգորի, որ 1485 թ. Սեբաստիոյ անապատում ստ. Աւետ.—76
16. Շնախոր, մայր Փալիկի, որ 1486 թ. Արծրկէում ստ. Աւետ.—86
17. Շնորհաւոր, մայր Յովհաննէս կր.-ի որ 1486 թ. Սրգգայում ստ. Գանձարան—88
18. Շնաւխաւր-խաթուն, մայր Յոհաննէս արքեպսի, որ 1487 թ. Նորաշէնում ստ. Գանձարան—98
19. Քոյր ղարբին Վարդանի, որ 1489 թ. Աղթամարում ստ. Յայսմաւուրք—134, 135
20. Շնոհւոր, աչոց մայրս վերոյիշեալ Վարդանի—134
21. Շնօհոր, մայր Մարգարայ գրչի, որ 1490 թ Ըրընկանի գիւղում օր. Աւետ.—149
22. Մայր Սարգսի. որ 1495 թ. Ամրդօլի վանքում օր. Աւետ.—219
23. Շնորհւոր, մօրաքոյր Կիրակոսի, որ 1496 թ. Կապոսի վանքում ստ. Սաղմոսարան—234
24. Շնոհվոր, կին Ստեփանոսի, որ 1497 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—245
25. Շնոխուոր, դուստր Կիրակոսի, որ 1497 թ. Ամ գիւղում ստ. Աւետ.—247
26. Շնոհոր, դուստր Աւագի, որ 1497 թ. Երուսաղէմում ստ. Գանձարան—254
27. Շնոհւոր, մեծ հարս Աստուածատուր նահատակի, յշվ. 1499 թ. Արծկէում—283

Շնորհաւոր

28. Շնախոր, մայր Մարգարայի, որ 1499 թ. էրընկանի գիւղում օր. Աւետ.—278
29. Շնահոր, քոյր Ատոմի, որ 1499 թ. էրըն-կանի գիւղում ստ. Աւետ.—278
30. Շնօհուր, հօրաքոյր Հայրապետի, որ 1499 թ. Շատախում փրկեց մի Աւետ.—277
31. Շնոֆոր, դուստր Թորոս քհյի, որ ժԵ դ. ստ. Աւետ.—477
32. Մայր Անտոն գրչի, որ ժԵ դ. օր. Տօնա-կան—480
33. Շնվոր, մայր Արիստակէս գրչի, որ ժԵ դ. օր. Ժողովածու—485
34. Շնոհվոր-Տիկին, քոյր Թովմայի, որ ժԵ դ. Կառափնադար անապատում օր. Աւետ.—495

Շնորհաւոր (պր.)

1. Շնաոր-Պարոն, պղղ. էմին-պէկի, որ 1481 թ. Գր. Նիւսացու վանքում ստ. Ճա-շոց—19
2. Շնոֆոր-պարոն, որ 1487 թ. Կովտուն գիւ-ղում ստ. Յայսմաւուրք—96
3. Շնոհոր-պարոն, մրձ. Աստուածատուրի, որ 1488 թ. գնեց Աւետ.—128
4. Հայր Աւագի, որ 1490 թ. դերութիւնից ազա-տեց մի Աւետ.—163
5. Շնոֆոր-պարոն, հայր Գրիգորի, որ 1494 թ. Եւդոկիայում օր. Աւետ.—209
6. Շնհաւոր, եղբ. Սպահանի, որ 1496 թ. Սողմոսավանքում ստ. Աւետ.—226

Շրվան

1. Սկեսրայր Մարիամի, որ 1455 թ. Տփխիսում ստ. Աւետ.—425

Շրուանշահ

1. Հօրեղբայր տէր Մանուէլի, որ 1460 թ. Վանստանայ ս. Աստուածածնի համար ստ. Աւետ.—435
2. Ազգ. Մկրտիչ եպսի, որ 1479 թ. Առեստ գիւղում ստ. Շարակնոց—461
3. Այսպէս է կոչուած Շիրուանշահ Ֆառուխ-Յասսարը (տե՛ս նաև Շահիշրուան)—236, 237

Շուլենխար

1. Ջաւակ Թուրսունղայի, որ 1439 թ. Երուսա-ղէմում ստ. Աւետ.—390

Շուշան

1. Կին Թագւորի, որ 1411 թ. Ոստանում գե-րութիւնից ազատեց մի Աւետ.—326
2. Ազգ. վերոյիշեալ Թագւորի—326
3. Մայր Ասիլի, որ 1468 թ. ստ. Աւետ.—127
4. Ոմն, յշվ. 1489 թ. Կարնկեց գիւղում—136
5. Դուստր Յակոբի, որ 1494 թ. Հաղբատում ստ. Մաշտոց—201

Շուքրան

1. Քոյր Պարոնի, որ 1461 թ. Պալախորու վանքում ստ. Աւետ.—437
2. Քոյր Ուսիմաքոսի, որ 1465 թ. Երեւանում ստ. Աւետ.—443
3. Հնգցլ կին Յովհաննէս Մանդասարենց Նշա-նաւոր գրչի, յշվ. 1469 թ.—451
4. Մայր Թումայ կր.-ի, որ 1482 թ. ստ. Շա-րակնոց—34
5. Եղբօրդուստր Թումայ կր.-ի, որ 1482 թ. ստ. Շարակնոց—34
6. Մօրքրոջդուստր Մկրտիչ եպսի, որ 1479 թ. Առեստ գիւղում ստ. Շարակնոց—461
7. Կին Ջոմարտի, որ 1497 թ. Բերկրիում ստ. Աւետ.—240

Ո

Ոխսարան

1. Մրձ. Տիրանանցի, որ 1486 թ. Ազուլեաց վանքում ստ. Գանձարան—83

Ողար

1. Եղբ. Կանայքի, որ 1482 թ. Կտուցում ստ. Աւետ.—30

Ողոմ

1. Աներ Մարտիրոսի, որ 1498 թ. կաշի նուի-րեց մի ձեռագիր կազմելու համար—266

Ողուլ-Մէլիք

1. Դուստր Աղաբիայի, որ 1495 թ. Եզնգիում ստ. Աւետ.—213

Ոսկան

1. Որդի Մատթէոսի, որ 1496 թ. Եղեգեաց անապատում ստ. Աւետ.—229
2. Եպս, ժԵ դ. վկայ եղաւ մի Աւետ. վաճառ-ման—504

Ոսկանց

1. Քրոջդուստր Ալէքսիանոսի, որ 1486 թ. Արքայի վանքում օր. Աւետ.—84

Ոսկէծամ

1. Հա՛յր Աբրահամի, որ ժԵ դ. ստ. Յայսմա ւուրք—525

Ոսկէվան

1. Հայր պր. Վարդանի, որ 1485 թ. Երուսա-ղէմում ստ. Աւետ.—77

Ոսկի

1. Մայր Յովհաննէսի, յշվ. 1414 թ. Վասպու-րականում—338
2. Տատ Դաւիթ գրչի, որ 1455 թ. Արճէշում օր. Աւետ. և մեռաւ նոյն թուականին—426
3. Ազգ. Յակոբ քհյի, որ 1482 թ. Բոլորաբեր-դում ստ. Աւետ.—27
4. Քոյր Յոհանէս գրչի, որ 1482, 1483 թթ. Կտուցում օր. Տօնական և Աւետ.—29, 39

Ոսկի
5. Կին ոմն, որ իր որդի Գրիգորի հետ միասին 1483 թ. Նորոգել տուեց Կորնգեց գիւղի եկեղեցին—40
6. Մայր Ստեփանոսի, որ 1498 թ. Բերկրիում ստ. Շարակնոց—264
7. Մայր Խարիպ-Խաթունի, որ 1499 թ. Էրընկանի գիւղում ստ. Աւետ.—278
8. Դուստր Հայրապետի, որ 1499 թ. Շատախում գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—277

Ոսկիկ
1. Ազգ. անունն անյայտ մէկի, որ 1497 թ. Ծղոկիայի Կոմանայ գիւղում ստ. Աւետ.—473

Ոսկիհատ (Ոսկեհատ)
1. Մայր Միրանշահի, որ 1460 թ. Սանահնում ժառանգութիւն ստ. մի Աւետ.—437
2. Կին պր. Յակոբի, որ 1473 թ. գերութիւնից ազատեց ու նուիրեց Կ. Պօլսի սբ Սարգիս եկեղեցուն մի Աւետ. և Յայսմաւուրք—455
3. Դուստր Սարգսի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.—127
4. Ոմն, ԺԵ դ. նպաստեց մի Աւետ. ծաղկելուն և կազմելուն—494
5. Մայր Յակոբի, որ ԺԵ դ. ստ. Ճաշոց—524

Ոսկիտիկին
1. Մայր Հայրապետի, որ 1490 թ. Աղթամարում օր. Աւետ.—154

Որդանան (տե՛ս նաև Հորդանան)
1. Եղբ. Յակոբ վրդի, որ 1441—1450 թթ. միջոցին, շրջելով տարբեր վայրերում, օր. մի Ժողովածու—416
2. Եպս Սիւնեաց, յշվ. 1488 թ.—116

Ուզխսուլթան
1. Քոյր Ուսիմաքոսի, որ 1465 թ. Երևանում ստ. Աւետ.—443

Ուզուն-Հասան (կամ Հասան-բէկ)
1. Աղ-կոյունլուների աշխարհակալ պետութեան հիմնադիր (1467—1478)—83*, 103, 153, 451, 460

Ուրուչան
1. Մայր Ուսիմաքոսի, որ 1465 թ. Երևանում ստ. Աւետ.—443

Ուլուբաբա
1. Դպիր, 1486 թ. Ագուլեաց վանքում թուղթ էր կոկում—83

Ուլուխաթուն
1. Քոյր Խնդքարի, որ 1490 թ. Խորոտկի վանքում ստ. Աւետ.—161
2. Մայր խոջայ Ջրախի և Փիրումի, որք 1491 թ. Բաքերդում ստ. Յայսմաւուրք—179
3. Ոմն, 1497 թ. Թաւրիզում նորոգել տուեց մի Աւետ.—242

Ուլուխոջայ
1. Որդի Միրիջանի, որ 1493 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—191
2. Հնգցլ եղբ. վերոյիշեալ Միրիջանի—191

Ուլուղան
1. Ազգականուհի Գոհարի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—481

Ուլուպէկ (Ուլուպակ)
1. Հայր Ֆարման տիկնոջ, որ 1486 թ. Քաւթայ քաղաքում գնեց և ծաղկել-կազմել տուեց մի Գանձարան—468
2. Պր., որդի պր. Շահինշահի, 1433 թ. Ղրիմում գնեց մի Ճաշոց—375
3. Փեսայ Խդրշահի, որ 1486 թ. Գր. Նիւսացու վանքում ստ. Աւետ.—91
4. Պր. որդի Շահնշահի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—529

Ուլուպէյ
1. Եղբ. ոսկերիչ Խաչիրի, որ 1483 թ. Կաֆայում ստ. Մաշտոց—51

Ուլուսբէկ
1. Խոջայ, յշվ. 1500 թ. Խորոտկի վանքում—295

Ուղիտայ
1. Մայր Գրիգորի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—545
2. Քոյր Մարտիրոս գրչի, որ ԺԵ դ. օր. Շարակնոց—509

Ուղլանփաշայ
1. Մայր Ազարիայ վրդի, յշվ. ԺԵ դ.—482

Ումէկ
1. Քհյ, հայր Աւետիքի, որ 1490 թ. ստ. Աւետ.—145

Ումիտ
1. Հայր անունն անյայտ մէկի, որ 1497 թ. Ծղոկիոյ Կոմանայ գիւղում ստ. Աւետ.—173

Ուշին (իմա՛ Օշին)
1. Դպիր, յշվ. 1441 թ. Երուսաղէմում—595

Ուռում
1. Տէր Ճովանի, որ 1467 թ. Սեբաստիոյ սբ Աստուածածին եկեղեցուն նուիրեց մի Ճաշոց—447

Ուռումշա
1. Կին ոմն, որ 1496 թ. Մուշում արծաթ նուիրեց մի Աւետ. կազմի համար—232

Ուսիկ
1. Որդի Գորգի, որ 1495 թ. Կապոսի վանքում ստ. Աւետ.—221
2. Գրուած՝ Ուսկան հոլովածևով, հայր որդի Մամէի, որ 1498 թ. Եղեգեաց վանքում ստ. Աւետ.—264

Ուսիմաքոս
1. Որդի Սահմադնի, որ 1465 թ. Երևանում ստ. մի Աւետ., որ նուիրեց Նորագաւթի սբ Գէորգ եկեղեցուն—443

Ուլու
1. Մայր Ղազարայ քՀյի, որ 1404 թ. գնեց մի Աւետ.—314

Ուլուն-Մելիք
1. Մայր Յովանէս գրչի, որ 1488, 1498 թթ. Վարագում օր. ձեռագիր—113, 266

Ուստիանէ (Ուստիան, Ուստիանա և այլ)
1. Ազգ. Նեքբաղթի, որ 1459 թ. ստ. Մաշտոց—Գանձարան—433
2. Դուստր Յակոբ գրչի, որ 1468 թ. Խարբերդում օր. Մաշտոց—449
3. Ազգ. ՅովՀաննէսի, որ 1473 թ. Գուզարքի Ոխտիք գզեակում ստ. Աւետ.—456
4. Հարս Մատթէոս քՀյի, որ 1481 թ. Հերմոնի վանքում ստ. Աւետ.—15
5. Քոյր Թումայ կր.-ի, որ 1482 թ. ստ. Ճաշակնոց—34
6. Մայր Կանայքի, որ 1482 թ. Կտուցում ստ. Աւետ.—30
7. Քոյր ոսկերիչ Խաչերի, որ 1483 թ. Կաֆայում ստ. Մաշտոց—51
8. Հնգցյ քոյր Աղէքսիանոսի, որ 1486 թ. Արքայի վանքում օր. Աւետ.—84
9. Մայր պր. Գորգի, յշ. 1486 թ. Արճէշում—79
10. Մայր Սարուզայի, որ 1486 թ. Արճէշում ստ. Մաշտոց—79
11. Յուստիան, քոյր Ամիր-Եզդինի, որ 1491 թ. Փառակունիսում ստ. Աւետ.—171
12. Հարս Մուրատի, որ 1497 թ. Բերդիկում ստ. Աւետ.—241
13. Հարս Ջանփրէկի, որ 1499 թ. Կաճիր գիւղում ստ. Աւետ.—282
14. Հարս Մելիք-Աւանի, որ 1500 թ. Խորոտկի վանքում ստ. Ճա[illegible]
15. Ազգ. ԳոՀարի, որ ԺՆ դ. ստ. Աւետ.—481
16. Շ[illegible]իսաս, մայր ՅովՀաննէսի, որ ԺՆ դ. ստ. Քարոզգիրք—536

Ուսուֆ (նմա՛ Իսուֆ)
1. Ազգ. Ամենաւագի, որ 1494 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—202
2. Ոսկերիչ, 1499 թ. Հասրախու վանքում ստ. Մաշտոց—287
3. Հայր Խոջայ Ազատի, որ ԺՆ դ. ստ. Յայսմաւուրք—488

Ուրատ
1. Եղբ. Մինասի, որ 1491 թ. ստ. Աւետ.—184

Չ

Չախմախ
1. Սուլթան Եգիպտոսի, յշ. 1441 թ.—394

Չարփրէկ
1. Ոմն, 1403 թ. ստ. Աւետ.—313

Չարպարի՛ս
1. Մայր Մարտիրոսի, որ 1491 թ. Տաթեւի վանքին նուիրեց մի Աւետ.—172

Չիչաք
1. Կին ոմն, որ 1496 թ. Մուշում ի գարդ մի Աւետարանի տուեց արծաթ—232
2. Կին ոմն, որ 1499 թ. Խաչատուր գրչի Համար բանջար ու լաւաշ բերեց—290
3. Քոյր Մելիք-Աւանի, որ 1500 թ. ստ. Ճաշոց—295
4. Դուստր Խաչատուրի, որ 1500 թ. ստ. Աւետ.—301

Չինար
1. Մայր Սարգսի, որ 1490 թ. Արճէշում ստ. Գանձարան—151
2. Քոյր Յակոբ եպսի, որ 1491 թ. Արճիշում օր. Գանձարան—175

Չինիկ
1. Հայր Ստեփանոսի, որ 1491 թ. Փառակունիսում օգնեց մի Աւետ. գնելուն—172

Չոլախ
1. Խոջայ, որդի Ամիր-Տատայի, 1491 թ. Բաբերդում, եղբոր Հետ միասին ստ. Յայսմաւուրք—179, 181

Չորին
1. Ոմն, 1432 թ. Երուսաղէմո՛ւմ Մաշտոցի օրինակ տուեց Թորոս գրչին—371
2. Չորորն, Հայր Թադէոս մաՀդասու, որ 1484 թ. Արարուց որ Լուսաւորչին նուիրեց մի Աւետ.—62

Պ

Պալասան
1. Թոռ Գասպարի, որ 1486 թ. Աւծողոյ վանքում ստ. Աւետ.—90

Պալի
1. Որդի Հախումի, յշ. 1490թ. ԹանաՀատի վանքում—147

Պալիկ
1. Եղր Թադէոսի, որ 1444 թ. Հետ դնեց իրենց գերդաստանին պատկանած Աւետարանը—403
2. Եղբ. ՋաՀարի, որ ԺՆ դ. ստ. Ճաշոց—511

Պալչիչակ
1. Հօրեղբօրդուստր Մելքիսեթի, որ 1485 թ. Մազարդավանքում գնեց մի Աւետ.—73

Պակի
1. Խոջայ, որդի խոջայ ՍուլթանշաՀի, որ 1464 թ. մի Աստուածաշունչ վաՃառեց Եղեկիէլ կր.-ին, (որ նուիրեց Աւագ վանքին)—141

Պաղ
1. Զորավար Մսրայ սուլթանի, յշվ. 1481 թ.—9
2. Որդի Գասպարի, որ 1486 թ. Ածոպոյ վանքում ստ. Աւետ.—90

Պաղշայիս (տե՛ս նաև Բաղշայիշ)
1. Ոմն, յշվ. 1489 թ. Բոււտ գիւղում—129

Պաղտասար—Տե՛ս Բաղդասար

Պաղտատ—Տե՛ս Բաղդատ

Պայսոնղուր (ճիշտն է՝ Բայսոնղուր)
1. Աղ-կոյունլու փադիշահ, որդի Յաղուբի, գահակալել է 1490—1492 թթ.—170, 172

Պաշարաբ
1. Աղգ. խոնդի, որ 1485 թ. Ձորավանքում ստ. Աւետ.—72
2. Քեռորդի խոնդքարի, որ 1490 թ. Խորոտկի վանքում ստ. Աւետ.—161

Պապ
1. Ոմն, շուրջ 1407 թ. վկայ եղաւ մի Աստուածաշնչի վաճառման—319
2. Տնտես Ագուլեաց վանքի, 1486 թ.—82
3. Արեղայ, յշվ. 1488 թ.—128
4. Որդի Խըտր աղայի, որ 1491 թ. ստ. Ճաշոց—182
5. Յշվ. 1493 թ. Ագուլեաց վանքում—194, 195

Պապաճան (Պապաճան)
1. Պապաճան-Մկրտիչ, 1450 թ. իր անունը յիշատակարանի մէջ գրանցել տալու պայմանով, մասնակից եղաւ մի Աւետ. գնմանը—418
2. Եղբօրորդի Թումայ կր.-ի, որ 1482 թ. ստ. Շարակնոց—34
3. Պապիջան, եղբ Մելքէսէթի, որ 1485 թ. Մաղարդավանքում գնեց Սաղմոսարան—73
4. Եղբ. Ղուկաս եպսի՝ Գեղարքունեաց Խորոտկի վանքի առաջնորդի՝ 1500 թ.—295

Պապիկ
1. Տանուտէր, 1433 թ. վկայ եղաւ մի Աւետ. վաճառման —374
2. Որդի Թուվանի, որ 1487 թ. Վարագում ստ. Աւետ.—102
3. Որդի Մուրատի, որ 1497 թ. Բերդիկում ստ. Աւետ.—240

Պապուկ
1. Որդի խոջայ Յովանէսի, որ 1488 թ. Մուշում ստ. Աւետ.—123

Պաստամ
1. Հօրեղբօրորդի Յակոբ քհյի, որ 1482 թ. Բոլորաբերդում ստ. Աւետ.—27

Պատուական
1. Եղբ. Յովանէս կր.-ի, (Մըղաչուր գիւղից), որ 1422 թ. Երուսաղէմում ստ. Ճաշոց—357

Պարիշահ
1. Հայր Կտուցի մբն Ատոմի, որ 1422 թ. Վանում ստ. Յայսմաւուրք—356

Պարծանց
1. Ջոքանչ Առաքելի, որ 1455 թ. Ակիլում ստ. Աւետ.—423

Պարոն
1. Որդի Մուրատի, 1461 թ. Պալախորու վանքում օր. Աւետ.—437
2. Որդի խոջայ Փիրումի, որ 1491 թ. Բարերդում ստ. Յայսմաւուրք—179
3. Հայր Յովաննէս վրդի, որ 1479 թ. Սանահնում ստ. Շարակնոց—242

Պարոնիկ
1. Պատանեակ, վայելող 1488 թ. ստ. մի Սաղմոսարանի—126

Պարոնլուս
1. Որդի Աթայպէկի, որ 1482 թ. մի Աւետ. պիտի նուիրէր Քիմձակի վանքին, բայց մեռաւ—33
2. Ազգ. Թովմա գրչի, որ ԺԵ դ. Կառափնադար անապատում օր. Աւետ.—495

Պարոնշա[հ]
1. Հօրեղբ. Մելքիսեթի, որ 1485 թ. Մաղարդավանքում գնեց Սաղմոսարան—73
2. Եղբ. Մարիամի, որ 1498 թ. Կեղիում ստ. Աւետ.—275
3. Եղբօրորդի Մելիքպատայի, որ ԺԵ դ. գերութիւնից ազատեց Մկն. կաթուղիկէից թղթեցի մի ձեռագիր—541

Պարսամ
1. Որդի Սաղաղի, որ 1484 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—63
2. Թոռ Մաղթումի, որ 1488 թ. Վարագում ստ. Ճաշոց—111
3. Խոջայ, որդի խոջայ Սայադայի, որ 1489 թ. ստ. Գանձարան—137, 138
4. Սրկւգ, 1490 թ. Մաշկագդակում օր. Ճառընտիր—157
5. Ծաղկող, 1491—1498 թթ. Աղթամարում ծաղկեց 3 Աւետ., ինչպես նաև Ոստանում գրաւից ազատեց մի այլ Աւետ.—167, 184, 191, 192*, 269, 270

Պաւղոս (Պօղոս)
1. Կր., յշվ. 1407 թ.—318
2. Թոռ Թագւորի, որ 1411 թ. Ոստանում գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—326
3. Գառնեցի, եպս Երուսաղէմի (յշվ. 1415 թ), ապա՝ կաթողիկոս Հայոց (ըստ Օրմանեանի՝ 1418—1430 թթ.)—338, 351, 358, 365, 368, 436
4. Քհյ, հնգցլ անգամ այն գերդաստանի, որ

Պաւղոս
1423 թ. մի Աւետ. վաճառեց Անտոն երէցին—361
5. Եպս, առաջնորդ Մշոյ Առաքելոց վանքի, 1439 թ.—388
6. Եղբ. Ալէքսիանոս գրչի, որ 1451 թ. Հերմոնի վանքում օր. Գր. Տաթևացու Սաղմոսաց մեկնութիւնը—419
7. Հայր Առաքելի, որ 1455 թ. Ակիլում ստ. Աւետ.—423
8. Որդի Յակոբ դրչի, որ 1468 թ. Խարբերդում օր. Մաշտոց—449
9. Կր., եղբ. Կանայքի, որ 1482 թ. Կտուցում ստ. Աւետ.—30
10. Մրն Արարուց վանքի, 1484 թ.—62
11. Հայրապետ Աւագ վանքի, 1484 թ.—66
12. Կր., Հօրեղբ. Գրիգորի, որ 1485 թ. Սեբաստիոյ անապատում ստ. Աւետ.—76
13. Կազմող, Հօրեղբօրորդի Մելքիսէթի, որ 1485 թ. Մաղարդավանքում գնեց մի Սաղմոսարան—73
14. Հօրեղբօրորդի Արէլի, որ 1488 թ. Ցղնայում ստ. Աւետ.—115
15. Որդի Միրիջանի, որ 1489 թ. Խիզանում ստ. Աւետ.—140
16. Եղբ. Աւետիք քհյի, որ 1490 թ. ստ. Աւետ.—145
17. Սրկւգ Դսեղ գիւղի, 1491 թ. ի վայելումն ստ. մի Աւետ.—165, 166
18. Որդի Յորդանանի, եղբօրորդի Գալուստ կր.-ի, որք 1491 թ. Կեչառիսում ստ. Աւետ.—164
19. Հիւսն, որդի Յովհաննէսի, 1492 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—187
20. Թոռ վերոյիշեալ Պաւղոսի—187
21. Երէց, որդի Յակոբ քհյի, որ 1493 թ. իր Աւետարանը տուեց օգտագործելու Վարդերլուր գիւղի եկեղեցուն—193
22. Գրիչ, 1493 թ. օր. Շարակնոց—198
23. Եղբօրորդի Ալէքսիանոսի, որ 1496 թ. Մաքենացոց վանքում օր. Աւետ.—228
24. Մրն Բերկրիի սբ Գէորգի, 1498 թ.—265
25. Եղբ. Խամօշի, որ 1499 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—284
26. Ոմն, 1499 թ. Խաչատուր գրչի համար մի փունջ մորի բերեց ուտելու—290
27. Հայր Ազարիա վրդի, յշվ. ԺԵ դ.—482
28. Քհյ, ԺԵ դ. Գանձարանի օրինակ տուեց Մարտիրոս դպրին—509
29. Եղբ Սահակ եպսի, որ ԺԵ դ. ստ. Տօնապատճառ—523
30. Մրձ. Մելքիսեթի, որ ԺԵ դ. ստ. Ժողովածու—543

Պետրոս
1. Սրկւգ, մրն Գամաղիէլի վանքի, 1402 թ.—307
2. Սրկւգ, յշվ. 1407 թ.—318
3. Հնգցլ որդի Թադէոսի, որ 1411 թ. Ոստանում գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—326
4. Ցրայ, հոգևոր հայր Ցր. Գրիգորի, որ 1415 թ. Քռնայում օր. մի ձեռագիր—342
5. Գրիչ, որդի Մկրտիչ քհյի, որ 1419 թ. Բերկրիում օր. Գր. Տաթևացու Մեկնութիւնների մի ժողովածու—348
6. Կր., 1421 թ. Մաշտոցի օրինակ շնորհեց Հայրապետ գրչին—355
7. Կր., 1422 թ. Երուսաղէմում օգնում էր Սամուէլ գրչին թուղթ կոկելով—359
8. Քհյ, հայր Կարապետ գրչի, որ 1437 թ. Տփխիսում օր. Գանձարան—384
9. Երէց, 1437 թ. վկայ եղաւ Կուռսախս գիւղի եկեղեցուն մի Ճաշոց նուիրաբերելուն—386
10. Քհյ, 1441 թ. Սանահնում ստ. Աւետ.—397
11. Երկու նոյնանուն թոռներ վերոյիշեալ Պետրոս քհյի—397
12. Եղբ. Ալէքսիանոս գրչի, որ 1451 թ. Հերմոնի վանքում օր. Գր. Տաթևացու Սաղմոսաց մեկնութիւնը—419
13. Քհյ, որդի Ջանիբէկի, որ 1472 թ. Տրապիզոնում ստ. Աւետ.—454, 455
14. Արքեպս, եղբ. Կանայքի, որ 1482 թ. Կտուցում ստ. Աւետ.—30
15. Ուսուցիչ Բարդուղիմէոս գրչի, որ 1484-1485 թթ. Մաղարդավանքում օր. 2 Սաղմոսարան—58, 73
16. Ուսուցիչ Յովանէս գրչի, որ 1484 թ. Գր. Նիւսացու վանքում օր. Ճաշոց և Աւետ.—68, 91
17. Հայր Հռիփսիմէի, որ 1486 թ. գնեց մի Աւետ.—94
18. Եղբօրորդի Զաքարայ կր.-ի, որ 1487 թ. ստ. Շարակնոց—105
19. Մրն Արգրումի վանքի, 1487 թ.—469
20. Քհյ, հայր Մանուէլ գրչի, որ 1488 թ. Կաքիում օր. Աւետ.—117
21. Հայր Գրիգոր գրչի, որ 1489 թ. Բուստում օր. Աւետ.—130
22. Եղբ. Պաւղոսի, որ 1491 թ. Դսեղում ստ. Աւետ.—165
23. Որդի Յորդանանի, եղբօրորդի Գալուստ աբեղայի, որք 1491 թ. Կեչառիսում ստ. Աւետ.—164
24. Եղբ. Բարունակի, որ 1495 թ. Ասպիսնակում ստ. Աւետ.—218
25. Եղբօրորդի Ազարիայի, որ 1495 թ. Դարանաղում ստ. Աւետ.—212

Պետրոս

26. Եպս, առաջնորդ Եղրդուտի վանքի, 1497 թ.—248

27. Որդի Կիրակոս քհյի, որ 1497 թ. Ամ գիւղում ստ. Աւետ.—247

28. Ուսուցիչ Կարապետ Բերկրցի գրչի, ծաղկողի և կազմողի, յշվ. 1498 թ.—265

29. Եղբ. Խամօշի, որ 1499 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—284

30. Որդի Ամիր-Սարգսի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—479

31. Ոմն, ԺԵ դ. դրամով մասնակից եղաւ մի Յայսմաւուրքի գնմանը—488

32. Ոմն, ԺԵ դ. ստ. Հարանց վարք—529, 530

33. Գրիչ, ԺԵ դ. օր. Հարանց վարք—529, 530

34. Եպս, առաջնորդ Շիրենից վանքի,, ԺԵ դ.—547

Պեշքեն

1. Օրբելեան, որդի Սմբատի, իշխան Տաթևի, յշվ. 1422 թ.—360

Պետրուան

1. Սրկւգ, վայելող 1489 թ. Խարտիշարի վանքում օր. Շարակնոցի —143

Պատի-խաթուն

1. Դուստր Գորքի, յշվ. 1486 թ. Արճէշում—79

2. Պատիկ-խաթուն, դուստր Թուրվանդայի, որ 1498 թ. Ասպիսնակում ստ. Աւետ.—255

Պարիսպարոն

1. Եղբօրորդի Գորգի, որ 1495 թ. Կապոսի վանքում ստ. Աւետ.—221

Պէրճմուր

1. Պր., հայր Յովհաննէս եպսի՝ առաջնորդի այն վիճակի ուր գտնւում էր սբ Կիրակոսի վանքը, ԺԵ դ.—514

Պէկի-խաթուն

1. Կին Աւետիս քհյի, որ 1471 թ. սրբագրել տուեց իր Յայսմաւուրքի սխալաշատ հատուածներից մէկը—453

Պէսիկ

1. Հայր Ցատուր քհյի, որ 1433 թ. գնեց Աւէտ.—374

Պորփիւր

1. Իմաստասէր (232—303)—188

Պուղախ (նոյնն է՝ Բուղաղ, տե՛ս)

1. Որդի Սիրատանի, որ 1495 թ. Մանտիսոնում ստ. Յայսմաւուրք—222—223

2. Պուտախ, հայր որդի Թուրվանդայի, որ որ 1498 թ. Ասպիսնակում ստ. Աւետ.—255

Պուլան

1. Քոյր Ստեփանոս գրչի, որ 1450 թ. Պուրսայում օր. Ճաշոց—417

Պոլէ

1. Հօրեղբ. Խդրշահի, որ 1486 թ. Գր. Նիսացու վանքում ստ. Աւետ.—91

Պուլղան

1. Մա՞յր Թորոս կր.-ի, որ 1432 թ. Երուսաղէմո՞ւմ օր. Մաշտոց—371

Պռաւշ

1. Իշխան, նախահայր Պռօշեան ֆեոդալական գերդաստանի—194

Պսակ

1. Պր., յշվ. 1489 թ. Աղթամարում—134

Ջ

Ջալալադին

1. Սուլթան, որդի Թողթամիշի, դան Ոսկէ հորդայի, յշվ. 1412 թ.—328

Ջալալ (ար.)

1. Պր., պապ Աղուանից Յովհաննէս կաթուղիկոսի, յշվ. ԺԵ դ.—530

Ջալալ (իգ.)

1. Մայր Հայրապետ եպսի, որ ԺԵ դ. ստ. Շարակնոց—504

Ջանազիզ (Ճանազիզ)

1. Հայր Ամարասի էպս Ալեքսիանոսի, 1476 թ.—460

2. Պր., եղբ. Զաքարիայի, որ 1488 թ. Այրիվանքում ստ. Յայսմաւուրք—110

3. Մրձ. Խամօշի, յշվ. 1499 թ. Աղթամարում—284

4. Որդի Ատոմի, որ 1499թ. Երընկանի գիւղում ստ. Աւետ.—278

5. Հայր Յովանէս գրչի, որ 1500 թ. Վարագում օր. Աւետ.—298

Ջանաղա

1. Մրձ. Թուրվանդայի, որ 1498 թ. Ասպիսնակում ստ. Աւետ.—258

Ջանամիր

1. Ընգցլ հօրեղբ. Մելքիսէթի, որ 1435 թ. Մագարդավանքում գնեց մի Սաղմոսարան—73

Ջանբաղշ

1. Հայր Խոնդ-խաթունի, որ 1498 թ. Հառբատում ստ. Աւետ.—114

Ջանբուղա (Ճանբուղա)

1. Հայր Ազարիայի, որ 1495 թ. Դարանաղսում ստ. Աւետ.—212

2. Որդի վերոյիշեալ Ազարիայի—212

3. Ոմն, ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—530

Ջանդար

1. Եղբ. Ղազարի, որ 1488 թ. Տփխիսում ստ. Աւետ.—120

Ջանի

1. Որդի կամ եղբօրորդի Վարձիգուլի, որ 1480 թ. իր եղբայրների հետ միաբին գնեց մի Աւետ.—462

Ջանիաղա
1. Գրուած՝ Ճանիաղա, որդի Ճխարիկի, 1499 թ. ստ. Աւետ.—291

Ջանիար
1. Երէ Յակոբ քհյի, որ 1482 թ. Բոլորերդում ստ. Աւետ.—27
2. Թոռ Մաղթումի, որ 1488 թ. Վարագում ստ. Ճաշոց—111
3. Թոռ Մուրատի, որ 1498 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—267

Ջանիբէկ (Ճանիպէկ)
1. Ոմն, 1457 թ. գնեց մի Մաշտոց—428
2. Հայր Պետրոս քհյի, որ 1472 թ. Տրապիզոնում ստ. Աւետ.—454
3. Աղգ. Վարդան արեղայի, որ 1481 թ. ստ. Աւետ.—12
4. Եղբ. Տիրատուր քհյի, որ 1482 թ. Ականցում ստ. Շարակնոց—463
5. Հայր Կիրակոս և Յակոբ Բաղիշեցիների, որք 1487 թ. Կապուտկողի սբ Յակոբի վանքին նուիրեց Աւետ.—98
6. Մրձ. տանուտէր Թուվանի, որ 1487 թ. Վարագում ստ. Աւետ.—102
7. Որդի վերոյիշեալ Թուվանի—102
8. Մրձ. Ներսէս եպսի, որ 1489 թ. Աղթամարում օր. Յայսմաւուրք—134
9. Հայր Աստուածատուրի, որ 1490 թ. Մատնէվանքում ստ. Տօնական—153
10. Յշվ. 1493 թ. Ագուլեաց վանքում—194
11. Եղբ. Ջանղուրբանի, որ 1495 թ. Կուքի գիւղում ստ. Աւետ.—217
12. Միայնակեաց, 1496 թ. կազմել տուեց մի Աւետ.—227
13. Եղբ. Վանական գրչի, որ 1498 թ. Ձորէվանքում օր. Մաշտոց—260
14. Միայնակեց, որդի Մարտիրոսի, 1499 թ. Կածիքում ստ. Աւետ.—282
15. Ոմն, ԺԵ դ. դրամով մասնակից եղաւ մի Յայսմաւուրքի դնմանը—488
16. Հայր Մահդասի Աւետիսի, ԺԵ դ.—547

Ջանիկ
1. Մբն Արարուց վանքի, 1484 թ.—62
2. Ազա, փեսայ Մարգարի, որ 1488 թ. Այրիվանքում ստ. Յայսմաւուրք—110
3. Հօրեղբ. Ամիր-Սարգսի, որ ԺԵ դ. Սիւնիքում ստ. Աւետ.—480

Ջանխաթուն
1. Եղբօրկին Թանկագիգի, որ 1492 թ. Ցղնայում ստ. Աւետ.—186

Ջանղուրբան
1. Որդի Գալուստի, որ 1495 թ. Կուքիում ստ. Աւետ.—217

Ջանմէլիք
1. Մայր Խարիր-խաթունի, որ 1500 թ. ստ. Աւետ.—293

Ջանոյ
1. Հայր Վարդան գրչի, որ 1485 թ. Ձորավանքում օր. Աւետ.—72

Ջանստի՛
1. Հօրեղբօրդուստր Մելքիսէթի, որ 1485 թ. Մաղարդավանքում գնեց Սաղմոսարան—73

Ջանփաշայ (ար.)
1. Աղգ. Ստեփանոսի, որ 1432 թ. Վանում ստ. Աւետ.—439
2. Եղբօրորդի Մելքիսեթի, որ 1485 թ. Մաղարդավանքում գնեց Սաղմոսարան—73
3. Որդի Ասիլի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.—127
4. Եղբ. Սպահանի, որ 1496 թ. Սաղմոսավանքում ստ. Աւետ.—226
5. Մբն Սանահնի վանքի, 1497 թ.—242

Ջանփաշայ (իգ.)
1. Ջանիփաշայ, թոռնուհի Բէրամի, որ 1483 թ. Արծկէում ստ. Աւետ.—59
2. Քոյր Սատաղայի, որ 1484 թ. և ԺԵ դ. (տարին անյայտ) Աղթամարում ստ. Աւետ. և Մկն. կաթուղիկէից թղթոց—63, 541
3. Դուստր Մուրատի, որ 1498 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—267
4. Հարս Յովանէս քհյի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—546

Ջաջուռ
1. Պր., որդի ոէս Յովաննէսի, 20 տարէկան հասակում, հօր մահից հետո դարձաւ Ասպիսնակ գիւղի, ոէսը և ձեռնաւորը, 1498 թ. —255, 256, 258

Ջաւանիր
1. Հնգցլ կին Ջանղուրբանի, որ 1495 թ. Կուքի գիւղում ստ. Աւետ.—217

Ջաւհար (Ջուհար, Ճուհար և այլ)
1. Խաթուն, 1435 թ. Խարբերդում, վճարելով 3,5 թանկա, նպաստեց մի Աւետ. դրութեանը—381
2. Մայր Աւժիտի, որ 1441 թ. Անկիւրիայում ստ. Աւետ—398
3. Քոյր Ստեփանոս գրչի, որ 1450 թ. Պուրսայում օր. Ճաշոց—417
4. Ջուլար, մայր Թումայի, որ 1452 թ. ստ. Աւետ.—422
5. Քոյր Խաչատուր քհյի, որ 1469 թ. Կեսարիոյ Նիսայ գիւղում ստ. Մաշտոց—452
6. Քոյր Էմին-պէկի, որ 1481 թ. Գր. Նիսացու վանքում ստ. Ճաշոց—19
7. Քոյր Յոհանէսի գրչի, որ 1482, 1483 թթ. Կտուցում օր. Աւետ. և Տօնական—29, 39

Ջաւհար
8. Տնտեսն Անլոց վանքի, 1486 թ.—90
9. Հարս Աւետիքի, որ 1490 թ. ստ. Աւետ.—
—145
10. Մայր խուպաղարի, որ 1497 թ. Հիզանում ստ. Աւետ.—246
11. Դուստր Սարգսի ԺԵ դ. ստ. Ճաշոց—511
12. Դուստր Ջանբուղի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—
—530
13. Խաթուն, ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—546
14. Դուստր Փոխանի, որ ԺԵ դ. փրկեց՝ մի Աւետ.—541
15. Ճուար, մայր պր. Արևի, որ 1482-ից տարիներ առաջ ստացել էր մի Ճաշոց—34*

Ջաֆար
1. Եղբ. Ղազարի, որ 1488 թ. Տփխիսում ստ. Աւետ.—120
2. Սկեսրայր խաբիր-խաթունի, որ 1500 թ. ստ. Աւետ.—293

Ջզարճուն
1. Որդի Թումայի, որ 1452 թ. ստ. Աւետ.—422

Ջիգար
1. Մայր Մարտիրոսի, որ 1498 թ. կաշի նուիրեց մի ձեռագրի կազմի համար—266

Ջիլա
1. Հօրեղբօրորդի Բաղդասարի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—516

Ջիհան (Ճիհան)
1. Քոյր խաչատուր քհյի, որ 1469 թ. Կեսարիոյ Նիսիայ գիւղում ստ. Մաշտոց—452
2. Ճիհան-Մէլիք, մայր պր. Աստուածատուր Անկիւրացու, որ 1447 թ. գնեց մի Ճաշոց—
—409

Ջհան (Ճըհան)
1. Կի՞ն Միրիջանի, որ 1489 թ. Խիզանում ստ. Աւետ.—140
2. Մայր Մարտիրոս գրչի, որ ԺԵ դ. օր. Շարակնոց—509
3. Դուստր վերոյիշեալ Մարտիրոս գրչի—509

Ջհանբաղտ
1. Կին Անդրէասի, որ 1494 թ. Դէմղէմաշէնում ստ. Աւետ.—199
2. Ճահանպաղտ, մայր Մարկոսի, որ ԺԶ դ. ստ. Աւետ.—202*

Ջհանգիր
1. Աղ-Կոյունլու իշխան, հայր Ղասում պարոնի, որ ԺԵ դարի վերջերին իշխում էր Ամիդի և Մերգինի շրջաններում, յշվ. որդու կապակցութեամբ 1497 թ.—257

Ջհանշահ
1. Կարա-կոյունլու փադիշահ (1437—1467)—11, 83*, 369, 397, 400, 414, 419, 428, 435, 440, 451

Ջհանշահ
2. Մրձ. Վարդան գրչի, որ 1485 թ. Զորավանքում օր. Աւետ.—72
3. Եղբ. խոնդքարի, որ 1490 թ. Խորոտկի վանքում ստ. Աւետ.—161
4. Եղբօրորդի վերոյիշեալ խոնդքարի—161
5. Հայր Դսեղ գիւղի քահանայ Վարդանի, 1491 թ.—165
6. Ոմն, յշվ. 1491 թ. Արջառէրեկ անապատում—170*
7. Աներ Ամիր-Եզդինի, որ 1491 թ. Փառակունիսում ստ. Աւետ.—171
8. Եղբ. Անդրէասի, որ 1494 թ. Դէմղէմաշէնում ստ. Աւետ.—199
9. Եղբ՞. պր. Աղբուղայի (հաւանաբար Արցախի իշխաններից), ԺԵ դ. ստ. Յայսմաւուրք—492

Ջոմարտ
1. Որդի Յովաննէսի, 1497 թ. այլոց ընկերակցութեամբ ստ. Աւետ.—240, 241

Ջումայ
1. Պռոշեան իշխան, մեծ պապ Վայոց-ձորի հայ իշխան Արղութայի, յշվ. 1498 թ.—259

Ջումլայ-խաթուն
1. Մայր պր. Ուլուպէկի, որ 1433 թ. Ղրիմում գնեց մի Ճաշոց—375
2. Հնգցլ կին Շահինշահի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—529

Ջունայիդ
1. Ոմն, 1499 թ. խաչատուր գրչին մածուն և հաց բերեց ուտելու—290

Ռ

Ռամատան
1. Ճառահպաշի, 1481 թ. Կ. Պոլսում ստ. Բժշկարան—13

Ռան
1. Մայր խոջայ Աղուպի, որ ԺԵ դ. ստ. Յայսմաւուրք—488

Ռատ
1. Հնգցլ եղբ. Կարապետ Կընդագրակցու, յշվ. 1422 թ.—358

Ռուզ
1. Դուստր Սուքիասի, 1499 թ. Հիզանում ստ. Աւետ.—279, 280

Ռումայ
1. Կին Թուխանի, որ 1448 թ. ստ. Աւետ.—411

Ռուստամ (Ըռըստամ, Ըռստամ և այլ)
1. Ռուստամ Թարխան-օղլի, Ջհանշահի նշանաւոր զօրավարներից—249
2. Եղբօրորդի խոնդքարի, որ 1490 թ. Խորոտկի վանքում ստ. Աւետ.—161

Ռուստամ
3. *Աղ-կոյունլու փադիշահ, թոռ Ուզուն-Հասանի, դահակալել է 1492—1497 թթ.—185, 191, 192, 194, 195, 199, 200, 201, 211, 213, 214, 215, 226, 228, 230, 231, 236, 237, 238, 239, 260, 264, 472*
4. *Ոմն, յիշվ. 1493 թ. Ագուլեաց վանքում—194*
5. *Որդի Մելիք Աւանի, որ 1500 թ. Խորոտկի վանքում ստ. Ճաշոց (Մխ. Գոշի սերընդից էր)—294*
6. *Թոռ Ամիր-Սարգսի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—479*

Ս

Սարախ *(Տե՛ս նաև Սապահ)*
1. *Ոմն, յիշվ. 1452 թ.—422*

Սարախ-Մէլիք
1. *Քոյր Բէկրամի, որ ԺԵ դ. ստ. Ճառընտիր—488*

Սարիր-աղա
1. *Ոմն, յիշվ. 1499 թ. Թանահատի վանքում—147*

Սաղադալ *(Սատադ և այլ)*
1. *Եղբօրորդի Յովանէս կր.-ի, որ 1439 թ. Երուսաղէմում օգնում էր Սարգիս գրչին՝ թուղթ կոկելով—391*
2. *Խոջայ, որդի Յովանէսի, 1484, 1489 թթ. և ԺԵ դ. (թվականն անյայտ) Աղթամարում ստ. Աւետ. Գանձարան և Մկն. կաթուղիկէից թղթոց—63, 64, 137, 138, 541*
3. *Հնգցլ, ազգ. Ղարիպշահի, որ 1486 թ. Արծկէում ստ. Աւետ.—86*
4. *Խոջայ, եղբ. Մաղթումի, որ 1488 թ. Վարագում ստ. Ճաշոց—111*
5. *Տանուտէր Փարպի գիւղի, 1491 թ.—168*
6. *Խարականց գիւղի տանուտէրներից, 1493 թ.—192*
7. *Միայնակեաց, 1495 թ. Ասպիսնակում ստ. Աւետ.—218*
8. *Եղբօրորդի Կիրակոս քհյի, որ 1497 թ. Ամ գիւղում ստ. Աւետ.—247*
9. *Պապ Ստեփանոս կր.-ի, որ 1498 թ. Բերկրիում ստ. Շարակնոց—265*
10. *Մօրքրոջորդի Կարապետ Բերկրեցի գրչի, որ 1498 թ. Բերկրիում օր. Շարակնոց—265*
11. *Որդի Յովհանի, որ 1498 թ. Երուսաղէմում գնեց մի Գանձարան—273*
12. *Տանուտէր, 1499 թ. Աթախում ստ. Աւետ.—291*

Սաղաղ *(իգ.)*
1. *Քոյ Դանիէլ վրդի, որ 1450 թ. Էջմիածնում—Բիւրականում ստ. Ճաշոց—412*

Սաղոմ
1. *Եղբ. Յունան եպսի, որ 1500 թ. Գետիսիմոն գիւղում օր. Աւետ.—297*
2. *Հայր Հոփիսիմէի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—527*

Սաղըջաման
1. *Հանիկ Ազարիայի, որ 1498 թ. Ախլցխայի Մազնոյ վանքում օր. Աւետ.—269*

Սալամ
1. *Դուստր Խաչատուրի, որ 1500 թ. ստ. Աւետ.—301*

Սալչուկ *(Սալչուք)*
1. *Մայր Մինի, որ 1485 թ. ստ. Ճառընտիր—78*
2. *Քոյր Կարապետի, որ 1488 թ. Ասպիսնակում ստ. Շարակնոց—118*
3. *Մայր Խալիֆի, որ 1491 թ. Արծկէում ստ. Ճառընտիր—173*
4. *Ոմն, 1492 թ. Ամասիոյ սբ Նիկողայոս եկեղեցուն նուիրեց մի Յայսմաւուրք—189*
5. *Դուստր Գրիգորի, որ 1492 թ. Դվնիկ գիւղում ստ. Մաշտոց—188*
6. *Մայր տանուտէր Բարունակի, որ 1495 թ. Ասպիսնակում ստ. Աւետ.—218*
7. *Քոյր Մարիամի, որ 1498 թ. Կեղիում ստ. Աւետ.—275*
8. *Կին Խաչատուրի, որ 1500 թ. ստ. Աւետ.—301*
9. *Կին Աստուածատուրի՝ հզւր որդւոյ Թումայ քհյի, որ 1494 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—202*

Սալվար
1. *Ոմն, յիշվ. 1490 թ. Թանահատի վանքում—147*

Սալվինազ
1. *Թոռնուհի Պետրոս քհյի, որ 1441 թ. Սանահինում ստ. Աւետ.—397*

Սախարուն
1. *Մրձ. Տիրանանցի, որ 1486 թ. Ագուլեաց վանքում ստ. Գանձարան—82*

Սահակ *(Իսահակ)*
1. *«Թանի սպասաւոր», որդի Սեղբեստրոս քհյի, ուսուցիչ Աւետիք կր.-ի, որ 1410 թ. Աւագ վանքում օր. Գր. Տաթևացու Մկն. Մատթէի աւետարանին—325*
2. *Անզամ այն գերդաստանի, որ 1423 թ. Անտոն երէցին վաճառեց մի Աւետ.—361*
3. *Եղբ. Դանիէլ վրդի, որ 1450 թ. Էջմիածնում—Բիւրականում ստ. Ճաշոց—412*
4. *Կր., շուրջ 1460 թ. Նիկողայոս եպս Աղքերմանցուն օրինակել տուեց Լուծմունք Նարեկի—434*

Սահակ
5. Իսահակ, հայր Յակոբ քհնյի, որ 1482 թ. Բոլորբերդում ստ. Աւետ.—27
6. Պապ Գրիգորի, որ 1483 թ. Բասենում օր. Աւետ—38
7. Որդի Մարգարի, թոռ Զաքարէի, որ 1488 թ. Այրիվանքում ստ. Յայսմաւուրք—110
8. Մրձ. Թանտուխի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.—125
9. Այլոց ընկերակցութեամբ, 1488 թ. Առեստում ստ. Աւետ.—120
10. Որդի Շահրիարի, 1488 թ. Կուքիում ստ. Աւետ.—117
11. Հայր Միրիջանի և Ջահանի, որք 1489 թ. Խիզանում ստ. Աւետ.—140
12. Հօրեղբ. Աստուածատուրի, որ 1489 թ. Շատախում ստ. Աւետ.—139
13. Կր., 1490 թ. Ալանայ սբ Նշանին նուիրեց մի Աւետ.—156
14. «Հոգևոր առաջնորդ Փարպոյ», 1491 թ.—168, 169
15. Պեշնագոմեր գիւղի քահանաներից, 1491 թ.—174
16. Փեսայ Գրիգորի, որ 1492 թ. Դվնիկում ստ. Աւետ.—188
17. Գրիչ, 1493 թ. Մելտինոյ վանքում օր. Աւետ.—197
18. Կր., 1495 թ. Վանում ստ. Աւետ.—219
19. Կր., ծաղկող, 1495 թ. Դարանաքս գիւղում նկարազարդեց մի Աւետ.—212
20. Հայր Ազարիայի, որ 1495 թ. Սղեգիսում ստ. Աւետ.—213
21. Որդի վերոյիշեալ Ազարիայի—213
22. Եղէց, որդի Տերևի, յշվ. 1495 թ. Մանտիսոն գիւղում, որպէս երախտաւոր Յովաննէս գրչի—222
23. Մանտիսոն գիւղի քահանաներից, 1495 թ.—223
24. Եղբ. Կիրակոսի, որ 1497 թ. Ամ գիւղում ստ. Աւետ.—247
25. Ծաղկող, ԺԵ դ. նկարազարդեց 2 Աւետ.—479, 481
26. «Դրագիր և ծաղկող մատենից», որդի Անտոն գրչի, որ ԺԵ դ. օր. Տօնական—480, 481
27. Եղբ. Գրիգոր կր.-ի, որ ԺԵ դ. ստ. Նաբեկ—501
28. Հայր Մարտիրոս դպրի, որ ԺԵ դ. օր. Գանձարան—509
29. Պր., որդի Յոհանէսի, ԺԵ դ. ստ. Ճառընտիր—515
30. Որդի Կիրակոսի, ԺԵ դ. ստ. Տօնապատճառ—523, 524

Սահակ
31. Առաջնորդ սբ Մարտիրոս վանքի. ԺԵ դ.—547
32. Ոմն, որդի Դիլշատի, յշվ. ԺԵ դ.—547
33. Գրիչ, ԺԵ դ. օր. Ժողովածու—548

Սահիբ
1. Ոմն, 1486 թ. Արքայի վանքում արծաթ նուիրեց մի Աւետարանի կազմը զարդարելու համար—84

Սահիլ—Տե՛ս Ջահվիլ

Սահմադին
1. Հայր Ուսիմաքսսի, որ 1465 թ. Երևանո՞ւմ ստ. Աւետ.—443

Սահրաբ—Մելիք
1. Քոյր Ստեփանոս գրչի, որ 1419 թ. օր. Մկն. աղօթից—347

Սահրատ
1. Որդի Իազզասարի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—516

Սաղաթէլ
1. Գրիչ, ԺԵ դ. օր. Ժողովածու—530

Սաղդար
1. Հօր մայր Մարգարայ գրչի, որ 1483 թ. Էրրնկանի գիւղում օր. Մաշտոց—51
2. Մայր Աղարիա գրչի, որ 1484—1490 թթ. Վանում, Սզգայի և սբ Բարդուղիմէոսի վանքերում օր. 2 Աւետ. և Մաշտոց—61, 101, 150
3. Մայր Արսպշահի, որ 1490 թ. Էրրնկանի գիւղում ստ. Աւետ.—149
4. Սահտատ, ազգ. խոջայ Ամնադնի, որ 1490 թ. Եղրդուտի վանքում ստ. Աւետ.—159
5. Դուստր Ատոմի, որ 1499 թ. Երընկանի գիւղում ստ. Աւետ.—278

Սաղդար-Խաթուն
1. Կին տանուտէր Մկրտիչի, որ 1466 թ. Խլաթում ստ. Աւետ.—445, 446
2. Քոյր Եսայի վրդի, որ ԺԵ դ. ստ. Գր. Տաթևացու Հարցմանց գիրքը—538

Սաղդարխար
1. Եղբ. Դովլաթիարի, հօրեղբայր Յովանէս քհյի, որք 1486, 1489 թթ. Ասպիսնակում ստ. Աւետարաններ—87, 130, 131

Սամար
1. Կին Մկրտիչ քհյի՝ ուսուցչի Յակոբ քհյի, որ 1433 թ. գնեց մի Աւետ.—374

Սամբսոն (իմա՛ Սամսոն)
1. Մբն Պարսպի սբ Նշանի, վայելող 1484 թ. Աղթամարում օր. Աւետարանի—64

Սամուէլ
1. Հայր Գալուստի, որ 1491 թ. Կեչառիսում օր. Աւետ.—164

Սամուել

2. Մայր Աւետիքի, որ 1496 թ. Կապոսի վանքում օր. Մաշտոց—234
3. Սամուէլ արեգայ, եղբ. Բարիոք միայնակեցի, որ ԺԵ դ. ստ. Նարեկ—488
4. Որդի Մարտիրոսի, որ ԺԵ դ. ստ. Ճաշոց—517

Սային

1. Մայր Թումայ Կաֆայեցի գրչի, որ 1422 թ. Տաթևում օր. Ժողովածու—360

Սայիպշա

1. Հօրեղբօրորդի Մելքիսէթի, որ 1485 թ. Մաղարդավանքում գնեց Սաղմոսարան—73

Սայիպ-Սօլթան

1. Քոյր Սարուղաշի, որ 1486 թ. Արճէշում ստ. Մաշտոց—79

Սայարբէկ

1. Եղբ. Ջանիբէկի, որ 1499 թ. Կածիք գիւղում ստ. Աւետ.—282

Սանասար

1. Հայր Թաղրիվերանի, որ ԺԵ դ. գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—512

Սանդուխտ

1. Սանդուխ, մայր Մկրտիչ գրչի, որ 1485 թ. օր. Ճառընտիր—78
2. Հնգցյ Հարս Գասպարի, որ 1486 թ. Աւծոպոյ վանքում ստ. Աւետ.—90
3. «Ջոջ մամ» Անտոն քհյի, որ 1486 թ. Հիզանում ստ. Աւետ.—89

Սաշշու

1. Հաւանաբար սխալ օրինակուած անուն (գուցէ եղել է՝ Սաղշու—Սալշո՞ւկ), յշվ. 1497 թ. Եզրդոտի վանքում—248

Սապահ *(Տե՛ս նաև Սարախ)*

1. Հարս Քարամաղի, որ 1497 թ. Բերդիկում ստ. Աւետ.—241

Սապաթին

1. Հայր Սատաթիարի, որ 1433 թ. վկայ եղաւ մի Աւետ. վաճառման—373

Սառայ

1. Դուստր Պետրոս քհյի, որ 1441 թ. Սանահնում ստ. Աւետ.—397
2. Քոյր պր. Աստուածատուր Անկիւրացու, որ 1447 թ. գնեց մի Ճաշոց—409
3. Հգւր մայր Հօր Դաւիթ գրչի, որ 1455 թ. Արճէշում օր. Աւետ.—426
4. Մայր Նեքրաղթի, որ 1459 թ. ստ. Մաշտոց—433
5. Կին Մկրտիչի, որ 1484 թ. ստ. Գանձարան—68
6. Կին պր. Վարդանի, որ 1485 թ. Երուսաղէմում ստ. Աւետ.—77
7. Տատ Խտրշահի, որ 1486 թ. Գր. Նիւսացու վանքում ստ. Աւետ.—91
8. Կին Աւագի, որ 1487 թ. Խախ գիւղում ստ. Գանձարան—104
9. Քոյր Խոնզ-Խաթունի, որ 1488 թ. Հադրատում ստ. Աւետ.—114
10. Կին Մարտիրոսի, որ 1489 թ. մի արտ նուիրեց Կորնկեց գիւղի եկեղեցուն—136
11. Մայր Ստեփանոսի, որ 1491 թ. Փառակունիս գիւղում նպաստեց մի Աւետ. օրինակելու գործին—172
12. Սարայ-Մէլիք, մայր Ղուպարի, որ 1490 թ. Արաշում ստ. Աւետ.—162
13. Մրձ. Մինասի, որ 1491 թ. ստ. Աւետ.—183
14. Մայր Յովանէս գրչի, որ 1495 թ. Մանտիսոնում օր. Յայսմաւուրք—223
15. Մայր Թավրիզի, որ 1498 թ. ստ. Աւետ.—269
16. Ոմն, 7 շահռուխի (դրամ) նուիրելով 1498 թ. նպաստեց մի Շարակնոցի ընդօրինակութեանր—265
17. Կին Թորոս քհյի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—477
18. Քոյր Թումայ քհյի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—496

Սառիկ

1. Քոյր Ճանփաշի, որ 1499 թ. ստ. Աւետ.—291

Սատար

1. Փեսայի մայր Յովանէս կր.-ի, որ 1458 թ. Ասփստան գիւղում ստ. Աւետ.—432
2. Թոռ պր. Շահինշահի, 1503 թ. «վերստին ետ նորոգել» մի Աւետ.—529*

Սատայթիար

1. Որդի Սապատինի, 1433 թ. վկայ եղաւ մի Աւետ. վաճառման—373
2. Եղբ. Մատթէոսի, որ 1496 թ. Եղեգեաց վանքում ստ. Աւետ.—229
3. Որդի Սաւռաւգի, որ 1499 թ. Սեբաստիոյ անապատում ստ. Գանձարան—289

Սարաւբայ

1. Քոյր Թումայ քհյի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—496

Սարի

1. Մեծ պապ Սարուղաշի, որ 1486 թ. Արճէշում ստ. Մաշտոց—79

Սարգիս

1. Վրդ, մեկնիչ Գր. Նարեկացու Ողբերգութեան մատեանի—327
2. Բժիշկ, ԺԴ դա՞ր—24
3. Արքեպս Երզնկայի, ԺԴ դ. 2-րդ կէս—387

Սարգիս

4. Քորեպս Օրդուպադարի (Սուլթանիայի), ԺԴ դ.—529*
5. Ոմն, 1402 թ. կազմեց մի Աւետ.—309, 310
6. Թոռ Թագւորի, որ 1411 թ. Ոստանում գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—326
7. Եղբ. Սիմէոն գրչի, որ 1412 թ. Սուրխաթում օր. Նարեկ—328
8. Մահտեսի 1414 թ. Մեծոփայ վանքում օգնում էր Ցունան գրչին թուղթ բերելով, կոկելով և այլ կարգի աշխ. կատարելով—337
9. Կր.— 1417 թ. ստ. Մանրուսմունք—346
10. Մրն Կտուց վանքի, 1422 թ.—356
11. Հայր Մատթէոս դասակալի, յշվ. 1422 թ. Երուսաղէմում—358
12. Եպս Համշէնի, 1425 թ—365
13. Րաբունապետ, 1427—1433 թթ. դասախօսութիւններ էր կարդում Կաֆայում՝ իմաստասիրական հարցերի շուրջ—189, 368, 373
14. Պր., հայր պր. Կարապետի, որ 1431 թ. Աղքերմանում գնեց Ճաշոց—369
15. Եպս Երուսաղէմի, 1431 թ.—371
16. Քհյ, ազգ. (պա՞պ) Մարգարէ գրչի, որ 1432 թ. Աւագ վանքում օր. Աւետ.—372
17. Քհյ, Նատերանց ազգից, պա՞պ Աւետիքի, որ 1433 թ. Ղրիմում վաճառեց մի Ճաշոց——375
18. Սարկաւագ, մրն Դերձկի վանքի, 1437, 1441 թթ.—385, 395
19. Լաւտոին գիւղի քահանաներից, որոնք 1437 թ. Ճաշոցի օրինակ տուին Դերձկի վանքում աշխատող Յովսէփ գրչին—386
20. Միայնակեց Գաւաշեցի, 1439 թ. ստ. Ճաշոց—387
21. Կր., գրիչ, 1439 թ. Երուսաղէմում օր. Ճաշոց—390
22. Հայր Աբրահամ մահտեսու, որ 1439 թ. Երուսաղէմում օգնում էր Սարգիս գրչին թուղթ կոկելով—391*
23. Քհյ, 1440 թ. Իշողի վանքում իր պապի և հօր հետ միասին, յորդորեցին պր. Յոհաննէսին ստանալ մի Մաշտոց—393
24. Եպս Կոռիկոսի, յշվ. որպէս հոգևոր հայր և ասպնջական Ներսէս քհյի, որ 1441 թ. Երուսաղէմում ստ. Աւետ.—394
25. Հայր Ներսէս քհյի, որ 1441 թ. Երուսաղէմում ստ. Աւետ.—394
26. Կր., յշվ. 1441 թ. Երուսաղէմում—394
27. Հնգցլ եղբ. Աւժիտ մահտեսու, որ 1441 թ. Անկիւրիայում ստ. Աւետ.—398
28. Ապրակունեցի, վրդ, ուսուցիչ Թումայ Մեծոփեցու, մհ. 1401 թ., (յշվ. 1441 թ.)—401
29. Որդի Անկիւրիոյ սր Քառասնից եկեղեցու աւագերէց Կիրակոսի, 1447 թ.—410
30. Աբեղայ, 1450 թ. Պուրսայում ծաղկեց և կազմեց Ստեփանոս գրչի օրինակած Ճաշոցը—417
31. Վրդ, առաջնորդ Հերմոնի վանքի, 1451, 1481 թթ.—15, 419, 523
32. Քհյ, որդի Առաքելի, 1455 թ. Ակիլում ստ. Աւետ.—423, 424
33. Բանասեր, 1457 թ. օր. Աւետ.—428
34. Պր., հայր Կամիս գիւղի ռայիս Յովհանէսի, որ 1458 թ. Պարուագրրկու վանքում ստ. Ճաշոց—430
35. Կր., գրիչ, 1458 թ. Պարուագրրկու վանքում օր. Ճաշոց—431
36. Կամիս գիւղի քահանաներից, 1458 թ.—431
37. Կր., 1460-ից առաջ մահացած եղբօրորդի Ստեփանոս վրդի, որ Սսից սրա համար բերել էր մի Աւետ.—436, 437
38. Մրն Խլաթի Մատնէվանքի, 1466 թ.—446
39. Որդի Սարգիս գրչի, որ 1468 թ. Խարբերդում օր. Մաշտոց—449
40. Կր., գրիչ, 1469 թ. Երուսաղէմում աւարտեց Վարդան Մարաթացու մի գործի օրինակութիւնը—450
41. Գ. կաթողիկոս Էջմիածնի, ըստ Օրմանեանի գահակալել է 1484-ից, սակայն կան հիմքեր ենթադրելու, թէ նոյնն են Սարգիս Բ և Գ համարուած կաթողիկոսները։ Սոյն հատորում Սարգիսը կաթողիկոս է յշվ. հենց՝ սկսած 1481 թ.—10, 12, 15, 23, 27, 28, 29, 31, 33, 37, 38, 51, 53, 54, 56, 66, 69, 70, 71, 73, 74, 75, 79, 87, 88, 89, 90, 97, 101, 103, 109, 111, 115, 116, 118, 121, 130, 146, 147, 148, 150, 153, 163. 166, 167, 169, 170; 172, 175, 177, 194, 199, 201, 211, 213, 214, 218, 219, 224, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 238, 239, 240, 241, 242, 246, 248, 259, 261, 262, 263, 270, 276, 279, 280, 282, 285, 295, 296, 298, 458, 466, 470, 472
42. Հայր Դովլա՞թ-խաթունի, որ 1481 թ. ստ. Աւետ.—14
43. Եղբօրորդի վերոյիշեալ Դովլաթ-խաթունի——14
44. Աղա, յշվ. 1481 թ. Հերմոնի վանքում—15
45. Որդի Դունիայի, յշվ. 1481 թ. Հերմոնի վանքում —15
46. Րաբունապետ, յշվ. 1482 թ. Բոլորաբերդոյ անապատում—27
47. Կր., մրն Հայոց-թառի, 1482 թ.—28
48. Եպս, մրն Կտուցի վանքի, 1482, 1483 թթ.——29, 39

Սարգիս
49. Երէց, ազգ. Ամինադնի, որ 1483 թ. Ոխտիքում ստ. Յայսմաւուրք—37
50. Եղբ. Կարապետ կր.-ի, որ 1483 թ. Բաղէշում ստ. Շարակնոց—42
51. Որդի Էլպի, 1483 թ. ստ. Աւետ.—53
52. Մբն Մողնիի սբ Գէորգ վանքի, 1484 թ.—56
53. Փեսայ Ջահվիլի, որ 1484 թ. Մողնիում ստ. Գանձարան—56
54. Ոմն, 1484 թ. Աղթամարում ստ. Գանձարան—64
55. Գրիչ. 1484 թ. Բաղէշում օր. Յայսմաւուրք—66
56. Ոմն, մշակ, յշվ. 1484 թ. Բաղէշում—66
57. Քհյ, որդի Սէթ Երէցի, մհ. 1484 թ. յուլիսի 27-ին—465
58. Գրիչ, որդի Ղազարի, 1485, 1488 թթ. Կիրդի վանքում օր. Գանձարան և Աւետ.—75, 124
59. Դերձակ, ամուսին Ցարման տիկնոջ, որ 1486 թ. Քաւթայ քաղաքում գնեց և ծաղկել ու կազմել տուեց մի Աւետ.—468
60. Կճենց, մրն Կապուտկողի սբ Յակոբի, 1487 թ.—99
61. Առաջնորդ Երեղի վանքի, 1487 թ.—100
62. Վրդ, գրիչ, 1487 թ. օր. Աւետ.—106
63. Խոջայ, Հայր Մուրատի, որ 1487 թ. ստ. Յայսմաւուրք—106
64. Գրիչ, մրն Արգրումի վանքի, 1487 թ. օր. Գանձարան—468, 469
65. Գրիչ, 1488 թ. Առեստում օր. Աւետ.—120, 121
66. Եղբ. Յոհանէսի, որ 1488 թ. Առեստում ստ. Աւետ.—121
67. Գրիչ, 1488 թ. Խանկայ վանքում օր. Գանձարան—123
68. Մբն Խանկայ վանքի, 1488 թ.—123
69. Գրիչ, 1488 թ. օր. Աւետ.—127
70. Երէց, 1488 թ. Ասիլ-Մէլիք տատից ստ. մի Աւետ.—127
71. Ոմն, 1488 թ. գնեց Աւետ.—128
72. Մբն Բստոյ վանքի, 1489, 1495 թթ.—129, 215
73. Անիձորացի, վրդ, 1489 թ. Կապոսի վանքում օր. Աւետ.—142
74. Որդի Թաւաքալի, որ 1488 թ. Խարտիշարի վանքում ստ. Շարակնոց—143
75. Ոմն, յշվ. 1490 թ. Թանահատի վանքում—147
26. Վրդ, մրն Ապահունեաց վանքի, 1490 թ.—148
77. Կր., որդի Արապշահի, 1490 թ. Արճէշում ստ. Գանձարան—151, 153
78. Հօրեղբօրորդի Դովլաթ-Խաթունի, որ 1490 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—154
79. Եղբ. Դաւթի, որ 1490 թ. Գինեկանց գիւղում օր. Գանձարան—155
80. Որդի Առաքելի, որ 1490 թ. Բռնաշէնում օր. Աւետ.—156
81. Երէց, 1490 թ. Մաշկագդակ գիւղում նորոգեց մի Աւետ.—158
82. Որդի Դաւթի, 1490 թ. Ոխտիքում ստ. Աւետ.—160
83. Եղբօրորդի Աւագի, որ 1490 թ. ազատեց մի Աւետ., որ նուիրեց Սարգսին—163
84. Պապ Լիանոսի, 1491 թ. Գուգարքում ստ. Աւետ.—166
85. Որդի վերոյիշեալ Լիանոսի—166
86. Հայր Յոհաննէս արեղայի, որ 1491 թ. Ոստանում գնեց մի Մաշտոց ու նուիրեց Աղթամարի վանքին—167
87. Եղբօրորդի Սիրադեղի, որ 1491 թ. Մողնի գիւղում ստ. Ճաշոց—168
88. Եպս Տաթևի, 1491 թ. Տաթևում վաճառեց մի Աւետ.—172
89. Եղբ. Վարդանի, որ 1491 թ. Անջողանց վանքում ստ. Աւետ.—178
90. Դպիր, եղբ. Համանգուլի, որ 1493 թ. Այրիվանքում ստ. Աւետ.—194
91. Սա[ր]գիս, 1495 թ. վկայ եղաւ մի Աւետ. վաճառման—213
92. Գրիչ, որդի Սքանտարի, 1495 թ. Ամրդոլի վանքում օր. Աւետ.—219
93. Վրդ, առաջնորդ Մաքենացոց վանքի, 1496, 1498 թթ.—228, 261
94. Եպս, 1496 թ. ծաղկեց մի Աւետ.—172*
95. Վրդ, 1496 թ. Սանահինում ստ. Աւետ.—230
96. Հօրեղբ. Ներսէսի, որ 1496 թ. Կապոսի վանքում ստ. Մաշտոց—234
97. Սպասաւոր Բարիձորոյ վանքի, 1497 թ.—238
98. Հայր Գրիգոր գրչի, որ 1497 թ. Աղթամարում օր. Աւետ.—246
99. Գրիչ, որդի Ջոմարտի, 1497 թ. Բերդիկ գիւղում օր. Աւետ.—240, 241
100. Որդի Մուրատի, որ 1497 թ. Բերդիկ գիւղում ստ. Աւետ.—240
101. Եպս Ջորավանքի, 1498 թ.—260
102. Քեռորդի Ստեփանոս կր.-ի որ 1498 թ. Բերկրիում ստ. Շարակնոց—265
103. Հայր Թումայ միայնակեցի, որ 1498 թ. ստ. և Առնաց գիւղի եկեղեցուն նուիրեց մի Աւետ.—266

Սարգիս
104. Ոմն, 1498 թ. Ախլցխայի Մողնի վանքում՝ թուղթ կոկելով և թանաք եփելով օգնում էր Ազարիա գրչին—269
105. Հնգցլ որդի Յովհանի, որ 1498 թ. Երուսաղէմում գնեց Գանձարան—273
106. Աղգ. տանուտէր Հայրապետի, որ 1499 թ. Շատախում փրկեց մի Աւետ.—277
107. Հօրեղբ. Ատոմի, որ 1499 թ. Էրընկանի գիւղում ստ. Աւետ.—278
108. Եղբ. Ջանիբէկ միայնակեցի, որ 1499 թ. Կածիք գիւղում ստ. Աւետ.—282
109. Քհյ, հօրեղբօրորդի Ամիր-Սարգսի, որ ԺԵ դ. Սինիքո՞ւմ ստ. Աւետ.—480
110. Հայր Աստուածատուր գրչի, որ ԺԵ դ. օր. Յայսմաւուրք—482
111. Հնգցլ եղբ. Թովմա գրչի, որ ԺԵ դ. Կառափնագար անապատում օր. Աւետ.—495
112. Ոմն, յշվ. ԺԵ դ.—501
113. Եղբ. Յակոբ եպսի, որ ԺԵ դ. ստ. Յայսմաւուրք—502
114. Վրդ, Խիզանցի, ուսուցիչ Վարդան Բաղիշեցի ծաղկողի, ԺԵ դ.—506
115. Որդի Կարապետի, ԺԵ դ. Գամաղիէլի վանքում ստ. Աւետ.—506
116. Հայրական պապ Մարտիրոս դպրի, որ ԺԵ դ. օր. Գանձարան—509
117. Հայր Ջաւհարի, որ ԺԵ դ. ստ. Ճաշոց—511
118. Եղբ. վերոյիշեալ Ջաւհարի—511
119. Որդի խոջայ Բաղդասարի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—516
120. Քհյ. ԺԵ դ. ստ. Յայսմաւուրք—524
121. Պր., որդի Ջանբուղի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—530
122. Գրիչ, ԺԵ դ. օր. Մկն. Մատթէի աւետարանին—530
123. Գրիչ, ԺԵ դ. օր. Աւետ.—531
124. Գրիչ, ԺԵ դ. օր. Ճաշոց—532
125. Գրիչ և ծաղկող, ԺԵ դ. օր. Սաղմոսարան—Աղօթագիրք—532
126. Վրդ, ԺԵ դ. ստ. Յայսմաւուրք—536
127. Եղբ. Եսայի վրդի, որ ԺԵ դ. ստ. Հարցմանց գիրք—538
128. Եղբ. Յովանէս քհյի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—546

Սարիբէկ
1. Եղբ. Ղասումի, որ 1491 թ. Համասրեց գիւղաքաղաքում ստ. Աւետ.—177
2. Եղբ. Գալուստի, որ 1496 թ. Քանաքեռում ստ. Աւետ.—227

Սարխոշ
1. Աղգ. Դանիէլ վրդի, որ 1450 թ. Էջմիածնում—Բիւրականում ստ. Ճաշոց—412

Սարկաւագ
1. Վրդ, մեծանուն տոմարագէտ, իմաստասէր և բանաստեղծ, մհ. 1129 թ.—343
2. Ոմն, 1488 թ. ստ. Սաղմոսարան—126
3. Գրիչ, որդի Ոստակէսի, 1489 թ. Սպերի Կոընկեց գիւղում օր. Աւետ.—470, 471
4. Աշակերտ Ստեփանոս գրչի, որ 1490 թ. Եղրդուտում օր. Աւետ.—159
5. Որդի պր. Աստուածատուրի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—482

Սարուխան
1. Անդամ մի գերդաստանի, որ 1490 թ. Թանահատի վանքում ստ. Աւետ.—147

Սարուղաշ (Սարուղօշ)
1. Ուստայ, որդի Աստուածատուրի, 1486 թ. Արճէշում ստ. Մաշտոց—79, 80
2. Եղբ. (հնգցլ) վերոյիշեալ Սարուղաշի—79

Սաւալան (Սեւալան)
1. Սեւալան, եղբ. Յակոբ քհյի, որ 1433 թ. գնեց մի Աւետ.—374
2. Եղբ. Եղիայի, որ 1488, 1490 թթ. Խողանաւարում օր. 2 Աւետ.—116, 148

Սաւա-Մելիք
1. Քոյր Թադէոսի, որ 1444 թ. վերագնեց նախկինում իրենց գերդաստանին պատկանած Աւետարանը—403

Սաւար
1. Եղբ. խոջա Միրաքի. որ 1486 թ. նահատակուեց Թաւրիզում—81
2. Որդի խոջայ Յովհաննէսի, որ 1488 թ. Մուշում ստ. Աւետ.—123
3. Հնգցլ կողակից Քարամագի, որ 1497 թ. Բերդիկում ստ. Աւետ.—240

Սաւլի
1. Քոյր Մուրատի, որ 1498 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—267

Սաւլիկ
1. Կին Ճանիաղի, որ 1499 թ. ստ. Աւետ.—291

Սաւլիփաշա
1. Մայր Թուվանի, որ 1487 թ. Վարագում ստ. Աւետ.—102

Սաւճիա
1. Կին Էմինպէկի, որ 1481 թ. Գր. Նիւսացու վանքում ստ. Ճաշոց—19

Սաւտաւզ
1. Մահտեսի, 1499 թ. Անապատի վանքում ստ. Գանձարան—289

Սաւրդան
1. Եղբօրկին Մելքէսէթի, որ 1485 թ. Մաղարդավանքում գնեց մի Սաղմոսարան—73

Սաֆար
1. Մրձ. Տիրանանցի, որ 1486 թ. Աղուլեաց վանքում ստ. Գանձարան—83
2. Եղբորորդի խարիրի, որ 1500 թ. ստ. Աւետ.—293
3. Հօրեղբօրորդի Բաղդասարի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—516

Սաֆարշահ (Սաֆարշայ, Սաֆարշա)
1. Որդի Քարիմշահի, որ 1484 թ. Վանում ստ. Աւետ.—60
2. Եղբօրորդի Սաղաղայի, որ 1484 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—63
3. Հնգցլ եղբօրորդի Ջանգիշահի, որ 1487 թ. Աղգայի վանքում ստ. Մաշտոց—101
4. Հայր Ստեփանոս քհյի, որ 1492 թ. Կուրի գիւղում ստ. Աւետ.—186
5. Սափարշա, խնամի Մատթէոսի, որ 1496 թ. Եղեգեաց վանքում ստ. Աւետ.—229

Սելազ
1. Քոյր Ամիրխանի, յիշ. ԺԵ դ.—526

Սելվիկ
1. Քոյր Մամէի, որ 1498 թ. Եղեգեաց վանքում ստ. Աւետ.—264

Սեպբեստրոս
1. Քհյ, նահատակուած հայր «րանի սպասաւոր» Սահակի, յիշ. 1410 թ. Աւագ վանքում—325

Սեում
1. Հարս Մատթէոսի, որ 1496 թ. Եղեգեաց վանքում ստ. Աւետ.—229

Սեւայան—Տե՛ս Սաւայան

Սէր
1. Սրէց, մհ. 1444 թ. մայիսի 6-ին—465*
2. Պր., 1484 թ. Բաղէշում ստ. Յայսմաւուրք—66
3. Ագուլեաց Վերին թաղի քահանաներից, 1493 թ.—194
4. Թոռ Ամիր-Սարգսի, որ ԺԵ դ. Սեւնիքո՞ւմ ստ. Աւետ.—480

Սէփի
1. Մրձ. Տիրանանցի, որ 1486 թ. Ագուլեաց վանքում ստ. Գանձարան—82

Սիր-Խաթուն
1. Հնգցլ քոյր Յովանէսի, որ 1497 թ. Սանահնում ստ. Շարակնոց—242
2. Մայր Ազարիայի, որ 1495 թ. Եղեգիսում ստ. Աւետ.—213
3. Մայր Գրիգոր դրչի, որ 1500 թ. Խորոտկի վանքում օր. Ճաշոց—296

Սիմայ
1. Մայր Դերձկի վանքի հայրապետ Գրիգորի, յիշ. 1437 թ.—385

Սիմայ
2. Հնգցլ դուստր Բաղդասարի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—516

Սիմաւոն (Տե՛ս նաև Շմաւոն)
1. Բժիշկ, ԺԳ դա՞ր—24
2. Ազգ. Պարոնի, որ 1461 թ. Պալախորի վանքում ստ. Աւետ.—437
3. Քեռու որդի Խըրշահի, որ 1484 թ. Վանում ստ. Աւետ.—61
4. Մրն Կապոսի վանքի, 1494 թ.—204
5. Պապ Սահակի, յիշ. 1495 թ. Մանտաշնում—222

Սիմէոն
1. Եղբ. Ասատ միայնակեցի, որ 1402 թ. ստ. Ճառընտիր—306
2. Գրիչ, 1412, 1414 թթ. Սուրխաթում գր. Նարեկ և Յայսմաւուրք—327, 337
3. Վրդ, 1416 թ. օր. մի ժողովածու—346
4. Եպս, 1420 թ. Մաւրիկ անապատում օր. Սաղմոսարան—351
5. Բաբունապետ, յիշ. 1420 թ. Եղվարդում—353
6. Կր., մրն Կռուց վանքի, 1422 թ.—356
7. Կր., 1422 թ. պր. Խութլուպէկին վաճառեց մի Աւետ.—359
8. Քհյ, հայր Թումայ Կաֆայեցի գրչի, որ 1422 թ. Տաթեւում օր. ժողովածու—360
9. Պր., «տղայ հասակաւ» մեռած որդի պր. Կարապետի, որ 1431 թ. Աղբերմանում գնեց Ճաշոց—370
10. Մրն Դերձկի վանքի, 1437, 1441 թթ.—385, 395
11. Եղբ. Յովանէս միայնակեցի, որ 1439 թ. օգնում էր Սարգիս գրչին՝ թուղթ կոկելով—391
12. Հայր Մեծոփայ վանքի առաջնորդ Յովհաննէս եպսի, յիշ. մինչև 1446 թ.—404, 405
13. Սաթըլմիշ մականունով, հայր Աստուածատուր Անկիւրացու, որ 1447 թ. գնեց մի Ճաշոց—409
14. Հնգցլ եղբ. Դաւիթ գրչի, որ 1455 թ. Արճէշում օր. Աւետ., և մեռաւ նոյն թուականին—426
15. Հզւր որդի Եղեկիէլի, որ շուրջ 1464 թ. գնեց և Աւագ վանքին նուիրեց մի Աստուածաշունչ—441
16. Քհյ, յիշ. 1466 թ.—444
17. Եպս Խարբերդի, 1468 թ.—449
18. Հայր Մելքիսէթ գրչի, որ 1473 թ. Ուխտիքում օր. Աւետ.—456
19. Որդի Ճաւի, որ 1480 թ. իր եղբայրների հետ միասին գնեց մի Աւետ.—462

Սիմէոն

20. Հօրեղբայր Մովսէս դպրի, յիշ. 1481—1493 թթ. Արծկէում—10, 174, 196
21. Հօրեղբօրորդի Յակոբ քհյի, որ 1482 թ. Բոլորաբերդում ստ. Աւետ.—27
22. Մրն Կուլամի. վանքի, 1482 թ. վկայ եղաւ մի ճաշոցի նուիրաբերութեան—34
23. Գրիչ, 1485 թ. Երուսաղէմում օր. Աւետ.—78
24. Քհյ, որդի Գասպարի, որ 1486 թ. Աւձուպոյ վանքում ստ. Աւետ.—90
25. Մրն Արգրումի վանքի, 1487 թ.—469
26. Որդի Յոհաննէսի, 1488 թ. Տիւրիկում ստ. Աւետ.—124
27. Մրն Խանկայ վանքի, 1488 թ. —123
28. Կազմարար, 1486 թ. Այրիվանքում կազմեց մի Յայսմաւուրք—110
29. Հօրեղբ. Խոնդ-Խաթունի, որ 1488 թ. Հաղբատում ստ. Աւետ.—114
30. Դպիր, որդի Մարգարի, որ 1488 թ. Այրիվանքում ստ. Յայսմաւուրք—110.
31. Հօրեղբ. Աստուածատուրի, որ 1489 թ Շատուանում ստ. Աւետ.—139
32. Մրն Մատնէվանքի, 1490 թ.—153
33. Եղբ. Աւետիքի, որ 1490 թ. ստ. Աւետ.—145
34. Փակակալ Խորոտկայ վանքի, 1490 թ.—161
35. Եպս, յիշ. 1493 թ. Մելիտենէի վանքում—197
36. Հէրպետ Արծկէի Սքանչելագործ վանքի, 1493 թ.—196
37. Վրդ, 1494 թ. Աղթամարում ստ. Նարեկ—209, 210
38. Ծաղկող, 1497 թ. Երզնկայում նկարազարդեց մի Սաղմոսարան—250
39. Խարբերդցի, Նաղաշ, 1499 թ. Կապոսի վանքում ծաղկեց մի Աւետ.—287
40. Քհյ, գրիչ այն Աւետարանի, որ օրինակեց Խաչատուր գրիչը ԺԵ դ. Քաջբերունեաց Վարդենիս վանքում—497
41. Ոմն, ԺԵ դ. վերջերին շարադրեց մի չափածոյ յիշատակարան—520*
42. Վրդ, ԺԵ դ. ստ. Մկն. Պարապմանց գրոց Կիւրղի—532
43. Վրդ, ԺԵ դ. օր. մի Քարոզգիրք—532
44. Եղբօրորդի Յովհաննէս կր.-ի, որ ԺԵ դ. ստ. Գր. Տաթևացու Քարոզգիրքը—535, 536
45. Առաջնորդ Ջարեհաւանի վանքի, ԺԵ դ.—544

Սիմիկ

1. Թոռ Ամիր-Սարգսի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—479

Սիմոյ

1. Դուստր Աւագի, որ 1497 թ. Երուսաղէմում ստ. Գանձարան—254

Սիմրայ

1. Մայր Գորգի, որ 1495 թ. Կապոսի վանքում ստ. Աւետ.—221

Սինան

1. Եղբ. Իկզիչի, որ 1462 թ. Երուսաղէմում ստ. Աւետ.—438
2. Որդի Յովհաննէսի, որ 1495 թ. Կ. Պոլսում ստ. Աւետ.—224

Սիոն

1. Արեղայ, յիշ. 1452 թ.—422
2. Որդի Աննայի, որ 1454 թ. ստ. Աւետ.—423
3. Քհյ Մանտիսոն գիւղի, 1495 թ.—223
4. Եղբ. Յովհաննէս կր.-ի, որ ԺԵ դ. ստ. Ճառընտիր և Քարոզգիրք—527, 535, 536

Սիսիլայ

1. Եղբօրդուստր Բաղդասարի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—516

Սիսմէլէֆ

1. Մայր Մկրտիչի, որ ԺԵ դ. օր. Ժողովածու—513

Սիրաղեղ

1. Աղայ, որդի Աստուածատուրի, 1491 թ. Մողնի գիւղում ստ. Ճաշոց—168, 169

Սիրա-խաթուն

1. Հայր Պետրոս-քհյի, որ 1441 թ. Սանահնում ստ. Աւետ.—397
2. Մեծ տատ Գալուստի, որ 1496 թ. Քանաքեռում ստ. Աւետ.—227

Սիրամարգ

1. Անդամ այն գերդաստանի, որ 1423 թ. Անտոն երէցին վաճառեց մի Աւետ.—361
2. Մեծ մամ Յակոբ քհյի, որ 1433 թ. գնեց մի Աւետ.—374
3. Քոյր Վարդան կր.-ի որ 1481 թ. ստ. Աւետ.—12
4. Մամ Եղիա գրչի, որ 1488, 1490 թթ. Խոզանավար գիւղում օր. 2 Աւետ.—116, 148
5. Քոյր Մարկոսի, որ ԺԶ դ. ստ. Աւետ.—202*

Սիրատան

1. Որդի Յովանէսի, որ 1495 թ. Մանտիսոնում ստ. Յայսմաւուրք—222, 223

Սիրֆթուխտ (*իմա՛ Սիրիդուխտ*)

1. Մրձ. Սահակի, որ 1488 թ. Կուքիում ստ Աւետ.—118

Սիր-խաթուն

1. Մայր Ղասումի, որ 1491 թ. Համասրեց գիւղաքաղաքում ստ. Աւետ.—177
2. Դուստր Ազարիայի, որ 1495 թ. Եղեգիսում ստ. Աւետ.—213

Սիրմայ

1. Մամ Լիպարիտի, որ 1491 թ. Դուգարքում ստ. Աւետ.—166

2. Կին Մխիթար երէցի, որ ԺԵ դ. ժառանգեց իր հօր գնած Աւետարանը—512

Սիրմէկ

1. Դուստր Մարգարի, որ 1488 թ. Այրիվանքում ստ. Յայսմաւուրք—110

Սիրուն

1. Որդի Վարդան կր.-ի, որ 1481 թ. ստ. Աւետ.—12

2. Եղբօրորդի Յովհաննէս Եպսի, որ 1486 թ. Հիզանում ստ. Աւետ.—88

3. Որդի Տողանի, որ 1489 թ. Սասկոն գիւղում ստ. Աւետ.—131

4. Որդի Մարտիրոս քհյի, որ ԺԵ դ. ստ. Ճառընտիր—491

5. Քհյ, ԺԵ դ. մի եկեղեցի նորոգելու համար աղիւս նուիրեց—542

Սիլէկ

*1. Կին Ջհանշահի, յշվ. 1491 թ. Արչառէրեն անապատում—170**

Սինչ

1. Հօրեղբ. Աստուածատուրի, որ 1490 թ. Մատնէվանքում ստ. Տօնական—153

Սլեման *(Իմա՛ Սուլէյման)*

1. Որդի Թուխանի, որ 1448 թ. ստ. Աւետ.—411

Սլեմանշա[ն]

1. Փեսայ Զարգարի, որ 1495 թ. Ամրդօլի վանքում ստ. Աւետ.—219

Սմբատ *(Սմպատ)*

1. Օրբելեան իշխան, որդի Իւանէի, թոռ Բուրթէլի, հայր Բէշկենի և Ստեփանոս եպսի, յշվ. 1422 թ. որդու կապակցութեամբ—360

2. Խոջայ, որդի Խդրշահի, որ 1484 թ. Վանում ստ. Աւետ.—60, 61

3. Եղբօրորդի Ջանգիշայի, որ 1487 թ. Սղգալի վանքում ստ. Մաշտոց—101

4. Օրբելեան իշխան, որդի Եղեգիսի տէր Տարսայիճի, հայր Վայոց-ձորի արքեպս Եղիշայի, յշվ. 1495 թ.—213

5. Սրկւգ, 1497 թ. Արգելանի վանքում օգնում էր Յովսէփ Աղթամարցի դպրին՝ մագաղաթ պատրաստելով—239

6. Որդի Ատոմի, որ 1499 թ. Էրընկանի գիւղում ստ. Աւետ.—278

7. Եղբ. Յակոբ կր.-ի, որ ԺԵ դ. Խնձորուտ վանքում ստ. Մաշտոց—498

Սողոմոն

1. Եղբ. Մարիամի, որ 1455 թ. Տփխիսում ստ. Աւետ.—425

2. Գրիչ, 1476 թ. Երուսաղէմում սր. Յարակնոց—458

3. Մբն, ապա առաջնորդ Սեբաստիոյ անապատի, 1485, 1499 թթ.—75, 289

Սոսթենէս

1. Եղբ. Աւետիքի, որ 1490 թ. ստ. Աւետ.—145

Սովինչ-Մելիք

1. Քոյր Շահնշահի, որ ԺԵ գ. ստ. Աւետ.—529

Սպահան

1. Որդի Աթաբէկի, որ 1496 թ. Սաղմոսավանքում ստ. Աւետ.—226

Սպանդիար

1. Եղբ. Ղազարի, որ 1488 թ. Տփխիսում ստ. Աւետ.—120

Ստեփանոս *(Ստեփան)*

1. Բժիշկ, ԺԴ դար—24

2. Գանձասաց, ԺԴ դա՞ր—132

3. Եպս, առաջնորդ Գամաղիէլի վանքի, յշվ. 1402, 1434 թթ.—306, 377

4. Մբն Գամաղիէլի վանքի, 1402 թ.—306

5. Սրկւգ Գամաղիէլի վանքի, 1402 թ.—307

6. Արտամետցի, կր., 1404 թ. գրեց մի յիշատակարան—314

7. Եղբ. Ենովք կր.-ի, որ 1406 թ. գնեց մի ժողովածու—317

8. Եպս, որդի Կիրակոսի, շուրջ 1407 թ. ստ. մի Տօնապատճառ—317, 318

9. Կր., յշվ. 1407 թ. վերոյիշեալ Ստեփանոս եպսի կողմից—318

10. Ոմն, 1409 թ. նպաստեց մի Ճառընտրի ընդօրինակութեան—320

11. Շահունեցի, կր, 1409 թ. ստ. Ճառընտիր—319

12. Քեռորդի Թումայ «բանի խնդրողի», որ 1409 թ. դարձաւ կրօնաւոր—324

13. Ոմն, 1410 թ. Մեծոփայ վանքում միրդ էր նուիրում Մկրտիչ գրչին—323

14. «Տղայ համրակ» եպս. Քաջբերունեաց, 1413, 1425 թթ.—334, 365

15. Հայր Աստուածատուր քհյ Սաղմոսավանեցու, յշվ. 1415 թ.—340

16. Նորընծայ եպս, 1416 թ. Կարապետ բարունուց ստ. մի Մաշտոց- (զուցէ նոյնն է № 14-ը)—345

17. Գրիչ, (անունը պարզեցինք ծնողների անուններով), որդի Մկրտիչի, 1419 թ. օր. Մկն. աղօթից և պատարագի—347

18. Քհյ, որդի Ատոմ քհյի, 1419 թ. Նորոգել տուեց մի հոգևոր Երգարան—348

19. Գրիչ, Յոհանէս գրչի ընկերակցութեամբ

Ստեփանոս

1420 թ. Մոխրաբերդ գիւղում օր. Ճաշոց—353

20. Եպս Սիւնեաց, որդի պր. Սմբատ Օրբէլեանի, մհ. 1422 թ. Վրաստանում, ուր գնացել էր մօրը տեսնելու—360

21. Տանուտէր, որդի Անտոնի, 1424 թ. Կամուրջ գիւղում ստ. Ոսկեփորիկ—363

22. Եղբ. Յովհաննէսի, որ 1424 թ. Եղեվանքում ստ. Շարակնոց—364

23. Վրդ, 1426 թ. Երուսաղէմում Սաղմոսարանի օրինակ շնորհեց Ղազարոս Ղրիմեցի գրչին—367

24. Քհյ, որդի Մարգարի, 1435 թ. Խարբերդում օր. Աւետ.—379—381

25. Եպս Խարբերդի, 1435, 1437 թթ.—381, 383

26. Հօրեղբ. Կարապետի, որ 1436 թ. Սորոյ վանքում ստ. Աւետ.—282

27. Գրիչ, որդի Գրիգորի, 1437 թ. Խարբերդում օր. Աւետ.—383

28. «Քաջ փիլիսոփայ», եղբ. Արգելանի անապատի առաջնորդ Մկրտիչ վրդի, 1437 թ.—385

29. Կր., 1441 թ. Անկիւրիայի սբ Աստուածածնի վանքում օր. Աւետ.—398

30. Պր., հայր խոջայ Մելքոնի, որ 1443 թ. ստ. Աւետ.—402

31. Հայր Թովմայ Մեծոփեցու—404

32. Երէց, 1447 թ. Պուրսայում վաճառեց մի Ճաշոց—409

33. Քհյ, 1447 թ. Նիկիտայ քղքում ստ. Ճաշոց—408

34. Երէց Սըսցի, որդի Թորոս քհյի, գրիչ, 1447—1450 թթ. Պուրսայ քղքում օր. 2. Աւետ.—410, 412, 417

35. Եպս, աթոռակալ Բարդուղիմէոս առաքեալի վանքի, 1450 թ.—413

36. Կր., 1488 թ. Կաֆայումն էր՝ որպէս ընկերակից կաթողիկոսական նուիրակ Մարտիրոս եպսի—410

37. Աւագերէց Բիւրականի սբ Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցու, 1450 թ.—413

38. Ոմն, յշվ. 1441—1455 թթ. միջոցին Յակոբ վրդի կողմից—415

39. Եղբ. Մարտիրոս կր.-ի, որ 1450 թ. գնեց Աւետ.—418

40. Եղբ. Թումայի, որ 1452 թ. ստ. Աւետ.—422

41. Աբեղայ, յշվ. 1452 թ.—422

42. Ազգ. Մարիամի, որ 1455 թ. ստ. Աւետ.—425

43. Պր., մեծ պապ խաչատուր քհյի, և նրա Դաւիթ որդու, որ 1455 թ. Արճէշում օր. Աւետ.—426

Ստեփանոս

44. Ոմն, 1457 թ. վկայ եղաւ մի Մաշտոցի վաճառման—428

45. Աբեղայ, ծաղկող. 1460 թ. Աղջոց վանքում ծաղկեց մի Աւետ. (կարող է նոյնը լինել Ստ. Առնջեցին)—435

46. Վրդ, Անբերդցի, Աղաւնոյ այր անապատից. 1460-ից առաջ գնաց Երուսաղէմ, ապա Սիս. այնտեղից Սանահին բերեց մի Աւետարան (մհ. 1460-ից առաջ)—436, 437

47. Եղբ. Պարոնի, որ 1461 թ. Պալախորու վանքում ստ. Աւետ.—437

48. Ոմն, 1462 թ. Վանում ստ. Աւետ.—439, 440

49. Աշակերտ Յովանէս Համշենցի բարունապետի, յշվ. 1464 թ. Աւագ վանքում, հաւանաբար սա է, որ 1486 թ. նոյն վանքում օրինակեց Ն. Շնորհալու Մկն. Մատթէոսի աւետարանին—92, 93, 441

50. Վրդ, առաջնորդ Մեծոփայ վանքի, 1464 թ.—441

51. Քհյ, հայր Զաւրվար գրչի, որ 1465 թ. Տիւրիկում օր Ճաշոց—442

52. Կր, մտերիմ Գրիգոր Աթարէկենց գրչի, որ 1466 թ. Արգելանում օր. Աւետ.—444

53. Եղբօրորդի տանուտէր Մկրտիչի, որ 1466 թ. Խլաթում ստ. Աւետ.—445

54. Աներ Ամիր-Սարգսի, որ 1469 թ. Արճէշում ստ. Աւետ.—451

55. Հօրեղբ. խաչատուր քհյի, որ 1469 թ. Նիւսիա գիւղում ստ. Մաշտոց—452

56. Մրն Տրապիզոնի սբ Փրկիչ անապատի 1472 թ.—454

57. Գրիչ, 1478 թ. օր. Վիճակացոյցի մի մասը—460

58. Հնգցլ եղբ. Մկրտիչ եպսի, որ 1479 թ. Առեստ գիւղում ստ. Շարակնոց—461

59. Եղբօրորդի վերոյիշեալ Մկրտիչ եպսի—461

60. Եպս, Շղոնց մականունով, առաջնորդ Գլակայ վանքի, 1481 թ.—10

61. Եպս, գրիչ, Այրարատեան գաւառից, 1481 թ. Խարբերդի սբ Կարապետի և Արղլմսեցի վանքում օր. Շարակնոց—10, 11

62. Դ Կաթողիկոս Աղթամարի (1464—1489), որդի Գուոցիբէկի, եղբօրորդի Զաքարիա Գ կաթողիկոսի—11, 19, 29, 32, 58, 63, 64, 67, 74, 85, 88, 89, 98, 121, 126, 133—135, 140, 155, 167, 211, 270, 287, 443, 445, 458

63. Կր., 1481, 1482 թթ. Կտուց վանքում թուղթ կոկելով օգնում էր խաչատուր գրչին—12, 30, 31, 40

Ստեփանոս
64. Գրիչ, 1481 թ. Հայրիվանքում օր. Աւետ.—15
65. Գրիչ, 1481 թ. Գր. Նիւսացու վանքում, իր ուսուցիչ Յովաննէս Նաղաշի ընկերակցութեամբ, օր. Ճաշոց—19
66. Որդի Յակոբ քհյի, որ 1482 թ. Բոլորաբերդում ստ. Աւետ.—26
67. Եպս Սիւնեաց նահանգի, 1482, 1490 թթ.—27, 146
68. Կր., դասվար Եոլորբերդոյ անապատի, 1482 թ.—27
69. Բարունապետ, յշվ. 1482 թ. Կտուց անապատում—29
70. Քեռորդի Տիրատուր քհյի, որ 1482 Ականց գիւղաքաղաքում ստ. Ճարակնոց—463
71. Եզեպատ գիւղի երէց, որի միջնորդութեամբ 1483 թ. Ուխտիքում օրինակուեց մի Յայսմաւուրք—37
72. Հայր Մարտիրոս քհյի, որ 1483 թ. Էրրնկանի գիւղում ստ. Մաշտոց—50
73. Վրդ, մրն Աւագ վանքի, 1483, 1485 թթ.—51, 51* 75
74. Որդի կամ եղբօրորդի Կիրակոսի, որ 1483 թ. ստ. Յայսմաւուրք—54
75. Եպս, յշվ. 1483 թ.—54
76. Գրիչ, 1484 թ. օր. Գանձարան—55
77. Եպս, եղբայր ինչ-որ վանքի առաջնորդ Յոհաննէս արքեպսի, յշվ. 1484 թ.—55
78. Մրն Արարուց վանքի, 1484 թ.—62
79. Եղբօրորդի Յակոբ գրչի, որ 1484 թ. Աղթամարում օր. Աւետ.—63
80. Հայր Մելքիսէթ գրչի, որ 1484 թ. օր. Գանձարան—68
81. Հօրեղբ. Մելքիսեթի, որ 1485 թ. Մաղարդավանքում գնեց մի Սաղմոսարան—73
82. Հօրեղբօրորդի վէրոյիշեալ Մելքիսէթի—73
83. Ազգ. վերոյիշեալ Մելքիսէթի—73
84. Կր. 1485 թ. Աղթամարում ստ. Ճարակնոց—74
85. Աբեղայ, 1485 թ. ստ. Տօնացոյց—78
86. Քհյ, հօրեղբօրորդի Նալբանդ Գոգի, յշվ. 1486 թ. Արճէշում—80
87. Որդի Սատթէոսի, 1486 թ. Նորավանքին նուիրեց Գանձատետր—85
88. Ոստանի քահանաներից, 1486, 1490 թթ.—85, 155
89. Գրիչ, 1486 թ. Արճէշում օր. Աւետ.—87
90. Հայր Մովսէսի, որ 1486 թ. Անլոց անապատում օր. Աւետ.—89
91. Քհյ, եղբ. Ջանգիշայի, որ 1487 թ. Սրդայի վանքում ստ. Մաշտոց—101

Ստեփանոս
92. Եղբ Զաքարայի, որ 1487 թ. ստ. Ճարակնոց—105
93. Եպս, Առընչեցի, անուանի ծաղկող, 1487—1498 թթ. ծաղկեց Տփխիսում, Դէմղէմաշէնում, Քանաքեռում, Գաւառանի վանքում և այլ վայրերում օրինակուած 5 Աւետ., Ճարակնոց և Ճաշոց—200, 226—230, 263, 466, 467
94. «Քաջ բարունապետ», յշվ. 1488 թ. Այրիվանքում—109
95. Մրն Այրիվանքի, 1488 թ.—109
96. Եպս Կոտայից երկրի, եղբ. Այրիվանքի առաջնորդ Յովհաննէս եպսի, յշվ. 1488, 1493 թթ.—109, 110, 194
97. Գրիչ, որդի Էվալի, 1488 թ. Ցղնայում օր. Աւետ.—115
98. Ասպիսնակցի, գրիչ, որդի Մարտիրոսի. 1488 թ. Արծկէում օր. Գր. Տաթեւացու Հարցմանց գիրքը—119
99. Տայոնց ազգանունով, մրն Մեծոփայ վանքի, 1488 թ.—119
100. Մրն Մեծոփայ վանքի, 1488 թ.—119
101. Եղբ. Ղազարի, որ 1488 թ. Տփխիսում ստ. Աւետ.—120
102. Որդի Յոհանէսի, որ 1488 թ. Առեղսում ստ. Աւետ.—121
103. Վրդ, 1488 թ. ընկերակցութեամբ Աւեխաց վանքի առաջնորդ Աբրահամ վրդի օր. Աւետ.—122
104. Այր Թանսուխի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.—125
105. Ոմն, յշվ. 1488 թ.—125
106. Մրձ. Աստուածատուրի, որ 1488 թ. գնեց մի Աւետ.—128
107. Նորընծայ կր., մրն Խստոյ վանքի, 1489 թ.—130
108. Քհյ, որդի Կիրակոսի, 1489 թ. Բազենից վանքում ստ. Մաշտոց—132
109. Հայր Ատոմ Արտամետցու, որ 1489 թ. ստ. Աւետ.—136
110. Մրն Բարդուղիմէոս առաքեալի վանքի, 1489 թ.—139
111. Քհյ, որդի Ներսէսի, որ 1489 թ. Բերթանում ստ. Յայսմաւուրք—141
112. Քհյ, որդի Բերթակ վանքի տնտես Մելիքի. 1489 թ.—141
113. Բարունապետ և առաջնո՞րդ Խարտիշարի վանքի, յշվ. 1489—1500 թթ.—143, 181, 252, 299
114. Մրձ. Տավուտի, որ 1489 թ. ստ. Աւետ.—144

Ստեփանոս

115. Գրիչ, որդի Հասանի, 1490 թ. Խանածախի վանքում օր. Աւետ.—146
116. Հայր Արապշահի, որ 1490 թ. Երընկանի գիւղում ստ. Աւետ.—149
117. Մոկացի, 1490 թ. Արճէշում իր Գանձարանը տուեց արտագրելու—151
118. Հէրապետ Ունկարի սբ Նշանի, 1490 թ.—151
119. Մրն Մատնէվանքի, 1490, 1493 թթ.—153, 196
120. Այլ մրն Մատնէվանքի, 1490, 1493 թթ—153, 196
121. Հայր Դովլաթ-խաթունի, որ 1490 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—154
122. Առգ. վերոյիշեալ Դովլաթ-խաթունի—154
123. Որդի Առաքելի, որ 1490 թ. Բռնաշէնում օր. Աւետ.—156
124. Գրիչ, որդի Յովանէսի, 1490 թ. Եղրդուտում օր. Աւետ.—159
125. Քհյ, փեսայ Խոնդքարի, որ 1490 թ. Խորոտկի վանքում ստ. Աւետ.—161
126. Մրն Փարպոյ Թարգմանչի վանքի, 1491 թ.—168
127. Սակոարբերդ գիւղի քհյ, որ 1491 թ. Նուէր ստ. Յայսմաւուրք—170
128. Գրիչ, որդի Թանկսուղի, 1491 թ. Նորատունք գիւղաքաղաքում օր. Աւետ.—170
129. Քհյ, ապաստանեց վերոյիշեալ Ստեփանոս գրչին—170
130. Որդի Ջինիկի, 1491 թ. Փառակունիսում գրամով օգնեց մի Աւետ. գնելուն—172
131. Պեշնագոմեր գիւղի քահանաներից, 1491 թ.—174
132. Հնգցլ եղբ. Յովհաննէսի, որ 1491 թ. Դսեղում ստ. Աւետ.—165
133. Քհյ, 1491 թ. ստ. Աւետ.—471
134. Քհյ, որդի Սաֆարշահի, 1492 թ. Կուքի գիւղում ստ. Աւետ.—186
135. Որդի վերոյիշեալ Ստեփանոս քհյի—186
136. Հնգցլ որդի Գրիգորի, որ 1492 թ. Դվնիկում ստ. Մաշտոց—188
137. Դպիր, վայելող 1492 թ. Նորոգուած մի Շարակնոցի—190
138. Հայր Խաչատուրի, որ 1492 թ. ստ. Շարակնոց—190
139. Եղբօրորդի Յակոբ գրչի, որ 1493 թ. Աղթամարում օր. Աւետ.—191
140. Որդի խոջայ Միրիջանի, որ 1493 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—191
141. Որդի Յակոբի, 1493 թ. ստ. Աւետ.—197
142. Կր., 1493 թ. Այրիվանքում, իր եղբ. Հայրապետի ընկերակցութեամբ օր. Աւետ.—194

Ստեփանոս

143. Արքեպս, 1494 թ. ստ. Մաշտոց—200
144. Քհյ, հայր Մովսէսի, որ 1494 թ. Աւագ վանքում ստ. Աւետ.—208
145. Որդի վերոյիշեալ Մովսէսի—208
146. Գրիչ, 1495 թ. Դարանաքս գիւղում օր. Աւետ.—212
147. Ուսուցիչ Սարգիս գրչի, որ 1495 թ. Ամրդոլի վանքում օր. Աւետ.—219
148. Մրն Գաւառանի վանքի, 1496 թ.—229
149. Եղբ. Կիրակոսի, որ 1496 թ. Կապոսի վանքում ստ. Սաղմոսարան—234
150. Հայր Մաթէոս եպսի, որ 1497 թ. Սոկութլու գիւղում օր. Մաշտոց—236
151. Եղբօրորդի վերոյիշեալ Մաթէոս եպսի—236
152. Րաբունապետ, մրն Խարիձորոյ վանքի. 1497 թ.—238
153. Եպս, առաջնորդ Արգելյանի վանքի, 1497 թ.—239
154. Կր., որդի Յովանէսի, 1497 թ. Արգելյանի վանքում ստ. Շարակնոց—239
155. «Նորընծայ կրօնաւոր», 1497 թ. Արգելյանի վանքում սպասաւորում էր Յովսէփ Աղթամարցի գրչին—239
156. Եղբ. Յովանէս վրդի, որ 1497 թ. Սանանում ստ. Շարակնոց—242
157. Որդի Գրիգորի, 1497 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—245, 246
158. Փեսայ վերոյիշեալ Ստեփանոսի—245
159. Գրիչ, 1497 թ. Եղրդուտի վանքում օր. Աւետ.—248
160. Հայր Աւագի, որ 1497 թ. Երուսաղէմում ստ. Գանձարան—254
161. Որդի անունն անյայտ մէկի, որ 1497 թ. Կոմանայ գիւղում ստ. Աւետ.—473
162. Քհյ, որդի Երադիզի, որ 1498 թ. Ձորէվանքում ստ. Աւետ.—261
163. Հզւր որդի Մամէի, որ 1498 թ. Եղեգեաց վանքում ստ. Աւետ.—264
164. Արքեպս Բերկրիի, 1498 թ.—264
165. Րաբունապետ, յշվ. 1498 թ. Կարապետ ձաղկող Աղթամարցու կողմից—266
166. Որդի Ղարիպշահի, 1498 թ. Բերկրիում ստ. Շարակնոց—264, 265
167. Հզւր հայր վերոյիշեալ Ստեփանոսի—265
168. Հայր Ղփչաղ-խաթունի, որ 1498 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—268
169. Րաբունապետ, հռետոր, յշվ. 1498, 1499 թթ. Կապոսի վանքում—272, 287
170. Մահտեսի, որդի Մովսէսի, 1499 թ. Արճկէում ստ. Աւետ.—276

Ստեփանոս

171. Հայր Խարիպ-Խաթունի, որ 1499 թ. Էրրնկանի գիւղում ստ. Աւետ.—278
172. Հօրեղբ. Յովանէս գրչի, որ 1499 թ. Հիզանում օր. Աւետ.—279
173. Նոյն, առաջնորդ Հաղբատի վանքի, 1499 թ.—280
174. Նոյն, 1499 թ. Ճալէթոյ աթոռ՚ում օր. Աւետ., որ ծաղկեց Ստ. Առնչեցի անուանի նկարիչը—281
175. Մրձ. Ջանիբէկի, որ 1499 թ. Կածիք գիւղում ստ. Աւետ.—282
176. Արքեպս., յշվ. 1499 թ. Աղթամարում—285
177. Բատականց գիւղի տանուտէրներից, 1499 թ.—285
178. Եքոնց մականունով, Բատականց գիւղի տանուտէրներից. 1499 թ.—285
179. Հօրեղբ. Յովանէս գրչի, որ 1499 թ. Հիզանում օր. Գանձարան—285
180. Եղբօրորդի Վարդանի, որ 1499 թ. Ով գիւղում ստ. Աւետ.—286
181. Որդի Կարապետ գրչի, որ 1499 թ. Եղնովիտ գիւղում ստ. Աւետ.—288
182. Ոմն, 1499 թ, խաչատուր գրչին շնորհեց Յայսմաւուրքի օրինակ—290
183. Հռոմ (յոյն), 1500 թ. իր կնոջ և երեխաների հետ զոհ գնաց բնական աղետի—29.
184. Որդի Խաչատուրի, որ 1500 թ. ստ. Աւետ.—301
185. «Անյաղթ փիլիսոփայ», հօրեղբայր Յովանէս գրչի, որ 1500 թ. Վարագում օր. Աւետ.—298
186. Քհյ, գրիչ, որդի Գրիգոր քհյի, որ ԺԵ դ. սկզբներին, հաւանաբար Տշող գիւղում օր. Մաշտոց—347
187. Հայր Թորոս քհյի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—477
188. Վրդ, որդի Ատոմի, ԺԵ դ. ստ. Մաշտոց—478
189. Սրկւզ, փեսայ պր. Աստուածատուրի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—482
190. Որդի Կարապետ քհյի, որ ԺԵ դ. ստ. Ճառընտիր—491
191. Մբն Կառափնաղար ծովահայեաց անապատի, ԺԵ դ.—495
192. Հայր Թամայ քհյի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—496
193. Քհյ, պապ Կարապետ գրչի, որ ԺԵ դ. Եղեգիսի Խնձորուտ վանքում օր. Մաշտոց—498
194. Հայր Հայրապետ եպսի, որ ԺԵ դ. ստ. Շարակնոց—504
195. Երէց, որդի Մեծատուրի, ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—510

Ստեփանոս

196. Ոմն, յշվ. ԺԵ դ.—520*
197. Սեագլխոնց մականունով, ԺԵ դ. օր. Մկն Բժ-ան մարգարէից—534
198. Գրիչ, ԺԵ դ. Սուրխաթում օր. Աւետ.—534
199. Գրիչ, ԺԵ դ. օր. Շարակնոց—534
200. Գրիչ, ԺԵ դ. օր. Ժողովածու—534
201. Նոյն, ուսուցիչ Ստեփանոս գրչի, որ ԺԵ դ. օր. Քարոզգիրք—535
202. Գրիչ, որդի Գրիգորի, ԺԵ դ. օր. Քարոզգիրք—535, 536
203. Ծաղկող, ԺԵ դ. խորանաշատում նկարազարդեց մի Աւետ.—535
204. Գրիչ, ԺԵ դ. օր. Յայսմաւուրք—536
205. Գրիչ, ԺԵ դ. օր. Ճառընտիր—536
206. Գրիչ, ԺԵ դ. օր. «Ընդդէմ երկաբնակաց»—537
207. Գրիչ, ԺԵ դ. օր. Մաշտոց—537
208. Գրիչ, ԺԵ դ. օր. Հարցմանց գիրք—537, 538
209. Գրիչ, ԺԵ դ. օր. Գանձարան—538, 539
210. Ոմն, ԺԵ դ. Երուսաղէմում ստ. Սաղմոսարան—539
211. Պապեղբայր Փոխանի, որ ԺԵ դ. փրկեց մի Աւետ.—540
212. Երկու նոյնանուն ազգականք վերոյիշեալ Փոխանի—541
213. Մբն Առաքելոց վանքի, ԺԵ դ.—541
214. Միայնաւոր, ԺԵ դ.—544
215. Թոռ Վելիի, որ ԺԶ դ. ստ. Աւետ.—171

Սրապիոն

1. Բարունապետ, ուսուցիչ Բարսեղ վրդի, որ 1418 թ. ստ. Ժողովածու—350
2. Նոյն, առաջնորդ Ախալցխոյ գաւառի. 1498 թ.—98
3. Որդի Աւետիսի, որ ԺԵ դ. փրկեց մի Աւետ.—547

Սուլթան *(Սուլտան, Սալթան)*

1. Ազգ. Ֆխրաւի, որ 1434 թ. Գամաղիէլի վանքում ստ. Աւետ.—377
2. Հայր Մինաս գրչի, որ 1446 թ. Արապկիրի սբ փրկիչ վանքում օր. Ճաշոց—407
3. Որդի Գրիգորի, որ 1492 թ. Դվնիկում ստ. Մաշտոց—188
4. Պապ Եղիա գրչի, որ 1488, 1490 թթ. Խոզանավարում օր. 2 Աւետ.—116, 148
5. Եղբ. վերոյիշեալ Եղիա գրչի—116, 148

Սուլթան *(իգ.)*

1. Քոյր Յոհանէս կր.-ի, որ 1458 թ. Ասփրստան գիւղում ստ. Աւետ.—432
2. Մայր Ամարասի եպս Ալեքսիանոսի 1476 թ.—460

Սուլթան
3. Եղբօրկին Թուլանի, որ 1487 թ. Վարագում ստ. Աւետ.—102
4. Մայր Տէրտէրի և Յովանէսի, որք 1488 թ. Այրիվանքում գրել տուին Յայսմաւուրք, բայց մահացան մինչ աւարտումը—110
5. Կին խոջայ Յովաննէսի, որ 1488 թ. Մուշում ստ. Աւետ.—123
6. Մայր Ստեփանոս քհյի, որ 1489 թ. Բաղեշից վանքում ստ. Մաշտոց—132
7. Եղբօրկին Յովաննէսի, որ 1490 թ. Շատախում ստ. Մաշտոց—157
8. Քոյր Ամիր-Եզդնի, որ 1491 թ. Փառակունիսում ստ. Աւետ.—171
9. Կին Գրիգորի, որ 1492 թ. Դվնիկում ստ. Մաշտոց—188
10. Մայր Բարսեղ գրչի, որ 1495 թ. Ուրձում օր. Սաղմոսարան—211
11. Քոյր Մուրատի, որ 1498 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—267
12. Մայր Կարապետ քհյիւ, յշվ. 1499 թ. Հիզանում—279
13. Դուստր Խաչատուրի, որ 1500 թ. ստ. Աւետ.—301
14. Կին Յոհանի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—520
15. Քոյր Փոխանի, որ ԺԵ դ. գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—541
16. Մայր Խլղաթի, որ ԺԵ դ. ստ. Ոսկեփորիկ—546
Սուլթան—Տե՛ս Մելիք-Սուլթան
Սուլթանբաքր
1. Մայր Ստեփանոս գրչի, որ 1488 թ. Ցղնայում օր. Աւետ.—115
Սուլթանբաշ
1. Հզւր մայր Յոհաննէս գրչի, որ 1491 թ. Համաարեց դիւղաքաղաքում օր. Աւետ.—177
Սաւլթանզատէ
1. Հնգցյ ղաւակ Ատոմի, յշվ. 1488 թ. Վարագում—111
Սուլթան-Խաթուն
1. Քոյր Տիրատուր քհյի, որ 1432 թ. Ականց դիւղաքաղաքում ստ. Շարակնոց—463
2. Քոյր Սարուղոչի, որ 1486 թ. Արճէշում ստ. Մաշտոց—79
3. Զոքանչ Ամենաւագի, որ 1494 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—202
4. Ազգ. Յովանէս եր.-ի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—500
Սուլթան—Խալիլ
1. Որդի Ուզուն-Հասանի. Հօր մահից հետո գրավեց գահը 1478 թ. սկզբներին, և թագաւորեց ընդամենը 6 ամիս—461
Սուլթան-Խոջայ
1. Որդի Այլադատի, որ ԺԵ դ. ստ. Մաշտոց—499
Սուլթան-Ղազար
1. Հայր Աւետիսի, որի կինը 1499 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—284
Սուլթան-Ղուլի
1. Պատանի որդի Խորշահի, որ 1484 թ. Վանում ստ. Աւետ.—60
Սուլթան-Մելիք (Սուլթան-Մէլիք)
1. Ոմն, յշվ. 1452 թ.—422
2. Քոյր Դովլաթ-Խաթունի, որ 1490 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—154
3. Մայր Ամենաւագի, որ 1494 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—202
4. Դուստր Ազարիայի, որ 1495 թ. Դարանաղս գիւղում ստ. Աւետ.—212,
5. Եղբօրդուստր Ազարիայ եր.-ի, որ 1495 թ. Եղեգիսում ստ. Աւետ.—213
6. Մայր Խամօշի, որ 1499 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—284
7. Մայր Խաչատուրի, որ 1500 թ. ստ. Աւետ.—301
8. Կին Ծերուն քհյի, որ ԺԵ դ. ստ. Ճառընտիր—514
Սուլթանշահ (Սուլթանշայ, Սուլթանշա և այլ)
1. Հնգցյ մեծ. Թումայ վրդի, որ 1418 թ. Խառաբաստում օր. Դր. Տաթևացու Քարոզգիրքը—347
2. Եղբ. Թովմայ Մեծոփեցու—405
3. Խոջայ, շուրջ 1464 թ. իր որդի խոջայ Պակիի հետ միասին վաճառեց Եղեկիէլ եր.-ին մի Աստուածաշունչ (Եզեկիէլը նուիրեց Աւագ վանքին)—441
4. Հայր Մկրտիչ գրչի, որ 1482—1497 թթ. Խիզանում օր. 3 Աւետ. և Գանձարան—32, 89, 141, 238
5. Եղբ. Բէկրամի, որ 1483 թ. Արծկէում ստ. Շարակնոց—38
6. Որդի վերոյիշեալ Բէկրամի—38
7. Հզւր եղբ. Մարգարայ գրչի, որ 1483 թ. Էրընկանի գիւղում օր. Մաշտոց—51
8. Եղբօրորդի Սաղաղայի, որ 1484 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—63
9. Հօրեղբ. Յոհաննէս քհյի, որ 1490 թ. Շատախում ստ. Մաշտոց—157
10. Եղբ. Արապշահի, որ 1490 թ. Էրընկանի գիւղում ստ. Աւետ.—149
11. Հօրեղբայր Վարդանի, որ 1491 թ. Անդողոց վանքում ստ. Աւետ.—178
12. Հօրեղբօրորդի վերոյիշեալ Վարդանի—178
13. Հայր Մուրատի, որ 1497 թ. Բերդիկում ստ. Աւետ.—240

Սուլթանշահ

14. Որդի վերոյիշեալ Մուրատի—240
15. Ոմն, ժԵ դ. Մեծոփայ վանքում օգնեց մի Գանձարանի օրինակութեանը—493

Սուլէյման-բէկ (գրուած նաև Սուլիման-բէկ, Սուլէման-բէկ)

1. Բիժան-օղլի. Ուզուն-Հասանի տաղանդաւոր զորահրամանատարներից. մեծ վեզիր, ժԵ դ. 80-ական թթ. Աղ-կոյունլուների պետութեան փաստական տիրակալն էր, սպանուեց 1492 թ.—62, 98, 101, 108, 139, 151, 157, 173—175, 177, 185

Սուրաթ

1. Մայր Կարապետի, որ 1436 թ. Սորոյ վանքում ստ. Աւետ.—382
2. Հօրաքոյր Թադէոսի, որ 1444 թ. հետ գնեց Նախկինում իրենց գերդաստանին պատկանող Աւետարանը—403
3. Մայր Պարոնի, որ 1461 թ. Պալախորու վանքում ստ. Աւետ.—437
4. Ազգ. Մկրտիչ եպսի, որ 1479 թ. Առեստ գիւղում ստ. Ճաշակնոց—461
5. Կին Ազարիայի, որ 1495 թ. Եղեղիսում ստ. Աւետ.—213
6. Եղբօրդուստր Վարդանի, որ 1499 թ. Ով գիւղում ստ. Աւետ.—286
7. Կին Սահակի, որ ժԵ դ. ստ. Ճառընտիր—515

Սուրաթ-խաթուն

1. Մայր Կարապետ Կրնդագրակցու, յշվ. 1492 թ.—358
2. Թոռ Թադէոսի, որ 1444 թ. հետ գնեց Նախկինում իրենց գերդաստանին պատկանած Աւետարանը—403

Սուրամէլ

1. Որդի Ասիլի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.—127

Սուֆիաս

1. Որդի Թումայ քհյի, որ 1433 թ. ստ. Աւետ.—375
2. Հնգցլ եղբ. Յակոբ գրչի, որ 1484, 1493 թթ. Աղթամարում օր. 2 Աւետ.—63, 191
3. Կր., ուսուցիչ Մարգարայ գրչի, որ 1487, 1499 թթ. Էրրնկանի գիւղում օր. 2 Աւետ.—103, 279
4. Հօրեղբ. Կարապետի, որ 1488 թ. Ասպիսնակում ստ. Ճարակնոց—118
5. Զաթալ մականունով, եղբօրթոռ Կարապետի, որ 1488 թ. Ասպիսնակում ստ. Ճարակնոց—118
6. Դրիչ, 1499 թ. Ով գիւղում օր. Աւետ.—286
7. Հայր Ռուզի, որ 1499 թ. Հիզանում ստ. Աւետ.—279, 280

Սուֆիաս

8. Պրչումեան վարպետ Յովանէս գրչի, որ 1500 թ. Վարագում օր. Աւետ.—298

Սքանդար (Սքանտար)

1. Կարա-կոյունլու փադիշահ (1421—1437)—32*, 83*, 356, 362, 365, 377
2. Որդի խոջայ Յակոբի, որ 1482 թ. Խուլալոյ վանքում ստ. Յայսմաւուրք—31
3. «Քաջ նահատակ», որ «ի ձեռաց անօրինաց մարտիրոսացաւ» 1466—1484 թթ. միջոցին—61
4. Եղբօրորդի Սադաղայի, որ 1484 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—63
5. Ազգ. Կարապետի, որ 1488 թ. Ասպիսնակում ստ. Ճարակնոց—118
6. Փեսայ Ղարիպ-խաթունի, որ 1489 թ. Բոստում ստ. Աւետ.—130
7. Ազգ. վերոյիշեալ Ղարիպ-խաթունի—130
8. Եղբօրորդի խոջայ Սադաղայի, որ 1489 թ. ստ. Գանձարան—138
9. Հայր Ղազար քհյի, որ 1489 թ. Տփխիսում ստ. Աւետ.—120
10. Հայր Սարգիս գրչի, որ 1495 թ. Ամրդօլի վանքում օր. Աւետ.—219
11. Ոսկերիչ, 1496 թ. պատրաստեց մի Աւետ. արծաթէ կազմը—231
12. Որդի Քարամազի, 1497 թ. Բերդիկում ստ. Աւետ.—240
13. Որդի խոջայ Ղարիպշահի, ժԵ դ. ստ. և կազմել տուեց մի Աւետ.—493

Սօսին

1. Որդի Ատոմի, որ 1499 թ. Էրրնկանի գիւղում ստ. Աւետ.—278

Սօղան

1. Քեռորդի Ստեփանոսի, որ 1462 թ. Վանում օր Աւետ.—439

Սօֆի-խալիլ

1. Ուզուն-Հասանի զորահրամանատարներից. մեծ դեր էր կատարում Աղ-կոյունլուների պետութեան մեջ ժԵ դ. 80-ական թթ., այն աստիճան, որ ժամանակակիցների աչքում 1491 թ.՝ «նստեց ի թաղթն խազէրբէջանու», այսինքն՝ գրաւեց գահը, բիչ յետոյ սակայն (1491 թ. օգոստոսի վերջերին)՝ սպանուեց Սուլէյման Բիժան-օղլուի կողմից—173—178, 185, 512



Վախախ

1. Քոյր Յակոբ քհյի, որ 1433 թ. գնեց մի Աւետ.—374
2. Ոմն, 1486 թ. արծաթ տուեց Արքայի վանքում օր. մի Աւետ. կազմելու համար—84

Վախթանգ
1. Դ. Թագաւոր վրաց (1443—1446)—400
2. Ոմն, 1488 թ. Հաղբատում կազմեց կամ արծաթապատեց մի Աւետ. («կողին աշխատիցաւ»)—114

Վահան
1. Երէց, Հայր Աւետիքի, որ 1495 թ. Պալախորի վանքում օր. Սաղմոսարան—216

Վահրամ
1. Բժիշկ, ԺԴ դար—24
2. Աթոռակալ Յակոբ Գ. Սսցի կաթողիկոսի, 1413 թ.—328, 330

Վահրամշահ
1. Հայր Սամուէլի, որ 1443 թ. Աղջոց վանքում ստ. Աւետ.—401
2. Որդի Դովլաթ-խաթունի, որ 1481 թ. ստ. Աւետ.—14

Վանական
1. Գրիչ, որդի Էտէլշայի, 1498 թ. Ձորէվանքում օր. Մաշտոց—258, 260
2. Գրիչ, 1499 թ. Կածիք գիւղում օր. Աւետ.—
—282
3. Ոմն, ԺԵ դ. ստ. Վարդան Արևելցու Մկն. Սաղմոսաց—489

Վաչ
1. Գրուած՝ Վաշին հոլովձևով, եղբ. պր. Արևի, որ 1482-ից տարիներ առաջ ստացել էր մի Ճաշոց—34*

Վաչօ
1. Եղբօրորդի խալիֆի, որ 1491 թ. Արծկէում ստ. Ճառընտիր—173

Վառիկ
1. Փառակունիսում 1491 թ. աշխատող Մանուէլ գրչին «մէկ սուրահի գինի բղրկեց՝ իւր սեղանովն»—172
2. Դուստր Ամիր-Սարգսի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—479

Վառիկ-Սալթան
1. Հարս անունն անյայտ մէկի, որ 1497 թ. Եւդոկիայի Կոմանայ գիւղում ստ. Աւետ.—
—473

Վառվառ
1. Դուստր Աստուածատուր քհյի, որ 1419 թ. մի ժողովածու նուիրեց Գրիգոր վրդին—350
2. Հնգցլ դուստր Մաթէոս քհյի, որ 1481 թ. Հերմոնի վանքում ստ. Աւետ.—15
3. Քոյր Ալէքսիանոսի, որ 1486 թ. Արքայի վանքում օր. Աւետ.—84

Վասակ
1. Թոռ Թագւորի, որ 1411 թ. Ոստանում գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—326

Վասիլ
1. «Մեծազարմ իշխանաց իշխող», ԺԳ—ԺԴ դար—315

Վասիլ
2. Հայր Կոստանդին եպս (ապա՝ կաթողիկոս) Վահկացու, յշվ. 1413 թ.—329
3. Որդի խաթուն-Մէլիքի, որ 1435 թ. Խարբերդում 1 ֆլորի նուիրեց ի նպաստ մի Աւետարանի գրութեան—281

Վարդ (ար.)
1. Պր., որդի Կամիս գիւղի ռայիս Յովանիսի, որ 1458 թ. Պարուագրրկու վանքում օր. Ճաշոց—430

Վարդ (իգ.)
1. Մայր Կարապետ գրչի, որ ԺԵ դ. Խնձորուտ վանքում օր. Մաշտոց—498
2. Ազգականուհի Թագւորի, որ 1411 թ. Ոստանում փրկեց մի Աւետ.—326

Վարդան
1. Այգեկցի—484, 521
2. Արևելցի—367
3. Կր., ԺԴ դարում գրչի հարթէլ նուիրեց անունն անյայտ մի գրչի—494
4. Վրդ, ուսուցիչ Թովմայ Մեծոփեցու—401
5. Մրն Գամաղիէլի վանքի, 1402 թ.—306
6. Կր., յշվ. 1407 թ.—318
7. Գրիչ, 1409 թ. օր. Ճառընտրի մի փոքր մասը—320
8. Գրիչ, 1412 թ. օր. Ն. Շնորհալու Յիսուս որդի պոէմի մի մասը—328
9. Քհյ, 1421 թ., ի վայելումն իր Կիրակոս եղբօր, ստ. մի Մաշտոց—355
10. Արքեպս, առաջնորդ Վասպուրականի վանքերից մէկի, յշվ. 1423 թ.—362
11. Եղբ Յովհաննէս կր.-ի որ 1424 թ. Եղեվանքում ստ. Շարակնոց—364
12. Հայր Ազանի, որ 1426 թ. նորոգել տուեց մի Աւետ.—366
13. Եղբ. Յակոբ քհյի, որ 1433 թ. գնեց մի Աւետ.—374
14. Հայր Յովանէս վրդի, որ 1434 թ. Գամաղիէլի վանքում օր. Աւետ.—377
15. Երէց, 1435 թ. Խարբերդում դրամ հաւաքելով նպաստեց մի Աւետ. գրութեան—381
16. Ոմն, 1438 թ. նորոգեց ու կազմեց մի Աւետ.—386
17. Քհյ, մատնիչ, սրա սադրանքով 1439-ից առաջ Մշոյ քուրդ ամիրը զօրքով եկաւ Առաքելոց վանք ու թալանեց սրբութիւնները—388
18. Քեռորդի Յակոբ կր.-ի, որ 1441 թ. Անկիւրիայում ստ. Աւետ.—398
19. Մրն Դերձկի վանքի, 1441 թ.—395
20. Գրիչ, 1443 թ. Անկիւրիայում օր. Ճաշոց—400
21. Ճաւիկ մականունով, հօրեղբ. Թադէոսի, որ 1444 թ. հետ գնեց Նախկինում իրենց գերդաստանին պատկանած Աւետարանը—403

Վարդան

22. Անեբ Ստեփանոս գրչի, որ 1447 թ. Պարսայում վաճառեց մի Ճաշոց, իսկ 1450 թ. օր. Ճաշոց—409, 417
23. Որդի վերոյիշեալ Ստեփանոսի—417
24. Գրիլ, որդի Սամուէլ քհյի, 1452 թ. օր. Աւետ.—421, 422
25. Էյթանենց, վարպետ խաչատուր քհյի, որի Դաւիթ որդին 1455 թ. Արճէշում օր. Աւետ.—426
26. Երէց, որդի Յովանէս քհյի, 1462 թ. Վանում օր. Աւետ.—439, 440
27. Կազմող, 1462 թ. Աստուածատուր վանահօր պատուերով նորոգեց մի քանի ձեռագրեր—440
28. Վրդ, 1456 թ. «լաւ և գեղեցիկ» կազմեց Արգելանում օր. մի Աւետ. (դուցէ նոյնն է նախորդը)—445
29. Մրն Մատնէվանքի, 1466 թ.—446
30. Պր., որդի Էւաչէի, 1468 թ. Տրապիզոնում ստ. Գանձարան—448
31. Դպիր, 1468 թ. Սսում յիշատակարան գրեց մի Աւետ. գերութիւնից ազատելու մասին—448
32. Կր., որդի Յովանէսի, 1481 թ. Կուտցում ստ. Աւետ.—12, 13
33. Քհյ, նախնի Մեսրոպ քհյի, որ 1481 թ. Հայրիվանքում ստ. Աւետ.—15
34. Եղբ. Կանայքի, որ 1482 թ. Կուտցում ստ. Աւետ.—30
35. Հայր Յոհանի, որ 1482 թ. Հիզանում ստ. Աւետ.—32
36. Կր., հօրեղբայր խաչատուր գրչի, որ 1485 թ. Սանահինում ստ. Աւետ.—71
37. Վրդ, որդի Ջանոյի, 1485 թ. Ձորավանքում օր. Աւետ.—71, 72
38. Արքեպս. առաջնորդ Մաղարդայ վանքի, 1485 թ.—73
39. Որդի Մուրատշահի, որ 1485 թ. ստ. Աւետ.—77
40. Պր., որդի Ոսկէվանի, 1485 թ. Երուսաղէմում ստ. Աւետ.—77
41. Հայր Տիրանանցի, որ 1486 թ. Աղուեաց վանքում ստ. Գանձարան—82
42. Եղբ. վերոյիշեալ Տիրանանցի—82
43. Ազգ. Կիրակոս Բաղիշեցու, որ 1487 թ. Կապուտկողի վանքին նուիրեց մի Աւետ.—99
44. «Կազմող», ուսուցիչ Մարգարայ գրչի, որ 1487, 1499 թթ. Էրընկանի գիւղում օր. ձեռագրեր (հմմ. № 27-ի հետ, գուցէ նոյնն են)—103, 149, 279
45. Եզբօրորդի Զաքարիայի, որ 1487 թ. ստ. Շարակնոց—105
46. Դրիչ, 1488 թ. Հազրաաում օր. Աւետ.—114
47. Աղա, յշվ. 1488 թ. Ջրվէժում—115
48. Կր., վայելող 1488 թ. Ասպիսնակում օր. Աւետարանի—118
49. Հէրպետ Մեծոփայ վանքի, 1488 թ.—119
50. Մրն Մեծոփայ վանքի, 1488 թ.—119
51. Ումն, 1488 թ. այլոց ընկերակցութեամբ ստ. Աւետ.—120
52. Տփխիսի սբ Գէորգ եկեղեցու քահանաներից, 1488 թ.—120
53. Դարբին, որդի Հայրապետի, 1489 թ. Աղթամարում ստ. Յայսմաւուրք—133—135
54. Որդի Մարտիրոսի, որ 1489 թ. մի արա նուիրեց Կորնկեց սբ Աստուածածնին—136
55. Որդի Միրիջանի, որ 1489 թ. Խիզանում ստ. Աւետ.—140
56. Եղբ. Աւետիք քհյի, որ 1490 թ. ստ. Աւետ.—145
57. Մրն Ոտնկարու վանքի, 1490 թ.—151
58. Առաջնորդ Մատնէվանքի, 1490 թ.—153
59. Որդի Առաքելի, որ 1490 թ. Բռնաշէնում օր. Աւետ.—156
60. Ումն, 1490 թ. Մաշկագտակ գիւղում, այլոց ընկերակցութեամբ, նորոգել տուեց մի Աւետ.—158
61. Կր., որդի Յակոբի, 1490 թ. Մաշկագդակ գիւղում ստ. Ճաշոցի—157, 158
62. Քհյ Դսեղ գիւղի, 1491 թ.—165
63. Պեշնադամիր գիւղի քահանաներից, 1491 թ.—174
64. Որդի Գրիգորի, 1491 թ. Անդզոնից վանքում ստ. Աւետ.—178
65. Վրդ, յշվ. 1491 թ.—182
66. Դպիր, վայելող 1492 թ. նորոգած մի Շարակնոցի—190
67. Եպս, աթոռակալ Խլաթի, որդի Յովհաննէսի, 1493 թ. Արծկէում ստ. Մկն. կաթուղիկէից թղթոց—195
68. Փակակալ Աղթամարի, 1494 թ.—202
69. Քհյ, վայելող 1494 թ. Մոկաց Դաշտ գիւղում օրինակուած Ոսկեփորիկի—203
70. Մրն Տափի վանքի, 1495 թ.—212
71. Հէրպետ Աւեխու վանքի, 1496 թ.—231
72. Վրդ, 1498 թ. Ձորէվանքում «ստո ստս սորա» Վանական գրիչը օր. Մաշտոց—259
73. Որդի Մամէի, որ 1498 թ. Եղեգեաց վանքում ստ. Աւետ.—264
74. Մրն Բերկրիի սբ Գէորգ վանքի, 1498 թ.—265
75. Մահտեսի, 1498 թ. Հիզանում ստ. Շարակնոց—270, 271

Վարդան
76. Հայր Հայրապետի, որ 1499 թ. Շատախում փրկեց մի Աւետ.—277
77. Եղբօրորդի վերոյիշեալ Հայրապետի—277
78. Հօրեղբայր Ատոմի, որ 1499 թ. Էրընկանի գիւղում ստ. Աւետ.—278
79. Տնտես Հաղբատի վանքի, 1499 թ.—281
80. Կր., որդի Աբրահամի, 1499 թ. Ով գիւղում ստ. Աւետ.—286
81. Որդի Կարապետ դրչի, որ 1499 թ. Եզնովիտում օր. Աւետ.—288
82. Հօրեղբօրորդի Յունան եպս դրչի, որ 1500 թ. Գետիսիմոն գիւղում օր. Աւետ.—297
83. Հօրեղբ. Յովանէս կր.-ի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—500
84. Հայր Գրիգոր կր.-ի, որ ԺԵ դ. ստ. Նարեկ—501
85. Եղբ. Յակոբ եպսի, որ ԺԵ դ. ստ. Յայսմաւուրք—502
86. Պապ Հայրապետ վրդի, որ ԺԵ դ. օր. Աւետ.—505
87. Բաղիշեցի, ԺԵ դ. ծաղկեց մի Աւետ.—505, 506
88. Ծաղկող, ԺԵ դ. նկարազարդեց մի Ճաշոց—524
89. Հայր Յոհանէս դրչի, որ ԺԵ դ. օր. Աւետ.—528
90. Գրիչ, ԺԵ դ. օր. Շարակնոց—539
91. Գրիչ, ԺԵ դ. օր. Մաշտոց—539
92. Փակակալ Ջարէհաւանի ուխտի, ԺԵ դ.—544
93. Մբն սբ Մարտիրոսի վանքի, ԺԵ դ.—547
94. Որդի Վելիի, որ ԺԶ դ. ստ. Աւետ.—171

Վարդաշահ
1. Հայր Յովհաննէս գրչի, որ 1498 թ. օր. Աւետ.—266

Վարդանէս—Տե՛ս Վրթանէս

Վարդէգոյն
1. Սրկւգ, որդի Յովակիմ քհյի, ԺԵ դ. Լվովի մօտ գտնվող Քարձին գիւղում օր. Ոսկեփորիկ—540

Վարդէհատ
1. Կին Էմին-պէկի, որ 1481 թ. Գր. Նիւսացու վանքում ստ. Ճաշոց—19

Վարդէտիկին *(Վարդտիկին)*
1. Մայր Գրիգոր գրչի, որ 1450 թ. Էջմիածնում—Բիւրականում օր. Ճաշոց—413
2. Մայր Գրիգորի, որ 1485 թ. Սեբաստիոյ անապատում ստ. Աւետ.—76
3. Մայր Գրիգորի, որ 1494 թ. Եւդոկիայում օր. Աւետ.—209

Վարդիկ
1. Ազզ. Յովսէփ երէցի, որ 1409 թ. Նպաստեց մի Ճառընտիր օրինակելու գործին—320

Վարդիկ
2. Որդի Մարտիրոս գրչի, որ ԺԵ դ. օր. Շարակնոց—509

Վարդիսցուար
1. Դուստր Թուրուանդայի, որ 1439 թ. Երուսաղէմում ստ. Աւետ.—390

Վարդ-Խարուն
1. Հօրեղբօրկին Կարապետի, որ 1488 թ. Ասպիսնակում ստ. Շարակնոց—118
2. Սրձ. Խամօշի, որ 1499 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—284
3. Եղբօրդուստր Բաղդասարի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—516

Վարդ-Պարոն
1. Եղբ. Գրիգորի, որ 1492 թ. Դվնիկում ստ. Մաշտոց—188
2. Եղբ. Սիրատանի, որ 1495 թ. Մանտիսոնում ստ. Յայսմաւուրք—222

Վարիկ
1. Այր ոմն, որ թուղթ տուեց 1493 թ. Աղուլեաց վանքում մի Մաշտոց օրինակելու համար—194

Վարձիգուլ
1. Եղբ. Դովլաթ-Խաթունի, որ 1481 թ. ստ. Աւետ.—14
2. Որդի Ճավի, 1480 թ. իր եղբայրների հետ միասին գնեց մի Աւետ.—462

Վարոս
1. Եղբ. Յակոբ վրդի, որ 1403 թ. Անձնապատի վանքում օրինակել տուեց մի Ոսկեփորիկ—311
2. Միայնաւոր, ԺԵ դ.—544
3. Որդի Յովհաննէսի, ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—546

Վարոց
1. Ազգ. Ստեփանոսի, որ 1462 թ. Վանում ստ. Աւետ.—439
2. Սրկւգ, մտերիմ Յովանէս դրչի, որ 1488 թ. Վարագում օր. Ճաշոց—113
3. Որդի Տողանի, որ 1489 թ. Սոսկոնում ստ. Աւետ.—131
4. Որդի Մուրատի, որ 1498 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—267
5. Որդի Պաւղոսի, որ 1492 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—187

Վելի
1. Որդի Գումէլիքի, ԺԶ դ. ստ. Աւետ.—171

Վելիջան
1. Գրուած՝ Վալիջան, եղբ. Ազարիա վրդի, յշվ. ԺԵ դ.—482

Վէգէն
1. Փեսայ Թանսուխի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.—125
2. Վէքեն, եղբ. Կարապետ Կընդազրակցու, յշվ. 1422 թ.—358

Վիրապատուր *(Վիրապտուր)*

1. Որդի Ջահվիլի, որ 1484 թ. Մողնիում ստ. Գանձարան—56
2. Եղբ. Գրիգորի, որ 1500 թ. Խորոտկի վանքում օր. Ճաշոց—296

Վրդանէս *(Վրդանէս, Վարդանէս, Վարդանիս և այլն)*

1. Որդի Թումայ քհյի, որ 1433 թ. ստ. Աւետ.—375
2. Եղբ. Դանիէլ վրդի, որ 1450 թ. էջմիածնում—Բիւրականում օր. Ճաշոց—412
3. Տանուտէր, որդի Յակոբի, 1451 թ. Խլաթում ստ. Մաշտոց—Գանձարան—420, 421
4. Հնգցլ եղբ. Հայ-խաթունի, որ իր ամուսնու՝ Ամիր-Սարգսի հետ 1469 թ. ստ. Աւետ.—451
5. Գրիչ, իր եղբ. Արիստակէսի հետ միասին 1482 թ. Խուլայու վանքում օր. Աւետ.—464
6. Մրն Խարբերդի սբ Կարապետի վանքի, 1481 թ.—10
7. Հնգցլ որդի Մեսրոբ քհյի, որ 1481 թ. Հայրիվանքում ստ. Աւետ.—15
8. Հնգցլ եղբ. Մատթէոս քհյի, որ 1481 թ. Հերմոնի վանքում ստ. Աւետ.—15
9. Գրիչ, 1482, 1491 թթ. Արջառերեկ անապատում օր. Շարակնոց և Յայսմաւուրք—28, 169
10. Մրն Արարուց սբ Գրիգոր վանքի, 1484 թ.—62
11. Սրկւգ, վայելող 1485 թ. Ձորավանքում օր. Աւետարանի—72
12. Որդի Թարսեղ գրչի, որ 1486—1498 թթ. Ասպիսնակում օր. 3 Աւետ. և Շարակնոց—87, 118, 131, 258
13. Գրիչ, 1487 թ. օր. Շարակնոց—105
14. Հայր Անանիայի, որ 1488 թ. գնեց Աւետ.—117
15. Գրիչ, 1494 թ. Եկեղեաց գաւառի Խողնցիք գիւղում օր. Շարակնոց—208
16. Սրկւգ, որդի Ազարիայի, որ 1495 թ. Եղեգիսում ստ. Աւետ.—213
17. Եղբօրորդի Աբրահամ բարունապետի, որ 1495 թ. Վերի-Նորավանքում ստ. Աւետ.—214
18. Որդի Մատթէոս քհյի, որ 1496 թ. Եղեգեաց վանքում ստ. Աւետ.—229
19. Հօրեղբ. Կիրակոս կր.-ի, որ 1496 թ. Կապոսի վանքում ստ. Սաղմոսարան—234
20. Արեւելցի, որդի Մկրտիչի, 1497 թ. Երուսաղէմում օր. Գանձարան—254
21. Հայրապետ Ձորէվանքի, 1498 թ.—259
22. Մրն Ձորէվանքի, 1498 թ. թուղթ կոկելով օգնում էր Վանական գրչին—259

Վրդանէս

23. Որդի Մամէի, որ 1498 թ. Եղեգեաց վանքում ստ. Աւետ.—264
24. Տէր, 1499 թ. Մաշտոցի օրինակ շնորհեց Խաչատուր գրչին—290
25. Հնգցլ եղբ. Գրիգորի, որ 1500 թ. Խորոտկի վանքում օր. Ճաշոց—296
26. Որդի Ամիր-Սարգսի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—479
27. Եղբ. Կարապետ քհյի, որ ԺԵ դ. ստ. Ճառընտիր—491
28. Գրիչ, ԺԵ դ. օր. Յայսմաւուրք—540

Տ

Տակալպէկ

1. Եղբ. պր. Ուլուպէկի, որ 1433 թ. Ղրիմում գնեց մի Ճաշոց—375

Տահիր

1. Սուլթան Եգիպտոսի (հաւանաբար նոյնն է 1438—1453 թթ. իշխող Ջահիր Սէյֆ-ադ-դին Չախմախը), յշվ. 1446 թ.—406, 407

Տայուս-խաթուն

1. Մայր Քնքուշի, որ 1499 թ. Արճէշում արծաթ տուեց մի Աւետ. կազմելու համար—283

Տայուտ *(Դաւիթ անուան աղճատ ձևերից է)*

1. Ոմն, 1489 թ. ստ. մի Աւետ.—144

Տանուխ *(գուցէ Տանսուխ կամ Թանսուխ անուան աղճատ ձեն է)*

1. Կին Սիրատանի, որ 1495 թ. Մանտիսոնում ստ. Յայսմաւուրք—223

Տանսուխ *(Տե՛ս նաև Թանսուխ)*

1. Եղբօրդուստր Սիրատանի, որ 1495 թ. Մանտիսոնում ստ. Յայսմաւուրք—222

Տատա

1. Որդի Խոջայ Ջրախի, որ 1491 թ. Բարերդում ստ. Յայսմաւուրք—179

Տատիկ

1. Մամ, 1415 թ. Երուսաղէմում սպասաւորում էր Գրիգոր Խլաթեցի գրչին—339

Տարսայիճ

1. Օրբէլեան իշխան, տէր Եղեգնաձորի. որդի Գորգունի, յշվ. իր թոռ՝ Վայոց-ձորի եպս Եղիշէի կապակցութեամբ՝ 1491 թ.—213

Տաւայ

1. ԺԵ դարում դրամ տուեց մի Աւետարան ծաղկելու և կազմելու համար—494

Տաւլաթ—*Տե՛ս Դովլաթ և Տովլաթ*

Տաւախ

1. Հայր Մարտիրոսի, որ 1489 թ. Կապոսի վանքում ստ. Աւետ.—142

Տաւնական—*Տե՛ս Տօնական*

44-217

Տաւճապետ—*Տե՛ս Տօնապետ*

Տաւրէշ *(Տե՛ս նաև Դաւրէշ)*

1. *Որդի պր. Վարդանի, որ 1485 թ. Երուսաղէմում ստ. Աւետ.—77*

Տերեւ

1. *Հայր Սահակի, յիշ. 1495 թ. Մանտիտոնում—222*

Տէտա-խաթուն

1. *Կերակրում էր Յովանէս գրչին, որ 1496 թ. Սաղմոսավանքում օր. Աւետ.—226*

Տ[է]րուն

1. *Եղբ. Մարկոսի, որ ժԶ դ. ստ. Աւետ.—202*

Տէրունական

1. *Գրիչ, որդի Եղիյի, 1441 թ. Սանահնում օր. Աւետ.—396, 397*

Տէրպապ

1. *Որդի Թադէոս քհյի, որ ժԵ դ. ստ. Աւետ.—*
—494

Տէրտէր

1. *Հայր Աբրահամ գրչի, որ 1482 թ. Բոլորաբերդում օր. Աւետ.—27*
2. *Որդի Աստուածատուրի, 1488 թ. Այրիվանքում, իր եղբ. Յովանէսի հետ, գրել տուեց Յայսմաւուրք, բայց մեռան երկուսեան մինչև արտագրութեան աւարտումը—108—110*
3. *Որդի Քարամազի, որ 1497 թ. Բերդիկում ստ. Աւետ.—240*
4. *Որդի Գրիգոր Քարագոմերցու, որ ժԵ դ. ստ. Տօնական—490*
5. *Որդի Շահնշահի, ժԵ դ. ստ. Աւետ.—530*
6. *Եղբ. Յովանէս քհյի, որ ժԵ դ. ստ. Աւետ.—*
—546

Տէրտուր

1. *Քեռի Կիրակոսի, որ 1496 թ. Կապոսի վանքում ստ. Սաղմոսարան—234*

Տէրուն

1. *Քհյ, ժԵ դ. ստ. Աւետ.—512*

Տիկիմէր

1. *Կին Անկիշի, ազգ. Մելքիսէթի, որ 1485 թ. Մաղարդավանքում ստ. Սաղմոսարան—73*

Տիկին

1. *Մայր Ջաւհարի, որ ժԵ դ. ստ. Ճաշոց—511*

Տինար

1. *Մայր խոջայ Յակոբի, որ 1482 թ. Խուլայոյ վանքում ստ. Յայսմաւուրք—31*

Տիրամայր

1. *Քոյր Թադէոս քհյի, որ ժԵ դ. ստ. Աւետ.—*
—494

Տիրանանց

1. *Որդի Վարդանի, 1486 թ. Ագուլեաց վանքում ստ. Գանձարան—82*

Տիրանց

1. *Կին, ոմն յիշ. 1452 թ.—422*
2. *Քոյր Գրիգոր կր.-ի, որ ժԵ դ. ստ. Նարեկ—*
—501
3. *Տիրանց-Հաթուն, դուստր Ուսիմաքոսի, որ 1465 թ. Երեանում ստ. Աւետ.—443*

Տիրապետ

1. *Որդի Կարապետ ժամկոչի, որ 1434 թ. ստ. Աւետ.—375*

Տիրատուր

1. *Գրիչ, 1417 թ. օր. Մանրուսմունք—346*
2. *Տանուտէր, 1433 թ. վկայ եղաւ մի Աւետ. վաճառման—373*
3. *Գրիչ, 1433 թ. Երուսաղէմում օր. Ճաշոց*
—374
4. *Հօրեղբ. Թումայ քհյի, որ 1433 թ. ստ. Աւետ.—375*
5. *Կր., հգւր որդի Գրիգոր գրչի, որ 1450 թ. Էջմիածնում—Բիւրականում օր. Ճաշոց—412*
6. *Հէրպետ Կուլամի վանքի, 1482 թ.—34*
7. *Քհյ, որդի Յովանէսի, 1482 թ. Ականց գիւղաքաղաքում ստ. Շարակնոց—463*
8. *Որդի Թադէոսի, 1485 թ. Տփխիսում ստ. Շարակնոց—466, 467*
9. *Եղբ. Յովհաննէս եպսի, որ 1486 թ. Հիզանում ստ. Աւետ.—88*
10. *Եղբ. Սարուղայցի, որ 1486 թ. Արճէշում ստ. Մաշտոց—79*
11. *Պապեղբայր Կարապետի, որ 1488 թ. Ասպիսնակում ստ. Շարակնոց—118*
12. *Մրձ. Աստուածատուրի, որ 1488 թ. գնեց Աւետ.—128*
13. *«Նորընծայ կրօնաւոր», մրն Բստոյ վանքի, 1489 թ.—130*
14. *Հայր Թումայ գրչի, որ 1489 թ. Բաղենից վանքում օր. Մաշտոց—132*
15. *Հայր Կարապետ Բերկրեցու, որ 1500 թ. Արծկէում ծաղկեց մի Աւետ.—296*

Տիրացու

1. *Երէց, մրն Դերձկի վանքի, 1437 թ.—385*
2. *Սրկւգ Ագուլեաց Վերի թաղում, 1493 թ.—*
194

Տիրաւագ *(Տիրաւաք)*

1. *Եղբ. Ալէքսիանոսի, որ 1486 թ. Արքայի վանքում օր. Աւետ.—84*
2. *Ոմն, 1497 թ. Թաւրիզում շարադրեց յիշատակարան մի Աւետարանի նորոգման մասին—242, 243*
3. *Հայր Յովսէփ Աղթամարցու, որ 1497 թ. Արգելանում օր. Շարակնոց—239*

Տիրուհի

1. *Մայր Կոստանդին Վահկացի եպսի (հետագայում՝ կաթողիկոս), յիշ. 1413 թ.—329*

Տիրանի
2. Քոյր Աստուածատուր Կաֆայեցի գրչի, որ 1486 թ. Քաւթայ վանքում օր. Գանձարան—468
3. Մայր Գաբրիէլ եպսի, որ ԺԵ դ. ստ. Ժողովածու—485

Տղապարոն
1. Երիտասարդ տարիքում վախճանուած եղբ. Սահակ «բանի սպասաւորի», յշվ. 1410 թ. Աւագ վանքում—325

Տողան
1. Տանուտէր, 1489 թ. Սոսկոն գիւղում ստ. Աւետ.—131

Տոսախ
1. Կին Սիմէոնի, որ 1488 թ. Տիւրիկում ստ. Աւետ.—124

Տովլաթ (Տե՛ս նաև Դովլաթ)
1. Որդի խոջայ Յակոբի, որ 1482 թ. Խուլայոյ վանքում ստ. Յայսմաւուրք—31

Տովլաթ (իգ.)
1. Կին Փիրզատ աղայի, որ 1490 թ. Թանահատի վանքում ստ. Աւետ.—146
2. Մեծ մայր Աստուածատուրի, որ 1490 թ. Մատնէվանքում ստ. Տօնական—153
3. Մայր Սիրատանի, որ 1495 թ. Մանտիռոնում ստ. Յայսմաւուրք—222
4. Եղբօրդուստր վերոյիշեալ Սիրատանի—222

Տովլաթիար (Տե՛ս նաև Դովլաթիար)
1. Եղբօրորդի Յունան եպսի, որ 1500 թ. Գետիսիմոն գիւղում օր. Աւետ.—297

Տովլաթ-խաթուն
1. Կին ոմն, 1459 թ. սբ Ահարոնի եկեղեցուն նուիրեց մի Ճաշոց—433

Տովլաթ-խանում
1. Քոյր Կոստանդի, յշվ. 1490 թ. Թանահատի վանքում—147

Տուկայ
1. Մրն Կուլամի վանքի, 1482 թ. վկայ վղաւ մի Ճաշոցի նուիրաբերութեան—34

Տուկայպէկ
1. Որդի Շահնշահի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—529

Տուրխան
1. Թոռ Սարուղալցի, որ 1486 թ. Արճէշում ստ. Մաշտոց—79

Տրդատ
1. Թոռ Արէլի, որ 1488 թ. Ցղնայում ստ. Աւետ.—115
2. Եղբ. Խոնդքարի, որ 1490 թ. Խորոտկի վանքում ստ. Աւետ.—161
3. Հայր Լիանոսի, որ 1491 թ. Գուգարքում ստ. Աւետ.—166
4. Ոմն, 1496 թ. նպաստեց մի Աւետ. ընդօրինակութեան—227

Տօնական (Տանական)
1. Վարպետ, յշվ. 1412 թ. Սուրխաթում—328
2. Մի Աւետարան էր նուիրե՞լ Սիմէոն աբեղային, որը 1422 թ. վաճառեց պր. Խութլու-պէկին—359
3. Եպս, փակակալ Երուսաղէմի սբ Փրկիչ վանքի, 1476 թ.—458

Տօնապետ (Տանապետ)
1. Որդի Թուխանի, որ 1488 թ. ստ. Աւետ.—411
2. Ոմն, 1450 թ. Բիւրականում օրինակուող Ճաշոցի մէջ գրեց մի յիշատակագրութիւն—413
3. Եղբօրորդի Կիրակոսի, որ 1497 թ. Ամ գիւղում ստ. Աւետ.—247
4. Քեռորդի Կարապետ Բերկրեցի գրչի, որ 1498 թ. Բերկրիում օր. Շարակնոց—264
5. Եղբ. Մարիամի, որ 1498 թ. Կեղիում ստ. Աւետ.—275

Տօնա-Տիկին
1. Մայր Գրիգոր գրչի, որ 1413 թ. Խառաբաստում—Հերմոնի վանքում օր. Գր. Տաթևացու Հարցմանց գիրքը—333

Փ

Փայիկ
1. Մարտիրոսացած որդի Ղարիպշահի, որ 1486 թ. Արծկէում ստ. Աւետ.—85, 86

Փաղշան
1. Հայր Էտիլշահի, որ 1491 թ. Արչառէրեկում ստ. Յայսմաւուրք—169
2. «Ուստայ», հայր Ատոմ քհյի, որ ԺԵ դ. ստ. Յայսմաւուրք—491
3. Մելիք-Փաղշան, ԺՁ դարում վկայ եղաւ Սղգայի վանքին մի Աւետ. նուիրաբերելուն—244*

Փանիկ
1. Մեծ պապ Խտրշահի, որ 1486 թ. Գր. Նիւսացու վանքում ստ. Աւետ.—91

Փաշայ
1. Հարս Թագւորի, որ 1411 թ. Ոստանում գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—326
2. Կին Աւժիտ մահտեսու, որ 1441 թ. Անկիւրիայում ստ. Աւետ.—398
3. Հօրաքոյր Խդրշահի, որ 1484 թ. Վանում ստ. Աւետ.—61
4. Մայր Յակոբ գրչի, յշվ. 1484, 1493 թթ. Աղթամարում —63, 191
5. Երկու նոյնանուն դստերք (մէկը՝ հանգուցեա՞լ) Աստուածատուրի, որ 1489 թ. Շատուանում ստ. Աւետ.—139
6. Քոյր Կարապետի, որ 1492 թ. Աղթամարում օր. Մաշտոց—187

Փաշայ
7. Եղբ. Ազարիայ վրդի, յշվ. ԺԵ դ.—482
8. Մայր Թաղրիվերանի, որ ԺԵ դ. գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—512

Փաշաբէկ
1. Դուստր Ոսխմաքոսի, որ 1465 թ. Երևանո՞ւմ ստ. Աւետ.—443
2. Դուստր Ասլանի, ԺԵ դ. ստ. Ճառընտիր——490, 491

Փաշա-խաթուն
1. Քոյր Տիրատուր քհյի, որ 1482 թ. Ականցում ստ. Շարակնոց—463
2. Կին պր., Գորքի, յշվ. 1486 թ. Արճէշում——79
3. Քոյր Ջանղուրրանի, որ 1495 թ. Կուքի գիւղում ստ. Աւետ.—217
4. Մայր Գոհարի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—481
5. Ոմն, ԺԵ դ. ստ. Ճառընտիր—514

Փաշամէլիք
1. Տատ խոջայ Մելքոնի, որ 1443 թ. ստ. Աւետ.—402
2. Կին Աստուածատուրի, հարս տանուտէր Մկրտիչի, որ 1455 թ. Խլաթում ստ. Աւետ.——445
3. Մայր Յովանէս Մանգասարենց գրչի, յշվ. 1469 թ.—451
4. Մայր Արծկէի Երաշխաւոր սբ Աստուածածին վանքի հէրպետ Յոհանէսի, 1488 թ.——119
5. Մայր Դովլաթ-խաթունի, որ 1490 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—154
6. Մայր Ջանղուրրանի, որ 1495 թ. Կուքի գիւղում ստ. Աւետ.—217
7. Մայր Աստուածատուր նահատակի, յշվ. 1499 թ. Արծկէում—283

Փաշաշան
1. Կին Խդըր աղայի, որ 1491 թ. ստ. Ճառընտիր—182

Փաշիկ
1. Կին Սամուէլի, որ 1443 թ. Աղչոց վանքում ստ. Աւետ.—401

Փառուխ
1. Հայր Գրիգոր Քարագոմերեցու, որ ԺԵ դ. ստ. Տօնական—490

Փասիլ
1. Եղբ. Թաթար տանուտէրի, որ յշվ. 1441—1455 թթ. միջոցին՝ որպէս Կողբի սբ Լուսաւորչի և Սուքիասանց վանքի առաջնորդ——416

Փարանձեմ
1. Եղբ. Խորոտկի վանքի առաջնորդ Ղուկաս եպսի, 1500 թ.—295

Փարի-խաթուն
1. Հանգուցեալ մրձ. Խդրշահի, որ 1484 թ. Վանում ստ. Աւետ.—61

Փարոշան
1. Հարս խոջայ Ջաւզի, որ 1490 թ. ստ. Աւետ.—158

Փարվանշա
1. Եղբ. Խոնդքարի, որ 1490 թ. Խորոտկի վանքում ստ. Աւետ.—161

Փէրամ
1. Քոյլ Լիանոսի, որ 1491 թ. Գուգարքում ստ. Աւետ.—166

Փէրիխան
1. Մրձ. Տիրանանցի, որ 1486 թ. Ագուլեաց վանքում ստ. Գանձարան—83

Փընչու
1. Դուստր Ստեփանոսի, որ 1497 թ. Աղթամարում ստ. Աւետ.—245

Փիլիպպոս (*Պիլիպոս*)
1. Լաւտոյին գիւղի քահանաներից, որք 1437 թ. Ճաշոցի օրինակ տուին Դերձկի վանքում աշխատող Յովսէփ գրչին—386
2. Գրիչ, 1485, 1487 թթ. Սեբաստիայում օր. Աւետ. և Ճաշոց—75, 99
3. Մբն Ագուլեաց վանքի, սաղմոսերգու, աշակերտ Յովհաննէսի, 1486 թ.—82
4. Վարպետ Մկրտիչ գրչի, որ 1489, 1497 թթ. Խիզանում օր. ձեռագրեր—140, 238
5. Քհյ, 1494 թ. Եւդոկիայում ստ. Աւետ.—209
6. Եպս, 1498 թ. Հագբատում օր. Մաշտոց——261
7. Քհյ, յշվ. 1499 թ. Հիզանում—280
8. Պարոնտէր, առաջնորդ Կեչառիսի, 1499 թ.——282

Փիրաքան
1. Մրձ. Տիրանանցի, որ 1486 թ. Ագուլեաց վանքում ստ. Գանձարան—83

Փիրզատ
1. Եղբ. Առաքել քհյի, յշվ. 1485 թ.—77
2. Աղա, 1490 թ. Թանահատի վանքում ստ. Աւետ.—146

Փիրի
1. Թոռ Մելիք-Աւանի՝ (Մխ. Գոշի ազգից), որ 1500 թ. Խորոտկի վանքում ստ. Ճաշոց——295

Փիրիկ
1. Եղբ. Յակոբ քհյի, որ 1482 թ. Բոլորաբերդում ստ. Աւետ.—27
2. Եղբ. Մելքէսէթի, որ 1485 թ. Մաղարդավանքում գնեց մի Սաղմոսարան—73

Փիր-Պուդաղ
1. Որդի Ջհանշահ փադիշահի, երկիցս ապս-

տամբեց Հօր դէմ, սպանուեց 1465 թ. Բաղդադում—83

Փիրիջան
1. Որդի Քարամաղի, որ 1497 թ. Բերդիկում ստ. Աւետ.—240

Փիրամ
1. Եղբ. Մելիք-Աւանի (Մխ. Գոշի ազգից), որ 1500 թ. Խորոտկի վանքում ստ. Ճաշոց—295
2. Խոջայ, որդի Ամիր-Տատայի, 1491 թ. իր եղբայր Ջրախի հետ ստ. Յայսմաւուրք—179, 181*

Փոլատ
1. Պր., որդի պր. Ասլանի, որ 1450 թ. Անկիւրիայում ստ. Գանձարան—418

Փոխան
1. Ոմն. յշվ. 1489 թ. Խիզանում—140
2. Որդի Կիրակոսի, ԺԵ դ. գերութիւնից ազատեց մի Աւետ.—540, 541

Փոքր-Տիկին
1. Մայր Բարիոք միակեցի, որ ԺԵ դ. ստ. մի Նարեկ—488



Քաննափուշ
1. Մրձ. Տիրանանցի, որ 1486 թ. Ագուլեաց վանքում ստ. Գանձարան—83

Քամալ-Խաթուն
1. Դուստր պր. Աստուածատուր Անկիւրացու, որ 1447 թ. գնեց մի Ճաշոց—409

Քայի-Խոսրով
1. Որդի պր. Ղորղորայի՝ Սամցխէի աթաբեկութեան տիրակալի, յշվ. 1498 թ.—269

Քանդար
1. Քեռի Խդրշահի, որ 1484 թ. Վանում ստ. Աւետ.—61

Քասպար (Գասպար անուան աղճատ ձևերից)
1. Թոռ Պետրոս քհյի, որ 1441 թ. Սանահնում ստ. Աւետ.—397

Քարամ
1. Մայր Սիմէոնի, որ 1488 թ. Տիրիկում ստ. Աւետ.—124
2. Մայր Խաչատուր գրչի, որ 1492 թ. Յաւդացքարում օր. Աւետ.—186

Քարամազ
1. Ոմն, 1497 թ. Մուրադի և Ջոմարտի ընկերակցութեամբ ստ. Աւետ.—240, 241

Քարամ-Խաթուն
1. Հզօր մայր Տիրատուր քհյի, որ 1482 թ. Ականցում ստ. Շարակնոց—463
2. Մայր Վարդան գրչի, որ 1485 թ. Ջորավանքում օր. Աւետ.—72

Քարիմ
1. Եղբ. խոջա Յովհաննէսի, որ 1495 թ. Կ. Պոլսում ստ. Աւետ.—224
2. Որդի Մամախաթունի, յշվ. ԺԵ դ.—537

Քարիմադին
1. Հօրեղբօրորդի Դաւիթ գրչի, որ 1455 թ. Արճէշում օր. Աւետ. և մեռաւ նոյն թուականին—426
2. Որդի կամ եղբօրորդի Վարձիգուլի, որ 1480 թ. իր եղբայրների ընկերակցութեամբ գնեց մի Աւետ.—462

Քարիմշահ
1. Խոջայ, որդի Բումի; 1484 թ. Վանում, իր եղբայրների ընկերակցութեամբ ստ. մի Աւետ.—60, 61

Քաֆուր
1. Եղբօրորդի Կիրակոսի, որ 1497 թ. Ամդիւղում ստ. Աւետ.—247

Քեղուպաթ (Քեզիպաթ)
1. Ազգ. Խոնդի, որ 1485 թ. Ջորավանքում ստ. Աւետ.—72
2. Ոմն, յշվ. 1493 թ. Կալեր գիւղում—193
3. Եղբ. Մամէի, որ 1498 թ. Եղեգեաց վանքում ստ Աւետ.—264

Քերիմպերտի Սուլթան
1. Մահմեդական մի տիրակալ, որ 1414 թ. արշաւեց Ղրիմ—337

Քէմիլ (Քէմըլ)
1. Հայր Մարգարայի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—526
2. Եղբ. Աստուածատուր Թէքթոյպալիի, որ ԺԵ դ. նորոգեց մի Տօնական—483

Քիմիա
1. Դուստր Մանուկի, որ 1484 թ. Գր. Նիւսացու վանքում ստ. Ճաշոց—68
2. Դուստր Սահակի, յշվ. 1495 թ. Մանտիսոնում—222

Քիշի
1. Քոյր Յակոբ եպսի, որ 1491 թ. Արծկէում օր. Գանձարան—175

Քիչի-Խաթուն
1. Քոյր Սարուղաշի, որ 1486 թ. Արճէշում ստ. Մաշտոց—79

Քնար-Խաթուն
1. Կին Աստուածատուր Նահատակի, յշվ. 1499 թ. Արծկէում—283

Քնքուշ
1. Քոյր Խդրշահի, որ 1484 թ. Վանում ստ. Աւետ.—61
2. Քնքուշ-Խաթուն, եղբօրկին Մաղթումի, որ 1488 թ. Վարագում ստ. Ճաշոց—111
3. Մայր Խանումի, յշվ. 1489 թ. Կորնկեց սբ Աստուածածնի վանքում—136

Քեռուշ
4. Մրձ. Մինասի, որ 1491 թ. ստ. Աւետ.—183, 184
5. Եղբօրկին Մուրատի, որ 1498 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—267
6. Ոմն, 1499 թ. Արծկէում արծաթ նուիրեց մի Աւետարանի կազմը զարդարելու համար—283
7. Ոմն, 1499 թ. Արծկէում ստ. Աւետ.—283
8. Մայր Հովիւ Յակոբի, յշվ. 1499 թ. Աղթամարում —284
Քոճնափաշ (Քոհնափոշ)
1. Ոմն, 1493 թ. շալակով Արծկէից Բաղէշ տարաւ նոր օրինակուած Գանձարանը—196
2. Եղբօրորդի Խարիբ-Խաթունի, որ 1500 թ. ստ. Աւետ.—293
Քրիստափոր
1. Եղբ. Մարգարէ գրչի, որ 1432 թ. Աւագ վանքում օր. Աւետ.—372
Քրիստոսատուր
1. Պապ խոջայ Մէլքոնի, որ 1443 թ. ստ. Աւետ.—402
2. Գրիչ, 1460 թ. Երզնկայի գաւառում օր. Մաշտոց—434
3. Մահտեսի, 1462 թ. Երուսաղէմում նպաստեց մի Աւետարանի ընդօրինակութեանը—439
4. Մրձ. Աստուածատուրի, որ 1488 թ. գնեց մի Աւետ.—128
5. Հայր Յովանէսի, որ 1491 թ. Դսեղում ստ. Աւետ.—165
6. Գրիչ, 1495 թ. Եղեգիսում օր. Աւետ.—213
Քրման-Խաթուն
1. Մայր Թումայի, որ 1499 թ Աղթամարում օր. Մաշտոց—284—285
Քուշաֆ
1. Որդի Ղփչախ-Խաթունի, որ 1498 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—268
Քուրան
1. Մայր պր. Շահամիրի, որ 1487 թ. ստ. Աւետ.—106
Քուրիկ
1. Մայր Աբելի, որ 1488 թ. Ծղնայում ստ. Աւետ.—115

Ֆ

Ֆախրատին (Ֆաղրադին, Ֆարխատին)
1. Ոմն, 1435 թ. Խարբերդում դրամ հաւաքելով նպաստեց մի Աւետ. գրութեանը—381
2. Խոջայ, հօրեղբօրորդի Դաւիթ գրչի, որ 1455 թ. Արճէշում օր. Աւետ.—426
3. Խոջայ, որդի Էվադշահի, 1451 թ. գնեց մի Ոսկեփորիկ—419
4. Հայր Շամշատին Բաբերդացի ոսկերչի, որ 1468 թ. գնեց ու նուիրեց Կողոնիայի եկեղեցուն մի Աւետ.—448, 449
5. Ֆխրատին, խոջայ, 1490 թ. Եղրգոտում ստ. Աւետ.—159
Ֆախրոն
1. Եղբ. Իգնատոսի, որ ԺԵ դ. ստ. Աւետ.—544
Ֆառհաւ
1. Եղբ. Թումայ միակեցի, որ 1498 թ. ստ. Աւետ.—266
Ֆառուխ
1. Ռայիս Էրընկանի գիւղի, հայր Հայր Մարգարայ գրչի, որ 1483 թ. օր. Մաշտոց—50
Ֆառուխշա[ն]
1. Հօրեղբայր Սարգսի, որ 1490 թ. Արճէշում ստ. Գանձարան—151
2. Թոռ Մուրատի, որ 1498 թ. Աղթամարում ստ. Մաշտոց—267
Ֆարամազ
1. Փեսայ Մամէի, որ 1498 թ. Եղեգեաց վանքում ստ. Աւետ.—264
Ֆարման-Տիկին
1. Դուստր Ովլուպակի, 1486 թ. Քաւթայ բազաքում գնեց, ծաղկել և կազմել տուեց մի Գանձարան, վճարելով 182 սպիտակ—468
Ֆարղուզաք
1. Որդի Ազարիա գրչի, որ 1487 թ. Սղգայոյ վանքում օր. Մաշտոց—101
Ֆիրաւ
1. Կոչուած նաև Կարապետ, որդի Թաճաւի, 1434 թ. Գամաղիէլի վանքում ստացաւ փառահեղ մանրանկարներով Խաչատուր ծաղկողի կողմից զարդարուած մի Աւետ., ի յիշատակ իր հանգուցեալ զաւակների—376, 378
2. Եղբօրթոռն վերոյիշեալ Ֆիրաւի—377
Ֆռանկշան
1. ԺԵ դ. մասնակից եղաւ մի Յայսմաւուրքի գնմանը—488

Օ

Օգսէնդ
1. Աբեղայ, նշանաւոր գրիչ, Ղրիմեցի, 1440 թ. օր. մի Ժողովածու—393
Օֆրօպիր
1. Հայր Թուրուանդայի, որ 1439 թ. Երուսաղէմում ստ. Աւետ.—390
Օրպէլ
1. Ծերունի հայր Մկրտիչ գրչի, որ 1410-ից առաջ Մեծոփայ վանքում օր. Ժողովածու—323

ԱԶԳԱՆՈՒՆՆԵՐԻ ՑԱՆԿ

Աբրահամենցի—*Մարտիրոս, 1498 թ.*—266
Աբարէկենց—*Գրիգոր գրիչ, 1466 թ. Արգելան*—444
Աղուրենց—*Ատոմ կր, Հէրպետ Սղզայի վանքի, 1487 թ.*—101
Ասլան-Մելիքենց—*Ասպահանշահ*
Ավրամենց—*Թադէոս գրիչ, 1433 թ. Կուքի գիւղ*—373
Աւդբենցի—*Գալուստ. ԺԶ դ. յիշատակագիր*—171
Բարձզորձենց—*Աւետիս, 1494 թ. Աղթամար*—202
Բուրջէլանց ազգ—*Սիւնեաց Օրբէլեանների պր. Բուրթելից սերուող գերդաստանը*—147
Բրկուրենց—*Յովհաննէս, յշվ. ԺԵ գ.*—533
Բրոնց—*Ստեփանոս տանուտէր, 1499 թ. Աղթամար*—285
Գորգոնց—*Յովհաննէս՝ տանուտէր Խորոտկանց գիւղի, 1493 թ.*—192
Գումանէնց—*Մարտիրոս արեղայ, ԺԵ դ.*—505
Գոշենց—*Ստեփանոս տանուտէր, 1485 թ.*—224
Եղկանց—*Եղօ, 1498 թ.*—269
Էյրաննենց—*Տէր Վարդան, 1455 թ, Արճէշ*—426
Ընկուզանց—*Կիրակոս՝ Թէլյայ քհյ, 1487 թ.*—98
Թալաշարենց—*Յովհաննէս, 1491 թ. Աղթամար*—210
Լանկանց—*Յովհաննէս կր., 1484 թ.*—465
Լաշենց—*Աբրահամ վրդ, ԺԵ դ.* —481
Խերենց—*Գրիգոր վրդ Խլաթեցի*—9 *(բազմիցս)*
Կննց—*Սարգիս, 1487 թ. Կապուտկող*—99
Կոլոտկանց—*(նաև Կոլոտիկ) Յովհաննէս վրդ. 1422 թ.*—360
Հաւօշենց կամ Հաւշոյ—*Կիրակոս Բաղիշեցի, 1487, 1491 թթ*—98, 99, 178
Ղնձելէնց—*Կարապետ, ԺԵ դ.*—541
Ղրձելէնց—*Տէր Յովհաննէս, 1484 թ. Աղթամար*—63
Սամիկոնիկ—*Սահակ եպս («հայրենի ազգաւ Մոմիկոնիկ»), ԺԵ դ.*—524
Մումկանց—*Աւետիս, 1551 թ. Կոընկեց սբ Աստուածածին*—136*
Մանկլօենց—*Յովաննէս արքեպս, առաջնորդ Բարդուղիմէոս առաքելի վանքի, 1483 թ.*—50
Մարղանենց—*Կիրակոս, Բաղէշի քահանաներից, 1455 թ.*—426
Մինասենց—*Թումայ, նշանաւոր գրիչ, և ծաղկող*—185
Մումկանց—*Աւետիս, յշվ. 1551 թ.*—136*
Նատերանց—*Աւետիք, ծոռ գրիմահայ նշանաւոր գրիչ Նատերի, 1433 թ.*—375
Ճանուտեցի—*Ստեփանոս արեղայ, 1409 թ.*—319
Շղոնց—*Ստեփանոս, դիտապետ Գլակայ վանքի, 1481 թ.*—10
Ոստոնց—*Աստուածատուր, 1489 թ.*—132
Ոստազենց—*Ազգանուն յշվ. 1500 թ. Եղնովիտում* —297
Սառանենց—*Դաւիթ, 1484 թ.*—63
Սեւազլխոնց—*Ստեփանոս, ԺԵ դ.*—534
Սիոնենց—*Յովհաննէս վրդ, 1453 թ. Վարագ*—422
Վարդապետեց—*Ատոմ, Ոստանի քահանաներից, 1486 թ.*—86
Տայոնց—*Ստեփանոս, մրն Մեծոփայ վանքի, 1488 թ.*—119
Տատրակենց—*Գրիգոր, 1468 թ. Սիս*—448

ՄԱԿԱՆՈՒՆՆԵՐԻ ՑԱՆԿ

Բարէր—*Յորդանան, ԺԵ դ. Աղթամար*—495
Բանջարկեր—*Յովհաննէս եպս Կաֆայի, 1483 թ.*—51
Բուրտ—*Յովհաննէս, ԺԵ դ.*—527
Դաղուկ—*Ատոմ Արտամետցի, 1489 թ.*—136
Դունղուզ—*Յովհաննէս եպս Վարագի, 1481, 1487 թթ.*—12, 101
Խուլ—*Գրիգոր, Շարակնոցի լուսագոյն օրինակի գրիչ-խմբագիր*—11, 461
Խոնդիկ—*Մկրտիչ, յշվ. 1441—1455 թթ. միջոցին*—416
Կոռնով—*Թումայ կր., 1499 թ. Աղթամար*—285
Կուզ—*Յովհաննէս ոէս Երուսաղէմի Հայոց, 1497 թ.*—254
Ղարաճայ—*Յովհաննէս, 1471 կամ 1491 թթ.*—453
Ղլիճ—*Դաւիթ եպս, 1422 թ. Տարօն*—357
Ղուզիկ—*Մսեհ, 1498 թ.*—269
Ճաւիկ—*Վարդան, 1444 թ.*—403
Մժիկ—*Յովհաննէս գրիչ, ԺԵ, դ.*—543
Շէկ—*Կարապետ, 1488 թ. Մեծոփայ վանք*—119
Ոսկերչի որդի—*Յովհաննէս գրիչ, ԺԵ դ.*—521, 522
Չաքալ—*Սուքիաս, 1488 թ. Ասպիսնակ*—118
Չաղար—*Յովհաննէս կր., ԺԵ դ.*—485
Չորբան—*Գրիգոր վրդ Արճիշեցի, 1486 թ.*—82
Չորիկ—*Յովհաննէս արեղայ, 1450 թ.*—413
Պլուզ—*Եղիսաբեթ հաւատուր, 1439 թ. Երուսաղէմ*—390
Սաղախ—*Յովհաննէս վրդ, մհ, 1420 թ.*—351
Սաբրլմիշ—*Պր. Աստուածատուր, 1447 թ. Պարսա*—409
Սրիկ—*Կոստանդ, զանձասաց*—152
Տաւիլ—*Տօնական եպս, 1476 թ.*—458
Փոքր—*Կարապետ, 1488 թ. Մեծոփայ վանք*—119
Քարպաք—*Եզեկիէլ, 1497 Խիզան*—246

ՏԵՂԱՆՈՒՆՆԵՐԻ ՑԱՆԿ

Ա

Ազուլեաց վանք. *Ներքին Ագուլիսի վանքը—82, 194, 480*

Ազրակ. *մերձ ի Կարմիր վանք—497*

Աղաբուք *գիւղ, Կոտերայ նահանգում—107*, 108*

Աթախ. *քաղաք Դերջան գաւառում—299*

Ալան. *ուր գտնվում է սր. Նշան վանքը—156*

Ալընջա—*տե՛ս Երնջակ*

Ախլցիխէ *քաղաք—192, 280*

Ախլցիխէ *գաւառ—268, 269*

Ախքերման, *քաղաք Ուկրաինայում—369*

Ականց *գիւղաքաղաք, Քաջբերունիքում—463*

Ակիլ—*424*

Ակներ, *Ձմշկածագից հիւսիս—479*

Աղաղ—*544*

Աղօրաաեղի Մեսրոպայ. *Բալուայ երկրի Թրխէ գիւղում—11*

Աղաւնոյ այր. *անապատ Անբերդի մոտ—436*

Աղբակու *երկիր, նահանգ—40 ,50, 103 139, 149, 150, 278, 432*

Աղեկեաց ձոր, *Եղեգեաց—186*

Աղեքսանդրիա—*436*

Աղթամար *քաղաք —135*

Աղթամար *կղզի, վանք—12, 32, 58, 63—65, 74, 88, 89, 98, 133, 140, 153, 156, 167, 173, 176, 177* 184*, 187, 191, 202, 209—211, 230, 231, 238, 239, 243—245, 257——259, 267—279, 284, 439, 494, 495*

Աղկալ, *մերձ ի Կարմիր վանք—479*

Աղայնովիդ, *Աղիովիտ—257*

Աղջոց վանք. *Այրարատեան գաւառի Քեղոյ-ձորում—400, 435*

Աղվանից բերդ. *մերձ ի Խլաթ—356*

Աղուանք—*236, 237, 281, 459*

Ամ *գիւղ—247*

Ամասիայ *քաղաք—22, 23, 25, 69, 188, 189, 457*

Ամարաս *վանք, Արցախի Վարանդա գաւառում——459, 460*

Ամիդ *քաղաք, Միջագետքում—151, 257, 459, 465*

Ամուկ *բերդ, Վանայ լճի ափին, Առբերանի գաւառում—173*

Ամրդոլի վանք. *մերձ ի Բաղէշ—103, 196, 219*

Այրարատեան *նահանգ, երկիր, գաւառ—11, 28. 57, 167 —169, 211, 254, 263, 280, 281. 316, 340, 353, 400, 412, 413, 464, 483*

Այրերնեց *գիւղ, Վայոց-ձորում—252*

Այրիվանք—*108—110, 194*

Անապատ վանք, *ի քաղաքն Սեբաստիա—289*

Անբերդ—*436*

Անթափ—*99*

Անիձոր—*142*

Անլոց անապատ—*89*

Անկուրիայ *քաղաք—300, 409, 410*

Անկիւրիոյ բերդ—*398*

Անձնապատի *վանք, մենաստան Ռշտունիքում—313, 354*

Անուշպակ—*Սըսկին երէց տաղասացի ծննդավա՞յրը—22*

Անջողոնց *վանք, Շատախում—159, 178*

Աշոտի գիւղ. *Տարաւղայ (Տրովադա՞յ) գաւառում Կիլիկիոյ—357*

Ապահունիք վանք—*148*

Ապարանից վանք. *Մոկաց աշխարհում—107*, 108*

Ապարանից գիւղ. *Մոկսի Մամրտանից գաւառում—353*

Առաքելոց վանք *կամ Ղազարու վանք, Տարոնում—140, 357, 388*

Առեղս *գիւղ, Բերկրիում—120, 121*

Առեստ *(Բանդումահի) գիւղ—461*

Առանց գիւղ *(Աւա՞նց, Վանի մոտ)—266*

Առբենկուս *գիւղ, Քաջբերունիքում—276, 277*

Առընջուց *վանք, Կոտայքում—200, 281*

Առինջ *գիւղ, Կոտայքում—227*

Առիւծ Միդաց *կամուրջ, Մամլազրկու գետի վրա—432*

Առջարէրեկ. Արջառէրեկ *անապատ կամ Ուրծ, Այրարատեան երկրում—28, 169*

Ասորիք—*46*

Ասորեստան—*47*

Ասպիսնակ *գիւղ, Քաջբերունիքում—87, 118, 130, 218, 255, 256*

Ասփստան *գիւղ, Աղբակոյ նահանգում—432*

Ատտալիայ *քաղաք, Կիլիկիոյ համանուն գաւառում—436*

Արամա գիւղ, Շամեայ աշխարհում—444
Արայ գիւղաքաղաք—162
Արապկերոյ երկիր—407
Արարուց եկեղեցի, վանք Վանում—62, 298
Արգելան մենաստան, Տարբերունեաց երկրում—
—238, 384, 416, 444
Արգելան Քարանձաւ անապատ—315
Արեէլից գաւառ—453, 508
Արեւիս գիւղ, Սիւնեաց գաւառում—97
Արզրում—Տե՛ս Կարին
Արզրումի վանք—469
Արծկէ քաղաք—9, 28, 38, 85, 119, 173, 174, 195, 196, 276, 283, 284, 296, 517
Արծրուաքեր Աստուածածնի վանք—խառաբաստայ վանք—337
Արծոյ Քաղաք—Տե՛ս Արծկէ քաղաք
Արղնի քաղաք, Չորրորդ Հայքի Պաղին գաւառում—429
Արճէշ քաղաք Քաջբերունիքում, գաւառ—16, 39, 61, 73, 74, 79, 87, 101, 119, 130, 131, 138, 150, 218, 259, 334, 338, 426, 451
Արտազ գաւառ, Վասպուրականում—416
Արտամետ գիւղ, Վասպուրականում—136, 137, 314
Արտաւէլ քաղաք, Պարսկաստանում—107
Արքայի վանք Տարօնում—84
Աւագ վանք, Սեպուհ լեռան մոտ, Դարանաղեաց կամ Եկեղեաց գաւառում—17, 18, 32, 51, 51*, 66, 74, 90, 93, 104, 123, 179, 207, 208, 233, 321, 325, 372, 441, 533, 534
Աւնխու վանք, մերձ ի Բաղէշ—122, 231
Աւերակի գիւղ—511
Աւրենկոյ գաւառ—257
Աւծոյաց վանք, Ճանապունեաց գաւառում—90
Աւղրին, ծննդավայր ոմն Գալուստի, ԺԶդ.—171

Բ

Բաբելոն—տե՛ս Բաղդատ
Բաբերդոյ գաւառ, խախտեաց երկիր—89, 141, 203, 437, 455
Բաբերդ քաղաք—141, 179, 205, 428
Բագաւան—356
Բագարշայ. Սիւնիքում—259
Բագնենից վանք, Վասպուրականում—131, 132
Բալուայ երկիր—11, 143
Բալու քաղաք—197, 428
Բաղդատ (Բաբելոն)—46, 47, 83*, 382
Բաղէշ քաղաք—41, 41*, 42, 64*, 65, 98, 103, 196, 231, 276, 356, 426
Բանդումահի (Առեստ) գիւղ—461
Բանձաւ գիւղ—273
Բասենոյ գաւառ, երկիր—38, 257, 260, 478
Բատականց գիւղ—285
Բարդուղիմեոսի վանք, Աղբակում—149, 150
Բարիձորոյ վանք, Խիզանում—238
Բարձապի գիւղ—110
Բարձր մահալա, Կեղոյ քաղաքի Թաղերից—352
Բերդակայ վանք, Խախտեաց գաւառում—141, 177, 542
Բերդիկ գիւղ, Երնջակայ երկրում—240
Բերդաձորոյ վանք, Ռշտունիքում—503
Բերդկան երկիր—383
Բերկրի քաղաք, երկիր (Տուրուբերաննեաց)—113, 120—122, 173, 238, 242, 264, 348, 364, 384
Բզնունեաց գաւառ—119, 308
Բէլու—98
Բիւզանդիա—25
Բիւրական գիւղ, Արագածոտնում—412, 413
Բոլորբերդոյ անապատ, Վայոց-ձորում—26
Բոլորձորոյ անապատ, նոյնն է նախորդի հետ—57
Բուժկան գաւառ, Այրարատեան նահանգում—164
Բուղերիկոյ երկիր—286
Բուստ գիւղ, Բստոյ վանք, Գողթան գաւառում—
—129, 130, 215, 391
Բջնի—37, 316
Բջնոյ նահանգ—37
Բռնաշէն գիւղ, Մոկաց երկրում—155, 156, 203

Գ

Գազարիա, որ կոչի Կաֆա—189, 373
Գամաղիէլի վանք, Խիզանում—377, 497, 507, 528*
Գաւաշի երկիր, դաշտ—173, 177
Գաւառան վանք—288, 289
Գեղամայ երկիր—170—172, 212, 282, 414
Գոլիստան, որ է Վարդուտ, գիւղ Աղուանքում—
—446
Գեղարքունի—165, 294, 295
Գետիսմոն գիւղ, յերկիրս Վարդանաշատոյ—297, 298
Գէորգայ վանք, Բալուում—428
Գէորգ զաւրավարի վանք, Խնձորուտի ձորում (Եղեգիս)—449
Գինեկանց գիւղ, Մոկաց երկրում—155, 270
Գլակայ վանք, Տարօնում—9, 10, 141, 196, 232, 248
Գողթան գաւառ, երկիր—115, 129, 215
Գոմաց վանք, Բաղէշում—41, 41*
Գուգարաց գաւառ, Գուգարք—36, 37, 166, 456
Գրիգոր Նիւսացւոյ վանք, Կեսարիոյ գաւառում—
—19, 67, 91, 181

Դ

Դաշտ գիւղ, Մոկաց երկրում—203
Դարանաղեաց գաւառ—321, 428, 469, 473

Դառանախս գիւղ, Գեղամայ երկրում—213
Դերձկի վանք, Տիւրիկի գաւառում—385, 395
Դիմզէմաշէն գիւղ, Սեւանի շրջանում—199
Դրղլաքայ ամրոց, երկիր, որ այժմ Ղապալայ կոչի (Կապաղակ)—236, 237
Դսեղ գիւղ, Լոռիում—165
Դրախտիկ գիւղ, Գեղարքունիքում—229, 230
Դվնիկ գիւղ, Կարինում—187, 188

Ե

Եայարպաւասիայի մահալաւ թաղ Կ. Պոլսոյ—455
Եգեպատ. Ստեփանոս երէցի ծննդավայրը—37
Եգիպտոս—406, 436
Երզընկա. քաղաք, մայրաքաղաք (իմա՛ Երզընկայ)—21, 22, 37, 40, 103, 208, 232, 248, 250, 287, 387, 419, 428
Եզնկա. Եզընկայ գաւառ—160, 392, 434
Եկեղեաց գաւառ—103, 121, 141, 142, 160, 203, 205, 208, 220—222, 232, 233, 248, 249, 253, 272, 287, 269, 473
Եղնգիս քաղաք, Վայոց-ձորում—213, 214, 499
Եղեգեաց գաւառ—26, 85
Եղեգեաց անապատ—201, 229, 264, 481
Եղեվանք. Բերկրիում—364
Եղիազարու վանք, Ղազարի վանք, Տարօնում—231, 350
Եղիվարդ—353
Եղնովիտ. ի յերկիրս Համշինու—288, 296, 297
Եպրդոտ մենաստան, ի գաւառս Տարօնոյ—159, 248, 467
Եռապալեաց գաւառ—381
Երաղ. իմա՛ Իրաք—173
Երասխ—257
Երեզի վանք—100
Երեա՞ն—443
Երընկանի գիւղ, Աղբակու երկրում—42, 50, 149, 278
Երնջակոյ երկիր—185, 240, 257
Երուսաղէմ—52, 76, 78, 242, 254, 273, 291, 331, 332, 338, 339, 345, 357—359, 367, 369, 372, 374, 406, 412, 433, 436, 389, 390, 394, 436, 438, 450, 458, 539
Եւդոկիայ քաղաք, երկիր—76, 189, 209, 292, 406, 473
Եփրատ գետ—46, 47, 49, 173

Զ

Զարեհավանի ուխտ—544

Է

Էճան վանք, մերձ ի Կարմիր վանք—479
Էջմիածին—23, 28, 55, 56, 71, 88, 97, 109, 113, 146, 192, 194, 227, 230, 231, 238, 276, 282, 295, 410, 412, 416, 440
Էրընկանի գիւղ, ի յերկիրս Աղբակու—103, 139

Թ

Թանատեաց կամ Թանահատի վանք, Սիւնիքում—85, 146, 183
Թաշբաղ գաւառ (Քաշաթա՞ղ)—148
Թարմանչի վանք, Փարպի գիւղում—168
Թաւրէզ. Դաւրէժ—9, 10, 26, 70, 71, 80, 83, 103, 108, 109, 153, 173, 176, 185, 200, 201, 214, 240, 242, 257, 259, 270, 294, 362, 440, 457
Թաւրիզու բախտ—157, 158
Թլօղապալիս—տե՛ս Կարին
Թիւրիկոյ գաւառ—տե՛ս Տիւրիկոյ գաւառ
Թոխաթ—տե՛ս Եւդոկիա
Թրխէ գիւղ, Բալուայ երկրում—11
Թֆնայ վանք, Միջագետքում—33

Ի

Իլայովայ երկիր. իմա՛ Իլովայ (Լվովի) երկիր—տե՛ս Լեհաստան
Իննակնեան վանք Տարօնի—տե՛ս Գլակայ վանք
Ինտիրնե Քեմնակ. Ղրիմի ս. Աստուածածնի վանքը—33, 34
Իշոխի վանք. Երզնկայի գաւառում—392
Իշմայլ գիւղաքաղաք, Խարբերդում—11
Իստանաւս գիւղ Անկիւրիոյ—300
Իւրեանց գիւղ—280

Լ

Լազարաց աշխարհ (Ղրիմ)—368
Լալատարայ գիւղ—տե՛ս Քարձին
Լաւտոին գի՞ւղ, Դերձկի վանքի մօ՞տ—385
Լեհաստան—540
Լիմնաւս կղզի—462
Լոռա բերդ—369
Լոռոյ գաւառ—114, 165, 201, 230
Լուսաւորչի վանք և Սուքիասանց, ի Կոռք—416

Խ

Խազէրբէջանի բախտ—175
Խախ գիւղ, Եկեղեաց գաւառում—103
Խախտեաց գաւառ—տե՛ս Բաբերդոյ գաւառ
Խանկայ վանք, Արղրումի գաւառում—123
Խանձառ գիւղ, Սեբաստիոյ գաւառում—291
Խաչինու երկիր—161*
Խաչիկ նոր գաւառ—297
Խառաքաստ վանք—տե՛ս Սահարայ վանք
Խարականց գիւղ, Վասպուրականում—192
Խարայիլո՞ւկ—386
Խարբերդոյ երկիր—10, 11, 31, 381, 383, 428, 449,

Խարտիշարի վանք, Ջմշկածագում—143, 181, 252, 299,
Խժի՞շկ—ոմն Կարապետի ծննդավա՞յրը—119
Խիզան—տե՛ս Հիզան
Խլաթ. մայրաքաղաք Բզնունեաց գաւառի—153, 195, 308, 356, 420, 445
Խնդրակատար վանք, Բաղէշի մոտ—175
Խնձորուտ ձոր, Եղեգիսում—499
Խոզանաւար գիւղ, ի Քաշաթաղոյ գաւառին—116, 148
Խոզնցիք գիւղ, ի գաւառս Եկեղեաց—208
Խոյալու վանք—տե՛ս Խուլայոյ վանք
Խորանաշատ վանք, Տաւուշում—535
Խորասան—116, 148, 429, 451
Խորոտկայ վանք, Գեղարքունիքում—161, 294, 295
Խուլայոյ վանք, Խարբերդայ երկրում—17, 31, 464
Խրիմ. տե՛ս Ղրիմ

Ծ

Ծակքար ձորակ—259
Ծաղկոնու երկիր, Այրարատեան նահանգում—282
Ծիրանաւոր տաճար—298
Ծկոռու վանք—64

Կ

Կազբիական նահա՛նգ—311
Կաժոնց արտ—544
Կալեր գիւղ—193
Կածիք գիւղ, Գեղամայ երկրում—282
Կաղզվանայ գաւառ—241
Կամիս գիւղ—431
Կամուրջ գիւղ—363
Կապադովկիա—67, 91
Կապոսի, Կայիփոսի վանք, Եկեղեաց գաւառում—142, 160, 203—205, 207, 220—222, 232—234, 247—249, 253, 271, 272, 287
Կապուտկող, Ռշտունիքում—98, 99
Կառափնազար ծովահայեաց անապատ—495
Կարմիր վանք, Ջմշկածագի մոտ—382, 479
Կարնոյ քաղաք—47, 104, 123, 166, 257, 259
Կաֆա (Թէոդոսիա), որ կոչի Գազարիա—20, 51, 163*, 189, 328, 329, 368, 373, 410, 458
Կեղի (Քղի) քաղաք—274, 275, 352
Կեչառիս ուխտ, Բուժկան գաւառում—164, 281, 282
Կեսարիա քաղաք, գաւառ—19, 67, 91, 181, 222, 223, 457
Կըզին գիւղ—132
Կրնդազրակ. ծննդավա՞յր ոմն Կարապետի—358
Կիլիկիա—357, 406
Կիպրոս—332, 436
Կիրակոսի վանք—371
Կիւրզի վանք, Տիւրիկոյ գաւառում—75, 124
Կլայոյ բերդ—47
Կլայ (Հռոմկլայ)—332
Կողբ—416
Կողոնիայ (Ղարասար)—449
Կողուց վանք, Արծկէի շրջանում—243
Կոմանայ գիւղ, Եւդոկիայում—473
Կոստանդնուպոլիս—13, 23—25, 189, 223, 224, 274, 436, 455, 462
Կովտուն գիւղ, Սեբաստիոյ գաւառում—96, 473
Կոտայից երկիր, իմա՛ Կոտայք—110
Կոտերոյ նահանգ—107*, 108
Կորդւաց երկիր—46
Կուլամի վանք, Ղրիմում—34
Կուղ. ծննդավայր ոմն Գրիգոր գրչի—368
Կուսից անապատ—472
Կուրասիս գիւղ—386
Կուր գետ—237
Կուքի գիւղ, Շահապոնեաց ձորում—117, 192, 186, 217, 230
Կոբնկեց գիւղ, Սպերում—136, 137, 470
Կոբնգեց վանք—39*, 40
Կտուց կղզի—13, 29, 30, 39, 40, 59, 100, 356

Հ

Հազարի. մերձ ի Կարմիր վանք—479
Հառընջոյ վանք—տե՛ս Առընչուց վանք
Հալապ քաղաք—299
Հաղբատ—113, 114, 182, 200, 201, 216, 217, 261, 262, 280, 452
Համադան—173
Համասրեց գիւղաքաղաք—177
Համբայ դաշտ—173
Համշէն—365
Համշինու երկիր—288
Հանդերձիք գիւղ—104
Հաշտէն—46
Հասընքէֆ—407
Հայաստան—22, 217, 256
Հայոց աշխարհ—9
Հայոց բառի վանք—28
Հայրիվանք, Գեղարքունիքում—15
Հասանքեֆ—Աւետիք վրդի ծննդավա՞յրը—10
Հասրախու վանք, ի յերկիրս Բուղերիկոյ—286
Հարբերդ—տե՛ս Խարբերդ
Հերմոնի վանք, Վայոց-ձորում—15, 335, 361 419, 523
Հիզան—32, 88, 89, 140, 156. 237, 238, 246, 270, 271, 279, 285, 346, 528*
Հնգկային ծով—10, 264
Հոգոց վանք, Վասպուրականում—154

Հոնաց աշխարհ, երկիր (Ղրիմ)—189, 368, 373, 410
Հոռոմայր, Լոռիում—201
Հոռոմոսի վանք—70
Հոռոմոց երկիր—96, 107
Հոռոմաց տուն—237
Հորդոմ գիւղ (այժմ Խորգոմ), Վասպուրականում—231
Հունձք գիւղ, Քաջբերունիքում—441
Հռոմ—83*

Ձ

Ձագա եկեղեցի, Կոտայքում—14
Ձագավանք, Կոտայքում—14
Ձորավանք, որ Կոչի Փառակայ, Գողթնում—215
Ձորկվանք, Վայոց-ձորում—71, 258, 259, 260
Ձորիվանք, Ձորոյ վանք—տե՛ս Ձորկվանք
Ձվրստուն, Վասպուրականում—137

Ղ

Ղապալոյ ամրոց—տե՛ս Դըլլաթայ ամրոց
Ղազարու վանք—տե՛ս Եղիազարու վանք
Ղարասար—տե՛ս Կողոնիայ
Ղում քաղաք, Իրանում—241
Ղրիմ—33, 163*, 329, 337, 373

Ճ

Ճալերոյ աթոռ ի յաշխարհն Աղուանից—281
Ճիխէլ գիւղ—16
Ճկվայծոր, Եղնովիտի մօտ, Համշինու գաւառում—297

Մ

Մակեդոնացոց աշխարհ—24
Մակու բերդ, գիւղ—416
Մաղարդա վանք, Դարաշամբում—58, 72, 73
Մամլազրկու գետ—432
Մամռտանք—108*
Մամռտանից գաւառ (Մոկք)—353
Մանծկերտ—174
Մանծկերտու դաշտ—173
Մանտիսոն գիւղ, Կեսարիոյ գաւառում—222, 223
Մաչկագտակ գիւղ—157, 158
Մատնէվանք, մերձ ի Խլաթ—153, 195, 196, 308, 445, 496
Մարենացոց վանք, Գեղարքունիքում—226, 228, 261, 283
Մաւրիկ անապատ—351
Մելտենոյ վանք—197
Մեծն Ասիա—436
Մեծոփայ վանք, Քաջբերունիքում—118, 119, 336, 342, 366, 367, 370, 376, 401, 404, 405, 449
Մերդին քաղաք, Միջագետքում—257, 370, 429
Մրդաչուր գիւղ—375
Միջագետք—47; 429, 453
Միջագետք Ասորոց—175
Մոխրաբերդ գիւղ, Ռշտունիքում—353
Մոկս, Մոկաց երկիր—98, 155—157, 178, 203, 270, 547
Մողնի գիւղ, Այրարատեան գաւառում—167, 168
Մողնոյ վանք, Ախալցխոյ գաւառում—268
Մողնոյ սուրբ Գէորգ եկեղեցի, Տփխիսում—466
Մուշ—112, 231, 388
Մսր—9, 107, 115, 140, 254,

Յ

Յոբլվան գիւղ, ի գաւառն Գողթեան—115
Յեշատ—278
Յովս գիւղ—403

Ն

Նարեկ գիւղ, Ռշտունիքում—209
Նափիշոյ անապատ—130*
Նէապոլ քաղաք—83*
Նեխերի գիւղ, Բալու գաւառում—143
Նիսիբայ գիւղ, Կեսարիոյ գաւառում—452
Նորայգաւիթ—443
Նորավանք, Սիւնիքում—85, 420
Նորատունք գիւղ, Գեղամայ երկրում—170
Նորշէն գիւղ, Տարօնում—98, 140

Շ

Շահապօնք—393
Շահապունեաց ձոր—192
Շամեան տուն, աշխարհ (իմա՛ Սիրիա)—96, 299, 444, 451
Շամ—տե՛ս Շամեան տուն
Շամախի—107, 108, 257, 259, 277
Շամշուլտա (իմա՛ Սամշվիլդէ)—397
Շատախ, Մոկաց աշխարհում—156, 157, 178, 277
Շատիկի վանք, Վայոց-ձորում—522
Շատուան գիւղ, Ռշտունիքում—13, 138, 139
Շիրազ—174
Շաքի—236
Շիրակվան—195
Շիրենից վանք, Մոկսում—547
Շիրվան—196
Շոռոթ, Երնջակի գաւառում—420
Շորլուշայ—տե՛ս Սորլուշայ
Շուկայի մահալայ, թաղ Սեբաստիոյ—447

Ո

Ոլորայիս գիւղ, Հաշտէնից գաւառում—46
Ոմավանք, Աղուանքում—459

Ոստան *քաղաք, Ռշտունիքում*—11, 86, 155, 167, 173, 177, 209, 256, 278
Ով *գիւղ, Տրապիզոնի մօտ*—286
Որնակ *գիւղ*—246
Ուխտիք *դղեակ, Գուգարաց գաւառում*—36, 37, 456
Ուխտից *քաղաք, ի գաւառս Տաոց*—160
Ունկարու *սուրբ նշան, Քաջբերունիքում*—151,
Ուռուտի *արտ, Կորնկեց վանքի մօտ*—136*
Ուրծ, *որ կոչի Արջառէրեկ, Արարատեան գաւառում*—169, 211
Ուրհայ *քաղաք, Եդեսիա*—9, 429

Ձ

Ձմշկածագ *բերդ, քաղաք*—143, 299, 479
Ձմշկածագուց *երկիր*—382

Պ

Պալախորոյ *վանք, Խաղտեաց գաւառում*—215, 216, 437, 483
Պաշուածք *գիւղ*—414
Պապգոյ *կամ Վարդենիս վանք, Քաջբերունիքում*—497
Պաւղան, *մերձ ի Կարմիր վանք*—479
Պատրկի *վանք, Ռշտունիքում*—277
Պարս *(Պարսկաստան)*—453
Պարսից *ծով*—47
Պարուազբրկու *վանք*—431
Պեչնազոմեր—174
Պղնձայգոյ *անապատ*—317
Պաւղոսի *ուխտ, մերձ ի Սիս*—406
Պոնտոս, *որ այժմ ասի Տրապիզոն*—436, 442, 447, 449, 454
Պուլղարիկ *(Պուլղարկացի)*—502, 503
Պուրսա *քաղաք*—409, 411, 417

Ջ

Ջուղա *վանք*—16
Ջրվէժ—115
Ջուգայ—470

Ռ

Ռշտունեաց *գաւառ*—138, 139, 257, 312, 353, 354, 520
Ռուսաց *երկիր*—61

Ս

Սալմաստ—278
Սալն անապատ, Սալնապատ, *Վանի մօտ* 17, 74, 523
Սակռաբերդ *գիւղ*—170
Սակունեաց *երկիր, Շամեա աշխարհում (իմա՝ Սիրիայում)*—444
Սադիմ—*տե՛ս Երուսաղէմ*
Սաղմոսավանք—226
Սաղմոսաց *աւան*—340
Սամիսոն *քաղաք*—329
Սայլաւ *անապատ—տե՛ս Սալն անապատ*
Սանահին—70, 147, 183, 230, 241, 242, 294, 436, 452
Սաւուղայ *գիւղ*—528
Սեաւ *լեռ*—173
Սեբաստիա *քաղաք, Երկիր*—75, 96, 99, 100, 189, 289, 447
Սեհունեաց *գաւառ*—504
Սեղբնկայ *լեառ, Ջմշկածագից հիւսիս*—479
Սեպուհ *լեռ, Դարանաղեաց գաւառում*—287, 469, 474
Սեւանա *կղզի, վանք*—199, 262, 414
Սրկղունք *գիւղ, Վայոց-ձորում*—97
Սիմառայ *գիւղ, Տիրիկոյ գաւառում*—124
Սինամուտ *թաղ Խարբերդ քաղաքի*—449
Սիս—114, 115, 357, 406, 410, 436, 440
Սիւնեաց *գաւառ, որ է Ալնջայ*—257
Սիւնեաց *գաւառ*—97, 116
Սիրունքարի *վանք, Մեծկերտում*—208
Սխկոյ *վանք—տե՛ս Սղգայոյ վանք*
Աղամ *գիւղ*—197
Սղգայոյ *գիւղ, վանք, Վարագի մօտ*—88, 101, 243*
Սպահան—429
Սպերոյ *գաւառ, երկիր*—457, 470
Սորք *գաւառ, Սիւնիքում*—161*
Սոկուբլու *գիւղ, Շաքիում*—236
Սորլուչայ *դաշտ*—236
Սորոյ *վանք, Խիզանում*—387
Սոսկոն *գիւղ, Քաջբերունիքում*—131
Սուլթանիա *քաղաք*—83* 529*
Սուլումանաստիր, *Կ. Պօլսի սուրբ Աստուածածնի եկեղեցին*—224, 225
Սուկաւ *լեռ, որ է Քուսադաղ*—257
Սուհարայ *վանք, Քաջբերունիքում*—334, 336
Սուրխաթ—328, 534

Վ

Վաղարշապատ *քաղաք*—14, 15, 55, 57, 147, 150, 227, 231, 239, 282, 295, 418, 466
Վաղարշկերտոյ *գաւառ*—356
Վայիձոր, *տե՛ս Վայոց-ձոր*
Վայոց-ձոր—15, 26, 147, 213, 214, 252, 259, 523
Վան—12, 59—62, 173, 176, 209, 219, 256, 278, 356, 439, 443
Վանայ *դաշտ*—174, 177
Վանստան—435
Վասակաշէն—261

Վասպուրական—111, 256, 365
Վարագ—88, 101, 102, 111, 112, 219, 298, 422
Վարդանաշատայ երկիր—297, 298
Վարդեբյուր—193
Վարդենիս կամ Պապզոյ վանք. Քաջբերունիքում—497
Վարդիճաւր վանք—241
Վարդպատրիկի վանք—305
Վարդուտ կամ Գուլիստան գիւղ, Աղվանքում—466
Վարընդոյ երկիր, Աղուանքում—459
Վենետիկ—83*
Վերին Թաղ՝ Ագուլեաց —194
Վերին Նորավանք. Ներկայիս Ալայաղ գիւղի մօտ —57, 147, 214
Վնաստան (իմա՝ Վրաստան)—460
Վրացտուն—55, 165, 466

Տ

Տաբև—172, 314
Տաոց գաւառ—160
Տաւուբայ գիւղ—477
Տարաւն գաւառ—47, 93, 140, 159, 196, 248, 357
Տարադայ, գաւառ Կիլիկիոյ—357
Տարբերունի երկիր, որ կոչի Բերկրի—113, 121, 122, 238, 364, 384, 461
Տափի վանք, Ուրծում—211
Տզանց վանք, Սպերոյ գաւառում—457
Տիգրիս գետ—46, 47, 49
Տիկնայ վանք—384
Տիւրիկի գաւառ—75, 396, 442
Տիւրիկ քաղաք—124, 472
Տրապէզ—տե՛ս Պոնտոս
Տփխեաց երկիր—97
Տփխիս քաղաք—55, 120, 384, 425, 466

Ց

Ցաղման գիւղ—31
Ցաւղացքարայ վանք, Աղեկաց (Եղեգեաց) ձորում—40, 186
Ցիպնայ վանք, Բզնունիքում—335, 365
Ցղնայ գիւղ—115

Փ

Փայտակարան (Տփխիս)—466
Փառակայ անապատ, որ կոչի Ջորավանք—215
Փառակունիս գիւղ, Գեղամայ երկրում—171, 172
Փարպի գիւղ, Այրարատեան գաւառում—168, 169
Փողիկ գիւղ, Եկեղեաց գաւառում—142
Փոնձաքաղ գիւղ, Վայոց-ձորում—259
Փոս արտ—544
Փռուգիոյ նահանգ—381
Փրկիչ վանք, Արապկիրոյ երկրում—407

Ք

Քաղցրահայաց վանք—190*
Քանայգեռ. Կոտայքում—227
Քաշաթաղուց գաւառ—116
Քաջբերունեաց գաւառ—87, 118, 130, 131, 218, 255, 256, 334, 336, 365, 401, 405, 441, 451, 463, 497
Քարագոմեր—490
Քարատակ գիւղ, որ Բերդիկ կոչի—240
Քարծին գիւղ, որ կոչի Լալատարայ (Լեհաստանում)—540
Քաւթայ քաղաք—468
Քեղոյ ձոր, Այրարատեան գաւառում—400
Քեմնակ վանք, Ղրիմում—534
Քթիշոյ վանք, Աղուանքում—460
Քոշտենց վանք, Համշէնում—365
Քոսադաղ—տե՛ս Սուկաւ լեռ
Քսանբան գիւղ—376
Քրմանենց արտ —544

Ֆ

Ֆոնուս—114, 115

Օ

Օրուզ որ Յովանէս, մերձ ի Սուրխաթ—327
Օլախաց աշխարհ (Լեհաստան)—369
Օրտուբազար—տե՛ս Սուլթանիա

ԱՌԱՐԿԱՅԱԿԱՆ ՑԱՆԿ

Առևտուր, զբաղմունք

Աթմաջի—520

*Ակնաճանաչ—82**

*Արծաթագործ—82**

Բժիշկ—160, 188, 234, 462, 464

Դարբին—134, 135, 150

Դարուակ—501

Թամղաչի—11

Լալա—11

Խոջայ—30, 31, 60—64, 67, 73, 80, 81, 83, 101, 102, 106, 109, 111, 112, 123, 137, 138, 141, 156—159, 162, 168, 179, 188, 191, 192, 223, 224, 248, 262, 274, 295, 308, 309, 329, 345, 360, 395, 402, 415, 419, 426, 428, 441, 454, 465, 488, 493, 576, 541*

Կուրդինկար—435

Հիւսն—187, 267, 268

Հովիւ—284, 318

Ճառահպաշի—13

Մաճակալ—318

Մուքերի—82

Նալբանդ—80, 293, 294

Նազարաճի—104

Ներկարար—454

Ոսկերիչ, ոսկեգործ—51, 205, 231, 287, 298, 305, 448, 510, 522, 523

Ուսթայ—38, 39, 79, 103, 134, 156, 266, 287, 298, 491, 499, 513

Պարտիզպան—96

Պղնձագործ—157

Տնտես (վանքի)—82, 90, 141, 161, 239, 260, 316, 395, 522, 547 (կին)

Քարունապետ—27, 29, 38, 51, 66, 75, 76, 92, 93, 99, 104, 109, 142, 143, 150, 163, 181, 204, 207, 214, 220,—222, 238, 239, 248, 251—253, 262—264, 266, 280, 350, 353, 360, 372, 373, 401, 405, 411, 441, 444, 463, 464, 469

Փակակալ—82, 161 (բազմիցս)

Փետկիր—134

Գահակալական պայքար, խառնակ քաղաքական վիճակ—*191, 256, 257, 276, 278, 279, 281, 294, 296, 461, 462*

Դժվարություն, ավերածություն, սպանություններ—*55, 97,—99, 107, 165, 166, 173, 174, 176—178, 209, 256, 257, 260, 264, 276—278, 294, 311, 312, 337, 356, 365, 386, 397, 418, 419, 429, 460, 466, 512*

Գիսավոր աստղ—*42**

Գրացանկ—*137*

Գրչության ծանր, անբարենպաստ պայմաններ—*—12, 162, 199, 232, 259, 289, 313, 324, 346, 371, 386, 399, 416, 422, 493, 508*

Դասավանդություն, բարձրագույն դպրոցական ուսուցում—*17, 27, 113, 142, 181, 204, 207, 221, 232, 248, 251, 253, 262, 263, 287, 299, 335, 336, 353, 354, 367, 373, 406, 424, 430, 464*

Դրամական միավորներ

Աղուբէկի (Յաղուբ Աղ-կոյունլուի կտրած դրամ)—132

Աշրաֆի—468

Դրամ (դիրհեմ)—329, 346, 359

Դահեկան, դեկան—318, 369, 373

Թանկայ—168, 185, 193, 210, 381

Կարմիր (ոսկի)—133

Ղուռուշ—122

Մարչիլ—213, 504

Շահռուխի—265, 544

Շրուան (Շիրուանշահի կտրած դրամ)—265

Ոսկի—200, 473

Սպիտակ (արծաթ դրամ)—369, 375, 468

Փափասի—136

Ֆլորի—94, 189, 201 329, 358, 381, 409, 428

Երկրաշարժ—*21—22, 37, 40, 178, 429*

Խրատ՝ ձեռագիրը խնամքով և ապահով պահելու—*13, 68, 91, 93, 99, 104, 124, 223, 268, 332, 386, 422*

Ծածկագիր—*15, 16, 27, 80, 92, 93, 273, 435, 467, 509*

Հալածանք քրիստոնյաների նկատմամբ—*71, 83*, 85, 97, 98, 109,—111, 125, 138, 145, 175, 194, 200, 215, 240, 244, 256, 258, 259, 362, 380, 389, 418, 420, 429, 454, 460, 470, 472*

Հարկապահանջության ծանրացում—*96, 97, 139, 168, 169, 200, 256, 259, 261, 262, 420*

Հարկեր—*11 (Թամղայ), 11 (խարճ), 62 (դահիտնզզայ), 110 (տուգանք), 259 (թաւաութ-ի չիգիա), 261 (մալ), 259 (չիգիա)*
Հացի գին—*185*
Ձեռագրի ազատում գերությունից—*167, 177, 192, 209, 210, 278, 280, 326, 369, 403, 455, 511, 512, 540, 543, 544, 547 և այլ*
Ձեռագրերի առուծախ *(արժեքի նշումով)—122, 133, 136, 213, 318, 329, 358, 359, 369 (երկիցս), 373, 375, 381, 409, 428, 468, 504, 544*
Մագաղաթի պատրաստում—*91, 236, 239, 265,*
Մանտարաժամ—*59, 195, 255, 256, 260, 353, 385, 413, 415, 450, 451*
Մանկահավաք—*454*
Մորեխ—*312, 353, 354*
Նահատակություն, սպանություն հավատի համար—*61, 80—82*, 83*, 101, 138, 150, 156, 173, 209, 218, 293, 296, 301, 318, 326, 424, 445, 471*
Նուիրատվություն վանքերին, եկեղեցիներին—*11, 13, 136, 136*, 137, 137*, 544*
Շինարարություն, վերանորոգում՝ վանքերի, եկեղեցիների և այլ շենքերի—*10, 12, 40, 161, 236, 257, 274, 299, 416, 447, 454, 542*
Պաշտոններ, տիտղոսներ, վարչական տերմիններ—
Աղայ—15, 28, 146, 161, 169, 182, 449
Ամիր—377, 381
Ամիրզայ, Իմիրզայ, Միրզայ—259, 260, 269, 397
Արքայ—11 (բազմիցս)
Բէկ (պէկ)—236, 237 (բազմիցս)
Երիսփոխան—38
Էլչի—237
Թագաւոր—28, 239, (բազմիցս)
Իշխան—259, 328 (բազմիցս)
Իշխանաց իշխող—315
*Իւզբաշի—161**
Խան, խանութիւն—130, 147, (բազմիցս)
Ղան, ղանութիւն—11, 28 (բազմիցս)
Խոնդքար, խունդքար—115, 417 (բազմիցս)
Հազինադար—12
Ձեռնաւոր—115, 256
Ղատի—109
Մանկտաւագ—536
Մէլիք—294
*Շէխ—107**
Ուլուսբէկի—173
Պարոն—10, 12, 13 (բազմիցս)
Պարոնազն—163
Պարոնաց պարոն—365
Պարոնտէր—213
Ռէս, ռայիս—62, 104, 136, 158, 254, 265, 276, 278, 285, 299, 383, 431, 511
Սուլթան—9—12 (բազմիցս)
Տանուտէր—11, 28, 85 (բազմիցս)
Փադիշահ—9, 11, 70 (բազմիցս)
Պատերազմ—9, 55, 96—99, 107, 108, 115, 115, 151, 165, 166, 173, 192, 236, 237, 257, 329, 356, 369, 386, 397, 419, 429, 451, 458, 460, 461
Սով, սղություն—*185, 256*
Տոմարական զուգահեռներ—*28, 162*

ՕՏԱՐ ԲԱՌԵՐ

Արմաղանի (թուրք. արմաղչի)—Հացագործ—520
Աջրապատին (արաբ.)—Բժշկարան—115
Ամանաթ (արաբ.)—Պահ տրված իր—132
Արմագան (պարսկ.)—Ընծա—10
Բաշ. պաշ (թուրք.)—Գլուխ—10
Բարղար (հավանաբար պարսկ.)—Հանձնարարություն կատարող, իրագործող—257
Բրրլմալ անել (իմա՛ Բեյթ ուլ-մալ, արաբ.)—Բռնագրավել յարքունիս—293
Գունահ (պարսկ.)—Հանցանք, մեղք—108
Դաստէ (պարսկ.)—Մի ձեռք, կապ—119
Դաւի (արաբ.)—Վեճ, վիճաբանություն—127, 236
Դիւան (պարսկ.)—Դատ, դատաստան—11
Դուքան (արաբ.)—Կրպակ, խանութ—80
Եաղի. իագի (արաբ.)—Ապստամբ—96, 236
Էլպաշի (թուրք.)—Ցեղապետ—19
Էղզար (պարսկ. յադիգար)—Հիշատակ—255
Ըռահմաթ (արաբ.)—Ողորմի իրեն—492
Ըռզակ (արաբ.)—Նյութական բարիք—128, 257, 297
Թամամել (արաբ.)—Լրացնել, վերջացնել—110
Թամղաչի (մոնղ.)—Հարկային վերակացու—11
Թասպուքիւն (արաբ.)—Մասնռանդություն, անհանդուրժողություն—109
Իման (արաբ.)—Հավատք—80
Լալա (պարսկ)—Դայակ—11
Խայրան (մոնղ.)—Տիկին—83 (բազմիցս)
Խալապա (թուրք.)—Աղմուկ, աղաղակ—399
Խալիֆայ (արաբ.)—Հոգևոր առաջնորդ—517
Խալտեցա (արաբ. Ղալատ բառից)—Սխալվեցի—359
Խայյար (պարսկ.)—Լուր, տեղեկություն—81
Խարջեցաւ (արաբ.)—Ծախսեցինք—403
Խզկլաւղլան (թուրք. գյոզալ օղլա՞ն)—Գեղեցիկ տղա
Խլըսիլ (արաբ.)—Աղատվել—279
Խոչայ (պարսկ.)—Վաճառական
Կումաշ (արաբ.)—Գործվածք—107, 257
Հասրաթ (արաբ.)—Կարոտ, դուրկ—255
Հասրաթամահ. հասրաթմեռ (արաբ.—հայ.)—Կարոտամեռ—142, 255
Ղազայ, ղազէ (արաբ.) — Սրբազան պատերազմ—81, 98

Ղալատ (արաբ.)—Սխալ—486, 531
Ղարաչուքիւն (թուրք.) — Անպատկառություն—137
Ճառաճպաշի (արաբ.-թուրք.) — Վիրաբուժապետ—13
Մաժդուլ (արաբ.)—Ջրազված, գրավված—486
Մալուլ (արաբ.)—Տխուր—521
Մախմուր (արաբ.)—Գինով—417
Մահալայ (արաբ.)—Թաղ, շրջան—447
Մահիկ մաղչա (պրսկ. մահիկ մաչէ)—Լուսնյակ—378
Մասրուր (արաբ)—Պարկեշտ կին—129
Մոլլայ (արաբ.)—Մոլլա—108
Մուրատ տալ (արաբ.)—Իղձը կատարել—81
Նաղարահի (թուրք.)—Նաղարա նվագող, թմբկահար—104
Նամուս (արաբ.)—Պատիվ (այստեղ՝ կին, կողակից)—201
Շապաղ (արաբ. շաֆաղ)—Պարգև, բարեգործություն—10
Ոխֆ (արաբ. վակֆ)—Վանական հաստատության նվիրաբերած կալվածք—11, 13 և այլ
Ումր (արաբ.)—Կյանք—261
Չուխայ (պարսկ.)—Հագուստ
Պարիշեցան (թուրք.)—Հաշտվեցին—237
Պէքար (պարսկ.)—Վատթար—115
Պէմուրաթ (պարսկ.)—Անգութ—538
Պոստանճիպաշի (թուրք.)—Պետական բարձր պաշտոնյա—13
Ջապիր կտրել (թերևս պարսկ. չափար բառից)—Շինարարության համար տախտակամած կապել—236
Ջուլ. ջվալ (թուրք.)—Լաթ, հնամաշ կտոր—108, 137
Ջումլայ (արաբ.)—Ամբողջ—329
Սահաթ (արաբ.)—Ժամ—251
Սայար լինել (պարսկ.)—Սատար լինել, նպաստել—339
Տալապ անել (արաբ.)—Պահանջել—137
Տապաղայ (արաբ.)— Մի թերթ—339
Փիատայ (պարսկ.)—Հետևակ—259
Ֆարզհանդայ (պարսկ.)—Վայել, այստեղ՝ եկեղեցուն ի վայելումն տրված գույք—137

Ց Ա Ն Կ
ՄԱՇՏՈՑՅԱՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻ ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ՁԵՌԱԳՐԵՐԻ

Այս ցանկում, համարական հերթաշարով, շարադասված են Մաշտոցյան Մատենադարանի այն ձեռագրերի համարները, որոնց հիշատակարանները հրատարակվել են «ԺԵ դարի հայերեն ձեռագրերի հիշատակարաններ» ժողովածուի Ա, Բ և Գ հատորներում։ Ամեն մի ձեռագրի համարին առընթեր (գծիկից հետո) նշված են վերոհիշյալ 3 հատորներում հրատարակված այն հիշատակարանների համարները, որոնք քաղված են տվյալ ձեռագրից։ Ձեռագիր ու տպագիր մյուս աղբյուրները, որոնք նույնպես նյութ են մատակարարել ԺԵ դարի հիշատակարանների մեր ժողովածուին՝ թվարկված են Ա և Բ հատորների Առաջաբաններում և Գ հատորի սկզբում դրված «Երկու խոսքի» մեջ։

55—Գ 182
69—Ա 10
83—Ա 501
101—Ա 305
112—Գ 346, 365
113—Գ 55
114—Գ 298, 341
115—Բ 235
141—Ա 696
158—Գ 334
184—Ա 9
185—Բ 281
178—Գ 423
207—Ա 291
215—Բ 396
216—Բ 461
219—Բ 373
220—Գ 379
221—Բ 475
225—Ա 126
226—Բ 485
228—Բ 121
266—Բ 356
279—Բ 175
287—Ա 467, 490, Բ 150
303—Բ 34
309—Գ 669
313—Գ 802
331—Գ 664
334—Գ 649, 794
354—Ա 66
357—Գ 129, 239
358—Ա 619
380—Ա 624
415—Բ 443, 444
425—Բ 308
427—Գ 786
428—Գ 175
474—Բ 470
530—Ա 353
576—Գ 521
582—Ա 625
598—Գ 466
599—Ա 152
601—Ա 227
620—Գ 277
625—Գ 662
639—Ա 99
721—Գ 636
732—Ա 15, Գ 408
734—Գ 495
744—Ա 674
750—Գ 730
753—Ա 55
763—Ա 86
769—Ա 606
787—Գ 675
813—Ա 2
817—Ա 164, Գ 309
819—Գ 761
820—Գ 755
845—Ա 439
847—Ա 253
853—Գ 785
854—Գ 722
855—Գ 723
856—Ա 108
895—Բ 524
898—Ա 13
901—Բ 371
905—Բ 55
917—Ա 149, Գ 442
918—Ա 83, 298
921—Ա 91
933—Գ 738
936—Ա 728
939—Ա 605, Գ 58
942—Բ 541
944—Ա 435
955—Գ 123
958—Բ 439
959—Բ 137, Գ 229
960—Գ 349
962—Ա 92
965—Ա 448
976—Ա 566
982—Բ 177, 292
987—Ա 418, Գ 215
993—Բ 90
994—Ա 96
996—Ա 603
999—Գ 748
1027—Բ 133
1028—Ա 419
1039—Գ 377
1042—Ա 542
1046—Գ 797
1053—Ա 243
1071—Գ 268

1084—Գ 352
1094—Ա 60, 224
1114—Ա 352
1115—Ա 84
1117—Ա 300
1122—Ա 166
1125—Ա 464
1128—Ա 181
1130—Բ 64
1161—Ա 82
1186—Գ 684
1190—Ա 107
1194—Գ 726
1198—Ա 147
1203—Ա 717
1264—Ա 62
1269—Գ 777
1295—Ա 113
1301—Բ 4
1303—Ա 220, 331
1304—Գ 768
1306—Ա 254
1309—Բ 256
1317—Ա 156
1329—Գ 462
1380—Ա 495
1382—Ա 568
1391—Ա 178, Գ 458
1394—Ա 533
1402—Ա 121
1408—Ա 326
1410—Գ 773
1419—Ա 383
1502—Գ 680
1511—Բ 403
1520—Ա 50
1524—Ա 3, Գ 237
1548—Գ 20
1551—Ա 256
1563—Ա 190
1569—Ա 437
1573—Ա 158
1579—Գ 404
1585—Գ 70
1587—Ա 315
1605—Բ 212
1609—Ա 135
1616—Ա 357
1617—Գ 325
1618—Բ 301
1620—Գ 631
1624—Գ 144
1625—Գ 321
1665—Ա 590
1693—Ա 481
1701—Ա 142
1711—Բ 255
1712—Գ 814
1716—Ա 112
1722—Գ 737
1766—Գ 778
1771—Ա 583, 647, Բ 221
1849—Ա 569, Գ 453, 454
1851—Գ 710
1921—Գ 247
1925—Ա 16
1979—Գ 426
2001—Բ 565
2014—Ա 192, Բ 237
2037—Ա 296
2063—Ա 173, 366
2064—Ա 285
2065—Ա 103
2072—Ա 73
2074—Ա 199
2076—Ա 117
2077—Ա 344
2117—Ա 262
2130—Ա 684
2136—Գ 454*
2137—Ա 226
2142—Ա 259
2143—Ա 228
2144—Ա 355
2148—Ա 204
2152—Ա 69
2153—Գ 774
2156—Բ 22
2167—Ա 341
2177—Ա 128
2178—Ա 106
2184—Ա 146
2226—Ա 730
2229—Ա 123
2335—Բ 517
2382—Ա 33, Գ 416
2387—Ա 462
2388—Ա 574
2400—Ա 502
2418—Ա 64, Գ 598
2428—Գ 280
2445—Գ 357
2456—Գ 700
2465—Բ 252
2470—Գ 541
2496—Գ 424
2514—Ա 563, 731
2517—Բ 160
2519—Ա 121
2520—Ա 67
2522—Բ 114
2523—Ա 358
2538—Ա 109, Գ 717
2540—Ա 564
2542—Բ 503
2549—Բ 260
2625—Գ 671
2629—Ա 325
2631—Բ 429
2632—Բ 411
2634—Բ 474
2666—Ա 429
2670—Ա 248
2671—Ա 641
2678—Բ 518
2687—Բ 513
2690—Ա 102, Գ 467
2711—Բ 566
2748—Ա 704
2781—Բ 501, Գ 623
2783—Ա 100, Գ 429
2788—Բ 246
2815—Գ 766
2816—Բ 274
2843—Բ 62
2846—Բ 405
2859—Ա 264
2961—Ա 444
3002—Գ 399
3033—Ա 25
3048—Գ 350
3049—Բ 223
3081—Ա 480, Բ 40[illegible]
3082—Ա 111
3104—Ա 74
3113—Գ 586
3140—Գ 767
3179—Ա 719
3191—Բ 109
3201—Ա 260, 282
3202—Ա 212
3223—Բ 144
3275—Գ 276
3276—Ա 182
3279—Ա 704
3295—Գ 580
3330—Բ 469
3333—Գ 314
3334—Գ 132

3336—Գ 646
3402—Բ 19
3412—Գ 787
3429—Ա 392
3456—Ա 410
3481—Բ 264
3483—Ա 552, Գ 524
3484—Ա 461
3490—Գ 736
3494—Բ 181
3495—Գ 297, 320
3505—Բ 421, Գ 614
3508—Ա 485
3509—Գ 763
3513—Գ 706
3525—Ա 225
3530—Գ 333
3534—Գ 335
3540—Ա 89
3555—Ա 446
3556—Ա 586, 715
3557—Գ 652
3578—Ա 21
3587—Բ 362
3588—Ա 340
3600—Գ 719
3629—Գ 351
3651—Գ 420
3670—Ա 197
3679—Գ 783
3701—Բ 275
3703—Բ 115
3708—Գ 480
3709—Գ 125
3713—Ա 304
3714—Ա 246
3716—Ա 289
3756—Բ 162, 402
3758—Բ 282
3759—Բ 258
3762—Գ 781
3763—Գ 791
3771—Բ 24
3782—Գ 668
3784—Գ 415
3790—Գ 472
3791—Բ 47
3806—Ա 642
3832—Գ 809
3848—Բ 138
3850—Գ 698
3854—Բ 404
3862—Ա 576
3863—Ա 17
3864—Գ 113
3866—Գ 739
3874—Ա 311
3876—Ա 174
3884—Բ 211, Գ 627
3892—Ա 587, Գ 537
3917—Բ 159
3923—Ա 79
3930—Ա 78
3936—Ա 477
3955—Ա 34
3985—Ա 38
3988—Գ 216
3990—Բ 398
3992—Բ 305
4002—Ա 266
4005—Գ 745
4009—Ա 230
4019—Ա 387
4020—Բ 152
4023—Գ 694, 808
4041—Ա 347
4060—Ա 51
4066—Գ 425
4072—Ա 61, Բ 161
4090—Գ 807
4091—Բ 120
4097—Ա 361, Գ 67
4099—Գ 191
4107—Ա 273
4117—Ա 505
4123—Բ 313
4132—Գ 725
4151—Ա 238
4153—Գ 378
4154—Գ 329
4155—Գ 267
4156—Ա 401
4157—Ա 140
4161—Ա 125
4162—Բ 329, Գ 806
4163—Ա 493
4171—Ա 133
4185—Ա 27, 479, Գ 413
4186—Բ 130
4195—Գ 724
4201—Գ 245
4202—Գ 686
4206—Ա 484
4211—Բ 302, Գ 599
4223—Ա 5
4227—Ա 599
4231—Գ 796
4263—Բ 186, 227
4265—Ա 445, Գ 501
4266—Գ 307
4267—Գ 705
4277—Գ 795
4282—Գ 460
4299—Գ 775
4303—Գ 251
4309—Ա 196
4350—Բ 18
4385—Գ 733
4392—Բ 427
4419—Ա 712
4411—Ա 63
4420—Գ 769
4427—Բ 111
4433—Բ 544
4435—Ա 332
4436—Ա 686
4452—Ա 395
4454—Գ 145
4504—Ա 488
4515*)—Բ 9, 74, 122, 123, 201, 202, 204, 232, 238, 344, 366, 385, 392, 410, 417, 418, 419, 424, 457, Գ 258, 261, 274
4517—Ա 546
4519—Բ 93
4522—Ա 277, 300
4551—Ա 237
4553—Ա 378
4557—Գ 396
4561—Գ 689
4569—Գ 690
4600—Գ 386
4615—Գ 661
4624—Ա 279
4630—Գ 673
4638—Բ 471
4639—Գ 683
4647—Գ 754
4648—Բ 96

*) Մաշտոցյան Մատենադարանի № 4515 ձեռագիրը՝ Ղ. Փիրղալեմյանի ընդհանուր պատմության Հայոց աշխատության Բ հատորն է։

4656—Գ 508
4669—Ա 104
4670—Ա 4
4673—Գ 793
4674—Բ 169
4676—Գ 759
4684—Ա 72
4687—Գ 159
4689—Բ 78
4690—Բ 486
4695—Ա 278
4696—Բ 151
4728—Գ 172
4733—Գ 688
4734—Ա 155
4745—Բ 139
4746—Բ 118
4750—Գ 419
4755—Բ 119
4766—Գ 207
4767—Գ 69
4768—Բ 6
4775—Բ 393
4776—Բ 224
4779—Բ 463
4782—Գ 242
4784—Գ 704
4787—Ա 48
4791—Գ 752
4802—Ա 46
4805—Գ 137
4807—Ա 377, Գ 595
4815—Գ 520
4817—Ա 179
4818—Ա 80, 116, 469
4819—Ա 324, Գ 482
4822—Գ 225
4824—Գ 810
4826—Ա 269
4827—Ա 428
4829—Ա 637
4830—Բ 25
4834—Բ 299
4837—Բ 249
4840—Ա 497
4841—Ա 215
4845—Գ 720
4846—Ա 643
4848—Բ 208
4850—Բ 180
4853—Գ 663
4854—Գ 692
4859—Գ 136
4866—Ա 666
4868—Գ 56
4869—Գ 26
4870—Գ 198
4873—Ա 385, Բ 538
4875—Բ 445
4876—Ա 350, Բ 495
4882—Բ 328
4883—Բ 225
4893—Բ 5
4907—Բ 165
4915—Ա 472
4921—Ա 205
4922—Ա 688
4923—Ա 438
4927—Ա 39
4928—Ա 708
4929—Գ 679
4931—Ա 235
4937—Գ 252
4941—Գ 542
4948—Գ 161
4949—Գ 743
4950—Գ 740
4955—Գ 358
4958—Ա 52
4960—Ա 323
4961—Գ 757
4963—Գ 471
4966—Գ 64
4967—Բ 350, Գ 721
4970—Բ 387
4971—Ա 692
4976—Բ 532
4977—Ա 398
4979—Ա 557
4992—Բ 480
4997—Բ 194
5001—Բ 46
5013—Բ 481
5018—Բ 11
5057—Գ 670
5067—Բ 446
5113—Գ 708
5114—Ա 318
5118—Ա 143
5128—Գ 596
5133—Ա 397
5134—Գ 193
5172—Ա 473
5175—Ա 232
5177—Գ 173
5181—Գ 359
5187—Գ 100
5196—Ա 698
5199—Ա 618
5201—Գ 101
5207—Բ 102
5212—Բ 145
5222—Գ 372
5223—Ա 723
5232—Ա 31
5240—Ա 127, Գ 205, 811
5241—Ա 18, Գ 799
5255—Ա 105
5262—Բ 492
5285—Ա 526
5297—Ա 718
5303—Գ 289
5313—Բ 286, 493, Գ 66, 616
5328—Ա 88
5331—Բ 142
5332—Գ 812
5333—Բ 507, Գ 3
5334—Ա 45
5338—Բ 288
5339—Գ 149
5355—Ա 721
5361—Գ 105
5363—Գ 803
5376—Բ 310
5383—Բ 99
5396—Գ 383
5399—Գ 382
5401—Բ 406
5402—Գ 327
5403—Գ 709
5404—Ա 570
5405—Ա 180
5406—Գ 703
5414—Բ 509
5417—Բ 166
5418—Ա 369
5425—Գ 177
5434—Գ 46
5435—Ա 157
5438—Գ 226
5440—Գ 674
5443—Գ 751
5444—Ա 213
5459—Բ 79
5462—Բ 378
5469—Բ 432, Գ 263, 641
5470—Բ 184
5480—Գ 303

5510—Ա 129, Գ 437, 601
5511—Գ 758
5512—Ա 233, 567
5513—Բ 49
5514—Ա 263
5515—Ա 589, Բ 270
5517—Գ 716
5521—Ա 654
5523—Ա 170
5526—Գ 699
5530—Ա 518
5537—Գ 174
5542—Ա 345
5543—Ա 506
5544—Բ 182
5553—Բ 337
5554—Գ 800
5562—Ա 19
5568—Ա 370
5569—Ա 474
5574—Ա 243
5581—Բ 567
5591—Ա 382
5597—Ա 53, Գ 409
5601—Գ 779
5603—Գ 702
5610—Գ 714
5619—Բ 494
5629—Բ 98
5635—Ա 306
5647—Ա 664, Գ 119
5657—Ա 507
5658—Բ 430
5660—Բ 516
5667—Ա 588
5674—Ա 209, 245
5702—Բ 391, Գ 219
5707—Ա 1, Գ 284
5708—Ա 321
5727—Ա 47
5734—Ա 320
5738—Բ 464
5740—Ա 73, 114
5751—Գ 296
5784—Ա 646
5785—Գ 45
5786—Գ 696
5798—Ա 300, Բ 228
5833—Գ 271
5860—Գ 168
5861—Գ 431
5869—Ա 200
5871—Ա 122
5879—Գ 82
5905—Ա 550
5908—Գ 634
5910—Բ 425
5912—Բ 438
5917—Ա 276
5931—Ա 638
5937—Գ 49
5951—Ա 43, Գ 448
5955—Ա 360
5972—Ա 413, Բ 8
5975—Բ 334
5978—Գ 202
5982—Գ 435
6034—Ա 175
6042—Բ 341
6050—Ա 411
6076—Բ 110
6107—Գ 19
6108—Ա 662
6112—Բ 233
6120—Գ 546
6121—Ա 631
6122—Ա 443
6125—Բ 513
6216—Բ 77
6224—Գ 37
6253—Ա 261
6255—Ա 163
6257—Բ 519
6260—Բ 132
6261—Բ 174
6262—Ա 373
6268—Բ 454
6272—Բ 157
6273*)—Բ 154, 382, 383, 394, 413, 436, 440, 442, 455, 456, 460, 462, 478, 482, 488, 508, 555, 557, 568, 569, Գ 63, 76, 74, 95, 99, 117, 118, 120, 122, 126, 130, 135, 139, 152, 231, 249, 254, 264, 275, 282, 294, 295, 302, 316, 353, 363, 374, 397
6283—Ա 530
6288—Գ 332
6291—Ա 130
6292—Բ 131
6293—Գ 220
6313—Բ 176
6317—Գ 798
6319—Բ 522
6324—Ա 400, Գ 371
6326—Գ 381
6333**)—Ա 421, 476, 543, 687, Բ 17, 324, 352, 379, 408, 451, Գ 75, 163, 204, 475, 590
6342—Ա 626
6348—Գ 255
6350—Ա 689
6352—Գ 223, 311
6356—Բ 243
6358—Գ 142
6359—Բ 412
6365—Ա 691
6366—Գ 770
6367—Բ 197
6368—Ա 660
6374—Ա 271
6378—Բ 530
6379—Բ 414
6383—Բ 473
6390—Բ 332
6394—Գ 657
6399—Ա 90
6400—Գ 222
6401—Ա 405
6403—Ա 431
6405—Ա 104
6424—Բ 15
6430—Ա 433
6450—Ա 623, Գ 257
6495—Գ 195, 259
6497—Բ 504
6498—Գ 667
6507—Գ 687
6509—Բ 54
6529—Ա 300
6531—Գ 165
6570—Բ 32
6608—Գ 747
6648—Գ 310
6653—Բ 53
6683—Բ 66
6699—Գ 9

*) Սույն ձեռագիրը Ղ. Փիրղալեմյանի հիշատակարանների հավաքածուն է, կոչված՝ «Նշխարք պատմութեան Հայոց»։

**) Սույն ձեռագիրը Օ. Բարաղամյանի կազմած «Վասպուրականի ձեռագրաց ցուցակն» է։

6745—Գ 813
6767—Բ 407
6792—Ա 68, 134
6795—Գ 666, 744
6798—Բ 273
6800—Գ 672
6803—Գ 660
6806—Բ 21
6807—Գ 235
6808—Բ 500
6822—Գ 375
6831—Բ 514
6846—Գ 662
6858—Բ 523
6860—Բ 196
6861—Բ 112
6862—Ա 579, Գ 89
6865—Գ 266
6875—Գ 217
6878—Գ 567
6879—Գ 43
6884—Գ 246
6901—Գ 504
6918—Գ 789
6950—Գ 566
6964—Գ 326
6969—Ա 288
7019—Ա 328
7043—Ա 195
7117—Ա 672
7146—Գ 728
7203—Ա 595
7209—Բ 447
7224—Ա 244
7263—Ա 571
7274—Գ 400
7275—Բ 116
7305—Ա 162, Գ 506
7332—Բ 266
7344—Գ 651
7351—Գ 707
7353—Գ 438
7362—Ա 305, 313
7366—Գ 232
7402—Գ 640
7404—Գ 584
7410—Գ 756
7433—Բ 342
7434—Ա 442
7438—Գ 33
7446—Ա 617
7448—Ա 145, 512
7449—Բ 191
7451—Գ 735
7463—Ա 160, 573, Գ 416
7465—Ա 436
7471—Գ 368
7539—Բ 437
7545—Գ 780
7553—Գ 59
7563—Գ 338
7566—Բ 187
7585—Գ 197
7592—Ա 85
7593—Գ 57
7594—Գ 213
7620—Ա 93
7627—Բ 183
7631—Բ 320
7632—Բ 226
7638—Գ 647
7650—Գ 764
7661—Բ 293
7679—Գ 410
7686—Ա 272
7691—Բ 13
7700—Գ 655
7728—Ա 503
7734—Գ 544
7740—Ա 420, Գ 160
7742—Բ 325, 573
7745—Գ 11
7747—Բ 148
7748—Բ 388
7757—Բ 345
7760—Բ 142
7770—Գ 23
7761—Բ 405
7772—[illegible]
7774—Բ 476
7776—Գ 97
7777—Գ 291
7779—Բ 528
7782—Բ 409
7787—Բ 189
7831—Բ 108, 490
7833—Ա 333
7835—Բ 468
7836—Բ 251
7839—Ա 540
7846—Բ 203
7849—Ա 489
7857—Ա 475
7870—Ա 613
7873—Ա 176
7874—Բ 131
7880—Գ 330
7919—Գ 48
7945—Գ 343
7953—Բ 251
7954—Գ 51
7961—Գ 184
7979—Գ 395
7986—Բ 156
7991—Բ 451
8058—Ա 615
8076—Ա 194
8135—Գ 211
8157—Գ 34
8164—Գ 776
8173—Ա 334
8188—Ա 338, Բ 172
8211—Ա 408
8237—Գ 729
8242—Ա 465
8301—Բ 124
8308—Գ 695
8357—Գ 269
8358—Ա 529
8366—Գ 487
8373—Բ 321, 521
8393—Բ 335
8409—Բ 397, Գ 354
8410—Ա 452
8423—Ա 310
8429—Ա 177
8449—Գ 360
8452—Ա 601, Գ 94
8453—Բ 265
8459—Գ 804
8477—Գ 637
8538—Գ 718
8550—Գ 568
8588—Գ 364
8590—Ա 486, Բ 12
8599—Գ 485
8621—Գ 12
8628—Գ 90
8630—Գ 305
8647—Ա 492
8689—Ա 211
8761—Գ 370
8765—Ա 249
8771—Ա 667
8775—Ա 188, Գ 449
8871—Բ 153

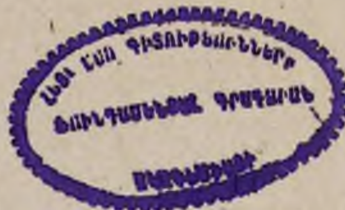
8875—Ա 683
8883—Գ 585
8904—Ա 14
8908—Ա 300
8919—Գ 711
8925—Բ 32
8928—Բ 386
8933—Ա 525, Բ 355, Գ 110
8956—Գ 727
8968—Բ 39
8971—Բ 472
8973—Ա 638, 665
8979—Ա 514
90004—Ա 704
9060—Գ 265
9087—Ա 110, 221, 585
9093—Ա 139, Բ 465
9112—Գ 658
9233—Գ 68
9239—Բ 384
9244—Գ 454*
9247—Ա 77
9248—Ա 301
9273—Գ 279
9274—Բ 56
9323—Բ 61
9388—Գ 681
9428—Գ 318
9402—Ա 121
9431—Բ 441
9432—Ա 516
9450—Ա 451, 580, Գ 496
9454—Գ 784
9470—Գ 715
9474—Գ 483
9485—Բ 190
9538—Բ 559
9552—Գ 481
9554—Գ 450
9660—Գ 241
9671—Գ 15
9694—Բ 125, Գ 578
9717—Բ 214
9720—Բ 381
9792—Գ 626
9841—Բ 30, Գ 569
9858—Գ 603
9598—Գ 515
9999—Գ 591
10051—Գ 531
10062—Գ 497
10116—Գ 792
10128—Գ 712
10137—Գ 452, 746
10142—Գ 77
10144—Բ 466
10146—Գ 10
10147—Գ 79
10154—Բ 395
10169—Ա 49, Բ 570, Գ 418, 629
10198—Գ 437
10200—Գ 455
10220—Գ 240
10271—Գ 760
10283—Գ 610

ՓԱՏԱՌԻԻ

570—Ա 449
829—Գ 685
830—Գ 428
833—Բ 234
923—Ա 76
926—Ա 138
928—Բ 92
933—Գ 750
943—Գ 732
946—Գ 749
1825—Գ 124

ՀՄԱՅԻԼ

1—Բ 562
108—Գ 107



ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Էջ

Երկու խոսք 5
Հայերեն ձեռագրերի հիշատակարաններ *(1481—1500 թթ.)* 9
Հավելված

Ա. ԺԵ դարի նորահայտ հիշատակարաններ 305
Բ. ԺԵ դարի անթվական հիշատակարաններ 477

Ցանկեր

Անձնանունների 551
Ազգանունների 695
Մականունների 695
Տեղանունների 695
Առարկայական 703
Օտար բառերի 705
Ցանկ Մաշտոցյան մատենադարանի օգտագործված ձեռագրերի . . 706

Պատ. խմբագիր՝ Ա. Ս. Մաթևոսյան
Հրատ. խմբագիր՝ Ս. Ա. Անաստասյան
Տեխ. խմբագիր՝ Մ. Ա. Կափլանյան
Նկարչական ձևավորումը՝ Լ. Ա. Սադոյանի
Սրբագրիչ՝ Լ. Ս. Սարաֆյան

ՎՖ 04657, Հրատ. № 2609, ԽՀԽ № 982, պատվեր 271, տպաքանակ 1000,

---

Հանձնված է արտադրության 27/X 1965 թ., ստորագրված է տպագրության 20/II 1967 թ., հրատ. 53,2 մամուլ, տպագրական 44,75 մամուլ, պայմ. 61,3 մամ.։ Թուղթ № 2, 70×108¹/₁₆։ Գինը 3 ռ. 40 կ.։

Հայկական ՍՍՀ ԳԱ հրատարակչության Էջմիածնի տպարան։

ՈՒՂՂԵԼԻՔ

	Տող	Տպագրված է	Պետք է լինի
120–121		№ 147 հիշատակարանի ըստ Ե. Լալայանի. տպագրված է 1488 տարեթվի տակ	Տարեթիվը պետք է դարձնել 1288 թ.
129	ն. 12	Ազատն	ազատն
166	ն. 3–4	դողապարոնն	զ Տղապարոնն
268	վ. 9	զՄուղղասին	զմուղղասին
269	վ. 11	Միր Ջանբուկ	միրզա ճաբուկի
279	վ. 9	դանկայր	ցանկայր
284	վ. 17	մաամբ	մատամբ
373	վ. 29	ՊԾԲ (1433)	ՊՁԲ (1433)
381	ն. 19	Էզդնիկին	Էզդնի կին
385	ն 18–19	զմեռուցեալ	զմեղուցեալ

